

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/338163025>

Türkiye’de Gençlerin Kimlik Söylemlerinin Tarihsel Süreçte İnşası

Conference Paper · December 2019

CITATIONS

0

READS

786

2 authors:

Mustafa Kemal Şan
Sakarya University

50 PUBLICATIONS 87 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Handan Akyigit

Sakarya University

17 PUBLICATIONS 4 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Universal Journal of History and Culture [View project](#)

Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekânsal Yoğunlaşması-Ayrışması [View project](#)

**GENÇLİK VE
KÜLTÜREL MİRASIMIZ
ULUSLARARASI KONGRE
16-18 MAYIS 2014 SAMSUN / TÜRKİYE**

**YOUTH AND CULTURAL HERITAGE
INTERNATIONAL CONGRESS
16-18 MAY 2014 SAMSUN/TURKEY**

TEŐEKKÖR

Gençlik ve Spor Bakanı Sayın Akif Çağatay KILIÇ'a, Samsun Valisi Sayın Hüseyin AKSOY'a ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Hüseyin AKAN'a kongremize vermiş oldukları destek ve katkılarından ötürü teşekkür ederiz.

**GENÇLİK VE
KÜLTÜREL MİRASIMIZ**

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

ULUSLARARASI KONGRE

INTERNATIONAL CONGRESS

- II -

16 - 18 Mayıs 2014

16 -18 May 2014

Editörler / Editors

Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Muhittin DÜZENLİ

SAMSUN / TÜRKİYE

Onur Kurulu/ Honorary Board

Akif Çağatay KILIÇ (Gençlik ve Spor Bakanı)
Hüseyin AKSOY (Samsun Valisi)
Prof. Dr. Hüseyin AKAN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörü)
Prof. Dr. Mehmet Öcal OĞUZ (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı)

Düzenleme Kurulu / Organizing Committee

Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN (OMÜ-Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı)
Harun SÖNMEZ (GSB Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürü)
Doç. Dr. Yakup KESKİN (OMÜ), Yrd. Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR (OMÜ)
Yrd. Doç. Dr. M. Said KURŞUNOĞLU (OMÜ), Yrd. Doç. Dr. Muhittin DÜZENLİ (OMÜ)
Yrd. Doç. Dr. Salih KESGİN (OMÜ), Yrd. Doç. Dr. Yakup POYRAZ (OMÜ)
Güven ÖZYURT (Gençlik Hizmetleri ve Spor Samsun İl Müdürü)
Murat TURAN (Gençlik Hizmetleri ve Spor İlkadım İlçe Müdürü)

Bilim ve Danışma Kurulu / Scientific and Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ), Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK (Hacettepe Üniv.), Prof. Dr. Ali YILMAZ (OMÜ),
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Üniv.), Prof. Dr. Ali ÇELİK (KTÜ), Prof. Dr. Ali Fuat
BİLKAN (İpek Üniv.), Prof. Dr. Ali KÖSE (Marmara Üniv.), Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN (OMÜ), Prof. Dr. Ali
YAKICI (Gazi Üniv.), Prof. Dr. Alparslan AÇIKGENÇ (Yıldız Teknik Üniv.), Prof. Dr. Andy FURLONG (Glasgow
Üniv.), Prof. Dr. Behram ZAHİDOV (Azerbaycan Bilimler Akademisi), Prof. Dr. Cafer Sadık YARAN (OMÜ),
Prof. Dr. Canseyit TÜYMEBAYEV (Kazakistan Ankara Büyükelçisi), Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN (Atatürk
Üniv.), Prof. Dr. Ednan ASLAN (Vienna Üniv.), Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ (Osmangazi Üniv.), Prof. Dr. Emine
GÜRSOY NASKALİ (Marmara Üniv.), Prof. Dr. Emir ALİYEV (Bakü Devlet Üniv.), Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE
(OMÜ), Prof. Dr. Erdoğan ERBAY (Atatürk Üniv.), Prof. Dr. Erol GÖKA (Necmettin Erbakan Üniv.), Prof. Dr.
Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniv.), Prof. Dr. Ferhat KENTEL (Şehir Üniv.), Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (İzmir Eko-
nomi Üniv.), Prof. Dr. Georg LIND (Konstanz Üniv.), Prof. Dr. Gülçin YAHYA (Gazi Üniv.), Prof. Dr. Hayati
AKYOL (Gazi Üniv.), Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ (Gazi Üniv.), Prof. Dr. Hikmet KAVRUK (Gazi Üniv.), Prof. Dr.
Hüseyin PEKER (OMÜ), Prof. Dr. İlyas ÜZÜM (Marmara Üniv.), Prof. Dr. İshah VELİYEV (Azerbaycan
Bilimler Akademisi), Prof. Dr. İsmail DOĞAN (Ankara Üniv.), Prof. Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN (OMÜ), Prof.
Dr. Kemalettin ŞAHİN (OMÜ), Prof. Dr. Kurtman ERSANLI (OMÜ), Prof. Dr. Lynne CHISHOLM (UNESCO -
Innsbruck Üniv.), Prof. Dr. M. du Bois-REYMOND (Leiden Üniv.), Prof. Dr. M. Yavuz ERLER (OMÜ), Prof. Dr.
Mehmet AYDIN (OMÜ), Prof. Dr. Mehmet EVKURAN (Hitit Üniv.), Prof. Dr. Mehmet ÖZ (Hacettepe), Prof.
Dr. Mehmet TÖRENEK (Atatürk Üniv.), Prof. Dr. Metin EKİCİ (Ege Üniv.), Prof. Dr. Muhtar KUTLU (Ankara
Üniv.), Prof. Dr. Mustafa DEMİRCİ (Selçuk Üniv.), Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ (OMÜ), Prof. Dr. Nail ÖZTAŞ
(Gazi Üniv.), Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR (Hacettepe Üniv.), Prof. Dr. Nevzat TARHAN (Üsküdar Üniv.), Prof.
Dr. Niftali Kocayev (Azerbaycan Kafkas Üniv.), Prof. Dr. Osman EĞRİ (Hitit Üniv.), Prof. Dr. Osman İMA-
MOĞLU (OMÜ), Prof. Dr. Ramazan GÜLENDAM (Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.), Prof. Dr. Recep
KAYMAKCAN (Kredi ve Yurtlar Kur. Gen. Müd.), Prof. Dr. Refiqa AZIMOVA (Azerbaycan Bilimler Akademisi),
Prof. Dr. Şeref BOYRAZ (Cumhuriyet Üniv.), Prof. Dr. Tefrik ERDEM (Gazi Üniv.), Prof. Dr. Umay TÜRKES-
GÜNAY (KKTC), Prof. Dr. Ümit MERİÇ (İstanbul Üniv.), Doç. Dr. Ahmet MUTLU (OMÜ), Doç. Dr. Ali YILMAZ
(MEB), Doç. Dr. Bozkurt KOÇ (OMÜ), Doç. Dr. Bülent DİLMAÇ (Necmettin Erbakan Üniv.), Doç. Dr. Cabbar
İŞANKUL (Özbekistan Bilimler Akademisi), Doç. Dr. Celil ABUZER (Harran Üniv.), Doç. Dr. Cevdet KILIÇ
(OMÜ), Doç. Dr. Erdal ABDÜLHAKİMOĞULLARI (OMÜ), Doç. Dr. Ferhat MEHDİYEV (Bakü Devlet Üniv.),
Doç. Dr. İlhan AKSOY (OMÜ), Doç. Dr. Kezban ÇELİK (OMÜ), Doç. Dr. Lokman TURAN (Atatürk Üniv.),
Doç. Dr. Mübariz YOLÇIYEV (Bakü Devlet Üniv.), Doç. Dr. Özcan GÜNGÖR (Yıldırım Beyazıt Üniv.), Doç. Dr.
Recep CENGİZ (OMÜ), Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ (Ahi Evran Üniv.), Doç. Dr. Selim EREN (OMÜ), Doç. Dr.
Server SÜLEYMANLI (Bakü Devlet Üniv.), Doç. Dr. Ural Alp MANÇO (Aksaray Üniv.), Yrd. Doç. Dr. Abdella
Kedir AHMED (el-Furkan Üniv. - OMÜ), Yrd. Doç. Dr. Cem GENÇOĞLU (OMÜ), Yrd. Doç. Dr. Emin SERİN
(THK Üniv.), Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul TAŞ (OMÜ), Yrd. Doç. Dr. Hasan ATSIZ (OMÜ), Yrd. Doç. Dr. Mehmet
SARDOĞAN (Canik Başarı Üniv.), Yrd. Doç. Dr. Melih ERZEN (Gazi Üniv.), Yrd. Doç. Dr. Muhammet
KUZUBAŞ (Ordu Üniv.), Yrd. Doç. Dr. Salih DEMİRBİLEK (OMÜ)

© Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ISBN: 978-605-5085-12-4

Baskı / Printing

Ceylan Ofset (sn:16281), Pazar M. Necati Efendi S. No:47 İlkadım/Samsun
Tel: (362) 431 14 44

Yazışma Adresi / Corresponding Address

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğü Atakum / SAMSUN
Tel: 90 362 457 60 69 - Fax: 90 362 457 60 14

Baskı Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date

Samsun, Ağustos / August 2014

İÇİNDEKİLER

GENÇLİK VE MEDYA 1.OTURUM YOUTH AND MEDIA 1.SESSION

Genç Kültür İle Gençlik Kültürü Etkileşimi: Kültür Savaşlarının Tutsak Gönüllüleri.....	13
<i>Metin EKER, Sevinç YANBEYİ BEŞER, Serap BEDEL</i>	
Türkiye’de Erken ve Zorla Evlilikler, “Çocuk Gelinler”	21
<i>Şennur DABAK</i>	
Yeni Medya- İdeoloji İlişkisinde, Küresel Görsel Kültür ve Genç Kitle	29
<i>Ali SEYLAN, Engin GÜNEY</i>	
Yeni Özne: Ağdaş.....	35
<i>Hasan AYDIN</i>	
Postmodern Bir Sosyalleşme Mecrası Olarak Sosyal Medya ve Gençlik	45
<i>Vahap ÖZPOLAT</i>	

GENÇLİK VE MEDYA 2.OTURUM YOUTH AND MEDIA 2.SESSION

Kutadgu Bilig’de Genç ve Gençlik Kavramları	59
<i>Salih DEMİRBILEK</i>	
“Hâlâ Yapıyorlar” Elektronik Kültür Ortamında Gelenekselin Ötekileştirilmesi (İnternet Gazeteleri Örneğinde)	75
<i>Altuğ ORTAKCI</i>	
Gençlik ve İnternet Kullanımı Alışkanlığı	87
<i>Yunus KÖLEOĞLU</i>	
Yatılı Bölge Ortaokullarında Günümüz Dil Modası	99
<i>Zekiye Demir DEVECİ</i>	

GENÇLİK VE MEDYA 3.OTURUM YOUTH AND MEDIA 3.SESSION

Üniversite Öğrencilerinin Medya Kullanım Alışkanlıklarının ve Bilişim Suçları Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi.....	115
<i>Aynur ARSLAN, Meltem KÖKDENER</i>	
Gençlerin Sosyal Medyada Kullandıkları Dilin Toplum Dilbilimsel Açıdan Sınıflandırılması	123
<i>Azize ÖZDEMİR</i>	
Gençliğin Uğrak Mekânı: Sosyal Medya	131
<i>İbrahim Burak DURMUŞ</i>	
Genç Dindarlarda Sosyal Medya Kullanımının Sosyalleşme Üzerindeki Etkileri	135
<i>Sadiye DOĞANTEKİN</i>	
Popüler Kültür ve Popüler Kültürün Gençlikte Kimlik Oluşumuna Etkisi	143
<i>İlyas YILMAZ</i>	

**GENÇLİK VE MEDYA 4.OTURUM
YOUTH AND MEDIA 4.SESSION**

Medya Okuryazarlığının Gençliğin Dini Formasyonunu Geliştirme İmkânı.....	157
<i>Bayramali NAZIROĞLU</i>	
Gençliğin Popüler Multimedya Bağlantılarında, Estetik Tüketim Ve Estetik Kültürlenme .	169
<i>Hasbi ARSLAN</i>	
Kültürel İletişim Bağlamında Gençliğin Sosyal Sorumluluk Kampanyalarına Yönelik Algı ve Tutumları: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği	185
<i>Nurhayat YOLOĞLU, Cansu MAYADAĞLI</i>	
Kültürel Göstergeler Olarak Global Markaların Kitle Kültürü ve Kitle İletişim Boyutu	203
<i>Tarık YAZAR, Sevinç Yanbeyi BEŞER, Tamer ASLAN</i>	
Kültür, Kimlik ve Medya -Popüler Kültür ve Tüketici Üzerinden-.....	219
<i>Nejla KAYALI ORTA</i>	

**GENÇLİK VE MODERNİTE 1.OTURUM
YOUTH AND CULTURAL MODERNITE 1.SESSION**

Üniversite Öğrencilerinin Mesleki İlgil Alanları Üzerine Ondokuz Mayıs Üniversitesinde Bir Araştırma	229
<i>Aysun ÇETİN, Melike ŞENTÜRK, Arzu ALACALAR</i>	
Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Uyumluluğu: Benlik Saygısı ve Öz-Yeterliğin Rolü.....	241
<i>Nursel TOPKAYA, Ayşenur BÜYÜKGÖZE-KAVAS</i>	
Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Kararsızlığında Depresyon, Kaygı ve Stresin Rolü	247
<i>Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS, Nursel TOPKAYA</i>	
Gençlerin İstihdamında İş Ahlakının Önemi	253
<i>Recep TEMEL</i>	
Yeni Bir Beşeri Bilimler Anlayışı: Bir Yaşam Biçimi Olarak Meslek Edinme	269
<i>Süleyman AYDIN</i>	

**GENÇLİK VE MODERNİTE 2.OTURUM
YOUTH AND CULTURAL MODERNITE 2.SESSION**

Türkiye'deki Gençlik Sorunlarının Eğitim Sosyoloji Açısından Bir Değerlendirme Denemesi	279
<i>İsmail DOĞAN</i>	
Küreselleşme Bağlamında Gençlik ve Kimlik.....	295
<i>Ural Alp MANÇO</i>	
Gençlerde Kent Kültürünü Geliştirmek Üzerine	301
<i>Ahmet MUTLU</i>	
Ergenlerin Arkadaşlıkla İlgili Kalıp Yargıları.....	315
<i>Seher Balcı ÇELİK</i>	
Bazı Değer Kuramcılarına Göre Değer-Davranış İlişkisi	323
<i>Yakup KESKİN</i>	

Üniversite Öğrencilerinin Sahip Oldukları Değerleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi.... 335
Zeliha KOÇ, Zeynep SAĞLAM, Neslihan DUMAN, Merve ŞAHİN, Özlem ALTUN,
Metin Baki KAYA

GENÇLİK VE MODERNİTE 3.OTURUM
YOUTH AND CULTURAL MODERNITE 3.SESSION

Erasmus Programıyla Türkiye'ye Gelen Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türk Kültürü ve Yaşayışı Hakkındaki Düşünceleri..... 347
Bayram ÖZER, Volkan DURAN, Sinem HIZLI, Gonca ÇINAR
Gençlerin Aile İçindeki Değişen Rollerinin Konut Mekansal Örgütlenmesine Etkisi 359
Arzu ÖZEN YAVUZ, Özlem SAĞIROĞLU, Mehmet Burak KONKAN
Ab Projeleri ve Gençlerin Katılımı: Samsun Örneği 371
Aslı YÖNTEN, Harun BİÇAKCI

GENÇLİK VE SİYASET 1.OTURUM
YOUTH AND POLITICS 1.SESSION

Sultan Mehmet İle Zamanlar Üstü İletişim ve Fatih Unvanının Hermenötik Anlamı 387
Mustafa Sait KURŞUNOĞLU
Necip Fazıl ve Büyük Doğu'da Gençlik Tasavvuru 397
İhsan ŞENOCAK
Mehmed Akif Ersoy'un Asım'ın Neslinden Hareketle Gençlik İdeali 415
Faysal APAK

GENÇLİK VE SİYASET 2.OTURUM
YOUTH AND POLITICS 2.SESSION

Y Kuşağını Anlamak 427
Ali KORKMAZ, Emine CENG
Osmanlı'nın Son Döneminde Gençliğin Siyasi Eylemleri "Genç Osmanlılar" 447
Cüneyt MUMCU
1990'lardan Günümüze Türk Siyasi Hayatında Gençlerin Politik Yaşama Aktif Katıl (a)mamasında; "Gerontokrasi" Sorunsalı..... 459
Abdullah ŞENASLAN
Siyasette Kaliteyi Gençler Yükseltecek 467
Nadide KARA

**GENÇLİK VE SİYASET 3.OTURUM
YOUTH AND POLITICS 3.SESSION**

Gençlik ve Demokrasi	475
<i>Fahri SAKAL</i>	
Gelir - Siyasal Güven İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Örneği	479
<i>Hamza Bahadır ESER, Ömer GÜLER</i>	
Gençlik ve Siyaset Bilinci	491
<i>Polat TUNÇER</i>	
Siyaset Genç İşi mi?	511
<i>Yasemin Yüce TAR</i>	

**GENÇLİK VE SİYASET 4.OTURUM
YOUTH AND POLITICS 4.SESSION**

Gençlik ve Tarih Şuuru	523
<i>Mehmet ÖZ</i>	
İdeal Gençlik ve Kaygı	529
<i>Esen ERSOY</i>	
Atatürk ve Türk Gençliği	539
<i>Mustafa BAKAN</i>	
Türkiye’de Gençlerin Kimlik Söylemlerinin Tarihsel Süreçte İnşası	547
<i>Mustafa Kemal ŞAN, Handan AKYIĞIT</i>	

**GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 1.OTURUM
YOUTH AND SOCIAL LIFE 1.SESSION**

Lise Öğrencilerinde Spora Katılım ve Duygusal Kontrol	565
<i>Cem GENÇOĞLU, Erkan ALKAN</i>	
Ondokuz Mayıs Üniversitesinde Okuyan Engelli Öğrencilere Yönelik Hizmet Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme	575
<i>Cengiz ÇELİK</i>	
Lise Öğrencilerinde Okula Bağlanma ve Şiddet Eğilimi Arasındaki İlişkinin Cinsiyet ve Sınıf Değişkenlerine Göre İncelenmesi	583
<i>Nilgün BELLİCİ, Mehmet SARDOĞAN, Müge YILMAZ</i>	
Üniversite Öğrencilerinin Özel Eğitim Derslerine ve Engellilere Yönelik Tutumları	593
<i>Murat GÖKALP, Yaşar BARUT, Ayfer İLHAN</i>	
Sosyal Değişimin Genç Aileler Üzerinde Boşanmaya Etkisi	607
<i>Ebru SUBAŞI, Mehmet Cemil URTEKİN</i>	

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 2.OTURUM
YOUTH AND SOCIAL LIFE 2.SESSION

Kaynağından “...Yarışmalarına” Türkülerin Kültür Bağlamları.....	615
<i>Can KARAHAN</i>	
Popüler Müziğin Gençler ve Milli Kültür Üzerindeki Olumsuz Tesiri Üzerine Bir İnceleme	627
<i>Gökhan DEMİR, Ömer UMUR</i>	
Modernizm Hurafesi.....	641
<i>Şeyma Nur DİKİCİ</i>	

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 3.OTURUM
YOUTH AND SOCIAL LIFE 3.SESSION

Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Tarzları İle Saldırganlık Düzeyleri	
Arasındaki İlişki	649
<i>Bozkurt KOÇ</i>	
Gençlik ve Şiddet Üzerine Analizler	659
<i>Hasan ATSIZ</i>	
Gençlik Suçluluğunda Aile Faktörünün Etkisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme	665
<i>Kasım TATLILIOĞLU</i>	
Bazı Ekonomik Değişkenler Açısından Lise Öğrencilerinde Ahlakî Olgunluk	675
<i>Mustafa ŞENGÜN</i>	
Sigara İçen ve Sigara İçmeyen Öğrencilerde Davranışsal Aktivasyon/İnhibisyon	
Sistemlerinin ve Öz-İzleme Sisteminin Karşılaştırılması	681
<i>Rahim DADASHZADEH</i>	

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 4.OTURUM
YOUTH AND SOCIAL LIFE 4.SESSION

Romantik İlişkilerde Sorun Çözme: Beş Farklı Üniversite Örneği.....	693
<i>Canani KAYGUSUZ, Zeynep TÜRKÖĞLU</i>	
Nesiller Arası Aktarım ve Klinik Yansımaları	703
<i>Ertuğrul TAŞ</i>	
Sanal Varoluş, Varoluş Vakumu ve Gençlik Kimliği	715
<i>Halis ÖZERK</i>	
Üniversite Gençliğinde Benlik Saygısı ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki.....	731
<i>Esra DEMİR, Serdal SEVEN, Nihat DEMİR</i>	
Yetişkin Bireylerin Algılanan Duygusal İstismar Düzeyleri.....	737
<i>Kemal ÖZCAN</i>	
Gençliğin Kimlik Oluşumunu Etkileyen Faktörler	745
<i>Ahmet ASLAN</i>	

**GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 5.OTURUM
YOUTH AND SOCIAL LIFE 5.SESSION**

The Implication of Rural Poverty for Young Women: a Case of Mountain Villages In Sinop	765
<i>Miki SUZUKI HIM, Ayşe GÜNDÜZ HOŞGÖR</i>	
Bridges, Religions, Languages and Culture.....	773
<i>Kim H. Veltman</i>	
Classical Conditioning: Strategies Familiarize Reading Habits For The Youth	789
<i>Lela Nurul Millah</i>	

**DEĞERLENDİRME OTURUMU
CLOSING SESSION**

Feride BİTİRİM (GSB Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü Kültür Daire Başkanı)....	795
Prof. Dr. Gülçin YAHYA KAÇAR (Gazi Üniv. Türk Müziği Devlet Konservatuarı Müdürü)	797
Doç. Dr. Selim EREN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektör Danışmanı)	799
Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN (Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı)	801
Prof. Dr. Mahmut AYDIN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektör Yardımcısı).....	803
KONGRE SONUÇ BİLDİRGESİ	807
SEMPZYUMDAN FOTOĞRAFLAR / PHOTOS.....	809

TAKDİM

Yunus Emre'nin "Ana rahminden çıktık geldik pazara / Bir kefen satın aldık döndük mezarı" diye ifade ettiği kısa bir hayat yaşıyoruz. Bu kısa hayatın belki de en özenilen dönemi gençlik dönemi. Genç kelimesi pozitif bir anlama sahip. Küçük bir çocuğa ya da yaşlı bir insana söyleyeceğiniz "genç" ifadesi karşınızdakini onurlandırmak için yeterli anlama gelebiliyor. Genç ve gençlik kavramları, hakkındaki olumlu algılara rağmen genelde ihtiyaçları, beklentileri ve sorunlarıyla anılmaktadır.

Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaları tespit etmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, gençlerin karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı faaliyetler yürütmek amacıyla 2011 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığımız kuruldu.

Bakanlık olarak, gençliğimizi koruyucu anlayıştan ziyade gençlerimizi güçlendirici bir anlayışı benimsiyoruz. Bu anlayışla Bakanlığımız her bir gencimizin eğitim imkân ve fırsatlarını geliştirici faaliyetlerde bulunmakta; idealleri olan, hayata artı değer katabilen, manevi ve kültürel mirasına sahip çıkan ve yarınlara güçlü adımlarla yürüyen bir gençlik hedefiyle hizmet vermektedir. Amacımıza ulaşmak için gençlerimizin sporla, bilimle, kültür ve sanatla daha fazla buluşmasını sağlayacak birçok proje ve faaliyet gerçekleştiriyor, sivil toplum örgütlerine üyeliklerini teşvik ediyor; kendi projelerini hayata geçirebilecekleri gençlik merkezlerini yaygınlaştırıyor, üniversiteler ve meslek kuruluşları ile her anlamda işbirliği içerisinde gençler için çalışmalarda bulunuyoruz.

Kültürel miraslarımız bir arada yaşamamızı ve ortak değerlerimizi perçinlemekte, ahlaki disiplinlerimizi oluşturmakta ve gençlerin düşünce dünyasını şekillendirmektedir. Zengin ve eşsiz kültürel mirasımızın gençlerimiz tarafından sahiplenilmesi ve gelecek kuşaklara en iyi biçimde aktarılması için kaynaklarımızı seferber ediyor, kültürel mirasımızın ortaya çıkması için gerçekleştirilen çalışmaları destekliyoruz.

Medeniyet tasavvurumuzun, gençliğimizin kültürel mirasımıza duyarlılığının artmasıyla gerçekleştirilebileceğine inanıyor ve bu konuda daha güçlü adımlarla ilerliyoruz.

**Gençlik ve Spor Bakanlığı
Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü**

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE MEDYA 1.OTURUM

YOUTH AND MEDIA 1.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU

GENÇ KÜLTÜR İLE GENÇLİK KÜLTÜRÜ ETKİLEŞİMİ: KÜLTÜR SAVAŞLARININ TUTSAK GÖNÜLLÜLERİ

Metin EKER*, Sevinç YANBEYİ BEŞER**, Serap BEDEL***

ÖZET

Zamane gençler ile zamane kültür tabirlerinin paralelliği üzerine temellendirilen her tartışmanın memnuniyet verici sonuçları olacağı ihtimalini bile olumsuz gördüğümüz bir çağ yaşıyoruz. Gereçlerini de beraberinde ürettiği bir kültür savaşları çağıdır aynı zamanda bu. Savaşın aktörleri ve teçizatları yeni kültürel cephelerin ve çatışmaların uzaylarını biçimlendirmektedirler. Söz konusu aktörler çok merkezli bir yapılanmadan merkezsiz bir yapılanmaya yönlendirilen kültürün seçkinciliğini, normatifliğini ve konformizmini aşındırmaktadırlar. Kültür savaşları; toplumsal, kültürel, sanatsal, ekonomik, politik ve ekolojik kalıp ideolojileri biçiminde yeni bir endüstrinin genetiğini icat ettiklerini savunmaktadırlar. Ama, icatları altında ezilen mucitler, “önce kültür” demeden geri duramamışlardır. Gereçlerine hapsolmuş bir kültür ve dolayısıyla sanat, yeniden itibar ve nüfuz kazanımı mücadelesi için stratejik hamleler ve pozisyonlar arayışındadır.

Bu noktada yeni kültürel formlar, üretimler ve konformizm odaklı tanımlamada kültür, genç bir kültürdür. Yeni ve dinamik olgusuyla güncellenebilir ve mobilize edilebilir bu genç kültür, toplumun da en dinamik jenerasyonunu gençleri kendine hedef seçmektedir.

Genç Kültür ile gençlik kültürünün etkileşimi süreçlerinde öncelikli olarak;

Yeni kültürel bakış açıları ve paradigmaları çerçevesinde kültür kavramının sol tarafına getirilen kültür kalıplarını gündem yaparak yeni gençlik kültürü yaratımının kültür savaşları çağının doğal çabası olduğu, Yeni kültür kalıplarının yarattığı yeni gençlik profillerinin medya ile olan ilintisinde tasarlanmasına tepki geliştirme gerektiği,

Kendilerini bilinçli kültürel direnç ve stratejilere konumlandırma gayreti sergileyemeyen yeni gençlik için farkındalık sağlamanın önemli görüldüğü,

Etkili, itibarlı ve şuurlu bir sosyolojik gençlik modeli için kültürel miras ve kültürel genetiğin sanat ile olan bağının güçlü tutulduğu, gibi benzer birçok konunun tartışılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Genç Kültür, Gençlik Kültürü, Kültür Savaşları, Uyguculuk

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü.

** Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü.

*** Araş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik-Cam Bölümü.

YOUNG CULTURE AND YOUTH CULTURE INTERACTIVE: CAPTIVE VOLUNTEERS OF CULTURE WARS

ABSTRACT

We are living in an age where we do consider even unacceptable the possibility of the satisfactory results of each discussions stemming from the parallelism between the today's youth and the contemporary cultural terms. This is a cultural war too, producing its grounds simultaneously. The actors and means of this war shape the new cultural fronts and battle spaces. The given actors are eroding the elitism, normativity and conformism of the culture that is directed from a multicenter structure to decentralized structures. Culture wars; social, cultural, artistic, economic, political and ecological patterns in the form of ideology argue that they invented a new industry genetics. But, inventors oppressed under their inventions did not hold back saying "first culture". A culture that is trapped in grounds and thus art are seeking for the strategic moves and the positions to re-gain combat for the reputation and the influence. At this point, new cultural forms, production and conformism focused on defining culture, is a young culture.

This young culture, that can be updated with new and dynamic phenomenon and can be mobilized, is targeted to young people who are society's most dynamic generation.

As a priority in the process of the interaction of young culture and youth culture;

In the framework of the new cultural perspectives and paradigms, making cultural patterns the agenda that brought towards the left side of concept of culture, the creation of a new youth culture of the age of the culture wars is a natural effort,

The needs to develop a response for design of youth profiles created by new culture patterns and media correlation,

Deemed important to ensure awareness for the new youth who cannot perform the effort for positioning themselves to conscious cultural resistance and strategies,

For the effective, reputable and conscious sociologic youth model, cultural heritage and the art of genetic bond that kept strong, as in many similar issues should be discussed.

Key Words: Young Culture, Youth Culture, Culture Wars, Conformism

---

GİRİŞ

21. yüzyıl kültür savaşları yüzyıldır. Savaşın aktörleri ve teçhizatları yeni kültürel cephele- rin ve çatışmaların uzaylarını biçimlendirmektedirler. Söz konusu aktörler çok merkezli bir yapılanmadan merkezli bir yapılanmaya yönlendirilen kültürün seçkinciliğini, normatifliğini ve konformizmini aşındırmaktadırlar. Kültür savaşları; toplumsal, kültürel, sanatsal, ekono- mik, politik ve ekolojik kalıp ideolojileri biçiminde yeni bir endüstrinin genetiğini icat ettikleri- ni savunmaktadırlar. Ama, icatları altında ezilen mucitler, "önce kültür" demeden geri dura- mamışlardır. Gerekçelerine hapsolmuş bir kültür ve dolayısıyla kültürün biçimlendirdiği olgu- lar ve yönelimler, yeniden itibar ve nüfuz kazanımı mücadelesi için stratejik hamleler ve po- zisyonlar arayışındadır.

Kültürel dönüşümler ve dinamiklerin mevcudiyeti kadar hayatîyetinin de büyük oranda görselleştirildiği bir çağda yaşıyoruz. Kültürü kendi ideolojisi ve tasavvurlarını meşrulaştırma alanı olarak gören bir postmodern dünya, aynı zamanda, meşrulaştırmanın da motivasyon- larını önemseyen tacir kimliği ile sanatı ve medyayı taşeron kılma gayretindedir. Kültürel ekonomiler kendi yarattığı kültürel yeni potansiyellerden beslenmekte, kültürel metinleri ya

da eserlerini “değer”i ile “eder”i arasında sıkıştırmakta ve yeni stil yaratımlarını kutsamaktadır. Diğer bir deyişle kültür “fetih” ile “işgal” arasındaki ayrımın küresel anlam kargaşasını insanileştirmek için yeni bir sosyoloji yaratmaktadır.

Bu sosyolojinin en önemli kitlesi ve iktidarı gençlik olarak belirlenmiştir. Sosyolojik yenden biçimlendirmelerin dinamiği veya muharriki olan bu kitlenin gönüllü yaşam pratiklerine adaptasyonları da dikkat çekmektedir.

GENÇ KÜLTÜR

Kültür kavramının tarihsel anlamda kategorik olarak düzenlemek ve konumlandırmak gerektiğinde en sade biçimde üç aşamada izah edebiliriz. Bunlar, pre-modern (modern öncesi dönem), modern ve post-modern (modern sonrası dönem). Söz konusu aşamaların değişken kültürel dinamikler açısından üçlemelerini aşağıdaki grafikte sunmaya çalıştığımızda;

	PRE-MODERN	MODERN	POST-MODERN
Sanatta	Temsil	Tasarım	Uzlaşım
Sosyal Bağlamda	Korelasyon	Spekülasyon	Manipülasyon
Teknikte	Efektif	Perspektif	Terspektif
Yönetmel Bağlamda	Yasal	Siyasal	Piyasal
Eğitimde	Ekol	Okul	İ-Kul
Bilimde	Gösterilen	Gözlemlenen	Göz Ardı Edilen
Estetikte	İnanırılan Güzel	İnanılan Güzel	Kandırılan Güzel
Kültürel	Kültürel Üretim	Kültürel Tüketim	Kültürel Yeniden Üretim
Kapsamsal Kültür	Komplo Kültür	Komple Kültür	Kompleks Kültür
Yaşamsal Kültür	Kültür	Kültür	Kültür

Yukarıdaki tablonun eksenini olarak ele alınan kültür olgusunun modern öncesi, modern ve modern sonrası dönemler içinde değişik disiplin ve bağlamlarda yaşadığı niteliksel ve içeriksel dönüşümler biçiminde serimlendiği görülmektedir. Özellikle post-modern süreçler içindeki bağlamlar ile değerlendirildiğinde genç kültür için bazı kavramlar oluşturulabilmektedir.

Genç kültür ile sanatın temas noktası: Sanat, kültürel üretim pratiklerinin önemli bir alanını işaret etmektedir. Sanatsal dinamikler, uygulamalar, yönelimler hem lokal anlamda hem de global anlamda kültürel yapılanmalara kaynak ve malzeme olabilmektedir. Sanat tarihi ile kültür tarihi arasındaki ilişkinin betimlenmesinde sosyolojik anlamda önemli referans olarak yer alan sanat, temsil ve tasarımın egemen süreçlerinin bitişinden itibaren postmodern dönem içinde “uzlaşım” olgusunu işlemektedir. Uzlaşım, özellikle kültürel paydanın üzerine odaklanmamızı mümkün kılan bir kavram olarak, kitlelerin belli motivasyonlar ve yönlendirmeler konusunda ittifak kuracağı bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Genç kültür, bir uzlaşım kültürü olarak kendine gençleri hedef olarak seçmektedir diyebiliriz.

Sosyal bağlam ile temasında genç kültür: Burada gündeme gelen kavram olan manipülasyon, kültür ve kültürün sosyal sistemler içindeki tesiri noktasında değişim, dönüşüm ve yenden biçimlendirmelerin karakterine müdahale konumunda etkin olmaktadır. Bir kavram olarak bakıldığında yönlendirmeye karşılık gelmekte ve başka birinin, gücün ya da otoritenin egemenliğinde söz konusu olabilen tesirlerin dönüştürücülüğüne vurgu yapmakta olan mani-

pülasyon, sanat ve tasarım temelli değil daha çok sosyal içerikli yansılarda hayatiyet kazana bilmektedir.

Teknik bağlamda genç kültür: Geleneksel anlamda teknik süreçler çağdaş anlamda teknolojik süreçlere taşınmıştır. Genç kültür olarak bakıldığında teknolojinin kültürel kapsamı ve gündemi “teknokültür” olarak isimlendirilmektedir. Teknokültür tabiri, teknoloji kültürünün bir yaşam biçimi ve vazgeçilmez cazibe ve bağımlılığını ortaya koymaktadır diyebiliriz. Teknik ya da teknolojik perspektifler üzerinde gençliğin bir bakış açısı olmadığını ve önüne getirilen yenilikler hakkında beklentiye koşullandırıldığından perspektifleri ters yüz olmaktadır.

Yönelimsel bağlamda genç kültür: Geçmişte kültürel bileşenlerin kaynağı insan ve sosyal değerlerin gelişimsel sabitlerinde söz konusu olmaktadır. Günümüzde ise bu durum gelişimsel hareketlilikler ile izah edilmektedir. Kültürel dokuların yasal ve siyasal yönelimleri artık postmodern dönem içinde piyasa ile oluşturulabilir, denetlenebilir ve yönlendirilebilir olmuştur. Diğer bir deyişle genç kültür, gençliğin piyasa entegrasyonlarını işlemekte kendini güçlü görebilmektedir.

Eğitim ile temasında genç kültür: Eğitimin kopleks bir geçmişi olduğuna ve birey, toplum ve okul ile ilintisine çok değinmeden, özellikle kültür, kültürel üretim sistemi olarak sanat ve devamında eğitimin bileşmelerini ifade ettiğimizde okul, ekol ve i-kul kavramlarını gözlemleyebiliyoruz. Günümüzdeki karşılığı ile “i-kul”, internet ve sosyal medyanın okul içinde ve dışındaki hakimiyetini temsil etmek için ürettiğimiz bir terim olarak sunulabilir. Genç kültür, internet kültürü ile medya veya multi medya teknolojilerinin geleneksel okul ya da düşünsel, eylemsel ve eğitsel ekollerin yerini almalarına müsaade etmektedir. Bir bakıma tekno-kültür ile i-kulun paydası, teknolojiye hizmet eden, teknolojiye bağımlılık sergileyen, teknolojinin tahakkümünde sosyalliğini kaybetmeye başlayan gençliğin kullaşmasını ifade etmektedir.

Estetik olgu ile temasında genç kültür: Geleneksel anlamda estetik doğrudan sanatı çağrıştıran bir olgu, disiplin ya da motivasyonları işlemekteydi. Özellikle “güzel” in içeriklerine yansıyan nitelikleri temsil etmekteydi. Ancak günümüzde güzel kavramının içi boşaltılmış, değer kavramı beğeni olarak basitleştirilmiş, güzel ile çirkinin hem sanatsal hem de kültürel gerekçeleri birbirine karıştırılmıştır. Artık güzel kavramı genç kültür içinde eder kavramıyla, meta kavramıyla, anki kavramıyla birlikte anılır olmuştur.

Genç kültürün kapsamsal olarak izahı: Kültür tarihi belli oranlarda kültürel genetik ile ilişkilendirilir. Kültürlerin geçmişten günümüze kadar gelmesini mümkün kılan deneyim ve yaşantılar toplamı olarak değerlendirilmesi değerini yitirmiştir. Günümüzde kültürün içerikleri çeşitlenmiş ve çoğalmış durumdadır. Toplumlara, geleneklere, etnik yapılarait göstergelerin yerine daha küresel ve ticari kılınmış yeni kültür formları gelmiştir. Bu yönüyle kültür artık daha komplekstir, karmaşıktır ve kaotiktir (düzensiz). Genç kültürün bu karmaşık doğası, yapay ve dinamik olduğundan gençlik doğasıyla uyum sergileyebilir görünmektedir.

Yaşamsal kültür ile ilişkisinde genç kültür: Kültürün tekil ve tesirli geçmişi modern öncesi dönemin belirgin özelliklerindedir. Modern döneme geldiğimizde kültür kavramının sağ tarafına yerleştirilen kavramlar ve içerikleri, kültüre bir yeni kimlik ve misyon açıkları fırsatı vermiştir. Özellikle modernizmin kültür, bilim, teknoloji ve sanattaki kaydettiği aşamaların yüksek seviyesi beraberinde kültürün kavramsal egemenliğini yavaş yavaş bozmaya başlamıştır. Örneğin kültür endüstrisi, kültür savaşları, kültürel emperyalizm vs. gibi içerikler, kültürün yanına getirilen kavramı öncelmemizi ve kültürün türleri, değişken yapıları ve dinamik güç

göstergeleri olabileceği izlenimi uyandırmaktadır. Postmodern dönemde ise kültür kavramının sol tarafına yerleşen kavramlar dikkat çekmektedir. Medya kültürü, tekno-kültür, internet kültürü, postmodern kültür, tüketim kültürü, kitle kültürü ve popüler kültür sadece bazı örnekler olarak gösterilebilir. Genel olarak değerlendirildiğinde genç kültür, kültürün sol tarafındaki kavramların biçimlendirdiği bir yaşamsal kültürü açıklamaktadır.

Sonuç olarak genç kültür bir gençlik kültürü demek değildir ancak, gençlik kültürü bir genç kültürdür diyebiliriz. Çünkü genç kültürün mekanizmaları, paradigmaları, tercih ve yönelimleri gençlik odaklı bir ağırlığı göstermektedir diyebiliriz.

GENÇLİK KÜLTÜRÜ

Gençlik kültürü, toplumların belli bir yaş aralığını oluşturan grubunu kültürel bir bileşke etrafında yeniden tanımlamanın ve konumlandırmanın tespiti olarak değerlendirilebilir. Gençlik, küreselleşen dünyanın ortak stil ve yaşam deneyimlerinde müşterek bilinç ve alımlama doğrultuları oluşturma potansiyelini de aynı zamanda gösterir. Bu yönüyle kültürün ve özellikle yeni, çağdaş gibi nitelermelerin daha da keskinleştirilmesini mümkün kılan “genç kültür” tabirinin gençlik ile etkili ve dinamik temas noktalarının varlığına yukarıda geniş olarak değindik. Gençlik kültürü aynı zamanda postmodern kültür ile örtüşebilecek karakteristik özellikler de içerebilmektedir.

“Kültürel ve politik boyutlarıyla birlikte bir epistemoloji, bir metodoloji ve bir toplumsal ontolojiyi içine alan postmodernizm (Murphy, 2000: 9)”, “bir paradoks ve provokasyondur (Simm, 2006: 183). Yani kültürel postmodernizmin belli oranlarda karmaşık bir doğası olduğunun vurgusu dikkat çekmektedir. Ancak Haviland’ın ifade etmeye çalıştığı kültürlenme (enculturation-enkültürasyon) bir kültürün bir kuşaktan diğerine aktarılma süreci (Haviland, 2002: 164) için bu karmaşık doğa, postmodern bir olumsuzluk olarak dikkat çeker. Kültürün aktarılma, devam etme ya da sürekliliği düşüncelerinin postmodern kültür için geçerli olmadığını söyleyebiliriz. “Postmodern kültür, kendi kültürel çerçevesini tanımlayacak ya da betimleyecek kültürel alanlar icat edip, bu icadını geçerli ve gerçekçi kılmamanın meşru yollarını da ayrıca geliştirmektedir (Eker-Aslan, 2011: 184) .

Postmodern kültür, geniş anlamıyla bakıldığında çeşitliliğin ve hareketliliğin sinerjisini işlemek için görsel kültürü icat etmiştir. Görselliğin sanat ile kazandığı anlam sarmalı artık postmodern dönemde sanat dışı olguların da görsellik tesirlerini önplana çıkarmaktadır. İletişimin ve etkileşimin görsel olarak ağırlık kazandığı bir çağda yaşamaktayız. Görsel kültür çağı olarak adlandırdığımız bugün için kültürel üretim ve tüketim süreçleri ile özellikle tüketicinin bir başka gerekçeli tanımı ile kültürel yeniden-üretiler gündeme gelmektedir. Bu olgunun ana aktörleri ve tesir kitlesi de ağırlıklı olarak gençler biçiminde gösterilebilir. Freedman bu konuda şu tespiti yapıyor:

“Görsel kültürü üreten diğerleri gibi, reklam endüstrisindeki insanlar, izleyicileri, planlı seyircilerin üyeleri olmaya davet ederek kültürel bir durum tanımlamaya çalışırlar. Çalışma, öğrencilerin, reklamlar yoluyla çeşitli kültürel anlamlarla ilişkili hale gelirken bir tüketici seyircisi grubu üyesinin tutumunu ve kimliğine uyum sağlamayı daha önceden öğrenmiş olduklarını açık hale getirmiştir. Örneğin, genç erkeklerin ve kızların çoğu, reklamlarda gösterilen karakterleri izlerken, hayran oldukları birinin duruşunu benimsemekte ve bu karakterlerin görünüşteki güç ve statülerine benzeme isteği duymaktadır (Freedman, 1994:..)”.

“Kültürün sürekli bir değişim hali olduğu ve farklı insanların kültürü farklı şekillerde yaşadığı bilgisi, “ortak” kültürde çok az şeyin ortak olduğunu ortaya koymaktadır (Freedman, 1994: 161)”. Gençlik kültürü geleneksel anlamdaki ortak kültür yerine kitlesel manipülasyon ve yaşamsal müşterekler içindeki motivasyonların hayatiyet kazandırdığı genç kültür formlarının ortaklığını sergilemektedir.

Dabuffet’in vurguladığı gibi “kültür, vaktiyle dinin tuttuğu yeri alma yolunda. Tıpkı din gibi şimdi onun da rahipleri, peygamberleri, azizleri, yetkililerden oluşan organları var” (Dabuffet, 2005: 9). Aziz, peygamber ya da yetkili organları içeren metafor, aynı zamanda, kültürel ekonomi ve kültür mimarlarını işaret etmektedir. Kültürün sosyolojik yeni içerikleri açısından bakıldığında genç kültür ile gençlik kültürü arasındaki ilişkinin bir başka boyutu ise, tüketim odaklı bir kültürel formasyon olmasıdır. Tüketim kültürü, genç kültürün bir içeriğidir. “Tüketim ve kitle sosyolojisi, kendisini kültürel ve medya çalışmaları kapsamında önemli bir araştırma alanında konumlandırmıştır. Tüketicilerin pasif olduğunu öne süren ve belli ölçüde tüketiciliğin ahlaki reddini içeren daha önceki tutumlara karşı olarak, tüketim ve kitle sosyolojisiyle tüketimin aktif ve yaratıcı doğası vurgulanmıştır; haz meselesi ciddiye alınmıştır ve farklılaşma ve ayrışma mekanizmalarıyla tüketimin kimlik oluşumuyla ilişkilendirildiği ortay koyulmuştur” (Robins, 1996: 113). Tüketim sosyolojisi, maddi kültürün vurgulandığı ve sosyal ağların ve kültürün önemli pedagojik güçler olarak işlediği kültürel uygulamalarla ilişkili biçimde hareket eden bilgiye dayalı ve sürekli öğrenmeye dikkat çeker. Üretimden uzak olarak ve tüketiciler ve tüketicilerin uygulamalarına yönelik olarak, 1990’lardaki tüketim sosyolojisiindeki değişikliklerle bağlantılıdır (Martens, 2005: 354). Genç kültür gençlik kültürüne stil yaratımı ya da paylaşımı metodolojisiyle yaklaşım sergilemektedir.

Simmel, “kültürel hayatımızın görünür çevresinin tamamı, bir stil çoğulluğuyla parçalanmıştır”. Bu stillerin bağımsız nesnelliği göz önüne alındığında, şimdi karşı karşıya olduğumuz şey “bir yanda formlar, diğer yanda kendi öznelliğimiz”dir (Simmel, 2003: 48) diyerek, aslında, stil yaratıcılarının sunduğu kültürel kamufajlar sayesinde gençliğin bireysel, kişisel ve kimliksel göstergelerine de müdahale etmektedir diyebiliriz. Kimlik parçalanması, kültürel çeşitliliğin ve dinamikliğin beslediği olgu olarak kendisini dinleyemeyen bireyler içinde bunalmalar yaratabilmektedir. Söz konusu bunalmılardan kaçış için çevresel koşullar ve tesirler de yaratılarak bir başka kültür formu ile karmaşık bir rehabilitasyon süreci yaşatılabilmektedir. “Kimlik ve toplumla ilgili teoriler, bizi, gerçek ve sahtenin ikiz olduğu ve belli fikir ve uygulamaların, sanki hep böyle gelip böyle gidecekmiş gibi kendini ispat ederek sunulduğu bir kesime götürür” (Finkelstein, 2007: 165). “Günümüzde, sermaye ile teknolojinin, eğitim ve eğlence sanayilerinin birleşiminin izlerini taşıyan yeni bir tekno-kapitalizm yolunda birleşimin bütün unsurları bir “eğitlence toplumu” (eğitim-eğlence) ve “gösteri kültürü” meydana getirir” (Kellner, 2010: 38).

“Küresel kapitalizm, kendini tarih-aşırı ve ulus-aşırı olarak, modernleşmenin ve modernliğin aşkın ve evrenselleştirici gücü olarak sunmuş olmasına rağmen, gerçekte Batılılaşma demektir, Batı ürünlerinin, değerlerinin, önceliklerinin, yaşam biçiminin ihraç edilmesi demektir. Eşit olmayan bir kültür karşılaşması sürecinde yabancı halklar, Batı, “Öteki” ile ve “Ötekinin” “egzotik” kültürü ile karşılaşmıştır. Küreselleşme, sınırları ortadan kaldırdığı için kolonyal merkezin sömürgeleştirilmiş çevresiyle yüz yüze gelmesini yoğun bir deneyim haline getirir” (Morley, 2006: 151-152). Batı, genç kültürün kaynağıdır. Endüstriyeldir. Kültürel haz ve yaşantıların endüstriyel kılınmasına olanaklar sunmaktadır. Gerekçeleri ile üretimlerinin belirlediği

bir tüketim doğrultusunu karakterize eden durum, artık kültür olarak izah ediliyorsa, bu olumsuzluktan kaçış da zor olacaktır. Kültür endüstrisinin işlenmesinde dikkat çeken isim olan Adorno, "kapitalizmde bütün üretim piyasa içindir; mallar insan ihtiyaçlarını ve arzularını karşılamak için değil, kar elde etmek için, daha fazla sermaye edinmek için üretilir (Adorno, 2011: 14) diyerek, kültürün piyasal konumuna da gönderme yapmaktadır.

SONUÇ

Zamane gençler ile zamane kültür tabirlerinin paralelliği üzerine temellendirilen her tartışmanın memnuniyet verici sonuçları olacağı ihtimalini bile olumsuz gördüğümüz bir çağ yaşıyoruz. Adına kültür savaşları çağı dediğimiz günümüz ve gelecek, gençliğin genç kültür içinde tutsak gönüllüler olduğu gerçeğini görmemize imkan vermektedir. Kültürel ekonomilerin, kültür endüstrisinin, kültürel kapitalizmin ve kültürel deformasyonların hedefi konumundaki gençlik, genç kültür sayesinde kendi kültürlerine sahip olduklarına inandırılabilirler. Direnç ya da stratejilerin kültürel odaklı pedagojik ve sosyolojik donatılara ihtiyacı, gençlik kültürü için zor bir bilinç yerleştirim süreci olarak karşımızdadır. Görsel kültür, gençliği esir almakta ama gençler bunun farkına özellikle genç iken varamamaktadırlar. Gençler yapay ve yerleştirilmiş kültürel kodlamaların en önemli taşıyıcı ve yayıcı kitlesi olarak görülmektedir. Aslında çağımızda genç kültürün jenerasyon farklılığı gözetmeme ihtimallerini de düşündüğümüzde muhataplarının ırk, cinsiyet, yaş ayrımı yapmayacağını tahmin edebiliriz.

Genç Kültür ile gençlik kültürünün etkileşimi süreçlerinde öncelikli olarak;

- Yeni kültürel bakış açıları ve paradigmaları çerçevesinde kültür kavramının sol tarafına getirilen kültür kalıplarını gündem yaparak yeni gençlik kültürü yaratımının kültür savaşları çağının doğal çabası olduğu,
  - Yeni kültür kalıplarının yarattığı yeni gençlik profillerinin medya ile olan ilintisinde tartışılmasına tepki geliştirme gerektiği,
  - Kendilerini bilinçli kültürel direnç ve stratejilere konumlandırma gayreti sergileyemeyen yeni gençlik için farkındalık sağlamanın önemli görüldüğü,
  - Etkili, itibarlı ve şuurlu bir sosyolojik gençlik modeli için kültürel miras ve kültürel genetiğin sanat ile olan bağının güçlü tutulduğu,
- gibi benzer birçok konunun tartışılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Murphy, John W. 2000. Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri, Çev: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Freedman, Kerry. 1994. 'Interpreting Gender and Visual Culture in Art Classrooms', Studies in Art Education, Vol. 35, No. 3, Spring, ss. 157-170.
- Sim, Stuart. 2006. Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü, Çev: Mukadder Erkan, Ali Utku, Ebabel Yayınları, Ankara.
- Robins, Kevin. 1996. Into The Image, Routledge, London.

- Haviland, William A. 2002. Kültürel Antropoloji, Çeviri: Hüsamettin İnaç, Seda Çiftçi, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Dubuffet, Jean. 2005. Boğucu Kültür, Çev: İsmet Birkan, Dost Kitavevi Yayınları, Ankara
- Martens, Lydia. 2005. 'Learning to Consume-Consuming to Learn: Children at the Interface between Consumption and Education', British Journal of Sociology of Education, Vol. 26, No. 3 (Jul.), Pp. 343-357.
- Simmel, Georg. 2003. Modern Kültürde Çatışma, Çev. Tanıl Bora- Nazile Kalaycı- Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kellner, Douglas. 2010. Medya Gösterisi, Açılım Kitap, (çev:Zeynep Paşalı), İstanbul.
- Eker, Metin – Arslan, Tamer. 2011. "Tüketim Kültürü ve Sanat Eğitimi: Postmodern (ist) Sanat Eğitimi- de Gelenekçi Dirençler İle Gelecekçi Stratejilerin Kültürel Bileşmeleri", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30 (1), 179-198
- Morley, D.,Robins, K. 2006. Kimlik Mekânları, Çev: Emrehan Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, 2.Basım, İstanbul.
- Adorno, Theodor W. 2011. Kültür Endüstrisi- Kültür Yönetimi, (Çev. Nihat ÜLNER, Mustafa TÜZEL, Elçin GEN), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Finkelstein, Joanne. 2007. The Art of Self Invention, I.B.Tauris & CoLtd, New York.

TÜRKİYE’DE ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLER, “ÇOCUK GELİNLER”

Şennur DABAK*

ÖZET

Uluslararası belgelere göre, on sekiz yaşının altında yapılan her evliliğe “erken evlilik” denilmektedir. Bu evliliklerin büyük çoğunluğu bireyin bilinçli rızası dışında yapılması nedeniyle de “erken ve zorla yapılan evlilikler” olarak literatürdeki yerini almıştır. Bu evlilikler, hem erkek hem de kız çocukları için “insan hakları ihlali” olarak kabul edilmektedir.

Dünyada her yıl 18 yaşının altında 10 milyon kız çocuğu evlenmektedir. Nijer, Çad, Mali, Bangladeş, Gine ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerde erken evlilik oranı % 60 ve üzerinde görülmektedir. Bu oranlar, Güney Asya (% 46) ve Sahra-altı Afrika bölgelerinde (%38) de yüksektir. En düşük oranlar % 12 ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde belirlenmiştir. Sosyolojik araştırmalarda elde edilen veriler, Türkiye’de çocuk gelin oranının %30 ila %35 arasında olduğunu, yani her üç evli kadından birinin çocuk evliliği yaptığını göstermektedir.

Erken ve zorla evlilik nedenleri incelendiğinde cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk, geleneksel / dini inanışlar, eğitimsizlik ve mevzuattaki eksiklikler dikkati çekmektedir.

Erken ve zorla evlilik, kızları yoksulluk, hastalık, eğitimsizlik ve güçsüzlük döngüsü içine hapsedmektedir. Erken evlenen kızların daha çok şiddete, istismar ve zorla cinsel ilişkiye maruz kaldıkları, cinsel sağlık ve üreme sağlığına yönelik sorunları olduğu ve düşük eğitim düzeylerine sahip olduğu bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: erken evlilik, çocuk gelin, adolesan sağlığı

EARLY AND FORCED MARRIAGES IN TURKEY, “CHILD BRIDES”

ABSTRACT

According to international documents, marriage before the age of 18 years old is recognized as “early marriage”. It is also recognized “early and forced marriage”, because girls and boys rarely give their free and full consent to marry. These marriages are accepted as “violation of human rights” for both girls and boys.

In the world, 10 million girls under the age of 18 marry each year. In countries like Niger, Chad, Mali, Bangladesh, Guinea and the Central African Republic, the rate of early and forced marriage is 60 percent and over. It is particularly high in South Asia (46 percent) and in sub-Saharan Africa (38 percent).

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.

The lowest rates are determined in Central and Eastern Europe. According to the data obtained in sociological researches, the rate of child brides in Turkey is between 30 % to 35 %; so, one in every three girls is married by the age of 18.

The causes of early and forced marriage are gender inequality, poverty, negative traditional or religious norms, illiteracy and weak enforcement of law.

Early and forced marriage contributes to driving girls into a cycle of poverty, illhealth, illiteracy and powerlessness. Girls married early are more likely to experience violence, abuse and forced sexualrelations, reduced levels of sexual and reproductive health, and lower levels of education.

Key Words: early marriage, child bride, adolescent health

Dünyada ve Türkiye’de çocuk gelinler sorunu

Uluslararası belgelere göre, on sekiz yaşının altında yapılan her evliliğe “çocuk evliliği” ve evlenen kıza “çocuk gelin” denilmektedir. Bireyin ruhsal ve fiziksel gelişimini tamamlamadan yaptığı bu evliliklerin büyük çoğunluğunun bireyin bilinçli rızası dışında yapılması dolayısıyla da “erken ve zorla yapılan evlilikler” olarak literatürdeki yerini almıştır.

Dünyada her yıl 18 yaşının altında 10 milyon kız çocuğu evlenmektedir. Bu da ayda 833, haftada 192, günde 27, dakikada 19 ya da her 3 saniyede 1 kız çocuğunu ifade etmektedir. (USAK -Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2011)

Küresel ölçekte yapılan araştırmalar, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında ters bir ilişki olduğunu göstermektedir. Az gelişmiş ülkelerde çok sayıda kız çocuğu erken yaşta evlendirilmek suretiyle; öğrenim ve sağlıklı yaşama hakkından alıkonulmaktadır. Bu ise, kadının toplumdaki statüsünün düşmesine ve daha yoğun cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmasına neden olmaktadır. Nijer, Çad, Mali, Bangladeş, Gine ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerde erken evlilik oranı % 60 ve üzerinde görülmektedir. Bu oranlar, Güney Asya (% 46) ve Sahra-altı Afrika bölgelerinde (%38) de yüksektir. En düşük oranlar % 12 ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde belirlenmiş olup; bu ülkeler içindeki en yüksek oran Gürcistan’da (%17) görülmüştür.

Türkiye’de Evlilik Modellemeleri Araştırması’na göre çocuk gelinlerin görülme sıklığı % 15.5 olarak bildirilse de, bu verinin gerçeği yansıtmadığını belirtmek gerekir. Çünkü burada Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü verileri kullanılmıştır. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nde ise sadece Medeni Kanun’un öngördüğü şekilde hakim kararıyla yapılmış olan erken evliliklerin kaydı bulunmakta, sosyolojik anlamda yapılan erken evliliklerin yani dini nikaha dayanan erken evliliklerin kaydı bulunmamaktadır. Bu bağlamda, sosyolojik araştırmalarda elde edilen veriler bugün, Türkiye’de çocuk gelin oranının %30 ila %35 arasında olduğunu, yani her üç evli kadından birinin çocuk evliliği yaptığını göstermektedir.

Bunu doğrulamak bakımından 2004 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi- Türkiye Gölge Raporu’nu dikkate aldığımızda bu rapora göre, Türkiye’de resmi nikahı olmayan yani hukuki olarak nikahsızların oranı % 7.7 ve sadece dini nikahı olanların oranı da % 7.4 olarak belirlenmiştir. Yüzde 15.5’lik resmi orana, nikahsızlar ile sadece dini nikahı olanların oranı eklendiğinde Türkiye’deki gerçek çocuk gelin

oranına ulaşılabilir ki; bu bağlamda oranın en az % 30.6 olduğu çıkarımını yapmak doğru olur. Böylece ülkemizde, her üç evli kadından birinin erken evlilik yaptığı söylenebilir.

Erken evliliklerin boyutlarını anlamak

A. Erken evliliklerin nedenlerini incelediğimizde ilk üç sırayı;

1. Sosyo-ekonomik gerekçelerin (yoksulluk),
2. Sosyo-kültürel gerekçeler ve geleneklerin / dini inanışların (toplum mutabakatının) ve
3. Eğitimsizliğin, aldığını görüyoruz.

1.Sosyo-ekonomik gerekçeler (yoksulluk)

Burada kız çocuklarının ekonomik yük olarak görülmesi (Sofradan bir tabağın eksilmesi fikri), kız çocuklarının ailelerine kazanç sağlamak için kullanılması (Başlık parası) ya da kız çocuklarının evliliği çıkış yolu olarak görmesi (Maddi sıkıntı ve iş yükünden kurtulma) öne çıkmaktadır.

Erken evliliklerin görülme sıklığı ile ailenin sosyo-ekonomik durumu arasında ve başta da söylediğimiz gibi yine bu sıklık ile ülkenin gelişmişlik düzeyi arasında ters orantılı bir ilişki söz konusudur.

2. Sosyo-kültürel gerekçeler, gelenekler / dini inanışlar (toplum mutabakatı)

Ataerkil ailelerde gençlere evlilikleriyle ilgili karar verme ve tercih yapma hakkı tanınmamaktadır. Ülkemizde de berdel, beşik kertmesi ya da kan bedeli evliliği gibi geleneksel evlilik uygulamaları devam ettirilmektedir.

Türkiye'deki geleneksel toplum yapısı, erkeğin belirli bir düzeyde eğitim görüp, askerliğini yaparak bir iş sahibi olduktan sonra evlenmesini uygun görmektedir. Ancak yaş farkının önemli olmaması sebebiyle küçük yaştaki kız çocukları, büyük yaşlardaki erkeklerle evlendirilebilmektedir. Böylece kızların öğrenimleri erken yaşta bırakılmakta, küçük yaşta evlendiğinde eşine itaat/yuvasına uyumun daha kolay sağlanacağına inanılmaktadır.

3. Eğitimsizlik

Eğitim düzeyi ve sosyo-kültürel durumu düşük ailelerde erken evlilik uygulamalarının daha fazla görüldüğü gözlenmektedir. T.C Anayasası'na göre "Madde 42: Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır."

Aile Yapısı Araştırması'na (2006) göre 18 yaşının altında yapılan evliliklerin yaklaşık yarısının (%47) okur-yazar olmayan, % 32'sinin ise okur-yazar olan, fakat hiç okula gitmeyen çocuklar tarafından yapıldığı görülmektedir; bu durum, erken evlilikler ile eğitim arasındaki ilişkiyi net şekilde açıklamaktadır.

Türkiye'de 2012 yılında okuma yazma bilmeyen erkek nüfus oranı % 1.4 iken, kadınlarda bu oran % 7.0'dir. Eşler arasında ortalama yaş farkının en büyük olduğu grup da 20 yaş altındaki kadınlara aittir. 15-19 yaş grubundaki kadınlarla eşleri arasındaki fark ortalama 6.6 yıldır. 15-19 yaş grubundaki kadınların % 60.0'ı hiçbir yöntem kullanmamakta olup; sadece % 18'i herhangi bir modern gebelikten korunma yöntemi kullanmaktadır.

B. Erken evliliklerin sonuçlarına baktığımızda da ilk üç sırayı;

1. Eğitimsizliğin
2. Üreme sağlığı sorunlarının - anne / çocuk ölümlerinin ve
3. Toplumdan izolasyon / kadına yönelik şiddet ve istismarın, aldığını görüyoruz.

Kısaca söylemek gerekirse erken evlendirilen gençlerin “çocuklukları ellerinden alınmaktadır!”

1. Eğitimsizlik

Gençlerin eğitimlerinin yarım bırakılması, onları yaşamları boyunca sürececek bir süreçten ayrı düşürmekte ve bir meslek sahibi olarak üretime katılmaları ve çalışma haklarından faydalanmalarını engellemektedir. Ekonomik özgürlüğünü elde edemeyen gençler, özellikle kadınlar eğitimsizlik, yoksulluk ve bağımlılık döngüsünde hapsolmaktadır.

2. Üreme sağlığı sorunları- anne / çocuk ölümleri

Erken evlilikler, beraberinde erken ve sık gebelikleri de getirmektedir. Çocukların çoğu, aile planlaması hakkında da bilinçli olmadıklarından bakamayacakları sayıda çok çocuk sahibi olmakta; doğum öncesi ve sonrası hizmetlere de ulaşamadıkları için tıbbi açıdan riskli duruma düşmektedirler.

15-19 yaş arasındaki genç kadınların doğum sırasında yaşamlarını kaybetme risklerinin, yirmili yaşlarındaki kadınlara oranla 2-5 kat daha fazla olduğu bilinmektedir.

Eğitimi olmayan veya temel eğitimi tamamlamamış kadınlarda doğum öncesi bakım almama oranı % 22'dir. Yirmi yaş altında anne olanlarda da, bebek ve 5 yaş altı çocuk ölümlerinin diğer tüm yaş gruplarına göre daha fazla olduğu bilinmektedir.

3. Toplumdan izolasyon / kadına yönelik şiddet ve istismar:

Onsekizyaşının altında olan nüfus, toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu yaş aralığında evlenen çocuklarda, evlilik sonrasında, arkadaşlarından kopma, özgüven eksikliği, toplumsal faaliyetlere katılımdan uzaklaşma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ruhsal ve bedensel gelişimin tamamlanmamış olması çocuklarda çeşitli hastalıklara ve psikolojik rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Kız çocukları, kendilerini koruyamayacak yaşta ve eğitimsiz olarak evlendirilmeleri durumunda, eşleri tarafından fiziksel, duygusal, sözel ve hatta cinsel şiddete maruz kalabilmektedirler. Bu evliliklerde aile içi şiddet, geçimsizlik ve bunun sonucunda boşanmalar ve hatta intiharlar görülmektedir.

Geleneksel ev içi rolleri pekiştiren erken yaşta evlilikler, hazır olmadıkları bir yaşta henüz kendileri çocukken, aile, ev, çocuk vb. sorumlulukların altına giren bireylerde fiziksel ve ruhsal açıdan çöküntü oluşturmaktadır. Sosyal baskıyı artıran ve kadının ev içine hapsolmasına neden olan bu tarz evlilikler, kadının statüsünün düşmesine yol açmaktadır. Erken evlendirilen kız çocukları ile birlikte ortaya çıkan sorunlar, zamanla sadece onları ilgilendirmekle kalmakta, doğrudan topluma dair bir sorun olarak geri dönmekle birlikte, topluma vurulan ağır darbeler olarak su yüzüne çıkmaktadır. Eğitimleri yarıda kesilmiş, cahil bırakılmış bu çocukların, geleceğe bilinçli, iyi eğitim görmüş evlatlar yetiştirmeleri beklenemez.

Ulusal ve uluslararası mevzuatta erken ve zorla evlilikler

Türkiye'nin de imzaladığı İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gibi uluslararası nitelikteki anlaşmalarda bireylerin evlilik yaşları on sekiz olarak kabul edilmiştir. Zaten Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ilk maddesinde on sekiz yaşına kadar olan her bireyin "çocuk" sayılacağı belirtilmiştir. Fakat Türkiye'de erken evlilikleri düzenleyici Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu gibi kanunlarda bireyin çocuk sayılmasına dair, erken evliliklerin önüne geçilmesini engelleyici bir takım uyuşmazlıklar görülmektedir.

Türkiye'de ebeveyn izni olmadan evlenmede yasal alt sınır kadınlarda ve erkeklerde 18 yaş, ebeveyn izni ve mahkeme kararıyla evlenmede yasal alt sınır ise kadınlarda ve erkeklerde 16 yaşır.

Türk Medeni Kanunu'na göre 17 yaşını doldurmamış kız çocukları, Türk Ceza Kanunu'na göre 15 yaşını doldurmamış kız çocukları, Çocuk Koruma Kanunu'na göre ise 18 yaşını doldurmamış kız çocukları erken evlilik yapmış sayılmaktadırlar. Bu olgu, erkek çocuklar için de geçerlidir. Bu durum yasal zeminde bir boşluk yaratarak, farklı uygulamaların ortaya çıkmasına ve çocukların korunmasının yeterince sağlanamamasına yol açarak, erken yaşta evliliklere karşı verilen tüm mücadeleleri sonuçsuz bırakmaktadır.

Türk Medeni Kanunu'na göre ülkemizde hukuken kabul edilen tek nikah, resmi nikahtır. Evlenme töreni bitir bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir. Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dini töreni yapılamaz ; bunu uygulayanlara mevzuatta 2-6 ay hapis cezası verilmesi söz konusudur. Evlenmenin geçerli olması, dini törenin yapılmasına bağlı değildir.

Türk Ceza Kanunu'na göre "Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." On beş yaşını doldurmuş bir kız, hukuki olarak değilse de, sosyolojik anlamda evlendirildiğinde, bu kızla cinsel ilişkiye giren eş, şikayet edilmediği sürece cezalandırılmamaktadır. Yani, Türk Ceza Kanunu, evlilik yaşını, örtülü olarak, on sekiz yaşın altında tutmaktadır. On beş yaşını doldurmuş bir kızın, evlenmesi durumunda, evliliği erken evlilik sayılmayabilmektedir.

Tespit ve öneriler

Bugün dünyada ve ülkemizde gerçekleştirilen erken evliliklerin dinamiklerini anlamaya çalıştığımızda, ilk olarak sorunun kültürel duvarlarıyla karşılaşırız. Dolayısıyla öncelikle erken evliliği normalize eden zihniyeti, kültürel değerleri ve toplumsal gerçeklikleri anlamak, içinde bulunulan durumun detaylı analizlerini yapmak, sorunun çözümüne uygun stratejilerin geliştirilebilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Erken evliliklerin önlenmesine yönelik çözüm önerileri

A.Uluslararası düzeyde

Son yıllarda erken evlilikler ve onların trajik sonuçları daha çok görünür hale gelmiştir. UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) tüm dünyada problemin araştırılması ve sorunla mücadele için kampanyalar düzenlenmesine öncülük etmektedir. Kız çocukların eğitime yönelik çalışmalar UNICEF'in bu sorunla baş etmek için öngördüğü yollardan biridir; çünkü araştırmalar kız çocuklarının eğitim düzeyinin yükselmesinin erken evlilikleri engelle-

diğini göstermektedir. Diğer ülkelerde UNICEF, ergenlik dönemindeki kız çocuklarını eğitimlerine devam etmesi ve yaşam becerilerinin güçlendirilmesi ile mesleki eğitimler alması konusunda desteklemektedir.

B.Türkiye’de

Erken evlilikler, Türk toplumu -özellikle de ülkenin geleceğini temsil eden genç kuşak için- önemsenmesi gereken bir konudur. Güvenilir verilerin olmaması ve konunun duyarlılığı nedeniyle sorun haritasının çıkarılmaması, çözümünün de önünde bir engeldir. Öte yandan, yakın zamandaki bir girişimle Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çatısı altında konunun araştırılması için bir alt komisyon kurulması çok sevindiricidir. Bu çalışma, erken evliliklerin önlenmesine yönelik politikaların geliştirilmesi ve 18 yaşın altındaki tüm çocukların yaşama, şiddetten ve ayrımcılıktan uzak durma haklarının koruma altına alınması için önemli bir başlangıç noktası olarak görülmektedir .

Erken evliliklerin önlenmesine yönelik çözüm önerileri

1. Yasal düzenlemeler

Çocuk gelinler sorunu, gelişmekte olan Türkiye’nin çözüm üretmesi gereken önemli toplumsal sorunlarından biri olarak varlık göstermektedir. Soruna yaklaşımda başlangıç olarak kurumlar ve kanunlar kapsamında ortak bir dil oluşturulmalıdır.

Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu gibi konuyla ilgili kanunlar arasındaki uyumsuzluklar giderilmeli ve on sekiz yaşını doldurmamış kızların ve erkeklerin evlenmeleri yasaklanmalıdır. Yasakların ihlalleri durumunda da ağır cezaların uygulanmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

2. Çocukların eğitimi

Yasal düzenlemeler, erken evliliklerin önlenmesinde çok önemli olsa da tek başına yeterli olmamaktadır. Yoksullukla mücadele, cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi, özellikle kız çocukların eğitimi ve orta öğrenime devam etmelerini sağlamaya yönelik çalışmalar erken yaşta evliliklerin önlenmesinde etkili olacaktır. Zorunlu eğitimin süresinin uzatılması da ailelerin kız çocuklarını erken yaşta evlendirmelerini engelleyecektir. Ülkemizde 1997 yılında 8 yıla çıkarılmış olan zorunlu eğitim, 2012 yılında da 12 yıla çıkarılmıştır. Ayrıca meslek edindirme kurslarına da önem verilerek kadınların iş kurabilmeleri için olanaklar sağlanmalıdır.

Eğitim düzeyi arttıkça erken evliliklerin sayısı düşmektedir. Eğitim ayrıca dolaylı olarak da bireyin hayatına ilişkin temel karar mekanizmalarında daha etkin olmasını sağlamakta ve bir bilinç geliştirmektedir.

Örgün eğitim içinde yer alan çocuklar için erken yaşta evlenmenin sakıncalarının anlatıldığı kazanımlar müfredata eklenmelidir. Anne-çocuk sağlığı, üreme sağlığı gibi konular da müfredatta yeterince yer almalıdır.

Geleneksel değerlerin hâkim olduğu ekonomik yönden geri bölgelerdeki bölge okulları ve pansiyonlarının sayıları artırılmalıdır.

3. Halkın eğitimi / bilinçlendirilmesi

Kadınlar arasındaki okuryazarlık ve genelde eğitim düzeylerinin artırılması temel strateji olmalıdır. Aileler, erken yaşta evliliklerin çok yönlü sakıncaları konusunda ikna edilmelidir.

Milli Savunma Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın askere alınan gençlere yönelik uyguladıkları ortak projedeki eğitim programına "erken evlilik" konusu da dahil edilmelidir.

Konuyla ilgili, okullar, toplum sağlığı merkezleri ve halk eğitim merkezleri odaklı eğitim projeleri geliştirilerek özellikle kırsalda farkındalığın artırılması sağlanmalıdır. Yine farkındalığı arttırmak için medyanın ve sivil toplum kuruluşlarının, toplum liderlerinin geniş ölçüde desteği alınmalıdır. Bu konuda sağlık personeli ve öğretmenlere hizmet içi eğitimi yapılmalıdır. Çocuklarını ilköğretim, lise ve üniversiteye gönderen yoksul hanelerin Şartlı Nakit Transferi'nden yararlandırılmalarına yoğun ve etkili olarak devam edilmelidir.

4. Yanlış dini algıların ve geleneksel uygulamaların önlenmesi

İslam dinine göre nikahın ne olduğunun, gerekçelerinin ve sonuçlarının toplumla paylaşılması; özellikle hutbe ve vaazlarda erken evliliğin sakıncalarına yer verilmesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'yla işbirliğine gidilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, dini nikahın temel unsurlarının rıza, denklik, alenilik, ilan, tescil gibi şartları olduğu ve dolayısıyla resmi nikahın bütün bu şartları sağlamak zorunda olduğu bilgisi toplumla paylaşılmalıdır.

5. Erken evliliklerin tespiti

Erken yaşta yapılan evliliklerdeki en önemli sorunlardan biri de bu evliliklerin resmi evlilik olmamasıdır. Dini törenle gerçekleştirilen evliliklerin herhangi bir resmiyeti ve kaydı bulunmamaktadır. Erken evliliklere karşı yaptırım uygulanmalıdır. Araştırmalarla / mevcut verilerin değerlendirilmesi ile erken evliliklerin gerçek boyutunu ortaya koyan haritalama yapılmalıdır.

6. Toplumsal yapının değiştirilmesi (toplumda dinsel ve geleneksel ahlak yerine, laik ahlakın yerleştirilmesi)

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, kadının güçlendirilmesi konu ile mücadelede önemli stratejiler olup mutlaka sağlanmalıdır.

Din ve geleneklerce meşrulaştırılan ve şeyhlik ve ağalık düzeni ile beslenen olumsuz kültürel değerler tasfiye edilmelidir. Bunun gerçekleştirilmesi ise toplumda, dinsel ve geleneksel ahlak yerine, laik ahlakın yerleştirilmesi ile olasıdır.

Gençler bir ülkenin gelecek için fırsat pencereleridir. Bu fırsat pencerelerinden yararlanabilmesi için genç nüfusunun eğitimi, sağlıklı ve yetenekli olması gerekir, kaldı ki; bütün bunlar onların alması gereken "insan haklarıdır". Bu hakları vermek için gerekli önlemleri almak ise devletin, hükümetlerin görevidir. Gençler bugünün ortakları, geleceğin liderleri olacaklardır. Onların gelecekteki rollerine hazırlanabilmeleri için gerekli her önlemin zamanında alınması gerekmektedir.

Özetle; "sadece bir gelenek" altında nesillerce devam ettirilen erken yaşta evlilikler ve benzeri uygulamalar, toplumda büyük bir hasara sebep olmakta, ülkenin gelişmişlik düzeyini ve daha da ileriye gidebilme çabalarını doğrudan aşağıya etmektedir. Kadınların aktif rol oynamadığı bir toplumun gelişmişlik düzeyine ulaşamayacağına söylendiği çağımızda, bırakın kadınların sosyal hayatta çok yönlü roller üstlenebilmelerini, daha yaşama haklarının güvence altına alınmadığı gerçeğiyle yüz yüze bulunmaktayız.

Erken evlilikler, temelinde birçok sebebi barındıran ve bölgelere göre de bu sebepleri farklılıklar gösteren bir pratiktir. Bir yerde bu evliliklerin temelini ekonomik kaygılar oluştururken, başka bir bölgede geleneksel uygulamaların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla sorunun yerel olarak incelenmesi ve kendi dinamikleriyle değerlendirilmesi ge-

rekmetedir. Gözden kaçırılmaması gereken asıl nokta, sorunun ortaya çıkmasında tek bir dinamiğin söz konusu olmadığı gerçeğidir. Siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda çok yönlü reform ve yatırımların yapılması ve kadını geleneksel rolüne itecek her türlü girişimden kaçınılması yönünde adımlar atılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile Yapısı Araştırması 2006, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK).
- Aydemir E, Karal D, Güçer M, Keser Em (2011). Evlilik mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler: Çocuk Gelinler, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, Ankara.
- Çakmak, D (2009). Türkiye’de Çocuk Gelinler, Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu- Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik, Bildiri Tam Metinler E-kitabı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 20-21 Mart 2009, Ankara, Türkiye.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Birinci Kısım, Madde 1-20,
http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html (Erişim Tarihi: 02.05.2014)
- Çocuk Koruma Kanunu, Madde 3.a, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1527.html> (Erişim Tarihi: 02.05.2014)
- Dördüncü ve Beşinci Dönem Birleştirilmiş Periyodik Ülke Raporu’na İlişkin CEDAW- Türkiye Gölge Raporu (2004). CEDAW-Türkiye Yürütme Kurulu.
- Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Protokol (2001). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, UNICEF, Ankara.
- Plan UK (2011). Breaking Vows: Early and Forced Marriage and Girls’ Education.
- TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu “Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyonun Raporu” (2010).
http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf (Erişim Tarihi:02.05.2014)
- Türk Ceza Kanunu Madde 104, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (Erişim Tarihi: 02.05.2014)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), İstatistiklerle Kadın, 2013.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması- 2008, TNSA-2008 (2009). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, SB AÇSAP Genel Müdürlüğü, DPT, TÜBİTAK, KAMAG, Ankara.
- UNICEF Türkiye (2010). Erken Evlilikler, Uçan Haber Ocak 10, Özel Sayı Erken ve Zorla Evlilikler.

YENİ MEDYA- İDEOLOJİ İLİŞKİSİNDE, KÜRESEL GÖRSEL KÜLTÜR VE GENÇ KİTLE

Ali SEYLAN *, Engin GÜNEY **

ÖZET

İnsanların ortak hareket etme kararlılığının altında yatan gerçekleri kolayca açıklayabilmeyi, kültür ve ideoloji kavramları hayli karmaşık hale getirmektedir.

Sanayinin gelişmesi, nüfusun kentlerde yoğunlaşması, farklı sınıfların bir arada yaşama zorunlulukları, birçok toplumsal sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu noktada yeni gelişmeye başlayan iletişim araçları, kitlelerin bilgilendirilmesi, seslerinin duyurulması gibi işlevlerin yanında kitlelerin yönetilmesi üzerine fonksiyonlar icra edebilecek bir potansiyele de sahiptir. Yakın zamana kadar gazete, radyo ve televizyonla sınırlı olan kitle iletişim araçlarının yerine getirdiği işlevler, teknolojinin sağladığı olanaklarla beslenen yeni medya ile yeni açılımlar kazanmıştır. Özellikle internetle birlikte yeni medya küresel ölçekte etki gücüne sahip bir araca dönüşmüştür. Kendisini edilgen bir şekilde bu ortamda bulan, yeni kullanım alışkanlıkları ve beğeni ölçütleri geliştiren genç kuşak, "dijital yerli, doğuştan dijital" gibi kavramlarla anılmaktadır.

Günümüzde toplumların en önemli dinamiği kabul edilen genç nüfus ideolojilerin de hedef kitesidir. Çoğunlukla kültürle ilişkisinde değerlendirilen küreselleşme olgusu, gelinen noktada sonuçları açısından değerlendirildiğinde ideolojik bir araç olarak da görülmektedir. Sonuçta bireye kodlanarak "sunulan gerçeklik" gerçek dünyanın yerine geçirilmekte; doğa ve insan, insan ve insan ilişkisinde binlerce yılda oluşturulan değerlerin önüne geçebilmektedir.

Bu yeni tekno-kültür, genç kitleleri dönüştürebilecek kurgularını, yeni medya üzerinden, yeni kodlarla, yeni bir görsel dil kullanarak daha etkin kılabilir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, görsel kültür, tekno-kültür, yeni medya

GLOBAL VISUAL CULTURE AND YOUTH MASS, IN A RELATION WITH NEW MEDIA AND IDEOLOGY

ABSTRACT

The concept of culture and ideology makes very complex to explain the underlying facts of the people commitment of moving together.

The development of the industry, the concentration of population in cities and the obligation of the coexistence of different classes has brought many social problems. At this point, the newly developed communication tools had potential stoper form functions to rule masses besides informing the masses,

* Doç. Dr., OMÜ Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü.

** Öğrt. Gör., OMÜ Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı.

their voices to be announced. Until recently the functions of the mass media tools, which are limited to newspapers, radio and television, have gained new perspectives with the new media powered with facilities provided by technology. Especially with the Internet, new media has evolved into a tool that has the power to impact on a global scale.

The younger generation, referred as "the digital native, born digital" concepts, have found themselves as a passive in this environment and have been developing new usage patterns and criteria.

Today, young population, accepted as the most important dynamics of societies, is the biggest target of the ideologies. At this point in terms of the evaluation of the results, the phenomenon of globalization, which is mostly evaluated for the relationship of culture, is seen as an ideological tool. Eventually, the presented reality encoded to individuals substitutes there alworld and can over take the values created in thousands of years between nature and human, human and human relationship.

This new techno-culture activates the fictions which transform the young audiences more effectively with the new media, new codes, by using a new visual language.

Key Words: Globalization, visulaculture, techno-culture, newmedia

---

Giriş

Medya latince kökenli medyum, yani ortam kelimesinin çoğuludur. Ancak son yüzyılda özellikle reklamcılıkla birlikte gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının sağladığı iletişim ortamına vurgu yapan bir terim niteliği kazanmıştır. Dolayısıyla, medya kavramı gündeme geldiğinde, kitle kavramını da beraberinde getirmektedir. Kitle kavramı, niteliksel değerler ile bir araya gelmiş insan topluluklarından çok, bir araya gelen insanların niceliğine vurgu yapmaktadır. Kitle kavramı ilk defa 14. yy.'da kullanıldığı dil olan Fransızca'da "götürü, yığın, büyük kalabalıklar"; Yunanca'da ise "birbirine yapışık, yoğrulabilir kıvamda hamur" anlamına gelmektedir (Harper:2014:web). Bu, kalabalıkları biçimleme gücü, medyanın herkes tarafından kabul edilen en önemli karakteristiğidir.

Bir arada yaşama kararlılığını bir çok canlı gösterebilmekte iken, tüm canlılar içerisinde kültür geliştirebilen yegane varlık ise insandır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk basamaklarda yer alan fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları birlikte hareket etmenin en önemli dinamiği olarak gösterilebilir. Ancak, kültür konusu karmaşık davranışların açıklamalarını daha da karmaşıklarıdır. "Özne ve nesne dışında, farklı bir varlık alanı olarak değerlendirilen kültür" (Bkz. Yıldırım,1988, s.216), insanlıkla yaşıt ve sürekli değişen ve dönüşen bir olgudur. Kendi değişip dönüştüğü gibi, aynı zamanda kendini bu etkinlik alanında bulan insanlar üzerinde değiştirici, dönüştürücü bir potansiyeldir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, insanlar üzerinde oluşturulan davranış değişiklikleri kültürü, kültür üzerinde meydana gelen değişimler ise insanları dönüştürebilmektedir.

Yeni Medya ve Görsel Kültür:

Son yüzyılda, davranış biçimleri üzerinde belirleyici olan gazete, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının günümüzde geleneksel medya olarak tanımlanmasına yol açan etken, son 40 yıla damgasını vuran bilgisayar teknolojileri ile beslenen, "yeni medya" olgusudur ve getirdiği etkileşim özelliğiyle devrimsel bir karakter taşımaktadır.

Yeni medya, "bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan" (Altunay, 2012:14), birden fazla bilgisayarın birbirine bağlı olduğu, bireylerin birbiri ile enformasyon

alışverişi yapabildiği; kullanıcılarına “üretim, dağıtım” (Alioğlu, 2011:13) ve “geri bildirim” (Akman,2003:19) imkanı sunan; “katılımcı, izleyici odaklı, değişken” (Yücel, 2012:1) ve sürekli büyüyen dolaşım sistemini içinde barındıran; “zaman ve mekan sınırı olmadan” (Altunay,2012:14) sanal bir ortam üzerinde gerçekleşen; “iletişim araç ve ortamlarının tümünü” (Altunay,2012:14) kapsayan bir kavramdır. Verilerin sayısal formata dönüştürüldüğü bilgisayarlar ile iletişim ağında üretilen bilgiyi paylaşma ve ona kolayca ulaşmaya yarayan internetin bir arada kullanıldığı medya uygulamaları için tercih edilen “bu terimin anahtar kavramları arayüz, etkileşim ve dijital kodlamalardır” (Alioğlu, 2011:16).

Teknolojik gelişmelerdeki ivme, değişimi yaşayan ve buna tepki gösteren nesil ile kendini bu değişimin sonuçları içinde bulan, geçmişi hep öyle zanneden genç nesil arasında kırılmalar yaşanmasına yol açacak hızdadır. Türkoğlu; doğduklarında evlerinde bilgisayar, cep telefonu olan genç kitleyi “dijital yerliler” ve bu imkanları icat eden ama daha paradoksal bir şekilde onu kullanmayı pek beceremeyen kuşağı da “dijital göçmenler” olarak nitelemektedir (Bkz: Türkoğlu, 2010:14-15).

Teknoloji destekli yeni medya olanakları ile her alanda kesintisiz hızlı ve etkileşimli iletişim kurabilen bireyler, evde geçirilen boş zamanı doldurmanın artık çok ötesine geçip, günlük yaşam etkinlikleri ile tamamen bütünleşmektedir. Günümüz insanı elindeki akıllı telefon ya da tablet bilgisayarı ile hem ekonomik hem de sosyal etkinlikler yürütebilmektedir. Komşusunu tanımadığı halde dünyanın farklı yerlerinde ki kişilerle etkileşime giren, yakın sorunlar yerine uzak sorunlarla ilgilenen bir insan tipi yaygınlaşmaktadır. İnternet üzerinde alışveriş rakamları sürekli büyümektedir. “2010 yılında İngiltere’de yayımlanan bir medya kullanım raporu, “gelişmiş ülkelerdeki gençlerin çoğunluğunun yeni medya olanakları ile artık hiçbir zaman internet ulaşımından yoksun olmadığını ortaya koymaktadır” (Chatfield, 2013:35). Özellikle genç kitlenin ağ üzerinde kesintisiz bir iletişim içerisinde bulunması “Castels’in ifadesi ile bir “ağ toplumu” olarak anılmasını sağlamaktadır” (Altunay, 2012: 26). Bu ifadeler, “dijital kültürün” günlük yaşamla ne kadar örtüşük bir hal aldığını göstermektedir.

Dünya ölçeğinde toplumsal ilişkilerin yeni medya olanakları ile yoğunlaşması ve görüntünün egemenliğinde dilsel sınırların hızla ve kolayca aşılması, bir görsel kültürün oluştuğunu da ortaya koymaktadır. Yaşam dinamiklerimizde, algı normlarımızda ciddi değişikliklere sebebiyet veren görsel dil, teknolojinin/bilimin gelişmesiyle birlikte değişime uğramıştır. Bu değişimin hem bireye, hem de toplumsal alana dair etkilerinin olması bizi görsellik üzerinden yaratılan yeni bir kültüre götürmektedir.

Küresel Görsel Kültür ve İdeoloji:

Fransız filozof Destutt de Tracy tarafından 1796’da metafiziğe karşıt “fikirlerin bilimi” olarak önerilen ideoloji kavramı, 1813’de bir anlamda mantıklı olmayan şeylerin teorileştirilmesi, 1909’da ise fikirlerin, öğretilerin (doktrin) sistematik olarak kurulması anlamında kullanılmıştır. Raphael’e göre ideoloji, rasyonel argümanla desteklenmeyen kuralcı bir doktrindir (Harper,2014:web). Bu yönüyle bilginin elde edilmiş yöntemi açısından aslında bilimsel yöntemin karşıtı bir kavram olarak dikkat çeken ideoloji siyaset alanının propaganda aracı olarak da yorumlanmaktadır.

Storey ideolojiyi, kültür çalışmalarında çok önemli bir kavram olarak nitelemekte ve iki anlamda kullanıldığını iddia etmektedir. Ona göre birinci belirlemede “ideoloji, belirli bir grup insan tarafından sistematik olarak yapılmış fikirlerin açıkça ifadesi olarak tercih edilmekte;

ikinci belirlemede, bir maskeleye ve bozulma söz konusudur ki, ürettikleri bazen “yanlış bilinç” olmaktadır. Amaç güçsüzlerin çıkarlarına karşılık güçlülerin çıkarları için çalışmaktır. Bu belirlemeye de kapitalist ideoloji denmektedir”. (Bkz: Storey, 2009:18-19).

Küreselleşme olgusu, bugün bir cepheden bakıldığında ticaretin dünya çapında büyümesinin doğal bir sonucu; diğer bir cepheden bakıldığında ise kapitalist sistemin teknoloji üzerinden egemenlik kurmada ideolojik bir aracı olarak görünmektedir.

Hannerz de küreselleşmeyi iki senaryo ile ele almaktadır. Birincisinde, yeni kültürel pratikler yoluyla toplumların birbirine benzemesi, ikincisinde ise merkezin sunduğu küresel idealerin çevre tarafından önce benimsenip sonra asimile edilerek yozlaştırılmasıdır. (Bkz: Hannerz, 1998:140-141). Görüleceği üzere Hannerz küreselleşmenin, gerek aynılaştırma gerekse asimile etme noktasında değişimi kültürel pratikler üzerinden gerçekleştirdiğine dikkat çekmektedir.

Hall’e (1998:47) göre “kültürel anlamda yeni tür küreselleşme, kültürel kimliklerle ilgilidir. Küresel kültür üretimin modern araçlarının, dilsel sınırları hızla ve kolayca geçebilen ve tüm dillerde anında konuşan “görüntünün” egemenliğindedir”. Dil ve dile dayalı kültür olgusunun sınırlarını kaldırmada bir ortak dil kimliği taşıyan görsel formların kullanımı, yaratılan veya yaratılmak istenen ortak kültürün küreselleştirilmesinde günümüz teknolojisi ile her zamankinden daha iç içe bir karakter sergilemektedir.

Küreselleşmenin en etkili, en kapsayıcı mekanizması olarak medya, insanların dünyayı anlamalarına yardımcı birer araç olmak yerine, dünyayı nasıl anlamaları gerektiğine ilişkin hazır kalıplar öneren bir fonksiyon icra etmektedir. Bu çerçevede “McLuhan, medya teknolojilerinin toplumda bireylerin nasıl düşünceğini, hissedeceğini, hareket edeceğini etkilediğini ve toplumu biçimlendirdiğini belirtmektedir”. (Yengin, 2012:36).

Medya organlarının ekonomik, sosyolojik, siyasi kimi çıkarları koruma adına insanların tavır ve tutum geliştirmelerini etkileyecek yanlış tutum sergilemeleri, bugün bir endişenin ötesinde bu alanda düşünen, yazan farklı kültürlerden birçok uzmanın tespitleridir. (Bkz: Postman, 2010:92; Marshall,2005:484; Yaygın, 2010:30). “Sosyologlar medyayı; yayınlarının kültürel niteliği, ... bütünsel bir yaşam ve düşünce modelini destekleyen ideolojik etkileri; elektronik medyanın, gündem belirleme, haberlerin çarpıtılması, basite indirgenmesi ve televizyon reklamcılığının siyasal kampanyalar uğruna kullanılması gibi yollarla demokratik politikaları nasıl etkileyebildiğine yönelik birçok özelliğinden dolayı irdelenmektedirler” (Marshall, 2005:485).

Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası oluşan ekonomik sistem, kitle iletişim araçlarının etkinliğini, oluşturduğu popüler kültür üzerinden yürütmüştür. “Medya sayesinde kapitalist ekonomik sistem ve güçlü şirketler tarafından kontrol edilen ticari ve kültürel bir sistemin yapılması gerçekleşmiştir” (Bkz: Durham, Kellner,2006:XXI). Reklam olgusu ise popüler kültürün yönlendiricisi ve sürükleyicisi olmuştur.

Diğer taraftan Pop Sanat da popüler kültürün bir başka plandaki yansıması olmuştur. “Batı toplumu Pop sanatla birlikte yeni göstergeler üretmiş nesnenin gerçek ile olan bağlantısını kopararak; onu reddetme eğilimi göstermiştir. Bunun yanı sıra toplum yapısı, üretim ve tüketim üzerine yapılan yeni imgeler, göstergeler peşinde sanal dünyalar yaratmaktadır.” (Söylemez, 2010:137).

Neye inanacağımız yeni medyayı yönetenler tarafından seçilmekte ve kitlelere sunulmaktadır. Günümüz toplumu zevk, eğlence için çalışmakta ve buna yönlendirilmektedir. Çünkü birey kendi kararıyla değil, küresel sistemin kararları doğrultusunda biçimlendirilmektedir. (Yengi, 2012. 116)

Sonuç:

Bir insanın ya da bir toplumun tutum ve davranışını dönüştürmek ancak zihniyet değişimi ile mümkün olabilir. Her insan aynı zamanda bir kültürün temsilcisidir ve her kültür toplumsal bir varlık olarak insanın karar verme mekanizmalarında oldukça etkilidir. Bir toplumun binlerce yılda oluşan kültürünü topyekun değiştirmek kolay görünmese de, gençliğin topluma bağının koparılması, pratikte bir kültürün bir jenerasyonla yok olması, yerine yeni bir kültürün yeni bir jenerasyonla ikame edilmesi anlamına gelebilir.

Teknoloji şüphesiz ki insanlığa büyük kolaylıklar ve yepyeni imkanlar sunmaktadır. Yakın dönemdeki teknolojik gelişmeler ağırlıklı olarak bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özellikle internetle birlikte ortaya çıkan yeni medya günümüz iletişim formlarına eksen oluşturmaktadır. Ağ üzerinde yepyeni bir kültür formu ve yepyeni bir toplum karakteri oluşmakta; doğuştan yerliler artık toplumun genç ve yetişkin kesimine karşılık gelmektedir.

Görsel algı, insanın öğrenmeleri üzerindeki hız ve kalıcılık açısından en etkili algı kanalıdır. İnsanın bu yönünün iletişimin hızı açısından değerlendirilmesi kaçınılmaz bir özelliktir. Özellikle medyanın bu fırsatı iyi değerlendirmesi ile görsel bir kültür ortamı oluşmuştur. Özellikle savaşlarla çözülememiş olan bir çok gerekçe günümüzde ideolojilerin etkinlik konusudur. Böyle bakıldığında iyi bir propaganda aracı olarak medya 2. Dünya savaşından beri hayli etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Yeni Medya ile fiziksel sınırların; görsel kültür ile dilsel sınırların ortadan kalkması küresel bir görsel kültürün oluşumunu mümkün kılmaktadır. Genç kuşak tarafından içselleştirilen yeni medya etkileşimli bir karakter taşımaktadır. Etkileşim, karşılıklılık esasına gönderme yapsa da tarafların içerikler üzerinden birbirlerini aynı oranda etkilediği iddia edilemez. Yani etkileşimin aktif ve pasif taraflarının olması da kaçınılmazdır. Bu çerçevede, konu üzerinde çalışan araştırmacıların teknoloji insan arasında oluşan ilişkinin doğal bir sonuç olduğu değerlendirmeleri yanında, ideolojilerin güdümünde ortaya çıkan veya çıkabilecek olası sonuçlara vurgu yapmaları dikkate alınmak, olası riskler değerlendirilmek durumundadır.

KAYNAKLAR

- Akman,Toygar (2003). *Sibernetik: Dünü, Bugünü, Yarını*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Alioğlu, Nazan (2011).*Yeni Medya Sanatı ve Estetiği*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Altunay Alper (2012). "Kes-Kopyala-Yapıştır: Bir Sanat Yüzeyi Olarak Yeni Ekran", *Yeni Medya ve...* (Edit: Deniz Yengi), İstanbul: Anahtar Kitapları Yayınevi.s:13-42
- Chatfield, Tom (2013).*Dijital Çağa Nasıl Uyum Sağlarız* (Çev:Levent Konca), İstanbul: Sel Yayıncılık
- Durham. G. Meenakshi, Keelner, M. Dauglas (2006). "Media and Cultural Studies: Introducing the Key Works", *Media and Cultural Studies Key Works*, USA: Blackwell Publishing.

- Hall, Stuart (1998). "Yerel ve Küresel:Küreselleşme ve Etniklik", *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi: Kimlik Temsilinin Çağdaş Koşulları*, (Der: Anthony King), (Çev: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hannerzulf (1998). "Kültür Senaryoları", *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi: Kimlik Temsilinin Çağdaş Koşulları*, (Der: Anthony King), (Çev: Gülcan Seçkin, Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Harper,Dauglas"Online Etymology Dictionary", www.etymonline.com, (04,28.2014)
- Marshall, Gordon (2005).*Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Postman, Neil (2010).*Televizyon Öldüren Eğlence: Gösteri Çağında Kamusal Söylem*, (çev: Osman Akınhay), İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Söylemez Meltem (2010). "Yeni Medya Sanatı ve Kuramsal Açılımlar", *Güzel Sanatlar Eğitim Dergisi*,S.24, s.137-146 Erzurum.
- Storey, John (2000).*Popüler Kültür Çalışmaları: Kuram ve Metodlar*, (Çev: Koray Kardeşahin), İstanbul: Babil Yayınları.
- Türkoğlu, Tanol (2010). *Dijital Kültür*, İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Yaygın, Murat (2010). *Sanat, Teknoloji, Bilim ve Fotoğraf*,İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Yengi, Deniz (2012). *Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Yıldırım, Cemal (1988). *Matematiksel Düşünme* İstanbul: Remzi Kitapevi
- Yücel, Derya (2012). *Yeni Medya Sanatı ve Yeni Müze*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.

YENİ ÖZNE: AĞDAŞ

Hasan AYDIN *

ÖZET

Ağdaşlık, oldukça yeni bir sözcüktür ve bilişim devriminden sonra toplumsallığın sanal ortamda gerçekleşen yeni biçimini ifade etmek için kullanılmaktadır. İnsan, bilişim devriminin ardından yeni bilişim teknolojileriyle, zaman sınırlarını aşarak, adına sanal gerçeklik denilen yeni bir ortamda yaşamaya başlamıştır. Facebook, Twitter, Youtube gibi küresel ağörgüsü taşıyan sosyal paylaşım siteleri ve bloglar, bilişim çağında herkesin sıradanmışçasına yaşadığı ve yaşamına kattığı gerçeklere dönüşmüştür. Bu, doğal olarak ağdaş toplum ve ağdaş özne kavramsallaştırmasının doğmasına yol açmıştır. İşte bu bildiri, sanal ağörgülerinin gündelik yaşama girişiyle ortaya çıkan yeni öznenin, yani ağdaşın (netizen) ve ağdaşlığın, temel niteliklerinden yola çıkarak felsefi bir perspektifte neliğini/ne olduğunu ortaya koymayı, bu öznenin varlık, bilgi ve değerlere bakışını ve çelişkileriyle birlikte protest tavrını irdelemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilişim Devrimi, Teknoloji, Ağdaş Toplum, Ağdaş Özne, Felsefe

NEW SUBJECT: NETIZEN

ABSTRACT

Netizenship is absolutely a new term and after the information revolution and it is used to identify the new version of the sociality that takes place in the virtual world. The human being has started to live in this virtual world going beyond the borders of the time through the new information technology following the information revolution. The social sites and blogs such as facebook, twitter, youtube that have a global network have turned into a reality that everybody has experienced as something ordinary and used it in their daily life. Thus it has led to the appearance of conceptualisation of the terms such as netizen society and netizen subject. This paper aims to question to what netizen and netizenship are from the basic qualifications of the new subject that emerged as a result of the virtual that take its place in daily life and also question the protest attitude of the subject, networks and their outlook on the information and the values from the philosophical perspective.

Key Words: Information Revolution, Technology, Netizen Society, Netizen Subject, Philosophy

* Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

1.Giriş:

İnsan, herhangi bir canlı varlık gibi, herhangi bir şeye yönelir; farkında olsun ya da olmasın, temeli yönelim olan, düşünme, bilme, duygulanma, eylemde bulunma gibi pek çok etkinlikte bulunur. Bu yönelim kökenli etkinliklerin her birisi, felsefi olarak söylersek, özne-nesne ilişkisinde varolur ve bu etkinlikler, insanın, bilgi birikimine bağlı olarak, kendisini ve nesnelere keşfettikçe, yeni teknolojik olanaklar üretildikçe gelişir.¹ Bu açıdan insanlık tarihini, bir bütün olarak, insanın kendisini ve doğayı keşfetme ve araç geliştirme; bir diğer deyişle özneleşme, nesneleştirme ve eylemde bulunma süreci olarak görmek de mümkündür.² Bu süreç, tüm insan yapıp etmelerinde olduğu gibi, üretim biçimi, bilgi birikimi, teknolojik olanaklar vb. tarafından koşullanmıştır; bu açıdan çeşitli tarihsel bağlamlarda, kendisini farklı biçimlerde açığa vurur.³

Sürece, insan-doğa-bilgi ilişkileri bağlamında bakıldığında, insanın kendine ve doğaya dönük bilgisi arttıkça, kendisini ve doğayı daha geniş olanaklarla bilgi nesnesi haline getirdikçe, araçlar geliştirdikçe özneleşme sürecinde de yeni boyutların ortaya çıktığı görülür. Bu açıdan insanın, teknolojik gelişimle iç içe olan insan-doğa-bilgi ilişkilerinin tarihi, insanın özneleşme ve nesneleştirme sürecinin de tarihidir.⁴ Aslında, örtük bir biçimde, dildeki özne sınıflamaları da bu tarihsel sürece işaret eder. Dilde gerçek özne, sözde özne, örtülü özne, açık özne, gizli özne vb. kavramsallaştırmaları yer alır⁵ ve bu kavramsallaştırmalar, insanın özne olma halinin çeşitli yönlerine işaret ettikleri gibi, tarihsel süreçte insanın özneleşme serüvenine de işaret eder. Dilin, varlığın⁶ ve kültürün evi⁷ olduğu ve tarihsel ve şüana ilişkin olanı bir arada barındırdığı düşünülürse, dilde varolanla tarihsel süreçte varolan arasında analogik benzerlik kurmak olanaklı hale gelir.

İnsanın özneleşme tarihine ve serüvenine, dilden ve tarihsel verilerden yola çıkarak analogik olarak bakıldığında, ilkçağ insanlarının, insan-doğa-bilgi ilişkilerini mitsel düzlemde ele aldıkları⁸ için daha çok 'sözde özne'; insan-doğa-bilgi ilişkilerinde Tanrı'yı gerçek özne ve insa-

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ Bkz. Betül Çotuksöken, "İnsanın Özneye Dönüşmesinin Koşulları", *Felsefe: Özne-Söylem*, Notos Yayınları, İstanbul 2010, s. 157.

² Bkz. J. Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*, çev.: Özcan Doğan, Doğubatı Yayınları, İstanbul 2011, s. 13 vd.

³ Bkz. Condercet, *İnsan Zekasının İlerlemesi Üzerine Tarihi Bir Tablo Taslağı*, cilt: I-II, çev.: Oğuz Peltek, MEB Yayınları, İstanbul 1990, s. 3 vd.

⁴ Bkz. J. Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*, s. 13 vd.

⁵ Bkz. Şahap Bulak, "Özne Türleri Üzerine", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1, Ankara 2013, s.1101-1127.

⁶ Martin Heidegger şöyle der: "Dil, içinde konaklamak yoluyla var olduğu Varlığın evidir, bunun içinde insan Varlığın hakikatine bekçilik yaparak ona ait olur." Bkz. Martin Heidegger, *Basic Writings*. Ed. by Gray and Stambaugh, Harper and Row, New York 1977:s. 213.

⁷ Bkz. Doğan Aksan, *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü*, Bilgi Yayınları, İstanbul 2011, s. 19 vd.

⁸ Bkz. Henri Frankfort-H. A. Frankfort, "Myth and Reality", *Before Philosophy*, The University of Chicago Press, Chicago 1946, s. 11 vd.

nı ise mecazi özne olarak gördükleri için, ortaçağ insanına⁹ 'örtülü özne'; Descartes'in cogito'suyla birlikte insan, kendi olanakları ve bilgi yetileriyle varolana yönelmeye başladığı için, serpilen yeni özneye¹⁰ ise 'gerçek özne' demek olasıdır. Nitekim tarihsel verilere bakılırsa, ilkçağ insanının, bilgi ve teknik olanaklarının eksikliğine paralel olarak dildeki sözde özne olduğu gibi doğa ve tanrılar karşısında edilgin ve çaresiz, ortaçağ insanının Tanrı karşısında örtük ve boyun eğen bir özne olmasına karşın, modern insanın bilgi birikimine ve 'düşünüyorum, öyleyse varım' söylemine paralel olarak açık, aktif, sorgulayıcı gerçek özne olma yolunda önemli adımlar attığı anlaşılmaktadır.¹¹

Burada, ilk ve ortaçağlarda, insanın hiç gerçek özne olmadığını söylemek istemiyoruz; özne olan aslında daima insandır; ancak insanın kendi yapıp etmelerine yansıtma yoluyla yabancılaşması söz konusudur. Modern dönem bir anlamda, insanın kendi yapıp etmelerine yabancılaşmasına son vermeye başlamasını imler. İnsanın kendini gerçek özne olarak konumlandırmasıyla birlikte, yükümlülüklerinin farkına varan kişi olan insan ortaya çıkar; her şey giriftleşir ve insanın özneleşme sürecine, sürekli yeni katmanlar eklenir. İşte bu katmanlardan birisi de, bilişim teknolojilerindeki¹² devrimle ortaya çıkan ağdaşıktır.

2. Ağdaş Öznenin Ortaya Çıkışı:

Modern özneye eklenen ağdaşlık, bilgi teknolojilerinin gelişiminin bir ürünüdür.¹³ Bu nedenle kimileri ağdaş özneye dijital vatandaş da demektedir.¹⁴ Bu nedensiz değildir; içinde yaşadığımız yüzyıl, geçmiş yüzyıllara oranla bilgi-iletişim teknolojilerinde baş döndürücü bir hızla ilerlemekte, insana pek çok yeni olanaklar açmaktadır. Bu yeni durum, bildik modern toplumu, bilişim ağlarıyla örerek ağdaş topluma dönüştürürken, yerleşik insan ilişkilerini ve toplumsal yapıları da altüst etmektedir. Bu anlamda, feodal toplumların kulu, reayası, yeni çağda ulus devletlerle yurttaşa dönüşürken, modern insan içinde bulunduğumuz bilişim çağında yurttaşlığın yanında ağdaş (netizen) olmaya doğru köklü bir atılım gerçekleştirmektedir.¹⁵ Kuşkusuz ağdaşlık hala modern yurttaşlığın yeni bir katmanı olarak görülebilir; ancak ağdaşlığın ulusal sınırları aşıp uluslararası ağörgüleriyle uluslarüstü bir bağlama doğru gidişi, onun gittikçe bağımsızlaşacağına bir göstergesi olarak da yorumlanabilir. Uluslarüstü ağ örgüsünde, insan için yer ve zaman sınırlaması neredeyse ortadan kalkmıştır. Dünya küresel tek bir ağörgüsüne dönüşmüştür.

⁹ Bkz. Hasan Aydın, "Ortaçağ Doğu ve Batı Felsefesinde Dil, Düşünce-Gerçeklik İlişkisi ve Metafizik Alandaki İzdüşümleri", *Düşüncenin İletişim Aracı Olarak Edebiyatı Bilim, Sanat ve Felsefede Dil*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 87 vd.

¹⁰ Bkz. Nick Mansfield, *Öznellik (Freud'dan Haraway'a Kendilik Kuramları)*, çev.: H. Çetinkaya-R. Durmaz, Ara-Lık Yayınları, İzmir 2006, s. 26-28.

¹¹ Bkz. Betül Çotuksöken, *İnsanın Özneye Dönüşmesinin Koşulları*, s. 157-168.

¹² Bkz. Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum*, çev.: İsmet Birkan, Bilge Su Yayınları, Ankara 2013, s. 11.

¹³ Bilgi teknolojilerinin yarattığı yeni durumlarla ilgili olarak bkz. Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum*, s. 11 vd.

¹⁴ Ali Rıza Babaoğlu-Meltem Banko, *Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaşın Etkisi*, 2013, <http://www.geziparkikitabi.com/ekitap/GeziParkiKitabi.pdf>.

¹⁵ Bkz. Betül Çotuksöken, *Ağdaş Toplumu Gençler Örüyor*, (12.06.2013) <http://www.milliyet.com.tr/agdas-toplumu-gencler-ogretiyor/gundem/ydetay/1721800/default.htm>

Şu halde, küresel ağ örgüsüyle ortaya çıkan ağdaşlık nedir? Ağdaşlığın ürünü olan ağdaş özneyi, kimilerinin deyişiyle dijital yurttaşı nasıl tanımlamak gerekmektedir? Ağdaşlık, her şeyden önce yeni bir durum olan bilişim toplumunda, toplumsallığın sanal ortamda gerçekleşen yeni biçimidir. Ağdaş özne de, bu süreçteki aktif öznedir.

Betül Çotuksöken, insandan yola çıkarak, yeni bir durum olan ağdaşlık ve ağdaş özneye ilgili şu saptamaları yapmaktadır:

Yalın, sıradan bir 'çevre' olmanın çok ötesine geçen dünyaya çok farklı edimlerle, düşünme, anlama, yorumlama, değerlendirme edimleriyle dokunan, ulaşan insan, birbirinden çok farklı araçlarla, hep varolanı bilmeyi, anlamayı istemiştir ve bu istemini, günümüzde sınırsızca gerçekleştirmenin peşindedir. Yüzyüze ilişkiler çerçevesinde aynı mekânı ve zamanı paylaşan insan, ilkin teknik ve artık bilimsel bilginin eşliğinde teknolojiyle birlikte, mekân ve zaman sınırlarını aşarak, adına 'sanal gerçeklik' dediğimiz bir ortamda yaşamaya başlamıştır. Teknoloji; insanın kendisiyle, her türlü farklılığına karşın bir bakıma kendisi gibi olan başkalarıyla, diğer varolanlarla, kısacası dünyayla ve bilgiyle olan ilişkilerini temelden değiştirmiştir. Sanal gerçeklikte, sanal ilişkiler çerçevesinde içinde bulunduğu durumu sürekli olarak yeniden kuran insan, sahip olduğu, bir şekilde öğrendiği, içselleştirdiği kavramlarını yeniden gözden geçirmek durumundadır. Yapısı gereği, durumu gereği, ihtiyaçlarıyla olan ilişkilerinin gereği, başkalarıyla birlikte olmak, başkalarıyla şu ya da bu şekilde birlikte yaşamak zorunda olan insan, yeniden, özne, özgürlük, özerklik, eşitlik, dayanışma, işbirliği, sorumluluk, aydınlanma, sekülerleşme/dünyevileşme, adalet, güven, kavramları üzerinde düşünmek durumundadır. Teknolojinin olanaklarıyla yaşamın akışını neredeyse kısıtsız olarak yönlendiren, yaşamı ertelemeyen insan, artık ağlararası (internet) yaşamaktadır. İşte insan artık böyle bir yaşayışın gerekleri üzerinde düşünmeye başlamak ve 'özne olma durumu'nu sorgulamak zorundadır. Böyle bir ortamda sanal gerçeklik dünyasında artık her birey, görünüşte olabildiğince özgürdür. Ancak bu özgürlük üzerinde ve bu özgürlükle bağlantılı olarak 'sorumluluk' üzerinde daha ayrıntılı bir biçimde düşünmek zorundadır. Toplumsallığı, kendisini ister istemez siyasal/kamusal da yapan insan, yüzyüze ilişkiler ortamında olsa olsa yurttaş (citizen) boyutuna sıçırırken, teknoloji aracılığıyla artık ağdaş (netizen) noktasına gelmiştir. Ağdaş olmanın sorumluluğu hepimizin omuzlarındadır, omuzlarında olması gerekir. Son günlerde yaşadıklarımız, ağdaşlığın, toplumsal, tarihsel, kültürel varlıklar olarak hepimizi etkilediğinin en somut göstergesidir. Yaşadıklarımızı, 'ağdaş toplumsal' okumak, hatta olabildiğince doğru okuyabilmek hepimizin ödevi olsa gerek.¹⁶

İşte sanal ortamda gerçekleşen ilişkiler örgüsü, insana yeni sorumluluklar yükleyen, özneleşme sürecini sorgulamasını gerektiren ağdaşlık diye nitelendirebileceğimiz, yeni bir durum yaratmıştır. Bu yeni durum, insanın özneleşme sürecinde de önemli bir aşama olarak ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz insan, duyan, bilen, isteyen, üreten, değer koyan, değer biçen bir varlık olarak kendine yabancılaşmaksızın özneleşmesini, daha önce de değindiğimiz gibi, Rönesans, Reform ve Aydınlanma sürecine borçludur. Delphik 'kendini bil söylemi'¹⁷,

¹⁶ Betül Çotuksöken, *Ağdaş Toplumu Gençler Örüyor*, (12.06.2013) <http://www.milliyet.com.tr/-agdas-toplumu-gencler-ogretiyor/gundem/ydetay/1721800/default.htm>

¹⁷ Bkz. Betül Çotuksöken, *Radyoda Felsefe*, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2002, s. 23 vd.

Descartes'le 'düşünüyorum öyleyse varım'a¹⁸, Immanule Kant'ın dilinde 'bilme ve eyleme cesareti göster ve yaşamının sorumluluğunu üstlen' şiarına dönüşmüştür.¹⁹ Ancak Rönesansla beliren ve Aydınlanmayla gelişen yeni özne, örtük bir biçimde de olsa hala seçkincilik ve sıradancılık temeline oturmaktadır. Modern düşünürler bu seçkincilik ve sıradancılık öğretisini ortaçağlardan, ortaçağlar ise ilkçağlardan devşirmiştir.²⁰ Bu öğretiye göre, insanlar arasında epistemik ve ontolojik bakımdan köklü farklar vardır; eğiten, öğreten seçkin özne ile öğrenen, eğitilen sıradan özne arasında epistemik ve ontolojik mesafe söz konusudur. Ağdaşlıkla gelen yeni özne, köklü tarihsel geçmişi olan bu seçkincilik ve sıradancılık öğretisine meydan okumaktadır. Bu yeni öznedeki karşılıklı öğrenme, yani öğrenişim ve enteraktiflik vardır ve artık epistemolojik ve ontolojik olarak ayrıcalıklı olan kimse kalmamıştır. Artık herkes özneleşme bakımından eşittir, eşit olanaklara doğru yol almaktadır.

3. Ağdaş Öznenin Temel Ayırıcı Nitelikler:

Köklü geçmişi olan seçkincilik ve sıradancılık öğretisine meydan okuyan bu yeni özneyi, yani ağdaşı, dijital yurttaşı kavrayabilmek için, ağdaş ve ağdaşlık üzerine Aristoteles'im ölümsüz yaklaşımıyla²¹ "varolandan" yola çıkarak kimi saptamalar yapmak zorunludur. Varolandan yola çıkan bu saptamalar, yeni özneye ve olanaklarına diyalektik bakmak açısından da yaşamsaldır. Zira varolanı saptamak, ona refleksif ve eleştirel olarak yaklaşmak, çoğu kez göz ardı ettiğimiz, 'iyi gibi görünendeki kötüyü' ve yine 'kötü gibi görünendeki iyiyi' keşfedip açığa çıkarmaya da olanak sağlayıcı niteliktedir.

Varolandan yola çıkılıp, refleksif ve eleştirel bakıldığında, ağdaşlık ve ağdaş özneye ilgili şu saptamalarda bulunulabilir:

a-) Ağdaşlık, her şeyden önce, yaşanan bir durumdur. Facebook, Twitter, Vodeo-Görsel paylaşım siteleri, Wiki'ler, Bolglar, Profosyonel iş ağları gibi küresel ağörgüsü içindeki sosyal paylaşım alanları, bilişim çağında herkesin sıradanmışçasına yaşadığı ve yaşamına kattığı gerçekliklere dönüşmüştür. Gençler arasında daha yaygın olmakla birlikte, orta yaş ve üstü de, bu sürece gittikçe dahil olmaktadır.²² Ağdaşın sanal ağ örgüsü içinde, iletişim, haberleşme, bilgilendirme, mal ve hizmet alma, toplumsal ve siyasal konularda görüş alma ve bilgi ve belge paylaşma, toplumsal ve siyasal konularda oylamaya katılma, herhangi bir konuda çevrim içi eği-

¹⁸ Bkz. R. Descartes, "Yöntem Üzerine Söylem", çev: Aziz Yardımlı, *Söylem, Kurallar ve Meditasyonlar*, İdea Yayınları, İstanbul 1996, s. 33.

¹⁹ I. Kant, "Aydınlanma Nedir?", çev.: Nejat Bozkurt, *Seçilmiş Yazılar*, Remzi Yayınları, İstanbul 1984, s. 213.

²⁰ Bkz. Hasan Aydın, *Ortaçağ Doğu ve Batı Felsefesinde Dil, Düşünce- Gerçeklik İlişkisi ve Metafizik Alandaki İzdüşümleri*, s. 95 vd.

²¹ Bkz. H. G. Topdemir, "Aristoteles'in Bilim Anlayışı", *Felsefe Dünyası*, sayı: 32, 2000/2, s. 24 vd.

²² Sözelimi, TÜİK'e göre, Türkiye'de hanelerin % 49,1'i internete erişime sahiptir; 2007'de bu rakam %18'lerdeyken katlanarak artmaktadır. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki erkeklerde %60,2 ve %59,3 iken, kadınlarda %39,8 ve %38,7'dir. Bilgisayar ve İnternet kullanımı kentsel yerlerde %59 ve %58, kırsal yerlerde ise %29,5 ve %28,6'dır. İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey-1'e göre, bilgisayar ve İnternet kullanımının en yüksek olduğu bölge %62,1 ve %61,4 ile TR1-İstanbul bölgesidir. Bunu %59,8 bilgisayar ve %58,5 internet kullanım oranı ile TR5-Batı Anadolu bölgesi takip etmektedir. Bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu 16-24'tür. Bilgisayar ve İnternet kullanımı tüm yaş gruplarında erkeklerde daha yüksektir. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569>

tim alma, sanal ansiklopedi ve sözlükleri kullanma, iş arama, iş başvurusu yapma, tatil ve seyahatler konusunda ön hizmetler alma, mal ve hizmet satışı, internet bankacılığı, internet üzerinden telefonla görüşme, görüntülü konuşma yapma, sanala taşınmış büyük kütüphanelerden kitaplar okuma, kitap indirme²³ vb. gibi pek çok etkinlikte bulunduğu anlaşılmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, ağdaşlık sadece sosyalleşme ortamı değil, aynı zamanda bilgilenme, öğrenişme ve paylaşım ortamıdır. Neredeyse, yaşamın her anını kuşatan sanal ağörgüleri, Heidegger'in kavramsallaştırmasını ödünç alarak söylersek, günümüz insanı için 'hergünküleştirmiştir', 'sıradanlaşmıştır' (alltäglichkeit).²⁴ Zaman hergünküllüğü içinde, zaman ve mekân ötesindeymişçesine sanal ağörgülerinde akmaktadır. Bu gelişim, doğal olarak özne olan insanın bilgi, sorumluluk ve duyarlılık alanlarının artmasına yol açmaktadır.

b-) Ağdaşlık, kamusal olanın özel olana, özel olanı da kamusal olana bir tür taşımaktadır. Sanal ağ örgüsü içerisinde kişiler, özel alanlarını yakinen tanımadıkları ağdaşlarına açmakta, ağdaşlarıyla bilgi, belge, duygu, yaşantı vb. yi paylaşmaktadır. Hatta denilebilir ki, otobiyografilerin yerini, daha öznel nitelikli google-biyografiler, facebook-biyografiler, twitter-biyografiler vb. almış, varolmak neredeyse sanalda varolmaya, googillandığında (google'da aramak) bir izi bulunmaya doğru yönelmiştir. Kişilerin e-biyografileri, etnik, dinsel, mezhepsel, cinsel vb. kimliklerine açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu anlamda, sanal ağörgülerinde paylaşılan şeyler, kişisel olduğu kadar siyasal, ekonomik, ideolojik, dinsel, mezhepsel, etnik vb. içerikler de taşımaktadır. Profiller, e-biyografiler ve paylaşımlar, özel ve kamusal alanın birbiri içerisine geçmiş ve adeta 'özel-kamusal' kişiliklere dönüşmüştür. Bu, toplumsal anlamda bir yönüyle şeffaflaşmak, ama diğer bir yönüyle özneli toplumsala, toplumsalı da özneli taşımak anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla, insana pek çok yeni sorumluluklar ve duyarlılıklar yüklemektedir.

c-) Ağdaş, yeni bir öznedir ve bu özne pek çok yönüyle uluslarüstüdür. Farklı etnik, dinsel, cinsel, mezhepsel kimlikler aynı ağın içerisinde ve birbirleriyle irtibat halindedir. Karşıt görüşler, karşıt değer yargıları, karşıt yaklaşımlar yan yana ve bir aradadır. Ağdaş özne, her şeyiyle öznedir; tüm süreçlerde aktiftir. Özel yaşam alanı rahatlığı içerisinde konuşmakta ve yazmaktadır. Bu anlamda ağdaşın çok fazla nesnellik kaygısının olduğu söylenemez. Kendi, bilgisi, görgüsü, algısı, bakış açısı, beğenisi, değer yargısı, değer biçmesi ile oradadır; paylaşımlarına kendisi karar verdiği gibi, paylaşımlarına yapılan yorumlardan hangisinin kalıcı olacağına, hangisinin silineceğine karar veren de odur. Kendi ağına kimleri dahil edip etmeyeceğine

²³ Sözelimi TÜİK'e göre, Türkiye hane halkı, 2013 bilişim teknolojileri araştırması sonuçlarına göre, internet kullanım amaçları ve oranları şöyledir: e-posta alma gönderme, %62,5; online gazete, kitap, dergi vb. okuma, %75; düzenli olarak bilgi almak için haber servis ya da ürünlerine abone olma, %21,3; sağlıkla ilgili bilgi arama, %59,6; eğitim ve kurslarla ilgili bilgi aranma, %45,9; mal ve hizmet hakkında bilgi arama, %59,9; yazılım indirme, % 19,1; web siteleri aracılığıyla toplumsal ve siyasal konularla ilgili görüşleri okuma ve paylaşma, %28,7; toplumsal ve siyasal konularda online bir oylamaya katılma, %12,8; herhangi bir konuda çevrim içi eğitim alma, %8,4; herhangi bir konuda bilgi almak için Wikipedia veya herhangi bir online ansiklopediye bakma, %32,6; iş arama ve iş başvurusu yapma, %12,9; profesyonel bir gruba katılma, %4,2; seyahat ve seyahatle ilgili online hizmet alma, %26,6; mal ve hizmet satışı, %9,3; internet üzerinden telefonla görüşme ve web cam ile video görüşmesi, %55,1; internet bankacılığı, %24,8.

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

²⁴ Bkz. Martin Heidegger, *Varlık Ve Zaman*, çev.: Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, İstanbul 2004, s. 40.

de o karar vermektedir. Bu yönüyle, merkez ağdaşın kendisidir. Neye katılıp katılmayacağına da özgürdür. Ağdaş özne, her türden ayrımcılığa karşıdır; eğer isterlerse ve erişebilirlerse toplumun tüm bireyleri kendilerini ifade etme olanağına sahiptir. Artık herkesin, bir biçimde kendi değer yargılarıyla varolduğu, görünür olduğu ve yazar olduğu bir dönem başlamıştır. Ötekini susturmak ve ona kulakları tıkamak neredeyse imkansız hale gelmiştir.

d-) Ağdaş özne, yöneten yönetilen ikilemine de baş kaldırmaktadır. Çotuksöken'in saptamasıyla, ağdaşlıkta 'yöneten-yönetilen ayrımı' neredeyse olanaksız hale gelmiştir. 'Karar verici olmak' artık belli bir kesimin ayrıcalığı değildir; her türlü ayrımcılık, özellikle, cinsiyetçi işbölümüyle hepimize ulaşan cinsiyetçi ayrımcılık gücünü yitirmiştir. Sanal ağörgüsünde, çocuklar da, gençler de, kadınlar da vardır. Farklı kimliksel özelliklerini bugüne kadar şu ya da bu şekilde gizleyenler de artık peçelerini kaldırmıştır, ağdaş toplumda onlar da vardır. Bu anlamda, ağdaşlık, dünyevileşmenin, aydınlanmanın önemini bir kez daha tüm yalınlığı ve açıklığıyla ortaya çıkartmışa benzemektedir.²⁵

e-) Ağdaş özne, bir tuşa basmakla mesajını yüzbinlere ulaştırabilmekte; yüzbinleri harekete geçirebilmektedir. Hatta bu hareket, sanal ağörgüsünden çıkarak yüzbinlerin, hatta milyonların alanlarda nesnelleştiği, bazen uluslarüstü niteliğe bürünen gerçek eylemlere yol açabilmektedir. Literatüre Arap Baharı²⁶ ve Gezi Parkı eylemleri²⁷ olarak geçen olaylar bunun ilginç izdüşümleridir. Bu durum, neredeyse siyasilerin, karar vericilerin kabusu olmuş durumdadır. Artık kitleleri, azınlık dahi olsalar, görmezden gelerek karar almak, onların yaşam alanlarına doğrudan müdahalelerde bulunmak, neredeyse imkansızlaşmıştır. Ağdaş özne, farklı görüş, farklı etnik, dinsel, cinsel, ideolojik kimliklerle dirsek temasında olduğu için, bilinç düzeyi git-tikçe gelişmekte, yaşamının öznesi olmayı istemekte ve hatta gözlemlediği gelişmiş ülkelerdeki özgürlükleri aynısıyla talep etmektedir. Sanaldan yola çıkarak nesnelleşen olaylarda, bu durumun etkisi görmezden gelinemez.

f-) Ağdaş özne, haberin hem öznesi, hem kaynağı hem de tahkik edicisi konumundadır. Olayın bizzat içinde olan kimseler, olayları anında paylaşmakta ve bir anda milyonlara ulaşabilmektedir. Patron odaklı medyanın, iktidar eksenli siyasilerin çarpıtmalarına, sansürlerine, görmezden gelmelerine anında meydan okuyabilmektedir. Yalanlarını, çarpıtmalarını anında açık edebilmektedir. Bu haliyle ağdaş özne, genel medyanın, sermaye odaklı yaklaşımların imaj maker'lığına da meydan okumaya adaydır. Ağdaş öznenin kendisi, anında ağdaşlarını bilgilendirdiği gibi, ağdaşları aracılığıyla yeni bilgi ve belgelere anında ulaşabilmektedir. Ancak burada nesnellik unsurunun çoğu kez göz ardı edilmesi, ağdaş öznedeki sorumluluk bilincinin gelişmesinin zorunluluğuna işaret etmektedir.

g-) Ağdaş özne siyasal süreçlere de katılmak arzusundadır ve sanal ağörgüsüyle politik bir güç olma yolundadır. Politik söylemlerini açık ettiği gibi, politik araştırmalara da katılmakta ve taraf olmaktadır. Bu anlamda politik süreçlere ve olaylara anında tepkisini vermekte, lehte ya da aleyhte tavrını açıkça ortaya koymaktadır. Yine anlayışı doğrultusunda politik ve ideolojik

²⁵ Betül Çotuksöken, *Ağdaş Toplumu Gençler Örüyor*, (12.06.2013) <http://www.milliyet.com.tr/-agdas-toplumu-gencler ogretiyor/gundem/ydetay/1721800/default.htm>

²⁶ Bkz. B. Szajkowski, "Sosyal Medya Araçları ve Arap Baharı", *Alternatif Politika*, cilt: 4, sayı: 3, 2011, s. 420-432.

²⁷ Ali Rıza Babaoğlan-Meltem Banko, *Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaşın Etkisi*, 2013, <http://www.geziparkikitabi.com/ekitap/GeziParkiKitabi.pdf>

direnç alanları oluşturmaktadır. Ağdaşlığın bu politik yüzü, siyasilerin, kendi sanal alanlarını ve ağörgülerini bu amaçla kullanmalarını neredeyse zorunlu hale getirmiştir. Artık e-devlet örgütlenmesinin yanında, hemen tüm siyasal örgütlenmeler ve siyasal kimlikler sanal ortamda yerini almış durumdadır.

h-) Ağdaş öznenin bilgi saklamanın da imkânı yoktur; halı altına süpürüleni, saklanmak isteneni, gösterilmeyeni, bulup ortaya çıkarmakta ve deşifre etmektedir. Sadece bu da değil, gizleneni, halı altına süpürüleni, daha da görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu ağdaş öznenin protest tavrının bir izdüşümüdür. Bir sözcüğü googillayarak, lehte aleyhte her şeye ulaşabilmekte, kendi tercihini yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Hatta 'in speak' ortamlarda, hiç kimse-den izin almadan alternatif konuşmalar, paneller, konferanslar vb. düzenleyebilmektedir.

l-) Ağdaş özne, doğası gereği bilgi teknolojilerine de hâkimdir; bu hâkimiyet onun özgürlük alanının bir dışavurumudur. Ne kadar teknolojiye hâkimsen o kadar insana ulaşırsın şiarıyla hareket eden ağdaş özne, alternatif yazılımlar geliştirdiği gibi, internet ağındaki sorunların çözümlerini ağörgüsünde paylaşmakta, heckerların marifetiyle, hemen her şeye ulaşabilmektedir. Bu anlamıyla ağdaş özne, gittikçe sınır tanımaz bir doğaya bürünmekte, etik sınırları da zorlamaktadır.

j-) Ağdaş öznenin alternatif bir dili, alternatif bir jargonu, alternatif sözlükleri vardır. Hatta o, uzmanlara inat, sanal sözlükler oluşturmaktadır. Bu sözlüklerde birbiriyle çelişen hemen her şey yan yana ve bir aradadır. Bunlar, çok sesli bir sözlüktür; bu sözlüklerde uzaman olmayan hemen herkes yazardır ve orada lehte aleyhte her şey vardır; kısacası yok yoktur. Ancak bilgilerde, duygusal ton ağır basmaktadır; nesnellik unsuru oldukça cılızdır. Ağdaş öznenin, nesnelliği önemsememesinin temel nedeni, protest tavrı ile ağ örgüsünü öznel alan rahatlığı içinde kullanmasıdır. Bu rahatlığa kimi zaman, özsel kimliğini gizleyen sanal ağ perdeleri de olanak vermektedir. Bu durum kimi kez, kişilik haklarının ihlaline, aşağılamalara, başkalarının öznelini ortaya dökmeye vb. de neden olabilmektedir. Burada yine ağdaş öznenin etik sorumluluk bilincinin gelişime gereksinimi olduğu anımsatılmalıdır.

k-) Ağdaş özne, kendisini alabildiğine özgür hissetse de, aslında büyük internet ve yazılım firmaları aracılığıyla sürekli gözlenmektedir. Sanal ağ örgüsü bu anlamda, paradoksaldır, bir yandan görünürde özgürlüğü alabildiğine genişletirken, öte yandan örtük olarak gözetim toplumuna yol açmaktadır. Hatta büyük arama motorlarının, bir süre sonra, kullanıcıları tanıyarak, alternatifler önermesi, onların kişilik özelliklerini ve eylemlerini depoladığını göstermektedir. Bu bilgilerin, kullanılıp kullanılmadığı, eğer kullanılıyorsa nasıl kullanıldıkları ve kullanılacakları önemli bir sorun olarak ağdaş öznenin karşısındadır. Bu konuda hukuki düzenlemelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, ağdaş özne, insanlık tarihinde hiçbir insanın elde edemediği geniş bir olanağa ve paradoksal da olsa görünürde geniş bir özgürlük alanına sahiptir.

4. Değerlendirme ve Sonuç:

Ağdaşlık oldukça yeni bir durum olduğu için, doğal olarak onu anlamakta ve kavramakta zorlanıyoruz. Öyle görünüyor ki, bu yeni durum, özneleşme sürecimizi, geleneksel değerlerimizi, toplumsal ilişkilerimizi ve aidiyetlerimizi köklü bir biçimde etkilemektedir. Özellikle gençleri farklı anlayışlarla yüzyüze getirdiği gibi, onların bilgilenmesine, değerlerine, sosyal ilişki ve aidiyetlerine köklü etkilerde bulunmaktadır. Çünkü ötekini ona, onu ötekine yaklaştırmakta

ve bir şekilde iletişim kurdukmakta, farklı sosyalleşme olanakları sunmaktadır. Her şeyden önemlisi, görünürde geniş bir özgürlük alanı sunmaktadır.

Tüm bu durumların avantaj ve dezavantajları vardır; yani her iyi gibi görünen de kötü olan, yine her kötü gibi görünende iyi olan taraf varsa, tıpkı bunun gibi sanal ağörgüleri de bu durumdan uzak değildir. Çünkü sanal ağörgüsünde iyi şeyler olduğu gibi kötü şeyler, iyi olanaklar bulunduğu gibi kötü olanaklar da vardır ve hepsi bir aradadır. Bu anlamda ağdaş özne için etik bilinç ve sorumluluk, yaşamsal bir hal almaktadır.

Tüm bunlara ek olarak ağdaş öznenin ortaya çıkışının ilginç bir sonucu daha bulunmaktadır: Bu sonuç, özünde epistemik ayrıcalık varmış gibi görünen, siyaset yapma, bilim yapma, öğretmenlik yapma tarzlarını kökten değiştirmeye aday oluşudur. Ağdaş özne ve olanakları gerçekten yerleşik paradigmaları altüst etmektedir. Sözelimi, ağdaşlığın yoğun bir etkisinin olduğu gözlenen Arap Baharı ve Gezi Parkı gibi olaylarından sonra artık hiçbir siyasetçi, yine bir anahtar sözcüğü googillayarak pek çok bilgiye ulaşan özne karşısında hiçbir bilim insanı, hiçbir öğretmen eski alışkanlıklarını sürdürmez ve ağdaş özneyi görmezden gelemez. Çünkü o, sanal olduğu kadar gerçek bir öznedir.

Bu yeni duruma ayak uyduramayanlar ve epistemik ayrıcalıklarını sürdürmek isteyenler, kuşkusuz özgürlüklerden yasaklar çıkarabilirler. Korkularını yasaklara boğdurmak isteyebilirler. Ancak unutulmamalı ki, ağdaş özne, en çok korktuğu şeye, otoritesi kendinden menkul ayrıcalıklara ve yaşamını çekilmez kılan korkulara savaş açmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aksan, D., (2011). *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü*, İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Aydın, H., (2011). "Ortaçağ Doğu ve Batı Felsefesinde Dil, Düşünce-Gerçeklik İlişkisi ve Metafizik Alandaki İzdüşümleri", *Düşüncenin İletişim Aracı Olarak Edebiyatı Bilim, Sanat ve Felsefede Dil*, İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Babaoğlan A.-R.,- Banko M., (2013). *Gezi Parkı Sürecine Dijital Vatandaşın Etkisi*, 2003, <http://www.geziparkikitabi.com/ekitap/GeziParkiKitabi.pdf>
- Bulak, Ş. (2013). "Özne Türleri Üzerine", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1.
- Condercet., (1990). *İnsan Zekasının İlerlemesi Üzerine Tarihi Bir Tablo Taslağı*, cilt: I-II, çev.: Oğuz Peltek, İstanbul: MEB Yayınları.
- Çotuksöken B. (2002). *Radyoda Felsefe*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Çotuksöken, B. (2010). "İnsanın Özneye Dönüşmesinin Koşulları", *Felsefe: Özne-Söylem*, İstanbul: Notos Yayınları.
- Çotuksöken, B. (2013). "Ağdaş Toplumu Gençler Örüyor", (12.06.2013) <http://www.milliyet.com.tr/-agdas-toplumu-gencler-ogretiyor/gundem/ydetay/1721800/default.htm>
- Descartes, R. (1996). "Yöntem Üzerine Söylem", çev: Aziz Yardımlı, *Söylem, Kurallar ve Meditasyonlar*, İstanbul: İdea Yayınları.
- Frankfort H. – Frankfort, H. A., (1946). "Myth and Reality", *Before Philosophy*, Chicago: The University of Chicago Press.

- Heidegger, M., (2004). *Varlık Ve Zaman*, çev.: Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları.
- Heidegger, M. (1977). *Basic Writings*. Ed. by Gray and Stambaugh, New York:Harper and Row.
- Kant, I. (1984). "Aydınlanma Nedir?", çev.: Nejat Bozkurt, *Seçilmiş Yazılar*, İstanbul: Remzi Yayınları.
- Lyotard, J.-F., (2013). *Postmodern Durum*, çev.: İsmet Birkan, Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Mansfield, N., (2006). *Öznellik (Freud'dan Haraway'a Kendilik Kuramları)*, çev.: H. Çetinkaya-R. Durmaz, İzmir: Ara-Lık Yayınları.
- Szajkowski, B., (2011). "Sosyal Medya Araçları ve Arap Baharı", *Alternatif Politika*, cilt: 4, sayı: 3 (420-432).
- Russ, J. (2011). *Avrupa Düşüncesinin Serüveni*, çev.: Özcan Doğan, , İstanbul: Doğubatı Yayınları.
- Topdemir, H. G., (2002). "Aristoteles'in Bilim Anlayışı", *Felsefe Dünyası*, sayı: 32 (23-36).

POSTMODERN BİR SOSYALLEŞME MECRASI OLARAK SOSYAL MEDYA VE GENÇLİK

Vahap ÖZPOLAT*

ÖZET

Çağımızın sanayileşmiş toplumlarında gençlik, modernite ve postmodernitenin değerlerinin iç içe girdiği bir sosyalleşme süreci yaşamaktadır. Sosyal medya, bu sürecin hayat bulduğu önemli mecralardan biridir. Dünyada yüz milyonlarca kişinin kullandığı, başta, Twitter, Facebook, Instagram, WhatsApp, Google+ olmak üzere, bireylerin ilgili alanlarına göre farklılaşan onlarca sosyal medya aracının, gençliğin hayatının bir parçası hâline geldiği gözlenmektedir. Yazılı, sesli ve görüntülü iletişim, çoklu/grupça iletişim, dosya ve konum paylaşımı gibi farklı etkileşim modellerine imkân veren sosyal medya araçları, araştırmalara göre ülkemizde internet kullanıcısı gençlerin %96'sı tarafından kullanılmaktadır. Çoğunlukla postmodernitenin belirsiz, geçici, pragmatik, öznel, özgürlükçü, melez, heterojen değer ve becerilerinin dolaşımında olduğu sosyal medya mecraları, çocukların ve gençlerin sosyalleşmeleri açısından geleneksel olandan farklı yöntem, araç, ortam ve içerikler sunmaktadır. Bu yönüyle ve bir toplumsal olgu olması hasebiyle bireyleri belli bir şekilde davranmaya zorlayan sosyal medya, hedef kitlesi için yeni fırsatlar ve tehditler içermektedir. Literatür tarama modeli kullanılan bu çalışmada, gençlerin sosyalleşme sürecinde sosyal medyanın içerdiği fırsatlar ve tehditlere dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, postmodernite, sosyalleşme, sosyal medya, eğitim.

SOCIAL MEDIA AS A POSTMODERN SOCIALIZATION MEDIUM AND YOUTH

ABSTRACT

In industrialized communities of the day, the youth are experiencing a socialization process in which values of modernity and postmodernity are intertwined. Social media is one of those significant means in which this process takes place. It is observed that various social media means used by millions of people differentiating according to individual likes, especially Twitter, Facebook, Instagram, WhatsApp, Google+, become a part of young people's lives. According to the research, Social media means, enabling users with written, oral, visual and group communication and also with different interaction means such as file and location sharing, are used by 96% of young internet users in our country. Social media channels in which mostly uncertain, temporary, pragmatic, subjective, liberal, hybrid, heterogeneous values and skills of postmodernity are in circulation offer children and young people socialization tools, methods, medium and content different from the traditional ones. In this regard and as being a social phenomenon, social media forcing individuals to act in a certain manner have both opportunities

* Doç. Dr. MEB Bakanlık Müşaviri.

and threats for the target users. In this paper, with available literature, it is aimed to draw attention to opportunities and threats of social media in the socialization process of young people.

Key Words: Youth, postmodernity, socialization, social media, education.

Giriş

Günümüze tanıklık eden bireyler olarak artık bir mekânda yaşadığımız kadar bir ekranda da yaşıyor gibiyiz. Bir toplumda yaşadığımız gibi bir ağda da yaşıyor gibiyiz. Bu ağ, her şeyin birbirine bağlı olduğu ama aynı zamanda her şeyin bir kaynağa bağlı olduğu bir ağıdır. Söz konusu kaynak, Google, Microsoft, Apple ve benzerleridir. Geçmişte külüne muhtaç olduğumuz komşularımız vardı, şimdi ise ekranlardan etkileşimde bulunduğumuz netdaşlarımız, ağdaşlarımız var. Yazının, barutun, matbaanın keşfi derken gelinen noktada insanlık “sanal dünya” denen yeni bir varlık alanını keşfetti. Birçok duyu alanımıza hitap eden bu dünya, bizi içine çekiyor; kimliğimizden dilimize kadar hayatımızın her alanını yeniden inşa ederek dönüştürüyor. Özellikle yeni kuşaklar üzerinde daha güçlü etkisi görülen bu olgu, çocukların ve gençlerin sosyalleşme süreçlerini de derinden etkilemektedir.

Tarih boyunca her kuşak, sonraki kuşakların kendilerinden ve ata kültüründen kopması ve farklılaşması endişesi duymuş ve bunu önlemek için yeni kuşakları sürekli kültürel bir bağlılığa teşvik etmişlerdir. Bununla birlikte her genç kuşağın, kendilerinden önceki kuşakların kültür ve değerlerini ne tamamen kabul ettiği ne de tamamen reddettiği; onu zamanın ihtiyaçları/gerekleri süzgecinden geçirerek yeniden ürettiği görülmektedir. Bu olgu, tarih boyunca en muhafazakârından en yenilikçi olanına kadar bütün toplumlarda varlığını sürdürmüştür.

Kuşaklar arası farklılaşmayı etkileyen en önemli faktörlerden biri, toplumun değer, tutum, düşünüş biçimi, üretim ve tüketim tarzı, ihtiyaçları, öncelikleri, yerleşim biçimleri, güvenlik sistemleri ve siyasal örgütlenmesini etkileyen ve âdeta zamanın ruhu olarak nitelendirebilen toplumsal paradigmalardır (Özpolat, 2013; 341-362).

Çağımızın etkili toplumsal paradigmaları olarak modernite ve postmodernite daha ziyade teknoloji üzerinden birey ve toplum hayatına girmektedir. Teknoloji özelinde ise özellikle internet ve buna bağlı olarak sosyal medyanın çoğunlukla genç kuşaklar üzerinde etkili olduğu ve onlara yeni değer, tutum, bilgi ve beceriler telkin ettiği görülmektedir. Yakın geçmişte çoğunlukla yetişkinlerin ilgi alanını oluşturan teknoloji, günümüzde erken çocukluk çağı çocuklarının bile hayatına girmeye başlamıştır. Bilgisayar ve telefon geçmişte ailenin bütün bireylerinin ortak kullandığı birer ürün iken, giderek kişiselleşmiş ve bireyin özel (mahrem) alanının bir parçası hâline gelmişlerdir. Bireyin hayatında zaten önemli olan söz konusu ürünler, yeni sosyalleşme aracı olarak sosyal medyanın teknik imkânını sunduğu için daha bir önemli hale gelmiştir.

Doğan (2014)'a göre, gençliğin sosyal medya yoluyla yaşamakta olduğu yeni sosyalleşme biçimi, yeni ortam ve araçlarla sunulmaktadır. Daha ziyade postmodern toplumun geçici ve belirsiz değerleri ile bilgi tabanlı becerilerin (bilgi yönetimi, güvenliği, erişimi, analizi, paylaşımı vb.) dolaşımında olduğu sanal etkileşim ortamlarında yaşanan sosyalleşme biçimi, kuşaklar arası zihniyet ve değer farklılaşmasını derinleştirmesi nedeniyle bazı ebeveynlerde ciddi endi-

şeler yaratmaktadır. Bununla birlikte söz konusu değişimi doğal bir süreç olarak gören yetişkinlerin ise gerekli tedbirleri alarak çocuklarını yeni sosyalleşme fırsatları için cesaretlendirme yoluna gittikleri gözlenmektedir.

Daha çok, postmodern paradigmanın belirsiz, geçici, pragmatik, öznel, özgürlükçü, melez, çoğulcu değer ve becerilerinin dolaşımında olduğu sosyal medya mecraları, başta çocuklar ve gençlerin sosyalleşme süreçleri açısından olmak üzere her kuşak için önemli fırsatlar ve tehditler içermektedir. Bir toplumsal olgu olarak bireyleri belli bir şekilde davranmaya zorlayan sosyal medya, geleneksel olandan farklı sosyalleşme yöntem, araç, ortam ve içerikleri sunmaktadır. Söz konusu olgunun, yeni kuşakların sosyalleşme süreci üzerinde olası etkilerinin tartışılmaya çalışıldığı bu çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır.

Gençlik ve sosyalleşme

Sosyal beceriler açısından hayata sıfır noktasında başlayan çocuk, toplum içinde yaşamak, kişiliğini kazanmak, doğuştan sahip olduğu zekâ ve yetenek potansiyelini geliştirmek için gerekli olan yeterlilikleri çevresindeki yetişkinlerden edinir. Bu durum, bireyin sosyal bir ortamda yaşamasını ve yetiştirilmesini gerektirmektedir. Doğumdan ölüme kadar insanın bütün yaşamını kuşatan bu sürece sosyalleşme denir (Özpolat, 2010; 9-24).

Marshall (1999; 760)'a göre sosyalleşme, "Gerek toplumun norm ve değerlerini içselleştirerek gerekse toplumsal rolleri (işçi, arkadaş, yurttaş vb. olarak) yerine getirmeyi ve toplumun üyesi hâline gelmeyi öğrenme sürecidir." Doğumla birlikte aile ortamında sosyal ilişkilerle başlayan sosyalleşme, İbn-i Haldun (1990;100)'a göre insan fitratının tabii bir tezahürüdür. Ona göre insan, doğası itibarıyla medenidir ve toplum içinde yaşamak tabii bir ihtiyaçtır. Sosyalleşme, ömür boyu devam eden bir süreç olup bir yandan bireyin sosyal varlığını geliştirirken diğer yandan toplumun devamlılığını sağlar. Sosyalleşme olarak kavramsallaştırılan bu süreç, bireyin doğumundan itibaren içinde yaşadığı toplumun üyeliğini kazanmasında geçirdiği aşamaları ifade eder. Çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık bu sürecin karakteristik aşamalarıdır (Doğan, 2000; 82). Giddens (2000; 44)'a göre sosyalleşme, yardıma gereksinimi olan bebeğin diğer insanlarla etkileşime girerek yavaş yavaş içinde yaşadığı kültür için gerekli becerileri edinerek kendi bilincinde olan, bilgili bir kişi hâline gelme durumudur.

Bireyin sosyalleşmesi erken yaşlarda hızlı gerçekleşirken şahsiyetin oturduğu ileri yaşlarda yavaşlar. Bu süreçte çocukluk çağında ailenin ve okulun etkisi çok fazlayken gençlik çağında bu etkide görece bir düşüş meydana gelir. Çünkü gençlik döneminde bireyin sosyal çevresi genişler. Sosyal ilişkilerinde kendi seçimleri ve tercihleri ön plana çıkar. Üyesi olduğu toplumsal gruplarda varlığı daha bir belirginleşir. Grup aidiyetleri ve ilişkileri çeşitlenir. Özgür bir yetişkin gibi davranma eğilimi artar. Yerleşik kültürü anlamaya ve sorgulamaya yönelik soruları artar. Anne-baba ve öğretmen otoritesini sorgular. Onlardan öğrendiklerini akıl süzgecinden geçirmeye çalışır. Bütün bu değişimler onun sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Gençlik döneminde birey kendi hayat çizgisini kendince belirleme eğiliminde olmakla birlikte, içinde bulunduğu sosyal grupların da yoğun etkisi altında olur. Arkadaş grubu onun sosyalleşmesinde, artık, aile ve okul kadar belirleyicidir.

Postman (1995; 161-165)'a göre günümüzde çocukların ve yetişkinlerin değer ve üslupları birbirine karışıp birleşmeye doğru gitmektedir. Çünkü medya, özellikle de televizyon, analitik becerilerin yerine ilkel algılamaları geçirerek düşünsel ve toplumsal hiyerarşinin çökmesine, çocuk ve yetişkin gruplar arasındaki farkların ortadan kalkmasına neden olan bir ortam

yaratmaktadır. Postman'ın dikkat çektiği bu durum, toplumlara egemen olan paradigmalardan topluma telkin ettiği değer farklılaşmasından ileri gelmektedir. Tarih boyunca din, milliyetçilik; Batı özelinde Rönesans ve Aydınlanma hareketleri; sanayi devrimi, modernite gibi olgular, toplumların örgütlenme biçimini etkiledikleri gibi sosyalleşmenin de içerik, yöntem ve araçlarını belirlemişlerdir. Bilgi ve bilişimin ön plana çıktığı günümüzde ise sosyalleşme açısından bireylere kazandırılmaya çalışılan bilgi, beceri ve değerlerin modern olmaktan ziyade postmodern özellikler taşıdığı gözlenmektedir.

Postmodernite ve değerleri

Değerler bir toplumun kültürünü oluşturan inançlar, fikirler ve normlar sisteminin bütünü olarak nitelendirilebilir (Tural, 1992). Sosyolojik açıdan değerler, ideal olarak toplumun bütünü bireyleri tarafından benimsenen, süreklilik gösteren normatif yargılar olarak değerlendirilmektedir (Turan ve Aktan, 2008). Değerler, toplumsal bilinci oluşturan ortak bakış açısını ve tutumu besleyen kültürel öğelerdir. Bir toplumda değerlerin güçlü olması toplumsal bilinci, toplumsal bütünleşmeyi ve toplumsal denetimi güçlendirir. Değerlerin zayıflaması ve işlevini yerine getirememesi ise Durkheim ve Merton'un işaret ettiği gibi anomiyeye neden olur (Bahyan, 1997; 10-18) ki, bunun bir sonraki aşaması da toplumsal çözülmedir.

Kuşaklar arasında değer farklılaşması yaratan yani bir kuşağın değerlerinin birkaç kuşak sonra işlevini yerine getiremez olmasının önemli nedenlerinden biri, toplumsal değişim sürecinde yeni paradigmalardan ortaya çıkmasıdır. Hayatın birçok alanı hakkında olduğu gibi, toplumsal paradigmalardan, toplumsal değerler ve bireylerin sosyalleşmesi açısından da bir iddiası vardır. Bu açıdan bakıldığında sosyalleşme, sadece toplumsal değerlere uymak değil, aynı zamanda, toplumda yaygın olan görüşler, düşünce akımları, bakış açıları, örgütlenme biçimi ve toplumun inançları hakkında bir farkındalık içinde olma anlamına da gelmektedir.

Her paradigma işlevleri açısından bir toplumsal olgudur. Toplumsal olgular ise Durkheim (2012; 29-31)'e göre bireyi dışarıdan belli şekilde davranmaya zorlayan bir güce sahiptir. Tıpkı, toplumsal birer olgu olarak sanayileşme, küreselleşme, demokratikleşmenin, ister onaylasın ister karşı çıksın, yediden yetmişe kadar herkesin hayatını bir şekilde etkilemesi gibi.

Günümüz toplumunu derinden etkilemeye başlayan bir paradigma olan postmodernizm, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan bir düşünsel hareket olup öncelikle Fransız düşüncesini etkilemiş, 1970'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde taraftar bulmuş, 1980'li yıllarda Avrupa'nın genelinde yaygınlık kazanmıştır (Doltaş, 1991; 173-174). 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de tartışılmaya başlanan postmodernizm, başlangıçta sanat alanındaki tartışmalara konu olmuştur. Ancak çok geçmeden siyaset, tarih, sosyoloji, antropoloji, teoloji, psikoloji, dilbilim, iletişim, medya vb. alanlarda da karşılık bulmuştur.

Postmodernizm, genel olarak moderniteye karşı bir tepkidir. Modernitenin bütün kurumlarıyla birlikte insanlığın ilerlemesini sağlayacağına ve mutlu kılacağına ilişkin güvene karşı, postmodernite bir proje olarak modernitenin bunu tek başına gerçekleştiremeyeceğini ileri sürer. Modernizm, hayatı dönüştürücü bir takım değişimlerde rol oynarken; postmodernite, daha çok 20. yüzyılda öne çıkan, ulusçuluk, totalitarizm, teknokrazi, tüketimcilik, modern savaşlar gibi moderniteden doğan sonuçlara bakmakta ve bunların sosyal yaşamımıza etkilerini sorgulamaktadır (Turan, 2008; 155-1176).

Bilimsel bilgiyi bir söylem türü olarak kabul eden moderniteye temel teşkil eden büyük anlatıları sorgulayan Lyotard (2000: 144) aynı isimli kitabında postmodern durumu şu şekilde açıklar: “Modernist öğretilere ve onların kendilerini temellendirdikleri kavram ve kategorilere yönelik derin bir inançsızlık ve kuşku hali bulunmaktadır.”

Birinci ve ikinci Dünya savaşlarının etkileri, kitle üretimi ve tüketimi; emeğin, ürünün, sermayenin ve bilginin küreselleşmesi, soğuk savaş dönemi; ideolojik, dinsel, kültürel dışlanma gibi sorunlar karşısında modernitenin yetersiz kalması, postmodern paradigmaya olan ilgiyi artırmıştır.

Postmodernite ile ilgili literatüre bakıldığında, bu paradigmanın, Lyotard’ın ifadesiyle “büyük anlatıların” yani ideolojilerin ve bilimin, kurtarıcılık iddiasını reddettiği; söylemde, iktidarda, kültürde durumsallığı ve yerelliği esas aldığı; kimsenin bir başkasına çözüm ve söylem dayatmamasını savunduğu; medyaya, sanal gerçekliğe ve üst gerçekliğe önem atfettiği; teknoloji ve bilimin insanlığı götürüleceği yer konusunda kuşkucu olduğu; ihtiyaç kadar üretim, ihtiyaç kadar tüketimi önerdiği; bilginin esnek/serbest dolaşımını teşvik ettiği; kültürel serbestliği, doğallığı, melezleşmeyi ve heterojenliği savunduğu gözlenmektedir. İletişim boyutunda çoğunlukla web tabanlı medya araçlarını öne çıkardığı; bireyin devlet ve toplum karşısında güçlendirilmesini savunduğu; ileri düzeyde demokrasiyi, katılımı, çoğulculuğu, diyalog kültürünü, özgürlüğü, hoşgörüyü ve sivil toplumculuğu esas aldığı; geçmişi reddetme yerine onu kapsamayı hedeflediği, dinin özgürlük alanını geniş tuttuğu; insana ve kültüre ilişkin kapsayıcı olduğu; “Ya ben ya da sen” anlayışı yerine “Hem ben hem de sen” yaklaşımını savunduğu, sanayiye dayalı ekonomi yerine bilgi ekonomisini öne çıkardığı; bilgi tabanlı yeterliliklerin esas alındığı bir sosyalleşme yaklaşımını öngördüğü anlaşılmaktadır. Evrensel ahlak yerine bireysel ahlak; mekânsızlığı, nedensizliği, belirsizliği, ilkesizliği, değişkenliği, odaksızlığı, ironiyi ve asimetriyi öne çıkardığı; cinsel çeşitlilik ve özgürlük, üçüncü cinsiyet ve pornografi hakkında özgürlükçü olduğu; öznellik, görelilik, kuralsızlık ve kaos için uygun ortam oluşturduğu görülmektedir (Ahmed, 1995; Touraine, 1995; Bauman, 1998; Swingewood 1998; Lyotard 2000; Giddens,2000; Doltaş 2003).

Postmodernitenin hümanizma, barış, hoşgörü, insan hakları, demokrasi, özgürlük, kültürel/söylemsel çoğulculuk ve bireyin devlet karşısında güçlendirilmesi, ideolojilerin ayrıştırıcı etkisinin azaltılması, küreselleşmenin yerel kimlikler ve kültürler üzerindeki baskısının önlenmesi; saydamlaşma, bilgi toplumu ve bilgi ekonomisini hedefleyen özellikleri açısından, modernitenin getirdiği bazı sorunlara çözüm olabileceği söylenebilir.

Bununla birlikte, postmodernite, bireyselleşmeyi, -ki bunun bireyciliğe neden olmasından endişe ediliyor- sekülerleşmeyi, kaosu, melezleşmeyi, zamandan ve mekândan koparmayı, ailenin çözülmesini, bireysel ahlakı, cinsel çoğulculuğu ve özgürlüğü teşvik eden özellikleri açısından da insanlık için yeni ve daha karmaşık sorunlara kaynaklık edeceği izlenimi vermektedir.

Bireyin ontolojik biricikliğini, öznelliğini ve bireyselliğini esas alan postmodernite, “Her koyun kendi bacağından asılır” felsefesine dayalı bir sosyalleşmeyi esas alır. Değerlerin ve ahlakın evrenselliğini reddederek onların öznelliğini ve durumsallığını savunur. Bu yönüyle postmodernitenin sosyalleşmede toplumsal ortak paydayı değil bireysel farklılıkları güçlendirmeyi hedeflediği söylenebilir.

Bauman (1998; 46), postmodernitenin ahlak, etik ve ilkeye bakış açısını şöyle betimler: “İnsan gerçekliği karışık ve müphemdir; dolayısıyla, soyut etik ilkelerin tersine ahlaki kararlar da müphemdir. Biz böyle bir dünyada yaşamak zorundayız; sorulduğunda pek azımız bizi yönlendiren ilkeleri dile getirebileceğimiz, daha da azımız birbirimize karşı iyi ve nazik olmak için sahip olmak zorunda olduğumuz "temeller"den haberdar olduğumuz halde, "ilkesiz" bir ahlak, temelleri olmayan bir ahlak düşünemeyen endişeli felsefecilere meydan okurcasına, her gün böyle bir dünyada yaşayabileceğimizi ya da yaşamayı öğrendiğimizi veya yaşamayı başardığımızı gösteriyoruz. Hakikatin bu olduğunu bilmek (ya da yalnızca bunu sezme veya bunu biliyormuş gibi devam etmek) postmodern olmaktır.”

İslam ve Müslümanlar açısından Akbar S. Ahmed (1995; 13-42), postmoderniteyi seküler, kuşkucu, saygısız, parçalanmış, maddeci vb. özellikleri nedeniyle sorgular. Ancak her şeye rağmen, bir yanda da umut, anlayış ve hoşgörü vaat ettiğini; geçmişle bağların koparılmamasını telkin ettiğini; araştırma özgürlüğünü, çoğulculuğu, çeşitliliği ve farklılıklara saygıyı öne çıkardığını belirterek, bu özellikleri açısından da İslam'la arasında bir ilişki doğduğunu belirtmektedir.

Sosyal medya ve sosyalleşme

Günümüzün önemli tartışma konularından olan postmodernite, ne cehennem çukuruna inen bir merdiven, ne de cennet bahçesine açılan bir kapıdır. Her paradigma gibi onun da mevcut sorunlara yönelik, içinde yeni sorunların da tohumunu taşıyan çözümleri vardır. Bu bağlamda postmodernitenin tartışmalı yönlerinden biri de yeni kuşakların sosyalleşme biçimi hakkındadır. Zira postmodernite, bir toplumsal olgu ve paradigma olarak gençliğe yeni/farklı düşünüş, ve hayat tarzları ile bunlardan beslenen norm, değer, bilgi, beceri, tutum ve davranışlar telkin etmektedir. Bu telkine en açık kesim ise sosyal medya araçlarını kullanan gençlerdir. Çünkü bu değerlerin ziyadesiyle dolaşımında bulunduğu yer, sanal ortamlardır.

Geleneksel toplumlarda aile, modern toplumda da ailenin yanında genellikle okul üzerinden yeni kuşakların sosyalleşme ihtiyacı karşılanmıştır. Postmodern toplumda ise ailenin ve okulun belirtilen rolüne sosyal medya araçlarının da ortak olduğu görülmektedir. Hazar (2011; 151-176)'a göre söz konusu araçlar şunlardır: Çeşitli bloglar; Facebook, MySpace, LinkedIn gibi sosyal ağlar; Youtube, Dailymotion, Google Videos, Yahoo Video, It's on gibi video paylaşım ağları; Flickr, Fotocommunity, Photodom gibi fotoğraf paylaşım ağları; Wikipedia, tarzı bilgi paylaşım ağları; Twitter gibi mikroblogging paylaşım ağları gibi sitelerdir.

Bazılarının üye sayısı birkaç ülkenin nüfusundan daha fazla olan sosyal medya araçlarının kullanımı, öncelikle, bilgi tabanlı beceriler gerektirmektedir. Bu araçlar kullanıcılarında istem dışı da olsa postmodern değerlerin gelişmesine neden olmaktadır. Sosyal medya araçları, kullanıcılarına diğer bireylerle bağlantıda oldukları bir sistem içerisinde gerçek veya sahte profil oluşturma; diğer kullanıcılara arkadaşlık teklifi gönderme ve onları arkadaş listesine ekleme; sistem üzerinden arkadaşlarının durum güncellemelerini, paylaşımlarını, online veya offline olma durumlarını görebilme; onlarla yazılı, sesli, görüntülü paylaşımında bulunma veya iletişim kurabilme imkânı sunan web tabanlı ticari işletmelerdir.

Bu haliyle sosyal medya, kullanıcılarına içeriğin hem üreticisi hem tüketicisi hem de denetleyicisi olma imkânı vermektedir. Öyle ki, üretilen içerik (ses, video, fotoğraf, bilgi vb.) beğenilme ve paylaşılma yoluyla tüketim pazarına sunulmaktadır. Her kullanıcı başkalarının beğen-

nisine uygun içerik üretmek için adeta bir yarış içine girmekte ve ürününün pazarını büyütmek için arkadaş listesini sürekli kabartmaya çalışmaktadır. Bir çeşit alış-veriş, üretici-tüketici ve hatta rekabet ilişkisini andırırsa da sosyal medya üzerinden yaşanan bu etkileşimin birçok yararının bulunduğundan kuşku yoktur. Kentleşme, ulaşım ve trafik sorunları, yoğun iş hayatı gibi nedenlerle yeteri kadar bir araya gelemeyen insanlara kolay ve ucuz yoldan gerçek zamanlı iletişim kurabilme imkânı sunması; yine ucuz, kolay ve hızlı bir şekilde bilgiye erişimi mümkün kılması sosyal medyanın başlıca yararları arasında sayılabilir.

Bireyin sosyalleşmesi, bilgiye erişim ve iletişim açısından artık okul ve aileyle boy ölçüşen sosyal medya araçları acaba hayatımızda ne kadar yer almaktadır? Gençlik ve Spor Bakanlığının Gençlik ve Sosyal Medya Araştırması (2013; 16-83)'na göre internet kullanıcısı gençlerin %96'sı sosyal medya kullanıcısıdır. Gençlerin %86'sı sosyal medyaya günde en az bir kere; %72'si ise günde birkaç kere bağlanmaktadır. Her üç gençten birisi sosyal medyada günde en az üç saat geçirmektedir. Gençlerin %50'si "sosyal medyayı bir sosyalleşme ortamı" olarak tanımlamakta; %44'ü "sosyal medyanın kişiler arası iletişimi kuvvetlendirdiği" görüşündedir.

Memur Sendikaları Konfederasyonu'nun yaptığı "Türkiye Gençlik Profili Araştırmasına" (2014)'a göre gençlerin %60,7'si günde birkaç kez internetten yararlanmaktadır. İnternetten hiçbir şekilde yararlanmadığını ifade edenlerin oranı ise yalnızca %8,3'tür. Sosyal medya uygulamalarına ilişkin sorulara verilen yanıtlarda gençlerin %62'sinin Facebook, %10,4'ünün Twitter, %2,1'inin Instagram ve %11,7'sinin Google+ kullandığı; hiçbir sosyal medya aracını kullanmadığını ifade edenlerin ise sadece %8 olduğu görülmüştür.

Özkan (2013; 386-391)'in üniversite öğrencileri üzerine yaptığı araştırmada, "Günde ortalama kaç saat sosyal paylaşım ağlarında bulunuyorsunuz?" sorusuna, katılımcıların %39,3'ü 1-3 saat arası, %30,3'ü bir saat kadar, %22,5'i 3-6 saat arası, %6,7'si 6 saatten fazla olduğunu belirtmiştir. Lise mezunlarının %44'ü 1-3 saat arası, üniversite mezunları ise, bir saate kadar zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Hazar (2011; 151-176)'in araştırmasında ise, katılımcıların %50,4'ü 2-4 saat, %31,9'u en fazla bir saat, %9,7'si 5 saat ve üstü seçeneğini işaretlemiştir. Kullanım amacına bakıldığında, katılımcıların %47,2'si bilgi edinmek, %23'ü haberleşmek, %10,1'i eğlenmek, %10,1'i fotoğraf, video ve müzik paylaşmak, %2,8'i oyun oynamak, %2,4'ü para kazanmak, %0,8'i bloglara katılmak için sosyal medyayı kullandıklarını belirtmiştir. Sütçü ve Algül (2013; 54-81)'ün üniversite gençliği üzerine yaptığı araştırmada, internet ortamı vasıtasıyla meydana gelen sosyalleşmenin toplumun yararına olduğu konusunda katılımcıların %54,4'ü olumsuz, %45,4'ü olumlu görüş belirtmiştir.

Sosyal medya, hedef kitlesinin toplumsal etkileşim biçimleri, iletişim tarzları, yazılı ve sözlü anlatımları, arkadaş edinme yöntemleri ve diğer birçok sosyal ilişkilerinde değişme ve çeşitlenme meydana getirmektedir. Eskiden aile ve akrabalarının dışında sadece mahallesinde ve/veya okulundaki akranlarıyla sosyal ilişkiler kurabilen çocuklar, günümüzde internet üzerinden oluşturulan sanal ağlarla ulusal ve küresel ölçekte toplumsal ilişki geliştirebilmekte, sanal arkadaş grupları oluşturabilmektedirler. Hem de her yaş, her eğitim düzeyi, her meslek grubu, her sosyal grup ve her ulustan kişilerle kısa veya uzun vadeli etkileşim içine girebilmekte; yazılı, sesli veya görüntülü iletişim kurabilmektedirler (Doğan (2014).

Sosyal medyanın, gençliğin sosyalleşmesi (kimine göre de asosyalleşmesi) hakkında içerdiği fırsatlar ve tehditler hakkında toplumda ve bilim dünyasında bir uzlaşma bulunmamaktadır. Kimi görüşlere göre, sosyal medya bireyi, yaşadığı dünyadan, topraktan kopartmaktadır. Onu sanal bir dünyanın içine sokmaktadır. Devletler, bayraklar, kültürler ve dinin dışında yeni

değerler ve algılar dünyası ortaya çıkarmaktadır. Bireyi, içinde yaşadığı kültürel atmosferin dışında başka bir atmosfere sokmaktadır. Sosyal medya'yı kurgulayanlar tüm dünyada yeni bir "insan modeli" ortaya çıkarmanın peşindedirler (Çiftçi; Netpano.com).

Subaşı (2001; 105-112)'nin Robins'ten aktardığına göre sanal gerçeklik, zevk ve arzuların dayatmalarına göre tasarlanıp düzenlenmektedir. Sanal gerçeklik idealinin, alternatif ve ideal bir öteki dünyanın teknolojik olarak vaat edilmesi şeklinde anlaşılması mümkündür. Ötekilerin asıl varlığı da, içsel fantazyaların yansıtılmasıyla yaratılan nesnelere ayırt edilemez bir duruma gelmiştir. Artık cinsellik bile sanal gerçeklik aracılığıyla yaşanmakta, siber alanın sözde hijyenik ortamında dokunmadan flört edilebilmektedir. Evden çıkmadan sanal bir cemaat yoluyla toplumsallaşarak alışveriş yapılabilmekte, evlenilebilmekte, hatta otomobil bile kullanılabilir.

Olumlu yönüyle bakıldığında; sosyal medya, sürekli güncellenebilirliği, çoklu kullanım ve sanal paylaşımlara olanak tanınması itibarıyla en tercih edilir sosyalleşme mecralardan birisi olarak karşımızda durmaktadır (Yegen 2013; 119-138). Sosyal ağlarda durum güncellemesi yapmak, fotoğraf paylaşmak, gruplara üye olmak, yorum yazmak gibi etkinlikler kim olduğumuza, nasıl bir yaşam sürdürdüğümüze, nasıl bir sosyal çevrede yaşadığımıza, beğenilerimize, zevklerimize, hayata karşı duruşumuza ilişkin ipuçları veren, kimliğimizi fragmanlar halinde diğer kullanıcılara aktaran eylemlerdir. Kimliğin elektronik ortamlarda sergilenmesi bireyselliğin yeni görünümünden biridir. Kullanıcı kendisine ilişkin bilgileri sergileyerek bir tür toplumsal görünürlük kazanır (Şener, www.mostar.com.tr).

Sosyal medyaya ilişkin karşıt görüşlerin varlığının yanında, yaşanan değişimi doğal bir süreç olarak değerlendiren görüşler de vardır. Bakıroğlu (2013)'na göre, sosyal paylaşım ağlarındaki iletişim yeni bir içerik sunumunu değil, yalnızca var olanın farklı bir mecraya taşınmasını ortaya koyarken, geleneksel olanı yok saymamakta ve yeni bir sosyalleşme şekli oluşturmamaktadır. Yalnızca bireyin sosyalleşmesinde ek bir uzam oluşturmaktadır.

Ne var ki, görüldüğü kadarıyla sosyal medya araçları kimliğin yerine profili koymaya çalışmaktadır. Her durumda ilkelilik ve tutarlılığın ifadesi olan kimliğin yerine, her duruma uyarlanabilen gerçek veya sahte profiller. Artık her kullanıcının ete kemiğe bürünmüş fiziki varlığı, bir veya birden çok da gerçek veya sahte profili vardır.

Gelinen noktada görünen o ki, sosyal ağlar, dostluk, komşuluk, hemşerilik, vatandaşlık gibi geleneksel aidiyet ve ilişkilere rakip olarak "netdaş"lığı ve "ağdaş"lığı inşa etmektedir. Öyle ki bazen ağıımızdaki bir yabancıyla olan ilişkimiz, kapı komşumuzla kurduğumuz ilişkiden daha yakın olabilmektedir. Sosyal medyayı kullananların netten tanıdıklarımızın sayısı, gerçek hayatta tanıdıklarını kat kat geçtiği söylenebilir. Erzurumluluk, Ankaralılık, Türkiyelilik vb. mahalli ve ulusal aidiyet bilinci giderek zayıflamaktadır. Bu durum, Bauman (1998)'in turist metaforuyla açıklamaya çalıştığı, "kendini her yere ait sanıp hiç bir yere ait olmama" şeklindeki postmodernitenin mekânsızlık, köksüzlük, odaksızlık, vatansızlık özelliklerinden beslenmektedir.

Post modernite sanal varlık alanları üzerinden hayatımızın bütün alanlarını dönüştürmektedir. Bunun muhtemel olumsuz etkilerinden biri, insanın doğal ve sosyal hayattan uzaklaştırılması olduğu söylenebilir. Zira genç kuşaklar her geçen gün sohbet meclislerinde, okuma salonlarında, spor tesislerinde, oyun parkı ve salonlarında, piknik alanlarında, doğal ve sosyal hayatın diğer alanlarında daha az zaman geçirmektedirler. Geleneksel ve modern toplumların

kamusal alanları olan bu ortamlarda geçirilen hayatın önemli bir kısmı artık, postmodernitenin kamusal alanı olarak kabul edilen sosyal medya ve ekran başında geçirilmektedir.

Diğer yandan, sosyal medyanın postmodern değerlere uygun olarak kendine özgü bir dil de ürettiği görülmektedir. Bu, yaşlı kuşakların bilmediği ve belki de bilemeyeceği, evrensel ve görsel yönü ağır basan bir dil olup giderek kendisine özgü alfabesi de oluşmaktadır. Özlemi, sevgiyi, nefreti, hayreti, kızgınlığı, açlığı, tokluğu ve daha nice beden ve ruh hallerini yaşlı kuşakların tuhaf karşıladığı sembollerle anlatan bir dil ve alfabe. Bu, postmodernitenin ironik, kinayeci, alaycı, bulanık, belirsiz ve yüzeysel tarzının karşılığı olmalıdır.

Postmodernitenin telkin ettiği ve genç kuşakları derinden etkilemesi beklenen bir diğer önemli olgu da cinselliktir. Zira günümüzde cinsellik giderek alenileşmekte ve çeşitlenmektedir. Ekran cinselliği yeni bir kültür ve tüketim biçimi olarak toplumun hayatına girmektedir. Aşk ve romantizm giderek metalaşmaktadır. Ayıp, günah, iffet, edep, hayâ, sadakat gibi geleneksel değerlere dayalı toplumsal denetim mekanizmaları önemini yitirmektedir. Modernitenin çekirdeklediği aile, postmodernite tarafından daha da atomize edilmektedir. Batı ülkelerinde giderek yaygınlaşan nikâhsız ve geçici birliktelikler evlilik ve aile kurumunu tehdit etmektedir. Bu değişim, önemli ölçüde, müstehcenliğe, erotizme, pornografiye, cinsel özgürlük ve çoğulculuğa geniş bir özgürlük alanı tanıyan postmoderniteden kaynaklanmaktadır.

Günümüzde, sanal uğraşlarla çeşitli şekillerde geçirilen zaman kontrolsüz bir biçimde artmaktadır. Yüz-yüze ilişkiler yerini, yüz-ekran ilişkisine bırakmaktadır. Bilgisayar faresi, tutulacak dost elinin yerini almıştır. İnternet kullanımı giderek bir bağımlılık hâline gelmektedir. Televizyon, beşinci duvar olarak evde odalarımızı ayırmıştı. Bilgisayar ve akıllı telefonlar da aynı odayı paylaşan kardeşlerin ve hatta aynı yastığa baş koyan eşlerin bile hayatlarını bireyselleştirmeye başladı. Günümüzde yaşlıların gençler adına kaygılandıkları durum, yabancıların, dost ve akrabaların yerini; profilin, kimliğin yerini; sahtenin, gerçek olanın yerini almasıdır. Aile bireylerinin, kavim kardeşin, kara gün dostlarının, sırdaşların, yoldaşların, kandaşların önemsiz hale gelmesidir. Ruhumuzun, içinde yaşadığımız topluma, kültüre, ülkeye yabancılaşmasıdır. Hayatları bir ekrana sıkıştırılan yeni kuşakların, yaşaması muhtemel sosyal ve ruhsal sorunlardır. Elbette kuşaklar arası farklılaşmanın belirtilen bütün yönlerini postmodernite ile açıklamak mümkün değildir. Bu konuda başta modernite olmak üzere diğer birçok toplumsal olgunun etkisi yadsınamaz. Ancak, çağın egemen paradigması olarak birincil faktörün postmodernitenin etkisi olduğu da bir gerçektir.

Bütün bunların yanında kabul etmek gerekir ki postmodernite, bazı konularda umut da vaat etmektedir. Bugün gençlerimiz yaşlılarımızdan daha girişimci, bilgili, sorgulayıcı, barışçı, diyaloga açık, özgürlükçü, farklılıklara saygılı, haklarının bilincinde ise bunda postmodernitenin ve buna bağlı olarak bilişim teknolojilerinin ve sosyal medya araçlarının da payı vardır. Farklı dinler, diller, kültürler, kimlikler, hayat tarzları kendilerini daha güvende hissediyor ve geliştirebiliyorsa; doğayı koruma, dünya barışı, savaş karşıtlığı, şiddeti dışlama; kadın, çocuk, engelli hakları ve hukukun üstünlüğü ile ilgili gelişmeler yaşanıyor ise bunda postmodernitenin yereli küresele, bireyi devlete, bilgiyi bilime, özgürlüğü sorumluluğa öncelleyen felsefesinin etkisi vardır. Bütün bunların elbette ki gençliğin sosyalleşmesinde olumlu bir karşılığı vardır.

Sonuç ve öneriler

Sosyal medya üzerinden bilgilenme, iletişim kurma, paylaşımında bulunma, sosyal çevre edinme elbette çok önemli ve hatta gereklidir. Çünkü sosyal medya, çağımızın teknolojisi ve ihtiyacıdır. Yeni kuşakların çağın teknolojisini etkili ve verimli kullanabilmesi mutlaka teşvik edilmelidir. Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki, sosyal medya üzerinden iletişim kurma ve bilgiye erişim ne kadar kolaysa, sosyalleşme imkanı da bir o kadar zordur ve hatta bir yanılsamadır. Sosyal medya mevcut haliyle bilgiye erişime ve iletişimin farklı biçimlerine imkân verse de sosyalleşme bundan çok daha fazlasıdır. O, her şeyden önce toplumsal bağlam gerektirir. Dayanışma, çatışma, alışveriş, rekabet gibi toplumsal ilişki örüntülerinin bazen öznesi bazen de nesnesi olmayı gerektirir. Fiilen topluma karışma, toplumda olma, toplumla olma ve hatta bazen toplum için olmayı gerektirir. Değer vermeyi; gönlün, zihnin ve bedeninin ortak emeğini gerektirir.

Çünkü sosyalleşme, toplumun kültürüne, tarihine, sanatına, yaşantısına dokunmuştur, katılmıştır. Hayatın sadece ekrana sığdırılan özel tasarlanmış bir kesitini değil, etrafımızda olup biten her şeyi anlamaktır. İnsana, doğaya, eşyaya, kültüre, olaylara, ilişkilere, duygu ve düşüncelere ilişkin hem öznel hem de toplumun gözüyle bir bakış, duyuş, dokunuş ve hissedişdir.

Gerçekte uçak veya otomobil kullanmayı hiç bilmediği halde bir kişi simülasyon cihazını kullanırken otomobil veya uçak kullandığı duygusunu bir yanılsama olarak yaşadığı gibi, sosyal medya araçlarında yaşadığı sanılan sosyalleşme de sahici değildir. En azından geçmiş kuşakların yaşadığı yoğunluk, derinlik ve gerçeklik derecesine sahip değildir. Postmodern paradigmanın geçici, değişken, belirsiz, sıradan ve yüzeysel değerlerinin gölgesindedir bu sosyalleşme.

Ne var ki postmodernite ve onun varlık alanlarından biri olan sosyal medya araçları günümüzün bir gerçeğidir. Her olgusal gerçeklik gibi sosyal medya da kendisini giderek bir ihtiyaç haline getirmektedir. Geline nokta bu olgudan kaçınmak mümkün değildir. Ancak ona tamamen teslim olmak da bir zorunluluk değildir. Onu kullanmamak bizi küresel rekabetin gerisinde kalmaya mahkûm edeceğinden yok edicidir. Ona gereğinden fazla önem vermek ise başka türlü ve daha hızlı yok edici olacaktır. Şu halde yapılması gereken sosyal medyaya teslim olmak değil, onu düzenlemek ve onu yönetmektir. Fırsat ve tehditlerinin sağlıklı bir muhasebesini yapmaktır. Onunla yaşamak ama onu hayatın merkezi haline getirmemektir. Bunu başarmanın yolu, hayatın ekran dışındaki gerçek alanlarını gençler açısından cazip hale getirmektir. Bu bağlamda şu önerilere dikkat çekilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

1-Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başta olmak üzere gençliğe yönelik hizmet üreten kurum ve kuruluşlarca desteklenen faaliyet ve projelerde çocukları ve gençleri hayatın doğal ve sosyal alanında yaşamaya teşvik edenlere öncelik verilmesi.

2-Ortaokullarda seçmeli olarak okutulan medya okuryazarlığı dersine ortaöğretimde de yer verilmesi, bu dersin müfredatının medyanın sosyalleştirici ve asosyalleştirici etkileri açısından gözden geçirilmesi; sosyal medyayı yaygın kullanan öğrencilerin öğrenim gördükleri okullarda bu dersin seçilmesi için okul yöneticileri ve öğretmenler tarafından motive edici ve bilgilendirici çalışmaların yapılması.

3-Halk eğitim merkezlerinde yapılan yetişkin eğitiminde, sosyal medyanın çocuklar ve gençler açısından sunduğu fırsatlar ve içerdiği tehditler hakkında ebeveynlerin bilinçlendirilmesi.

4-Gençlerin ekrandan doğaya, sanaldan gerçeğe dönmeleri için spor, dağcılık, fotoğrafçılık, resim, tiyatro, drama, satranç, el sanatları, folklor, müzik, yazarlık, sivil toplum, sosyal sorumluluk, turizm vb. alanlarda takım, kulüp ve proje çalışmaları yapmalarının teşvik edilmesi. Bu tür çalışmaların semtlere, mahallelere, beldelere, ve köylere de yayılabilmesi için yerel yönetimler ile bu amaca yönelik sivil toplum kuruluşlarının hukuki yetkiler ve mali imkânlar açısından desteklenmesi.

5-Okulların rehberlik ve psikolojik danışmanlık servislerinde kullanılmak üzere sosyal medyanın olası olumsuz tehdidi altında bulunan öğrencilerin tanınlarına yönelik ilgili bilim çevrelerince standart testler geliştirilmesi ve bu bağlamdaki sorunlara yönelik rehberlik sürecinin tanımlanması.

KAYNAKLAR

- Ahmed S. Akbar (1995). *Postmodernizm ve İslam*, (çev.: Osman Ç. Deniztekin), İstanbul: Cep Kitapları AŞ Yayınları.
- Bakıroğlu, Cemile, T. (2013) "Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Ekseninde Sosyal Paylaşım Ağları", Akademik Bilişim 2013 Konferansı Bildirileri, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 23-25 Ocak 2013, Antalya-Türkiye.
- Bauman, Zygmunt (1998). *Postmodern Etik*, (çev.: Alev Türker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, (çev.: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayhan, Vehbi (1997). *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çiftçi, Abdullah, "Sanal Dünya Özgürlük Değil Postmodern Kölelik Düzenidir" <http://www.netpano.com> (29.04.2014).
- Doğan, İsmail (2014) *Sosyoloji*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, İsmail (2011). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yay. Dağıtım.
- Doğan, Nuri (1993). *İlk ve Orta Dereceli Okul Ders Kitapları ve Sosyalleşme (1876-1918)*, Ankara: Bağlam Yayınları.
- Doltaş, Dilek (1991). "Postmodernizmin Getirdikleri ve Götürdükleri", *Çağdaş Düşünce ve Sanat*, (haz.: İpek Aksüğür Duben ve Deniz Şengel), İstanbul: Plastik Sanatlar Derneği Yayınları, s. 173-179.
- Doltaş, Dilek (2003). *Postmodernizm ve Eleştirisi*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Durkheim, Emile (2012). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları* (çev.: Cemal Bâli Akal), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Giddens, Anthony (2000). *Sosyoloji* (haz.: Hüseyin Özel, Cemal Güzel), Ankara: Ayraç Yayınları.
- Hazar, Murat (2011). "Sosyal Medya Bağımlılığı-Bir Alan Çalışması", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S. 32, s. 151-176.

- İbni Haldun. (1990). *Mukaddime*, (çev.: Zakir Kadiri Ugan) 1. Cilt, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Lyotard, J. F. (2000). *Postmodern Durum*, (çev.: Ahmet Çiğdem) Vadi Yayınları, Ankara.
- Marshall, Gordon (2003) *Sosyoloji Sözlüğü*, (çev.: Osman Akinhay), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özkan, Pelin N. (2013) "Sosyal Ağ Kullanıcılarının E-Sosyalleşme Sürecindeki Kimlik Yapılandırma Süreçleri" II International Conference on Communication, Media, Technology and Design, 02-04 May 2013, Famagusta-North Cyprus.
- Özpolat, Abdulvahap (2010). "Ailede Demokratik Sosyalleşme", *Aile ve Toplum Dergisi*, S. 20, s. 9-24.
- Özpolat, Vahap (2013). "Öğretmenlerin Mesleki Önceliklerinde Sosyalleşmenin Yeri", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13 (2), s. 341-362.
- Postman, Neil (1995). *Çocukluğun Yok Oluşu*, (çev.: Kemal İnal), Ankara: İmge Yayını.
- Subaşı, Necdet (2001). "Sanal Cemaat Örüntüleri" Bilişim Toplumuna Giderken Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu Bildirileri, Türkiye Bilişim Derneği, 23-24 Mart 2001, Ankara-Türkiye.
- Sütçü, Cem S. ve Algül And (2013) "Teknolojinin Toplum Üzerindeki Etkisi Açısından İnternetin Kısıtlı Sosyal Çevresi Üzerine Bir Araştırma" Yeni Medya'da Demokrasi, (ed.: And Algül, Neda Üçer), İstanbul: Literatürk Yayını, s. 54-81.
- Swingewood Alan (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (çev.: Osman Akinhay), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şener, Gülüm, "Sosyal Ağlarda Kimlik ve Cemaat", [http:// www. mostar.com.tr](http://www.mostar.com.tr) (25.04.2014).
- Touraine Alan (1995). *Modernliğin Eleştirisi* (çev.: Hülya Tufan), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tural, Sadık K. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ankara: Ecdad Yayınevi.
- Turan, Selahattin (2008). "Eğitim Felsefesi ve Çağdaş Eğitim Sistemleri", Eğitim Sosyolojisi ve Felsefesi, (ed.: A. Boyacı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, s. 155-176.
- Turan, Selahattin ve Aktan, Dilek (2008). "Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler" *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, S. 6 (2), s. 227-259.
- Türkiye Gençlik Profili Araştırması (2014). Memur Sendikaları Konfederasyonu, Ankara.
- Yegen, Ceren (2013). "Demokratik ve Yeni Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medya", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1 (2), s. 119-138.

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE MEDYA 2.OTURUM

YOUTH AND MEDIA 2.SESSION

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Köksal PAPUÇCU

KUTADGU BİLİG'DE GENÇ VE GENÇLİK KAVRAMLARI

Salih DEMİRBİLEK*

ÖZET

Kutadgu Bilig XI. Yüzyılda Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınmış manzum bir eserdir. Kutadgu Bilig'in yazılış amacı yöneticilere devlet yönetiminde kılavuzluk yapmak, yol göstermektir. Eserde genç ve gençlik kavramlarının hangi bağlamlarda geçtiğinin belirlenmesi kültürümüz açısından şüphesiz çok önemlidir. Bu çalışmada günümüzden 1000 yıl önce yazılmış bir eserde genç ve gençlik kavramlarının kullanımını inceledik. Eserde genç, asıl olarak "yigit" ile ifade edilirken; gençlik ise asıl olarak "yigitlik" sözcüğüyle ifade edilmiştir. Şair, eserinde gençliği "hayatın tadı" olarak tanımlamaktadır. Yaşlılığı ise her açıdan "tükenmişlik" olarak tasvir etmektedir. Daima yenilediği mesaj "Bir gün kaybolacak gençliğin kıymetini biliniz ve onu iyi bir şekilde değerlendiriniz."dir.

Anahtar Kelimeler: Kutadgu Bilig, genç, gençlik, yigit, yigitlik.

YOUNG AND YOUTH CONCEPTS ON THE KUTADGU BİLİG

ABSTRACT

Kutadgu Bilig was a verse artifact which was penned in the XI. Century by Yusuf Has Hacib. The purpose of the Kutadgu Bilig spelled is to guide administration and to show state managers the way. in terms of our culture to determine whether the young people and youth concepts in which context in the work are undoubtedly very important. In this study we investigated the use of the concepts of young people and youth on a work written 1000 years ago. Young mainly was referred to "brave man" however youth mainly was expressed by the word "bravery" in the work. Poet is defined youth as "the taste of life" nonetheless he depicts senile as "the burnout" in every respect. Always he refresh the message that: "You know the value of the youth which will be lost one day and you evaluate it in a good way."

Key Words: Kutadgu Bilig, young, youth, brave, bravery.

Gençlik, Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*'ünde: "1. Genç olma durumu; 2. İnsan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi; 3. Genç insanların bütünü; 4. Mec. Genç bir kimse-nin tutumu, toyluk, deneyimsizlik" şeklinde tanımlanmıştır. Aynı kaynakta "gencecik, gencelme, gencelmek, genç irisi, gençleşme, gençleşmek, gençleştirilme, gençleştirilmek, gençleş-

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edb.Fak., Türk Dili ve Edebiyatı.

tirme, gençlik, gençten” şeklinde türevleri yer almaktadır (TS 2011: 925-926). Genç sözcüğüne günümüz başlıca Orta Asya Türk lehçeleri içerisinde sadece Azerbaycan Türkçesinde rastlanmakta; diğer lehçelerde ise genç sözcüğüne karşılık “yaş” sözcüğü kullanılmaktadır (KTLS 1991: 264-265).

Yusuf Has Hacip tarafından H. 462 / M. 1069-1070 yılında kaleme alınan Kutadgu Bilig, gerek kültür tarihimizin gerekse de düşünce tarihimizin anıt eserlerinden biridir. Yusuf Has Hacip eserini her ne kadar hükümdara sunmuşsa da eser, her kesimin faydalanabileceği bir kılavuz kitap niteliğindedir. Adının Kutadgu Bilig olması bu açıdan manalıdır.

Eserin muhatabı öncelikle gençlerdir. Şair bunu aşağıdaki beyitlerle de dile getirmektedir¹:

sevinçin yoriglı ay edgü yigit

sözümni yava kılma könglün eşit (359)

(Ey sevinç içinde ömür süren genç, sözümü yabana atma, gönülden dinle.)

sanga sözledim men sözüm ay ogul

sanga birdi bu pend özüm ay ogul (187)

(Ey oğul, sözümü sana söyledim; ey oğul, bu öğütleri ben sana verdim.)

Biz bu çalışmada Kutadgu Bilig’de gençlik kavramını ele alırken öncelikle eserde genç / gençlik anlamını veren sözcükleri tespit ettik ve çalışmayı bu kavramlar bağlamında ortaya koyduk. Kutadgu Bilig’de genç için asıl sözcük olarak “yigit”; gençlik için asıl sözcük olarak “yigitlik” kullanılmaktadır². Bunun yanı sıra Kutadgu Bilig’de genç: “kiçig, ogul, oylan, sakalsız” ve gençlik için: “kiçiglik” sözcükleri de kullanılmıştır.

Metinde genç kavramını karşılayan sözcükler şunlardır:

Yigit: Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Kutadgu Bilig’de genç kavramı için kullanılan asıl sözcük “yigit”tir.³ Kutadgu Bilig’in İndeks’inde sözcük, hazırlayanlar tarafından hem “yigit” hem “genç” olarak adlandırılmıştır. Yigit sözcüğü eserde yalın ve çekimli biçimiyle 10 kez geçmektedir. Arat yapmış olduğu Tercüme’sinde ise yigit sözcüğünü metinde tek 2 yerde “yigit”; kalan beyitlerde ise sözcüğü “genç” olarak aktarmıştır.⁴

a-Eser tahkiyeden ziyade didaktik bir mesnevi olduğundan ve kahramanların sınırlı sayıda oluşundan dolayı yigit sözcüğüne sık tesadüf edilmez. Eserin kahramanlarından sadece Ay Toldi, fizikî tasvir edilirken kendisinin genç olduğu şu şekilde ifade edilmiştir:

yigit erdi oylan kılınçı amul

ukuşlug biliglig hem öglüg köngül (463)

(Doğası sakın, akıllı, bilgili, zeki; iyi gönüllü genç bir delikanlıydı.)

¹ Bildiride kullanılan metin ve aktarmaları R.Rahmeti Arat’ın Kutadgu Bilig-I Metin ve Kutadgu Bilig-II Tercüme adlı çalışmalarıdır. Çalışmada beyitlerin yanındaki numaralar Arat’ın Kutadgu Bilig-I Metin cildindeki beyit numaralarıdır.

² Oysa Türkiye Türkçesi ve diğer çağdaş Türk lehçelerinde yigit, “genç” anlamından ziyade Türkiye Türkçesindeki gibi “cesur, güçlü kuvvetli” anlamlarında kullanılmaktadır (KTLS 1991: 90-991).

³ Dönemin bir diğer önemli eseri olan Divanu Lugati’t-Türk’te de yigit: “Herhangi bir şeyin genç olanı”; yigitlik: “Gençlik” (Bozkurt 2012: 618) olarak tanımlanmıştır.

⁴ Günümüz temel anlamıyla yigit ise eserde genelde: “kür, er, tonga” sözcükleriyle karşılanmaktadır. Bu yüzden metinde geçen yigit sözcüğünü sadece “genç” olarak anlamlandırmak daha uygun olur.

b- Bunun dışında yigit sözcüğü daha çok gençlik döneminin canlılığını, dinamikliğini dile getirirken kullanılır. Gençlik adeta insanın bahar dönemidir. Burada yeri geçmişken genç kelimesi ile Yusuf, çocukluktan sonraki ve 40 yaşın altında bulunan kimseleri kastetmektedir:

sevinçin yorıglı ay edgü yigit

sözümni yava kılma könglün eşit (359)

(Ey sevinç içinde ömür süren genç, sözümü yabana atma, gönülden dinle.)

kılınçı karı körse yaşı yigit

angar munlug arzun öge ya tigit (1868)

(Tavrı yaşlılara benzer; dikkat et yaşı gençtir; ister hükümdarın has danışmanı ister en adi köle olsun, onu arzuyla ararlar.)

yıl ülgı yaz erse kiçig erse er

kızıl körse barça yağız körse yir (6007)

(Yılın mevsimi bahar ve insan da çok gençse, her şeyi kızıl ve yeri kara görürse,)

anı kan küçemiş bolur belgölüg

ayü bir kan alsun angar ülgülüg (6008)

(Belli ki, onun kanı güçlenmiştir, ona bir miktarken aldırması tavsiye edilir.)

yıl ülgı yay erse tüşegli yigit

sarıg al tüşese ya kürküm ögit (6009)

(Yılın mevsimi yaz ve düş gören delikanlıysa, düşünde sarı, pembe renklerle safran veya öğütülmüş bir şey görürse,)

sarıg küçenmiş bolur ay bügü

özini boşutgu terengbin yigü (6010)

(Ey Hakîm, onun safrası güçlenmiş olur; midesini boşaltması ve kudret helvası yemesi gerekir.)

c-Eserde yigit ve avuçga (genç-ihtiyar) karşılaştırmasına da sık yer verilir:

negü tir eşitgil avuçga sözi

avuçga sözi ol yigitler közi (2984)

(İhtiyarlar ne derler, dinle; onların sözü gençlerin gözüdür.)

yigit erse yaşıng yaz erse yiling

sogık işke tutgıl isitür kanıng (4623)

(Yaşın genç ve ömrün bahar yıllarında ise, soğuk şeyler kullan, kanın bunları ısıtır).

yaşıng kırkta keşçe kün ay erse küz

isig işke tutgıl sogık kılma iş (4625)

(Yaşın kırktan fazla ve mevsim son bahar ise, tabiatını sıcak şeylerle tanzim et.)

ne tengsiz bolur kör karımış kişi

yava bolsa kılsa yigitler işi (4696)

(Yaşlanmış birinin vaktini boşa harcayarak, gençken yapılması gerekenlerle uğraşması ne yakışsız olur.)

d-Arat'ın tercümesinde yigit sözcüğünü aynen aktardığı beyit şudur:

Bela mihnet emgek ökünçün sıgıt

İsizlik yanıtı bolur ay yigit (932)

(Belâ, mihnet, zahmet, peşimanlık ve keder hep kötülüğün karşılığıdır, ey yiğit!)

kiçig kur yigitler bolur ked yiti

kalı yüz evürse uditur otı (2373)

(Genç ve toy yiğitler çok ateşli olurlar; fakat bir yüz çevirdiler mi, bu ateşten eser kalmaz.)

2-Kiçig:

a-Kutadgu Bilig İndeks'inde kiçig sözcüğü "Küçük, genç" olarak anlamlandırılmıştır (KB İnd. 1979: 255). Eserde kiçig sözcüğü 84 kez geçmektedir. Bunların içerisinde Arat tercümesinde sadece 7 yerde kiçig sözcüğünü "genç" olarak aktarmıştır. Eserde içerisinde kiçig geçen beyitler incelendiğinde sözcüğün "yaşça küçük olma" anlattığı görülmektedir:

yüzi körki körklüg ne yaşı kiçig

kamug edgülükke anıngdın keçig (1851)

(Yüzü ve şekli güzeldir, daima genç ve dinçtir; her türlü iyiliğe geçit veren odur.)

yıl ülgı yaz erse kiçig erse er

kızıl körse barça yagız körse yir (6007)

(Yılın mevsimi bahar ve insan da çok gençse, her şeyi kızıl ve yeri kara görürse,)

kiçig oğlanıg kör ukuşka ulam

yaşı yetmeginçe yorımaz kılam (293)

(Küçük bir oğlana bak, akıl ona ulaşacaktır; fakat yaşı gelmedikçe kalemler yürümez.)

tapug birle begler ağırlar kulug

tapug singse boldı kiçig öz ulug (611)

(Beyler kulu hizmetleri yüzünden yükseltir; hizmetleri beğenildikçe küçükler yükselir.)

kılınçım ongay körse yaşıım kiçig

kamug beg bedükke meningdın keçig (674)

(Doğam yumuşak ve dikkat edersen yaşıım küçüktür; fakat bütün bey ve büyüklere giden yollar benden geçer)

bir ök oğlı erdi bu ay toldıning

kiçig erdi yaşı uş ol oğlıning (1158)

(Bu Ay-Told'nın bir tek oğlu vardı, bu oğlanın yaşı henüz küçüktü)

munu men atası ölür men bu kün

kiçig kaldı oğlum yetim ögsüzün (1487)

(İşte onun babası olan ben bugün ölüyorum; oğlum küçük yaşta yetim ve öksüz kalıyor)

kiçig erken öğret ogulka bilig

kiçigde bilig bilse kötrür elig (1493)

(Oğula bilgiyi küçükken öğret; küçüklüğünde bilgi öğrenirse hayatta başarılı olur.)

b- Kiçig sözcüğü "kiçig kür yigit, kiçig oğlan, kiçig er..." biçiminde sıfat olarak kullanılmıştır:

kiçig kur yigitler bolur ked yiti

kalı yüz evürse uditur otı (2373)

(Genç ve toy yiğitler çok ateşli olurlar; fakat bir yüz çevirdiler mi, bu ateşten eser kalmaz.)

kiçig oğlan erken kılınç edgü tut

uluglukka tegse udınur bu ot (4694)

(Gençken iyi hareket etmeye çalış; yaşlılık gelince, bu ateş söner.)

yıl ülgı yaz erse kiçig erse er

kızıl körse barça yagız körse yir (6007)

(Yılın mevsimi bahar ve insan da çok gençse, her şeyi kızıl ve yeri kara görürse,)

c- "Ulug" sıfatı ile karşıt anlamda kullanılmıştır:

sözi bolsa yumşak şeker teg süçig

süçig sözke yumşar ulug hem kiçig (2665)

(Sözü yumuşak ve şeker gibi tatlı olmalı; tatlı sözün karşısında büyük küçük herkes yumuşar.)

agırlık uçuzluk anıng hukmi ol

ulugka kiçigke yime açsa yol (3903)

(İzzet ve zillet, bu yollar büyüğe ve küçüğe onun hükmüyle açılır)

kiçigke ulugluk ulugdın kelir

ulugka tapınsa kiçig kut alır (4178)

(Küçüğe büyüklük büyükten gelir; büyüğe hizmet ederse küçük mutluluğa ulaşır.)

d- "Mütevazilik" anlamında:

yorkıng köni tut yangımla özüng

köngül til kiçig tut bedütme sözüng (1282)

(Tavır ve hareketin doğru olsun, doğru yoldan sapma, alçakgönüllü ol, büyük söz söyleme)

köngül til kiçig tuttu kılkı ongay

yaraştı kamug birle keçti kün ay (1695)

(Herkesle karşı gösterişsiz ve yumuşak davrandı; herkesle iyi geçindi; böylece günler ve aylar geçti)

ulug boldı begler kutun belgülüg

kiçig tutgu könglin kötürse ülüg (2116)

(Beyler, şüphesiz mutlulukla büyük olurlar; bundan nasip alabilmeleri için gönüllerini küçük tutmalıdırlar)

3-Ogul:

a-Eserde 134 yerde geçen ve İndeks'te: "Oğul, oğlan, çocuk, genç" (KB İnd. 1979: 334) olarak anlamlandırılmasına karşılık; Arat eserin tercümesinde sözcüğü genellikle "oğul" biçimiyle aktarmıştır.

Kutadgu Bilig'de zengin bir hitap söz varlığı mevcuttur (Alkan: 2004) Büyüğün küçüğe hitap ederken kullandığı bu kullanımlarda aynı zamanda gençlere yönelik evrensel mesajları buluruz:

sanga sözledim men sözüm ay ogul

sanga birdi bu pend özüm ay ogul (187)

(Ey oğul, sözümü sana söyledim; ey oğul, bu öğütleri ben sana verdim.)

otunka katılma silig bol amul

tütüş aslı barça otundın ogul (4291)

(Küstahlara katılma, temiz ve halim ol; ey oğul, bütün kavgalara bu küstahlar sebep olur.)

uçuz tutma erdemni örgeñ ogul

bu erdem yorıkı örüng kuş teg ol (3010)

(Ey oğul erdemi kıymetsiz sayma, öğren; bu erdemin doğası ak kuşa benzer.)

ulug boldung erse kiçig tut köngül

ulugka kiçiglik yaraşur ogul (4532)

(Ne kadar büyük olsan da alçakgönüllü ol; ey oğul, büyüğe tevazu yakıştır.)

tüpi yil turur bu ajun kör ogul

kölike turur kör kararı yok ol (4758)

(Ey oğul, bu dünya bir kasırğa rüzgârdır; o hiçbir yerde karar etmeyen bir gölgedir.)

hava nefş tirilse ölür bu köngül

köngül ölse ta'at kalur ay ogul (4912)

(Hava ve nefis canlanırsa, gönül ölür; gönül ölürse ibadet ihmal edilir, ey oğul.)

haram birle artuk karardı köngül

halal kayda bulgu tilep ay ogul (6461)

(Kalpler haram ile çok fazla karardı; ey oğul, helali nerede arayıp bulmalı.)

kişi yılki birle adırtı bu ol

taduka yaraşık yise ay ogul (4635)

(İnsan ile hayvan arasındaki fark, doğaya uygun şeyleri yemele belli olur, ey oğul.)

bagırsız tusulmaz ogulda körü

bagırsak tapuççı tususu örü (2574)

(Candan bağlı hizmetkârın kıymeti merhametsiz ve hayırsız oğuldan daha yüksektir.)

b-Oglañ sözcüğünün Arat tarafından "çocuk" olarak aktarıldığı beyitler:

törütürde birse bayat ög köngül

tükel maye buldı biligke ogul (1818)

Tanrı yaratırken, akıl ve gönül ihsan ederse, çocuk bilgi için tam bir sermaye elde etmiş olur.)

c-Metinde "ogul kız" ikilemesine sık yer verilmiştir:

yime yakşı aymış bu türk buyruki

körür köz yaruki ogul kız okı (1163)

(Bir Türk veziri de çok güzel söylemiş; Oğul ve kız, gerçekte gören gözün nurudur, demiş.)

ogul kız sakınçı bu tüpsüz tengiz

ogul kız sarıg kıldı kızgu mengiz (1164)

(Oğul ve kız derdi dipsiz bir denizdir; oğul ve kız al yanağı soldurur.)

ogul kız yağı ol yağı ne kerek

yagısız tiriglik takı edgürek (3380)

(Oğul kız insana düşmandır, düşman neyine gerek; daha iyidir düşmansız hayat sürmek)

ne edgü bilig birdi bilgi koyug

ogul kız atı erke kitmez oyug (3382)

(Bilgisi derin olan insan ne iyi bilgi vermiştir; oğul kızın adı, insan için giderilmeyen bir gölgedir.)

özüng sızgurur sen ogul kız tiyü

bu emgek biligli ogul kız kayu (3384)

(Sen oğul kız diye kendini üzersin; bu zahmeti takdir eden oğul kız nerede.)

ogul kız kişim tip nengin irkmese

ya yir suv bagım tip kümüş tirmese (2278)

(Çoluk çocuk ve karım diye mal toplamamalı, mülk ve bağ bahçe edineceğim diye gümüş yığmamalı.)

kalı ölmüş erse ağırlap kötür

ogul kız bar erse angar hak yitür (2403)

(Eğer ölen olursa, hürmetle kaldır; çoluk çocuğu varsa onlara haklarını ver.)

d) "İnsanoğlu" anlamında:

yagız yir öze yalnguk oğlu elig

kötürdi kamugka yetürdi bilig (302)

(İnsanoğlu yağız yer üzerine elini uzattı, her şeye bilgisiyle erişti.)

usal yalnguk oğlu öküş neng tirer

yigüke tegirmü sakınmaz birer (1422)

(Gafil insanoğlu çok mal toplar; yemek nasip olacak mı, bunu düşünmez)

apa oğlını⁵ emdi erklig bayat

törüttü iki iş üçün birdi at (4854)

(Kadir Tanrı insanoğlunu iki şey için yaratmış ve bundan dolayı ona hiçbir faydam dokunmayacak.)

4-Oglañ:

Kutadgu Bilig'de 33 yerde geçen ve İndeks'te : " *Oğlan, oğul, çocuk, genç*" (KB İnd. 1979: 334) olarak anlamlandıran oglañ sözcüğü, Tarihi lehçelerde " *genç*" anlamıyla bilirse de eserde genelde " *kiçig*" sıfatı ile birlikte kullanılmakta ve daha çok " *Erkek çocuk, ergen*" manasında kullanılmıştır.

a-"Genç" anlamında:

kılınç karı oglañ özlügukuş

ukuş kayda bolsa angar bar yapuş (1870)

(Aklın hareketi yaşlıdır, fakat kendisi gençtir; aklı neredeyse git ona, yapış.)

kiçig oglañ erken kılınç edgü tut

⁵ ne munglug turur bu apa oğlani
tlek teg bulamaz tiriglik küni (1122)
(Şu insanoğlu ne kadar acizdir; ömrünü dilediği gibi geçiremez.)

- uluglukka tegse udınur bu ot (4694)*
(Gençken iyi hareket etmeye çalış; yaşlılık gelince bu ateş söner.)
yava ıdma boşlag yıga tut kısa
yıga tutsa oğlan bulur kut basa (1491)
(Serbest ve başıboş bırakma, sıkı tut, kötü hareketlerine engel ol; oğul sıkı terbiye altında bulundurulursa sonunda bahtiyar olur.)
takı bir sebeb kolsa oğlan bilig
kiçigde tegürgü biligke elig (1822)
(Bir şart daha var; çocuk bilgi isterse, öğrenmeye küçük yaşta başlamalı.)
b) "Oğlan" anlamında:
yok erdim törütti igidti mini
kiçig oğlan erdim bedütti mini (1097)
(Yoktum, Tanrı beni yarattı ve yetiştirdi; çünkü ölümden kaçıp sığınacak yerim yoktur.)
atang öldi kaldıng sen oğlan kiçig
kiçigke bedüktin bolur yol keçig (1793)
(Baban öldüğünde sen küçük bir oğlandın; küçüklere yolu izi büyükler gösterir.)
c-"Küçük" anlamında:
takı bir sebeb kolsa oğlan bilig
kiçigde tegürgü biligke elig (1822)
(Bir şart daha var; çocuk bilgi isterse, öğrenmeye küçük yaştan başlamalı)
tapugka açayın tise er kapug
kiçig oğlan erken kılıngu tapug (4037)
(İnsan hizmet kapısını açmak isterse, küçük yaşta hizmete başlamalıdır.)
kiçig oğlan erken bilig öğrenür
ulug bolsa ötrü tilekke tegür (1823)
(İnsan, küçük çocukkenbilgi öğrenir ve büyüyünce dileğine kavuşur.)
kiçig oğlan özlüg et öz mengzegi
boguz todsa yügrür tiler öz tengi (3603)
(Vücut küçük çocuğa benzer; karnı doyarsa koşar, akranlarını arar.)
d-"Çocuk" anlamında:
biri oğlan erken tapugka kirür
takı bir bedük bolsa ötrü kılur (4032)
(Bunlardan biri çocukken hizmete girer, biri büyüdükten sonra bu işe bağlanır.)
e-"Köle, uşak" anlamında:
yitürse içürse kedürse kedim
at üstem kız oğlan bu birse telim (2280)
(Silah arkadaşlarını yedirip içirmeli, giydirip kuşatmalı; onlara çok at ve koşum, köle ve cariyeye ihsan etmeli.)⁶

⁶ saray karşı yir suv sini birle yok

atın tuttu terkin bir oğlan bile
turup çıktı evdin sevinçin küle (3955)
 (Bir uşağa çabucak atını hazırlattı, sevinç içinde evinden çıktı.)
atın tuttu mindi bir oğlan bile
kadaşı tapa bardı sevnü küle (4970)
 (Atını tuttu, bindi ve bir uşağını yanına aldı; gülererek ve sevinerek kardeşine doğru yola çıktı.)

f-“İnsanoğlu” anlamında:
ne munlug turur bu apa oğlanı

tilek teg bulumaz tiriglik küni (1122)
 (Şu insanoğlu ne kadar acizdir; ömrünü dilediği gibi geçiremez.)
apa oğlanı körse arkış sanı
örüg turgu bolmaz örügler kanı (1386)
 (İnsanoğlu, bakarsan, bir kervana benzer, konak yerinde devamlı kalınmaz, menziller hani?)

apa oğlanı barça aslı bedük
bilig birle boldı kör ördüm ked ök (1958)
 (Aslında bütün insanoğullarının aslı büyüktür; seçkinlerse bilgiyle yükselmiştir.)
apa oğlanı barça yalnguz umaz
özüng munda yalnguz kalı iglemez (3330)
 (Hiçbir insan tek başına yapamaz; sen burada yalnızsın, hasta da olabilirsin.)
kişi men tigüçi apa oğlanı
isig tumlıgıg bilgü adra anı (4620)
 (Ben insanım diyen âdemoğlu, sığağı ve soğuşu ayırt edebilmeli.)

5- Sakalsız:

Eserde, *Ögdülmüş'in Hükümdar'a İçkiçibaşı'nın nasıl olması gerektiğini anlattığı bölüm*'de sakinin tasviri klasik divan şiirimizdeki tasvirle aynıdır⁷.

munungda basakı bu boşgutları
sakalsız kerek barça körki yarı (2913)
 (İçkiçibaşının sakileri de hep genç ve güzel yüzlü olmalı)
yalıng yüzlüg oğlan tolun teg yüzi
bodı tal kara saç bediz teg özi (2914)

---

at üstemkız oğlan kanı birle yok (3439)
 (Senin sarayın, köşkün, yerin yurdun yok; at, koşum, kız oğlan hani, bunların hiç biri sende yok) beytinde de oğlan sözcüğü Arat tarafından “oğlan” olarak aktarılmıştır.

⁷ Tarihî metinlerde oğlan sözcüğünün bir anlamı da “genç”tir. Özellikle Divan şiirinde saki için oğlan kelimesine sık tesadüf edilir. Kimi araştırmacılarca bu anlam göz ardı edilerek divan şiirinde sakinin tasvir edildiği beyitler edebe mugayir şekilde açıklanmıştır (Duman 1997: 113-129).

(Yüzünde henüz tüy belirmemiş bu oğlanların yüzü dolunay, boyu fidan, saçı kara ve görünüşleri tasvir gibi güzel olmalı.)

Metinde gençlik kavramını karşılayan sözcükler şunlardır:

1- Yigitlik:

Eserde, Yusuf Has Hacib'in gençliğe bakışını asıl bu sözcükte yakalarız.

a-Aşağıdaki beyitlerde gençlik tasvirleri yapılmıştır:

ne körklüg kün erdi yigitlik küni

karılık yok erse yorisa köni (1079)

(İnsan yaşlanmayıp daima aynı kalsaydı, bu gençlik günleri ne hoş olurdu.)

tiriglik kolur men özüm ölgüsüz

yigitlik tiler men karı bolgusuz (3756)

(Ben ölümsüz bir hayat isterim, yaşlılığı olmayan bir gençlik dilerim.)

ne edgü bolur kör yigitlik ödün

ülüg alsa özke kamuğ edgüdün (4695)

(Yigitlik çağında her iyilikten kendine bir hisse almak; ne kadar güzel bir şeydir.)

yigitlik ya baylık bu kut esrüki

süçig esrükinde beter ay beki (6141)

(Gençlik, zenginlik veya bu mutluluk sarhoşluğu, şarap sarhoşluğundan beterdir, ey kudretli.)

yigitlik kaçır ol tiriglik uçar

bu tüş teg ajundın özüng terk keçer (231)

(Gençlik kaçır ve hayat uçar; bu düş gibi bu dünyadan çabuk göçersin.)

b- Şaire göre gençliğini korumanın iki yolu vardır:

iki neng bile er karıma özi

bir edgü kılınçı bir edgü sözi (181)

(Kişi iki şey ile kendini yaşlanmaktan kurtarır; biri iyi işi, diğeri de iyi söz.)

c- Şair, Kutadgu Bilig'i yazdığına altmışlı yaşlarındadır. Kutadgu Bilig'in sonunda "Yigitlikke açıp avuçgalıkın ayur / (Yazar) Gençliğine acıyarak yaşlılığını anlatır" adlı 44 beyit tutarında bir bölüm yer almaktadır. Yusuf Has Hacip bu bölümde geçmiş gençliğini özlemle anmaktadır. Gençliğinin çok çabuk geçtiğinden ve onu yeterince değerlendiremediğinden yakınır:

yorıglı bulıt teg yigitlikni idtim

tüpi yıl keçer teg tiriglik tükettim (6521)

(Gençliğimi, geçen bulut gibi geçirdim; ömrümü fırtına hızıyla tükettim.)

isizim yigitlik isizim yigitlik

tuta bilmedim men sini terk kaçittim (6522)

(Yazık gençliğime, gençliğime yazık; ben seni tutmasını bilmedim, çok çabuk elden kaçır-dım.)

yana kelgil emdi yigitlik manga sen

ayada tutayın ağı çuz tösettım (6523)

(Ey gençlik, sen bana şimdi yine gel, seni el üstünde tutayım; bak, senin için ipekliler ve sırmalar döşettim.)

isiz bu yigitlik kanı kaçça bardı

tilep bulmadım men neçe met ilettim (6524)

(Yazık bu gençliğe, hani nereye gitti; ne kadar arayıp arattımsa da bulamadım.)

tiriglikke tatgı süçig can sevinçi

yigitlik teg edgü yok ermiş ayıttım (6525)

(Sordum, gençlik kadar hayata zevk veren, tatlı canı mutlu eden iyi bir şey yokmuş.)

kiçiglik tatığı yigitlik ereji

yitürdüm men emdi tutarda kürettim (6526)

(Artık gençlik zevkini ve yiğitlik huzurunu kaybettim, elimde tutarken kaçırdım.)

esirkep açır men sanga ay yigitlik

kamug körkümi sen yırattıng yırtattım (6528)

(Ey gençlik, esef ederek sana kızıyorum; bütün güzelliğimi sen uzaklaştırdın, ben uzaklaştım.)

kiçiglik keçürdüm yigitlik yitürdüm

künüm çeliledim özümni çökittim (6534)

(Çocukluğu geçirdim, gençliği kaybettim; günümü kararttım, kendimi çökerttim.)

karılık kavurdu yigitlik yıradı

tatig bardı bargu udu yol könittim (6561)

(Yaşlılık yakaladı, gençlik uzaklaştı, hayatın tadı kalmadı; artık gidilecek doğru yolu buldum.)

yigitlik yava boldı isiz künüm

tüker bu tiriglik ökün kadgura (6635)

(Gençlik boşuna heder oldu, hayatıma yazık oldu; bu hayatı tükenir, ıstırap çek, pişman ol.)

d- Eserin başlarında yer alan “*Kitap atı yörügen yime avuçgalıkın ayur / Kitabın adını, anlamını ve (yazarının) yaşlılığını anlatır*” 48 beyitlik bölümde de şairin gençlikle ilgili düşüncelerini yakalarız⁸. Burada eserinin muhatabı olarak gençleri gördüğünü ve onlara faydalı olması için bu eseri ortaya koyduğunu dile getirir:

sevinçin yoriglı ay edgü yigit

sözümni yava kılma könglün eşit (359)

(Ey sevinç içinde ömür süren genç, sözümü yabana atma, gönülden dinle.)

katılğan yangımla könilik yolın

yigitlik yava kılma asgın alın (360)

(Gayret et, doğruluk yolunda şaşma; gençliğini ziyan etme, ondan faydalanmasını bil.)

⁸ Talat Tekin “Yusuf Has Hacıp ve Cahit Sıtkı Tarancı’da Gençlik, Yaşlılık ve Ölüm” adlı makalesinde özellikle bu bölümden hareketle eserdeki gençlik, yaşlılık ve ölüm kavramlarının Cahit Sıtkı Tarancı’nın şiirleri ile karşılaştırmış ve iki şairin bu kavramlara yaklaşımında örtüşüklerini ifade etmektedir.

- küsüş tut yigitlik keçer sinde terk
kaçar bu tiriglik neçe tutsa berk (361)*
(Gençliği aziz tut, çabuk geçer; ne kadar sıkı korursan koru, bir gün kaçır.)
- seningde bar erken yigitlik küçi
yava kılma ta'at tapug kıl tuçı (362)*
(Sende henüz gençlik kuvveti varken bunu boşa geçirme; Tanrı buyruklarına uy ve ibadet ile uğraş.)
- küser men yigitlikke öknür özüm
ökünçüm asıg yok keser men sözüüm (363)*
(Sonra gençliğin hasretini çeker ve pişman olursun, ama son pişmanlık fayda vermez; sözüm bu kadardır.)
- kiming kırkta kesçe tiriglik yılı
esenleşti erke yigitlik tili (364)*
(Kimin yaşı kırkı geçerse, gençlik insana "Allaha ısmarladık" der.)
- tegürdi manga elgin elig yaşım
kugu kıldı kuzgun tüsi teg başım (365)*
(Elli yaşım bana elini değırdirdi; kuzgun tüyü gibi olan başımı kuğu tüyüne çevirdi.)
- okır emdi altmış mangar kel tiyü
busug bolmasa bardım emdi naru (366)*
(Şimdi altmış "Bana gel" diye çağırıyor; ecel pususuna düşmezsem şimdi de oraya gideceğim.)
- kiming yaşı altmış tüketse sakış
tatig bardı andın yayı boldı kış (367)*
(Kimin yaşı altmışı doldurmuşsa, ondan hayatın tadı gitmiş, yazı kışa dönmüştür.)
- otuz yıgımışın yandru aldı elig
negü kılğay altmış tegürse elig (368)*
(Otuzun yığıdığını elli geri aldı; altmış elini değıdirirse ne yapacağım.)
- negü kıldım erki elig men sanga
nelük türdüng emdi bu öçke manga (369)*
(Ey elli ne yaptım ben sana; neden şimdi böyle kin bağladın bana.)
- tatig erdi barça yigitlik işim
agukıldı emdi manga yir aşım (370)*
(Gençlikte her işim bir zevkti; şimdi bana yediğim yemek zehir oldu.)
- bodum erdi ok teg köngül erdi ya
köngül kılgu ok teg bodum boldı ya (371)*
(Vücudum ok ve gönlüm de yay gibiydi; şimdi vücudum yay oldu, gönlümü ok yapmalıyım.)
- yigitlik negü yıgdı erse manga
karılık kelip aldı kelgey sanga (372)*
(Gençlik benim için ne yığıdıysa; yaşlılık gelip aldı, o sana da gelecektir.)

aya çergüçi kel mini çergüle

yıl ay tutgunı boldum emgek bile (373)

(Ey çergüçi / kurtarıcı, gel beni çergüle; eziyet içinde ayların ve yılların esiri oldum.)

kişensiz külündi mangumaz adak

tünerdi yarumaz körigli karak (374)

(Ayağım kösteksiz olduğu halde güçsüzleşti, adım atamıyor; gören gözbebeğim karardı artık parlamıyor.)

tatig bardı öçti kurugsak otı

yıradı meningdin yigitlik atı (375)

(Zevk gitti, gönül ateşi söndü; gençlik adı artık benden uzaklaştı.)

odungıl ay kökçin ölümke anun

bu keçmiş kününgke sıgıt kıl ünün (376)

(Ey kır saçlı uyan, ölüme hazırlan; geçmiş günlerin için ağlayıp sızla.)

keçip bardı öd kün yavalık bile

bu kalmış kününg birle ‘uzrüng tile (377)

(Hayat boş yere geçti gitti; bari bu kalan günlerini tövbe ve bağışlanmayla geçir.)

e- Eserdeki kahramanlardan biri olan Ögdülmüş'in son anlarının anlatıldığı bölüm olan "Ögdülmüş keçmiş tiriglikke açıp tevbeka ogramışın ayur / Ögdülmüş'in geçen hayatına acıyarak tövbe edişini anlatır" 31 beyitlik bölümünde de Ögdülmüş'in ağzından gençlikle ilgili özellikle şu beyitlerde gençlik vurgusu yapılmıştır.

saçım boldı sungkur tüsi teg şaşut

sakal boldı yazkı gülef teg orut (5639)

(Saçım sungur rengi gibi kır oldu; sakalım yazdan kalmış kuru ota döndü.)

Gençlik bir nimettir ve bu nimetin elden çıkması en büyük hasarettir.

yigitlik ya baylık bu kut esrüki

süçig esrükinde beter ay beki (6141)

(Gençlik, zenginlik veya bu mutluluk sarhoşluğu, şarap sarhoşluğundan beterdir, ey kudretli.)

f- Şair pek çok beyitte giden gençliğine yanmaktadır:

tiriglik keçürdüm usallık bile

yigitlikni idtim yavalık bile (1117)

(Ömrümü gafletle geçirdim, gençliğimi boşu boşuna sarf ettim.)

isizim yigitlik tiriglik isiz

ökünçün sıgıt birle gürke kirür (1516)

(Bana yazık oldu, gençliğime ve hayatıma yazık oldu; pişmanlıkla ve ağlayarak mezara gidiyorum.)

tilep bulgu ermez tiriglik tuçı

yana yangu ermez yigitlik küçi (5149)

(Dileyerek devamlı bir hayat temin edilmez; gençlik kuvveti de bir daha geri dönemez.)

özinge baka kördi kılın işin

- tiriglik yigitlik yava kılmışın (5630)*
(Kendine dikkat etti, hal ve tavrına baktı; hayatını ve gençliğini boşa geçirdiğini gördü.)
- yava bardı isiz yigitlik küni*
yava barmasu bu keligli tünüm (5701)
(Gençlik günlerim boşa geçti yazık oldu, bari o gelecek gecelerim boşa geçmesin.)
- isiz öz yigitlik yava kıldımız*
isiz kep köngül öz isizde isiz (6255)
(Yazık, biz gençliğimizi boşa geçirdik; yazık vücudumuz, kalbimiz ve fikrimiz hep kötüden de kötüdür.)
- yigitlikni idtim karılıkka tegdim*
yana yangıl emdi negü söz tağıttım (6557)
(Gençliğimi elden çıkardım, yaşlılığa geldim; sadede gelemim, sözü niye dağıttım.)
- g- Şair eserinde gençlik zamanında ibadetini aksatmamasını salık verir ve ihtiyarlık zamanında ibadetini yerine getirmenin zorluklarından bahseder:
- yigitlikte kılığıl karılık işi*
karısa barır küç yetilmez kişi (4692)
(Yaşlılıkta yapılacak işleri gençken yapmaya çalış; kişi yaşlanınca gücü kalmaz ve bunları yapamaz.)
- yigitlikte tavrıt bayat tapğı kıl*
karılıkta bolmaz muni yetrü bil (4693)
(Gençlikte davran, Tanrıya ibadet et; yaşlılıkta bu yapılamaz, bunu iyice bil.)
- ne edgü bolur kör yigitlik ödün*
ülüg alsa özke kamug edgüdün (4695)
(Yiğitlik çağında her iyilikten kendine bir hisse almak; ne kadar güzel bir şeydir.)
- ne tengsiz bolur kör karımış kişi*
yava bolsa kılsa yigitler işi (4696)
(Yaşlanmış birinin vaktini boşa harcayarak, gençken yapılması gerekenlerle uğraşması ne yakışsız olur.)
- yitürdüm yigitlik yetildi yaşım*
yıpar kitti kafur aşındı başım (4848)
(Gençliği kaybettim, yaşım ilerledi; misk yerine başım kâfur örtti.)
- yigitlik ödinde yetürgil tapug*
karılık yetilse barır küç kamug (5716)
(İbadeti gençlik çağında yerine getir; yaşlılık gelince insanın gücü kalmaz.)
- tiriglik küsüş tut ive kıl tapug*
ölüm tutmaz erken baka tur odug (5717)
(Hayatı aziz bil, ibadete acele et; ölüm henüz yakalamadan uyanık dur, dikkatli ol.)

Bu beyitler “Sizin gençlerinizin en hayırlısı, yaşlılarınıza benzeyen ve yaşlılarınızın şerlisi de gençlere benzeyendir.” hadisini hatırlatmaktadır⁹ (Kara 1998: 43).

2-Kiçiglik:

a-Eserde 10 kez geçen kiçiglik sözcüğü indeks'te: “Küçüklük, çocukluk; gençlik” (KB ind. 1979: 256) şeklinde tanımlanmıştır. Arat, tercümesinde de 2 yerde kiçiglik'i “gençlik” olarak aktarmıştır:

kiçiglikte yandım karıdım bu kün

bayat tapgı birle tirildim ögün (4689)

(Gençlikten ayrıldım, bugün artık yaşlandım; hayatımı Tanrıya hamdü sena ve ibadet ile geçirdim.)

kiçiglik tatığı yigitlik ereji

yitürdüm men emdi tutarda kürettim (6526)

(Artık gençlik zevkini ve yigitlik huzurunu kaybettim, elimden tutarken kaybediverdim.)

b- Eserde kiçiglik “mütevâzi” anlamında sık kullanılmıştır:

sanga tegse beglik ulugluk oka

kiçiglik anuk tut örüng bolguka (552)

(Sana beylik ve büyüklük erişirse, bu devlet içinde saç ve sakalının ağarması için kendini küçük tut ve mütevâzi ol.)

kiming birle devlet devlet yaraşsa kelip

köngül kodkı tutgu kiçiglik kılıp (1702)

(Devlet gelip kiminle bağdaşır, o kişi gösterişsiz ve alçakgönüllü olmalı)

kelir erse devlet kişike küle

tutup berkelegüsi kiçiglik bile (1703)

(Devlet gelir ve kişinin yüzüne gülerse, bil ki, onun devamını sağlayacak şey gösterişsizliktir.)

ulug boldung erse kiçig tut köngül

ulugka kiçiglik yaraşur ogul (4532)

(Ne kadar büyük olsan da alçakgönüllü ol; ey oğul, büyüğe tevazu yakıştır)

c- “Çocukluk zamanı” anlamında:

kiçiglik keçürdüm yigitlik yitürdüm

künüm çeliledim özümni çökittim (6534)

(Çocukluğu geçirdim, gençliği kaybettiğim; günümü kararttım, kendimi çökerttim)

sen ök sakınçım barır men mungun

kiçiglikte minsiz kalır sen bu kün (1216)

(Tek düşüncem sensin, bu endişeyle gidiyorum; sen bugün küçük yaşta bensiz kalıyorsun)

kiçiglikte bilse ogul kız neni

karıp ölmeginçe unıtmaz anı (1495)

(Oğul kız küçüklükten öğrenirse, yaşlanıp ölünceye kadar onu unutmaz.)

⁹ Yusuf Has Hacip'e kaynaklık etmiş ayet, hadis ve diğer ibareler için Kara'nın çalışmasına bakılabilir.

Burada daha çok genç / gençlik kavramını karşılayan sözcükler bağlamında eserde genç / gençlik kavramlarının nasıl yansıdığına baktık. Eser bir bütün olarak okunduğu zaman görülecektir ki 1000 yıl önce yazılmış bu eserin günümüz gençliğine ışık tutmaya devam ettiği görülecektir.

KAYNAKLAR

- Alkan, Hanife (2014). *"Kutadgu Bilig'de Hitaplar"*, Uluslar arası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (23-25 Mayıs 2014), Sarajevo / Bosna Hersek (Baskıda).
- Arat, R. Rahmeti (1991). Kutadgu Bilig I Metin. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ..... (1988). Kutadgu Bilig II Çeviri. 4. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ..... (1979). Kutadgu Bilig III. İndeks. Hazırlayanlar: Kemal ERASLAN – Osman Fikri SERTKAYA-Nuri Yüce. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ..... (2006). Kutadgu Bilig. 11. Baskı. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Bozkurt, Fuat (2012). Divanu Lugat'i-Türk. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Duman, Musa (1997). *"Oğlan" Kelimesi ve "Gençlik" Kavramı Üzerine*, Türkiyat Mecmuası, c. XX, s. 113-129, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Kara, Mehmet (1998). Bir Başka Açıdan Kutadgu Bilig. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I Kılavuz Kitap (1991). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. (KTLS)
- Tekin, Talat (2005). *"Yusuf Has Hacip ve Cahit Sıtkı Tarancı'da Gençlik, Yaşlılık ve Ölüm"* Makaleler 3 Ankara: Grafiker Yayınları.
- Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (TS)

“HÂLÂ YAPIYORLAR” ELEKTRONİK KÜLTÜR ORTAMINDA GELENEKSELİN ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ (İNTERNET GAZETELERİ ÖRNEĞİNDE)

Altuğ ORTAKCI*

ÖZET

Günümüzde kültür sadece sözlü kültür ortamlarında değil hem yazılı kültür ortamında hem de elektronik kültür ortamında yeniden yaratılıp ve hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu bağlamda elektronik kültür ortamında, internet haber sitelerinin “foto analiz” ya da “galeri” olarak bilinen bölümlerde dünyanın ve ülkemizin çeşitli bölgelerinde halen yaşatılan yerel, geleneksel değerlerin ötekileştirici bir dille “hala yapıyorlar”, “kanlı gelenek halen sürdürülüyor”, “inanılmaz ama bu bir gelenek” gibi çoğaltabileceğimiz birçok farklı bakış açısı ve söylemlerle sürekli olarak değersizleştirildiği görülmektedir. Bu çalışmada; popüler kültürün, kitle kültürünün hızla yayıldığı ve tek tip bir kültürel yapıya doğru gidildiği günümüzde bu tür söylemlerle yerel renklerin değersizleştirilmesi, ötekileştirilmesi olarak ele alınacaktır. Örnekler ise genç nüfusunda takipçisi olduğu düşünülen popüler internet haber sitelerinden yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Kültür Ortamı, İnternet Haber Gazeteleri, Gelenek, Ötekileştirme.

"THEY'RE STILL DOING IT" TRADITIONAL CULTURE IS MARGINALIZED IN THE ELECTRONIC CULTURE MEDIUM (FOR EXAMPLE IN INTERNET NEWSPAPER)

ABSTRACT

Culture present, again been created and has been spreading rapidly not only in oral and written culture medium in the culture medium in the culture medium as well as electronic. The world and our country in various regions still preserved local, traditional values are consistently devalued it is seen that the electronic culture medium, the internet news sites "photo analysis" or "gallery known as" sections, alienating a language "still are doing", "bloody tradition is still being carried" , "is amazing, but it's a tradition" that we can replicate as many different perspectives and discourses. In this study; devaluation of the local color of marginalized will be discussed in the popular culture, mass culture has spread rapidly and is heading to a uniform cultural structure today. Examples will be selected teenagers believed to be followers of the popular Internet news sites.

Key Words: Electronic Culture Media, Internet Newspaper, Traditions, Marginalization.

* Arş. Gör., Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Giriş

Bu çalışmada ortalama bir internet kullanıcısının gündemi takip etmek için hemen her gün ziyaret ettiği internet haber gazetelerinde yer alan fotoğraf ve galeri bölümleri üzerinde durulacaktır. Bahsi geçen bu fotoğraf galerisi bölümleri, en genel anlamda site yöneticileri tarafından ya da yönlendirilmiş biri tarafından, siteye olan ilgiyi artırmak ve tam anlamıyla her “tık” ile para kazanılan bu sitelere ziyaretçi çekmek için kullanılır hale getirilmiştir. Bu bölümler, genellikle popüler coğrafya, kültür ve tarih dergilerinin profesyonel fotoğrafçıları tarafından görüntülenen “Batı dışı” uzak coğrafyalara (en bilindik anlamda Afrika kıtası yerli-leri) ait kareler kullanılarak hazırlanmaktadır. Bu bölümlerin, fotoğraflara yazılan açıklamalarla birlikte, zihinlerde bir öteki algısı oluşturulduğu görülmektedir.

Önce konunun anlaşılır olması açısından, kitle iletişimi, kitle iletişim araçları, internet ve bir görsel imge olan fotoğraf kavramları üzerinde durulacaktır.

Dünyanın bir ucundan diğer ucuna, çok kısa zaman dilimi içerisinde kısa mesaj içerikli iletişim kurma imkânı ilk kez telgrafın icadıyla sağlanmıştır. Telefonda ise bu duruma ses de ekleyerek uzaktan iletişime yeni boyutlar kazandırmıştır. Bugün, bu icatlara yeni kitle iletişim araçları eklenmiştir. Bilgi teknolojilerine dayalı olarak işlev gören bu araçlarla yazılı metin, resim, ses veya hareketli-canlı görüntülerle etkili iletişim kurmak mümkün olmuştur. Bu araçlar sayesinde insanlar, dünyanın bir ucundan başka bir ucuna sanal olarak giderek, istedikleri bilgiye istedikleri zaman, yazılı, sesli veya görüntülü olarak ulaşabilmektedirler (Eroğlu, 2010: 399)

Kitle iletişim araçları olarak yazılı ve görsel medyanın yanı sıra, sanal ortamlarda mesajın çoğaltılması veya yayılmasını gerçekleştiren yeni bir medya endüstrisi, son yıllarda hızla yaygınlaşmaya başladı. Ağların ağı olarak bilinen internet, geleneksel araçlarda bulunmayan, kaynak ile alıcılar arasında eş zamanlı mesaj alışverişi yapılmasına imkân sağladı. İnterneti kullanan bir kişi dünyanın herhangi bir yerindeki diğer alıcı ya da alıcılar ile yazılı ya da görsel olarak karşılıklı bir iletişime geçebilme fırsatı bulmaktadır. İnternet zaman ve mekân bağlamında birbirlerinden dağılmış olan insanlar arasında çok kısa sürede ve çok hızlı bir şekilde erişim sağlar ve böylelikle insanlar, internet kullanımıyla her türlü mesajı kısa ve hızlı bir şekilde paylaşmakta, kontrol etmekte ve işleyebilmektedirler (Eroğlu, 2010: 401).

Alışılmış kitle iletişim araçları kitaplar, dergiler, gazeteler, filmler, radyo ve televizyon belirli bir ekibin kaynak olarak hazırlayıp sunduğu mesajları geniş bir alıcı kesimine ulaştıran iletişim süreçleridir. Oysa, internet olgusunda, tarihte ilk kez olarak, çok sayıda insan çok sayıda mesajı, çok daha fazla alıcıya ulaştırmaktadır. Bütün dünyada, daha şimdiden çok sayıda insan “şebekeye” dahil olmuş, çok sayıdaki öyküyü, çok sayıdaki öteki insanlarla paylaşmaktadır. Bilgisayar ağları, gün geçtikçe artan sayıda beyni birbirine bağlıyor ve bunlar arasında her türlü mesaj alışverişi, sohbet, tartışma, reklam ve tanıtım, mal ve hizmet alışverişi gibi hayatın her alanında ve her an iletişim çeşitliliği sunuyor.

Bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte zaten hızla değişmekte olan kültür değişmelerine bağlı sosyal yapı dönüşümlerinin çok büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Bu anlamda, insanların bakış açılarında, değerlerinde, tüketim alışkanlıklarında, davranış kalıplarında, sosyal yaşama dair yeni kurallarda ve yaşam tarzlarında, çevreleriyle olan sosyal ilişkileri gibi hayatın bütün alanlarında büyük değişimler yaşanmıştır (Eroğlu, 2010 408).

Elektronik Kültür Ortamı

Ong “yazı hakkında en ufak bilgisi olmayan” kültürlere “birincil sözlü kültür”; matbaanın egemenliğiyle başlayan kültüre “yazılı kültür”; “varlığı yazı ve matbaa teknolojilerine dayanan telefon, radyo ve televizyona özgü” elektronik kültür çağına da “ikincil sözlü kültür” çağı demektedir (2012, 23).

Yazının başlattığı ancak, matbaanın yaygınlaşmasıyla sekilenen yazılı kültürün ardından teknolojiye gelişmelerle yeni araçlar ve bu araçlara bağlı olarak da yeni iletişim biçimleri şekillenmiştir (Basmacı, 2009: 14).

Sohbet etmek için aynı mekânı paylaşma zorunluluğunun asılması bugün internet (genel ağ) üzerinden kurulan yeni iletişimlerle devam etmektedir. Yeni nesil telefonlar ve genel ağ sayesinde artık aynı mekânda olmayan insanlar seslerini destekleyen görüntüleriyle sohbet edebilmektedir (Basmacı, 2009: 14).

Elektronik kültür, radyodan televizyona ve sinemaya, plaklardan CD'lere, bilgisayarlara, epostalara, video oyunlarına kadar uzanan akla gelebilecek her türlü elektronik aygıtla donanmış çağdaş toplumun durumunu açıklayabilmek için kullanılacak bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır (Yağcı, 2005: 32).

Elektronik teknolojiler günümüz dünyasında toplumsal örgütlenmeleri ve kültürel pratikleri büyük bir hızla dönüştürebilme potansiyeline sahip temel bir belirleyici olarak görülmektedir. Bu nedenle teknolojinin sosyal bilimler açısından incelenmesi öncelikle “teknik” bir olgu olarak değil, tüm kültürel evreni bütünsel olarak etkileyen bir ilişkiler sistemi olarak tanımlanmayı gerektirir (Ergur, 1998: 54). Çünkü teknolojiyle gelen, yalnızca tekil ya da bütünlük kullanımlı ürünler değil, aynı zamanda bir toplumsal, ideolojik, düşünsel bağlamdır. Teknoloji salt bir kullanım değildir. Ondan daha çok bir ilişki, algılayış, yaşayış tarzıdır (Yağcı, 2005: 33).

İnternet

İnternet, sürekli artış gösteren bilgi ve belgenin, kolaylıkla saklanması, paylaşılması, dolaşımını, ulaşımını ve yenilerinin üretilmesini sağlayan bir teknoloji olarak tanımlanmaktadır. İnternet, sınırları belirsiz bir kütüphane, arşiv, mağaza, toplantı, tartışma, oyun ve sohbet salonu, galeri, müze ve kitabevidir. Kültürün bütün geleneklerini sanallaştıran ve kendi başına bir kültür oluşturan bir dinamiktir. Kendinden önceki iletişim araçlarını (gazete, radyo, telefon, faks, televizyon) da içinde barındıran internet, yaşamdaki zaman ve mekân sınırlarının yok edildiği, geçmiş, bugün ve geleceğin birleştirildiği sanal bir dünya yaratmıştır (Özdemir, 2008: 289-90).

İletişim biçimlerinin gelişen teknolojiye bağlı olarak yeniden şekillendiği görülmektedir. Medyada meydana gelen değişiklikler bir öncekini yok edememiş, bir yenilik eklemiştir. Kültürün günümüz üretim ve tüketim alanlarından ve elektronik kültür ortamının etkili araçlarından biri de internettir.

İnternet, son dönemdeki kültür değişmelerinin temel dinamiklerinden biridir, küreselleşmede internetten etkin bir şekilde yararlanılmaktadır. Bu durum bazen yerelin küreselleşmesi, bazen de küreselin yerele taşınması şeklinde gerçekleşir (Özdemir, 2007: 163).

İnternet, görsel ve işitsel kültür çağının yeniden eski tahtına oturmasına yardımcı olmuştur. Asıl olan görsel kültürdür. Söz ve yazı, görülenin anlatımına yardımcı olan araçlardır. Sanal ve dijital kültür çağı aynı zamanda özetlemeler ve kısaltmalar çağıdır. Hızlanan yaşam

içinde ayrıntılı anlatım çoktan devrini bitirmiştir. Anlatım ve gösterim geleneklerinin anlatım boyutu iyice etkisizleşmiştir (Özdemir, 2008: 290).

İnternet Haber Gazeteleri

Gazeteler, dergiler, radyolar ve televizyonlar, bunların hepsi de tekil ya da programların kitle halindeki kullanıcılara dağıtıldığı birden çoğa biçiminde çalışan iletişim ortamlarıdır. Bu şekildeki kitlelere haber sunumu aynı zamanda, okur, dinleyici veya izleyicilerin çoğu tarafından en çok ilgi duyulan/duyulabilecek olan/ duyulması beklenen ve istenen konulara karar verme meselesidir. Kitlenin tercihi, ortamın ve haber ürününün seçimiyle sınırlıdır. İletişim kanalıyla ilgili tercih yapıldıktan sonra, ortam onlara ne sunarsa onu kabul etmek durumundadırlar (Çakır, 2007: 125).

İçinde yaşadığımız dijital çağ, diğer birçok alanda olduğu gibi kitle iletişim araçlarını da yapı ve yöntem bakımından değişime zorlamaktadır. Gazeteler varoluş nedenleri olan haber verme işlevlerini geleneksel yapısının yanı sıra internet ortamında da sürdürmeye çalışan etkin bir medya ortamıdır. Haber, “toplumun bilgi ve ilgisini geliştirecek, dönüştürecek, gerçekliğin, kurgusal olarak yayımlanacak medya organizasyonunun yapısına, teknolojisine ve ideolojisine göre yeniden kurgulanmasıdır. Haber içinde barındırdığı çok katmanlı yapısı nedeniyle formel olarak düzenlenişi, tanımlanmasından ve kavramsallaştırılmasından daha kolay bir iletişimsel yapılanmadır.” Bu iletişimsel yapılanmanın internet ortamındaki sunuş şekline farklı çalışmalar içinde online, sanal, dijital, elektronik gazetecilik, ayrıca web ya da internet gazeteciliği de denilmektedir (Kırçıl ve Karagüler, 2003: 1)

İnternet haber gazeteleri, geleneksel basılı gazetelerinde ulaşamayacağı bir okur kitlesine internet ortamında ulaşabilmektedir. Bu ulaşımın teknolojik yanı olduğu kadar görsel imgelelerin internet ortamında daha fazla yer verilmesi ile de ilgili olduğu söylenebilir. Geleneksel bir basılı gazetede bir haber metni için verilebilecek fotoğraf sayısı bir, ikiyi geçmezken, aynı haber internet ortamında daha fazla görsel malzemeyle birlikte sunulmaktadır. Bu durum, okuyucuyu daha fazla görsel materyalin olduğu internet haber gazetelerine çekmektedir. Haber metinleri içine yerleştirilen reklamlarla da artı bir ekonomik kazanç sağlanmaktadır. Basılı bir gazetenin reklamları farklı sayfalarda topluca yerleştirilirken, internet gazetelerinde her bir fotoğraf galerisini arasına serpiştirilen reklamlar daha görünür hale gelmektedir. Dolayısıyla konunun kültürel olduğu kadar ekonomik bir boyutu da bulunmaktadır.

Konuya tekrar dönecek olursak; günümüzde kültür sadece sözlü kültür ortamlarında değil hem yazılı kültür ortamında hem de elektronik kültür ortamında yeniden yaratılıp ve hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu bağlamda elektronik kültür ortamının bir parçası olan internetin, internetin bir parçası olan internet haber sitelerinin “foto analiz” ya da “galeri” olarak bilinen bölümlerde özellikle dünyanın ve ülkemizin çeşitli bölgelerinde halen yaşatılan yerel, geleneksel değerlerin ötekileştirici bir dille “hala yapıyorlar”, “halen yaşayan korkunç gelenek”, “akıl alacak gibi değil ölülerini mezardan çıkartıyorlar”, “bu bir kabile geleneği”, “çöl Çingeneleleri ilk kez bu kadar net görüntülendi”, “günahtan böyle arınıyorlar”, “kafa taşı günü” “kim kaçırırsa kocası o”, “sığır dışkısı geleneği”, “zürafa kadınların dramı” gibi çoğaltabileceğimiz birçok farklı bakış açısı ve söylemle sürekli olarak değersizleştirildiği görülmektedir. Bu değersizleştirici bakış açısıyla bireylerin yönlendirildiği ve etkilendiği söylenebilir.

Bu çalışmanın odak noktası aslında görsel imgelerden biri olan fotoğraflardır. İnsanoğlu, tarihin ilk günlerinden beri düşüncelerini, duygularını bir yüzey üzerine aktarmaya çalışmıştır.

Bunu yaparken içinde yaşadığı doğayı gözlemlemiştir. Doğadaki olayları, nesnelere ve bunların birbiriyle olan ilişkilerini incelemiştir. İnsan bilerek ya da bilmeyerek, doğadaki maddelerin değişimini ve bu değişim sonucunda ortaya çıkan yeni durumları gözlemleyerek anlamaya çalışmıştır. İnsanoğlunun yüzey üzerindeki kendini ifade etmesinin ilk örnekleri İspanya'da "Altamira Mağarası"nda bulunan kaya resimleridir (Kılıç, 2012: 48). Fotoğraf ise doğrudan teknolojiyle ilgilidir. Fotoğrafı elde edebilmek için teknolojik süreçler gereklidir. Bu nedenle, fotoğraf denildiğinde teknolojik süreçlerle ilgili aygıtlar akla gelir. Temel aygıtı fotoğraf makinesidir. Fotoğraf makinesi, teknolojik ve bilimsel gelişmeler, sosyo-ekonomik ve kültürel güçler yanında, insanın sürekli sorgulayan hayal gücünün ürünüdür. Hayatın içine girmiş olan bir makinenin, insanlar için gerekli ve faydalı olması da önemli bir konudur. Sanayi Devrimi sürecinde yaşayan, yani yeni bir toplumsal yaşama giren insan için bu yeni toplumsal yaşamda fotoğraf makinesi, demiryolu, elektrik gibi, telefon ve telgraf gibi gerekli ve faydalıdır (Kılıç, 2012: 102).

Fotoğraf tek bir insanın buluşu değil, sanayi sonrasında teknoloji ve sosyal yaşamdaki gelişmelere bağlı olarak birbirini izleyen çabaların sonucudur. İnsanlar, gözle görüleni ele gerek olmadan bir zemin üzerinde kalıcı kılmak özlemini her zaman duymuşlardır. 19. Yüzyıl başlarında Avrupa orta sınıfının güçlenmesiyle birlikte hızla artan gereksinimleri karşılayabilmek için her şey büyük sayılarda üretilmiştir. Portrelerini yaptırmak, durumları düzelen insanlar için yeni sosyal konumlarının göstergesidir. Matbaa teknolojisinin geriliği çizimlerin kolayca çoğaltılmasında yeni yollar arayışını hızlandırmıştır. Giderek artan yoğun istek, ressam ve minyatürcülerin çalıştığı bu dalın mekanize olmasını zorunlu kılmış ve fotoğrafın bulunuşu hazırlanmıştır (Gökçe, 2006: 5).

Bir görüntü imgesi olan fotoğraf (fotoğrafik imgenin), görsel kültür bağlamında son yıllarda sosyal bilimlerde yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. Görselliğin sosyal bilim alanında giderek önem kazanmasını hızlandıran tartışmaların yanı sıra bilgi üretme sürecinden, araştırma yöntemlerine, verilerin analizinden bunların sunumuna kadar pek çok konunun metin ve görsel imgeler temelinde sosyal bilimlerin gündemine taşındığı söylenebilir (Kutlu, alan araştırmasında görsel teknikler)

Örneğin bir sosyal bilimler disiplini olan Halkbilim çalışmalarında fotoğrafın kullanım biçimlerinin başında;

- Veri Oluşturmak,
- Araştırmayı Derinleştirmek Amacıyla Görüşmede, Derlemede Belleğin Aracı Olarak Kullanmak,
- Anlamanın ve Anlatmanın Aracı Olarak Bir Olay, Süreç ya da İşleyişi, Bir Nesne ya da Tekniği Yeniden Kurmak,
- Görsel Bilgiyi Yorumsal Sürece Bağlamak Gelmektedir (Kutlu, Alan Araştırmasında Görsel Teknikler).

Görselliğin gerçekliğin önüne geçtiği günümüz dünyasında geniş kitleler tarafından her gün tüketilen fotoğrafların, bireyleri yönlendirme, etkileme özelliği fotoğrafın propaganda özelliğini arttırmaktadır (Ayvaz, 2008: 10).

Fotoğraflar propaganda özellikleri yanında ötekileştirici bir dil ortaya koymakta kullanılabilir. bilmektedir.

Öteki/ Ötekileştirmek

Öteki kavramı, birçok disipline konu olan ve çok farklı bakış açılarıyla yorumlanan; ancak özünde kimliğin bir yönü olarak 'ben'in karşısını ifade etmektedir. Hem birey hem de gruplar açısından "kimlik var olmak için farklılığa gereksinim duyar ve kendi kesinliğini güven altına almak için farklılığı ötekiliğe dönüştürür". Bu anlamda hem kendi kimliğini hem de ait olunan grubun kimliğini inşa etmek bir Öteki'nin varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu inşa süreci olumlu da olumsuz da olsa Öteki'nin varlığına bağlıdır. Ancak çoğu zaman, kimliğin oluşturma sürecine etkisi Öteki'nin olumsuzlanması ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kimlik, Öteki'ne yaptığına vurgunun tonundan ve yönünden beslenerek inşa edilmektedir (Arar, 2009: 2)

Öteki, farklı disiplinlerin odaklandıkları sorunlar bağlamında ortak ilgi alanında bulunmaktadır. Her disiplin kendine göre bir öteki tanımına sahip olmakla birlikte, bu konuyu ele alırken farklı yöntemsel kaygılarla hareket etmektedir. Sosyolojik perspektifte öteki; sığınmacı, sürgün ya da misafir işçiyeye uyan 'marjinal kişiler', 'yabancı' olarak kavranmaktadır. Sosyolojide öteki, kenar kesim ya da marjinal kişinin statüsüne gönderme yapmak için kullanılmaktadır. Kültür antropolojisi perspektifinde Öteki, farklı kültürel mensubiyet temelinde ele alınmaktadır. Kültürel farklılık ötekiliği belirleyen ölçüt olarak belirmektedir (Aral, 2009: 4).

Bu çalışmada ele alınan ötekilik daha çok kültürel antropolojinin ötekisi olan "kültürel farklılık" üzerine düşünülmektedir. İnternet haber sitelerinde sergilenen diğer kültürlerle ait birçok imaj, imge, fotoğraf kendi kültüründen-geleneğinden- olmayanı imlemektedir. Diğer bir bakış açısıyla ise modern düşünceyi, modern bir yaşamı üretenler aklın bulunmadığı, modern olmayan toplumlar diye nitelendirdiği kültürleri kendi modern saydığı ölçütlere göre yargırlar. Ötekileştirilen bu kültürlerin olumsuz yönleri tarihe bir katkılarının olmayışı Batıların daha üstün olduklarını gösteren nedenlerdendir (Yüzsüren, 2005: 1).

Modern düşünceyi üreten aklın kendine benzemeyeni barbar, korkunç, vahşi vb. olarak göstermesi de ele alınan konu içerisinde değerlendirilebilir. Çünkü internet ortamında yer alan fotoğrafların, korkunç gelenek, korkunç tören gibi, başlıkları ve bu başlıklardaki vurguyu devam ettiren açıklamaları "öteki" algısını pekiştirici niteliktedir. Bu pekiştiricilik, kendi gibi giyinmeyen, yemeyen yani kendi "modern" dünyasına uymayacak kültürleri yabancılaştırmasından kaynaklanmaktadır.

Aynı durum ülkemizde töre cinayetleri hususunda da kendini göstermektedir. Töre cinayetleri olarak medyanın algı dünyamıza yerleştirdiği sözlü hukuk, aynı yazılı hukuk kuralları gibi değişime açıktır. Aslına bu kurallar geçmişte oluşturulmuş ve sonsuza kadar aynı kalan ve dönemin ihtiyaçlarına cevap vermeyen niteliklere sahip kurallar bütünü değildir (Oğuz, 2012). Batılılaşma, modernleşme ve kentlileşme süreçlerinde, bazı yörelerde veya öldürme eğilimli sorunlu kişilerde karşımıza çıkan günümüzde kabul görmeyen kültürel tutum ve uygulamaların genelleştirilerek "batsın bu töre" yaklaşımı içerisinde ele alınmasının tamamen bir aydın yanılması olduğu ve ele alınan konuların "töre" olarak takdiminin önyargılardan ve daha çok sözlü hukuka yönelik analiz yokluğundan kaynaklandığını hatırd tutmak gerekir (Oğuz, 2012). Bu bakışı açısına ek olarak, töre cinayetleri söylemiyle medyada yer alan bu haberler de ülkenin özellikle doğusunda kalan coğrafyanın, diğer bölgeler tarafından ötekileştirilmesi olarak okunabilir.

Öteki'nin temsil ve inşası çeşitli yollardan mümkündür. Daha önceleri, dinler, efsaneler, rivayetler, vb. yoluyla işaret edilen öteki, moderniteyle birlikte sosyal bilimler ve medya/basın

tarafından icat ve inşa edilmektedir. Modern toplumun sosyal gerçekliği büyük ölçüde medya tarafından üretilen, iletilen ve onun üzerinden tüketilen bir gerçekliktir. Basın tarafından da amaçlı ya da amaçsız olarak yönlendirilen öteki tasarımları; insanları, kültürleri, alt kültürleri, toplulukları ve nesnelere kuşatarak onların değerlerini zayıflatabilmekte hatta yok edebilmektedir. Çoğu zaman öteki'nin inşası, medya/basının çeşitli söylem stratejileri aracılığıyla önyargıların daha da güçlenmesine ve çeşitli grupların bu yolla iktidarlarını sürdürdüklerine hizmet etmektedir. Basın Öteki'ne dair söylemini toplumdaki kimi politik, ekonomik, moral, kültürel söylemlere eklenerek inşa etmektedir (Arar, 2009: ii)

Bir diğer bakış açısıyla, bahsi geçen internet sitelerinde kullanılan fotoğrafların, bir antropoloji terimi olan "etnik-merkeziyetçilik" bakış açısıyla bu internet sitelerinde yer aldığı söylenebilir.

Etnik Merkeziyetçilik/ Entosentrizm

Etnik merkeziyetçilik/Budun merkeziyetçilik, TÜBA sosyal bilimler sözlüğünde, Kendi topluluk ve kültürünün özelliklerinin, değer yargılarının, öteki topluluk ve kültürlerinkinden üstün olduğuna inanılması görüşü (2011: 201) şeklinde açıklanmaktadır.

Bir antropolog gözüyle Conrad phillip kottak ise Etnik merkeziyetçiliği, antropoloji de ise, insanların başka kültürlerin inanç ve davranışlarını kendi kültürel değerleriyle yargılama eğilimidir. Her yerde, insanlar, aşına oldukları fikirlerin, açıklamaların ve geleneklerin doğru, haklı, uygun ve ahlâkî olduğunu düşünürler. Farklı davranışları tuhaf ve ilkel bulurlar. Şeklinde açıklamaktadır.

Fotoğrafların yanlarına yazılan açıklamaları da fotoğraflarla birlikte bir bütün olarak düşünenecek olursak ötekiliğin, farklılığın aslında etnik merkeziyetçilik fikrinin zihinlerde oluşturduğu algının sonucu olarak okuyabiliriz.

Aslında Batı'nın dışındaki diğer toplumlara ait verilere (burada veri olarak fotoğrafa atıf yapılmaktadır) Batı'nın düşünce dünyasından ve dünyayı algılayış biçiminden bakılması söz konusu olduğunda Edward Said'in Oryantalizm görüşüne de değinmek gerekmektedir.

Oryantalizm kavramının sözlük anlamı: "Doğu'ya ait olan ya da Doğu'yu hatırlatan her şeydir".

Said "Oryantalizm" adlı eserinde Batı-dışı ötekinin Batılı modern benliğin kurulma sürecinde içsel yapısını anlatmakta, modern benliğin nasıl farklı olanı ötekileştirerek kurulduğunu tarihsel ve söylemsel olarak çözümler. Said'e göre, Aydınlanma sonrası dönemde Avrupa kültürü, kendi kimliğini, kendisini Doğu olarak tanımlayan kimliğe karşı konumlandırmıştır. Oryantalizm, Batı'nın Doğu'yu, Batı-karşıtı kimlik olarak üretmek kendi hegemonyasını dünya üzerinde kurma sürecidir. Dolayısıyla da farklı olanın ötekileştirilmesidir. Doğu ve Batı arasındaki ayrım temelinde Öteki, Avrupa'nın maddi ve manevi (kültürel) uygarlığının ayrılmaz bir parçası olarak kurulur. Batı böylece kendisini modern, gelişmeye açık, demokratik, kalkınmacı ve bireyci gösterirken, farklı olana kendisinin zıttı özellikler atfeder (geleneksel, az gelişmiş, otoriter, toplulukçu gibi). Böylece farklı olan Batı'nın ötekisi konumuna getirilir ve Batı tarafından ortaya çıkarılır (Gönültaş, 2008: 34).

Bu noktada, Said'e göre önemli olan şudur: Oryantalizm Doğu-Batı, Birinci Dünya-Üçüncü Dünya, Kuzey-Güney, Modern-Geleneksel arasındaki karşıtlıktan hareket ederken, yapılan farklı olanın anlaşılması değil, tersine Batılı benliğin anlatılması, bireyselliğinin ve akılcılığının

meşruiyetinin sağlanmasıdır. Bu anlamda oryantalizm, Doğu'yu anlatmaz; onu Batı gözüyle kurar ve bu süreç içinde de Batı'ya yani modern olana yöneliktir. Sonuçta "öteki" bir nesne ya da bir varlık değil, söylemsel bir kurgudur. Oryantalizm, kurumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, söylemsel ve tarihsel olarak Batı epistemolojisinin Doğu'yu algılama, onu kendi zıttı olarak kurma, böylece de kendi varlığını hegemonik olarak evrenselleştirme süreci, farklı olanın söylemsel olarak ötekileştirilmesi eylemidir. "Öteki", farklı bir kültüre mensup olan insan veya grubu temsil etmektedir. Tarihsel süreç içerisinde öteki durumunda olan hep "Doğu" olmuştur. Batı, kendinden farklı olana "öteki" demiştir. Böylelikle Doğu, Batı için her zaman "öteki" konumunda olmuştur. Ötekileştirme, aynı zamanda modernlik ve batılılaşma gibi kavramları da beraberinde getirmektedir. Çünkü modernleşme olgusu da kendisinden farklı olanı ötekileştirmektedir. Modernlik Batı'nın sahip olduğu kavramdır. Çoğu zaman batılılaşma, modernlik olarak algılanmış olup; birbirinin yerine kullanılmıştır (Gönültaş, 2008: 34).

Sonuç

Fotoğraflarda da görüldüğü üzere aktarılan toplumlar Batı'nın karşısındaki öteki gibi genelde olumsuz bir farklılık, bizden olmama, yabancı, akıldışı, ilkel, barbar, ezik, tehdit edici, düşman gibi olumsuz anlamlar çağrıştıran halde sunulmuştur.

Çözüm olarak, fotoğrafların bir ötekileştirmenin dili olarak vermek yerine kültürlerin dilini çözen bir etnofotografi olarak değerlendirilebileceğini söyleyebiliriz. Etnofotografi; derleme ve türler üzerine yapılmış çalışmalarla sınırlı bir halkbilim anlayışının, yeniden tanımlanmaya çalışılan, yeni yorum ve yaklaşımlarla giderek değişen doğası içinde fotoğrafla halkbilim arasında kurulmaya çalışılan ilişki üzerinedir"

Etnofotografi bağlamında değerlendirilebilecek bu fotoğraflar, ötekileştirmenin ve daha net ifade ile bizden olmayanın gösterilmesi için kullanılan birer materyal haline getirilmiştir.

Günde binlerce kişinin ziyaret ettiği popülerliği tartışılmaz olan internet haber gazeteciliğinin artık bir parçası diyebileceğimiz fotoğraf galerinde, Batı dışı toplumlarının modern aklın hedef göstermesiyle bir dışlanmaya aslında barbar, gerçeklikten uzak bir şekilde resmedilmeleri günümüz dünyasında kabul edilemez bir tutumdur.

Korkunç gelenekler, korkunç ayinler, kanlı kurbanlar başlıklarında verilen bu fotoğraflar, yerleşim coğrafyalarına bağlı olarak tarihsel gelişme çizgisini tamamlamamış olduğu düşünülen bu toplulukların ya bizim gibi olmalı ya da olmamalı düşüncesinin karşılığı olduğu söylenebilir.

Gün içerisinde haber takip için girilen bu sitelerde Amerika kıtasını yeni keşfetmiş Avrupalılar gibiyiz. Karşılaşılan kültürlere nesnel ve kültürel çeşitlilik açısından bakmak yerine onları vahşi, barbar olarak görüyor ve tanıyoruz.

Son cümlede, kitle kültürünün insanları, dünyanın hemen her yerinde aynı tarz giyinen aynı yemekleri yiyen, aynı şarkıları dinleyen insanlar haline getirdiği birçok defa dile getirilmiştir. Fotoğraflarda ötekileştirilen insanların aslında yerelin renkliliğini olarak vermek yerine geri kalmış olarak göstermek olduğu açıkça ortadadır. Bütün farklılıkları olumsuz gösterme çabası en net ifadeyle, bütün insanlığın hamburger yediği bir dünyayı düşlemeye benzetmektedir.

KAYNAKLAR

- Arar, Yurdağül Bezirgân, (2009). *Sosyo-Politik Bağlama Göre Türk Basınının "Öteki"leri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, İzmir.
- Ayvaz, Çetin, (2008). *Türkiye’de İnternet Haberciliğinde Fotoğraf*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Fotoğraf Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Berger, John, (2011). *Görme Biçimleri*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Burke, Peter, (2009). *Afişten Heykele Minyatürden Fotoğrafa Tarihin Görgü Tanıkları*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Çakır, Hamza, (2007). *Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 22 S. 123-149, Kayseri.
- Eroğlu, Feyzullah, (2010). *Davranış Bilimleri*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Gökçe, İsmail, (2006). *Kültürel Antropolojide Fotoğraf Kullanımı*, Marmara Güzel Sanatlar Enstitüsü Fotoğraf Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gönültaş, Ezgi, (2008), *Edward Said’in Eserlerin Emperyalizm ve Oryantalizm İlişkisi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Güngör, Aslı ve Turhan Karagüler, (2003). "Dijital Çağda İletişime Yeni Yaklaşımlar, Online Gazetecilik", Akademik Bilişim Konferansı, 2-3 Şubat, Adana.
- Kılıç, Levend, (2012). *Fotoğraf ve Sinemanın Toplumsal Tarihi*, Ankara: Dost Yayınları.
- Kottak, Conrad Phillip, (2008), *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kutlu, Muhtar, (?). *Alan Araştırmasında Görsel Teknikler*.
- Kutlu, Muhtar, "Etnofotografi",
<http://gorseletnografi.weebly.com/etnofotografik-yakla351305m.html> (Erişim Tarihi: 14.05.2014)
- Küçükbasmacı, Gülten, (2009). *Sözlü Kültür Ortamından Elektronik Kültür Ortamına Geçiş Sürecinde Kastamonu Halk Anlatıları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Oğuz, Öcal, (2012), "Yazılı ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri ve Töre Cinayetleri", *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 95, Yıl 24.
- Ong, Walter j, (2012). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü Teknolojileşmesi*, İstanbul: Metis Yayınları,
- Özdemir, Mehmet ve Erol İlhan, (2012), *Geleneksel ve İnternet Gazeteciği’nde Haber ve Fotoğraf Kullanımı: Milliyet Örneği*, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi Vol 1, Num 1, Batman.
- Özdemir, Nebi, (2008). *Medya Kültür ve Edebiyat*, Ankara: Geleneksel Yayınevi.
- Tüba, (2011), *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Sosyal Bilimler*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Yağcı, Murat, (2005). *Yazılı Kültürün Düşüşü Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre ve Elektronik Kültüre Geçiş Süreçlerinde Düşünsel ve Toplumsal Değişmeler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkbilim (Etnoloji) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yüzsüren, Taner, (2005). *Kültürler ve Öteki İmgesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

Fotoğraflar

Milliyet İnternet Haber Gazetesi (Erişim Tarihi: 13.04.2014)

Milliyet İnternet Haber Gazetesi (Erişim Tarihi: 12.04.2014)

Korkunç gelenek

Paylaş Tweet +1 0 Yorum: 0 Slayt Gövü Başlat

Kadınların her ay yaşadıkları bu korkunç muamele hayatlarını kabusa çeviriyor.

Kategori: Yaşam Görüntüleme: 378.191

Etiketler: Nepal, chhaupadi

Milliyet İnternet Haber Gazetesi (Erişim Tarihi: 12.04.2014)

Zürafa kadınların dramı

Paylaş Tweet +1 0 Yorum: 0 Slayt Gövü Başlat

Kuzey Tayland'daki Padaung kabilesinin kadınları, uzun boyunlu olabilmek için kelimenin tam anlamıyla işkence görüyor.

Kategori: Yaşam Görüntüleme: 233.462

Etiketler: Padaung, Tayland

Milliyet İnternet Haber Gazetesi (Erişim Tarihi: 13.04.2014)

Çöl Çingeneleeri

Paylaş Tweet +1 0 Yorum: 0 Slayt Gövü Başlat

Sudan, Etiyopya, Suudi Arabistan ve Yemen tarafından çevrili olan ve doğusu boyunca Kızıldeniz uzanan küçük Afrika ülkesi Eritre'de yaşayan çingene kabilesi ilk kez bu kadar net bir şekilde fotoğrafçı Eric Lafforgue'un objektifine poz verdi.

Kategori: Yaşam Görüntüleme: 54.349

Etiketler: Çöl Çingeneleeri, Reşaide kabilesi

Milliyet İnternet Haber Gazetesi (Erişim Tarihi: 13.04.2014)

« 1 4 5 6 7 8 ... » tam ekran

Hala yaşayan korkunç gelenek!

Ölülerini mezardan çıkarıp kıyafet giydiriyorlar!

Bölgede yaşayanlar, her üç yılda bir ölülerine olan saygıyı göstermek ve onları onurlandırmak için mezarları açıyorlar.

▶ Slayt Gösterisini Başlat

Sabah İnternet Gazetesi (Erişim Tarihi: 10.04.2014)

« 1 2 3 4 5 6 ... » tam ekran

Hala yaşayan korkunç gelenek!

Ve öldürülen hayvanların kanları ile çocuklarını yıkıyorlar.

▶ Slayt Gösterisini Başlat

Sabah İnternet Gazetesi (Erişim Tarihi: 10.04.2014)

< 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 >

Höllük Anadolu'da yapılmaya devam ediyor

Yıl 2013 Türkiye

Haber: AA
Anadolu'da bebeklerin belli bir yaşa kadar toprakta kundaklandıkları "höllük" geleneği, unutulmaya yüz tutsa da az sayıda aile tarafından sürdürülüyor.

Hürriyet İnternet Haber Gazetesi (Erişim Tarihi: 06.02.2014)

GENÇLİK VE İNTERNET KULLANIMI ALIŞKANLIĞI

Yunus KÖLEOĞLU*

ÖZET

Dünyada ve Türkiye'de artan internet kullanım oranları göz önünde bulundurulduğunda, internette doğru bilgiye erişim konusu büyük önem kazanmaktadır. Özellikle gençler arasında internet kullanımının yaygın olması ve internet kullanım alışkanlığı listesinde sosyal medyanın üst sıralarda yer alıyor olması, sosyal medyadaki bilgi kirliliğine karşı ne tür önlemler alınması gerektiği konusunu ön plana çıkarmaktadır.

Bu bildiri metninin amacı, Türkiye'deki internet altyapısı ve internet kullanımı hakkında bilgi vermek ve doğru (güvenilir) bilgiye erişimin sağlanması yönünde gençlere, ailelere ve politika yapıcılara bazı öneriler sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, İnternet Kullanımı, Bilgi Güvenliği, Güvenilir Bilgiye Erişim.

YOUTH AND HABİT OF INTERNET USAGE

ABSTRACT

Considering increasingly internet usage trends in the world and Turkey, the issue of accessing true information on internet has taken big importance. Widespread internet usage, especially among young people, and social media that is ranked at the top levels on habits of internet usage list has featured the issue on what kind of precautions have to be taken against information pollution on social media.

This notification's aim is giving information about internet infrastructure and internet usage (in some aspects) in Turkey and offering some advices to youth, families and politicians about reaching true (reliable) information sources.

Key Words: Youth, Internet Usage, Information Security, Access to the Reliable Information.

Giriş

Bilgi teknolojilerinin hızlı gelişim sürecinde internetin kişisel ve kurumsal amaçlarla kullanım oranları artmıştır. İnternetin sosyal ve ekonomik alanlarda kullanılmasıyla dünya küçük bir köy halini almış, insanlar birbirleriyle tarihte hiç olmadığı kadar hızlı ve sık iletişim kurma

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve End.İlişkileri ABD

fırsatını bulmuştur. Sadece ulusal çapta değil uluslararası iletişimin de yaygınlaşmasıyla kültürel bilgi paylaşımı artmış ve bunun neticesinde toplumlar küresel çapta birbirlerinden etkilenerek kültürel değişim hızlanmıştır. Bunun dışında ulusal ve uluslararası online ticaretin gelişimiyle birlikte alışveriş imkanları da artmıştır.

Gelişen ve yaygınlaşan internet kullanımı ile birlikte geniş bilgi kaynakları oluşmuştur. Birbirinden farklı içeriğe sahip bilgi kaynaklarının güvenliği ve güvenilirliği doğru bilgiye erişimde önemli bir konu haline almıştır. Öyle ki geçmişte "Bilmek" bir maharetken günümüzde bilgiyi "Aramak", bulunan bilgiler içerisinden yanlış bilgileri "Elemek" ve doğru bilgiyi "Seçmek" önemli yetenekler haline almıştır.

Dünya'da ve Türkiye'de İnternet Kullanım Oranları

Dünya'da ve Türkiye'de internete erişim sıklığı, metodu, amacı gibi bilgilere yer verildikten sonra özellikle gençlerin Türkiye'de interneti hangi amaçlar için kullandığına göz atılacaktır.

"We Are Social" (WAS) tarafından yapılan "*Global Digital Statistics 2014*" Raporundan derlenen veriler aşağıda sunulmuştur.

Raporda; Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Meksika, Nijerya, Polonya, Rusya, Suudi Arabistan, Singapur, Güney Afrika, Güney Kore, Türkiye, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere toplamda 24 farklı ülke ele alınmıştır (WAS, 2014:2).

Ocak 2014 verilerine göre düzenlenen raporda dünya nüfusu: 7.095.476.818 (% 52'si kentsel, % 48'i kırsal alan); internet kullanıcısı: 2.484.915.152 (toplam nüfusun % 35'i); aktif sosyal medya kullanıcısı: 1.856.680.860 (toplam nüfusun % 26'sı); mobil abonelik: 6.572.950.124 (toplam nüfusun % 93'ü) olarak açıklanmıştır (WAS, 2014:5).

İnternet yaygınlığının bölgelere göre dağılımı ele alındığında: Kuzey Amerika: %81; Batı Avrupa: % 78; Okyanusya: % 63; Orta/Doğu Avrupa: % 54; Ortadoğu: % 37; **Dünya Ortalaması: % 35**; Orta Amerika: % 34; Orta Asya: % 29; Güneydoğu Asya: % 25; Afrika: % 18 ve Güney Asya: % 12 olarak değerlendirilmektedir (WAS, 2014:8).

Her bir ülkedeki en aktif sosyal medya araçlarından derlenen verilerle oluşturulan bölgesel sosyal medya kullanım oranlarına göre: Kuzey Amerika: % 56; Batı Avrupa: % 44; Okyanusya: % 44; Güney Amerika: % 44; Doğu Asya: % 43; Orta Amerika: % 34; Orta/Doğu Avrupa: % 33; **Dünya Ortalaması: % 26**; Güneydoğu Asya: % 26; Ortadoğu: % 24; Afrika: % 7; Güney Asya: % 7; Orta Asya: %5 olarak değerlendirilmektedir (WAS, 2014:10).

Sosyal platformlara göre aktif kullanıcı sayılarına göre: Facebook: 1.184 Milyon; QQ (Mesajlaşma/Chat Uygulaması): 816 Milyon; QZone: 632 Milyon; WhatsApp (Mesajlaşma/Chat Uygulaması): 400 Milyon; Google+: 300 Milyon; WeChat (Mesajlaşma/Chat Uygulaması): 272 Milyon; LinkedIn: 259 Milyon; Twitter: 232 Milyon; Tumblr: 230 Milyon; Tencent Weibo: 220 Milyon olarak değerlendirilmektedir (WAS, 2014:11).

Bölgelere göre mobil olma yaygınlığına göre: Orta/Doğu Avrupa: % 151; Batı Avrupa: % 129; Güney Amerika: % 124; Ortadoğu: % 119; Güneydoğu Asya: % 109; Kuzey Amerika: % 101; Okyanusya: % 94; **Dünya Ortalaması: % 93**; Doğu Asya: % 92; Orta Asya: % 90; Orta Amerika: % 89; Güney Asya: % 72; Afrika: % 67 olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:13).

Mobil genişbant yaygınlığına göre (Mobil internet kullanıcı sayısı/nüfus); Kuzey Amerika: % 72; Okyanusya % 66; Batı Avrupa: % 55; Orta/Doğu Avrupa: % 39; Doğu Asya: % 28; Güney Amerika: % 23; **Dünya Ortalaması: % 21**; Güneydoğu Asya: % 18; Orta Asya: % 16; Ortadoğu: % 13; Orta Amerika: % 8; Afrika: % 7; Güney Asya: % 4 olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:15).

İnternet yaygınlığının ülkelere göre dağılımı (İnternet kullanıcı sayısı/nüfus): Birleşik Krallık: % 87; Kanada: % 86; Almanya: % 84; Güney Kore: % 84; Fransa: % 83; BAE: % 83; Avustralya: % 81; ABD: % 80; Japonya: % 79; Singapur: % 73; Polonya: % 65; İtalya: % 58; Arjantin: % 55; Rusya: % 53; Suudi Arabistan: % 53; Brezilya: % 49; **Türkiye: % 45**; Çin: % 44; Güney Afrika: % 41; Meksika: % 38; **Dünya Ortalaması: % 35**; Nijerya: % 32; Tayland: % 26; Endonezya: % 15; Hindistan % 12 olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:30).

Bir günde internet için harcanan süreler göre ülkelerin dağılımı (L/D: Dizüstü/Masaüstü bilgisayar, M: Mobil): Brezilya: 6,1 (L/D) - 2,4 (M); Güney Afrika: 5,6 (L/D) - 2,5 (M); Endonezya: 5,5 (L/D) - 2,5 (M); Meksika: 5,4 (L/D) - 3,2 (M); Singapur: 5,3 (L/D) - 2,0 (M); ABD: 5,2 (L/D) - 2,4 (M); BAE: 5,2 (L/D) - 3,0 (M); Arjantin: 5,2 (L/D) - 3,4 (M); Tayland: 5,1 (L/D) - 3,1 (M); Polonya: 5,0 (L/D) - 1,4 (M); Suudi Arabistan: 5,0 (L/D) - 3,0 (M); Rusya: 4,9 (L/D) - 1,4 (M); Hindistan: 4,9 (L/D) - 2,6 (M); Kanada: 4,9 (L/D) - 1,9 (M); **Türkiye: 4,9 (L/D) - 1,9 (M)**; **Dünya Ortalaması: 4,8 (L/D) - 2,1 (M)**; İtalya: 4,7 (L/D) - 2,0 (M); Çin: 4,5 (L/D) - 1,9 (M); Avustralya: 4,5 (L/D) - 1,7 (M); Birleşik Krallık: 4,2 (L/D) - 1,5 (M); Fransa: 4,1 (L/D) - 1,0 (M); Almanya: 3,8 (L/D) - 1,5 (M); Japonya: 3,5 (L/D) - 1,0 (M); Güney Kore: 3,5 (L/D) - 1,6 (M) olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:31).

Ülkelere göre sosyal medya kullanım oranları (Sürüm-1, Kaynak: US Consus Bureau, Tencent, Facebook, VKontakte): BAE: % 80; Singapur: % 59; Avustralya: % 57; Birleşik Krallık: % 57; Arjantin: % 56; ABD: % 56; Kanada: % 56; Çin: % 46; **Türkiye: % 45**; Meksika: % 43; Brezilya: % 43; Fransa: % 42; İtalya: % 42; Tayland: % 36; Almanya: % 35; Rusya: % 33; Polonya: % 31; Suudi Arabistan: % 28; Güney Kore: 27; **Dünya Ortalaması: % 26**; Endonezya: % 25; Güney Afrika: % 20; Japonya: % 17; Hindistan: % 7; Nijerya: % 6 olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:34).

Ülkelere göre sosyal medya kullanım oranları (Sürüm-2, Kaynak: US Consus Bureau, Global Web Index): Kanada: % 82; BAE: % 81; Birleşik Krallık: % 76; ABD: % 75; Güney Kore: 74; Almanya: % 74; Avustralya: % 73; Singapur: % 70; Fransa: % 68; Japonya: % 58; Polonya: % 56; İtalya: % 54; Arjantin: % 54; Suudi Arabistan: % 51; Rusya: % 50; Brezilya: % 48; **Türkiye: % 44**; Çin: % 42; Güney Afrika: % 40; **Ağırlıklı Ortalama: % 37**; Meksika: % 37; Tayland: % 25; Endonezya: % 15; Hindistan: % 15 olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:35).

Bir günde sosyal medya için harcanan süreler göre ülkelerin dağılımı (Tüm sosyal medya kanallarındaki kullanıcı verilerinden derlenmiştir): Arjantin: 4,3; Meksika: 3,8; Tayland: 3,7; BAE: 3,3; Brezilya: 3,1; Güney Afrika: 3,0; Endonezya: 2,9; Suudi Arabistan: 2,8; **Türkiye: 2,5**; İtalya: 2,5; Hindistan: 2,4; Kanada: 2,3; ABD: 2,3; Rusya: 2,2; Singapur: 2,2; Avustralya: 2,1; **Ağırlıklı Ortalama: 2,0**; Birleşik Krallık: 1,9; Polonya: 1,6; Çin: 1,5; Fransa: 1,5; Almanya: 1,4; Güney Kore: 1,0; Japonya: 0,8 olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:36).

Türkiye'deki genel tabloya bakmak gerekirse; Nüfus: 80.694.485 (%72 Kentsel, % 28 Kırsal); internet kullanıcısı: 35.990.932 (internet yaygınlığı: % 45); aktif facebook kullanıcısı:

36.000.000 (facebook yaygınlığı: % 45) ve mobil üye sayısı: 68.000.000 (% 84) olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:157).

Raporun Türkiye başlığı altındaki diğer bilgilere bakacak olursak: internet kullanıcıları günde 4 saat 51 dakikasını masaüstü ve dizüstü bilgisayarlar üzerinden internete bağlanarak geçiriyor; genel nüfusun % 36'sı mobil internet kullanıyor ve mobil internet kullanıcıları günde 1 saat 53 dakikasını internette harcıyor (WAS, 2014:158).

Türkiye'de toplam nüfusun % 44'ü sosyal medya kullanıyor; sosyal medya kullanıcıları, günde 2 saat 32 dakikasını sosyal medya için harcıyor; mobil kullanıcıların % 51'i sosyal medya uygulamalarını, % 26'sı coğrafi konum bazlı hizmetleri kullanıyor (WAS, 2014:159).

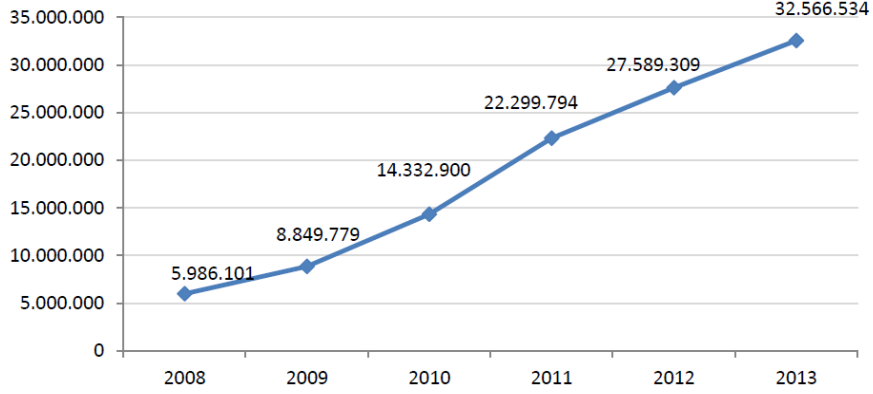
Türkiye'de genel nüfus içerisinde herhangi bir sosyal medya üyeliği bulunanların oranı % 97, son bir ay içinde sosyal medyayı kullananların oranı ise % 75'dir. Sosyal medya kullanıcıları arasında en çok Facebook (hesabı olanlar: % 93, son bir ay içinde kullananlar: % 60), sonrasında sırasıyla Twitter (hesabı olanlar: % 72, son bir ay içinde kullananlar: % 34), Google+ (hesabı olanlar: % 70, son bir ay içinde kullananlar: % 28), LinkedIn (hesabı olanlar: % 33, son bir ay içinde kullananlar: % 11), Instagram (hesabı olanlar: % 26, son bir ay içinde kullananlar: % 11) olarak değerlendirilmiştir (WAS, 2014:160).

Türkiye'de genel nüfus içerisinde akıllı telefon kullananların oranı % 30 olarak tespit edilmiştir. Akıllı telefon kullanıcılarının % 95'i yerel bilgi araştırması, % 92'si ürün araştırması ve % 43'ü alışveriş amaçlı akıllı telefon kullanmıştır (WAS, 2014:161).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun Mart 2014'te hazırladığı "*Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu - 2013 Yılı 4. Çeyrek (Ekim – Kasım – Aralık)*" raporunda yer alan konumuzla ilgili bilgilere göre;

- 2008 yılında yaklaşık 6 milyon genişbant internet abonesi bulunmaktayken beş yılda dört buçuk kata yakın artışla 2013 yılı dördüncü çeyrek sonu itibarıyla 32,6 milyona yaklaşmıştır (BTK, 2014:V).
- Türkiye'de nüfusa göre sabit genişbant penetrasyon oranı %11 iken OECD ülkeleri penetrasyon ortalaması %26,7'dir. Mobil genişbant penetrasyon oranı Türkiye'de %31,5 iken OECD ortalaması %68,4'dür (BTK, 2014:VI).
- 2012 yılı dördüncü çeyrekte 41,8 milyon olan 3G abone sayısı 2013 yılı dördüncü çeyrekte 49,3 milyona ulaşırken 3G hizmetiyle birlikte mobil bilgisayardan ve cepten internet hizmeti alan abone sayısı da aynı dönemler arasında 21.940.398'den 24.173.143'e yükselmiştir. 2013 dördüncü çeyrekte toplam mobil internet kullanım miktarı ise 43.686 TByte olarak gerçekleşmiştir (BTK, 2014:VII).

BTK'nın yayınlamış olduğu bu rapora göre Türkiye'deki geniş bant internet abone sayısı aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Şekil-1 :Genişbant İnternet Abone Sayısı

Kaynak: BTK, 2014:26 (Sabit, mobil, kablo, fiber vb. tüm genişbant internet erişim yöntemleri dahil olup, çevirmeli (dial up) internet hariçtir).

BTK'nın raporunda Türkiye'deki toplam internet abone sayısı ve bağlantı türünün yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

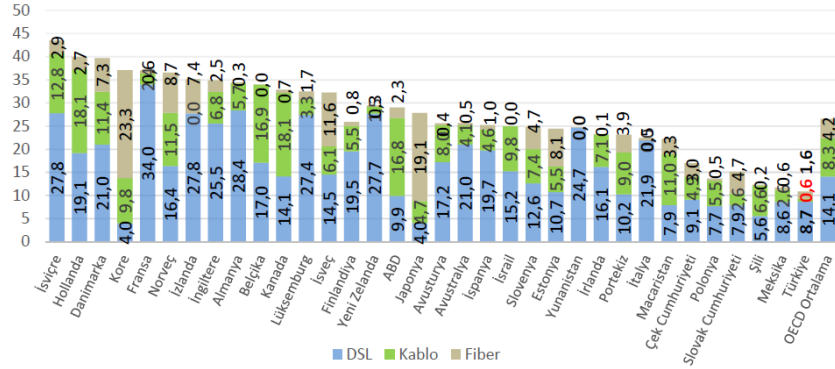
Tablo-1 :Toplam İnternet Abone Sayıları

	2012-4	2013-3	2013-4	Çeyrek Büyüme Oranı (2013-3 2013-4)	Yıllık Büyüme Oranı (2012-4 2013-4)
xDSL	6.643.299	6.662.999	6.644.543	-0,3%	0,0%
Mobil Bilgisayar-dan İnter-net	1.674.533	1.742.995	1.701.014	-2,4%	1,6%
Mobil Cepten İnternet	18.045.808	21.099.677	22.472.129	6,5%	24,5%
Kablo İnternet	500.658	483.046	486.497	0,7%	-2,8%
Fiber	645.092	967.309	1.193.704	23,4%	85,0%
Diğer	139.665	120.159	116.043	-3,4%	-16,9%
TOPLAM	27.649.055	31.076.185	32.613.930	4,9%	18,0%

Kaynak: BTK, 2014:27.

OECD ülkelerinde sabit geniş bant internet penetrasyon oranları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Şekil-2 : OECD Ülkelerinde Sabit Geniş bant İnternet Penetrasyon Oranları %

Kaynak: BTK, 2014:29.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması-2013" verilerine aşağıdaki tablolara yer verilmiştir.

Yaş, eğitim, işgücü ve cinsiyete göre Türkiye'deki internet kullanım oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-2: Ocak-Mart 2013 Aylarında Bireylerin (16-74) Yaş, Eğitim ve İşgücü Durumuna Göre İnternet Kullanımı

	Toplam	Erkek	Kadın
Yaş grubu			
16 - 24	68,7	80,1	57,5
25 - 34	58,8	69,1	48,4
35 - 44	45,6	56,7	34,4
45 - 54	24,9	34,7	15,1
55 - 64	11,1	16,8	5,7
65 - 74	4,2	7,5	1,5
Eğitim Durumu			
Bir okul bitirmede	2,6	6,1	1,5
İlkokul	17,9	22,5	13,4
İlköğretim/Ortaokul ve dengi	59,4	65,9	50,7
Lise ve dengi	74,5	76,5	71,6
Yüksekokul, fakülte ve daha üstü	91,7	91,9	91,4
İşgücü Durumu			
İşgücüne dahil olanlar	57,8	57,9	57,2
Ücretli, maaşlı, yevmiyeli	67,5	65,6	73,4
İşveren	78,6	78,5	80,1
Kendi hesabına çalışan	33,8	33,3	38,3

Ücretsiz aile işçisi	20,8	48,8	7,5
İşsiz	55,6	49,7	71,5
İşgücüne dahil olmayanlar	29,6	40,3	25,8
Eğitim/Öğretime devam ediyor	87,6	90,5	84,3
Ev işleri ile meşgul (çocuk,yaşlı,hasta vb kişilerin bakımı dahil)	19,1	18,5	19,1
Emekli veya işi bırakmış	18,9	16,9	26,1
Özürü veya hasta (çalışamaz halde)	7,1	9,2	5,0
Ailevi ve kişisel nedenler	43,2	36,3	51,2

Kaynak: TÜİK, 2013.

2013 yılı Ocak-Mart aylarında internet kullanan bireylerin kullanım yeri ve sıklığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-3: Ocak-Mart 2013 Aylarında İnternet Kullanan Bireylerin (16-74) Kullanım Yeri ve Sıklığı (%)

Kullanım Yeri	Türkiye			Kır			Kent		
	Topl.	Erkek	Kadın	Topl.	Erkek	Kadın	Topl.	Erkek	Kadın
Evde	73,0	68,1	80,7	75,5	71,0	82,1	61,0	56,0	71,8
İşyerinde (evde çalışanlar hariç)	36,0	42,8	25,2	38,1	45,9	26,8	25,3	30,0	14,9
Eğitim alınan yerde (okul, kurs vb.)	9,4	8,2	11,1	9,1	8,1	10,5	10,8	8,8	15,1
İnternet kafede	16,1	22,3	6,3	13,8	19,2	5,9	27,2	35,4	9,1
Başkalarının evinde (arkadaş, akraba, vb.)	22,4	21,1	24,5	22,9	21,7	24,6	20,1	18,5	23,6
Kablosuz bağlantının yapılabildiği yerlerde (alışveriş merkezi, havaalanı, vb.)	11,9	12,4	11,1	13,2	13,9	12,2	5,5	6,0	4,3
Diğer (Sivil toplum kuruluşları, kütüphane, postane, otel, belediye binası ve devlet kurumları vb.)	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	0,7	0,5	0,5	0,5
Kullanım sıklığı	Türkiye			Kır			Kent		
	Topl.	Erkek	Kadın	Topl.	Erkek	Kadın	Topl.	Erkek	Kadın
Düzenli İnternet kullanıcısı	91,6	92,8	89,6	92,6	93,9	90,6	86,7	88,2	83,6
Hemen her gün	68,9	70,7	66,1	71,4	73,7	68,1	56,6	58,0	53,6
Haftada en az bir defa	22,7	22,1	23,5	21,1	20,2	22,5	30,1	30,2	30,0
Ayda en az bir defa	7,1	6,1	8,6	6,3	5,2	7,9	11,0	10,0	13,3
Ayda bir defadan az (iki-üç ayda bir)	1,3	1,1	1,7	1,2	0,9	1,5	0,0	1,9	3,1

Kaynak: TÜİK, 2013.

2013 yılı Ocak-Mart aylarında internet kullanan bireylerin internet kullanım amaçlarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-4: Ocak-Mart 2013 Aylarında İnternet Kullanan Bireylerin (16-74) İnternet Kişisel Kullanma Amaçları (%)

Amaçlar	Türkiye	Kent	Kır
E - Posta gönderme/alma	62,5	63,8	56,1
İnternet üzerindeki sosyal gruplara katılma	73,2	72,1	78,3
Online haber, gazete ya da dergi okuma	75,6	76,4	71,8
Düzenli olarak bilgi almak için haber servis ya da ürünlerine abone olma	21,3	21,8	18,7
Sağlıkla ilgili bilgi arama (yaralanma, hastalık, beslenme, vb.)	59,6	62,4	46,2
Eğitim ve kurslarla ilgili bilgi arama	45,9	47,7	37,5
Mal ve hizmetler hakkında bilgi arama	59,9	62,7	46,3
Yazılım indirme (oyun yazılımları hariç)	19,1	20,0	14,7
Web siteleri aracılığıyla toplumsal veya siyasal konular ile ilgili görüşleri okuma veya paylaşma	28,7	28,9	28,0
Toplumsal veya siyasal bir konuda online bir oylamaya katılma	12,8	13,6	9,1
Herhangi bir konuda online (çevrimiçi) eğitim alma (yabancı dil, bilgisayar vb.)	8,4	9,0	5,5
Herhangi bir konu ile ilgili bilgi almak için Wikipedia, Online ansiklopedi vb. kullanma	32,6	33,8	26,2
İş arama ya da iş başvurusu yapma	12,9	13,8	8,4
Profesyonel bir gruba katılma	4,2	4,7	1,7
Seyahat veya seyahat ile ilgili konaklama için online hizmetleri kullanma	26,6	27,4	25,5
Mal veya hizmet satışı	9,3	10,0	6,0
İnternet üzerinden telefonla görüşme / video görüşmesi (webcam ile)	55,1	56,6	47,4
İnternet bankacılığı	24,8	26,8	15,4

Kaynak: TÜİK, 2013.

2013 yılında internet kullanan bireylerin internetteki faaliyetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-5: İnternet kullanan bireylerin internette yürüttükleri faaliyetler, 2013 (%)

İnternet ile ilgili yapılan işlemler	Toplam	Erkek	Kadın
Bilgi edinmek için arama motoru kullanma	96,5	96,4	96,6
Dosya ekleyerek e-posta gönderme	59,5	61,4	51,1

Konuşma odalarına (chat), haber gruplarına ya da sanal tartışma forumlarına mesaj gönderme	40,3	43,5	35,5
Telefon aramaları için İnterneti kullanma	19,3	20,2	17,9
Bir program paylaşım programı yardımı ile müzik ve film değiş tokuşu	20,0	21,9	17,1
Bir web sitesi tasarlamak	5,0	6,4	3,0
Bir web sitesine, müzik, resim, film, metin, oyun yükleme	34,1	36,4	30,6
İnternet tarayıcısının güvenlik ayarlarını değiştirmek	20,5	23,4	16,1
Hiçbiri	2,4	2,3	2,6

Kaynak: TÜİK, 2013.

İstatistiklerin Genel Değerlendirilmesi

We are social tarafından hazırlanan rapor sonuçlarına göre araştırma yapılan 24 ülke arasında Türkiye; internet kullanıcılarının toplam nüfusa oranında % 45 (dünya ortalaması % 35) ile 17. sırada, bir günde internette geçirilen süre bakımından 4,9 saat (laptop/desktop) sabit cihaz (dünya ortalaması 4,8 saat) ve 1,9 saat mobil cihaz (dünya ortalaması 2,1 saat) ile 15. sırada, sosyal medya kullanıcılarının nüfusa oranında bir kaynağa göre % 45 (dünya ortalaması % 26) ile 9. sırada bir başka kaynağa göre ise % 44 (dünya ortalaması % 37) ile 17. sırada, bir günde internette sosyal medya için harcanan süre açısından 2,5 saat (dünya ortalaması 2,0 saat) ile 9. sırada yer almaktadır.

BTK tarafından yayınlanan rapora göre Türkiye'de 2008 yılında 6 Milyon olan genişbant kullanıcı sayısı 2013 yılında 32,6 Milyona ulaşmış, sabit genişbant kullanıcı sayısının nüfusa oranı % 11 (OECD ortalaması % 26,7), mobil genişbant kullanıcı sayısının nüfusa oranı % 31,5 (OECD ortalaması % 68,4) olarak tespit edilmiştir.

TÜİK tarafından yayınlanan "*Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması-2013*" verilerine göre; interneti en çok kullanan yaş grupları içerisinde % 68,7 (% 80,1 erkek, % 57,5 kadın) ile birinci sırada 16-24 yaş grubundaki bireyler, ikinci sırada % 58,8 (% 69,1 erkek, % 48,4 kadın) ile 25-34 yaş grubundaki bireylerin interneti kullandıkları görülmektedir. İnternet kullananların eğitim durumuna göre dağılımında ilk sırada % 91,7 ile üniversite mezunları, ikinci sırada % 74,5 ile lise mezunları ve üçüncü sırada % 59,4 ile ilkokul/ortaokul mezunları yer almaktadır. İnternet kullanıcıları arasında işgücüne dahil olanların (% 57,8), işgücüne dahil olmayanların (% 29,6) neredeyse iki katı oranında daha fazla yer aldığı görülmektedir. İşgücüne dahil olmayan grubun internet kullanım oranını arttıran önemli bir kesim ise eğitim ve öğretime devam edenler (% 87,6) oluşturduğu göz önüne alındığında işgücü dışında yer alanların internet kullanım oranlarının çok düşük olduğunu söylemek mümkündür. Bireylerin interneti kişisel kullanım oranları arasında ilk sırada % 75,6 ile "*online haber, gazete ya da dergi okuma*", ikinci sırada % 73,2 ile "*internet üzerindeki sosyal gruplara katılma*" ve üçüncü sırada % 62,5 ile "*e-posta gönderme/alma*" yer almaktadır. Bireylerin interneti kişisel kullanma amaçları arasında ise % 96,5 gibi yüksek oranda ilk sırada "*bilgi edinmek için arama motoru kullanma*" yer almaktadır.

Bilgi Kirliliği

İnternet üzerinde birçok bilginin yer alması neticesinde bu bilgi yığını içerisinde hangi bilginin doğru, hangi bilginin yanlış olduğunun ayırt edilmesi güçleşmiştir. Siyasi, ideolojik veya kişisel görüşlerin yer aldığı bilgilerin doğruluğu veya yanlışlığı kişiden kişiye değişecektir. Bilgi kirliliği kavramıyla, internet üzerindeki herhangi bir konu hakkında yer alan birbirinden farklı yanlış bilgi yığını (dezenformasyon) kastedilmektedir. İnternet üzerindeki bilgi kirliliği içerisinde doğru bilgiyi ayırt edebilme yeteneği, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde "**yeni medya okuryazarlığı**" müfredatı ile ilkokuldan itibaren gençlere öğretilmeye çalışılmaktadır. Yeni medya okuryazarlığı ile "Bilgi" yerini "Arama", "Eleme" ve "Seçme" yeteneklerine bırakmıştır. Doğru bilgiye erişimin sağlanması için internette yapılan arama sonuçları içerisinde yanlış bilgileri elemek ve doğru bilgiyi seçmek ön plana çıkmıştır. Yeni medya okuryazarlığı, sağlıklı bilgi toplumu gelişimi için hayati öneme sahiptir.

İnternetin kullanımının artması ve yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler görüşlerini özgürce farklı platformlar (sosyal medya, blog, forum vb.) aracılığıyla kolay ve hızlı bir şekilde paylaşabilmekte ve tüm insanlara iletebilmektedir. Bu bilgi iletimi, bazen iyi niyetli bazen kötü niyetli olabilmekle birlikte bazen iyi niyetle iletilen bilgi de kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Buna en güzel örneği insan eğitiminden verebiliriz. Bir insanın eğitilmesi o insanın fiziki ve ruhi durumuna uygun olarak yapıldığında sağlıklı bir birey olmasına katkı sağlamaktadır. Ancak yaşına ve algılama düzeyine uygun olmayan bilgilerin bireye aktarılması sonucunda bireyin gelişimi baltalanabilir dahası onu topluma zarar vermeye yönlendirici etki edebilir. Bu sebeple, hangi bilginin gerçekten iyi ya da kötü olduğunun tespit edilmesi oldukça güçtür ancak bir o kadar da elzemdir.

Bilgi Güvenliği ve Güvenilir Bilgi

Bilgi güvenliği; bilgileri izinsiz erişimlerden, kullanımından, ifşa edilmesinden, yok edilmesinden, değiştirilmesinden veya hasar verilmesinden koruma işlemidir (Wikipedia, 01.02.2014).

Bilgi güvenliğine benzeyen ancak anlam olarak çok farklı bir kavram olan güvenilir bilgi ile internet üzerindeki bilginin doğruluğu kastedilmektedir. İnternet üzerinde yer alan bilgi (haber, bilgisayar programı, resim, müzik, video vb.) içerik olarak yanlış veya kötü amaçlı olabilir. Yanlış içerikli bilgi sonucunda bilgiyi arayanlar açısından zaman kaybı yaşanacaktır. Kötü amaçlı içeriğe sahip bilgi ile insanlar zaman kaybına ek olarak kişisel veri kaybı, prestij kaybı, para kaybı, güven duygusunun azalması gibi maddi ve manevi zarar görecektir.

Veri kaynağının bilgili bilgisiz, yeterli yetersiz internet kullanıcılarının olduğu platformda en güvenilir bilgi, en güvenilmez internet kullanıcılarına güvenilebilecek kadar güvenilir değildir.

İnternet üzerindeki veri kaynaklarının güvenilirliğinin nasıl olması gerektiği sorusu bizleri internette önceki veri kaynaklarının güvenilirliğinin nasıl sağlandığını araştırmaya sevk edecektir. İnternette önceki dönemde kitap, ansiklopedi gibi akademik içerikli yazılı bilgi kaynakları bulunmaktaydı. Bu yazılı bilgi kaynaklarının güvenilirliği belirlenen hakem heyetince kontrol edildikten sonra insanların kullanımına sunulduğu için yanlış bilginin yayılmasını önlemekteydi. Ancak internet ortamında bu tarz bir kontrol mekanizmasının olmaması sebebiyle yanlış bilginin yayılması engellenememektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın ilk bölümde yer alan istatistiki bilgilerden yola çıkarak Türkiye'de; internet kullanıcı sayısı (genel nüfusa oranı % 45) ve günlük internet kullanım süresi (masaüstü ve dizüstü bilgisayarlarda ortalama 4 saat 51 dakika, mobil cihazlarda ortalama 1 saat 53 dakika) olarak dünya ortalamasının üzerinde yer aldığı görülmektedir. Ancak internet altyapısı olarak OECD ülkeleri içerisinde en düşük seviyede yer aldığı görülmektedir. Ayrıca internet kullanımının özellikle 15-34 yaş grubundaki, ortaokuldan itibaren yüksek eğitim düzeyindeki, işgücüne dahil olan, eğitim/öğretime devam eden bireyler arasında yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. İnternet kullanan bireyler en başta; "Online haber, gazete ya da dergi okuma", " İnternet üzerindeki sosyal gruplara katılma" ve " E - Posta gönderme/alma" amacıyla kullanmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirirken ise % 96,5 oranında "Bilgi edinmek için arama motoru kullanma" yöntemini tercih etmektedir.

Gençlere Yönelik Öneriler

İnternet kullanımının en yaygın olduğu kesim olan gençler, internetteki bilgi kirliliğinin bilincinde olarak her türlü bilgiye inanmamalı, bilgiyi sorgulamalı ve mümkün merteye farklı bilgi kaynaklarından bilginin doğruluğunu teyit etmelidir. Gençler, bilginin doğruluğunu teyit ettikten sonra bilgi paylaşımını gerçekleştirmeli, yanlış bilgiyi tespit ettiklerinde ise yanlış bilgi kaynağını ve o kaynağı erişenleri (mümkünse) uyarıcı nitelikte yorumlarını ilgili siteye eklemelidir.

Ailelere Yönelik Öneriler

Özellikle çocukluk döneminde olan bireyler başta olmak üzere gençlerin güvenli internet kullanımı konusunda ailelere büyük görevler düşmektedir. Nasıl ki çocuk gerçek hayatta ailesi tarafından zararlı kişi veya hareketlerden korunuyorsa internet ortamında da olumsuz etkiler bırakan (şiddet, bağımlılık, korku, cinsel istismar vb.) sitelerden korunmalıdır. Aile, sürekli olarak çocuğunu gözetlemeyeceğine göre onu yararlı ve doğru bilgiler içeren sitelere yönlendirmeli ve internetteki olası tehlikelere karşı bilgilendirmelidir. Doğru internet kullanımı konusunda başta ebeveynler bilgi sahibi olmalı ve çocuklarına bu bilgi ve tecrübelerini aktarmalıdır. Bunun sağlanması noktasında ebeveynler, gerekiyorsa çocuklar için bazı filtrelerin uygulandığı internet paketlerini de tercih edebilirler.

Politika Belirleyicilere Yönelik Öneriler

İnternet sitelerinin (özellikle alışveriş ve ticari içerikli) güvenilirliğine yönelik bazı internet güvenlik kurumları (VeriSign, Global Sign) mevcuttur. Bu kurumlar, site sahiplerine sitelerinin güvenli olduğuna dair bir sertifika (SSL Sertifikası¹) vererek internet kullanıcılarının bu sitelere güvenebileceklerini teyit etmektedir. Bilginin üçüncü kişilerin eline geçmemesini ve güvenli bir şekilde iletilmesini amaçlayan SSL altyapısına benzer şekilde internetteki bilgilerin doğru-

¹ Netscape tarafından 1994 yılında geliştirilen Secure Socket Layer (Güvenli Giriş Katmanı) protokolü, internet üzerinden şifrelenmiş güvenli veri iletişimi sağlar. Web tarayıcı ile web sunumcu arasındaki güvenliği HTTP (HTTPS) altında sağlamayı amaçlayan SSL protokolü (versiyon 3.0 ile) 1996 yılından itibaren tüm web tarayıcılar tarafından desteklenmektedir. SSL gönderilen bilginin kesinlikle ve sadece doğru adreste deşifre edilebilmesini sağlamaktadır. Bilgi gönderilmeden önce otomatik olarak şifrelenir ve sadece doğru alıcı tarafından deşifre edilebilir. Her iki tarafta da doğrulama yapılarak işlemin ve bilginin gizliliği ve bütünlüğü korunur (Wikipedia, 05.03.2014).

luğunu onaylayan veya derecelendiren kuruluşların oluşturulması ile güvenilir bilginin yaygınlaştırılması sağlanabilir. Bu sayede insanlar hem yanlış bilgiden korunmuş hem de oluşturulan bu yeni kuruluşlarla geniş kapsamlı bir istihdam imkanı ortaya çıkacaktır.

İnternet üzerindeki bilginin kategorize edilmesi (TV'lerdeki programların içeriğine göre kategorize edilmesi gibi, +13, +18, şiddet, aile, olumsuz etki yaratacak yayın vs.) zorunlu hale getirilerek, kategori-içerik uyumsuzluklarını denetleyen kurumların (TV'lerdeki RTÜK gibi) veya sivil toplum kuruluşlarının oluşturulması sağlanabilir. Bu sayede güvenli internet projesi kapsamında belirlenen filtre sistemi daha etkin çalışabilir hale gelecektir.

İnterneti doğru ve tarafsız yönetmek için interneti kullanan bireylerin doğru ve güvenilir bilgi kaynaklarına yönlendirilmesi konusu büyük önem arz etmektedir. Bunun sağlanması için ise, istatistiklerden de görüleceği üzere, internet kullanıcılarının en yüksek oranda kullandığı arama motoru alışkanlığından faydalanabilir. Türkiye'nin kendi ürettiği milli bir arama motoruyla internet daha etkin olarak yönetilebilecektir. Güvenilen ve güvenilmeyen bilgi kaynaklarını iyi tespit eden ve buna göre arama sıralamasına koyan güçlü bir arama motoru ile bilgi güvenliği ve güvenilir bilgiye erişim sağlanabilecektir.

Kişisel verilerin korunması kanun taslağı; ilgili kamu kurumları, akademisyenler, bilişim veya hukuk alanında hizmet veren STK'lar ve konuyla ilgili tüm uzman bireylerin katılımına açık bir şurayla detaylı olarak ele alınmalıdır. Kanunda tüm güvenlik ve gizlilik prensiplerine azami hassasiyet gösterilerek bilginin kötü amaçlı kullanımının önüne geçilmeli, buna rağmen kişisel verileri kötü amaçlı kullanan kişilere yönelik ağır cezai müeyyideler getirilmelidir.

KAYNAKLAR

- BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu) (2014); "**Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu - 2013 Yılı 4. Çeyrek (Ekim – Kasım – Aralık)**", www.tk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/pazar_verileri/ucaylik13_4.pdf, Erişim Tarihi: 07.04.2014.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2013); "**Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması**", www.tuik.gov.tr/Zip/Getir.do?id=13569, Erişim Tarihi: 16.04.2014.
- WAS (We Are Social) (2014); "**Global Digital Statistics 2014: We Are Social's Snapshot Of Key Digital Indicators**", www.slideshare.net/wearesocialsg/social-digital-mobile-around-the-world-january-2014, Erişim Tarihi: 07.04.2014.
- Wikipedia; "**Secure Sockets Layer**", tr.wikipedia.org/wiki/SSL, Erişim Tarihi: 05.03.2014.
- Wikipedia; "**Bilgi Güvenliği**", tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_g%C3%BCvenli%C4%9Fi, Erişim Tarihi: 01.02.2014.

YATILI BÖLGE ORTAOKULLARINDA GÜNÜMÜZ DİL MODASI

Zekiye Demir DEVECİ*

ÖZET

Canlı bir varlık olan dil, her türlü dış etkiye açıktır. Günümüzde bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve bu tür araçların yaygınlık kazanması ile herhangi bir durum ya da söylem, çok hızlı bir biçimde toplumda yayılabilmektedir. Özellikle insanların dinlenme saatlerine denk gelen televizyon yayınları, bilhassa diziler, pek çok nesnenin kullanımını yaygınlaştırmaktadır. "Muhteşem Yüzyıl" dizisindeki Hürrem karakterinin taktığı taçların kullanımının başlaması ve artması; "Kurtlar Vadisi" dizisindeki karakterlerin elindeki kitapların satış listelerinde de yukarı çıkması bunların örneklerindedir. Bu diziler, nesne kullanımını yaygınlaştırdığı gibi çeşitli dil kullanımlarının da yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Özellikle okul çağındaki çocukların üzerinde bu etkinin daha belirgin olduğu söylenebilir. "Pis Yedili" dizisindeki Damla (Dilkopat) karakterinin sık sık kullandığı "Tırnak içinde söylüyorum." ya da "Yalan Dünya" dizisindeki Vasfiye teyze karakterinin kullandığı "Nap'can, mecbur." cümle kalıpları bireylerin dil kullanımına nasıl etki ettiğinin belirgin örneklerindedir.

Bu çalışmada, canlı ve sosyal bir varlık olan dilin, televizyon dizileri aracılığıyla nasıl değiştiği üzerinde durulmaktadır. Bu araştırma Tokat ilinin Niksar ilçesinde bulunan Aysel Nadide Başar Yatılı Bölge Ortaokulunda, 8. sınıfta okuyan 50 öğrenci üzerinde uygulanmış ve televizyondaki dizilerin etkisiyle değişen, günümüz dil modası araştırılmıştır. Çalışmalar sonucunda, dizilerin etkisiyle sıklıkla kullanılmaya başlanan kelime, kelime grupları ve cümle kalıpları verilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda televizyon dizilerinin, dil kullanımındaki etkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:Günümüz dil modası, yatılı bölge ortaokulu, televizyon dizileri

TODAY'S LANGUAGE TREND IN REGIONAL BOARDING SECONDARY SCHOOL

ABSTRACT

Language as a living being open severe external impact. Today developing information Technologies and any situation and discourse about acquiring this tools can spread very quickly. Especially television broadcasts in people's resting times "especially television series" wide spread using many objects. For instance people start wearing Hürrem Sultan character's tiara in series "Muhteşem Yüzyıl". Some book sales increase which "Kurtlar Vadisi" series's characters put in hand. The series cause wide spreading some language uses. There is much more effects on children at school age. In "Pis Yedili" series, Damla

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

(Dilkopat) character often says "I say in quates.". In "Yalan Dünya" series Aunt Vasfiye character says "What do you do? Compelled." (N'apcan? Mecbur.). These sentences effect people's language using.

In this study, it is emphasize that How the language can change by the effects of television series. This study is researched on 50 students in 8th class, in Aysel Nadide Başar Regional Boarding Secondary School in Niksar, Tokat. And it is researched today's language trend changing television series effects. At the end of this studies, it is given much more using words, word groups and sentences. At the result of this study television series effects on language using can be explained.

Key Words: Today's language trends, regional boarding secondary school, television series

Giriş:

Dil, canlılar arası iletişimi sağlayan bir varlıktır. Ancak canlılar arasında dili etkili bir şekilde kullanmak ve onun imkânlarından yararlanmak insana özgü bir yetenektir (Demirel, 1999: 10).

Düşünme ve etki etme yetisine sahip insanoğlunun diğer davranışları gibi dili kullanma biçimi de dış etkilere açıktır. Bu dış etkenlerin başında toplumun yaşam biçimi gelir. Çünkü insan bir topluma aittir ve o toplumun yaşam biçimi insanın davranışlarında belirleyicidir. Sosyal yaşama bağlı olarak giyimimiz, yeme-içme düzenimiz, kültürlenme durumumuz ve hatta dil alışkanlıklarımız biçimlenir. Son otuz yılda enteraktif yaşam tarzının Türk hayatına girmesi toplumsal alışkanlıkların belirgin bir ölçüde değişmesine neden olmuştur. Özellikle son zamanlarda televizyon ve diğer interaktif araçların hayatımıza iyice girmesiyle teknolojiyi takip etmek ve onun sunduklarını fütursuzca kullanmak yaygın bir sosyal davranış haline gelmiştir. Bu çalışmada önemli bir teknoloji olan ve her eve giren televizyonun günlük konuşma dilini nasıl etkilediğini inceleyeceğiz.

Televizyon için pek çok şey söylenmiştir: "eğlendirici", "ağrı kesici", "israf diyarı", "yalnızların yoldaşı", "aptal kutusu", "beyaz gürültü", "zaman hırsızı", "dünyaya açılan pencere" ve daha birçok şey (Mutlu, 1999: 11). Fakat ne denirse densin, televizyon hakkında hangi yakıştırma yapılırsa yapılsın, onun yaşamımız üzerindeki etkisini yadsıyamayız. O, hayatımızın tam merkezine oturmuş bir bilgi kaynağı, bir rol model fabrikası ve bireylerin davranışlarını şekillendirmede etkili bir araçtır (Giddens, 2000). Aynı zamanda televizyon, kendini ve kendini yaratan koşulları ve gözde pratikleri popüler yapan, popülerlik yaratma ve tutmanın (Erdoğan - Alemdar, 2011: 103) etkin bir yoludur. Bunu çeşitli programlar aracılığıyla gerçekleştirir. Haber programları, eğlence programları veya diğer programlar hedefledikleri durumu gerçekleştirirken bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde konuşma diline etki ederler. Sözü ettiğimiz programlar arasında bir silsile şeklinde ilerleyen ve her gün, hafta yayınlandığı için tesir derecesi yüksek olan programların başında "dizi"ler gelmektedir. Bu tür programlar televizyonda, önemli bir paya sahiptir. Bu durum televizyondan gündelik hayata geçiş yapan söz kalıplarının, deyimlerin, adlandırmaların, kısacası "dizi dilleri"nin incelenmesi, medyanın gündelik dil pratikleri üzerindeki etkisini görmek (Köse, 2012: 24) için önemli birer veri kaynağı ortaya çıkarmaktadır.

Televizyon dizileri aslında güncel pek çok durum ve nesne üzerinde de benzer etkiye sahiptir. Özellikle ülkemizde neredeyse "fanatiklik" boyutuna gelen televizyon dizileri, birçok nesne kullanımını da etkilemiş ve yaygınlaştırmıştır. Örneğin; "Muhteşem Yüzyıl" dizisindeki Hürrem karakterinin taktığı taçların kullanımının başlaması ve artması; "Kurtlar Vadisi" dizi-

sindeki karakterlerin elindeki kitapların satış listelerinde de yukarı çıkması bunu göstermektedir. Bu diziler nesne kullanımını etkilediği gibi dil kullanımını da etkilemektedir. Buna, çalışmamızın diğer aşamalarında ayrıntılı bir şekilde değineceğiz.

Televizyondaki dizilerin kelime, kelime grubu ve cümle kullanımındaki etkisini belki de en çok okul çağındaki çocuklarda görmekteyiz. Çünkü dildeki değişimlerinin en çok gözlemlendiği alan çocukların dilidir (Akay, 2007: 6). Öztürk'ün "televizyon çocuğu" (Öztürk, 2002: 22) olarak adlandırdığı çocuklarımızda bu etkiyi gözlemlemek için Tokat ili Niksar ilçesi Aysel Nadide Başar Yatılı Bölge Ortaokulu 8.sınıfta okuyan 50 öğrenci üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırma "cinsiyet" faktörü dikkate alınmıştır. Öğrencilerin "hangi dizileri izledikleri, bu dizilerdeki hangi karakterden/ karakterlerden etkilenecek hangi kelime, kelime grubu veya cümleleri günlük hayatta kullandıkları" araştırılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi:

Bu çalışma, günümüzde önemli bir etki alanına sahip olan televizyon dizilerinin yatılı bölge ortaokullarında okuyan çocukların dil gelişimlerini nasıl etkilediğini incelemek için yapılmıştır. Araştırma Tokat ilinin Niksar ilçesinde bulunan Aysel Nadide Başar Yatılı Bölge Ortaokulunda, 8.sınıfta okuyan 50 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmamıza yönelik şu sorulara cevap aranmıştır:

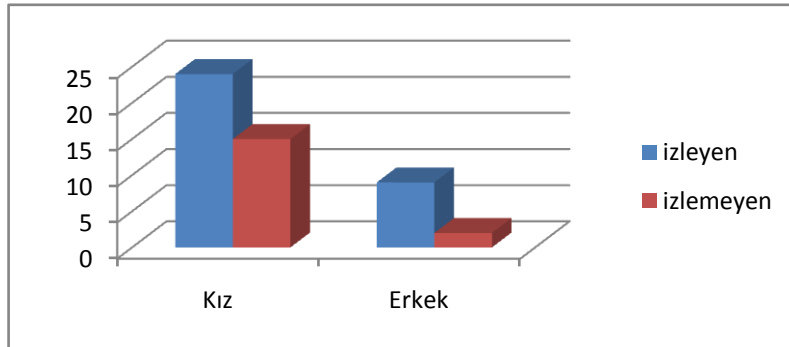
- 1- Ortaokul çağındaki çocuklar hangi dizileri izlemektedir?
- 2- Her bir diziyi izleyen kaç kız, kaç erkek öğrenci vardır?
- 3- Bu dizilerdeki hangi karakterler, hangi sözleri ile çocukların dil gelişimini etkilemektedir? Çocuklar bu kelimeleri hangi durumlarda kullanmaktadır?

Araştırmanın Bulguları:

Araştırmada 39 kız, 11 erkek olmak üzere toplam 50 öğrenci vardır. Kişilerin izlemiş oldukları diziler, dizilerin erkek ve kız öğrencilere göre izlenme sayısı, dizilerde etkilenen karakterler ve sözleri aşağıda verilmiştir.

PİS YEDİLİ

"Pis Yedili" adlı dizi 24 kız, 9 erkek öğrenci tarafından izlenip; 15 kız, 2 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter: Orço (Orçun)

Bu karakterin cümleleri 18 kız, 9 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a)Orçoo, iki 'o' ile: Espri yapmak için kullanır.
- b)HaybiHahaybiiii: Gülme cümlelerinin sonunda kullanır.
- c)Espriye gel arkadaş : Espri yaptıktan sonra kullanır.
- d)Kalimero: Merhaba demek için kullanır. (Kalimera)
- e)Kamilleeeerrr: Arkadaş grubuna seslenmek için kullanır.

2-Karakter: Dilkopat (Damla)

Bu karakterin cümleleri 22 kız, 3 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a)Aşkitoşkum: Yakın arkadaşlarına seslenmek için kullanır.
- b)Can pipişlerim: Yakın arkadaşlarına seslenmek için kullanır.
- c)Bana kötü bir şey mi söyledi yine: Arkadaşı kendine bir durumu açıklamak istediğinde işine gelmiyorsa kullanılır. Örneğin; arkadaşına ona ödev yapması gerektiğini söylüyorsa.
- d)Allah Allahyaaaa: İşine gelmeyen bir durum için ya da yapmak istemediği bir görev için kullanır.
- e)Tırnak içinde söylüyorum: Açıklamak istediği bir düşünce ya da vurgulamak istediği bir kelime için kullanır.

3-Karakter: Karabiber (Sevil)

Bu karakterin cümleleri 8 kız, 2 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a)Kızım senin toynaklarını sökerim: Arkadaşıyla dalga geçmek için kullanır.
- b)Bak kızım, kaşınma artık: Arkadaşıyla dalga geçmek için kullanır.
- c)Kızım: Arkadaşına hitap ederken kullanır.
- d)Lan: Arkadaşına hitap ederken kullanır.
- e)Manyak: Arkadaşına hitap ederken kullanır.

4-Karakter: Esmâ Sultan (Müdüre)

Bu karakterin cümleleri 3 kız öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a)Adamın dibi, erkeğin özü: Arkadaşına espri yaparak hitap etmek için kullanır.

5-Karakter: Furki (Kıvırcık, Furkan)

Bu karakterin cümleleri 11 kız, 2 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a) Pis ezik: Arkadaşına espri yaparak hitap etmek ve ya kızdığı birine seslenmek için kullanılır.

6-Karakter: Salça (Neşe)

Bu karakterin cümleleri 13 kız öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Bana da söyle bana da: Duymadığı bir dedikodu ya da cümleyi öğrenmek için kullanır.

b)Bak söylemezsen ölüm ya ölüm: Duymadığı bir dedikodu ya da cümleyi öğrenmek için kullanır.

7-Karakter: Güney (Paşa, Bayrampaşalı)

Bu karakterin cümleleri 8 kız, 4 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Sarışınım: Arkadaşına hitap etmek için -sarışın olmasa bile- kullanır.

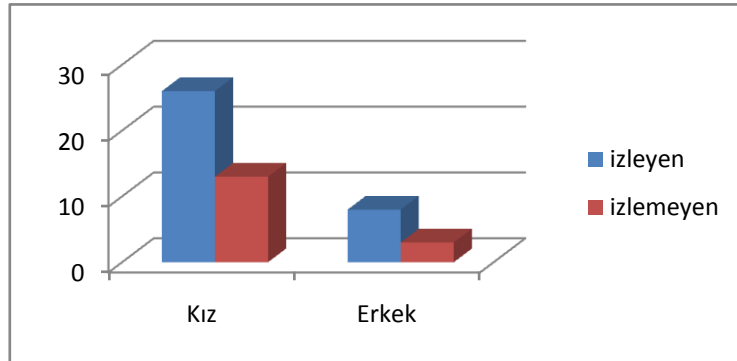
8- Karakter: Can (Canburger)

Bu karakterin cümleleri 18 kız, 6 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Beee: Arkadaşına zorla bir şey yaptırmak istiyorsa ünlem ya da yargı bildiren kelimelerden sonra kullanır.Örneğin; Git beeee, aman beee, of beee, yap beeee.....

ŞEFKAT TEPE

“Şefkat Tepe” adlı dizi 26 kız, 8 erkek öğrenci tarafından izlenip; 13 kız, 3 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter: Doktor

Bu karakterin cümleleri 17 kız, 8 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Gundi: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır. (Örneğin; Saf gundiler, haydi gundiler...)

b)Ağa: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.

- c) Alüminyum suratlı: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.
- d) Yağız oğlan: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.
- e) Çiçeeeem (çiçeğim): Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.
- f) Baş belaları: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.
- g) Muhteşem derecede zekam var: Kendini övmek istediğinde kullanır.

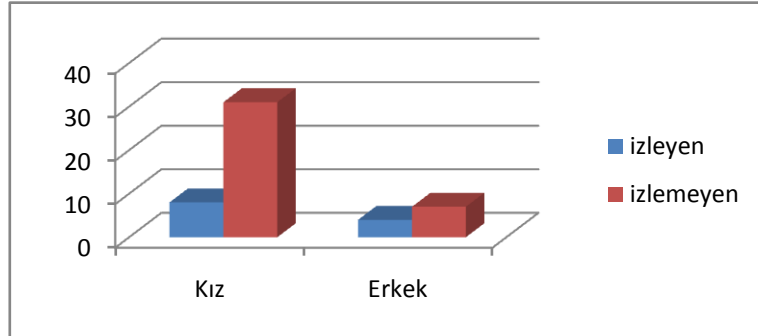
2-Karakter: Celil

Bu karakterin cümleleri 15 kız, 8 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a) Dağ fareleri: Hoşlanmadıkları kişiler için kullanır.
- b) İtalçakal: Hoşlanmadıkları kişiler için kullanır.
- c) Yılan: Sapsız eşekler: Hoşlanmadıkları kişiler için kullanır.
- d) Sapsız eşekler: Hoşlanmadıkları kişiler için kullanır.

ÇOCUKLAR DUYMASIN

“Çocuklar Duymasın” adlı dizi 8 kız, 4 erkek öğrenci tarafından izlenip; 31 kız, 7 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter: Haluk (Taş fırın erkeği)

Bu karakterin cümleleri 5 kız, 3 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a) Dominant teyze (Gönül): Kendisine bir şey yaptırmak için çabalayan arkadaşına hitap etmek amacıyla kullanır.

b) Ne gerek var: Yapmayı istemedikleri bir durum varsa bu durum için kullanır.

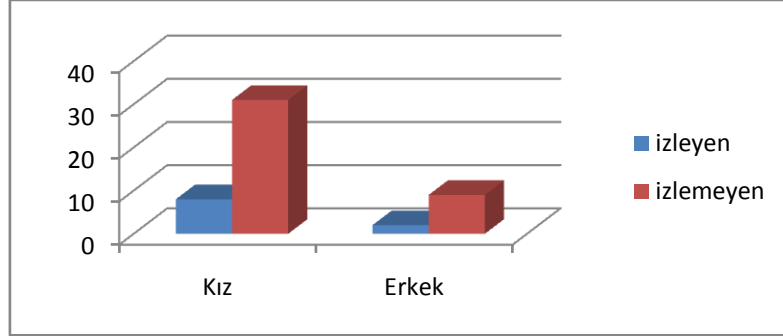
2-Karakter: Hüseyin

Bu karakterin cümleleri 4 kız, 4 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Adamı hasta etme Emine: Arkadaşına zorla bir şey yaptırmak istiyorsa, esprili bir dille yaptırmak için kullanır.

BABAM SINIFTA KALDI

“ Babam Sınıfta Kaldı” adlı dizi 8 kız, 2 erkek öğrenci tarafından izlenip; 31 kız, 9 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

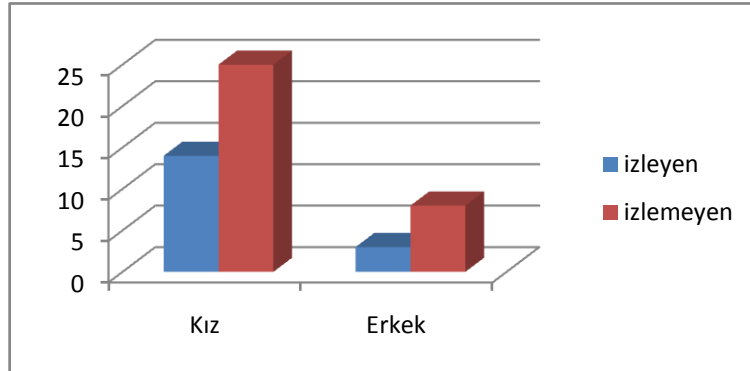
1-Karakter:Yazgan (Cafer)

Bu karakterin cümleleri 8 kız, 2 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Gebe: Sohbet edecek bir konu bulamadığında ya da canı sıkıldığında ortamı neşelendirmek için kullanır.

YALAN DÜNYA

“ Yalan Dünya” adlı dizi 14 kız, 3 erkek öğrenci tarafından izlenip; 25 kız, 8 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter:Zerrin

Bu karakterin cümleleri 14 kız, 2 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a) Kiiiizzzz: Cümlelerin sonunda espri amacıyla yapılan hitaplarda kullanır.

2-Karakter: Tülay

Bu karakterin cümleleri 12 kız, 1 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a) Ah anammm: Acıma duygusunu esprili bir dille anlatır.

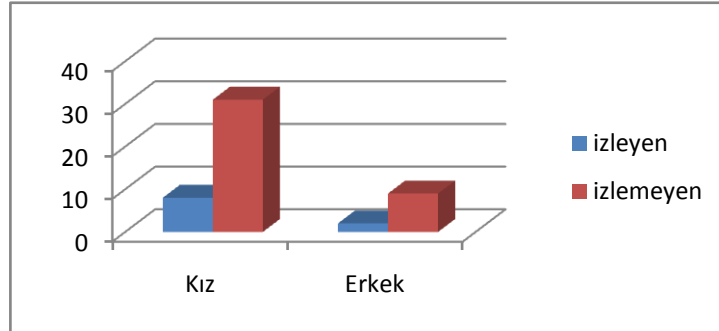
3-Karakter: Vasfiye teyze

Bu karakterin cümleleri 14 kız, 3 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a) Nap'can, mecbur: Bir şeyi yapmak zorunda olduklarını esprili bir dille anlatmak için kullanır.

SELENA

"Selena" adlı dizi 8 kız, 2 erkek öğrenci tarafından izlenip; 31 kız, 9 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter: Selena

Bu karakterin cümleleri 6 kız öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a)Selam kızlar: Arkadaşlarına "Merhaba" demek amacıyla kullanır.

2-Karakter: Hades

Bu karakterin cümleleri 4 kız, 2 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Yaşasın kötülük: Kötülük yapmadığı halde, kötülük yaptığını esprili bir dille anlatmak için kullanır.

b)Yumuşuk: Kızdığı arkadaşına hitap etme amacıyla kullanır.

3-Karakter: Aslı

Bu karakterin cümleleri 3 kız, 1 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Hepinizi tek tek tek rencide ederim: Espri yapmak amacıyla kullanır.

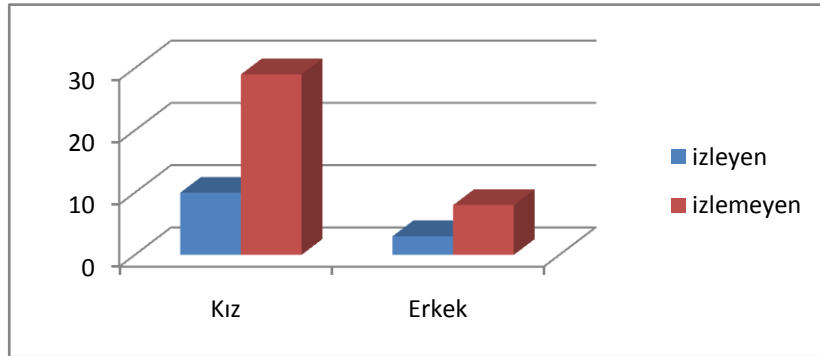
4- Karakter: Müstesna

Bu karakterin cümleleri 8 kız, 1 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Allah'ım sen benim geçilerime mukayyet ol: Hoşuna gitmeyecek bir olayı duyduğunda esprili bir dille tepkisini göstermek için kullanır.

AKASYA DURAĞI

“ Akasya Durağı” adlı dizi 10 kız, 3 erkek öğrenci tarafından izlenip; 29 kız, 8 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter: Sinan

Bu karakterin cümleleri 6 kız, 3 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Vicdansız Gaygana: Arkadaşına esprili bir dille sitem ederken kullanır.

b)Tırın tırıntırın: Bulunduğu ortamdan ayrılırken kullanır.

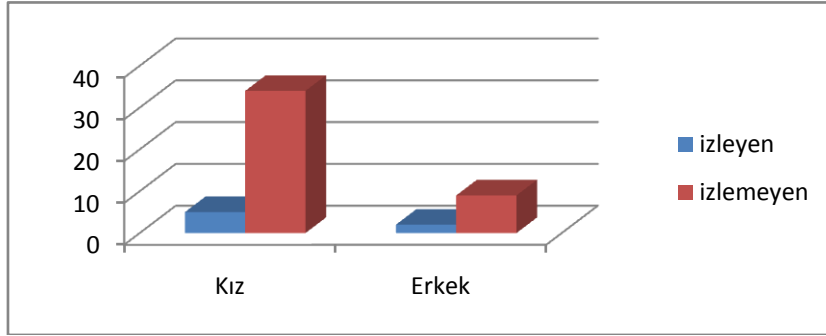
2-Karakter: Osman Ağa

Bu karakterin cümleleri 5 kız, 1 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Rumeli'nin şişmanı, Osman Aga düşmanı: İşine gelmediği bir cümleyi söyleyen kişiye esprili bir dille bu durumu anlatmak için kullanır.

MUHTEŞEM YÜZYIL

“ Muhteşem Yüzyıl” adlı dizi 5 kız, 2 erkek öğrenci tarafından izlenip; 34 kız, 9 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

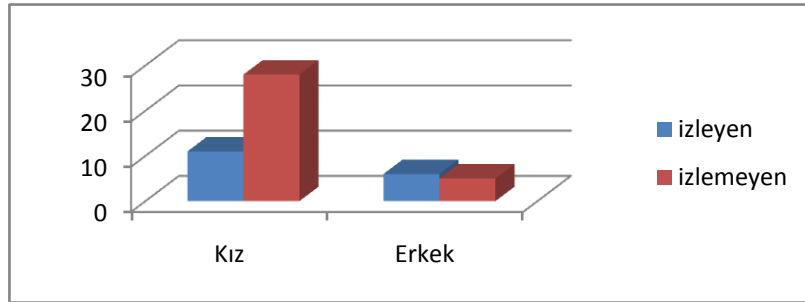
1-Karakter: Hürrem Sultan

Bu karakterin cümleleri 5 kız, 2 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a) Sülüman (Süleyman) : Birbirlerine hitap ederken kullanırlar.

ARKA SOKAKLAR

“ Arka Sokaklar” adlı dizi 11 kız, 6 erkek öğrenci tarafından izlenip; 28 kız, 5 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter:Mesut

Bu karakterin cümleleri 7 kız, 6 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

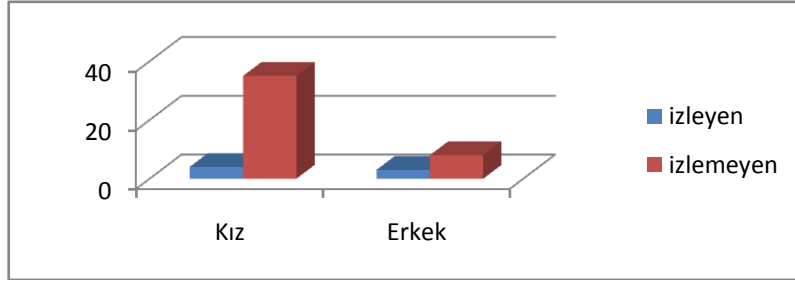
- a)Çoban yıldızı: Arkadaşına hitap ederken kullanır.
 b)Abi: Arkadaşına hitap ederken kullanır.
 c)Ver odunu, ver odunu: Ciddi yanlışlar yaptığını düşündüğü kişi için kullanır.
 2-Karakter: Hüsnü

Bu karakterin cümleleri 5 kız, 6 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a)Eşek sıpaları: Arkadaşına hitap ederken kullanır.
 b)Usta: Arkadaşına hitap ederken kullanır.

BABA OCAĞI

“ Baba Ocağı” adlı dizi 4 kız, 3 erkek öğrenci tarafından izlenip; 35 kız, 8 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

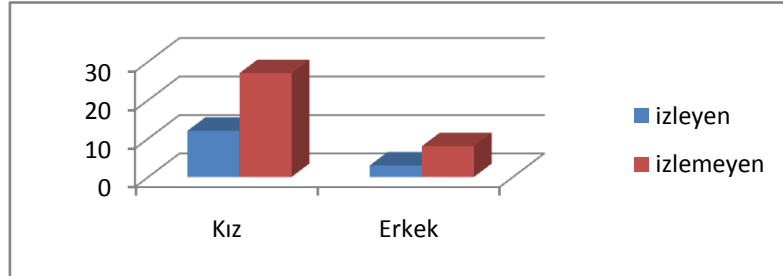
1-Karakter:Halil Efe

Bu karakterin cümleleri 4 kız, 3 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

- a) Höt: Arkadaşını susturmak için kullanır.

AŞKI MEMNU

“ Aşkı Memnu” adlı dizi 12 kız, 3 erkek öğrenci tarafından izlenip; 27 kız, 8 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

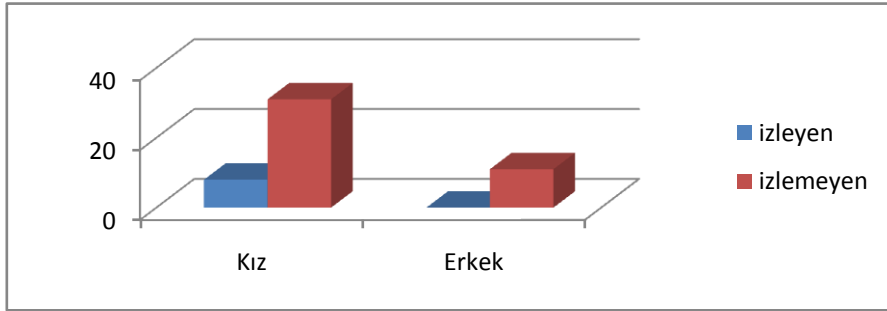
1-Karakter:Behlül

Bu karakterin cümleleri 12 kız, 3 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Behlül kaçar: Bulunduğu ortamdan ayrılırken kullanır.

ALEMİN KRALI

“ Alemin Kırallı” adlı dizi 8 kız öğrenci tarafından izlenip; 31 kız, 11 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter: Jülide (Jüjü)

Bu karakterin cümleleri 8 kız öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Şık şık şık: Yapmaktan hoşlandığı durumları anlatırken kullanır.

b)Lan: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.

2-Karakter: Oben

Bu karakterin cümleleri 6 kız öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Oğlum: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.

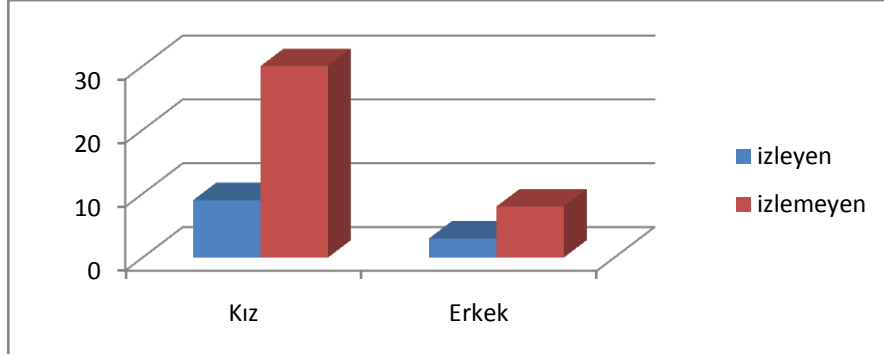
3-Karakter: Beşer

Bu karakterin cümleleri 8 kız öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Alamam canım, sağol: Yapmak istemedikleri durumlarda kullanır.

KARAGÜL

“ Karagül” adlı dizi 9 kız, 3 erkek öğrenci tarafından izlenip; 30 kız, 8 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter: Kendal Ağa

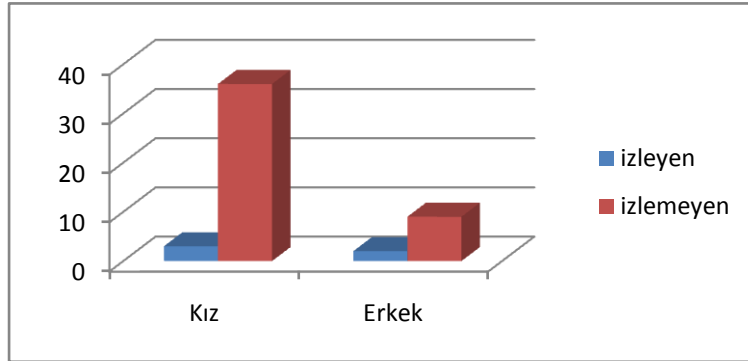
Bu karakterin cümleleri 9 kız, 3 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Deyzem oğlu, deyzemgızı: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.

b)Sosyete gülü: Arkadaşlarına hitap ederken kullanır.

SEKSENLER

“ Seksenler” adlı dizi 3 kız, 2 erkek öğrenci tarafından izlenip; 36 kız, 9 erkek öğrenci tarafından izlenmemektedir. Bu bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Bu dizide etkilenilen karakterler, bu karakterlerin kullandığı sözler ve öğrencinin bu sözleri hangi durumlarda kullandığı aşağıda verilmiştir.

1-Karakter:Pastaneci Sami

Bu karakterin cümleleri 3 kız, 2 erkek öğrenci tarafından kullanılmaktadır. Karakterin kullandığı cümle kalıpları ve öğrencilerin bu kalıpları hangi durumlarda kullandıkları aşağıda verilmiştir.

a)Ne yapıyon be ya: Arkadaşlarına nasıl olduklarını sorarken kullanır.

Araştırmamız sonucu izlenen diziler, izleyen kız/erkek öğrenci sayısı, izlemeyen kız/erkek öğrenci sayısı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Dizinin Adı:	İzleyen Kız Öğrenci Sayısı:	İzlemeyen Kız Öğrenci Sayısı:	İzleyen Erkek Öğrenci Sayısı:	İzlemeyen Erkek Öğrenci Sayısı:
1-Pis Yedili	24	15	9	2
2-Şefkat Tepe	26	13	8	3
3-Çocuklar Duymasın	8	31	4	7
4-Babam Sınıfta Kaldı	8	31	2	9
5-Yalan Dünya	14	25	3	8
6-Selena	8	31	2	9
7-Akasya Durağı	10	29	3	8
8-Muhteşem Yüzyıl	5	34	2	9
9-Arka Sokaklar	11	28	6	5
10-Baba Ocağı	4	35	3	8
11-Aşkı Memnu	12	27	3	8
12-Alemin Kırılı	8	31	0	11
13-Karagül	9	30	3	8
14-Seksenler	3	36	2	9

Sonuç ve Öneri:

Araştırmamız sonucunda öğrencilerin, on dört tane dizi izlediği ve günlük hayatlarında bu dizilerdeki kelimeleri kullandıkları saptanmıştır. Dikkat edilecek olursa bu dizilerin bir kısmı güncel dizilerken, bir kısmı ise eski dizilerdir. Öğrenciler eski dizileri, tekrar yayımlandığı için izleyebilmektedir. Öğrencilerin izlediği toplam dizi sayısının azlığı, televizyon izleme saatlerinin belirli ve kısıtlı zaman diliminde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu saatlerin esnek olması durumunda izlenen dizi sayısı artacağı muhakkaktır.

Yazımızda dikkat çekmek istediğimiz noktalardan bir tanesi de araştırmamızın yatılı bölge ortaokulunda yapılmış olmasıdır. Çünkü bu okullardaki yaşam tarzı, diğer okullardan farklıdır. Etüt, yemek, dinlenme ve yatma saatleri belirli zaman dilimlerine ayrıldığından öğrenciler hafta içi çok kısıtlı saatlerde; hafta sonu ise biraz daha geniş bir zaman diliminde televizyon seyredebilmektedir. Bu yönüyle diğer öğrencilerden ayrılmaktadır. Yani bir nevi televizyonun etkisinden az da olsa korunmuş vaziyettedirler. Böyle sınırlayıcı bir faktörün olmadığı durumlarda televizyonun da etkisi doğal olarak artacaktır. Bu yüzde ebeveynlerin televizyona erişimi sınırlandırılmasında ve sınırlı, seçilmiş seçkin izlenelere izin vermelerinde fayda vardır.

KAYNAKLAR

- Akay, R. (2007). *Dil Değişiminin Dilsel ve Toplumsal Nedenleri*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 4. Cilt, 1. Sayı, Sayfa 6.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*, İstanbul :Milli Eğitim Basımevi, Sayfa 10.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2011). *Kültür ve İletişim*, 3. Baskı, Ankara: Pozitif Matbaacılık, Sayfa 103.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara:Ayraç Yayınevi.
- Köse, A. (2012). *Medya ve Dil Oyunları: Gündelik Dil Pratiklerinde Televizyon Dizilerinin Etkisi*, Milli Folklor Dergisi, Sayı 93, Sayfa 24.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*, Ankara:Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yayınları, Sayfa 11.
- Öztürk, H.E. (2002). *Çocuk ve Televizyon*, İstanbul: Beyan Yayınları, Sayfa 22.

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE MEDYA 3.OTURUM

YOUTH AND MEDIA 3.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MEDYA KULLANIM ALIŞKANLIKLARININ VE BİLİŞİM SUÇLARI HAKKINDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

Aynur ARSLAN^{*}, Meltem KÖKDENER^{**}

ÖZET

Bilgilenmek, sosyalleşmek, tartışmak, eğlenmek gibi yaşamın birçok alanındaki ihtiyaçlar medya aracılığıyla karşılanabilmektedir. Bireyler gereksinim duydukları konularda seçtikleri medya araçları ve içerikleriyle ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Medya araçları hayatımızı kolaylaştırırken güvenlik sorunlarına sebep olmaya başlamıştır. Teknolojik yenilikler suç işlemeyi kolaylaştırırken yeni suç tiplerini de oluşturmuştur.

Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Samsun Sağlık Yüksekokulu birinci sınıf öğrencilerinin medya kullanım alışkanlıklarını ve bilişim suçları hakkındaki bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı tipteki çalışma, 20.02.2014-04.03.2014 tarihleri arasında; hemşirelik, ebelik, beslenme ve diyetetik birinci sınıfındaki 300 öğrenciye (%77), anket uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Evrenin tamamı araştırma kapsamına alınmıştır. Veriler SPSS 16.0 programıyla değerlendirilmiştir.

Katılımcıların %83.7'si kız, %16.3'ü erkektir. Öğrencilerin en çok kullandıkları medya aracı %65'le internet, en az kullandıkları %3'le radyodur. Katılımcıların %65'i bilgiyi en çok internette sağlarken, en az bilgi sağladıkları %0,4'le sinemadır. Öğrencilerin %93'ü interneti eğlenmek/sosyalleşmek için, %20'si akademik amaçlı kullanmaktadır. Öğrencilerin %28'inin son bir ay içerisinde ders kitabı haricinde kitap/dergi okumadıkları, okuyanların %30'unun edebi kitaplar/dergiler okudukları saptanmıştır. Öğrencilerin %73'ünün kişisel bilgisayarları vardır, %90'nı internete bilgisayar ve cep telefonu üzerinden bağlanmakta, %22.3'ü internet bankacılığını kullanmakta, %36'sı internette alışveriş yapmaktadır. Katılımcıların %40'ı lisanslı işletim sistemi kullanırken, %40'ı bilişim suçlarıyla ilgili yasalar hakkında bilgi sahibi ve %30'u gerekli bilgiye sahip olsalar hackerlik yapacaklarını söylemektedir.

Sonuç olarak öğrencilerin; medyayı günlük yaşamlarında ve akademik yaşamlarında daha bilinçli kullanabilmeleri için medya kullanımı ve medya okur-yazarlığı konulu derslerin konulması ve bilişim suçlarıyla mücadelede gerekli tedbirlerin alınması için toplumsal farkındalıklarının artırılması önerilmektedir.

1.GİRİŞ

Toplumsal yaşamı eş zamanlı olarak etkileyen ve aynı zamanda ondan etkilenen medya; demokratik yaşamın en güçlü unsurlarından biridir. Günümüz toplumlarında bireylerin günlük

^{*} Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Sağlık Yüksekokulu.

^{**} Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Sağlık Yüksekokulu.

kişisel ihtiyaçlarından toplumsal ihtiyaçlarına kadar tüm yaşam alanlarına dahil olan medya, aynı zamanda insanların dünyayı öğrenme ve tanıma aracı olarak da önemli bir role sahiptir (Toruk, İ. 2008).

Bireylerin medya kullanım tercihlerini birçok farklı davranışla ve ihtiyaçla açıklamak mümkündür. Kişilerin bireysel ve toplumsal bazı gereksinimlerine göre kitle iletişim araçlarını ve içeriklerini seçtikleri ve bu yolla belirli doyumlara ulaştıkları görüşünü savunan kullanımlar ve doyumlar yaklaşımına göre medya kullanıcıları kendisi için en doyurucu olan iletişim içeriğini etkin biçimde aramaktadır (Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. 2005, Bayram, F. 2007).

Dolayısıyla kullanımlar ve doyumlar yaklaşıma göre önemli olan, izleyicinin ya da tüketicinin medya ile ne yaptığı ya da medya üzerinden hangi ihtiyaçlarını giderdiğidir. Medya kullanıcısının gereksinim ve doyumlarını Mc Quail, Blumler ve Brown; oyunca (eğlence), kişisel ilişkiler, kişisel kimlik ya da bireysel psikoloji ve gözetim olmak üzere dört kategoride belirlemiştir (Koçak, G. 2012).

Günümüzde en yaygın kullanılan medya organı bilgisayar ve dolayısıyla internettir. Bilgisayar teknolojisi önceleri yalnızca bir araç olarak görülmekte ve belirli amaçlar için kullanılmakta iken, yaşadığımız çağda bilişim teknolojilerinde devrim niteliği taşıyan gelişmeler sonucunda, tüm dünyada yaygınlaşmaya ve hayatın her alanında aktif biçimde kullanılmaya başlamıştır. (Karagülmez A., 2011; Alaca B., 2008;).

Bilişim teknolojilerinin günümüzde geldiği noktada, klasik anlayış değişmiş ve eğitimden devlet sektörüne, ticaretten eğlence sektörüne kadar her alanda (Karagülmez A., 2011; Alaca B., 2008;18) hem iş, hem sosyal hayatımızı kolaylaştırır hale gelmiştir Karagülmez A., 2011, Alaca B., 2008; Alaca B., 2008; 4Boğa, U., 2011;1).

İnternetin tüm dünyada yaygınlaşması, alışverişi ve haberleşmeyi mümkün kılması ayrıca bilgisayar kullanıcıları arasında bağlantıyı sağlaması nedeniyle (Alaca B., 2008) pek çok resmi kurum ve kuruluşların bilgisayarı bu ağa bağlanmaktadır. Bunun bir uzantısı olarak da hemen hemen her alanda her türlü kayıt ve bilgi saklama işlemleri bilişim teknolojileri sayesinde gerçekleşmektedir (Alaca B., 2008). Her geçen gün artan bilgisayar kullanıcı sayısı bilişim teknolojilerinin insanoğlu için vazgeçilemez bir boyuta ulaşmasını sağlamış ve toplumun büyük bir kesimini bilgisayarlara bağımlı hâle gelmiştir (Karagülmez A., 2011; Alaca B., 2008.) Bilişim ve internetin dünyada bir anda yaygınlaşması bir yandan sınırsız özgürlük tanırken, öbür yandan da (Alaca B., 2008) interneti suç işleme konusunda önemli bir kaynak haline gelmiştir ve bilişim sistemlerinin kötüye kullanılması gibi bir takım olumsuzlukları da hayatımıza sokmuştur. Bu sürecin sonucu olarak da hukuki ihlallerde, suçta artış görülmüş (Karagülmez A., 2011; Alaca B., 2008) ve yeni suç alanlarının doğmasına neden olmuştur (Alaca B., 2008).

Avrupa Ekonomik Topluluğu Uzmanlar Komisyonu'nun Mayıs 1983 tarihinde Paris Toplantısı'nda yaptığı tanımlamaya göre bilişim suçları; "Bilgileri otomatik işleme tabi tutan veya verilerin nakline yarayan bir sistemde gayri kanuni, gayri ahlaki veya yetki dışı gerçekleştirilen her türlü davranış" olarak tanımlanmaktadır. Bilişim suçu" olarak tanımlanacak suç için, "bilgisayar suçu", "bilişim ihlali", "bilişim suçluluğu", "bilgisayar vasıta kullanılarak işlenen suç", "bilgisayarın kötü niyetli kullanımı, internet suçu veya "siber suç gibi " değişik tanımlar kullanılmaktadır (Alaca B., 2008; Boğa U., 2011).

Bilişim sistemlerine özgü yasadışı eylemlerin içinde en yaygın olanı yetkisiz erişimdir (Erdoğan, 2010). Zira bilişim suçlarının büyük bir çoğunluğu sisteme girilmek suretiyle başlamaktadır. "Sisteme girmek" kavramından, bir bilişim sisteminde bulunan verilere, yakın mesafeden veya uzaktan başka bir cihaz yoluyla erişilmesi anlaşılmaktadır. Bilişim sistemine girme suçu, failin hedef dosya ya da programlara izinsiz giriş yapması halinde ortaya çıkmaktadır (Erdoğan, 2010). Bugün bilişim suçları geniş bir yelpazeye yayılmış durumdadır. Verileri yok etme, hesapların ihlali, dolandırıcılık, sahtekarlık, kişisel verilerin kötüye kullanımı, lisansız yazılım kullanma, tehdit, şantaj, web sitesi hacking, e-posta ve sosyal paylaşım siteleri kırma gibi suçlar bu kapsam dahilinde görülmektedir (Boğa, U.,2011).

Bilişim suçları, bireylerin şeref ve haysiyetine yönelik ihlallerin ortaya çıkmasına neden olan, gerçekleştirilmesi çok kolay ancak kontrol edilmesi ve suç failinin belirlenmesinin çok güç olduğu suçlardır (Boğa U.,2011).

Bilişim suçları, tek bir bilgisayarla işlenebileceği gibi internet üzerinde ya da bir kredi kartı kullanılarak da yapılabilmektedir. Genel kullanıma açık olan internet kafelerin, kablosuz internet erişim artması, başka sistemlere müdahale edilmesini sağlayan programlar, kurumların uluslararası çalışmaya başlaması, hizmetlerin globalleşmesi ile birlikte bilişim suçlarına olan ilgi de artmaktadır, ve hızla gelişen teknoloji sayesinde suçlu izi takip etmek neredeyse imkansız hale gelmiştir (BoğaU.,2011).

Bilişim suçlarıyla oluşacak sosyal olaylara örnek olarak internet, telefon gibi haberleşme araçlarının durdurulması bankacılık ve finans kurumlarının işlem yapmasının engellenmesi, toplum hizmetlerinin aksatılması, kurumlara yaşatılabilecek maddi ve manevi zararlar sayılabilir (BoğaU.,2011).

Medyada ve internet üzerinde bilişim suçlarını işleyenler çok zeki insanlar olarak gösterilmekte, verilen zararlar ve kişiler üzerinde bıraktığı etkiler üzerinde yeterince durulmamaktadır (Boğa U.,2011).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin medya kullanım alışkanlıklarının tespiti ve bilişim suçlarına yönelik bilgi düzeyleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evrenini Samsun Sağlık Yüksekokulu 1. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Çalışmamıza ebelik, hemşirelik ve beslenme diyetetik bölümlerinde eğitim gören araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenciler dahil edilmiştir. Evren üzerinde çalışma yapıldığı için örneklem seçilmemiştir. Tanımlayıcı tipteki bu çalışma, 20 Şubat-4 Mart 2014 tarihleri arasında, hemşirelik ebelik ve beslenme ve diyetetik birinci sınıfında okuyan 300 öğrenciye (% 77), öz bildiri yöntemi ile anket uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada katılımcılara, araştırmacı ekip tarafından hazırlanan 55 soruluk bir anket formu uygulanmıştır. Veriler SPSS-16.0 programıyla değerlendirilerek, analizinde frekans ve yüzdeler kullanılmıştır.

4. Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin %83.7' si kız, % 16.3' ü erkektir. Ankete katılanların %24.5'i beslenme ve diyetetik bölümü, % 36.9 ebelik bölümü, % 38.9 hemşirelik bölümü öğrencileridir. Öğrencilerin üniversiteyi kazanan kadar % 52.8'i il merkezinde , % 39.1'i ise ilçe merkezinde yaşamış, şu anda ise % 54.9 yurttta kalırken % 30'u ailelerinin yanında kalmaktadır. Katılımcıların % 67 sinin aylık geliri 500 TL den az, % 27.5'inin ise aylık bütçesi 500-1000 TL arasındadır. Öğrencilerin ailelerinin aylık bütçesine bakıldığında % 21'i 1000-1500 TL , % 23.6'sı 500-1000 TL arasında gelire sahiptir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin medya kullanım alışkanlıklarını ölçmek üzere internet, televizyon, radyo, sinema, gazete ve kitap/dergi'den oluşan medya organlarından en sık hangilerini kullandıklarını 1 en çok, 6 en az olmak üzere sıralamaları istendiğinde; 152 öğrenci (%65) interneti 1. sırada, 96 öğrenci (%41,2) televizyonu 2. sırada, 66 kişi (%28,3) kitap/dergiyi 3.sırada, 65 kişi (%28,2) gazeteyi 4. Sırada, 55 kişi (%22,3) sinemayı 5. sırada ve 87 öğrenci (%37,3) radyoyu 6.sırada en sık kullandıkları medya organları olarak göstermişlerdir.

Öğrencilerden medya organlarını en fazla bilgi sağlama durumuna göre 1 en çok, 6 en az olmak üzere sıralamaları istendiğinde ise; 153 kişi (%65,7) en çok bilgi sağladığı medya organı olarak yine interneti 1. sıraya, 72 kişi (%30,9) kitap/dergiyi 2. sıraya, 105 kişi (%45,1) gazeteyi 3. sıraya, 91 kişi (%39,1) radyoyu 5.sıraya ve 130 kişi (55,8) sinemayı 6.sıraya koymuştur.

Çalışmada medya organlarının en fazla hangi amaçlar için kullanıldığı sorgulandığında, interneti 217 kişi (%93,1) eğlenmek ve sosyalleşmek için kullandığını, 205 kişi (%88) bilgilenmek, öğrenmek ve haberdar olmak için kullandığını bildirmiştir.

Gazeteyi 184 kişi (%79) bilgilenmek, öğrenmek ve haberdar olmak için, radyoyu 158 kişi (%67,8) eğlenmek ve sosyalleşmek için, televizyonu164 kişi (%70,4) eğlenmek ve sosyalleşmek için, televizyonu ise 159 kişi (%68,2) bilgilenmek, öğrenmek ve haberdar olmak için takip ettiğini bildirmiştir. Medya organları arasından sadece gazete kullanımında bilgilenmek, öğrenmek, haberdar olmak en fazla tercih edilen seçenek olmuş, diğer medya organlarının kullanım amacında öncelik eğlenmek ve sosyalleşmek olarak tespit edilmiştir.

Öğrencilerden televizyonda izledikleri program türlerini 1 en çok olmak üzere sıralamaları istendiğinde 75 kişi (%32,2) yerli ve yabancı dizileri 1. sırada, 52 kişi (%22,3) müzik-eğlence-yarışma programlarını 2. sırada, 36 kişi (%15,5) haber bülteni ve haber programlarını 3. sırada göstermişlerdir.

Öğrencilere sinemaya gitme durumları sorulduğunda 211 kişi (%90,6) sinemaya gittiğini, 97 kişi (%41,6) ayda bir kez gittiğini belirtmiştir. Öğrencilerin 189'u (%81,1) gazete okuduğunu, 131'i (%56,2) gazeteyi eline geçtikçe okuduğunu bildirmiştir.

Gazetede en çok okunan konular sorulduğunda 162 kişi (%69,5) güncel haberleri takip ettiğini, 121 kişi (%50,9) sağlık konularını ve köşelerini, 114 kişi (%48,9) bulmaca köşesini, 101 kişi (%43,3) moda-magazin haberlerini takip ettiğini bildirmiştir.

Öğrencilerden internette en çok girdikleri siteleri 1 en çok olmak üzere sıralamaları istendiğinde 153 kişi (%65,6) sosyal paylaşım sitelerini 1.sırada göstermiş, 69 kişi (%29,6) müzik-eğlence sitelerini 2.sırada, 58 kişi (%24,8) film izleme sitelerini 3.sırada göstermiştir.

Öğrencilerin % 73'ünün kendine ait bilgisayar olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların % 28.3'ü 2-4 saat, % 27.5'i 0-2 saat, % 25.3' ü ise 4-6 saat internette zaman geçirdiğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin % 39.1'i bilgisayar ve cep telefonu ile internete girmektedir.

Üniversite öğrencilerinin %22.7'si internet bankacılığını kullanmakta, %36'sı internetten alışveriş yapmaktadır. Öğrencilerin bilişim suçları hakkındaki bilgi düzeylerine bakıldığında; %38.2'si bilişim suçlarıyla ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi, %48'i internetten lisanssız yazılım programları indirmekte, %49.5'i kredi kartı ile yapılan alışverişlerde şifre uygulamasının güvenli bulmakta, %90.2'si sosyal paylaşım sitelerinde konulan kişisel bilgi ve fotoğraflar kötü niyetli kişilerce kullanılabilceğini düşünüyor ve % 30.9'u yeterli bilgiye sahip olsa hackerlik yapacaklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların bilişim suç teknikleri ile ilgili bilgi düzeyine bakıldığında; %27.9'si bilgisayar korsanlığı hakkında, %27.5'i web hırsızlığı hakkında, %70.4'ü bilgisayar virüsü hakkında %53.2'si kredi kart dolandırıcılığı hakkında, 5 24.1' i istem dışı posta hakkında, %29.6'si internette kumar, %34.3'ü internette tehdit hakkında ve % 27.2'si çocuk pornografisi hakkında bilgi sahibidir.

4. TARTIŞMA

Öğrencilerin medya kullanım alışkanlıklarını ve bilişim suçları konusundaki farkındalıklarını ölçmek üzere yaptığımız araştırmamızda; internet, televizyon, radyo, sinema, gazete ve kitap/dergi'den oluşan medya organlarından öğrencilerin en sık kullandıkları medya organı %65 ile birinci sırada internet olarak tespit edilmiştir. Çalışmamızda öğrencilerin en fazla bilgi sağladıkları medya organının %65,7 ile yine internet olduğu saptanmıştır. Toruk'un (2007) Selçuk Üniversitesi öğrencileriyle yaptığı araştırmada ise internet %21,5 ile en çok tercih edilen medya organları arasında 2. sırada tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan; yaklaşık yedi yıllık bir zaman diliminde öğrencilerin internet kullanımının ortalama üç kat arttığını ve internetin diğer medya organlarını geride bıraktığını görebiliriz.

Çalışmamızda öğrencilerin medya organlarını öncelikle eğlenmek ve sosyalleşmek amacıyla, daha sonra da bilgilenmek, öğrenmek ve haberdar olmak için kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin %93,1'i interneti, %70,4'ü televizyonu eğlenmek ve sosyalleşmek kullanırken; interneti %88, gazeteyi, %79 katılımcı bilgilenmek, öğrenmek ve haberdar olmak için kullanmaktadır. Öğrencilerin sadece %20'sinin interneti akademik amaçla kullandığı tespit edilmiştir. Toruk'un (2007) çalışmasında medya organlarını kullanım amacı, büyük oranda bilgilenmek ve öğrenmek iken bizim çalışmamızda eğlenmek ve sosyalleşmek birinci amaç olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışmamızın yalnızca üniversite birinci sınıf öğrencilerini kapsamaması ve bu öğrencilerin de üniversiteye yeni başlamış olmaları, evden, arkadaşlarından ayrılmamanın getirdiği yalnızlıkla eğlenmek ve sosyalleşmek ihtiyacı içinde oldukları görüşüyle açıklanabilir. Ayrıca çoğunluğu düşük gelir grubundan olan öğrenciler için internet ve diğer medya organlarının görece ucuz eğlence imkanı sağlaması da medya organlarının eğlence amaçlı tercih edilmesine sebep gösterilebilir.

Öğrencilerin %32,2'sinin televizyonda en çok yerli-yabancı dizi izledikleri tespit edilmiştir. Lowery,a göre televizyon dizilerinde kadın izleyiciler hedef alındığı için en çok onlar arasında popüler olmaktadır. Televizyon dizilerinin en yoğun izleyicileri 19-25 yaş aralığındaki kadınlardır (Lowery'den aktaran, Özkan, 2013). Araştırma grubumuzun %83,7'sinin kız öğrenciler-

den oluşması ve ortalama yaşın 19 olması nedeniyle bulgularımızın Lowery'in tespitleriyle örtüşmektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin kendine ait bilgisayara sahip olma oranı %73'ü olarak bulunmuştur. Bilik'in 2012 yaptığı çalışmada öğrencilerin %93.63'ü bilgisayara sahiptir.

Katılımcıların %39.1'i internete bilgisayar ve cep telefonundan girmektedir. Bilik'in 2012 yaptığı çalışmada katılımcıların %98.08'i bilgisayardan internete girmektedir. Bizim çalışmamızdan elde ettiğimiz bulgularımızdan oldukça fazladır.

Ankete katılanların %22.7'si internet bankacılığını kullanmakta ve %36'sıda internetten alışveriş yapmaktadır. Bilik'in 2012 yaptığı çalışmada katılımcıların %72.12 internet bankacılığını kullanmamakta ve %59.94'ü internetten alışveriş yapmaktadır, bu sonuç bizim çalışmamızla uyumludur. Katılımcılarımızın öğrenci olması ve düzenli bir gelirlerinin olmaması internet bankacılığını ve internetten alışveriş yapmadıklarını göstermektedir.

Katılımcıların %38.2'si bilişim suçlarıyla ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibidir ve %48'i lisansız yazılım programı kullanmakta ve film indirmektedir. Bilik'in 2012 çalışmasında ankete katılanların % 58.65'i lisanslı işletim sistemi kullanmakta ve bizim çalışmamızla uyumludur. Öğrencilerin % 67'sinin aylık gelirlerinin 500 TL den az olduğunu düşünürsek lisansız yazılım kullanmaları ve film indirmeleri doğaldır.

Katılımcıların bilişim suç teknikleri hakkındaki bilgi düzeylerine baktığımızda bilgisayar virüsleri %70.4 oranıyla diğer tekniklere nazaran daha çok bilindiği görülmüştür.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %27.9'u kredi kartı işlemleri esnasında kart bilgilerinin kopyalandığı hakkında bilgi sahibi ve % 28.4'ü internetten alışveriş esnasında hesaplarına erişilebileceğini bilmektedir. Öğrencilerin % 63.1'i kendilerini kamu görevlisi olarak tanıtanların para ve kontör transfer taleplerinin dolandırıcılık olduğunu bilmektedir. Bu konunun yazılı ve görsel basında sık sık yer alması ve emniyet müdürlükleri tarafından yapılan SMS uygulamaları bu konu hakkındaki bilgi düzeyinin yüksek olmasında etkilidir.

5. SONUÇ

Üniversite öğrencilerinin medya kullanım alışkanlıklarının tespiti ve bilişim suçlarına yönelik bilgi düzeyleri belirlemek amacıyla yaptığımız bu çalışmada öğrencilerin medya organlarını öncelikle eğlenmek ve sosyalleşmek amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir. Medya kullanımında bilgilenmek, öğrenmek ve haberdar olmak eğlenceden sonra gelirken, akademik amaçlı medya kullanımı ise oldukça düşüktür.

Öğrencilerin %73'ü bilgisayara sahiptir ve %65'i interneti diğer medya organları arasında birinci sırada kullanmaktadır. Dolayısıyla bilgisayarı ve interneti de kapsayan bilişim teknolojileri hakkında bilgi sahibi olmak günümüzde çok önemlidir. Toplumsal yaşamın her alanında kullanılan bilişim teknolojileri beraberinde yeni sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bugün tüm dünyada bilişim suçları toplum hayatını ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına bakarak; öğrencilerin tüm medya araçlarını günlük yaşam pratiklerinde ve akademik yaşamlarında daha bilinçli kullanabilmeleri için seçmeli ders olarak medya kullanımı ve medya okur-yazarlığı gibi derslerin üniversite müfredatına konulması; gençlerin eğlenme ve sosyalleşme ihtiyaçlarını medya araçları dışında karşılayabilmeleri için, üniversitelerin ve diğer kurumların bilim, sanat ve sporla ilgili çeşitli faaliyetleri her dönemde düzenleyerek gençlerin katılımını teşvik etmesi önerilebilir.

Bilişim teknolojilerinin olumsuz etkileriyle karşılaşmamak için ise; gençler başta olmak üzere, tüm kullanıcıların teknolojiyi kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi, medyanın bilişim suçlarına ilişkin konulara dikkat çekmesi önerilebilir. Bilişim suçlarıyla mücadelede bilişim teknolojilerine yönelik ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerin yapılması ve bilişim ulusal veri tabanının oluşturulması oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Alaca B (2008) Ülkemizde Bilişim Suçları Ve İnternetin Suça Etkisi (Antropolojik Ve Hukuki Boyutları İle), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, F. (2007). Bireylerin Gazete Okuma Alışkanlıkları: Kullanımlar Ve Doymalar Yaklaşımına Göre Okuyucu Davranışları, Tercihleri Ve Nedenleri Üzerine Bir Uygulama. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Boğa,U (2011) Bilişim Suçlarıyla Mücadele, Radyo Ve Televizyon Üst Kurulu, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Erdoğan Y, Bilişim Sistemine Girme Ve Kalma Suçu., Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12.:1363-1433 Tulum I (2006) Bilişim Suçlarıyla Mücadele, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005). Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram Ve Araştırmalarının Tarihsel Ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi. Erk Yayıncılık, Ankara.
- Karagülmez A (2011) Bilişim Suçları Soruşturma ve Kovuşturma Evreleri, Seçkin Yayıncılık (3.baskı), Ankara
- Toruk, İ. (2008). "Üniversite Gençliğinin Medya Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Analiz" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19):475-488.
- Koçak, G. (2012). Bireylerin Sosyal Medya Kullanım Davranışlarının Ve Motivasyonlarının Kullanımlar Ve Doymalar Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: Eskişehir'de Bir Uygulama, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.
- Özkan, R. (2013). "Televizyon Dizilerinin Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesi (Niğde Üniversitesi Örneği)" Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/12 Fall p. 1017-1029.

GENÇLERİN SOSYAL MEDYADA KULLANDIKLARI DİLİN TOPLUM DİLBİLİMSEL AÇIDAN SINIFLANDIRILMASI

Azize ÖZDEMİR *

ÖZET

Son yıllardaki teknolojik gelişmelerle birlikte internetin gündelik hayattaki yeri artmaktadır. Artan ve yaygınlaşan internet kullanımı içerisinde en büyük payı; sosyal medya olarak nitelenen iletişim / paylaşım kanalları oluşturmaktadır. Sosyal medyada kullanılan dil yalnızca işitimi imgesi ve harflerden oluşmamaktadır. Bu açıdan, Toplum-dilbilim doğal dillerin türlü toplumsal ve ekinel bağlamlarda, toplumla olan ilişkileri açısından incelenmesiyle uğraşan bir bilim dalı olarak çalışmayı anlaşılır kılacaktır.

Bu çalışmada sosyal medyada kullanılan dil, gençlik kültürü ve kimliği arasında bir bağ kurularak, toplum-dilbilimsel açıdan ele alınacaktır. Araştırmanın yöntemi açısından, sosyal medyayı kullanan 15-21 yaş aralığındaki toplam 100 çocuk ve gencin sosyal medyadaki paylaşımlar üzerinden yaptıkları sözceleleri, dilsel ve dil dışı göstergeler kullanım biçimlerine göre tasnif edilmiştir.

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular bize, gençler tarafından sosyal medya dilinin kullanımı günlük konuşma diline yeni kelime ve kavramlar getirdiğini göstermektedir. Bu kelime ve kavramlar, var olan sözcüklerdeki sesleri (harfleri) silme ve kırpma, sözcükte var olan sesleri başka seslerle değiştirme, Türkçede var olmayan seslerin diğer dillerden alınan seslerle değiştirilmesi, diğer dillere ait dil bilgisini Türkçe dil bilgisine uyarlaması şeklindedir. Sosyal medya kullanan gençleri çevreleyen tüm bu göstergeler ve gündelik arasındaki etkileşim artarak devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumdilbilim, Sosyal Medya, Facebook

SOCIOLINGUISTIC CLASSIFICATION OF THE LANGUAGE USED BY YOUTH IN SOCIAL MEDIA

ABSTRACT

With the recent developments in technology, the use of Internet in daily life has increased. Communication/sharing channels characterised as 'social media' have the lion's share within the increasing and spreading use of Internet. Social Media Language does not only consist of audial images or letters. In this respect, sociolinguistics will make this study understandable as a discipline dealing with the examination of relationship between the society and the social and cultural contexts of natural languages. In the framework of this study, the language used in social media will be discussed in terms of sociolinguistic by establishing a bond between youth culture and identity. With regards to research method, utterances used on social media sharings by 100 children and young ones, aged

* Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bölümü

between 15-21, will be classified according to the usage of linguistic or nonlinguistic forms. Following the searches, results show us that social media language used by the youth introduces new words and notions to daily language. These words and notions are formed by deleting and clipping the letters of existing words, changing the letters to another one and adapting the grammar of other languages to Turkish grammar. These all indicators that encircling the youth using social media and interactions in daily are supposed to be continue increasingly.

Key Words: Sociolinguistic, Social Media, Facebook

1.GİRİŞ

Son yıllardaki teknolojik gelişmelerle birlikte internetin gündelik hayattaki yeri artmaktadır. Artan ve yaygınlaşan internet kullanımı içerisinde en büyük payı; sosyal medya olarak nitelenen iletişim / paylaşım kanalları oluşturmaktadır. Sosyal medya; kullanıcılarına karşılıklı paylaşım olanağı sağlayan ve internet içerisinde geniş bir alana sahip ağlara verilen genel bir kavram olarak tanımlanabilir. Diz üstü bilgisayarlar ve telefon, tablet bilgisayar gibi taşınabilir/mobil cihazlar üzerinden de internet erişiminin sağlanabilmesi ve sosyal medya ağlarının kullanılabilmesi, sosyal medyadaki akışın sürekliliğini sağlamaktadır. Sosyal paylaşım ağları ve sözlükler, ansiklopedi veri tabanları, forumlar, arkadaşlık siteleri gibi sosyal medyayı oluşturan alanlardaki iletişim, dil ile gerçekleşmektedir. Bu dilin tüm sosyal ağlar için ortaklaştığı yönler olduğu gibi her bir sosyal ağ için ayrı kullanımları ve söz dağarcığı da mevcuttur. Sosyal medyada kullanılan dil yalnızca işitimi imgesi ve harflerden oluşmamaktadır. Dilsel göstergeler ve dil dışı göstergeler sosyal medyada hem tek başlarına hem de birlikte kullanılmaktadırlar.

Bu çalışmada sosyal medya ve paylaşım ağlarında kullanılan dil, gençlik kültürü ve kimliği arasında bir bağ kurularak, toplum-dilbilimsel açıdan ele alınacaktır. İnceleme konusuna geçmeden önce konunun daha iyi anlatılabilmesi ve anlaşılabilmesi için, sosyal medyanın ne olduğuna, nelerin sosyal medya içerisinde sayılabileceğine ve sosyal medyanın kullanım sıklığına yer verilecektir.

2. SOSYAL MEDYA: TANIM, İÇERİK VE KULLANIM SIKLIĞI

Ortalama yirmi yıllık ömrü olmasına rağmen internetin gündelik hayatımızdaki kapsamı oldukça geniştir. Birkaç yıl öncesine kadar sadece *“internet”* sonrasında ise *“sanal âlem”* kelimeleri ile karşılanan bu yeni iletişim aracının ifadesine —sosyal medya kavramı da eklenmiştir. *Sosyal medya* kavramına son yirmi yılda basılan Türkçe sözlüklerde henüz yer verilmemektedir.

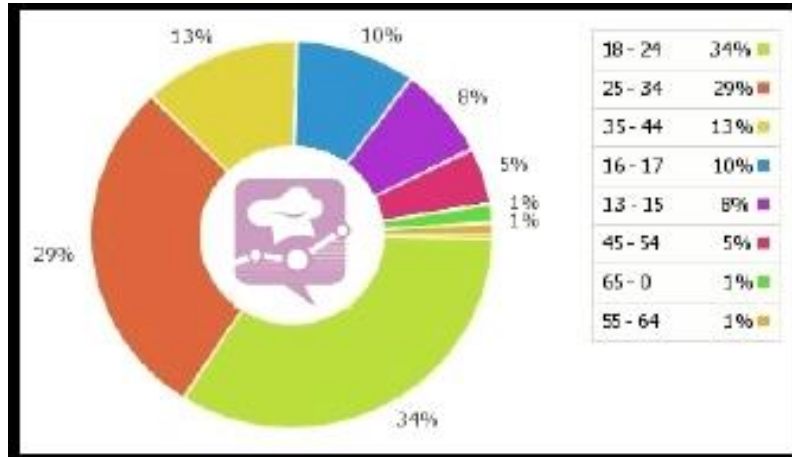
Sosyal medyanın internet kavramından en belirli farkı; veri yükleyenin sadece kurum değil birey de olabilmesidir. Sosyal ağlarda yer alan sayfaların içerikleri yalnızca kurumlar yerine kişinin kendisi tarafından da yüklenmekte, yönlendirilmekte ve yönetilebilmektedir. Buna ilaveten söz konusu içerik kesintisiz olarak güncellenmektedir. Öyle ki; Social Jumpstart'ın araştırmasına göre her 60 saniyede bir; Facebook'ta 700 bin mesaj gönderilmekte, Twitter'da 175 bin tweet atılmakta ve You Tube'da 2 milyon video izlenmektedir. Elbette bu noktada hem içeriklerin hem de içerik sağlayıcısı bireylerin denetlenebilirliği yok denecek kadar azdır.

TÜİK verilerine göre Türkiye’de evlerin %47,2’sinde internet kullanılmaktadır. Türkiye’de yaşayan gençler üzerinde yapılan araştırmada interneti, en çok sosyal medya üzerinden iletişim kurmak için kullandıkları gözlenmiştir, bu durum dakika bazında ele alındığında internet kullanıcıları günün ortalama 330 dakikasını bilgisayar karşısında geçirmektedir. Araştırma verilerine göre daha çarpıcı olanı ise bu kullanıcıların %10’a yakın bir diliminin sabah yataktan çıkmadan sosyal ağlara giriş yapmaları, ayrıca masaüstü veya diz üstü bilgisayar yerine % 85,5’inin internete mobil (taşınabilir) cihazlar ile bağlanmalarıdır. Dünyada ise toplam 4,6 milyar mobil cihaz olduğu düşünüldüğünde sosyal medyadaki akışın kesintisiz olarak devam ettiği açık biçimde görülür.

Sosyal medyayı oluşturan unsurlar altı ana başlıkta ele alınabilir:

- 1-Elektronik posta sağlayıcıları ile oluşturulabilen gruplar: (Yahoo ve Google grupları gibi)
- 2-Bloglar: blogger.com, http://tr.wordpress.com/
- 3-Sözlükler/Ansiklopedi veri tabanları: Ekşi Sözlük, İTÜ Sözlük, Wikipedia
- 4-Kişisel sayfaların oluşturulabildiği arkadaşlık siteleri (Facebook, Friend Feed, Google+, LinkedIn v.s)
- 5-Forumlar: forum.yok.gov.tr, dilforum.com
- 6-Twitter

Dünyada sosyal medya kaynaklarını kullananlar ülkeler arasında Türkiye’deki kullanıcıların sayısı oldukça büyüktür. Somut veriler; Türkiye’deki internet kullanıcı sayısının Avrupa kıtasında beşinci, sadece Facebook kullanıcısı sayısının ise İngiltere’den sonra ikinci sırada olduğunu göstermektedir. Şekil 1’de Türkiye’deki Facebook kullanıcıların yaş grubuna göre dağılımı gösterilmektedir:

Şekil 1. Türkiye’de Facebook Kullanıcılarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak <http://www.socialbakers.com/storage/www/charts/country-tr-age-ratio.png>

Görüldüğü gibi Facebook kullanımında en büyük dilimi 18-24 yaşları arasındaki genç kitle oluşturmaktadır. Bu sırayı daha sonra 25-34 yaş grubu takip etmektedir. 50 yaş üstü grubun ise bilgisayar kullanım oranının düşüklüğü Facebook kullanımını da etkilediği düşünülmektedir.

3.TOPLUMDİLBİLİM: SOSYAL MEDYA-DİL İLİŞKİSİ

Toplum-dilbilim (Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca,...gibi) doğal dillerin türlü toplumsal ve ekinsel bağlamlarda, toplumla olan ilişkileri açısından incelenmesiyle uğraşır; dil türlerinin yapısal ve işlevsel özelliklerini belirlemeye çalışır.Araştırmalar dil toplumu, dil olayı, toplumsal bağlam, rol ilişkileri, karşılıklı etkileşim, dil seçimi, konuşma,...gibi konulara yöneliktir.Daha açık bir deyişle: kimin, kiminle, ne, niçin,nasıl,nerede, ne zaman iletişimde bulunduğunu, dil toplumu çerçevesinde dili kullananlarda başvurulabilen toplumsal ve ekinsel seçenekleri inceler. (Demirel, 2005 içinde)

Bu bağlamda dilin bu açıdan ele alınması ön görülmektedir:

Dil iletişimi sağlamak amacıyla yaşama ait duygu ve düşüncelerin kurallı, düzenli uzlaşım-sal sembollerle kodlandığı bir araç olması nedeniyle kendine özgü özelliklere sahiptir. Bu özellikleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

a) Dil bir koddur: Kişilerarası iletişimde dikkat edilmesi gereken en temel sorun bireylerin birbirlerini anlayabilmesi ve ileti alışverişinde bulunabilmesidir. İnsanlara zihninden geçen duygu ve düşünceleri (kaynaktan alıcıya gönderilecek mesajlar) iletmeyi sağlayacak bir araç gerekmektedir. Bununla birlikte bu aracı onu kullananlar tarafından da ortak bir şekilde paylaşması şarttır. Bu araç semboller de olabilir. Sembolleri herkesin aynı şekilde anlayabilmesi için bunlar arasındaki ilişkinin uzlaşım-sal bir biçimde belirli ve sınırlı kurallarla örgütlenmesi, düzenlenmesi gerekir. Böyle araçlara kısaca kod denir. Kod şifrelemeyi sağlamaktadır. Kısacası kod herhangi bir iletinin sembollerle ifade edilmesidir. Örneğin; internet dilinde “ ☺ ” şeklindeki gülen yüz sembolü mutluluğu ifade etmektedir.

b) Dil bir uzlaşmadır: Farklı konumlarda olsalar bile birbirleriyle aynı dili konuşan insanlar arasında belli biçimlerin belli içeriklere karşılık oluşturduğu ve aynı yollarla kullanılabilmesi konusunda ortak bir uzlaşma bulunmaktadır. Yani herhangi bir mesaj karşı tarafa aktarılırken dil kesinlikle gereklidir. Çünkü dil bir uzlaşma aracıdır. Gerek günlük hayatta ve gerekse de sosyal medyada dil, bireylerin anlaşabilmeleri için en temel unsurdur.

c) Dil evren hakkındaki düşünceleri simgeler: Evrende birbiriyle ilişkili ya da ilişkisiz milyonlarca nesne bulunmaktadır. Var olan bütün nesnelere insan zihninde saklanması mümkün değildir. Bu noktada kullanılan kodun işlevselliği devreye girmektedir. Bireyler doğdukları günden itibaren belirli bir yaşantı sürecine girmekte ve çevresiyle iletişime geçerek belli deneyimler edinmektedirler. Dolayısıyla bebeklikten erişkinliğe kadar geçen her aşamada duyu-lar aracılığıyla evrendeki nesne, olgu, olay ve bunlar arasındaki ilişkiler hakkında bilgi alınıp, öğrenilmektedir. Bu bilgiler gelecekteki benzer nesne ve olayların algılanıp tanınmasına temel oluşturmaktadır. Böylelikle tekrarlanan bu yaşantılar çocukların zihninde bir kayıt gibi biçim-lenmekte, benzerlikler ve farklılıklardan anlamlar çıkartılarak soyutlamalara ulaşılmaktadır. Bu da dil aracılığıyla meydana gelmektedir.

d) Dil bir dizgedir: Evrendeki bilgiyi temsil etmeleri beklenen dil göstergelerinin ve sembollerin herkes tarafından aynı şekilde anlaşılabilmesi için belirli kurallar aracılığıyla örgütlenmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde algılamada sorun meydana gelmektedir. Sınırlı sayıda öğelerin kullanılması ile birlikte sonsuz sayıda biçim üretmek dilin yaratıcı unsurudur.

e) Dil bir iletişim aracıdır: Dil, iletişim alanı için vazgeçilmez bir etmendur. İlişki kurma, koruma, bilgi edinme, bilgi aktarma, istek belirtme, emellere ulaşma... vb. nedenlerden ötürü dil, iletişim adına hayati önem taşımaktadır. İletişim sadece yazılı ya da sözlü olarak gerçekleştirilecek diye bir şart bulunmamaktadır.

Semboller, görseller, grafikler ve resimler aracılığıyla da iletişim sağlanabilmektedir. Özellikle sosyal medyada yukarıda bahsi geçen bu unsurlar iletişim adına büyük önem arz etmektedir. (Topbaş, 2003: 5-7)

4. MEDYA DİLİ: TOPLUMDİLBİLİMSEL SINIFLANDIRMA

4.1.Sözcüklerde Ses Silme ve Kırpma

Slm (selam)	mrb (merhaba)	nbr (ne haber/n'aber)
kib (kendine iyi bak)	aeo (Allah'a emanet ol)	tşk (teşekkür ederim)
cnm (canım)	bnm (benim)	ii (iyi)
nese (neyse)	tuaf (tuhaf)	napion (ne yapıyorsun/n'apıyorsun)
ig (iyi geceler)	hşçkl (hoşça kal)	a.s (Aleykümselam)
hg (hoş geldin)	öpt (öptüm)	sçs (seni çok seviyorum)
hb (hoş bulduk)	saol (sağol)	kont (kontör)
hç (hiç)	kmsn (kimsin)	gt bsmdn (git başımdan)
msj (mesaj)	yk (yok)	gzl (güzel)
tmm (tamam)	est (estafirullah)	bn (ben)
snn (senin)	ö.d (önemli değil)	prdn (pardon)
eyv (eyvallah)	özür (özür dilerim)	töbe (tövbe)
iş (inşallah)	Amet (Ahmet)	mej (mecbur)
bida (bir daha)	alla alla (Allah Allah)	öle (öyle)
mlsf (malesef)	olm (oğlum)	bi (bir)
bitanem (birtanem)	napcn (ne yapacaksın)	allam (Allah'ım)
Tuğbacım (Tuğbacığım)	aşşa (aşağıya)	üni (üniversite)

4.2.Var Olan Sesleri Değiştirme

Yane (yani)	tabe (tabi)	mikemmel (mükemmel)
jojuk (çocuk)	ne kadan (ne kadar)	kardo (kardeş),
mejbür (mecbur)	nolicek (ne olacak/n'olacak)	göriciz (göreceğiz)

4.3.Gelecek ve Şimdiki Zaman Eklerinin Kısaltılması

geliyom/geliom (geliyorum)	seviyom/seviom (seviyorum)	gelcem/gelicem (geleceğim)
yapcam/yapıcam (yapacağım)	görcem/görücem (göreceğim)	Gitcem/gidecem (gideceğim)

4.4. Türkçede Var Olmayan Seslerin Diğer Dillerden Alınan Ses (harf) lerle değiştirilmesi

qbi (gibi)	çılqın (çılgın)	yoq (yok)
eyw (eyvallah)	qöre (göre)	qüzel (güzel)
aqa (ağa)	yawrum (yavrum)	walla (vallahi)
bebeqim (bebeğim)	çoq (çok)	yaw (yav)
baq (bak)		

4.5. Diğer Dillerdeki Sesbilimsel ve Biçimbilimsel Yapıları Kendi Dilinde Uyarlama ya da Ödünçleme

daja (Alm.daha)	anlıyore (İt.anlıyorum)	u (you) (İng. Sen)
beybi	burock (İng.Burak)	oqe (tamam)
1 numara (İng.number one)	hanny (hani)	Myk (İng.Mike)

4.6. Tümce Olarak Sözceler

Adam king ya !	Thank u panpa !	Ainen Conmaynen (aynen John Meinen)
Panpa haberim yokmuş gibi çek!	? Çok konusmada fotoğrafı beğen popi olcam !	? Bi bitmediniz hamihna!
Yesler sende !	Nice pic bro !	

4.7. Anlamı Olmayan Sözcükler

comolokkolar	hık	zönk
kak (git demek için)	cıks	mık
yia		

4.8. Argo ve Küfür

amk/a.q (argo)	o.ç (argo)	siye (argo)
şet (İng.shit)		

4.9. Ünlemler ve Seslenmeler (Hitaplar)

Cıks	böö	muahaha
zuhaha	üff	poff
s.s.s	yav	vaaav
vaşşş	deeeeyt	Hoho

4.10. Sayısal Veri Kullanarak Kısaltma

kam10 (İng. Come on)	kahv6 (kahvealtı)	4göz (dört göz)
1 şey (bir şey)	1 tane (bir tane)	yaqı10 (yakıyon- yakıyorsun)

5. SONUÇ

Küreselleşmenin hız kazanması sürecinde iletişim ve bilgisayar teknolojileri ekonomik, siyasal ve kültürel alanların dönüşmesinde önemli işlevler üstlendi. İnternetin yeni bir kültürel mekan, gerçeklik, özgürlük alanı ve ekonomik bir pazar olarak ortaya çıkması, küresel değerlerin, kültürel formların, kimliklerin, alışkanlıkların hızlı bir şekilde dolaşıma sokulmasını sağladı. Bir bakıma internet küresel sistemin kültürel mecrası halini aldı. İnternet sınırsız, korunaklı, özgürlükler alanı, hiyerarşinin olmadığı

ve yenilikçi olarak nitelenen yapısıyla gençler için bir çekim merkezi oldu. Gençler, yenilik arayışları, özgürlük istekleri, gizleyebildikleri kimlikleriyle kendilerini ifade ettikleri ve toplumsal baskılardan uzak herhangi bir sorumluluk taşımak zorunda olmadıkları kimlikleriyle yeni aidiyet alanlarını internet üzerinde gerçekleştirme imkanı buldular.

Bu bağlamda bir dil çıktısı olan tümce ve sözcelerin önemi büyüktür. Araştırmanın yöntemi ve sınırlılığı açısından ele alınan 100 adet Facebook kullanıcısının medya diline ait görünümleri sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Elde edilen sınıflandırmaya ait bulgular bize sosyal medyayı kullanan gençlerin yapmış oldukları dilsel işlemlerin gittikçe çeşitlilik sunduğunu ve anlaşılması zor şekilde nitelendirebileceğimiz bir jargon özelliği sergilediğini kanıtlamaktadır. Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda bu sınıflandırma on başlık altında ele alınmaktadır ve gün geçtikçe bu başlıkların artması beklenmektedir.

Araştırmanın sonucu ayrıca göstermektedir ki gençler tarafından sosyal medya dilinin kullanımı günlük konuşma diline yeni kelime ve kavramlar getirmiştir. Bu kelime ve kavramlar, var olan sözcüklerdeki sesleri (harfleri) silme ve kırpma, sözcükte var olan sesleri başka seslerle değiştirme, Türkçede var olmayan seslerin diğer dillerden alınan seslerle değiştirilmesi, diğer dillere ait dil bilgisini Türkçe dil bilgisine uyarlaması şeklindedir. Sosyal medya kullanan gençleri çevreleyen tüm bu göstergeler ve gündelik arasındaki etkileşim artarak devam etmesi beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Demirel, Özcan (1993). *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler*, Ankara: Usem Yayınları.
- Güzel, Mehmet (2006). "Küreselleşme, İnternet ve Gençlik Kültürü", *Küresel İletişim Dergisi*, S.1, s.1-16
- Robins, Kevin (1999). *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası*. Çev. Nurçay Türkoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Timisi, Nilüfer (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Yayınevi.
- Topbaş, Seyhun (2003). *Türkçe Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Ü. A.Ö. Fakültesi Yayınları.

GENÇLİĞİN UĞRAK MEKÂNI: SOSYAL MEDYA

İbrahim Burak DURMUŞ*

ÖZET

Teknoloji, çağımızda insan hayatının her bir karesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu baş döndürücü teknolojinin hızına en iyi gençler ayak uydurmuştur. Ancak gençler üzerindeki bu uyum, gençlerin büyük bir oranına teknolojinin getirdiği hazırcılık ve tembellik olarak yansımıştır.

Günümüzde hızla büyümekte olan sosyal medyayı gençlerin bir araç olarak kullanması gerekirken, aksine bir amaç olarak kullandığı ve günün büyük bir bölümünü sosyal medya üzerinde geçirdiği gözlemlenmektedir. Bu durum yapılan çeşitli araştırmalar sonucunda da açıkça görülmektedir.

Teknolojinin hızla gelişim gösterdiği ve dünyanın bir ucundan diğer ucuna iletişimin kolaylıkla sağlandığı bir çağda gençliği kendi haline bırakmanın akıllıca bir iş olmayacağı ortadadır. Bu sebeple devletin tüm kademelerince gençlerin teknolojiyi bilinçli olarak en faydalı şekilde kullanabilmesi için ciddi çalışmalar yapması gerekir. İnternet kültürünün, öz kültür ve değerlerinin önüne geçmesine, gençliğin tüm uğraşının yalnızca internet olmasına, sanal kütüphanelerin, gerçek kütüphanelerin ve araştırmacı ruhun yerine geçmesine ve kitap gibi bir hazinenin yok olmasına engel olunmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, internet, medya, sosyal medya

Giriş

Teknoloji, gün geçtikçe değişip büyüyen ve bu büyümenin de etkisiyle içine kattığı alanları artıran devasa bir sektördür. Hızla büyüyen bu sektör, büyüme hızıyla da doğru orantılı olarak her geçen gün insan hayatına daha fazla girmektedir. Bu durum, insanın her yeni bir günde daha farklı araç, düşünce ve durum ile karşılaşmasına ve yeni kavramlarla tanışmasına neden olmaktadır. Bu kavramlardan biri de sosyal medya kavramıdır. Sosyal medya kavramı, tek yön-

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı

lü bilgi paylaşımından, çift taraflı ve eş zamanlı bilgi paylaşımına ulaşılmasını sağlayan medya sistemidir.

Kimi kesimlerce sosyal medyanın başlangıcı Tom Truscott ve Jim Ellis'in dünyanın farklı yerlerindeki internet kullanıcılarının herkes tarafından görülebilen mesajlar atabilmelerine olanak sağlayan Usenet'i oluşturdukları yıl olan 1979 yılı kabul edilirken kimi kesimlerce de bundan yaklaşık 20 yıl önce Bruce ve Susan Albeson'un online olarak günlük tutan İnternet kullanıcılarını bir araya toplayan "Açık Günlük" (Open Diary) platformu ile başladığı kabul edilir. Ancak asıl önemli husus sosyal medya kavramının ilk çıkış tarihinden ziyade kitlelere hızla yayılmaya başlamasına neden olan sosyal paylaşım sitelerinin kuruluş tarihleridir.

Günümüzde sosyal medya kavramı diye bir kavramın dillere pelesenk olmasındaki en önemli unsur sosyal paylaşım siteleridir. Dünyada ve ülkemizde sosyal paylaşım siteleri denince de akla Facebook, Twitter, Youtube ve İstagram gibi kullanıcı sayısı milyonlarla ifade edilen siteler gelmektedir. Bu siteler içerisinde kullanıcı sayısı birçok devletin nüfusundan bile fazla olan Facebook 2004, Youtube 2005, Twitter 2006 ve İstagram da 2010 yılında kurulmuştur.

Ülkemiz Gençliğinin Sosyal Medya Kullanımı

TÜİK 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNSK) sonuçlarına göre Türkiye 15-29 yaş grubu nüfusu 18.306.341 kişidir. Interactive Advertising Bureau'nun (IAB) 2013 yılı temmuz ayındaki İnternet Ölçüm Araştırması'na bakıldığında bu kitlenin %72'sini internet kullanan gençlerin oluşturduğu görülmektedir.

Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü de, Gençlik ve Spor Bakanlığı talebi ile gençlerin sosyal medya kullanım davranışları ve tutumları çerçevesinde sosyal medya ve gençlik ilişkisini inceleyerek, Türkiye'deki gençleri daha yakından tanımayı ve anlamayı amaçlayan bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Gençlik ve Sosyal Medya Araştırması, 15-29 yaş arası gençlerin sosyal medya ile ilgili tutum ve davranışlarını anlamak amacıyla, Temmuz – Eylül 2013 tarihlerinde niceliksel araştırma yöntemi kullanılarak online olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye İstatistik Birim Bölge Sınıflaması (İBBS) 1.Düzye (12 Bölge) dağılımı kullanılarak, 15-29 yaş arası gençleri Türkiye düzeyinde temsil etmek üzere toplam 26 ilde 2057 kişi ile görüşme yapılmıştır.

Gençlik ve Sosyal Medya Araştırmasına göre, internet kullanıcısı gençlerin %96'lık gibi çok büyük bir kesimi sosyal medyayı kullanmaktadır.Gençlerin %86'sı sosyal medyaya günde en az 1 kere, %72'si ise hergün birkaç kere bağlanmaktadır. Her üç gençten birisi sosyal medyada günde en az 3 saat geçirirken, gençler günde ortalama 144 dakika sosyal medyada geçirmektedir.

Sosyal paylaşım mecraları arasında Facebook, internet kullanıcısı 15-29 yaş grubunun en çok kullandığı sosyal paylaşım sitesidir (%90). Facebook'u ikinci sırada Youtube ve İstagram gibi görsel paylaşım siteleri takip etmektedir (%56). Sosyal paylaşım siteleri içinde popüler diğer bir site de gençlerin %45'inin kullandığı Twitter'dır.

Sosyal medya kullanan gençlerin büyük bir kısmı yalnızca paylaşım yapıp, yapılan paylaşımları takip ederken, küçük bir kısmı da etkinlik, grup gibi organizasyonlar oluşturmaya öncülük etmektedir.

Gençler sosyal medyayı en çok eğlence (%60) ve bilgi alma/sağlama (%59) amacıyla kullanırken aynı zamanda serbest zaman geçirme (%54), iletişim kurma (%53), gündemi takip etme/ gündem oluşturma (%51) ve eğitim-öğretim-araştırma (%47) amaçlarıyla da kullanmaktadır.

Gençlerin sosyal medyada en çok yorum yaptığı ilk üç konu günlük olay ve durumlar (%60), müzik-film-TV-dizi yorumları (%55) ile toplumsal konu ve olaylardır (%43). Erkeklerde ilk iki sırayı spor (%47) ve teknoloji (%46) takip ederken kadınlarda moda ve alışveriş (%51) gelmektedir.

Gençliğin Sosyal Medya İlgisi

Yıllar ilerledikçe teknoloji de beraberinde yenilikler getirmektedir. Bu yenilikleri insanoğlunun ne ölçüde faydalı kullandığı tartışılabilir ama tartışılmayacak bir şey varsa o da bu yeniliklere en çok gençlerin uyum sağladığıdır. Bu yeniliklerin başında da hayatımıza son yıllarda giren sosyal medya mecrası gelmektedir.

Günümüzde gençliğin sosyal medya ile yakın ilgisi aşîkârdır. Gençlik ve Sosyal Medya Araştırması'nda elde edilen istatistikler de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Gençliğin sosyal medyayı bu denli çok kullanmasına birçok faktör etken olmaktadır. Bu faktörleri kısıtlanmadan serbest hareket edebilme, eşitlik ve eğlenme şeklinde sıralayabiliriz.

Her bir genç, kendisinin kısıtlanmadan özgürce düşüncelerini ifade edebildiği ortamları arzular. İşte tam da bu noktada gençliğin merkezine sosyal medya kavramı yerleşmektedir. Çünkü sosyal medya, gençliğin arzuladığı bu ortamı ona sunmakta ve bu ortamı ona sunarken de yalnızca düşüncesini söyleme fırsatı vermekle kalmayıp aynı zamanda eğlence gibi alanları da açmaktadır. Bu farklı alanlar sayesinde sosyal medya, kendini televizyon, radyo ve gazete gibi materyallerin oluşturduğu geleneksel medyadan ayırıyor ve bir adım daha öne çıkarak kitlelerin ilgi alanına doğru kolaylıkla giriyor.

Sosyal medya bir bütün olarak ele alındığında gençler arasında sosyalleşmeye katkı sağladığı da düşünülmektedir. Ancak işin aslı sosyal medyanın bir bütün olarak değil de derinlemesine incelenmesi ile anlaşılabilir. Şöyle ki, sosyal medyayı bağımlılık derecesine kullanan gençlerin diğer gençlere nazaran daha sosyal olmanın aksine daha asosyal olduğudur. Bu tip gençlerin sosyalliği gerçek bir sosyallik olmamakla birlikte sanal bir sosyallikten ibarettir. Bu gençlerin internet ortamında yüzlerce arkadaşı varken, gerçek hayatta bu durumun tam tersi bir durum söz konusudur. Bu asosyalliğin başlıca nedeni sosyal mecraların gerçeklikten uzak olmasıdır. Çünkü her kullanıcı bu platformlarda iyi taraflarını sunarken kötü taraflarını gizlemektedir. Ayrıca kullanıcılar duygularını karşı tarafa iletme isterken kullandığı çeşitli simgelerle duygularını gerçek manada ifade edememektedir. Kullanıcı karşısındaki insan ile dokunarak, duygularını göstererek, göz göze iletişime geçerek değil de sanki karşısındaki etten kemikten bir canlı değilmiş de bir robotmuş gibi iletişime geçmektedir. Yani bu platformlardaki iletişimler gerçekliğin önüne konulmuş birer teknoloji perdesinin ardından sağlanmakta ve gerçek manada bir iletişimin yerini tutamamaktadır.

Sonuç

İnsanların gün geçtikçe teknolojiye olan bağımlılığı artmaktadır. Bu durum sosyal medya sektörü için de geçerlidir. Öncelikli bu sektörün, insanlar tarafından çokça kullanıldığını ve kullanılmaya da devam edeceğini kabul etmemiz gerekir. Buradan hareketle bundan sonrası için önemli olan noktalar insanların bu mecraları kullanırken birer bağımlı olarak değil de

birer araç olarak kullanıp kullanmadığı ve bu mecraları hangi ölçülerde yararlı kullanabildiği- dir. Bu maksatla her konuda olduğu gibi sosyal medyanın faydalı kullanımı noktasında da öncelikli olarak eğitimler, öğretici yayın ve programlar üzerinde durulması gerekmektedir. Sosyal medya kullanımının ilkokullara kadar düştüğü öğrencilerden başlanarak küçüğünden büyüğüne kadar tüm eğitim sistemi içerisinde internet ve sosyal medya konulu içerikler müf- redata eklenmeli, aileler de ayrıca bu hususta bilgilendirilmelidir. Ayrıca sosyal medyanın yerini aldığı kitaplar, kütüphaneler, doğal ortamlar ve canlılar gibi anlamlarını yitirmeye yüz tutmuş kavramların yeniden gerçek anlamlarını kazanması ve ilginin bu yönlere de kaydırıl- ması için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır.

Gelecek nesillerin birer robotu andırır şekilde yetişmesi istenilmiyorsa teknolojiye ve ge- tirdiği yeniliklere hür iradelerle hükmedebilmelidir. Medyadan çok “Sosyal Meydan” ı andıran sosyal medya mecraları da bir amaç olarak görülmemeli aksine amaca giden yolda birer araç olarak görülmelidir. Kalabalıklar içerisinde yalnız kalmak istenmiyorsa, efendisi olduğumuz teknolojinin köleleri olunmamalıdır.

KAYNAKLAR

2. Gençlik Şurası – Ankara 2012 – T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
Gençlik ve Sosyal Medya Araştırma Raporu – Ankara 2013 – T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
Kaplan, A. M Ve Haenlein M. (2010). Users Of The World, Unite! The Challenges And Opportunities Of Social Media. Business Horizon, Vol. 53, 59—68

GENÇ DİNDARLARDA SOSYAL MEDYA KULLANIMININ SOSYALLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Sadiye DOĞANTEKİN*

ÖZET

Modern zamanların dinleri ve dindarları modernleşmenin hızlı ve aşırı uçlarına muhaliftirler. Televizyon için ilk çıktığı dönemlerde Deccal, Günah Kutusu vb söylemler kullanıldığını biliyoruz. Ancak daha sonraları günahın esas programlardan kaynaklandığı, televizyonun ortada iki uçlu olarak kullanılabileceği söylenilmiştir. Sosyal medyaya da böyle bir muhalefet beklenirken bu durumun aksiyle karşı karşıya kalınmıştır. Söz konusu gruplar sosyal medyayı kendi fikirlerini yayma aracı olarak gördüğünden beklenen bu durum gerçekleşmemiştir. Toplumsallaşma bireyin sadece biyolojik varlık olmaktan çıkıp, sosyal varlık olmaya geçişi, topluma entegrasyonu, toplumla bütünleşme süreci ise, toplum dediğimiz yapının en önemli unsurlarından birisinin din olduğunu dikkate almadığımızda; din ile birlikte olmayan, dini dikkate almayan sosyalleşme eksik bir sosyalleşme olacaktır. Bu nedenle sosyalleşme sürecine hangi açıdan olursa olsun dini boyutunu almadığımız zaman eksik bakılmış olur. Bugün sosyal medya ve gençliğin sosyalizasyonu dediğimizde onun içinde hem gençliğin din sosyalizasyonunu hem de dindar gençliğin din sosyalizasyonunu dikkate almak zorundayız. İşte biz bu doğrultuda bir çalışma yürütmek durumundayız.

Anahtar Kelimeler: Genç, gençlik, sosyalizasyon, sosyal medya, din

THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA USAGE OF THE SOCIALIZATION OF YOUNG RELIGIOUS

ABSTRACT

Religions of modern times and pious people are against the extreme sides of modernity. Today it is known that TV was first considered as Antichrist and sinful box when it was invented. But then the people realize that TV itself is not sinful; It is sinful just because of the programmes designed by people. People understand that The TV can be used for useful or bad purposes. However, social media meets no opposition or negative reaction as expected because the people mentioned above see the social media as a way to propagate their ideas. Socialization of the individual to the social entity, the entity's only biological integration of the society transition process is the most important element of the structure that we call society someone non-religious with religion is not taking into consideration taking into account the socialization will be an incomplete socialization. Therefore, no matter which way the process of religious socialization the size of the thinking is missing, we looked at. When we say today in both social media and youth socialization, we both have to take into consideration the socialization

* Öğretmen.

elements of his youth and the religious youth of religion socializasyon. So we have to carry out a study in this direction.

Key Words: Young, youth, socialization, social media, religion

1. GİRİŞ

Toplumları bir arada tutan değerler vardır. Türk toplumu için “din”in bu değerler arasındaki konumu son derece büyük ve önemlidir. Din özellikle İslam dini muhatablarının bütün hayatlarına sirayet etme durumundadır. Bu din baştan başa yeni bir toplum yaratır ve ortaya çıkardığı yeni toplumun her alanında mevcut bulunur. Gençlik de bu alanlardan biridir ve belki de en önemlisidir. Çünkü gençlik insanın en verimli çağıdır. Siz ona nasıl sahip çıkar, şekil verirseniz toplumun da o derece sahibi ve yön vericisi olursunuz.

Yeni teknolojiler ancak gençler arasında rağbet görürse yaygınlaşabilirler. Bu yüzden sosyal medya denilen yeni oluşumun da en büyük hedef kitlesi genç kesimdir. Günümüzde özellikle lise ve üniversite öğrencileri sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Dini hassasiyete sahip gençler de bir şekilde bu alandan kendilerine düşeni almış, sosyal medya kullanıcıları durumunda olmuşlardır. Sosyal medyanın bireylerin kullanımına göre şekil alan yeni bir şey ve herhangi bir hazırlık veya bilgi edinme durumu olmadan, gençlerde çoğunlukla arkadaş vasıtasıyla dahil olunan bir alan olması kontrolü daha da güçleştirmektedir. Olumlu yönde kullanılabilirdiği kadar olumsuz taraflarının da olduğu bu yeni alan temelde yeni kullanıcıları olan gençlerin bir çok davranışı üzerinde etki etmekte, özellikle biraz daha asosyal denilen gençler için daha büyük olumsuzluklara yol açmaktadır. Öyle ya da böyle herkes kendinden bir şey bulup katabildiği gibi farkında olmadan sosyal medyadan da bir şeyler almaktır.

Bu araştırmamız da dindar gençlerin sosyal medyayı kullanım alanları, yaygınlığı ve sosyalleşme üzerindeki etkileri üzerinde durarak aradaki ilişkiyi ortaya koymaya çalıştık. Araştırmamızın hareket noktası aslında biraz daha dini hassasiyete sahip genç bireylerin sosyal medyayı kullanım amaçlarını ortaya koymak ve bundaki dini ağırlığı belirlemektir. Bu doğrultuda ayrı ayrı adı geçen ilgili kavramlara yer vererek gözlemlerimiz neticesinde bir değerlendirme yoluna gittik.

2. GENÇ DİNDARLARDA SOSYAL MEDYA KULLANIMININ SOSYALLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Modern zamanların dinleri ve dindarları modernleşmenin hızlı ve aşırı uçlarına muhaliftirler. Televizyon için ilk çıktığı dönemlerde Deccal, Günah Kutusu vb söylemler kullanıldığını biliyoruz. Ancak daha sonraları günahın esas programlardan kaynaklandığı, televizyonun çok amaçlı fonksiyon icra edebileceği, istenilirse “*hayra da şerre de hizmet edebileceği*” ifade edilerek dindarların bu araca yaklaşımı yumuşatılmıştır. Sosyal medyaya da böyle bir muhalefet beklenirken bu durumun aksiyle karşı karşıya kalınmıştır. Söz konusu gruplar sosyal medyayı kendi fikirlerini yayma aracı olarak gördüğünden beklenen bu durum gerçekleşmemiştir.

Toplumsallaşma bireyin sadece biyolojik varlık olmaktan çıkıp, sosyal varlık olmaya geçişi, topluma entegrasyonu, toplumla bütünleşme süreci¹ ise, toplum dediğimiz yapının en önemli unsurlarından birisinin din olduğunu dikkate almadığımızda; din ile birlikte olmayan, dini

¹ Emilio, Willems (1961), *Dictionnaire de Sociologie*, Paris

dikkate almayan sosyalleşme eksik bir sosyalleşme olacaktır. Bu nedenle sosyalleşme sürecine hangi açıdan olursa olsun dini boyutunu almadığımız zaman eksik bakılmış olur. Bugün sosyal medya ve gençliğin sosyalizasyonu dediğimizde onun içinde hem gençliğin din sosyalizasyonunu hem de dindar gençliğin din sosyalizasyonunu dikkate almak zorundayız. İşte biz bu doğrultuda bir çalışma yürütmek durumundayız.

Peki bir aralar uzunca tartışmalara sebebiyet veren dindar genç kavramıyla neyi kastediyoruz? Bu soruya verilebilecek en doğru cevap fen bilimlerini de almış olmakla birlikte dini değerlerine bağlı, ortalamaya oranla sosyal hayatlarında daha dindar bir görüntü veren genç insanlar olsa gerek. Bir bakıma bu kavramla şahsında dini hassasiyetleri barındıran, sosyal hayatında dine daha çok yer veren genç bireyleri kastediyoruz. Sosyal medya için yeni sanal bir dünya, sosyalleşme kavramı için bireyin yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp belli bir topluma ve belli kümelerle bütünleştirilmesi süreci diyeceğiz ki bu süreç aracılığıyla birey bir kişilik kazanmakta ve belli bir toplumda yaşamasını olanaklı kılan davranışları edinmektedir. Esas konumuz bu dindar bireylerin sosyal medyayı kullanımı ve bunun onların sosyalleşmesi üzerindeki etkileri olacaktır.

Toplumsallaşma sürecinde çok büyük öneme sahip altı öge mevcuttur. Bunlar; aile, eğitim, arkadaş grupları, kitle iletişim araçları çalışma ortamı ve dindir. Her bir ögenin etkisi bireyin içinde bulunduğu yaş durumuna ve sosyalleşme sürecine bağlı olarak değişmekle birlikte, toplumsallaşma her her yaşta etkilidir ve yaşam boyu sürer. Geçen yüzyılın sınıflamaları ve kavramları yeni sosyal ağlar kavramları açısından değerlendirildiğinde; bireyin 'aile'si sosyal ağlarında görülmekte, dinsel tepkileri, eğitimsel düzeyi ve gelişmeleri yine sosyal ağlardan süzölmektedir. Sosyal ağlar, bireyin sürekli ya da düzensiz görüştüğü belki de hiç görmediği arkadaşlarını barındırmakta, kitle iletişim aracının kendisi olduğu gibi sınırsız bir çalışma ortamı da sunmaktadır. Bilgiye, habere, eğlenceye ve diğer tüm gereksinimlere yanıt verecek şekilde biçimlendirilen sosyal ağlar, temelde bireyi bekleyen ve dört bir yandan kucaklayan bir yapıyla devasa bir oluşum olarak karşımızda durmaktadır. Bireyin sosyalleşme süreci, içinde bulunduğu sosyal ağlar çevresinde gelişmekte, beslenmekte ve yansımaktadır.² Bu durum salt sosyalleşme kavramına yeni bir boyut getirmektedir. Burada birey için gerçek, reel olan hayatının yanında kendi kişiliğini, yapısını, hayallerini ortaya koyabildiği, kendisini olduğu gibi yansıtarak daha geniş bir çevre kurabileceği gibi sanal ortamda, kendisinin dışında belki de kendisiyle hiç alakası olmayan bir kişilik oluşturarak bambaşka bir sosyal çevre sahibi olabilmesi de mümkündür. Bir bakıma sonsuz bir oyun olan sosyal ağlardaki profillerde çizilen bu imaj aslında bir bakıma esarettir. Kendini sanal dünyanın içerisine hapsedmiş olmak bu dünyadan alınan hazza bağımlılığın sonucudur. Antisosyal kimseler için bu daha büyük tehlike arz etmektedir.³

Sosyal ağlarda yapılan video, fotoğraf, metin, sayfa paylaşımları, başkalarının gönderilerine yapılan yorumlar, beğeniler farkında olsalar da olmasalar da kullanıcılar hakkında bir takım bilgiler sunar. Yaptıkları işlemler onların beğenilerini, fikirlerini bilgi düzeylerini vb durumlarını ortaya koyar. Bu durum kişinin kendisini daha iyi gözlemlemesine yardımcı olabileceği gibi başkalarının da kendisi hakkında bilgi sahibi olması durumunu beraberinde getirir. Sosyal medyada mahremiyet konusuna burada değinmek yerinde olacaktır. İnternet diğer

² Büyükaşlan, Ali (2013) "Sosyalleşen Birey" Sosyal Medya Araştırmaları, Çizgi Yayınları, Konya, s.228

³ Elçin, Neşe, Sanal Profillerin Oluşumu ve Hayatımıza Etkileri, Ankara s.25

kitle iletişim araçlarına kıyasla mahremiyete çok daha fazla müdahil olmuş, hem gönüllü hem de gönülsüz mahremiyet ihlallerini hızlandırmıştır. İnternetin kitle iletişim sürecinde kontrolü alıcıya veren doğası; kullanıcılara diledikleri kadar, diledikleri derinlikte diğer insanların hayatlarına ve mahremlerine müdahil olma imkanı sağlamıştır.⁴ Burada mahremiyetten kasıt;kişilerin istedikleri gibi düşünüp davranabildikleri, başkalarıyla hangi yer, zaman ve koşullarda ne ölçüde ilişki kurabildiklerine kendilerinin karar verebildikleri bir alan ve bu alan üzerindeki hakları ifade eder. Kişilerin sosyal hayatlarında diğer insanların dışında kendisi için belirlemiş olduğu özel yaşam alanı da diyebiliriz. Mahremiyetin sosyal medyada ifade bulması kişiye özel gibi durur çoğu zaman. Birçok site kişilerin yaptıkları her türlü paylaşımın kimlerle paylaşmak istediğine kendisinin karar verebileceği bir çerçeve çizebileceği türünden bir görünüme sahip olsa da aslında yapılan paylaşımın nerelere kadar uzanabileceği, kimlerin eline geçebileceği kesinlikle tam anlamıyla kontrol edilememektedir. Bu durum da kendi resmini olmadık bir sayfada reklam yüzü olarak görme şeklinde yaygın bir korkuya da sebebiyet verir aslında.

İnternete dahil olduğu andan itibaren yapılan tüm aramalar gönderilen e-postalar incelenen sayfalar, beğenilen fotoğraflar yazılan iletiler, yapılan retweetler kayıt altına alınmakta ve 'günü gelince' bir değişim değeri üzerinden pazarlanmaktadır. Facebook kurucusu Mark Zuckerberg'in mahremiyetin modasının geçtiğine dair sözleri ve Google CEO'su Eric Schmidt'in 'saklayacak birşeyiniz varsa paylaşmayın' mealinden çıkışı şirketlerin mahremiyete bakışını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bilinçaltımız mahremiyet kavramının dindar gençler için kullanımını pek doğal karşılasa gerek. Dini hassasiyetlerin ağır bastığı sosyal medya kullanıcıları kendince mahremiyet adına önlemler alabilmektedir. Yapılan paylaşımlarda bayan kullanıcılar mahremiyete daha fazla önem vermektedir. "Kadın, bir yandan altında bir medeniyet projesi yatan tarihsel dönüşümünün, diğer yandan cinsiyet ayrımcılığı üzerine kurulu İslami toplumsal yığınımın en önemli mihenk taşıdır."⁵ Bu bakımdan bayan kullanıcıların sosyal medya profilleri de daha bir önem arz etmektedir. Nickname kullanmak, internet ortamında kendi fotoğrafını yayımlamamak ,takipçi sayısını gerçek hayatta tanıdığı bireylerle sınırlı tutmak, paylaşımların sadece kendisinin kabul ettiği kullanıcıların görmesine izin vermek, paylaşımların müstehcen şeyler içermemesi alınan önlemlerden bazılarıdır.

Elektronik iletişimle birlikte gazetelerde, dergilerde sanal ilişkilerle ilgili yazılar sıkça yer almaya başlamış, hatta bu konu üzerinde önerilerin yer aldığı kitaplar, kitapçıklar bile basılmıştır. İnternetin kişilerin hayatında bir yer edinmesi ile birlikte kişilere farklı bir paylaşım alanı sunan sanal sohbet alanları bazen kişilerin tanışarak evlendikleri ya da uzun veya kısa süreli aşk yaşadıkları bir mekan özelliği taşımaya başlamıştır. Sanal alanda kurulan iletişimin en büyük avantajı çoğu zaman kişilerin birbirlerini görmemeleri ve dolayısıyla kişilerin kendilerini olduğundan çok daha farklı biçimde tanımlıyor olabilmesidir.⁶ Sanal ortamda tanışıp evlenen gençlerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Birebir bu amaçla kurulmuş arkadaşlık, evlilik siteleri mevcuttur ve bunlar çok sayıda kullanıcı bulundurmaktadır. Bu türden sitelerde dini inançların belirtilmesi hatta dini vazifelerin yerine getirilip getirilmemesi gibi sorular

⁴ Büyükaslan, *a.g.e.*, s.119

⁵ Göle, Nilüfer (2011) *Modern Mahrem*, Metis Yayınları, İstanbul, s.170

⁶ Gümrükçü Özdemir, Nihan (2006) *Sanal Topluluklarda İzlenimi Yönetme*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü,Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

sorulması, İslami evlilik başlığıyla site reklamlarının yapılması evlilik gibi toplumun kilit taşlarından olan bir durumun sosyal medya ve din perspektifinde değerlendirilebilmesi açısından önemlidir. Önceleri sanal ortamda başlayan bu tür ilişkiler pek hoş karşılanmayıp caiz-caiz değil tartışmaları yapılmış; bireylerin gerçek hayatta olduğu gibi sanal ortamda arkadaşlık, evlilik için başka bireylerle iletişime geçmesini sağlayan bu tür sitelere gösterilen tepki azalmış, bu türden evlilikler artık normal karşılanmaya başlanmış ve bu da yine çok kısa bir süre zarfında gerçekleşmiştir.

Aile çerçevesinde sosyal medyanın getirmiş olduğu tehlikelerden biri eşlerin bu yolla başka insanlarla ilişkiye girmesinin önünün açılmasıdır. Evli insanların çoğu kez internette tanıştıkları başka insanlar yüzünden evliliklerini bitirdikleri uzun süredir yapılan tartışmalar arasındadır.⁷ Ancak bu durumun dini hassasiyete sahip bireyler açısından değerlendirildiğinde çok büyük ses getirmeyeceği tahmin edilmektedir.

Son zamanlarda F Tipi okuma denen bir şey ortaya çıkmıştır. F tipi kavramlaştırması günümüzde siyasi ve ideolojik popüler bir gruba yönelik olarak, hatta zaman zaman aşığılayıcı anlamda kullanılan F tipi değildir elbette ki. Gerçek derinliği olan okumada insanlar soldan sağa yavaşça satır satır sayfanın altına kadar okurlar. Ama ekrandan okumaya alışmış yeni beyinler sayfaya sadece göz atmakta, aralardaki kritik kelimeleri aramakta ve o kelimelerde link oluşturanlar varsa onu hemen açmakta, önündeki metne bir türlü konsantre olamamaktadır. Yani göz atma başlar başlamaz göz dikey olarak aşığılara gitmekte; arada kritik kelime veya kavram görürse onu açmaya çalışmakta ve göz atmada F şekli ortaya çıkmaktadır.⁸ Bilgisayar ekranı aydınlatılmış bir kağıt sayfası değildir. Kitaptan tümüyle farklı bir araçtır ve algılamayı farklı bir biçimde şekillendirerek bir sürü genç hayalet yazarla dolu bir dünya yaratır.⁹ Bu da her bireyde ister istemez okuma ve anlama gücünü etkiler. Çoğumuzun yaşa bağladığı artık okuduğunu anlayamama problemi bundan kaynaklanmaktadır belki de. Buradan hareketle sosyal medya birçok yeni teknoloji gibi hayatımızı düşünebileceğimiz ötesinde kolaylaştırmakla birlikte tahmin dahi edemeyeceğimiz yeni problemleri de karşımıza çıkarmaktadır diyebiliriz.

Sosyal medya kitleleri bir araya getirme, harekete geçirme gücüne sahiptir. Toplumsal hareketlerin sivil itaatsizlik eylemleriyle ortaya çıkması ve yaygınlaşmasında sosyal medya önemli bir mecra ve örgütlenme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medyanın sunduğu bu yansıtma olanağı, bireylerin kendilerini daha iyi görmelerini, daha iyi anlamalarını sağlamak ve toplu olarak hareket edip bir araya gelmeyi kolaylaştırmaktadır.¹⁰ Günümüz dünyasında geniş yankılar uyandıran Arap Baharı böyle bir örgütlenmenin eseridir. Arap Baharı; Ortadoğu ülkelerinin halkları tarafından; Aralık 2010'dan günümüze kadar, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde rejim, yönetim, yönetici değişiklikleri başta olmak üzere değişikliklere, ülke çapında protestolara, kamu alanlarının işgaline, devlet ve polis binalarının yıkılmasına, hapisane baskınlarına, revizyonlara ve yenilenmelere yol açan protesto, ayaklanma, devrim,

⁷ Yalçın, Cemal (2003) *Sosyolojik Bir Bakış Açısıyla İnternet*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:27 No:1 s.86

⁸ Irak, Dağhan-Yazıcıoğlu Onur (2012) *Türkiye ve Sosyal Medya*, Okyanus yayınevi, İstanbul, s.26

⁹ Sanders, Barry (2013) *Öküzün A'sı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul s.152

¹⁰ Büyükaslan, a.g.e s.146

başkaldırı ve daha birçok adlandırma söz edilen Arap halk hareketleridir.¹¹ Ancak söz konusu bu halk hareketleri sosyal medyanın sağlamış olduğu özgür ortamdan dolayı ortaya çıkmadı, bu süreçte sosyal medya toplumsal yaşanmışlığın dışı vurumu ve geniş kitlelere ulaştırılması anlamında bir işlev gördü. 'Sosyal medya, devrimci grupların katılım, örgütlenme ve eğitim masraflarını azaltmasına imkan sağlayan bir araçtır.'¹²

Ülkemizde de dini-insani hasasiyeti olan çevrelerin sosyal medya üzerinden örgütlenerek Arap Baharı kadar etkili ve kapsamlı olmasalar da bir araya gelip hareket etme kabiliyeti olduğu görülmektedir. Örneğin, Mavi Marmara gemisine yapılan saldırı, Filistin halkına yapılan zulümler, Burma'daki müslüman katliamı, Mısır'daki askeri darbe ve son olarak yine Mısır'da 529 kişinin idama mahkum edilmesi sosyal medyada çok büyük yankılar uyandırmıştır. Bunları kınayıcı tarzda paylaşımlar yapılmış, tweetler atılmış, gerekli mercilere telefonlar yağdırılmıştır. Profil karartma denilen eylemler artık alışılabilir bir hal almış, mevcut duruma bir tepki olarak yapılan bu hareket özellikle dindar gençler arasında ciddi rağbet görmüştür. Sanal ortamda örgütlenen gruplar kararlaştırdıkları yer ve zamanda koordineli bir şekilde gösteriler, yürüyüşler yapmış, bununla toplumsal bir tepki oluşturulmuştur. Yine ülkemizde Ekim 2011'de meydana gelen Van Depremi'nde sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar mevcut durum hakkında anlık bilgi akışını sağlamanın yanında dört bir koldan yapılan yardım çalışmalarına da ciddi katkı sağlamıştır.

Sivil örgütlenmenin bir diğer şekli de sosyalleşme üzerinde başka açılardan etkileri olan sosyal sorumluluk projeleri diyebileceğimiz tarzda sosyal medyada ifade bulan örgütlenmelerdir. Din dersi için doküman hazırlamakla işe başlayan bir sayfanın (İzzet Eker) zamanla çok sayıda kullanıcıya ulaşmasıyla birlikte bu türden çalışmalara girdiği gözlenmiştir. Kurucusunun bedensel engelli olduğu bu sayfada başta ihtiyaç sahibi birkaç engelli bireye yardım amacıyla akülü araba kampanyası başlatılmış ve kısa sürede olumlu netice verince '81 İle 81 Akülü Araba' sloganıyla daha geniş kapsamlı bir kampanya başlatılmıştır. Sadece dini sohbetlere dair paylaşımların olduğu bir başka sayfada (Çınaraltı) örgütlenen genç kullanıcılar birlikte Umre yapma kararı almış ve birbirini hiç tanımayan 100 kadar genç sayfa yönetiminin koordinesiyle birlikte Umre'ye gitmiş ve buradan paylaşımlarda bulunmuşlardır.

Sosyal medyada birbirini takip eden kullanıcıların çoğunun birbirine benzer düşüncelere sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Sosyal medya takibi de bunu gerektirir aslında. Kullanıcılar kendileriyle aynı doğrultuda fikirlere sahip olmayan diğer kullanıcılarla iletişime geçip kendi fikrini ortaya koymaya hatta karşıdaki kullanıcıya da benimsetmeye çalıştıkları gibi çoğu zaman da kendileri gibi düşünmeyen kullanıcıyı engelleme girişiminde bulunmaktadırlar. Bu da beraberinde kendi düşüncelerinde daha sabit fikirli olmaya, kendi düşüncesinden olan paylaşımlarla sürekli karşılaşmasıyla da mevcut fikrin iyice benimsenmesine yol açmaktadır. Çok da karmaşık olmayan bir örnek verecek olursak, günümüz dindar gençleri arasında 'My Name Is Khan And I Am Not A Terrorist' repliği ile hafızalara kazınmış olan Benim Adım Khan filmi izlemeyen ya da en azından bu filme yönelik bir paylaşım ile karşılaşmayan dindar genç dediğimiz gruba mensup kimse yoktur herhalde. Kendi sayfasında birkaç kez aynı film, müzik, sanatçı, kitap vb isimlerle karşılaşan kullanıcılar farkında olmasalar da onlar hakkında bilgi

¹¹ Buzkıran, Davut (2013), *Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri*, Sosyal ve Beşeri İlimler Dergisi, Cilt 5 No 1 s:149

¹² Babacan, M. Emin-Haslak, İrfan, *Sosyal Medya ve Arap Baharı*, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 6, sayı 2, s. 78

sahibi olmaktadır. Böylelikle dar anlamda belli çevrelerde ortak kültürel zevklerin oluşması kaçınılmaz olmaktadır. Sosyal medya araçlarından Facebook'un muhafazakar gençler arasında Türkiye'deki genel sosyal medya kullanıcılarından çokça rağbet gören Twitter, Ekşi Sözlük gibi diğer araçlardan daha fazla kullanılması,¹³ Facebook'ta görsellik adına paylaşımlar yoğun olduğundan ortak zevklerin oluşmasına daha çok katkı sağlar.

Buraya kadar olan kısımda dindar gençlerin sosyal medya kullanımının onların sosyalleşmeleri ile ilgisi üzerinde durduk. Şimde de araştırmamızın ikinci aşaması olan gençlerin sosyal medyadaki din sosyalizasyonuna göz atalım. Konda'nın yaptığı bir araştırmada internetin bilgi edinme amacıyla kullanılıp kullanılmadığı sağlık ve din konuları üzerinden soruldu. Sağlık konusunda araştırma ve haberleşmeden sonra internette en sık yapılan aktivitelerden birinin dini konularda araştırma yapma olarak sıklık açısından diğer birçok alışkanlığın önüne geçmiş olması dikkat çekicidir. Dini konularda araştırma yapmak internet kullanımı ve modernleşme arasındaki standart ilişkiyi gösterir nitelikte değildir. Evden internete girenler bu tür araştırmayı biraz daha sık yapmaktadır. Kişinin kendisini ne kadar dindar olarak gördüğü ise oldukça büyük fark yaratmaktadır. İnançsız olduğunu söyleyenler hiçbir zaman, inançlı olduğunu söyleyenler nadiren, dindarlar nadirenden biraz daha sık, sofu olarak tanımladıklarımız ise bazen dini konularda araştırma yaptıklarını söylüyorlar. Türbanlı olanlar örtünmeyenlere kıyasla daha sık yaptıkları gibi, başörtüsü ile örtünenlerden de daha sık dini konularda araştırma yapmaktadırlar.¹⁴

İnternette dini bilgi edinme ile ilgili rakamlar bu şekilde. Türkiye'de sosyal medya kullanıcıları net gözlemlenebilir kamplara ayrılmışlardır.¹⁵ Sosyal medya kullanıcıları bu araçları genellikle kendi düşünce tarzlarına uygun bir şekilde kullandıklarından dini hassasiyete çok sahip olmayan ya da başka bir söylemle günlük yaşantılarında din olgusunun çok fazla yer edinmediği bireylerin sosyal medyada da dini paylaşımlar, söylemler üzerinde çok sık durmadıkları gözlemlenmiştir. Dindar bireyler sosyal medyadaki hesaplarında bu yönlerini açıkça ortaya koyan paylaşımlara sıklıkla yer verirken dini hassasiyete çok fazla sahip olmayan bireylerde dine dair pek bir paylaşıma rastlanılmamaktadır. Ancak yine de Türkiye şartlarında kutlanan dini bayramlar, kandiller, Ramazan Ayı, Kadir Gecesi gibi kutsal zamanlarda birçok kullanıcının kutlama mesajı yayımladığı gözlenmiştir. Toplumda biraz daha ön planda olan; sanatçı, politik kimliğe sahip bireyler de bu tür zamanlarda resmi sayfalarında kutlama mesajları yayımlamaktadırlar. Her ne kadar çok fazla derine inilmese de biraz daha lise gençleri arasında Hz Muhammed, Kur'an-ı Kerim, Allah gibi lafızları içeren sayfaların beğenildiği bir başka gözlemimizdir.

Buraya kadarki çalışmamız anlaşıldığı üzere kendi gözlemlerimizden oluşmuş olup; bireylerin dini hayatlarını yaşama seviyeleri; gerçek hayatla sosyal medya arasında paralellik gösterdiği saptanmıştır.

3. SONUÇ

Günümüzde sosyal medya ve internetin çoğu insan için bir vazgeçilmez olduğu yadsınmaz bir gerçektir. Herkes öyle ya da böyle bu aleme dahil olmakta kendince bir şey katmakta

¹³ Irak, Dağhan-Yazıcıoğlu, Onur (2012) *Türkiye ve Sosyal Medya*, Okyanusyayınevi, İstanbul, s.69

¹⁴ Konda Barometresi-Temalar (2011) *İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı*

¹⁵ Irak-Yazıcıoğlu a.g.e s.48

ve kendine de birşeyler katmaktadır. Sosyal medya alanına girip de bundan etkilenmemek çok da mümkün görülmektedir. Dindar olarak nitelendirdiğimiz bireyler de bu yeni teknolojiyi kabullenmiş ve kendi görüşleri doğrultusunda belirttiğimiz şekillerde kullanarak sosyalizasyonlarını sanal alemde de devam ettirmişler. Din her alanda olduğu gibi sosyal medyada da varlığını ortaya koymuş, burada da kullanıcılarına kendi doğrultusunda yön verdiği gibi öğretilerinin ortaya konulması, yaygınlaşması, ve bazı alanlarda değişime uğraması şeklinde bu yeni alandan etkilenme durumunda olmuştur. Dini hassasiyete çok fazla sahip olmayan bireylerin de her ne kadar çok büyük sıklıkta olmasa da belki de yaşadığımız coğrafyanın ya da popüleritenin etkisiyle sanal sosyalizasyonlarında reelde olduğu gibi farkında olmasalar da bir şekilde dine yer verdikleri gözlenmiştir.

POPÜLER KÜLTÜR VE POPÜLER KÜLTÜRÜN GENÇLİKTE KİMLİK OLUŞUMUNA ETKİSİ

İlyas YILMAZ*

ÖZET

Popüler kültür genel anlamda; "halkın dışında ya da üstünde yer alanlar tarafından üretilmiş her şey"dir. Popüler kültür "halka ait" olarak ortaya çıkmışsa da zamanla halkla olan bağlarını koparmıştır. Bugün özellikle "tüketim" toplumunun ayrılmaz bir parçası olan; çeşitli şekillerde üretilen ve pazarlanan popüler kültür, çeşitli amaçlarla ve günün şartlarına uygun olarak yeniden oluşturulmaktadır. Popüler kültürün en çok kabul gördüğü kesim; özellikle bir kimlik arayışında olan gençlerdir.

Günümüzde gençlerin kimlik oluşumunda popüler kültürün önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Kitle iletişim araçlarının yanında günümüzde sürekli gelişen ve ulaşılması oldukça kolay olan sosyal medya, popüler kültürün yayılmasında etkin bir role sahiptir. Gençler popüler kültürün bilinçli ya da bilinçsiz bir parçası olmaktadır. Psikolojik, sosyolojik, ekonomik birçok neden gençlerin popüler olana eğilim göstermelerine neden olmaktadır. Bu durum, gençlerin zamanla halk kültürüyle olan bağlarının kopmasına ve geleneğin geleceğe aktarılamaması gibi önemli bir soruna yol açmaktadır. Oysa toplumu "aynı"laştıran, nerdeyse tek tip insan ya da kitle oluşturmayı amaçlayan popüler kültür yerine halkın geçmişten gelen ve milleti kendine özgü kılan bütün değerlerin yaşanması, yaşatılması ve benimsenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada gençlerin kimlik oluşumunda popüler kültürün nasıl bir role sahip olduğu, gençler arasında nasıl yayıldığı, kabul görme nedenleri, kimlik arayışındaki etkisi ve bunların "modern" olmayla ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Popüler Kültür, Gençlik, Kimlik.

THE INFLUENCE OF IDENTITY FORMATION IN YOUTH OF POPULAR CULTURE AND POPULAR CULTURE

ABSTRACT

Popular culture in general meaning, is everything that procuded by expect beyond the people. At first popular culture emerged as something belonged to people but later than it has changed. Nowadays it is especially the basic part of folk consumption, produced warious ways and served, reproduced according to the new conditions. Youth, looking for identity, participate in consturction of popular culture.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

It is known that popular culture is an important part of youth's identity. In addition to mass media, social media which is constantly evolving on a easy to reach, have and active role in became an important part of popular culture consciously or unconsciously.

Psychological, sociological or economic there are many reasons to teach popular culture. Young people's tendency to popular culture takes them away from folk culture which enables them to important problems. It is essential to assume future, rather than popular culture which aim to get identical individuals or nations.

In this study it is aimed to expose the role of popular culture in the process of young's personality, how popular cultures spread and them is assumption popular culture equals to be modernized.

Key Words: Popular Culture, Youth, Identity.

Giriş

Popüler kültür, toplumsal değişimlerin en önemli aracı olan kitle iletişim teknolojilerinin de gelişmesiyle daha hızlı yayılmaya başlamıştır. Üretimi açısından baskın grupların izlerini taşıyan popüler kültür, alt gruplara çeşitli şekillerde (özendirme, özgürlük anlayışı, gruba aidiyet vb.) dayatılmıştır. Gençliğe şu ya da bu şekilde yansıyan popüler kültür, son dönemlerde çoğu defa psiko-sosyal ve sosyo-kültürel boyutlarıyla ele alınmıştır.

Kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerle artan kültür taşıyıcılığı, aslında bir kültür savaşına dönüşmüştür. Devletlerin ekonomik ve siyasî güçleri oranında kültürlerini yayma ve diğer toplumlar üzerinde kültürel hâkimiyet kurma savaşı başlamıştır. Ülkemizin bu savaşta başarılı olduğunu söylemek çok da mümkün değildir. Genç nesiller, kendine özgü değerleri yaşatmak yerine bir şekilde popüler olanın peşinden gitmeyi amaçlamaktadırlar. Kültürel açıdan küresel bir kimliğe doğru giden bir gençlik inşa edilmektedir.

Toplumumuzun, özellikle gençlerin, seçimlerini etkileyen popüler kültürün yayılması ve elde edilmesi, çok hızlı ve çok ucuzdur. Bu durum hazır ve dayatılmış kalıplardan birini seçme ve yaşamaya neden olmaktadır. Kendi kültürlerini tutuculuk olarak gören gençlik, popüler kültürün cazip ve anı yaşatan tutumunu özgürlük olarak adlandırmakta ve hayatının olmazsa olmazı haline getirmektedir. Bununla birlikte gençler, ait oldukları sosyal gruplar tarafından kabul edilmek, onlarla benzerliklerini artırarak aidiyet duygusunu güçlendirmek ve popülerleşmek için de popüler kültürü bir yaşam biçimi olarak seçmektedirler. Kimlik kazanma ve özgür olma sürecinde kurallara karşı çıkan, kendi özerkliğini ve özgürlüğünü ilan etmeye hazırlanan gençler, kendilerine sunulan sistemlere daha açık olmaktadır. Bu durumda halk kültürüne göre daha göz önünde olan ve daha baskın olan popüler kültürü benimsemeleri kaçınılmaz olmaktadır.

Bu çalışmada gençlerin kimlik oluşumunda popüler kültürün nasıl bir role sahip olduğu, gençler arasında nasıl yayıldığı, kabul görme nedenleri, kimlik arayışındaki etkisi ve bunların "modern" olmayla ilişkisi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Kültür

Kültür kavramının kökeni tarımla ilgilidir, bu kavram önce ürünleri yetiştirmeyi ve "ekme"yi işaret etmiştir. Daha sonraları ise kavram işlem anlamını korumuştur. "Zihnin kültürü"

bir anda kazanılmadığı gibi, bir kişi de hemen “kültürleşmez”. (Briggs, 2007:99). Kültürün oluşması ve bireylerin bu kültürü toplumsallaştırması belli bir süreçte gerçekleşir.

Edward Taylor kültür kavramını şöyle ifade etmektedir. “Kültür toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür.” Kültür bir toplumu oluşturan kişileri ve onları birbirine bağlayan dillerini, dinlerini, sanatlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim süreçlerini, gelenek ve göreneklerini içine alır yani toplumu var eden tüm değerlerini kapsar (Limon, 2012:108). Kültürü yaratan örgütlü insan ilişkileridir. Örgütlü insan ilişkileri ise dinamik bir karaktere sahiptir. Bu dinamik karakter insanın toplumsal üretim tarzı ve ilişkilerinde yaptığı değişikliklerle varlığını sürdürür (Erdoğan ve Alemdar, 2005:14).

İfade edilen tanımlara göre kültür, toplumların gelenek ve görenekleri, günlük yaşam pratiklerini etkileyen veya yönlendiren, eşyalara anlam veren karmaşık bir olgudur. Kültür bir toplumu diğerlerinden ayıran özellikler bütünüdür. Bu değerler uzun bir süreç içerisinde oluşur ve toplumsal uzlaşma yoluyla varlığını sürdürür. Kültür durağan değildir, değişip gelişir, kendi kendini yeniler. Kültür; hâkim kültür, alt kültür, karşı kültür, seçkin kültür, halk kültürü ve kitle kültürü olarak sınıflandırılmıştır. Medyanın da etkisiyle kitle kültürünün ya da kültür endüstrisinin popülerleşmesi, popüler kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Popüler Kültür

Popüler; “sevilen ve seçilen her şey” için kullanılan bir kavramdır. Bu popülerlik; toplumsal bir olgu olarak medya, siyaset, günlük hayat, müzik gibi bireysellikte toplumsallığın keştiği her noktada olabilir. Dilimize Fransızcadan geçen popüler kelimesi, genel olarak iki anlamda kullanılmıştır. Bunlardan biri halkın beğendiği ve yaptığı her şeyi kapsayan bir anlamı içermektedir. Diğeri ise halk tarafından yaygın olarak beğenilen ve halk tarafından hızlı bir şekilde tüketilen anlamında kullanılmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2005:30). Popüler kelimesi aslında hemen her ismin sıfatı olarak kullanılabilir. Çünkü bugün her şey popüler, olabilmekte, modası geçene kadar popülerliğini sürdürmekte ve daha çok tercih edildiği için doğru olarak görülmektedir.

“Popülerlik; olumlu anlam taşıyan bir ifade ve özgürlük biçimi, yaygın kullanılması nedeniyle halk kültürü müdür, yoksa insanları sıradanlaştırdığı konusu ile yozlaştırıcı bir unsurdur?” sorusu özellikle son dönemde bilim çevreleri tarafından sürekli tartışılmıştır. Ancak bu konuda kesin bir hükme varmak mümkün değildir. Popüler kültürün olumlu ve olumsuz iki önüzerinde durulmaktadır. Birincisi popüler kültürün halk için halk tarafından üretilmesi ve halkın kullandığı kültür olmasından dolayı olumlu yaklaşımdır. İkincisinde ise özellikle teknolojik gelişmelerin de etkisiyle popüler kültürün bir tüketim kültürüne dönüşmesi, sıradanlaşması ve insanları aynı kalıptan çıkmaya yöneltmesi dolayısıyla olumsuzlanan bir kitle kültürü olmasıdır.

“Popüler kültüre olumlu yaklaşanlar “halk bunu istiyor”, “popüler olan, yaygın olan haklıdır” görüşünü benimserken olumsuz yaklaşanlar ise popülerin ticari, ucuz ve sıradan olduğunu ve bu kültürün esiri olan insanların birbirinin aynısı, standartlaşmış ve yozlaşmış olduklarını savunmaktadırlar. Kültürel seçkin olarak nitelenen bu nostaljik, yüksek kültür savunucuları popüler kültürün kitlelere yanlış bilinç dayattığını belirterek eleştiride bulunmaktadırlar.” (Şahin, 2005:165). Bu olumsuz yaklaşımlar bir anlamda modernite eleştirisi niteliğindedir. Popüler kültür, “halk tarafından üretilen ve halka ait olan” anlamından giderek uzaklaşmış ve

ticari bir meta olarak üretilen, piyasada pazarlanan ve her geçen gün daha fazla tüketilen “gündelik bir tüketim kültürü” şeklini almıştır. Popüler kültür, tüm dünyada olduğu gibi bugün Türkiye’de de egemenliğini sürdürmektedir. Popüler kültürün, çoğunluğun beğenisi gözetilerek üretilmesi ve üretim aşamasında toplumsal bir etki yaratma amacı güdülmesi, her toplumsal kesime ulaşmasını kolaylaştırmaktadır (Baydar, 2013:153).

Egemen sınıflar, kendi çıkarlarını sürdürebilmek ve iktidarlarını devam ettirebilmek için popüler kültürü bir araç olarak kullanmaktadır. İdeolojik olarak varlığını sürdürebilmek için popüler kültürün sürekli yenilenmesi gerekir. Dolayısıyla halk kültürü ve yüksek/ elit kültür gibi popüler kültürün hafızada kalıcılığı yoktur. Popüler kültür ürünleri en az hatırlanan kültürel ürünlerdir. Popüler kültürde, sürekli kalıcılıkla değil, sürekli değişimle süreklilik aranır: Müzik alanında, popülerlik her hafta değişen “top 40” içine girmektir. Giyimde popüler olan şey mevsimlerle değişen modayla gelen güdümlü kültürel yaşamdır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 34-49). Popüler kültür; halkın içinden çıkan ve yine halk tarafından kullanılmaktan öte; önce üretilip daha sonra talebi yaratılarak pazarlanan ve tüketilmemesinin bir eksiklik olduğu anlayışıyla her kesimi etkilemeye çalışan bir üründür. Popüler kültürü üretenler, onu kullananlar değildir, dönemin “kabul görme” algısı da dikkate alınarak sermaye sahipleri ve baskın gruplar tarafından üretilir.

“Popüler kültür kavramı ile her tür eğlence, gösteri, müzik, kitap ve filmlerden oluşan aktiviteler anlatılmak istenir. Genellikle gazeteler, dergiler, sinema, televizyon, radyo, reklamlar, popüler müzik, popüler kitaplar kitle iletişimini sağlayan, popüler kültürü halka taşıyan araçlardır. Popüler kültürü, folk kültür ve üst kültürden ayırt etmemizi sağlayan belli başlı özellikleri şöyle sıralayabiliriz: Biçim olarak orta karmaşıklıktadır, aktarımı ve iletimi ortam ve teknoloji olarak dolaylıdır, bilinen bir kaynağı ya da yaratıcısı vardır, kültürel değerleri ve gelenekleri, yeni formüller biçiminde yansıtır, ürünleri tüketiciye dönüktür, oldukça ucuza ama parayla elde edilir.” (Dinçer Durmuş, 2006:124). Popüler kültürün özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Formüller ve tekrarlarla standartlaştırılmıştır
- Daha çok dileklerin gerçekleşmesini (fantezileri) ön plana çıkartır
- Sistemin ve pazarın çıkarına ise (moda, soda, yiyecek, giyecek, içecek, eğlence) kolektifliği destekler; çıkarına karşıysa (örneğin işsizlik, grevler, ücret sorunu) bireyselliği vurgular
- Ahlak ve resmi sansür karşısında risk almaz, çünkü amaca ulaşmak bu tür riski dışlar
- Halk/folk kültüründen farklı olarak, popüler kültür onu kullanan toplum tarafından üretilen kültürel kaynaklardan oluşmaz
- Sadece ürün tüketilmez aynı zamanda insanın kendisiyle ve başkalarıyla olan ilişkisel anlamlar tüketilir ve üretilir (“Marlboro” zehrinin tüketimiyle, “Samsun” zehrinin tüketiminin tükettiği ve ürettiği ilişkisel anlamlar farklıdır: Örneğin kişisel ve sosyal statü ve sınıfsal farklılıklar üretilir)
- Yaratılan duyarlılık ve duygusalılıklarla burjuva üretim ve yaşam tarzı yüceltilir ve idealleştirilir
- Gösteriş ve imajlar/görüntüler özün üstüne çökertilir, önüne geçirilir. (Erdoğan, 2006: 75).

Popüler kültürün bir milleti yoktur, belli bir topluma ait olduğunu söylemek mümkün değildir. Küreselleşme ile ortaya çıkan “dünya vatandaşı olma” gibi ortak değerler üzerinden

birleşme söz konusudur. Ancak bu “bir”leşmenin haliyle toplumları birbirinden ayırdığı ve toplumları kendine özgü kılan özellikleri de ortadan kaldırdığı açıktır. Bu anlamda, popüler kültürün de etkisiyle halk kültürünün kapsama alanı giderek daralmakta ve halk kültürü daha az kişiye ulaşmaktadır. Popüler kültür; ekonomik, kültürel, siyasal tüketimini beraberinde getirmekte ve bir yaşam tarzı olarak ön plana çıkma, amacını taşımaktadır. Her şeyden önce insanlara hayata başkasının gözünden bakmayı ve başkası gibi yaşamayı öğretmektedir. İnsanları kendinden uzaklaştırmakta ve kendi özüne yabancılaştırmaktadır. Kendi ürünlerinin kullanım sahasını oluşturma açısından, bu ürünleri ihtiyaç haline getirmektedir (Coşgun, 2012:838). Bu durum popüler kültürü bir “tehlike” olarak görenleri haklı kılmaktadır. Çünkü birey, kişilik oluşumunun merkezine popüler olanı koymakta ve ona ulaşmak için uğraşmaktadır.

Popüler kültürün en önemli özelliklerinden biri benzeştirici bir kültür olmasıdır. Bu benzeştiriciliği bireylere batılılık, doğululuk, dürüstlük, keskin laiklik, dindarlık, çağdaşlık, modernlik, milliyetçilik, şiddet, barışçılık, çılgınlık, duygusallık vb. çeşitli kimlikler sunmasıdır. Ancak bu benzeştiricilik hiçbir zaman birleştirici bir rol oynamamakta, sadece tekdüze bir kültürü ortaya çıkarmaktadır. Kültürde çeşitlilik, zenginlik azalınca yabancılaşma kültürü ortaya çıkar. İşte bu yeni kimlikleşme aslında yeni bir kimliksizliği yaratır. Köylü-kentliye, birey-topluma, halk kendisine daha çok yabancılaşır. Televizyonlarda, sinemalarda, gazetelerde yayınlananlarla kitleler uyuşturulur ve kitleler yine bu tür araçlarla toplumsal sorunlar karşısında duyarsızlaştırılır. Buradan hareketle popüler kültür, bireylere farklı bir kimlik kazandırma kültürü olup, yabancılaşma kültürüdür (Özkan, 2006:34). Popüler kültür, kendisi dışında kalan kültürleri “aşağılayan” bir anlayışla kişiyi kendi özüne yabancılaştırmaktadır.

Üretim ve tüketim açısından popüler kültür, halk kültürünün karşında yer almakta ve birbirlerine zıt gibi görünmektedirler. “Halk kültürü, üretiminden tüketimine kadar bütün aşamalarında halkın içinden çıkan, halkın yaşamının bir parçası olan, kısaca halka ait olandır. Halk kültürü, bir pazar için üretilmediğinden alınıp satılan bir meta değil, aynı yer ve zamanda yaşayan insanların kendileri için yarattıkları bir kültür türüdür (Erdoğan ve Alemdar, 2005:48-49). Halk kültürünü üretenler belli amaçlar doğrultusunda kullanacak olanlardır. Bu anlamda halk kültürü, bir arada yaşayan insanların hayatın çeşitli problemlerine karşı denedikleri çözüm yollarından oluşur. Bu çözüm yollarından bir kısmı zamanla sabit hale gelerek toplumun bütününe mal olur ve onun kültürünü meydana getirir (Güngör, 1995:35). Halk kültürü elbette ki sadece türkü, ağıt ve destanlardan ibaret değildir. Halk kültürünün, halkın yaşam biçiminin somut ve somut olmayan bütün unsurları popüler kültür karşısında yaşam savaşı vermekte ve gelecek kuşaklara aktarılamama tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Halkın kendisi için ürettiği ancak bugün kullanmadığı ya da popülerleştirmedeği kültürün yerini ticari üretimin bir parçası olan popüler kültür almaktadır. Özellikle gençlik, bunları bilmemekte, bilse de hayata geçirmeyi toplumsal çevre içerisinde dışlanma, kabul edilememesi, ya da “geri kalmış”lık damgası yeme korkusuyla başaramamaktadır. Çeşitli araçlarla sürekli edilgenleştirilen gençlerin kendisine dayatılanlardan birini seçmekten başka şansı kalmamaktadır.

Popüler Kültür ve Medya

Popüler kültürün üretilmesi, yayılması ve geniş kitlelere ulaşmasında medyanın etkisi büyüktür. Kültürel değişim sürecinde, evrimleşen değerler sistemi bir bütün olarak “popüler kültür” formunu ortaya çıkarmıştır. Kültür kavramının durağan bir kavram olmaması nedeniyle toplumların ilgilerinin, beğenilerinin ve eğilimlerinin yansımaları sonucunda kitlesel bir eğilim

veya dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu kitlesel beğeni farklılıkları popüler kültür kavramını işaret eder. Küreselleşme sonucu ulaşımın kolaylaşması (bilgi, kültür, konum... vb.) ile popüler kültüre dâhil olmak çok kolaylaşmıştır demek mümkündür (Limon, 2012:110). Kitle iletişim araçlarının toplumun kitleleşmesi üzerindeki etkisi ve bu konudaki işlevi konusundaki tartışma bu araçların kitle içindeki kişilerin bilincini ve eylemlerini yönlendirmedeki etkileri noktasına odaklanmaktadır. İletişim araçlarının bu işlevi yerine getirirken toplumsal çerçeveleri zayıflattığı, bireylerin toplumsal grup üyeliklerini çözdüğü ve her türlü etkiye ve özellikle propagandaya uygun ortam oluşturarak, kişilikleri yitirilen bağımlı insan tipini ortaya çıkardığı noktasında görüşler bulunmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 34). Bu nedenle zamanla kitle iletişim araçları tarafından kişilik ve davranış ölçüleri belirlenen nesiller, kimlik oluşumunda tamamen popüler kültürün güdümünde olması tehlikesi vardır. Popüler kültürün hayatın her alanına girmesiyle bugün artık iyice anlaşılmıştır ki, özellikle televizyon, küçük tartışma topluluklarının oluşmasını engellemekte, boş zamanlarında insanların birbirleriyle oturup ciddi bir şeyler konuşmalarını, aralarında fikir ve kanaat alışverişinde bulunmalarını sınırlamaktadır. Tüm bu olumsuzluklara sebep olarak televizyonun iyi bir eğitim aracı olmaması, bireyi özel sorunlarında, umutlu ya da umutsuz anlarında aydınlatmak veya yol göstermek yerine, onlara aldatici ve oyalayıcı yollar sunması gösterilmektedir (Oktay, 1993: 253).

Popüler kültür ürünlerinin toplumsal yaşamın genel geçer kurallarının, toplumsal etiğin ve egemen kültürün siyasal ve kültürel yapısının yeniden üretimi için toplumsal sistem ve kitle iletişim araçları tarafından üretilmekte olduğu üzerinde durulmuştur.

Popüler kültür ürünleri günümüzde yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının da etkisiyle özellikle gençlerin çalgınca bir tüketime yönelmesine sebep olmaktadır. Popüler kültürün bir kitle iletişim aracı ürünü olduğu günümüzde şiddet, cinsellik ve pornografik yayınlar, gençler için hâkim bir kültür oluşturmaktadır (Şahin, 2005:176).

Televizyon ve sinemadan internete, kitap ve müzikten giyim ve gıdaya kadar yaşamın hemen her alanına etki eden tüketim malları cinsiyet, yaş, eğitim, meslek ve sosyal sınıf ayrımı yapmaksızın her kesimi etkilemiş, önemli ölçüde de kitleler tarafından kabul edilmiş ve yaygınlaşmıştır (Kızıldağ, 2001:26-35). Televizyonlardaki filmler, diziler, reklamlar, internet ve bugün çok daha geniş kesimlere ulaşan sosyal medya; popüler kültürü tanıtmakta, tüketmeye teşvik etmektedir.

Televizyon dizileri, izleyenlerin çoğu defa önceden belirledikleri ve başlamasını ipe çektiği bir eğlence aracı olduğu kadar insanların idealize ettikleri ve sahip olmak istediklerini gördükleri için mutlu oldukları bir süreçtir. Bu durumu bütün izleyicilere ve bütün dizilere genelleme elbette doğru değildir. Ancak popüler kültür, bu diziler aracılığıyla izleyiciyi az ya da çok etkilemekte, onlara farklı bir davranış biçimi sunmaktadır. İzleyicilerin bu dizilerin kodlarını çözmeleri, toplumda var olan kapitalist, tüketimci, cinsiyetçi, ırkçı değerlerle dayanışmaya geçerek haz almaları yani kendi yaşantılarıyla ilgili özelemleri aramaları mümkündür. Çünkü popüler kültürün oluşmasında ortamın varlığında izleyicinin kendini bulması ve bunu anlamlandırması önemlidir. Bu tür diziler izleyicilerine bir anlam dağıtıcısı sunar. İzleyicilerin sağlık ve mutluluk arası ilişkilerden, ticari ilişkilerden, cinsel ilişkilerden, mahremlerinden kendi anlamlarını üretmeye imkân sağlar. Dolayısıyla bu filmler değişik popüler kültürlerin oluşturabileceği göreceli bir kaynak bankası konumundadır (Özkan, 2006:32).

Özellikle gençleri etkileyen dizilerde şiddet, biz sorun çözücü olarak yansıtılmaktadır. Bazı fenomen dizilerdeki karakterler, gençler –özellikle kimlik oluşumu dönemindeki gençler için-

“ideal kişi” haline gelmektedir. Ekonomik açıdan ve özgürlük açısından her türlü doyuma ulaşmış insanların hayatı, alt gruplara sunulmakta ve “onlar gibi” olmaları özendirilmektedir. Bu durum doğal olarak bir popülerlik kazanma ve tüketim kültürünü geliştirmekle birlikte bir çatışmaya sebep olmaktadır. Ait olunan toplumun yaşan biçimi ile dizilerde sunulan yaşam biçimi arasında bocalamalar görülebilmektedir. Hemen hemen her dizide bir –kendi dillerinden söylemek gerekirse- ikon yaratılmakta ve onun davranışları, giyim kuşamaı, konuşma tarzı hatta hayata bakış açısına varıncaya kadar her şey alt gruplara pazarlanmaktadır. Bugün “Derya Baykal yüzükleri”, “Bihter çizmesi”, “Hürrem tokası” bu diziler tarafından var edilmiş, sonra da hayatın bir parçası gibi sunularak bu ürünlerin tüketimi amaçlanmıştır. Yine bir dizide gayr-i meşru bir ilişkinin aktörleri tango yaptığıında tango kursuna yazılanların sayısında bir patlamanın yaşanması, ancak popüler kültürün etkisiyle açıklanabilir. Bu maddi popülerliğin ötesinde düşünsel olarak yönlendirilen gençliğin olduğunu da söylemek gerekir. Yaşadıkları hayatın içinde karşılaşmak istemedikleri bu gayr-i meşru durumu, yaşayanlar popüler olduğu için masumlaştırılan bir gençlik ve masumlaştırmasını isteyen bir medya söz konusudur. O karakterleri masumlaştırıp yücelten medya, gençleri “onlar gibi” olmaya teşvik etmiyor mu? Peki, gençlerin “onlar”laşmasını sağlayacak gelenek, millî kültür ve kimlik bilincine ne kadar sahip olduğunu söyleyebiliriz?

Popüler kültürün yayılma alanlarından biri olan reklamlar kapitalist sistemin insanları doğrudan doğruya tüketime sevk etmek için ürettiği bir araçtır. Yaşamakta olduğumuz çağda insanlar sadece yaşamlarını sürdürebilmek için değil, reklamı yapılan malları satın alabilirler diye çalışmaktadır. Dolayısıyla söz konusu mallar, bireylerin çalışmalarının hedefi ve sonucu olarak görülmektedir (Güneri Fırlar ve Dündar, 2006:18). Televizyonlarda, gazete ve dergilerde, internetteki reklamlar da belirledikleri hedef kitleyi etkileyebilmek ve onları tüketime katabilmek için popüler olanı ya da kendilerinin popülerleştirdiklerini kullanmaktadırlar. Hedef kitlenin dışında kalanlar da o reklamlarda sunulan yaşama özenecektir. Son model bir araba reklamı bir genel müdür ile kırsalda yaşayan biri için aynı anlama gelmez. Ancak bu reklam, genel müdür için bir satın alma dürtüsü yaratırken, kırsaldaki köylü içinse kendisine ait olmayan keskin bir dünyanın özlemine, bu dünyanın kaçınılmaz bir dünya olduğunu yani varlığını simgeleyecektir (Özkan, 2006:33). Popüler kültürü üreten ve pazarlarken de reklamları kullanan sermaye sahipleri halk kültürü ürünlerini, daha samimi ve sıcak görünmek için kullanmaktadır. Sözelimi, Coca Cola; “Kismet”, “Haydi hayırlısı” gibi halkın günlük yaşamında kullanılan ve halk kültürünün bir parçası olan ifadeleri yücelterek halktan görünmekte ve “Ben de sizdenim.” mesajıyla tüketimi artırmayı hedeflemektedir. Başka bir reklamda ise insanların Ramazan ayındaki birlik, beraberlik ve maneviyat duygularını kullanmaktadır. Dolayısıyla tüketimi artırabilmek için halkın değer verdiği her şeyi kullanmak meşrulaştırılmaktadır. Popüler kültür, amacına ulaşabilmek için halk kültürünü popülerleştirmekte, sonra da amacına uygun olarak yeniden üretmektedir. Başka bir reklamda bozulmuş–ve çok izlenmesi ile popülerleştirilmiş- bir “dil” insanlar –özellikle- gençler arasında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Popüler kültür ürünü olan bu reklamlarla ya beğenildiği için ya da beğenileceği için halka sunulmakta ve bir karşılık beklenmektedir. Tüketime katılan gençler, bütün hayatlarını belki de farkında olmadan içine girdikleri bu sistemin çarkları arasında harcamaktadır.

Popüler kültürün gençlere ulaşmasını sağlayan araçlardan biri de internet ve sosyal medyadır. Gençlerin yoğun bir biçimde varlığını sürdürdükleri bu alanlar, görsel açıdan zenginleştirilmiş sunumlarla gençlere cazip gelmekte; gençler, bilgi kirliliği arasında doğruyu seçmek yerine sunulan ürünleri kullanmanın kurbanı olmaktadır. Zamanla hayatın olmazsa olmazı

olan sosyal medya sayesinde gençler, sahip olamasalar da arzu ettikleri hayatı yaşıyormuş gibi davranmakta, bu sayede kendi sosyal kimliklerini ideal ettikleri hale getirerek sanal da olsa daha değerli bir birey olmaktadır.

Popüler Kültür ve Kimlik

Kimlik, insanlarda bireysel olanla sosyal olanın kesişmesi sonucu ortaya çıkan bir kavramdır. İnsan, doğasında var olan sosyal bir varlık olma niteliğinin bir uzantısı olarak “gruplaşma” ve “kendini bir gruba ait hissetme” eğilimi içindedir. Bu eğilimin altında ise, toplumsal bir kazançtan kadar bireysel bir çıkar gözetimi yatmaktadır.

Kimliği oluşturan iki bileşen vardır. Bunlardan birincisi tanınma ve tanımlama, ikincisi ise aidiyettir. Tanınma ve tanımlama bireyin toplum içerisinde, toplum tarafından nasıl tanındığı ve kendisini nasıl tanımladığıdır. Bunun aracı ise dil ve kültürdür. Aidiyet ise bireyin kendini herhangi bir toplumsal gruba dâhil hissetmesiyle kendini gösterir. Burada önemli olan nokta şudur; her ne kadar toplum bireyi belli bir kimlikle tanımlıyorsa da, birey kendini söz konusu kimliği oluşturan topluluğa dâhil hissetmiyorsa, o kimliğe sahip olduğu söylenemez (Aydın 1999: 12). Sosyal ortamlar ve sosyalleşme de kimlik oluşumunda önemli bir faktördür. Bu manada bireyin dışında kalan; ancak onun davranışlarını şekillendiren her şey bir şekilde kültür ürünü olarak düşünülebilir.

Aslında bireyin tek bir kimliğinden değil, kimliklerinden söz etmek mümkündür. Birey, ait olduğu gruba göre yeni kimlikler kazanabilmekte, davranışlarını bu grubun niteliklerine göre şekillendirebilmektedir. Sosyal kimlik kuramı, bireylerin kendilerini ait oldukları sosyal gruplarla değerlendirdiklerini ve bu yolla tanımladıklarını iddia eder. Birey kendini içinde aidiyetlerini bulunduğu birçok kimlik yapılarıyla tarif eder. Bunlar, kendilerini ait hissettiği grup üyelikleridir. Bireyin ait olduğu gruplar onun kimlik kazanmasını sağlarlar.

Popüler kültür öncesinde, kırsal kesimin “halk kültürü” ile kentlerde yaşayan soylular, ruhban sınıfı ve tüccarların “yüksek kültürü” ayrımları söz konusuydu. Sanat üretiminde bulunanlar soyluların ve zenginlerin şan-şöhretini paylaşmaktaydılar. Zamanla, çeşitli nedenlerle kente gelen kırsal kesim halkı, kendi kültürlerini bırakarak ticari popüler kültürün müşterisi oldular. Popüler kültür yüksek kültürün ürünlerini ve yaratıcılarını da sayıca geride bıraktı. Sonunda ister istemez üst kültür üreticileri kendilerini popüler kültür üreticileriyle yarış halinde buldu. Kent yaşamını seçen kırsal kesim insanı için popüler kültür, sıradan insandan kişilere dönüşmesi için bir araçtır. Kimliklerini geliştirirken, yaratıcılığa ulaşma ve kendilerini ifade etme yolu olarak onlar için büyük önem taşır (Akyıldız, 2006: 69).

Popüler Kültürün Kimliğe Etkisi

Bireylerin zamanla hangi sebepler ışığında, popüler kültüre ayak uydurdıkları önemli bir konudur. Bunun temelde iki ana nedeni var gibi gözükmektedir Birincisi popüler kültürün oluşturduğu “estetik” anlayışı uzağında kalacak olan bireylerin, bir açıdan toplumsal beğenilerin de dışında kalacağı ve toplum içerisinde öteleneyeceği gerçeğidir. Özellikle ergenlik döneminde ortaya çıkan bu durum, zamanla bireyleri başkası gibi olmaya zorlamaktadır. Bu da bireyin tercihlerini “popüler kültür” doğrultusunda belirlemesine yol açmaktadır. İkinci neden ise, bireylerin kendileri için yaratacakları özel alanların daha doğrusu toplum içerisinde sahip oldukları yerin bir açıdan popüler kültüre bağlı olmasıdır. Bir nevi özel hayatını korumak ve oluşturmak için, bireyin kalabalık içerisinde kaybolmak istemesi, kendisini kültür açısından “normal” kabul edilen bir noktaya getirmesinde yatıyor. Bu normalleşme isteği aykırı olana

yöneltilen merak ve baskıyı üzerinden alarak kişiyi 'bir' olmanın zorluklarından kurtarıyor. Toplum içinde aykırı kalmanın utancı ve baskısı böylece kalkıyor. Kalıplara göre yaşamının getirdiği kolaylık insanları, düşünmek yani kafa yormaktan alıkoyuyor. Belli bir kültür biçimi içinde eriyen bu insanlar tercihlerinde, hareketlerinde sınırlandırılmış seçenekler çerçevesinde kendilerini ve tercihlerini geliştirme zorunluluğu altında kalmadan yaşamaya devam ediyorlar. (Gök, Duman ve Soylu, 2008: 29). Bu iki nokta bireyi, küresel bir kimliğe kavuşturmakta, Amerika'daki bir gençle Türkiye'deki bir genç arasındaki farklılık giderek ortadan kalkmaktadır. Türk gencinin millî - manevi değerleri, onu diğerlerinden ayıran gelenek ve görenekleri, hayata bakışını etkileyen faktörler giderek ortadan kalkmaktadır.

"Küreselleşme ya da yabancı terminoloji ile 'globalleşme', biri siyasal, biri ekonomik, biri de kültürel olarak üç boyutu olan bir kavramdır. Küreselleşmenin kültürel ayağı, birbirinden farklı, hatta biri ötekine zıt iki ayrı sonuca işaret eder. Birinci sonuç "mikro milliyetçilik" biçiminde ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin kültürel ayağının ikinci sonucu, özellikle tüketici davranışını etkileyerek, dünya çapında kültürel bir örneğin önünü açmış olmasıdır. Küreselleşme bir süreç, bir olgudur. İyiliği ya da kötülüğü belki tartışılabilir ama kaçınılmazlığı ortadadır. Bu çerçevede, bütün dünyayı etkileyen bu oluşumun sonuçlarını iyi kestirmek ve ona göre davranmak çağdaşlığın ve güncelliğin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmaktadır." (Kongar, 1997:3). Küreselleşme ve ortak kullanım alanı olarak kitle iletişim araçları ile yayılan ve gençleri içi boşalmış, düşünmekten, üretmekten uzak, seçeneklerden birini işaretleyerek yaşamak zorunda bırakan popüler kültür, bu faktörlerin başında gelmektedir.

Popüler kültür egemenliği altına aldığı kültürel pratikleri yeniden tanımlar, melezleştirir, yozlaştırır, tümüyle değiştirir ve kendi egemenliği altına alır. Bunu yaparken sadece pratiğin kendisini değil, aynı zamanda pratiğin düşünsel ve duygusal karakterini de değiştirir.

Popüler kültürün benimseyen gençlerin geleneklerinden uzaklaştığını söylemek mümkündür. Belki de çocukluğundan başlayarak uzak kaldığı gelenekler, onun kişiliğinin eksik kalmasına neden olmaktadır. Sözelimi oynadığı oyunlara sadık kalan ve o kurallara uymayı bir görev sayan çocukların yerini bugün, başkasından puan satın alan, şifreleri kırarak birinci olaya çalışan çocuklar almaktadır. Hem dini hem de kültürel kuralları hayatının içinde uygulayarak yerleştiren ve bunu özümseyen çocukların yerini sanal bir dünyada, toplumdan soyutlanan ve sosyal yaşam konusunda başarılı olamayan, bilgisayar oyunlarındaki "rekor"larla ulaşmak suretiyle doyuma ulaşan çocuklar almıştır. Bu ve bunun gibi durumlar önemsiz gibi görünse de kişiliğini etkileyecek sorunların temelini atmaktadır. Daha çocukluğunda popüler kültürün tüketim odağı olan gençler büyüdüklerinde popüler kültürün esiri olduklarını fark etmek ve onu eleştirebilmekten mahrum kalmaktadırlar.

Popüler kültürün güdümünde olan bir birey, tüketebildiği ve popüler olanı yakalayabildiği ölçüde mutludur. Ancak tüketici eğer popülere katılmazsa veya kazara popüleri yakalayamazsa popüler bir şekilde tedirgin edilir ve tedirgin hisseder; huzursuzdur: Makyajı bittiği için, kendi olmayan kendini kendine ve başkalarına göstermeme telaşındaki popüler kullanıcı popüler makyajını alıncaya kadar gergindir, acı çeker. Popülerini alır, sürer ve rahatlar. Bu her gün veya periyodik olarak tekrarlanır. Böylece popülerlerini eksik etmeyen tüketici gülümseyerek hem popülerle kendini bulur hem de popüler olanın satışına katılır. Bu satışta kendi vücudu ve kendi ruhu en önde gelen taşıyıcıdır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 35). Bugün gelinek noktada özellikle ergenlik döneminde birey, özellikle sosyal kimliğini yüceltebilmek, daha fazla "like" alabilmek ve kabul görebilmek için davranışlarını ve tercihlerini şekillendirebilir.

mektedir. Ya da beğendiği bir dizideki karaktere benzemek için uğraşmakta, onun adını almak istemekte, hiçbirini yapamazsa da sosyal medyadaki sayfalarında bunu başararak bir doyuma ulaşmanın hazını yaşamaktadır. Kendilerine seçtiği örneklerin yaşamına ulaşabilmek ve onlar gibi olabilmek için her şeylerini feda edebilmektedirler. Konuşmalarında kendilerine özel bir “dil” kullanmaktadırlar. Bir televizyon yarışmasındaki genç: Yapabileceklerinin “the best”ini yapmakta ve kendisini “out”a atmamaktadır. Gençler genellikle; “prestige”, “relax”, “image yapmak”, “cool olmak”, “trip yapmak/atmak”, “free takılmak”, gibi deyimler kullanmaktadırlar. Gençlerde özellikle de kızlarda artık ünlü harflerin kullanılmadığı internet dili hâkim olmuştur. Facebook, Twitter, MSN ve kısa mesajlar hayatımızda farklı ifadeleri de ortaya çıkarmıştır. Kesmeler, kısaltmalar, yüklemsiz cümleler ya da yarı Türkçe yarı İngilizce kurulmaya çalışılan cümlecikler sıkça kullanılmaktadır. 'Ciks olmak' yakışmak anlamına gelirken 'pampa' en yakın arkadaşı nitelemektedir. 'Stayla', 'haci', 'artiz', 'amip', 'mal', 'aşkitom', 'aşkem', 'apaçi', 'duygusal ergen', 'atar yapmak', 'gideri olmak' ve daha nicelerini günlük hayatın bir parçası haline getirmektedirler. Gençlerle sağlıklı bir iletişim kurabilmek için bu hitap şekillerini mutlaka bilmek gerekmektedir. Bu lisanı kullanmayan veya bilmeyen ise gençlerin deyişiyle 'apaçi', 'koyun' olmaktadır (Zaman, 31.05.2014).Gençler, “in” olmaya çalışmakta ve bu popülerliğin getirdiği sosyal avantajlardan yararlanmaktadır. Bu da sonuçta, Amerika'nın kültürel emperyalizmini medya aracılığıyla yaptığı ve Türk gençlerinin kalplerini ve zihinlerini çeldiği anlamına geliyor. Oxford gömleklili, blue jeanli, Caterpillar'lı Türk gençlerini Amerika'daki benzerlerinden ayırt etmek oldukça zor. Bunun hem dış görünüş için, hem de ortak zihniyet açısından geçerli olduğu söylenebilir (Ercins, 2009:506). Zaten melezleşmenin de aslında bu noktada başladığı söylenebilir. Çünkü düşünsen ya da duygusal açıdan başkasına benzemeye başlayan gencin eylem ve söylemleri de başkası gibi olacaktır. Bu durumu özetleyen bir örnek: Özellikle genç nesil, dinî ve millî bayramları bir tatil olarak görmekte ve çok daha öncesinden tatilini planlamaktadır. Geleneksel yapıda bu ve benzeri günler, birlik ve beraberlik olgusuyla yüceltilen günlerken bugün bireyselleşme ya da bireyin kendini çevresinden soyutlamanın bir aracı olmuştur.

Tüm bunlar popüler kültürün bir parçası olmanın ve düşünmek, üretmek ve kendine uygun olanı yapmak yerine sunulmuş seçeneklerle ve toplumsal kabul görme arzusuyla yaşamayı tercih etmektedirler.

Gençler, popüler olarak gördükleri insanların popüler olarak gördükleri özelliklerini alarak kendilerince bir kimlik yaratıyorlar. Sözelimi bir popülerin saç stiliyle, birinin konuşma tarzıyla, birinin yürüyüşüyle bir figür ortaya çıkarmaktadır. Burada modanın etkisi elbette büyüktür. Ancak modayı belirleyen “estetik” anlayışının popüler kültürle organik bir bağının olduğu göz önüne alındığında gençlerin güzellik algısının da popüler kültüre dayandığı anlaşılmaktadır. Sözelimi tüm dünyayı etkisi altına alan “selfie” modası dünyayla eşzamanlı olarak Türkiye’de de gençler arasında kullanılmaktadır. Oysa bunun bir reklam aracı olarak ortaya çıktığı ve telefon üreticisinin bir oyunu olarak üretildiği bilinmektedir. Ancak gençlik, bu oyunun bir parçası olmamayı düşünmek yerine oyunun bir parçası olmakta ve attığı her adımın “selfie”ini çekmek için çaba harcamaktadır.

Sonuç

Popüler kültür, hangi açıdan bakılırsa bakılsın insanların yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle yüksek kültür ve halk kültürünün dışında kalan ve kitlelere seçme şansını bırakmayan popüler kültür, zamanla “halk”la olan bağlarını koparmıştır. Medya aracılığı ile

insanlar bir anlamda bağımlı hale getirilmekte, ne yiyecekleri, ne giyecekleri, nasıl konuşup nasıl davranacakları medya aracılığı ile onlara bildirilmektedir. Televizyon, telefon, internet gibi iletişim araçları bu anlamda bir yol gösterici olmuştur. Burada bunları olumsuz yönleriyle eleştirmekten çok bilinçli kullanıcı olmamanın yanlışlığını göz önüne almalıyız. Yoksa üreten, pazarlayanlar kadar tüketici olanlar da bu kültür ve kimlik yozlaşmasının mimarlarıdır.

Tüketim toplumu yaratmayı amaçlayan kapitalist sistem, bütün gücünü kullanarak insanları – özellikle gençleri – etki altına almayı ve onları pazarın içine katmayı amaçlamaktadır. Bunun en kolay yolu olarak da gençlere hoş gelen, ulaşılması ve tüketilmesi için bir çaba gerekmeyen, düşünme ve üretme gibi bir zorluğu olmayan hazır bir yaşam biçimi görülmektedir. Ancak bu hazır sunum, gençleri düşünme ve kendi kültürlerine sahip çıkma, onu gelecek nesillere aktarma gibi hayati bir durumu da ortadan kaldırmaktadır. Bir başka durum ise; bu dönüşüm sonucunda popülerlik gerçek ve olması gereken halini alacak, bugün bir tehlike olarak görülen kültür yozlaşması yarın kültürün kendisi olarak kabul edilecek ve yaşanmaması normal karşılanmayacaktır. Genç nesil, yetişip anne – baba olduğu zaman kendi çocuklarına millî kültürü aktaramama zorluğuyla karşı karşıya kalacaktır. Daha kötüsü belki de böyle bir zorlukla karşı karşıya kaldığını bilmeyecek ve bu durum kısır bir döngü olarak devam edecektir.

Kendi kültürel kimliğine uzaklaşan genç, zamanla melezleşmiş bir kimlikle karşı karşıya kalmaktadır. Bu melezleşmiş kimliği kimliksizlikten ayırmak gittikçe zor olacak, gençlik; onlara yüklenen millî ve manevi misyonları yerine getirmek, tarihsel bağların kurulmasını sağlayan millî kültürü yaşatmaktan çok uzak kalacaklardır. Hayatı başkasına ya da başkalarına benzeyerek geçecek, olaylara ve durumlara başkasının gözünden bakacak ve kişilik açısından bocalamalar yaşayacaktır.

Bugün ülkemizde her gün artan kültür erozyonunun temelinde; tamamen pazarlama, tüketim alışkanlığı kazandırma, uyuşturma ve düşünmekten, eleştirmekten mahrum bırakma amacıyla hareket eden egemen sınıfların ürettiği popüler kültür vardır. Medya ve kitle iletişim araçlarını etkin bir biçimde kullanan bu sınıflar, insanları ve özellikle kimlik arayışı içinde olan ve seçimleri yeni yeni oluşmaya başlayan gençleri kendilerine hedef kitle olarak seçmektedir. Bütün güçleriyle gençleri istediği gibi yönlendiren sermaye sahipleri, önce “modern” olmayı popülerleştirip gençleri buna alıştırmakta ve bunun dışında kalmayı dışlanma ve gericilik olarak göstermektedir. Bütün ahlakî değerleri, gelenekleri ve kültürü ortadan kaldırarak kendi yarattıkları kültür ya da kültürsüzlüğün bir parçası haline getirmektedir. Kültürel kimliği belirleyen geleneksel yaşam tarzları kaybolmaktadır. Bu olumsuzluğun aktörü gençler gibi görünse de aslında yanlışları orda değil, onları bu tercihler arasında bırakan ve birini seçmeye yönlendiren popüler kültür sisteminde aramak daha yerinde olacaktır. Birey, aile, toplum, medya, okul, din gibi bütün kurumların ortaklaşa bulabileceği bir çözüm yolu popüler karşısında halka ait olanın yaşamasını sağlayabilecektir. Gençlerin bir varoluş, fark edilme ve özgürlük alanını genişletme çabası olan bu tercihleri ortaya koyan nedenler iyi irdelendiği ve sorunun kökenine inildiği zaman daha kalıcı çözümler bulunacaktır. Bunun için millî bir kültür politikası belirlemek ve toplumsal katılımı sağlayarak ortak paydada kurumsallaşmış bir yol belirlemek gerekmektedir. Bu anlamda eğitim programlarında yenilikler yapılmalı, küçük yaştan başlayarak değerler eğitimi ön plana çıkarılmalı; düşünen, eleştiren, sentez yapabilen ve seçimlerini tutarlı ve doğru bir biçimde yapabilen gençliğin yetiştirilmesi amaçlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, Aslı (2006). "Sanat ve Popüler Kültür", Hacettepe Üniversitesi, 8. Ulusal Sanat Sempozyumu, 18-20 Ekim 2006, Ankara -,Türkiye.
- Aydın, Suavi (1999). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*, Ankara: Öteki Yayınları.
- Baydar, Veysi (2013). "Popüler Kültürde Mizojini", *Turkish Studies*, C.8, S. 151,s. 151-165.
- Bektaş, Arsev (1996). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Briggs, Asa (2007). "Kültür", *Millî Folklor*, (çev.: Sevim Kebelli), s.3, s.99-103.
- Coşgun, Melek (2012). "Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, S.1, s. 837-850.
- Diñer Durmuş, Oya (2006). "Popüler Kültürün kimlik Oluşumuna Etkileri: Özgür Kız 'Nil Karabrahimgil' Modeli," *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, S. 17, s. 121-133.
- Ercins, Gülay (2009). "Türkiye'de Popüler Kültür Görünümleri ve Gençliğe Yansımaları", VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın-Türkiye.
- Erdoğan İrfan – Alemdar, Korkmaz (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*, Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İrfan (2006). "Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayri Meşruluğu", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (3. Baskı), Ankara: Doğu Batı Yayınları, s. 67-96.
- Fırlar Güneri, Belma- Dünder, İ. Pelin (2006). "Gazete Reklamlarının Gençler Üzerindeki Etkisi", *Bilig*, S. 40, s.19-33.
- Gök, Ömer Faruk- Duman- Onur Boran, Soylu, Abdurragıp (2008). "Popüler Kültür", *Sert Sessiz Dergi*, Nisan, 2008, ss.26-34.
- Güngör, Erol (1995). *Türk Kültürü Ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kızıldağ, Şaban (2001). *Pop Müzikten Popüler Kültüre Medya Çocukları*, İstanbul: Şehir Yayınları.
- Kongar, Emre (1997). Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür, www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php (Erişim Tarihi:12.05.2014).
- Limon, Birsen (2012). "Kültürel Değişim Sürecinde Popüler Kültür ve Kitsch Kavramı", *İdil*, C.1, S.3, s. 106-115.
- Oktay, Ahmet (1993). *Türkiye'de Popüler Kültür*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özkan, Hasan Hüseyin (2006). "Popüler Kültür ve Eğitim", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:14, No:1, 29-38.
- Şahin, M. Cem (2005). "Türkiye'de Gençliğin Toplumsal Kimliği ve Popüler Tüketim Kültürü", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 25, S.2, s.157-181.
- Zaman Gazetesi (2011, 11 Mayıs). Gençler Artık İnternet Diliyle Konuşuyor, http://www.zaman.com.tr/aile-saglik_gencler-artik-internet-diliyle-konusuyor_1140805 (Erişim Tarihi: 12.05.2014).

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE MEDYA 4.OTURUM

YOUTH AND MEDIA 4.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN

MEDYA OKURYAZARLIĞININ GENÇLİĞİN DİNİ FORMASYONUNU GELİŞTİRME İMKÂNI

Bayramali NAZIROĞLU*

ÖZET

Bu çalışmada medya okuryazarlığının gençlerin dini formasyonları üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda önce medya okuryazarlığı kavramı açıklanmış; buradan hareketle dini medya okuryazarlığı kavramının önemine atıf yapılmıştır. Dini medya okuryazarlığını gerekli kılan medya ve gençlik temelli nedenlere değinildikten sonra sağlıklı bir dini gelişim için gençlerin sahip olması gereken dini medya okuryazarlığı yetenekleri üzerinde durulmuştur. Bu noktada din okuryazarlığının dini medya okuryazarlığı için bir önkoşul olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, dini formasyon, din okuryazarlığı, dini medya okuryazarlığı

ABSTRACT

THE POSSIBILITY OF IMPROVING RELIGIOUS AND MORAL FORMATION OF YOUTH THROUGH MEDIA LITERACY

In this study, it is dealt with the impact of religious media literacy on youth people's religious formation. In this context, we firstly tried to explain the concept of media literacy and after that it is pointed out the importance of the concept of religious media literacy. Then it is focused on the media and youth-based reasons that require religious media literacy. Finally, for healthy religious development, it has been emphasized on religious media literacy skills that young people have to. As a result, it is concluded that religious literacy should be a prerequisite for religious media literacy.

Key Words: Youth, religious formation, religious literacy, religious media literacy

Giriş

Psikoloji ve sosyal psikolojide gençlik, bireyin gelişim süreci içinde en çalkantılı dönem olarak kabul edilir. Çünkü bu dönemde, aileden ve temel eğitim kurumlarından edinilen bilgi, inanç, tutum ve değerler, bireyin kendi kişisel değerlerini oluşturma sürecine girmesiyle yeniden gözden geçirilir. Gençlik döneminin çalkantıları, bu dönemde din ve ahlak eğitimi üzerin-

* Yrd. Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

de de önemli bir baskı oluşturur. Bu baskı neticesinde otoriter birer sosyal olgu olarak din ve ahlak, genç bireyin otorite sevmeliği karşısında ciddi sorgulamaya tabi tutulur. Genç birey, daha önce öğrendiği dini ve ahlaki değerleri eleştirmeye; buna paralel olarak yeni ve kendine has kişiselleştirilmiş bir değer anlayışı oluşturmaya çabalar. Bu noktada karşısına planlı formal eğitim veren kurumların yanısıra informal eğitim sağlayan araçlarda çıkar. Bu araçların günümüzde en belirleyici olanı şüphesiz medyadır. Ancak pek çok alanda ürünleri bulunan medya, hem çeşitliliğiyle hem de kontrolsüzlüğüyle yöneticileri, akademisyenleri ve eğitimcileri çeşitli arayışlara itmiştir. Medyanın bu yıkıcı karakterinin bir sonucu olarak XX. yüzyılın sonlarına doğru medya okuryazarlığı kavramının önem kazandığını; bu kavramın hem çocuklar, hem gençler, hem de yetişkinler için medyadan korunma ve ona bilinçli yönelme bağlamında bir kurtuluş reçetesi olarak algılandığını görmekteyiz.

Türkiye’de medya okuryazarlığı, henüz çok genç bir alan olduğu için üzerinde yeterli çalışmanın yapıldığını iddia etmek güçtür. Ancak 2000’li yıllardan itibaren bu alanda önemli bir kıpırdamanın olduğunu, bu bağlamda hem yurtdışı literatürün Türk akademisinin gündemine girdiğini hem de önemli telif eserlerin yayınlandığını ifade etmek mümkündür. Buna paralel biçimde RTÜK bünyesinde gündemde tutulan ve okullarda da seçmeli ders olan medya okuryazarlığı, din ve ahlak eğitimi bağlamında ise neredeyse hiç ele alınmamıştır. Ancak dini medya okuryazarlığı konusunda olmasa da kitle iletişim araçlarıyla din eğitimi arasındaki bağlantılara atıf yapan çalışmalar da yok değildir. Alandaki derin boşluktan hareketle bu tebliğde kitle iletişim araçları üzerine yapılan çalışmalara gençliğin dini öğrenme kaynakları bağlamında dini medya okuryazarlığı kavramını da ekleyerek bir katkı sunmak amaçlanmaktadır.

1. Okuryazarlık / dini medya okuryazarlığı

Okuryazarlık, klasik anlamda insanın yazılı dildeki okuma yeterliliğini açıklar ve entelektüel bir beceri olması nedeniyle teferruatlı zihinsel uğraşı gerektirir. Bu uğraşıya paralel olarak da okuryazar olan kişi, olmayana göre bir üstünlük yahut avantaj elde etmiş olur (İnal, 2009, s. 27). Ancak bugün okuryazarlık kavramı salt okuma yazma becerisine atıfla sade bir yetenekten çok daha fazlası için kullanılmaktadır. Bu kullanımların arasında bilgi okuryazarlığı (Kurbanoglu, 2010), bilgisayar okuryazarlığı (Akkoyunlu, 1996), finansal okuryazarlık (Temizel & Bayram, 2011), din okuryazarlığı (Furat, 2012) ve doğal olarak da medya okuryazarlığı gibi çeşitli kavramlar bulunmaktadır.

Medya okuryazarlığı ise, İngilizce “media literacy” (Christ & Potter, 1998) sözcüğünden dilimize çevrilmiştir. Bu kavramla, birbirinden önemli oranda farklılıklar gösteren kitle iletişim araçlarından yansıyan mesajlara ulaşma ve bu mesajlarla yüzleşme noktasında ihtiyaç duyulan eleştirel düşünme ve medya iletilerine kontrollü erişim yeteneklerinin kazanılması kastedilmektedir. Medya okuryazarlığı eğitimi almış bir bireyin farklı formatlardaki medya içeriklerinden en fazla ve doğru verimi alması ve mesajların oluşmasına aktif bir birey olarak katılması beklenir. Bu beklentinin karşılık bulması demek, her bir bireyin medya mesajlarına ulaşma, onları analiz etme, yorumlama ve aktarma, yeniden üretme yeteneği kazanmış olması demektir.

Jolls ve Thoman, *21. Yüzyıl Okuryazarlığı* adlı kitaplarında ABD’de 1992 yılında Aspen Medya Okuryazarlığı Liderlik Enstitüsü’ndeki bir toplantıya katılan bilim adamları tarafından ilk defa ortaya konulduğu şekliyle medya okuryazarlığının dört temel birimi olduğundan bahsediler (2008, s. 33). Bunlar, sırasıyla erişim, çözümleme, değerlendirme ve üretme aşamalarıdır. Erişim aşamasında; medyaya yönelen veya medyaya maruz kalan bireyin kütüphane

kullanımından, bilgiyi sınırlandırmasına, video oynatıcıları kullanma becerisinden, kayıt yapma yeteneğine, veri tabanlarını kullanmasından, interneti tanınmasına, internette yer alan müzik, fotoğraf, kütüphane, elektronik dergi gibi enstrümanları kullanmasından, müzik, video, film, fotoğraf, kitap, makale gibi içerikleri indirme yeteneğine, arama motorlarını tanınmasından, ileri arama seçeneklerini kullanma yeteneğine hatta kitaplarda konu dizini kullanmasına kadar birçok yeteneğe sahip olması beklenir.

Çözümleme aşamasında; bireyden karşılaşılan medya ürününün türünü seçebilmesinden, konuyu ana hatlarıyla görebilmesinden, mizah, şiddet ve cinsellik içeren unsurları tespit etmesinden sağlıklı ilgili noktaları imlemesine, önyargıları veya etiketleri belirlemesinden propaganda tekniklerini saptamasına, duyu yüklü anları fark etmesinden hileleri yakalamasına, özellikle haberlerdeki denge unsurunun varlığını görmesinden reklamlardaki manipülasyon araçlarını sezmesine kadar pek çok konuda yetenek sahibi olması beklenir.

Değerlendirme aşamasında; bireyin, medya içeriklerinde yer alan karakterlerin konuya uygunluğunu saptamaktan kahramanların ahlaki açıdan uygun davranıp davranmadıklarını tespit etmeye, en iyinin hangisi olduğunu belirlemeden haberin doğruluğunu tespit etmeye, bilgilerin objektifliğini saptamaktan sunulanın söylenenleri yapıp yapmadığını belirlemeye, magazin programlarının gençlerin üzerindeki etkisini belirlemekten daha pek çok unsura eleştirel yaklaşıma kadar bir dizi yeteneğe sahip olması istenir. Medya okuryazarlığının kapsam açısından son aşaması olan üretme aşamasında ise; bireyden fotoğraf çekme, tasarım yapma, içerik oluşturma, kurgulama, yazma, paylaşma, katılma gibi medyanın her türü için bir şeyler üretebilmesi beklenir (Şahin, 2011, s. 6).

Medya okuryazarlığı kavramı, kitle iletişim alanında sıklıkla kullanılan bir konu olmasına rağmen din ve medya ilişkileri bağlamında yeterince üzerinde durulan bir kavram olmamıştır (Stout, 2002). Oysa dini medya okuryazarlığı (religious media literacy), ilk önce çağın getirdiği medyatik imkânlardan din ve ahlak eğitimi sürecinde etkin bir şekilde yararlanma imkânı sunmaktadır. Bunun yanı sıra, medyanın çocuk, genç ve yetişkin farketmeksizin her yaşta bireyin dini ve ahlaki formasyonu üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerinin bir şekilde ortadan kaldırılabilmesi yanılgısından da kurtulmayı ve medyaya karşı bireyi güçlendirmeyi beraberinde getirmektedir. Çünkü medya, doğası itibarıyla kurgulanmaya müsait bir yapıdadır ve bu yapı kolaylıkla din eğitime entegre edilebilecek aygıtlara sahiptir. Bu yüzden deşartlar, artık kuşku bırakmaksızın dini medya okuryazarlığını zorunlu hale getirmiştir.

2. Dini medya okuryazarlığını gerektiren koşullar

Gençler için dini medya okuryazarlığını gerekli kılan nedenleri iki temel noktadan hareketle ele almak gerekir. Bunların birincisi bizzat medyanın kendisi iken; ikincisi, gençliğin sosyal, psikolojik, zihinsel ve duygusal özellikleridir.

Günümüzde pek çok araştırmacı; TV, sinema ve internet gibi medya kanallarının dini kimlik açısından tehditkâr olduklarını savunmaktadır (Stout, 2002). Gerçekten de her türden medya içeriğine bakıldığı zaman bunların bireyi olumsuz manada etkileme potansiyellerinin çok yüksek oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü, medyanın şiddet, cinsellik, yalnızlaşma, saldırganlık, pasifleştirme kültürel yozlaşma, alkol, sigara ve uyuşturucu alışkanlığı kazanma gibi pek çok yan etkisi mevcuttur (Villani, 2001) Medya bu olumsuzlukların dışında manipülasyon, dezenformasyon, mezenformasyon, propaganda, yanlış bilinçlendirme, gerçekleri çarpıtma gibi bir sürü suçlamanın da odağındadır (İnal, 2009, s. 16). Buna rağmen medyanın toptan bir

cadıya dönüştürülmesi yerine bireyin medya bilincinin geliştirilmesi seçeneği üzerinde artık literatürde önemli bir uzlaşın olduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden medyanın eğitim kurumu dışında kalamayacağı, temel ve ortaöğretim düzeyinde medya konusunda bilgilendirme ve bilinçlenmenin çok erkenden başlaması gerektiği kabul edilmektedir (İnal, 2009). Genel anlamda bireyin gelişimini etkileyen medyanın onun dini ve ahlaki gelişimini etkilememesi düşünülemez. Çünkü gençler, medyayı özellikle de sosyal medyayı iletişim kurma, deneyimlerini paylaşma, bilgi edinme ve paylaşma gibi gerekçelerle yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar (Erol & Hassan, 2014). Medyanın yaydığı bilgi bombardımanının artması, kişileri etkileme gücü, medya tüketim alışkanlığının değişmesi, medyanın ticari amacını önceleme, taraflı ve yanlış içerikler, medyanın oluşturduğu çarpık inançlar dini medya okuryazarlığını gerekli kılan temel nedenler arasında sayılabilir.

Dini medya okuryazarlığını zorunlu kılan nedenlerin bir kısmı medyadan kaynaklandığı gibi bir kısmı da genç bireyin bizzat kendi kişilik özelliklerinden beslenmektedir. Bu özelliklerden bazıları, gençliğin bilgi ve tecrübe seviyesinden, bazıları gençlerin psikolojik ve duygusal durumlarından ve bazıları da inanç ve ahlaka yönelik tutumlarından kaynaklanabilir.

Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki, gençler henüz yetişkinlerin sahip olduğu bilgi ve tecrübeye sahip değildir. Bu da onları medyaya karşı yetişkinlere nazaran daha zayıf kılmaktadır. Bundan dolayı da yetişkinle karşılaştırılınca medyanın aldatıcı içeriklerine daha fazla maruz kalırlar. Gençlerin bilgi ve kültür seviyeleri, bir yandan formal eğitim kurumlarında belli bir müfredat ve disiplin çerçevesinde arttırılmaya çalışılırken, bir yandan da informal öğrenme olanakları kontrolsüz bir biçimde her geçen gün artmaktadır. Özellikle gençliğin ilk yıllarında henüz temel eğitim süreci tamamlanmadığı için gençler müfredat aracılığıyla kendilerine sunulacak bilgi birikiminden mahrumdurlar. Aynı zamanda bilgiyi işlemek için gerekli olan tecrübe eksikliği de onları medyaya karşı daha pasif hale getirmektedir. Dini bilgi alanında ise özellikle İHL veya Kur'an Kursu gibi kurumlardan beslenmeyen gençlerde dini olana yönelik ciddi bir bilgi eksikliğinin bulunması, onları medyada din adına söylenen her şeye daha kolay inanmaya ve dini kimliğini medyada öğrendikleriyle tanımlamaya itmektedir.

Öte yandan gençlik döneminde bireyin temel gelişim ödevlerini yerine getirirken bir takım sıkıntılarla karşılaştığı görülmektedir. Genç birey, bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkin bir şekilde kullanmak, toplumsal bir rol gerçekleştirmek, yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak, ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal anlamda bağımsızlık gerçekleştirmek, ekonomik bir mesleğe hazırlanmak, evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak, sorumluluk almak ve bunu yerine getirmek, kişisel bir değer ve ahlak anlayışı kazanmak ve bir ideoloji gerçekleştirmek gibi pek çok ödevi yerine getirirken ciddi zorluklarla ve streslerle karşılaşır. Belki de bu yüzden Stanley Hall bu dönemi "fırtına ve stres çağı" olarak adlandırmıştı (Gander & Gardiner, 1993, s. 404-409). Bütün bu ödevler yetişkinlerle çatışma riskini beraberinde getirmektedir. Bu çatışma riski kuvveden fiile çıktığı anda gencin ana baba, okul ve yetişkin toplum tarafından kendisine verilenleri reddetme ve yeni arayışlara girme olasılığı güçlü bir alternatiftir. Yeni arayışlara cevap üretme noktasında medyanın gücünü yadsıyacak verilere sahip olmadığımız da bir realitedir.

Gençler, bu dönemde bir kimlik bocalaması ya da bunalım yaşadıkları (Hökelekli, 2006, s. 9) için dini formasyonlarında da yeni şekillenmelerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Çocukluk döneminde aileden ve çevreden alınan din anlayışı, gençlik çağında soyut düşünme yeteneği geliştikçe sorgulanmaya ve kişiselleştirilmeye bir başka deyişle kişilikle içselleştirilmeye çalışılır.

lır. Bu esnada din, gencin heyecanlarını, taleplerini, hazlarını, bağımsızlık duygusunu ve cinselliğini dizginlemeye ve dinginleştirmeye uğraştığı için dinin getirdiği kontrol mekanizmasıyla nefsin getirdiği haz mekanizması arasında ciddi bir gerginlik vukua gelir. Bunun yanısıra yine bu dönemde bireyde manevi gerçekleri kavrama ve aklileştirme çabası oluşur. Bundan dolayı da gençler, dini meselelerde kendilerine ve çevrelerine sıklıkla sorular sorarlar. Bu süreç, bazı gençlerde tatminsizliğe, çatışmaya ve şüphelere yol açacak şekilde gelişir. Geleneksel eğitim ve dini sorun çözme yaklaşımlarıyla gençlerin bu nevi şüphelerini ortadan kaldırmak çok zordur (Hökelekli, 2013, s. 110-111). Şüphelerinin ortadan kalkmadığını gören genç, bu durumda alternatif kaynak arayışına girişecektir. Bu alternatif kaynak arayışında ise karşısına medya, günümüzde de özellikle internet medyası çıkmaktadır. Burada her türden dini meseleye her açıdan yorum getiren bolca kaynak çeşitliliği vardır. Bu karmaşık bilgi ortamından kendisine en doğru, en net ve sorunlarını halledecek en gerçekçi bilgileri seçebilmesi için dini medya okuryazarlığının gelişmiş olması elzemdir.

Gençlik iletişim araçları karşısında yeterince koruma altında değildir. Değerler dünyası henüz gelişmekte olan gençler için iletişim araçlarının etkisi olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Medya, yaptığı yayınlarla genç için normal dışı olanı normalleştirme ve geleceğin insanını bugünden oluşturma (Doğan, 2000, s. 33) ve ticari, ideolojik istikbalini garanti altına almaya çalışmaktadır.

3. Gençler için dini medya okuryazarlığı yetenekleri

Hem medyanın hem de gencin sahip olduğu yapısal nitelikler göz önünde bulundurulunca gençlerin dini ve ahlaki formasyonlarının önce medyanın olumsuz etkilerinden arındırılması, ardından medyanın gençliğin dini ve ahlaki gelişimini zenginleştirecek bir araca dönüştürülmesi için çocukluktan itibaren bireye kazandırılması gereken bir dizi beceri bulunmaktadır. Bu becerileri iki ana başlık altında ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi din okuryazarlığı yeteneklerinin geliştirilmesi, ikincisi ise medyanın yapısal özelliklerinin eleştirel gözle incelenmesi yeteneğinin geliştirilmesidir.

a. Din okuryazarı olmak

En yalın ifadesiyle tanrı hakkında konuşmak (Koç, 1998, s. 33) olan din dili, insanların iletişim kurmak, kendilerini, çevrelerini ve birbirlerini tanımak için ürettikleri dilde tanrı, kutsal, peygamber, aziz, iman, ibadet ve ahiret gibi söylendiğinde dini çağrışımlar uyandıran sözcüklerin özgül anlamlarının neliğiyle ilgilenen dil olarak ifade edilebilir. Bu dil, kendine has çağrışımları ve özel anlamları olan; bireyin psikolojik, sosyolojik, duygusal ve tecrübi durumuna göre farklılaşabilen sübjektif bir karaktere sahip olmakla birlikte daha geniş pencereden bakınca ortak bir hafızanın ürünü olarak objektif ve evrensel bir boyuta da sahiptir. Dinle ve dini kavramlarla karşı karşıya gelen bir bireyin bu kavramları anlayabilmek, taşıdıkları dini çağrışımlar üzerinde farkındalık üretebilmek için öncelikle din dilinde bunun karşılığının ne olduğunu bilmesi gerekir. Bunun yolu da din okuryazarlığından geçmektedir.

Din okuryazarlığı (religious literacy), bireyin dini metinleri, dine ait kavramları, dinsel boyutu olan herhangi bir şeyle karşılaştığında bunu çözümleme, değerlendirme ve sübjektif din dilini oluşturabilme yeteneğidir. Din okuryazarlığı, bir kişinin dini geleneklerin temel yapıtaşlarını oluşturan kavramları, sembolleri, doktrinleri, uygulamaları, söz ve metinleri, karakterleri, metaforları ve rivayetleri anlama ve günlük yaşamında kullanma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Prothero, 2007, s. 11-12). Ancak din okuryazarlığı, din alanıyla ilişkili olma-

sından dolayı pek çok farklı karakteristiği bünyesinde barındıran; teknik bir bilgi ve beceriden öte din konusunda bilgi sahibi olmaktan bu bilgiyi pratik hayata aksettirecek çok sayıda farklı anlam ve unsura işaret eden oldukça geniş spektruma sahip bir kavramdır (Furat, 2012).

Bazı yazarlar, din okuryazarlığı konusunda eleştirel düşünme becerisine önemle atıf yapmaktadırlar. Bu yaklaşımda bireylere yakarıda Prothero'nun saydığı alanlarda bilgi aktarmak yerine bu bilgilere nasıl yaklaşacaklarını ve onları nasıl elde edeceklerini öğretmenin öncelendiği anlaşılmaktadır. Bu durumda din okuryazarı olmak, Furat'ın analiziyle birkaç noktada bir dizi yeterliğe sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bunların en başında dinin temel kaynaklarını bilme ve bu bilginin doğruluğunu değerlendirme gelmektedir. Ardından dinin kendine has bir dilinin olduğunu bilme, dini bilgi hakkında eleştirel bilgi sahibi olma gibi hususlar sıralanmaktadır. Bunların yanısıra dini yaşantının ve formların toplum içinde şekillendiğini bilme, dinin kültürel yapıyı anlamadaki rolünün farkına varma ve dini inanç, tavır, davranış ve değerleri etkileyen unsurların bilincinde olma da din okuryazarlığının temel gereklilikleridir (Furat, 2012).

Günümüz toplumlarında küreselleşmenin de etkisiyle din okuryazarlığının kapsadığı ya da kapsamı gereken alan önemli oranda genişlemiş durumdadır. Geçmişte belki toplumu oluşturan bireylerin çok az bir kısmının kendi dini bilgi kaynakları dışında öteki din ve inançlar hakkında bilgi sahibi olması beklenirdi. Ancak bugün her bireyin her an farklı inanç metinleri ya da mensuplarıyla karşılaşma olasılığı bulunmaktadır. Bundan dolayı da din okuryazarlığı, bireyin sadece kendi dinini öğrenmesiyle ve kendi dini geleneklerini tanımasıyla sınırlı kalmamakta; öteki dinler hakkında da bilgi ve fikir sahibi olmayı gerektirmektedir. Prothero, bu yüzden spesifik din okuryazarlığından söz etmenin belki de daha doğru bir yaklaşım olacağından bahsetmektedir. Yani, İslam okuryazarlığı, Protestan okuryazarlığı, Budizm okuryazarlığı, Sünni okuryazarlığı gibi terimler kullanmak, din okuryazarlığından daha makul görülmektedir (Prothero, 2007, s. 12). Çünkü din okuryazarlığı bütün dinlerin ayrıntılı bilgisine vakıf olmayı öngörmektedir ki, bu da oldukça zor hatta imkânsız olarak değerlendirilebilecek bir durumdur.

Peki, bunu gerçekleştirmek için mevcut eğitim müfredatları yeterli midir? Bunun cevabını tek bir perspektiften vermek mümkün değildir. Özellikle Batı'da XX. yüzyılın ortalarından itibaren dini çeşitliliğin yaygınlaşmasından itibaren daha önce dışlanmaya yüz tutmuş din eğitiminin öneminin yeniden arttığı bilinmektedir. Bu ilgi, toplumun bünyesinde barındırdığı farklılıklar konusunda din eğitimi aracılığıyla farkındalık yaratıp din okuryazarlığı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece Batılı devletlerin esas derdi olan vatandaşlık eğitimine de din eğitimi üzerinden önemli bir katkı sağlanmaktadır (Nazıroğlu, 2013). Türkiye'de de Cumhuriyet'in başlarında ötekileştirilen ve okuldan uzaklaştırılan din eğitimi, aynı dönemlerde ama farklı amaçlarla yeniden gündeme alınmış, bir yandan komünizm tehlikesi öte yandan toplumsal baskı neticesinde okulla din eğitimi yeniden buluşturulmuştur (Ayhan, 2014, s. 85-174).

Ancak din eğitiminin verilip verilmediğinden ziyade sağlıklı bir din okuryazarlığı için verilen din eğitiminin ilkelerine, yaklaşımlarına, stratejilerine ve diğer önceliklerine bakmak daha mantıklı bir yoldur. Çünkü söz gelimi dini öğrenme modeline uygun, belli bir din ve ya da mezhebin öğretimini konu alan bir din eğitimi yaklaşımının bunun dışında kalan din ve inançlara yönelik din okuryazarlığı kapasitesi geliştirmesi beklenemez. Aynı şekilde salt din hakkında öğrenme modeli ya da fenomenolojik yaklaşımla icra edilen din eğitimi uygulamalarından da bireyin kendi özgün inanç haritasını tam manasıyla tanıması iskanabilir (Furat, 2012).

Doğru ve ihtiyacı karşılayan bir din okuryazarlığı için hem bireyin inancı hakkında derinlikli bilgi, sahibi olması hem de öteki din ve inançlar hakkında genel kültüre sahip olması, mevcut şartlar içinde en makul yol gibi görünmektedir. Bunu gerçekleştirmek için, hem dini öğrenmenin hem de din hakkında öğrenmenin etkin olduğu çok boyutlu müfredatlar geliştirmek icap edecektir.

Görüldüğü gibi dini medya okuryazarlığının geliştirilebilmesi için din okuryazarlığının gelişmiş olması, öncül bir şart olarak ortada durmaktadır. Çünkü medya ham bilgi oluşturan değil, mevcut bilgiyi işleyen, başka bir ifadeyle yeniden kurgulayan bir iletişim aygıtıdır. Medya dışında din hakkında sahip olunan her türden bilgi, tutum, inanç ve tecrübe medyaya eleştirel yaklaşma becerilerine katkı sağlayacaktır.

b. Dini medya okuryazarı olmak

Din dilinin medyada ele alınırken okul kitaplarında ya da bilimsel çalışmalarda kullanıldığı gibi dikkatli bir bilimsel süzgeçten geçirildiğini söylemek zordur. Medyanın doğası gereği ondan böyle bir filtre uygulamasını beklemek de işe yarar bir yaklaşım değildir. Çünkü medya mesajlarının tümü her şeyden önce kurgudan ibarettir. Bütün medya iletileri, kendine özgü kurallar kullanılarak yaratıcı bir dille kurgulanmış, bize ulaşan medya mesajlarının dili, önemli oranda değiştirilmiştir. Bundan dolayı da her bir medya mesajı, her bir birey tarafından farklı biçimlerde algılanır. Bu da medya mesajlarının sübjektif yansımaları olduğu anlamına gelir. Medyada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da medyanın bir yandan gizli/örtük değerler ve görüşler sunması, diğer yandan da bazı değer ve görüşleri görmezden gelmesidir. Nihayetinde medya mesajlarının büyük bir çoğunluğu kazanç ya da güç elde etmek için düzenlenmiştir (Jolls & Thoman, 2008, s. 27). Bu durumda dini medya okuryazarlığını geliştirmek ve medyadaki açık ya da örtük din anlatımıyla birey arasında dengeli bir mesafe oluşturmak için bir takım yeterli alanları oluşturmak ve bunu din okuryazarlığı yetenekleriyle buluşturmak gerekmektedir.

Dini Medya İçeriğinin Kaynağını Tanımak: Medyadaki dini iletilerin genç insan tarafından sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için her şeyden önce bireyin bunların doğal iletiler olmadığını bilmesi önemlidir. Çünkü her ne kadar bireye doğal içeriklermiş gibi görünse de esas itibarıyla medya mesajlarının tümü kurgulanmıştır. Tüm medya ürünlerinin en dikkat çekici başarısı da bu kurguyu yokmuş gibi gösterip doğallaştırmalarıdır. Medyaya maruz kalan birey, bu kurguyu çözebilmek için bir takım hususlara dikkat etmelidir. Jolls ve Thoman'ın derlediği rehber sorulardan (Jolls & Thoman, 2008, s. 37) hareketle bu hususları dini medya okuryazarlığı bakımından ele alırsak genç bireyin karşısındaki medya iletilerinin ilk önce türünü sorgulaması gerektiğini ifade etmek gerekir. Bu bağlamda dini medya mesajının yer aldığı haber, yorum, reklam, film, dizi, belgesel, sözlük, köşe yazısı, e-ansiklopedi, e-gazete, portal, forum gibi medya içeriğinin türünün bilinmesi, dini medya okuryazarlığının ilk adımını teşkil edecektir. Çünkü bunların her birinin amacı farklıdır ve her birinde dini içerik, farklı bir versiyonla muhatabın hem bilincine hem de bilinçaltına gönderilebilir. Sözgelimi, popüler bir dini tartışma olan cinlerin varlığı veya bunların insanlara tasallutu konusu, yukarıda zikredilen her bir türde farklı bir karaktere bürünebilir. Mesela, haber metni içinde bu konu, kısa sürede en çok ilgiyi üzerine çekecek tek bir yönüyle (cinci hoca ve istismar gibi) ve diğer haberlerle eşgüdüm sağlayacak bir kurguyla anlatılırken, bir sinema filminde aşırı yüklenmiş korku motifleriyle süslenir. Bunların dışında aynı konu, bir tartışma programında farklı düşünceye sahip kişiler aracılığıyla bir kavga ve kutuplaşma atmosferinde dini nasların sorgulandığı bir iletiye

dönüştürülebilir. Bundan dolayı da medyaya muhatap olan kişinin hangi dini meselenin hangi ortamda ele alındığını kavraması, iletiye karşı onu daha eleştirel düşünmeye itecek ve iletini zararlarını bertaraf etmek için ona kişisel bariyer oluşturma olanağı sağlayacaktır.

Bu yüzden genç birey, dini medyanın türünü tespit ettikten sonra, ikinci olarak bu içeriğin diğer medya türlerinde nasıl ele alınabileceği üzerinde de kafa yormalıdır. Gerçekten debir medya iletişimi karşılaştığımız zaman onun farklı medya türlerinde ne şekilde kurgulanabileceği üzerinde kafa yormayız. Oysa bunu yaparsak, mevcut dini mesajın farklılaşabileceğini, değişik bir şekilde de kurgulanabileceğini idrak etmemiz mümkündür. Bu aynı zamanda mevcut dini medyanın kurgulanma aşamasında hangi tekniklerin ne şekilde kullanıldığı konusunda da izler kitleye eleştirel bir kanaat verecektir. Son olarak bir birey, dini medya mesajının kurgulandığını düşündüğü anda, bu kurguyu kimin yaptığı, bunun mutfağında hangi uzmanların yer aldığı ve bunların mesaja neler katmış ya da neleri devre dışı bırakmış olabilecekleri üzerinde de düşünmeye başlayacaktır. Böylece dini medya mesajının baştan sona bir takım kişilerin ellerinde doğallığından arındırılıp bireyin ilgisini çekecek biçimde yapılaştırıldığını keşfetme imkânı bulacak ve bu mesajla arasına eleştirel düşünme mesafesi koyacaktır.

Dini Medya İçeriğinin Yaratıcı Tekniklerini Çözmek: Medyadaki dini mesajların genç birey tarafından dengeli bir şekilde anlaşılabilmesi için kurguyu anladıktan sonra ikinci yeterli alanı, medyanın tekniğini çözmekle ilgilidir. Çünkü medya, mesajını kurgularken kendine özgü yaratıcı teknikler kullanmaktadır. Bu da Massey'e göre medyanın manipüle edici yönünü görmemizi engellemektedir (İnal, 2009, s. 42). Ses, yazı, punto, yakınlık, uzaklık, müzik, vurgu, ışık, dekor, arka plan ve daha birçok teknik, bu noktada medyanın hizmetine sunulmuştur. Basit bir dini meseleyi medyatik mesaj haline getirirken onu cami kürsüsünde, minberde, karatahtada veya dini bir sohbette kullanılan tarzda sade bir biçimde nakletmek izleyicinin ilgisini çekmez. Onun için yukarıda belirtilen medyatikleştirme tekniklerini işe koymak etkin yoldur. Bunun için özellikle doğrudan dini mesaj vermeyi amaçlayan programlarda, ilk bakışta bizi cezbedecek ve kendisine bağlayacak bazı kalıp görüntülerle karşılaşmamız yaygın bir uygulamadır. Stüdyoyu dini / kutsal bir mekân haline getirmek için hat yazıları, tarihi camiler, çeşmeler, doğanın ihtişamını örneklendiren şelaleler, yıldızlar, yeşil vadiler, ormanlar, gürül gürül akan ırmaklar ve buna benzer dekoratif detaylar, Postman'ın ifadesiyle (2012, s. 132) dinin tarihsel, derinlikli ve kutsal bir insani etkinlik olduğunu gösterecek bütün ayrıntılardan arındırılarak basit bir eğlenceye dönüştürülmesinin dışı vuran yansımalarıdır. Dini medya okuyazarı olmak için medya mesajlarındaki bu tarz teknikler konusunda belli bir düzeyde beceri sahibi olmak gerekir. Örneğin, ses, ışık, kadraj, yazı stili gibi araçlarda yapılan oynamaların neye hizmet ettiğini bilmek ve bu araçları basit düzeyde de olsa denemek, dini medya okuyazarlığının gelişimine önemli katkı sağlayacaktır.

Bunun için her bir medya tekniğiyle ilgili soruların sürekli zihinleri kurcalaması ve bir yandan medyanın içeriğini takip ederken bir yandan da bu içeriğin ne derece yapılaştırıldığını kestirmek, etkin bir medya okuyazarlığı anlamına gelmektedir. Örneğin Ramazan ayında televizyonlarda program yapan uzmanların dini kıssa anlatırken, şiir okurken veya sohbet ederken ekranda kullanılan destekleyici materyallere odaklanmak, bize önemli ipuçları verecektir. Etkin bir dini medya okuyazarı, fonda kıssanın veya şiirin ruhuna uygun müziklerin ne derece etkin bir duygusalılık yarattığını, sohbet esnasında ekrana gelip giden düşünceli dinleyicilerin veya manevi haz uyandıran görüntülerin, tevazu (!) içinde birbirleriyle sohbet eden konukların oluşturduğu kurguyu tamamlama noktasında nasıl fonksiyonelleştirdiğini kolayca

saptayacaktır. Bu noktada düşünülmesi gereken en temel şey, bütün bunların hedef kitlede nasıl bir gerçeklik algısı yarattığı ve esas dini içeriğin nasıl belirsizleştiği olmalıdır.

Dini Medya İletisini Anlamada Sübjektifliği Bilmek: Medyadaki dini iletilerin genç insan tarafından sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için bir diğer yetenek alanı da herkesin bu mesajı farklı algıladığını bilmekle alakalıdır. Çünkü aynı mesajı, farklı kişiler farklı şekillerde algılarlar. Bu algıda gayet tabii geçmiş yaşantılar ve ön bilgiler etkili olacaktır. Doğal olarak da bir dini mesajın medyada kendini gösterdiği anda o medyaya muhatap olan bireylerin her biri geçmiş yaşantıları ve tecrübeleri ile sahip oldukları bilgiler ve yetenekler doğrultusunda bu mesajdan farklı şekilde etkileneceklerdir. Dini medya okuryazarlığı gelişmiş bireyin dikkat edeceği ilk husus, bu iletiyi herkesin kendi anladığı gibi anlamadığı olmalıdır. Sözelimi, aynı örnek üzerinden gidersek, yakın çevresinde cinlerin kendine musallat olduğunu iddia eden biriyle, böyle bir iddiayla yüzleşmemiş birinin bir TV programında veya herhangi bir forumda cinlerin tartışıldığı bir ortamda farklı zihinsel ve duygusal reaksiyonları olması kaçınılmazdır. Zira kişisel deneyimler, bireyi medya mesajının daha çok içinde tutar (Jolls & Thoman, 2008, s. 39). Bu durumda bu türden dini medyanın etkin bir okuryazarı olmak ve neyi kabul edeceğini ya da reddedeceğini doğru bir şekilde karara bağlamak için bireyin anladığı şey üzerinde kişisel tecrübelerinin etkisini / katkısını test etmesi elzemdir. Bunun için de böyle bir tecrübeye sahip olmayanların bu mesajdan ne anlamış olabilecekleri üzerinde kafa yormak, akla gelen ilk soru olmalıdır. Bu, aynı zamanda medyanın içeriğine ihatalı yaklaşmak ve farklı alternatifleri göz önünde bulundurmamak için mantıklı bir yol gibi görünmektedir.

Dini Medya İçeriğinin Öncelediği / Ötelediği Değerleri / Yaşam Biçimlerini / Görüşleri Yakalamak: Medyanın dini mesajlarının genç birey tarafından sağlıklı bir şekilde anlaşılabilmesi için bir diğer yetenek alanı da medya aracılığıyla sunulan veya saklanan değerleri keşfetmeyle alakalıdır. Tıpkı okullardaki öğretim müfredatlarında olduğu gibi (Apple, 1995) medyada da hem verilmek istenen açık mesajlar hem de saklanan veya gizlenen değer ve görüşler vardır. Bunun haricinde yok sayılan bir takım değerlerin varlığını da unutmamak gerekir. Açık seçik ve yazılı olan müfredatta birey, kendisi üzerinde öngörülen tasarrufları tanıma imkânına sahipken gizli ya da örtük müfredatta farkına varmadan dolaylı yollardan etkiye maruz kalacak veya kendisi için uygun gelebilecek bir dizi kazanımdan mahrum tutulacaktır.

Medyadaki dini mesajları da bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Herhangi bir dini anlam veya içerik barındıran bir mesajla karşılaşıldığında bireyin bu noktada etkin bir eleştirel tutuma sahip olarak mesajı yönelmesi, onun dini medya okuryazarlık yetenekleriyle doğrudan ilişkilidir. Şöyle ki, bu dini içerik kim tarafından hangi amaçla kurgulanmışsa o amacın gerçekleşmesi için bir dizi açık ya da kapalı teknikle yapılandırılmıştır. Şüphesiz, bu dini medya içeriğini oluşturan kişinin bunu oluşturmakla elde edeceği kazanımlar vardır. Bu kazanımlar, çoğu zaman maddi çıkar veya güç/iktidar elde etmeye matuf olabilir. Bu ideale ulaşmak için izler kitlenin duygu ve düşünce dünyası belli bir kalıp içerisinde yeniden şekillendirilir. Böylece bir yandan bireye bir takım değerler açık veya gizli satılırken bir yandan da yönlendirmiş birey, reklam veren kuruluşlara satılır (Jolls & Thoman, 2008, s. 41).

Herhangi bir dini grup, cemaat ya da dini konularda farklı ve özgün görüş ileri sürme iddiasında olan bir kanaat önderinin, araştırmacının veya yorumcunun dinle ilgili bazı tartışmalı hususlarda serdettikleri görüşlere bakınca maddi-manevi kazancın nasıl devreye girdiğini rahatlıkla görmek mümkündür. Mesela ilham ve keşf yoluyla bilgi edilip edilemeyeceğine yönelik epistemolojik tartışmalara baktığımızda, bunun mümkün olduğunu savunanların elle-

rindeki medya araçlarında bu yöndeki fikirleri, etkileyici anlatımlarla doğallaştırarak, sanki bu fikri sarsacak hiçbir akli ve nakli delil yokmuş gibi kurguladıklarını; böylece kendi düşünceleri veya cemaatleri lehine güç devşirmek için medyayı devreye soktuklarını görürüz. Aynı şekilde kabir azabı, cin-şeytan-melek, şefaahat, velilik, rabıta gibi tartışmalı pek çok İslami meselede tarafların savundukları fikirleri doğrudan olduğu gibi dolaylı yollardan da yaymaya çalıştıklarını, bunun dışında kalan fikirleri ve karşı görüşleri bazen eleştirerek ve bazen de yok sayarak değersizleştirmeye çalıştıklarını görmek mümkündür.

Sonuç

Literatürde ileri sürülen görüşlere bakıldığında medyanın, bir yandan din (ve ahlak) için tehdit olarak algılandığını, bir yandan da dini tartışmalar için medya aracılığıyla yeni senaryolar ortaya koyma ve yeni öğretim araçları keşfetme imkânına atıf yapıldığını görmek mümkündür (Stout, 2002). Çağın vazgeçilmez bir fenomeni haline gelen medya, din ve ahlak eğitimi için şüphesiz bünyesinde ciddi meydan okumalar barındırmaktadır. Çünkü hem medya hem de din ve ahlak kurumu yapısal olarak birbirlerinin zıttı fonksiyonlara sahiptir. Birinin temel amacı, bireyi eğlendirerek onun sırtından para kazanmak iken, diğersinin temel amacı onu kontrol ederek muhtemel zararlardan muhafaza etmektir. Hedef kitle, her ikisinde de aynıdır. Çocuk ve gençler. Çünkü çocuk ve gençler, henüz çok boyutlu gelişim formasyonlarını tamamlamamış bireyler olarak yetişkinlere nazaran hem eğlendirilmeye hem de kontrol edilmeye çok daha müsait durumdadırlar. Bu noktada en mantıklı çözüm yolu, iki alanı ortak noktada buluşturmak, çocuk ve gençleri medyayla eğlendirirken kendilerine koruma kalkanları oluşturmaktır. Bunun adı da dini medya okuryazarlığıdır.

Dini medya okuryazarlığı, gençlere bilişsel, duygusal, estetik ve değer alanlarında ihtiyaç duyulan tüm becerileri kazandırmalıdır. Bilişsel alanda aklını ve zekâsını kullanarak medya iletilerini analiz edip sentezlemek ve bu iletilerin taşıdığı açık ve örtük mesajları yakalamak, en önemli beceridir. Duygusal alanda medya iletilerinin kendi üzerinde yarattığı duygusal farklılaşmaları saptamak ve duygu durumunda meydana gelen değişimler için sunulan manipülasyonlara duyarlı olmak, kazanılması gereken temel beceridir. Estetik alanda beceri, medya iletilerinin sanatsal değerini tespit etmek, ona eleştirel gözle yaklaşabilmek ve seçici olmak, onun zayıf ve güçlü yönlerini okumaktır. Değerler alanında ise beceri, medya iletilerinin taşıdığı veya reddettiği değerleri, vadettiği veya yok saydığı yaşama biçimini yakalamak, gizli ve açık tasarımı keşfetmektir. Bütün bu alanlarda gerekli becerileri elde eden ve bu becerileri hayat boyu geliştirme iradesinde olan bir gencin medyaya ve onun sunduğu din ve ahlak anlayışına karşı çok daha güvende olması, medyanın olumsuz etkilerinden kendini muhafaza etmesi çok daha kolay olacak; buna paralel olarak da yetişkinler, gençler için kaygılanmak yerine onlara güvenmeyi öğreneceklerdir.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu, B. (1996). Bilgisayar Okuryazarlığı Yeterlikleri ile Mevcut Ders Programlarının Kaynaştırılmasının Öğrenci Başarı ve Tutumlarına Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 127-134.
- Apple, M. W. (1995). *Education and Power*. New York, NY: Routledge.
- Ayhan, H. (2014). *Türkiye'de Din Eğitimi* (3 b.). İstanbul: Dem.
- BYEGM. (2013). *Bir Bakışta Türk Medyası*. Ankara: Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Cheung, C.-K. (2006). Media Education as a Vehicle for Teaching Religion: A Hong Kong Case. *Religious Education*, 101 (4), 504-515.
- Christ, W. G., & Potter, W. (1998). Media Literacy, Media Education, and the Academy. *Journal of Communication*, 48 (1), 5-15.
- Çifçi, M. (2006). Argonun Niteliği ve Argoya Bakış Açımız. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6 (2), 297-301.
- Doğan, M. (2000). Gençlik ve İletişim Araçları. *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (s. 33-43). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Erol, G., & Hassan, A. (2014). Gençlerin Sosyal Medya Kullanımı ve Sosyal Medya Kullanımının Tatil Tercihlerine Etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (31), 804-812.
- Furat, A. Z. (2012). Din Okuryazarlığı: Din Eğitimi Felsefesi Açısından Temel Bir Kavram. *Marife Dergisi*, 12 (3), 9-24.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (A. Dönmez, N. Çelen, & B. Onur, Çev.) Ankara: İmge.
- Hobbs, R. (2004). Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma. (M. T. Bağlı, Dü.) *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 122-140.
- Hökekleli, H. (2006). Gençlik ve Din. H. Hökekleli, & H. Hökekleli (Dü.) içinde, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* (s. 9-31). İstanbul: Dem.
- Hökekleli, H. (2013). *Din Psikolojisi* (3 b.). İstanbul: Dem.
- İnal, K. (2009). *Medya Okuryazarlığı El Kitabı*. Ankara: Ütopya.
- Jolls, T., & Thoman, E. (2008). *21. Yüzyıl Medya Okuryazarlığı*. (C. Elmas, & A. Kesten, Çev.) Ankara: Ekinoks.
- Koç, T. (1998). *Din Dili*. İstanbul: İz.
- Kurbanoğlu, S. S. (2010). Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (4), 723-747.
- Masterman, L. (1997). A Rationale for Media Education. R. Kubey içinde, *Media Literacy in the Information Age* (s. 15-68). New Brunswick, NJ: Transaction.
- Merter, M. (2014). *Nefs Psikolojisi*. İstanbul: Kaknüs.
- Messaris, P. (1998). Visual Aspects of Media Literacy. *Journal of Communication*, 48 (1), 70-80.
- Nazıroğlu, B. (2013). *Vatandaşlık ve Din Eğitimi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Postman, N. (2012). *Televizyon: Öldüren Eğlence* (4 b.). (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Potter, W. J. (2013). *Media Literacy* (6 b.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Prothero, S. (2007). *Religious Literacy: What Every American Needs to Know - and Doesn't*. Harper Collins e-Books.
- Silverblatt, A., & Eliceiri, E. M. (2007). *Dictionary of Media Literacy*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Stout, D. A. (2002). Religious Media Literacy: Toward a Research Agenda. *Journal of Media and Religion*, 1 (1), 49-60.
- Şahin, A. (2011). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*. Ankara: Anı.
- Temizel, F., & Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: AÜ İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (1), 73-86.
- Treske, G. (2006). Medya Okuryazarlığı: Neden Gerekli? *Medya Okuryazarlığı* (s. 8-15). İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Turan, İ. (2007). Medyadaki Din Adamı İmajı Üzerine Bazı Düşünceler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (24-25), 293-304.
- Villani, S. (2001). Impact of Media on Children and Adolescents: A 10-Year Review of the Research. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 392-401.
- Yorulmaz, B. (2012). *Sinema ve Din Eğitimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi).

GENÇLİĞİN POPÜLER MULTİMEDYA BAĞLANTILARINDA, ESTETİK TÜKETİM VE ESTETİK KÜLTÜRLENME

Hasbi ARSLAN *

ÖZET

Estetik olguların toplumdaki işlevi açısından multimedya (çoklu ortam) tüketimi ve doğrultusundaki tüketim estetiği ve estetik kültürlenme konusu özellikle günümüz gençliği açısından değerlendirmeye açık bir konudur. Multimedya ile ilişkili geleceğe dönük öngörüler açısından; geniş bir yelpazede ele alınmayı gerektiren ve kitle iletişim araçlarının tümünü kapsayabilen multimedya ve tüketici arasındaki sosyo-kültürel ilişkiyi, sadece üretim ve tüketim bazında sınırlandırmak multimedya kavramının anlamı açısından küçümsenebilir. Günümüz bireyleri ve özellikle gençliği gündelik hayat pratikleri üzerinde güçlü etkileri bulunan ve popüler dünyasında yaşam sürdürdükleri multimedya ile edindikleri bilgi ve mesajlarla bir kültürlenme sürecine tabidir. Her an değişen zevkler ve doyumlar peşinde koşan günümüz gençliğini, toplumsal ve bireysel kültür farklılıklarını ortadan kaldırarak, ortak tüketim anlayışlarında bütünleştiren multimedya bir anlamda ortak estetik anlayışlar inşa etmektedir. Bu inşa sürecinde teknolojinin olanaklarıyla duygulara hükmedebilen multimedya, yarattığı tüketim algısıyla işitsel ve görsel olarak tüketicisi ile daima etkileşim içerisindedir. Hâlihazırda günümüzde bu paylaşım ve etkileşimin alternatifi bulunmamakla birlikte buradaki etkileşim veya tüketim perspektifinden; multimedyanın çoğu kez mantıksal düşünmeyi reddeden ve kendisini medyanın popüler hale getirdiği tüketim kültürü içindeki edilgenliği iyice kabullenmiş bireyin, estetik tüketimi ve estetik kültürlenmesi durumu ile karşı karşıya kalırız.

Anahtar Kelimeler: Multimedya, medya tüketimi, tüketim estetiği, estetik kültürlenme

AESTHETIC CONSUMPTION AND AESTHETIC ACCULTURATION IN POPULAR MULTIMEDIA CONNECTIONS OF YOUTH

ABSTRACT

Multimedia consumption and thus consumption aesthetics and aesthetic acculturation in terms of the social function of aesthetic phenomenon are the matters open to be disputed by especially the young. Considering futurist foresights associated with multimedia, limiting the socio-cultural relation between multimedia and consumers, which require a wide range of consideration and can cover all mass media, to exclusively production and consumption can be underestimated in terms of the meaning of the concept of multimedia. In today's world people especially the young are experiencing some kind of acculturation through the knowledge and messages they have obtained by means of multimedia where

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

they lead a life of popular world with strong effects on their daily life practices. Gathering today's young people who are in pursuit of ever-changing pleasures and satisfactions in a joint understanding of consumption by terminating individual and cultural differences, multimedia in a sense builds up joint aesthetic understandings. During this build-up process multimedia, able to rule the feelings thanks to technological possibilities, is always aurally and visually in touch with consumers via the sense of consumption it has created. Although there is no alternative to this sharing and interaction today, from the perspective of this interaction and consumption, we are facing the aesthetic consumption and aesthetic acculturation of the individual who mostly reject logical thinking and totally accept the passivity in consumption culture where the media has made them popular.

Key Words: Multimedia, media consumption, consumption aesthetics, aesthetic acculturation

Giriş

Kitlesel ve bireysel iletişim olgusunun teknolojik ve tasarımsal olarak dönüşüm geçirdiği bir evredeyiz. Bu evrede multimedya sistemleri kitlesel iletişimi olanaklı kılan görsel iletişimi, sözel iletişime oranla çok daha etkin bir duruma taşıma eğilimindedir. Tüketime yönelik bir endüstrinin sosyo-kültürel bileşenleri özellikle iletişim ekseninde birleşen yaşam pratiklerinin günümüzün multimedya ile gerçekleşen estetik tüketimlerini gündeme getirmektedir. İletişimi olanaklı kılan iletici ve alıcı arasındaki kodlama, mesaj ve iletişim aracı gibi iletişim sürecinin temel faktörleri büyük ölçüde görselleşmiş ve multimedya sistemleri ile dolaşıma sokulmuş durumdadır. İnsanlık tarihi, iletişim teknolojilerine yön veren basım ve yayın teknolojilerinin ilk örneklerinden günümüze kadar olağanüstü dönüşümlere şahit olsa da, iletişim ihtiyacının en eski çağlardan günümüze kadar birey için her dönemde aynı heyecanı yarattığı söylenebilir. Ancak böylesi bir tespiti yaparken, günümüz bilgi ve iletişim teknolojilerinin iletişimi daha etkileşimli ve daha entegrasyon sağlayıcı konuma getirdiği unutulmamalıdır. Geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitalizmin toplumsal önermesi olarak öne çıkan popüler kültür, toplumsal tüketim ve ifade biçimlerinde küreselleşmenin ve multimedyanın etkileri ile ortaya çıkmış ve yerleşmiştir. Tüketim kültürü, başta toplumsal ilişkileri ve davranış biçimlerini yeniden belirlerken estetik kültürlenmeye de yön vermiştir. 1960 sonrasında tüketim kültürü multimedya ile düşünme ve alımlama sürecindeki dönüşümünde görsel tüketim ve estetik tüketimi öne çıkarmıştır. Gelişkin multimedya sistemleri ile oluşan kitlesel enformatik etkileşim, kitlesel kültürün estetik tüketim deneyimlerini ve beğeni ölçütlerini estetik kültürlenme bakımından değerlendirme konusu yapmıştır.

Özelde birey, genelde ise kitle hakkında çıkarımda bulunmak için yaşam biçimleri ve deneyimleri sonucunda kültürel bir olguya dönüşen tüketim tercihleri her dönemde önemli bir başvuru ölçütü olmuştur. Günümüz popüler tüketim kültürü estetik kaygıları ön planda tutan bir estetik tüketimi öne çıkarma eğilimini geliştirmektedir. Tüketim olgusuyla, estetik değerler arasında psiko-sosyal açıdan çok fonksiyonlu bir ilişki söz konusudur. Tüketimle estetik değerler arasındaki psiko-sosyolojik ilişki üretim, tüketim, etkileşim ve paylaşım bağlamlarında bütünlüyci bir rol oynayarak, 'estetik tüketim ve kültürlenmenin' belirleyicisi olmaktadır. Günümüzde tüketim anlayışlarını destekleyici en belirgin ve kapsamlı araç durumundaki multimedya video, bilgi, ses, oyun ve sosyal paylaşım sistemleri için ortaya koyduğu imgeleri ile kitlesel tüketimi artırmakla birlikte, varlığını da aynı kitlenin estetik olguları ve değerlerini

kullanarak sürdürür. Multimedyanın bu sayede hem üreten hem de tüketen yeni bir insan deneyimini oluşturduğu görülür. Bireyi kendisi ve çevresi ile olan ilişkilerinde böylesine etkin duruma getiren multimedyanın öngördüğü tüketim süreçlerinde gelişen estetik tüketimin, tüketim olgusuyla ortaya çıktığını biliyoruz. Duygu ve düşüncelerin sonucunda tüketime yönelik bir kavram olarak gelişen estetiğin klasik ve yaygın anlayışları multimedya sistemleri ile yaşayan birey için estetik tüketimi alelade bir beğeni ve tüketime indirgemıştır. Tüketim eyleminin multimedya yoluyla beğeniye dönük basit bir estetik kültürlenmeye dönüşmesi, bu araçların aynı zamanda 'estetik tüketime ve estetik kültürlenmeye referans sağlayan nesnelere' olarak algılanmalarını gerektirir. Multimedya araçlarının bireylere yönelik ciddi birer referans olarak algılanması, multimedya ve estetik arasındaki ekonomik ve psikolojik ilişkinin sanıldığı gibi basit bir şekilde tanımlanamayacağını ortaya koyar. "Gelecekteki değişimler ve dinamikler ne olursa olsun bugün medya kültürü, neyin gerçek, önemli ve hayati olduğuna karar vererek, toplumsal ve politik konularda hükmetmeyi sürdürmektedir" (Kellner, 2010: 10). Kitle iletişim araçları veya küresel anlamıyla multimedya ve birey arasındaki bu karmaşık ve etkileşimli ilişki, birçok yönüyle değerlendirilebileceği gibi, estetiğin temel değerleri ve toplumsal değerleri açısından da incelenebilir. Dolayısıyla bireyin kültürel deneyimlerini inceleyen; medya tüketimine estetiğinin temel değerleri perspektifinden baktığımızda, multimedya tüketimi ve estetik arasındaki ilişkiyi bir araştırma konusu olarak ele almak mümkün olmaktadır.

Gözlem, okuma, değerlendirme veya tüketim tercihi noktasında birbirinden çok farklı sistemler ortaya koyan multimedya kültürel algı düzeyi ne olursa olsun bütün bireyler için bütüncül, bağlamsal ve çok kültürlü sistemler yaratır. Böylesi bir durum kültürel etkileşim ortamında, estetik algı ve kaygıların gelişimi açısından dikkate alınmalıdır. Estetik algı ve bu algıya göre ortaya çıkan estetik kaygı multimedya eksenli bir tüketim bağlamında değerlendirilmelidir.

1. Multimedya Sistemleri

İletişim ve tüketim tercihlerinin bireysel ve kitlesel etkilerine bağlı olarak geliştirilen kitle iletişim araçlarının son tasarımları ve tanımlamalarının bireyin günlük yaşamını bütünüyle etkisi altına aldığı görülür. Özellikle son yarım asırda gerçekleştirilen bu tasarımları ve etkilerini inceleme konusu olarak ele aldığımızda multimedya sistemlerini en başa koymak gerekmektedir. Birleşik bir kelime olarak multimedya (çoklu ortam) incelediğimizde, multi (çoklu) birden çok işlev barındırabilen, media (ortam) ise varlığın içinde bulunduğu ortam anlamına gelmektedir. Öyleyse multimedya çoğulcu eğilimli ve kendine özgü tanımlarla yerine oturan bir olgudur. Bireyin arzu ettiği çok disiplinli etkileşim olanaklarını işlevsel olarak ortaya koyabilecek estetik bir tasarım olarak karşımıza çıkan multimedya sistemlerinin öncelikle bireyin bütün duyu organlarına hitap edebilecek düzeyde üretildikleri görülür. Etkileşimli olarak birden fazla duyu organına hitap edebilen çoklu ortamlar multimedya sistemi olarak belirtilebilir. Büyük ölçüde teknoloji ve tasarıma bağlı olarak üretime sokulan multimedya sistemleri birbirine benzeyen ve etkileşimde bulunabilen çok sayıda medya tasarımının bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Günümüzde günlük yaşam, eğitim öğretim ortamları başta olmak üzere kamusal olarak bireyin bütün deneyimleri multimedya sistemleri ile entegre olmuş ortamlara dönüştürülmüştür. Multimedya üreticileri, bunun ötesinde bireyin hayatını bütünüyle kuşatan alternatif seçenekler üretebilmenin teknik ve tasarım olanaklarını araştırmaktadır. Bire-

yin aynı anda birden çok ihtiyacını karşılmasına olanak veren multimedyanın duyulara olan etkisi ve bireyin tüketim tercihlerine olan etkisini çalışmamız açısından önemsiyoruz.

İletmek ve iletişim gibi pratiklere ortam sağlayan multimedya, bunu gerçekleştirirken oluşturduğu her türlü kurguda bir mesaj taşımaktadır. "Film ve televizyondan, çizgi romanlar ve reklamlara kadar medya mesajlarının çoğu, görsel ve metinsel unsurların bir karışımını sunarken, medya ortamının bütün izleyicileri, türler aracılığıyla olduğu kadar, kurumsal ve finansal düzenlemelerle de birbirine bağlayan basılı ve görsel kitle iletişim ortamı oluşturur" (Jensen, 2005:48). Böylece multimedya sistemlerinin iletişim ve tüketim odaklı sanal bir gezen yarattığı da söylenebilir. Multimedyanın kurguladığı dünyamızda gerçeklikten oldukça uzaklaşan bireyin tüketimlerini de dikkate almak gerekir. Rollo May, günümüzün medya dünyasını, "bireyin kendisini yitip hissetmekle kalmadığı, gerçekten yittiği, doğadan ve diğer insanlardan yabancılaşmayla birlikte kendisinden de yabancılaştığı bir dünya" (Yaşar, 2006:114-121) şeklinde yorumlar. Varlık nedeni tüketim ihtiyacından kaynaklanan multimedyanın toplum üzerindeki etkisi kültürel açıdan değerlendirme konusudur. Multimedyanın kültürel etkilerinden söz ederken tüketim kültürü ve etkileşim kavramlarına ayrıca değinmek gerekmektedir. Günümüz itibarı ile multimedyanın medyadan devraldığı sistemlerden ve dönüşümden söz ederken, sistem ve tüketici arasındaki ilişkiden özellikle 'etkileşim' kavramına değinmek gerekmektedir. Tüketici ve sistem arasındaki etkileşim süreci, genellikle tüketicinin sistemle olan münasebeti düzeyinde açıklanabilir. Bu açıklama kapsamında gösterilebilecek bir örnek olarak -izleyiciyi ortam içinde olduğu hissini vermek amacıyla gerçekleştirilen- üç boyutlu sinema sistemleri gösterilebilir. İzleyici için geliştirilen bu sistemler bunun da ötesine geçerek, -seyirci ve kurgu arasındaki ilişkinin düzeyini artırmak amacıyla- seyircinin oturduğu koltuklara filmdeki sahneye bağlantılı olarak hareket aktarılmaktadır. Böylece sistem izleyiciyi daha çok ortam içine çekmeyi ve dolayısıyla etkileşimi artırmayı hedeflemektedir.

2. Multimedya ile tasarımcı birey anlayışı

Gerek medya ve multimedya sistemlerinin toplumsal bir yaklaşımla öznelliği hedefleyen üretim ve tüketim ekseninde var olduğu belirtilebilir. Multimedya sistemleri görsel kültür üzerinden öznelğin kurgulanmasına veya tasarlanmasına yönelik üretim ve tüketim potansiyelleri üzerine odaklanmıştır. Bilgi teknolojilerinin tüketime sunduğu multimedya sistemleri, öznelğin ekseninde bütüncül anlayışlarla her bir tüketiciye birer tasarımcı rolü atfetmeyi önermektedir. Kurgulanması ve tasarlanması sonlanmış geleneksel medya sistemleri bunun aksine kurgunun ve tasarımın henüz tanımlanmadığı; düşünsel ve estetik açıdan bireyin ve toplumunda içine alındığı yeni multimedya sistemleri ile karşı karşıyayız. Öznelğin merkezde olduğu yeni multimedya sistemlerinden söz ederken bütün yeni teknolojilerin multimedya sistemlerini bu anlayışla üreterek tüketime soktuklarını görüyoruz.

Düşünsel veya estetik açıdan bireyin yorumsal anlamda içinde olmadığı multimedya sistemlerinin devamlılığının uzun sürmediği görülür. Günümüz bireyi yorumsal anlamda multimedya sistemlerinin içinde olmayı oldukça özümsemiş durumdadır. Özellikle sosyal medya ile bilgi, sosyal olaylar, sanatsal aktiviteler, siyasi veya toplumsal anlamdaki her türden içerikler günümüz bireyini multimedya sistemleri ile konunun muhatabı yapmış ve yorumlamasını, kurgulamasını, tasarlamasını önermiştir. Bu anlamda popüler bir multimedya sisteminin parçası olarak sosyal medya ile bütün bireyler sosyal anlamda, siyasi, sanatsal ve daha pek çok yönden içerik üretmektedir. Bireyin öznelliğinin ön plana çıktığı böylesine bir sistemler bütünlüğünde, yorumlarının önemsendiğini ve değer verildiğini fark eden birey tüketim kültürü-

rünün bir mekanizması olduğunun farkına varmadan veya göremeden sistemin bir parçası olmaya devam edecektir. Ve bu sistem yetkin veya yetkin olmayan bütün bireylerin yorumlarına, kurgularına ve öngörülerine açık bulunmaktadır. Bu anlamda üretim ve tüketim pratiklerini yönlendirmeyen medya sistemlerinin hızla yok olacağı da söylenebilir. Bireyi içine alan multimedya sistemleri özellikle internetin hâkim olduğu bağlamları daha etkili hale getirmektedir. Bu yolla bireyin sosyal içerik üretimine olanak veren multimedya sistemleri diğerlerine oranla, düşünsel içerik ve estetik içerik gibi nitelik bakımından ön plana çıkan çok hızlı değişkenlere olanak veren genel sosyal içeriklerle dikkat çekmektedir. Hızla değişen sosyal içerikler üreticilerinin birbirleri ile olan bağlantılarına olanak vermektedir. Bugün sıradan bir yaşam sürdüren ve nitelikli bir içerik üreten bir birey, popüler anlamdaki üreticilerle, siyasi, ahlaki ve sanatsal üreticilerle aynı platformlarda karşılaşma olanağını da bulabilmektedir.

3. Multimedya ve Tüketim Olguları

Bir önceki bölümde multimedya sistemlerinin iletişim ekseninde tüketim odaklı sanal bir gezegen yarattığına değinmiştik. Bireyin kendi deneyimleri dışında kalan dünyayı keşfetme arzusu ve tüketim alışkanlıklarının normal dengelerin üzerine çıkarması büyük ölçüde multimedya sistemleri sayesinde gerçekleşmektedir. Multimedya tüketim ve toplum arasındaki etkileşimi değerlendirirken modernitenin ortaya koyduğu yaklaşımlara da referans gösterilebilir. Modernitenin karakteristik bir dayatması olarak tüketim kültürü bireyi ve toplumu farklı sosyal bağlamlarda etkisi altına alabilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüketim kültürü içinde multimedya sistemlerine özel bir bölüm ayırmak gerektiği de buradan gelir. Modernitenin kültürel sonuçları bakımından multimedya ve tüketim olgusunu tartışırken sosyal göstergeleri ayrıca incelemekte fayda vardır. Ülkemiz için sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin çok üzerinde bir multimedya tüketimi söz konusudur.

Günümüz bireyi, kendisi için üretilen multimedya sistemlerinde içerik üreten bir konumdadır. Böylece sanatsal, kültürel, endüstriyel platformlarda tüketimle birlikte üretim eyleminde de bulunabilen günümüz bireyi, multimedya sistemleri ile olan münasebetinde bilgi ve haber medyasında görüşlerini tartışabilmekte ve sanatsal etkinliklere katılabilmektedir. Multimedya tüketimi incelendiğinde özelliğin ön plana çıktığı görülür. Bireyin 24 saatini kapsayabilecek deneyimlerine alternatifler üreten multimedya, üretimlerini ve tasarımlarını da buna bağlı olarak geliştirmektedir. Özelliğin ön plana çıktığı, bireyin multimedya ile olan etkileşimi doğrultusunda tüketim anlayışlarının arttığı böylesi bir süreçte, bütün deneyimlerini ulusal ve uluslararası ölçekte değerlendirme fırsatı bulabilen birey, aynı anda hareketli grafikler, dijital video, müzik, ses, resim ve video animasyonları içeren programlar, görsel imgeler, bilgi içeren etkileşimli medya ile ilgilenirken aynı anda da özel olarak mesleğini icra edebilmektedir. Bilmediği dünyanın ve yaşamadığı deneyimlerin tecrübe edilebileceğine yönelik inançları ve teknolojik imkânları sunan multimedya böylece bireye kendi kararlarının ve özelliğinin sonuçlarını gösterebilmektedir. Hiçbir sınırlamanın ve engelleme eğiliminin söz konusu olmadığı böylesi bir ortamda birey tüketim özgürlüğünü yaşamaktadır. Metanın ön planda tutulduğu "kapitalist toplumlarda vitrinler ve reklamlar, düş kuran insanı çekmek için düzenlenmiş ökse çubukları gibidir" (Erns, 1995: 105). Erns'in sözünü ettiği vitrinler ve reklamlar geçmişe oranla süreçsel bağlamlarda günümüz bireyine daha da yakın durumdadır.

Yaratılışının ilk gayesi ihtiyaç üretmek ve bunları karşılamak olan multimedya, günümüzde bütün bireylerin ortak tüketim alanı olarak kullandıkları süreçlerinin başında gelmektedir. Tüketicisiyle beraber yaratılan bir anlam olan multimedya ve multimedya tüketiminden bah-

sedersen tüketim kavramına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Ekonomik olduğu kadar kültürü yansıması bakımından anlamını geliştiren bir kavram olarak ele alınması gereken tüketim, sosyal etkileşime dönük psikolojik bir olgu olarak görülmek durumundadır. Tüketimin “kitle toplumunun manipüle ettiği ürünler” olduğunu ifade eden Featherstone, tüketimin her şeyden önce göstergelerin tüketimi olarak algılanması gerektiğine dikkati çeker (1996: 141); “Baudrillard’a göre metaların kitlesel üretim yönündeki hamlenin temel görünümü şudur. Kapitalizme koşullarında, malların orijinal ‘doğal’ kullanım değerinin mübadele değerine tabi kılınması metanın Saussurecü anlamda bir gösterge; yani anlamı öz göndergesel (self-referential) bir gösterenler sistemi içerisindeki konumu tarafından keyfi olarak belirlenen bir gösterge haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. Şu halde tüketimin, kullanım değerlerinin tüketimi olarak, maddi bir fayda olarak değil, her şeyden önce göstergelerin tüketimi olarak anlaşılması gerekir” (Featherstone, 1996:141). Tüketim kültürünün çeşitli şekillerde dolaysız bedensel tahrik ve hazlar yaratan, tüketicinin hayalinde coşkuyla karşılanır hale gelmiş hazlar, rüyalar ve arzular sorununu ortaya koyduğu üzerinde duran Featherstone’a göre; “Tüketim kültürü alışkanlıkları, hayat tarzını bir hayat projesi haline getirir; bir hayat tarzı çerçevesinde bir araya getirdikleri ürünlerin, giysilerin, pratiklerin, tecrübelerin, görünüşlerin ve bedensel özelliklerin tikelliğinde kendi bireyselliklerini ve üslup anlayışlarını teşhir ederler. Tüketim kültürü içerisinde modern bireyin sadece elbiseleriyle değil, bir beğeniden yoksun olup olmadığını gösterecek şekilde, evi, mobilyaları, dekorasyonu, otomobili ve diğer faaliyetleriyle de konuştuğunun bilincine varması sağlanır” (1996: 145). Birey, birer multimedya dönüşme eğilimindeki tüketim malzemeleriyle dolaylı veya dolaysız bir iletişim ve etkileşim halindedir. Böylesi bir arzu ve istek özellikle genç bireylerin tüketim üslupları, multimedya üretimi ve tüketimini planlayan sektörel düşüncenin yeni yapılanmalarına yön verecek niteliktedir. Teknolojik gelişmeler doğrultusunda tüketim çılgınlığının multimedya sektöründe yaşandığı günümüzde, insanlar hayatlarını meta’ya duyduğu arzu istikametinde kitle iletişim araçlarına göre yönlendirip programlar hale getirmiştir. Gündelik hayatın enformasyonu konumundaki multimedya tüketiminin yoğun olarak egemen olduğu modern toplumlarda özellikle genç bireylerin bu ilişkileri birçok araştırmaya da konu olmuştur. Özellikle gençlerin çalışırken, dinlenirken, uyurken, spor yaparken, vs. cep telefonu ve internetin sağladığı multimedya imkânlarından kendisini alamadığı görülür. Günümüzde medya tüketiminin çok çeşitli biçimlerde gerçekleştirildiğini ifade eden Nalçaoğlu’na göre; “İzleyiciler yalnızca içeriği için tüketmiyorlar. Aynı zamanda medyayı kendi amaçları için kullanıyorlar ya damedya tüketicinin ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlıyor” (2003: 47). Bugünün bireyi teknolojinin geliştirdiği ve çeşitlendirdiği multimedya ile sadece içeriği tüketmiyor aynı zamanda içeriğin üretilmesine katkıda bulunabilecek duruma geliyor. Tüketicisi buradaki kendi konumundan oldukça memnuniyet duyduğunu da sosyal medya paylaşımları ve tüketimi ile gösteriyor. Inceoğlu, medya tüketiminin geldiği noktayı şöyle özetlemektedir; “İngiltere’nin ve Dünya’nın ilk günlük gazetesi London Daily Courant, 11 Mart 1702’de çıkarıldı. ABD, radyo ve televizyon yayıncılığının gelişmesine öncülük etti. Kablo Tv yayınlarının ilk kez ABD’de başlaması ve yayılması elektronik yayıncılığın özel girişimin elinde olmasından kaynaklanıyor. Gazetelerden farklı olarak televizyonun okuryazarlık engeli yoktur. 100 Amerikalının 90’ının evinde televizyon seti vardır. 24 Kasım 1963’te ABD nüfusunun % 96’sı Başkan Kennedy’ye yapılan suikastı dünya nüfusunun 1/5’i yani, 750 milyon kişi 20 Temmuz 1969’da Amerikalı astronot Neil Armstrong’un aya ayak basışını canlı izledi” (1994: 10-72). Çoklu ortamlara dönüşen medyanın günümüzdeki tüketim oranı geçmişe oranla çok daha fazladır. Bu oranın önemli bir bölümünü gençlerin

oluştugu söylemek yanlış olmayacaktır. Günlük yaşam biçimlerine göre tasarılan multimedya sistemleri bu yönüyle alternatif yaşam ve tüketim olanakları sunmaktadır. Günümüz gençliğinin arzu ettiği yaşam biçimleri, tüketim tercihleri ile ihtiyaç duyduğu bütün bilgileri satın aldığı bir multimedya sisteminden elde etmektedir. Kültürel anlamda bir gencin kafasındaki bilgilerin büyük bir çoğunluğunun multimedya sistemleri ile şekillendiği söylenmektedir.

Sosyal ve kültürel içeriklerinden ötürü ticari olma durumu pek önemsenmeyen veya geri planda kalan multimedya, endüstrinin ve ekonominin önemli bir parçası durumundadır. Sosyal etkileri ile dikkati çekse de ekonomik ve ticari kaygılarla üretilen sistemlerdir. Önemli ticari kuruluşların elinde bulunan multimedya sistemlerinin endüstriyel ve ekonomik bir oluşum olduğunu; basit bir iletişim aracı olarak bir telefon markasının yeni üretilecek olan versiyonunun ne zaman üretileceğine ve fiyatının ne olacağına ilişkin beklentilerin önemli bir kitle tarafından merak konusu olduğundan anlayabiliyoruz. Jean-Marie Charon'un önemli ticari kuruluşlarının ellerinde bulunan medyanın ticari ve ekonomik bir oluşum olduğuna ilişkin kanıtı şöyledir: "Bütün dönemlerde gazetelerin üç hedefi vardır: Bunlardan birisi basılan metnin miktarını geliştirmek; ikincisi çeşitlilik ve içeriği geliştirmektir" (1992: 269). Sadece basın medyası için yapılan bu tanımlar, genelde multimedyanın ekonomik niteliğini açıklamak için yeterlidir. Bu durum diğer kitle iletişim araçları için de biçim ve içerik farklılığıyla geçerliliğini korumaktadır.

Kitlelerle iletişimi sağlayan tüm araçları kapsayan multimedya sistemleri bireyleri son derece hızlı bir yaşam temposuna itmektedir. Büyük ölçüde popüler kültürün dayattığı tüketim olgularında multimedya davranış ve tüketim tercihlerinde çabuk etkilenen, çabuk tüketebilen ve de aynı hızla terk edebilen bir gençlik yaratmıştır. Günümüzün karmaşık modern toplumlarında bireylere kendi tecrübe ettikleri deneyimler dışında kalan dünyanın bilgi ve tecrübelerini ve olaylarını aktarma eğilimindeki multimedya her türden iletişime yönelik unsurlarla bireyi son derece hızlı bir tüketim sürecine itmektedir. Teknolojik gelişmelerin en hızlı yansıdığı alan olarak multimedya sistemleri böylece önemli bir tüketim kültürü oluşturmaktadır. Her bir parçası kendi içinde bir sistemler bütünlüğü barındırabilen çoklu ortamlarla multimedya sistemleri postmodern bir tüketim kültürü çağını modernize etme gayretindedir. Multimedyanın bireyleri gerçekliğin ötesinde imajlar peşinde koştuğuna ve farklılaşmanın tüketim kültürünün en önemli silahı olduğuna dikkati çeken Fetherstone'a göre; "Kurallar yoktur, tercihler vardır. Tüketim kültürü maddi bir fayda olarak değil, göstergelerin tüketilmesidir. Sıradan mallara giz, sır, egzotiklik, güzellik ilintilendirilir. Bu malların orijinal ve işlevsel kullanımı gözden kaybolur. Bizim gerçeklik duygumuzu tehdit eden bir imaj aşırılığı üretir. Tüketim kültürü postmodern bir kültürdür. Bu dünya, ilişki ve tecrübelerinde en son modanın peşinden koşan, maceradan hoşlanan, yaşayacağı tek bir hayatı olduğunun ve bu hayatta zevk almak için gayret edilmesi gerektiğinin bilincinde olan insanların dünyasıdır" (1996: 25). Multimedya tüketim kültürünün temsilcisi gibi hareket etmektedir. Bireyler, her türden bilginin kaynağı ve aktarıcısı olan eğlendirme, bilgilendirme ve eğitime gibi son derece geniş görsel ve işitsel özellikleri kapsayan multimedya araçlarını kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktadır. "İzleyiciler medyayı yalnızca içeriği için tüketmiyorlar. Aynı zamanda medyayı kendi amaçları için kullanıyorlar ya da medya izleyicilerin bazı ihtiyaçlarını doyumalarına yarayabiliyor. Bu durumda medyanın etkisinden değil, nasıl kullanıldığından ve hangi ihtiyaçları karşıladığından söz edilebilir" (Nalçaoğlu, 2003: 27). Yeni multimedya sistemlerinin hangi doğrultuda kullanıldıkları, özgürleştirici veya tüketim doğrultuları bağlamında kullanılması gerektiği

önemli bir tartışma konusudur. “Yeni iletişim teknolojilerinin hayatımızı ve dünyayı nasıl değiştirdiği sorunu, bu teknolojilerin bize sağladığı imkânlar kadar, bu imkânların kimler tarafından, ne için ve nasıl kullanıldığıyla ilgili bir sorundur. Çünkü yeni iletişim teknolojilerini özgürleştirici hedefler için kullanacaklar ya da daha fazla baskı ve kontrol için kullanacaklar da bizleriz” (Alankuş, 2008: 29). Buradan medya tüketiminde belirleyici unsurlardan birisinin, insanların ihtiyaçlarına karşılık verip veremedikleri sonucunu çıkarabiliriz. Multimedya istediğini elde eden bireyler büyük ölçüde özgürleştirici yanından dolayı tüketimini tercih ettiği sistemde devamlı kalmayı tercih etmektedir. Bireyin tercihine ilişkin seçenekleri bir arada sıralayacak olursak; “multimedya sayesinde:

Mekân ve zamanın sınırları silinmekte, bunun sonucu olarak zaman ve mekândan bağımsız olunabilmektedir;

Gerçeklik yeniden, başka türlü veya daha iyi bir biçimde yaratılabilmektedir;

Birey belirlenmişlikten ve sorumluluklarından kurtulabilmekte, kendi kararları doğrultusunda kendini gerçekleştirebilmektedir;

Bireyi başkalarına bağımlı olmaktan kurtarmakta ve sadece kendi istediği kişilerle iletişim kurmasını sağlamaktadır;

Bireysel belirlenmişlikten kurtulup, kendi dünyasını kurgulayabilmektedir” (Funk, 2007: 44-46).

Bundan böyle artık multimedya ile birey kendi özneliği için sunulmuş fastfood tarzı medya içeriklerinden kurtulup, multimedya ile kendi medya içerik üretimlerini ve kendi öznel dünyasını oluşturabilme ve paylaşabilme konumuna ulaşmıştır.

MULTİMEDYA TÜKETİMİ BAĞLANTILARINDA ESTETİK METODOLOJİ: ESTETİK TÜKETİM VE ESTETİK KÜLTÜRLENME

Gençliğin yaşam tecrübeleri sonucundaki estetik tüketim ve estetik kültürlenmelerinin multimedya sistemlerine göre nasıl değiştiğini ele alan bu çalışmada, büyük ölçüde meta ekonomisinin tüketim sonuçlarını ortaya koyan multimedyanın amacı, üretilen metanın tüketicinin tecrübelerinden daha başka bir şey olduğu algısını yerleştirmeye yöneliktir. Multimedya sistemleri algısal süreç içerisinde estetik tüketimi ve kültürlenmeyi eğlenceli bir keyif alma sürecine dönüştürmektedir. Estetik farkındalık olarak da tanımlayabileceğimiz bu doğal ve yapay çevredeki ayrıntıları fark edebilme becerisi, bireylerin ayrıntılar üzerindeki değerlendirme biçimleri ile doğru orantılıdır. Estetik algılamanın ve kültürlenmenin gerçekleştirilmesi gözün görme kültürünün, okuryazarlıklar nezdinde daha çok geliştirilmesi ile mümkün olabilir.

Estetiğin temel değerleri açısından multimedya tüketimi hakkında objektif sonuçlar elde edebilmek amacıyla çalışmamızın bu bölümünde, tüketim tercihi, beğeni ve tüketim, izlemek ve görsel tüketim, algısal tüketim, endüstriyel tüketim ve medya tüketimi gibi konular üzerinde durulacaktır. Bireyin daha çok bilgi edinme, haber alma ve eğlenme maksadıyla kullandıkları multimedya, her yaştan tüketicisine ulaşabilen ve her biri için ayrı ayrı anlamlar ifade eden içerikler ve deneyimler üretir. Toplumsal hayatta ihtiyaç duyduğumuz, iletişim ve etkileşime dayalı süreçlerde en sık başvurduğumuz multimedya'yı kendi arzularımıza göre kullanıyor, günlük hayatta merak ettiğimiz önemli birçok olayı bu araçlar vasıtasıyla takip ediyoruz. Bütün bireyler için multimedya sistemleri ile olan tüketim tercihleri de farklı gerekçeler arz

edebilir. Konu ile ilgili Morley'in tespiti çok çarpıcıdır; "Her gün birkaç saat televizyon seyreden, imgeleri tüketen insanlar için endişelenmemiz gereksizdir. İnsanlar medya tarafından yönlendirilen kültürel aptallar değil, eleştirel, etkin izleyici ve dinleyicidir" (Morley, 2005: 102). Popüler kültür ya da kitle kültürünün etkisiyle, iletişim araçlarının bizim için hazırladığı nesnelere, tercih ya da beğeni gibi kişisel nedenlerle seçiyor ve tüketiyoruz.

Multimedya sistemleri ile estetik tüketim ve kültürlenme arasındaki bağlamsal ilişki, özellikle genç bireylerin bütün yaşamsal etkinliklerinde karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde insanların en çok etkileşimde ve tüketim ilişkisinde bulunduğu alanların başında multimedya tüketimi gelmektedir. Kişiliğin ve kimliğin ötesinde, psikolojik ve kültürel bir olgu olarak tüketimi en çok destekleyen araç, varlık nedeni ihtiyaç gidermek olan multimedya'dır. Buradan hareketle multimedya sistemlerini, tüketicilerin üzerinde çeşitli anlamlar inşa edebilen platformlar olarak da değerlendirmek mümkündür. Multimedya tüketimi tercih, beğeni, alışkanlıklar ve paylaşım olanakları ile estetik kültürlenmeyi medyaya getirmektedir. Multimedya daha çok kültürel olarak tercih edilen estetik tüketimlerle öne çıkmaktadır. İmajlar ve görsel imgelerle geniş ve çok boyutlu bir tasarım platformu oluşturan multimedya kültürel olarak estetiğin tüketimi ve paylaşım olanaklarına da hükmedebilmektedir. Hall'a göre, "olaylar ancak tele-görsel söylemin biçimleri içinde temsil edilebilir" (2005: 84). Görsel olarak üretilen imgelerin tasarımsal ve estetik boyutu tüketimin de aynı ölçüde estetikle olan ilişkilerini ortaya koymaktadır. "Görsel medya, video sanatından bilgisayar grafiklerine kadar uzanan yeni biçimlerle ortaya çıktığı gibi, basılı ve sesli medyadan daha farklı estetik ifade yöntemleri sunmakla kalmaz; uzun vadede görsel iletişim, hitap tarzları ve izleyiciye önerdiği özne konumları aracılığıyla farklı sosyalleşme ve kültürel kazanım tarzları da sunar" (Jensen, 2005: 48). Medya araçları nesnelere görüntü boyutlarını ortaya çıkarırken, görüntü estetiğinin alanına da girmektedir. "Görüntünün anlattığı ile anlatma biçimi zaman içinde kişisel üsluplara göre değişmiştir ve değişecektir. Değişmeyen, görüntünün üstünlüğü ve dilidir" (Kılıç, 1994: 82). Medya, görüntü estetiği ile "izleyicinin daha iyi görmesini, duygularını görüntü boyutunda yoğunlaştırmasını; konunun estetik enerjisini, ritmini ve aynı zamanda yapısal bütünlüğü sağlar" (Kılıç, 1994: 91). Görsellik, görüntü sunumu, görüntü estetiği ve etkileşim kavramlarının, multimedya tüketicilerinin genel estetik olguları üzerinde bütünleyici rolleri bulunmaktadır. Multimedya ile etkileşiminde gerek cihazın kendisi ve sağladığı içeriklerle etkileşime girerek ona karşı 'estetik tavrını' ortaya koyan tüketici, görüntü estetiğinin etki alanına da girmektedir. Multimedya karşısında tüketicinin bu edilgenliği, onun bundan sonraki tercihlerinde multimedya'dan aldığı estetik kültürü yansıtmak bakımından önemli görülebilir. Önceleri medya ile edilgen durumdaki birey multimedya ile eleştirel bir ortama girerek etken bir duruma gelmiştir. Bireyin parçası olduğu kültürün içinde tüketime ihtiyaç duyduğu her türden oluşumu kendine özgü teknik ve estetik bağlamlar aracılığı ile dolaşıma ve paylaşımına sokabilen multimedya sistemleri, özellikle imge ve imajın estetik manipülasyonlarını geliştirerek estetik kültürlenme imkân vermektedir.

Endüstriyel Estetik

Multimedyanın tüketim ve ticari boyutunu ele aldığımız bölümde multimedyanın endüstri ile olan bağlamsal ilişkisine değinmiştik. Multimedya ve basın endüstrisinin tüketime soktuğu ortamların tüketime ilişkin değerlendirmeleri estetik üretimlere bağlı olarak değişkenlik arz etmektedir. Estetik multimedya endüstrisinin dikkate aldığı bir değer olarak düşünülme-

durumundadır. O halde endüstriyel ortam içinde estetik kaygının önemli olduğu ve tasarım sürecinde toplum tabanlı olgular olarak uygulandığı dikkate alınmalıdır.

Dinamik iş dünyası sürdürülebilir bir ekonomi yaratmak amacıyla bilişim teknolojilerini kullanarak, tüketicilerine ulaşma amacıyla her geçen gün yeni stratejiler belirlemektedir. Bu stratejilerin ana belirleyicisi ise multimedya sistemleri ve bu doğrultuda üretilen içeriklerdir. Başarılı markalar bu doğrultuda multimedyanın estetik gücünü kullanarak, tüketiciyle duygusal ilişkiler kurmaktadır. Endüstriyel estetik, işlevsel yaratı süreçlerinin sonunda ortaya çıkan ve genel 'estetik' kavramına epeyce katkıda bulunan en kapsamlı oluşumlardan biridir. Endüstriyel estetiği taşıyan önemli öğeler olan hayatımızdaki nesnelere/objeler, şu veya bu şekilde her gün karışımıza çıkmaktadır. Yaşantılarımız bu nesnelere/gündelik veya anlık tasarımların tüketimi ile geçmektedir. Endüstriyel sektör estetiği dikkate almakta ve estetik tüketimlerin ortaya koyduğu ekonomik sonuçları önemsemektedir. Bu bakımdan endüstriyel ortam estetiği bir pazarlama aracı ve ikna edici süreçlerin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Endüstriyel estetiğin belirleyicisi durumundaki sosyal olgular açısından multimedya sistemlerinin tüketim oranı ve bunun içinde reklam, basın, internet ve sosyal medya endüstrisinin ulaştığı son noktada, estetik tüketimler belirleyici bir faktördür. Her tüketim nesnesi hakkında inandırıcı bilgileri kurgulayarak zihnimize yükleyen ve tanıtımını yaptığı nesnenin birey için ne kadar hayati olduğu vurgusu üzerinden tüketimini sağlayan tanıtım sektörü endüstriyel üretimin ve tüketimin güncel sonuçlarını belirleyen bir faktör olarak da ele alınabilir. Sender, "reklamlar ikili işleve sahiptir; kendimizi toplumsal varlıklar olarak kurmak için özdeşleşip izleyeceğimiz rol modeller tedarik etmek ve giderek ticarileşen bir toplumsal ortamda, bizi pazarın arzu edilir kabul ettiği çeşit ve miktarlar doğrultusunda yönlendirmek" (2005: 159) derken, reklam endüstrisi örneğinden hareketle bütün sistemleriyle multimedya endüstrisinin estetik gücünü vurgulamış oluyoruz.

Kitle Estetiği

Toplum bilimi açısından tıpkı medya gibi estetik de tüketicisiyle birlikte yaratılan bir anlam içermektedir. "Ünlü Kanadalı iletişim bilimci Mac Luhan'ın 'mesaj aracıdır' sözünden esinlenerek her yeni medyum/aracın kendi mesajı olduğu kadar, izleyicisini de yarattığı söylenebilir" (Nalçaoğlu, 2003: 47,48). Bu bakımdan kitlenin estetikle olan ilişkisini ele alırken, tüketim toplumu cümlesini tersinden okumakta fayda vardır. Tüketimin toplumsal veya kitlesel müşterek sonuçları estetiğin kitle bazında nasıl değerlendirildiği konusuna açıklık getirebilir. Kitlenin öngördüğü kültürel veya geleneksel anlayışları bir kültürlenme pratiği olarak değerlendirirken kitlenin ürettiği toplumsal deneyimleri kitle iletişimi, kitle iletişim araçları, kitle psikolojisi, kitle kültürü ve kitle estetiği türünden yaklaşımları dikkate almak durumundayız. Konumuz açısından kitle estetiği kültürel bir sonucu ifade etmektedir. Bu, toplumların geleneklerinden getirdikleri ve yeni ile bütüncül olarak oluşturduğu deneyimlerin bir sonucudur. Toplum veya kitle bazında böylesi bir sonucun şekillenmesi ve ortaya çıkması kitle iletişim araçları sayesinde daha hızlı olmuştur. Kitle iletişim araçları yerine ifade ettiğimiz multimedya sistemleri günümüzde bu sonuçları etkileyen önemli bir etkidir. Küresel etkiye sahip olan multimedya sistemleri kitle hareketlerinin olduğu gibi estetik tavrın oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmenin yanında kitleleri kaynaştıran kültürler arası etkileşimi sağlayan multimedya, tüketicilerinin duygu, düşünce ve anlayışlarını etkilemekte ve ortak beğeni ve estetik tercihlerdeki davranışlar bakımından kitlesel sonuçlar elde etmektedir. Bu nedenle estetiği bireyin ve kitlenin doğasını merkez olarak açıklayan yaklaşım-

lara ek olarak, konuyu estetiğin toplumdaki işlevi açısından değerlendiren teoriler de bulunmaktadır. Bu teorilerdeki temel kavrayış ise, estetik kültürün her dönemin ve sosyal yapının dayandığı veya güç aldığı noktalardan birisi olduğu yönündedir. Değerlendirmeden de anlaşılacağı gibi kitle estetiği, bireyleri toplu halde tüketime yönlendirebilme yeteneğine de hakim olduğu söylenebilir. Multimedya sistemleri yoluyla kitleleri etkileyen estetik ideoloji veya bu yönde oluşturulan kültürlenme, bireylerin egemen yaklaşımlara kapılmalarının yolunu açan ve bunun formunu oluşturan bir olgudur. Estetik ideolojinin argümanlarını son derece iyi kullanan multimedya genel olarak ortak bir kitle estetiğinin yaratıcısı ve taşıyıcı durumundadır. Oluşturulan estetik ideoloji, temsil ettiği sistemin önermeleriyle uyum halinde estetik anlayışını kitlelere yayarken, yaşadığımız çağın sağladığı iletişim imkânlarıyla, çok farklı yaşlardan ve kültürden insan gruplarını da ortak bir estetik anlayışı doğrultusunda bütünleştirebilmektedir.

Tüketim Estetiği

Güzelin bilimi veya güzelin bilgisi olarak estetiğin sanatsal potansiyeli kadar onun tüketim olgusuna dönüşmüş olmasını da değerlendirmek gerekmektedir. Güzeli beğenilen, tercih edilen, göze ve kulağa hoş gelen anlamları ile değerlendirmek tüketim estetiği açısından önemlidir. Bireyin güzel'le olan ilişkisini estetik gerektirme ile ifade edebiliriz. "Tüketim, belirli bir ihtiyacın tatmini için bir ürünün ya da hizmetin edinilmesi, sahiplenilmesi, kullanılması ve yok edilmesi olarak tanımlanabilir. Bireyler, sadece pratik yararları ve işlevlerinden dolayı değil, aynı zamanda kim olduklarını gösterme, duygularını ortaya koyma ve çevreleriyle iletişim kurma amaçlarından dolayı da ürün satın alıp kullanırlar. Modern tüketim kavramı içinde ürünlerin özelliklerinden, işlevlerinden çok taşıdıkları ve yansıttıkları anlamların ağırlık kazandığı görülür" (Sağocak, 2007: 257). Bu da gösteriyor ki, tüketim ekonomik olduğu kadar kültürel bir olgudur. Her ne kadar ticari bir meta da olsa ürünler, kültürün taşıyıcısıdır ve yaşam biçimlerini ve estetik değerleri tümüyle şekillendirme gücüne sahiptirler. "Yaşadığımız çağda kapitalizmin etkisi dikkate alınır, bugünü kavramada estetik ideolojinin tüketim toplumunun argümanları arasında nasıl bir yer işgal ettiğine bakmak faydalı olacaktır" (Çetinkaya, 2000: 3). Estetik kaygıların biçimlendiği, gündelik yaşama ait nesnelersanoğlunun daima ilgisini çekmiştir. Somut yaşamda işlevsel olarak değerlendirilen ve tüketilen tasarım ürünleri ileri düzeyde talep görmektedir. "Özellikle ürünlerin yenilediğine ve daha estetik hale getirildiğine, tüketicinin kültür seviyesini yansıtan asil zevklerine cevap verebilecek kıvama getirildiğine dair mesajlar reklam yoluyla sunuluyor. Tüketime yapılandırılan bu estetik fikri aslında tüketimin estetize edilmesinden ziyade estetiğin tüketilmesi anlamına geliyor" (Çetinkaya, 2000: 4). Yaygın popüler tüketim kültürü paylaşımcıları arasında fark gözetmeyen ve evrensel tasarım olarak tanımlanan çok kültürlü işlevsel üretimlerde olduğu gibi, tasarım pratiği ve tasarım felsefesi açısından multimedya sistemleri bireyler üzerinde daima kimlik ve estetik anlam sorunları yaratmıştır. Kitle kültürü ve tüketim olgusu ile ortaya çıkan bu anlam sorunu bireyin gerçekleştirdiği estetik tercihlerle anlam kazanmaktadır. "Featherstone'un (1996) belirttiği gibi, tüketim kültürü romantik otantikliği ve bir kimsenin başkalarının yerine narsistik bir şekilde kendisini hoşnut kıldığı duygusal doyumunu öneren rüyaları, arzuları ve fantezileri tahkim eden imajları, göstergeleri ve simgesel malları kullanır" (Sağocak, 2007: 264). Tüketim olayının gerçekleştirilmesinde multimedyanın önümüze koyduğu duygusal seçenekler arasından yaptığımız seçimler birer estetik tercih olarak ortaya çıkar. Tercihlerimiz çoğu zaman multimedya sistemleri ile bizi bütünüyle hazır alıcı durumuna da getirmiştir. "Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında kapitalizmin ağırlığını giderek hissettirmesi sonucu ortaya çıkan popü-

ler kültür, toplumun her kesimini benzer bir tüketim ilişkisine yöneltmekte ve küreselleşmenin bir ürünü olarak da tüketim kültürü, başta estetik olmak üzere tüm toplumsal ilişkileri yeni baştan belirlemektedir” (San, 1983: 197). Böylece alternatif seçeneklerdeki nesnelerin toplumsal ya da simgesel değerleriyle donatılan günlük yaşam, insana birçok estetik değer yükleyebilmektedir.

Kurgusal Estetik

Kurgu, estetik tüketimle birlikte soyut düşüncenin somutlaşmış neticelerini yansıtmaktır. Kurgu hedeflenen belirli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilir ve kavramsal olarak zengin bir içeriğe sahiptir. Belirli bir olay, görsel ya da sesin yeniden yapılandırılmasını kendine özel armonisini temsil eden kurgunun temsil ve içeriği anlamsal bir özellik taşır. Kurgunun sahip olduğu bu anlam ona sağlanan özel niteliklerden kaynaklanır. Tüketim tercihlerinin önemli bir belirleyicisi durumundaki estetiğin de kuramsal ve deneysel alanlar içinde kurgulandığı dikkati çeker. Eğitim programları, kitle iletişim ve endüstriyel üretim anlayışları gibi daha pek çok alan içinde estetiğin kurgusal açıdan önemsendiği bilinmektedir. Belirli bir disipline dayalı veya çoğu zaman disiplinler arası bir üretimin sonucu olan multimedya sistemlerinin tasarım sürecinde de estetik kurgunun sonuçlarını görebiliyoruz. Multimedya tasarımlarının teknik ve kültürel gerektirmelerin birleşiminden doğan ve bireyin tecrübe ettiği ve edemediği hayatın özlemleri doğrultusunda üretilirler. Multimedya sistemlerinin etkinliği ve istikrarı açısından estetiğe, estetik de kurguya ihtiyaç duyar. Kurgunun belirli düzenleri ve kuralları bulunduğu ve belirli bir plan ve süreç doğrultusunda gerçekleştirildiğinden söz etmiştik. Bu nedenle bireyler kurgu anlayışının çok iyi bir şekilde bütünleştirildiği tasarımlara özel anlamlar yüklemeyi ve duygusal olarak bağlanmayı tercih ederler. Nesne, aracı konumundaki medya ve tüketenler arasındaki kurgusal bağın izahı açısından Sağocak şu tespiti yapmıştır: “Kitle tüketim kültüründe, sadece nicelik olarak önem ifade eden ve tüketim pazarının bir müşterisi olan birey, maddi hazlara yönelik hedonik bir yaşam sürdürme eğilimine sürüklenmektedir. Popüler kültürde anlamlandırma süreçleri büyük ölçüde medyanın elinde bulunduğu için gösterenle gösterilen arasındaki kurgulanmış sapmalar, anlamın sürekli bir biçimde kaymasına ve belirsizleşmesine neden olmaktadır” (2007: 258). Her an estetik kurguların kuşatması altında olduğumuzu anlatan Featherstone’a göre; “Baudrillard geç kapitalist toplumda elektronik kitle iletişim araçlarının oynadığı kilit role dikkat çeker. Televizyon, gerçeklik duygumuzu tehdit eden bir imaj ve enformasyon aşırılığı üretir. Anlamlandırma kültürünün zaferi göstergelelerin ve imajların dallanıp budaklanmasının, gerçek ve hayali arasındaki ayrımı silikleştirdiği bir simülasyon dünyasına yol açar. Baudrillard’a göre bu bizim her yerde ‘estetik’ bir gerçeklik sanrısında yaşadığımız anlamına gelir” (2005: 144). Yani kurgu ve estetiğin bizim için oluşturduğu sanal dünya tamamen bir simülasyondan ibarettir. Gerçeklikten uzak ancak gerçekmiş gibi yaşanan bir kurgu.

Beğeni ve Hayranlığın Estetiği

Beğeni ölçütlerimiz ve zevklerimiz eşya ile etkileşimimiz bağlamında anlam kazanmaktadır. Eşyanın üretimi ve tüketimine ilişkin süreçlerin beğeni ölçütlerine olan ilgisi iktisadi modellerden kaynaklanır. Henüz bireyin tüketimine sunulmamış bir üretim mekanizması, iktisadi modellerin pek çok yönden ele aldığı ve ölçülendirdiği süreçleri kapsamaktadır. İktisadi modellerin çoğu kez sistemli bir şekilde gerçekleştirdiği bu ölçülendirmeler kitle açısından – beğeni ve hayranlıklar bağlamlarında- ne kadar karşılık gördüğü ve ne ölçüde arzalandığına ilişkin tespitlerin de önemsendiğini ve bu tespitlere göre yeniden yapılandırmaların gerçekleş-

tirildiği bilinmektedir. Kitlelerin nesneye yönelik hayranlığını yönlendiren endüstriyel ve iktisadi süreçler tasarımlarını beğeni ve hayranlık kriterleri ölçüsünde anlamlandırmaktadır. Kitlenin beğeni ölçütleri endüstriyel tasarımlar için önemli bir değerlendirme konusu olarak görülmektedir. Bireyin beğeni, hayranlık, estetik gibi bütün duygusal hareketleri, pedagojik, sosyolojik ve psikolojik açıdan disiplinler arası bir konu olarak iktisadi modellerin alanına girer. “Birey kendini duygularına hapsettiğinde, güzelliği de aynı yolla öğrenmek durumunda kalır. Sonuç olarak beğeni, güzelliğe ve diğer estetik etkilere açıklama getiren bir duygudur” (Townsend, 2002: 32). Duygusal sonuçların belirleyicisi olarak görülen beğeni ve hayranlıklar algılama düzeyine göre de değişebilir. Çünkü “estetik nesnelere belirleyen unsur öncelikle onların algılanma biçimleridir” (Townsend, 2002: 105). Sözü ettiğimiz algılama zihnimizin veya bilinçaltımızın öngördüğü bir durumdur. Algıdaki belirleyicilik ise çoğu zaman nesnelere verdiğimiz değerler oranında gerçekleşir. Nesnelere yönelik estetik beğeni ölçütleri genellikle bu ilişkiye bağlıdır. “Estetik duyuya sahip olan her bireye estetik haz verebilen her şey estetik nesnedir. Estetik hazın kökeninde bir anlamın belirginleşmesi ve bizi duyum düzeyinde etkileyerek duygu ve düşünce düzeyinde ele geçirmesi vardır. Estetik nesne nesneye bakışımızla, nesnede bulabildiklerimizle ve bulamadıklarımızla kurulur. Estetik nesne yalnızca estetikleştirilmiş nesnedir” (Timuçin, 1993: 183-185). Tunalı, nitelik bakımından beğeni yargısının estetik olduğundan söz eder. Ona göre; “beğeni yargısının estetik olması, onun tümünden subjektif olması anlamına gelir. Çünkü estetik bir yargıda bulunurken dayandığımız şey, yalnızca haz alma ya da almama gibi subjektif bir duygudur. Bilgi ve ahlâk yargılarının objektif olmalarına karşılık, estetik yargı objektiftir” (Tunalı, 1989: 34). “Bireysel tercihlerle ilişkili en gevşek medya anlamında ‘beğeni’, soylu ve felsefi bir tavırla ‘estetik yargı’ olarak belirlenen kavrama tekabül eder” (Jameson, 1992: 384). Günümüzün popüler tüketim estetiği alanına giren görsel ve işitsel multimedya sistemleri ile beğeni ölçütlerimiz, estetik yargıyı ve bunun sonuçlandırdığı kültürü belirleme durumuna gelmiştir.

Eğlence ve Günlük Hayatın Estetiği

Gündelik hayatın heyecan kazandıran deneyimleri, kitlesel üretim ve tüketimin modern sayılabilecek üslupları -yeni deneyim arayışları ve yeni tüketim kültürü- gündelik hayatın estetik açılımlarına ihtiyaç duymaktadır. Bir takım nesnelere, tasarımlar, görsel objeler ve bütün multimedya sistemlerinin kurgulanmasında dikkate alınan estetik, eğlence formlarında ve günlük hayatın bütün deneyimlerinde göz önünde bulundurulmaktadır. “Medya kültürünün şöhretleri; zamane ikonları ve eğlence toplumunun tanrılarıdır. Bu eğlence toplumu, ideal ve amaçları para, şık görünmek, şöhret ve başarı olan ve Dünya Gezegeninde hayaller içinde yaşayan milyarlarca insandan meydana gelir” (Kellner, 2010: 10). Günlük hayatın eğlence formları ya da günlük hayatın giderek eğlence ve haz almaya dönüştürülmeye çalışılan göstergeleri, doğrudan bireyi estetik tüketimlerin alanına sokmaktadır. “Gündelik yaşama ait ilk anda teknik bilginin sahasına bırakılmış görünen aletler bile üretildikleri devrin estetik yaklaşımından pay almaları sebebiyle neticede yine hâkim estetik ideolojinin düşünülmesine yönlendirir bizleri. Medeniyetlerin edebiyattan müziğe, mimariden giyime kadar geride bıraktıklarının estetik ideolojinin yansımaları olması estetiğin toplumsal gerçekliğin yadsınamaz bir parçası olduğunun göstergesidir” (Çetinkaya, 2000: 1). İletişim sürecinde alıcı ve verici kaynaklar bakımından toplumsal ifade biçimlerinde estetik çeşitli anlamlar, formlar ve yorumları kapsayabilir. Bunların belirli sistemler ve yapılanmalarla bütünleşik olarak görülebildiği multimedya tüketiminin olanaklarında yaşam biçimleri, günlük deneyimler, iş dünyası ve eğlence dünyası gibi formların estetik kültürlenme ile olan ilişkisini vurgulamak gerekir.

“Medya kültürü, taklit ve rekabet için moda ikonları oluşturmada, idoller ve örnek kişiler bularak, şöhret kültürünü teşvik etmektedir” (Kellner, 2010: 8). Böylece multimedyanın estetik tüketim ve kültürlenmeyen olası etkilerini eğlence ve günlük hayatın formüle ettiği yansımalarında görebilmekteyiz. Kullandığı teknik ve estetik öğelerle gerçeklerinden çok daha etkileyici bir imge ve imajlarla kurgulanmış bir eğlence ve günlük hayat tasarımları yaratan multimedya, özellikle genç bireyler üzerinde estetik kültürlenmeyi oluşturan sistemler olarak geliştirilmektedir. “Medya kültürü, yeni bin yılda, sosyalleştirme kuvveti vazifesi görmekte, erkeklik ve kadınlık modellerini, toplumsal olarak tasvip ve tenkit edilen davranışları, stil ve modayı ve örnek kişilik modellerini bulmakta her zamankinden daha önemli bir rol oynamaktadır” (Kellner, 2010: 10). Günümüz itibari ile insan ve kültür arasındaki ilişki gelenekçilik ve muhafazakârlıktan çok uzak, büyük ölçüde multimedya sistemleri ile çeşitlenen, kendine özgü davranış ve iletişim biçimleri yaratan durumdadır. Geleneğin kültürel kodlarını yok etmeye çalışan, sentetik ve sanal bir enerji ile yaşanan böylesi bir kültürlenme hareketi bireyin günlük hayatının işlevselliği açısından önemli bir yol almıştır.

Sonuç

Multimedyanın estetik değerler açısından ortaya koyduğu manipülasyon, birey ve kitle için önemli görülmektedir. Multimedya yoluyla nesnenin ya da olayların bireye yüklediği estetik manipülasyonlar, objeler üzerinden bir estetik tüketim ve kültürlenme hareketi ortaya koymaktadır. Çok kültürcü estetik yapılanmaların veya çoklu kültürün estetik ittifaklarının gereği olarak birey, iletişimin bir parçası iken pasif bir üretici ve tüketici konumundan multimedya ile kültürel içerikler üretebilen bir duruma gelmiştir. Bireyin kendisi ve çevresi ile olan ilişkisinde, kültürün gelenekçi ve hantal yapısını hızla değişebilen ve dönüştürülebilen bir yapıya sürükleyen multimedya, gerçeklik algılarımızı yönlendirerek artırılmış gerçekliklerle algı dayanaklarımızı kontrol etmeye çalışmaktadır.

Kurgulanmış medyanın bireyin içerik üretmesine ve kültürel performansına imkân veren multimedya dönüşmesi, pedagojik ve sosyal bakımdan tartışılması gereken birçok konuyu gündeme getirebilir. Kitlenin kültürle olan endüstriyel ilişkisini büyük ölçüde kurgulayan multimedya siteleri bu mülkiyeti sağlamanın unsuru olarak tüketim kültürü üzerinden estetik tüketim ve kültürlenme manipülasyonu yaratır. Eleştirelliğin ve okuryazarlığın bağlayıcı niteliklerinin göz ardı edildiği böylesi bir süreçte, multimedyanın potansiyel olarak gerçekleştirdiğini öncelikle bir manipülasyon süreci olarak ifade etmek durumundayız. Son yılların yeni olgunlaşan multimedya üretimlerinin kültürel bağlayıcılığı; büyük ölçüde estetik tüketim ve kültürlenme sonuçları ile ifade edilebilir.

Teknolojideki keşif ve yaratıcılığın ortaya koyduğu kültürel ve pedagojik olanaklar multimedya sistemlerinin toplumsal etkilerini çok çeşitli boyutlara ulaştırmıştır. Bilgilendirme, eğitime ve eğlendirme gibi üç temel özellikleriyle birlikte her türlü görsel ve işitsel araçların ifadesi olarak multimedya günümüz itibari ile kültürün üretimi ve tüketiminde referans alınabilir duruma gelmiştir. Böylece multimedyanın denetiminde gelişen kitle kültürü, kültürün üreticisi ve tüketicisi olan bireyin değerlerini de yönlendirebilmektedir. Bu bakımdan medya tüketiminin, bir gösterge sistemi içerisinde duygu ve düşünceleri barındıran estetik bir olgu olarak değerlendirilmesi gereklidir. Multimedya estetik tüketimi ve estetik kültürlenmeyi ortaya çıkaran, yaşatan ve aktaran bir referans olarak görüldüğünden günümüzde olduğu gibi gelecekte de birey ve kitlenin estetik değerleri, estetik tüketimi ve kültürlenmesi üzerinden kurgulanacağı unutulmamalıdır. Dolayısıyla multimedyanın çoğulcu yapısında oluşan kültür-

lenmenin okuryazarlıklar ve medya okuryazarlığına ek olarak sanat ve kültür eğitimi ile çözümlenmesine ihtiyaç vardır. Böylesi bir çözümleme ile bireyin multimedya ile oluşan kültürlenme sürecinde, oluşturduğu içeriklerde gerekli olan bilgi ve beceriye hâkim olması mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

- Alankuş, Sevda. (2008), *Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Charon, Jean-Marine. (1992), *Medya Dünyası*, (Çev.:O. Tatlıpınar; Yay.Haz:K. Alemdar, İ. Erdoğan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çetinkaya, Murat. (2000), "Tüketim Çağında Estetik", *Köprü* (üç aylık fikir dergisi), Sayı 71.
- Erns, Bloch. (1995), "Yeni Giysi, Aydınlatılmış Vitrin", (Çev.:O. Kunal), *Cogito-Dünya Büyük Bir Mağaza*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Featherstone, Mike. (2005), *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, (Çev.:M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Funk, Reiner. (2007), *Ben ve Biz-Postmodern İnsanın Analizi*, (Çev.:Ç. Tanyeri), İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Hall, Stuart. (2005) "Kodlama, Kodaçımama", (Çev.Y. Yavuz), *Medya ve İzleyici*, Ankara:Vadi Yayınları.
- İnceoğlu, Yasemin. (1994), *ABD'de Medya*, İstanbul: Der Yayınları.
- Jameson, Frederic. (1992), *Postmodernizm*, (Çev.:N. Plümer), İstanbul:Yapı Kredi Yayınları,
- Jensen, Klaus Bruhn. (2005), "Nitel Bilim Olarak Beşeri Araştırmalar: Kitle İletişim Araştırmalarına Katkılar" (Edit.:Ş. Yavuz) *Medya ve İzleyici*, Ankara:Vadi Yayınları.
- Kelner, Douglas, (2010). *Medya Gösterisi*, I. Baskı, (Çev.: Z. Paşalı), İstanbul: Açılım Kitap.
- Kılıç, Levend. (1994), *Görüntü Estetiği*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Morley, David. (2005), "Etkin İzleyici Kuramı", (Çev.:Y. Yavuz), *Medya ve İzleyici*, Ankara:Vadi Yayınları.
- Nalçaoğlu, Halil. (2003), *Medya ve Toplum*, İstanbul: Ips İletişim Vakfı Yayınları.
- Sağocak, Mehtap. (2007), "Tasarımın Sosyo-Kültürel Boyutu", *YTÜ Mim.Fak. E- Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4.
- San, İnci. (1983), *Sanat Eğitimi Kuramları*, Ankara: Tan Yayınları.
- Sender, Katherine. (2005), "Cinsel Özelliklerin Satışı", (Çev.:Ş. Yavuz), *Medya ve İzleyici*, Ankara:Vadi Yayınları.
- Timuçin, Afşar. (1993), *Estetik*, İstanbul: BDS Yayınları.
- Towsend, Dabney. (2002), *Estetiğe Giriş*, (Çev.:S.Büyükdüvenci), Ankara:İmge Kitabevi.
- Tunalı, İsmail. (1989), *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yaşar, Mesut. (2006), "Tüketim Toplumu ve Sanat İlişkisi", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, www.e-sosder.com, ISSN:1304-0278, S:16.

KÜLTÜREL İLETİŞİM BAĞLAMINDA GENÇLİĞİN SOSYAL SORUMLULUK KAMPANYALARINA YÖNELİK ALGI VE TUTUMLARI: ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Nurhayat YOLOĞLU*, Cansu MAYADAĞLI**

ÖZET

Manevi kültürün öğelerinden olan sorumluluk ve sosyal sorumluluk kavramlarının üçüncü ayağını kurumsal sosyal sorumluluk oluşturmaktadır. Günümüzde sorumlu vatandaşlık, sorumlu kurumsallık, sorumlu işletmecilik gibi pek çok biçimde ifade edilmeye çalışılan kavramın en temel içeriğini, toplumsal faydayı sağlama ve toplumsal ödevleri yerine getirme konusu meydana getirmektedir.

Bugünün genç tüketici ve müşteri grubunu oluşturan, yarının işgören, işveren, kanaat önderlerini, rol modellerini oluşturacak olan öğrencilerin, başta eğitim, sağlık, çevre, yardım ve şiddet gibi toplumsal konulara dikkat çeken sosyal sorumluluk faaliyetlerinden etkilenme düzeyleri, algıları ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunan kurumlara karşı geliştirdikleri tutumların araştırılması, bu çalışmanın amacını oluşturmuştur.

Hedef kitlesi Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri olan araştırma sonucunda, en fazla medya yoluyla öğrenilen sosyal sorumluluk kampanyalarının daha çok hayırseverlik olarak algılandığı, kampanya sloganları ve kampanyayı yürüten kuruluşlar hakkında yeterince bilgili ve ilgili olunmadığı saptanmıştır. Diğer kampanyaların yanında yardım ve şiddet konularıyla ilgili kampanyalarla çok daha az ilgilenildiği görülmüştür.

Çalışma sonucunda, bireyin kültürel bir varlık olmasının sağlanmasında kültür aktarıcısı olarak toplumun eğitim- öğretim işlevini üstlenmiş olan küçük veya büyük tüm kurumlarının önemli rolleri olduğu düşüncesinden yola çıkılarak saptanan bulgular ışığında, kurumsal sosyal sorumluluk kampanyalarının daha etkili ve verimli olabilmesi için çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültürel İletişim, Kurumsal Sosyal sorumluluk, Kampanya, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Algı

THE PERCEPTION AND ATTITUDES OF THE YOUTH TOWARDS SOCIAL RESPONSIBILITY CAMPAIGNS IN TERMS OF CULTURAL COMMUNICATION /CORRESPONDENCE: ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY MODEL

ABSTRACT

Corporate social responsibility comprises of the third step of responsibility and social responsibility concept which are the elements of spiritual culture. Today, the most basic content of this concept that is explained through responsible citizenship, corporate responsibility and administrative/manageable

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü.

** Arş.Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

responsibility are based on the issue of providing social satisfaction and completing community assignments.

The aim of this study has been the research of the attitudes developed towards the corporations dealing with social responsibility activities and their perception, level of effectiveness by drawing attention to community issues such as, primarily, education, health, environment, aid and violence of the students who are the consumers and customers of today and will be the opinion leaders, role-models, employers and employees of the future.

Through the research whose target is the students at Ondokuz Mayıs University, it is determined that the social responsibility campaigns, mostly known by means of the media, have been perceived as a charity issue and the corporations carrying out this campaign and their slogans are not fully known and understood and the students are not interested and informed about it. Apart from the other campaigns, it was observed that the campaigns related with aid and violence are dealt with at the least level of attention and care.

As a result of this study, further suggestions have been made for the effectiveness and efficiency of the corporational social responsibility campaigns in the light of the findings determined/established through the important roles which small or big institutions have undertaken the training and educational facilities and functions and issues of the community and of the individuals as a means of cultural transformation and transition.

Key Words: Cultural Communication, Corporate Social Responsibility, Campaign, Ondokuz Mayıs University, Perception

---

Giriş

Günümüzde kitle iletişim araçlarının etkinlik alanlarının genişlemesiyle birlikte kültür konusu, diğer sosyal bilim araştırmalarının olduğu gibi iletişim araştırmalarının da önemli bir kısmını oluşturmaya başlamıştır. Ancak, küreselleşmeye giden yolun başlangıç yılları olan 1970'li ve 80'li yıllarla birlikte kendinden daha çok söz edilmeye başlanan kültür konusunda üzerinde anlaşılan tek bir tanım vermek mümkün değildir.

Kültürün kimi zaman uygarlık kavramıyla aynı anlamda kullanıldığı görülürken, kimi zamanda sanat, edebiyat ve düşünsel etkinlikler gibi bireysel sınırlılıklar içinde değerlendirildiği, ya da bu görüşlere karşı geliştirilen karşıt görüşlere göre toplumdaki tüm insanlarla özdeşleştirildiği görülmektedir (Ügeöz, 2003: 88).

Kültür insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Konuştuğumuz dil, ilettiğimiz ve aldığımız mesajlar, vücut dilimiz, eleştiri tarzımız, sorunları algılama, yorumlama ve çözme biçiminde toplumda yer bularak bizleri yakından etkilemektedir.

Her birey içinde doğup büyüdüğü toplumun kültüründen etkilendiği için, farklı toplumlar farklı eğilimlere sahiptirler. Kültürlerarası ortamlarda; yaşanan ortam koşulları, edinilen bilgiler, imaj ve kimlik faktörleri, kültürel ve sosyal nedenlerden dolayı farklı eğilimler, farklı davranışlar ve farklı alışkanlıklar ortaya çıkabilmektedir.

Bu bağlamda Türk kültürel yapısı içinde yardımseverlik, hayırseverlik, toplumsal dayanışma, sosyal ve toplumsal konulara olan duyarlılık, kısaca sosyal sorumluluk olgusu da önemli bir yer bulmaktadır.

Manevi kültür içinde yer alan bireysel sosyal sorumluluğun yanında; kurumların da sosyal sorumluluğu vardır. Mal ve/veya hizmet üreten kuruluşların kar elde etme, varlığını sürdürme ve büyüme gibi amaçlarının yanında, toplumu oluşturan bireylere, onları sarmalayan çevreye ve toplumsal sorunlara duyarlılık gösterme gibi sorumlulukları ve yükümlülükleri de bulunur.

Kurumlar ve işletmelerin sosyal sorumluluk konularına bakış açısı 1950'lerden günümüze, hayırseverlik, bilinçlenme, çevresel ve özel sorunlara odaklanma gibi çeşitli dönemler geçirmiştir (Boran, 2011).

Son yıllarda toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etme anlayışının ağırlık kazanması ve tüketici davranışlarının, işletmelerin sosyal sorumluluk kampanyalarından etkilendiklerinin varsayılması ile birlikte, sosyal sorumluluk konusu kurumsal iletişimin de önemli konuları arasına girmiştir.

Sosyal sorumluluk konuları ülkemizde daha çok hayırseverlik anlayışı olarak görülmektedir. Ancak, hayırseverlik kurumsal sosyal sorumluluğun özel bir kısmıdır (Alakavuklar, 2009). Özellikle son on yıldır eğitim, sağlık, şiddet, çevre ve yardım gibi farklı konularda bilinçli ve duyarlı olunma yolunda yürütülen önemli kurumsal kampanyalara rastlanmaktadır. Bu kampanyalar kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin ve devletin işbirliği ile gerçekleştirilmektedir. Kurumların sosyal sorumluluk kampanyaları için yaptıkları harcamalar, kurumsal iletişim, imaj, itibar ve Pazar başarısı olarak geri dönmektedir. Bu nedenle tüketicilerin sosyal sorumluluk faaliyetlerinden etkilenme düzeyleri ve sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunan kurumlara karşı geliştirdikleri tutumların araştırılması, kurumsal iletişim, halkla ilişkiler, sürdürülebilir pazarlama ve rekabet başarısı açısından büyük önem arz etmektedir. Günümüzde Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarına bakıldığında, daha çok sosyal amaç teşvikleri, sosyal amaç bağlantılı pazarlama, kurumsal sosyal pazarlama, toplum gönüllülüğü, sosyal açıdan sorumluluk taşıyan iş uygulamaları gibi alanlarda gerçekleştirildiği görülmektedir (Boran, 2011).

Bireyin kültürel bir varlık olmasının sağlanmasında kültür aktarıcısı olarak toplumun eğitim- öğretim işlevini üstlenmiş olan küçük veya büyük tüm kurumlarının önemli rolleri bulunur (Biol, 2011). Bu düşünceden yola çıkılarak yapılan araştırma ile, bir yandan bugünün genç tüketici ve müşteri grubunu oluşturan, diğer yandan yarının işgören, işveren, yetişkin tüketici ve müşteri grubunu oluşturacak olan öğrencilerin, sosyal sorumluluk projeleri kapsamında, toplumsal ve sosyal konulara karşı ne kadar ilgili ve bilgili olduğu ve bu konuda geliştirdikleri tutum ve algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bulunan bulgular ışığında sorun ve çözüm önerileri sistematik bir biçimde ortaya konmuştur.

1. Literatür Taraması

Kurumsal sosyal sorumluluk (Corporate Social Responsibility), sorumlu vatandaşlık, sorumlu kurumsallık, sorumlu işletmecilik gibi pek çok biçimde ifade edilmeye çalışılan ama en temel içeriği toplumsal faydayı sağlama, toplumsal ödevleri yerine getirme olan ve Aristo döneminden beri literatürde yer alan bir kavramdır (Kotler, 2006: 2; Özgen, 2007: 1; Efil, 2004: 8).

Kurumsal sosyal sorumluluk konusunda değişik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunların içinde, kabaca geleneksel ve küresel yaklaşım olarak adlandırabilecek iki temel yaklaşım ön plana çıkmaktadır (Dalyan, 2005; Seyfried, 2005). Geleneksel yaklaşımda sosyal sorumluluk konusu, özünde kuruma artı maliyet getiren "örgütsel yükümlülük" olarak görülmektedir (Lorenz,

1993; Zoll, 2002; Altun,1999). Bu anlayışa göre sosyal sorumluluk harcamaları kurumları, sosyal açıdan daha az sorumluluk alan rakiplerine karşı dezavantajlı duruma düşürmektedir (Aupperle, 1985; Lunau, 2004). Buna karşın çağdaş, küresel yaklaşımlarda kurumlara pozitif ayırım sağlayan, “örgütsel duyarlılık” anlayışı ön plana geçmektedir (Fetzer, 2004; Hemel, 2005). Bu anlayışa göre artık kurumların “insancillaştırılması” ile “ekonomik bir birim olması” arasında dinamik bir dengenin oluşturulması noktasına gelinmiştir (Steger, 2006). Bu noktaya gelinmesinde, paydaşlarla geliştirilen iletişimin rolü büyüktür. Ayrıca, Avrupa Birliği gibi uluslararası birlikliklerin ortak sosyal sorumluluk politikaları geliştirmeleri de bu konuda etkin ve önemli rol oynamaktadır (Soziale Unternehmensführung, (CSR), <http://www.euractiv.com/de/soziale-unternehmensfuehrung-csr>; Kuzu, 2008). Örneğin Avrupa Birliği Avrupa Komisyonunun, 22 Mart 2006 tarihinde yayınlanan bildirisinde, “işletmenin sosyal sorumluluğu” konusunda Avrupa’nın lider olması gerektiği belirtilerek, bu konudaki politikası özetlenmektedir (Unternehmen und Industrie, <http://ec.europa.eu/enterprise/esr/index-de.htm>).

Günümüzde, sosyal sorumluluk faaliyetleri daha çok, kurumun iletişim hedeflerini destekleyici, planlı ve sistematik çalışmalar biçiminde algılanmaktadır (Weiss, 2005; Leitschuh, 2005; Uzkesici, 2005: 71).

Aydemir’e (2009) göre genel olarak kurumların sosyal sorumluluk çalışmalarının, kurumun marka konumunda güçlenmesine, güçlü kurum imajı ve etkisi yaratmasına, çalışanların motive edilmesine, işletme maliyetlerinin azalmasına, yatırımcılar ve mali analiz uzmanlarına karşı cazibesinin artmasına etki ettiği söylenebilir

Kurumsal sosyal sorumluluk kampanyaları ve tüketici davranışları ile ilgili araştırmalar son yıllarda artış göstermiştir (Tıgılı, 2007). Ancak birer genç tüketici örneği olarak üniversite öğrencilerinin kurumsal sosyal sorumluluk kampanyaları hakkındaki tutum ve algıları konusundaki çalışmalar çok fazla görülmemektedir (Yoloğlu, 2011). Bu nedenle çalışmamızın literatüre katkı sağlayacağına inanmaktayız.

2. Metodoloji

Çalışmanın Hedef kitleleri Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çarşamba Mustafa Kemal Güneşdoğdu Kampüsünde bulunan üniversite (Hukuk Fakültesi, İletişim Fakültesi ve Adalet Meslek Yüksekokulu) öğrencileridir. Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nin 762 öğrencisi Çarşamba kampüsünde öğrenim görmektedir. Tesadüfi-Rastgele (random) örnekleme yönteminin kullanıldığı çalışmada, veri toplama yöntemi olarak yüz yüze anket yöntemi kullanılmış, kampüsteki öğrencilerin yaklaşık %35’ine ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında 300 kişiye anket dağıtılmış olup, 255 kişi anket sorularını cevaplandırmış, 45 kişi ise soru formlarını doldurmadan geri vermiştir. Toplam 255 anket formu değerlendirmeye alınmıştır (Evren 762, Örneklem 255).

Anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ankete katılanların yaş, cinsiyet, eğitim gibi demografik yapılarını öğrenmeye yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci Bölümde Orange Communications AG: Corporate Responsibility Report 2004 (http://img.orange.ch/static/content/documents/general/.../csr2004_de.pdf) yararlanılarak hazırlanan 7 soru yer almaktadır. Ankette yer alan sosyal sorumluluk kavramının nasıl algılandığı, bu konudaki tutumların ne olduğu, bu tutumların nasıl oluştuğu, sosyal sorumluluk projelerinde yer alıp alınmadığı, sosyal sorumluluk projelerine katkı sağlanıp sağlanmadığına yönelik ifadeler 2, 3, 4 ve 5 li çoktan seçmeli kapalı uçlu sorularla ölçülmüştür.

Anket formunun üçüncü bölümü 6 sorudan oluşmaktadır. 8-13 aralığındaki sorularla hedef kitlenin, Türkiye’de ulusal çapta düzenlenen sosyal sorumluluk kampanyalarını tanıma ve algılama düzeylerinin saptanması amaçlanmıştır. Bu amaçla katılımcılara eğitim, çevre, şiddet, Yardım ve diğer konularda hatırladıkları sosyal sorumluluk kampanyalarının neler olduğu ve hangi kuruluşlar tarafından desteklendiği açık uçlu olarak sorulmuştur. Elde edilen veriler konularına ve kampanya adlarına göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında analiz edilen veriler 3 Nisan 2014- 10 Nisan 2014 tarihlerini kapsayan 7 günde toplanmıştır. Değerlendirme sosyal bilimler istatistik paket programı SPSS 20 sürümü ile yapılmıştır.

Değişkenlerin normal dağılımı histogram aracılığıyla test edilerek normalden sapma olmadığı görülmüştür. İstatistik analizlerde, Güvenirlik analizi, Hipotez testi (önemlilik testi) varyans analizi (Anova) yapılmıştır.

3. Verilerin Analizi ve Bulgular

Demografik Özellikler

Araştırma kapsamında katılımcıların lisans öğrencileri olduğu dikkate alınarak gelir ve medeni durumları ile ilgili sorular sorulmamıştır. Yalnızca yaş, cinsiyet ve okudukları bölümü öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur. Buna göre katılımcıların yaş bilgileri incelendiğinde %81,6’sının 18-21 yaş aralığında, cinsiyet dağılımına bakıldığında %57,9’nun Bayan, %42,1’inin Erkek; eğitim aldıkları bölümler incelendiğinde %60,6’sının Hukuk Fakültesi öğrencisi oldukları görülmektedir.

Tablo1: Katılımcıların Demografik Yapısı

Yaş		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	18-21	204	80,0	81,6	81,6
	22-25	42	16,5	16,8	98,4
	26-30	4	1,6	1,6	100,0
	Toplam	250	98,0	100,0	
Geçersiz	Sistem	5	2,0		
Toplam		255	100,0		

Cinsiyet		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Bayan	147	57,6	57,9	57,9
	Bay	107	42,0	42,1	100,0
	Total	254	99,6	100,0	
Geçersiz	Sistem	1	,4		
Toplam		255	100,0		

Eğitim Durumları		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Gazetecilik	36	14,1	14,6	14,6
	Hukuk	149	58,4	60,6	75,2
	Adalet	20	7,8	8,1	83,3
	Halkla İlişkiler	41	16,1	16,7	100,0
	Toplam	246	96,5	100,0	
Geçersiz	Sistem	9	3,5		
Toplam		255	100,0		

Kapalı Uçlu Soruların Değerlendirilmesi

Anket formunun ikinci bölümünde sorular kapalı uçlu olarak yöneltilmiştir. Katılımcıların sosyal sorumluluk kavramını ne kadar bildiklerine ilişkin soruya verilen yanıtlar tablo 2’de gösterilmiştir. Yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların %66.8’inin konuyla ilgili biraz fikirleri olduğu, %19.8’nin konuyu tam olarak bildikleri, %10.3’inin ise sosyal sorumluluğun ne olduğu konusunda bilgilerinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 2: Sosyal Sorumluluk Kavramının Bilinirlik Dağılımı

Bilinirlik		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	50	19.6	19.8	19.8
	Hayır	26	10.2	10.3	30.0
	Biraz	169	66.3	66.8	96.8
	İlgilenmiyorum	8	3.1	3.2	100.0
	Toplam	253	99.2	100.0	
Kayıp	Sistem	2	.8		
Toplam		255	100.0		

Katılımcıların sosyal sorumluluk kavramını nasıl algıladıklarına dair yöneltilen soruya verdikleri yanıtlar tablo 3’de yer almaktadır. Yanıtlar incelendiğinde, sosyal sorumluluk kavramını “Hayırseverlik faaliyeti” olarak algılayanların oranının %76, “Sponsorluk” olarak algılayanların %10, “Propaganda faaliyeti” olarak algılayanların %6 olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Sosyal Sorumluluk Kavramının Algılanma Biçimi

Tanım		Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Hayırseverlik	190	74.5	76.0	76.0
	Pazarlama	13	5.1	5.2	81.2
	Sponsorluk	25	9.8	10.0	91.2
	Reklam	7	2.7	2.8	94.0
	Propaganda	15	5.9	6.0	100.0
	Toplam	250	98.0	100.0	
Kayıp	Sistem	5	2.0		
Toplam		255	100.0		

Ankete katılanlar sosyal sorumlulukla ilgili bilgi edinme yolları olarak %54.8 oranında medyayı, %24.6 oranında okullarını, %12.3 oranında ise Sivil toplum kuruluşlarını göstermişlerdir. Kurumsal Sosyal sorumlulukla ilgili bilgilerin aileden öğrenilme oranı ise %5.2’dir. Sonuçlar tablo 4 de yer almaktadır.

Tablo 4: Kurumsal Sosyal Sorumluluk ile İlgili Bilgilerin Edinilme Yolları

İletişim Kanalı		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Aileden	13	5.1	5.2	5.2
	Okuldan	62	24.3	24.6	29.8
	Pazarlama Kampanyasından	8	3.1	3.2	32.9
	Medya Araçlarından	138	54.1	54.8	87.7
	STK Propagandasından	31	12.2	12.3	100.0
Toplam		252	98.8	100.0	
Kayıp	Sistem	3	1.2		
Toplam		255	100.0		

Sosyal sorumluluk projelerine katılım düzeylerinin saptanması amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, tablo 5 de gösterildiği gibi katılımcıların %79.9'nun hiçbir projeye katılmadığı görülmektedir.

Tablo 5: Sosyal sorumluluk Projelerine Katılım Düzeylerinin Dağılımı

Proje Katılım		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evet	51	20.0	20.1	20.1
	Hayır	203	79.6	79.9	100.0
	Total	254	99.6	100.0	
Kayıp	Sistem	1	.4		
Toplam		255	100.0		

Sosyal sorumluluk projelerine ne tür katkılarının sağlanabileceğine yönelik soruya verilen yanıtlar tablo 6'da gösterilmiştir. Bu soruyu yanıtlayanların %43.3'ü sosyal sorumluluk kampanyalarını sadece fikren, düşünce olarak desteklemektedirler. Yanıtların %37'si ise aktif olarak çalışarak destek verileceği yönündedir. Maddi destek sağlamayı düşünenlerin oranı ise %4.7'dir.

Tablo 6: Sosyal Sorumluluk Projelerine Katkı Sağlama Düzeyleri

Katkı		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Maddi	12	4.7	4.7	4.7
	Teknik Olarak (Malzeme, Araç Sağlama gibi)	17	6.7	6.7	11.4
	İşgücü (Aktif olarak çalışma)	94	36.9	37.0	48.4
	Manevi (sadece düşünsel olarak)	110	43.1	43.3	91.7
	Katılmam	21	8.2	8.3	100.0
	Toplam	254	99.6	100.0	
Kayıp	Sistem	1	.4		
Toplam		255	100.0		

Kapalı uçlu soruların sonucusu, bir kurumun kendi ürettiği ürüne karşı çıkan bir kampanya düzenlemesinin inandırıcılığını ölçmeye yöneliktir. Cevaplar analiz edildiğinde, katılımcıların %62.5' nin bir kurumun kendi ürettiği ürüne karşı çıkan bir kampanya düzenlemesini inandırıcı bulmadığını göstermiştir. Ankete katılanların %26,9'i ise bu kampanyalara inandıklarını ve desteklediklerini söylemişlerdir. Katılımcıların %10,7'si bu konuyu önemli bulmamışlardır (tablo 7).

Tablo7: Bir Kurumun Kendi Ürettiği Ürüne Karşı Çıkan bir Kampanya Düzenlemesinin İnandırıcılığı (Bir Sigara şirketinin Akciğer Kanseriyle İlgili Kampanya Düzenlemesinin İnandırıcılığı)

Tepki	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Inandırıcı Bulmam	158	62.0	62.5	62.5
Inandırıcı bulur, Desteklerim	68	26.7	26.9	89.3
Fark Etmez	27	10.6	10.7	100.0
Toplam	253	99.2	100.0	
Sistem	2	.8		
Toplam	2	100.0		

Açık Uçlu Soruların Değerlendirilmesi

Araştırmanın 8-13 arası soruları aynı zamanda araştırmanın üçüncü bölümünü oluşturmaktadır ve medyada sıkça tanıtımları yapılan kurumsal sosyal sorumluluk kampanyalarının gençler tarafından ne kadar tanınıp bilindiğini ölçümlemeye yöneliktir. Bu amaçla katılımcılara, eğitim, çevre sağlık, Şiddet, Yardım konularında hatırladıkları kampanya sloganları ve bu kampanyalara destek olan kurumlar açık uçlu olarak sorulmuştur. Açık uçlu soruların bulguları, konularına, sloganlarına ve kampanyayı yürüten kurumlara göre değerlendirilmiştir:

Konularına Göre Kampanyalar

En çok hatırlanan kampanyalar konularına göre sınıflandırılmıştır. Buna göre 5 konu başlığı oluşturulmuştur:

Eğitim: Okul yaptırma, öğrencilere yardım gibi konular,

Çevre: Deprem, toprak kayması, doğal afetler, ağaçlandırma gibi konular,

Sağlık: Kanser, engelliler, trafik, kan bağışi gibi konular,

Şiddet: Kadına ve çocuğa yönelik şiddet, futboldaki şiddet gibi konular,

Yardım: Yardım ve kurtarma ile ilgili faaliyetler ve kurumlar bu başlıklar altında toplanmıştır.

Ankete katılanlara, beş temel konu başlığı ile ilgili olarak yürütülmüş olan veya yürütülmemekte olan kurumsal sosyal sorumluluk kampanyalarından hatırladıkları olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya “Evet” cevabı verenlerden kampanya sloganı ve kampanyayı destekleyen kuruluş adı açık uçlu olarak istenmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde, kişilerin çeşitli konulardaki kampanyaları hatırladıklarını söylemelerine rağmen, kampanya sloganı ve destekleyici kuruluş adı veremedikleri görülmüştür. Örneğin eğitimle ilgili kurumsal sosyal sorumluluk kampanyası hatırladıklarını söyleyen 107 kişiden ancak 69’u kampanya sloganı, 70’i destekleyici kurum adı vermiştir. Kampanya hatırlamayanların sayısı ise 147’dir.

Tablo 8: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanya, Slogan ve Kurum Hatırlanma Düzeyi

Eğitim Kampanyası Hatırlama Düzeyi	Eğitimle İlgili Kampanya Sloganı Verenler	Eğitim Kampanyası Kurum Adı Verenler
Evet 107	69	70
Hayır 147	186	185
Çevre Kampanyası Hatırlama Düzeyi	Çevreyle İlgili Kampanya Sloganı Verenler	Çevre Kampanyası Kurum Adı Verenler
Evet 254	36	90
Hayır 1	219	165
Şiddet Kampanyası Hatırlama Düzeyi	Şiddetle İlgili Kampanya Sloganı Verenler	Şiddet Kampanyası Kurum Adı Verenler
Evet 253	45	64
Hayır 2	210	191
Sağlık Kampanyası Hatırlama Düzeyi	Sağlıkla İlgili Kampanya Sloganı Verenler	Sağlık Kampanyası Kurum Adı Verenler
Evet 254	40	79
Hayır 1	215	176
Yardım Kampanyası Hatırlama Düzeyi	Yardımla İlgili Kampanya Sloganı Verenler	Yardım Kampanyası Kurum Adı Verenler
Evet 251	36	69
Hayır 4	219	186

Sloganlarına Göre Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyaları

Türkiye’de son yıllarda özel kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve devletin ortaklığı ile gerçekleştirilen ve kitle iletişim organları tarafından tanıtımları yapılan pek çok kampanya bulunmaktadır. Araştırma verilerine göre yapılan değerlendirmede sloganlardan daha çok ilgili olduğu alanların hatırlandığı görülmüştür:

Eğitim Alanı: 1- Baba beni okula gönder (Okumayan kızımız kalmasın), 2- Haydi kızlar okula, 3- Kardelenler

Çevre Alanı: 1- Ağaç dikim (slogan adı değil), 2-Kapak toplama (slogan adı değil), 3- Doğa için çal (bu slogan bir kampanyaya değil, müzik web sayfasına aittir (<http://www.dogaicinca.com>))

Sağlık Alanı: 1- Kan bağışi (slogan değil), 2- Sigarayı Bırakma (slogan değil), 3- Organ bağışi (slogan değil).

Şiddet Alanı: 1- Kadına şiddete hayır, 2- Kırmızı alarm (aslı: kırmızı ışık), 3- Aile içi şiddet (aslı: aile içi şiddete son).

Yardım Alanı: 1- Van'a yardım (slogan adı değil), 2- Suriye'ye yardım (slogan adı değil), 3- Pakistan'a yardım (slogan adı değil).

Tablo 9: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanya Sloganları Hatırlanma Düzeyi

Eğitim Kampanyası Sloganları		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Haydi Kızlar Okula	20	7.8	29.0	29.0
	Baba beni Okula Gönder	21	8.2	30.4	59.4
	Kardelenler	12	4.7	17.4	76.8
	DiĞER	16	6.3	23.2	100.0
	Toplam	69	27.1	100.0	
Kayıp	Sistem	186	72.9		
Toplam		255	100.0		

Çevre Kampanyası Sloganları		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Agac Dikim	16	6.3	44.4	44.4
	Doga için Cal	7	2.7	19.4	63.9
	Türkiye Col Olmasın	2	.8	5.6	69.4
	Kapak Toplama	3	1.2	8.3	77.8
	DiĞER	8	3.1	22.2	100.0
	Toplam	36	14.1	100.0	
Kayıp	Sistem	219	85.9		
Toplam		255	100.0		

Sağlık kampanyası sloganları		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kan Bağışi	17	6.7	42.5	42.5
	Sigarayı Bırakma	11	4.3	27.5	70.0
	Organ Bağışi	1	.4	2.5	72.5
	Diger	11	4.3	27.5	100.0
	Toplam	40	15.7	100.0	
Kayıp	Sistem	215	84.3		
Toplam		255	100.0		

Şiddet Kampanyası Sloganları	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde

Geçerli	Kadına Siddete Hayır	38	14.9	84.4	84.4
	Aile İçi siddet	2	.8	4.4	88.9
	Kırmızı Alarm	3	1.2	6.7	95.6
	DİĞERLERİ	2	.8	4.4	100.0
	Toplam	45	17.6	100.0	
Kayıp	Sistem	210	82.4		
Toplam		255	100.0		

Yardım Kampanyası Sloganları	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde	
Geçerli	Van'a Yardım	16	6.3	44.4	44.4
	Suriye'ye Yardım	2	.8	5.6	50.0
	Pakistan'a Yardım	1	.4	2.8	52.8
	DİĞER	16	6.3	44.4	97.2
		1	.4	2.8	100.0
	Toplam	36	14.1	100.0	
Kayıp	Sistem	219	85.9		
Toplam		255	100.0		

Hatırlanan Bazı Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyaları Hakkında Kısa Bilgiler

Baba Beni Okula Gönder (Okumayan Kızımız Kalmasın): Milliyet Gazetesi (Doğan Holding) tarafından 23 Nisan 2005 tarihinde başlatılan ve AÇEV, TAPV, ÇYYD¹ ve birçok büyük holding tarafından desteklenen projenin amacı, Türkiye'nin refah seviyesinin yükseltilmesinde nüfusun yarısını oluşturan kızların, üretken bireyler olarak topluma kazandırılmasına katkıda bulunmaktır. Kampanya kapsamında 2010 sonuna kadar 10.000'e yakın kız çocuğuna üç yıllık eğitim bursu sağlanmış, 32 yurdun ve 11 ilköğretim okulunun yapımı üstlenilmiştir. Tüm kız öğrenci yurtlarının kütüphanelerine ve talebini ulaştıran diğer köy okullarına toplamda 20.000'e yakın kitap dağıtılmış, çeşitli eğitimler, sosyal faaliyetler gerçekleştirilmiştir (<http://www.doganholding.com/kurumsal-sosyal-sorumluluk>)

Haydi Kızlar Okula (Eğitime %100 Destek): Bu kampanya Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF işbirliğinde, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin katılım ve katkısı ile gerçekleşmiştir. İlköğrenim çağındaki (6-14 yaş) kız çocuklarından eğitim sistemi dışında kalan, okulu terk eden ya da devamsızlık yapan öğrenciler bu kampan-

¹ **AÇEV:** Anne Çocuk Eğitim Vakfı. **TAPV:** Türkiye Aile Sağlığı ve Planlama Vakfı. **ÇYYD:** Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.

yanın kapsamı içindedir. Kampanya, %100 okullulaşmanın ve eğitimde cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması amacıyla 17 Haziran 2003 tarihinde başlatılmıştır. (<http://haydikizlarokula.meb.gov.tr>).

Kardelenler: Proje 28 Ağustos 2000 tarihinde TUKCELL tarafından başlatılıp, ÇYDD tarafından desteklenmiştir. Amaç, ailelerinin maddi yetersizliği nedeniyle öğrenimlerine devam edemeyen kız çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlanması ve kızların meslek sahibi, ufku açık "birey"ler haline getirilmeleridir. Proje kapsamında 10 yılda 20.000 öğrenciyeye burs verilmiştir (<http://kardelenler.turkcell.com.tr>)

Destekleyici Kurumlara Göre Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Kampanyaları

Yukarıda sözü edilen sosyal sorumluluk kampanyalarıyla birlikte, Türkiye’de sağlık, yardım, eğitim ve çevre gibi toplumsal bilinci ve dayanışmayı sürdürmeye yönelik, TEGV, TEMA, LÖSEV, KIZILAY, MOR ÇATI gibi birçok sivil toplum kuruluşlarının, ankete katılanlar tarafından hatırlandığı görülmüştür.

Tablo 10: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyası Düzenleyicisi Kurumların Hatırlanma Düzeyleri

Eğitim Alanında		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	TEGV	42	16.5	60.0	60.0
	AÇEV	7	2.7	10.0	70.0
	MEB	6	2.4	8.6	78.6
	Diğer	15	5.9	21.4	100.0
	Toplam	70	27.5	100.0	
Kayıp	Sistem	185	72.5		
Toplam		255	100.0		

Çevre Alanında		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	TEMA	77	30.2	85.6	85.6
	Greenpeace	6	2.4	6.7	92.2
	Tarım Bakanlığı	2	.8	2.2	94.4
	Diğer	5	2.0	5.6	100.0
	Toplam	90	35.3	100.0	
Kayıp	Sistem	165	64.7		
Toplam		255	100.0		

Sağlık alanında		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	LÖSEV	21	8.2	26.6	26.6
	KIZILAY	30	11.8	38.0	64.6
	YEŞİLAY	21	8.2	26.6	91.1
	DARÜŞŞAFAKA	2	.8	2.5	93.7
	Diğer	5	2.0	6.3	100.0
	Toplam	79	31.0	100.0	
Kayıp	Sistem	176	69.0		
Toplam		255	100.0		

Şiddet Alanında		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Mor Çatı	52	20.4	81.3	81.3
	Aile Sağlık	4	1.6	6.3	87.5
	Kadın Sığınma Evi	2	.8	3.1	90.6
	Diğer	5	2.0	7.8	98.4
	Toplam	64	25.1	100.0	100
Kayıp	Sistem	191	74.9		
Total		255	100.0		

Yardım Alanında		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	KİMSE YOK MU	18	7.1	26.1	26.1
	KIZILAY	16	6.3	23.2	49.3
	AKUT	13	5.1	18.8	68.1
	DENİZFENERİ	9	3.5	13.0	81.2
	İHH	5	2.0	7.2	88.4
	LÖSEV	2	.8	2.9	91.3
	Diğer	6	2.4	8.7	100.0
	Toplam	69	27.1	100.0	
Kayıp	Sistem	186	72.9		
Toplam		255	100.0		

Hatırlanan Bazı Kurumlar Hakkında Kısa Bilgiler

TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı): 11 Eylül 1992 tarihinde, Hayrettin Karaca ve Nihat Gökyiğit tarafından kurulan bir dernektir. Vakfın amacı, ülkemizde doğal varlıkların ve çevre sağlığının korunması, erozyonla mücadele, toprak örtüsü ve toprağın korunması ve ağaçlandırmanın önemi hakkında kamuoyunu eğitmek ve bilinçlendirmektir (<http://www.tema.org.tr>)

LÖSEV (Lösemili Çocuklar Vakfı): Vakıf 1998 yılında 5 doktor tarafından kurulmuştur. Vakıf, lösemili ve kan hastası çocukların, sağlık ve eğitim başta olmak üzere her türlü ihtiyaçlarının sağlanmasına yardımcı olmak, bunun yanında, kalıtsal ve edinsel kan hastalıkları konu-

sunda ulusal düzeyde tedavi, eğitim ve araştırma kurumları kurmak ve işletmek amacını taşımaktadır (<http://www.losev.org.tr>).

Kızılay: 1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulan Kızılay, 1947'de "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır. Kızılay'ın amacı, yurtiçi ve yurt dışı ayırımı yapmadan, insanın acısını önlemeye veya hafifletmeye çalışmak, insanın hayatını ve sağlığını korumak, onun kişiliğine saygı gösterilmesini sağlamak ve insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı, dostluğu saygıyı, işbirliğini ve sürekli barışı getirmeye uğraşmaktır (<http://www.kizilay.org.tr>).

Mor Çatı: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı; kadınlara karşı şiddetin önlenmesi için çalışmalar yapan, aile içi şiddete uğramış kadınlara psikolojik ve hukukî destek veren ve barınak sağlayan bir sivil toplum örgütüdür. 1990 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Vakıf adında ve kampanyalarda kullanılan mor renk, şiddet sonucu meydana gelen yaralanmaları vurgulamaları için tercih edilmiştir.

Mor Çatı, bağımsız sığınak faaliyetini Mart 2009'dan bu yana Şişli Belediyesi, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu gibi kuruluşlardan ve sponsorlardan sağladığı destekle sürdürmektedir.

(<http://www.morcati.org.tr>.)

TEGV: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, devlet tarafından verilen temel eğitime katkıda bulunmak amacıyla 23 Ocak 1995 tarihinde İstanbul'da kurulmuş eğitim vakfıdır. Başta Suna Kıraç olmak üzere bir grup sanayici, yönetici ve akademisyenin girişimi ile 23 Ocak 1995 tarihinde kurulmuştur. Burs sağlama, okul onarımları, gençlik merkezleri kurma, ilköğretim çağındaki çocuklara "okul dışı eğitim desteği" verme gibi etkinlikleri bulunmaktadır. 2009 yılında Bakanlar Kurulu tarafından "izin almadan yardım toplama" hakkına sahip vakıflardan biri olarak tanınmıştır.

Diğerleri

Araştırmaya katılanların bazıları kurumu ve kurumun sürdürdüğü sosyal sorumluluk kampanyasını sloganı ile birlikte hatırlarken, bir kısmı sadece sloganı, diğer kısmı ise sadece kurumu hatırlamıştır. Bazı kurumlar da, faaliyet gösterdikleri alanla bağlantılı olarak hatırlanmışlardır (örneğin Tema-Çevko gibi).

Araştırma sonucuna göre, üniversite öğrencileri kampanya sloganlarını kendilerine göre yeniden biçimlendirmektedirler. Örneğin gerçekte AKUT* kampanyası başlığı altında bir kampanya olmamasına rağmen, hatırlanan kampanya sloganları arasında böyle bir kampanya adı görülmektedir.

Bazı kampanya adlarında kelime veya ek farklılıkları vardır (Kardelenler yerine kardelen kampanyası gibi). Bazı yanıtlarda ise var olan bir kampanyanın farklı bir adla hatırlandığı göze çarpmaktadır. Örneğin Vodafone'nun, kadınlara şiddete karşı hayata geçirdiği "Kırmızı ışık" sloganlı kampanya "Kırmızı alarm" olarak hatırlanırken, Hürriyet gazetesinin başlattığı "Aile içi şiddete son" sloganlı kampanya da, "Aile içi şiddet" olarak hatırlanmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Turkcell ortaklığında 2012 yılında gerçekleştirilen, "Kadına Yönelik Şiddete Sıfır Tolerans" sloganı, yerine "kadına şiddete hayır" kullanılırken, destekleyici kurumlar hakkında bilgi verilememiştir.

* AKUT: Arama Kurtarma Derneği

“Filistinli çocuklara yardım”, “Süt içelim”, “Kanser kampanyası”, “Verem Savaşı” gibi yatırımlar da “Diğerleri” başlığı altında değerlendirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Steger, (2006), kurumların insancılaştırılması ve ekonomik birim olması arasındaki dinamik dengenin sosyal sorumluluk anlayışı ile sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu görüşe uygun olarak kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin günümüzde yalnızca toplumsal sorumluluk politikası ve ahlaki yaşam değerleri veya işletmelerin topluma bir hediyesi olarak görülmesi yanlıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ekonomik akıl ve ileri görüşlülüğün bir yansıması olarak değerlendirilmeli, kazan-kazan ilkesi gereği hem işletmelerin ve kurumların, hem toplumun, hem de toplumu meydana getiren bireylerin yararına sonuçlar sağladığı bilinmelidir.

Ancak toplumu meydana getiren bireyler bu yararın ne kadar farkındadır?

Bugün toplumun birer genç bireyi, hizmet ve ürün tüketicisi olan üniversite öğrencileri, yarının birer yetişkin vatandaşı, tüketicisi ve müşterisidir. Bu nedenle kurumsal iletişimin hedef kitlesi içinde yer alan genç öğrencilerin toplumsal konulardaki tutum ve algıları önem kazanmaktadır.

Bu araştırma, genç öğrencilerin toplumsal, sosyal konulara ve kampanyalara karşı yeterince duyarlı ve ilgili olmadığı varsayımından yola çıkılarak yapılmıştır ve araştırmanın bütünsel sonuçları, varsayımımızı kısmen destekler niteliktedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir:

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanya Algısı: Araştırma sonuçları genç tüketicilerin sosyal sorumluluk kavramının ne olduğunu tam olarak bilmemelerine ve bu tür projelerde yer almamalarına rağmen, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini öncelikle hayırseverlik, sonra sponsorluk faaliyeti olarak algıladıklarını göstermektedir.

Medyanın Rolü: Araştırmanın çarpıcı sonuçlarından biri, araştırmaya katılanların %54.8'nin sinin sosyal sorumluluk ve sosyal sorumluluk kampanyaları hakkındaki bilgi kazanımlarının, algılarının ve tutumlarının oluşturulmasında medyanın birinci sırada rolü olduğunu göstermektedir. Bu sonuç bize Lasswell'in medyanın etkileme gücü hakkındaki söyleminin ve Houland'ın etki tepki modelinin günümüzde hala geçerliliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Medyanın bu gücünden, gençlerin sosyal duygusal eğitimleri konusunda daha fazla yararlanılmasının gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

Kampanya Konuları: Yapılan analizler sonucu, öğrencilerin öncelikle eğitim, sağlık ve çevre konusundaki sosyal sorumluluk kampanyalarını algıladıkları ve olumlu bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Ancak gençlerin yardım ve kadına şiddet konusundaki kampanyalara karşı duyarsız olmaları, bu çalışmanın ortaya çıkardığı önemli sonuçlardan biridir. Bu sonuç aynı zamanda gençlere verilen eğitimlerde, diğer insanlara yardım etmek, kadına ve çaresize gösterilen şiddete karşı duyarlı olmak gibi konular üzerinde de durulması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Kampanya Sloganları: Araştırmanın ortaya koyduğu diğer bir sonuç, kampanya sloganlarının öğrenciler tarafından kendilerine göre yeniden biçimlendirilmiş olmasıdır. Gençler özellikle kampanya mesajlarının kısa olanlarını aynen algılamakta iken, uzun kampanya mesajlarını kendilerine göre kısaltarak aktarma yoluna gitmektedirler. Bu sonuç bize kampanya slogan-

ları hazırlanırken, kampanya mesajlarının kısa, açık ve net bir biçimde kodlanması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, gençlerin birçok konu ve etkinlik hakkında bilgileri medya yoluyla edindikleri göz önüne alınarak, toplumsal bilincin oluşturulmasına yönelik sosyal sorumluluk konularını içine alan ve özellikle yardımlaşma, Kadına şiddet, çocuğa şiddet ve istismar, futbol terörü gibi konularda duyarlılığın artırılması için medyaya büyük iş düşmektedir. Eğitim kurumlarında sosyal duygusal eğitim gibi konularla zenginleştirilmiş eğitim programlarına, Aktif etkinliklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Eğitim kurumlarında son yıllarda verilmeye başlanan uygulamalı toplum hizmetleri dersleri bu konuda atılan umut verici bir adımdır.

KAYNAKLAR

- Alakavuklar, O.N., Kılıçaslan, Selcen (2009). "Türkiye’de Hayırseverlikten Kurumsal Sosyal Sorumluluğa Geçiş: Bir Kurumsal Değişim Öyküsü", *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, s.103-143.
- Altun, Safiye Didem (1999). *İşletmelerde Sosyal Başarı Stratejileri ve İstanbul Boya İşletmelerinin Sosyal Sorumluluk Seviyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aupperle, K.- Carroll, A.- Hatfield, J. (1985). "An empirical examination of the relationship between corporate social responsibility and profitability", *Academy of Management Journal*, S. 28, s. 446-463.
- Aydemir, Muzaffer (2009). "Bir Rekabet Stratejisi Enstrümanı olarak Kurumsal Sosyal Sorumluluk", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Yıl 7, S.1, s. 13-26.
- Baba Beni Okula Gönder , <http://www.doganholding.com.tr/kurumsal-sorumluluk/baba-beni-okula-gonder.aspx> , (accessed on 29.05. 2014)
- Bırol Gülnar, Şükrü Balcı (2011). *Yeni Medya ve Kültürleşen Toplum*, Konya: Literatürk Yayınları.
- Boran,Tuğçe Gürel (2011).Türkiye’den Uygulama Örnekleriyle Kurumsal Sosyal Sorumluluk ,İstanbul: Beta.
- Cordes, E. (2005). "Ethik und soziale Verantwortung bei Daimler Chrysler", *ZFB, Special Issue*, Nr. 5, s. 45-51.
- Dalyan, Figen G. (2005). *İşletmelerde Sosyal Sorumluluk*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları.
- Efil, İsmail (2004). *İşletme Yönetimi*, İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Fetzer, Joachim (2004). *Die Verantwortung der Unternehmung: wirtschaftsethische Rekonstruktion*, Gütersloh: Gütersloher verlag.
- Gültekin , Nihat, Abdullah Çelik, Şuayıp Aykanat (2007). "Sosyal ve Hukuki Boyutu ile İşletmelerin Çevreye karşı Sorumluluğu", *Öneri*, S. 27, Yıl 13, Cilt 7, s. 151-158.
- Gültekin, Nihat (2003). *İşletmelerin Sosyal Başarısında Sosyal Sorumluluğun Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haydi Kızlar Okula , <http://haydikizlarokula.meb.gov.tr>, (accessed on 29.05.2014)
- Hemel, Ulrich (2005). *Wert und Werte: Ethik für Manager: Ein Leitfaden für die Praxis*, München: Hanser Verlag.
- Kardelenler, <http://www.turkcell.com.tr/tr/hakkimizda/sosyal-sorumluluk/egitim/kardelenler>, (accessed on 29.05.2014).

- Kızılay , <http://www.kizilay.org.tr> , (accessed on 29.05.2014).
- Kotler, Philip, LEE, Nancy (2006). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, (Çev. Sibel Kaçamak), İstanbul: MediaCat.
- Kuzu, Bülent (2008). "Sosyal Güvenlik Çerçevesinde, "Şirketlerin Sosyal Sorumluluğu" Kavramına AB'nin Yaklaşımı ve Ülkemizde Sosyal Sorumluluk", *Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi*, S. 47, Yıl 10, s . 101-104.
- Leitschuh, Fecht (2005). "Stakeholder-Dialog als Instrument unternehmerischer Nachhaltigkeitke its kommunikation", *Handbuch Nachhaltig keits kommunikation: Grundlagen und Praxis*, Gerd Michelsen, Jasmin Godemann (Hrsg.), München: Oekom, s. 599-607.
- Lorenz, Wilhelm (1993). "Diskriminierung", *Ökonomische Verhalten stheorie*, Ramb, Bernd Thomas, Manfred Tietzel (Hrsg.), München: Verlag Vahlen.
- LöseV, <http://www.losev.org.tr>, (accessed on 29.05.2014).
- Lunau, York, Florian Wettstein (2004), *Die soziale Verantwortung der Wirtschaft. Was Bürger von Unternehmen erwarten*, Bern: Haupt Verlag.
- Orange Kommunikations (2010), http://img.orange.ch/static/content/documents/general/.../csr2004_de.pdf, (accessed on 02.04.2010).
- Özgen,Ebru (2007). "Kurumsal Sosyal sorumluluk Kavramı ve Çalışanın Memnuniyetine Etkisi", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fak. Dergisi*, S. 8, s.1-6.
- Seyfried, Karl-Heinz (2005). "Unternehmen Zukunft", *Capital*, S. 5, s. 58-62.
- Soziale Unternehmensführung (CSR) (2011), <http://www.euractiv.com/de/soziale-unternehmensfuehrung-csr>, (accessed on 03. 01. 2011)
- Steger, Ulrich- Salzman, Oliver (2006). "Die soziale Verantwortung von Unternehmen", *Harvard Business Manager*, S. 7, s: 7-10.
- Tema, <http://www.tema.org.tr>, (accessed on 29.05.2014).
- Tıǧlı, Mehmet - Serdar Pirtini - Candan Çelik (2007). "Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Genç Tüketicilerin Marka Farkındalığı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine Yönelik bir Araştırma", *Öneri*, S. 27, Yıl 13, Cilt 7, s.83-93.
- Uzkesici, Nuray (2005). "Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmelerde Paydaş beklentilerinin karşılama-sında Yeni Fırsatlar ve Tuzaklar", *Kurgu Dergisi*, Sayı 21, s. 69-84.
- Ügeöz, Perihan (2003). *Kültürlerarası İletişim*, İstanbul: Üstün Eserler Yay.
- Weiss, Ralf (2005). "Corporate Social Responsibility und Corporate Citizenship: Strategiengesell-schaftsorientierter Unternehmens kommunikation", *Handbuch Nachhaltigkeits kommunikation: Grundlagen und Praxis*, Gerd Michelsen, Jasmin Godemann (Hrsg.), München: Oekom, s. 588-597.
- Yoloǧlu, Nurhayat (2011). "Önlisans Öğrencilerinin Sosyal Sorumluluk İletişimi Kampanyalarına Yönelik algı ve Tutumları: Amasya Üniversitesi Örneği", *Atatürk İletişim Dergisi*, S.2, s. 47-58.
- Zoll, Ingrid (2002). "Zwischen öffentlicher Meinung und ökonomischer Vernunft: Individuelle Meinungen über Globalisierung und Wettbewerb: *Ökonomik und Sozialwissenschaft*, Ötsch, Walter, Stephan Panther, (Hrsg.), Marburg: Metropolis Verlag.

KÜLTÜREL GÖSTERGELER OLARAK GLOBAL MARKALARIN KİTLE KÜLTÜRÜ VE KİTLE İLETİŞİM BOYUTU

Tarık YAZAR*, Sevinç Yanbeyi BEŞER**, Tamer ASLAN***

ÖZET

Malcolm Barnard'a (2002) göre, görsel ve kültürel olan kesinlikle ilgi çekicidir. Çağdaş dünyada neredeyse tümüyle görselliğe dayanan kültürel bir yapı görülmekte ve izlenmektedir. Teknolojinin baş döndüren hızdaki gelişimiyle, kitle iletişim araçlarının aralıksız iletiler yaydığı ve bu iletilerin ekonomik, kültürel, toplumsal yaşam içinde önemli bir rolü olduğu bilinmektedir.

Özne ve ürün bağlamında ele alındığında kültür, bireysel kültür, ulusal kültür ve global kültür olmak üzere üç sınıf içinde kendini göstermektedir. Ulusal ve global kültürün etkisi altında gelişen bireysel kültürün oluşumunda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik ortam etkili olabilmektedir. Reilly ve Diangelo'ya göre kitle kültürü bireysel bir olgu değildir; anlam, değer ve sembollerle birlikte sosyo-kültürel bir gerçekliktir (1990). Kitle iletişimi paylaşılan değerlerin, ideolojinin, çevreye ve insana ilişkin bilginin, rol ilişkilerinin bir özetidir ve kültürel bir temele dayanmaktadır (Ellis ve Maoz, 2003).

Ülkelerin kendilerine ait farklı kültürel göstergeleri vardır. Bu göstergeler içerisinde global markaların kitle kültürü ve kitle iletişimi üzerinde önemli etkisi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda farklı global markalar birer kültürel gösterge olarak kendi ülkeleri dışında farklı bir ülkede faaliyet gösterirken reklam ve pazarlama stratejisi ile kitle kültürü ve kitle iletişimi üzerinde etkili olmaktadır.

Bu çalışmada gösteren ve gösterilen ilişkisi açısından göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma evreni olarak, Interbrand tarafından 2013 yılının en iyi küresel markaları olarak yayınlanan 100 global marka arasından ilk 10 marka incelenmiştir. Çalışmada kültürel göstergeler olarak global markaların özellikle ülkemizde kitle kültürü ve iletişimini etkileme boyutunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Gösterge, Marka, Kitle Kültürü, İletişim, Kitle İletişimi.

* Yrd.Doç.Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

** Yrd.Doç.Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

*** Yrd.Doç.Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.

MASS CULTURE AND MASS COMMUNICATION DIMENSION OF GLOBAL BRANDS AS CULTURAL INDICATORS**ABSTRACT**

According to Malcolm Barnard's view (2002), the visual and cultural which is certainly interesting. In the contemporary world, a cultural construct based on almost entirely visuals has been seen and monitored. With dizzying speed of technology development, mass media continuously emitting messages and these messages playing an important role in economic, cultural, social life are known.

When taken in the context of the subject and products, culture is manifested in three classes as individual culture, national culture, and global culture. In the formation of individual cultures grown under the influence national and global culture, socio-cultural and socio-economic environment can be effective. According to Reilly and Diangelo, mass culture is not an individual phenomenon; it is a socio-cultural reality with meaning, value and symbols (1990). Mass communication is a summary of shared values, ideology, knowledge regarding the environment and the human and the role relationship and it is based on a cultural foundation (Ellis et Maoz, 2003).

Countries have their own distinct cultural indicators. It can be said that with in these indicators, global brands have a significant impact on mass culture and mass communication. In this context, a different global brands, operating in a different country outside of their own country as a cultural indicator, are effective on mass culture and mass communication with advertising and marketing strategies.

In this study, in terms of relationship between exhibitioner and displayed, semiotic analysis method was used. As research population, first selection was made within 100 global brands which are published as the best global brands of 2013 by Interbrand and 10 brands were analyzed. In the study, as cultural indicators, evaluation of the dimension of influence of global brands on mass culture and communication, especially in our country, was intended.

Key Words: Cultural Indicators, Brand, Mass Culture, Communication, Mass Communication.

1. Giriş

İletişim ve kültür arasında doğrudan bir ilişki vardır. Belirli bir iletişim tarzı belirli bir kültüre özgüdür ve var olan kültürel fenomenler iletişim süreciyle açığa çıkarlar. Bütün insan eylemleri, bir etkileşim durumu içinde belirli bir değer taşıyan bir mesaja sahiptir. Her mesaj paylaşılmış semboller sistemidir ve kültürel anlamlar taşımaktadır (Ellis ve Maoz, 2003). Kitle kültürü bireysel bir olgu değildir; anlam, değer ve sembollerle birlikte sosyo-kültürel bir gerçekliktir (Reilly ve Diangelo, 1990). Kitlesele iletişim paylaşılan değerlerin, ideolojinin, çevreye ve insana ilişkin bilginin, rol ilişkilerinin bir özetidir ve kültürel bir temele dayanmaktadır (Ellis ve Maoz, 2003).

Çağdaş dünyada neredeyse tümüyle görselliğe dayanan kültürel bir yapı görülmekte ve izlenmektedir. W. J. T. Mitchell, görsel kültürü disiplinler arası bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Görsel kültür, görsel deneyimin sosyal ve kültürel incelemesidir. İnsan gördüğünü nasıl görmekte ve gördüğü şeyi nasıl yorumlamaktadır. Mitchell yine, 'Pictorial Turn' kavramı ile yeni beliren görsel kültüre dikkati çekmekte ve Picture Theory (Resim Kuramı) (1986) kitabında bu gelişmeyi "Resimsel Dönemeç" olarak adlandırarak bu kavramı kültürün yazılı kültür dönemecinden, imgeler aracılığıyla görsel kültüre dönüşü olarak tanımlamaktadır (1994:11).

Dünya var olduğu günden bu yana, hiç bu kadar yoğun görsellerin kuşatması altında kalmamıştır. Hiç kuşkusuz bunun temel nedenleri arasında, teknolojinin baş döndüren hızdaki gelişimiyle, kitle iletişim araçları ve kişisel bilgisayarların gelişimi bulunmaktadır. Gerek mo-

dern toplumlarda, gerekse gelişmekte olan ülkelerde kitle iletişim araçlarının aralıksız iletiler yaydığı ve bu iletilerin ekonomik, kültürel, toplumsal yaşam içinde yadsınamaz bir rolü olduğu herkes tarafından kabul edilen bir görüştür. Bu araçların kendine özgü söylem yapısıyla ürettiği iletilerin eleştirel gözle algılanması, değerlendirilmesi ve anlamlandırılması gerekmektedir.

Her ülkenin kendine ait kültürel göstergeleri olduğu undan global markaların farklı ülkelerde faaliyet gösterirken bu kültürlerdeki kültürel sembelleri , değerleri, kahramanları ve adetleri ayrıntılı biçimde analiz edip, elde ettikleri bilgiler doğrultusunda reklam iletileri ve pazarlama stratejileri kurgulamalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Global kültürün unsurlarının yerel kültüre entegre edilmesini son zamanlarda daha fazla görebilmekteyiz. Appadurai'a göre, global kültür güçleri bir yol ya da çeşitli yollarla iç içe girmek durumundadır. Bu durum çoğu araştırmacı tarafından "glokalisasyon" olarak adlandırılmaktadır. Mc Donald's'ın dünya genelinde melez, global yaklaşımlarla Kore'deki menülerinde "Kimchi Burger", Hollanda'daki menülerinde bira ve Fransa'daki menülerinde şaraba yer vermesi toplumların yerel yiyecek tercihlerine ve değerlerine göre hizmet vermesine örnek olarak gösterilebilir (Alden ve diğerleri, 2006:227-228). Bu bağlamda farklı global markaların birer kültürel göstergeler olarak kendi ülkeleri dışında farklı bir ülkede faaliyet gösterirken reklam ve pazarlama stratejisi ile kitle kültürü ve kitle iletişimi üzerinde etkili olabildiği söylenebilir.

2. Kavram Olarak Kültür ve Anlam Boyutu

Özne ve ürün bağlamında ele alındığında kültür, bireysel kültür, ulusal kültür ve global kültür olmak üzere üç sınıf içinde kendini göstermektedir. Bireysel kültürün oluşumunda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik ortam etkili olabilmektedir.

Geniş ve kapsamlı bir kültür tanımı elde etmek amacıyla Kroeber ve Kluckhohn'un kültür terimine ilişkin çeşitli tanımlamalardan yola çıkarak ortaya çıkardıkları "kültür" kavramının farklı yönlerini yansıtan yedi kategoriyi aktarmak yerinde olacaktır. Bu kategorilere göre kültür, farklı açılardan tanımlanmıştır. Bu tanımlamalara göre kültür;

1. Sayıcı (enumerative),
2. Tanımlayıcı (çeşitli unsurları içermektedir),
3. Tarihsel nitelik taşıyan (sosyal miras ve geleneklerden söz etmektedir),
4. Kuralcı (ideal ve beklenen davranışları kapsamaktadır),
5. Psikolojik özellikte (çevresel durumlara adaptasyona, öğrenmeye ve davranışa dayalıdır),
6. Yapısal nitelikli (insanın sosyal yaşamını düzenlemektedir),
7. Sonuca odaklı (fikirlerle, sembollerle ve insan gruplarına özgü yapıtlarla yansıtılmaktadır) gibi nitelikler taşımaktadır.

Kültüre ilişkin son kategorileştirme ise, tam olarak kavramsallaştırılmamıştır ve diğer kategorilerden kimi alıntılarla oluşmuştur. Sonuç olarak Kroeber ve Kluckhohn'un birçok boyutu kattıkları inceleme ile kültür kavramına ilişkin kapsamlı bir tanımlama önerilmektedir (Deneçli, 2013:02).

Kültür bir toplumsal üründür , insanlar arası etkileşimden doğar ve gelişir. Kültürel yeniden üretim sürecinde (Arslan, 2010) toplumlar hangi gelişmişlik düzeyinde olurlarsa olsunlar

mutlaka bir kültürleri vardır” (Sığı ve Tığı lı, 2006, s.328). Bu doğrultuda, öncelikle reklam iletişimi ve reklam iletileri söz konusu olduğunda, kültürü oluşturan öğelere, örneğin o kültürün değerlerine, anlam aktarıcı nitelikteki simgelerine vb. önem vermek, daha önce de belirttiğimiz gibi, gereklidir. Kültür kavramının en yaygın kabul gören tanımlamalarından biri kültürü; bir grup insanı diğer insanlardan ayıran kolektif zihinsel programlama olarak tanımlamaktadır. Programlama, aile ile başlayıp okul, arkadaş grupları, çalışma ortamı ve içinde yaşanılan toplumda devam etmektedir. Bu bağlamda kültür öğrenme süreci sonucu oluşmakta ve kişinin sosyal ortamla etkileşimiyle kazanılmaktadır (Barutçugil, 2011:14).

Kültür tarihçileri İnsanoğlunun hayatta kalma ve varlığını sürdürme savaşındaki başarısını, kültürel bir varlık oluşuna, yaşayarak öğrendiklerini kültüründe saklayıp yeni kuşaklara aktarma yeteneği ile becerisine bağlı görmektedirler.

Ülkeler arası farklılık gösteren değerler, dil, ulusçuluk, adetler ve gelenekler yerel kültürler ve pazarlama stratejilerinin uygulanacağı kültürler kültürel bir mesafe oluşmasına neden olmaktadır (Pickton ve Broderick, 2004:179). Levitt çalışmasında, teknolojiler aracılığı ile tüketicilerin markaları tanıdıklarından, gördüklerinden ya da deneyimlediklerinden dolayı teknolojinin dünyayı benzer özelliklere doğru iten bir güç niteliğinde olduğundan söz etmektedir. Bu nedenle, dünyadaki tüketicilerin ihtiyaçları ve istekleri daha da homojen bir hale gelmektedir. Bu durum ise, dünyanın büyük bir pazar olarak düşünülmesi ve bu doğrultuda pazarlama etkinlikleri gerçekleştirilmesi ihtiyacını beraberinde getirmektedir (Evans, Jamal ve Foxall, 2009: 291).

Küreselleşmeyle birlikte sınırların ortadan kalkması, marka ve ürünlerin sınır ötesi pazarlanmasıyla kurumların farklı hedef pazarlarla iletişim kurabilecek pazarlama stratejileri ve reklam iletileri hazırlamalarının önem kazandığı görülmektedir. Bu çerçevede farklı küresel markalar kendi ülkeleri dışında farklı bir ülkede faaliyet gösterirken doğru reklam ve pazarlama stratejisi geliştirme çabası içine girmektedirler.

2.1. Kitle Kültürü ve Kitle İletişimi

İletişim ve kültür kavramları karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Kültür, dil aracılığıyla iletilerek insanların sosyalleşmesi sağlanabilir. Bireylerin iletişim yolu ve tarzı bireyler veya gruplar arasında uzun bir süre paylaşırsa dil kültürü değiştirebilir (Gudykunst, 1997). Gudykunst’a göre, kültürel boşluk içindeki iletişim çalışmaları söz konusu ilişkiyi göz ardı etmişlerdir ve araştırmacılar kültürle iletişim arasındaki karşılıklı ilişkinin tek tarafını çalışmışlardır. Yakın geçmişe kadar kültürün iletişimi yarattığı kabul edilmekteydi ve araştırmacıların çoğu iletişim olgusunu araya giren değişken veya nedensel değişken olarak ele almaktaydılar (Kowalski, 2000). 1980’lerden itibaren örgütlere linguistik ve sembolik yerler olarak bakılmaya başlandı (Seeger, 2001) ve kültürle iletişim arasındaki karşılıklı ilişkiyi betimlemeye eğilimli kültür ve iletişim araştırmaları artmaya başlamıştır. Buna göre kültürün iletişimi etkilediği söylenebilir, fakat iletişim de kültürü inşa etmede ve değiştirmede merkezi bir rol üstlenebilmektedir. Kitle kuramcıları, kitlenin biçimsel yapısının iletişim sürecine etkisinin nasıl olduğu üzerine odaklanmışlar ve iletişimi kitlenin yapısıyla ilgili bağımlı değişken olarak ele almışlardır. İletişim araştırmacıları ise iletişimi bağımsız değişken olarak ele almışlar ve kitle yapısını biçimlendirip etkileşim yaratan modellerin nasıl görüldüğünü anlamaya çalışmışlardır.

Kitlesel iletişime sosyo-semiyotik yaklaşım kitlesel yapı ve eylemi uzlaştırmaya çalışmış, işlevselci ve yorumlamacı paradigmlar arasında bağlantı kurmaya çalışmıştır. Sosyo-

semiyotik yaklaşımda kitleler, sosyal gerçeklikler olarak düşünülmektedir. Bu yaklaşıma göre, kitlesel yapı daima zamana bağlı ve uzamsaldır. Kitlesel yapıyı bir hikayenin boyutlarına sahip olarak gören sosyo-semiyotik yaklaşıma göre, her örgüt hikayeye benzetilebilir (Cooren, 1999). Taylor ve arkadaşları kitle teorilerinin iletişim açılarını ortaya çıkararak, iletişim içinde kitleyi aramışlardır. Onlar, kitle ve iletişim arasında bir eşitlik ilişkisi olduğunu öne sürmüşlerdir (Durğun, 2006). Kültürü iletişimle eşit sayan Hall, kültürün iletişimle iletişimin de kültürle aynı olduğuna inanmıştır (Gudykunst, 1997; Rogers vd., 2002).

Kültür ve iletişim araştırmalarının önemi Schein tarafından vurgulanmıştır (Morley ve Shockley-Zalabak, 1997). Schein liderler tarafından koçluk, kasıtlı rol model ve örgütsel felsefenin biçimsel ifadeleri gibi açık ya da ima edilen mesajlar aracılığıyla kültürün iletilip yayıldığını ve böylece kültürün kitleye yerleştirildiğini ileri sürmüştür (Durğun, 2006: 125).

Kitle iletişimi, kültürel göstergelerin çalışanlara iletilmesinde ve kültürün benimsetilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında kültür ve iletişim kültürel performansın önemli göstergeleri olarak tanımlanmaktadır. Kültür ve iletişim kitlesel davranışı etkilemekte, iletişim kitle kültürünün anlaşılmasında bir pencere işlevi görmektedir denebilir. Kitle kültürü bağlamında kitlesel iletişimin imkân tanıma ve zorlama şeklinde iki yönü bulunmaktadır. Kitlesel iletişimin zorlama (baskı yapma) yönü, özellikle kültürel farklılıklar ve alt kültürler söz konusu olduğunda belirginlik kazanabilmektedir. Çünkü, her birey nüfuz, ideoloji, uyruk, statü, yaş, cinsiyet gibi birtakım özellikleriyle iletişim kurmaktadır. Kitlelerin ve bireylerin iletişim yöntemleri kültürel deneyimlerle doğrudan ilgilidir. Kültürel değerlerle tutarlı olan iletişim kültürü yansıtabilmektedir.

3. Göstergebilime Genel Bakış

“Göstergebilim (Fransızca’da Semiotique ya da Semiologie) terimi ilk bakışta ‘göstergeleri inceleyen bilim dalı’ veya ‘göstergelerin bilimsel incelemesi’ olarak tanımlanır” (Rifat, 1992: 5). Ancak, günümüzde ‘İşaret Bilimi’ olarak da adlandırılan göstergebilim çok değişik anlamsal boyutlar kazanmıştır. Yalçın İzbul’a göre işaret ilimi; “Konuşma dili de dahil olmak üzere her türlü işaret işlevi ve işaret sistemini konu edinen genel bir bilimdir” (1980: 1). Belirtme, Bilişim, Bildirişim, İletişim ve Haberleşme’ye ilişkin olay ve olgular üzerinde çalışan genel teori ve anlam sistemlerini inceleyen bilimlerin metodolojisidir (Yazar, 2010: 65).

Guiraud’a göre göstergebilim; “Diller, düzgüler, belirtgeler v.b. gösterge dizgelerini inceleyen bilimdir” (Guiraud 1994: 17) Bu tanımla birlikte dil, göstergebilimsel konuların bir bölümü olmaktadır. Diğer bölümünde ise işaretler ve semboller yer almaktadır. İnsan zekasının işleyişini ve olaylara değişik açılardan bakabileceğini göstermesi bakımından göstergebilim, bilimsel düşüncenin önemli evrelerinden birini oluşturmaktadır.

Gösterge kavramını ilk kez ortaya atan F. De Saussure göstergebilimi, “Göstergelerin toplum içindeki yaşamını inceleyecek bilim” olarak tasarlamıştır Yazar, 1996). Burada göstergebilimi iyi kavrayabilmek için ‘gösterge’ terimini incelemek gerekir. Saussure’e göre gösterge; “Gösteren (sign) ve gösterilen’ (referent) den meydana gelir. Buna göre, ‘gösterenler’ anlatım düzlemini, ‘gösterilenler’ ise içerik düzlemini oluşturur” (Saussure, 1976: 331).

Anlamsal boyutta gösterge üç şeydir: Gösteren, gösterilen ve bu ikisinin bütünlüğüdür. Saussure bunu şöyle ifade etmiştir; “Gösterge, gösteren ve gösterilenin çift yönlü birliğidir” (Gottdiener, 2005: 17). Örneğin, ‘masa’ sözcüğü ya da ‘masa’ sembolü gibi belirli bir göstereenin, belirli bir gösterilene özel bir kullanıcı topluluğunun masa’nın hangi anlama geldiğini

'anladığı şeye' yüklenmesi kültürel bir süreçle gerçekleşir. Bu süreçte düzenlamanın tesirliliği söz konusudur (Yazar, 2010: 65).

Göstergebilim kuramı bir anlamlı bütün, sözgelimi bir yazınsal ya da bilimsel söylem, bir görüntü, bir mimarlık yapısı, bir tiyatro gösterisi, bir müzik yapıtı v.b. hangi anlamsal katmanlardan oluşuyor, bunu bir üst dil aracılığıyla dizgeleştirerek sunmayı amaçlar (Rifat, 1986: 17).

4.Kültürel Göstergelere Göre Marka Çözümlemesi

Kurum ve kuruluşların pazarlama ve reklam çalışmalarını başarıyla sürdürebilmeleri ve hedef kitle üzerinde etkili olabilmeleri için hangi reklam ve pazarlama stratejilerini uygulayacakları ve hangi etkinliklerde bulunacakları ülkelerin kültürlerini iyi tanıyarak ve toplumların kültürlerini diğer toplumların kültürlerinden ayırıştıran özellikleri saptayarak mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda kurumların, toplumların kültürlerini iyi tanımalarının doğru ve etkili reklam ve pazarlama stratejileri hazırlamalarına imkan sağlayacağı söylenebilir (Deneçli,2013).

Kültüre ilişkin tanımlar ve açıklamalar doğrultusunda kültürü oluşturan öğeler ya da diğer bir deyişle kültürel göstergeler daha da belirginleşmektedir. Buna göre kültürel göstergelere göre marka çözümlemesi dört ayrı türde yapılabilmektedir. Aşağıda belirtilen dört ayrı değer gestalt kuramından hareketle bütüncül olarak ele alınarak marka tanımları yapılmaktadır.

1. Simgeler (symbols)
2. Kahramanlar (heroes)
3. Adetler/gelenekler (rituals)
4. Değerler (values)

4. 1. Simgeler (symbols): Simgeler bağlama göre hem var olanı hem de var olmayı göstermektedir. Belli anlamları yükler ve dış larlar; karşılık iliş kisi kurarlar ve anlamı gizli bir şekilde aktarırlar (Küçükdoğan,2009:20). Simgeler, kültürü paylaşanlar tarafından anlaşılabilir, belirli anlamlar taşıyan; sözcükler, hareketler, resimler ya da nesnelere. Elbiseler, saç modelleri, bayraklar ve statü sembolleri dibi dildeki sözcükler ya da belirli bir topluluğ un kullandığı dil (jargon) bu kategoriye girmektedir (Deneçli, 2013:4).

4. 2. Kahramanlar (heroes): İletişim sürecinin temelinde birey vardır ve birey kimi zaman ileti aktarımında kimi zaman ise iletinin algılanması sürecinde devreye girmektedir. Reklam iletilerinde iletiyi aktaran kiş inin kahramanın diğ er işlevi de alıcıyı etkileyerek mal ya da hizmeti satın almaya yönlendirmektir (Küçükdoğan,2009:61). Kahramanlar, bir kültürde çok değer verilen yaş ayan ya da ölü, gerçek ya da hayali kiş iler olabilmektedir. Bu nedenle de bireylerin davranışlarına model olarak hizmet etmektedirler (Deneçli, 2013:5).

4. 3. Adetler/gelenekler (rituals): Ritüeller, sabit bir sırayla ve belirli aralıklarla tekrarlanan sembolik, çeşitli davranış lar dizisidir (Solomon ve diğ erleri, 2006:506). Ritüeller, toplu etkinliklerdir ve kültürde önemli kabul edilmektedir. Sosyal ve dini törenler gibi selamlaş ma ve diğ erlerine saygı gösterme ş ekilleri de ritüellere örnek olarak gösterilebilir (Deneçli, 2013:5).

4. 4. Değerler (values): Değerler, belli bir amaç ya da durum hakkındaki inançların düzenlenmesini gösteren tutumların aksine özel bir durum ya da amaç çerçevesinde belirli bir inanç olarak tanımlanmaktadır (Mooij, 2004:24). Bu nedenle de değ erler, tutumlar gibi sadece belirli durumlara uygulanabilir olmadığ ından tutumlara göre daha geneldir ve tutumlardan

farklıdır. Bireyleri motive eden belirli değerler kültüre göre farklılık göstermektedir. Her kültürün kendine ait toplumun bireyleri tarafından uzlaş tıkları bir dizi değ erleri bulunmaktadır (Solomon ve diğerleri, 2006:113).

5.Global Markaların Kitle Kültürü ve Kitle İletişim Boyutu

Bugün ülkemize ve dünyamıza baktığımız zaman tüketim arzusu ve isteği bütün toplamları kuşatmış; insanları kapitalist zihniyetlerin ve güçlerin çıkarları doğrultusunda adeta bir tüketim ağı içerisine sürüklemiştir. Özellikle iletişim teknolojileri 1990' lı yılların başından beri coğrafi uzaklıkları ortadan kaldırmıştır. Sayısı giderek artan ve çeşitlenen iletişim ortamları 21. Yüzyıl insanını zaman ve mekanla ilişkisini de değiştirmektedir. Dolayısıyla aynı anda hem fiziksel hem de sanal ortamda iletişim kurabilen kullanıcılar için her bir ortamın zaman ve mekan ilişkisi farklı olmaktadır.

Gençler için yeri bir dünya, yeni bir kültür; televizyonlar, bilgisayarlar, tabletler, cep telefonları, 3G, Youtube, facebook, twitler gibi sosyal ağlar, bilgiler, görüntüler, sinema, müzik, video v.s. genç nesil kendisinden önceki nesillere kıyasla mobil teknoloji ile daha iç içe yaşıyor ve bu yeni dünya ekranlar karşısında biçimleniyor. Dijital Dünya Kültürü... Özellikle genç tüketici kitlesinin ilgi odağının etkileşimli ve dijital iletişim araçları oluşmaktadır (Özkaya, 2010:458).

Birey, özgür iradesi ve bireysel imtiyazını bu araçların gücü karşısında çoğunlukla kullanamaz. Schiller, Zihin Yönlendirenler (1993) adlı yapıtında, bireysel bilincin özellikle, medyanın gücü karşısında köreldiği, bu araçların bireyin zihinsel, duygusal, etik, toplumsal ve özel yaşam alanlarının tüm bölmelerine sirayet ettiğini belirtir. Egemen enformasyon tekelleri, bireyin özgür tercihlerinin ve bilinçli devinim hakkını, hegomanik düzenek lehine dönüştürdüğündün, sonuçla, bireyin bağımlı konumu büsbütün pekişmiş olur.

Doğal çevrenin yanısıra, görmekten mutluluk duyduğumuz ya da istemesek bile maruz kaldığımız görülecek o kadar çok nesne, o kadar çok görüntü (imaj) var ki! Odalarımıza, çalışma mekanlarımıza şöyle bir bakalım: duvarlarımızda afişler, ünlü sanatçılara ait ofset ya da dijital tekniklerle yeniden üretilmiş resimler (ya da gücümüz yetiyorsa "özgün" tablolar); güzel tasarlanmış çaydanlıklar, telefonlar, masalar, sandalyeler, bilgisayarlar, lavabolar, yüzünüze layık makyaj malzemeleri.....yetmedi. Dışarıda "büyük ve çekici" reklam panoları, son model arabalar "bakımlı" hanımlar ve beyler, etkileyici binalar, bizleri avlamaya çalışan albenili vitrinler, meydanlarda heykeller.... Televizyon ve bilgisayar ekranlarından, dergi ve gazetelerden yağmur gibi gözümüze gözümüze yağın görüntüler.... (Bernard, 2010:9).

Teknolojinin her geçen gün daha da gelişmesi, kolay ulaşım ve medyanında etkisiyle insanların yeme, içme, eğlenme, giyim anlayışlarının ülke sınırı, din, dil, ırk gözetmeden tektürleşmesi ve dünya üzerinde bir aynılığın söz konusu olmaya başlamasıdır. Buna popüler kültürün etkisi de diyebiliriz. Dünya üzerinde hakimiyet sağlayan, "Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel özelliklerin bütünü olarak tanımlanan popüler kültür (TDK Sözlük) özellikle genç nesiller üzerinde etkili olmaktadır. Günümüzdeki teknolojik gelişmeleri yakından takip eden genç neslin kimlik oluşturmada popüler kültürden en çok etkilenen grubu temsil ettiği görülmektedir. Gençler kimlik oluştururken, çevresiyle ve onların kendileri hakkındaki düşünceleriyle fazlasıyla ilgilidirler. Popüler başarılı kişilere ya da arkadaş çevresine öykünürler ve onlar gibi olmak isterler; onları her açıdan taklit etmeye çalışırlar (Yörükoğlu, 1987).

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler gençlerin bu eğilimini daha da kolaylaştırmıştır. İnternet, bilgisayar ve görüntülü telefonlarla zaman ve mekan kavramı ortadan kalkmış, dünya üzerinde gerçekleşen her olay herkes tarafından anında görülebilir ve uygulanabilir hale gelmiştir. Böylece gençler arasındaki etkileşme ve iletişim daha da hız kazanmıştır. Günlük hayatta gerek iletişim gerekse tüketim amaçlı olarak medya araçlarıyla daha fazla vakit geçiren özellikle genç kuşaklar, artık aynı anda birden çok mecrayı kullanır duruma gelmiştir. Tipik bir gencin aynı anda televizyon seyredip internette dolaşırken bir yandan da cep telefonuna gelen mesaja bakıp cevap yazabilmesi, bir arada çevresindekilerle konuşması, hiç de şaşırtıcı bir mecra kullanım şekli değildir. İşte bu nedenle bu genç kuşak tüketici kitlesine artık “çok işlevli” bu duruma da “sürekli kısmi, dikkatlilik” hali denmektedir (Maurice, 2006:17).

Tüm kitle medyası sonunda insanları kişisel yaşamdan yabancılaştırır ve her ne kadar dengeliyor gibi görünse de birbirlerinden, gerçeklikten ve kendilerinde ahlaken soyutlanmalarını şiddetlendirir. Bir kimse yalnızca ya da canı sıkılıyorsa kitle medyasından medet umabilir. Ama kitle medyası alışkanlık haline geldiği zaman anlamlı yaşama kapasitesini zedeler...

Bu alışkanlık kendi kendini besler, tiryakilerde olduğu gibi bir kısır döngü kurar... Yaşamdaki en derin ve engin deneyimler bile, (medya tarafından) hep aynı düzeyde ifade edilerek, bir klişeye indirgenir... Medya insanların, hayatın kendisini yaşama yeteneklerini azaltır ve kimin kontrolünde olursa olsun kitle iletişim araçlarıyla yayılan mesajlar kamuoyunda belirli politikalar ve belirli etkiler oluşturmak üzere üretilir. Amerikalı ünlü bir siyaset uzmanı şöyle diyor: “Eğer A devleti kendi kültürünü ve asıl önemlisi kendi siyasal ideolojisini B devletinin iç ve dış siyasetini kararlaştırma durumunda bulunduran insanlara benimsetmiş; B devletini yönetenlerin düşünce ve kafalarını fethetmişse, askeri fütuhatla veya ekonomik yollarla ülke üzerinde denetim kurmak isteyenlerin hepsinden çok daha istikrarlı ve çok daha tam bir üstünlük ve zafer kazanmış olur” (Kışlalı, 1997: 4).

Medyanın sahipliği ile küresel aktörlerin birlikteliğini elinde tutan egemen kültürler, diğer kültürlerin gençlik tasavvurları üzerinde söz sahibi olabilmektedir. “Ben kimim” sorusu batı kapitalizminde birçok kişi tarafından, meslek rolü kadar tüketim kalıplarına da dayanarak cevaplandırılacak bir sorudur. Örneğin genç insan için, kim olduklarının düşündükleri veya nasıl yaşamak istedikleri sorusunun cevabı büyük olasılıkla aradıkları meslek kadar hedefledikleri tüketici yaşam tarzını da içerecektir (Bacock, 2009: 113).

Bu tarz kültür ve kimlikler de dünya çapında gençlerin gündelik yaşamlarında bilgi ve iletişim teknolojileri, sinema, televizyon, müzik, dergi gibi medya tercihleri doğrultusunda artarak vuku bulmakta, özellikle iletişim teknolojilerinin kurduğu günümüzün bu karmaşık matrisinde küresel ve yerel homojenleştirme ve farklılaştırma gibi günümüz gençliğinin yaşam tarzlarının, performanlarının ve sosyopolitik pratiklerinin birbirleriyle etkileşime girmesinde oldukça etkili. Küresel medya kültürünün genişlemesinde 12 – 24 yaş arası insanların rolü çok büyüktür. Çünkü, bu grup küresel olarak en önemli tüketici sınıfı oluşturuyor.

Postmodern tüketimcilikte arzu duyulan şey, “tüketilen” “ gerçek” çikolata, “gerçek” otomobil ev veya mobilya değildir. Aslında bu “gerçek” nesnelere, arzuları yerine konan şeylerdir; doyurulması istenen arzular, sembolik arzular olup kültürel sembolizm tarafından dolayımından, biyolojik olarak sahip olunan arzular değildir. Baudrillard burada haklıdır. Ancak bilinçdışı çalışması durdurulamaz, üstelik ticari malların satın alınması ile kolayca sınırlandırılıp etkisiz hale de getirilemezler. Üstelik, bilinçdışı tüketiciye yönelik ticari endüstri-

lerdeki reklamcı ve üreticilerin en iyi düzenlenmiş tasarılarıyla bile başa çıkabilir (Baudrillard, 2009:113).

Burada toplumun Mc Donaldlaşması ve Coca kolonizasyonu gibi kavramlar gündeme gelmektedir (Kellner, 1995). Popüler kültür çok çeşitli şirketler tarafından oluşturulmakta ve dünyanın her yanında geniş kitleleri etkilemektedir.

Gençliğin sınıfsal, ırksal ve toplumsal ansiyet ile ifade edilen bir kültürel kategori olduğu belirtildiğinde, farklı mekan ve alanlarda farklı biçimlerde üretilebildiği de söylenebilir. Nike, Levis, Playstation, Coca Cola ve MTU (pop yıldızları) gibi markalar ile gençlik kültürünün metalaşması ve doyasıyla homojenleşmesinin temsil edilmesi söz konusuysa, gençliği de kapsayan küresel kültürel gelişmeler karakter olarak daha kaotik ve birbirinden farklıdır ve melez kültürleri temsil ederler. Türkiye özelinde de melez bir kültürün inşasından söz edilebilir. Bu kültüründe en azından kurumsal olarak “kendine güvenen ve ayakları üzerinde durabilen bir Türkiye Gençliğinin” inşa edilmesine olanak sağladığı iddia edilebilir. Yani bireysel özgürlüğünü toplumsal özgürlüğü ile koşut tutan bu bağlamda da hem birey olarak hem de yeri geldiğinde örgütlü olarak tutum / davranış sergileyebilen bir gençlik.

Gençler belirli olan markalara ve mağazalara bağlı olma eğilimindedir. “Online alış –veriş deneyimiyle ilgili olarak, gençler giyim ürünlerini satın almaktan daha çok bilgi araştırmak için giyimle ilgili web sitelerinin ziyaret etmektedir. Ve bu durum gençlerin yüksek derecede niyetleriyle ilgilidir (İri, 2009: 117).

Gençler arasında arkadaşlarla olan iletişime verilen önem, hem marka bağlılığını hem de marka duyarlılığını olumlu yönde etkilemektedir. İşletmelerin hedef kitlesini gençler oluşturur. Birçok medya araçları (sinema, basın – yayın – internet, televizyon gibi) ve sosyal çevre gençlerin markaya ilişkin olumlu ya da olumsuz inançların yerleşmesine de etkindir. Gençler çeşitli alanlarda kullandıkları markaların kendilerine itibar sağladığı, kendilerinin daha iyi ifade edebildikleri düşüncesiyle markalar önem vermektedir. Giyim stilleri müzik zevkleri, boş zamanları değerlendirme uğraşları, gıda ve içecek tüketimi gibi konularda etnik özellikler tüketim kalıplarını da etkileyebilir, çünkü tüketim kalıpları gruplar arasındaki farklılıkları vurgulamak veya sürdürmek amacıyla, etnik gruplar arasındaki sınırları çizmek, gruptakilerden bazıını üye olarak belirleyip, diğerlerini “dışlamak” için kullanılabilirler. Görmüş olduğumuz gibi gençlik grupları da, belirli tüketim kalıplarını arkadaş grubu üyeleri ile bu grubun dışında kalanlar arasındaki sınırı belirlemek için kullanabilmektedirler.

Gençler çocukluktan kurtulurlarken, birçok gençlik grubu içinde de yer değiştirilebilir, çeşitli yeniyetme grubu kimlikleri arasında ilerlerler. Sonunda, daha durağan gençlik ve statü grupları arasında yaşamış olun “modern” kuşağa göre, daha renkli bir dizi heyecan ve bullarla bağlantılı tüketim kapıları ile birlikte orta yaş ve yaşlılık dönemlerine erişirler. Postmodern koşullarda, kimlikler devamlı bir değişim hali içindedir. Bireyler bir alt kültür grubu ve heyecanından diğerine özgürce geçebilirler; daha önce farklı kategorilerde yer almış olan herşeyi karıştırıp, birbirine uydurabilirler. Örneğin, modernizmde oldukça farklı dinleyici gruplarına sahip olduğu düşünülen pop müzik, caz, country ve western, “klasik” ve “çağda” müzikler, postmodernizm koşullarında bir araya gelmişlerdir. Aynı insan, daha önce birbirinden farklı, değişik türdükü oldukları düşünülen müziklerin üç veya daha fazlasını dinleyip çalabilmektedir. Rock müziği kiliselere girmiş; en iyi şampanyayı futbolcular içer olmuştur. Rolls – Royce müşterileri artık köklü İngiliz aristokrasininin üyelerinden çok pop starları olabilmektedir.

Toplumlar ya da kültürler arasındaki farklılıklar, topluma ve kültüre özgü nitelikler o toplumu ve kültürü diğer toplamlardan ve kültürlerden ayırt eden özellikler kültürel göstergeler aracılığıyla gözlemlenebilmektedir (Alden ve diğerleri, 2006:227-228).

Birçok büyük küresel markanın kendi ülkelerinin dışında farklı bir ülkede pazarlama faaliyetlerini yürütürken, o ülkenin yerel değerlerine göre bir strateji oluşturdukları görülmektedir. Bu stratejileri oluştururken faaliyet gösterdikleri ülkenin kültürel göstergeleri olan; kahramanlardan, ritüellerden, simgelerden ve değerlerden yararlandıkları söylenebilir. Örneğin, Mc Donald's markasının başka bir reklam iletiminde standart ürünün dışına çıkarak "yerellik" ilkesi çerçevesinde ülkeye ve o ülkenin kültürel göstergelerini aktaran özel ürünler ürettiği yerelleştirilmiş strateji kullandığı görülmektedir.

Bunlardan en belirgin olanları Mc Turco, Mc Donald' sın Ramazan Menüsünde Türklere özgü bir tatlı olan keşkülün yer alması. Kore' deki menülerinde "Kimchi Burger" Hollanda' daki menülerinde bira ve Fransa' daki menülerinde şaraba, Hindistan' daki menülerinde tavuğa yer vermesi toplumların yerel yiyecek tercihlerine ve değerlerine göre hizmet vermesine örnek olarak gösterilebilir (Alden ve diğerleri, 2006:227-228).

Bu durum çoğu araştırmacı tarafından "glokalisierung" olarak adlandırılmaktadır.

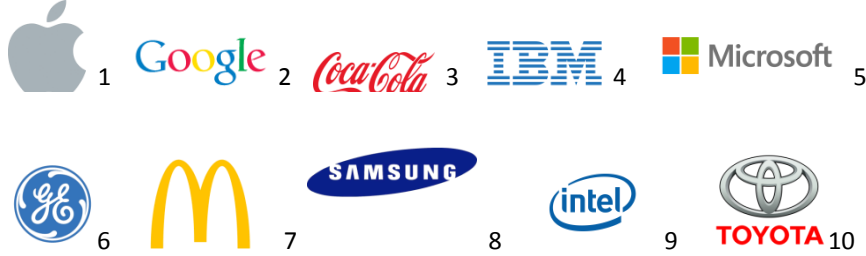
Global markalar, farklı ülkelere göre pazarlama faaliyetlerini yürütürken o ülkenin yerel değerlerine göre bir strateji oluşturdukları görülmektedir. Bu markalar "Standart (tek tip ürün) / Özel mesaj (ülkeye göre ayarlanmış)" diğer bir deyişle "Glokal" (küresel düşün yerel hareket et) stratejisini kullanarak hedef kitlesine markalarının pazarlamaktadırlar. Kültürel göstergeler olarak global markaların özellikle ülkemizde kitle kültürü ve iletişimi etkileme açısından "standart (tektip ürün) / özel mesaj (ülkeye göre ayarlanmış)" iletişim stratejisini gerçekleştirirken Türk toplumuna özgü kimi kültürel göstergelerden yararlandığı görülmektedir.

Sosyo – ekonomik, kültürel, teknolojik farklılıklar ticari engeller v.b. nedenlerden ötürü küresel strateji uygulaması zorlaşmaktadır. Ve "farklılaştırılmış pazarlama" stratejisi uygulama gereği ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda küresel düşün, yerel uygula" formülü de pazarların ve pazarlar arası farklılıklardan yararlanmanın bir yolu olarak ağırlık kazanmıştır (Mucuk, 2009:336).

Özellikle çok uluslu ya da küresel kuruluşların reklam iletişimi sürecinde, reklamın gerçekleştirildiği ülkelere ait yerel imgeler, ülkelerin kültürü hedef kitlelerin gözönünde bulundurulması gereken unsurlardır (Güz, 2005: 65-73).

Mc Donald' s firmasının Uluslar arası başarısının temelinde, yerel farklılıkları anlamak ve bu farklılıklar ışığında yönetim yapısını merkezi olmayan yönde oluşturmak yatmaktadır (Altuna, 2007: 147).

Londra merkezli danışmanlık şirketi Interbrand, her yıl en iyi global markalar değerlendirmesini yayınlar. Interbrand' ın kullandığı gibi marka değerlendirme modeller, markanın Pazar sermayesine veya para akışına yaptığı katkının değerini ölçer. Şirketlerin marka değerlerini inceleyen Interbrand sitesi 2013' ün en değerli 100 şirketinin sıralamasını gerçekleştirmiştir. Marka dünyasının bu çok önemli ve en büyük danışmanlık firması, dünyanın en değerli markaları arasında belirlediği ilk 10 marka aşağıda gösterilmiştir.

Şekil :1. “Interbrand” Tarafından Açıklanan 2013 Yılı Dünyanın En İyi 10 Markası.

Uluslararası global markalardan biri olan Apple markasında anlamın marka değerini nasıl etkilediğini anlayabiliriz.

Sidney Levy’ in düşüncesine göre, bir Apple İpod aldığınızda bunu taşınabilir ve kullanışlı bir MP3 çalar olduğu için değil, paranızın karşılığını vereceğini hissettiğiniz veya ürünün arkasındaki şirkete güvendiğiniz, hatta belki kendinizi tanımlamak ya da başkalarının sizi tanımlamasını istediğiniz için yaparsınız. İpod bir başka sebebi de anlamı ve sizin için bu anlamı nasıl ifade ettiğidir. Anlama sezgisel basitliğine duyduğunuz derin minnettarlıktan veya İpod’ un şık görüntüsü ya da yarattığı histen gelir. Muhtemelen yaratıcı kurumsal faaliyetlere inanıyorsunuzdur ve bunu desteklemek ya da İpod kullanan insanlar gibi olmak istersiniz. İpod simgeselliği, tüm bu anlamları ve daha fazlasını ifade edebilecek kadar zengindir. Dahası İpod sizi Apple’ ın anlam sisteminin diğer bölümler ile bağlantı kurmaya teşvik eder. Sizi Apple topluluğuna ait hissettirecek hızla gelişen mağazalarında ya da internet sitelerinde Apple deneyimine davet eder ve daha fazla ürün alarak kendinizi PC kullanıcılarından farklılaştırmaya yönlendirir; böylece markayla daha sıkı ilişkiler kurarsınız. Farklılaşma ve aidiyet bir araya gelerek Apple’ ı marka sembolizminin paydaş yorumlarının bir sonucu olarak nasıl büyüdüğünün en belirgin örneklerinden biri haline getirir.

iPhone 5 [S]

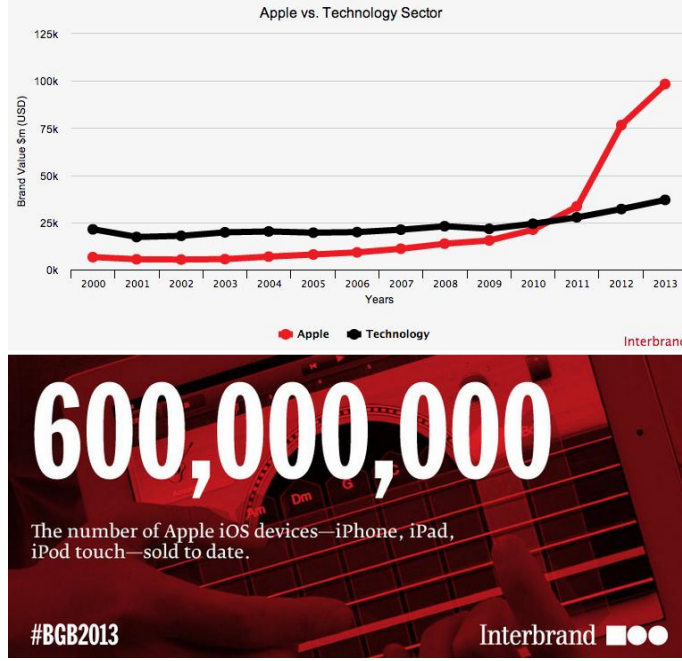
Şekil :2. “Interbrand” Tarafından Açıklanan 2013 Yılı Dünyanın En İyi Markalarından birincisi olan Apple’ın iPhone 5S modeli.

Bilişim teknolojisinde dev marka olarak Apple, Tasarımın Mantıkla Buluştuğunu bir reklam teması olarak ele almıştır.

- Müşteriler global markalara kültürel semboller olarak yaklaşmaktadırlar...
- Müşterilerin global markaları tercih etme sebepleri,
- %44 kaliteli olduklarını düşündüklerinden,

- %12 global markaların kendilerini dünya vatandaşı gibi hissettirdiğini düşündüklerinden ve
- %8 global markaların birer sosyal vatandaş olarak sorumluluklarını yerine getirerek dünya refahını artırdıklarını düşünmelerindedir.

Şekil :3. Apple'ın 2000-2013 Yılları arasındaki gelişim çizelgesi.

Şekil 3'de "Interbrand" Tarafından Açıklanan 2013 Yılı

Dünyanın En İyi Markalarından birincisi olan Apple'ın 2000-2013 Yılları arasındaki gelişim çizelgesini göstermektedir.

Özellikle Apple logosu ile övünen, Apple logosu dövmesi yaptıran, Apple logosunu üzerinde taşıyan birçok genç kesim Apple simgesini sınırsızca kullanarak kendilerini markanın iç halkasına dahil eder.

Özellikle "kültürel farklılıklar" tüketici davranışlarının farklılık göstermesinin temelinde yatmaktadır. Bireyler olarak duygu ve değerlerimiz içinde bulunduğumuz ve yetiştiğimiz kültürün etkisinde belirginleşmektedir. Her ülkenin kendi gelenekleri, normları ve tabuları vardır (Phillip, 1999: 198).

Müşteriler global markalara kültürel semboller olarak yaklaşmaktadırlar... Müşterilerin global markaları tercih etme sebepleri, %44 kaliteli olduklarını düşündüklerinden, %12 global markaların kendilerini dünya vatandaşı gibi hissettirdiğini düşündüklerinden ve %8 global markaların birer sosyal vatandaş olarak sorumluluklarını yerine getirerek dünya refahını artırdıklarını düşünmelerindedir (Holt, 2004: 71).

Ülkeler belirli hizmet ve ürünleri değerlendirmede farklı aşamalarda olabilmektedirler. Tüm bu aşamalar ve değerlendirmeler arasında genç nüfus ülkeler arasında en fazla benzerlik ve homojenlik özelliği taşıyan demografik gruptur. Buna rağmen halen, bazı kültürel inanç ve değer farklılıkları söz konusudur (Svend, 2004: 209). Baudrillard, tüketicilerin örneğin giyim eşyası, gıda, takı, mobilya ya da bir eğlence tarzını olduklarıyla ilgili zaten var olan duygularını dışa vurmak için satın almadıklarını öne sürer. Aksine insanlar, kimlik duygularını, bu satın aldıkları şeyler aracılığıyla oluşturmaktadırlar (Bacock, 2009: 74).

Örneğin, modern ve postmodern kapitalizmde bir insan kendiliğinden “cazip bir kadın” veya “yakışıklı bir erkek” olamaz. İnsanlar, kendi kimliklerini yaratmalarına yardımcı olacağı düşünüldükleri malları tüketerek, olmayı arzu ettikleri varlık gibi olmaya ve kendileriyle ilgili bu imajı, bu kimliği sürdürmeye çalışırlar. Giysiler, parfümler, otomobiller, yiyecek ve içeceklerin hepsi bu süreçte rol oynayabilecek şeylerdir (Bacock, 2009: 74). Burada Baudrillard’ a göre “tüketim” terimi, basit maddi nesnelere değil, gösterge ve sembollerin tüketilmesi anlamını içermektedir. Bunun anlamı tüketilenlerin nesnelere değil, düşünceler olduğudur.

Apple gibi ilk 10’da yer alan diğer markalarda da benzer durumların olduğu söylenebilir.

Google reklamlarında; “Değişen Tüketicilere Ayak Uydurun”, “Benzersiz Hedefleme Seçenekleri ile Potansiyel Müşterilerinize Ulaşın” ve “İş Ortağı ve Profesyonel Ekibimizle Çalışın” ifadeleri var.

Coca-Cola yarattıkları pazarda 127 yılı aşkın bir süredir güçlü duran bir firma konumunda, fakat obeziteyi ana tema olarak başlattıkları en son kampanya, tüketicilerin kafasında soru işareti bırakmıştır. Tüketiciler, şirketin gerçekten Amerika’nın obezite problemiyle mi ilgilendiğini yoksa bu problemin ilk sorumlusu olarak gösterilme korkusuyla mı böyle bir kampanya yaptığını merak etmiştir.

Windows 8 hız ve güzellik arasında seçim yapmak zorunda kalmayacak” sloganıyla müşteri kitlesine hitap etme yolunu seçen Microsoft, bu slogana uygun olarak da bir reklam filmi çekmiştir.

Mc Donald’s markası farklı reklam iletilerinde standart ürünün dışına çıkarak “yerellik” ilkesi çerçevesinde ülkeye ve o ülkenin kültürel göstergelerini aktaran özel ürünler ürettiği yerelleştirilmiş strateji kullandığı çoğu zaman gözlenmektedir. Bunlardan en belirgin olanları Mc Turco, Mc Donald’ sın Ramazan Menüsünde Türklere özgü bir tatlı olan keşkülün yer alması. Kore’deki menülerinde “Kimchi Burger” Hollanda’daki menülerinde bira ve Fransa’daki menülerinde şaraba, Hindistan’daki menülerinde tavuğa yer vermesi toplumların yerel yiyecek tercihlerine ve değerlerine göre hizmet vermesine örnek olarak gösterilebilir.

Toyota son reklam filmlerinde “Toyota çıkarım seninle her yola” sloganını kullanmaktadır. Burada kitle kültüründen yola çıkarak halkın beklentilerine kısa cevapla yanıt verilmektedir. Sağlık, konfor ve güvenin bu slogan içinde yer aldığı düşünülmektedir.

Sonuç

Tüm Dünyada tüketim arzularının, toplu iletişim araçları ve modern reklamcılık aracılığıyla dürtülenmesi, oluşturulması ve anlatıma kavuşturulması sonucu kendisine sunulan malları fark eden grupların sayısı giderek arttıkça kimlik ve yaşam hedefini “tüketim aracılığıyla oluşturan kişilerin de sayısı artmaktadır (Baudrillard, 1988). Küresel medya kültürünün genişlemesinde özellikle 12 – 24 yaş arası insanların rolü çok büyüktür. Çünkü, bu grup küresel ola-

rak en önemli tüketici sınıfı oluşturmaktadır (Muggleton, 2003). Tüketim toplumunun arka planında güçlü bir kapitalist kültür bulunmakta, bu kültür, hayatın odağına tüketici refleksleri tüketime ilişkin marka ve sembollerini koymakta, bunun etrafında yaşam stili ve kimlik yapıları inşa etmektedir (Aytaç, 2006: 29). Kültürel görüngülerde imaj, işaret ve göstergelerde, tüketici baskın bir öğedir (Baudrillard, 1997). Dolayısıyla, görsellik gündelik hayatı ve bilincimizi en fazla etkileyen unsur haline gelmiştir.

Modern ve postmodern tüketicilerin doyuma ulaşmaları hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Ne kadar çok tüketirlerse o kadar daha tüketmek isteyeceklerdir (Bacock, 2009: 74). Başka bir ifade ile, tüketicinin bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde aynı markayı tekrar almasını sağlayan faktör marka duyarlılığıdır. Buradan hareketle denilebilir ki, marka duyarlılığı tüketicinin markaya olan bilinçli veya bilinçsiz bir tutumu, marka bağlılığı ise bu tutum sonucu oluşan bilinçli bir tekrar satın alma davranışıdır.

Gençlerin sosyalleşmesini ve marka duyarlılığını etkileyen faktörler; aile, akranlar, kitle iletişim araçları, tüketici yeteneği, kendini beğenme, yaş, cinsiyet, etnik özellikler, iş konumu ve eğitim gibi faktörler olabilmektedir. Bu faktörlerin yanı sıra ürünler ve markalar hakkında kazanılmış bilgi ve deneyimlerde marka duyarlılığı ve marka bağlılığını etkileyebilir.

Gençlerin sosyalleşme sürecinde aile, arkadaş, akranlar gibi bireyin yüz yüze olduğu grupların yanı sıra; radyo, televizyon, gazete, dergi, internet, cep telefonları, sinema gibi kitle iletişim araçları da etkili bir faktör olarak, özellikle; marka bağlılığı ve marka duyarlılığının oluşmasında kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bireyde oluşan marka tutkusu kitle kültürü ve iletişimi üzerinde etkili olabilmektedir.

KAYNAKLAR

- Alden, D.L., Steenkamp, J.B. E.M ve R. Batra (2006). "Consumer Attitudes Toward Market Place Globalization; Structure, Antecedents and can sequences", *International Journal of Research in Marketing*, 23, S.227 – 239.
- Aslan, Tamer (2010). *Kültürel Yeniden-Üretim Süreçlerine Etkisinde Postmodern Tüketim Estetiği*, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Samsun.
- Aytaç, Ömer (2006). "Tüketimcilik ve Metalaşma Kısacasında Boş Zaman" *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 29.
- Bernard, Malcolm, (2002). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*, Ankara: Ütopya Yay.
- Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler Arası Farklılıkların Yönetimi*, İstanbul: Kariyer Yayınları, S.79.
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim Toplumu*, Polity Press.
- Baudrillard, J. (1998) *Selected Writings*, Cambridge: Polity Press.
- Barnard, Malcolm, (2010). *Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür*, Ütopya Yayınları Sanat Dizisi, S. 9.
- Bocock, Robert (2009). *Tüketim*, Ankara: Dost Kitabevi 3. Baskı, S.86-113.
- Cooren, F. (1999). *Applying Socio-Semiotics to Organizational Communication*, Management Communication Quarterly, S. 294-304.
- Deneçli, Ceyda, (2013) "Küresel Markalar, Yerellik ve Kültürel

- Göstergeler”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC January, Volume 3 Issue 1*.
- Durğun, Serpil (2006). “Örgüt Kültürü Ve Örgütsel İletişim”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.3, S.125.
- Ellis, D. G. Ve Maoz, I. (2003). “A Communication and Cultural Codes Approach to Ethnonational Conflict”, *The International Journal of Conflict Management*, S.255-272.
- Gudykunst, W. B. (1997). *Cultural Variability in Communication*. Communication Research, S. 327-348.
- Guiraud, Pierre, (1994). *Göstergebilim*, (Çev.), Mehmet Yalçın, Ankara: İmge Yay.
- Gudykunst, W. B. (1997). *Cultural Variability in Communication*. Communication Research, S. 327-348.
- Goddiener, Mark, (2005). *Postmodern Göstergeler*, (Çev.), Erdal Cengiz v.d. İstanbul: İmge Yayınları.
- Holt, D.B.; Quelch. J.A; Taylor, E.L. (2004). *How Global Brands Compete*, Harvard Business Review. Septemper; S. 71.
- İri, Murat, (2009). *Küresel Medya Ürünlerinin Yerelleştirilmesiyle Ulus Aşırı Gençlik Kültürlerinin İnşası: Rolling Stone / Türkiye Örneği*, İTÜ İletişim Fakültesi: Kültür ve İletişim. 12 (2) Yaz:159-178, S.117.
- Kellner, Douglas (1995). Media Culture, Cultural Studies Identity and Politics Between the Modern and the Postmodern. *London and Newyork. Routledge*.
- Kışlalı, Ahmet Taner, (1992). *Aşağılık Duygusu*, Cumhuriyet 25 Ekim, S .4.
- Kowalski, T. J. (2000). *Cultural Change Paradigms and Administrator Communication*. Contemporary Education, S.4-12.
- Küçükdoğan, R. (2009). *Reklamda Kültürlerarasılık*, Es Yayınları.
- Marie, J. Lachance (2006). Pierre Lachance Beaudoin, “Determinant of Adolescents” Brand Sensitivity to clothing Family and Consumer Sciences Research, Journal, Vol-34, S.311-312.
- Maurice, Saatchi (2006). The Strange Death Of Modern Advertising. *Financial Times*, Haziran, S.17.
- Mitchell, W. J. Thomas (1986). *Iconology: Image, Text, Ideology*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Morley, D. D. ve Shockley-Zalabak, P. (1997). *Organizational Communication and Culture: A Study of 10 Italian High-Technology Companies*. The Journal of Business Communication, S. 253-268.
- Mooij, M. (2004). *Consumer Behaviour and Culture: Consequences for Global Marketing and Advertising*. Sage Publications: California.
- Mucuk, İ. (2009). *Pazarlama İlkeleri*, İstanbul: Türkmen Kitabevi, S.336.
- Güz, N., R. Küçükdoğan (2005). *Gösterge Küreler, Reklam ve “Öteki” Kavramı*, Journal of İstanbul Kültür Üniversitesi. S. 65-73.
- Muggleton, Dawid (2003) *The Post Subcultures Reader* London,: Berg Press.
- Özkaya, Betül (2010). “Reklam Aracı Olarak Advergoning” *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı,II, S.458.
- Phillip, Kutler, Gary Amstrong, (1999). *Principles of Marketing*, Second European Edition, Prentice Hall Europe, S.198.
- Pickton, D. VE A. Broderick. (2004). *Integrated Marketing Communications*. Prentice Hall.2. Baskım.England.
- Reilly, B. J. Ve Diangelo, J. A. (1990). Communication: A Cultural System of Meaning and Value, *Human Relations*, S.129-140.
- Rifat, Mehmet, 1986. *Genel Göstergebilim Sorunları*, İstanbul: Sözcce Yayınları.

- Rifat, Mehmet (1992). *Göstergebilimin ABC'si*, İstanbul: Simavi Yayınları.
- Rogers, E. M., Hart, W. B. ve Miike, Y. (2002). *Edward T. Hall and History of Intercultural Communication: The United States and Japan*. Keio Communication Review, S.1-24.
- Seeger, M. W. (2001). "Ethics and Communication in Organizational Contexts: Moving from the Fringe to the Center", *American Communication Journal*, S.1-10.
- Saussure, F. D., (1976). *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev.), Berke Vardar, Ankara: TDK. Yayınları.
- Sığı, Ünsal ve M. Tıgılı. (2006). "Hofstede'nin 'Belirsizlikten Kaçınma' Kültürel BoyutununYönetimsel-Örgütsel Süreçlere ve Pazarlama Açısından Tüketici Davranışlarına Etkisi", *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*. Cilt. 24. S.1
- Srnka ,Katharina J. (2004). *Culture's Role in Marketers' Ethical Decision Making: An Integrated Theoretical Framework*. Academy of Marketing Science Review.1.
- Solomon, M., Bamossy,G., Askegaard, S. ve M.K. Hogg. (2006). *Consumer Behaviour- A European Perspective*. 3. Basım. Prentice Hall:England.
- Svend, Hollensen (2004). *Global Marketing, A Decision-oriented Approach*, Prentice Hall, Third Edition, S.209.
- Yazar, Tarık (1996). *Bir Proje Çalışması Çerçevesinde Görsel Bildirişim Simgelerinin İletişimdeki Yeri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Yazar, Tarık (2010). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Atakum Kampüsü Bağlamında Görsel Bildirişim Simgelerinin Tasarım ve Uygulama Sorunlarına Genel Bir Bakış ve Model Önerisi*, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi,Samsun.
- Yörükoğlu, Atalay (1987). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KÜLTÜR, KİMLİK VE MEDYA -POPÜLER KÜLTÜR VE TÜKETİCİLİK ÜZERİNDEN-

Nejla KAYALI ORTA *

ÖZET

Günümüzde kültür, kimlik ve medya hemen hemen her şeyin az ya da çok etkileyicisi ve belirleyicisi durumundadır. Küreselleşmeyle beraber kültürlerin ve kurumların da çeşitliliğiyle küresel-toplumsal yapılar meydana gelmektedir. Özellikle medya, hem kültür ve toplumdan beslenirken hem de kültür ve toplumu etkilemekte ve yönlendirmektedir. Gösteri kaynağı olan medyanın ülkelerin yönetiminde kültürel etkenleri de kullanarak nasıl belirleyici olduğu ve yaşam biçimlerimizi nasıl değiştirdiği de yeni kültürel dinamiklerle gözlenebilmektedir. Medya, toplum içindeki tüketen insan için politika ve ticaretle birleştirilerek kullanılmaktadır. Bu kullanımda medyada kültürel bellekten yararlanılarak yeni kültürel kodlar oluşturulmakta, güncel veriler ve dinamiklerle bu kodlar birleştirilerek yeni ihtiyaçlar oluşturulmaktadır. Bu ihtiyaçlar karşılanırken ihtiyaçlar doğrultusunda tükettiğimiz kültürle, kültürel kimliğimiz yeniden oluşmaktadır. Ancak bu oluşumun sosyal ve psikolojik açıdan, yaşam ve tüketim biçimimiz açısından, iletişim kurma ve üretim açılarından olumlu ve olumsuz etkenleri vardır. Kültür kalıcı olarak üretilmediği için henüz kalıcılığını koruyan eski kültürel değerlerle geçici yeni değerler arasında bir çarpışma yaşanmaktadır. Dolayısıyla kültür değişimleri sosyal ve psikolojik açıdan bazı uyumsuzluklara neden olmaktadır. Ancak toplumdaki bireyler kültürel değişimin bu olumsuz yönlerini günlük eğlence- li kültür içinde çok fazla çözümleyememektedirler. Kültürel anlamda sağlıklı ve başarılı bir gelişim için bu etkenleri iyi değerlendirmek gerekmektedir. Bu çalışmada yukarıda bahsettiklerimiz doğrultusunda kültürü olumlu ve olumsuz tüketmenin nasıl olduğu ve medyanın bu tüketimdeki yeri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: kimlik, kültür, küreselleşme, medya, tüketicilik

CULTURE, IDENTITY AND THE MEDIA IN TERMS OF POPULAR CULTURE AND CONSUMERISM

ABSTRACT

Nowadays, culture, identity and the media almost everything is more or less impressive and indicative of the state. With globalization, the global diversity of the cultures and institutions and social structures are formed. Especially the media, as well as being fed from both culture and society affects culture and society and directs. Resource management of the country's media, which shows also how to use cultural factors to be decisive and how to alter our way of life with the new cultural dynamics can be observed. Media, people in the community to consume and trade policies are used in combination. This use of cultural memory in the media are created utilizing the new cultural codes, these codes

* Mersin Üniversitesi Türk Dili Okutmanı, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Doktora öğrencisi.

combined with current data , and dynamic new needs are created. These needs are met, in line with the needs that we consume culture , our cultural identity is established anew . However, the social and psychological aspects of this process , our way of life and consumption , in terms of communicating and there are positive and negative factors in terms of production . Culture is not produced permanently yet persisted with the old cultural values, there is a clash between the new value temporarily . Therefore, social and psychological aspects of culture change has caused some incompatibilities . However, these negative aspects of cultural change in society, individuals in their daily fun culture can not analyze too much . In cultural terms, these factors are good for a healthy and successful development should be evaluated . In this study, in accordance with what we mentioned above, the positive and negative consume culture and media is how this place will be evaluated in consumption .

Key Words: identity, culture, globalization, media, consumerism

Dünyanın en "fakir" devlet adamı olan Uruguay Cumhurbaşkanı Jose Mujica şöyle diyor:

"Eski ruhani tanrımızı kendi ellerimizle kurban ettik ve artık piyasa tanrısının tapınağındayız. Bu yeni tanrı; ekonomimizi, politikamızı, alışkanlıklarımızı, yaşamlarımızı düzenliyor ve bizlere faiz oranları ve kredi kartları ile mutluluğun yeni adresini veriyor. Öyle anlaşılıyor ki bizler, yalnız tüketme için yaratılıyor ve artık tüketemediğimiz zaman derin hayal kırıklığına uğrayarak kendimizi yok ediyoruz."

Giriş

21. yüzyılda kültür, kimlik ve medya çok güçlü sözcükler. Bu sözcüklerle beraber pek çok anlam, kavram, olay ve durum insanın kafasında beliriveriyor. Artık dünyada kültürlerin ve kurumların çeşitliliğinin bir sonucu olarak yeni yeni, farklı farklı küresel-toplumsal yapılar oluştu ve oluşmaya da devam ediyor. Tabi bu durumun oluşmasında birçok etken yer almaktadır. Küreselleşme araçlarından biri olan medya da bu etkenlerden biri. Medyanın beslediği yer kültür ve toplum diğer taraftan yönlendirdiği yer de kültür ve toplumdur. Bu çalışmada da son yıllardaki kültür, kimlik ve medyanın etkileşimleri üzerinde durulacaktır.

20. yüzyılın son çeyreğinde bilgiyi merkez alan bir teknoloji devrimi, düşünme, üretme, tüketme, ticaret yapma, yönetme, iletişim kurma, yaşama, ölme, savaşa ve sevişme biçimimizi değiştirdi (Castells 2007:3). Bu anlamda kültürel kimliğimizin oluşmasında günümüzün dinamikleri çok çeşitli ve değişkendir. Bu dinamiklerden bir tanesi de şüphesiz medyadır. Nebi Özdemir'in de dediği gibi "Kültür ve edebiyatı inceleyen bilim dalları kapsamında medya, temel dinamik ve kaynaklardan biridir" (Özdemir 2008:13).

Bu durum yeni bir şey değildir. Modern dönemin başlarında Makyavel, prensine, iyi yönetmek ve toplumu yönlendirmek için gösterilerin çok iyi kullanılması gerektiğini tavsiye etmişti. Modern devletlerin yöneticileri ve kralları da gösterileri, yönetim ve iktidarlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir. Popüler eğlence geçmişinin kökleri gösteriye uzanır. Savaş, din, spor ve kamu hayatının diğer alanları, yüzyıllar boyunca, gösterinin yayılması için verimli araziler olmuştur. Yeni multimedya ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle, teknolojik gösteriler, en azından gelişmiş kapitalist ülkelerde, modern toplum ve kültürlerin sınırlarını ve yörüngesini kesin olarak değiştirirken, medya gösterisi de küreselleşmenin belirleyici özelliklerinden biri haline gelmiştir (Kellner 2010:20). Gerçekten Makyavel bundan yüzyıllar önce sinde yazdığı düşünceleriyle ileriye görebilen öngörüsünü ortaya koymuştur. Bugün siyaset ve

politikaların belirlenmesinde medya gösterilerinin büyük bir yeri ve önemi vardır. Gösterileri de toplumlara ve toplum içindeki tüketen insan için politika ve ticaretle birleştirerek kullanmaktadırlar.

Debord'un gözünde gösteri, tüketicilik ve metalarla yakından ilişkilidir: "Gösterinin sergilediği Dünya, yaşanan tüm deneyimleri yöneten meta dünyasıdır." Metalar ve onların çevresindeki gösteriler yalnızca ekonomiyi değil tüm toplumu da egemenliği altına almaya başlamıştır (Ritzer 2011:137). Tüketicinin metalarla olan ilişkisi öncelikli tutularak kültürel kodlardan yararlanılarak medya ekonomik dünyada öncelikli yerini almaktadır.

Tüketen, tükettiren ve tüketmeye özendiren "medya" kültür ve kimlik oluşumunda da tüketme biçimimizle ilgili olarak çok güçlü bir şekillendiricidir. Ancak aslında bu şekillendirici biziz.

Time dergisi 2006 yılında yılın kişisini "siz" olarak ilan ettiğinde aslında inkar edilemez bir geçişe işaret ediyordu: İnternet bağlantısı olan herkes haberci, politik yorumcu, kültürel kritik ya da medya yapımcısı olabilir.

Medya bilimcisi J. Henkes ve arkadaşları online olarak özellikle de genç insanlar arasında başlayan yaratıcı ve paylaşımcı "katılımcı kültürleri", akıl hocalığını ve sivil katılımı takdir eden bir makale yayınlamışlardır.

Diğer taraftan dijital teknolojiler kullanılmaya başlandıktan beri bilim adamları, eğitimciler, politikacılar, ve ebeveynler genç insanların cehaleti, dikkat süresi, sosyal toleransı ve agresif olmaya yatkınlığıyla ilgili çıkarımları tartışmaktadır. Bu alanların çoğunda bilgi artırma konusunda önemli gelişmeler meydana gelmektedir.

Biz de bu tartışmalara kültür, kimlik ve medya açısından bakmak istedik. Çünkü çıkar, ilgi, inanç, köken veya eğlence odaklı gruplaşmaların bir bölümü medyaya kaymıştır. Medya tüketme biçimimizi, dolayısıyla bireysel kimliğimizi ve kültürel kimliğimizi şekillendiriyor. Medya, toplum içindeki tüketen insan için politika ve ticaretle birleştirilerek kullanılmaktadır. Bu kullanımda medyada kültürel bellekten yararlanılarak yeni kültürel kodlar oluşturulmakta, güncel veriler ve dinamiklerle bu kodlar birleştirilerek yeni ihtiyaçlar oluşturulmaktadır. Bu ihtiyaçlar karşılanırken ihtiyaçlar doğrultusunda tükettiğimiz kültürle, kültürel kimliğimiz yeniden oluşmaktadır.

Kültürlerin ayakta kalabilmeleri öncelikle kültürel belleklerin oluşturulmasına ve daha sonra da bu bellekten hareketle yaratılan ve gösterilen çağdaş yorumların zenginliğine ve etkinliğine bağlıdır (Özdemir 2012:121). Öncelikle kültürel bellekten yararlanılarak yeni kültürel kodlar da oluşturulmaktadır. Güncel veriler ve dinamiklerle bu kodlar birleştirilmekte ve yeni ihtiyaçlar ortaya konulmaktadır. Bu durum kendi döngüsü içinde devam etmektedir.

Yukarıdaki durumu herhalde Ritzer'in şu sözleri özetlemektedir: "Tüketim araçları insanlara istediklerini vermek, yeni istekler yaratmak ve süreç içinde bu istekleri karşılayanlara kar etme olanağı sağlamak üzere çoğaldı" (Ritzer 2011:51). Ancak yaratılan yeni isteklerle beraber kültürel kimliklerde de değişimler meydana gelmektedir. Diğer taraftan sağlıklı ve başarılı kültür değişmesi hesaba katılmamaktadır. Kültürün yapısı toplumdaki bireylerin yerleşmiş değerleri, zihinsel tutumları, hayat görüşü, alışkanlıkları, edindikleri bilgiler gibi etkenlerden oluşmaktadır. Bu durumlar göz önünde bulundurulmadan gerçekleşen değişimler pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Böylece kültürün olumsuz anlamda tüketildiğini görmekteyiz.

Kültürün tüketimi sorununun doğruyu söylemek gerekirse ne kültürel içeriklere ne de "kültür izleyicisi"ne bağlı olduğu görülür. Belirleyici olan herhangi bir eseri yalnızca birkaç bin ya da milyonlarca kişinin izlemesi değil; bu eserin, yılın arabası gibi, yeşil alanların doğası gibi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak bugün evrenselleşmiş olan üretim boyutu içinde üretildiği için, geçici bir göstergeden ibaret olmaya mahkum olmasıdır: Bu boyut çevrim yeniden çevrim boyutudur. Kültür artık kalıcı olarak üretilmez (Baudrillard 2012:114). Kültür kalıcı olarak üretilmediği için henüz kalıcılığını koruyan eski kültürel değerlerle geçici yeni değerler arasında bir çatışma yaşanmaktadır. Dolayısıyla kültür değişimleri sosyal ve psikolojik açıdan bazı uyumsuzluklara neden olmaktadır. Ancak toplumdaki bireyler kültürel değişimin bu olumsuz yönlerini günlük eğlenceli kültür içinde çok fazla çözümleyememektedirler.

Eğlenceli kültürün olumsuz yanlarıyla ilgili Adorno'nun çok daha net bir tespiti vardır: "Günümüzde kültürle eğlencenin kaynaşması yalnızca kültürün alçaltılmasıyla değil, eğlencenin zorla entelektüelleştirilmesiyle de gerçekleşir. Bu, insanın eğlenceyi artık yalnız kopya olarak, yani sinema çekimi ya da radyo kaydı biçiminde tatmasından belli olur" (Adorno 2007:77). Eğlencenin bu şekilde tüketilmesi aslında çoğunlukla ekonomiyle ilgilidir. Bu kaçınılmaz bir durumdur ve kültürel değerler ekonomide kullanılacaktır.

Son dönemdeki gelişme ve değişimler, öncelikle ekonominin de bir kültür yaratma ve tüketme alanı olarak kabul edilmesini yaygınlaştırmıştır. Ekonomik alandaki her türlü kültürel değerlendirme, öncelikle yerleşik kültürel yapıyı esas almaktadır (Özdemir 2012:31). Ekonomi de medya gibi hem kültürden beslenmekte hem de kültürü yönlendirmektedir. Bu anlamda ekonomiyle medya birbirleriyle sürekli bir paslaşma halindedir. Ekonomi kendi sürekliliği ve gelişimi için çoklu medyayı kullanmaktadır.

Çoklu medya, kültür ekonomisinin temel bir ürünü/alanı olmasının yanında, moda, reklam, film, tiyatro gibi diğer sektörlerin de temel bağlamı durumundadır. Kültürel ürünler için gerekli olan talebin yaratılması ve kitlesel tüketiminin sağlanması, öncelikle ayartıcıların etkili kullanımı ile gerçekleşebileceği açıktır (Özdemir 2012:36). Bu yeni ayartıcılar yeni dünyanın da dinamiklerini oluşturmaktadır.

Yeni dünyanın kökleri 1960'ların sonunda, 1970'lerin ortalarında üç *bağımsız* sürecin tarihsel olarak bir araya gelmesine uzanıyor. Bu süreçler, enformasyon teknolojisi devrimi; kapitalizmin de devletçiliğin de ekonomik krize girmesi ve peşinden yeniden yapılanmaları ve liberteryanizm, insan hakları, feminizm ve çevrecilik gibi kültürel ve toplumsal hareketlerin yeşermesidir. Bu süreçler arasındaki etkileşim ve bunların yol açtığı tepkiler yeni bir egemen toplumsal yapıyı, yani ağ toplumunu; yeni bir ekonomi, enformasyonel/küresel ekonomiyi ve yeni bir kültürü, gerçek sanallık kültürünü yaratmıştır. Bu ekonomi, bu toplum ve bu kültüre içkin mantık, karşılıklı bağımlılık içindeki bir dünyada toplumsal eylemin ve kurumların temelinde yatmaktadır (Castells 2007:486).

Üretim ilişkilerinde, iktidar ilişkilerinde ve deneyim ilişkilerinde yapısal bir dönüşüm gözlemlendiğinde, yeni bir toplum doğar. Bu dönüşümler uzam ve zamanın toplumsal biçimlerinde de aynı ölçüde ciddi değişikliklere ve yeni bir kültürün doğuşuna yol açar (Castells 2007:492). Günümüzde bu yeni kültür çok hızlı bir şekilde oluşmakta hatta değişmektedir. Toplumdaki bireyler bu hızlı kültürel değişimleri yakalamaya çalışırken yukarıda da değindiğimiz gibi pek çok çatışma yaşayabilmektedir. Kendi geçmiş kültürel kimliğiyle öteki olan yeni kültürel kimlik arasındaki çatışmadır.

Çünkü Akdemir'in de dediği gibi, "ötekini" göz ardı ederek kimliğimizi oluşturmamız mümkün değildir. Zevklerimizi, arzularımızı, bakış açılarımızı, fikirlerimizi ve inançlarımızı kendi başımıza yoktan yaratamayız, belirli bir kültür ortamında gerçekleştiririz. Bu kültürel kimliğin tanımlanması ve ifade edilmesinin ön-koşuludur. Kültürel kimlik var olmadan hiçbir kişi var olamaz (Akdemir 2010). Kültürel kimlik devlet politikalarını dolayısıyla siyaseti de belirlemektedir. Sonuçta kimlik arayışı hem bireysel, hem kültürel hem de toplumsal düzeyde gerçekleşmektedir.

Milliyetçilik, yerelcilik, etnik ayrılcılık ve kültürel komünler genel olarak toplumdan ayrılımlar ve toplumsal kurumları aşağıdan yukarı değil de içeriden dışarıya doğru ve "biz kimiz" sorusunu onlara mensup olmayanların karşısına koyarak yeniden inşa etmişlerdir (Castells 2007:506). Aslında her dönemde yeni dinamiklerle beraber kültürel kimlik de yeniden inşa edilmektedir. Toplumlar da siyaset de bu kültürel kimlikler üzerinden belirlenmektedir. Ancak dünyada genellikle kültürel kimlik değişiminde devlet politikaları, olması gerektiği gibi gerçekçi değil de daha çok çıkarıcı bir tutum izlemektedirler.

Bundan dolayı, siyaset bir tiyatroya dönüşüp siyasi kurumlar iktidar mercilerinden ziyade pazarlık ajansları haline gelirken, dünyanın dört bir yanında yurttaşlar savunmacı tepki veriyor ve devleti kendi iradeleriyle korumak yerine devletten gelecek zararı önlemek üzere oy kullanıyor (Castells 2007:500). Bu tepkilerin de toplumda pek çok etkileri meydana gelmektedir. Çevrecilik ekseninde gelişen tepkiler ve etkiler ile medyanın gözdesi olur. Ancak olan ile gösterilenler arasında da farklılıklar yer alır.

Medya ile çevrecilik arasındaki sembiyotik ilişki, birçok kaynaktan beslenir. Öncelikle, 1970'lerden itibaren hareket içinde yaygınlık kazanan şiddet içermeyen, doğrudan eylem taktikleri, haberi yapılmaya yatkın malzemeler sundu; özellikle de haber programlarının yeni görüntülere gereksinim duyduğu dönemlerde. Çevreci eylemcilerin çoğu, Fransız anarşist geleneğindeki *l'action exemplaire* (örnek eylem), zihinleri sarsan, tartışma başlatan, harekete geçiren dikkat çekici bir eylem gerçekleştirme taktiğini, yaratıcı bir biçimde kullandı (Castells 2006: 242). Zamanla dünyada da yerini bulan bu eylemleri Türkiye'de de aktif bir şekilde gördük ve görmeye devam etmekteyiz. Türkiye'de son dönemdeki "Gezi Olayları" da bu duruma çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Kültür, ekonomi ve medya yukarıda bahsettiklerimiz doğrultusunda birbirlerini bir döngüsellik çerçevesinde müdahaleli ya da müdahalesiz olarak etkilemektedir ve kültürel kimliği yeniden yapılandırmaktadır.

Bu yapılanmada çatışmalar illa ki olacak. Hatta bir yerde bu çatışmalarla hem bireysel hem de toplumsal olarak kendimizi daha iyi tanımaya çalışarak gelişmekteyiz. Ancak kendimizi ve yaşadığımız kültürü iyi değerlendiremezsek gelişmeyi bırakın sahip olduğumuz değerlerden de yoksun kalabiliriz. Çünkü bu çatışma hem psikolojik hem ekonomik hem de kültürel bir çatışmadır. Kalcılığını koruyan kültürü iyi özümsemeden yeni popüler kültürleri yaşarken süreci tam idrak edemeyebiliyoruz.

Popüler kültürün de bir işlevi var. "Popüler kültür, kültürel 'şeylerin' teknolojik araçlarla üretimi ve geniş iş bölümü etrafında kurulan kapitalist mal üretimi, pazarlaması, dağıtımı ve tüketimi biçimlerine dayanan bir kültürdür. Bu biçim olmayınca, örneğin teknolojik çoğaltma, seri üretim, tv veya basın olmayınca, bu araçlara dayanan böyle bir kültür biçimi de olmaz. Günümüzde popüler kültür, kitle üretimi yapan pazarın ekonomik, siyasal ve bilişselliklerinin ifadesi olan kitle kültürünün somut şekillerinden biridir" (Erdoğan; Alemdar 2005: 34). Dolayısıyla popüler kültürler her zaman olacaktır, olması da gerekmektedir. Çünkü bir yerde diyebi-

liriz ki popüler kültür, geleneksel ya da klasik kültürün nefes aldığı duraklardır. Bu kadar rağbet görmesi de bundandır. Örneğin klasik müziği geleneksel kültür, pop müziği de popüler kültür olarak düşünürsek klasik müziği çok sevsek bile her zaman her yerde aynı şekilde dinlemiyoruz. Günümüz hız çağı ve biz de tıpkı müzik kültürümüzde olduğu gibi daha kolay tüketebileceğimiz şekillerini arıyoruz. Aramasak bile bize öyle sunulduğu için bu durumu kabulleniyoruz. Ancak bu durum bazı olumsuz durumları da beraberinde getirebiliyor.

Kültür, kimlik ve medya eskiden daha yavaş ve derinden şekillenirdi. Günümüzde ise değişken, yüzeysel ve hızlı şekilleniyor. Dolayısıyla sindirilmiyor. Sindirilmediği için de kendimizi eğer sadece popüler kültürlerle tanımlamaya ve anlamlandırmaya çalışırsak başarısız oluyoruz. Çünkü binlerce yıllık bilgi, görgü ve deneyim süzgecinden geçmiş olan geleneksel kültürlerden yararlanmak varken bireysel ve sosyal olarak olumsuz anlamda kendimizi tekrara düşüyoruz, elimizdeki zenginliği kullanamamış oluyoruz. Dolayısıyla bu kadar olanağın ve fırsatın olduğu dünyada bireysel ve toplumsal ya da kimlik ve kültür açısından büyük bunalımlar yaşayabiliyoruz.

Sonuç

Günümüzde medya gösterisi küreselleşmenin belirleyici özelliklerinden biri haline gelmiştir. Medya, hem kültür ve toplumdan beslenirken hem de kültür ve toplumu etkilemekte ve yönlendirmektedir. Gösteri kaynağı olan medyanın ülkelerin yönetiminde kültürel etkenleri de kullanarak nasıl belirleyici olduğu ve yaşam biçimlerimizi nasıl değiştirdiği de yeni kültürel dinamiklerle gözlenebilmektedir.

Medya, toplum içindeki tüketen insan için politika ve ticaretle birleştirilerek kullanılmakta, bu kullanımda medyada kültürel bellekten yararlanılarak yeni kültürel kodlar oluşturulmakta, güncel veriler ve dinamiklerle bu kodlar birleştirilerek yeni ihtiyaçlar oluşturulmaktadır. Bu ihtiyaçlar karşılanırken ihtiyaçlar doğrultusunda tükettiğimiz kültürle, kültürel kimliğimiz yeniden oluşmaktadır. Ancak bu oluşumun sosyal ve psikolojik açıdan, yaşam ve tüketim biçimimiz açısından, iletişim kurma ve üretim açılarından olumlu ve olumsuz etkenleri vardır.

Kültür kalıcı olarak üretilmediği için henüz kalıcılığını koruyan eski kültürel değerlerle geçici yeni değerler arasında bir çatışma yaşanmaktadır. Dolayısıyla kültür değişimleri sosyal ve psikolojik açıdan bazı uyumsuzluklara neden olmaktadır. Ancak toplumdaki bireyler kültürel değişimin bu olumsuz yönlerini günlük eğlenceli kültür içinde çok fazla çözümleyememektedirler. Kültürel anlamda sağlıklı ve başarılı bir gelişim için bu etkenleri iyi değerlendirmek gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Adorno, Theodor (2007). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akdemir, A. Muhsin. "Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu", e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/download/75/69, 2010 (10 Ocak 2014)
- Baudrillard, Jean (2012). *Tüketim Toplumu*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castells, Manuel (2007). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür-İkinci Cilt:Kimliğin Gücü*, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- _____ (2007). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür- Üçüncü Cilt: Binyılın Sonu*, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, İrfan; Alemdar Korkmaz (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*, Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Kellner, Douglas (2010). *Medya Gösterisi*, İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Özdemir, Nebi (2008). *Medya Kültür ve Edebiyat*, Ankara: Geleneksel Yayınları.
- _____ (2012). *Kültür Ekonomisi ve Yönetimi - Seçki*, Ankara: Hacettepe Yayıncılık.
- Ritzer, George (2011). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Time_dergisi_yılın_adamı_listesi (10.02.2014)

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE MODERNİTE 1.OTURUM

YOUTH AND CULTURAL MODERNITE 1.SESSION

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Hasan GÜL

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEKİ İLGİ ALANLARI ÜZERİNE ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİNDE BİR ARAŞTIRMA

Aysun ÇETİN*, Melike ŞENTÜRK**, Arzu ALACALAR***

ÖZET

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin mesleki ilgi alanları ile yaş, cinsiyet, baba mesleği, aile geliri ve okudukları bölümler gibi bazı demografik değişkenlerin ilişkisi incelenmiştir. Böylece öğrencilerin, değişik kariyer tercihleri yapmalarında belirleyici rol oynayan "mesleki ilgi" alanları ve kişilikleri ile ilgili farkındalıklarını artırmak ve daha isabetli mesleki seçimler yapmalarına küçük de olsa bir katkı sunmak hedeflenmiştir. Bunun için, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde okuyan 262 öğrenciden alınan verilerle araştırma yapılmıştır. Mesleki İlgiyi (Mi) ölçmek için, Holland (1959) tarafından geliştirilen "Mesleki Tercih Envanteri"nden yararlanılmıştır. Araştırmada sonuçlar, Holland'ın RIASEC olarak bilinen Gerçekçi (Realistic), Araştırmacı (Investigative), Artistik (Artistic), Sosyal (Social), Girişimci (Enterprising) ve Geleneksel (Conventional) mesleki ilgi sınıflandırmasına göre yorumlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin mesleki ilgi alanları ve bölüm tercihleri arasında anlamlı bir farklılık görülmezken; erkek öğrenciler daha girişimci, kız öğrenciler daha fazla artistik (yaratıcı) ilgiye sahip çıkmıştır. Babası kendi işini yapan öğrenciler girişimci; babası kamuda çalışanlar araştırmacı ve babası özel sektörde çalışan öğrenciler ise daha fazla geleneksel mesleki ilgiye sahip bulunmuştur. Son olarak, çocukluğu il merkezinde geçen öğrenciler, çocukluğu köy ve kasabada geçenlere göre daha fazla girişimci mesleki ilgiye sahiptir bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mesleki İlgi, Mesleki Tercih Envanteri

A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS' VOCATIONAL INTERESTS IN ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

ABSTRACT

This study is designed to investigate the relationship between students' vocational interests and demographic factors such as age, gender, father's occupation, income of the family and university majors. It is aimed to increase the awareness of students regarding their vocational interests and personalities and help them to make fitting vocational choices. In order to do that an empirical work has been carried out with the data collected from 262 students studying at the faculty of economics

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İşletme Bölümü.

** Arş.Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İşletme Bölümü.

*** Arş.Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İşletme Bölümü.

and administrative sciences at Ondokuz Mayıs University. In order to measure vocational choices "Vocational Preferences Inventory", which had been developed by Holland (1959), has been used. Findings have been interpreted according to Holland's vocational preferences classification of realistic, investigative, artistic, social, enterprising and conventional types which are also known as RIASEC. According to the results, a relationship between vocational choices and preferred majors has not been detected. Moreover, male students are found to be inclined to enterprising preferences whereas female students are inclined to artistic preferences. In addition, students' fathers' occupations are found to be related with students choices. Self-occupied fathers lead to enterprising preferences whereas officer fathers lead to investigative preferences and private sector worker fathers lead to conventional preferences. Lastly, students who have grown up in cities are more inclined to enterprising preferences compared to students who have grown up in villages and towns.

Key Words: Vocational Interest, Vocational Preferences Inventory

1.Giriş

"Büyüyünce ne olmak istiyorsun?" sorusu, pek çok kişinin çocukluktan itibaren en çok karşılaştığı sorulardan birisidir. Aslında bu soruyu soranlar "hangi mesleği seçeceksin?" sorusunun cevabını öğrenmek istemektedirler. Peki, bir insanın bir mesleği seçmesi yada seçmemesi başkaları için neden bu kadar önemli olmaktadır. Çünkü, kişiler açısından meslek seçimi, hayatın tüm alanlarını etkileme gücüne sahip önemli kararlardan bir tanesidir. Meslek seçimi aslında biraz da yaşam tarzı seçimidir.

Üstelik meslek seçimi, sadece seçimi yapan kişiler açısından değil, aynı zamanda toplumsal açıdan da son derece önemli bir konudur. Doğru yapılmamış mesleki tercihler, kişilere başarısızlık, verimsizlik ve mutsuzluk getirirken; toplumlara da kısıtlı olan ülke kaynaklarının doğru yönde kullanılmasını engellediğinden büyük ekonomik, sosyal ve psikolojik maliyetler getirmektedir. Bu yüzden de gelişmiş ülkeler yüzyıldan fazla zamandan beri, ortaöğretimden başlamak üzere öğrencilerin mesleki ilgi alanlarını tespit etmek, yönlendirmek ve danışmanlık yapmak üzere kurumsal düzenlemeler oluşturmuşlardır.

Ülkemizde ise, orta öğretim ve yüksek öğretim düzeyinde öğrencilerin mesleki ilgi alanlarını tespit etmeye ve mesleki yönlendirmeye ilişkin sistematik çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Bu çalışmanın yazarları da, üniversitede görev yaptıkları yıllar içerisinde öğrencileriyle sohbetlerinde bu tespiti doğrular nitelikte bazı gözlemler elde etmişlerdir. Buna göre, üniversite öğrencilerinin çoğu, kazandıkları bölümleri isteyerek tercih etmemişler, isteyerek tercih edenler ise, niye tercih ettiklerini bilmiyorlar. Bilerek tercih yapanların çoğu ise, sahip olmak istediği mesleğe ilgisi ve yatkınlığı olup olmadığını bilmiyorlar. Yine çoğu, ilgi alanlarının, neyi istediklerinin veya neyi istemediklerinin farkında değildirler.

Bu araştırmanın temel motivasyonu da üniversite öğrencilerinin ilgi alanlarını araştırmak ve ilgi alanları ile bölüm tercihleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Böylece, halihazırda eğitim alacağı bölümü seçmiş ama henüz bir kariyer seçiminde bulunmamış öğrencilerin kişilik ve ilgi alanları ile farkındalıklarını artırmaya yönelik küçük de olsa bir katkı yapmak hedeflenmiştir. Mesleki çevreler ve kendi mesleki ilgi alanları hakkında yeterli bilgiye sahip olan öğrencilerin, olmayanlara kıyasla daha doğru ve isabetli mesleki seçimler yapacağı kuşkusuzdur. Bunun için 19 Mayıs Üniversitesinde Holland'ın Mesleki İlgi (Vocational Interest) tipolojisi çerçevesinde öğrencilerinin mesleki ilgi alanları üzerine bir araştırma yürütülmüştür.

2.Mesleki İlgi Teorisi

İlgi sözlük anlamı olarak, "belirli bir olay veya etkinliğe yakınlık duyma, ondan hoşlanma ve ona öncelik tanıma" demektir (TDK, Büyük Türkçe Sözlük). "İlgi alanları" bireyleri belirli faaliyetlere yöneltmekte ve belirli davranışları benimseyerek yeni beceriler geliştirmelerini sağlamaktadır (Almeida, 2013). Mesleki ilgi ise, belirli bir mesleki etkinliğe ya da meslek özelliklerine yönelik bireyin gösterdiği olumlu tutum, yönelme ya da seçici dikkat olarak tanımlanmaktadır (Deniz, 2009). Mesleki ilgiyi kısaca bireyleri profesyonel mesleklerine yönelten ilgi alanları olarak ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda mesleki ilgiler, kişilerin değişik kariyer tercihleri yapmasında belirleyici olan etmenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Schmitt-Rodermund, 2004: 501).

Geçtiğimiz yarım yüzyıldan fazla zamanda araştırmacılar "mesleki ilgiler"e ilişkin çeşitli teoriler geliştirmiş ve tanımlar yapmışlardır (Mount vd, 2005: 449). İlginin ne olduğu ve nasıl ölçülebildiği konusundaki çalışmalar ilk olarak 1900'lü yılların başında Carneige Teknoloji Enstitüsünde yapılmıştır (Koç, 1996'dan aktaran Kamaşak ve Bulutlar, 2010). Daha sonraki yıllarda Strong tarafından mesleki alanlara göre ilgilerin profilini belirlemeye yönelik olarak hoşlanım, fark etmez ve hoşlanmam gibi cevaplama seçenekleri olan ve bu alandaki ilk ilgi envanteri olma özelliğini koruyan Strong Mesleki İlgi Envanteri (SII), geliştirilmiştir (Flores vd.,2006).

Konuya verilen önemin artışına paralel olarak geliştirilen pek çok ilgi envanteri arasında, halen dünyada en fazla tercih edilen mesleki yetenek testi olan John Holland'ın "Mesleki Tercih Envanteri (Vocational Preference Inventory)" literatüre dahil olmuştur.

John L. Holland (1959:35), mesleki ilgi teorisini ilk olarak önerdiği makalesinde kişilerin mesleki ilgilerini belirlemek için daha önceden önerilmiş teorilerin konuyu bütüncül ve gözlemlenebilir bir biçimde ele almadığına değinerek bunu amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmasında, öncelikle mesleki tercihlerin sınıflandırılmasına katkı sağlayacağını düşündüğü "mesleki çevreler" sınıflandırmasını yapmıştır. Daha sonra benzer kişilik özelliklerine sahip kişilerin benzer mesleki tercihlere sahip olacağı varsayımından yola çıkarak mesleki ilgi sınıflandırmasını gerçekleştirmiştir (Holland, 1966:278).

Holland belirli kişilik özelliklerine dayanarak yaptığı bu sınıflandırma çerçevesinde bir ölçek geliştirmiş ve bu ölçekle birlikte çeşitli mesleklerden tercih edilenlerin belirlendiği bir envanteri 10000'den fazla öğrencinin yer aldığı bir örnekleme uygulayarak hangi sınıflandırma altında hangi mesleğin yer alacağını belirlemiştir (Holland, 1966: 280). Daha sonra ölçek tahmin edebilirliğinin sınanması adına 973 erkek çalışan üzerinde tekrar uygulanmıştır. Fine (1955) ve Roe (1954)'nun yapmış oldukları sınıflandırmalar ile birlikte Vernon (1949), Guilford vd. (1954) ve Palmer ve McCormick (1961)'in faktör analizlerini referans alarak, Holland'ın sınıflandırmasının lise ve üniversite öğrencilerinin mesleki ilgilerinin belirlenmesinde kullanılabileceği fikrine varılmıştır. Hatta bazı yazarlar, bireylerin ilgilerinin 17-18 yaş civarında netlik kazanacağı (kristalleşme) varsayımından hareketle, bu yaştan önce yapılan ilgi envanterlerinin yorumlanmasında dikkatli olunması gerektiğini belirtmektedirler (Deniz, 2008).

Çalışmalar kapsamında, RIASEC olarak bilinen Gerçekçi (Realistic), Araştırmacı (Investigative), Artistik (Artistic), Sosyal (Social), Girişimci (Enterprising) ve Geleneksel (Conventional) mesleki ilgi alanları belirlenmiştir (Holland, 1966:280):

2.1.Gerçekçi (Realistic) Mesleki İlgi: (Teknik ve Kalifiye Meslekler)

Makinelerin, araç-gereçlerin ve hayvanların sistemli bir şekilde idare edilmesini içeren faaliyetlerin tercih edildiği (Mount vd., 2005:450) bu sınıfta somut başarıların maddi olarak ödüllendirilmesi söz konusudur (Holland, 1996: 398). Bu sınıftaki kişiler kendilerini becerikli, muhafazakâr ve sosyal yeteneklerden yoksun görürler. Ayrıca diğer insanlarla ilişki kurmaktan kaçınırlar. Kurallara uygun davranışlar ve pratik başarılar bu gruptakiler için önemlidir. Marangoz, traktör kullanıcısı gibi meslekler bu sınıfta yer alır.

2.2.Araştırmacı (Investigative) Mesleki İlgi: (Bilimsel Meslekler)

Bilginin geliştirilmesine ya da kazanımına önem veren bu sınıftaki bireyler analitik düşünen, meraklı, düzenli ve dikkatli kişilerdir (Holland, 1996: 398; Mount vd., 2005: 450). Doğal ya da sosyal fenomenleri incelemek, anlamak ve kontrol etmek isterler. Kendilerini zeki, şüpheli ve akademik yeteneklere sahip görürken, kişilerarası ilişkiler konusunda başarısız olduklarını düşünürler. Bu sebeple ikna ve satış faaliyetleri gerektiren işlerden kaçınırlar. Şüpheli olmak, bir konu üzerinde istikrarla çalışmak ve yeni bilgileri belgelemek bu bireyler için önem arz eder. Psikolog, mikrobiyolog vb. meslekler bu grupta yer alır.

2.3.Artistik (Artistic) Mesleki İlgi: (Sanatsal, Müzikle İlgili ve Edebi Meslekler)

Etkileyici, bağımsız, özgün ve iç gözleme sahip insanlar artistik sınıf içerisinde yer alır (Mount vd, 2005: 450). Bu sınıftaki bireyler edebi, müzikle ilgili ve sanatsal faaliyetleri icra etmekten zevk alırlar (Holland, 1996: 398). Fikirlerin, duyguların ve düşüncelerin yaratıcı bir şekilde ifade edilmesi önem arz eder. Bu gruptaki kişiler kendilerini deneyime açık, yaratıcı ve entelektüel görürken büro işlerini halletmek için gereken özelliklerden yoksun olduklarını düşünürler. Bunun nedeni rutinlerden ve koyulan kurallara uymaktan kaçınan bir yapıda olmalarıdır. Hayal gücü, yaratıcılık, sanatsal yetenek ve estetik bakış açısının gerekli görüldüğü bu sınıfa ait mesleklere müzisyenlik ve iç tasarımcılık örnek olarak gösterilebilir (Holland, 1996: 399).

2.4. Sosyal (Social) Mesleki İlgi: (Öğretme ve Yardım Etme Meslekleri)

Yardım etme, öğretme, danışmanlık yapma, vb. faaliyetlerin tercih edildiği bu sınıfta diğer kişilerin refahı ve sosyal hizmet önemli değerlerdir (Holland, 1996: 398).Bu sınıftaki bireyler diğer insanlarla birlikte çalışmaktan ve onlara yardım etmekten hoşlanırlar (Mount vd, 2005: 450). Kendilerini empati yetenekleri gelişmiş, sabırlı ve kişilerarası ilişkiler konusunda başarılı kişiler olarak görürler. Bunun yanında mekanik ve teknik açılarından da kendilerini başarısız bulurlar. Bu gruptaki meslekler de kişilerarası ilişkiler konusunda uzmanlık gerektiren, iyileştirme ve öğretme gibi yetilere sahip kişilerin icra edebilecek danışmanlık, rahiplik gibi mesleklerdir (Holland, 1996: 399).

2.5.Girişimci (Enterprising) Mesleki İlgi: (Yönetim ve Satış Meslekleri)

Örgütsel hedefleri yakalamak veya ekonomik kazanç elde etmek adına başkalarını etkilemeyi sağlayan faaliyetlerin değer gördüğü bu sınıfta ikna, manipülasyon ve diğerlerini yönetme en önemli meziyetlerdir (Holland, 1996: 398; Mount vd, 2005: 450). Bu sınıfta maddi kazançların yanı sıra sosyal statü elde etmek de eşit derecede önemlidir. Bu sınıfa ait kişiler kendilerini ikna ve satış yeteneği anlamında yetkin görürler ama bilimsel becerilerinin düşük olduğunu düşünürler. Bu sebeple bilimsel ve kavranması zor konulardan kaçınırken ikna ve manipülasyon konularında istekli olurlar. Bu grupta egemenlik altına alma ve kendine gü-

venmenin yanı sıra finansal ve maddi başarılar elde etmeye önem verilir (Holland, 1996: 399). Avukatlık, perakende satış müdürlüğü vb. meslekler bu grupta yer alır.

2.6. Geleneksel (Conventional) Mesleki İlgisi: (Memuriyete İlişkin Meslekler)

Düzenli rutinlerin hâkim olduğu, standartların oluşturulduğu ve uygulandığı bu sınıfta sosyal, politik ve ekonomik alanda güç sahibi olmak ve finansal başarılar elde etmek önemlidir (Holland, 1996: 398). Bilgi işleme, kayıt yapma, materyallerin kopyalanması gibi faaliyetler ön plana çıkar (Mount vd., 2005: 450), örgütsel yetenekler, uyumluluk ve güvenilirlik değer görür (Holland, 1996: 399). Bu sınıftaki bireyler kendilerini iş ve üretim konularında teknik yeteneklere sahip olarak görürken sanatsal yeteneklerinin de olmadığını düşünürler. Belirsiz ve yapılandırılmamış görevlerden kaçınırlar, belirli standartları karşılamak üzere sayılarla ve kayıtlarla çalışmayı tercih ederler. Muhasebecilik, üretim yöneticiliği, vb. bu grupta yer alan mesleklerdendir.

Holland'ın mesleki ilgi teorisine yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmaların çoğunluğu belirlenen tipolojinin kişilik özellikleri ile ilişkisinin tespit etmeye ve bireylerin kariyer yollarını tahmin etme başarısını ölçmeye yöneliktir (Costa vd., 1984; Gottfredson vd., 1993; Mount vd., 2005; Wille vd., 2010). Çalışmalar bireylerin kişilikleri ile uyumlu iş ortamlarında gelişme gösterdiklerini; tersi şekilde kişilikle iş ortamı arasında uyumsuzluk bulunmasının kişiyi tatminsizlik, istikrarsız kariyer yolları ve düşük performansa sürüklediğini göstermiştir (Holland, 1996:397).

3. Araştırma

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın ana amacı, Holland'ın mesleki ilgi tipolojisi çerçevesinde üniversite öğrencilerinin mesleki ilgi alanlarını araştırmaktır. Bunun için öncelikle, öğrencilerin yaş, cinsiyet, bölüm, anne-baba mesleği ve aylık gelir gibi çeşitli demografik özellikleri ile mesleki ilgileri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. İkinci olarak, öğrencilerin mesleki ilgi alanları ile okudukları bölümler arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Fakültede hali hazırda Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, İktisat ve İşletme bölümleri öğrenci almaktadır ve araştırmaya bu bölümler dahil edilmiştir. 2013-2014 Bahar yarıllı itibarıyla İktisat, İşletme ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde okuyan toplam öğrenci sayısı toplam 1200 civarındadır. Evreni oluşturan öğrencilerin bir kısmı, derslere devam etmediği için örneklemden çıkarılmış, geriye kalanlara basit tesadüfi yöntemle anket soruları dağıtılmıştır. Ana evrenden hesaplanan örneklem büyüklüğü, %95 güven düzeyi ve %5 anlamlılık seviyesinde 268 olarak hesaplanmıştır (Kurtuluş, 2004: 183-201). Eksik veri olabileceği veya hatalı cevaplama ihtimaline karşı 300 kişiye dağıtılmış, bunların 262'si araştırmada kullanılmıştır. Öğrencilerin araştırmaya katılımı için ders programlarına göre en uygun zamanlama seçilmiş ve gönüllük esasına dikkat edilmiştir. Ayrıca katılımı motive edici olması açısından öğrencilere küçük ikramlar dağıtılmıştır.

Araştırmada katılımcılara Mesleki İlgisi Ölçeği ve demografik sorulardan oluşan toplam 37 soru sorulmuştur. Mesleki İlgisi (MI) ölçmek için, 1959 senesinde John Holland tarafından geliştirilen mesleki tercih kuramı baz alınarak oluşturulan "Mesleki Tercih Envanteri"nden

yararlanılmıştır. Ölçek, 2002 yılında Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak tarafından Türkçeye uyarlanmış ve pilot uygulamaları yapılmış ve çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır (Kamaşak ve Bulutlar, 2010) Halihazırda ülkemizde ortaöğretim kurumlarında rehber öğretmenler gözetiminde uygulanmaktadır. 90 sorudan oluşan ölçek, tarafımızdan cevaplamayı kolaylaştırmak için her bir alt boyuta 5 soru düşecek şekilde 30 soru olarak kısaltılmıştır. Ölçekte, “Diğer insanlar için iş planlamaktan hoşlanırım”, “Küçük bir işletmeyi idare etmekten hoşlanırım”, “Bir bilim müzesini incelemekten hoşlanırım” gibi sorular bulunmaktadır.

Güvenilirlik analizi kapsamında anket formunda kullanılan ifadelerin ve ölçeğin Cronbach Alfa değerlerine ayrı ayrı bakılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri, 0.831 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığı kabul edilebilir değerlerin üzerinde ve oldukça yüksek bulunmuştur (Hair vd., 2000).

3.3.Araştırmanın Bulguları

Araştırma sonucunda elde edilen verilere SPSS 21 paket programında analizler yapılmıştır. Bu kapsamda, ilk olarak katılımcıların mesleki ilgilerine ilişkin verilerin ortalamaları, standart sapmalarına bakılmıştır. Daha sonra, araştırmanın amaçlarına uygun olarak, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Bağımsız Örneklem t-testi yapılmıştır.

Araştırmanın demografik değişkenlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki Tablo 1’de toplu olarak gösterilmektedir.

Tablo 1:Demografik Değişkenlere İlişkin Sonuçlar

Özellik	Boyutlar	F	%	Özellik	Boyutlar	F	%
Cins.	Kadın	134	51	Aile Geliri	1000 TL altı	60	23
	Erkek	128	49		1000-2000TL arası	105	40
Yaş	18-21 yaş	120	46		2000 TL’den fazla	97	37
	22-25 yaş	125	48	Baba Mesleği	Kamu sek. çal/emekli	109	42
	25’den büyük	17	6		Özel sek.çal./emekli	85	32
Bölüm	İşletme	97	37		Kendi işinde çalışan	120	22
	İktisat	85	32		Diğer (işsiz vs.)	11	4
	Kamu Yönetimi	80	31	Çocuk. Geç. Yer.	İl merkezi	154	59
Toplam		262	100		İlçe	84	32
					Kasaba/köy	24	9
Toplam		262	100	Toplam		262	100

Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımları birbirine oldukça yakın olmakla beraber % 51’i kadın, % 49’u ise erkektir. Üniversite öğrencilerinden oluşan katılımcıların neredeyse tamamının yaşlarının 18 ile 25 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Öğrencilerin kayıtlı oldukları bölümler İşletme, İktisat ve Kamu Yönetimi olup bölümler arası dağılımın dengeli bir dağılım göstermektedir. % 37 ile İşletme bölümü burada en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin aile gelirleri incelendiğinde; ailelerin % 40’ının

1000-2000 TL, % 37'sinin 2000 TL'den fazla ve % 23'ünün 1000 TL'nin altında aylık gelire sahip olduğu gözlenmektedir. Öğrencilerin baba mesleklerine bakılacak olursa, büyük çoğunluğunun (%42) kamu sektöründe çalışan veya bu sektörden emekli olduğu tespit edilmiştir. Babası kendi işinde çalışan ise 120 öğrenci (%22) bulunmaktadır. Son olarak, öğrencilerin çocukluklarının geçtiği yere bakıldığında; öğrencilerden 154 tanesinin (% 59) çocukluğunda il merkezinde, 84'ünün (%32) ilçede ve yalnızca 24 tanesinin (%9) kasaba veya köyde ikamet ettiği görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin yarısından fazlasının çocukluğunun il merkezinde geçtiği söylenebilmektedir.

Tablo 2: Öğrencilerin İlgili Alanları ve Bölüm Tercihleri Arasındaki İlişkinin Anova Sonuçları

İlgili Alanları	Ortalama			Levene Testi		Anova	
	İşl.	İkt.	Kamu	L. İst.	Anl. (P)	F	Anl. (P)
Gerçekçi	17,20	17,30	16,82	2,335	,099	,489	,614
Araştırmacı	14,74	14,81	14,71	895	,410	,031	,970
Artistik	17,11	18,00	17,42	467	,630	1,450	,236
Sosyal	20,82	20,47	20,93	5,113	,077	,481	,611
Girişimci	20,82	20,52	20,32	212	,809	,282	,754
Geleneksel	17,24	17,54	16,72	1,517	,221	,911	,403

Araştırmanın amaçları arasında yer alan öğrencilerin mesleki ilgi alanları ve bölüm tercihleri arasındaki farklılıklarının anlamlı olup olmadığını anlamak için ANOVA yapmadan önce, analizin ön koşulu olan varyansların homojenliği varsayımının sağlanıp sağlanmadığına bakılmış ve Levene testinin sonucuna göre (Tablo 2), tüm değişkenlerde varyansların homojenliği varsayımı doğrulanmıştır ($P>0,05$). Anova sonucuna göre, öğrencilerin bölüm tercihleri ile mesleki ilgi alanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Her ne kadar anlamlı olmasa da işletme bölümü öğrencileri ($\bar{x}=20,82$), iktisat ($\bar{x}=20,52$) ve kamu yönetimi ($\bar{x}=20,32$) bölümü öğrencilerine göre daha fazla girişimci ilgiye sahip bulunmuştur. Bu durumu öğrencilerin bölüm tercihlerinde ilgi alanlarından çok ücret, sosyal güvence, sınav puanı gibi pek çok dışsal faktörün etkili olmuş olabileceği şeklinde yorumlanabilecektir.

Tablo 3: Öğrencilerin Cinsiyeti ile Mesleki İlgili Alanı ile Arasındaki İlişkinin t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama	SS	F	Anl. (P)
Gerçekçi	Kadın	134	16,87	3,31	,316	,209
	Erkek	128	17,38	3,25		
Araştırmacı	Kadın	134	14,73	2,78	1,70	,890
	Erkek	128	14,77	3,09		
Artistik	Kadın	134	17,94	3,54	1,13	,035*
	Erkek	128	17,00	3,40		
Sosyal	Kadın	134	20,89	3,00	1,33	,437
	Erkek	128	20,58	3,35		

Girişimci	Kadın	134	19,85	3,50	,026	,001**
	Erkek	128	21,31	3,43		
Geleneksel	Kadın	134	17,15	3,61	2,97	,905
	Erkek	128	17,21	4,23		

**P<0.01 *P<0.05

Araştırmanın bir diğer amacı olan, arasında yer alan öğrencilerin mesleki ilgi alanları ve cinsiyeti arasındaki farklılıklarının anlamlı olup olmadığını anlamak için bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre (Tablo 3), girişimci ($p<,001$) ve artistik ($p<,005$) ilgi alanlarında öğrencilerin cinsiyeti bakımından anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Buna göre erkek öğrenciler ($=21,31$), kız öğrencilerden ($=19,85$), daha fazla girişimci ilgiye sahip bulunmuştur. Yine, kız öğrencilerin ($=17,94$) de erkek öğrencilerden ($=17,00$) daha fazla artistik mesleki ilgiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu sonuç literatürdeki bulgularla uyumlu bir sonuca işaret etmektedir.

Öğrencilerin baba mesleği ile mesleki ilgileri arasında farklılık olup olmadığını anlamak için yapılan Anova sonuçları Tablo 4'te görülmektedir. Varyansların homojenliği varsayımının sağlanıp sağlanmadığını anlamak için Levene testinin sonucuna bakılmış (Tablo 4) ve araştırmacı, girişimci ve geleneksel ilgi alanlarında söz konusu varsayım doğrulanmıştır ($P>,05$). Anova sonucuna göre ise, öğrencilerin baba mesleği ile araştırmacı ($p<,001$), girişimci ($p<,005$) ve geleneksel ($p<,005$) mesleki ilgi alanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu farklılığın nereden kaynaklandığını anlamak için Tukey çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Buna göre; babası kendi işinde çalışan öğrenciler, babası kamuda çalışan (veya emekli) öğrenciler göre (Ortalama Farkı=1,43; $P<,005$), daha fazla girişimci ilgiye sahip bulunmuştur. Babası özel sektörde çalışan (veya emekli) öğrenciler, babası kendi işini yapanlara göre (Ortalama Farkı=2,05; $P<,005$) daha geleneksel ilgiye sahip çıkmışlardır. Babası kamuda çalışan öğrenciler, özelde çalışan (Ortalama Farkı=1,51; $P<,001$) ve diğer grubundakilere oranla (Ortalama Farkı=2,76; $P<,005$) daha fazla araştırmacı ilgiye sahip çıkmışlardır.

Tablo 4: Öğrencilerin Baba Mesleği ile İlgi Alanları Arasındaki İlişkinin Anova Sonuçları

İlgi Alanları	Ortalama				Levene Testi		Anova	
	Kamu	Özel	K. İşi	Diğer	L.İst.	Anl. P)	F	Anl. (P)
Gerçekçi	17,31	17,05	17,05	16,09	554	,646	497	,685
Araştırmacı	15,49	13,90	14,99	12,72	1,409	,241	7,210	,000**
Artistik	17,85	16,94	17,84	16,00	133	,940	1,785	151
Sosyal	20,78	20,49	21,57	17,81	5,717	,001*	4,792	,003*
Girişimci	20,98	19,52	21,22	19,72	711	,546	9,939	,009*
Geleneksel	17,49	18,31	15,20	15,36	2,792	,041	4,334	,005*

**P<0.01 *P<0.05

Tablo 5: Öğrencilerin Çocukluğunun Geçtiği Yer ile İlgili Alanları Arasındaki İlişkinin Anova Sonuçları

İlgili Alanları	Ortalama			Levene Testi		Anova	
	İl Mer.	İlçe	Köy	L.İst.	Anl (p)	F	Anl (p)
Gerçekçi	17,18	16,88	17,54	2998	,052	0,450	,638
Araştırmacı	14,87	14,27	15,66	4,189	,016	2,500	,084
Artistik	17,47	17,47	17,67	1,446	,238	,032	,968
Sosyal	20,86	20,34	21,58	2,461	,087	1,556	,213
Girişimci	21,86	19,58	20,00	2,865	,059	4,754	,009**
Geleneksel	17,52	16,39	17,70	866	,422	2,551	,080

Öğrencilerin çocukluğunun geçtiği yer ile mesleki ilgileri arasında farklılık olup olmadığını anlamak için yapılan Anova testi sonuçları Tablo 5'te görülmektedir. Tablo 5'e göre, öğrencilerin çocukluğunun geçtiği yer ile girişimci ($p<,005$) mesleki ilgiye sahip olmaları arasında anlamlı farklılıklar görülmekteyken; diğer ilgi alanları açısından anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Bu farklılığın nereden kaynaklandığını anlamak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre, çocukluğu il merkezinde geçen öğrenciler, çocukluğu ilçe ve köylerde geçenlere göre daha fazla (Ortalama Farkı=1,28; $P<,005$), daha fazla girişimci ilgiye sahip bulunmuştur.

Diğer demografik değişkenler olan anne mesleği, ailenin aylık geliri ve yaş değişkenleri ile öğrencilerin mesleki ilgi alanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine Holland'ın Mesleki İlgili Envanteri uygulanmış ve ortaya çıkan bulgular ilgili literatürle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin okudukları bölümler (işletme, iktisat ve kamu yönetimi) ile mesleki ilgi alanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum öğrencilerin bölüm tercihlerinin ilgi alanlarından çok sınavdan alınan puan, ekonomik zorluklar veya ailenin isteği gibi pek çok çevresel faktörden etkilenmiş olabileceğini göstermektedir. Yine de anlamlı olmamakla birlikte beklentilerimiz doğrultusunda işletme bölümü öğrencilerinin diğerlerine göre daha fazla girişimci ilgi alanına sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmadaki bir diğer sonuç, erkek öğrencilerin daha çok girişimci ilgiye, kız öğrencilerin ise daha yaratıcı (artistik) ilgiye sahip olmasıdır. Bu sonuç pek çok farklı ülkede ve ülkemizde yapılan araştırma bulgularında da ortaya çıkan, erkek öğrencilerin girişimci ilgi ve niyetlerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu sonucunu desteklemektedir (Şeşen ve Basım, 2012: 26; Kılıç vd., 2012: 433; Linan ve Chen, 2009: 607.; Örucü vd, 2007: 27, Wang ve Wong, 2004: 164).

Anlamlı bulunan bir diğer sonuç, babası kendi işini yapan öğrencilerin daha girişimci; babası kamuda çalışan öğrencilerin daha araştırmacı; babası özel sektörde çalışan öğrenciler ise

daha fazla geleneksel ilgiye sahip olmasıdır. Bu sonuç Holland'ın ilgi alanlarının belirleyicileri olan yeteneklerin genetik olarak değil, daha çok öğrenme yoluyla rol modellerinden ve anne baba davranışlarından kaynaklandığı varsayımını doğrular niteliktedir (Holland, 1959, 1996).

Yine, çocukluğu il merkezinde geçen öğrencilerin, köy ve kasabada geçenlere göre daha fazla girişimci ilgiye sahip bulunması da araştırmanın bir diğer sonucudur. Yerleşim yeri açısından mesleki ilgilerin farklılaşp farklılaşmadığına yönelik bir çalışmaya rastlanmamış olmasına rağmen; literatürde girişimciliğin öğrenilmiş bir davranış olarak daha çok kentlere özgü bir davranış olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır (İrmiş ve Emsen, 2002; Arslan, 2002). Araştırmada öğrencilerin yaşı, aile geliri ve anne meslekleri ile mesleki ilgileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırmanın yukarıda ifade edilen sonuçları doğrultusunda şu önerilerde bulunmak mümkün olabilecektir. Kişiler açısından meslek seçimlerini etkileyen pek çok içsel (ilgi alanı, kişilik ve değerler vs.) ve dışsal faktör (gelir, sosyal güvence, yükselme, sınavlar vs.) söz konusudur. Mesleki doyum ve daha yüksek performans için bireyin kişilik tipine uygun ve ilgi alanına giren mesleklerden seçim yapmasının önemi tartışılmazdır. Ancak bunun çok kolay olmayacağı da bir gerçektir. Çünkü, Kamaşak ve Bulutlar (2010)'ın aktardığı gibi, pek çok kişi herhangi bir mesleği seçmeden önce o alana olan ilgilerinden haberdarken; bazıları, hangi alana dair ilgisi ve becerisi olduğundan habersizdir. Bazı kişiler de ancak yaşadığı deneyimler sonrasında kendi ilgi alanlarını keşfedebilmektedir. Bazen de kişiler ilgi alanlarının farkında olmakla birlikte, mesleklerini ilgi alanları doğrultusunda değil mecburiyetleri doğrultusunda seçmek zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla kariyer seçiminde bulunmadan önce, öğrencilerin kişilik ve ilgi alanları ile farkındalıklarının olması çok önemlidir. Bu yüzden de gelişmiş ülkelerde ortaöğretimden başlayarak tüm eğitim süreçlerinde öğrencilere, ilgi alanları ve kişilikleri hakkında bilgilendirme, yönlendirme ve danışmanlık yapacak sistematik çalışmalar yürütülmektedir. Kıt olan bireysel ve toplumsal kaynakların boşa harcanmaması için ülkemizde de öğrencilerin ilgi alanlarını keşfetmelerini sağlayacak düzenlemeler yapılmalı, böylece isabetli meslek seçimlerine yönelmeleri sağlanmalıdır.

Her araştırmada olduğu gibi, bu araştırmada da birtakım kısıtlılıklar mevcuttur. Bunlardan ilki, zaman ve bütçe kısıtlılıkları dolayısıyla evrenin dar tutulmasıdır. Daha geçerli sonuçları elde edilmesi adına anket uygulanacak örneklemin daha büyük bir evrenden seçilmesi özellikle demografik çeşitliliği de beraberinde getireceğinden uygun olacaktır. İkinci olarak anket yalnızca İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine uygulanmıştır. Bu mesleki ilgilerin çeşitliliği açısından bir kısıt oluşturmaktadır. Anketin farklı bölümlerden öğrencilere de uygulanması ya da daha ilgilerine yönelmemiş lise öğrencilerine uygulanması bu kısıtı ortadan kaldıracaktır.

KAYNAKLAR

- Almedia, Patricia, I. L., Ahmetoglu, Gorkan, ve Chamorro-Premuzic, Tomas (2014), "Who Wants to Be an Entrepreneur? The Relationship Between Vocational Interests and Individual Differences in Entrepreneurship", *Journal of Career Assessment*, 22 (1), 102-112.
- Arslan, Kahraman (2002), "Üniversiteli Gençlerde Mesleki Tercihler ve Girişimcilik Eğilimleri", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2002/6, 1-11, 3-11
- Costa, Paul T., Mccrae, Robert R. ve Holland, John L. (1984), "Personality and Vocational Interests in an Adult Sample", *Journal of Applied Psychology*, 69 (3), 390.
- Deniz, Kaan Zülfikar (2008), *Uzmanlık Gerektiren Mesleklere Yönelik Bir İlgi Envanteri Geliştirme Çalışması*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/4373/4862.pdf> (Erişim tarihi 10.5.2014)
- Deniz, Kaan Zülfikar (2009), "Mesleki Alan İlgi Envanteri (MAİ) Geliştirme Çabası" Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2009. Cilt:V1, Sayı:1, 289-310
- Fine, Sidney A. (1955), "A Structure of Worker Functions", *The Personnel and Guidance Journal*, 34 (2), 66-73.
- Flores, L.Y., Spanierman, L.B., Armstrong, P.I., ve Velez, A.D. (2006). Validity of the Strong Interest Inventory and Skills Confidence Inventory With Mexican American High School Students. *Journal of Career Assessment*, 14 (2), 183-202
- Gottfredson, Gary D., Jones, Elizabeth M. ve Holland, John L. (1993), "Personality and Vocational Interests: The Relation of Holland's Six Interest Dimensions to Five Robust Dimensions of Personality", *Journal of Counseling Psychology*, 40 (4), 518.
- Guilford, J. P., Christensen, Paul R., A. Bond Jr, Nicholas, ve Sutton, Marcella A. (1954), "A Factor Analysis Study of Human Interests", *Psychological Monographs: General and Applied*, 68 (4), 1-38.
- Hair, J. F.; Bush, R.P. ve Ortinau, D.J. (2000). *Marketing Research A Practical Approach for the New Millenium*, 5th Edition, prentice Hall.
- Holland, John L. (1959), "A Theory of Vocational Choice", *Journal of Counseling Psychology*, 6 (1), 35.
- Holland, John L. (1966), "A Psychological Classification Scheme for Vocations and Major Fields", *Journal of Counseling Psychology*, 13 (3), 278.
- Holland, John L. (1996), "Exploring Careers with a Typology: What We Have Learned and Some New Directions", *American Psychologist*, 51 (4), 397.
- Holland, John L., SORENSEN, Aage B., CLARK, Judtih P., NAFZIGER, Dean H. ve BLUM, Zahava D. (1973), "Applying an Occupational Classification to a Representative Sample of Work Histories", *Journal of Applied Psychology*, 58 (1), 34.
- Kamaşak, Rifat ve Bulutlar, Füsun (2010), "Kişilik, Mesleki Tercih ve Performans İlişkisi", *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt 2, Sayı 2*, 119-126.
- Kılıç, Recep, Keklik, Belma ve Çalış, Nevzat (2012), "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma: Bandırma İİBF İşletme Bölümü Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 423-435.
- Kurtuluş, Kemal (2004), *Pazarlama Araştırmaları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 7. Basım*, Literatür Yayınları:114, İstanbul.

- Linan, Francisco ve CHEN, Yi-Wen (2009), "Development and Cross-Cultural Application of a Specific Instrument to Measure Entrepreneurial Intentions", *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33 (3), 593-617.
- Mount, Michael K., Barrick, Murray R., Scullen, Steve M., ve ROUNDS, James (2005), "Higher-Order Dimensions of the Big Five Personality Traits and The Big Six Vocational Interest Types", *Personnel Psychology*, 58 (2), 447-478.
- Örücü, Edip, Kılıç, Recep ve Yılmaz, Özer (2007), "Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimlerinde Ailesel Faktörlerin Etkisi Üzerine Bir Uygulama", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 2 (2), 27-47.
- Palmer, George J. ve McCormick, Ernest J. (1961), "A Factor Analysis of Job Activities", *Journal of Applied Psychology*, 45 (5), 289.
- Roe, Anne (1954), "A New Classification of Occupations", *Journal of Counseling Psychology*, 1 (4), 215.
- Schmitt-Rodermund, E. (2004), "Path ways to Successful Entrepreneurship: Parenting, Personality, Early Entrepreneurial Competence and Interests", *Journal of Vocational Behavior*, 65 (3), 498-518.
- Şeşen, Harun ve Basım, H. Nejat (2012), "Demografik Faktörler ve Kişiliğin Girişimcilik Niyetine Etkisi: Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Ege Akademik Bakış*, 12, 21-28.
- Uygun, Mutlu, Mete, Sinan ve Güner, Ebru (2012), "Genç Girişimci Adayların Girişimcilik Eğilimi ve Girişimcilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler", *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 145-156.
- Wang, Clement K., ve WONG, Poh-Kam (2004), "Entrepreneurial Interest of University Students in Singapore", *Technovation*, 24 (2), 163-172.
- Vernon, P. E. (1949), "Classifying High-Grade Occupational Interests", *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44 (1), 85.
- Wille, Bart, De Fruyt, Filip ve Feys, Marjolein (2010), "Vocational Interests and Big Five Traits as Predictors of Job Instability", *Journal of Vocational Behavior*, 76 (3), 547-558.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER UYUMLULUĞU: BENLİK SAYGISI VE ÖZ-YETERLİĞİN ROLÜ

Nursel TOPKAYA*, Ayşenur BÜYÜKGÖZE-KAVAS**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin kariyer uyumluluğu ile cinsiyet, genel akademik başarı, benlik saygısı ve genel öz-yeterlik algısı arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, veri toplamak amacıyla Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği, Genelleştirilmiş Öz Yetki Beklentisi Ölçeği ve araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu 429 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 21.72'dir ($SS= 2.21$). Öğrencilerin % 51.7'sikadın ve % 48.3'ü erkektir. Araştırma sonucunda, cinsiyet ve genel akademik başarı ile kariyer uyumluluğu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Çoklu regresyon analizi sonuçları, benlik saygısı ve öz-yeterliğin kariyer uyumluluğunun anlamlı birer yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonuçları özellikle, kariyer danışmanlığı alanında çalışan uygulayıcılar ve bu alanda çalışan araştırmacılar açısından tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Kariyer Uyumluluğu, Benlik Saygısı, Öz-Yeterlik

ABSTRACT

UNIVERSITY STUDENTS' CAREER ADAPTABILITIES: THE ROLE OF SELF-ESTEEM AND SELF-EFFICACY

The aim of the study was to examine the relations between gender, grade point average, self-esteem, generalized self-esteem and career adaptability among undergraduate students. Career Adapt-Abilities Scale, Self-Esteem Scale, Generalized Self-Efficacy Scale and demographic data form were administered to the 429 undergraduate students. The mean age of the participants was 21.72 ($SD = 2.21$). Of the students, 51.7 % was female and 48.3 % of the wasmale. The results of the study demonstrated that there was no significant relationship between gender, grade point average and career adaptability. The results of multiple regression analysis showed that both self-esteem and generalized self-esteem were significant predictors of career adaptability. The findings were especially discussed for the practitioners and researches who studies in this field.

Key Words: University Students, Career Adaptabilities, The Role Of Self-Esteem, Self-Efficacy

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik AD.

** Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik AD.

Kariyer uyumluluğu, iş yaşamına katılım ve uyum sağlamayla ilgili öngörülebilir görevlerle birlikte iş yaşamındaki çeşitli değişikliklere ve çalışma koşullarına ilişkin öngörülemeyen düzenlemelerle başa çıkma konusunda hazırlıklı olmak biçiminde tanımlanmaktadır (Savickas, 1997). Kariyer uyumluluğu, bireyin kariyerine hazır oluş hali ve kariyer gelişiminin bir bileşimi olarak nitelendirilmektedir. Kariyer uyumu; kaygı, kontrol, merak ve güven olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Söz konusu boyutlar kariyer uyumunun kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Savickas ve Porfeli, 2012). Kariyer uyumluluğunun, çeşitli faktörlerden etkilendiği düşünülmektedir. Söz konusu faktörler arasında benlik saygısı ve genel öz-yeterlik algısı önemli bir yer tutmaktadır.

Kariyer uyumluluğuyla ilişkili olduğu değerlendirilen faktörlerden biri benlik saygısıdır. Benlik saygısı, bireyin değerine ilişkin kendi değerlendirmesini yansıtmaktadır. Kendisi hakkında genel olarak daha olumlu değerlendirmelere sahip bireylerin kariyer gelişimi süresince zorluklarla başa çıkmak konusunda kendini daha iyi hissettiği bilinmektedir (Duffy, 2010).

Kariyer uyumluluğuyla ilişkili faktörlerden bir diğeri ise genel öz-yeterlik algısıdır. Algılanan birçok zorluğa rağmen ilgili durumla başa çıkılabileceğine ilişkin inanç öz-yeterlik kavramının temelini oluşturmaktadır (Bandura, 1997, Akt., Flood, 2012). Benlik saygısında olduğu gibi, zorluklarla başa çıkmak konusunda kendini yeterli gören bireylerin kariyer uyumluluğunun da yüksek olduğu görülmektedir (Öncel, 2014).

Öte yandan, yapılan araştırmalar incelendiğinde cinsiyet ve genel akademik başarı ile kariyer uyumluluğu arasındaki ilişkilerin sınırlı düzeyde araştırıldığı ifade edilebilir. Kariyer uyumluluğu, mesleki başarı üzerinde önemli rolü olan bir yetkinlik alanıdır. Ancak, ülkemizde hem kariyer uyumluluğu konusunda hem de bu konuda üniversite öğrencileri ile yürütülen araştırma sayısı sınırlıdır. Bu araştırmadan elde edilecek sonuçların, özellikle kariyer danışmanlığı alanında çalışan uygulayıcılara ve bu alanda çalışan araştırmacılara katkı sağlaması beklenmektedir.

Ayrıca, araştırmanın sonuçlarının üniversite öğrencileriyle yapılacak kariyer planlama çalışmalarında da kullanılması beklenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin kariyer uyumluluğu ile cinsiyet, genel akademik başarı, benlik saygısı ve genel öz-yeterlik algısı arasındaki ilişkileri incelemektir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını, Ondokuz Mayıs Üniversite'sinin Eğitim (%24.9, 107), Fen-Edebiyat (%40.6, 174) ve Ziraat Fakültelerinde (%34.3, 147) öğrenimlerine devam eden 429 gönüllü öğrenci oluşturmuştur. Katılımcıların yaş ortalaması 21.72'dir (SS 2.21). Öğrencilerin % 51.7'si (222) kadın ve % 48.3'ü (207) erkektir. Öğrencilerin, % 25.6'sı (110) birinci sınıf, % 20.0'ı (86) ikinci sınıf, % 29.6'sı (127) üçüncü sınıf ve % 24.7'si (106) dördüncü sınıf öğrencisidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla; Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği, Benlik Saygısı Ölçeği, Genelleştirilmiş Öz Yetki Beklentisi Ölçeği ve araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Aşağıda bu veri toplama araçlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler sunulmuştur.

Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği

Bu araştırmaya katılan bireylerin kariyer uyumlulukları, Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği (KUYÖ) ile ölçülmüştür. KUYÖ, Savickas ve Porfeli (2012) tarafından geliştirilmiştir. Bu araştırmada, Büyükgöze-Kavas (2014) tarafından lise ve üniversite öğrencileriyle geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan form kullanılmıştır. KUYÖ; kaygı, kontrol, merak ve güven olmak üzere dört alt boyut ve yirmi dört maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin maddeleri, (1) güçlü değil ve (5) çok güçlü arasında değişen 5'li likert tarzda yanıtlanmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 120'dir. Bireyin ölçekten aldığı yüksek puan bireyin kariyer uyumluluğunun yüksek olduğuna işaret etmektedir. KUYÖ'nün yapılan güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .91 olarak hesaplanmıştır (Büyükgöze-Kavas, 2014). Bu araştırma için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .92 olarak bulunmuştur.

Benlik Saygısı Ölçeği

Bu araştırmaya katılan bireylerin benlik saygısı düzeyleri, Benlik Saygısı Ölçeği (BSÖ) ile ölçülmüştür. BSÖ, Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. BSÖ'nün, Türkiye için güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. BSÖ, toplam on maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin maddeleri, (1) çok yanlış ve (4) çok doğru arasında değişen 4'li likert tarzda yanıtlanmaktadır. BSÖ'den elde edilebilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 40'tır. Bireyin ölçekten aldığı yüksek puan bireyin benlik saygısı düzeyinin yüksekliğine işaret etmektedir. Araştırmada, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .71 ve test -tekrar test güvenilirlik katsayısı .75 olarak belirlenmiştir. Bu araştırma için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .85 olarak bulunmuştur.

Genelleştirilmiş Öz Yetki Beklentisi Ölçeği

Bu araştırmaya katılan bireylerin öz-yeterlik inançları, Genelleştirilmiş Öz Yetki Beklentisi Ölçeği (GÖYBÖ) ile ölçülmüştür. GÖYBÖ, Jerusalem ve Schwarzer tarafından geliştirilmiştir. Orijinali Almanca olan ölçeğin Türkçe'ye çevirisi Yeşilay, Jerusalem ve Schwarzer tarafından yapılmıştır (Schwarzer, 2005). Ölçek toplam 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin maddeleri, (1) doğru değil ve (4) tümüyle doğru arasında değişen 4'li likert tarzda yanıtlanmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 40'tır. Bireyin ölçekten aldığı yüksek puan, genel ve sosyal durumlardaki yeterlik beklentilerinin/inancının yüksek olduğunu göstermektedir. Yapılan güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu

Üniversite öğrencilerinin cinsiyet, yaş, fakülte, sınıf düzeyi ve genel akademik başarılarına ilişkin bilgiler bu form aracılığıyla elde edilmiştir.

İşlem

Kişisel bilgi formu ve diğer veri toplama araçları sınıf ortamında, gönüllü üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Katılımcıların, formu ve ölçekleri yanıtlamaları yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Kariyer uyumluluğunu yordamak amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Cinsiyet değişkeni kukla (dummy) değişken tanımlandıktan sonra analizlere dahil edilmiştir.

BULGULAR

Çoklu regresyon analizi yapılmadan önce, cinsiyetin, genel akademik başarının, benlik saygısının ve öz-yeterliğin kariyer uyumluluğuyla ilişkisini incelemek amacıyla değişkenler

arasındaki korelasyon değerleri incelenmiştir. Değişkenlere ait korelasyon değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Değişkenler Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. İlgi	-	.57**	.62**	.61**	.83**	.37**	.46**	.12*	.07
2. Kontrol		-	.63**	.65**	.83**	.54**	.54**	.03	-.01
3. Merak			-	.76**	.87**	.40**	.55**	.03	.01
4. Güven				-	.87**	.44**	.57**	.04	.06
5. Uyumluluk					-	.51**	.62**	.07	.02
6. Benlik Saygısı						-	.52**	.07	.12
7. Öz-yeterlik							-	-.09	-.06
8. Cinsiyet								-	.13*
9. Genel Akademik Başarı									-

Not. ** $p < .01$, * $p < .05$

Tablo 1'de görüldüğü gibi, kariyer uyumluluğu ile cinsiyet ($r = .07$, $p > .05$) ve genel akademik başarı ($r = .03$, $p > .05$) arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır. Diğer taraftan, kariyer uyumluluğu ile benlik saygısı ($r = .51$, $p < .001$) ve öz-yeterlik arasında ($r = .62$, $p < .001$) orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla, kariyer uyumluluğunu yordamada cinsiyet ve genel akademik başarı modele eklenmemiştir. Çoklu regresyon analizi, benlik saygısı ve öz-yeterlik değişkenleriyle yapılmıştır. Kariyer uyumluluğunu yordamada benlik saygısı ve öz-yeterliğin rolüne ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Kariyer Uyumluluğunu Yordamada Çoklu Regresyon Analizi

	B	Standart Hata	β	t	R^2	R^2_{adj}
Benlik Saygısı	.788	.139	.254	5.67***	.431	.428
Öz-yeterlik	1.318	.121	.489	10.92***		

Not. *** $p < .001$

Yapılan çoklu regresyon analizinde, benlik saygısının ve öz-yeterliğin kariyer uyumluluğunu anlamlı bir biçimde yordadığı görülmüştür, $F(2,389) = 146.775$, $p < .001$, $R = .657$, $R^2 = .431$, $R^2_{adj} = .428$. Tablo 2'de görüldüğü gibi benlik saygısının toplam varyansa katkısı anlamlı ($\beta = .254$, $t = 5.67$, $p < .001$) bulunmuştur. Benlik saygısı yüksek olan bireylerin kariyer uyumluluğunun daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer bir biçimde, öz-yeterliğin de toplam varyansa katkısının anlamlı ($\beta = .489$, $t = 10.92$, $p < .001$) olduğu görülmüştür. Öz-yeterliğin yüksek olan bireylerin kariyer uyumluluğunun daha yüksek olduğu bulunmuştur. Her iki değişkenin toplam varyansa katkısı % 43'tür.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, cinsiyet, genel akademik başarı, benlik saygısı ve öz-yeterliğin kariyer uyumluluğunu ne derece yordadığını belirlemektir. Yapılan korelasyon analizi sonuçları,

cinsiyet ve genel akademik başarı ile kariyer uyumluluğu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Araştırmanın bu sonuçları, kariyer uyumluluğunun cinsiyet ve akademik başarı ile ilişkisinin olmadığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bununla birlikte çoklu regresyon analizi sonuçları, benlik saygısı ve öz-yeterliğin kariyer uyumluluğunun anlamlı birer yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın bu sonuçları, bu konuda daha önce yürütülen araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin, Duffy'nin (2010) üniversite öğrencileriyle yürüttüğü bir araştırmada, kariyer uyumluluğu ile benlik saygısı arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öncel'in (2014) yaptığı araştırmanın sonucunda ise kariyer uyumunun alt boyutlarından biri olan güven ile öz-yeterlik ve kariyer uyumunun diğer alt boyutları arasında olan kontrol ve merak ile benlik saygısı arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçları, benlik saygısı ve öz-yeterliği yüksek olan bireylerin kariyer uyumluluk düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Savickas (1997) kariyer uyumluluğunun, iş yaşamındaki zorluklar ve değişikliklere ilişkin bireyin kontrol duygusunu yansıttığını belirtmektedir. Bu doğrultuda, benlik saygısı ve öz-yeterliği yüksek olan bireylerin söz konusu zorluklar ve değişikliklerle başa çıkmaya daha hazır olacağı ifade edilebilir. Dolayısıyla, bireylerin kariyer uyumluluğuyla ilgili yapılacak çalışmalarda söz konusu bu niteliklerin üzerinde durulması önerilmektedir.

Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri, değişkenler arasındaki nedenselliğe ilişkin bir şey söylenememesidir. Bundan sonra gerçekleştirilecek araştırmalarda farklı araştırma yöntemleri kullanılarak değişkenler arasındaki ilişkilere dönük daha derinlemesine bilgiye ulaşılabilir. Bu araştırmada uygun örnekleme yönteminin kullanılmış olması bir başka sınırlılık olarak değerlendirilmektedir. İleride yapılacak araştırmalarda seçkisiz örnekleme yöntemlerinin kullanılması araştırma verilerinin genellenebilirliğini artırabilir. Bu araştırma da yalnızca katılımcıların genel öz-yeterlik algıları değerlendirilmiştir. Bu durum, araştırmanın bir diğer sınırlılığı olarak görülmektedir. Daha sonra yapılacak araştırmalarda kariyer uyum öz-yeterliğinin (Betz, 2007), kariyer uyumluluğuyla ilişkisinin araştırılması anlamlı bulunmaktadır. Yine daha sonra gerçekleştirilecek araştırmalarda kariyer uyumluluğuyla ilişkili olabilecek diğer değişkenlerin araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Betz, N. E. (2007). Career self-efficacy: Exemplary recent research and emerging directions. *Journal of Career Assessment*, 15, 403-422.
- Büyükgöze-Kavas, A. (2014). Validation of the career adapt-ability scale-Turkish form and its relation to hope and optimism. *Australian Journal of Career Development*. doi: 10.1177/1038416214531931.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adölesanlarda benlik saygısı*. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Duffy, R. D. (2010). Sense of control and career adaptability among under graduate students. *Journal of Career Assessment*, 18 (4), 420-430.

- Flood, M. J. (2012). *Mentor ingand self-efficacy in female under graduate busines sstudents*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, The Ohio State Üniversitesi, Ohio. <https://etd.ohiolink.edu/adresinden> 21.05.2014 tarihinde erişilmiştir.
- Öncel, L. (2014). Career adapt-abilityscale: Convergent validity of subscalescores. *Journal of Vocational Behavior*, 85, 13-17.
- Savickas, M. L. (1997). Adaptability: An integrative constructfor life-span, life-spacetheory. *Career Development Quarterly*, 45, 247-259.
- Savickas, M. L.,& Porfeli, E. J. (2012). The CareerAdapt-Abilities Scale: Construction, reliability, and measurement equival enceacross 13 countries. *Journal of Vocational Behavior*, 80, 661–673.
- Schwarzer, R. (2005). *Turkish adaptation of the general perceived self-efficacy scale*. <http://userpage.fuberlin.de/~health/selfscal.htm> adresinden 12.02.2009 tarihinde erişilmiştir.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KARARSIZLIĞINDA DEPRESYON, KAYGI VE STRESİN ROLÜ

Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS*, Nursel TOPKAYA**

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin kariyer kararsızlıkları ile depresyon, kaygı ve stres düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Bu amaçla veri toplama araçları olarak Kariyer Faktörleri Envanteri (Chartrand, Robbins ve Morrill, 1990), Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği (Lovibond ve Lovibond, 1995) ve araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Çalışmaya 381 (%62 kız, %38 erkek) üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların yaşları 17 ile 27 arasında değişmekte ve ortalaması 21.25'tir ($ss = 2.13$). Bulgular, Öğrencilerin depresyon, kaygı, stres ve nedenlerinden bilgi ihtiyacı ve karar verme güçlüğü arasındaki ilişkiler incelendiğinde özellikle karar verme güçlüğü ile depresyon, kaygı ve stres arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir. Ancak, kariyer kararsızlığının nedenlerinden bilgi ihtiyacı ile depresyon, kaygı ve stres arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer kararsızlığı, depresyon, kaygı ve stres

THE ROLE of DEPRESSION, ANXIETY, and STRESS on CAREER INDECISION of UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

The aim of the current study was to investigate the relationships between career indecision, depression, anxiety, and stress among university students. In order to collect data, Career Factors Inventory (CFI; Chartrand, Robbins & Morrill, 1990), Depression, Anxiety and Stress Scale (DASS; Lovibond and Lovibond, 1995), and a demographic information form developed by the researchers were used. Participants of the study were 381 (%62 female, %38 male) volunteer university students. Participants age was range between 17 to 27, with a mean age of 21.25 ($SD = 2.13$). Findings of the present study indicated that depression, anxiety and stress levels of university students were positively and moderately related with difficulty in decision making which one of the subscale of the CFI. However, no significant relationship was found between depression, anxiety, stress, and lack of information which is one of the reasons of career indecision.

Key Words: Career Indecision, depression, anxiety, and stress

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik AD.

** Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik AD.

Üniversite yılları kariyer gelişim kuramcıları tarafından (Örn; Ginzberg; Super) öğrencilerin genel mesleki tercihlerden daha detaylı amaçlara ve planlara yöneldiği bir geçiş dönemi olarak görülmektedir (Kuzgun, 2000; Super, 1990). Özellikle üniversite yılları, gençlerin gelecekteki kariyerlerine ilişkin önemli kararları aldıkları kritik bir dönemdir. Bu dönemde kariyere ilişkin alınan kararların gençlerin mesleki geleceğini, psikolojik ve fiziksel iyilik halini, sosyal kabulünü dolayısıyla genel yaşam kalitesini etkilemesi (Mann, Harmoni, & Power, 1989), bu kararları zor ve karmaşık bir hale getirmektedir (Gati, Krausz ve Osipow, 1996). Bu nedenle, kariyer kararsızlığı üniversitelerin psikolojik danışma merkezlerine başvuran öğrencilerin sıklıkla belirttikleri sorunlardan birisi olarak ortaya çıkmakta ve yapılan ihtiyaç analizi çalışmalarında ilk sıralarda yer almaktadır (Güneri ve Çapa-Aydın, 2012; Kelly ve Pulver, 2003). Üniversite öğrencilerinde %20 ile %60 arasında değişen oranlarda kariyer kararsızlığı yaşandığı görülmektedir (Gordon, 1995).

Hawkins-Breaux (2004) kariyer kararsızlığını genel olarak “bireyin kariyer gelişim sürecinde karar vermesi veya geleceği için eylemde bulunması gerektiğinde bazı sebeplerden dolayı bu süreçte ilerleyememesi” şeklinde tanımlamıştır. Sonuç olarak, kariyer kararsızlığı bireyin kariyer seçimleri hakkında yaşadığı yoğun belirsizlik duygusunu beraberinde getiren ciddi bir problem olarak görülmektedir. Kariyer ile ilgili sorunlar çoğunlukla da kariyer kararsızlığı göz ardı edildiğinde ya da psikolojik danışma sürecinde etkili bir şekilde baş edilmediğinde, ciddi psikiyatrik sorunlara, depresyon, kaygı bozukluğu, umutsuzluk, düşük benlik saygısına yol açabilmektedir (Herr, 1989; Hinkelman ve Luzzo, 2007; Saunders vd., 2000). Şu anki üniversiteye yerleştirme sisteminde, üniversite öğrencilerinin ne derece olası erken, olgunlaşmamış ve istenmeyen seçimlerin sonuçları ile baş başa kaldığı bilinmemektedir. Öğrenciler kariyerleri konusunda kararsızlık yaşarken eş zamanlı olarak depresyon veya kaygıya ilişkin semptomlarda sergileyebilmektedirler (Hinkelman ve Luzzo, 2007).

Üniversite öğrencileri ile psikolojik danışma yapılırken kişisel ve kariyerle ilgili konuları birlikte ele alan bütüncül bir bakış açısına sahip olmak dönem özellikleri dikkate alındığında kritik bir öneme sahiptir (Hinkelman ve Luzzo, 2007). Wrenn (1988) özellikle üniversite öğrencilerini birbiriyle ilişkili çok boyutlu dinamik bir bütünlük içinde görmek gerektiğini vurgulamaktadır. Alanyazında iş ve ruh sağlığı arasındaki etkileşimi inceleyen çalışmalar artmakla birlikte bu çalışmaların daha çok yetişkinler üzerine odaklandığı görülmektedir (Kokko ve Pulkkinen, 1998). Benzer olarak, ülkemizde bu konudaki çalışmaların oldukça sınırlı olmasından dolayı, bu çalışmanın amacı; üniversite öğrencilerinin kariyer kararsızlığı ve depresyon, kaygı ve stres arasındaki ilişkileri incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Grubu ve İşlem

Araştırmaya, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Ziraat Fakültesine devam eden 381 (%62 kız, %38 erkek) üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların yaşları 17 ile 27 arasında değişmekte ve ortalaması 21.25'tir (ss = 2.13). Öğrencilerin 178'i birinci sınıf, 9'u ikinci sınıf, 96 üçüncü sınıf, 98'i dördüncü sınıftır. Veri toplama araçları araştırmacılar tarafından ders saatlerinde ve sınıf ortamında gönüllü öğrencilere uygulanmıştır. Uygulamalar yaklaşık 10-15 dakika kadar sürmüştür.

Veri Toplama Araçları

Kariyer Faktörleri Envanteri Chartrand, Robbins, Morrill ve Boggs (1990) tarafından kariyer kararsızlığının nedenlerini çok boyutlu olarak açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda kariyer hakkında bilgi ihtiyacı, kişinin kendisi hakkındaki bilgi ihtiyacı, kariyer seçimi kaygısı ve genel kararsızlık olarak adlandırılan dört faktörlü bir yapı kabul edilmiştir. Ölçek, 5'li derecelendirme sistemi kullanılarak cevaplandırılan toplam 21 maddeden oluşmaktadır. Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayılarının (α) alt boyutlar için .73 ile .86 arasında ve test-tekrar test güvenilirlik katsayısının .79 ile .84 (iki hafta ara) arasında değiştiği rapor edilmektedir (Chartrand ve Robbins, 1997). Ölçekte kariyer hakkında bilgi ihtiyacı ile kişinin kendisi hakkındaki bilgi ihtiyacı alt boyutları birleşerek bilgi ihtiyacı alt faktörünü, kariyer seçimi kaygısı ve genel kararsızlık alt boyutları birleşerek karar verme güçlüğü alt faktörünü oluşturmaktadır. Ölçeğin, Türkçeye uyarlama çalışmaları BüyükgözeKavas (2013) tarafından yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinal yapıyı desteklediğine dair bulgular elde edilmiştir.

Depresyon, Kaygı ve Stres Ölçeği Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından olumsuz duygulanımlardan depresyon, kaygı ve stres düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin, 21 maddeden oluşan ve dörtlü derecelendirme sisteminde puanlanan kısa formu kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmaları Akın ve Çetin (2007) tarafından yapılmıştır. Faktör analizleri sonucunda ölçeğin orijinalde olduğu gibi üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve faktör yüklerinin .39 ile .88 arasında değiştiği görülmüştür. Beck Depresyon ve Beck Anksiyete ölçekleriyle yapılan uyum geçerliği puanlarının .87 ve .84 olduğu görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .89, test tekrar ve iki yarı güvenilirlik katsayıları ise .99 ve .96 olarak rapor edilmektedir (Akın ve Çetin, 2007).

Kişisel Bilgi Formu katılımcılara ait yaş, cinsiyet, fakülte ve sınıf bilgilerini elde etmek amacıyla ölçeklerden önce ilk sayfada yer aldı.

BULGULAR

Bu çalışma kapsamında elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistiklerle birlikte Pearson Momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve *t*-testi kullanılmıştır.

Tablo 1.

Depresyon, kaygı, stres, bilgi ihtiyacı ve karar verme güçlüğü arasındaki ilişkiler

	1	2	3	4	5
1. Depresyon	-				
2. Kaygı	.74**	-			
3. Stres	.81**	.77**	-		
4. Bilgi İhtiyacı	.06	.07	.07	-	
5. Karar verme güçlüğü	.32**	.31**	.22**	.06	-

** $p < .001$

Öğrencilerin depresyon, kaygı, stres ve kariyer kararsızlığının nedenlerinden bilgi ihtiyacı ve karar verme güçlüğü arasındaki ilişkiler incelendiğinde özellikle karar verme güçlüğü ile depresyon, kaygı ve stres arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkilerin olduğu görülmektedir (Tablo 1). Ancak, kariyer kararsızlığının nedenlerinden bilgi ihtiyacı ile depresyon, kaygı ve stres arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Depresyon, kaygı, stres ve kariyer kararsızlığında cinsiyet farklılıklarını incelediğimiz *t*-testi sonucunda depresyon ve karar verme güçlüğünde cinsiyetler arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Buna göre kız öğrencilerin depresyon düzeylerinin (ort = 7.31, ss = 4.53) erkek öğrencilerden (ort = 6.00, ss = 3.75) anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir [$t(381) = 2.87, p = .004$]. Benzer olarak karar verme güçlük düzeyleri kız öğrencilerin (ort = 33.48, ss = 9.06) erkek öğrencilerden (ort = 31.02, ss = 8.60) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur [$t(381) = 2.51, p = .012$].

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışma kapsamında üniversite öğrencilerinin kariyer kararsızlığı ile olumsuz duygulanım olarak görülen depresyon, kaygı ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Kariyer Faktörleri Envanteri'nin alt boyutları ile incelenen kariyer kararsızlığının nedenleri ile depresyon, kaygı ve stres arasındaki ilişkilerde özellikle karar verme güçlüğü ve olumsuz duygulanım arasında anlamlı düzeyde ilişkiler bulunmuştur. Bilgi eksikliği ile depresyon, kaygı ve stresle anlamlı düzeyde ilişki çıkmazken, karar verme güçlüğü ile bu üç duygulanım arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı ve beklenen yönde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bilgi eksikliğinden kaynaklanan kariyer kararsızlıklarında bilgi eksikliklerini giderdiklerinde kararsızlıkları da ortadan kalkabileceği için olumsuz duygulanım ile arasında herhangi bir anlamlı ilişki çıkmamış olabilir. Ancak, özellikle karar verme becerilerinde bir eksiklik olduğunda bunun nasıl giderileceğinin bilinmemesi, karar verme güçlüğü ile olumsuz duygulanım arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler bulunmasının olası bir nedeni olarak görülebilir.

Olumsuz duygulanım ve kariyer güçlüğü arasındaki ilişkiyi dikkate alacak olursak, üniversitelerin psikolojik danışma merkezlerine başvuran öğrencilerin kişisel durumları değerlendirilirken özellikle olumsuz duygulanım durumunda mesleki veya kariyerle ilgili konuları da dikkate almak ve üzerinde durmak önemli bir hale gelmektedir. Son yıllarda ülkemizde de artan bir şekilde yapılan ihtiyaç analizlerinde özellikle kariyer planlama, mesleki hedefler ve kariyer kararsızlığının öğrencilerin sıklıkla ihtiyaç belirttikleri ve yardım istedikleri konuların başında geldiği bilinmektedir (Güneri ve Çapa-Aydın, 2012; Güneri vd., 2009; Kelly ve Pulver, 2003). Dolayısıyla üniversite öğrencilerine yönelik yardım hizmetleri planlanırken kariyerle ilgili konular kişisel konulardan bağımsız bir şekilde değil aksine bir bütün halinde ele alınmalıdır. Bu çalışmanın bulguları, kariyer ile ilgili problemler göz ardı edildiğinde ya da psikolojik danışma sürecinde etkili bir şekilde baş edilmediğinde, depresyon, kaygı ve stresle ilişkili olabileceğini destekler niteliktedir (Hinkelman ve Luzzo, 2007; Saunders vd., 2000).

Bu çalışmanın bulguları bazı sınırlılıklar dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu sınırlılıklardan birisi depresyon, kaygı ve stresin tek bir ölçme aracı ile değerlendirilmesidir. Ulaşılabılır örnekleme yöntemi kullanılarak veri toplanması bir diğer sınırlılık olarak düşünülmektedir. Ayrıca, bundan sonraki çalışmalarda psikolojik danışma merkezine başvurup danışma alan ve almayan bireylerin depresyon, kaygı, stres ve kariyer kararsızlık düzeyleri karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Bununla birlikte, bireylerin yaşayabilecekleri diğer olası psikolojik sıkıntılar da gelecek çalışmalara dâhil edilerek araştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Akın, A., ve Çetin, B. (2007). Depression Anxiety and Stress Scale (DASS): The study of validity and reliability. *Educational Science: Theory & Practice*, 7, 241-268.
- Büyükgöze Kavas, A. (2013). *Kariyer faktörleri envanteri'nin üniversite öğrencilerinde sınanması ve kaygı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. I. Uluslar arası İş ve Meslek Danışmanlığı Kongresi. Ankara, Türkiye.
- Chartrand, J. M., Robbins, S. B., Morrill, W. H. ve Boggs, K. (1990). Development and validation of the Career Factors Inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 37, 491-501.
- Chartrand, J. M. ve Robbins, S. B. (1997). *Career Factors Inventory Applications and Technical Guide*. Consulting Psychologist Press, Inc. CA: Palo Alto.
- Gordon, V. N. (1995). *The undecided college students: An academic and career advising challenge* (2nd ed.). Springfield, IL: Charles C Thomas.
- Güneri, O. ve Çapa-Aydın (2012). *Most Pressing Counseling Need of Turkish University students: Current and Future Career Concerns*. IAEVG International Conference: Career Guidance for Social Justice, Prosperity and Sustainable Employment – Challenges for the 21st Century. Mannheim, Germany.
- Hawkins-Breaux, A. (2004). The impact of cooperative education participation on career in decision, career decision-making self-efficacy and career decision making style among college students. Unpublished doctoral dissertation, The Temple University, Philadelphia.
- Herr, E. L. (1989). Career development and mental health. *Journal of Career Development*, 16, 5-18.
- Hinkelman, J. M. ve Luzzo, D. A. (2007). Mental health and career development of college students. *Journal of Counseling and Development*, 85, 143-147.
- Kelly, K. R. Ve Pulver, C. A. (2003). Refining measurement of career indecision types: A validity study. *Journal of Counseling and Development*, 81, 445- 454.
- Kokko, K. ve Pulkkinen, L. (1998). Unemployment and psychological distress: Mediator effects. *Journal of Adult Development*, 5, 205-217.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lovibond, P. F. ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scale (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behavior Research and Therapy*, 33, 335-343.
- Mann, L., Harmoni, R. & Power, C. (1989). Adolescent decision-making: The development of competence. *Journal of Adolescence*, 12, 265-278.
- Saunders, D. E., Peterson, G. W., Sampson, J. P., Jr. Ve Reardon, R. C. (2000). Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 288-298.
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary approaches to practice* (2nd ed., pp. 197-261). San Francisco, CA: Jossey Bass.
- Yerin Güneri, O., Owen, D., Tanrıku, İ., Dolunay, F. ve Büyükgöze Kavas, A. (2009). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin kariyer gelişimi ihtiyaçlarının incelenmesi*. "X. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi özet kitabı s.109.
- Wrenn, C. G. (1988). The person in career counseling. *The Career Development Quarterly*, 36, 337-342.

GENÇLERİN İSTİHDAMINDA İŞ AHLAKININ ÖNEMİ

Recep TEMEL*

ÖZET

Batılı ülkelerde ekonomik kuruluşların iş ahlakına olan ilgisi 1950'li yıllarla birlikte yoğunluk kazanmış ve bu ilgi giderek artmıştır. Batıdaki bu gelişmeleri takiben ülkemizde iş ahlakına ilişkin teorik ve pratik çalışmaların yaygınlaştığı tarih 1990'lı yıllardır. Üniversiteler ile iş örgütlerinin öncülük yaptığı bu çalışmalar; iş ahlakının ne olduğuna ilişkin tercüme ve telif eserlerle başlamış ve bu çalışmaların neticeleri iş hayatında karşılık bulmuştur.

Genel ahlaktan bağımsız olmayan iş ahlakının, referanslarının kaynağı, içinde yaşanılan toplumun değerler manzumesidir. Dolayısıyla özelde işveren-çalışan-tüketici sıfatlarıyla iş hayatının taraflarını ve genelde toplumu oluşturan bireylerin, hem genel ahlak hem de iş ahlakı kurallarını bilmesi ve bunlara sadakat göstermesi başlı başına önem arz eden bir husustur. Zira üretim-tüketim ilişkilerinin, tarafların memnuniyeti çerçevesinde icra ediliyor olması, ekonomik başarı olduğu kadar, uluslararası rekabette de avantaj sağlayıcı bir unsurdur.

Dünyada olduğu kadar ülkemizde de istihdam problemi, bilhassa gençlerin istihdamı öncelikli problemlerdendir. Gençlerin iş hayatına hazırlık sürecinde çalışacakları sahada ihtiyaç duyacakları teknik bilgi kadar iş ahlakına ait donanıma sahip olmaları, onların daha kolay istihdam edilmelerinin önemli bir koşulu haline gelmiştir.

Çalışmamızda gençlik kavramı, istihdam süreci içerisindeki durumuyla birlikte ele alınarak, İslam inancının (Kur'an-ı Kerim, Sünnet) genel ahlak ve iş ahlakına ilişkin referansları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu referanslar üzerinden gelecek süreçte gençlerin istihdamında iş ahlakı farkındalığının oluşturulmasına dair hangi unsurların öncelenmesi gerektiğine ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, İş Ahlakı, İstihdam

THE IMPORTANCE OF BUSINESS ETHICS IN THE EMPLOYEMENT OF YOUNG PEOPLE

ABSTRACT

The concern of economic communities regarding work ethics intensified with the 1950's and this concern increased gradually. Following this developments in the West, 1990 is the year where the theoretical and practical work basing on business ethics in our country become popular. This work,

* Yrd. Doç.Dr. Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı.

initiated by universities and working communities, begun with translation and copyright work dealing with business ethics and the results of these work reflected in business life.

The root-stocks of business ethics, which is not independent from general ethics, are the value complexes of the community life. Therefore, an very important issue is that individuals, which forms both sides of the business life with the titles employer, worker and consumer and normally also the society, have to learn the rules of general ethics and business ethics very well and have to show loyalty to this rules. Likewise the fact that the production-consuming relationship is carried out basing on the pleasantness of both sides, is an advantage supplying issue also in international competitiveness.

As well as in the world, the employment problem especially the employment of young people is the primary problem in our country. Young people have to equip besides technical knowledge which is necessary for working area where they are working also business ethics for the preparation process for business life and this becomes an important issue regarding their employment.

In our work, the term youth – handled together with its position in employment process – the references of İslam believing (Qoran, Sunna) regarding general ethic and business ethics, tried to be determined. Based on this issues, the aim of this study was to determine primarily issues inside these references to develop awareness regarding business ethics

Key Words: Youth, Business Ethics, Employment

Giriş

Gençlerin ülke nüfusu içerisindeki çoğunluğu, nitelikli yetiştirilmeleri kaydıyla ekonomik açıdan bir güç olarak değerlendirilmektedir. Nitelikli genç işgücü, ülkelerin birbirleriyle mukayesesinde de bir ölçüt olarak kullanılmaktadır. Nüfus istatistikleri, ülkemizde genç nüfusun nicelik itibarıyla azalan bir seyir takip ettiği bilgisini vermekle birlikte, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ile bir karşılaştırma yapıldığında, onlara göre avantajlı bir konumda olduğumuz ifade edilebilir.

İstihdam açısından genç nüfusun durumu tahlil edildiğinde ise genç işsizlerin oranının genel işsizlik oranının iki katı düzeyinde olduğu tespit edilmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ile bu açıdan bir karşılaştırma yapıldığında görece olarak bir çok Avrupa Birliği ülkesinden iyi durumda olmakla beraber, genç işsizliğinin ülkemiz için de büyük bir mesele olmaya devam ettiği açıktır.

1950'li yıllarla birlikte ABD ve Avrupa merkezli faaliyet gösteren işletmeler kurumsal itibarlarını tekrar ihya etmek maksadıyla iş ahlakını önceleyici çalışmalara hız vermişlerdir. Küreselleşme olgusu bu süreci hızlandırmış, üretim faaliyetinin her aşamasında ve bütün paydaşları açısından iş ahlakı kurallarını önemli hale getirmiştir. Üretim faaliyetinin en önemli dinamiği olması dolayısıyla "insan" unsurunda ahlaki kriterler tercih sebebi olmaktan çıkarak, iş almalarda zorunlu özellikler haline gelmeye başlamıştır.

Gençlerin istihdamında iş ahlakı kurallarının ve bu kuralların oluşumunda inanç değerlerinin önemine vurgu yapmayı hedefleyen bu çalışmada üretimin paydaşlarının, değerlerimizden hareketle iş ahlakı kurallarına nasıl sahip olacaklarına ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Bu çerçevede çalışma beş başlık altında oluşturulmuştur. Giriş bölümü iş hayatında iş ahlakının ve nitelikli genç istihdamının önemine işaret etmektedir. 1. bölümde gençlik ve genç işsizlik

kavramları, 2. bölümde Türkiye’de genç nüfusun ve genç işsizliğinin gelişimi istatistik bilgiler ışığında diğer ülkelerle mukayeseli biçimde ele alınmıştır. 3. bölümde iş ahlakı kavramı ve kurallarının neler olduğu ve İslam iş ahlakı değerlerinin neler olduğu hususunda durulmuştur. Sonuç bölümünde çalışmanın bütününden hareketle çözüm yolları önerilmiştir.

1.Gençlik ve Genç İşsizlik Kavramları

Gençlik insan hayatının belli bir dönemini anlatan bir terimdir. İnsan vücudunun en enerjik, en aktif, en saf duygularla yüklü, en idealist ve dolayısıyla en verimli yılları (Cirit,2009:60) olarak tanımlanan bu dönem, insanın çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasındaki geçiş dönemidir. (Görgün Baran, 2013:11) Bu dönemin hangi yaş aralığını kapsadığı literatürde bir standarda kavuşturulmuş değildir. Bunun en önemli sebebi, gençlik olarak tanımlanan dönemin soyutluğu ile ülkelerin sahip olduğu kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik farklılıklardır. (Görgün Baran, Olgun, Erbuğ,2013:65)

Demografik açıdan yapılan araştırmalarda gençlik dönemi tanımlanırken yaygın olarak yaş ölçütünün kullanıldığı gözlenmektedir. Bu çerçevede hem uluslararası istatistiklerde hem de Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan işgücü ve demografik yapı istatistiklerinde 15-24 yaş aralığı genç nüfus olarak kabul edilmektedir. (Murat.Şahin,2011:36) Bu durum çalışma hayatını düzenleyen hukuki metinlerde de kayıt altına alınmıştır. Özellikle çalışma hayatındaki ilişkileri düzenleyen 22.05.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu’nun “Çalıştırma Yaşı ve Çocukları Çalıştırma Yasağı” başlıklı 71. maddesindeki “Onbeş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, Ondört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler” hükmü (www.tbmm.gov.tr,2014) gençlik döneminin alt sınırını belirleyici bir düzenleme getirmektedir.

Genç işsizlik olgusu ise “genç” ve “işsizlik” kavramlarından hareketle anlamlandırılmaktadır. İki kelime arasında kurulan mantık çerçevesinde Genç İşsiz, “çalışma irade ve iktidarına sahip olup da cari ve geçer ücret üzerinden ve ayrıca kanun yahut örf ve adetle tayin edilmiş saatler zarfında bir iş aradığı halde bulamamış” ve “maruz kaldığı aylıklık durumu kendi arzu ve isteği dışında meydana gelmiş olan” 15-24 yaş arasında buluna kişiye denir. Bu şekilde ortaya çıkan işsizlik olgusuna ise “Genç İşsizliği” denmektedir. (Murat, Şahin, 2011: 43; İşkur, 2011: 506; Karabıyık, 2009:296)

2.Türkiye’de Genç Nüfusun ve Genç İşsizliğinin Gelişimi

İnsanın iktisadi yönden üretici ve tüketici olmak üzere iki ayrı fonksiyonu vardır. Nüfusun üretici fonksiyonu, tüketici fonksiyonundan kuvvetli ise, yani toplam nüfus istihlak (tüketim) ettiğiinden fazla üretiyorsa böyle bir ülkede, nüfus artışı iktisadi gelişmeyi hızlandıran itici bir kuvvet olur. Buna mukabil, şayet bir ülke nüfusu tüketimine yetecek kadar üretilmiyorsa, nüfus gelişmeyi engelleyen bir unsurdur. (Zaim, 1973:45) Bu çerçevede ülkemizin genç nüfusunun gelişimi değerlendirildiğinde son beş yıl itibarıyla genç nüfusumuzun genel nüfusumuzun artışına rağmen azalan bir ivme takip ettiği gözlenmektedir.

Tablo 1. Türkiye’de Genç Nüfusun Toplam Nüfusa Göre Gelişimi

Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanı

Yıllar	Toplam Nüfus	15-24 Yaş Arası Nüfus	15-24 Yaş Arası Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)
2009	72.561.312	12.514.737	17,24
2010	73.722.988	12.545.094	17,01
2011	74.724.269	12.542.174	16,78
2012	75.627.384	12.591.641	16,64
2013	76.667.864	12.691.746	16,55

İleriye dönük yapılan nüfus projeksiyonlarında ise genel nüfusumuzun artış eğilimi devam edeceği halde genç nüfusumuzun azalan seyrinin devam edeceği tahminleri yapılmaktadır. Tablo 2.’den de anlaşılacağı üzere 2023 yılına kadar genel nüfusumuz artış göstereceği halde genç nüfusumuzda nicelik ve oran olarak büyük bir değişim beklenmemektedir. 2050 yılına ilişkin projeksiyonda genel nüfusumuz 93.475.575 kişi ile tavan yaparken genç nüfusumuz 10.961.194 kişi ile genel nüfusun içerisinde %11,72’lik bir dilimi oluşturacaktır. 2075 yılına dair yapılan projeksiyonda ise genel nüfusumuz 89.172.088 kişi ile azalma seyrine girerken, genç nüfusumuzun da 9.023.521 kişi ve %10,11’lik dilimle hem nicelik hem de oran olarak azalacağı öngörülmektedir. (Tablo 2.)

Tablo 2. 15-24 Yaş Arası Nüfusun Genel Nüfusa Göre Projeksiyonu

Yıllar	Toplam Nüfus	15-24 Yaş Arası Nüfus	15-24 Yaş Arası Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)
2013	76.481.847	12.685.507	16,58
2023	84.247.088	12.726.667	15,10
2050	93.475.575	10.961.194	11,72
2075	89.172.088	9.023.521	10,11

Kaynak: TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) Nüfus Projeksiyonları

Toplam nüfus içerisinde genç nüfusun azalan bir seyir takip etmesi iktisadi gelişme açısından üzerinde durulması gereken bir husus olmakla beraber, çalışma yaşındaki nüfusun istihdam edilebilirliği daha da önemlidir. Bilhassa genç nüfusun istihdamı bir diğer ifadeyle genç işsizliği günümüz ülke ekonomilerinin gündeminde ilk sıralarda bulunan bir meseledir.

Tablo 3. Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Dağılımı (000=bin)

Yıllar	Toplam Nüfus	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İstihdam Oranı (%)	İşsiz	İşsizlik Oranı (%)	İşgücüne Katılma Oranı (%)
2009	70.542	51.686	24.748	21.277	41,2	3.471	14,0	47,9
2010	71.343	52.541	25.641	22.594	43,0	3.044	11,9	48,8
2011	72.376	53.593	26.725	24.110	45,0	2.615	9,8	49,9
2012	73.604	54.724	27.339	24.821	45,4	2.518	9,2	50,0
2013	74.457	55.608	28.271	25.524	45,9	2.747	9,7	50,8

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü Anket Sonuçları

2009-2013 yılları arasında kurumsal olmayan nüfusun işgücü dağılımı tahlil edildiğinde toplam nüfusun artışına paralel olarak istihdam edilenlerin sayısında nicelik ve oran olarak artış olduğu ve aynı zamanda işsizlik oranlarının daha aşağılara çekildiği tespit edilmektedir. (Tablo 3.) İşgücüne katılma oranının ise 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun artışına rağmen artış eğiliminde olması istihdam açısından olumlu bir göstergedir.

Tablo 4. Kurumsal Olmayan 15-24 Yaş Arası Nüfusun İşgücü Dağılımı (000=bin)

Yıllar	Toplam Nüfus	İşgücüne Dâhil Olmayan Nüfus	İşgücü	İstihdam Edilenler	İstihdam Oranı (%)	İşsiz	İşsizlik Oranı (%)	İşgücüne Katılma Oranı (%)
2009	11.513	7.059	4.454	3.328	28,9	1.126	25,3	38,7
2010	11.548	7.122	4.426	3.465	30,0	961	21,7	38,3
2011	11.534	7.005	4.529	3.697	32,1	832	18,4	39,3
2012	11.574	7.152	4.422	3.647	31,5	775	17,5	38,2
2013	11.563	6.979	4.584	3.727	32,2	857	18,7	39,6

Kaynak: TÜİK Hane Halkı İşgücü İstatistikleri

2009-2013 yılları arasında kurumsal olmayan genç nüfusun toplam nüfus içerisindeki artışı çok az bir düzeyde gerçekleşmekle beraber istihdam edilenlerin sayısındaki artış ve işsizlik oranındaki azalış dikkati çekmektedir. (Tablo 4.) Gerek genel işsizlik verilerinde gerekse genç işsizliği verilerindeki kayda değer azalmalar ekonomik anlamda olumlu göstergelerdir. Ancak genç işsizlik oranlarının genel işsizlik oranlarıyla kıyaslandığında genç işsizliği oranlarının genel işsizlik oranlarının iki katı düzeyinde olması üzerine eğilimesi gereken bir durumdur. (Tablo 5.)

Tablo 5. Genel İşsizlik ile Genç İşsizliğinin Karşılaştırılması (%)

Yıllar	Genel İşsizlik Oranı (%)	Genç İşsizliği Oranı (%)
2009	14,0	25,3
2010	11,9	21,7
2011	9,8	18,4
2012	9,2	17,5
2013	9,7	18,7

Kaynak:TÜİK Hane Halkı İşgücü İstatistikleri

İşsizlik ve özellikle genç işsizliği günümüz dünyasında sadece ülkemiz açısından değil gelişmiş ülkeler olarak kabul edilen birçok Avrupa Birliği ülkesi için de ekonomik problemdir. Tablo 6'dan da anlaşılacağı üzere ülkemizde işsizlik ve genç işsizliği problemi görece olarak birçok Avrupa Birliği ülkesine göre daha iyi durumdadır. Almanya hariç, Tablo 6'da verilen AB ülkelerinde ve ülkemizde genç işsizlik oranları genel işsizlik oranının iki katı düzeyindedir.

Tablo 6. Seçilmiş AB Ülkelerinde ve Türkiye'de Genel İşsizlik ve Genç İşsizliği Oranları (Aralık2013)

Genel işsizlik Oranı (%)	Ülke	Genç İşsizliği Oranı (%)
5,1	Almanya	7,9
10,8	Fransa	21,8
7,2	İngiltere	21,9
12,1	İrlanda	30,3
12,7	İtalya	35,9
15,4	Portekiz	36,3
25,8	İspanya	51,1
27,8	Yunanistan	51,2
9,7	Türkiye	18,7

Kaynak: Kostenlosen Basis-Account freischalten, Statista 2014
<http://de.statista.com/>, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)

3.İş Ahlakı

Arapça "hulk" kelimesinin çoğulu olan ahlak kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde "bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri, kuralları" (TDK,2014) olarak açıklanmıştır. Türkiye'de dini otorite mevkiinde olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yayımla-

nan İslam İlmihali'nde ise ahlak, "insanın ruhunda yerleşen meleke ve alışkanlıklardır" (Şentürk, Yazıcı,2012:485) şeklinde verilmiştir. Daha açıklayıcı mahiyetteki bir tanım ise, "insanın kendisi dâhil, varlıkla ve insanlarla ilişkilerinde nasıl davranması ya da davranmaması gerektiğini gösteren değer yargıları bütünüdür" (Diyanet İşleri Başkanlığı,2013:7) şeklindedir.

İş ahlaki ise evrensel, toplumsal ve kültürel değerler bağlamında iş dünyasındaki birey-birey, birey-grup, birey-örgüt ve örgüt-örgüt ilişkilerini değerlemede normlar ve ilkeler ile bunlar arasındaki münasebetleri değerlendiren (Torlak, Ünder, Şeker, Çiftçioğlu, Sabuncuoğlu, Koç,2013:7) ilkeler bütünüdür.İş ahlakı; çalışma ahlakı, meslek ahlakı ve kurumsal ahlaktan oluşur. Çalışma ahlakı, çalışmaya ve işe karşı geliştirilen kişisel tutum ve davranışları, meslek ahlakı, belli meslek mensuplarının uyması gereken ahlak ilkelerini, kurumsal ahlak ise bir kurumun sahip olduğu ahlaki normları, değerleri, eğilimleri ve ilkeler bütünüdür" (Akkuş,2008:83;Özdemir,2009:306) ifade eder.

Son yıllarda ülkemizde "ahlak" kelimesi yerine "etik" kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. "Bu davranışın hiç etik değil" gibi hüküm içeren cümlelerin içerisinde olduğu gibi, İş Etiği, Meslek Etiği, Spor Etiği, Medya Etiği, Kamusal Etik vb. gibi kullanımlar oldukça revaçtadır.Ahlak kelimesi hem cari ahlak kuralları hem de ahlak felsefesi anlamında dilimize yerleşmiş bir kavramken, etik teriminin kullanılması, özellikle iş ahlakı alanında halkımızın önemli bir kesiminde herhangi bir çağrışım oluşturmamaktadır. (Murat,2008:70-71;Eğri,Sunar,2010:43-44)

2012 yılında Etik Değerler Merkezi (EDMER)'nin gençlere yönelik yaptığı bir araştırmada gençlere "etik denildiğinde aklınıza ilk gelen şey nedir?" diye sorulduğunda gençlerin çok farklı cevaplar vermeleri, kavram hakkında zihinlerinin berrak olmadığına delildir. Onun da ötesinde araştırmaya katılanların yaklaşık üçte birinin "fikrim yok/cevap yok" yanıtını vermiş olması kavramın zihinlerinde hiçbir şey çağrıştırmadığını ve hatta kavram hakkında hiçbir bilgilerinin bulunmadığı yönünde değerlendirilebilir. Böyle olmakla birlikte gençlerin %50,3'ünün, etik kavramına ahlak, erdem, doğruluk, dürüstlük, kural, vicdan, eşitlik, davranış, çalışmak, örf, kültür, düzgünlük, felsefe, eğitim, adalet gibi anlamlar yüklemeleri, kavramı değerler bazında ele almak suretiyle ahlak kavramının yerine ikame ettiklerinin göstergesi olarak da kabul edilebilir. (Tablo 7.)

Tablo 7. Etik Denildiğinde Aklınıza Gelen İlk Şey Nedir? (%)

Ahlak/Erdem	24,8
Doğru/Doğruluk/Dürüstlük	4,1
Kural	3,9
Vicdan	3,6
Eşitlik	2,1
Davranış	2,1
Çalışmak/İş	2,1
Örf/Adet/Gelenek/Kültür	1,9
Düzen/Düzgünlük	1,7
Felsefe/Sosyoloji	1,5
Eğitim	1,5
Adalet/Hukuk	1,0
Fikrim Yok/Cevap Yok	31,1

Diğer	13,7
-------	------

Kaynak: EDMER2012 Gençlerin Gözüyle Etik Araştırması

Bu karmaşanın sebebinin ahlaki davranışların kaynağının farklı kökenlere dayandırılması gösterilebilir. Zira yapılan araştırmalar ahlak kurallarının kaynağı hakkında üç temel önerme ileri sürmektedir. Bunlardan ilki, insanın yaradılışının (ontolojik) izahını vahye dayalı olarak izah eden dinlerdir. Allah (cc)'ın göndermiş olduğu kutsal metinler ve bunların uygulayıcısı konumundaki Peygamberlerin örneklikleri, insan davranışlarının nitelendirilmesinde ölçü olarak kabul edilir. İkinci önerme insan davranışlarının nitelendirilmesinde "akıl" olgusunu merkeze alan filozoflarca geliştirilen felsefi doktrinlerdir (Descartes,Kant gibi). Son önerme ise insan davranışlarının toplumsal boyutu etrafında geliştirilen sosyolojik ve antropolojik çalışmaların (Durkheim, Comte gibi) ışığındaki temellendirmelerdir (Öztürk,2006:103). Bu önermeler çerçevesinde insan davranışlarını nitelendirmede akıl/us olgusunu yegâne kaynak olarak kabul eden yaklaşımda "etik" kavramının sıklıkla kullanıldığını, buna nazaran insan davranışlarının değerlendirilmesinde din olgusunu merkeze alan yaklaşımın "ahlak" kavramını önceliklerini söyleyebiliriz. Ülkemiz insanının davranışlarının değerlendirilmesinde İslam dininin tesiri düşünüldüğünde, "etik" kavramı yerine "ahlak" kavramının kullanılması zihinlerdeki karmaşayı giderecektir.

3.1. İş Ahlakı Kuralları

Gelişen üretim teknolojisine paralel iletişim ve ulaşım imkânlarında sağlanan kolaylıklar mal ve hizmet akışını -özellikle Çok Uluslu Şirketler sayesinde- dünya ölçeğinde hızlandırarak "küreselleştirdiği" gibi problemleri de küreselleştirmiştir. Bunun birlikte artan rekabet baskısı, fırsatçı, kapitalist ve materyalist bir zihniyetin iş hayatına hâkim olması (Zaim, 2009:129), insan ve çalışan haklarının kötüleşmesine, fakirlik ve işsizliğin giderek artmasına, ekolojik sistemin tahrip edilmesine (Arslan, 2008:62), yolsuzlukların çoğalmasına, çalışanlar arasında bireysel suç oranlarının yükselmesine, haksız rekabet ve ayrımcılık (Zaim, 2009:129) uygulamalarının yoğunlaşmasına sebep olacaktır.

1950'li yıllarla birlikte ABD, Avrupa ve Uzak Doğu'daki büyük ölçekli işletmeler gerek iktisadi bunalımlarını aşmak, gerek kaybetmiş oldukları kurumsal itibarlarını yeniden kazanmak, gerek iş verimliliğini yükseltmek, gerekse de gerçekten iş hayatına ahlaki prensipleri hâkim kılmak amacıyla olsun, her halükarda iş ahlakını ve dolayısıyla çalışma ve meslek ahlakını önemsemek ve bu alanda çabalar ortaya koymak zorunda kalmışlardır. Zira işletmeler artık kârları, bilançoları, ciroları gibi finansal güçleri paralelinde değil; duyarlılıkları, yardımseverlikleri, dürüstlükleri, itibarları vb. niteliklerine bağlı olarak toplumda sahip oldukları imajları/görüntüleri nedeniyle, yani benimsedikleri sosyal sorumlulukları bağlamında değerlendirilir hale gelmiştir. (Özdemir, 2009: 313; Murat, 2008:72)

İletişim ve ulaşım imkânlarının 20.yüzyılın sonlarına doğru dünyayı küçük bir köy haline getirmiş olması (Küreselleşme Olgusu), iş ahlakı kurallarına ilişkin uluslararası standartların da oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler 'in öncülüğünde 26 Haziran 2000 tarihinde New York'ta insan hakları, işçi hakları, çevre ve yolsuzlukla mücadele başlıkları altında on maddeden oluşan "Küresel İlkeler Sözleşmesi" imzalanmıştır. Türkiye bu süreçte 15 Ekim 2002'de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Ofisi ile Türkiye İşverenler Konfederasyonu (TİSK) arasında kurulan ilişki ile dâhil olmuş ve 12 Kasım 2007'de de Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) sözleşmeye imza atmıştır. (TÜSİAD,2014)

Tablo 8.'den de anlaşılacağı üzere iş ahlakı kuralları "insan" ve "çevre" odaklıdır. Zira üretim ilişkilerinin merkezinde ister işveren ister işgören isterse tüketici olarak olsun, insan ve o insanın yaşamını sürdürdüğü çevre vardır. Dolayısıyla sağlıklı bir üretim ilişkisi için olduğu kadar sağlıklı bir toplumsal düzen için bu kurallar vazgeçilmez mahiyettedir.

Dünyanın her tarafından binlerce şirket, sendika ve sivil toplum örgütünün Küresel İlkeler Sözleşmesini imzalaması iş hayatında iş ahlakı kurallarının ne denli önemsendiğinin kanıtıdır. Sözleşme kurallarına sadakatın gönüllülük esasına dayandırılması, kurallara uymayanların yaptırım bağlamında sadece sözleşme listesinden silinmeyle cezalandırılması sözleşmenin etkinliğini azaltmaktadır. Buna rağmen sözleşmeye sadakat gösteren kuruluşların, yaptıkları çalışmaları raporlamaları ve bunları iletişim kanalları vasıtasıyla tüm diğer kuruluşlarla paylaşmaları, paydaşlar nezdinde işletmeye itibar kazandırdığı kadar diğer işletmeler açısından da iş ahlakı kurallarını gündemlerine almayı sağlayıcı bir unsurdur. (TÜSİAD,2014)

Tablo 8. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi Kuralları (26 Haziran 2000)

İnsan Hakları	İşçi Hakları	Çevre ve Yolsuzlukla Mücadele
1-İnsan haklarına destek olmalı ve saygı duymalı	3-Çalışanların sendika özgürlüğünü desteklemeli ve toplu müzakere hakkını etkin bir biçimde tanımalı	7-Çevre sorunlarını önleyici ve çevreyi koruyucu yaklaşımları desteklemeli
2-İnsan hakları ihlallerine fırsat vermemeli	4-Zorla ve zorunlu işçi çalıştırılmasını engellemeli	8-Çevreye yönelik sorumluluğu artıracak faaliyeti ve oluşumu desteklemeli
-	5-Çocuk işçi çalıştırılmasının önüne geçmeli	9-Çevre dostu teknolojilerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını desteklemeli
-	6-İşe alım ve çalıştırma süreçlerinde ayrımcılığın önüne geçmeli	10-Rüşvet ve haraç dâhil her türlü yolsuzlukla mücadele etmeli

Kaynak: www.tusiad.org

İşletmeler kurumsal itibar oluşturmak, var olan itibarlarını artırmak ve kalıcı hale getirmek için bünyelerinde istihdam edecekleri her düzeyde personelde iş ahlakına ilişkin özellikleri aramak durumundadırlar. Bunun için de öncelikle işletme sahipleri ve üst düzey yöneticilerinin bu hassasiyete sahip olması ve bunu sürekli hale getirmesi elzemdir. Günümüz uygulamaları açısından bakıldığında ülkemizde özellikle kurumsal alt yapısını tamamlamış işletmelerin gerek işveren, gerek yönetici gerekse de işgören düzeyinde iş ahlakına ilişkin kurallara karşı duyarlı hale geldiklerini söylemek mümkündür.

Tablo 9.'da ülkemizin önde gelen kuruluşlarından olan dört büyük işletmenin (OPET, TÜRK TELEKOM, TOFAŞ, TÜPRAŞ) iş ahlakına ilişkin kurumsal web siteleri üzerinden topluma paylaştığı değerler, iş hayatında ve doğal olarak istihdam stratejilerinde bu değerlere atfettikleri önemi göstermektedir.

Tablo 9. Değişik Firmalarda İş Ahlakına İlişkin Değerler

OPET	TÜRK TELEKOM	TOFAŞ	TÜPRAŞ
Ortak Değerlere Sahip	Müşteri Odaklı	Çevik Bir Takımız Tutkuyula Çalışırız	Dürüst, Şeffaf, Etik
Müşteri Odaklı	Güvenilir	Rekabetçiyiz, Fark Yaratırız	İnsana Saygılı
Dürüst ve Şeffaf	Yenilikçi	İnsana ve Çevreye Duyarlıyız	Çevreye Duyarlı
Kendisini Sürekli Geliştiren	Sorumlu	İddialıyız, Söz Verir ve Başarıyoruz	Yaratıcı ve Yenilikçi
Yenilikçi	Özverili	-	Müşteri Odaklı
Yaratıcı Fikirler Üreten	Dayanışma ve Takım Ruhunu	-	Çalışanların Gelişimini Destekleyen
Çevre ve Topluma Karşı Duyarlı	-	-	Takım Çalışmasına Önem Veren

Kaynak:www.opet.com;www.turktelekom.com;www.tofas.com;www.tupras.com

İşletmelerin iş ahlakı kuralları olarak tespit ettikleri değerlerin Küresel İlkeler Sözleşmesi'ndeki değerlerle uyum içerisinde olduğu gözlenmektedir. Özellikle dürüstlük, şeffaflık, insan ve çevreye duyarlı olmak, müşteri odaklı olmak, ortak değerlere sahip olmak, güvenilir olmak gibi değerler günümüzde iş ahlakı kurallarının da önde gelenlerini oluşturmaktadır. İşletmelerin iş ahlakı değerleri olarak benimsediklerini ileri sürdükleri bu değerlerin özellikle işgörenler açısından öğrenilmiş ve işletme uygulamalarında davranış haline dönüştürülmesi beklenir. Bu münasebetle işgören adaylarının iş ahlakı değerleri konusunda mesleki eğitimleri süresince yetiştirilmiş olmaları gerekir. Aynı zamanda içinde yaşanılan toplumun inanç değerlerinin iş ahlakına ait önermelerinin de başta aile olmak üzere, eğitim kurumlarında, sosyal çevrede ve işletme pratiklerinde ortak değer haline dönüştürülmesi işletmelerin nitelikli üretim yapmalarına fırsat sağlayacaktır.

3.2. İslam İş Ahlakı Kuralları

İslam ahlak sistemine göre insan evrende merkezi bir yer işgal eder. O, Allah'ın yarattıkları içinde herhangi bir yaratık değil, tüm mevcudatın yaratılış nedenidir. (Nakvi,1985:52) Yaratılış itibarıyla "İnsan"ı kutsal bir mevkie yerleştiren İslam dini, dünyanın, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, bitki örtüsü ve hayvanlar âlemiyle insanın istifadesine sunulduğunun tespitini yapar. (Döndüren,2013:81) Yalnız bu istifade ediş sürecine dair düzenlemeler de İslam'ın iki temel referansı olan Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'te tafsilatlı bir biçimde yer alır. Bu iki temel kaynakta hayatın bütününe ilişkin uyulması gereken kurallarla birlikte, iş hayatına ilişkin düzenlemeler de mevcuttur. Bu düzenlemeler çerçevesinde İslam insana, ne dünya malından el etek çekip ondan kendini mahrum etmeyi ne de dünya malını yegane değer ve hayatın amacı haline getirmeyi teklif eder. Tam aksine her ikisi arasında dengeli bir yolu tavsiye eder. (Karslı,2013:24) Bu muvazenenin ifadesi olarak müminden "Ey Rabbimiz! Bize dünyada iyilik-güzellik ver, ahirette de iyilik-güzellik ver" (Bakara,2/201) yakarışında bulunması istenir.

Allah, yeryüzündeki bütün canlıların rızıkını "Yeryüzünde yürüyen her canlının rızıkı, yalnızca Allah'ın üzerindedir..." (Hud,11/6) beyanıyla üzerine aldığını ifade eder. Yine yeryüzündeki halifesi olarak tanımladığı "insan" ın da, çalışması karşılığında rızıkını elde edeceğini "İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur ve çalışması da ileride görülecektir" (Necm,53/39-40),

“Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan isteyin” (Cuma,62/10) beyanlarıyla teyit etmektedir.

İnsanın yaratılış sebebi, Zariyat suresinde “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım” (Zariyat,51/56) şeklinde açıklanmaktadır. Burada ibadetten kastedilen kişinin kazancını helal yoldan elde etmesi, İslami prensiplere uygun olarak ticari faaliyetlerde bulunması ve iktisadi davranışlar sergilemesidir. Diğer bir ifadeyle hayatın bütün alanlarını ibadet kapsamına alan İslam; iş ve ticaret hayatını da ibadet olarak değerlendirmiştir. (Akar,2008:12-13) Müslümanların yapmakla mükellef oldukları zekât, hac, kurban, sadaka, kefare, temizlik gibi bazı ibadetlerin icrasının ekonomik güce dayanması ve bunların icrasının helal ve meşru yoldan elde edilen kazançla yapılacak olması da İslamiyet’te iş ahlakının öneme vurgu yapan bir diğer husustur. (Karaman,2011:144)

İslam açısından iş ahlakı kuralları değişik düşünürler tarafından farklı tasniflere tabi tutulmuştur. İlk olarak, genel iş ahlakı kuralları, işveren ahlakı kuralları, işçi (işgören)ahlakı kuralları şeklindeki tasnif Tablo 10.’ da değerlendirilmiştir.

Tablo 10.İş Ahlakı/İşveren/İşgören Ahlakı Kuralları

İş Ahlakı Kuralları	İşveren Ahlakı Kuralları	İşgören Ahlakı Kuralları
İyi Niyetlilik	Liyakat ve Hakkaniyet	Haset Etmemek ve Haline Şükretmek
Çalışma ve Çalışkanlık	Mesuliyet ve Kardeşlik	İşbilir ve Güvenilir Olmak
Haksızlıktan Kaçınma ve Adalet	Zekâtını ve Sadakasını Vermek	Hakkaniyet ve Mesuliyet Sahibi Olmak
İhsan ve Müsamaha	İş Hırsıyla İbadetlerini İhmal Etmemek	İşini, İş Arkadaşlarını ve İşvereni Sevmek

Kaynak: (Yaran, Görgün,Çınar,Uysal,2010:172-182)

Çağrıcı ise İslam iş ahlakı kurallarını Kazanma ve Üretim/Harcama ve Tüketim ölçütünü esas alarak Tablo 11.’deki gibi bir tasnife tabi tutmuştur. (Çağrıcı,1991:270-282) Bu tasniften anlaşılacağı üzere İslam iş ahlakı öncelikle iktisadi faaliyete başlamadan önce ve iktisadi faaliyet esnasında tarafların halis bir niyete sahip olmasını öngörmektedir. Tarafların mesleki bilgi ve ehliyeti haiz olmaları, birbirlerinin hukukuna riayet etmeleri ve Allah’ın haram kıldığı faaliyetleri ve usulleri kazanç maksatlı kullanmamaları gerekmektedir.

İktisadi faaliyet neticesinde elde edilen kazancın harcanma sürecini de, kazancın israf edilmemesi, kazançtan ihtiyaç sahipleri verilmesi, lüks harcamalarda bulunulmaması uyarılıyla disipline edilmektedir.

Kazanma ve Üretim ile İlgili Ahlakı Vazifeler	Harcama ve Tüketim ile İlgili Ahlakı Vazifeler
Kazanma Faaliyeti Sırasında Halis Bir Niyet Taşımak	Toplumun Zararına Tüketim ve Harcamalarda Bulunmamak
Mesleki Bilgi ve Ehliyet sahip Olmak	Lüks ve İhtişam İçinde Harcama Yapmamak
Allah’ın Haram Kıldığı Şeylerin Üretim ve	İsraf Etmemek

Ticareti ile Meşgul Olmamak	
Allah'ın Yasaklayarak Gayr-ı Meşruluğunu İlan Ettiği Yollardan Kazanç Aramamak	İnfak ve Cömertlik Yapmak
İşçinin Haklarını Gözetmek	-
İşverenin Haklarını Gözetmek	-

Tablo 11. Kazanma ve Üretime/Harcama ve Tüketime Göre İş Ahlakı Kuralları

Kaynak: (Çağrı,1991:270-282)

Akar ise ticari faaliyette bulunarak kazanç elde edenlerin uyması gerektiği kuralları Tablo 12.'deki gibi sıralamıştır.

Tablo 12. Ticaretle Uğraşanların Uyması Gereken İş Ahlakı Kuralları

Dürüst Olmak/Müşteriyi Aldatmamak
Güvenilir Olmak
Yalan Yere Yemin Etmemek
Malı Gereğinden Fazla Övmemek
Ölçü ve Tartıda Hile Yapmamak
İhtikâr Yapmamak (Stok Aracılığıyla Fiyatları Yükseltmemek)
Müşteriye İyi Davranmak
Müşteri Kızıştırmamak (Neceş)
Satım Üzerine Satım, Pazarlık Üzerine Pazarlık Yapmamak
Pazara Mal Getirenleri Dışarıda Karşılıyarak Üretici ve Tüketicilere Zarar Vermemek
Ticari İşlemleri Kayıt Altına Almak
Korsan Yollardan Kazanç Sağlamamak

Kaynak: (Akar,2008:29-50)

Günümüz şartlarında oldukça yaygın alanlarda gerçekleştirilen ticari eylemlerde bulunanların, hem kendilerinin ticari faaliyetlerini sürdürürken hem de ticari faaliyetlerinin muhatabı olan kişiler açısından dikkat etmeleri gereken kurallar tespit edilmiştir.

Köse ise İslam İş ve Ticaret Ahlakı isimli eserinde İslam iş ahlakını ticari faaliyet merkezli ele almış, temel referanslar eşliğinde iş ahlakı ilkelerini kazanç öncesi uyulması gereken kurallar, kazanç esnasında uyulması gereken kurallar ve kazancın sonrasında uyulması gereken kurallar başlıkları etrafında tafsilatlı bir biçimde tasnife tabi tutmuştur.

Tablo 13a. Faaliyete Başlamadan Önce Uyulması Gereken Kurallar

İyi Niyetli ve Hüsnü Zan sahibi Olmak
Faaliyete Dua ile Başlamak
Helal Kazancı Hedeflemek
İşe Besmele ile Başlamak
İşe Erken başlamak
Rızkı Verenin Allah olduğu Bilinciyle Tevekkül Etmek
Ortaklık Durumunda Diğer Ortağın Allah'ın Olduğu Bilincine Varmak

Kaynak: (Köse,2012:21-44)

Tablo 13a'da henüz daha ortada iktisadi bir eylem yokken, teşebbüste bulunacak Müslüman'ın yapacağı işin şuurunda olması ve bu ilkeler çerçevesinde iktisadi eylemini gerçekleştirmesi gerektiği kendinden beklenmektedir. Müteşebbisin iyi niyetli olması, faaliyetine dua ile başlaması, helal kazancı hedeflemesi, işine erkenden ve besmele ile başlaması, rızkı verenin her halükarda Allah olduğu şuuru ile faaliyetlerini sürdürmesi günümüz Kapitalist iktisat anlayışının prototipi olan "Homoeconomicus" tan farklı bir bireyi karşımıza çıkarmaktadır. İktisadi eylemin öncesi ve sonrasının da nasıl olması gerektiğine dair Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'te vaz edilen esaslara riayet edilmesi genel manada iş hayatında yaşanan birçok meselelerin çözümüne katkı sağlayıcı mahiyettedir.

İslam dininin kuralları bağlamında bireyi muhatap kabul etmesi münasebetiyle iş hayatına ilişkin düzenlemelerin Müslüman bireyin şahsında somutlaşacağı açıktır. Bu birey ister işveren ister yönetici, ister çalışan isterse de üretilen mal ve hizmetlerin muhatapı pozisyonundaki tüketici olsun, sonuç değişmeyecek bu kurallar hepsi için geçerli olacaktır.

Tablo 13b. Faaliyet Esnasında Uyulması Gereken Kurallar

İş Esnasında Şeytanın Yönlendirmesine Karşı Uyanık Olmak
Bereketi Öncelemek
Helallığın Ölçüsü: Tam Rıza ve Gönül Hoşnutluğu
Dürüstlük
Ölçü ve Tartıyı Doğru Yapmak
Hile Yapmamak ve Aldatmamak
Malın Ayıbını/Kusurunu Gizlememek
Yeminden Kaçınmak
İş ilişkisinde Karşılıklı İkranda Bulunmak
Aracıların Kurduğu Sömürüye Fırsat Vermemek
Pazarlığı Devam Eden Ürüne Müşteri Olmamak
Pazarlık Adabını Gözetmek
Alıp satarken Müsamahayı ve İhsanı Düstur Edinmek
Kul Hakkına Hassasiyet Göstermek

Alacağı Talepte ve Borcu Ödemede Güzel Davranmak
İhtikâra (Karaborsaya) Tevessül Etmemek
Bir satışta İki Satış Yapmamak
Meşruiyet Görüntülü Kazançlardan Uzak Durmak
Beklenmeyen Halleri Gözetmek
Sözleşmeye Konu Olan Ancak Mevcut Olmayan malın Satılması
Kanaatkâr Olmak, Hıstan, Tamahtan Kaçınmak
Karşı Tarafa Güven Vermek
Satıcıya Teminat Vermek
Cuma Vaktinde İş Bırakmak

Kaynak: (Köse,2012:45-133)

Ticari faaliyetlerin çeşitliliği münasebetiyle karşılaşılabilecek muhtemel tutum ve davranışların fazlalığı ölçüsünde bu sürece ilişkin kuralların da fazlalığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Ticari faaliyette tarafların gönül rızası, dürüstlük, hile yapmamak, malın ayıbını saklamamak, yeminden kaçınmak, pazarlık adabı oluşturmak, karaborsaya fırsat vermemek, kanaatkâr olmak, güven vermek gibi hususlar günümüz ticari hayatının en sık karşılaşılan problemleri olması açısından, bunlara ilişkin üretim işleminin paydaşlarının ahlaki kaygılar taşıması oldukça önem arz etmektedir.

Tablo 13c. Faaliyet Sonrasında Uyulması Gereken Kurallar

Kazanca Şaibe Karışabileceğini Dikkate Alarak Sadaka Vermek
Kazancı İnfakla Taçlandırmak
Kazançta Şükür Yoklukta Sabır ile Allah'a Yaklaşmak
Görgüsüzlükten Kaçınmak/Tevazuu Elden Bırakmamak

Kaynak: (Köse,2012:149-163)

Günümüz iktisadi ilişkilerinde kazanç sonrasına dair tasarruflar kazanç sahibinin iradesine bırakılmıştır. Üretim riskini üstlenmiş olması açısından elde edilen kazancın niçin, nasıl, nerede, kimler için kullanılacağına veya kullanılmayacağına kararının kazanç sahibinde olması da doğal karşılanmaktadır. İslam ahlak ilkeleri çerçevesinde her ne kadar kazanç sahibinin kazancı üzerindeki tasarrufu doğal karşılanıyorsa da, kazancın amacına, öncesine, sürecine ilişkin kurallar öngören bir yaklaşımın kazanç sonrasını boşlukta bırakması düşünülemez. Bu açıdan kazanç elde edenin, kazanç esnasında kazancına şaibe karışabileceği endişesini taşıyarak, ihtiyaç sahiplerine sadaka hükmünde yardımda bulunması, bizatihi kendi tasarruflarıyla kazancının bir kısmını hayır işlerine tahsis etmesi (sosyal sorumluluk projeleri gibi) oldukça anlamlıdır. Bununla birlikte iktisadi faaliyetin bünyesinde risk barındırıyor olması münasebetiyle zarar durumunda sabrın telkini, kar halinde ise, bunun Yaratıcının ihsanı olması dolayısıyla şükür gerektirdiğinin bilincinde olunmasının istenmesi, kazanç sahibini görgüsüzce davranmaktan alıkoyabileceği gibi, mağdurların yanında da mütevazı davranmaya itecektir.

Sonuç ve Öneriler:

Genç İşsizliği dünya ülkelerinin olduğu kadar ülkemizin de önemli meselelerinden biridir. Nüfus projeksiyonları genç nüfusumuzun giderek azalan bir seyir izleyeceğini göstermektedir.

İş hayatında iş ahlakı kuralları dünyada 1950'li yıllarda, ülkemizde 1990'lı yıllarda gündem olmaya başlamış ve işletmelerimizin gündemini oluşturmaya başlamıştır.

Ülkemizde ahlak ve etik kavramları çoğunlukla birbirinin yerine ikame edilse bile insanların zihninde ciddi bir karışıklığa sebep olduğu açıktır.

Ülkemizde ahlak ve etik kavramları çoğunlukla birbirinin yerine ikame edilse bile insanların zihninde ciddi bir karışıklığa sebep olduğu açıktır.

İşletmelerimizin içinde faaliyet gösterdikleri toplumun inanç ve değer yargılarını dikkate alarak üretimlerini gerçekleştirmeleri ve istihdam politikalarında bu değerleri öncelermeleri gerekir.

Bireylerin iş algısına ilişkin ilk bilgilerin aileden kazanılması dolayısıyla ebeveynler iş ahlakı kuralları konusunda eğitilmelidir.

İş hayatının ve işletmelerin faaliyet düzeninin ayrılmaz bir parçası haline gelen iş ahlakı kuralları eğitim kurumlarında öğrenilmelidir.

Özellikle meslek okullarında ve fakültelerde iş ahlakı dersleri konulmalı,müfredatları inanç değerlerimizle uyumlu olmalı ve uzman kişilerce bu dersler yürütülmelidir.

İş ahlakı ilkelerinin toplumsallaşması için yazılı ve görsel materyaller hazırlanmalıdır.

Çalışma Bakanlığı,İŞKUR,Sosyal Güvenlik Kurumu,sendikalar ve ilgili sivil toplum kuruluşları iş ahlakı bilinci oluşturma yönünde çalışmalar yapmalıdırlar.

Diyanet İşleri Başkanlığı inanç değerlerimizden hareketle iş ahlakı farkındalığının oluşması yönünde daha aktif bir rol üstlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akar Muhlis, (2008), İş ve Ticaret Ahlakı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- Akkuş Hüseyin, (2008), İş Ahlakı ve İş Uygulamaları, İş Ahlakı Sempozyumu, Erkam Matbaası, İstanbul
- Arslan Mahmut, (2008), İş Ahlakı ve Kapitalizmin Eleştirisi, İş Ahlakı Sempozyumu, İGİAD Yayınları, İstanbul, s.53-65
- Cirit, Hasan, (2009), Hz. Peygamber ve Gençlik, Ağasar, Şalpazarı Dernekler Federasyonu Kültür Araştırma Dergisi, İstanbul, Yıl 2, Sayı 3, s.60-61
- Çağrı Mustafa, (1991), Ana Hatlarıyla İslam Ahlakı, Ensar Neşriyat, İstanbul
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2013), Ahlakım, (Ed:M.EminÖzafşar, Recai Doğan), DİB Yayınları, Ankara
- Döndüren Hamdi, (2013), İslam Hukukunda Helal Kazanç, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Helal Kazanç Helal Tüketim İçerisinde), Ankara, s.81-88
- Etik Değerler Merkezi (EDMER), (2012), Gençlerin Gözüyle Etik,<http://www.slideshare.net/atifunaldi/genclerin-gozuyleetik2012>, Erişim Tarihi:11.12.2013
- Eğri Taha, Sunar Lütfi, (2010), Türkiye'de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler, İş Ahlakı Dergisi, İGİAD Yayını, İstanbul, Cilt 3, Sayı 5, s.41-67

- Görgün Baran, Aysin, (2013), Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış, Gençlik Araştırmaları Dergisi, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara, Cilt 1, sayı 1, s.6-25
- Görgün Baran, Aysin, Olgun, Cem Koray, Erbuğ, Ece (2013), Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Genç İşsizliğinin İstatistiksel Göstergelerle Analizi, Gençlik Araştırmaları Dergisi, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara, Cilt 1, sayı 2, s.62-83
- İŞKUR, (2011), İş ve Meslek Danışmanlığı, İş ve Meslek Danışmanları Derneği, Altan Özyurt Matbaacılık, Ankara
- Karaman Fikret, (2011), Din ve Sosyal Hayat, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- Karabiyik İlyas, (2009), Avantaj ve Dezavantajları ile Genç İşsizliğinin Değerlendirilmesi, EÜHFD, Cilt 13, Sayı 3-4, s.294-320
- Karslı İ.Hilmi, (2013), Kur’an’da Helal Kazanç, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Helal Kazanç Helal Tüketim İçerisinde), Ankara, s.23-39
- Kostenlosen Basis-Account Freischaltenstatista 2014, <http://de.statista.com/>, Erişim Tarihi: 05.04.2014
- Köse Saffet, (2012), İslam İş ve Ticaret Ahlakı, İGİAD Yayınları, İstanbul
- Murat Sedat, (2008), İş Ahlakı ve İş Uygulamaları, İş Ahlakı Sempozyumu, Bildiriler, Erkam Matbaası, İstanbul
- Murat Sedat, Şahin Levent, (2011), AB’ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul
- Nakvi M.Haydar, (1985), Ekonomi ve Ahlak, İnsan Yayınları, İstanbul
- OPET, www.opet.com.tr/tr/kerik.aspx?cat=55, Erişim Tarihi: 04.05.2014
- Özdemir Süleyman, (2009), Günümüz Türkiye’inde Akademik İş Ahlakı Çalışmalarına Bir Bakış, İşletmelerde İş Etiği (Ed:Sabri Orman, Zeki Parlak), İnkılap Yayınevi, İTO Yayını, İstanbul, s.302-336
- Öztürk Osman, (2006), Ahlak Olgusunun Kaynağı Nedir?, Köprü Dergisi, S.95, s.103-127
- Şentürk Lütfi, Yazıcı Seyfettin, (2012), İslam İlmihali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- TOFAŞ, <http://www.tofas.com.tr/tr/hakkinda/Pages/Degerler.aspx>, Erişim Tarihi:04.05.2014
- Torlak Ömer, Ünder Hasan, Şeker Aziz, Çiftçioğlu Aydem B. ,Sabuncuoğlu Zeyyat, Koç Umut, (2013), İş Etiği, (Ed:Nuray Tokgöz), AÖF Yayınları, Eskişehir
- TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi:05.04.2014
- TÜPRAŞ, <http://www.tupras.com.tr/detailpage.tr.php?IPageID=3>, ErişimTarihi:04.05.2014
- TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.539738164fde38.74741834, ErişimTarihi:04.05.2014
- TÜRKTELEKOM, <http://www.turktelekom.com.tr/tt/portal/TTHakinda/KurumsalTanitim/VizyonMiyon/>, Erişim tarihi:03.05.2014
- TÜSİAD, <http://www.tusiad.org.tr/tusiad/etik/bm-kuresel-ilkeler-sozlesmesi/>, Erişim Tarihi:04.05.2014
- Yaran C.Sadık, Görgün Tahsin, Çınar Aliye, Uysal Enver, (2010), İslam Ahlak Esasları, (Ed:Tahsin Görgün), Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir
- Zaim Halil, (Ocak 2009), İş Ahlakı, Çerçeve Dergisi, MÜSİAD Yayını, İstanbul, s.126-129
- Zaim Sabahaddin, (1973), Siyasi, İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Türkiye’de Nüfus Meselesi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul

YENİ BİR BEŞERİ BİLİMLER ANLAYIŞI: BİR YAŞAM BİÇİMİ OLARAK MESLEK EDİNME

Süleyman AYDIN*

ÖZET

Günümüz dünyasında gençlerin meslek edinme kaygıları, onların yaşamın doğasını sorgulamalarını, kendi kişiliklerine ve eğilimlerine uygun meslek edinmelerini zorlaştırmaktadır. Meslek edinmenin bir araç olmaktan çıkıp bir amaca dönüşmesi, genç neslin kendi varoluşunu gitgide maddileştirmesi sonucunu doğurmaktadır. Kaliteli bir yaşamı, bol kazançlı bir kariyerle özdeş tutma, genç neslin sağlam yaşam felsefesi oluşturmasını önlemekte ve gençliği birer işçi, teknisyen ya da ara elemana indirgemektedir. Bu durum, gençlerin yaratıcı hayal güçlerini yok etmekte ve üniversite eğitiminde felsefe, edebiyat, sanat gibihinsel araştırmaları zayıflatmakta ve kusurlu bir "başarılı gençlik" anlayışına neden olmaktadır. Bu nedenle, yeni bir beşeri bilimler anlayışına gereksinim vardır. Bu anlayış, genç neslin her türlü yaratıcı yeteneklerini su yüzüne çıkarmalı, onların kaliteli bir yaşam algısı oluşturma becerilerini pekiştirmeli, mutlu bireyler olmalarını sağlamayı amaçlamalıdır. Bu çalışmada, gençlere enjekte edilen kusurlu başarı anlayışının, onları gereğinden fazla maddesel ve mutsuz varlıklara dönüştürdüğü ve bunun üstesinden gelmek için yeni bir beşeri bilimler anlayışının gerekli olduğu görüşü temellendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Başarı, Meslek, Yaşam, Mutlu.

A NEW UNDERSTANDING OF THE HUMANITIES: ACQUIRING A PROFESSION AS A WAY OF LIVING

ABSTRACT

In today's world the worries of the young with regard to getting a profession makes it difficult for them to question the nature of life, and to acquire professions suitable for their personalities and inclinations. The fact that to acquire a profession turns into an aim, instead of being a medium, leads increasingly the young to materialize their spiritual existence. Identifying a life of good quality with a career bringing plentiful income prevents them from forming a healthy philosophy of life, and reduces them to the status of being workers, technicians, or intermediate members. This situation destroys the vision of the young, and weakens the intellectual inquiries like philosophy, art, religion and literature in the university education; and gives rise to a defective understanding of "the successful youth". For this reason, a new understanding of the humanities seems to be required. This new understanding should uncover all creative abilities of young generation; strengthen their abilities in their forming a life of good quality; and aim at making them happy individuals. The study establishes the idea that the defective understanding of "the successful youth" injected to the young turns them into much material and

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Felsefe Bölümü.

unhappy existents; and that a new understanding of the humanities is required in order to overcome this unpleasant situation.

Key Words: Youth, Success, Profession, Life, Happy.

Beşeri bilimler anlayışı

Bilim denince ilk önce evrensellik iddiasındaki araştırmalar akla gelir. Bilimin evrensellik iddiası, onun ampirik verilere dayalı olarak akıl yürütmesinden kaynaklanır. Bilim, deney ve gözlem yoluyla saptamalarda bulunduğu için iddiaları başkaları tarafından yeniden test edilmeye ve doğrulanmaya açıktır. Bu genel yapısı içinde bilimsel düşünce, çoğunlukla ampirik bulguların önem taşıdığı tıp, biyoloji ve teknoloji gibi alanlarda tartışmasız otorite olma özelliğini korumuştur.

Bununla birlikte bilim, evrenin yaratılışı, ilk insanın ortaya çıkışı, hayatın bir anlamının olup olmadığı, ölümden sonra insanı nasıl bir kaderin beklediği, insan olmanın ne anlama geldiği gibi ampirik verilerin kısmen ya da tümüyle yetersiz kaldığı konularda derin bir suskunluk içindedir. Fakat böyle olması, bu gibi sorulara yanıt bulma arayışının son bulduğu anlamına gelmez. Bilimin sustuğu konularda felsefe, din ve sanat gibi beşeri bilimler olarak adlandırılan zihinsel etkinlikler konuşmaya başlar. Bunların bilim olarak adlandırılması, araştırmalarını bilimsel yöntemlere dayalı olarak yürütmelerinden kaynaklanmaz. Aslında “beşeri bilimler” ifadesi, “beşeri akıl yürütmeler”, “beşeri inanışlar”, “beşeri duygulanımlar” anlamına gelir.

Bu çalışmada günümüz dünyasında genç neslin meslek arayışlarında beşeri bilimlerin öneminin yeniden yorumlanmaya muhtaç olduğu tartışılmaktadır. Günümüz dünyasında felsefe, din ve sanat gibi akla, inanca ve duyguya dayalı zihinsel etkinlikler, genel olarak ekonomik sonuçlarının az olduğu ya da hiç olmadığı temelinde ciddi düzeyde ikinci plana itilmiş, bunun yerine ekonomik sonuçları kesin gözükken çalışmalar akademik kaygının merkezinde yer almaya başlamıştır. Bu durum, genç kuşakları yalnızca sonuçlara odaklı fakat görevlerinin kamusal hizmet değerini fazla önemsemeyen ve daha da önemlisi kendilerini mutlu etmeyi başaramayan varlıklar olmaya doğru sürükler gözükmektedir. Bu nedenle, genç kuşakların meslek edinme arzularının yeni bir beşeri bilimler anlayışı ışığında daha anlamlı olacağı kanısındayız. Bunu gerekçelendirmeden önce fen bilimleri ve sosyal bilimleri kavramlarına açıklık getirmemiz gerekir.

İnsan, fiziksel varlığıyla doğanın bir parçasıdır; varlığını devam ettirebilmek için doğayı tanımak ve doğanın nasıl davranacağını öngörmek zorundadır. Bunun için de doğanın yasalarını bilmesi gerekir. Doğanın tekdüzeliği olmasa insan doğaya egemen olmayı aklından geçiremezdi. Ateşin yakması, suya düşen cismin batması gibi birçok doğa yasası, doğayı tanımamıza ve doğa karşısında kendimizi korumamıza hizmet eder. Fakat bu kendimizi tümüyle güvende hissetmemiz için yeterli değildir. Doğa, depremler, yanardağlar, seller, tsunamiler vs. yoluyla sıkça varlığımızı tehdit eden sürprizleri de bünyesinde barındırdığı için doğayla ilgili bilinmesi gerekenler yalnızca doğa yasalarından ibaret değildir. İnsan, doğanın sıra dışı huylarını da bilmek, açıklamak ve tedbir geliştirmek zorundadır. Fizik ve kimya, bu anlamda doğa yasalarını ve doğa sürprizlerini araştıran bilimlerdir. Doğanın kültür, dil ve inanç yapılarından söz edilemeyeceği için doğaya yönelik araştırmalar fen bilimleri adını alır. Bilimlerdeki fen ve

sosyal ayrımı, araştırma nesnesinin kültür, dil ve inanç sistemlerini içerip içermediğine bağlıdır.

Canlılar dünyası, tıpkı cansız doğa yasalarını andıran bir takım tekdüzelikler içerir. Örneğin farklı hayvan türleri, farklı üreme ve beslenme alışkanlıklarına, farklı iklim ve ortamlarda hayatta kalabilme yetisine sahiptirler. Benzer şekilde dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan insan toplulukları, farklı üreme ve beslenme alışkanlıkları yanında farklı dil, kültür ve inanç yapılarına sahiptirler. İnsan, beslenen ve üreyen bir varlık olması bakımından doğadaki diğer canlı türlerine benzer, fakat düşünen, konuşan, kültür ve inanç üreten varlık olması bakımından diğer canlılardan ayrılır. Dolayısıyla insan, diğer canlılarla benzer özellikleri bakımından bedensel (tensel), onlardan farklı özellikleri bakımından ruhsal (tinsel) bir varlıktır. Bedensel insan dâhil canlılar dünyasındaki tekdüzelikleri ya da canlı yasalarını araştıran bilim dalının biyoloji olduğunu söyledik. Biyoloji, canlı türlerinin bedensel mekanizmalarını araştırır fakat o mekanizmalara dair bir değer yargısında bulunmaz; örneğin o bedensel mekanizmaların o şekilde değil de başka türlü olmalarının daha iyi ya da daha kötü olacağı yargısında bulunmaz.

Öte yandan sosyal bilimler, bedensel insanı değil, ruhsal insanı araştırır; bir başka deyişle insanı dil, kültür, hukuk, siyaset, psikoloji, ekonomi, inanç üreten varlık olması bakımından araştırır. Sosyoloji, antropoloji, iktisat, ekonomi, kamu yönetimi ve işletme gibi pek çok alt koluyla birlikte sosyal bilimler, ruhsal insanın tarihsel varlığını bilimsel yöntemlerle ve değer yargısında bulunmadan açıklamaya, bir olgu olarak betimlemeye çalışır.

Fakat ruhsal insana dair araştırma, sosyal bilimlerin gözlem ve deneye dayalı araştırmalarının ötesinde kalan bir boyut içerir. Örneğin, tarih sahnesinde yer alan insanı bir kenara bırakacak olursak “insan olmak ne demektir ya da insanı insan yapan nedir?” sorusu, ampirik yöntemlerle çalışan sosyal bilimler tarafından yanıtlanamaz. Bu soru, salt akla, inanca, duyguya ya da bunların bir karışımına dayalı felsefe, din, edebiyat ya da sanat gibi zihinsel etkinlikler tarafından yanıtlanabilir. Bunları sosyal bilimlerden ayıran en önemli özellik, gözlem ve deneye başvurmadan yalnızca akıl, inanç ve duygu temelinde ideal insanı araştırmaları ve o konuda değer yargısında bulunmalarıdır. Kuşkusuz farklı toplumlarda farklı felsefe, din ve sanat etkinlikleri olabilir. Bunların farklı toplumlarda nasıl yürütüldüğüne ilişkin çalışmalar, tarih, sosyoloji ve antropoloji gibi sosyal bilimler tarafından yürütülür. Bu nedenle insanla ilgili ampirik araştırmaları, salt akla, inanca ya da duyguya dayalı zihinsel sorgulamalardan ayırmak gerekir. Sosyal bilimler ve beşeri bilimler ayrımının esprisi budur.

Felsefe, din ve sanat gibi zihinsel etkinliklerin “insan olmanın ne anlama geldiğini” araştırdıklarını söylerken kapsamlı sorgulamaları sonucunda yanıtını aradıkları can alıcı sorunun bu olduğunu söylüyoruz. Örneğin geleneksel olarak felsefe bir varlık, bilgi ve değer araştırması olarak görülür. Fakat felsefenin bunları tümüyle kavramsal açıdan irdelediğini belirtmek gerekir. Felsefe, “Tanrı var mıdır?” sorusuna yanıt arar; çünkü Tanrı’nın gerçekte var ya da yok olması, insan olmanın ne anlama geldiği sorusunu yanıtlamada can alıcı önem taşır. Benzer şekilde felsefe, “neyi bilebiliriz?” sorusuna yanıt arar; çünkü insan olmanın ne anlama geldiği sorusunun yanıtlanabilir bir soru olup olmadığına karar vermek zorundadır. Yine “değerli olan nedir?” sorusuna yanıt arar; çünkü insan olmanın ne anlama geldiği sorusuna verecek yanıtın değerle bir ilişkisinin olup olmadığını bulmak zorundadır.

Aslında “insan olmak ne demektir?” sorusu, “insan için hayatın özel bir anlamı var mıdır?”, “insan ahlaklı olması gereken bir varlık mıdır?”, “insan ölümden sonraki bir yaşama inanmalı mıdır?”, “insan başkalarına hizmet ve yardım duygusu taşımalı mıdır?”, “insan ken-

dini ya da başkalarını mutlu etmeyi başarabilecek güçte bir varlık mıdır?” gibi pek çok soruyu içinde barındıran kuşatıcı bir sorudur. Bu sorulara verdiği yanıtlarla felsefe, bilimin suskun kaldığı konularda insanın kendi varlığını anlamlandırmasına yardımcı olmaya çalışır. Din, sanat ve edebiyat için de aynı şey geçerlidir. Her dinsel, edebi ve sanatsal etkinlik, inanç ve duyguya başvuruyla, doğrudan ya da dolaylı olarak, bu sorulardan hepsini ya da bir kaçını yanıtlamaya çalışır.

Bu gibi sorular üzerine derinlemesine bir tefekkür, mesleki başarıyı yalnızca somut ve maddesel sonuçlarla ilişkilendirmenin önüne geçer. Hatta yaşamı bir bütün olarak görme, yaşamdaki her sürecin kendine özgü bir önem ve değerinin olduğuna inanma, başkalarına hizmet ve yardım duygusu taşıma ve daha mutlu bir yaşam sürmeye katkıda bulunur. Beşeri bilimlerin bu işlevinin göz ardı edilmesi ve mesleki başarı algısının tümüyle bol kazanç getiren işlerle ilişkilendirilmesi, değer üretmeye isteksiz, yalnızca maddi kazanç peşinde koşan bir neslin doğmasına yol açabilir. Bunun üstesinden gelmenin yolu, beşeri bilimlere hak ettiği saygınlığı iade edecek yeni bir beşeri bilimler yorumu geliştirmek ve eğitim süreçlerine dâhil etmektir. Günümüz dünyasında özellikle az gelişmiş birçok ülkede felsefe ve sanat lüks tüketim kategorisinde görülür. Benzer şekilde din, genelde ahlaksal içeriğinden çok uzak, siyasi otorite ya da rejimlerin halkı dizginleme, kontrol etme ve siyasi destek sağlama aracı olarak görülür. Bu koşullarda, genç kuşakların değerlere öncelik tanıyacaklarını ve insanlığa hizmet duygusuyla meslek icra edeceklerini düşünmek fazla iyimserlik olur. Dolayısıyla genç kuşakların felsefe, din, edebiyat ve sanat gibi zihinsel etkinliklerin önemini yeniden idrak edecekleri bir eğitim sürecine tabi tutulmaları gerekir.

Mesleki başarı algısı

Meslek edinme, ekonomik açıdan kendini güvence altına alma, yaşamını özgürce sürdürme işlevine sahip olduğu gibi aynı zamanda bir kendini ifade etme biçimidir. Özellikle akademisyenlik, ressamlık, müzisyenlik, yazarlık ve çevirmenlik gibi nispeten yaratıcılık gerektiren meslekler, öncelikli olarak maddi güvence sağlama aracı olmaktan daha çok bireylerin kendilerini gerçekleştirme biçimleridirler. Bu tarz meslekleri icra eden insanların birçoğu, mesleklerini icra ederken elde ettikleri gelirden daha çok işlerini severek yapıp yapmadıklarıyla ilgilenirler. Örneğin Einstein, bir süpermarketler dizisini yönetecek olsaydı bir bilim adamı olarak kazandığından çok daha fazlasını kazanabilirdi. Fakat tahmin etmenin zor olmayacağı gibi Einstein’a bol kazançlı bir iş teklif edilecek olsa bile bir bilim adamı olarak çalışmayı tercih ederdi. Aslında eğitim düzeyine bağlı olarak insanların çoğu, bir meslek sahibi olmanın bol kazançlı bir iş icra etmekle özdeş olmadığı farkındadır. Kuşkusuz, ciddi maddi sıkıntılar yaşayan kimi insanlar sırf maddi zorlukların üstesinden gelmelerini sağlayacağı düşüncesiyle belli meslekleri icra etmek isteyebilirler. Hayatın zorlukları birçok insanı zevk almadıkları bir işi yapmaya mecbur bırakabilir. Bununla birlikte, bu gibi insanlar, zorlayıcı koşullar ortadan kalkmaya başladıkça tekrar severek yapacakları bir iş aramaya başlarlar. Bu durum, bir meslek ya da uğraşının yalnızca maddi zorlukların üstesinden gelme aracı olarak görüldüğünde bir mutsuzluk nedeni olacağını gösterir. Bir başka ifadeyle nihai mesleki mutluluk, tümüyle maddi zorlukların giderilmesine dayanmaz; mesleki tatmin, kendini gerçekleştirme boyutunu da içermek zorundadır. Kendini gerçekleştirme ise büyük ölçüde özgün bir beşeri bilim algısına bağlıdır. Felsefe, din, edebiyat ya da sanat yoluyla kendi yaşamını, kendisi için insan olmanın ne anlama geldiğini, bu dünyada bulunma amacının ne olduğunu sorgulamamış, bu konularda

hiç kafa yorma ihtiyacı duymamış birinin meslek algısı kuşkusuz büyük ölçüde maddi kazançla bağlantılı olacaktır.

İçinde yaşadığımız dünya yalnızca fiziksel bir atmosfer tarafından değil aynı zamanda yarı-ahlaksal ya da ahlaksal açıdan yansız bir ekonomik atmosfer tarafından kuşatılmış gözükmektedir. Ülkeler, genellikle eğitim politikalarını küresel ekonomik rekabeti hesaba katarak belirledikleri için mesleki başarı algısı, bol kazançlı uzmanlık gerektiren mesleklerle özdeş tutulmaktadır. Bunun, bölgesel ekonomiyi canlandırmayı amaçlayan Amerikan üniversiteleri modelinin dünya genelinde yaygınlaşmış olması, üniversitelerin devlet desteği dışında kazanç elde etme arzuları, yükseköğretime duyulan talebe bağlı olarak özel üniversite sayısının artması gibi birçok nedeni vardır. Burada can alıcı saptama, günümüz dünyasında mesleki başarının küresel ölçekte neredeyse tümüyle ekonomik kaygı ve güdülere indirgenmiş gözükmesidir. Şayet bu saptama doğruysa, insan olarak ahlaksal iklimimiz gitgide ekonomik bir iklime dönüşüyor ve değerler can çekişiyor demektir. Aslında hemen her gün gözlerimizin önünde insan hakları ihlallerinin gerçekleştiği bir dünyada yaşamakta olduğumuz gerçeği bu saptamayı doğrulamaktadır.

Mesleki başarı algısının küresel ve yerel ekonomik kaygı ve güdülere indirgenmesi, yalnızca küresel ve yerel ahlaksal iklimimizi değil, aynı zamanda bireysel varlığımızı da tehdit eden bir unsur gibi durmaktadır. Mesleki başarıyı büyük ölçüde ekonomik sonuçlarıyla ilişkilendiren bireyler kuşkusuz yaratıcı kişisel ilgilerine yeterince zaman ayıramazlar. Bu durum, hem sağlam bir yaşam felsefesi geliştirmelerini hem de özgün icat ve buluşlar ortaya koymalarını önler. Mesleki uzmanlık açısından yeterli olsa dahi beşeri bilimler yoluyla kendi insan oluşunun ne anlama geldiğini sorgulamamış bireyler, dünyanın yalnızca ekonomik iklimine katkıda bulunabilirler. Kuşkusuz, belli düzeyde maddi refah, insanca bir yaşamın kaçınılmaz unsurudur. Bu nedenle, mesleki başarı, tümüyle soyut, yaratıcı ve ahlaksal terimler içinde izah edilemez. Fakat dünyadaki fiziksel kirlilikten daha çok insan kirliliğinin var olduğu göz önünde tutulacak olursa, mesleki başarı algısında beşeri bilimlerin oynadığı rolün azımsanamayacak kadar büyük olduğu görülür. Kimi zaman dünyamızı en çok kirlütenlerin uçak ve silah endüstrilerinde, iletişim ve üretim teknolojilerinde gelişmiş, ekonomik açıdan güçlü ülkeler oldukları bilinen bir durumdur. Dolayısıyla genç nesillerini yalnızca gelecekteki potansiyel teknik elemanlar, uzmanlar, mühendisler, ekonomistler olarak gören, küresel ve yerel ölçekte ahlaksal iklime ne tür bir katkılarının olacağını hesaba katmayan bir eğitim sisteminden geçiren bir ülke, güçlü bir ekonomiye sahip olsa bile, mutlu, yaratıcı ve ahlaklı insanlar diyarı olmaktan uzak bir yer olacaktır.

Bir yaşam biçimi olarak meslek edinme

Bir yaşam biçimi olarak meslek edinme, yeterli miktarda maddi kazanç sağlama yanında kişinin kendini dış dünyaya karşı ifade etmesine, kendini gerçekleştirmesine ve kendini mutlu hissetmesine hizmet eden bir mesleki yaklaşımdır. İşverenler genelde çalıştırdıkları insanların yaptıkları işle kendilerini gerçekleştirip gerçekleştirmediklerine bakmadan üretim ve verimlilikle ilgilenirler. Bununla birlikte, kendilerini gerçekleştirebildikleri işlerde çalışan bireylerin iş güvenliği ve iş huzurunun sağlanmasına ve tehlikeli rekabetin ortadan kaldırılmasına sağladıkları katkının farkında olan kurumlar, çalışanları için havuz, kütüphane, kafeterya vs. gibi hayatı anlamlandıran imkânları artırma yoluna gitmektedir.

Mesleğini severek ve tutkuyla yapan bir insan, önemli ölçüde iş yorgunluğu ve stresten uzak olacağı için aslında uzun vadede işvereni için de kalıcı katkılarda bulunmuş olacaktır. Bir

yaşam biçimi olarak meslek edinmenin alternatifi, bir meslek edinmek için yaşamak ya da hayatta kalmak için bir mesleğe ömür boyu katlanmak zorunda kalmaktır. Günümüz dünyasında insanların çoğu, maalesef hayatta kalabilme uğruna ya başka alternatifleri olmadığı için ya da eğitim sisteminin kimi kusurlarından ötürü bir mesleği icra etmeye mahkûm bireylerden oluşur. Bunu yalnızca kişilerin meslek seçimindeki hatalı kararlarının sonucu olarak görmek meseleyi hafife almak olur. Aslında bu, büyük ölçüde bir eğitim sistemi sorunudur. Örneğin Türkiye’de üniversite okuyan bir öğrenci, okuduğu bölümün kendisine uygun olmadığını idrak ettiğinde bölümünü değiştirmek isteyecek olsa bu hem kendisi açısından hem de kısıtlı imkânlarla kendisini okutmaya çalışan ailesi açısından birçok zorluk doğuracaktır. Dolayısıyla genç neslin acilen bu açmazdan kurtarılması, birbirine yakın bölümler arasında geçişlerin kolaylaştırılması ve böylece öğrencilerin tutkuyla ve severek okuyacakları bir bölüme kavuşmalarının temin edilmesi gerekir. Tek başına bu bile, sağlıklı bir beşeri bilimler anlayışına sahip olmayan eğitim sisteminin kusurlarının yarattığı olumsuz etkilerin önemli bir kısmını ortadan kaldıracaktır.

Yeni bir beşeri bilimleri anlayışı

Beşeri bilimler olarak adlandırılan felsefe, din, edebiyat ve sanat gibi alanlarda verilen eğitim, genellikle bölgesel ekonomiyi canlandırma ve bölgesel ihtiyaçları karşılama amacıyla geliştirilen Amerikan üniversite modelinin dünya genelinde yaygınlaşması ve üniversite eğitiminin kademeli bir şekilde ekonomiye odaklı hale gelmesiyle birlikte özellikle son yıllarda önemini kaybetmeye başlamıştır. Her ne kadar günümüzde dünyanın birçok ülkesinde beşeri bilimlere nispeten daha fazla önem veren Alman üniversite modelini benimsemiş üniversiteler var olsa da, farklı sıkıntılardan ötürü yeterince etkili olamadıkları görülmektedir. Bu tür üniversitelerin baş etmek zorunda oldukları en önemli sorun, genelde devletin resmi ideolojisini temsil ettikleri için devletten aldıkları maddi desteğin yetersiz kalması ve küresel ekonomik rekabetle baş etmekte zorlanmalarındır. Bir diğer önemli sorun, beşeri bilimlere yönelik eğitimlerinin evrensel ve yansız bir görüş açısından nispeten yoksun daha çok ulusalcı ve devletçi bir anlayışla yürütülüyor olması ve küreselleşen dünyada bu tarz bir anlayışın artık ilgi görmüyor olmasıdır.

Dolayısıyla dünyanın ahlaksal atmosferine olumlu katkılarda bulunacak, insan yaşamının değerli görüldüğü, genç kuşakların potansiyel teknik eleman statüsüne indirgenmediği bir eğitim modeli için beşeri bilimleri ulusalcı ve devletçi anlayışların tekelden kurtaran yeni bir yorumlama biçimine gereksinim vardır. Beşeri bilimlerin bu yeni yorumlanışını, evrensel insani değerlerin teşvik edildiği, bir yaşam biçimi olarak meslek edinme imkân ve fırsatlarının artırıldığı bir eğitim modeli olarak betimleyebiliriz.

İnsan varlığının ilk önce ekonomik gerçekliğe dayandığından kuşku duyulamaz. On binlerce açlık sınırında insanın yaşadığı bir ülkenin temel kaygısının felsefe, din, edebiyat ya da sanat olması elbette umulamaz. Bununla birlikte, genç kuşakları sırf hayatta kalmak için bir meslek edinmek ve para kazanmak zorunda olan varlıklara indirgeyen bir eğitim sisteminin doğru yolda olduğu da söylenemez. Küresel ekonomik rekabet ulusları ve onların eğitim sistemlerini ne kadar zorlayıcı olursa olsun sağlıklı bir beşeri bilimler anlayışının kaçınılmaz olduğunu söyleyebiliriz.

Açlığı giderilmemiş, maddi gereksinimleri karşılanmamış insanların yaşadığı bir toplumda suç oranının yüksek olacağını, bunun toplumsal refahı tehlikeye sokacağını tahmin etmek zor değildir. Fakat yalnızca bir meslek edinmek için yaşayan ya da hayatta kalabilmek için sevme-

diği bir mesleği icra etmeye mahkûm insanların her geçen gün çoğaldığı bir dünyanın ahlaksal atmosfer bakımından çok daha iyi olacağı düşünülemez. Bu paradoksal durumun giderilmesi için yeni beşeri bilimler yorumuyla ekonomik insan arasında yeni köprülerin kurulması gerekir. Bu sayede genç kuşaklar, ne piyasa taleplerini karşılamak için araçsal varlıklara indirgenmiş olurlar ne de sığ ve yerel bir ahlaksal atmosfer içinde sıkışıp kalırlar. Aksine, bir yaşam biçimi olarak meslek edinme imkânına kavuşacakları için dünyanın ahlaksal atmosferine olumlu katkıda bulunan, yaratıcı ilgiler geliştiren, özgün icat ve buluşlara imza atan ve hepsinden önemlisi insan olmanın ne anlama geldiğini çok daha iyi kavrayan varlıklar olurlar. Ülkemiz gençlerinin böyle bir anlayışı benimsemiş bir eğitim sistemine gereksinimi var görmektedir.

KAYNAKLAR

- Albert, Mathieu (2003). "Universities and The Market Economy: The differential Impact on Knowledge Production in Sociology and Economics", *Higher Education* 45, s. 147-182.
- Delanty, Gerard (1998). "The Idea of the University in the Global Era: From Knowledge as An End to the End of Knowledge", *Social Epistemology*, c.12, No: 1, s: 3-25
- Donoghue, Frank (2008). *The Last Professors: The Corporate University and the Fate of the Humanities*, USA: Fordham University Press.
- Ford, Marcus Peter (2002). *Modern University: Toward a Constructive Postmodern University*, USA: Greenwood Publishing Group.
- Habermas, Jürgen & Blazek, R. John (1987). "The Idea of the University: Learning Processes", *New German Critique*, No: 41, Special Issue on the Critiques of the Enlightenment, s. 3-22.
- Kronman, Anthony T. (2007). *Education's End Why Our Colleges and Universities Have Given on the Meaning of Life*, New Haven and London: Yale University Press
- Parker J. Palmer & Zajonc, Arthur & Scribner, Megan. *The Heart of Higher Education: A Call to Renewal*. San Francisco: Jossey-Bass

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE MODERNİTE 2.OTURUM

YOUTH AND CULTURAL MODERNITE 2.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE

TÜRKİYE'DEKİ GENÇLİK SORUNLARININ EĞİTİM SOSYOLOJİ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME DENEMESİ

İsmail DOĞAN *

ÖZET

İstatistikler çeşitli gençlik kategorilerinin kendi içinde sahip oldukları özelliklerin tahlilinde öncelikli veri olarak düşünülür. Bu yaklaşım görece olarak doğrudur, çünkü genç eğilimlerin gerek toplumsal kategoriler boyutunda gerekse toplumsal etkinlik ve işlevler boyutundaki varlığı istatistik açıdan toplumsal bir değer ifade etmelidir. Ancak istatistiklerin tanım denemesine getirdiği bu role rağmen Türkiye'de gençliğin tümünü içerecek verilere ulaşılması ve bu konuda sağlıklı sonuçlar elde edilmesi oldukça güçtür. Kaldı ki bu konudaki denemeler ya da mevcut ve olası girişimler hem teknik, hem de sosyolojik zaafılar ortaya koymaktadır.

Bu bildiri istatistiklerin belirtilen sınırlıklarını aşma denemesidir; bu çerçevede Türkiye'de gençlik sorunları son yıllarda ortaya çıkan toplumsal eğilimler üzerinden irdelenerek tartışmaya açılmaktadır.

Anahtar Terimler: Gençlik, Türkiye'de Gençlik, Gençlik Altkültürleri, Gezi Parkı

AN ASSESSMENT TRIAL FOR YOUTH PROBLEMS IN TURKEY IN TERMS OF EDUCATIONAL SOCIOLOGY

ABSTRACT

Statics are thought the prior data in analyzing the properties of various youth categories. This approach is true, relatively; as, the entity of youth trends has a social value in terms of statistic in both social category dimension and in social activities and functions. But, though the role that statistic gives the definition study, it is quite difficult to reach data including all of the youth and getting valid data about this subject. Moreover, studies about this subject and available and possible attempts present fondness in terms of both technique and sociology.

This notice is a trial to exceed the borders of statistics; within this scope youth problems in turkey has been discussed on through examining social trends emerged in recent years.

Key Words: Youth, Youth in Turkey, Subcultures of Youth, Gezi Park

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı Başkanı.

Giriş

İnsan hayatının önemli ve etkin bir dönemini kapsayan gençliğin, bebeklik, çocukluk ve yetişkinlikten ayrı -otonom- bir dönem olarak algılanmasında dönemi karakterize eden biyolojik özelliklerinin yanı sıra sosyo-kültürel açıdan gelişen özel ve özgün farklılaşmalar (etkinlik, ilgiler, değerler ve hedefler) da önemli bir sebeptir. Toplam nüfus içinde taşıdığı kesit özellikler, genç ve gençliğin diğer yaş dilimlerinden ayrı olarak ele alınması ve incelenmesinin de bir başka nedeni sayılabilir. Bu açıdan bakıldığında, bir olgu olarak gençliği görmezden gelmek mümkün olmadığı gibi; nüfusun sosyal-kültürel ve ekonomik yapısına ilişkin "sorun çözme" denemelerinde bu kesimi dikkate almayan yaklaşımların da başarı şansı düşük olacaktır.

Genç Kimdir, Gençlik Nedir?

Araştırmacıların üzerinde birleştikleri bir genel-geçer gençlik tanımı bulunmamaktadır. Bunda uzmanların ait oldukları alanı merkeze almaları ve bu sınırlar içinde konuya yaklaşımlarının etkisi büyüktür. Bu yüzden kavram biyolojik olduğu kadar psikolojik, demografik, sosyal psikolojik ve hatta felsefi yaklaşımlar içinde çok farklı tanım örnekleri bulabilmıştır.

Gençlik dönemi biyolojik değişmelerle başlar, döneme özgü toplumsallaşma süreçleri ile de gelişir.

Demografik gençlik tanımı, çağ nüfusunun alt üst yaş sınırları ile ülkedeki gelişmelere ve uluslararası tanımlara da uygun olarak değişiklik göstermektedir. Türkiye’de planlı kalkınma dönemine girildikten sonra* toplam nüfus içinde çocukluk ve olgunluk çağları arasında yer alan gençlik; II. plan döneminde 12-24, III. plan döneminde 14-22, IV. ve V. plan döneminde 12-24 ve VI. plan döneminde 15-24 grupları olarak tespit edilmiştir (DPT, 1988-1989 s.332). VII. VIII. IX. plan dönemlerinde ise böyle bir belirleme yoktur. Nüfusumuzun genç nüfus olduğu vurgulanan planlarda yaş belirlemesinin olmaması büyük ölçüde çocukluk yaşının 0-18 olarak kabulüyle ilgilidir. *Çocuk Hakları Sözleşmesi*’ne 1990 yılında taraf olarak imza koyan ve onaylayan Türkiye bu şekilde uluslararası sözleşmeye uygun olarak gençliği -dolaylı olarak- 18 yaşın üzerinde düşünmektedir.

Gençlik fizyolojik ve psiko-sosyal özellikleriyle kendinden önceki ve sonraki yaş dilimlerinden tamamen ayrı olan genç insan kategorisidir. Kimdir bu genç insan?

Genç, bulûğa erme ile başlayan fizyolojik ve biyolojik değişmeyi içeren bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir yaş dönemi ve bu dönemin tüm özelliklerini gösteren bir kişidir.

Türkiye’de Gençliğin Demografik Yapısı

Türkiye’de gençlik dönemi olarak Altıncı Plan Döneminde kabul edilen 15-24 yaş arası genç nüfusun 1970’li yıllardan 2000’li yıllara kadar genel nüfusa oranı % 20 ortalamasında seyretmiştir. Ancak Tablo 1, Türkiye’de genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranlarının 2000’li yıllar itibarıyla geride kalan yıllara göre görece bir azalma eğilimi yaşadığı izlenimi vermektedir. Bu yeni eğilimde oran ortalaması % 18’dir.

Bu oranla Türkiye, Avrupa ve Amerika’daki genç nüfus oranlarıyla birçok ülke arasında en yüksek genç nüfus oranına sahip ülke durumundadır. Bir karşılaştırma olarak belirtmek gere-

* Türkiye’de planlı kalkınma dönemleri olarak bilinen süreç 21 Kasım 1962’de Meclis’in onayından geçerek 1 Ocak 1963’te yürürlüğe girmiştir. İlk plan dönemi ise 1963-1967 dönemidir.

kirse (grafik 1) bu oranlar Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde % 11.8, ABD’de % 14.1, Kanada’da % 13’tür. Ayrıca 2010 yılı itibariyle Brezilya’da % 17.2, Meksika’da % 18.3’tür.

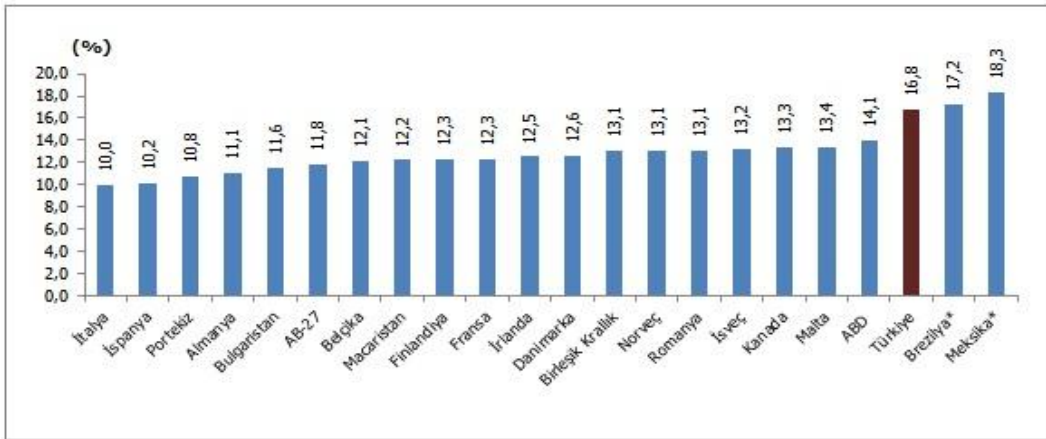
Tablo 1: 15-24 Yaş Grubu Gençlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Toplam Nüfus	15-24 Yaş Grubu Nüfus	Genç Nüfus %
1975	40.347.719	7.796.643	19.3
1980	44.736.957	9.016.986	20.1
1985	50.664.458	10.191.944	20.1
1990	56.473.035	11.311.973	20.0
2000	67.803.927	13.899.621	20.4
2007	70.586.256	12.397.606	17.5
2008	71.517.100	12.441.662	17.3
2009	72.561.312	12.514.737	17.24
2010	73.722.988	12.545.094	17.01
2011	74.724.269	12.542.174	16.8
2012	75.627.384	12.591.641	16.6
2013	76.481.847	12.685.507	16.6
2023	84.247.088	12.726.667	15.1
2050	93.475.575	10.961.194	11.7

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni, Sayı: 13509, 17 Mayıs 2013.

Öte yandan veriler Türkiye’de nüfus artış hızının binde 13.5’ten binde 12’ye düştüğünü; bu gerilemenin ise 2050’lere doğru ise düşüş eğilimini koruyacağını gösteriyor. Bunun anlamı şudur: ilerleyen yıllarda genç nüfus azalırken yetişkin ve yaşlı nüfusta artış gözlenecektir.

Grafik 1: Seçilmiş Ülkelere Göre Genç Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı, 2011

Kaynak: Birleşmiş Milletler, Avrupa Ekonomik Komisyonu, İstatistiksel Veritabanı.

TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2011; Brezilya ve Meksika için değerler 2010 yılına aittir.

2013 yıl sonu itibarıyla **76 milyon 667 bin 864 olan** Türkiye nüfusunun **% 16.6'sını** (12 milyon 591 bin 641 kişi) gençler oluşturmaktadır. Genç nüfusun % 51.1'ini genç erkekler, % 48.9'unu genç kadınlar oluşturmaktadır. Genç nüfusun genel nüfusa istatistiksel bütünleşmesi sonucu da Türkiye'yi Avrupa'nın en genç ülkesi haline getirmektedir. Avrupa İstatistik Ofisi Eurostat verilerine göre Türkiye 29.7 yaş ortalamasıyla Avrupa'nın en genç nüfusa sahip ülkesidir. En yaşlı nüfus ise 43.8 ortalamaıyla İtalya'dır¹.

Avrupa'nın genç nüfusu en çok olan ülkesi olma özelliği istatistiklerin ortaya koyduğu bir gerçektir. Ancak bu gerçek beraberinde barınma, beslenme, iş, istihdam, gelecek kaygısı, sağlık, evlenme-boşanma, iletişim, değer ve kuşak çatışması vb. alanlarda bir dizi sosyal sorunları da getirmektedir. Bütün bunların demografik avantajla sağlıklı olarak birleştirilmesi Türkiye'nin gençlik özelinde ortaya koyduğu göstergeleri de işlevsel hale getirecektir. Aksi halde genç ve gençlik "politik bölünmelerin tabanını oluşturmak, sayıca hesaba girmekten fazla" bir etki ve ağırlığa sahip olamayacaktır.

Türkiye'de Gençliğin Genel Görünümü

Türkiye'de gençlik olgusu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan gençlerin genel ifadesi olup, tüm dünya ülkelerindeki gençler gibi sosyolojik açıdan homojen bir kitleyi ifade etmez. Bu deyim gençliğin tüm farklı toplumsal kategorilerini kapsamaktadır. Ayrıca onar yıllık dilimler de gençlerin bir önce ve bir sonraki kuşaktan farklılığını ifade eden ayrı ve karakteristik gençlik tanımlaması olarak ortaya çıkar. Buna göre 60'lı, 70'li, 80'li, 90'lı ve 2000'li yıllar şeklindeki bir "kuşak kategorileştirmesi" de gençlerin sosyolojik olarak farklılıkları hususunun önemli bir boyutunu teşkil eder.

Türkiye'de gençliği oluşturan temel toplumsal kategoriler şunlardır:

- ✓ **Eğitim Sürecinde Bulunan - Öğrenci Gençlik**
  - a. Ortaöğretim gençliği
  - b. Yükseköğretim gençliği
- ✓ **Örgün Eğitim Dışında Bulunan Okul Dışı Gençlik**
  - a. Çalışan gençlik
  - b. Kırsal alan gençliği: Köy ve kasaba gençliği
  - c. İşsiz gençlik
  - d. Asker ve askerliğini yapmakta olan gençlik
  - f. Çeşitli isimler altında ortaya çıkan "alt kültür"ler
- ✓ **Durumu Özellik Arz Eden Gençlik**
  - a. Engelli (Özel Gereksinimli) gençlik
  - b. Suçlu-hükümlü, tutuklu gençlik
- ✓ **Yurtdışı Gençliği**

¹ "Avrupa'da En Genç Nüfusu Türkiye'de", **Habertürk**, 26.08.2013: 6.

- a. İkinci kuşak ve üçüncü kuşak gençlik
- b. Yurtdışından dönen gençlik

İstatistiklerin sosyo-kültürel görünümü

İstatistikler çeşitli gençlik kategorilerinin kendi içinde sahip oldukları özelliklerin tahlilinde öncelikli veri olarak düşünülür. Bu yaklaşım görece olarak doğrudur, çünkü genç eğilimlerin gerek toplumsal kategoriler boyutunda gerekse toplumsal etkinlik ve işlevler boyutundaki varlığı istatistik açıdan toplumsal bir değer ifade etmelidir. Ancak istatistiklerin tanım denemesine getirdiği bu role rağmen Türkiye’de gençliğin tümünü içerecek verilere ulaşılması ve bu konuda sağlıklı sonuçlar elde edilmesi oldukça güçtür. Kaldı ki bu konudaki denemeler ya da mevcut ve olası girişimler hem teknik, hem de sosyolojik zaafılar ortaya koymaktadır. Türkiye’nin son yıllarda dini eğilimlerini ölçme denemesinde olan istatistiksel araştırma örnekleri belirtilen sınırlıklarla maluldür. Böyleyken aynı ölçeğin son derece heterojen gençlik kitlesi üzerine uyarlanmasının böyle bir tercihle beklenen sonuçlara ulaşması en azından yakın bir gelecek için mümkün değildir.

Buna rağmen elbette bir veri olarak bu yöntemin denemesi belirli bir izlenim için gereklidir. Bu bağlamda bir veri olarak ele alındığında gençlik istatistikleri Türkiye’de gençliğin sosyo-kültürel görünümünde şu ayrıntıları ortaya koyar:²

– Yükseköğretimde net okullaşma oranı (18-22 yaş grubu) %35’tir

Yükseköğretimde 2012/2013 akademik yılında net okullaşma oranında cinsiyete göre fark görülmemektedir.

Tablo 2. Çeşitli Ülkelerin Yükseköğretimde Net Okullaşma Oranları (Üniversiteye Giriş Baz Alınarak)

Ülkeler	%
Almanya	46 (MYO’larla beraber oran %67)
ABD	72
Avusturya	52 (MYO’larla beraber oran %68)
Belçika	33 (MYO’larla beraber oran %71)
Danimarka	71 (MYO’larla beraber oran %97)
Finlandiya	68
Fransa	39
Güney Kore	69
Hollanda	65
İspanya	53 (MYO’larla beraber oran %81)
İsveç	72 (MYO’larla beraber oran %)
İtalya	48
Japonya	52 (MYO’larla beraber oran %81)
Norveç	76
Rusya	72 (MYO’larla beraber oran %93)
Türkiye	39 (MYO’larla beraber oran %66)
Yunanistan	40 (MYO’larla beraber oran %71)

² Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 17 Mayıs 2013, S. 13509.

Kaynak: OECD Raporu, " Education at a Glance", 2013.

Ülke karşılaştırmasına olanak veren OECD (Organization for Economic Co-operation and Development/Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) kaynaklarının net verilerine göre Türkiye’de yükseköğretimde net okullaşma oranı daha yüksektir (Tablo 2). Buna rağmen % 39 net okullaşma oranı ile Türkiye Fransa, Belçika ve Yunanistan dışında tüm OECD ülkelerinin gerisinde kalmaktadır.

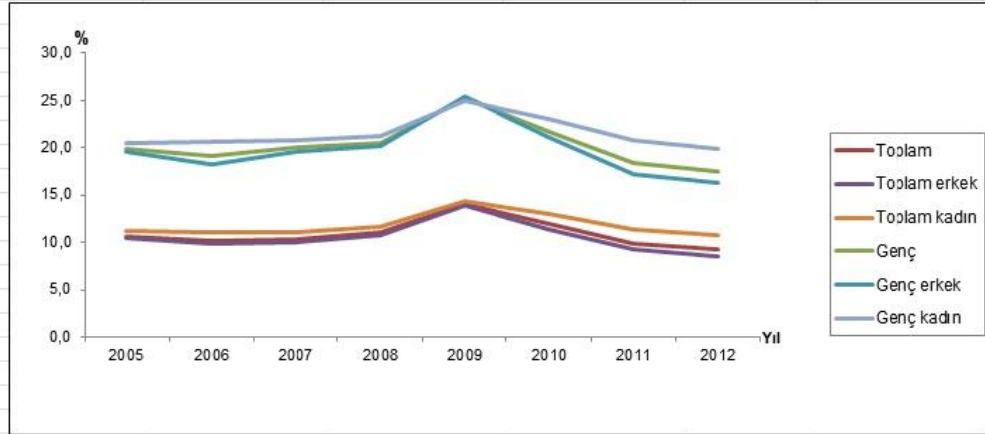
– **Yükseköğretime devam eden gençlerde (16-24 yaş grubu) cinsiyetler arasında en önemli fark önlisans programında görülmektedir**

Lisans, lisansüstü ve tıpta uzmanlıkta 2011/12 akademik yılında belirgin cinsiyet farkı görülmez iken, cinsiyet farkı en çok önlisans eğitiminde görülmektedir. Örgün önlisans programında genç erkekler (%62.5), açık öğretim ön lisans programında ise (%62.1) genç kadınlar daha fazladır.

– **Genç işsizlik oranı 2012 yılında %17.5’tir**

2012 yılında toplam nüfusun işgücüne katılım oranı %50, işsizlik oranı %9.2 ve tarım dışı işsizlik oranı %11.5 iken, gençlerde işgücüne katılım oranı %38.2, işsizlik oranı %17.5 ve tarım-dışı işsizlik oranı ise %20.8’dir. İşsizlik oranı genç erkeklerde %16.3, genç kadınlarda ise %19.9’dur. Tarım-dışı işsizlik oranı ise genç erkeklerde %18.4, genç kadınlarda %26.1’dir.

Grafik 2: Genç Nüfusun ve Toplam Nüfusun İşsizlik Oranı, 2005-2012

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi 2012.

Bu oranlar OECD ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye’nin genç işsizliğin görece olarak yüksek olduğu bir ülke konumunda olduğu görülür. Tablo 3’te söz konusu oranların Türkiye ve diğer OECD ülkeleri açısından on yıllık süreçte ortaya çıkan farkı görmek mümkündür. Buna göre Avusturya’da %8.3, Hollanda da %7.7, Almanya’da % 8.5, İsviçre’de % 7.7, Japonya’da %8.0 Kore’de %9.6, Meksika’da % 9.8, Avustralya’da % 11.3, İsrail’de % 11.6, Türkiye’de ise % 18.4’tür.

Tablo 3. Genç İşsizlik Oranlarının En Düşük Olduğu OECD Ülkeleri ve Türkiye³

Ülkeler	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
İsviçre	7.7	7.8	8.4	7.0	7.1	7.7	8.8	7.7	8.5
Hollanda	7.7	8.7	7.7	6.4	7.0	7.5	9.4	9.0	7.4
Japonya	8.0	9.2	9.1	7.2	7.7	8.0	8.6	9.5	10.2
Avusturya	8.3	8.8	10.0	8.1	8.7	9.1	10.3	9.7	7.0
Almanya	8.5	9.7	11.0	10.4	11.7	13.6	15.2	12.6	10.6
Norveç	8.6	9.3	9.2	7.5	7.3	8.6	12.0	11.7	11.7
Kore	9.6	9.8	9.8	9.3	8.8	10.0	10.2	10.5	10.1
Meksika	9.8	9.4	10.0	7.0	6.7	6.2	6.6	7.6	6.2
Avustralya	11.3	11.5	11.5	8.8	9.4	10.0	10.6	11.4	12.0
İsrail	11.6	13.7	13.7	12.6	16.1	18.2	17.8	20.5	22.2
Türkiye	18.4	21.7	21.7	20.5	20.0	19.1	19.9	20.6	20.5

15-29 yaş aralığı Kayıp kuşak: Nerede Bunlar?

Ne okul okuyan ne de iş sahibi olan (NEET) gençlerin oranının 2008 ve 2011 arası 7 puan düşmesine rağmen Türkiye hala OECD ülkeleri arasında 15-29 yaş arasında, OECD ortalaması olan %16'ya karşı %35'lik oranıyla en yüksek NEET oranına sahip ülkedir. NEET oranı kadınlarda erkeklerin oranının neredeyse iki katıdır: Kadınlarda NEET oranı %50 iken erkeklerde bu oran %20'dir. Bu durumun sebebi olarak ise kadınların aile sorumlulukları ve ev işlerindeki yoğun mesaileridir.⁴

– Genç nüfusun %14.2'si evlidir

Ülkemizde genç nüfusun %14.2'si evlidir. 2012 yılında genç erkeklerin %5.5'i, genç kadınların ise %23.2'si evlidir. Genç nüfusun evlenme oranı yıllara göre düşme göstermekle birlikte, evlenmede cinsiyetler arası fark hala çok yüksektir. Ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 26.7 iken, kadınlar için 23.5'tir.

– Yaşamının herhangi bir döneminde eşinden ya da birlikte yaşadığı kişiden fiziksel ya da cinsel şiddet görmüş genç kadınların oranı %35.3'tür

2008 yılında, yaşamının herhangi bir döneminde eşinden ya da birlikte yaşadığı kişiden fiziksel ya da cinsel şiddet görmüş kadın oranı %41.9'dur. Bu oran, genç kadınlarda %35.3'tür. Son 12 ay içerisinde eşinden ya da birlikte yaşadığı kişiden fiziksel ya da cinsel şiddet görmüş kadın oranı 13.7 iken bu oran genç kadınlarda %21.3'tür.

– Anne ve babalar, gençler ile en çok arkadaş seçimi konusunda problem yaşamaktadır

2011 yılında anne ve babalar, 13-25 yaş grubundaki çocukları ile en çok arkadaş seçiminde (%33.7) problem yaşamaktadır. Çocuklarının harcama ve tüketim alışkanlığında problem yaşayan anne ve babaların oranı %30.6, kılık kıyafet tarzında problem yaşayanların oranı %29.4, yemek ve ev düzeni alışkanlığında sorun yaşayanların oranı ise %23.3'tür.

³ Seda Bayraktar, Ahmet İncekara, 2013, Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili, Çalışma İlişkileri Dergisi, 4 (1), s. 15-38

⁴ OECD, Education at a Glance, 2013.

– **Gençler anne ve babaları ile en çok harcama ve tüketim alışkanlıkları konusunda problem yaşamaktadır**

2011 yılında 18-25 yaş grubundaki gençler, anne ve babaları ile en çok harcama ve tüketim alışkanlıkları konusunda problem yaşamaktadır. Yemek ve ev düzeni alışkanlıklarında problem yaşayan gençlerin oranı %24.5, arkadaş seçiminde problem yaşayanların oranı %22.7, kılık kıyafet tarzında problem yaşayanların oranı ise %22.4'tür.

– **Gençlerin %14.8'i fazla kilolu, %3.8'i ise obezdir**

2012 yılında gençlerin vücut kitle indekslerine göre %69.2'sinin normal değerlerde olduğu görülmektedir. Gençlerin, %14.8'i fazla kilolu, %3.8'i obez iken %12.2'si düşük kiloludur.

– **Gençlerin %8.6'sı alkol kullanmaktadır**

Hiç alkollü içecek kullanmamış olan gençlerin oranı, 2010 yılında %83.9'dur. Alkol kullanan genç erkeklerin oranı (%14.7), genç kadınların oranından (%2.8) yaklaşık 5 kat daha fazladır. Gençlerin %18.6'sı 14 ve daha küçük yaşta iken ilk kez alkollü içecek denemiştir.

– **Gençlerde internet kullanım oranı %67.7'dir**

2012 yılında, genç erkeklerin internet kullanım oranı %80.6 iken, genç kadınlarda bu oran %55.4'tür.

– **Gençlerin %24.1'i sıklıkla kitap okumaktadır**

2011 yılında, gençlerin sosyal ve kültürel faaliyetleri değişik alanlarda incelendiğinde, gençlerin %52.2'si ara sıra kitap okurken, %24.1'i sıklıkla kitap okumaktadır. Gençlerin %52.5'i ara sıra gazete okurken, %26.4'ü sıklıkla gazete okumaktadır. Bar, gece kulübü vb. yerlere gitme alışkanlığı olan genç oranı %14.4'tür.

– **Gençlerin %47.1'i beş yıl sonra Türkiye'nin ekonomik açıdan iyi yönde değişeceğini düşünmektedir**

Yetişkinlerin %39.8'i beş yıl sonra Türkiye'nin ekonomik açıdan iyi yönde değişeceğini düşünmektedir. Gençlerin %47'si beş yıl sonra kamu hizmetlerinin sunumunda, %45.6'sı ise sosyal haklar ve özgürlüklerde iyi yönde bir değişim olacağını düşünürken, bu oranlar yetişkin nüfusta (25 yaş ve üzeri) sırasıyla %40.8 ve %37.6'dır.

– **Mutlu olduğunu beyan eden gençlerin oranı %64.6'dır**

Gençlerin %6.6'sı, 2011 yılında mutlu olduğunu beyan ederken, bu oran 2012 yılında 5 puan düşerek %6.6 olmuştur. 2011 yılında gençlerin %5.4'ü mutsuz olduğunu beyan ederken, 2012 yılında bu oran %9.4'e yükselmiştir.

– **Gençlerin yaklaşık %84'ü gelecekte umutludur**

Genç erkeklerin %83.2'si, 2012 yılında umutlu olduğunu beyan ederken, genç kadınların %84.2'si umutlu olduğunu beyan etmiştir. Umut oranı 25 ve daha üstü yaşta yetişkinlerde, gençlere oranla daha düşüktür.

– **Gençler %50.9 oranında diğer insanların arkadaş çevrelerine önem veriyor**

Yetişkinlerin %53.3'ü diğer insanların aile yaşam biçimlerine önem verirken, gençlerde bu oran %50.9'dur. Aile yaşam biçimine verilen önem %50.4 ile gençlerde ikinci sırada yer alırken, yetişkinlerde insanların arkadaş çevrelerine verilen önem %49.7 ile ikinci sıradadır.

GENÇLİĞİN SORUNLARI

Türkiye’de gençlik sorunlarını iki ana kategoride toplamak mümkündür.

✓ Genel-Geçer/ Geleneksel Gençlik Sorunları

Geleneksel Sorunlar: Psiko-fizyolojik, cinsel, ekonomik, eğitim, aile içi ve kuşaklar arası çatışma, madde bağımlılığı, ideolojik, işsizlik ve istihdam, barınma, beslenme, sağlık ve kültürel.

✓ Güncel Sorunlar

– **Eğitim Sorunları:** Her kademedeki çağ nüfusunun gerekli ve yeterli düzeyde eğitimden yararlanmaları konusu güncel boyutta sorunlar içermektedir.

– **Toplumsal değişmeye bağlı olarak gelişen sorunlar:** Değerlerdeki değişmeler, madde bağımlılığı, ethnocentrisme (Kültür bencilliği), statükoya karşı oluş, yenedünya düzeni özlemi, gelecek korkusu (future shock), yabancılaşma, kimlik ve kimlik bunalımı, tüketim ve tüketim çatışmaları, anomi (amaçsızlık ve kurlsızlık), özgürlük, işsizlik, sıkıntı vs.

– **Sosyo-psikolojik sorunlar:** Güven bunalımı, kaygı, stres, kendini yarırsız hissetme, yalnızlık, iletişim kopukluğu.

Çağdaş iletişim Araçlarıyla Gelen Tehditler: Hedef kitle oluş, koşullandırılma, aculturationa uğrama (kültürsüzleştirilme), boş zamanlar, yozlaşma ve yozlaştırılma, kültürel yabancılaşma.

TÜRKİYE’DE GENÇLİĞİN TOPLUMSAL EĞİLİMLERİ

Her ne kadar sosyo-ekonomik ve kültürel farklar homojen bir gençlik örüntüsü ortaya koymasa da, genç eğilimlerin toplumsal karakteristikleri Türkiye’de gençliğin mevcut görünümüne ilişkin değerlendirme olanağı vermektedir. Bu açıdan ortaya çıkan kategoriler şunlardır:

Gençlik Altkültürleri

Gençlik altkültürleri soğuk savaş döneminin gençlik deneyimleridir. Sanayileşmenin neden olduğu toplumsal sorunlara gençlerin verdiği tepkilerin hareketlendirdiği oluşumlar olarak tanımlanabilir. Kent yaşamıyla birlikte ortaya çıkan yeni yaşam kalitesi ve yeni değerler bu gençlerin en büyük çatışma konularıdır. Değer çatışmasının merkezinde yer alan modern toplum ve modern yaşam gençlik alt kültürlerinin boy hedefidir. Modern toplumun sunduğu gerek değer ve gerekse teknolojik olanaklar ile bunların sonuçlarına karşı, bir çeşit kayıtsızlık ve daha çok da karamsarlık temel felsefe olarak ortaya çıkar. O nedenle de gençlik alt kültürleri bir çeşit bunalım gençliği olarak da nitelendirilir. İngiltere’de “Teddy Boy”larla birlikte onların yaşadığı dönemde bir başka gençlik hareketi olan “meşin ceketliler”, meşin ceketli, motosikletli, kavga ve dövüşü seven özellikleriyle tipik birer bunalım gençliğidir. Aynı şekilde ikinci dünya savaşı sonrasında “savaşma, seviş!” sloganıyla ortaya çıkan “hippiler” bunalım ve protest özellikleriyle bu bağlamda yer alır.

Türkiye’de gençlik alt kültürleri batıdaki benzerlerinden en az yetmiş yıllık bir zaman farkına sahiptir. Bunda sanayileşmenin Türkiye için geciken bir olgu olmasının payı büyüktür. Ne var ki Türkiye’de, yirminci yüzyılın son çeyreğinde ve ancak seksenli yıllardan itibaren görünen gençlik alt kültürleri Batı’daki oluşumlardan farklı olarak kendi toplumsal sınıf ve çevresinin sorunlarından kaynaklanan tepki hareketi olmaktan uzaktır. Büyük kentlerde özellikle Ankara’da Yüksel Caddesi, Tunalı Hilmi, İstanbul’da Bağdat Caddesi, Ortaköy Gençliği ile son

dönemde Apaçi Gençlik, Emolar ve bir dönem Satanist gruplar kendi toplumsal sınıf ve toplumsal çevresinin özgün değerleri üzerinden bir söylem üretememişlerdir. Bütün altkültürlerin genel karakteristiğine uygun olarak Türkiye'deki bu örnekler aykırı yaşam tercihiyle şekillenen oluşumlardır. Bu bakımdan onları neleri savunduklarından çok nelere karşı oldukları ile tanımlamak mümkündür. Ait oldukları toplumsal iklimin gerçeklerini yansıtmaya ve böyle bir toplumsal kaynak üzerinden söylem üretmedeki bu başarısızlık bizdeki örneklerin öykünmecisi ve batıdaki benzerlerinden olmayı öne çıkaran oluşumlar haline getirmektedir. Bir de elbette aykırı olmanın potansiyel söylemini bu hareketlerin tanımlarında gözden uzak tutmamak gerekir. Buna göre kendini, kendilerini topluma kanıtlama çabası bizdeki oluşumların temel karakteristikleri arasında yer alır. Doksanlı yılların başındaki Yüksel Caddesi Gençleri böyle bir reaksiyoner harekettir. Onlar umutsuzluğun yol açtığı gelecek şokunu, ölüm düşüncesini ve kendilerine yapılan toplumsal müdahalelere karşı çıkmayı ve sınırsız özgürlüğü grupsal bir farklılık nedeni kabul etmekteydiler.⁵

İdeolojik Eğilimler; 1980 ve Sonrası

Soğuk savaş dönemi tüm dünya gençlerinde ideolojik eğilim ve kamplaşmaların en yoğun olarak yaşandığı yılları kapsar. Bilinen 20. yüzyıl ideolojileri söz konusu yıllarda Türkiye'de de taraftarlar bulmuş ve kendi deneyimini yaratmıştır. 68 kuşağının başını çektiği yüzyılın gençlik hareketleri Türkiye toplumunda ve Türk üniversitelerinde de genç insanların ilgisini çekmiştir. Esasen bu kamplaşmanın Türkiye'de Cumhuriyet öncesine giden bir öyküsü vardır ve bu öykü dünyadaki popüler paradigmalardan yanı sıra Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi özgün paradigma ve ideolojilerin de varlığına da tanıklık eder. Dolayısıyla modern Türkiye'de gençlerin ideolojik tercihleri arasında büyük ölçüde Türkiye ve Türk kültürü ile açıklama bulan Türkçülük, İslamcılık, Ulusal Bileşimcilik gibi ideolojik akımlar gençler arasında önemli taraftar gruplarına sahip olmuştur. Yetmişli yıllarda keskin kamplaşmalara dönüşen bu ideolojik tercihler Türkiye'nin söz konusu yıllarda yaşadığı büyük toplumsal ve siyasal buhranların tam merkezinde yer alarak ülkedeki toplumsal krizleri kamu vicdanını yaralayacak bir etkiyle artırmıştır. Periyodik referanslarla süregelen ve daha çok üniversite gençliğinin başını çektiği ideolojik hareketler 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle birden bire etkisini kaybetmiştir. Bu durum on yılları geride bırakan bir sürecin özgün gençlik hareketleri olmaktan çok bir gençlik senaryosu değerlendirmesini haklı kılacak bir gelişmedir. Bir farkla ki bu senaryoyu yazan ve sahneye koyan, harekete adını veren gençler olmamıştır.

Bu olgu niteliği ne olursa olsun Türkiye'de gençliğin ülke ve dünya sorunları karşısında duyarlılığına bir halel getirmez. Çünkü Türkiye'de gençlik Cumhuriyet öncesi dönemde Meşrutiyet talebiyle başlayan düşünce ve eylemlerin içinde olmuş; modern Türkiye, Cumhuriyet'in her evresinde genç dinamiklerin toplumsal alanda yarattığı açılımları dikkate almak durumunda kalmıştır.

12 Eylül 1980 müdahalesiyle Türkiye'de gençler için yeni bir süreç başlamış; seksenli yıllar boyunca gençlik hareketleri bir süre durağan bir dönemece girmiştir. Ancak bu süreçte geçmişin keskin kamplaşmaları yerini dünyadaki değişim dalgasına paralel gelişmelere bağlı olarak yeni bir gençlik yelpazesine bırakmıştır. Bu defa yüksek teknolojinin iletişim dünyasına getirdiği olanaklar genç insanların markaj odaklı ideolojik şemsiyeler yerine zemini daha geniş sanal bağlamlar ve ilişkilerde hareketlilik yapmalarına neden oldu. Bu gelişme ilerleyen dö-

⁵ İsmail Doğan, *Bir Altkültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği*, 1994: 114-117.

nemde ideolojik kamplaşmaların dar alandaki kültürel ve entelektüel baskılarını kırarak geniş gençlik gruplarında bireysel yeteneklerin ve buna uygun bireysel ve kitlesel ifade biçimlerinin ortaya çıkmasına neden oldu.

Süreçteki dini boyut: Değerler değişiyor

Soğuk savaş dönemi pozitivist düşünce ve akımların revaçta olduğu bir dönemdir. Din dışılık ve din karşıtlığının bu düşünsel zemini genç insanların da büyük ölçüde ilgisini çekmiştir. Türkiye’de bu dönemin gençlik profilinde din ve inançların yeriyile ilgili yeterli araştırmalar olmamakla beraber bazı siyasal iktidarların öne çıkardığı pozitivist eğitim politikalarının genç kuşaklar üzerindeki etkileri göz ardı edilemez. Çok partili dönemin siyasal iktidarının ilk icraatlarında Kur’an Kurslarının açılması, ezanın özgün dilinde okunması vs. gibi dinsel konuların yer alması iktidar olmanın bile bu konuda verilmiş taahhütlere bağlı olduğu düşüncesine neden olur. Buna bağlı olarak Köy Enstitüleri’nin kapatılarak İmam-Hatip Okulları’nın yaygınlaştırılması pozitivist iktidar icraatlarına bir tepki hareketi olarak da değerlendirilebilir. Bu çerçevede iktidar mücadelesinin dini referanslar üzerinden şekillendiği bir geçiş süreci yaşanmış; gençlerin din ve manevi değerlerden uzaklaştığı savı eski karşısında yeni politik tutumların iktidar olmalarının anahtar terimi haline gelmiştir.

Türkiye’de 1980 askeri müdahalesi sonrasında ilk ve ortaöğretimde din dersleri zorunlu hale getirildi. YÖK ile birlikte yeniden yapılanan bazı fakülte ve yüksek okullar bağlamında daha önce dini yüksek öğrenimin karşılığı olarak açılan Yüksek İslam Enstitüleri İlahiyat Fakültelerine dönüştürülerek üniversiteler bünyesine alındı ve sayıları artırıldı. Askeri Müdahale sonrasındaki ilk genel seçimlerle (6 Kasım 1983) başlayan süreç Türkiye’nin bugüne ulaşan çizgisinde sosyo-kültürel açıdan dönüşüm yılları olmuştur. Bu dönem siyasetinin anlamını yaratan ise müdahale sonrası serbest seçimlerin galibi olan Turgut Özal’dır. Değişim söylemiyle ortaya çıkan Turgut Özal’ın bu döneme özgü olan icraatı şöyle özetlenebilir: Türk ekonomisi önemli ölçüde dışa açıldı, ekonomi büyük ölçüde korumacılıktan uzaklaştırıldı, Türk parasını koruma kanunu kaldırıldı. KİT’lerin ekonomideki rolünü azaltacak politikalar uygulandı. Bürokrasinin hantal yapısını kırarak önlemler alındı, uygulamalar başlatıldı. Yurt dışına giriş çıkışlardaki bürokratik güçlükler kaldırılarak bu konuda belirgin bir serbesti getirildi vs. *Özal* damgalı bu icraatları kalıcı ve anlamlı kılan ise bütün bunların belirli bir felsefeye ve sosyolojik temele uyarlanma denemesi olmasıdır. Bu gerçek ise on yıllar boyunca dış dünyaya kapalı bir ülke konumunda olan Türkiye’nin ve Türk insanın dışa, dış dünyaya açılmasıdır.

Açılım ilk etkilerini medya dünyasında göstermiştir. Buna bağlı olarak seksenli yıllar, çok kanallı ve renkli televizyon yayınlarının başladığı ve yayınlardaki devlet tekelinin kalktığı yıllar olmuştur. Özel radyo ve özel televizyonlara getirilen serbestî farklı dünya ve yaşam algısında en çok çocuk ve gençlerin talepleri ve beklentileriyle buluşuyordu. Ülkedeki bu özgürlükçü havayla oluşturulan toplumsal talep ve etkinlikler bu dönemde zaman zaman mevcut yasaları da bu doğrultuda dönüştürecek etkiler yaratabilmiştir. Seksenli yıllar ortasında gençlerin bazı radyoların kapatılması üzerine düzenledikleri “radyomu geri isterim!” kampanyaları buna bir örnektir. Özel radyoların açılmasıyla daha farklı ve beklentilerine uygun müzik yayınları dinleyen gençleri o yıllarda bir sürpriz bekliyordu. Özel radyolar açılmıştı ama bu yasal olarak suçtu, mümkün değildi. Çünkü Türkiye’de Seksenli yıllarda yayıncılık hala 24.02.1924 tarihli ve 406 sayılı telgraf ve telefon kanuna göre yapılmaktaydı ve ilgili kanun da yayıncılığı devlet tekelinde görmekteydi. Devlet dışındaki kurum ve kuruluşların böyle bir hakkı yoktu. Gençlerin ürettiği toplumsal talep, yayınların devlet tekeli dışına çıkmasını sağladı. Renkli ve çok

kanallı televizyon yayıncılığı işte bu sürecin bir parçası olarak doksanlı yıllarda aile ve genç kuşakların yeni sosyalleşme ortamları olarak kültürümüzdeki yerini aldılar.

Televizyon aile bireylerinin her biri için farklı ve değişik olanı izleme ve tüketme vasıtası haline geldi. Az olsun benim olsun diyen kanaatkâr insanlardan her şeye bir anda ulaşma, arzu ve ihtirası belirten genç insanlar boy vermeye başladı. Bilinir ve tanınır olma gibi geleneksel değerlerin fazla yüz vermediği yeni tip bir ifade biçimi ortaya çıktı. İleri aşaması “şöhret” olan bir toplumsal hedef en çok gençlerin ve genç kuşakların “narsistik” ve “eksantrik” yeteneklerini ortaya çıkardı. Bireylerdeki bir günde şöhret olma, bir günde zengin olma hedefi medyanın belirtilen anlayış ve uygulamalarından güç ve destek aldı. Kanaatkâr ve mazbut bir yaşam biçiminden renkli ekranlardan yansıyan pırıltılı bir yaşama özenen ve iç geçiren genç insanların bu yeni eğilimleri gerçekte kültürel ve toplumsal dönüşümün görünür boyutunu teşkil eder.

Bugünlerde gelinen aşamayı yetmişli yılların siyah-beyaz televizyonlarına düşen *Dallas* dizisiyle başlatabiliriz. Ünlü dizinin geniş aile bireylerine zenginlik ve iktidar kaynağı olan “Southfork Çiftliği” izleyici olan hedef kitlenin de simgesel bir manivelası konumundadır.

Dönemin dünyada fırtınalar estiren dizisi döne dolaşa “Yalan Rüzgârı”na dönüşen çağdaş medya masallarının da odak noktasıdır. Diziye masal coşkusu ve heyecanı veren şey ise, insanların fazla performans gerektirmeyen bir sürece bağlı olarak ulaştıkları görkemli ve pırıltılı yaşam biçiminin öne çıkarılmasıdır. Bu durum *Alain Schifers'in Nouvel Observateur'da* belirttiği “sefil ve yoksul olmaktansa, zalim ve zengin olmak yeğdir” şeklindeki bir anlayışı da beraberinde getirmiştir. Gerçekte bu işleviyle dizi, Amerikan gücünün tüm dünyaya dayatılmasından çok, toplumların değerler dünyasını ve günlük alışkanlıklarını bu yeni hedefte dönüştürecek bir boyuttu. Söz konusu olan, “az olsun da benim olsun” diyenlerin, “zengin olup pusulayı şaşırmaktansa”, “kanaatkâr olmayı” ve “azla yetinmeyi” yaşam felsefesine dönüştüren kitlelerin dönüşmesidir. Bu dönüşümü başlatan ve tetikleyen ise medyanın iletişim ve görsel boyutlarda kazandığı baş döndürücü gücüdür. Böylelikle medya iktidarın, kapitalizm ve fallokrasinin (kadının erkek tarafından ezilmesi) savunulmasını amaçlayan küresel güçlerin de bir vasıtası oluyordu. Bu felsefeyi daha anlaşılır bir Türkçe’ye çevirirsek ünlü *Dallas* dizisi, benzerleriyle birlikte ve zaman içinde para ve onun sağladığı gücü her türlü ilişkiyi meşrulaştıran bir değer olarak ortaya koyan “yeni bir ahlâk anlayışı”nı telkin etmekteydi. Bütün aile değerleri, tüketim alışkanlıkları ve hatta toplumsal hayatın karakteristik ilişki biçimleri bu yeni ahlâk anlayışının görünür etkisine girdi. Sanal dünyanın günlük yaşam üzerinde günümüzde artık çok belirgin olan baskısı işte bu süreçte ortaya çıktı. Diziler ve sanal projeler toplumsal hayatımıza ama en çok da kadınlara ve gençlere hükmetmeye başladı. Kadını keşfeden teknoloji, kadının keşfettiği bir dünyanın da ta kendisi oluyordu.

Yetmişli yılların mazbut, özgeci ve kanaatkâr değerleri ile bastırılan umutlar, genç kuşaklar üzerinden tekrar canlandırılmaktadır. Medyanın iştahını kabartan da işte bu ertelenen umutlar, özlemler ve kompleksler dünyasıdır. Bu dünya tüm TV kanallarının hedef kitlesidir. Dallas, yetmişli yıllar Türkiye’sinde kendi çizgisinde seyreden uzun ve etkili yörüngesinden sessizce çekilirken, yerli diziler Dallas’ı aratmayacak bir tempo ve hızla bu yörüngeye yerleşmekte gecikmediler. Üstelik yerli yapımların çekim alanında hayalle gerçek arasındaki mesafe de biraz daha kısalmış görünüyor. Eğer olayı gerçek bir medya illüzyonu olarak algılayamazsanız biraz şans, biraz tanıdık ya da torpille peşine düştüğünüz serüveni mutlu tamamlamamanız için hiçbir nedeniniz yoktur. Siyah beyaz televizyon kuşağının tecrübeleri de buna eklendi-

ğinde genç kuşağın neden medya anafonda gelecek aradığını anlamak kolaylaşır. Ekranların, performanslar yerine “şansa ve dansa”, çağa uygun bilgi ve beceri yerine “popüler meziyetlere (popstarlara vs.)” yapmakta olduğu vurgular, Dallas ahlâkının hedeflerine inanılmaz bir hızda yaklaşıldığını göstermektedir. Kameraların altında kapatıldıkları yapay sosyolojik laboratuvarlarda yata yata gelecek arayan gençlerin ortalama hanelerde ve aile ortamlarında yarattığı olası kültürel şokları düşünmek ise gerçekte bu tür programlardan sorumlu olanların umuru olmaması da son derece ilginçtir. Son dönemde ekran başlarında uzun ve gerekli bir eğitimle değil de reyting rüyasının kolları ve kanatlarıyla gelebilecek bir yarının büyüğü ve dayanılmaz çekiciliğine odaklanmış genç insanların şans arayışları mayalanmaktadır.

İnternet ve Gençlik

Türkiye’de nüfusun yarıya yakınının çocuk ve gençlerden meydana geldiği* dikkate alındığında, İnternet kullanıcılarının da büyük çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır.

Gençlerin ise yaklaşık % 70’i (% 67.7) internet kullanmaktadır. İnternetin neden olduğu denetimsiz bilgi akışı günümüz çocuklarını önceki kuşaklardan daha erken yaşlarda yetişkin değerlerine yaklaştırmakta, yetişkinlerin mahremiyetine dâhil etmektedir. Böylelikle gençler yetişkin kuşağın değerlerine daha erken bir yaşta nüfuz etmektedir. Bu durum sanayi döneminin yarattığı çocukluk döneminin kültürel olarak ortadan kalkmasına; gençliğin ise böyle bir erken sosyalleşmenin sorunları üzerinden gelen evrime konu olduğunu gösterir. Genelde dünya gençliğinin özelde ise Türk gençliğinin bugün ve uzun erimli gelecekteki asıl sorunlarının başında bu gelişmeyi özel olarak koymak gerekir.

Bilişsel/interaktif sosyalleşmenin basamaklarını üçer beşer atlayarak kısa sürede tüm zihinsel/görsel kaynakları tüketme iştahının erken başlayan bir zihinsel yorgunluk nedeni olabileceği düşünülebilir. Üstelik internetin tüketim malzemeleri içinde görsel öğeler gençlerin en çok iltifat ettiği pencerelerdir ve bu durum onların daha çok görsel bir beslenme kültüründe odaklandıklarını gösterir.

Gezi Parkı: Eğitimli ve Eğitimsiz Gençlerin Gelecek Kaygısı

Gezi parkı tüm siyasal modifikasyona karşın gençlik kareleri daha baskın olan yeni bir Türkiye fotoğrafıdır. Elbette bu fotoğraf tıpkı Türkiye’deki gençliğin genel fotoğrafı gibi homojen değildir. Gezi parkında “Antikapitalist Müslümanlar” kimliği de dâhil olmak üzere çok farklı gençlik eğilimlerinin sahne aldığı protest bir alan yaratıldı. Bu hareketin siyasal kulisler tarafından yeterince anlaşıldığı söylenemez. Elbette gezi parkı söyleminin özel olarak iktidara karşı bir ifade biçiminden söz edilebilir. Ancak bu söylemin iktidarla birlikte topluma, toplumsal sisteme, eğitim sistemine, bürokratik sistem ve işleyişe mevcut demokrasi uygulamasına ve hatta muhalefete karşı bir ses, bir hareket olduğunu; daha da ötesi bu hareketin geleceğe dönük olmak üzere algılanması gerektiğini bilmekte yarar vardır.

Gezi parkında olup bitenleri eğlence gibi görerek harekette heyecan arama gibi günlük tanımlarda gezinen gençlerin yanı sıra kendileri, kentleri ve ülkesi için gelecek arayan gençler de yer aldı. Bu çerçevede ekranlara “burası hoş bir yer oldu, sabaha kadar arkadaşlarla vakit geçiriyoruz, gündüz eve gidip, tıraş olup, duşumu alıp tekrar buraya geliyorum” diyerek, kendilerini yeni bir boş zaman etkinliğinde görenlerin yanı sıra; “eskiden sınıf atlamayı sağlayan

* Türkiye’de 0–25 yaş grubu yaklaşık 30 milyondur.

tıp, mühendislik, hukuk gibi mesleklerin kazanıldığı bölümlerde bile gelecek ümidi kalmadı artık"⁶ diyebilen ve bu çerçevede gelecek arayışına vurgu yapan eğitilmiş gençler de yer aldı.

Gezi parkının geleceğe dönük anlamı işte bu gelecek arayışında yatmaktadır. Gezi parkında bu söylemin gerisinde daha çok sayıda ama suskun eğitilmiş gençler bulunmaktadır. Aldıkları eğitimin karşılığını görme isteği bu sessiz çoğunluğu büyük düş kırıklığına uğratmış görünmektedir. Bir yandan mevcut ekonomik sistemin eğitilmiş gençlere yeterince istihdam sağlayamaması, öte yandan iş bulanların işleri ve işyerinden kaynaklanan sorunlar son dönem gençliğinin öne çıkan sorunlarıdır. Gezi parkı gösterdi ki iyi eğitim almış, iyi okul ve üniversitelerden mezun olan gençler bu ülkenin bugün ve yakın geleceğin önemli sosyal sorunları içinde yer almaya çok yakındırlar.

Sonuç

Türkiye’de gençlik deyimi yalnızca bir söyleyiş kolaylığıdır. Çünkü bu gençlik Türkiye’de homojen bir kitle değildir. Bu tabloda gençlik alt kültürlerinin yanı sıra, dini ve ideolojik örgütlenmeler içinde yer alan gençlerin varlığından söz edilebilir. Ancak özellikle 12 Eylül askeri müdahalesi sonrasındaki demokratik yaşama geçiş sürecine denk düşen Seksenli yıllar Türkiye’nin dünyaya açılma ve değişen dünya ile bütünleşme isteğinin öne çıktığı yıllardır. Bu dönemde Türkiye’de gençlerin de ülkenin bu genel havasına paralel bir eğilim içinde oldukları gözlenir. Bu eğilimin en karakteristik temsilcileri de okuyan gençlerdir. Tüm modern toplumlarda eğitilmiş ve okuyan gençlik ait oldukları ülkelerin başlıca dinamikleri arasında yer alır. O nedenle bu gençler toplumun ekonomik, siyasal, eğitimsel ve toplumsal çarklarının işleyişine kadar gelişme ve ilerlemenin yön ve doğrultularının belirlenmesinde aktif rol üstlenirler.

Türkiye 2000’li yılların eşliğinde filizlenen yeni bir gençlik olgusuyla karşı karşıyadır. Bu yeni gençliği internet marifeti ve sosyal ağlarda gezinme yetenekleriyle taltif etmek Türkiye’de gençlik hareketlerinin anlaşılması için yeterli değildir. Hiç kuşkusuz bu yetenekler genç insanlara dünyayı tanıma ve dünyayla bütünleşme konusunda ciddi bir açılım sağlamıştır. İşte asıl sorun da budur ve bu aşamada başlamaktadır. Demokrasi, insan hakları, çağdaş yaşam kalitesi, yeni iletişim olanakları ve yeni sosyal ilişki biçimleri; iş yaşamına ilişkin yeni koşullar genç insanların bu çerçevede yepyeni beklenti ve talepler üretmelerine neden oldu. Bu durum Türkiye’de son dönemde gençler üzerinden tetiklenen sorunların asıl kaynağına işaret eder. Gençlerin ileri teknoloji marifetiyle gördükleri ve görmek istedikleriyle ait oldukları hayatın mevcut koşulları arasındaki büyük boşluk -buna kültürel boşluk da diyebiliriz- Türkiye’de gençlerin son dönemde yaşadıkları sorunların nirengi noktasını teşkil eder.

Eğitilmiş gençler Türkiye’de bilgi çağının değerlerine en yakın olan kitleyi oluşturur. Onlar iyi okullarda okudular, okudukları okulların sınavlarını kazandılar ve başarıyla mezun oldular. Bu süreçte hayat onlar için çalışırsan kazanırsın, başarırsın; rekabet edersen en iyisi olursun şeklinde bir değer esinledi. Ama mezuniyet sonrası hayat onlar için hiç de böyle olmadı; şans, tanıdık ve torpil gibi etkenlerin eğitimde edindikleri değerlerin önünde olduğunu birbirini izleyen düş kırıklıklarıyla öğrendiler. Önce işe yerleşme ve işe alınmada; sonra eğer şansları yaver gittiye yerleştikleri iş ortamlarında büyük düş kırıklıkları yaşadılar. İşe alınmada tanıdık ve torpilin, siyasal iradenin yetenek ve eğitim kalitesinden çok daha önemli olduğu gerçeği bir çok gencin hayatın başlangıcında karşılaştığı en büyük travma oldu. Bundan sonra ise iş yerinde başta mobbing olmak üzere olumsuz iş koşullarının yarattığı baskıyla bunaldılar.

⁶ Olgu Özdemir, “Önümüzde Kurulacak Bir Demokrasi Var”, *Tempo*, Ağustos 2013, s. 55- 61.

Bu gerçekler üzerinden denilebilir ki, bundan böyle Türkiye’de esas şiddet yoksul ocaklardan tüten şiddet olmayacaktır. Zaten buralarda bildiğimiz şiddet var, tarihin her döneminde vardı ve var olmaya da hep devam edecek. Bu ülkenin esas şiddeti, bu yetenekli genç kuşakları beklentileriyle, özlemleriyle çatışan bu dünyada sıkışıp kalmalarından ortaya çıkan şiddettir. Bu yüzden bir sürü genç toplumsal iç kanama geçirmektedir. Esas şiddet kırsal alanlardaki şiddet değil, kentlerde çok büyük ümitler verilerek eğitim gören bu genç kuşakların şiddeti olacaktır.

Türkiye buna hazırlanmalıdır. Bu durum gençlerin ideolojik bağlarını aşan, gezi parkı eylemleri özelinde olduğu gibi karşıtların bile ortak noktası haline gelen bir olgudur. Hak ve özgürlüklerin sonuna kadar kullanıldığı, gördükleri eğitim üzerinden çağa uygun bir yaşam kalitesine kavuşmayı hak ettiğini düşünen yeni bir gençlik gerçeği karşısında olduğu göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Bayraktar, Seda, “Türkiyenin Genç İşsizlik Profili”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4 (1), s. 15-38, 2013.
- Doğan, İsmail, *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara, Nobel yayıncılık, Kasım 2012.
- Doğan, İsmail, *Bir Alt kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- . “Gençlik ve Gençlik Sorunları”, *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, içinde Ankara Pegem A Yayıncılık, 2012, 12. Basım, s. 449-482.
- . “Gezi Olaylarına Sosyolojik Yaklaşım/ Röportaj”, konuşuran: Habibe Işık, *Genç Yorum*, İstanbul, Temmuz 2013, s. 39-43.
- OECD, “Education at a Glance, 2013”, Erişim Tarihi: 17.09.2013,
- Erişim Adresi: <https://www.google.com.tr/#q=education+at+a+glance+2013> ,
- Özdemir, Olgu, “Önümüzde Kurulacak Bir Demokrasi Var”, *Tempo*, Ağustos 2013, S. 55, s. 61.

KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA GENĐLİK VE KİMLİK

Ural Alp MANĐO*

ÖZET

2000'li yıllardan beri kendini iyice hissettiren küreselleşme olgusu kapsamında, gençliğin kültürlerötesi ve uluslarötesi bir şekilde evrenselleően güncel sosyolojik ve psikolojik niteliklerini irdeleyen bu bildiri de özellikle söz konusu bağlamda gelişen kimlik olgusu ve gençlerin dünya algısı üzerinde duruluyor.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, Postmodern kişilik, Gençlik sosyolojisi, Küreselleşme.

ABSTRACT

YOUTH AND IDENTITY IN THE GLOBALISATION CONTEXT

This paper discusses some contemporary sociological and psychological features of the youth, which present a cross-cultural and transnational dimension due to the increasingly noticeable context of globalisation since the 2000s. In this context, a special attention is paid to the identity issue and the representation of the world which the young people have.

Key Words : Identity, Postmodern personality, Youth sociology, Globalisation.

Gençlik, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında bir geçiş dönemidir. Tarihi, geleneksel ve ilkel toplumlarda bir kaç geçiş ritüeli ile geçirtilen bir yaşam kesitidir. 19. yüzyılın Batı Avrupa'sında başlamak üzere, bugün tüm dünyada bu geçiş döneminin süresi durmadan uzamakta. Artık daha erken yaşta « genç » olunuyor ve daha yaşlı « genç » kalınıyor. Günümüzde, gençlik dönemi genellikle 11-12 yaşından itibaren kendini gösteren erillik çağı ile başlar ; ergenlik çağı ile devam eder ve duruma göre 25-30 yaşlarına kadar sürebilir.

Gençlik bir bakıma sanayi devriminin ve modernliğin ürünüdür. Gelişen toplumlarda, sosyal ve ekonomik refah arttıkça, teknolojik seviye yükseldikçe, kademe kademe toplumun en genç bireylerinin üretimden alınıp eğitime gönderilmesi ve zamanla tüketime yönlendirilmeleri ile başlıyor her şey. Böylece bugün gençlik dediğimiz yaşam dilimi ; diğer bir bakışla, sosyal, hukuki ve siyasal bağımlılık, aynı zamanda da tüketim ağırlıklı ekonomik asalaklık devri ortaya çıkmaya başlıyor (Şahin, 2007 : 158-159).

* Prof. Dr., Aksaray Üniversitesi.

Fakat gençliğin biyolojik, psikolojik ve davranışsal açıdan evrensel nitelikleri olduğunu da kabul etmemiz gerekir. Örneğin, Aristo (MÖ 3. yy) der ki :

Gençlerin istekleri pek çoktur ve bunları hemen eyleme dönüştürmek isterler. Bedensel isteklerine karşı koyamaz, özellikle cinsel güdülerine yenilirler. Çok değişkendirler ; istekleri geçicidir. (...) Tutkularının kölesi olurlar ; huysuz ve öfkelidirler. İsteklerinin önüne dikilen en küçük engele bile katlanamazlar. (...) Yüksek amaçları ve hayalleri vardır. Sevgide de nefrette de aşırıya kaçarlar. Gençler yalnızca çok yanılırlar ama her şeyi bildiklerini sanır, onun için yanlışlarında sonuna dek direnirler (Yörükoğlu, 1993 : 20 aktaran Şahin, 2007 : 161).

Gençlik, her birey için bir değişim ya da hızlı bir evrim dönemi anlamına geliyor. Bir belirsizlik, endişe, anksiyete dönemidir gençlik. Aynı zamanda, bir umut, hayal ve coşku zamanıdır ; her şeyin mümkün görüldüğü bir yaşam kesitidir. Gençlik döneminde, insanlar benliklerinin bilincine varırlar, çevrelerini ve içinde yaşadıkları dünyanın gerçeklerini ve kurallarını bazen zorluklarla yüz yüze kalarak tanımaya başlarlar. Bu dönemde, egemen düzene, yetişkinlerin riyakar dünyasına ; geleneğe ve her türlü otoriteye baş kaldırırlar. Bir Fransız atasözü « gençlik geçmeli » der. Elbette, gençlik bir gün biter, ama bizi insan yapan yaşanmışlıkların önemli bir bölümünü idrak ettiğimiz dönemdir gençlik.

Bu bildirideki amacımız, dikkati bir konuya çekmek. O da, içinde bulunduğumuz küreselleşme çağının sosyolojik yapısal niteliklerinin dünya toplumlarına dayattığı postmodern birey tipinin (Karaduman, 2010 ; Möngü, 2013) şaşırtıcı bir biçimde gençlik davranış modellerini çağırıştırmasıdır. Küreselleşme çağı ve beraberinde yeryüzüne yaydığı postmodern yaşam tarzı belki de insanlığı bir nevi « ergenlik » dönemine sokmakta ama daha bilincine tam varmadık...

Dünya nüfusunun önemli bir bölümünün gündelik yaşamını bire bir etkilemeye başlayan küreselleşmenin sosyolojik yapısal niteliklerini gözden geçirelim (Bokser-Liwerant, 2003) :

Kentleşme. İnsanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak, Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2008'den beri dünya nüfusunun %50'si kentlerde yaşıyor. Bu sayı her yıl artmakta. Türkiye'de bu oran halen %77'dir ve 1 milyon nüfusu aşan 15 şehrimiz mevcut. İnsanlığın ve özellikle dünya gençliğinin önemli bir kısmı artık doğadan ve tarımsal üretimden uzak yaşıyor. Kentleşmeyle beraber artık gelişmekte olan ülke nüfuslarının önemli bir bölümü, gelişmiş ülkelerdeki gibi, küresel tüketim toplumuna eklenmişlerdir. Yaşam tarzları, zaman ve özellikle boş zaman kullanımları birbirine benzemeye başlıyor. Artık dünyanın her yerinden gelen meyve ve sebzeleri mevsimleri dışında yiyebiliyoruz. ATM'lerden çektiğimiz parayla veya kredi kartlarımızla, dünyanın her yerinde aynı çokuluslu şirketlerin üretilip pazarladıkları temel ihtiyaç ürünlerini ve endüstriyel gıda maddelerini AVM'lerden satın alıyoruz. Arabalarımızla veya toplu taşıma sistemleri aracılığıyla evlerimize dönüyoruz. Eve girince, sıklıkla ilk işimiz televizyonu açmak oluyor.

Hareketlilik. Bugün yeryüzünde hiç bir zaman görülmediğinden daha fazla insan göç etmekte. İç göç, dış göç ; şehirden şehre ; köyden şehre, şehirden köye... fark etmez : artık her yerden insanı dünyanın her yerinde görmek mümkündür. Küçük bir orta Anadolu şehri olan Aksaray'ın kent nüfusunun çoğunluğunu, TC vatandaşı olsalar bile, Aksaraylı olmayanların oluşturduğunu belirtelim. Bugün Aksaray'da arabamı Iraklı bir genç yıkamaktadır. Pastanede kahvemli bir Suriyeli garson getirmektedir. Belediye otogarındaki çay ocağına Somalili bir kadın bakmaktadır. Aksaray Üniversitesinde, Türkmen, Yemenli ve Iraklı öğrencilerimiz vardır.

Akşam saatlerinde, şehir merkezindeki Ulucami meydanında bankta yanıma Afganistan'dan Uygur bir aile gelip oturmaktadır. Artık insanlığın çoğunluğu doğduğu köy, kasaba veya şehirlerde değil, başka mekanlarda yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünya nüfusunun %10-11'i doğmadığı bir ülkede yaşamaktadır. Bu, en az 700 milyon insan demektir ; Çin ve Hindistan'dan sonra dünyanın 3. büyük nüfus topluluğunu oluşturur. Günümüzde gelişmiş ülkelerde yabancı kökenlilik oranı %28-30'a varmıştır. Bu durum insanlığın inanılmaz bir hızla kültürel ve etnik melezleşme dönemine girdiğine işaret etmektedir. Bugün 18-24 yaş arası gençlerimizin en az %10'u turist olarak veya eğitim amaçlı yurt dışında bulunmuşlardır¹. Bu oran, Türkiye gibi orta gelirli ve vatandaşları bir sürü ülkede vizelere tabi bir ülke için az değildir. Türkiye gençlerinin %70'inin farklı din, etnik köken veya tabiiyetten arkadaşları vardır. Ayrıca gençlerimizin %43'ü AB üyeliğimizi desteklemektedir. Bu oran toplam nüfusta %33'tür.

Ailede çözüme. Bugünün gençleri artık ortalama 70-80 yıl yaşayacaklarını ve ebeveynlerinden daha sağlıklı olacaklarını biliyorlar. İlk evlilik yaşları ana-babalarınınkinden daha ileri olacak. Boşanma şansları ebeveynlerine göre daha yüksek olacak. Günümüzde, TÜİK istatistiklerine göre, Türkiye'deki her 2 evlilikten biri, 2 yıl içinde boşanma ile sonuçlanıyor. Bugünün gençleri ilk çocuklarını daha geç bir yaşta yapacaklar. Kendi kardeş sayılarından daha az çocuk sahibi olacaklar veya bazıları hiç çocuk sahibi olmayacak. En azından doğurganlıkları zaman ve nicelik bakımından daha kontrollü olacak. İlerisi yıllarda yaşlanan anne ve babalarına baksalar bile, bu amaca yönelik sosyal ve sağlık hizmetlerinden ve yaşlı yurtlarından da faydalanacaklar. Ebeveynlerinden daha fazla hareketli olacaklar : eğitim, iş, eş seçimi veya boşanma nedenlerinden dolayı daha sık ve daha uzaklara taşınacaklar.

Okullaşma. Yeryüzünde okuma-yazma oranı ve yüksek eğitimde okullaşma seviyesi hiç bu kadar büyük olmamıştı. Dünyanın her yerinde olduğu gibi, eğitimin kalitesinin düştüğü söylene bile, Türkiye'de bugün 18-24 yaş arası gençlerin %36'sı yüksek öğrenimde okuyor. Gelişmiş ülkelerde bu oran %50'ye varıyor. Dünyada 25 yaşın altındaki gençlerde az olsa bile, İngilizce bilgisi artık olağan bir şey.

Bilişsel türdeşleşme. Artık zihinlerimiz, beyinlerimizin olağan işleyişi, medyalar, reklamlar ve her gün kullandığımız elektronik iletişim aletleri tarafından şekillenmekte. Dünyanın her yerinde, benzer formatlar ve simgeler üzerine kurgulanmış reklamlar işleniyor belleklerimiz ; aynı veya benzer bilgisayar ve cep telefonu yazılımlarını ya da sosyal medya platformlarını kullanıyoruz. Artık kendimizi ve ruh hallerimizi bile onların işleyiş biçimleri veya arızaları ile ifade eder olduk. 18-24 yaş gençlerimizin %93'ü günlük İnternet kullanıcısı. Hepsinin cep telefonu var. En genç kuşaklar, 7 saniyede bir değişmeyen görüntülerin karşısında değillerse dikkatleri dağılmakta ve sıkılmaktalar ! Bugün 12 yaşına gelen bir çocuk, ailesinden ve okuldan çok televizyon ve bilgisayar başında zaman geçirmiş oluyor. Bu süre zarfında, 20.000'den fazla ölüm seyretmiş veya video oyunlarında bir o kadar sanal ölümlere sebep olmuştur. Bir çok kez de kendisi sanal olarak ölmüştür... Bu vesileyle, ölümün anlamı de genç bilinçlerde değişmektedir. Gençler artık gerçek mekanlar kadar sanal alemde yaşıyorlar ebeveynleri ile aynı mekanı paylaşsalar bile, sanal alem sayesinde aynı zamanda çok başka yerlerde de olabiliyorlar. İçinizde çocuğuna sofrada telefonu ile oynamamasını söylemeyen var mı ? Bilgisayar dün-

1 Bildiride sunulan ve 18-24 yaşlarındaki gençlere dair sayısal veriler İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Konda'nın Mayıs 2013'te ortaklaşa gerçekleştirdikleri *Türkiye'de Gençliklerin Katılımı Araştırması*'ndan alınmıştır : <http://www.sebeke.org.tr/wp-content/uploads/2014/02/turkiyedejenclerinkatilimi.pdf> (erişim tarihi: 10.06.2014)

yasına ve sanal aleme hakimiyetleri sayesinde, gençler yetişkinlerden çok daha fazla sayıda bilgiye ulaşıyorlar. Bilgisayarlarda aynı anda açılan ve ayrı işlevler yüklenen değişik pencereler gibi, gençler de aynı anda ebeveynlerinden daha fazla sayıda uğraşla meşgul olabilirler. Ama bu hiperaktif nitelikteki davranış aynı zamanda edindikleri bilgileri tek tek derinleştirmelerine engel oluyor ; bu bilgileri harmanlayıp sentez çıkarmalarını ; karşılaştırmalar yapmalarını ve çözümlenmeler geliştirmelerini zorlaştırıyor. Bilgi çokluğu, bilgi kirliliği yaratıyor ve gençlerimizde analiz kabiliyetini köreltiyor. Kısacası, hepimiz ama daha çok genç kuşaklar artık eskisi gibi düşünmüyoruz. Küresel olarak gözlemlenen bir gerçek varsa, o da yavaş yavaş beyinlerimizin sanal ortama uyması ve bilişim işleyiş formatına girmesidir.

Bireysel özgürlüklerin meşruiyet kazanması. Artık günümüz insanı, « hak sahibi olma hakkına sahip olduğunu » biliyor. Toplularımızda, her yerde farklı oranlarda olsa bile, bireysel tercihlere gösterilmesi gereken hoşgörü ve ifade özgürlüğüne saygı artık eskisinden daha büyük bir ölçüde kabul gören değerleri oluşturuyorlar. Sosyal ve ekonomik kazanımların, evrensel insan haklarının ve temel demokratik hakların meşruiyeti ise, her ne kadar tam uygulanmasalar bile, yine büyük bir ölçüde tartışılmaz olarak tanımlanıyorlar.

Eski kolektif kimliklerin zayıflaması ve toplumsal kurumların meşruiyet kaybı. Resmi kurumlar, dayatılan mutlak aidiyetler, yapılaşmış dinler veya geleneksel dinsel anlayışlar, tartışılmaz ideolojiler, resmi tarih anlayışları, ulus-devletler, adalet, okul ve hatta aile gibi toplumsal kurumlar artık sorgulayabiliyor ve eskisi kadar kabul görmüyorlar. Bu kurumsal yapıların temsilcileri itibar ve otorite kaybı yaşamaktalar (siyasetçiler, kamu yöneticileri veya öğretmenler gibi). Ülkemizde, 18-24 yaş arası gençlerin sadece %9'u bir siyasi parti üyesidir ; buna karşın, %77'si siyasi bir partiye üye olmayı ret ediyor ve %58'i siyasete ilgisiz olduğunu ifade ediyor.

Peki, küreselleşmenin tüm dünyaya dayatmakta olduğu postmodern birey tipi neye benziyor ? Kendisini iki temel niteliği ile tanıtmaya çalışalım.

İlk göze çarpan nitelik bireysel kimlik fetişizmidir (Manço, 2012 : 15-20 ve 29-55). Yani sosyal ve kültürel aidiyetlerin öznellesmesi veya kimliklerin tercih sonucu edinilmesi. Kim olduklarına veya kimliklerinin içeriğinin ne olduğuna artık bireyler karar veriyor. Postmodern birey, kendi tercihi dışında kendisine dayatılan tepeden inme kimlik ve yaşam tarzlarına tepki gösteriyor. Ait olacağı grup, cemaat, topluluk gibi toplumsallıkları kendi bilinçli veya akılcı seçimi doğrultusunda belirlemek istiyor. Tercihlerinin tanınmasını, sosyal ve siyasi açıdan kabul görmesini talep ediyor. Yaşam içerisinde ait olunacak gruplar, kabul edilecek fikirler, inanılacak dinler, saygı gösterilecek değerler ; günümüzde bireyler ve özellikle genç kuşaklar tarafından araştırılıyor ve tartışılıyor, elenerek seçiliyor. Artık insanlar ait olma güdüsüyle, geleneksel bir davranışla, içine doğdukları bir gruba dahil olmayı kabul etmiyorlar. Tercih ettikleri farklılığı veya ayrıcalığı temsil ettiği için veya savunduğunu düşündüklerinden belli bir gruba üye olmayı kabulleniyorlar.

Bundan dolayı, postmodern birey şüpheli ve eleştirel bir şahsiyete sahiptir. Çevresini ve alışılmışı sorgular ; özellikle kurulu düzene, geleneksel otoriteye ve oturmuş ahlaka olumsuz bakar. Farklılıkları, kendi tikel bireyselliğinin de kabul görmesi amacıyla, hoşgörü ile karşılar. Şüphelilik ve eleştireliliğin sonucunda ise, içinde yaşadığı küreselleşmiş devingen dünya gibi, postmodern birey de değişkendir. Kendini ait hissettiği mekanlar, duygusal olarak bağlandığı insanlar, içinde bulunduğu gruplar, kabullendiği fikirler, saygı gösterdiği değerler, boyun eğdiği inançlar, vs. hayatı boyunca durmadan değişecektir veya en azından şekil ve içerik olarak

evrilecektir. Günümüzde bireyler kendilerini ifade etmekten, kimliklerini tanımlamaktan veya yorumlamaktan ; hatta mahremiyetlerini teşhir etmekten ve ruhsal yaralarını paylaşmaktan çekinmiyorlar. Postmodern birey, zamanın ruhuna uymak için, sosyal alanda varlık gösterebilmek amacıyla ; kendini ifade etmek, kendini her türlü performanslarıyla kanıtlamak, çekinmeden ve belki de bencilce kendi benliğini öne çıkartmak zorundadır. Bunu sonucunda toplumlarımızda, ortaya dışavurumcu, biraz da isterik karakterli kişilikler ortaya çıkmaktadır (Manço, 2011).

Sonuçta, her zaman daha karmaşık ve çoğulcu ; daha senkretik ve muğlak ; daha esnek ve değişken, aynı zamanda melezleşmekte olan seçilmiş aidiyetlerin ürünü olarak, bin bir türlü topluluk ortaya çıkıyor : varlığı yeniden keşfedilen veya icat edilen etnik gruplar ; futbol takımı taraftarlığı veya türlü türlü yardımlaşma derneği gibi sosyal ve kültürel birliktelikler ; dini cemaatler veya dinsel/dinsiz yaşam tarzları ; çevrecilik gibi yeni siyasi yapılanmalar ; cinsiyetler arası ilişkiler veya kadın/erkek eşitliği/eşitsizliği konusunda bir birlerine zıt anlayışlar ve hatta değişik cinsel tercih grupları. Başka bir deyişle, postmodern birey ne olacağına, kiminle beraber olacağına, nasıl anılması gerektiğine, artık bilinçli ve akılcı olduklarını kabul etmemiz gereken, kendi seçimlerin doğrultusunda karar veriyor. Postmodern birey artık git gide daha çoğulcu ve farklılaşmış toplumlarda yaşayacak. Değişim ve farklılık onun için olağan olacak.

Ancak başkaldırı ve değişken olan postmodern birey aslında yeni bir boyunduruk altına girmiştir. Kitle iletişim araçları ve reklamlar aracılığıyla yaşadığı simge, mesaj ve zihniyet bombardımanı onu, farkında olmasa bile, bazı konularda itaatkar kılar. Duyguları ve kimliklerini dahil, maymun iştahlılık misali, her şeyi tüketir hale gelir. Her şeyi sorguladığını sanarken onun da sorgulamadan kabullendiği bir yaşam tarzı gelişmiştir : hazcı davranışlar üzerine kurulmuş olan tüketim toplumu.

Sosyolojinin kurucularından Alman Georg Simmel (2003 : 88-90) daha 1903'te büyük kentlerde yaşayanların ruh hallerini irdelediği bir yazısında, sınırları uyarıcı ve değişken unsurların gölgesinde, « sınırsız zevk peşinde geçirilen » hayatların insanları nasıl bıkkınlıktan bahsediyor. Simmel'e göre, « bıkkınlıkta söz konusu olan, taşıdığı farklı anlamların ve değerlerin, dolayısıyla şeylerin kendilerinin önemini yitirmesidir. » Bu bağlamda, postmodern birey için görünüş/gösteriş, imaj, aksesuarlar, ayrıntılar özün yerini almaktadır. Ambalaj, postmodern birey tarafından içindekinden daha çekici hale getirilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla, farklılıkların kolay kabulü ; gelişmiş, kompleksiz bir ifade özgürlüğü, aynı zamanda kültürel ve ahlaki görecelik (« ne olsa bana uyar »), entelektüel sıgık ve tek düzelik (« herkes kendine göre haklıdır ») getirir beraberinde.

Burada dikkate alacağım ikinci nitelik, postmodern bireyin gözünde siyaset olgusunun kazandığı yeni anlamlar ve biçimler. Bugünün siyasi hareketleri bireysel tercihler sonucu türetilmiş çeşitli kimliklerin ifadesi ekseninde gelişiyor. Bu hareketlerin temel amaçları : dayatılmış resmi/geleneksel kimliklerin reddi ; hızlı sosyal değişim ve iktisadi istikrarsızlık/belirsizlik karşısında duyulan endişe ve gelecek korkusunun ifadesi (« endişeli modernler ») ; herkesin kendine göre anlamlandırdığı farklılığının tanınması veya kabul görmesi (tercih mahsulü sosyal ve kültürel varlıklara değer verilmesi talebi). Söz konusu yeni hareketler, demokratik değerler ve insan hakları adına, temsil ettikleri sosyal ve kültürel farklılıklar lehine eyleme geçiyorlar.

Eylemler de artık eskiden olduğu gibi parti, sendika, baskı gruplarından ve hatta silahlı eylem hareketlerinden çok gönüllü ve kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları, sokak göster-

rileri, mitingler veya işgal eylemleri, sivil itaatsizlik eylemleri, türlü türlü yaratıcı başkaldırıları, sanal ortamda gerçekleştirilen eylemler, sanatsal-simgesel içerikli gösteriler çerçevesinde somutlaşıyor. 18-24 yaş gençlerimizin %27'si bir STK üyesi, %11'i son 3 ayda toplumsal veya siyasi içerikli en az bir eyleme fiziki olarak katılmış (Konda'nın anketi Gezi olaylardan hemen önce gerçekleştirilmiş – Mayıs 2013), %20'si ise son bir haftada İnternet üzerinden toplumsal veya siyasi içerikli bir olay hakkında en az bir yorum yapmış veya imza vermiş. Ortaya çıkan yeni bir türden sosyal-siyasal katılım oranları azımsanacak ölçüde değil.

Sonuçta, küreselleşmenin dünya toplumlarında ve özellikle kentsel alanlarda, geliştirdiği yeni sosyal yapıların ürünü olan, postmodern bireyin davranış kalıpları, dünya görüşleri ve ruh halleri bize metaforik bir düzlemde onlarca yıldır psikolog ve eğitim bilimcileri anlattığı genç ve özellikle ergen kimliğini ve psikolojisini şaşırtıcı bir şekilde animsattırıyor. Postmodern birey kimliği, bize 2300 yıl öncesinden seslenen Aristo'nun gençlik tanımına bile benziyor !

KAYNAKLAR

- Bokser-Liwerant, Judit (2003). « Küreselleşme ve Kollektif Kimlikler », *İslami Araştırmalar Dergisi*, 16 (2), s. 281-292.
- Karaduman, Sibel (2010). « Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü », *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, s. 157-177.
- Manço, Ural (2011). « Diversité et minorité : la condition du religieux à l'ère transnationale ? » [*Ulusötesi Çağda Dinin Varoluş Koşulu Çeşitlilik ve Azınlık mı ?*], XIIIe Congrès de l'Association internationale pour la Recherche interculturelle à l'Université de Sherbrooke (Canada) [Sherbrooke Üniversitesi (Kanada), Uluslararası Kültürel Etkileşim Araştırmaları Derneği 13. Uluslararası Kongresi] (19-23 Haziran 2011).
- Manço, Ural, editör (2012). *Affaires identitaires ? Identité à faire ! Travail social et « vivre ensemble » - Expériences bruxelloises [Kimlik Sorunları Mı Yoksa İnşa Edilmeyi Bekleyen Kimlikler Mi ? Sosyal Çalışma ve Birlikte Yaşam - Brüksel Deneyimleri]*, Paris : L'Harmattan.
- Möngü, Bahtinur (2013). « Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı », *Journal of Yaşar University*, 17 (5), s. 2886-2899.
- Şahin, Cem (2007). « Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Halleri », *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, s. 157-177.
- Simmel, Georg (2003). « Metropol ve Tinsel Hayat », FRISBY, D. (derleyen), *Modern Kültürde Çatışma*, İstanbul : İletişim yayınları, s. 83-100.
- Yörükoğlu, Atalay (1993). *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*, İstanbul : Özgür Yayınları.

GENÇLERDE KENT KÜLTÜRÜNÜ GELİŞTİRMEK ÜZERİNE

Ahmet MUTLU*

GİRİŞ

2008 yılında küresel ölçekte kentlerde yaşayanların sayısı köylerde yaşayanların sayısını geçti. Bugün dünya milli gelirinin yüzde 80'i kentlerde üretiliyor. Oysa kentlerde yaşayanların oranı daha 1960'larda %30, 1900'lerde ise %10'lar düzeyindeydi. Böylesine hızlı büyüyen kent ve bunun oluşturduğu değişim kentte pek çok problemin doğmasına neden oluyor.¹

Nitekim bugün pek çok kentin, düzenden ziyade kargaşanın, barıştan ziyade çatışmanın, kültürden ziyade kültürsüzlüğün, hukuktan ziyade hukuksuzluğun, kendini gerçekleştirmeden ziyade kendine hapsolmanın, özgürlükten ziyade mahkûm olmanın mekânları olduğu görülmektedir. Kentlerdeki değişimlerin, toplumsal anlamda gelişme yerine "değerlerin yitişi"² olarak görüldüğü bu ironik durum, mevcut sürecin, uygarlığın gelişmesinde kentlerin tarihsel işlevlerine uygun olmadığını ve bu nedenle sorgulanması gerektiğini ortaya koyar. Sebep-sonuç ilişkisine dayalı sorgulama ve çözüm arayışları, öncelikle kent tarihini yeniden düşünmeyi ve "kentli" denilen bireyin öz niteliklerini yeniden inşa etmeyi gerektirmektedir.³

"Kent havası özgür kılar" sözü doğru ise bu özgürlüğü sağlayan bazı öncüllerin olması gerekir. Günümüz kentlerinin pek çoğunda "isteyenin istediğini yapabilmesi", kentlerin özgür kılıcı havasını değil, özgürlüğü sağlayan öncüllerin yokluğuna dayalı anarşik/kaotik işleyişi ifade etmektedir. Bu nedenle, kent yaşamının özgürlük üretici olabilmesi, kentte yaşamının "öğrenilmesi"ni gerektirir.

Ülkemizin toplam nüfusu içinde gençlerin önemli bir oranda olduğu ve kırdan kente yönelen göçlerin de büyük oranda gençler tarafından gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, aslında kentlerdeki kültürel sorunların bir yönüyle gençlerle yakın ilişkisi olduğu ortaya çıkar. Bu ne-

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi İİBF, Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD.

¹ DEMİR, H., Gerilim Siyaseti ve Kent Gençliğinin Siyasal Kültürü: Dün ve Gelecek, http://beykoz-turkocagi.org.tr/yeni/index.php?option=com_content&view=article&id=22000&catid=1&sectionid=1&Itemid=73 (14.04.2014).

² Bkz. KİPER, P. (2007), "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler –Yitirilen Değerler-", Kent ve Politika, Ruşen Keleş'e Armağan, Ed. A. Mengi, İmge Kitabevi, Ankara, s.77-88.

³ Mutlu, A.; Yücel Batmaz, N., Türkiye'de Kent Hakkı, Orion Kitabevi, Ankara, 2013, s.32.

denledir ki ülkemizdeki kent kültürü sorunlarını gerçekçi biçimde tespit edebilmek, bu sorunlarla gençlik arasındaki ilişkiyi görmeye bağlıdır. Ülkemizde kent kültürünü geliştirmek adına öngörülen politika ve stratejilerin, gerek sorunu tespit aşamasında gerekse çözüm alternatifleri itibarıyla merkezine gençleri alması, onların durumunu ekonomik, sosyal ve hatta psikolojik çerçevelerde irdelemesi gerekiyor.

Türkiye’de gençlik politikaları, baskın olarak “gelecek yönelimli bir yatırım” düşüncesine (“geleceğin işgücü”, “geleceğin teminatı”, “geleceğin sahipleri” vs.) göre belirlenmekte; onların bugünlerini ve bugün olan ihtiyaçlarını görmezden gelmektedir. Bu çalışmada, ülkemizdeki kent kültürü sorunlarının gençlikle olan ilişkisi bu bağlamda kurulacak; bu sorunun, mevcut politikalar yerine, gençlerin yaşadıkları dönem ve mekâna göre değişen ihtiyaçları olan, ekonomik ve sosyal olaylardan farklı şekillerde etkilenen, kendi ihtiyaçlarını belirleyebilen, gerek kendileri ile ilgili gerek çevrelerindeki gelişmelerle ilgili fikirlerini dillendirmek ve hayata geçirmek için örgütlenme yeteneği olan bir yaklaşımı esas alan politikalarla aşılabileceği savunulacaktır.⁴

KENT KÜLTÜRÜ NEDİR

Batı’daki gelişmeden hareketle, ister kır karşıtlığı üzerinden tanımlansın, isterse kentleşmeye ilişkin değerler olarak ortaya konsun, kent yaşamı kendine özgü bir kültüre sahiptir. Kent kültürü, genel olarak kır kültürü dışında olan ve bu bağlamda kendine özgü kültürel kodları olan bir özellik gösterir.⁵ Kent kültürü, kenti ortaya çıkaran hem olumlu hem de olumsuz niteliklerin birikimli bir sonucudur.

Kent kültürü, esas olarak kentli kimliğini etkileyen olumlu ve olumsuz özelliklerin varlığıdır. Kent kimliğini etkileyen olumlu özellikler, uygarlaşma, uzmanlaşma, bilim ve sanatın gelişmesini teşvik eden toplumsal ortamlar, çoğulcu değerlerin yaygınlaşması ve hoşgörünün yerleşmesidir. Ayrıca kent ortamı, gelenek ve cemaati çözerek, özgürleşmeyi de getirir. Öte yandan özgürleşmenin bedeli olan yabancılaşma, artan suç oranı, çevre kirliliği, yoksulluk, toplumsal ve ahlaki sarsılma gibi kentsel sorunlar da kentli kimliğini etkileyen olumsuz sorunlardır.⁶

Kentlerde ortaya çıkan demokrasi düşüncesi ile özgürlüğün öncülleri de belirginleşmeye başlamıştır. Bu öncüllerden belki de ilki ve en önemlisi “*kenti sahiplenme*”dir. Kenti sahiplenme, tabii ki mülkiyet anlamını aşan bir soyutluğa dayalıdır ve bireyin kendini kentle özdeşleştirmesini, kentle var etmesini ifade eder. Bir “*kente ait oluş*”, doğal olarak o kente özgü bazı “davranış biçimleri” ve “bilinç oluşumu”nu gerektirmektedir. Kentte bir kültür inşasını olanaklı kılan bu niteliklere sahip birey, “*kentli*” olarak nitelenir.⁷

⁴ Kentleşme Şurası (Kentges 2009), Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu, Ankara, 2009, s. 35.

⁵ Bugün kent ve kır ayırımına dayalı kuramların temeli, geçmişte yapılmış sosyal grup ve cemiyet sınıflamalarına dayanır. Bu konuda ilk sınıflamalar şöyle sıralanabilir: İbn Haldun “bedevi-hazeri toplumlar” ve Durkheim “mekanik dayanışma-organik dayanışma”. Daha sonra bu konudaki sınıflandırmalar, genellikle Tönnies’in “cemaat-cemiyet” ayırımından hareket etmişlerdir. Bunlar da Vierkandt “Tabiat Kavimleri-Kültür Kavimleri”, Spencer “basit cemiyetler-karmaşık cemiyetler”, Giddings “etnik cemiyetler-demokratik (avama) cemiyetleri”, Becker “kutsal cemiyetler-laik cemiyetler” ve Redfield “folk cemiyeti-şehir cemiyeti” olarak belirtilebilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Yörükkan, a.g.e.

⁶ Arapkırlıoğlu, K. (2007), “Kentli Kimliği ve Kentsel Siyasal Hareketler”, Yerellik ve Politika, Ed. A. Mengi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, s.195.

⁷ Mutlu, A.; Yücel Batmaz, N., a.g.e, s.35-36.

Kent kültürünün genel ve özel olmak üzere iki boyutu vardır. Birincisi, genel olarak bir kent kültürüne; ikincisi ise belli bir kentin, kendi özelliklerine dayalı kültürüne gönderme yapar.⁸ Kent kültürünün genel boyutu, bireylerin sadece yaşadıkları kentlerde değil, dünyanın herhangi bir kentinde gösterdikleri benzer tutum, davranış ve anlayış biçimlerini ifade eder. Nitekim demokrasi anlayışı, hoşgörülü olma, farklılıkları doğal karşılama ve onların kendisini ifade etme özgürlüğü, kente ve çevreye duyarlılık ve barış gibi kavramla, hemen her toplumun yaşam anlayışı içinde aynılık göstermektedir. Bunlar, uygar insan nitelikleri olarak da adlandırılabilir.⁹

Yaşam biçimi açısından kentler arasında ortak özellikler bulunmasına karşın, kentlerin kendi tarihsel gelişim sürecinde oluşturdukları farklılıklar da bulunmaktadır. Bunlar, her kentin kendine özgü niteliğidir ve kent kültürünün özel boyutunu oluşturur. Kent kültürünün özel boyutu, aynı niteliklerle başka bir kentte bulunma olasılığı olmayan "kimlik" öğelerinden oluşur. Her kentin sosyal, ekonomik ve politik etkinlikleri, kimliğin oluşmasında önemli rol oynar. Kentsel mekânların kullanımından kentler arası ilişkilerde belirlenen hiyerarşik konumlara kadar bu etkinlikler kentlere özellikler sağlar. Dolayısıyla her iki boyutuyla düşünüldüğünde kent kültürü, evrensel değerleri içerdiği gibi kentlerin kendi doğal, sosyal, ekonomik çevrelerinin yarattığı değerleri de kapsamaktadır.¹⁰

Hâlihazırda kentlerin çeşitli olumsuzlukların mekânı olduğu algısı yaygındır. Var olan "kent krizi", kent ile kentte yaşayanların karşılıklı etkileşiminin bir ürünüdür.¹¹ Öte yandan bugün kenti konut, işyeri, eğlence ve ulaşım olanakları sunan bir şeyin ötesinde, bir "yurt/memleket" olarak algılamak eğiliminin de gittikçe azaldığı görülmektedir. Buna karşılık kent yönetimleri de sadece hizmet sunan kuruluşlar olarak algılanmakta; belediyeler, ürettikleri büyük ya da küçük ölçekli hizmet planlarını halka kolayca benimsetememek, bu konuda dirençlerle karşılaşmak gibi sorunlarla yüz yüzedirler.

Kentlerde yerleşik bir kent kültürü oluşturmanın ve kentlilik niteliklerini taşıyan bireylerin sayısı çoğaltmanın nihai amacı "kentsel yaşam kalitesi"ni artırmak, yani kentleri yaşanabilir mekânlara dönüştürmektir. Bilinçli kentli, kentte yaşamaktan kaynaklanan hakları ve sorumluluklarını bilir ve bunların gereğini yerine getirir. Böyle bir birey, artık kendisini dışlayan her oluşumu fark eder, mücadele eder; sonuç alamadığı zaman ise durumu kanıksamak yerine rahatsızlık duyar ve bu rahatsızlığı çerçevesinde kamuoyu yaratmaya çalışır.

Bilinçli kentli, "ideal kent" in en önemli bileşenlerinden birisidir. "Kent hakkının korunduğu; iyi yaşam koşullarının sağlandığı; değerini içinde yaşayan, ziyaret eden, çalışan ve ticaret yapan, iş, eğlence, kültür ve bilgiyi orada arayan ve eğitim görenlerden alarak; birçok sektör ve aktiviteyi (trafik, çalışma, spor, gezi, dinlenme) bir arada ve uyum içinde barındıran yaşam yeri olarak" tanımlanabilecek olan¹² ideal kentler, bu özellikleri bakımından kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu mekânlardır.

⁸ Bu konuda ayrıntılı açıklama için bkz. Geyik, S. (2010), "Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci (Mevlana Mahallesi Örneği)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya.

⁹ Mutlu, A.; Yücel Batmaz, N., a.g.e, s.36-37.

¹⁰ Tatlıdil, E. (1994), Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşmede Kimlik Sorunu", 2000'li Yıllarda Toplumsal ve Kültürel Dönüşümler Sempozyumu, 14-16 Aralık, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Abant, s. 321.

¹¹ Şüphesiz ki kent krizinin kırsal yerleşimlerle ilgili bir boyutu da vardır; ancak bu sorun esas olarak kentlilerin sorunudur.

¹² Madran, E. (2010), "Kent Hakkı Üzerine", Güney Mimarlık, Eylül, S:1, s.27.

ÜLKEMİZDE KENT KÜLTÜRÜ OLGUSUNA BAKIŞ

Ülkemizde hızlı bir nüfus artışı yaşanmaktadır.Tablo 1’de de görüldüğü üzere, 1927-2012 arası dönemde -son dönemlerde artış hızı düşmüşse de- nüfus sürekli artış eğilimine sahiptir.

Tablo: 1927-2012 Yılları Arası Türkiye’de Nüfus Artışı

Yıl	Nüfus	Yıllık artış (%)
1927	13.648.987	-
1935	16.158.567	2,29
1940	17.821.543	2,05
1945	18.790.987	1,08
1950	20.947.155	2,29
1955	24.065.543	2,97
1960	27.755.532	3,06
1965	31.391.651	2,62
1970	35.605.653	2,68
1975	40.348.789	2,66
1980	44.737.321	2,17
1985	50.664.654	2,64
1990	56.473.653	2,29
2000	67.804.543	2,00
2007	70.586.256	0,58
2008	71.517.100	1,31
2009	72.561.312	1,48
2010	73.722.988	1,60
2011	74.724.269	1,35
2012	75.627.384	1,20

Kaynak:<http://tr.wikipedia.org> (12.04.2014)

Türkiye demografisinde görülen en önemli değişim kentleşme oranıdır. 1927 yılında nüfusun yüzde 75,8’i kırsal (10 binden az nüfuslu), yüzde 24,2’si kentsel alanlarda yaşarken, bugün bu oran tam tersine dönmüştür. 2011 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun yüzde 23,2’si (17.338.563) kırsal alanda (belde ve köyler) yaşarken, yüzde 76,8’i (57.385.706) kentsel (il ve ilçe merkezleri) alanlarda yaşamaktadır¹³ (Bkz. Tablo 2).

Tablo: 1927-2010 Yılları arasında Kırsal ve Kentsel Nüfus

Yıl	Kırsal	Kent	Kırsal (%)	Kent (%)
1927	10.342.391	3.305.879	75,8	24,2
1935	12.355.376	3.802.642	76,5	23,5
1940	13.474.701	4.346.249	75,6	24,4
1945	14.103.072	4.687.102	75,1	24,9
1950	15.702.851	5.244.337	75,0	25,0
1955	17.137.420	6.927.343	71,2	28,8
1960	18.895.089	8.859.731	68,1	31,9

¹³ http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi (12.04.2014).

1965	20.585.604	10.805.817	65,6	34,4	
1970	21.914.075	13.691.101	61,5	38,5	
1975	23.478.651	16.869.068	58,2	41,8	
1980	25.091.950	19.645.007	56,1	43,7	
1985	23.798.701	26.865.757	47,0	53,0	
1990	23.146.684	33.326.351	41,0	59,0	
2000	23.797.653	44.006.274	35,1	64,9	
2010	17.500.632	56.222.356	23,7	76,2	
2012	17.178.953	58.448.431	22,7	77,2	
Not:1927-1990 arasında nüfusu 10.000'in üstündeki yerleşim birimleri, 2000'den itibaren il ve ilçe merkezleri kentsel nüfus olarak yer aldı.					

Kaynak:<http://tr.wikipedia.org> (12.04.2014).

Kentleşmenin dinamiğini oluşturan göç hareketi hızını fazla kaybetmemiştir. Türkiye'de göçün yönü genellikle kırdan kente, doğudan batıya doğrudur.¹⁴

Bugün ülkemizdeki göçler köyden kente değil, kasaba ve küçük kentlerden metropollere doğru gerçekleşmektedir. 1990'lara kadar çoğunlukla ekonomik sebeplerle gerçekleşen göçler o tarihlerden itibaren "terör odaklı" hale gelmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak göç hareketleri metropollerde önceleri çoğunlukla konut ve altyapı gibi fiziksel sorunlara yol açarken, göçlerin son yıllarda yoğunlaşması etnik bir karakterde algılanmasına veya adlandırılmasına neden olmuştur.¹⁵ Ülkemizde hızlı nüfus artışı ve bu artışın önemli oranının kentlerde meydana geliyor olması nedeniyle kentsel mekânlardakı çoksosyo-kültürel sorun başgöstermiştir.

Merkezi Yönetim Politikaları

Kent kültürü konusunda devlet merkezli girişimlerin "başarılı tecrübelerden oluştuğu" söylenemez. Bunda, kentsel alanlarda ortaya çıkan sorunlara yönelik çözüm arayışları ve projelerde bütünsel bir kentleşme politikası izlenmemesi ve sorunların kurumsal bir çerçevede ele alınmaması önemli rol oynamıştır.¹⁶ Bununla birlikte son 20 yıldan bu yana kent kültürünün kentsel sorunlar içinde önemli yer tuttuğunun bilincine varılmış olduğu söylenebilir..

Devlet merkezli politikalarda kent kültürü ve kentlilik meselesi ilk kez 1990'larda gündeme gelmiştir. 1996-2000 yılları arasında kapsayan VII. BYKP Yerleşme ve Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda ilk kez kent kültürünün tanımı yapılmıştır.¹⁷ VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da (2001-2005) yerleşme ve kentleşmenin mevcut durumu konusunda tespiti yapılarak, bu konuda katılım yöntemleri ve demokratikleşme konusunda öneriler getirilmiştir. Öte yandan, VIII. BYKP'da¹⁸ da ilk kez kent hakkı çerçevesindeki (dezavantajlı kesimler, katılım yöntemleri, demokratikleşme, doğal çevrenin korunması gibi) olgulara değinilmiştir.

Kent kültürü ve kentlilik bilincine yönelik doğrudan ve kapsamlı tespitler ise IX. Kalkınma Planı'nda (2007-2013) yer almıştır. Bu planın "Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal

¹⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi (12.04.2014)

¹⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi (12.04.2014)

¹⁶ Bkz. Emrealp, S. (1993), Yerel Yönetim ve Bilgi Teknolojisi, IULA-EMME Yayını, İstanbul.

¹⁷ Kentges 2009, a.g.e.

¹⁸ VIII. BYKP, DPT, Ankara, 2000.

Diyaloğun Güçlendirilmesi” başlığı altında “yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu uyum sorunları terör ve asayiş başta olmak üzere toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar hazırlamaktadır. Bu kapsamda, ulusal ve yerel düzeyde, topluma uyum ve aidiyet duygusunu geliştirici önlemlerin alınması ve bu alanlarda yerel yönetimlerin kapasitelerinin ve STK’larla diyalogun artırılması ihtiyacı bulunmaktadır”¹⁹ denilmektedir. IX. Kalkınma Planı Yerleşme-Şehirleşme ÖİK Raporu’nda ise kentleşme-yerleşme vizyonu ve geleceğe dönük stratejileri içinde kent kültürüne özel önem verilmiştir.²⁰

Türkiye’de kent kültürü oluşturma konusuna verilen önemin bir başka göstergesi de Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nın 2009 yılında Kentleşme Şurası düzenlemesi ve bu Şura’da kentle ilgili pek çok konunun²¹ yanı sıra “kentlilik bilinci, kültür ve eğitim” konusunda bir rapor hazırlanmış olmasıdır. Söz konusu Rapor’da mevcut durum değerlendirmesi “kent odaklı uluslararası ve ulusal deneyimler” başlığıyla yapılırken, “kent kültürü ve eğitim” alt başlığında şunlara yer verilmektedir.²² “Göç”, “Kent Kültürü, Eğitim-Kültür Politikaları”, “Kentsel Kimlik ve Aidiyet”, “Kültürel Çeşitlilik”, “Kentsel Mekân” ve “Kente Karşı Sorumluluk”. Görüldüğü üzere hâlihazırda Türkiye’nin kentleşme sürecinde kent kültürü ve kentlilik bilinci, ulusal plan ve politikalarda açıkça yer almaya başlamıştır.

İç politikaların yanısıra sorunun dış politikayla ilgili boyutu da vardır. Genel olarak Türkiye’de kent hakkı 1992 tarihli Avrupa Kentsel Şartı’ndan hemen sonra gündeme gelmeye başlamıştır. Söz konusu Şart,²³ ülkemizde merkezi yönetim tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen henüz bu hakkın düzenlenmesine esas oluşturacak hukuki bir belge yoktur.

Yukarıdaki yasal-yönetimsel gelişmelere karşın, kent kültürü konusunda merkezi idarenin uygulamaya dönüşmüş, somut ve sürdürülebilir politikaları olduğu söylenemez.

Yerel Yönetim Politikaları

Ülkemizde, Avrupa Kentsel Şartı kapsamındaki hakların düzenlenmesinde esas oluşturacak hukuki bir belge olmadığından, hem 1992 tarihli Kentsel Şart-’i, hem de bunun 2008’de yenilen-

¹⁹ Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 (2006), Yerleşme-Şehirleşme ÖİK Raporu, DPT Yayını, Ankara.

²⁰ Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, a.g.e.

²¹ Söz konusu Şura’da rapor hazırlanan diğer konular şunlardır: “Mekansal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma”, “Kentsel Teknik Altyapı ve Ulaşım”, “Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları”, “Afetlere Hazırlık ve Kentsel Risk Yönetimi”, “Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım”, “İklim Değişikliği, Doğal Kaynaklar, Ekolojik Denge, Enerji Verimliliği ve Kentleşme”, “Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar”, “Bölgesel Eşitsizlik, Yerel Kalkınma ve Rekabet Edebilir Kentler”, “Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim”. Ayrıntılar için bkz. Kentleşme Şurası, a.g.e.

²² Kentges 2009, a.g.e.

²³ 1992 tarihli Kent hakkının somut kaynağı olarak ortaya çıkan “Avrupa Kentsel Şartı-’i”, Avrupa Konseyi tarafından 1992 yılında kabul edilmiştir. Şart, diğerlerinden farklı olarak, merkezi hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. Şart’ta, Avrupa Konseyi’nin temel özgürlükler ve insan haklarının korunması genel ilkesi göz önünde tutularak, kentsel gelişmenin niteliksel boyutları vurgulanmakta ve yaşam kalitesine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda, kentlerde uygulanabilecek evrensel yol gösterici ilkeler yer almaktadır.

Kentsel Şart, 20 maddelik haklar bildirisi ve 13 maddelik şart ve buna yönelik ilkelerden oluşmaktadır. Şart’ta yer alan haklar tek tek tanımlanmakla birlikte kent hakkı için genel bir tanım söz konusu değildir. Kentsel Şart, devletlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmış olması bakımından diğer şartlardan ayrılır. Şart’ta yer alan haklar, esasen üç kuşak insan haklarında yer alan hakların kent bağlamında yeniden yorumlanmasıdır.

miş biçimi olan Kentsel Şart-II'yi imzalayan belediye yoktur.²⁴ Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılmış bulunan Avrupa Kentsel Şartı-I'nin, belediye yönetim politikalarında referans alındığı görülmele birlikte, hiçbir belediye tarafından imzalanmaması "paradoksal bir durum" ve ciddi bir eksikliklerdir.

Yönetmel anlamda, yerel yönetimlerin kentle ilgili uygulamalarında doğrudan kentlilerin kararına başvurduğu uygulamalar da söz konusudur. Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından bir cad-denin trafiğe kapatılıp kapatılmaması konusunda;²⁵ İstanbul Esenler Belediyesi'nin bir pazaryerinin değiştirilmesi, bir caddenin trafiğe kapatılıp yayalaştırılması ve bir parkın kapatılıp kapatılmaması konusunda halkın oyuna başvurmaları²⁶ kent hakkının yaygınlaşması bağlamında önemli örneklerdir.

Yerel yönetimler, halkoyuna başvurmak gibi önemli uygulamaların yanı sıra kent hakkı bağlamında doğrudan uygulama kararları da alabilmektedirler. Son yıllarda, geçmişte fiili olarak özel kullanıma konu olan kamusal alanların, yerinde bir kararla, kentlilerin kullanımına açılmasına yönelik kararlar alınması ve bunların uygulanması, kent hakkının gerçekleşmesi bakımından önemli ve örnek uygulamalardır. Bununla birlikte, bu tür kamusal alanların fiili nitelikli özel kullanımdan kurtarılmasının yeterli olmadığı, bunların –yasal nitelikli özel kullanıma değil- sürekli olarak kamusal kullanıma yönelik olarak düzenlenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Yukarıdaki örnekler, Türkiye'de "başarılı belediyeçilik" ölçütleri içinde kent hakkına yönelik uygulamaların önemli yer tutmaya başladığını göstermektedir. Dolayısıyla, her ne kadar Avrupa Kentsel Şart-I imzalamamış olsalar da belediyelerin, yeni Belediye Yasası'nın getirdiği olanaklar nedeniyle, kent hakkı bağlamındaki karar ve uygulamalarının artarak süreceği öngörülebilir. Ancak, bunların bir Şart'a bağlanmamış oluşu, yapılan/yapılmayan uygulamaların yol açacağı mağduriyet durumunda kentliyi hakkını arayabileceği yasal araçtan yoksun bırakmakta ve bu uygulamaların "belediyelerin yaptığı ihsan" olarak görülmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, yerel yönetimlerin kent hakkı konusundaki karar ve uygulamaları çok önemli olmakla birlikte, bunlara "hak" niteliği kazandıracak hukuki belgeler imzalanmaksızın, söz konusu çabalar eksik kalacaktır.Öte yandan bu kapsamdaki çabaların, görece kolay ve basit faaliyetlerin ötesine geçerek, doğrudan halkın yönetim faaliyetleri üzerinde etkili olabileceği yöntemlere yönelmesi gereği vardır.

KENT KÜLTÜRÜ, GENÇLER VE SORUNLAR

Ülkemizde 1950'lerde başlayan ve 1980'lerden sonra hız kazanan yoğun bir kırdan kente göç gerçeği var. Öncelikle, söz konusu göçün, merkezinde "genç nüfus"un yer aldığı bir demografik olgu olduğu tespit edilmelidir. Dolayısıyla yoğun göçün kentlerde yarattığı sorunları, bir anlamda "genç nüfusun kentlerde çoğalmasına bağlı sorunlar" olarak da okuyabiliriz.

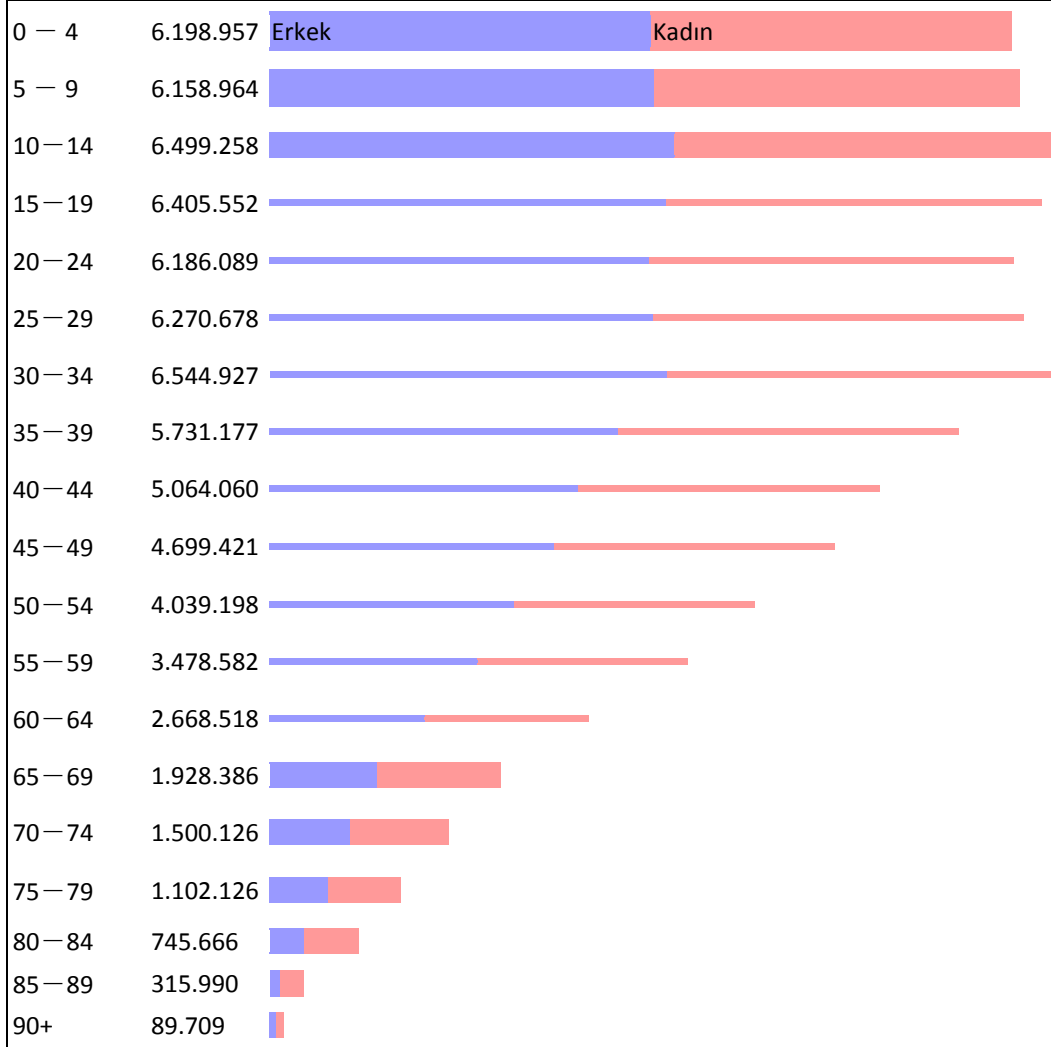
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre 2012 yılı itibariyle Türkiye nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı içerisinde gençlerin önemli bir grubu oluşturduğu Tablo 3'te açıkça görülmektedir:

Tablo 3.2012 Yılı İtibariyle Yaş Gruplarının Nüfus Dağılımı

²⁴http://www.emlak.sabah.com.tr/guncel/belediyeler_avrupa_kentsel_sartini_imzalamaya_yanasmiyor.html (10.01.2010).

²⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/id/25004193/>

²⁶ <http://www.haber7.com/haber/20091122/Esenler-halki-bugun-sandik-basina-gitti.php> (12.01.2010).

Kaynakça: <http://tr.wikipedia.org> (12.04.2014)

Tablo3'te de görüldüğü üzere, halihazırda ülkemizde nüfus, gençliği temsil eden 0-14 ve 15-49 aralığında yoğunlaşmıştır.

Kentleşme oranının %80'ler seviyesinde olduğu ülkemizde, kentsel yaşamın önemli aktörleri olmaya aday gençlerin, bilimsel olduğu gibi kültürel olarak da bu sürece hazırlanması önem taşır. Öyle ki, hem kentte yaşayan bireyler hem de kenti biçimlendirecek yönetici adayları olarak gençlere kent ve kent kültürüyle ilgili farkındalık kazandırma, kentlerde yaşam kalitesini belirleyebilecek bir potansiyele sahiptir. Böyle bir kültürel aşılama, ülkemizdeki kentsel gerçekliklere, gerçek sorunlara ve potansiyellere dayalı olmalıdır.

Batılı ülkelerde sanayi devriminden sonra kırdan kente gelen kitlelerin "kentli kimlik" kazanma süreçleri, fabrikalarda "kalifiye olmaları"na paralel olarak gerçekleşmiştir. Yani iyi bir işi öğrenme süreci, aynı zamanda "kentli olma" süreci olarak işlemiştir. Buradan hareketle,

ülkemizde kentsel yaşam kalitesinin düşüklüğü ve kent kültüründen yoksunluk durumlarının, bir bilgisizlik-bilinçsizlikten ziyade, (sahiplenebilecekleri bir işin olmayışı nedeniyle) toplumda kendini varedememiş gençlerin/bireylerin, “varolma” arayışlarının sancıları/tezahürleri olarak değerlendirilmesi daha gerçekçi olacaktır. Bu bakış açısını daha da genelleştirirsek; ülkemizde kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen sorunların temel nedenlerinden birisinin “genç işsizliği” olduğunu söyleyebiliriz. Son yıllarda sıkça duymaya alışık olduğumuz üniversite-sanayi-yerel yönetimler işbirliğinin, salt ekonomik çıktılar ötesinde, bu bağlamlarda da düşünülmesinin zamanı gelmiştir. Bu vesileyle, yerel seçimlerin kapıda olduğu şu günlerde, bir “üniversite kenti” olan Samsun’da, adayların, üniversite gençliğine yönelik projeleri merak konusudur.

Türkiye’de genç nüfus eğitimsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlar, sadece kişisel donanım ve motivasyon eksikliği ile açıklanamayacak ve sadece istihdam olanağı yaratmakla aşılamayacak sorunlardır. Genç yoksulluğu, kuşaktan kuşağa geçen yoksulluk ve çalışan genç yoksulluğu, kayıt dışı çalışan, ağır iş koşulları, tek başına istihdamın gençlerin ekonomik sorunlarını çözmekte yeterli olamayacağını gösteren önemli ve yaygın olgulardır. Kentsel mekânlar, bu tür sorunları derinleştirmektedir.²⁷

Bu tür sorunların bir yansıması olarak, ülkemizde geçmişten bugüne yaşam kalitesini olumsuz etkileyen çeşitli olayların daha ziyade gençler tarafından ve kentlerde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Örneğin; Devlet İstatistik Enstitüsü’nün 1997 yılında yaptığı ayrıntılı bir araştırmanın sonuçlarına göre, kolluk kuvvetlerince yakalanan ergenlerin (12-18 yaş arası) %93’e yakını şehirlerde ve ancak %7’si köylerde oturmaktadır. Aynı yıl Türkiye nüfusunun %65’i şehirlerde, %35’i köylerde oturmaktadır. Yani şehirde oturan gençlerin suç işleme oranları köylerde oturanlara göre çok yüksektir.²⁸

Kentsel yaşam kalitesini negatif yönde etkileyen ve gençlerle ilgili olan bu tür sorunların nedenleri, KENTGES’de şu şekilde tespit edilmiştir:²⁹

- **Kentsel yaşamda gençlerin gerçek anlamda katılımını mümkün kılan yapıların az olması**

Kent nüfusunun çoğunluğu gençlerden oluşan bir ülkede kentsel kamusal alanda gençlerin temsili ve katılımının nasıl ve hangi felsefeyle sağlandığı önemlidir. Kentsel yaşama gerçek anlamda gençlerin katılımını mümkün kılan yapılar sayıca azdır. Kent yaşamına dair karar sürecinde yer alamayan gençler kentli olma bilinci ya da kente aidiyet duygusu geliştirememektedir.

- **Gençlerin barınma ihtiyaçlarını karşılayacak imkânların yetersiz olması**

Üniversite yerleşkelerinin çoğu kent merkezinden uzaktadır. Üniversitelerin yakın çevresinde gençlerin barınma ihtiyacını karşılayacak yapılar yetersizdir.

²⁷ Yentürk, N. “Türkiye’de Genç İşsizliği”, <http://www.bianet.org/bianet/ekonomi/107048-turkiye-de-genc-issizligi> (10.04.2014).

²⁸ Güner, A. “Böyle giyinirsem belki kentli olurum” <http://www.populistkultur.com/boyle-giyinirsem-belki-kentli-olurum/> (10.04.2014).

²⁹ Kentges 2009, s.80-81.

- **Gençlerin kent yaşamına katılabilmeleri için ulaşım politikalarının yetersiz olması**

Kent yaşamına katılım konusundaki temel ihtiyaçlardan birisi kent içi ulaşım olanaklarıdır. Ulaşım araçlarında gençlere özel ücretlendirme politikası yetersizdir.

- **Kültür ve sanat merkezlerinde uygulanan ücretlendirme politikasının gençlerin katılımını düşürmesi**

Sanat ve kültür, geçmişin, şimdiki zamanın ve geleceğin parçası olarak birbirini izleyen kuşakların katkıda bulunduğu bireysel ve ortak bir mirastır. Gençlik odaklı kültürel erişimin önünün açılması, kültür ve sanat merkezlerinde uygulanan ücretlendirme politikası konusunda ciddi eksiklikler bulunmaktadır.

- **Gençlerin örgütlenmelerine yönelik fırsatların kısıtlı olması**

Sivil toplum örgütleri ve siyasal partilere katılım yoluyla aktif karar süreçlerinde yer alma ya da dayanan demokratik yaşama katılım, birkaç yılda bir oy vermektense daha önemli hale gelmiştir. Bunun için gençlerin, kendilerinin bu süreçlerde yer alabileceğine inanmaları gerekir. Hâlihazırda gençlerin kendi toplumlarındaki sosyal yaşama katılımının desteklendiği ve cesaretlendirildiği söylenemez.

- **Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, tütün, alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi konularda gençlerin risk altında olması**

Toplum sağlığını olumsuz etkileyen cinsel hastalıklar, tütün, alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi etkenlerin en önemli risk grubu gençlerdir. Gençler tarafından kullanılan tütün, alkol ve uyuşturucu maddelerin yarattığı tahribat, tüm toplumu etkilemektedir.

- **Gençler arasında işsizlik oranının çok yüksek olması**

Genç işsizliğinin boyutu, kentsel yaşam kalitesi sorunlarının ağırlaşmasında en önemli faktörlerden birisidir. İşsizlik, kent kültürünü bilme ile kent kültürünü yaşam tarzına dönüştürme konusundaki en önemli belirleyicidir. Mesela, üniversitede kent kültürü farkındalığı kazanmış bireyin, bunu davranışa dönüştürememesi sorunu varsa bunun nedeni, büyük ölçüde işsizlikle açıklanabilir. Toplumumuzda her hangi bir bireyin kendini gerçekleştirebilmesi, öncelikle kendisini “önemli işe yarar” hissetmesine bağlıdır. Birey, şayet toplum içinde kendini bir yerde konumlandırabilirse toplum adına bir şeyler yapmaya hazır olabilir. Bizim toplumumuzda üniversite de bitirse bir bireyin kendisini “işe yarar” hissetmesinin yegâne yolu bir “iş”e sahip olmaktır. Bu “iş”, geçici ya da zorunluluklar nedeniyle “ekmek parası” kazanma çabasından öte, bireyin sahiplenebileceği bir “iş” olmak durumundadır.

Maalesef ülkemizde gençler arasında işsizlik oranının çok yüksek olduğu söylenebilir. TÜİK’in açıkladığı veriler genç işsizlerin büyük bir hızla arttığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Temel İşgücü Göstergeleri, Mayıs 2012-2013

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Kurumsal olmayan nüfus (000)	73 482	74 337	50 337	50 826	23 145	23 512
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	54 599	55 485	37 572	38 042	17 027	17 443
İşgücü (000)	27 554	28 657	18 218	19 039	9 337	9 617
İstihdam (000)	25 282	26 130	16 369	17 032	8 913	9 099
İşsiz (000)	2 272	2 526	1 849	2 008	424	518
İşgücüne katılma oranı (%)	50,5	51,6	48,5	50,0	54,8	55,1
İstihdam oranı (%)	46,3	47,1	43,6	44,8	52,3	52,2
İşsizlik oranı (%)	8,2	8,8	10,1	10,5	4,5	5,4
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	10,4	11,0	10,5	10,8	10,1	11,6
Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı (%)	15,9	16,6	18,8	18,8	10,1	12,3
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	27 044	26 828	19 354	19 003	7 690	7 826

Not: Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Kaynak: (TÜİK, Ağustos 2013).

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, “2013 Temmuz Dönemi Sonuçları”na göre, Türkiye’de işsizlik oranı, geçen yıla göre artmış ve %9,3 olarak gerçekleşmiştir. Geçen yıl 2 milyon 323 bin olan işsiz sayısı, bu yıl 2 milyon 686 bine çıkmıştır. Buna göre tarım dışı işsizlik oranı % 11,8’e, genç işsizliği de % 18’e çıkmıştır.³⁰

DİSK tarafından Ekim 2013 tarihinde yayınlanan “Türkiye’de İşsizlik, Genç ve Kadın” adlı raporuna göre 822 bin işsiz gence karşı 615 bin çalışmaya hazır ancak umutsuzluk başta olmak üzere çeşitli nedenlerle iş aramayan genç bulunmaktadır.³¹

Öte yandan genç işsizliği, bazı çarpıcı niteliklere sahiptir. Mesela; Türkiye’de genç işsizliği uzun yıllardan beri yetişkin işsizliğinin en az iki katıdır. 20-24 yaş grubundaki genç işsizlerin %18,5’i üniversite mezunudur. AB ülkelerinde gençlerin eğitimi artıça işsizlik oranlarının düşmesine rağmen, Türkiye’de tersine işlemektedir. Tarım dışında 20-29 yaş grubundaki genç kadınların sadece yüzde 25’i işgücüne katılmaktadır. Ayrıca gençler arasında da tam ve sürekli istihdam beklentisi olmadan ve sosyal güvensiz çalışma yaygındır. Gençlerin oldukça niteliksiz işgücünü gerektirdiği kabul edilebilecek olan dokuma-giyim ve lokanta-otel gibi sektörlerde istihdamı daha yüksektir.³²

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç itibarıyla, ülkemizdeki kentsel sorunlarla gençlik arasında doğrusal bir bağ olduğu, söz konusu sorunların büyük ölçüde gençlerdeki kent kültürü eksiklikleriyle ilişkisi olduğu açıktır. Sorunun bu şekilde tespiti, ülkemizde gençlik politikalarının zayıflığıyla ilgili bir başka

³⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/24899428.asp> (09.04.2014).

³¹ <http://www.disk.org.tr/2013/10/turkiyede-issizlik-genc-ve-kadin/> (12.04.2014).

³² Yentürk, a.g.m.

tespitte bulunmayı da gerektirir. Bu nedendir ki, kentlerdeki kent kültürünün geliştirilmesi, gençler arasında kent kültürünü geliştirecek politikalara ağırlık verilmesiyle olanaklı görülmektedir.

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında ülkemizde gençlerde kent kültürünü geliştirmeye yönelik önerileri şöyle sıralayabiliriz:³³

- Üniversiteler, kent yaşamı içinde bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda üniversite yerleşkeleri, olabildiğince kent merkezlerine yakın kurulmalı; kentin yerlileri ile üniversite gençleri arasındaki ilişkileri ve kent yaşamına katılımı sağlayıcı geliştirici (değişik sosyal, kültürel ve sanatsal aktiviteler gibi) olanaklar yaratılmalıdır.

- Artık her kentte bir üniversite vardır. Üniversite yerleşkeleri inşa edilirken, burada okuyacak gençlerin eğitim dışındaki sosyo-kültürel gereksinimleri de gözetilmeli; üniversitelerin yakın çevresinde gençlerin barınma ihtiyacını karşılayacak yapılar bulunmalıdır. Barınma imkânlarının çoğaltılması hususunda özel ve sivil girişimler desteklenmeli, vergi teşviki sağlanmalıdır.

- Gençlerin kentsel yaşama katılımlarını sağlamak için ulaşım araçlarında gençlere özel bir ücretlendirme politikası geliştirilmelidir. Sadece öğrencilere değil, öğrenci olmayan gençliği de kapsayacak biçimde; yani 17–23 yaş aralığını kapsayan gençlere yönelik olarak ve ülke genelinde geçerli olmak üzere ulaşımda “gençlik indirimi” politikaları üretilmelidir.

- Kentlerde bulunan gerek kamusal gerekse özel nitelikli tüm kültür/sanat merkezlerine ve etkinliklerine erişim tüm gençler için ücretsiz olmalıdır ya da gençlerin katılımını mümkün kılacak şekilde gençlere özel ücret politikaları geliştirilmelidir.

- Gençlik katılımını gerçek anlamıyla sağlayan örgütlere destek verilmelidir. Kentleşme ve kentlilik bilincini geliştirme vizyonu ile örgütlenmiş ya da proje yürüten ve belirli kriterleri sağlayan gençlik örgütlerine bürokratik ve finansal destek sağlanmalıdır.

- Gençlerin kamusal alanda temsiliyetlerinin artması ve kent yaşamına katılımlarının sağlanması için gençlerin bizzat kendilerinin, kendileri için yapmak istedikleri etkinlikler için mekânlar yaratılmalıdır. Bu doğrultuda yukarıda belirtilen kriterler gözetilerek sivil toplum kuruluşları tarafından koordine edilen gençlik merkezleri desteklenmelidir.

- Gençlerin işgücüne katılımlarını teşvik eden politikalara geçmiştekenden daha fazla önem verilmelidir. Bu kapsamda genç işsizliğinin azaltmaya yönelik proje fonları oluşturulmalı, genç girişimcileri destekleme programları geliştirilmeli, staj programları ve meslekî eğitim programları uygulanmalı, bünyelerinde meslek okulları kuran fabrikalara özel vergi teşviki sağlanmalıdır.

- Genel toplum sağlığını olumsuz etkileyen riskleri ortadan kaldırmaya ve bu alanda hizmet almak isteyen gençlere yönelik özel hayatının gizliliğini koruyan genç dostu sapık tehlikesi ve danışma hizmetlerine dair politikalar geliştirilmelidir.

- Kent kültürünü geliştirme çabaları eğitimler yoluyla yaygınlaştırılmalıdır. Bu süreçte gençlik alanında önemli bir yere sahip olan biçimsel olmayan eğitimi ve deneyimsel öğrenme ile akran eğitim modeli gibi alternatif modellere başvurulmalıdır.

³³ Bu öneriler, oldukça isabetli tespitlerin yapıldığı şu kaynaktan da yararlanılmıştır: KENTGES 2009, s. 83-91.

KAYNAKLAR

- Arapkirlioğlu, K. (2007), "Kentli Kimliği ve Kentsel Siyasal Hareketler", Yerellik ve Politika, Ed. A. Mengi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Çoşar, Y. (2005), Kentleşen Türkiye'de Çocuk Suçluluğu, TBB Dergisi, Sayı 56, 281-327.
- Demir, H., Gerilim Siyaseti ve Kent Gençliğinin Siyasal Kültürü: Dün ve Gelecek, http://beykoz-turkocagi.org.tr/yeni/index.php?option=com_content&view=article&id=22000&catid=1&sectionid=1&Itemid=73 (14.04.2014).
- Demirkan, T. (1996), "Tarih Boyunca Kuşatılan Özgürlük Adaları; Kentler", Cogito, S:8 Yaz, s.17-22.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 (2006), Yerleşme-Şehirleşme ÖİK Raporu, DPT Yayını, Ankara.
- Emrealp, S. (1993), Yerel Yönetim ve Bilgi Teknolojisi, IULA-EMME Yayını, İstanbul.
- Esen, A., "Kent Sohbetleri", <http://www.ziyaguney.com/dosyalar/dokumanlar/kentsoh.pdf> (12.11.2012).
- Geyik, S. (2010), "Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci (Mevlana Mahallesi Örneği)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya.
- Güner, A. "Böyle giyinirsem belki kentli olurum" <http://www.populistikultur.com/boyle-giyinirsem-belki-kentli-olurum/> (10.04.2014).
- Güzel, M. (2006), "Küreselleşme, İnternet ve Gençlik Kültürü", Küresel İletişim Dergisi, sayı 1, Bahar, 1-16.
- Kentleşme Şurası (Kentges 2009), Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu, Ankara, 2009.
- Kiper, P. (2007), "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kentler –Yitirilen Değerler-", Kent ve Politika, Ruşen Keleş'e Armağan, Ed. A. Mengi, İmge Kitabevi, Ankara, s.77-88.
- Koyuncu, A. (2005), Konya'da Komşuluk İlişkileri, (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi SBE, Konya.
- Madran, E. (2010), "Kent Hakkı Üzerine", Güney Mimarlık, Eylül, S:1, s.27.
- Mutlu, A; Yücel Batmaz, N. (2013), Türkiye'de Kent Hakkı, Orion Kitabevi, Ankara.
- Suher, H. (1997), "Kentleşme Sürecinde Kentleşmeyi Geliştirici Politikalar", Kentleşme ve Kentleşme Politikaları, Konut Birlik Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran.
- Tatlidil, E. (1994), Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşmede Kimlik Sorunu", 2000'li Yıllarda Toplumsal ve Kültürel Dönüşümler Sempozyumu, 14-16 Aralık, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Abant.
- Türkiye Demografisi, http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye_demografisi
- VIII. BYKP, DPT, Ankara, 2000.
- Yentürk, N., Türkiye'de Genç İşsizliği, <http://www.bianet.org/bianet/ekonomi/107048-turkiye-de-genc-issizligi> (10.04.2014).
- http://www.emlak.sabah.com.tr/guncel/belediyeler_avrupa_kentsel_sartini_imzalamaya_yanasmiyor.html (10.01.2010).
- <http://www.haber7.com/haber/20091122/Esenler-halki-bugun-sandik-basina-gitti.php> (12.01.2010).
- <http://www.ntvmsnbc.com/id/25004193/>

ERGENLERİN ARKADAŞLIKLA İLGİLİ KALIP YARGILARI

Seher Balcı ÇELİK*

ÖZET

Arkadaşlık; karşılıklı güven, saygı, birbirine destek olma ve içtenlik gibi öğeleri içeren duygusal bir ilişkidir. Arkadaş ilişkileri, bireyin gelişiminin önemli unsurlardan birisidir. Bireyin kişisel gelişim ve sosyal değişimine önemli katkılar sağlar. Ergenlik dönemi de bu gelişim ve değişimden en çok etkilenen dönemdir ve aynı zamanda akran ilişkilerinin ön plana çıktığı bir dönem olması nedeniyle daha da önem kazanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı ergenlik dönemindeki öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerine ilişkin kalıp yargılarının cinsiyet ve hangi tür arkadaşlığı tercih ettiği (yüz yüze, internet, her ikisi ya da yalnız kalmak gibi) değişkenlerine göre arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının değişip değişmediğinin incelenmesidir.

Araştırma Samsun İlinde merkez liselerinden basit tesadüf örnekleme yöntemi ile seçilen üç liseden toplam 232 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler lise1, lise 2 ve lise 3. Sınıflara devam etmektedirler. Lise 4.'üncü sınıf öğrencileri üniversite sınavına hazırlandıkları için örnekleme alınmamışlardır.

Veri toplama aracı olarak Balcı Çelik (2013) tarafından geliştirilen Arkadaşlıkla İlgili Kalıp Yargılar Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak veriler yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kalıp Yargılar, Arkadaşlık, Ergen

ADOLESCENTS' STEREOTYPES ABOUT FRIENDSHIP

ABSTRACT

Friendship is an emotional relationship containing such elements as mutual trust, respect, solidarity and sincerity. Friend relationships are one of the important elements of an individual's development and provide a major contribution to personal development and social change. Adolescence is the period most affected by such development and change. It also has great significance as peer relationships come to the forefront in adolescence.

The study aims to examine whether adolescent students' stereotypes about friend relationships change with gender and the kind of preferred friendship (face to face, internet, both or becoming isolated, etc.)

* Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü PDR Anabilim Dalı.

The study was conducted on a total of 232 students in three high schools which were located in Samsun city center and selected by simple random sampling. The students were in the first, second or third grade. Fourth-grade students were not recruited in the sample as they were preparing for the university entrance exams.

The Stereotypes about Friendship Scale developed by Balci Celik (2013) and a Personal Information Form were used as data collection tools. Data was interpreted and suggestions were made based on the findings derived from the study.

Key Words: Stereotypes, Friendship, Adolescence.

Giriş

Arkadaşlık sosyal bir ihtiyaçtan doğmuştur. Bu nedenle de arkadaşlık kişilik gelişiminde, toplumsallaşmada, cinsel kimliğin oluşmasında, sorumluluk alma ve bir gruba ait olma gibi birçok konuda önemlidir. Köknel (1997) arkadaşlığı, ortak davranış kalıpları ve tutumlarının paylaşıldığı ve yeni davranış kalıpları ve tutumlarının oluşturulduğu en küçük toplumsal birim olarak tanımlamıştır. Arkadaşlık ilişkileri bebeklik dönemi ile başlamakta ve yaşlılık döneminde de devam etmektedir. Bireylerin gelişim dönemlerine göre arkadaşlık ilişkilerine yükledikleri anlam da değişmektedir. Ergenlik dönemi de bunlardan birisidir. Ergenlik dönemi bireyin yaşamında birçok değişim ve gelişimin olduğu bir dönemdir. Ergen hem vücudunda meydana gelen değişimlere ayak uydurmak hem de duygu dünyasındaki değişimle baş etmek zorunda kalmaktadır. Bu dönemde arkadaşlık değerleri ve dünya görüşü önem kazanmaktadır (Kulaksızoğlu 2004).Ergenlik dönemindeki bireyler kimliklerini yeniden oluştururken; ailelerinden, arkadaşlarından ve okul ortamından etkilenmektedir. Bu etkilenme onların toplumsallaşmasında büyük rol oynamaktadır (Delikara, 2001; 147) ve arkadaşlıklar farklı boyutlar kazanmaktadır. Kişisel dostluklar, geniş gruplar ve yakın ilişkiler bu dönemde kurulmaktadır. Onlar için arkadaşlık; sadakat, dürüstlük, sevgi ve sırdaşlık demektir. Arkadaşlık ilişkileri ergenlere; güvenli davranış geliştirme, kendi duygu ve düşüncelerini ifade etme, başkalarının düşüncelerine saygı gösterme, yeteneklerini geliştirme, sosyal ilişki kurma, etkili baş etme becerisi kazandırmaktadır. Bu bağlamda benlik değeri artmakta, kendini başkalarının gözünde değerlendirebilmekte ve bir gruba ait olma ihtiyacını da karşılamaktadır. Arkadaşlık ilişkisi arttıkça birlik ve beraberlik, yardımlaşma ve dayanışmayı artırmakta, ergenlerin birlikte iş yapma önem kazanmaktadır. Bütün bunlarda ergenin kişilik değerlerini artırmakta ve mesleğe yönelme gibi konularda önemli rol oynamaktadır (Turner 1999, Sayıl ve ark. 2002, Shulmanand Laursen 2002, Döğücü 2004, Kulaksızoğlu 1998; 2004, Durmuşoğlu ve Doğru 2006)

Kalıp yargı (sterotip), bir gruptaki üyelerinin paylaştığı düşünülen olumlu veya olumsuz özellikleri içeren bilişsel şema olarak tanımlanırken bir başka tanım, insanları türlere, tiplere bölen zihinsel yapı, basma kalıp fikirler bir grup hakkında sabit zihinsel bir imaj olarak tanımlanmıştır. Kısaca kalıp yargıyı bütün bir insan sınıfının kişisel ya da fiziksel özellikleri hakkındaki çıkarsamalar olarak tanımlanabilir. Kalıp yargıların oluşmasında kısmen kültürün etkisi olduğu görülmektedir. Kalıp yargılar yanlış içeriklere dayandıklarında olumsuzluk içerirler (Karabayev ve Tutkun, 2001; Atkinson ve diğ., 2002: 723; Hogg ve Vaughan, 2007: 72, 76) Kalıp yargı oluşturma, bireylere ortak özellik yükleyen ve bireyin bireysel özelliklerini göz ardı eden bir

durumdur. (Budak, 2003: 699; Şerif ve Şerif, 1996: 654-656). Kalıp yargıların bazı özellikleri vardır. 1. Sözlü kültür ürünüdürler. Çünkü, halk kültürüne ve sıradan bilgiye dayanırlar. 2. Kuşaktan kuşağa miras olarak geçerler çünkü değer yargısı niteliğindedirler. 3. Basma kalıp yargılar şeklinde inanışlar yaratırlar. Gelenek, görenek ve kişisel eğilimlerimizin bir parçasıdır. 4. Yanlış ve olumsuz yargılar oldukları için gerçekten daha çok önyargıdırlar. 5. Basit bilgilerdir ve toplumda yer alan peşin hükümleri beslerler. (Karabayev ve Tutkun, 2001).

Bu araştırmada, ergenlik dönemindeki öğrencilerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Arkadaşlık ilişkisi yüz yüze olduğu gibi son zamanlarda internet aracılığı ile de başlayıp devam etmektedir. Yüz yüze arkadaşlığı tercih eden öğrencilerin mi arkadaşlığı ilişkin kalıp yargıları daha fazla yoksa internet arkadaşlığını ya da her ikisini de tercih eden öğrencilerin mi kalıp yargıları daha fazla bunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, çalışma bulgularının ergenlerin arkadaşlıkla ilgili olumlu ve olumsuz kalıp yargıları yüz yüze, internet ya da her ikisini göre değişip değişmediğinin belirlenip buna yönelik öğrencilerin psiko-eğitsel çalışmalar yapılarak ergenlerin kalıp yargılarını oluşturmalarına ve arkadaş seçimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu çalışma tarama modelinde, ergenlik dönemindeki bireylerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarını yüz yüze, internet ve her ikisini tercih edip etmemeye yönelik betimsel bir araştırmadır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, Samsun ilinde Atakum ilçesinde bulunan liselerinden basit tesadüf örnekleme yöntemi ile seçilen üç liseden toplam 242 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ergenlik döneminde bulunan bu öğrencilerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarını belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada çalışma grubu, 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılı Güz Yarıyılında Samsun ili Atakum ilçesi merkezinde üç lisede (Anafartalar Anadolu Lisesi, Recep Tanrıverdi Lisesi ve Atakum Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi) gerçekleştirilmiştir. Bu liselere devam eden Lise 1, Lise 2 ve Lise 3. sınıflardan birer şube ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Lise 4. Sınıflar üniversiteye hazırlandıkları için çalışma grubuna dahil edilmemiştir. Veri toplama aracını eksiksiz dolduran 242 öğrencinin [(84 erkek (% 34.7), 158 kız (% 65.3)) öğrencinin verileri değerlendirmeye alınmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen 'Arkadaşlıkla İlgili Kalıp Yargılar Ölçeği' ile 'Kişisel Bilgi Formu' kullanılmıştır. Uygulamalar için okulun rehber öğretmenlerinden yardım alınmıştır.

Arkadaşlıkla İlgili Kalıp Yargılar Ölçeği: Balcı Çelik (2013) tarafından geliştirilen Arkadaşlıkla ilgili Kalıp Yargılar Ölçeği 27 maddelik beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin iç tutarlılığını saptamak amacıyla hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .58'dir..Eş iki yarı güvenilirliğine bakıldığında ise ölçeğin iki yarısı arasındaki Cronbach alfa katsayısı .87 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliği için yapılan faktör analizi sonucunda iki alt faktör de toplandığı görülmüştür. Bunlardan birincisi arkadaşlık ilişkileri ile ilgili kalıp yargılar (14 madde), ikincisi ise arka-

daşlık ilişkilerine yönelik kalıp yargılardır (13 madde). Arkadaşlık ilişkileri ile ilgili kalıp yargılar alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 70, en düşük puan 14; arkadaşlık ilişkilerine yönelik kalıp yargılar alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 65, en düşük puan ise 13'tür. Arkadaşlık ilişkileri ile ilgili kalıp yargılar alt ölçeği, arkadaşlık ilişkilerine yönelik kalıp yargılar alt ölçeğinden alınan puanların yüksek olması arkadaşlık ilişkilerinde kalıp yargılara yönelik tutumun yüksek olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın amacına uygun olarak elde edilen veriler, SPSS 17.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. İstatistiksel analizlerde t testi kullanılmış ve anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1. Cinsiyete göre arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılar

Tablo 1. Cinsiyetlerine Göre Ergenlerin Arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarına ilişkin t testi sonuçları

	Cinsiyet	N	X	SS	t
	Kız	158	106,3354	12,22330	-1.102
	Erkek	84	108,1310	11,97868	

$p > .05$

Tablo 1 de görüldüğü gibi öğrencilerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargıları puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ortalamalara baktığımızda kızların ortalamalarının erkeklerin ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir.

2. Arkadaş seçerken dikkate aldıkları kriterlere göre arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılar

Tablo 2. Yüz yüze arkadaşlığı tercih eden ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarına ilişkin t testi sonuçları

	Yüzyüze arkadaşlığı tercih ederim	N	X	SS	t
	Evet	182	119.2029	12,14372	-2.586
	Hayır	60	102.0751	11,95749	

$P < .01$

Tablo 2'e bakıldığında ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargıları puan ortalamaları yüzyüze arkadaşlığı tercih edip etmeme durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Arkadaşlık ilişkilerinde yüz yüze arkadaşlığı tercih edenlerin aritmetik ortalamalarının ($X=119.2029$) yalnız kalmayı tercih etmeyen ergenlerin aritmetik ortalamalarından ($X=102.0751$) yüksek olduğu ve ortalamalar arasında farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Yüz yüze arkadaşlığı tercih etmeyen ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İnternet arkadaşlığını tercih eden ergenlerin Arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarına ilişkin t testi sonuçları

İnternet arkadaşlığını severim		N	X	SS	t
	Evet	64	113,7813	10,96527	5.556
	Hayır	178	104,5056	11,62466	

P < .001

Tablo 3'e bakıldığında ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargıları puan ortalamaları internet arkadaşlığını tercih edip etmeme durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. İnternet arkadaşlığını tercih eden ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde internet arkadaşlığını tercih edenlerin aritmetik ortalamalarının (X=113.7813) internet arkadaşlığını tercih etmeyen ergenlerin aritmetik ortalamaları (X=104.5056) arasında farkın anlamlı olduğu görülmektedir. İnternet arkadaşlığını tercih eden ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Her ikisini de Tercih Eden Ergenlerin Arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarına ilişkin t testi sonuçları

İkisini de tercih ediyorum		N	X	SS	t
	Evet	43	106,5581	10,52277	-.266
	Hayır	199	107,0452	12,48931	

p > .05

Tablo 4'e bakıldığında ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargıları puan ortalamaları yüzyüze ve internet arkadaşlığını tercih edip etmeme durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde internet arkadaşlığı ya da yüz yüze arkadaşlığı tercih edenlerin aritmetik ortalamalarına bakıldığında her ikisini de tercih edenlerin aritmetik ortalaması (X=106.5581) yalnızca birini tercih edenlerin aritmetik ortalaması (X=107.07452) arasında farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. Yüz yüze ve internet arkadaşlığından her ikisini de tercih eden ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 5. Yalnız Kalmayı Tercih Eden Ergenlerin Arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarına ilişkin t testi sonuçları

Yalnız kalmayı tercih ederim		N	X	SS	t
	Evet	69	119,2029	10,20896	12.838
	Hayır	173	102,0751	9,01743	

P < .001

Tablo 5'e bakıldığında ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargıları puan ortalamaları yalnız kalmayı tercih edip etmeme durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde yalnız kalmayı tercih edenlerin aritmetik ortalamalarının (X=119.2029) yalnız kalmayı tercih etmeyen ergenlerin aritmetik ortalamaları (X=102.0751) arasında farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Yalnız kalmayı tercih eden ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının daha fazla olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada, ergenlik dönemindeki öğrencilerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının cinsiyete göre, yüz yüze ya da internet arkadaşlığını tercih edip etmeye göre her ikisini de tercih etmeye ve yalnız kalmaya göre değişip değişmediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ergenlerin cinsiyetlerine göre arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının değişmediği bulunmuştur. Yüz yüze

arkadaşlığı tercih edip etmeme duruma göre ise yüz yüze ve internet arkadaşlığı tercih eden ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının yüz yüze arkadaşlığı ve internet arkadaşlığını tercih etmeyenlere göre daha fazla olduğu her ikisini de tercih eden ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının değişmediği bulunmuştur. Yalnız kalmayı tercih edip etmemeye göre, yalnız kalmaya tercih etmeyen ergenlerin arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılarının yalnız kalmayı tercih edenlere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. İlgili alın yazın incelendiğinde ergenlik döneminde arkadaşlıkla ilgili kalıp yargılara inceleyen bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Araştırmacının arkadaşlıkla ve kalıp yargılarla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Özen (1992) annenin çalışma durumu ve ebeveynin benimsediği cinsiyet rolü değişkenleri ile çocuğun cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargıların gelişimi arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 5-8 ve 11 yaş çocukları denek olarak kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda kız ve erkek çocuklarda yaş ilerledikçe geleneksel kalıpyargı puanı artmaktadır. Her iki cinsiyet, erkeğe ait özelliklere ilişkin kalıpyargıları, kadınlara ilişkin kalıpyargılardan daha iyi tanımlamışlardır. Ebeveynlerin cinsiyet rollerinin ve annenin çalışma durumunun çocukların toplam kalıpyargı düzeyleri üzerinde herhangi bir etki yaratmadığı ortaya çıkmıştır.

Baran (1995), çocuk yuvalarında kalan 7-11 yaş grubu çocuklarda cinsiyet rolleri ve özelliklerine ilişkin kalıpyargıların gelişimini incelemiştir. Kalıpyargı gelişiminde kardeşin olmaması, çocukların doğum sırasının önemli olmadığı bulunurken, anne yaşının 29 ve altında olması çocukların cinsiyet özelliklerine ilişkin puanlarını etkilemiştir.

Karasaraçoğlu (1998), 5-7 ve 11 yaş çocukları ile yaptığı çalışmada çocukların yaşları arttıkça kalıpyargı puanlarının arttığını bulmuştur. Annelerin eğitim düzeylerinin çocukların kalıpyargı gelişimini etkilediği saptanmıştır. Barutcu (2002), 6 yaş çocuklarının cinsiyet kalıpyargı düzeyleri ile cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılarına; annenin sosyal uyumu, yaşı, eğitim durumu gibi birçok değişkenin etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda; cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıpyargılar kız ve erkek çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemiştir. Bununla birlikte kız ve erkek çocukların erkek kalıpyargı ortalamalarının kadın kalıpyargı ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kız ve erkek çocukların

her ikisinin de erkek özelliklerine ilişkin kalıpyargıları daha iyi bildikleri, erkeklerin bu konuda kızlardan daha iyi oldukları saptanmıştır.

Özgüven'in (1974. Akt. Çok., 1994) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin %75'inin aynı cins arkadaşlık ilişkilerinden memnun oldukları saptanmıştır. Karşı cinsle arkadaşlık ilişkilerinden memnun olanların oranı ise %46 olarak bulunmuştur. Özgüven aynı ve karşı cinsle arkadaşlıkta memnun olma konusunda ki bu farklılığı kültür değerlerinin etkisine ve karşı cinsle arkadaşlığın farklı özellikler gerektirmesine bağlamaktadır.

Ekşi (1982) üniversite öğrencisi kızları %15'inin, erkeklerin %12'sinin karşı cinsle arkadaşlık kavramını kendileri için kabul etmediklerini ortaya koymaktadır. Deneklerin büyük çoğunluğu (kızların % 51'i, erkeklerin % 74'ü) tek bir karşı yakın arkadaşının olduğunu belirtmektedir. Birden fazla karşı cinsten kişiyle arkadaşlık oranı kızlarda % 27'ye erkeklerde %63'e düşmektedir.

KAYNAKLAR

- Atkinson, L. R. ve diğ. (2002). *Psikolojiye Giriş* (Çev: Y. Alogon). Ankara: Arkadaş Yayınları,
- Baran, G. (1995). Ankara'da Bulunan Çocuk Yuvalarında Kalan 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Cinsiyet Rollerini Ve Cinsiyet Özellikleri Kalıpyargılarının Gelişimi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Barutçu, E. (2002). Özel Anaokullarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının Cinsiyete Özelliklerine İlişkin Kalıpyargıları ile Annenin Sosyal Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çok, Figen (1994), "Üniversite Öğrencilerinde Arkadaşlık İlişkileri ve Bunun Ana -Baba Tutumlarıyla İlişkisi" Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Delikara, İ. (2001). "Ergenlerde Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". 1. Ulusal Çocuk ve Suç:Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara.
- Döğücü, F. (2004). Tosya ilçesinde farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin arkadaş ilişkilerinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Ankara.
- Durmuşoğlu, N. ve Doğru, S. (2006). Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikteki yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü Dergisi, 15; 237-246.
- Hogg, M. A. ve Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (Çev: İ. Yıldız ve A. Gelmez). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Karabayev, B. ve Tutkun, Ö. F. (2001). Türk Cumhuriyetlerinde Gelen Öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına Karşı Taşdıkları Kalıp Yargılar. *Bilig*, 18, 1-26.
- Karasaraçoğlu, N. (1998). Annenin Eğitim Düzeyinin Çocuğun Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıpyargılarının Gelişimi Üzerine Etkisi.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Köknel, Ö. (1997). İnsanı anlamak. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). Ergenlik psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2004.) Ergenlik dönemi. Ailede Çocuk Eğitimi. Ankara: T.C. Başbakanlık Aileve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, s.103-134
- Özen, Şirvanlı D. (1992). Annenin Çalışma Durumu ve Ebeveynin Benimsediği Cinsiyet Rolü Değişkenlerinin Çocuğun Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Kalıpyargılarının Gelişimi Üzerindeki Rollerini. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sayıl, M.,Uçanok, Z. ve Güre, A. (2002). Erken ergenlik döneminde duygusalgereksinimler, aileyle çatışma alanları ve benlik kavramı: Betimsel bir inceleme.Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 9 (3); 155-166.
- Shulman, S. And Laursen, B. (2002). Adolescent perceptions of conflict in interdependent and disengaged friendships. *Journal of Adolescent Research*. 12; 353-372.
- Şerif, M. ve Şerif, C. W. (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş I-II*. (Çev: M. Atakay ve A.Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Turner, G. (1999). Peer support and young peoples health. *Journal of Adolescence*, 22; 567-575.

BAZI DEĞER KURAMCILARINA GÖRE DEĞER-DAVRANIŞ İLİŞKİSİ

Yakup KESKİN*

ÖZET

İnsan davranışlarının anlamlandırılmasında ve açıklanmasında en önemli unsurlardan birisi olarak karşımıza değerler çıkmaktadır. Değerlerin farklı disiplinlerce inceleme konusu yapılmasının gerekçesini değerlerin davranışları etkilemesi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda birçok değer kuramcısı, değer ile davranış arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalar yürütmüşlerdir. Şöyleki,

Spranger ve Allport, birey davranışlarının sahip olunan değer ve inançlarla biçimlendiğini ve bunun sonucunda da insanın belirli davranış tarzlarını gösterdiğini öne sürmüştür. Kluckhohn ve Strodtbeck, bireylerin bazı varsayımlarının, kişinin değerlerini, inançlarını ve davranışlarını yönlendirdiğini, değerlerin soyut olmaktan çıkarak güncel hayatın ilişki ve düzenini şekillendiğini ileri sürmüştür. Rokeach, bir insanın nasıl davranıp davranmaması gerektiğini değerleriyle belirlediğini ve belli bir değere sahip olduğu bilinen bir kişinin, davranışın belli bir biçimi ya da ulaşmak istediği bir amaçla ilgili belli inançlarının da var olduğunu belirtmektedir. Schwartz, değerlerin özellikleri itibarı ile davranışla ilgili olduğunu ve seçimleri ya da davranışların değerlendirmesini yönlendirdiğini öne sürmüştür. Baskın davranışın öncelikle güçlü değerlerin yönlendirilmesiyle gerçekleştiğini, her değer bir davranış belirleyicilik derecesi olduğu gibi, birden çok değer de davranışa etki etmesinin mümkün olduğunu ifade etmiştir. Vaske ve Donnelly, değerlerin belirli bir anda insan davranışına kılavuzluk etmesinin yanı sıra geçmiş davranışları da açıklayacağını ayrıca tutum ve davranışlar üzerindeki etkisinin de dolaylı olduğunu ifade etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değer, davranış, tutum, değer kuramcıları.

FOR THEORETICIANS ON VALUES:THE RELATIONSHIPS BETWEEN CONCEPT OF VALUE AND BEHAVIOR

ABSTRACT

Values stand in front of us as one of the most important factors making sense of and explaining human behaviors. It is seen that the reason for values to be examined by different disciplines is that values affect behaviors. At this point, many theoreticians of values have carried out studies based on relation between value and behaviors. That is, Spranger and Allport have suggested that behaviors of individual are shaped by values and beliefs and hence, humanbeing show some aspects of behavioral styles. Kluckhohn and Strodtbeck have suggested that some theories of individuals have been directing values, beliefs and behaviors of individual, that values become no longer abstract that they shape relation and organization of daily life. Rokeach has stated that his/her values determine how s/he behaves and tells about a person known as having a particular set of values that his/her behavior has a shape or beliefs about how to reach his/her goals. Schwartz has suggested that values are related to behaviors and they

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü.

direct evaluation of choices or behaviors He suggests that dominant behavior occurs with directing of strong value, and that like each value has a level of determining behavior, more than one values also affect behavior. **Vaske and Donnelly** have stated that values will explain past behaviors and their effect on attitudes and behaviors are indirect besides they are guiding human behaviors.

Key Words: value, behavior, attitude, theoreticians of values

GİRİŞ

İnsanoğlunun davranışları, nedenleri ve sonuçları sürekli zihinleri meşgul etmiş ve merak konusu olmuştur (Göktuna Yaylacı, 2013: 118).İnsan davranışlarını anlamlandırma, davranışların sırrını çözme ve davranışı önceden tahmin etme bazı bilim dallarına müstakil çalışma alanı oluşturmuş veya çeşitli bilim dallarının en önemli konularından olmuştur (Kluckhohn, 1962; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Schwartz ve Bilsky, 1987).İnsan davranışları çok nedenli ve karmaşık olduğundan dolayı davranışlarının anlaşılması ve yorumlanması kolay değildir (Balkış Baymur, 2004: 27-28).

İnsan davranışlarının açıklanmasında temel bir öneme sahip olmasından ve toplumsal düzenin sağlıklı işleyebilmesi açısından değerler birçok sosyal bilimci tarafından incelenmiştir (Özensel, 2003: 745).Değerlerin inceleme konusu yapılmasını gerekçesi değerlerin davranışları etkilemesidir. Bireylerin davranışlarını belirlemede rehber fonksiyonu icra eden değerler, inanç, tutum ve davranışların rasyonelleşmesini sağlayan standartlardır (Rokeach, 1973:12-13).Değerlerin davranışlarda çoğunlukla bağımsız değişken olarak rol oynadıkları kabul edilir. Değerlerin insan davranışlarının açıklanmasında temel bir işlevinin olduğunu kabul edilmesinin (Atay 2003: 87) sebebi değer-davranış arasında var olduğu kabul edilen bu işlevsel ilişkidir (Kagıtçıbaşı, 1980: 21).Her değer davranışı bir belirleyicilik derecesi vardır. Bu, bireyden bireye değişebildiği gibi aynı bireyde zamandan zamana da değişebilir. Değişim çok çeşitli faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığından kişinin hayatının belli bir döneminde belirli değerler ön plana çıkabildiği gibi zamanla bu değerlerin yerini başka değerler de alabilmektedir (Yapıcı ve Zengin, 2003: 173-206). Aynı zamanda değer-davranış arasında var olduğu kabul edilen ilişki herhangi bir davranışa tek bir değer sahasının müdahalesi ile belirlendiği söylenemez. Dolayısı ile bir değer sahası içindeki tavırlar değil, çeşitli değer sahaslarındaki tavırların birbiriyle tutarlılık göstermesi gerekmektedir (Güngör, 1998: 122).

Eylemin belirli bir amaca matuf olması,öğrenildiğinde tutarlı olarak gözlenmesi (Turan ve Aktan, 2008: 234)ve anlam içermesi onun değer yüklü olduğunu gösterir (Arabacı, 2006: 139). Bireyin değer yönelimleri, amaçlarını ve bu amaçları gerçekleştirmek için tercih ettiği belirli öncülleri koşullandırarak (Spengler, 1953: 342) eyleme yön verir (Güngör 1998: 75). Dolayısı ile değerler hem insan davranışlarını biçimlendirir hem de ideallerinin oluşmasına hizmet eder (Meriç, 1997: 183).

Bilimsel çalışmalar, sosyal bilimler özellikle davranış biliminin gelişimi davranışlar üzerinde daha objektif çalışmaların yapılmasını sağlamıştır. Bilimsel gelenek davranışlar üzerinde birçok teoriler geliştirmiştir. Bu geliştirilen teori ve uygulamalar, davranışları anlamlandırma da rehberlik edebilecek ilkeler ortaya koymuştur. Ancak ortaya konan bu ilkelerin davranışlarımızı yönlendiren çelişkili durumları çözümlenmede yeterli olmadığı görünmektedir. Değerler de benzer şekilde farklı disiplinlerce farklı boyutları ele alındıklarından hem tanımlarında, hem işlevlerinde hem de uygulama yönleri ile değişik yaklaşımlar gelişmiştir. Hem değer hem de davranış hem de değer ve davranış oluşturan unsurlar üzerinde farklı disiplinlerce birçok

araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Buradan hareketle davranış ve değer ilişkisi değişik disiplinlerin yöntemlerine göre farklı şekilde ele alınabileceği gibi değer veya davranışın işlevselliği bağlamında diğerinin durumu şeklinde de ele alınabilecektir. Biz çalışmamızda değerlerin temel işlevleri ekseninde davranışlara karşı durumunu ele alarak, bazı değer kuramcılarının yaklaşımlarını da ele almayı uygun gördük.

Kelime ve Terim Olarak Değer

1918 yılında Znaniecki tarafından ilk defa sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995: 83; Leichtentritt ve Kathryn, 2001: 151). Değer kavramı, geçmişten günümüze felsefeden, sosyolojiye, ekonomiden, eğitime ve davranış bilimine kadar birden çok alanda kullanılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da çeşitli değer tanımları ortaya çıkmıştır (Tokdemir, 2007: 14; Hartmann 259, Akt.: Kucuradi, 1971: 54).

Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılıktır (TDK 1983). Bir şeyin önemini belirleyen somut ölçü (Akbaba Altun, 2003: 9), bir şeyin değdiği karşılık (Ağakay, 1955: 187) olarak ta ifade edilir. Değer, öznenin olguya yüklediği niteliktir. Bir şeyin değeri, onun kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki yeridir (Kuçuradi, 1998: 40-41; Oktay, 2007: 131).

Değerler ve tutumlar birbiri ile çok yakından ilgili olan kavramlardır. Bu yüzden genellikle aynı yapı içinde ele alınmaktadır. Psikologlar 1930'larda “tutum” kavramını kullanmayı tercih ederken antropologlar genellikle “değer” kavramını kullanmayı tercih etmişlerdir. Ancak son yıllarda değer kavramı tek başına kullanılmaya başlamıştır (Kilby, 1993, 38). Değer kavramı çerçevesinde câmi yaklaşımlar ile ilgili kitabımızın diğer bölümlerine bakılabilir.

Kelime ve Terim Olarak Davranış

İnsanın doğuştan getirdiği biyolojik örüntüleri olduğu kadar, yaşadığı sürece öğrenme yolu ile edindiği tüm davranış örüntüleri araştırmacıların sürekli ilgisini çekmiştir. Yaşamımızın her kesitinde öğrenilerek kazanılan davranışlarımızın izleri vardır (Şahin, 2010: 13).

Davranış, insanın zihinsel, bedensel tavırları ve hareketleridir (Bacanlı, 2004; Güngör, 1993: 40-3). Davranış, canlı organizmanın, iç ve dış etkilere karşı gösterdiği bilinçli tepkileri (George ve Jones, 1999: 532) veya insanın gözlenebilir, ya da içsel dünyasında yaşadığı tüm uygulanma durumları, ölçülebilir, yinelenebilir ve anlatılabilir bilinçli zihinsel, bilişsel ve duygusal etkinlikleri şeklinde tanımlamak mümkündür (Başaran, 2000: 14-6).

Davranış ile ilgili alanyazın tarandığında sosyoloji, psikoloji, antropoloji, edebiyat, biyoloji, ekoloji, evrim, sosyal psikoloji ve ekonomi gibi alanların ilgi sahası içine girdiği görülecektir (Cosmides ve Tooby, 1994; Barkow ve arkadaşları, 1995; Pinker, 1994; Brennan, 2009: 3-4). Davranışı kendine konu alan disiplinler farklı tanımlamalarda buldukları görülmektedir. Hatta psikoloji okullarının da birbirinden bazı yönlerden farklı davranış tanımlamalarında bulunduğu görülecektir. Doğal karşılanabilecek bu durum, bilim alanlarından bazılarının davranışın oluşum sürecine, bazılarının davranışın amacına, bazılarının da her ikisine birden bakmalarından kaynaklanmaktadır. Fishbein ve Middelstadt'a (1989) göre davranış oluşturan şartlar ne kadar iyi bilinirse beklenen davranışın ortaya çıkma olasılığı da o kadar güçlü demektir.

Bazı Değer Kuramcılarına Göre Değer ve Davranış İlişkisi

Sosyal bilimleri oluşturan çeşitli bilim dallarının insan davranışlarını anlayabilmek, tahmin etmek veya çözümleyebilmek için temel bir kavram arayışı “değer” olgusunu beraberinde

getirmiştir (Kluckhohn, 1962; Schwartz ve Bilsky, 1987). Ancak değerlerin işlevi konusunda farklı anlayışların olması konunun düşünüldüğü kadar kolay olmayacağını daha baştan bir göstergesi gibidir. Bunda muhtemelen konunun bazen bireysel, bazen toplumsal ve bazen de kültürel açıdan ele alınması yatmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1980: 16).

Fishbein ve Middelstadt'a (1989) göre davranışı oluşturan şartlar ne kadar iyi bilinirse beklenen davranışın ortaya çıkma olasılığı da o kadar güçlü demektir. Davranış, çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkar. Davranışların doğasının ve nedenlerinin objektif olarak açıklanabilmesi bilimsel yöntemler aracılığıyla gerçekleşmektedir (Carlson ve Buskits, 1997). Davranış; insan hayatındaki gözlenebilen, kaydedilebilen ve ölçülebilen bütün etkinliklerdir (Andrew ve arkadaşları, 1983: 5; Akt. Öncül, 2000: 273.) Bu etkinliklerin ortaya çıkışı ise organizmanın belirli uyarıcılara karşı gösterdiği tepki şeklinde olmaktadır (Roediger ve arkadaşları, 1984:14). Ancak gerek uyarıcıların algılanması ve gerekse bunlara karşı tepkilerin doğması oldukça karmaşık bir yapı içinde gerçekleşir (Munn, 1961: 50). Ayrıca davranışın gözlemlenemez olma özelliğide davranışın her zaman doğrudan gözlenememesi, onun bazı durumlarda dolaylı biçimde varlığının anlaşılabilmesi, davranışın nörofizyolojik açıdan incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bireyin konuşması, yürümesi, jest ve mimikleri, gülmesi gibi gözle görülebilen ve algılanması kolay olan eylemlerinin yanında, düşünmesi, zekâ etkinliği, uygulanması gibi zihinsel ve psikolojik yönelimleri, doğrudan algılanamamaktadır. Her davranışın bir değerle ilgili olduğu şeklinde bir sav, her bir değer için kendisiyle ilgili davranışları düzenleyip düzenlemediğini gündeme getirir. Ancak psikoloji bilimi, insanın uyum sürecinin düşüncelerle davranışlar arasında bir ahenk oluşturma çabasıyla gerçekleştiği yönündedir. İnsan düşünce-davranış bağlamında ahenk arar, çelişkiye düştüğünde ise uyum süreci içinde ahenği yakalayacak bir çaba harcar, bu çaba mazeret bulma biçiminde gerçekleşmeyebilir, kendi kendini de inandıran fikirler üretebilir (Güngör, 1998:75).

Değer-davranış arasında var olduğu kabul edilen işlevsel bir ilişki vardır (Kağıtçıbaşı, 1980: 21). Her değer için bir davranış belirleyicilik derecesi olduğu gibi, birden çok değer için de davranışa etki etmesi mümkündür. Gerçek yaşamda davranışı etkileyen pek çok faktörlerden biri olarak karşımıza değerler çıkmaktadır (Bardi ve Schwartz, 2003: 1209).

Skinner ve Radikal Davranışçılık

Watson öncülüğünde oluşturulan davranışçı öğrenme kuramının Pavlov, Thorndike, Hull ve Skinner önemli temsilcilerindedir. Davranışçı öğrenme kuramına göre davranış, objektif olarak değerlendirilebilen, organizmanın herkes tarafından gözlenebilecek ve ölçülebilecek eylemleridir. Dolayısı ile gözlenemeyen, somut olarak ölçülemeyen ve bilimsel yöntemlerle objektif olarak değerlendirilemeyen his, güdü, duygu, düşünce gibi içsel yaşantılar ve bilişsel özellikler toptan reddedilir (Skinner, 1976: 24–29). Buna göre davranış terimi içine, koşma, gülme, konuşma gibi hareketler ya da gözyaşı ve terleme gibi dıştan izlenebilecek eylemler girmektedir (Baymur, 2004: 24-26). Davranışın altında yatan bilinçdışı dürtülerle ilgilenmeyen davranışçılar, davranışı biçimlendirmede çevresel etkilerin rolüne vurgu yapmaktadır. Buna göre davranışsal kuramlar, aslında determinizmin başka bir şeklidir (Carlton, 1995: 40; Akt. Hüseyinlikloğlu 2010: 20).

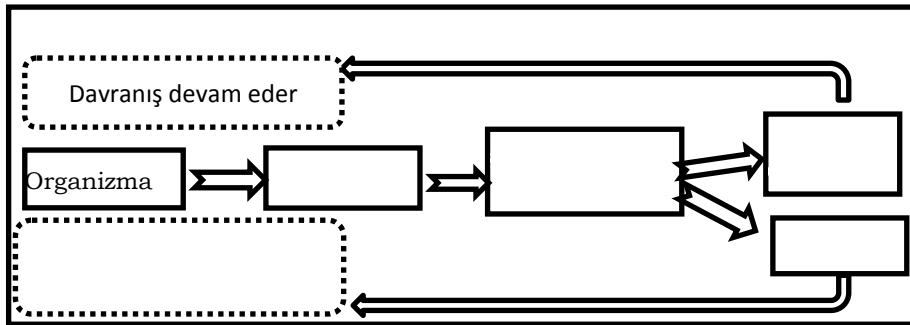
Her hâlükârda bilgiye dayalı karar verme, değerler ve davranışlar arasında var olan ilişkinin irdelenmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda felsefi bir yaklaşım olan Skinner'in radikal davranışçılığı ilk akla gelen analitik davranış bilimidir. Skinner, birçok filozofun aksine değerler ve olgular arasındaki ayrımı reddederek natüralist etiği hayatı sürdürmeyi nihai değer ve ölçüt

olarak görmektedir. Skinner'a göre değerlerin çözümü, belirli bir grubun "iyi" olarak nitelediği şeyin gerçek olduğu bunun ise grup üyelerince sözlü davranışların gözlemi ile başladığı şeklindedir (Skinner, 1971: 122).

Skinner'a göre insan davranışlarının, organizma açısından tarihi yaşamsal değeri, organizmanın geçmişteki davranışları ve mevcut dışsal uyarıcılar olmak üzere üç nedeni bulunmaktadır (Copeland, 1971: 541). Geçmiş tecrübelerin ve o anki uyarıcıların insan davranışını belirlediği görüşünü savunan Skinner'a göre insanlar geleceği düşünerek hareket etmezler. İnsanın tüm davranışları daha önceki koşullamalara bağlı olarak oluşmaktadır. Davranışlar, bir uyarım olayı ve bunun hemen ardında gelen etki ile şekillendirilmektedir. Yine o, zihinsel yaklaşımların davranışı nasıl kontrol edebileceğini açıklamadığını ifade etmektedir (Bower ve Hilgard, 1981:169). Skinner'in teorisi tamamen gözlemlenebilir davranış değişikliklerini içermekte ve akılda olagelen süreçleri gözardı etmektedir. O'na göre bir edimsel davranış oluştuğunda, bunun ilerde tekrarlanma oranı, onun akıbetine bağlı olup hoş giden akıbetlerin, davranışı güçlendirdiğini, hoş gitmeyen akıbetlerin ise davranışı zayıflandırdığını iddia etmiştir. Sonucu itibarı ile hoş giden davranışlar pekiştirir, hoş gitmeyenlere ise ceza denilmektedir. Limon görünce ağızımızın sulanması ya da gözbebeğinin ışıkta küçülmesi uyarıcılara karşı tepkisel reflekslerdir. Birçok insan davranışı doğal edimsel davranışlardır. Davranışçı öğrenme kuramına göre, ahlaki davranışlar çevrenin etkisiyle ve şartlanma sonucu öğrenilmiş davranışlardır. Ahlak gelişiminde çevrenin rolü ve etkisi önemlidir. Davranışçı öğrenme kuramcılarında Pavlov ve Skinner'e göre ahlak, içinde ödül ve cezanın çoğunlukla etkili olduğu klasik ve operant şartlanma sonucu öğrenilir. Hangi davranışların iyi, hangilerinin kötü olduğu ödül ve ceza yoluyla pekiştirilerek kazanılır. (Skinner, 2001: 6-11; Akt. Özen 2011: 66).

Kurama göre davranış, sonuçları bağlamında büyük ölçüde açıklanabilir. Davranış bir durumdan diğer duruma tutarlıdır, çünkü bu durumlar boyu aynı sonuçlarla tutulurlar. Ancak davranışın sonuçları değişirse değişir. Skinner'e göre çevresel uyarın ile kişinin davranışı arasında bir ilişki vardır. Kişi çevreye verdiği yanıtla öğrenir. Pozitif ve negatif destekleme/sonuçlar bireyin davranışını etkiler; davranıştan ya kaçınır ya da tekrarlar (Erdoğan ve Alemdar, 2010). Bir davranışın fonksiyonel analizi ile çevresel değişkenlerin belirlenmesi ve izole edilmesi anlaşılır (Bower ve Hilgard, 1981:169).

Davranışları meydana getiren organizmanın gösterdiği tepkiler içerisine bedensel ve zihinsel yetenekler, kişisel özellikler ve duygusal mekanizmalar aracılığı ile gerçekleştirilen, çok sayıdaki fiil ve eylemler ile çeşitli sözlü ve sözsüz mesajlar taşıyan bedensel hareketler gibi olgu ve durumların tamamı girmektedir (Karaçoskun, 1998:12).

Şekil1: Skinner'a göre edimsel davranışlar (Koçel, 2005: 646).

Yukardaki şekilden hareketle örnek verilecek olunursa, derse geç kaldığı için bu geç kalma davranışının sonucunda öğretmeninden azar işiten öğrenci, bir sonraki sefer daha dikkat ederek geç kalma davranışını tekrarlamak yerine azaltması öğrencinin sergilediği geç kalma davranışının sonucuna göre değişmesi yani davranışın karşılaşılan sonuca göre ceza veya ödül/pekiştirmeyle seyreliip sona erdiği yahut devam ettiği süreç bu yapının genel özelliğidir.

Ödülün veya cezanın birey üzerinde çekici/pekiştirici ya da itici bir etkisi bulunmaktadır. Vroom'un değer kavramı da en yalın haliyle bunu tanımlamaktadır. Vroom'a göre valance – sübjektif/algılanan değer, bireyin çeşitli sonuçlar arasında seçim yapmasına yardımcı olan, zihninde canlandırdığı değerdir. Kuşkusuz her bireyin elde etmeyi umduğu sonuçlara ve doğal durumlara ilişkin bazı öncelikleri vardır. İnsanlar önceden tanımlayıp, betimledikleri bir sonuca ulaşmak için çaba sarf etmektedirler. Her birey farklı sonuçlara farklı yoğunlukta ve türde önem vermektedir. Buna, bireysel ihtiyaç, algı ve öncelikleri neden olmakta ve bu subjektif değerlendirmeler davranışlarına yansımaktadır (Anık, 2007:138).

Milton Rokeach ve Değer Davranış İlişkisi

Yaptığı çalışmalarla değerleri tutum ve davranışlarla irtibatlandırılan ilk araştırmacılardan biri Rokeach olduğundan bu kısımda ayrıca ele alınmıştır.

Davranışlar üzerinde belirleyici etkisi olması yönünden değerler, sosyal bilimler literatüründe önemli bir konuma gelmiştir. Çünkü değerler, genellikle davranışla ilişkilendirilmesi ve tanımlanmasında davranışa etkisinden dolayı önemli bir faktör olarak düşünülmüştür (Rokeach,1973: 4-5; Nauta ve Carsten, 2002: 201; Franz, 2001: 469).

Rokeach'a göre değer ve davranış bağıni kurarken, bir tek değer veya tutuma dayanarak bir davranışi mükemmel biçimde tahmin etmenin mümkün olmayacağını hesaba katmak gerekir. Belli bir durumda belli bir objeye yönelik davranış, tutumla objenin bilişsel etkileşimi ve tutumla durumun bilişsel etkileşimiyle oluşmaktadır (Rokeach, 1973:162).Toplumdaki beklentilerin de ışığında bir insanın değerlerini keşfetmek için davranışini incelemek gerekir. Davranış, objeye karşı tutum ve duruma karşı tutum olarak iki tutumun bir işlevi olarak değerlendirilebilir. Bir kişinin değerlerini bilmek, onun gerçek hayat durumları ve deneysel durumlardaki davranışlarını tahmin etmeyi mümkün kılar. Bu konuda Rokeach, iki tür davranış tipi olduğundan söz eder: birincisi, "moleküler faaliyet"tir ve sadece tek bir faaliyetle ilgilidir, tek bir faaliyeti etkiler. Diğer davranış tipi ise, "kütlesel faaliyet"tir –ki bir dizi davranışa işaret eder (Rokeach, 1969:122-127).

Rokeach değerleri "kişisel ya da toplumsal anlamda hangi davranış biçimi ya da varoluş amacının karşılarına tercih edileceğini belirten, görece kalıcı inançlar", değer sistemi ise, "görelî önemine göre sürekliliği olan ve belirli bir davranış ya da yaşam amacının tercih edilmesini sağlayan kalıcı inançların düzenlenmesi" olarak tanımlamıştır. Buna göre bir tür inanç olarak inanç sistemi içinde merkezi bir yere sahip olan değerler, bir insanın nasıl davranıp davranmaması gerektiğini değerleriyle belirlediğini belirtmektedir (Rokeach, 1969: 123-124).Değerler istenir olanı yansıtır. İstenir olan, var olanın zihinsel temsilidir. Davranışın bir biçiminin, karşıtı olan başka bir biçimine tercih edilmesi ya da bir amacın karşıtı olan başka bir amaca tercih edilmesi değerlere bağlıdır. Bir kişi davranışın bir biçimini veya amacı karşıtı olana tercih ederken, bu tercihini kendi değer sistemi içinde yer alan diğer değerlerle de karşılaştırır. Kişi değer hiyerarşisinde üst sıralarda yer alan değerlerle uyumlu olan davranış biçimini veya yaşam amacını seçer (1973: 5).

Değerlerin, inançlara benzer şekilde bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutları vardır. Bi-

reyin bir değere sahip olduğunu belirtmek, onun bilişsel açıdan ne yaptığını bilmesi ve bildiği doğrular doğrultusunda davranışlarını sergileyerek amacına ulaşmaya çabalaması anlamına gelmektedir. Değerin duygusal boyutları olması bireyin kendisi ile ilgili olarak duyularında vuku bulan hislerdir. Bireyin kendisine olumlu tavırlar sergileyenlere karşı onay veren, olumsuz tavırlar sergileyenlere karşı eleştiren bir tavır takınması bu boyutun bir sonucudur. Değerlerin uyarıldığı zaman bireyin hareket etmesini sağlayan müdahaleci özelliğinden dolayı bir davranışsal boyutu bulunmaktadır. Davranışlara yol gösteren arabuluculuk yapma özelliği değerlerin davranışsal boyut olarak nitelenir (Rokeach, 1973: 7).

Belli bir değere sahip olduğu bilinen bir kişinin, davranışın belli bir biçimi ya da ulaşmak istediği bir amaçla ilgili belli inançları da var demektir. Bu iki grup değerler “araç değerler” (instrumental values) ve “amaç değerler” (terminal values) olarak adlandırılır. Amaç değerler (Kişisel değerler ve sosyal değerler), tercih edilen hedeflerdir. Araç değerler (Ahlaki değerler ve yeterlik değerleri), tercih edilen davranış kalıplarıdır (Kluckhohn, 1962; Kluckhohn ve Strodtbeck, 1961). Amaç ve araç değerler iki ayrı ancak işlevsel olarak içsel bağlılık gösteren sistemlerdir. Davranışın bir biçimini yansıtan tüm değerler, yaşam amaçlarıyla ilgilenen amaç değerlere ulaşmak için birer araçtır. Ancak amaç ve araç değerler arasında birebir karşılık yoktur. Tek bir davranışın biçimi, birçok farklı amaç değere ulaşmak için bir araç olabileceği gibi çeşitli davranış biçimleri tek bir amaç değere ulaşmak için birer araç olabilirler. Yıllar süren çalışmalar sonucu Rokeach kişisel değerleri 18 araç, 18 amaç değere indirgemmiştir (1973: 28).

Spranger ve Gordon Allport’a göre değer ve davranış ilişkisi: Spranger, birey davranışlarının sahip olunan değer ve inançlarla biçimlendiğini ve bunun sonucunda da insanın belirli davranış tarzlarını gösterdiğini öne sürmüştür. O, herkesin altı temel değer olan Estetik, Teorik (Bilimsel), Ekonomik, Siyasi, Sosyal ve Dini değer tipinden birine girebileceğini söyleyerek değer testi geliştirmiştir. Daha sonraki yıllarda Allport ve arkadaşları tarafından geliştirilen değer testi, ölçeğe dönüştürülmüştür (Ullrich, 1972: 38-41; Güngör, 1993: 90; Roy, 2003, 15: Akt., Hüseyinliklioğlu 2010: 35). Allport’a göre değer, benlikle ilişkilidir ve bir şeyi değerli görmek demek, onu tercih etmek, ona bağlanmak ve ona ulaşmak ya da onu muhafaza etmek için belli bir çaba ve gayret içerisinde olmak anlamına gelmektedir. Ancak onu esas önemli kılan husus, psikolojik olarak ona belli bir değer atfedilmiş olmasıdır (Yapıcı ve Zengin, 2003: 178, 179).

Allport ve arkadaşları yeniden ele aldıkları bu ölçek ile davranış ve değerler arasında bir ilişki olduğunu açıklaması açısından karşılaştırmalı araştırmalarda yaygın olarak kullanılmıştır (Ronen, 1986: 25; Ullrich, 1972: 38-41; Akt., Hüseyinliklioğlu 2010: 35).

Clyde Kluckhohn ve Fred L. Strodtbeck’in değerlerin davranışları yönlendirmesi: İnsan eylemleri ve insanların diğer insanlar ile ilişkileri üzerine cevap arayan Kluckhohn ve Strodtbeck bireylerin bazı varsayımlarının, kişinin değerlerini, inançlarını ve davranışlarını yönlendirmektedirler (Kluckhohn ve Strodtbeck, 1961: 11-20; Kilby, 1993: 27; Fernandes, 1999: 3). Değerlerin arzulanan boyutu olduğundan davranışları etkilemekte böylelikle değerler, soyut olmaktan çıkarak güncel hayatın ilişki ve düzenini şekillendiren bir etmen olmaktadır (Smelser, 1963: 25).

Birey, içinde bulunduğu toplumun önem verdiği kavramlardan oluşan bir değer sistemine sahip olmaktadır. Değer sistemi içinde, çevreye, diğer insanlara, ekonomik, sosyal, politik, dini konulara yönelik pek çok değer yer almaktadır. Birey, zihinsel süreç içerisinde, fizyolojik ve

sosyal önceliklerine göre bir değer sıralaması yapmaktadır. Yaptığı sıralamadaki değer önceliklerine bağlı olarak da belirli davranış yönelimi göstermektedir. Birçok çalışmada, değer sınıflandırmaları, davranış yönelimleri incelenerek yapılmıştır (Hüseyinliklioğlu, 2010: 41.).

Hofstede'ye göre davranışı belirleyen değerın iki unsuru: Hofstede değeri, belirli bir durumu diğerine tercih etme şeklinde tanımlamaktadır. Buna ek olarak değerler, toplumların ve bireylerin sahip olduğu özellikler olup topluluğun kültürünü belirlediğini söylemektedir (Hofstede, 1980: 19). Hofstede, değerın yoğunluğu ve yönü olmak üzere iki unsuru bulunduğunu ifade etmektedir. Bir davranışın ya da duygunun kişi için uygunluğu o durumun yoğunluğunu belirlemektedir. Aynı davranış birey için uygun olmakla yani belirli bir yoğunluğa sahip olmakla birlikte iyi ya da kötü bir davranış olabilir ve buna da değerın yönü denmektedir (Hofstede, 1980: 20). Toplum içerisinde bazı insanlar diğerlerine göre daha fazla güç sahibidirler. Bu güç sahibi insanlar, diğer insanların davranışlarını etkileme açısından daha fazla etkilidirler. Güçler arasındaki bu eşitsizlikler sonucu güç mesafesi kavramı ortaya çıkmıştır (Schule, 1996: 56, Akt.: Koca, 2009: 70).

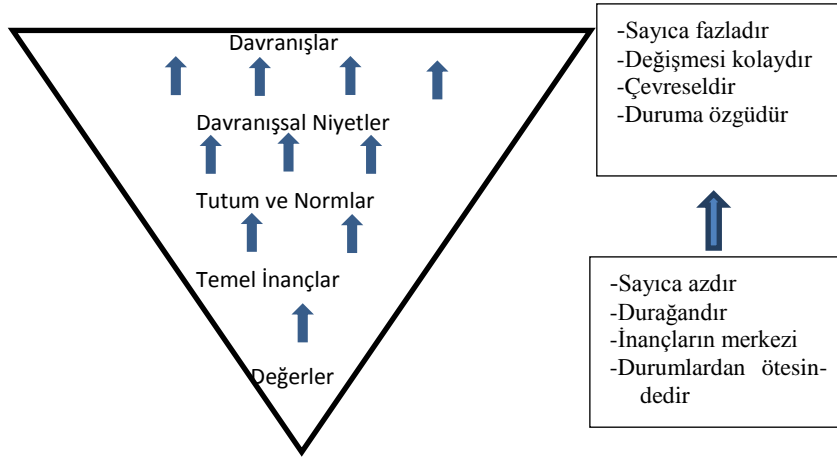
Schwartz'a göre davranışları değerlerin yönlendirmesi: Schwartz'a göre değer, insanı harekete geçiren düşünce, yaptıklarına yol gösteren ve rehberlik eden davranış kalıpları olarak tanımlamaktadır (Schwartz, 1994: 21). Ayrıca değerler, hemen hemen hayatının her safhasında bir seçim yapmakla karşı karşıya kalan bireyin gerektiğinde bazı normları, standartları, tercih kriterlerini yerine getirmeyi üstlendiği yönelim safhasına gönderme yapar. Baskın davranış öncelikle güçlü değerlerin yönlendirilmesiyle gerçekleşir. Her değerın bir davranış belirleyicilik derecesi olduğu gibi, birden çok değerın de davranışa etki etmesi mümkündür (Bardi ve Schwartz, 2003: 1209).

Schwartz, bireysel değerleri, davranış, yaklaşım ve toplumsal değerler üzerine etkisini sosyo-psikolojik bakış açısıyla incelenmiş, değerlerin özellikleri itibarı ile davranışla ilgili olduğunu ve seçimleri ya da davranışların değerlendirmesini yönlendirdiğini ifade etmiştir (Schwartz ve Bilsky, 1987). O'na göre aslında değerler karmaşık insan davranışlarının temelini oluşturmaktadır. Değerlerin tutum ve inançlardan daha merkezi konumunun olduğu ve amaçlara ulaşmada yönlendirici ve kontrol edici gücünün olduğu ileri sürülmüştür (Nieves, 2005: 41). Ayrıca değerlerin; inançlar, arzu edilen davranışlar, bireyin kendine has davranışları, davranışların seçimi ve değerlendirilmesi olmak üzere beş unsuru olduğu Schwartz tarafından belirtilmiştir (Heath, 2004: 7).

Schwartz, motivasyonel açıdan on değer tipi belirlemiştir (Bardi ve Schwartz, 2003: 1208). Söz konusu değer tiplerini; güç, başarı, hazcılık (hedonizm), teşvik ediciler, kendini yönlendirme, evrensel düşünce, yardımseverlik, geleneksellik, uygunluk ve güvenlik olarak belirlemiş, bu değerlerden her birinin motivasyonel bir amacı ortaya koyduğunu ve aynı zamanda davranışları etkilediğini söylemiştir (Gibson ve Schwartz, 1998: 52).

Vaske ve Donnelly'in Değer-Tutum-Davranış Modeli: Değerler, belirli bir anda insan davranışına kılavuzluk etmesinin yanı sıra geçmiş davranışlara açıklama getirmeye de hizmet eder. Bu görüş, Rokeach'ın tersine davranış açıklamakta değeri daha genel geçer olarak ele almaktadır; ayrıca kişinin bir objeye, fikre ve duruma karşı tutumunun da davranış etkileyen bir etmen olduğunu ileri sürer. Benzer biçimde tutum, değer ve davranış ilişkisini açıklarken, davranış "değer ve tutumun görüntüsü" olarak kabul etmektedir (Williams, 1979: 20-23; Connor ve Becker, 1979:72;Akt.,Hüseyinliklioğlu 2010: 18;33).Değerler, değer yönelimlerinin (temel inanç kalıpları) temelini oluşturur. Tutum ise davranış niyetlerini ve davranışları etki-

ler. Ayrıca değerler, bir toplumun tüm üyeleri tarafından geniş ölçüde paylaşılır ve değerlerin, tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi dolaylıdır. Tutumlar, bireyin bir nesneye karşı tutarlı bir yanıt eğilimi olup değer yönelimleri tarafından etkilenir. Vaske ve Donnelly, bireyin çevreye bakış açısından değerleri, değer yönelimlerini, tutum veya normlarını, davranış niyetlerini ve davranışlarını içeren hiyerarşik bir yapıyı önermişlerdir. Bu hiyerarşik yapı her biri diğerinin üzerine inşa edilen ters çevrilmiş bir piramit biçiminde tasarlanmaktadır. Şöyle ki (Vaske ve Donnelly, 1999:524-527. Akt.:Çalışkur, 2008: 15-16);

Şekil 2: Vaske and Donnelly'in değer-davranış piramidi. (Akt.:Bruskotter ve Fulton 2006: 3)

George England'ın davranışı yönlendirme ve algısal eleme unsuru olarak değerler: England, davranışı yönlendiren değerlerin etkisini araştırdığı çalışmasında, 1000 Amerikan yöneticisinden veri toplayarak bir model geliştirmeye çalışmıştır. Bu model, değerlerin insan davranışı üzerinde "davranışı yönlendirme" ve "algısal eleme" olmak üzere iki ana yolla etkili olabileceğini öne sürmektedir. Model, insan davranışını değerler üzerinden açıklamaya çalışırken, iş alanında bir yöneticinin davranışları da spesifik olarak incelenebilir. England bir kişinin davranışının nasıl olabileceğini en iyi tahmin etme yolu olarak, bu kişinin neleri önemli bulduğunu incelemenin doğru olacağını öne sürmektedir (Levy, 2005:13Akt.:Çalışkur ve arkadaşları, 2012: 224). England'ın "Personal Value Questionnaire" dört yönelim üzerine kurguladığı anketinde yönelimlerden birinin ahlakçı yönelim olduğunu, bunun bireylerin "doğru" ya da "yanlış" olarak kabul ettikleri hareketler ve düşünceler için davranışa rehberlik eden değer yönelimlerini gösterdiğini ifade etmiştir (England ve Lee, 1971; Lusk ve Oliver, 1974; Akt. Hüseyinliklioğlu2010:43).

SONUÇ

Bilimsel gelenek, davranışlar üzerinde geliştirdiği birçok teori ve uygulamalar ile insan davranışlarını anlamlandırabilmemizde rehberlik edebilecek bir takım ilkeler ortaya koymayı başarabilmiştir. Ancak ortaya konan bu ilkelerin davranışlarımızı yönlendiren çelişkili durumları çözümlenmede yeterli olmadığı görülmektedir. Değerler de benzer şekilde farklı disiplinlerce farklı boyutları ele alındıklarından hem tanımlarında, hem işlevlerinde hem de uygulama yönleri ile değişik yaklaşımlar gelişmiştir. Hem değer hem de davranış hem de değer ve davranışı oluşturan unsurlar üzerinde farklı disiplinlerce birçok araştırmanın yapıldığı görülmek-

tedir. Buradan hareketle davranış ve değer ilişkisi değişik disiplinlerin yöntemlerine göre farklı şekilde ele alınabileceği gibi değer veya davranışın işlevselliği bağlamında diğerinin durumu şeklinde de ele alınabilecektir.

Davranış, çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Davranışı oluşturan şartlar ne kadar iyi bilinirse beklenen davranışın ortaya çıkma olasılığı da o kadar güçlü demektir. İnsan davranışlarının açıklanmasında ve anlamlandırılmasında en önemli unsurlardan birisi olarak karşımıza değerler çıkmaktadır. Değerlerin farklı disiplinlerce inceleme konusu yapılmasının gerekçesini değerlerin davranışları etkilemesi olduğunu görüyoruz.

Skinner'in radikal davranışçılığında, insanlar geleceği düşünerek hareket etmezler. İnsanın tüm davranışları daha önceki koşullamalara bağlı olarak oluşmaktadır. Gözlemlenebilir davranış değişikliklerini içeren davranışlar, bir uyarım olayı ve bunun hemen ardında gelen etki ile şekillendirilmektedir. Ahlak, içinde ödül ve cezanın çoğunlukla etkili olduğu klasik ve operant şartlanma sonucu öğrenilir. Hangi davranışların iyi, hangilerinin kötü olduğu ödül ve ceza yoluyla pekiştirilerek kazanılır.

Bu bağlamda birçok değer kuramcısı, değer ile davranış arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalar yürütmüşlerdir. Şöyleki,

Spranger ve Allport, birey davranışlarının sahip olunan değer ve inançlarla biçimlendiğini ve bunun sonucunda da insanın belirli davranış tarzlarını gösterdiğini öne sürmüştür. **Kluckhohn ve Strodtbeck**, bireylerin bazı varsayımlarının, kişinin değerlerini, inançlarını ve davranışlarını yönlendirdiğini, değerlerin soyut olmaktan çıkarak güncel hayatın ilişki ve düzenini şekillendiren bir etmen olduğunu ileri sürmüştür. **Hofstede**, değerleri, toplumların ve bireylerin sahip olduğu özellikler olarak görmüş, değerlerin bir topluluğun kültürünü belirlediğini söylemiştir. **Rokeach**, değer ve davranış bağına kurarken, belli bir durumda belli bir objeye yönelik davranış, tutumla objenin ve tutumla durumun bilişsel etkileşimleri sonucu oluştuğunu söylemektedir. O, bir insanın nasıl davranıp davranmaması gerektiğini değerleriyle belirlediğini ve belli bir değere sahip olduğu bilinen bir kişinin, davranışın belli bir biçimi ya da ulaşmak istediği bir amaçla ilgili belli inançlarının da var olduğunu belirtmektedir. Değerler, ideal davranış tarzları ve varoluşsal hedeflere ilişkin teşvik edici ya da yasaklayıcı inançlar olmaktadır. **Schwartz**, değerlerin özellikleri itibarı ile davranışla ilgili olduğunu ve seçimleri ya da davranışların değerlendirilmesini yönlendirdiğini öne sürmüştür. Baskın davranışın öncelikle güçlü değerlerin yönlendirilmesiyle gerçekleştiğini, her değer için bir davranış belirleyicilik derecesi olduğu gibi, birden çok değer için de davranışa etki etmesinin mümkün olduğunu ifade etmiştir. **Vaske ve Donnelly**, değerlerin belirli bir anda insan davranışına kılavuzluk etmesinin yanı sıra geçmiş davranışları da açıklayacağını ayrıca tutum ve davranışlar üzerindeki etkisinin de dolaylı olduğunu ifade etmiştir. Vaske ve Donnelly, her biri diğerinin üzerine inşa edilen ters çevrilmiş bir piramit biçiminde değer yönelimlerini, tutum veya normlarını, davranış niyetlerini ve davranışlarını içeren hiyerarşik bir yapı önermişlerdir.

KAYNAKLAR

Ağakay, M. A. (1955). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Yeni Matbaa.

Akbaba Altun, Sadegül (2003) "Eğitim Yönetimi ve Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, S.1 (1), s. 7-18.

Allport, G. W. (1960). *Personality and social encounter: Selected essays*. Boston: BeaconPress.

- Andrew Loyd, D. ve diğerleri (1985). *Administrator's Handbook for Improving Faculty Morale*. Bloomington, Indiana. Phi Delta Kappac.
- Arabacı, Fazlı (2006). *Türk Din Sosyolojisi: İmkan ve Sorunlar*, Ankara: Platin Yayınları.
- Bacanlı, H. (2004). *Sosyal İlişkilerde Benlik: Kendini Ayarlama Psikolojisi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Balkış Baymur, F. (2004). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Bardı, Anat ve Schwartz, Shalom H. (2003). "Values and Behavior: Strength and Structure of Relations" *Personality And Social Psychology Bulletin*, S. 29 (10), s. 1207-1220. (DOI: 10.1177/0146167203254602)
- Başaran İ. Ethem (2000). *Örgütsel Davranış*, 3. Bsk. Ankara.
- Baymur, Feriha (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Bower, H. Gordon ve HILGARD R. Ernest (1981). *Theories of Learning*, 5. Bsk., New Jersey: EnglewoodCliff.
- Brennan Thomas J. ve LO Andrew W. (2009), The Origin of Behavior, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1506264.
- Carlson, N. R. ve BUSKIST, W. (1997). *Psychology*, USA: Allynand Bacon.
- Carlton, E. (1995). *Values and the Social Sciences*, Great Britain, Trowbridge: Redwood Books.
- Connor, P. E. ve Becker, B. W. (1979). *Values and the Organization: Suggestions for Research, Understanding Human Values*, (Edt: M.Rokeach, M). 71–81. New York: TheFreePress.
- Copeland, John W. (1971) "B. F. Skinner's Skepticism About Choices and Future Consequences", *Philosophy and Phenomenological Research*, S. 31 (4).
- Cosmides, Leda ve Tooby John (1994). *Origins of Domain Specificity: The Evolution of Functional Organization*. In Lawrence A. Hirschfeld & Susan A. Gelman (eds.), *Mapping the Mind: Domain Specificity in Cognition and Culture* (pp. 85-116). New York: Cambridge University Press.
- Çalışkur, Ayşem (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Değerleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Çalışkur, Ayşem, DEMİRHAN, Ayşe ve BOZKURT Serdar (2012). "Değerlerin Belirli Meslek Alanları ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 17 (1), s. 219-236.
- Fishbein, M. ve Middiestadt, S. (1989). "Using The Theory Of reasoned Action As A Framework For Understanding And Changing Aids-Related Behavior". in: V.M. Mays; G.W. Albcve S.F. Schneider (Eds.): *Primary prevention of AIDS. Psychological Approaches*, s. 93-110.
- George, Jennifer M. ve Jones Gareth M. (1999). *Organizational Behaviour*, Edition Second, an Imprint Of Addison Wesley, USA: LongmanInch.
- Gibson, Eetta Princeve Schwartz, Shalom H. (1998). Value Priorities and Gender, *Social Psychology Quarterly*, 61 (1), 49-67.
- Göktuna Yaylacı, Filiz (2013). "Sosyolojiye Giriş, Gelişim Süreci ve Kuramsal Yaklaşımlar", *Davranış Bilimlerine Giriş*, Ed.: Kartal Bilhan, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları,
- Güngör, Erol (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequence*, CA: Beverly Hills Sage.
- Hüseyinklioğlu, Buket (2010). *Bireysel Değerler ve Örgütsel Bağlılık Düzeyi İlişkisi: Asker Hastanesi Çalışanları Üzerinde Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1980). *Çocuğun Değeri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fak. Yayınları.
- Karacoşkun, M. Doğan (1998). *Psikososyal Açından İman (Dini İnanç)-Amel (Dini Davranış) İlişkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun.
- Kilby, R. W. (1993). *The Study of Human Values*, Lanham, M. D : University Press of America.
- Kluckhohn Clyde K.M. (1965). *Culture and Behavior*. New York: The Free Press.

- Kluckhohn Florence R., ve Fred L. Strodtbeck (1961). *Variations in Value Orientations*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Kuçuradi, D. İonna (1998). *İnsan Felsefesi Bakımından Değer Problemi*, Ankara: Yankı Yayınları.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı", *Türk Psikoloji Dergisi*, S.15 (45), s. 59-76.
- Leichtentritt, Ronit D. ve Rettig, Kathryn D. (2001). "Values Underlying End-Of-Life Decisions: A Qualitative Approach", *Health And Social Work*, S. 26 (3), s. 150-159.
- Lusk, E.J. ve Oliver, B.L. (1974). "American Managers' Personal Value Systems- Revisited", *The Academy of Management Journal*, S. 17 (3), s. 549-554.
- Meriç, Cemil (1997). *Mağaradakiler*, İstanbul.
- Munn, L. Norman (1961). *Psychology The Fundamentals of Human Adjustment*, Fourth Edition, Boston: Houghton Mifflin Company.
- Nauta, A., Carsten, K., Vaart, Taco Van Der (2001). "Social Value Orientation, Organizational Goal Concerns and Intrapersonal Problem-Solving Behavior", *The Journal Of Organizational Behavior*, S. 23 (2), s. 199-213, DOI:10.1002/job.136.
- Öncül, Remzi (2000). *Eğilim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Özen, Yener (2011). "Etik mi? Ahlak mı? Modernite mi? Medeniyet mi? (Değerler Eğitimine Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım)", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.5, s. 63-87.
- Özensel, Ertan (2003). "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer," *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.
- Pinker, S. (1994). *The Language Instinct*. New York: Harper Perennial Modern Classics.
- Roediger, L. Henry' ill, Rushton, J. Philippe, Elizabeth D., Capaldr, Scott G. (1984). *Psychology*, Boston: Little, Brown end Company.
- Rokeach, Milton (1969). *Beliefs, Attitudes, and Values*. San Francisco: Jossey Bass Inc. Publishers.
- Rokeach, Milton (1973). *The Nature of Human Values*, New York: The Free Press.
- Schwartz, H. Shaloom (1994). "Are There Universal Aspects in The Content And Structure Of Values?" *Journal of Social Issues*, S. 50, s. 19-45, <http://dx.doi.org/10.1111/j.15404560.1994.tb01196.x>.
- Schwartz, H. Shaloom ve BİLSKY W. (1987). "Toward A Universal Psychological Structure Of Human Values", *Journal of Personality and Social Psychology*, S. 53, s. 550-562.
- Skinner Burrhus Frederic (1976). *About behaviorism*. New York, Random.
- Skinner, B. F. (1971). *Beyond free domand dignity*. New York: Knopf.
- Skinner, B.F. (2001). "The Design of Cultures". *Behavior and Social Issues*, S.11 (1), s.4-13.
- Smelser, N.J. (1963). *Theory Of Collective Behaviour*, New York: The Free Press of Clencoe.
- Spengler, Joseph J. (1953). "Sociological Value Theory, Economic Analyses and Economic Policy", *(Papers and Proceedings of the Sixty-fifth Annual Meeting of the American Economic Association)*, *The American Economic Review*, S. 43 (2), s. 340-349.
- Şahin, Ali (2010). "Örgüt Kültürü-Yönetim İlişkisi ve Yönetmel Etkinlik", *Maliye Dergisi*, S. 159, s. 21-35.
- Ullrich, Robert A. (1972), *A Theoretical Model of Human Behavior in Organizations*, General Learning Press.
- Williams, R. M. J. (1979). "Change and Stability in Values and Value Systems", B. Barber ve A. Inkeles (Eds.), *Stability and Change*, Boston: Little, Brown, 123-159.
- Yapıcı, Asım ve Zengin, Zeki Salih (2003). "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Değerler Eğitimi Dergisi*, S. 1 (4), s. 173-206.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SAHİP OLDUKLARI DEĞERLERİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ

Zeliha KOÇ*, Zeynep SAĞLAM**, Neslihan DUMAN, Merve ŞAHİN, Özlem ALTUN,
Metin Baki KAYA

ÖZET

Amaç: Bu çalışma üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerleri etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Yöntem: Bu araştırma Samsun İlinde Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı iki öğrenci yurdunda kalmakta olan 435 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirleyici 25 soruluk bir anket formu ile Altunay ve Yalçınkaya (2011) tarafından geliştirilmiş olan Değerler Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Bu ölçek 3 alt boyut ile (Geleneksel değerler, Evrensel değerler, Hedonistik değerler), 38 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdellik hesaplaması, one-way ANOVA, student t testi, Tukey testi kullanılmıştır.

Bulgu: Bu çalışmada öğrencilerin %45.5'inin koruyucu, %21.4'ünün demokratik ve %16.3'ünün otoriter aile yapısına sahip oldukları belirlenmiş olup yaş ortalamaları 20.0 ± 1.7 'dir. Bu çalışmada öğrencilerin geleneksel değer ortalaması 3.83 ± 0.81 , evrensel değer ortalaması 3.80 ± 0.85 , hedonistik değer ortalaması 3.90 ± 0.90 olarak saptandı.

Sonuç ve öneriler: Bu çalışmada öğrencilerin en düşük ortalama puana sahip değer alanlarının evrensel (topluma faydalı olma, dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma, sorgulama, değişim, açık görüşlülük, estetik, eşitlik, eleştiriye açık olmak, empati, esneklik, kişisel gelişim, yaratıcılık, insan haklarına saygı, işbirliği, vb) ve en yüksek ortalama puana sahip değer alanlarının ise hedonistik değerler (özgürlük, başarı, heyecan, hırslılık, rahat bir yaşam ve zevk vb) olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, evrensel, geleneksel, gençlik, üniversite.

DETERMINATION OF FACTORS EFFECTING THE VALUES OWNED BY UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

Aim: This descriptive study was performed in order to determine the factors effecting the values owned by university students.

* Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

** Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Method: This research was performed with the participation of 435 university students staying at two dormitories which are bound to institution of credit and dormitories in city of Samsun. The data was collected by researchers with the help of survey form consisting of 25 questions which were prepared in line with the literature and which determine the socio-demographical properties of students and values scale developed by Altunay and Yalçınkaya (2011). This scale is a 5 likert type scale consisting of 3 sub dimensions (traditional values, universal values, hedonistic values) and 38 items. The data was evaluated by percentage calculation, one-way ANOVA, student t test, and Tukey test.

Findings: In this study, it was understood that 45.5% of the students belong to conservative families, 21.4% of them belong to democratic families and 16.3 % of them belong to authoritarian families and their age averages are 20.0 ± 1.7 'dir. In this research the traditional value averages of students were determined as 3.83 ± 0.81 , universal value averages as 3.80 ± 0.85 and hedonistic value averages as 3.90 ± 0.90 .

Result and suggestions: in this study it was determined that lowest average point of students were universal values (being useful for community, caring for world peace, caring for knowledge, being open to scientific attitude/research, questioning, change, aesthetics, equality, being open minded, being open to criticism, having empathy, flexibility, being open to personal development, being creative, respectful for human rights, cooperative, etc...) while highest average points were hedonistic values (freedom, success, enthusiasm, ambition, a comfortable life and pleasure)

Key Words: values, universal, traditional, youth, university

Giriş

Duygu, inanç, tutum, ahlak, etik ve değer gibi öğelerden oluşan duyuşsal boyut hem bireysel hem de toplumsal yaşam için son derece önemlidir (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009). Birey çocukluk döneminden itibaren bilişsel ve emosyonel değişim ile birlikte çeşitli yollarla değerler sistemini oluşturmaya başlar. Bireyin yetiştiği ailede değerlerin oluşumunda büyük paya sahiptir. Bu doğrultuda yeni doğmuş bir çocuk önce ailesinin sonra kendi toplumunun ve diğer toplumların değerlerini bilişsel, davranışçı ve sosyal öğrenme yöntemleriyle içselleştirmeye başlar (Bulut, 2012). Bazı kültürlerde okul çağı öncesinde çocuğun ödül ve ceza sistemi ile değerlerinin oluşumu sağlanırken, çocuğun aile dışı yaşamı ilk kez tanıdığı okul döneminde de çok sıkı bir disiplinle karşı karşıya gelmesi, değerlerin şekillenmesi üzerinde etkili olmaktadır.

Değer bireyin düşünce, tutum, alışkanlık ve amaçlarına yönelik olarak yaşamına yön verir. Değerler bireyin kültürel ve sosyal yaşantısının şekillenmesine etki ederken, kişilerarası ilişkilerin yönlendirilmesinde, bireysel gereksinimlerin belirlenmesinde ve karşılanmasında da son derece etkilidir. Değerlerin oluşumunda bireyin yaşam deneyimleri son derece önem taşımaktadır. Bireyin yaşamını etkileyen ve varoluşuna anlamlı katkıda bulunan değerler, bireyin hayatına yön verdiği gibi, onun iş yaşamı boyunca karşılaştığı karar verme, problem çözme, iletişim kurma, motivasyon sağlama, kişisel gelişimini sürdürme gibi çeşitli alanlar üzerinde de etkili rol oynamaktadır (Yıldız ve Kapu, 2012).

Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Değer, aynı zamanda bireyin kendi yaşamında neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusunda geliştirdiği inançları, arzu edilen ve edilmeyen yargıları olarak da ele alınabilir. Bir anlamda değer, yaşamı

daha saygın kılmak için oluşturulan yargılardır. Değerler toplumların oluşmasında ve gelişmesinde büyük bir öneme sahiptir. Değer tanımlarında değerlerle bağlantısı en sık vurgulanan kavramlar ise inançlar, eğilimler, normatif standartlar ve amaçlardır. Bu doğrultuda değer, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançlar olarak da tanımlanabilir (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009). Değerler insanların iyiyi, doğruyu ve güzeli tanımlamak için koymuş olduğu ölçütler veya standartlar olarak da ele alınabilir (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009). Dolayısıyla değerler, düşünsel ve davranışsal süreçlerin altında yatan, bireyin değişik durumlarda gösterdiği ve davranışlarına yön veren inançlar olarak da açıklanabilir (Yıldız ve Kapu, 2012).

Değer konusu toplumsal açıdan veya bireysel açıdan ele alınabildiği gibi kültürel açıdan da ele alınabilir. Değerler bir ülkenin sahip olduğu kültür içerisinde önemli bir yere sahiptir. İnsan değerlerinin oluşmasında kültürün, toplumsal kuralların büyük etkisi bulunmaktadır. Yani kişinin bulunduğu kültür, ona bazı değerleri öğretmektedir. Ancak kişinin değerleri, toplumsal yapı içindeki konumuna ve deneyimlerine göre değişebilmektedir. Aynı toplumda yaşayan, aynı kültürel özelliklere sahip insanların farklı davranış kalıplarını göstermeleri, farklı kişisel değerlere sahip olmaları bu durumdan kaynaklanmaktadır. Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir. Değerler; aile tutumları, davranışları, kültürel ve dini etkiler, eğitim-öğretim sistemi, düşünceler, sosyal ilişkiler, deneyimler, çocuklukta alınan disiplin yolu ile gelişir. Dolayısıyla kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenir veya kişi yada grup tarafından beğenilen her şey değerdir (Özensel, 2003).

Schwartz (1994) değerleri kişinin hayatına yol gösterici ilkeler olarak tanımlamaktadır. Değerler insanların kendi ilgilerini geliştirmelerini güdüleyen değerler ile birlikte, diğer insanların ve doğanın huzur ile mutluluğunu koruma ve geliştirmeye yönelik değerleri de içermektedir. Schwartz (1992) değer kavramıyla ilgili olarak ayrıca şu özellikleri de belirtmiştir:

- Değer bir kavram veya inançtır
- Değer, arzu edilir sonuç durum veya davranışlarla ilişkilidir
- Değer belirli (özel) durumları aşar
- Değer, davranış ve olayların seçimi veya değerlendirilmesinde yol göstericidir
- Değerler göreceli önemleri açısından sıralanırlar

Schwartz (1994) 10 farklı değer tipi belirlemiş ve farklı kültürlerin kendine ait değerlerinin 10 farklı değer tipinden biri içerisinde yer alacağını ileri sürmüştür. Schwartz (1992) değerleri; güç, başarı, hedonizm, güdüleme ve özdenetim gibi bireyselliğe yönelik değerler; cömertlik, gelenek ve konformite gibi kolektivizme yönelik değerler; evrenselcilik ve güvenlik değerlerini ise ikisinin karışımı değerler olarak sınıflamıştır.

Günümüzde, bireylerden beklenen bilgi toplumuna uyum sağlamalarıdır. Bu konuda onlara yardımcı olabilecek üç değer alanı ise geleneksel (adil olmak, güvenlik, dostluk, ahlaki tutarlılık, güven, saygı, sadakat, sorumluluk), hedonistik (özgürlük, başarı, heyecan, rahat bir yaşam) ve evrensel değerler (dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma) olarak özetlenebilir. Tüm dünyayı ve insanlığı ilgilendiren değerleri evrensel değerler; belli uluslara ilişkin, o ulusun duygularını ifade eden, sosyal dayanışmanın önemini vurgulayan değerleri geleneksel değerler; bireyselliği ön plana çıkaran değerleri ise hedonistik değerler olarak tanımlamak mümkündür (Altunay ve Yalçınkaya 2011).

Geleneksel değerler, bireyin, toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesini sağlayan değerlerdir. Bu değerler bireylerin, kendilerine toplum tarafından sunulan örf, adetler ve geleneklere bağlılıklarını ifade eder. Evrensel değerler ise başkalarının gelişimi ile ilgilidir. Evrensel değerlerin temelinde, dünyaya gelen her insanın yaşamına saygı duyulmasının gerekliliği vardır. Evrensel değerler aynı zamanda gerçeğe, bilgiye ve eleştirel düşünceye önem veren, bireyler tarafından önemsenen değerlerdir. Hedonistik değerleri benimsemiş bireyler ise sosyal yaşamın odağına kendilerini koyarlar ve haz aldıkları olguları benimserler (Altunay ve Yalçınkaya 2011).

Değerlerin bireyin dünyayı ve kendisini algılamasında ve toplumsal yaşam içinde uygun bir tutum geliştirmesinde önemli bir etkisi bulunmasına karşın bilimsel olarak yeterince ele alınmamıştır. Bu çalışma üniversite öğrencilerinin sahip oldukları değerleri etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin, evrensel, geleneksel ve hedonistik değerlere ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Üniversite öğrencilerinin değerlere ilişkin görüşleri sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir? (yaş, cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne mesleği, baba mesleği, yaşadığı yerleşim birimi, gelir durumu, sosyal güvence durumu, aile yapısı, sosyal ilişkileri vb)

Gereç ve Yöntem

Bu araştırma Samsun İlinde Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı iki öğrenci yurdunda kalmakta olan 435 üniversite öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini belirleyici 25 soruluk bir anket formu ile Altunay ve Yalçınkaya (2011) tarafından geliştirilmiş olan Değerler Ölçeği kullanılarak toplanmıştır (Altunay ve Yalçınkaya 2011). Bu ölçek 3 alt boyut ile (Geleneksel değerler, Evrensel değerler, Hedonistik değerler), 38 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Likert tipi beşli derecelendirme ölçeği; (1) Önemsiz, (2) Az önemli, (3) Orta derecede önemli, (4) Önemli, (5) Çok önemli seçeneklerinden oluşmuştur. Geleneksel değerler alt ölçeği (17, 20, 25, 28, 16, 29, 30, 19, 14, 27, 21, 15, 18, 24, 22, 23, 33, 31, 34, 26. maddeler); adil olmak, güvenlik, dostluk, ahlaki tutarlılık, güven, saygı, sadakat, sorumluluk, yeterlilik, liderlik, statü ve tanınma/takdir edilme gibi değerleri kapsamaktadır. Evrensel değerler alt ölçeğinde (2, 3, 4, 5, 6, 1, 7, 9, 10, 11, 12, 13. maddeler); topluma faydalı olma, dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma, sorgulama, değişim, açık görüşlülük, estetik, eşitlik, eleştiriye açık olmak, empati, esneklik, farklı olabilmek, kişisel gelişim, yaratıcılık, insan haklarına saygı, işbirliği, takım çalışması, toplumsal etkinlikler ve medya okur-yazarlığı gibi değerler yer almaktadır. Hedonistik değerler alt ölçeğinde ise (8, 32, 36, 37, 35, 38. maddeler) özgürlük, başarı, heyecan, hırslılık, rahat bir yaşam ve zevk gibi değerlerden oluşmaktadır. Veriler analiz edilirken kullanılan ölçek aralıkları şunlardır: 1: 1.00-1.79 (önemsiz), 2: 1.80-2.59 (az önemli), 3: 2.60-3.39 (orta derecede önemli), 4: 3.40-4.19 (önemli), 5: 4.20-5.00 (çok önemli). Veriler 15.0 SPSS istatistik paket programı ile yüzdelik hesaplaması, one-way ANOVA, student t testi, Tukey testi yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Bu çalışmada öğrencilerin %27.4'ünün sağlık bilimleri, %29.4'ünün fen bilimleri, %43.2'sinin eğitim bilimleri ile ilgili bir bölümde öğrenim gördüğü, %61.6'sının 1. sınıf, %20.0'inin 2. sınıf, %11.0'inin 3. sınıf ve %7.4'ünün 4. sınıfta okuduğu, %57.5'ini kız, %42.5'ini erkek öğrencilerin oluşturduğu belirlenmiş olup, yaş ortalamaları 20.0 ± 1.7 'dir.

Öğrencilerin %51.3'ünün annesinin, %40.0'inin babasının ilköğretim mezunu olduğu, %88.0'inin annesinin ev hanımı ve %26.2'sinin babasının emekli olduğu, %37.5'inin ailesinin ilçede, %37.0'inin ilde ve %25.5'inin köyde yaşadığı, %68.0'inin çekirdek aile yapısına, %32.0'inin geniş aile yapısına sahip olduğu, sosyo-ekonomik yönden değerlendirildiğinde %61.6'sının ailesinin gelirlerinin giderlerine eşit olduğu, %31.5'inin gelirlerinin giderlerinden az olduğu ve %6.9'unun gelirlerinin giderlerinden fazla olduğu, öğrencilerin %86.9'unun sosyal güvencesinin bulunduğu belirlendi.

Bu çalışmada aile yapılarını öğrencilerin %45.5'inin koruyucu, %21.4'ünün demokratik, %16.3'ünün otoriter olarak tanımladığı, %63.4'ünün evde kendisine ait bir odasının olduğu, %79.3'ünün kendi odalarında yalnız zaman geçirmekten hoşlandığı, boş zamanlarını öğrencilerin %55.9'unun müzik dinleyerek, %50.8'inin arkadaşlarıyla bir araya gelerek, %38.2'sinin gezerek, %35.9'unun kitap okuyarak, %24.8'inin sinema ve tiyatroya giderek, %27.6'sının televizyon izleyerek, %19.1'inin spor yaparak değerlendirdiği, arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkilerini öğrencilerin %53.8'inin iyi, %32.9'unun çok iyi, %12.0'inin orta ve %1.4'ünün kötü olarak tanımladığı, %16.3'ünün sigara kullandığı, %14.0'inin alkol aldığı, %63.7'sinin egzersiz yaptığı ve egzersiz sıklıklarının %48.0'inin düzenli ve %16.6'sının haftada 3 gün, %13.7'sinin her gün olarak ifade ettiği, öğrencilerin %56.8'inin kendilerini saygılı, %49.2'sinin anlayışlı ve yardımsever, %48.0'inin samimi ve dürüst, %44.4'ünün sakin ve iyimser, %42.3'ünün neşeli ve uyumlu, %33.8'inin inatçı ve %23.2'sinin soğukkanlı olarak tanımladığı belirlendi.

Bu çalışmada öğrencilerin geleneksel değer ortalaması 3.83 ± 0.81 , evrensel değer ortalaması 3.80 ± 0.85 , hedonistik değer ortalaması 3.90 ± 0.90 olarak belirlendi. Bu çalışmada öğrencilerin en düşük ortalama puana sahip değer alanlarının evrensel değerler (topluma faydalı olma, dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma, sorgulama, değişim, açık görüşlülük, estetik, eşitlik, eleştiriye açık olmak, empati, esneklik, farklı olabilmek, kişisel gelişim, yaratıcılık, insan haklarına saygı, işbirliği, takım çalışması, toplumsal etkinlikler ve medya okur-yazarlığı gibi değerler) ve en yüksek ortalama puana sahip değer alanlarının ise hedonistik değerler (özgürlük, başarı, heyecan, hırslılık, rahat bir yaşam ve zevk gibi değerler) olduğu belirlenmiştir.

Ölçeğin geleneksel, evrensel ve hedonistik değerler alt boyutlarına ilişkin Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları ise sırasıyla 0.93, 0.88, 0.82 olarak saptandı. Ayrıca geleneksel değerler alt ölçeği puan ortalamasının aile yapısını aşırı ilgili olarak tanımlayanlarda yüksek, sosyal ilişkilerini kötü olarak tanımlayanlarda düşük olduğu; evrensel değerler alt ölçeği puan ortalamasının babası üniversite mezunu olanlarda düşük, sosyal ilişkilerini orta olarak tanımlayanlarda ve çekirdek aile yapısına sahip olanlarda yüksek olduğu; hedonistik değerler alt ölçeği puan ortalamasının aile yapısını aşırı ilgili olarak tanımlayanlarda, annesi ortaokul ve lise mezunu olanlarda ve düzenli olarak spor/egzersiz yapanlarda yüksek olduğu belirlendi.

Tartışma

Değer bireye saygınlık kazandırma özelliği olan, toplumun yargılarına ve kişisel görüşlerine göre güzel, iyi, doğru olan, ulaşılmak istenen, savunulan subjektif nesnedir. İnsanları keşfedip onları anlayabilmek için değer kavramının ve insanların değer algılarının farkında olmak son derece önemlidir. Değişik ırk, etnik grup ve geçmişe sahip insanlar birbirlerinin değer sistemlerini anlarırsa, birbirlerine daha anlayışlı ve daha toleranslı yaklaşabilirler. Bununla birlikte bireyin en çok benimsediği değerler, bireylerin yaşam tarzını da etkilemektedir. Bu çalışmada öğrencilerin geleneksel değer ortalaması 3.83 ± 0.81 , evrensel değer ortalaması 3.80 ± 0.85 , hedonistik değer ortalaması 3.90 ± 0.90 olarak belirlendi. Ayrıca bu araştırmada öğrencilerin en düşük ortalama puana sahip değer alanlarının evrensel değerler (topluma faydalı olma, dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma, sorgulama, değişim, açık görüşlülük, estetik, eşitlik, eleştiriye açık olmak, empati, esneklik, farklı olabilmek, kişisel gelişim, yaratıcılık, insan haklarına saygı, işbirliği, takım çalışması, toplumsal etkinlikler ve medya okur-yazarlığı gibi değerler) ve en yüksek ortalama puana sahip değer alanlarının ise hedonistik değerler (özgürlük, başarı, heyecan, hırslılık, rahat bir yaşam ve zevk gibi değerler) olduğu belirlenmiştir. Türkiye’de üniversite gençliğinin sahip oldukları değerleri belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar farklılık göstermekle birlikte, genel olarak literatürde gençler tarafından özerklik, başarı, kendini geliştirme gibi bireyci değerlerin vurgulandığı bildirilmiştir (Özdemir ve Koruklu 2011).

Öğretmen adaylarının sahip oldukları değerleri belirlemeye yönelik olarak yapılan bir çalışmada, katılımcıların geleneksel, evrensel ve hedonistik değer alanlarına yüksek düzeyde önem verdikleri belirtilmiştir (Altunay ve Yalçınkaya, 2011). Yıldız ve Kapu’nun (2012) yapmış olduğu araştırmada ise öğrenciler arasında paylaşılan değerler analiz edilmiş ve sırasıyla güvenlik, yardımseverlik, evrensellik, geleneksellik, güç-başarı ve hazcılık değerlerinin yüksek düzeyde benimsendiği; bayanların baylara göre yardımseverlik (sadık, dürüst, bağışlayıcı), geleneksellik (ılımlı, alçak gönüllü, geleneklere saygılı), güvenlik (toplumsal düzen, ulusal güvenlik) ve evrensellik değerlerine daha fazla önem verdikleri saptanmıştır.

Bulut’un çalışmasında ise (2012) öğrencilerin sırasıyla: adalet-eşitlik, sevgi, saygı, dürüstlük, ahlaki ve dinî değerler, cesaret, saygınlık-erdem, güven, kişisel özellikler, hoşgörü, başarı-çalışma, sadakat, özgürlük, huzur, aile, kurallara bağlılık, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerini tercih ettikleri, en çok tercih edilen değerlerin adalet, dürüstlük ve eşitlik olduğu belirtilmiştir. Altıntaş’ın (2005) yapmış olduğu çalışmada ise gençler açısından en önemli görülen değer ifadelerinin sırasıyla “kişisel gelişim, “kendine saygı duymak” ve “heyecan dolu” yaşamak olduğu, en düşük öneme sahip değer ifadesinin ise “ait olma duygusu olduğu” bildirilmiştir. Zavalı (2014) üniversite öğrencilerinin değer algısını belirlemek üzere yapmış olduğu araştırması sonrasında, öğrencilerin değer önceliklerinin sırasıyla dini, ahlaki, sosyal, siyasi, estetik, teorik-bilimsel ve ekonomik değerler şeklinde sıralandığını ifade etmiştir. Bu konuda yapılan diğer bir çalışmada ise öğrencilerin geleneksellik değeri dışındaki bütün değer yönelimleri ile mutluluk arasında ilişki bulunduğu; hazcılık, evrenselcilik ve iyilikseverlik değerlerinin mutluluğu yordamada en güçlü değer yönelimi olduğu, bu durumun Türk toplumunda bireylerin batının kültürel değerlerinden, tutumlarından ve davranışlarından etkilenmesiyle ilişkili olabileceği bildirilmiştir (Özdemir ve Koruklu, 2011).

Bu çalışmada geleneksel değerler alt ölçeği puan ortalamasının aile yapısını aşırı ilgili olarak tanımlayanlarda yüksek, sosyal ilişkilerini kötü olarak tanımlayanlarda düşük olduğu;

evrensel değerler alt ölçeği puan ortalamasının babası üniversite mezunu olanlarda düşük, sosyal ilişkilerini orta olarak tanımlayanlarda ve çekirdek aile yapısına sahip olanlarda yüksek olduğu; hedonistik değerler alt ölçeği puan ortalamasının aile yapısını aşırı ilgili olarak tanımlayanlarda, annesi ortaokul ve lise mezunu olanlarda ve düzenli olarak spor/egzersiz yapanlarda yüksek olduğu belirlendi.

Dilmaç, Deniz ve Deniz'in (2009) üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile değer tercihlerini belirlemeye yönelik olarak yapmış oldukları çalışmada ise öğrencilerin öz anlayış puanları ile değerler ölçeğinin başarı, hazcılık, öz denetim ve uyarılma, evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik alt boyutları arasında pozitif ilişki olduğu; bu araştırmadan elde edilen bulgulara karşın cinsiyet değişkenine göre değerlerin alt boyutları arasında anlamlı bir fark bulunduğu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla hazcılık, özyönelim, evrenselcilik, iyimserlik, gelenek ve güvenilirlik değerlerine; erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere oranla güç, başarı, uyarılma ve uyma değerlerine daha fazla önem verdikleri bildirilmiştir. Bununla birlikte bu araştırmada öğrencilerin okudukları sınıflara göre değer tercihleri yönünden anlamlı fark bulunmamış olmasına karşın Dilmaç ve arkadaşları değer tercihlerinin sınıf değişkenine göre, değerler ölçeği alt boyutlarından öz denetim, evrensellik, yardımseverlik ve güvenlik alt boyutlarının puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaştığını, üçüncü sınıf öğrencilerin puan ortalamalarının birinci sınıf öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek bulunduğunu bildirmişlerdir.

Altunay ve Yalçinkaya'nın (2011) çalışmasında öğrencilerin cinsiyet, yaş, mezun oldukları lise türü ve katıldıkları sosyal etkinlik sayısına göre değer alanlarında anlamlı farklılıklar bulunduğu bu çalışmadan elde edilen araştırma bulgularına karşın; anne ve baba eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi değişkenlerine ilişkin puanlarda anlamlı farklılık bulunmadığı bildirilmiştir ($p>0,05$) (Altunay ve Yalçinkaya, 2011). Bulut'un (2012) çalışmasında öğrencilerin cinsiyetlerine göre değer eğilimlerinin, iyilikseverlik, uyarılma, uyma ve güvenlik alt ölçeklerinde farklılaştığı, erkek öğrencilerin uyarılma eğilimlerinin kız öğrencilerin uyarılma eğilimlerinden daha yüksek olduğu, kız öğrencilerin iyilikseverlik, uyma ve güvenlik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Coşkun ve Yıldırım (2009) ise yapmış oldukları çalışmada anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve yaşanan yer değişkenlerine göre değer tercihlerinde anlamlı fark bulunmadığını ve değerleri aynı düzeyde benimsediklerini belirtmişlerdir.

Bacanlı (2009) yapmış olduğu çalışmada cinsiyetler açısından kızların evrensel ve barışçı değerlere daha çok önem verirken, erkeklerin geleneklere bağlılık ve dindar olmaya değer verdiklerini bildirmiştir. Bununla birlikte gençlerin sahip oldukları ilk beş değerın sırasıyla iç huzur, anlamlı bir yaşam, gerçek dostluk, aile güvenliği ve sosyal adalet olduğunu, son beş değerın ise, otorite sahibi olmak, sosyal güç sahibi olmak, zengin olmak, heyecanlı bir yaşam ve zevk olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmada üniversite öğrencilerinin önce bireysel, sonra toplumsal değerlere önem verdikleri, buna karşılık toplumda otorite sahibi veya güç sahibi olmak istemedikleri, zengin olmayı önemsemedikleri erkeklerin "geleneklere saygı" değerini kızlardan daha çok önemsedikleri, kızların kendilerini erkek egemen toplumda baskı altında hissettikleri, bu durumun değişmesini bekledikleri, özgür olmak istedikleri, kendilerine saygı duyulmasını arzu ettikleri, olgun sevgi ve gerçek dostluk bekledikleri, barış içinde güzel bir dünyaya sahip olmak istedikleri bildirilmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin ailelerinin gelir düzeyi ve yaşadıkları yerleşim birimi ile değer yönelimleri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Araştırma bulgularını destekler nitelikte Altunay ve Yalçınkaya'nın (2011) yapmış olduğu çalışmada da öğrencilerin değerleri ile yaşadıkları yerleşim yeri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Buna karşın Koca'nın (2009) yapmış olduğu çalışmada, ortalama aylık harcama düzeyi düşük grupların, daha yüksek olan gruplara göre "evrensellik" değerine, yani dünya barışı, kardeşlik, huzur, eşitlik gibi konulara daha çok önem verdikleri belirtilmiştir.

Bu çalışmada öğrencilerin sahip oldukları kişilik özellikleri ile değer seçimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamış olmasına karşın, Çalışkur'un (2010) yapmış olduğu çalışmada üniversite öğrencilerinin yaşam değerleri (aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarı hissi, bilgelik, eşitlik, heyecanlı bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, mutluluk, olgun sevgi, özgürlük, rahat bir yaşam, sosyal onay, ulusal güvenlik, zevk, bağımsızlık, bağışlayıcılık, cesaretli olma, dürüstlük, entelektüellik, geniş görüşlü olma, hayal gücü kuvvetli olma, hırslı olma, itaatkarlık, kendini kontrol etme, kibarlık, mantıklı olma, neşeli olma, sevecenlik, sorumluluk sahibi olma, temizlik, yardımseverlik) ile kişilik özellikleri arasında ilişki olduğu sadece gerçek dostluk ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı bildirilmiştir (Çalışkur, 2010).

Değerler hem toplumdaki topluma, hem de zaman içinde değişmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin ölçeğin tamamından elde edilen puan ortalamalarının yüksek olduğu, değerler alt ölçek düzeyinin "önemli" olarak belirlendiği, en yüksek ortalama puana sahip değer alanının hedonistik değerler, en düşük ortalama puana sahip değer alanının evrensel değerler olduğu görülmüştür. Bu sonuç küreselleşmenin etkisi altında olan toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve politik yapısının değişmesi ile yorumlanabilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada öğrencilerin en düşük ortalama puana sahip değer alanlarının evrensel (topluma faydalı olma, dünya barışı, bilgiye önem vermek, bilimsel tutum/araştırma, sorgulama, değişim, açık görüşlülük, estetik, eşitlik, eleştiriye açık olmak, empati, esneklik, kişisel gelişim, yaratıcılık, insan haklarına saygı, işbirliği, vb) ve en yüksek ortalama puana sahip değer alanlarının ise hedonistik değerler (özgürlük, başarı, heyecan, hırslılık, rahat bir yaşam ve zevk vb) olduğu belirlenmiştir.

Ülkenin ve toplumun geleceğini şekillendirecek olarak gençlerin, özel ve mesleki yaşamlarında onları başarıya götürecek değerleri kazanmalarında farkındalık düzeylerinin artırılması son derece önemlidir. Bu doğrultuda geleneksel, evrensel ve hedonistik değerler arasındaki ilişkileri görebilecek, kendi kültürünü koruyarak evrensel kültürün gelişmesine katkıda bulunabilecek gençlerin yetiştirilebilmesi için düzenlemeler yapılması ve eğitim politikaları oluşturulması son derece önemlidir. Bununla birlikte, farklı sosyal etkinliklere katılmanın, bireyin hem kişisel hem de sosyal gelişimini ve doğal olarak evrensel ve hedonistik değer algılarını olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Gençlerin sahip oldukları değerler konusunda genellemeler yapılabilmesi için çalışmanın daha geniş bir örneklem üzerinde tekrarlanması, evrensel değer algısını etkileyen sosyal değerlerin neler olduğunu belirlemek üzere ileri araştırmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Altıntaş, M. Hakan (2005). "Türk Üniversite Öğrencileri İle Ebeveylelerinin Tüketici Olarak Önem Verdiği Değerler ve Diğer Ülke Tüketicileri ile Karşılaştırılması", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6, S.2, s. 1-14.
- Altunay Esen, Yalçınkaya Münevver (2011). "Öğretmen Adaylarının Bilgi Toplumunda Değerlere İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, C. 17, S. 1, s. 5-28.
- Bacanlı, Hasan (1999). "Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri", *Güz*, S.1, s.597.
- Bulut, S. Sarıcı (2012). "Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* S.1/3, s. 216-238.
- Coşkun, Yemliha, Yıldırım, Adem (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.1, s.311-328.
- Çalışkur, Ayşem (2010). "Türk Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Değerleri ve Kişilik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.3, s.109-142.
- Dilmaç, Bülent, Deniz, Metin, Deniz, M. Engin (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Öz-anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C.7, s. 9-24.
- Koca, Ayşe İpek (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Değerleri ve Bireysel Özellikleri İle Kariyer Tercihleri Arasındaki İlişki: Çukurova Üniversitesi'nde Bir Araştırma*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adana.
- Özdemir, Yalçın, Koruklu, Nermin (2011). "Üniversite Öğrencileri Arasında Değerler ve Mutluluk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.VIII, S.1, s.190-210.
- Özensel, Ertan (2003). "Sosyolojik bir olgu olarak değer", *Değerler Eğitimi Dergisi*, S.1 (3), s.217-239.
- Schwartz, H. Shalom (1992). "Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in experimental social psychology*, Vol. 25, pp. 1-65.
- Schwartz, H. Shalom (1994). "Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values?" *Journal of Social Issues*, Vol.4, pp.19-45.
- Yıldız, Selahattin, Kapu, Hüsnü (2012). "Üniversite Öğrencilerinin Bireysel Değerleri İle Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişki: Kafkas Üniversitesi'nde Bir araştırma", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.3, S.3, s.39-66.
- Zavalsız, Y. Sinan (2014). "Üniversite Öğrencilerinin Değer Algısı", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Vol. 9/2,pp.1740-1762.

Tablo 1 Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı (N=435)

ÖZELLİKLER		n	%
Okudukları bölümler	Sağlık bilimleri	119	27.4
	Fen bilimleri	128	29.4
	Sosyal bilimler	188	43.2
Sınıfı	1.sınıf	268	61.6
	2.sınıf	87	20.0
	3.sınıf	48	11.0
	4.sınıf	32	7.4
Cinsiyeti	Kız	250	57.5
	Erkek	185	42.5
Anne eğitim düzeyi	Okur-yazar değil	35	8.0
	Okur-yazar	46	10.6
	İlkokul	223	51.3
	Ortaokul	63	14.5
	Lise	47	10.8
	Üniversite	21	4.8
Baba eğitim düzeyi	Okur-yazar değil	7	1.6
	Okur-yazar	11	2.5
	İlkokul	174	40.0
	Ortaokul	87	20.0
	Lise	103	23.7
	Üniversite	53	12.2
Yaşadığı yerleşim birimi	İl	161	37.0
	İlçe	163	37.5
	Köy	111	25.5
Sosyo-ekonomik durum	Gelir giderden az	137	31.5
	Gelir gidere eşit	268	61.6
	Gelir giderden fazla	30	6.9
Aile tipi	Geniş aile	139	32.0
	Çekirdek aile	296	68.0
Aile yapısı	Otoriter aile	71	16.3
	İlgisiz aile	10	2.3
	Koruyucu aile	198	45.5
	Demokratik aile	93	21.4
	Aşırı ilgili aile	42	9.7
	Diğer	21	4.8

Tablo 2 Öğrencilerin Değerler Ölçeği Puan Ortalamaları

Ölçeğin Alt Boyutları	Ortalama±Standart Sapma	α
Geleneksel değerler	3.83±0.81	0.93
Evrensel değerler	3.80±0.85	0.88
Hedonistik değerler	3.90±0.90	0.82

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE MODERNİTE 3.OTURUM

YOUTH AND CULTURAL MODERNITE 3.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ali YILMAZ

ERASMUS PROGRAMIYLA TÜRKİYE'YE GELEN YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLERİN TÜRK KÜLTÜRÜ VE YAŞAYIŞI HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Bayram ÖZER¹, Volkan DURAN², Sinem HIZLI³, Gonca ÇINAR⁴

ÖZET

Avrupa Birliği Hayatboyu Öğrenme Programı kapsamında yükseköğretim alanında sağlanan hibe desteklerinden birisi olan Erasmus+, 2014-2020 yılları arasında kapsamaktadır. Erasmus+ Programı, eğitim, gençlik ve spor alanlarında yeni ihtiyaçlara yönelik Avrupa 2020 Stratejisi hedeflerine uygun olarak farklı sektörler arasında işbirliğini teşvik eden daha etkili araçlar sunmayı amaçlamaktadır. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitiminde kalitenin artırılması, eğitim ve öğretimde işbirliğinin sağlanması ve uluslararası boyutunun güçlendirilmesi ile dil çeşitliliği ve kültürlerarası farkındalığı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda araştırmanın amacı Erasmus değişim programıyla Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesine gelen Erasmus öğrencilerinin Türk kültürü ve tarihi açısından kazandıkları farkındalıkları; bilgi ve gözlemleri hakkında yüz yüze görüşme yoluyla bilgi toplamaktır. Araştırmanın ilk aşamasında uygulanan bilgi formuyla Erasmus öğrencilerinin Türkiye'de katıldıkları kültürel ve sosyal faaliyetler, kişisel bilgileri, arkadaş çevreleri gibi konularda bilgi toplanmıştır. İkinci kısmında birebir görüşme yoluyla Türkiye hakkında tarihi yerler, öğrendikleri cümleler ve kelimeler, edindikleri arkadaşlar, kazandıklarını düşündükleri farkındalıklar gibi konular hakkındaki görüşleri ve izlenimleri alınarak, bilgi formlarıyla beraber bu görüşmeler nitel olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda Samsun'da uygulanan Erasmus değişim programının kültürler arası farkındalık yaratma ve Türk kültürünü aktarma konusunda yeni geliştirmeler ve etkinliklerle geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erasmus Öğrenim Hareketliliği, Kültüre Değişim, Üniversite Öğrencileri ve Kültürel Mirasımız, Kültürlerarası Farkındalık

THE VIEWS OF ERASMUS STUDENTS IN TURKEY ABOUT THE TURKISH CULTURE AND LIFESTYLE

ABSTRACT

Erasmus+ which is one of the grants provided by European Union Lifelong Learning Programme in the field of higher education covers the period between the years of 2014-2020. Erasmus+ aims to provide more effective tools which promote cooperation between different sectors in the direction of new requirements for fields of training, youth and sport in accordance with the objectives of the Europe

¹ Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

² Arş. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

³ Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi .

⁴ Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi .

2020 Strategies. This program aims to provide beneficiaries with enhancing the quality of education in undergraduate, graduate and doctoral degrees, ensuring co-operation in education and training, strengthening the international dimension of the program, linguistic diversity and intercultural awareness.

In this direction, the aim of this research is to collect information about exchange students! awareness, knowledge and experience regarding on Turkish culture and history from Erasmus students coming to Samsun Ondokuz Mayıs University. Sampling is purposive sampling and volunteers are selected for the interview. Data was collected through personal information form and semi-structured interview form which was developed by researchers according to the review of literature. Research results show that there should be new improvements and social activities in order to create awareness between cultures among the Erasmus students and to introduce Turkish culture more effectively.

Key Words: Erasmus Student Mobility, Cultural Exchange, University Students and Our Cultural Heritage, Intercultural Awareness

1.Giriş

Bilginin yerellikten uluslararası arenaya taşındığı, paylaşılan birikimlerin rekabetle kaliteye dönüştüğü, bilimsel sınırların hızla ortadan kalktığı, farklılığın zenginlik olarak algılandığı günümüzde, eğitim yeniden tanımlanmakta ve ona daha kapsamlı anlamlar yüklenmektedir. (Ünal, 2011) Eğitim, gelişen teknoloji ve değişen algılar sayesinde günümüzde bireysel olmaktan çok toplumsal bir kavram haline gelmiştir. Öğrenme okul sınırlarını çoktan aşmış, istenilen yer ve zamanda farklı etkileşimlerle sağlanabilmektedir. Bu anlamda Avrupa Birliği Üye ve Program Ülkeleri farklı platform ve alanlarda kalitede iyileştirme ve sürekli eğitimin önemini vurgulama konularında adımlar atmışlardır. Bu programlar genel anlamda kültürel etkileşimi destekleyen programlardır ve öğrencilerin kendi yaşantılarıyla ve çevreyle aktif etkileşimleri sayesinde öğrenme gerçekleşmektedir.

1.1. Erasmus+ yükseköğretim öğrenme hareketliliği

Bu çalışmada “Erasmus+ Yükseköğretim Öğrenme Hareketliliği” programıyla Türkiye’ye gelen üniversite öğrencilerinin Türkiye ile ilgili yaşantıları incelenmiştir. Programların üst çatısı AB Eğitim ve Kültür Programları, Avrupa coğrafyasındaki ülkelerin hem birbirleri ile uyumlu bir biçimde hem de rakiplerinden üstün olacak bir yükseköğretim sistemi oluşturulması hedefi ile 9 Haziran 1999’da Bologna Bildirisi’ni yayımlamış ve Bologna Süreci’ni başlatmıştır. (Ünal, 2011) Türkiye ise 2011 yılında bu anlaşmaya imzasını atmıştır. 2014 öncesi “Hayat Boyu Öğrenme” olarak adlandırılan bu programlar, 2014-2020 arasında yenilenen ismiyle Erasmus+ olarak eğitim, öğretim, spor ve gençlik alanlarında kişilere, yaş ve eğitim geçmişlerine bakılmaksızın yeni beceriler kazandırılması, onların kişisel gelişimlerinin güçlendirilmesi ve istihdam olanaklarının artırılması amaçlamaktadır. Bu programların, çalışmada incelenecek olan alt alanı ise Bireylerin Öğrenme Hareketliliği/ Yükseköğretim Öğrenci ve Personelinin Öğrenme Hareketliliği olarak belirlenmiştir. Bu hareketlilikle Türkiye Yükseköğretim Sistemi’nde örgün eğitim veren Erasmus Üniversite Beyannamesi (EÜB) sahibi bir yüksek öğretim kurumunda kayıtlı öğrenciler bir akademik yıl içinde bir veya iki (3-12 ay arasında) dönemliğine diğer bir Avrupa ülkesi EÜB sahibi yükseköğretim kurumunda değişim öğrencisi olma ve program dahilinde yurtdışında kaldıkları süre için mali destek alma şansına sahip olurlar (Özdem, 2013). Bu programın genel hedefleri; Avrupa Birliği içinde her seviyede eğiti-

mi güçlendirmek, özellikle az konuşulan Avrupa dillerinin yaygınlaşmasını sağlamak; eğitim sırasında işbirliği ve karşılıklı ziyaretleri desteklemek, kültür alışverişini sağlamak; eğitimde yenilikleri desteklemek ve eğitim sektöründe fırsat eşitliği sağlamak olarak sıralanabilir (Yağcı, Çetin, Turhan, 2013).

1.2. Kültürel etkileşim

Kültür sadece var olan değil yeni yaşantıların da nasıl organize edildiğini açıklayan bir kavramdır. Hareketlilik ile başka bir ülkeye giden öğrenciler, gittikleri üniversitede sadece akademik bir yaşantıya sahip olmakla kalmayıp; farklı bir kültüre ve çevreye adaptasyon sürecini de yaşamaktadırlar. Erasmus+ Yükseköğretim Öğrenme Hareketliliği Programı farklı kültürlerden gelen gençlerin diyalog yoluyla kaynaşmasını sağlayarak, saygı, hoşgörü, anlayış ve barışın oluşturulması ve geliştirilmesine destek olmaktadır (Demir, Demir, 2009). Değişim öğrencileri bu etkileşim sürecinde farklı davranışları, alışkanlıkları ve uygulamaları gözlemlemektedirler. Öğrenme faaliyetinin, sosyal bağlam içerisinde ve etkileşim sonucunda gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda (Demir, Demir, 2009), öğrencilerin farklı kültürleri analiz edilip değerlendirilmesinin kendi öğrenme yaşantıları açısından değerli olduğu düşünülmektedir.

Yaşanılan bu süreçte farklı kültürü tanıma ve kültürel adaptasyon bağlamında öğrencilerin yiyecek-içecek, kişilerarası iletişim, birey olma, statüyü koruma gibi genel sorunlar, akademik entegrasyon, tercihler, kaynaklara ulaşma, akademik danışmanlık, sınıf atmosferine uyum, öğretim elemanları ile iletişim gibi eğitimle ilgili sorunlar: bilindik bir çevreden farklı bir çevreye gelindiğinde bireyin duygusal dengesini kaybetmesi kimlik krizi, iletişimin kırılması, davranış bütünlüğü ve sırasının kaybolması gibi kültür şokunun getirdiği sorunları yaşayabileceği söylenebilir (Yağcı, Çetin, Turhan, 2013).

1.3. Sosyal öğrenme

Sosyal öğrenme sisteminde, yeni davranış modelleri kişinin kendi deneyimi veya çevresindekilerin davranışlarını gözlemlemeyle edinilebilir. (Bandura, 1971) Buna göre model almaya dayalı öğrenme birbirine bağlı dört aşamalı bir sürece dayanmaktadır. Bu süreçler şöyle sıralanmaktadır:

1. Dikkat süreci (Attention)
2. Hatırda tutma süreci (Retention)
3. Uygulama veya davranışı meydana getirme süreci (Motor Reproduction)
4. Güdülenme süreci (Motivation)

Bandura (1986), bireyin her şeyi doğrudan öğrenmesine gerek olmadığını, başkalarının deneyimlerini gözleyerek de pek çok şeyi öğrenebileceğini belirtmektedir. Erasmus+ Yükseköğretim Öğrenme Hareketliliği programında da öğrencilerin, kültürel etkileşimleri sırasında sosyal öğrenmeyi gerçekleştirdikleri savunulabilir. Bu çalışmanın amacı Ondokuz Mayıs Üniversitesi'ne 2013-2014, bahar yarıyılı içerisinde Erasmus+ Yükseköğretim Öğrenme Hareketliliği ile gelmiş öğrencilerin Türkiye ve Türkiye kültürü ile ilgili görüşlerini almak ve kültür eğitiminin sosyal öğrenme kuramı süreçleriyle açıklamaktır. Bu temel amaca bağlı olarak aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır:

1. Değişim öğrencilerinin genel profili (demografik özellikleri) nedir?

2. Değişim öğrencilerinin günlük yaşamlarındaki aktiviteleri nelerdir?
3. Değişim öğrencilerinin Türkiye ve Türkiye ile ilgili olgular hakkındaki düşünce ve tutumları nelerdir?

2. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenografi kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşımın odak noktası, öznel deneyimdir. Fenomenolojik yaklaşımda araştırmacı, olaylara ya da fenomenlere hiçbir ön kavram ya da kuramsal düşünce empoze etmeden, birey tarafından yaşandığı gibi anlamaya çalışır. (Yıldız, 2011). Bu açıdan araştırmaya katılan öğrencilerin görüşleri yaşandığı şekliyle anlaşılmaya çalışılmıştır.

3. Evren ve örneklem

Bu çalışma 2013-2014 öğretim yılı, bahar döneminde Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin çeşitli birimlerine Erasmus Değişim Programı ile gelen 9 öğrencinin, Türkiye ve Türkiye kültürü hakkındaki algılarını ve yaşantılarını incelemek üzerinedir. Çalışmanın evrenini Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde değişim öğrencisi olan öğrenciler oluşturmaktadır. Fakat çalışmanın gönüllülük üzerine yapılandırılmış olması sebebiyle örneklem 9 kişiden oluşmaktadır. Örneklem Üniversite bünyesinde aktif olarak çalışmalar yürüten Erasmus Öğrenci Klübü (ESN) ile ulaşılmıştır. Araştırmaya katılanların 4'ü kadın, 5'i erkektir.

4. Veri toplama araçları

Araştırmanın amaçları ve araştırma soruları doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış anket formu kullanılmıştır. Bu formun ilk kısmında öğrencilerin demografik bilgileri ile ilgili sorular sorulurken, diğer kısmında Erasmus Değişim yaşantıları ile ilgili düşüncelerini ve deneyimlerini ortaya çıkaracak sorular yer almaktadır.

5. Verilerin analizi

Sorduğumuz sorulara göre elde ettiğimiz verileri 3 başlık altında inceledik. Bunlar: demografik özellikler, günlük yaşam ve Türkiye'ye yönelik tutum ve davranışlarıdır. Sonuçlar aşağıdaki gibidir.

5.1 Demografik özellikler

Tablo 1: OMÜ Erasmus öğrencilerinin demografik özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Ülke	Eğitim
1	Kadın	24	Polonya	Ebelik
2	Kadın	23	Estonya	Ebelik
3	Erkek	19	Litvanya	Elektrik Mühendisliği
4	Erkek	20	Litvanya	Elektrik Mühendisliği
5	Erkek	23	Montenegro	Grafik Tasarımı
6	Erkek	20	Litvanya	İnşaat Mühendisliği
7	Kadın	19	Litvanya	İşletme
8	Kadın	24	Romanya	İktisat
9	Erkek	21	Çek Cumhuriyeti	Ziraat Mühendisliği

Tablo 1’de görüldüğü üzere 9 kişiden 4 kadın 5 erkek bulunmakta, yaşları 19 ile 24 yaş arası değişmekte çoğu sayısal ağırlıklı bölümlerden ve farklı ülkelerden öğrencilerden oluşmaktadır.

5.2 Günlük yaşam

Tablo 2: OMÜ Erasmus öğrencilerinin Türk arkadaşlarının sayısı

Arkadaş sayısı	Kişi sayısı
8 ve 15 arasında	5
15 ten fazla	4

Tablo 2’de öğrencilerin burada edindiği Erasmus+ öğrencisi arkadaşlarının sayısı görülmektedir. Buradan görülmektedir ki Erasmus Öğrenci Kulübü’nün yaptığı organizasyonlar ve Uluslararası İlişkiler Ofisi’nin yaptığı oryantasyon programları öğrencileri birbirlerine kaynaştırmada oldukça etkili olmuştur.

Tablo 3: OMÜ Erasmus öğrencilerinin arkadaşlarıyla geçirdikleri zaman

Geçirilen zaman	Kişi sayısı
2-3 saat	3
5-8 saat	2
Bütün gün	4

Tablo 3’te Erasmus+ programıyla burada bulunan arkadaşları ile geçirdikleri zaman görülmektedir. Bu verilerden görülmektedir ki öğrencilerin çoğunluğu zamanlarını Erasmus+ arkadaşları ile birlikte geçirmektedirler. Bütün gün diye bir cevap verilmesinin nedeni öğrencilerin aynı yurttaki yaşamaları ve bütün aktivitelere birlikte katılmalarıdır.

Tablo 4: Erasmus+ programıyla burada bulunan arkadaşlarıyla yaptıkları aktiviteler

Aktivite kategorisi	Aktivite türü	Kişi sayısı
Eğlence	Gece hayatı	7
Kültürel	Opera	3
	Sinema	1
	Şehir içi ve şehirlerarası geziler	3
Spor	Kapalı alan oyunları	1
	Fitness	2

Tablo 4’te Erasmus+ programıyla burada bulunan arkadaşları ile yaptıkları aktiviteler yer almaktadır. Burada en çok eğlence tarzı aktiviteleri ve kültürel aktiviteleri yaptıkları görülmektedir. Genellikle ESN’nin düzenlediği bu aktiviteler kişilerarası iletişimi ve etkileşimi sağladığı için değişim öğrencileri tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Bu aktivitelerin yanında az sayıda kişi spor yapmaktadır. Bir kişi birden fazla aktivite yaptığını belirttiği için sonuçlar tablodaki gibidir.

Tablo 5: Türk arkadaşlarının sayısı

Arkadaş sayısı	Kişi sayısı
5 ve 5ten az	7
6-10 arasında	2

Tablo 5'te öğrencilerin Türk arkadaşlarının sayısı görülmektedir. Türk arkadaşlarının sayısının Erasmus+ programıyla burada bulunan arkadaşlarından daha az olduğu görülmektedir. Katılan öğrencilerden biri : "Çok az kişi İngilizce konuşuyor." diye belirtmektedir. Burada kişilerarası iletişimde farklı dilden kaynaklanan problemden dolayı veriler arasında farklılık gözlenmektedir.

Tablo 6: Türk arkadaşlarıyla geçirilen zaman

Geçirilen zaman	Kişi sayısı
Haftada 3 ve 3 saatten az	7
Haftada 3 saatten çok	2

Tablo 6'da Türk arkadaşları ile geçirdikleri zaman belirtilmiştir. Bu zaman Erasmus+ öğrencisi arkadaşları ile geçirdikleri zamanın çok altındadır. Daha önce belirtildiği üzere, dil problemi yine iletişimde önemli bir rol oynamaktadır.

Tablo 7: Türk arkadaşlarıyla yapılan aktiviteler

Aktivite kategorisi	Aktivite türü	Kişi sayısı
Eğlence	Gece hayatı	4
Spor	fitness	1
Kulüp aktiviteleri	Dil kulübü	3
	Esn nin toplantıları	1
Eğitsel aktiviteler	Ders çalışmak	3
Kültürel	Şehir içi seyahat	1

Tablo 7'de öğrencilerin Türk arkadaşları ile yaptıkları aktiviteler görülmektedir. Bu aktivitelerin sayısının Erasmus+ öğrencisi arkadaşları ile yaptıkları aktivitelerden daha az olduğu görülmektedir. Öğrencilerden biri Türk öğrencilerle birlikte ödev yaptıkları için onlarla zaman geçirdiğini söylemiştir.

Tablo 8: Üniversitedeki derslere katılma durumu

Katılma durumu	Kişi sayısı
Bazı derslere katılan	3
Dersi yok (staj öğrencisi)	2
Dil problemi nedeniyle özel uygulama	2
Tamamına katılan	2

Tablo 8'de öğrencilerin üniversitedeki derslere katılma durumları görülmektedir. Staj öğrencilerinin dersleri yoktur, onlar eğitimlerini pratik olarak gerçekleştirmektedirler. Öğrencilerden biri: " Bazı öğretim görevlileri İngilizce konuşmadığı için ödev veriyorlar." diye belirtmektedir. Bu nedenle derslere düzenli olarak katılan öğrenci sayısı azdır.

Tablo 9: Samsun'da yaptıkları aktiviteler

Aktivite kategorisi	Aktivite türü	Kişi sayısı
Eğlence	Gece hayatı	3
Kültürel	Opera	5
	Şehir içi gezi	3
	Tiyatro	1
Eğitsel aktiviteler	Dil kulübü	2
Spor	fitness	3
	Basketbol	1

Tablo 9'da Samsun'da yaptıkları aktiviteler görülmektedir. Öğrencilerin en çok kültürel aktivitelere zaman ayırdıkları görülmektedir.

Tablo 10: Samsun'da gittikleri yerler

Gidilen yer kategorisi	Gidilen yer türü	Kişi sayısı
Kültürel	Kültür merkezi	7
	Tarihi yerler, müze	3
	Çevre iller	2
Eğitsel faaliyetler	Üniversite	3
Eğlence	Şehirdeki kafe, bar ve restoranlar	6
	Deniz kenarı	5
	Alışveriş merkezi	4

Tablo 10'da öğrencilerin Samsun'da gittikleri yerler gözlenmektedir. Öğrencilerin en çok eğlence mekanlarına sonra da kültürel yerlere gitmeyi tercih ettikleri gözlenmektedir.

Tablo 11: Yerel insanlarla iletişim kurma

İletişim kurma yolu	Kişi sayısı
Beden dili	4
Sosyal medya	4
İletişime geçmedim	3
Okul-Erasmus ofisi	2

Tablo 11'de öğrencilerin yerel insanlarla iletişim kurma yolları belirtilmiştir. Beden dili ve sosyal medyanın daha çok kullanıldığı gözlenmektedir. Öğrencilerden biri örneğin otobüsle bir yere giderken inmek istediğinde sadece "stop" diyerek veya beden diliyle inmek istediğini belirtebildiğini söylemiştir.

Tablo 12: Öğrencilerin Türkçe konuşma becerileri seviyesi

Türkçe seviyesi	Kişi sayısı
Neredeyse hiç bilmiyorum.	5
Başlangıç seviyesi	4

Tablo 12’te Öğrencilerin Türkçe konuşma becerileri seviyesi gözlenmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi öğrenciler çok fazla Türkçe öğrenmeye ihtiyacı hissetmemektedir.

Tablo 13: En lezzetli Türk yemekleri

Yemek türü	Kişi sayısı
Kebab	6
Lahmacun	5
Pide	5
Köfte	1
Menemen	1
Mantı	1
Simit	1

Tablo 13’de öğrenciler için en lezzetli Türk yemeklerinin neler olduğu görülmektedir. Öğrencilerin farklı cevaplar vermeleri Türkiye’nin yemek kültürünü genel anlamda öğrendiklerini göstermektedir.

5.3 Türkiye’ye yönelik tutum ve davranışlar

Tablo 14: Türkçe öğrenmeye yönelik tutumları ve nedenleri

Türkçe öğrenmeye yönelik tutum	Kişi sayısı	Nedeni
Türkçe öğrenmek istiyorum.	5	Çünkü, Türkiye’de misafirim ve dilini öğrenmem gerekiyor.
		Yeni bir dil olduğu için öğrenmeye motivasyonum var.
		Hiç kimse İngilizce bilmediği için Türkçe öğrenmek istiyorum.
		Gelecekte işime yarayacağını düşündüğüm için öğrenmek istiyorum.
		Türkçe öğrenmeye açığım.
Türkçe öğrenmek istemiyorum.	4	Çok yararsız olduğunu düşündüğüm için öğrenmek istemiyorum.
		Üniversite hiç bir kitap önermiyor. Kaynak yetersizliğinden öğrenmek istemiyorum.
		Türkçe öğretmenin yetersiz olduğunu ve dil kursunun sistemli çalışmamasından dolayı öğrenmek istemiyorum.
		Üniversitenin dil hazırlığı konusunda yetersiz olduğunu düşündüğüm için öğrenmek istemiyorum.

Tablo 14’te öğrencilerin Türkçe öğrenmeye yönelik tutumları ve nedenleri belirtilmektedir. Yukardaki veriler incelendiğinde öğrencilerin Türkçe öğrenmeye yönelik istekliliklerinde bir denge durumu olduğu söylenebilir. Öğrencilerin yarısından fazlası bir sebeple Türkçe öğrenmek isterken diğer yarısının ise Türkçe öğrenmeye gereksinim duymadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 15: Türkiye'yi tanıtmak amacıyla ülkelerine götürecekleri nesne ve nedeni

Götürülmek istenen nesne	Kişi sayısı	Nedeni
Çaydanlık ve çay takımı	6	Çünkü, Türkler neredeyse günün her anı çay içiyor.
Buzdolabı magneti	5	Gezdiğim yerleri de aileme ve arkadaşlarıma gösterebilmek için magnet topluyorum.
Nargile	4	Türlere ve bu coğrafyaya özgü kültürel bir alışkanlık olduğunu düşünüyorum.
Nazar boncuğu	2	Dükkanların kapılarında, takılarda ve kıyafetlerde gördüğüm için bana Türkiye'yi hatırlatıyor.
Tespah	2	Türkiye'de dinin önemli olduğunu düşünüyorum. Bu da bir simge.

Tablo 15'te Türkiye'yi tanıtmak amacıyla ülkelerine götürecekleri nesne ve bu nesnelere götürme nedenleri belirtilmiştir. Burada öğrencilerin sosyal öğrenme süreçlerinden dikkat ve hatıra tutma süreçlerinden geçtikleri gözlenmektedir. Çaydanlık nesnesini götürmeyi düşünen öğrenciler ise Türkiye kültürüne ait olan çay içme alışkanlığını davranış haline getirmeyi planlamaktadırlar.

Tablo 16: Türkiye hakkında düşünceleri

Sıra	Türkiye hakkında düşünceleri	Kişi sayısı
1	Türkçe çok zor bir dil	2
2	Türk müziğini tanıtacağım	1
3	Türkler işlerini erteliyor	1
4	Ülke çok güzel ama vatandaşları bunun farkında değil	1
5	Türkler kendilerine çok vakit ayırmıyorlar	1
6	Yapılacak çok farklı aktivite var	1
7	Türkler çok arkadaş canlısı	1
8	Politika günlük hayatı çok etkiliyor	1

Tablo 16'da öğrencilerin Türkiye hakkındaki düşünceleri belirtilmiştir. Öğrenciler genel olarak kişilerarası etkileşim ve bireysel gözlemleri sonucundaki düşüncelerini ifade etmektedirler. Örneğin Türk müziğini tanıtmaya sosyal öğrenme süreçlerinden güdülenme sürecini temsil etmektedir.

Tablo 17: Türkçe müzik dinleme durumu ve dinlenen müzik türü

Müzik dinleyip dinlememe	Müzik türü	Kişi sayısı
Dinliyorum	Türk halk müziği	1
	Türkçe tekno	1
	Arabesk	1
	Türkçe pop	1
	Radyo	1

	Dans müziği	1
Dinlemiyorum.		3

Tablo 17’de öğrencilerin Türkçe müzik dinleme durumları ve dinledikleri müzik türleri belirtilmiştir. Verilen farklı müzik türleri göz önüne alındığında Türk müziğinin öğrencilerin dikkatini çektiği ve müzik dinleme alışkanlığı edindikleri söylenebilir.

Tablo 18: Bilinen Türk halk dansı

Sıra	Dans türü	Kişi sayısı
1	Horon	5
2	Bilmiyorum	3
3	Misket	1
4	Damat halayı	1

Tablo 18’de öğrenciler tarafından bilinen Türk halk dansları belirtilmiştir. Öğrencilerin dansların bazı figürlerini ve isimlerini hatırladıkları gözlenmektedir.

Tablo 19: Kendi ülkeleri ve Türkiye’nin karşılaştırılması

Sıra	Farklı uygulama	Kişi sayısı
1	Din hayatın çok büyük bir kısmını görünür şekilde etkiliyor.	5
2	Hastanelerde yeterince hijyene dikkat edilmiyor.	2
3	Türkiye’de insanlar daha sıcak kanlı.	1
4	İnsanlar çok fazla dakik değil.	1

Tablo 19’da öğrencilerin kendi ülkeleri ile Türkiye’nin karşılaştırmasının sonuçları görülmektedir. Öğrenciler çevrelerini gözlemlemeleri ve bireysel deneyimleri ile bu yargılarına belirtmektedirler.

Tablo 20: Türkiye’de kazanılan yeni bir alışkanlık durumu ve devam ettirip ettirilmeyeceği

Alışkanlık olup olmadığı	Alışkanlık türü	Devam ettirip ettirilmeyeceği	Kişi sayısı
Evet	Çay içme alışkanlığı	Evet	2
	Öğle uykusu alışkanlığı	Hayır	2
	Cami ziyareti	Hayır	1
	Daha çok spor	Evet	1
	Baharatlı yeme alışkanlığı	Hayır	1
	Daha sabırlı olmak	Evet	1
Hayır			1

Tablo 20’de Türkiye’de kazanılan yeni bir alışkanlık durumu ve devam ettirip ettirilmeyeceğinin sonuçları görülmektedir. Öğrencilerin sıklıkla gözlemledikleri çay içme alışkanlığını davranış haline getirdiklerini belirtmektedirler. Öğrencilerin kendi ülkelerinde devam ettireceği davranışlardan biri de daha sabırlı olmaktır. Bu davranışları devam ettirmek için güdülenmiş halde olduklarını belirtmektedirler.

Tablo 21: Öğrendikleri kültürel alışkanlıklar

Sıra	Alışkanlık türü	Kişi sayısı
1	Sigara içmek	2
2	Aile ile birlikte yaşamak	1

3	Çok kültürlü bir ortamda yaşamak	1
4	Camiye gitmek	1
5	Operaya gitmek	1
6	Baharatlı yemek alışkanlığı	1

Tablo 21’de öğrencilerin öğrendikleri kültürel alışkanlıklar görülmektedir.

Tablo 22: Öğrencilere göre Türk insanın bazı karakter özellikleri

Sıra	Karakter özelliği	Kişi sayısı
1	Arkadaş canlısı olmaları	6
2	Çok sigara içmeleri	3
3	Yardımsaver olmaları	2
4	Misafirperver olmaları	1

Tablo 22’de öğrencilere göre Türk insanının bazı karakteri özellikleri belirtilmiştir. Yabancı öğrencilerin sigara içme dışında Türk insanı hakkındaki düşüncelerinin olumlu olduğu söylenebilir.

6. SONUÇ

Bu araştırmada Ondokuz Mayıs Üniversitesi’ne 2013-2014, bahar yarı yılı içerisinde Erasmus+ Yükseköğretim Öğrenme Hareketliliği ile gelmiş öğrencilerin Türkiye ve Türkiye kültürü ile ilgili görüşlerini almak amaçlanmıştır. Bunu yaparken kültür eğitiminin sosyal öğrenme kuramı süreçleriyle açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucundaki bulgular göstermektedir ki değişim öğrencileri programın kültürel etkileşime etkisini gösteren açıklamalarda bulunmuşlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Türk kültürü ile ilgili akıllarında kalan toplumsal uygulamalardan birisi nazar boncuğudur. UNESCO Türkiye Milli Komitesi’nin Somut olmayan kültürel mirasları tanımlarken ifade ettiği şekliyle nazar boncuğu bir toplumsal uygulama olarak kabul edilebilir. Bu yüzden de unutulmaması gereken ve gelecek kuşaklara aktarılması gereken bir mirastır (UNESCO, 2014).

Bazı sorularda genel ifadeler kullanan öğrenciler, kendi yaşantılarından örnekler verdiklerinde detaya girmişlerdir. Türkiye ve Türk kültürü hakkında daha önce sahip olmadıkları kavram, düşünce ve olgular hayatlarına girmiş; bir kısmını davranışa dönüştürüp, kendi ülkelerine döndüklerinde de devam ettireceklerini belirtmişlerdir. Çay içme alışkanlığı bunların içerisinde en özgün olanıdır. Çay Türkler’in gündelik hayatına geç girmesine karşın çok kısa sürede geleneksel ve kültürel bir içecek haline gelmiştir (Güneş, 2012: 249). Öğrencilerin Türkiye ile ilgili olarak ilk akıllarına gelen kültürel öğelerden birisi olarak çayın gelmesi de bunun bir göstergesidir.

Bu anlamda bu programın sağlamak istediği kültürel etkileşimin amacına ulaştığı gözlenmektedir. Öğrencilerin öncelikle dikkatini çeken olgular, davranışlar ya da nesnelere, hafızalarında yer edip sonrasında uygulama ve davranışa dönüştürülmüştür. Bu da kültür eğitiminin sosyal öğrenme kuramı ile açıklanabilir kısmını desteklemektedir.

7. ÖNERİLER

Erasmus+ değişim programının öncelikli amaçlarından birisi olan AB ülkeleri ve aday ülkeler arasında kültürel etkileşimin artırılması, öğrencilerin görüşleri doğrultusunda belli oranda gerçekleşmiş görünmektedir. Bu kültürel etkileşim programının ülkemiz için yararlı hale geti-

rilmesi ve özellikle kültürel mirasın aktarılmasına katkı sağlaması açısından, Erasmusla ülkemize gelen öğrencilere Türkçe'nin öğretilmesi başta olmak üzere Türk kültürünü ve yaşayışını doğru anlamalarını sağlayacak fırsatlar sağlama konusunda üniversiteler daha bilinçli ve programlı davranmalıdır.

Genel olarak kültürel etkileşimin gerçekleştiği gözlemlense de, dil eğitiminin de kültür aktarımındaki yeri ve önemi dikkate alındığında, değişim öğrencilerine Türkçe'yi öğrenmeleri için daha fazla fırsat ve motivasyon sağlanması gerekmektedir. Bunun yanında Türk öğrenciler ve toplumla etkileşimde bulunacakları daha fazla ortamlar hazırlanmalıdır. ESN ile sıklıkla iletişimde oldukları gözlemlenen değişim öğrencilerinin, daha fazla yerel ve tarihi mekanlarda yaşantıya sahip olmaları da sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Bandura, A. (1971). Social Learning Theory, General Learning Cooperationi. Erişim tarihi: 13.05.14 http://www.asecib.ase.ro/mps/Bandura_SocialLearningTheory.pdf
- Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action, The Health Psychology Reader. Sage Publications. Erişim tarihi: 13.05.14 http://www.asecib.ase.ro/mps/Bandura_SocialLearningTheory.pdf
- Çekmez, E., Yıldız C., (2011). Bütüner S. Ö., "Fenomenografik Araştırma Yöntemi", *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 6 (2), 77-102.
- Demir, A. Demir, S., (2009). Erasmus Programının Kültürlerarası Diyalog Ve Etkileşim Açısından Değerlendirilmesi Öğretmen Adaylarıyla Nitel Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 2 (9). Erişim tarihi: 13.05.14, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi9pdf/demir_aysinsemra.pdf
- Güneş, S. (2012). Türk Çay Kültürü ve Ürünleri, *Milli Folklor*, 24 (93), 234-251.
- Özden, G. (2013). Yükseköğretim Kurumlarında ERASMUS Programının Değerlendirilmesi (Giresun Üniversitesi Örneği), *Educational Administration: Theory and Practice*, 19 (1), 61-98, Erişim tarihi: 13.05.14, <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/137917-2013043014391-makale-3.pdf>
- UNESCO, (2014). Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) İhtisas Komitesi, *UNESCO Türkiye Milli Komitesi Raporu*, Erişim: Mayıs 2014 tarihinde http://unesco.org.tr/dokumanlar/somut_olmayan_km/sokum_bb.pdf web adresinden alınmıştır.
- Ünal, M. (2011). Avrupa Birliği Erasmus öğrenci Öğrenim Hareketliliği Programının Cıpp (Bağlam, Girdi, Süreç, Ürün) Modeline Göre Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı*, Yayımlanmış Doktora Tezi, MİMETRİK Grup, ANKARA. Erişim: tarihi 13.05.14, http://www.abgs.gov.tr/files/pub/menderes_unal.pdf
- Yağcı, E., Çetin, S., Turhan, B. (2013). Erasmus Programı İle Türkiye'ye Gelen Öğrencilerin Karşılaştıkları Akademik Güçlükler, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [H. U. Journal of Education]*, 44: 341-350. Erişim tarihi: 13.05.14, <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/201344ESED%20YA%C4%9ECI.pdf>

GENÇLERİN AİLE İÇİNDEKİ DEĞİŞEN ROLLERİNİN KONUT MEKANSAL ÖRGÜTLENMESİNE ETKİSİ

Arzu ÖZEN YAVUZ¹, Özlem SAĞIROĞLU², Mehmet Burak KONKAN³

ÖZET

Türkiye’de modernleşme hareketi diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte başlamış, hem sosyal hem de mekansal bir yenilenme arayışına neden olmuştur.

Modernleşme hareketi ile geleneksel düzenlerin yerine yeni toplumsal yapının oluşturulması hedeflenmiştir. Toplumsal hayattaki bu değişim ve farklılaşma süreci toplumun en küçük yapı taşı olan aile yapısında da değişimlere neden olmuş, geleneksel ataerkil aile yapısı değişikliğe uğrayarak çekirdek aileye dönüşmüştür. Cumhuriyet rejimi ile birlikte her bireyin eşit olması ve herkesin gerek sosyal gerek kültürel yaşamda aktif olması düşüncesi kadınların ve gençlerin de aile içinde söz sahibi olması durumunu doğurmuştur. Bu değişim hem aile içi ilişkilerin yapısını hem de gençlerin aile içindeki rollerin değişmesine neden olmuştur.

Cumhuriyet rejimi ile birlikte gençlerin aile yapısındaki konumunun değişimi, içinde yaşadıkları konut mekansal biçimlenmesinin de değişimine yol açmıştır. Bu çalışma kapsamında da cumhuriyet sonrası modernleşme deneyimine bağlı olarak, günümüzde ise bilgi toplumunun bir üyesi olarak gençlerin aile içindeki rolü ve buna bağlı olarak yaşanan sosyal ve mekansal dönüşümün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Cumhuriyetin modern yaşam felsefesinin mekansal olarak örneklendiği ve örgütlendiği ilk model kent olan Ankara konutları üzerinden, gençlerin değişen sosyal yaşantılarının konut mekansal örgütlenmesini ne şekilde dönüştürdüğü ve bunun toplumsal yaşantıdaki izleri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Modern Yaşam, Mekansal Örgütlenme, Sosyo-mekansal Dönüşüm.

THE INFLUENCE OF CHANGING ROLES OF YOUNG PEOPLE WITHIN THE FAMILY OVER THE HOUSE SPATIAL ORGANIZATION

ABSTRACT

Being different from the other European countries, the movement of modernization in Turkey was started with the proclamation of the republic and caused a search for innovation both in social and locational terms.

Thanks to the modernization movement, it was aimed to create a new social structure instead of traditional orders. The process of changing and differentiation in social life caused changings in the structure of family which is the smallest constituent of society and the traditional patriarchal structures

¹ Öğretim Görevlisi Dr. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Ankara.

² Öğretim Görevlisi Dr. Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Ankara.

³ Mimar.

turned into nuclear families. With the regime of republic, the idea stating that each individuals should be equal and should be active both in social and cultural life caused a situation which give the chance to women and children to have a voice in family life. This changing caused alterations both in the structure of relations within family and in the roles of young member within family.

The changing seen in the position of young members within the structure of family after the regime of Republic caused changings in locational shaping of house in which they life. Within the framework of this study, based on the experience of modernization after republic and being a member of information society in today's world, it was aimed to examine the roles of young members in family and the social and spatial changings experienced in connection with this point. Accordingly, the effects of changing social lives of young to spatial organization of buildings and their marks on social life were examined through the buildings in Ankara, which is the first model city where the modern life style of Republic was illustrated and organized

Key Words: Youth, Modern Life, Spatial Organization, Spatial Changing

1. Giriş

“Anne,baba ve çocuklardan meydana gelmiş ekonomik ve sosyal bir birlik” (Gökçe, 1991)olarak tanımlanan aile; toplumun en küçük yapı taşını oluşturur. Toplumsal alanda yaşanan her değişiklik, en küçük sosyo-ekonomik birlik olarak tanımlanan Aile'nin yapısını da etkilemiştir. Avrupa'da toplumsal dönüşümler, üretim- tüketim ilişkisinin dönüşmesi sonucunda biçimlenmiş; toplumsal yapı;tarım toplumu, endüstri toplumu ve bilgi toplumu olmak üzere 3 temel kategoride sınıflandırılmıştır (Şener, 1994)

Günümüzde hala etkisini sürdüren ve bilgi çağını tetikleyen endüstri devrimi ile tarım toplumunun yerel özellikler taşıyan, kapalı sosyal yapısı değişmiştir. Üretim süreçlerinde; birim üretimden kitlesel üretime geçilmesi ve aynı zamanda ürün türünde oluşan farklılık ve çeşitlilik, geleneksel değer ve yargıların değişimine, bu durum ise toplumsal kültürün yapısal değişimine neden olmuştur. Bu yeni toplumsal hareketin özü “Modernizm” olarak adlandırılmıştır. (Ozankaya, 1994)Türkiye'de modernleşme hareketi diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte başlamıştır. Günümüzde ise enformasyon teknolojilerinin ve bilgi toplumunun etkisinde dönüşümüne devam etmektedir. Cumhuriyet, siyasi bir rejim olmanın ötesinde; sosyal yaşantıda bir değişim ve farklılaşma süreci olarak etkisini göstermiştir.

Modernleşme süreci sosyal yaşantıda en çok aile'nin ve aile'yi oluşturan sosyal aktörleri (anne, baba, çocuk ve gençler) etkilemiş; toplumsal, ekonomik, sosyal, kültürel niteliklerinin zamanla değişmesine neden olmuştur. Cumhuriyet rejimi ile birlikte her bireyin eşit olması benimsenmiştir. Bu durum aile içindeki her bireyin gerek sosyal gerek kültürel yaşamda aktif olması düşüncesini doğurmuştur. Aynı zamanda kadınların ve gençlerin de aile içinde söz sahibi olmasını sağlamıştır. Bu değişim hem aile içi ilişkilerin yapısını hem de gençlerin aile içindeki rollerinin değişmesine neden olmuştur.

Bu sosyo- kültürel dönüşüm gençlerin hem aktivite alışkanlıklarının hem de bu alışkanlıklar doğrultusunda biçimlenen mekansal örgütlenmenin değişmesine ve çeşitlenmesine neden olmuştur. Çünkü konut; içinde yaşayan bireylerin gündelik yaşam koşul ve alışkanlıkları ile biçimlenen sosyo-kültürel bir yapıyı da tanımlamaktadır (Arcan & Evci, 1999). İletişim, etkileşim, mekân, zaman ve anlamın örgütlü bir örüntüsüdür. Bir yandan ait olduğu kültür ve toplumsal yapının karakteristik özelliklerini, yaşam biçimini, davranış kurallarını, çevresel tercih-

lerini, imgelerini, zaman ve mekâna ait değerlerini yansıtırken, öte yandan kullanıcısının özümüle ilgili imgelerini, kendini kanıtlama ve anlatma eğilimini, böylece tasarım ve donatımı ile bireyin kişilik ve ayrıcalığını yansıtır (Gür, 1996)

Bu çalışmada da Cumhuriyet sonrası modernleşme deneyimine bağlı olarak, günümüzde ise bilgi toplumunun bir üyesi olarak gençlerin aile içindeki rolü ve buna bağlı olarak yaşanan sosyal ve mekansal dönüşümün incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında modern toplumun ilk örnek kenti olarak inşa edilen Ankara konut örneklerinin incelenmesine karar verilmiştir. Bunun için öncelikle, gençlerin toplum içinde değişen rollerini belirleyebilmek üzere farklı sosyo-ekonomik dönemlerdeki konumları ve aktiviteleri incelenmiş, daha sonra bu sosyal aktivitelerin konut biçimlenmesini ne şekilde dönüştürdüğü mekansal analizlerle belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Türkiye’de Değişen Sosyal Yaşantı ve Gençliğe Etkisi

Tekeli (1998), Cumhuriyet ideolojisi ile başlayan ve iktidarların ekonomik politikalarına bağlı olarak Türkiye’de sosyal yaşantıda yaşanan değişikliklerin dört farklı dönemde gerçekleştiğini belirtmiştir. (Tekeli, 1998) Bunlar sırasıyla,

- Cumhuriyet Öncesi Geleneksel dönem (1923 Öncesi)
- Cumhuriyet’in ilk dönemi (1923-1957)
- Çok partili dönem (1957- 1980)
- Liberal ekonomi dönemdir, (1980 Sonrası)

Bu dönemler aynı zamanda hem kentleşme hem de yeni kentler için konut üretim politika ve yaklaşımlarının da değiştiği zamanlar olarak ifade edilmektedir.

Bu dört farklı dönemde gençlerin aile içinde ve sosyal yaşantıda geçirdiği dönüşümleri inceleyebilmek için öncelikle gençler ile onların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel rollerinin belirlenmesi gerekli görülmüştür. Bu doğrultuda gençlerin sosyal yaşantıdaki dönüşümleri; içinde yer aldıkları aile tipleri; alışkanlıkları, değerleri, davranışları ve aile içinde üretime yönelik faaliyetleri olmak üzere 4 başlık altında ele alınmaya çalışılmıştır (Tablo1).

Cumhuriyet öncesi geleneksel dönemde, Türk sosyal yaşantısını tanımlayan temel yapı, tarım toplumdur. Geleneksel Türk toplumu, yerel özellikler taşıyan, kapalı sosyal yapısı olan, üretim ekonomisi tarıma dayanan sosyal bir topluluktur. (Tabakoğlu, 1992). Bu sosyo-ekonomik yapılanma içerisinde üretim ve işgücü için çok sayıda kişiye ihtiyaç duyulması ve akrabalık ilişkilerinin sıkı sıkıya kurulması nedeniyle; Ataerkil geniş aile tipinden oluşmaktadır. Bu aile tipinde birden çok çekirdek aile birarada yaşamaktadır. (Demirel, Gürbüz ve Tuş, 1992) Bu nedenle gençlerde bu dönemde üretimin işgücü anlamında ailenin önemli bir parçasıdır. Özellikle erkek çocuklar küçük yaşlardan itibaren koyun gütmek, hayvanlara bakmak, ekim-dikim işleri v.b. faaliyetler ile ilgilenmektedir. Kız çocuklar ise ev işlerinde, elde edilen birincil ürünlerin dönüştürülerek (peynir, yoğurt, ekmek üretimi, halı dokuma gibi) yeni ürünler elde edilmesinde ve satılmasında rol alarak aile gelirine katkıda bulunmaktadır. Gençler; aile içindeki tüm bireyler gibi üretimin bir parçasıdır. (Güler, 1992). Gençlerin eğitimi de önemli bir konudur. Geleneksel ailede genellikle erkek çocuklardan baba, kız çocuklardan anne sorumludur. Eğitim sürecinde kendi kendine yetebilme öğretisi mevcuttur. Amaç gençleri hayata hazırlamaktır. Bu nedenle her genç aynı zamanda iyi bir binici, iyi bir dokumacı, iyi bir çoban, iyi bir çiftçi, iyi bir bakırcı, iyi bir kalaycı, iyi bir tüccar gibi niteliklerle yetişir. Kent ve kasabalarda durum biraz farklı olmakla beraber kızlar genellikle okumamaktadır. Bu ne-

denle okuma yazma oranı erkeklerde daha fazladır. Geleneksel dönemde bir kasaba görünümünde olan Ankara’da da durum pek farklı değildir. Gençler sosyal yaşantılarının büyük bir kısmını yakın akrabaları ile birlikte konut içerisinde veya sokakta oyunlar oynayarak geçirmektedir. Osmanlı’nın son dönemleri – Tanzimat sonrası Türk ailesinde sosyo- kültürel açıdan yaşanan değişimler, gençleri genellikle okuma ve entellektüel bilgisini artırma şeklinde gerçekleştirmiş, gazete gibi günlük yayınlarla batı tarzı yaşam yavaş yavaş gençlere empoze edilmeye başlanmıştır. (Doğan, 1992) Bu dönemde yavaş yavaş kız çocuklarında okuma- yazma oranlarının artmaya başladığı gözlenmiştir.

Tablo 1. Gençlerin sosyal yaşantıdaki rollerinin dönüşümü

	...<1923	1923-1950	1950-1980	1980>....
Aile tipi	geniş ataerkil aile	geniş ataerkil aliden çekirdek aileye dönüşüm	çekirdek aile	tekil birey-- çekirdek küçük aile
alışkanlıkları,değerleri ve davranışları	toplumsal oyun oynamak lonca örgütlerinde yer almak	bireysel eğitim görmek çalışmak sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak	bireysel sosyal sınıflaşma eğitim görmek çalışmak kültürel etkinlikler	yalnız sosyal sınıflaşma büyüdü tüketici bilgiye aç sosyal medya arakesitinde yaşıyor
aile içinde üretime yönelik faaliyetleri	çoban, doku-macı, zanaatkar tüccar	öğrenci meslek edinmiş birey	öğrenci sanayici, memur işçi vasıfsız eleman bürokrat akademisyen	öğrenci sanayici, memur işçi vasıfsız eleman bürokrat akademisyen

Erken cumhuriyet dönemi ise, modern toplumun izlerinin oluşturulamaya çalışıldığı dönemdir. Cumhuriyet’in ilânından sonra kurulmaya çalışılan modern düzen, halkın geleneksel yaşamında bazı değişikliklerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Yaşam tarzında ve günlük hayatta yapılacak bu değişimler aşamalı olarak uygulamaya başlanmış ve Batı ile eş seviyeye gelecek yeni modern Türk halkı yaratılmaya çalışılmıştır. (Öndin, 2002) Cumhuriyetin ilk yıllarında modern toplum devlet öncülüğünde yeniden inşa edilemeye başlanmıştır diyebiliriz. Modernlik olgusunun en temel özelliklerini (Asiliskender, 2008) yenile (n)me, değişim ve bu değişimin ortaya çıkardığı farklılık olarak belirtmiş; modernliğin kurallarının ve durumlarının sürekli yenileyerek, yeniden ve yeniden kurgulama arayışının benimsenmesi olarak tarif etmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi’nde yaşanan bütün değişimlere genel olarak bakıldığında Osmanlı Dönemi’ndeki değişimlerle farklılık gösterdiği anlaşılır. Cumhuriyet öncesi dönemde ihtiyaç halinde ve gerektiği kadar değişim öngörülürken Cumhuriyet’le birlikte değişim yaşamın kendisi olarak görülmüştür. (Aslanoğlu, 1979). Bu dönemde bir taraftan giyinme, okuma-yazma gibi günlük yaşama alışkanlıklarında devrimler yapılırken, diğer taraftan bu değişimi konu edinen kitap ve dergilerle ‘modern’ yaşam özendirilmiştir. Bu modern anlayış aile yapısında, aile içindeki rollerde ve yaşama biçiminde değişikliklere neden olmuştur. Öncelikle

üretim biçimi değişmiş, tarım sektöründe istihdam edilen nüfus; bulunduğu kırsal kesimden, ticaret, endüstri ve hizmet sektörlerinin yoğunlaştığı kasaba ve kentlere göç etmeye başlamıştır. (Devlet İstatistik Enstitüsü, 2001). Bu durum; Türk aile yapısında da çözümlere neden olmuştur. Geleneksel aile yapısı değişmiş, ataerkil ailelerin yerini çağdaş hayat tarzını benimseyen çekirdek aileler almıştır. (Dalkılıç, 2004). Aile içinde herkes eşit söz hakkına sahip olmuş, çocuk sayısı azalmış ve kadında çalışma hayatının bir parçası olmuştur. Bu değişimler günlük yaşama alışkanlıklarını - ihtiyaçları değiştirmiş, aile içinde bireyselleşme kavramını doğurmuştur. Gençlerde bir birey olarak kimlik kazanmış, eğitim görme, sosyal imkanlardan faydalanma ve modern bilgi ile donanım haklarına sahip olmuşlardır. Kentli genç; artık iyi bir çiftçi olmak yerine; erken yaşlarda örnek bir öğrenci, ilerleyen yaşlarında ise örnek bir meslek sahibi (memur, tüccar, vs) ve yeni yetişecek bireyler için örnek bir insan modelidir. Üretim modelinin tarımdan sanayi, hizmet sektörü ve ticarete kayması çok farklı iş alanlarının oluşmasına neden olmuş, bu durum gençlerin yetenekleri doğrultusunda yeni iş olanakları oluşmasına neden olmuştur. Ancak Ankara kenti özelinde bu durum değişiklik göstererek gençlerin büyük bir çoğunluğunun “memur” olarak farklı kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmaya başladığı gözlenmiştir. Erken cumhuriyet döneminin kentli genç bireyleri, sadece çalışmak, eğitim görmek ve barınma ihtiyacı dışında, sosyal aktiviteleri gerçekleştirmek ve farklı kesimlerle iletişim kurmak istemektedir. Bu nedenle kültürel aktivitelere katılmakta yeni davranışları arasındadır.

Çok partili dönem olarak adlandırılan 1957- 1980 yılları arasındaki dönemde ise serbest piyasa ekonomisinin ve Ankara kenti özelinde sanayileşmenin etkili olmaya başladığı dönemdir. Devlet eliyle yapılan yatırımların yanında özel sektör de üretimde söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu dönemde hem ekonomik aktörlerin ön plana çıkması hem de tarımdaki işgücüne ihtiyacın hızla azalması kentlere göçün hızlanması; yerli sanayinin güçlenmesi için devlet eliyle desteklenen özel sanayi tesislerinin artması, sosyal olarak farklı gelir gruplarının oluşmasına neden olmuştur. (Boratav, Türkiye iktisat tarihi: 1908-1985, 1988). Bu durum aile yapısında değişikliğe neden olmasa bile farklı sosyal katmanların oluşmasına neden olmuştur. Gençlerin bu dönemde aile içindeki rollerinde pek değişiklik olmasa bile gençler arasında da sosyal bir katmanlaşma oluşmuş, farklı davranışların gözlenmesine neden olmuştur. Üst gelir grubunda bulunan gençler erken cumhuriyet modelinin devamlılığında örnek bireylerken alt gelir grubundaki gençler işçi olarak erken yaşlarda çalışmaya başlamışlardır. Gençler arasında da sanayici, memur, işçi, bürokrat, aydın gibi sınıfsal ve davranışsal ayrımlar mevcuttur. Her bir kesim kendi davranışsal yapısını sergilemektedir. Bunun yanında 1950’li yıllarda kente yeni göç etmiş, gecekonducularda yaşayan ve hizmet sektöründe çalışan, vasıfsız gençlerde mevcuttur. Bu gençler geleneksel yaşam tarzını devam ettirmektedir.

1980 sonrası liberal ekonomi dönemi; tüketim ve bilgi toplumuna geçiş dönemidir. Bu dönemde devlet ekonomideki ağırlığını azaltmaya, serbest piyasa ekonomisini kurmaya ve devleti küçültmeye çalışmış, özelleşme kavramı gündeme gelmiştir. (Boratav, 1995) Ayrıca üretim ve tüketim ilişkileri değişerek toplum tüketim toplumuna dönüşmeye başlamıştır. Bu durum toplumdaki sosyal gelir grupları arasındaki ayrımı daha da belirginleştirmiştir. Toplumda tüketim hızla artmış ve çeşitlenmeye başlamıştır. Tüketim alışkanlığı yeni bir sosyal aktivite ve buluşma ortamlarının da dönüşmesine etkin olmuştur. 1990’lı yıllardan itibaren küreselleşen dünya ekonomisi Türkiye’yi de etkilemiş, küresel ekonominin etkisiyle gençler yurt dışı ile daha çok etkileşim kurmaya başlamıştır. Yine bu dönemde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişim etkisiyle bilginin gündelik yaşama dahil olarak her alanda kullanı-

mı gündeme gelmiştir. Bu durum gençlerin sosyal davranışlarını etkilemiş, kültür, ekonomik, sosyal her tür paylaşımlarını dijital ekranlara aktarmıştır. Artık gençler bilginin dönüşümüyle ilgilenmektedir. Yine bu dönemde çok farklı sosyal sınıflar oluşmuştur. Ancak farklı sosyal sınıftaki gençlerin buluşma noktası sosyal medya olmaya başlamıştır. Bu durum gençlerin daha da bireyselleşmesine ve sınırlandırılmasına neden olmuştur.

3. Gençlerin Aile İçindeki Değişen Rollerinin Konut Mekansal Örgütlenmesine Etkisinin İncelenmesi

İnsanların ikamet ettiği, yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği; koruma, barınma işlevli yerleşimini ve yaşam biçimini tarifler konut. Bu nedenle konut'un biçimlenmesinde fiziksel etkenler kadar, sosyo- kültürel ve sosyo-ekonomik faktörlerde etkilidir. Konutlar; onu tasarlayan ve içerisinde barınan insanların, toplulukların, uygarlıkların kimliklerinin bir yansıması olarak nitelendirilebilir. Toplumlara; yıllardan beri süregelen sosyal ve kültürel birikimleri ile yaşadıkları konutları ve çevrelerini biçimlendirirler. Konut ve çevresinin tasarımı; aile yapısı, akrabalık yapısı, sınıf yapısı, din, cinsiyet, sosyal ağlar, statü, hiyerarşiler, ekonomik yapılanmadan bağımsızdadedir. Yerleşimlerin her biri birbirinden farklı toplumsal yapılara sahiptir. Bu farklılığın; konut biçimlerinde, konut büyüklüklerinde ve yakın çevre ile kurulan ilişkilerde yansıtıldığı belirtilebilir. Bunun yanında konut ve çevresini biçimlendiren etmenlerden bir tanesi de aile bireylerinin alışkanlık davranış, tutum ve sosyal yapılarıdır.

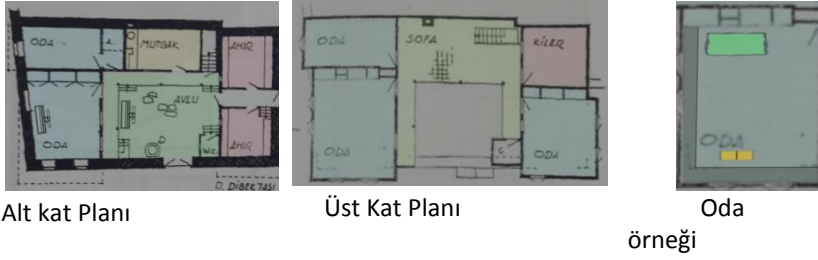
Bu çalışma kapsamında sosyal yapılanmadaki değişimler, sonucu aile içerisindeki rolleri değişen gençlerin yaşam alanlarının ne şekilde dönüştüğünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle Ankara kenti özelinde 4 farklı sosyal dönemde gençlerin yaşadığı mekanların dönüşümleri incelenmiştir. Bunun için dört farklı sosyal dönemden Ankara'da inşa edilmiş konut örnekleri seçilmiştir. Konut'un mekansal örgütlenmesi iki temel aşamada incelenmiştir. İlk olarak konut içerisinde gençlerin davranışı ile dönüşen mekanlar ve donatıları incelenmiş, ikinci aşama da ise sosyal etkileşim kurdukları yakın çevre ile ilişkilerini örgütledikleri alanlar belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Gençlerin dönüşen yaşam alanları

		.<1923	1923-1950		1950-1980		1980>.....		
			Geleneksel Dönem	bağçelievler	saraçoğlu	100. Yıl işçi blokları	gecekondular	toplu konut	Toki konutları
konut ölçeği	konut içi mekansal örgüt.								
	konut içi mekansal donatı								

kentsel ölçek	yakın çevre sosyal mekan				Bahçe	Bahçe	Bahçe	Bahçe	Bahçe ve Sosyal tesisler
---------------	--------------------------	---	---	---	-------	-------	-------	-------	--------------------------

Geleneksel dönemde üretim ve yaşam faaliyetlerinin birlikte sürdürülmesi nedeniyle ataerkil geniş aile tipi mevcuttur. Konutta tüm aile fertlerinin biraraya geldiği yerler sofalar idi. Küçük çekirdek aileler ise konut içerisindeki oda'da yaşamaktaydı. "oda" içerisinde yatma, oturma, yıkanma, yemek yeme eylemlerinin yer alacağı biçimdedir. Tüm aile fertleri birarada kalır. Bu nedenle oda içerisinde gençler için özelleşmiş bir alan bulunmamaktadır. Yine konut içerisinde üretim, depolama ve tüketim alanlarının ortakdır. Gençler eğlence ve sosyalleşme için genellikle avlu yada sofaları kullanmaktadır (Şekil 1). Ayrıca erkekler meydan ve eğitim niteliği olan camii ve yakın çevresinde de biraraya gelmektedir. Sadece kızlar için avlu içerisinde veya kışın sofalarda dokuma tezgahları bulunmaktadır. Gençlerin eğitimi için özel bir mekan ayrılmamış, bunun için rahle adı verilen özel aparatlar kullanılmıştır.

Şekil1. Geleneksel dönem konut örneği

Cumhuriyet döneminde, kentleşme, modernleşme sürecinin en önemli mekansal göstergesi olmuştur. Cumhuriyet rejimi ile birlikte sosyal hayatta bireyin kimliğinde yaşanan değişim hem içinde yaşadığı kentlerin hem de mekansal örüntülerin değişmesine yol açmıştır. Bu değişimin ilk örneği başkent olarak seçilen Ankara'dır. Başkent Ankara bu bağlamda, kuruluşu ve gelişimi sırasında, Cumhuriyet ideolojisinin de desteği ile, modern - aydınlanmış bir Türkiye oluşumuna model bir kent olma görevini üstlenmiştir (Belli ve Boyacıoğlu, 2007). Cumhuriyet yeni bir yaşamı ve bu yaşama karşılık gelecek mekanları Ankara'da organize etmiş, yeni yaşam Ankara aracılığı ile tüm yurda yayılmaya çalışılmıştır. Ankara'da ortaya çıkan konut sorununa yönelik çözüm arayışları da bu anlamda, her dönem ülke genelinde bir model olarak ele alınmıştır (Bayraktar, 2002). Aile yapısındaki bireyselleşmeye bağlı olarak, konut mekanında işlevsel ayrışmanın başladığı (mutfak, oturma odası, yatak odası vb. gibi), ailedeki her bir bireyin kendine özel odası olduğu, gece-gündüz bölümlerinin ayrıştığı, ortak mekan anlayışının sirkülasyon birimine dönüştüğü bir planlama anlayışı mevcuttur. Bu planlama anlayışı ile önerilen konut tipi, geleneksel Türk konutundan farklılaşmış bir örnek olarak düzenlenmiştir. Geleneksel konuttaki yatma, yeme, uyuma v.b. çok işlevli odalar yerini; her biri bu farklı işlevleri içeren odalara bırakmış, bu ayırım gece- gündüz etkinliklerinin farklı mekanlarda tasarlanmasını doğurmuştur. Bunun yanında özelleşme başlamış, genel kullanım mekanları alt kat, özel kullanım mekanları ise üst kata yerleştirilmiştir. Gençlerde bir birey olarak ayrı bir odaya sahip olmuşlardır. Yatma, dinlenme, ders çalışma, artık bu bireysel konut biriminde yapılmaktadır. Ancak aile içi sosyal aktivite olan sohbet, yemek yeme artık sofa yerine salon adı verilen birimde yapılmaktadır. Gençlerin donatılarında değişmiş modern masa,

nemi yapılarına benzemekle beraber bir miktar daha geleneksel dönemde yakındır. Salona açılan iki oda geleneksel sosyalleşme anlayışının bir devamı olarak nitelendirilir. Bunun yanında farklılaşan etmen gecekondulardır. Bunlar tamamıyla gelenekselin izlerini taşıyan yapı birimleridir. Apartman ve kooperatiflerde konut içerisinde gençlerin mekansal örgütlenmesinde değişiklik olmamıştır. Aile içindeki genç sayısına bağlı olarak bireysel veya ortak kullanılan odaları bulunmaktadır. Odalarda eğitim işlevi için çalışma masaları kullanılmaya başlanmıştır. Bunun yanında yakın çevre ölçeğinde sosyalleşme mekanı sokaklar veya apartman bahçeleri olarak belirlenmiştir (Şekil 6). Kentsel ölçekte buluşma mekanları parklar ve okullar olarak belirtilebilir. Gecekondularda ise; geleneksel konutlardaki gibi gençlerin özelleşmiş bir odaları yoktur. Oturma odası yada sofa gündüz oturulan gece topluca yatılan mekanlardır (Şekil 7). Genellikle bu gençler vasıfsız işçi oldukları için çoğunlukla gece yatmak için konutu kullanırlar. Sosyalleşme alanı ise genellikle yakında bulunan kahvelerdir.

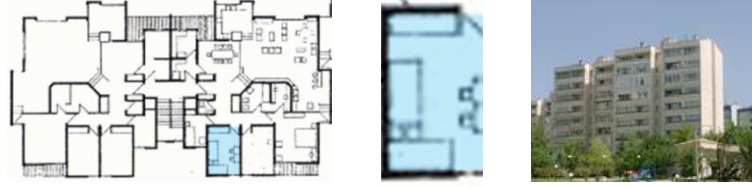
Şekil 6: 100.yıl evleri planları ve görünüşü

Şekil 7: Gecekondu plan tipi örnekleri (Yavuz, 1992)

1980 yılından itibaren mekansal gelişimi belirleyen en önemli etken ekonomi politikaları olmuştur. Bu dönemde, Türkiye'nin ihracata yönelik kalkınma modelini benimsemesi ve dünya pazarı ile bütünleşmesi, küreselleşme süreci içinde yer almasına ve hızla artan yüksek gelir grubunun oluşmasına neden oldu. (Tekeli, 1998) Bu anlayış ve otomobil sahipliğinin artmasıyla birlikte kentin çevresindeki gecekondu halkaları aşarak merkeze daha uzak ve özellikle orta- üst gelir grupları için bir tüketim aracı olarak toplu konutlar üretilmiştir. Son dönemde ise devlet eliyle Toplu konut idaresi başkanlığı TOKİ tarafından üretilen toplu konutlar ve üst gelir grubu için büyük sermayeli şirketler tarafından yapılan konut örneklerine sık olarak rastlanmaktadır. Yapım teknolojisinin gelişmesi, ekonomik refahın ve toplumdaki çekirdek aile oranının artmış olması ile birlikte az katlı konutların yerini yüksek katlı konutlar almaya başlamıştır. Eğitim düzeyinin artmış olması; konut içerisinde mesleki çalışmaları gerektiren odaların yer almasına neden olmuş, değer ve davranışlardaki dönüşümün bir neticesi olarak da plan organizasyonu kurgulanmaya çalışılmıştır. Girişe yakın mutfak, mutfakla ilişkili salon ve gece holüyle bunlardan ayrılan yatak odaları, plan şemalarından okunabilmektedir (Şekil 8). Bu konut tiplerinde gençler için ayrı bir oda olması geleneği devam etmektedir. Ancak iç mekan donatısında değişiklikler olmuştur. 1990'lardan itibaren gençlerin odalarına girmeye başlayan bilgisayar ile birlikte aile içi sosyalleşme ortadan kalkmıştır. Gençler için sosyal arayüz artık dijital teknolojilerin arayüzüdür. Bu nedenle çalışma masası yerini bilgisayar masalarına bırakmıştır. Günümüzde ise cep telefonları bu işlevler için yeterlidir. Yaklaşık son on yıldır gençler için evlenmemiş bekar genç grup bulunmaktadır. Bu grup için 1+1 ve 1+0 gibi stüdyo daireler inşa edilmeye başlamış, artık gençlerde bireysel konut sahibi olmuşlardır. Bu konut tiplerinde odalar arası sınırlar çok ayırtedici değildir. Bunun yanında rezidans olarak

nitelendirilen yeni konut birimlerinde, alışveriş merkezi, kapalı yüzme havuzu, spor alanları, sinema gibi tüm sosyal mekanlar konut bloğu içerisine alınmıştır.

Şekil 8: Oran toplu konutları planları ve görünüşleri

Şekil 9: Toplu Konut Tip Kat Planları ve görünüşleri

Şekil 10: Next Level Örnek Kat Planları ve görünüşleri

4. Sonuç

Toplumsal yaşantıdaki dönüşüm ailelerin gündelik yaşamlarını, bu dönüşümde alışkanlıklar ve yaşam tarzları ile biçimlenen konutların mekansal örüntüsünü etkilemektedir. Gelenekselden günümüze Türk sosyal yaşantısında yaşanan her değişim şüphesiz bir birey olarak gençlerin önceliklerinin farklılaşmasına, konuttan beklentilerin değişmesine, konut kavramı üzerine yüklenen misyonun başka bir boyuta taşınmasına neden olmuştur.

Gençlerin söz sahibi olmaları ile birlikte kişisel alanlarının sınırları daha net çizilmiş, sosyal aktivite alanları çeşitlenmiş, konut içi donanım zenginleşmiştir. Ancak günümüze geldikçe sosyal ortamların dijital ortamlara kayması nedeniyle sosyal arayüzler değişmiş, buda gençlerin yalnızlaşmasına neden olmuştur. Her ne kadar günümüze geldikçe kent içi sosyal etkinlikler çeşitlense de etkinliklere katılım azalmıştır. Dolayısıyla gençlerin hem kent hemde konut mekansal örgütlenmesi ile olan ilişkileri kopmuştur

KAYNAKLAR

- Arcan, E. F., & Evci, F. (1999). *Mimari Tasarıma Yaşlaşım*. İstanbul: Tasarım .
- Asiliskender, B. (2008). Cumhuriyet Sonrası Kayseri'de Modernleşme: Mekansal ve Toplumsal Değişimler. İstanbul, Türkiye: İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- Aslanoğlu, İ. (1979). 1923 Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Ortam Değişimi ve Mimarlığa Yansımaları). İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Doktora Tezi.

- Bayraktar, N. (2002, Ekim). Başkent Ankara'da Konut Sorununa Yönelik Çözüm Arayışlar. *TMMOB Mimarlar Odası, Ankara Şubesi Bülteni- "Konut"*, s. 11-16.
- Belli, G., & Boyacıoğlu, E. (2007). Bir Kentsel Dönüşüm Örneği: Ankara '14 Mayıs Evleri'. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, No 4, 717-726.
- Boratav, K. (1988). *Türkiye iktisat tarihi: 1908-1985*. içinde İstanbul: Gerçek yayınevi.
- Boratav, K. (1995). İktisat politikaları:1980-1994. *Cumhuriyet dönemi türkiye ansiklopedisi* (s. Cilt no:13). içinde İstanbul: İletişim yayınlar.
- Dalkılıç, N. (2004). Midyat İlçesi'ndeki Kültürel Zenginliğin Oluşturduğu Geleneksel Mekansal Dizgenin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması. Ankara, Türkiye: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Demirel, Ö., Gürbüz, A., & Tuş, M. (1992). Osmanlılarda Ailenin Demografik Yapısı. *Sosyo Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi* (s. 88-152). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Doğan, İ. (1992). Tanzimat Sonrası Sosyo- Kültürel Değişimler ve Türk Ailesi. *Sosyo Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi* (s. 168-190). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Gökçe, B. (1991). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Aile Yazıları*
- Güler, A. (1992). Cumhuriyet Önce Aşiret Aileleri. *Sosyo Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi* (s. 153-167). içinde Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Gür, Ş. Ö. (1996). Konutta Mekan Standartları. *Yapı Dergisi*, 36-42.
- Ozankaya, Ö. (1994). *Toplum Bilim*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öndin, N. (2002). Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Kültür Politikalarının Türk Resim Sanatı Üzerindeki Yansımaları. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Şener, S. M. (1994). Mimari Tasarımda Düzlemsel Geometrik Örüntü Kullanımının İhtiyaç Programının Alansal Değeri İle İlişkisi. İstanbul, Türkiye: İ.T.Ü. Fen Bilimleri.
- Tabakoğlu, A. (1992). Osmanlı Toplumunda Aile, Sosyo Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi. *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları*, 84-87.
- Tekeli, İ. (1998). Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiyede Kent Planlaması. S. Bozboğan, R. Kasaba, & N. Elhüseyni içinde, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* (s. 140). Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de Konut Politikaları. *Arredamento Mimarlık Dergisi*.
- Yavuz, C. (1992). *Some Hints For Improvement Alternatives of Gecekondu' Case Study: Altındağ*. Ankara, Türkiye: Master Thesis, ODTÜ.

AB PROJELERİ VE GENÇLERİN KATILIMI: SAMSUN ÖRNEĞİ

Aslı YÖNTEN*, Harun BİÇAKCI**

ÖZET

İnsanlar, tanımadığı kültürleri yadırgama, ötekileştirme eğilimi taşıdıklarından dolayı farklı kültürel kodlara sahip gençlerin birbirlerini tanımaları bilinmezliğin yarattığı yanlış algıları ortadan kaldırmada önemli bir adımdır. Gençlerin toplumsal faaliyetlere katılımının artırılmasına yönelik projelerin desteklenmesi, gençlerin toplumsal bütünleşmesine katkıda bulunarak, gençleri katılımçılık alanında aktif hale getirecek ve gençlerin toplumsal aktör haline gelmesine yardımcı olacaktır. Türkiye’de ve Samsun özelinde, gençlerin zihin haritalarında diğer kültürlerle merak ve hoşgörü uyandırmanın yolu gençliğin kültürel değişimlere yönelik projelerle desteklenmesidir.

Avrupa Birliği (AB), gençlik politikalarına büyük önem vermekte, toplumsal hayatın her alanında gençlerin aktif katılımını desteklemektedir. AB’yle müzakere sürecinde olan Türkiye, Katılım öncesi Mali Yardım kapsamında çeşitli başlıklar altında hibeler almaktadır. Gençlere yönelik projelere yapılan hibe destekleri, gençlerin katılımçılığının artırılmasında kolaylaştırıcı bir unsur olacaktır. AB kaynaklarından yararlanmada, hibe sözleşmelerinin dağılımında Samsun ili, 6. sırada yer almaktadır. Samsun’un proje sıralamasında önemli bir yerde olmasına karşın, gençlere yönelik AB destekli kültürel değişim projelerinin yetersizliği göze çarpmaktadır.

Çalışmanın konusu, Samsun’da gençlere yönelik hazırlanmış olan AB destekli gençlik projeleridir. Çalışmada, Samsun’da hazırlanmış olan gençlik projelerinin sayısı, nitelikleri ve söz konusu projelerin hedefleriyle çıktılarının gerçekleşme düzeyleri ortaya konulacaktır. Çalışma, yerli- yabancı literatür taramasının yanı sıra, Samsun Valiliği Milli Eğitim Araştırma Geliştirme Birimi, Komenyüs Bölgesel Ortaklıklar Programı Proje Koordinatörüyle yapılan derinlemesine mülakat yöntemine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: AB, Samsun, Gençlik Projeleri

* Araş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

** Araş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

EU PROJECTS AND YOUTH PARTICIPATION: THE CASE OF SAMSUN

ABSTRACT

People have a tendency to find odd or alienate other cultures, which are unfamiliar to themselves. To eliminate the prejudices resulting from this unfamiliarity young people's getting to know each other is very significant. Thus, supporting projects intended to increase the youth participation into social activities will help the youth to emerge as a social actor. Therefore, in Turkey and specific to Samsun, to increase curiosity and tolerance to other cultures in the minds of young people, the solution is to support projects aiming cultural exchanges.

European Union (EU) gives great importance to youth policies and supports active participation of youth into all areas of social life. Turkey is also in the process of accession negotiations with EU and so receives grants under many titles as part of Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA). Grants given to young people oriented projects will be facilitator to increase the youth participation. Samsun is in the 6th place in terms of received grants from EU funds. However, insufficiency of EU supported cultural exchange projects for teenagers attracts the attention.

At this point, the scope of this study is EU supported youth projects implemented in Samsun. The quantities and qualities of these youth projects and the realization levels of aims and results of these will be analyzed. To achieve this, the study is based on local and international literature review and also in-depth interview with Project Coordinator at Samsun Governorship National Education Research and Development Department Comenius Regional Partnerships.

Key Words: EU, Samsun, Youth Projects

GİRİŞ

Dinamik bir insan kaynağı ve pozitif bir güç olan genç nüfus, özel olarak ilgilenilmesi ve özgün politikalar geliştirilmesi gereken bir gruptur. Bu bağlamda gerek küresel aktörlerin gerekse ulusal aktörlerin gençlere ilişkin kapsamlı politikalar üretmesi ve ülkelerin deneyimlerini paylaşması, geleceğin inşasında ve ülkelerin kalkınmasında önemli bir yere sahiptir.

İnsanlar, bilmediği kültürleri yadırgama eğilimi taşıdıklarından dolayı farklı ülkelerdeki gençlerin birbirlerini tanımaları bilinmezliğin yarattığı yanlış algıları ortadan kaldırmada önemli bir adımdır. Gençlik değişim projelerinin varlığı, gençlerin toplumsal bütünleşmesine katkıda bulunarak, gençleri katılımçılık alanında da aktif hale getirecektir.

AB de, toplumsal hayatın her alanında gençliğin aktif katılımını destekleyen çalışmalara büyük önem vermektedir. AB'ye uyum sürecinde aday ülke olan Türkiye'de gençlere yönelik değişim projelerinin desteklenmesi, farklı kültürleri tanıma imkânı sağlayarak kişisel gelişmeye yapacağı katkının yanı sıra farklı kültürlerle karşı ön yargıyı ortadan kaldıracaktır.

"AB Projeleri ve Gençlerin Katılımı: Samsun Örneği" başlıklı çalışmanın konusu, Samsun'da gençlere yönelik hazırlanmış olan AB destekli projelerdir. Gençlik ve Kültür İlişkisi, Avrupa Birliği'nin Gençlik Politikası, AB ile Müzakere Sürecinde Gençlik Politikaları, AB Gençlik Programları ve Türkiye ve Gençlik Projeleri Kapsamında Samsun Örneği alt başlıkları çalışmanın alt başlıkları arasında yer almaktadır.

1.GENÇLİK VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Ülkelerin toplumsal yapılarında, gençlik önemli bir yer tutmaktadır. Akademik yazında ve farklı ülkelerdeki gençlik politikalarında gençliğin nasıl tanımlanacağı üzerinde herhangi bir uzlaşma olmamasının yanı sıra, gençliğin yaş aralıkları üzerinden tanımlanması yönündeki görüşlerle birlikte, gençliğin kültürel olarak tanımlandığına dair yaklaşımlar bulunmaktadır. Aslında, yasal olarak gençliğin kimlerden oluştuğuna dair yazılı ya da yazılı olmayan tanımlar gençlik politikalarının kimi hedeflediğini belirlenmesi açısından önem taşımaktadır (Yılmaz, <http://www.genclikcalismalari.org>, 2014). Bununla birlikte, gençlik, biyolojik olmaktan ziyade sosyolojik anlamda ele alınması gereken bir kavramdır. Gençliğin, içinde bulunulan zaman, toplumların sosyo-ekonomik gelişimleri, kültür ve geleneklerine göre tanımı yapıldığından, öznel içerikli gençlik tanımlamaları için evrensel kabul görmüş tek bir yaş aralığından söz edilemez. Genç nüfus, ilgiye ihtiyaç duyan özgün bir grup olarak görülmelidir. Gençliğin doğasıyla bağlantılı olan bu durumun yanında gençler, geleceğin inşasında rol alacak dinamik bir insan kaynağı ve pozitif bir güç olarak kabul edilmelidir. (Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi, 2014).

Bir ülkedeki genç nüfusun varlığı, ülkelerin kalkınmasında önemli bir fırsattır. Toplumun sosyo-kültürel yapısı içinde geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi yerine getiren genç nüfus, topluma yeniyi taşıyarak sosyo-kültürel yapının değişiminde de önemli roller oynarlar. Gençler aynı zamanda toplumsal dönüşüme ve ilerlemeye daha açık bir kesimdir (Likaj, 2013: 136). Gençlere yönelik yurtdışı kültürel değişim projelerinin desteklenmesi, gençlerin toplumsal bütünleşmesine katkıda bulunarak, gençleri katılımcılık alanında aktif hale getirecektir. Gençlik politikalarının hedeflerinden biri de, gençlerin bu tür projeler aracılığıyla, eğitim, kültür ve bilgi düzeylerinin artırılarak, gerek kendilerine gerekse topluma katkı sağlanmasıdır.

Farklı kültürel değerlere sahip gençlerin birbiriyle ulusal ve küresel düzeyde daha fazla temas etmesi neticesinde ortaya çıkan etkileşimin bir sonucu olarak günümüzde “kültürlerarası diyalog” kavramı ön plana çıkmıştır (Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi, 2014). Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır (<http://www.kultur.gov.tr/TR,24295/kultur.html>, 02.04.2014). Bir başka tanıma göre kültür, okumak, anlamak görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak ders almak, düşünmek, anlama yeteneğini eğitmek anlamına gelmektedir (Avrupa Gençlik Portalı, http://europa.eu/youth/tr/article/k%C3%BClt%C3%BCrel-de%C4%9Ferler_tr, 01.04.2014).

Küreselleşen dünyada, gençler arasında kültürlerarası diyalogun kurulması, gençlerin, kültürel değişim projeleriyle uluslararası bir deneyim kazanması, hem gençlerin gelişimi hem de toplumsal gelişimin sağlanması açısından önemli bir konudur. Bu tür projelerin desteklenmesi, bir taraftan gençlerin kişisel becerilerini geliştirerek kendini geliştirmesine yol açacak, diğer taraftan çarpan etkisiyle ülke kalkınmasına da katkıda bulunacaktır. Gençlerin kültürlerarası etkileşimi sağlamada gençlik değişim programlarından yararlanılması, gençlere hoşgörü başta olmak üzere çeşitli değerler kazandırılmasında etkili bir araç olacaktır.

Daha demokratik, daha kapsamlı ve daha zengin bir toplum yaratmada, gençlerin aktif katılımının desteklenmesi, gençlerin sosyal bütünleşmesine de katkı sağlayacaktır. Gençlerin dolaşımını amaçlayan kuruluşlarla gruplara destek verme önemli konular arasındadır. Özellikle yerel ve bölgesel yönetimler, gençleri, organizasyonlarını ve okullarını, uluslararası kardeş-

lik faaliyetlerine, değişim programlarına ve Avrupa'daki çalışma ağlarına aktif bir şekilde katılmaları konusunda teşvik etmelidir. Dil öğreniminin ve kültürlerarası alışverişin geliştirilmesine yönelik olarak gençlere mali destekler verilmesinde (Tenikler, 2004: 259) ülkelerin izledikleri gençlik politikaları etkili olacaktır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENÇLİK POLİTİKASI

Geçmişten günümüze çeşitli ülkeler, gençlik üzerine odaklanan politikalar ve stratejiler geliştirmeye çalışmış ve mevcut yasal düzenlemelerini iyileştirmeye yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Buna rağmen günümüzde birçok ülke, sadece gençlik politikasına odaklanan kamu politikalarından yoksundur. Buna ilaveten üretilen politikalarda, gençlerin yüz yüze kaldığı sorunların çözümüne ilişkin kapsayıcı politikaların üretilmesinde sorunlar bulunmaktadır (Youth Policies and Programmes, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/policies-and-programmes/>, 02.04.2014). Gençlere ilişkin oluşturulan politikalarda, gençlerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemli bir konudur. Ayrıca, gençlere ilişkin kapsamlı politikaların üretilmesinde, ülkelerin deneyimlerini paylaşması, diğer ülkelere yol gösterici olması sebebiyle önemli olacaktır.

AB, Avrupa halklarının ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda birbirleriyle kaynaşmasını öngören, Avrupa devletlerinin ve vatandaşlarının bir araya gelerek oluşturduğu uluslar üstü bir yapıdır. AB, ekonomik kalkınmayı ve dayanışmayı amaçlamasının yanında bir siyasi, sosyal kaynaşma ve dayanışma projesidir. AB, üye devletlerin birbirleri ile her alanda dayanışma içinde bulunması, insan haklarının korunması ve üye devletlerin sosyal, siyasi, kültürel kaynaşmasının ve ileri gelişiminin sağlanması için çaba göstermektedir (Bir Bakışta AB, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=3>, (26.07.2014).

AB'de amaç, üye devletlerin ve vatandaşlarının ulusal, kültürel, dilsel, dinsel çeşitliliğini bir potada eritmek değil, bu çeşitliliğin getirdiği dinamizmi güce dönüştürebilmek olarak ifade ediliyor. Avrupa Topluluğu'nun Kurucu Antlaşmasınının 149. Maddesi, gençlik alanında Avrupa işbirliğinin yasal temelidir. Bu anlaşmanın 2. Paragrafının 5. Fıkrasında, "topluluk eylemi gençlik değişiminin ve sosyo-eğitsel eğiticilerin değişiminin gelişmesini teşvik etmeyi amaç edinmelidir" yer almaktadır (Akdemir, 2014).

Avrupa'nın süratle yaşlanan nüfusu dikkate alınır, AB'nin fazla uzak olmayan bir gelecekte, hem kaynaklarının önemli bir bölümünü sosyal güvenliğe ayırmak zorunda kalacağı, hem de yeni insan kaynağına ihtiyaç duyacağından nüfus faktörünün önemi daha bir önemli hale gelmiştir (Duman, 2014). 2012 yılında 0-14 yaş arası genç nüfus AB toplam nüfusunun %15,6'sını oluştururken, 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus toplam nüfusun %66,6'sını, 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfus ise %17,8'ini oluşturmuştur (Yurdakul, 2013). 2025'te AB nüfusunun % 22,8'i 65 yaş ve üstü olacaktır. 2050'de AB nüfusu azalarak 419 milyona düşerken, Türkiye'nin nüfusu 103 milyona çıkacaktır. Bu durumda ise Türk nüfusu AB nüfusunun dörtte birine yükselecektir (Duman, 2014).

AB'de gençlik politikasının temeli, 1993 yılında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesinin sonucu olarak yayınlanan "Beyaz Kitap" ile atılmıştır. Sonrasında, 2002 yılında, Beyaz Kitap'ın devamı niteliğinde olan AB İşbirliği Kararı, 2005 Avrupa Gençlik Paketi, 2010-2018 AB Gençlik Politikası olarak sıralanabilir. Avrupa Gençlik Paketi'nde gençlerin dâhil olunması desteklenen alanlardan biri de hareketliliklerdir. 2010-2018 AB Gençlik Politikası ise, eğitimde ve çalışma alanında gençler için fırsat eşitliği yaratma ve gençler arasında aktif vatandaşlık, sosyalleşme, dayanışma

gibi değerleri yüceltme amaçlarını taşımaktadır. AB'nin gençlik politikalarında gençlerin bilgilendirilmesi konusu da önem arz etmektedir. Eurodesk ve Eryica bu konudaki iki önemli birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Eurodesk, gençler için eğitim ve gençlik alanlarındaki Avrupa fırsatları ve gençlerin Avrupa faaliyetlerine katılımı hakkında bilgi sağlayan Avrupa bilgi ağıdır (Akdemir, 2014).

AB, eğitim kadar gençlik politikalarına da büyük önem vermekte, toplumsal hayatın her alanında gençliğin aktif katılımını desteklemektedir. Bu politika alanında öncelikler AB Gençlik Stratejisi (2010-2018) ile belirlenmiştir. Gençlik Stratejisi, sekiz alanda açılım teklif etmektedir. Eğitim ve öğretim, istihdam ve girişimcilik, sağlık ve refah, katılım, gönüllü faaliyetler, sosyal katılım, gençlik ve dünya, yaratıcılık ve kültür, stratejinin önerdiği sekiz faaliyet alanı arasında yer almaktadır (EU Youth Strategy, http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm, 31.03.2014).

Bu doğrultuda, Gençlik Hamlesi (Youth on the Move) olarak dilimize çevrilen ve AB 2020 kapsamında AB'de akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme için ve özellikle akıllı büyüme başlığı altında gençlerin potansiyelini değerlendirmeyi hedefleyen girişim planı gençlerin nitelikli eğitim ve öğretiminin, işgücü pazarına uyum ve entegrasyonunun, yenilikçilik ve girişimciliğin, hareketliliğinin teşvik edilmesi olarak özetlenebilir. Bununla birlikte, Geliştirilen Avrupa Gençlik Portalı tarafından sunulan hizmetlerle Avrupalı gençlerin toplumsal hayata aktif katılımları kolaylaştırılmıştır (Eğitim ve Kültür (Fasıl 26), <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=91>, 25.03.2014).

Avrupa Gençlik Forumu, Ulusal Ajanslar, Ulusal Gençlik Düzeyleri, Salto Gençlik AB'nin gençlik ile ilgili oluşumlarıdır. Avrupa Eğitim ve Gençlik Programları kapsamında yer alan Sokrates altındaki eylemlerden biri, Avrupa İçin Gençlik Programıdır. Gençlik Programı kapsamındaki eylemlerden biri de, gençlik değişimleridir. Gençlik değişimleri, farklı ülkelerden gençlerin bir araya gelerek bilgi alışverişi yapmalarına imkân tanımaktadır. Adaylık sürecinde olan Türkiye de buna dâhildir (Dursun, 2014).

3. AB İLE MÜZAKERE SÜRECİNDE GENÇLİK POLİTİKALARI

16-17 Aralık 2004 AB devlet ve hükümet başkanları Zirve toplantısında Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği belirtilmiş ve katılım müzakerelerine 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla başlanmıştır (Öz vd., 2009:3). Çalışmanın bu bölümünde müzakere sürecinde politika belgelerine gençlik politikası perspektifinden bakılıp analizi gerçekleştirilecektir. Bu çerçevede, ele alınacak olan belgeler müzakerelerin başladığı 2005 yılına ve sonrasına denk gelen ilk ve son yayınlanmış olacaktır.

3.1. Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)

23 Ocak 2006 tarihli 3. KOB belgesinde eğitim ve kültür başlığında "Ulusal Ajansın işleyişinin, Socrates, Leonardo Da Vinci ve Gençlik Programlarına katılımı pekiştirecek şekilde kolaylaştırılması ve Kültür 2000 programına katılımın teşvik edilmesi" istenilmektedir. Ayrıca "genç nesile ve geri kalmış bölgelere özel dikkat" gösterilmesini önemsemektedir. Dil, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet, ırksal veya etnik köken, din veya inanç, maluliyet, yaş veya cinsel tercihi bakılmaksızın ve bunlara göre ayırım yapılmaksızın bütün bireylerin insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam olarak yararlanmalarının yasal açıdan ve uygulamada güvence altına alınması savunulmaktadır (www.abgs.gov.tr, 2006).

2008 tarihli KOB da ise eğitim ve kültür başlığında “artan iş yükü ile başa çıkabilmek için Hayat boyu Öğrenme ve Gençlik Programlarını uygulayan Ulusal Ajansın idari kapasitesinin güçlendirilmesi” istenilmektedir. Bu noktadan hareketle 2006’dan sonraki iki yıllık süreçte hareketlilik, değişim, kültürel tanınmalarda olumlu sonuçlar alındığı söylenebilir. Dolayısıyla da Ulusal Ajansın kapasitesinin artırılması gündeme gelmiştir. Belgede ayrıca dikkat çeken diğer hususlar olarak özgürlüklere ve ekonomik ve sosyal haklara vurgu öne çıkmaktadır. İfade özgürlüğü gibi hususlar özellikle farkı kültürel kodlara sahip gençlerin birbirini daha anlamalarının sağlanmasında önemlidir. 2006’daki belgeyle bir nevi benzer şekilde “gerek yasama gerek uygulamada insan hakları ile temel hak ve özgürlüklerden dil, siyasi görüş cinsiyet, yaş, inanç, fiziksel-zihinsel engel, etnik köken ve cinsel tercih gözetmeksizin, tüm bireylerin tam anlamıyla faydalanmasının garanti altına alınması” istenmekte ve ek olarak da “ders kitaplarında ve müfredatta, ayrımcılığa yol açan hususların kaldırılmasına yönelik çabaların güçlendirilmesi” yer almaktadır (www.abgs.gov.tr, 2008). Kültürel bilincin ve aynı zamanda bir dost/düşman algısının yerleştirilmesinin önemli bir aracı olarak ders kitaplarının da ötekileştirmeyen cümlelerden oluşması önemlidir.

3.2. Ulusal Program

KOB’a karşılık olarak her aday ülke bir Ulusal Program hazırlamaktadır. Yapılması istenen tedbirlere çözüm şekilleri burada detaylı olarak verilir. Türkiye üç adet Ulusal Program hazırlamıştır. İleri 2001 yılında diğerleri 2003 ve 2008 tarihlerinde hazırlanmıştır. Bu çalışmada 2005 sonrası – müzakerelerin başlamasından sonra- olduğu için 2008 yılı Ulusal Programı irdelenecektir.

Eğitim ve Kültür başlığını içeren Fası 26’da KOB öngörülen tedbir olan Ulusal Ajansın kapasitesinin güçlendirilmesine dönük yapılacak olan mevzuat uyum, mevzuatın uyumu ve uygulanması için gerekli kurumsal yapılanma ihtiyaçları takvimine yer verilmiş ve 2011 yılı son tarih olarak görülmektedir. Ayrıca programın siyasi kriterler kısmında kültürel haklar alanında yapılan reformların hayata geçirilmesine kararlılıkla devam edileceği, hoşgörü ortamının oluşması için gerekli görülen tedbirlerin alınmasının sürdürüleceği belirtilmektedir (Ulusal Program, 2008).

3.3. İlerleme Raporları

2006 yılı AB İlerleme Raporu’nda Eğitim ve Kültür faslında kültür ve gençlik konularında iyi gelişme olduğu, Türkiye’nin gençlik programlarına katılımında kayda değer bir artış olduğu ve programların ulusal çapta duyurulması için gerekli tedbirlerin alındığı belirtilmiştir. Ulusal Ajansın güçlendirilmesinin ve prosedürün azaltılmasının katkı sağlayacağı tespiti yer almıştır. Ayrıca Türkiye’nin Culture 2000 isimli topluluk programında yer almaya başladığı kaydedilmiştir. Hayatboyu eğitim konusunda Lizbon Stratejisinin devam etmesi önemsenmektedir (İlerleme Raporu, 2006;65).

2013 yılı İlerleme Raporu’nda eğitim, öğretim ve gençlik alanında Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik Programlarına başvuruların artmaya devam ettiği belirtilmektedir. Programlara katılımı başarılı olarak devam ettiği, bu programlardan 2012 yılında yararlananların sayısının 60.000 i aştığı ve sağlanan bu desteğin 4 katından fazla başvuru yapıldığı ortaya konulmuştur. Ayrıca Türk kuruluşlarının AB’nin kültür programına gösterdikleri ilginin arttığı belirtilmiştir. Ancak kültür alanında sınırlı ilerlemenin varlığı kaydedilmiştir (İlerleme Raporu, 2013;70-71).

4. AB GENÇLİK PROGRAMLARI ve TÜRKİYE

AB Eğitim ve Gençlik Programları, AB'ye üye veya üyelik adayı olan ülkelerde toplumun ve bireylerin eğitim seviyelerinin çok boyutlu olarak yükseltilmesini, üye ülkelerin vatandaşları arasında işbirliğinin ve etkileşimin artırılmasını ve bu sayede Avrupa vatandaşlarının vatandaşlık bilinçlerinin ve sosyal girişimciliklerinin güçlendirilmesini hedefler (Hasdemir ve Çalikoğlu, 2011; 66). Ortak değerler çerçevesinde bütünleşmek isteyen AB'de, dil öğrenimi, üye ülkelerin uygulama ve kültürlerin karşılıklı olarak öğrenilmesi gibi konuların eğitimle geliştirilmesinin, yetişmekte olan gençlerin Avrupa vatandaşı kimliği kazanmaları açısından önem taşımaktadır (Altunay ve Tonbul, 2013; 80).

4.1. Programların Hedefleri

AB'ye ilişkin bilgi düzeyi algısı ve AB kimliği algısı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki varlığı savunulabilir. Türkiye'de AB konusunda bilgi düzeyi düşüktür, bilgi düzeyi formel bilgiye dayanmaktan çok kulaktan dolma bilgilere dayanmaktadır (Altunay ve Tonbul, 2013: 92). Bu bağlamda, AB Gençlik Programları, Avrupa ülkeleri halkları arasında anlayış ve işbirliği ortamının geliştirilmesini hedeflemektedir. Ayrıca kapsamındaki pek çok faaliyet sayesinde farklı kültür ve yaşam tarzlarından gelen insanlar birlikte çalışma ve kendi özgün tecrübelerini paylaşma imkânı bulmaktadırlar (Hasdemir ve Çalikoğlu, 2011: 67). Ayrıca, çok kültürlülük, bir uyum mekanizması olarak ele alınabilirken, bu değerler tarihsel çıkarımların paylaştığı bir alan olarak da görülebilmektedir. Bu nedenle çok kültürlü bir toplumda sosyalleştirme büyük önem taşımaktadır (Altunay ve Tonbul, 2013: 93). Burada da gençlik programların çizdiği hedefler önemli yer tutmaktadır.

Altunay ve Tonbul'un (2013; 86-87) çalışmalarında, öğretmenlere göre, AB hakkında bilgi eksikliği yaşanmakta ve bunun doğurduğu karmaşa ile kültürel korunma ihtiyacı ön plana çıkmaktadır. Ayrıca araştırma bulgularına göre, katılımcılar genellikle AB'yi desteklemekte, ancak AB'yi, kültürel farklılıklar ve ulusal refah açısından tehdit edici olarak algılamaktadırlar. Gençlerin yabancı ya da yerli çeşitli (etnik, dinsel, siyasal, ulusal) gruplara ve kadınlara karşı önyargılı oldukları, üçte ikisinin, AB üyeliğinin olumlu olacağını düşündükleri görülmüştür. Bu çerçevede öğrenci hareketliliği ile açık ve hoşgörüyü dayalı, farklı kültürlerle birlikte yaşama bilincine sahip bir toplumun oluşturulmasının ve toplumda zenofobinin (yabancı düşmanlığı) ortadan kalkması amaçlanmaktadır (Özdem, 2013:64).

Türk Ulusal Ajans tarafından, Hayatboyu Öğrenme Programı altındaki farklı hedef kitlelerle yapılan araştırmaların bulgularına da yansımıştır. Araştırmanın bulguları, yararlanıcıların programlar sayesinde öğrenme ve öğretme konusunda kendilerini yenilediklerine, özgüvenlerinin ve geleceğe yönelik beklentilerinin arttığına, yabancı dil becerilerinin geliştiğine, önyargılarının kırıldığına, kendilerini daha rahat ifade ettiklerine ve sosyal hayatta daha etkin olduklarına işaret etmektedir (Hasdemir ve Çalikoğlu, 2011: 68). Yapılan projelerle kültürlerarası diyalog ve hoşgörü ortamının oluşturulmasına büyük oranda hizmet etmektedir. Proje kapsamında yürüttükleri çalışmalarla ve değişim ziyaretleriyle öğrenciler, farklı kültürler hakkında doğru bilgiler edinerek varolan önyargılarını yıkmaktadır (Aydoğan ve Şahin, 2006: 472).

4.2. Türkiye'nin AB Eğitim Programlarına Katılım Süreci

30 Ekim 1995 tarihinde AB Eğitim Programlarına katılmak için başvuruda bulunulmuştur. Avrupa Parlamentosu Genel Kurulunun 0251/98 kararında Türkiye'nin programlara katılımı olumlu karşılanmıştır. 25 Şubat 1999 tarihinde Avrupa Parlamentosu Eğitim, Kültür, Gençlik ve Medya Komitesinin Türkiye'nin programlara katılımını destekleyen önerisi Avrupa Parla-

mentosunu Genel Kurulunun 253/2000/EC kararıyla kabul edilmiş ve 03.02.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, eğitim programlarına katılım için öngörülen hazırlık süreci kapsamında yürütülecek çalışmalar ve finansmana ilişkin dört anlaşmayı 27 Aralık 2002 tarihinde AB Komisyonu ile imzalamıştır. Bu anlaşmalar; Leonardo Hazırlık Tedbirleri Anlaşması, Sokrates Hazırlık Tedbirleri Anlaşması, Gençlik Hazırlık Tedbirleri Anlaşması ve Sokrates Programı Pilot Uygulamaları Anlaşmalarıdır. Ulusal Ajansın Haziran 2003 tarihinde faaliyete geçmesiyle, Türkiye'nin 1 Ocak 2004 tarihinde Sokrates II programına katılabileceği belirlenmiştir (Özkılıç ve Haspolatlı, 2008: 162-163).

2007 yılında AB Genel Eğitim Programlarında bir takım değişiklikler yapılmış ve Sokrates Programı'nın adı "Life-Long Learning program (Yaşam Boyu Öğrenme Programı)" olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikler Ulusal Ajans idari yapısında yansımıştır (Özkılıç ve Haspolatlı, 2008, 166). Bir Topluluk Programı olan Hayatboyu Öğrenme Programı, AB bütçe dönemlerini esas alacak şekilde dönemler halinde planlanır ve uygulanır. İlk kez 1995 yılında başlatılan programın ilk dönemi 2000 yılında, ikinci dönemi ise 2006 yılında sona ermiştir. Program şu anda 2007-2013 arasındaki üçüncü dönemini de bitirmiştir (Faaliyet Raporu, 2012: 15).

4.3. Türkiye'nin Genel Durumu

AB tarafından eğitim ve gençlik alanında 2007-2013 arasında uygulanmış olan Hayatboyu Öğrenme ve Gençlik Programlarının yerine 2014-2020 yıllarında Erasmus Plus programı uygulanacaktır (www.ua.gov.tr, E.T:2013). Kuruluşundan bu yana geçen 9 yıl içerisinde Ulusal Ajans oldukça başarılı çalışmalar yürütmüş ve bütçe büyüklüğü bakımından 33 program ülkesinin ulusal ajansları arasında 3. sıraya yükselmiştir. Yalnızca 2012 yılı içerisinde hedeflediğimiz 55 bin rakamını aşarak 61 bin kişiye ulaşmıştır Hayatboyu Öğrenme Programı (LLP) ve Gençlik Programı (YİA) kapsamında 2004-2012 yılları arasında, programlara yapılan hibe başvurusunun yaklaşık 83.314 adet, 21.093 adet proje ve bireysel kabul yapıldığı belirtilmektedir. Tahsis edilen hibe miktarı yaklaşık 524 milyon Avro olarak gerçekleşmiş olup 300.000'den fazla kişi projelerde katılımcı olarak yer almıştır (Faaliyet Raporu, 2012;11).

Tablo 1: Yıllara Göre Karşılaştırma

AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI TÜRK ULUSAL AJANSI GENEL VERİLERİ				
Bütçe Yılı	Hibe Başvurusu Sayısı (adet)	Hibe Sağlanan Başvuru Sayısı (adet)	Tahsis Edilen Hibe (Avro)	Yurtdışına Giden Katılımcı Sayısı ** (kişi)
2004	1.844	996	13.844.260	5.210
2005	6.025	1.708	24.863.891	11.304
2006	7.370	2.383	40.853.740	16.997
2007	8.413	2.238	51.662.916	23.521
2008	7.371	2.224	57.871.388	27.119
2009	9.141	2.315	63.716.524	32.309
2010*	11.961	2.771	75.443.594	38.945
2011*	15.278	2.862	82.476.636	44.995
2012*	15.911	3.596	112.822.860	60.483
Toplam	83.314	21.093	523.555.808	260.883

Kaynak: (Faaliyet Raporu,2012: 11)

2004'den 2012'ye bakıldığında yurtdışına giden katılımcı sayısının 11 kattan fazla, programlara ayrılan bütçenin ve hibe başvuru sayısının 8 kattan fazla arttığı göze çarpmaktadır. Bir başka deyimle, zihin haritalarının katılımını kırıp farklı kültürlerle kaynaşma potasında olan kişi sayısının artma eğiliminde olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda yapılan araştırmalar da, programa katılan öğrencilerin hareketlilik hakkındaki değerlendirmeleri ve hareketliliğin etkileri incelendiğinde hareketliliğin; öğrenciler üzerinde bireysel, akademik, sosyal, dil becerisi ve kültürel etkileri olduğunu savunmaktadırlar (Özdem, 2013:64). Ayrıca projelerin eğitime birçok açıdan olumlu etkileri olduğunu ve Comenius amaçlarının büyük oranda gerçekleştiğini göstermektedir. Araştırma bulgularına dayanarak, özellikle dil öğreniminin teşviki noktasında çok önemli etkileri olduğunu söylemek mümkündür (Aydoğan ve Şahin, 2006:472).

Bunun yanında, Avrupa komisyonu tarafından hazırlanan "Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process" isimli çalışmada ise (Eurydice, 2009) Bosna Hersek, Moldova, Polonya, Türkiye ve Ukrayna'nın hareketliliğe ayırdığı bütçenin yetersiz olduğu belirtilmektedir (Özdem, 2013: 69). Ayrıca,10 Bakanlık ve bunlara bağlı ya da bağımsız 13 farklı kurumun gençlere hizmet üretmeye çalıştığı Türkiye'de her kurumun kendisine özgü yönetim anlayışı vardır (Şentuna ve Çelebi, 2010:114). Gençlik alanında sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için çoğulculuk anlayışının toplum içerisinde benimsenmesinin gerekli olduğu söylenebilir. Kişilerin benzerliklerinin veya eşitliklerinin değerlendirilebilmesi için eşitlik kavramının toplumsal ve ahlaki bir değerler sistemine oturtularak somutlaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Şentuna ve Çelebi, 2010:115).

5.GENÇLİK PROJELERİ KAPSAMINDA SAMSUN ÖRNEĞİ

Bu bölümde öncelikle Samsun'un AB hibelerinden yararlanma oranına ve sonrasında Samsun'daki eğitim kurumlarının hibe aldığı projelere bakıldıktan sonra son kısımda gençlerin projeler aracılığıyla gittikleri AB ülkelerinden dönüşte yaşamış oldukları deneyim ve değişimlerle projelerin hedeflerinin uyuşup uyuşmadığını değerlendirmek üzere Samsun Valiliği Proje Ofisinde yapılan derinlemesine mülakat değerlendirmelerine yer verilecektir.

5.1. Samsun İlinin AB Hibelerindeki Durumu

Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından 14.01.2013 tarihi itibarıyla sözleşmeye bağlanan projelere sağlanan hibe miktarları (eşfinansman dâhil) üzerinden illerin sıralamasını gösteren tabloda Samsun'un yeri aşağıdaki gibidir.

Tablo 2: Başarılı Olan Projelerde Samsun'un Durumu

Sırası	İl	Sözleşme Adedi	Yüzdesi	Hibe Tutarı (€)	Yüzdesi
6	Samsun	131	4,24	15.028.476,41	3,89

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr>

Tablo 2'de belirtildiği üzere Samsun proje yazma ve üretmede önemli bir noktadır. Katılım öncesi Mali Yardım (IPA) kapsamında AB fonlarından etkin olarak yararlanmaya devam etmektedir.

5.2. Samsun'daki Eğitim Kurumlarının Hibe Durumu

Samsun ilinde gençlere yönelik ve gençlerin katılımıyla gerçekleştirilen çok sayıda proje vardır. Bunların bir kısmı IPA kapsamında yapılan ve yürütülen projeler, diğerleri ise Ulusal Ajans tarafından programlarına yapılan başvurular sonrasında gerçekleştirilen projelerdir.

5.2.1. IPA Kapsamındaki Projeler

AB hibe programları kapsamında hazırlanan 68 projeden 16'sı kabul edilmiştir. Bu projelerle sağlanan hibe desteği yaklaşık 2.065.000 Avro'dur. Kabul edilen proje sayısına göre de Samsun eğitim kurumları arasında en çok projesi kabul edilen il olmuştur.

Tablo 3: AB Hibe Programları Kabul Edilenler Projeler

Sıra	Kurum	Proje Adı	Bütçe (Avro)
Hayat Boyu Öğrenmenin Desteklenmesi Hibe Programı (Başlama:Mayıs 2010 - Bitiş:Mayıs 2011)			
1	Çarşamba Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	Yeni Otomotiv Teknolojileri ve Diagnostik Test Cihazı Eğitimi	130.000

Kadın İstihdamının Desteklenmesi Hibe Programı (Başlama:Temmuz - 2010 Bitiş:Temmuz 2011)			
1	Sema Cengiz Büberci Anadolu Meslek ve Kız Meslek Lisesi	Engelli Bakım Hizmetlerinde Çalışacak Ara Eleman Yetiştirme	116.000
2	Samsun Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü Kız Meslek Lisesi	Sevgi Engel Tanımaz	113.000
3	Bafra Halk Eğitim Merkezi	Bitkisel Örucülük Zembil Örne	190.000

Genç İstihdamın Desteklenmesi Hibe Programı (Başlama:Kasım 2010-Bitiş:Kasım 2011)			
1	Çarşamba Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	Yeni Otomotiv Teknolojileri ve Mesleki Alt Yapı Eğitimi	360.000
2	Tekkeköy N.S.U. Denizcilik Meslek Lisesi	İleri Yangın Teknikleri	136.000
3	Havza Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	İşsizliğe Çare Mesleki Eğitim	164.000

Kaynak: Samsun Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü ARGE Yüzyüze Görüşmeden elde edilmiştir.

5.2.3. Ulusal Ajansın Yürüttüğü Programlardaki Projeler

AB Eğitim ve Gençlik Projeleri kapsamında Samsun'da birçok öğrenci, öğretmen ve idareci yurt dışına çıkmıştır. Yurt içi ve yurt dışı bu ziyaretlerle dil öğrenme, mesleki eğitim, sosyal konular ve kültürel faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, Comenius projeleri ile 349 öğretmen ve 402 öğrenci, LDV projeleri ile 102 öğretmen ve 245 öğrenci Gruntvig projeleri ile 45 öğretmen ve 29 öğrenci yurt dışı hareketlilikte bulunmuştur (Samsun MEB ARGE Yüzyüze Görüşme). Halen devam eden projeler ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4: Samsun İl Millî Eğitim Müdürlüğü AB Eğitim ve Gençlik Projeleri 2011*

1	Çarşamba Kız Teknik Lisesi - Folklore and Dance	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
2	Çarşamba Değirmenbaş İ.Ö.O - Traditional Values	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
3	Vezirköprü İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü - Music Maestro! Making Music Matter in the Classroom	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
4	Tekkeköy İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü - Social Media in Literacy and Basic Skills Programmes	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
5	Tekkeköy Kutlukent 80. Yıl İ.Ö.O - Global Entrepreneurs	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
6	HavzaLisesi Voting Yes! for Europe -Active European Citizens on the Move in a United/Uniting Europe	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
7	İlkadım Rotary Kulübü Bilim ve Sanat Merkezi From Local Residents to European Citizens	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
8	CanikFatihİlköğretimOkulu Education á l'Écologie pour le Développement Durable de nos Cités.	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
9	İlkadımÇatkayaİlköğretimOkulu Don't Be a Coach potato! What do Young people do to spend Their Free Time an An Active Way?	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
10	Canik İMKB Anadolu Lisesi Regionale und Kulturelle Identität Jugendlicher im Zeitalter der Globalisierung	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
11	İlkadım Atatürk AnadoluLisesi Looking After the Planet Locally	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
12	Canik 100. Yıl İ.Ö.O. - Ro-Samsun Travel	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
13	İlkadımPiri Reis Tic. MeslekLisesi - GeleceğinLojistikCEO'ları	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
14	ÇarşambaHalkEğitimMerkezi - Melting Popular Choirs	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
15	Bafra Tic. SanayiOdası İ.Ö.O - Blue Sky, Green Leaf	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
16	KöksalErsayın And. Lisesi - For a Healthy Life	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
17	HavzaGidirliİlköğretimOkulu Weather in School	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
18	İlkadım 30 AğustosİlköğretimOkulu Europe in Motion	DEVAM EDİYOR	31.07.2013
19	CanikKarşıyakaAnadoluLisesi Young Entrepreneurs- Step by Step	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
20	AtakumTaflanYalıİlköğretimOkulu I Love My Grandparents	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
21	İlkadımKışlaYaşarDoğulİlköğretimOkulu We Also Can Succeed	DEVAM EDİYOR	31.07.2014
22	ÇevreselveSürdürülebilirKalkınmaEğitimiAlanındaBilgi ve Beceri Değişimi	DEVAM EDİYOR	31.08.2014
23	Türkiyeİspanya Comenius OrtaklıkProjesi	DEVAM EDİYOR	31.08.2014

* Bu Projelere Rehberlik ve Danışmanlık yapılmaktadır.

Kaynak: Samsun Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü ARGE Yüzyüze Görüşmeden elde edilmiştir.

5.3. Projelerin Hedefleri ve Çıktılarının Değerlendirilmesi¹

2014-2020 yılları arasını kapsayan Erasmus Plus programı kapsamında okuldaki hocalara AB hibeleri hakkında ve proje döngüsü yönetimi eğitimi verilmeye devam edilmektedir. Projeleri okullarda genellikle İngilizce öğretmenleri yazmaktadır. Projelere ilişkin olarak valilikçe bilgilendirme toplantıları yapılmaktadır. Projelerin çoğunluğunun valilikçe hazırlanmasına karşın, mesleki liseler bazında valilik projelerinin yanı sıra Bakanlık bünyesinde de projeler bulunmaktadır. Projelerin hazırlanmasında okulların ilgili olması ve bu konuda bilgilendirilmeleri de önemli konular arasındadır.

Erasmus Plus projeleri için okullar kendi ortaklarını da bulabilmektedir. Buna ilişkin internet siteleri mevcuttur ve ortak bulmayı kolaylaştırmaktadır. Bunlardan biri de "eTwinning" adlı internet sitesidir. Proje yapmak isteyen kişiler bu siteye üye olup internet üzerinden e-projeler gerçekleştirilmektedir. E-projelerde kültürel alışveriş elektronik ortamda yapılmaktadır. Bu proje ortaklarına zaman ve maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Ayrıca bu tür siteler proje ortağı bulunması noktasından da kolaylaştırıcılık sağlamaktadır. Proje ortağı bulunmasında kişisel bağlantıların olması da önem taşıyan unsurlar arasındadır.

Projelerin yurtdışı ziyaretlerinde katılımcılara hizmet pasaportları valilik tarafından çıkarılmaktadır. Bu hem kolaylaştırıcılık sağlamada hem de işlemlerin kontrolü noktasında faydalı olmaktadır.

İl bazında proje sayısının artması deneyimin de artmasına katkı sağlamaktadır.

Proje kapsamındaki ziyaretlerin üçte ikisi eğitim, üçte biri ise kültürel amaçlıdır.

Okul projelerinde dil bilme oranı düşüklüğü sebebiyle genel olarak İngilizce öğretmenler çeviri yapmaktadır. Ancak İspanya ve Fransa gibi bazı ülkelerde ülke diline ait ayrı bir tercihe ihtiyaç duyulmaktadır. 2014 yılından itibaren ise tercümanlık için projenin bütçesinde yer ayrılması planlanmaktadır.

Bu tür kültürel projeler, bireylerin gittikleri ülkelerin kültürlerini ve tanıma ve karşılaştırma yapma imkânı tanınması açısından faydalı olmaktadır. Ancak bu noktada kişilerin bilinçli olmaları ve eğitime açık olmaları önem taşımaktadır. Bu konuda gidilen ülkelerde, yeme-içme ve diğer bazı konularda kültürel uyum sorunları yaşanabilmektedir.

Projelerin aslında en önemli aşaması, proje çıktılarının değerlendirilmesi ve paylaşılmasıdır. Paylaşım konusunda bazı sıkıntılar olmaktadır. Bazı meslek liseleri proje çıktılarını cd ya da kitapçık haline getirmektedir. Bilgilerin paylaşımı, bilgi birikimi ve yenilik transferi açısından önemlidir. Proje çıktılarının paylaşımı yaygınlaştırılmalıdır.

Projelerde kişiler ve kurumlararası ilişkilerde işbirliği konusunda sorunların varlığından söz edilebilir.

¹ Samsun Valiliği Milli Eğitim Araştırma Geliştirme (ARGE) Birimi, Comenius Komenyüs Bölgesel Ortaklıklar Programı Proje Koordinatörü Sayın Hasan Dağındır ile 8 Mayıs 2014 tarihinde gerçekleştiren derinlemesine mülakat değerlendirmeleri yer almaktadır.

SONUÇ

AB, gençlik politikalarına büyük önem vermekte, toplumsal hayatın her alanında gençliğin aktif katılımını desteklemektedir. Özellikle AB Gençlik Programı kapsamındaki gençlik değişimleri farklı ülkelerdeki gençlerin bir araya gelerek bilgi alışverişi yapmalarına, kültürel merak ve hoşgörü uyandırmada önemli bir araç olmaktadır.

AB uyum sürecindeki Türkiye de çeşitli başlıklar altında gençlik projelerine hibe yardımlar almaktadır. AB kaynaklarından yararlanmada Samsun ili önemli bir sıradadır. Hibe sözleşmeleri dağılımında il 6. Sırada yer almaktadır. Buna karşın AB destekli kültürel değişim projelerinin yetersizliği görülmektedir. İl bazında proje sayısının artması hem deneyimin artmasına katkı sağlamakta hem de bu tür kültürel projeler gençlerin diğer kültürlerini tanıyarak önyargılarını kırmalarını ve hoşgörü ortamının oluşmasına katkıda bulunacaktır.

Bununla birlikte kişilerin bilinçli olmaları ve eğitime açık olmaları önem taşımaktadır. Gidilen ülkelerde kültürel uyum sorunları yaşanabilmektedir. Ayrıca projelerin en önemli aşaması olan proje çıktılarının değerlendirilmesi ve paylaşılması aşamalarında eksiklikler mevcuttur. Proje çıktılarının yaygınlaştırılması bilgi birikimi ve yeni bilgilerin aktarımı açısından önemlidir. Gençlik projelerinin etkin olabilmesi, kişiler ve kurumlar arası işbirliğinin olmasıyla da mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- 2012 Yılı Hayatboyu Öğrenme Programı (LLP) ve Gençlik Programı Faaliyet Raporu (2013)
http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/magazine/faaliyet_raporu_2012.pdf?sfvrsn=0
- AB Bakanlığı Başarılı Olan Projelerin İllere Göre Sıralaması,
<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=44564&l=1>
- Akdemir, Erhan, Avrupa Birliği Gençlik Politikaları ve Programları,
http://ab64.gediz.edu.tr/dosyalar/AB_Genclik_Politikasi_Genclik_Programlari.pdf,
 (20.03.2014).
- Altunay, Esen ve Tonbul, Yılmaz (2013). "Avrupa Birliği Kimliğini Yordayan Değişkenlerin Eğitim Kurumlarında İncelenmesi" *e-International Journal of Educational Research*, 4 (1), pp. 78-99.
- Avrupa Gençlik Portalı, http://europa.eu/youth/tr/article/k%C3%BClt%C3%BCrel-de%C4%9Ferler_tr,
 (01.04.2014).
- Aydoğan, İsmail ve Şahin, Ali Enver (2006). "Comenius Okul Ortaklıkları Projelerinin, Comenius Amaçlarının Gerçekleşmesine Katkısı" *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı 48, pp: 455-480.
- Bir Bakışta AB, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=3>, (26.07.2014).
- Duman, M. Zeki, "Avrupa Birliği Kimliği ve Türkiye'nin Birliğe Katılımının Yaratacağı Jeopolitik Boyutlar", *Sosyo-ekonomi Dergisi*, Ocak-Haziran 2005-1,
<http://search.proquest.com/docview/234902169/fulltextPDF?accountid=16701>, S. 18,
 (18.03.2014)
- Dursun, Pelin, AB Gençlik Hareketleri, <http://prezi.com/mzrwir0roztf/ab-genclik-hareketleri/>,
 (30.03.2014).
- Eğitim ve Kültür (Fasıl 26), <http://www.abgs.gov.tr/index.php?l=1&p=91>, (25.03.2014).
- EU Youth Strategy, http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm, 31.03.2014).

- Hasdemir, Fatih ve Çalıkoğlu, Melih Rüştü (2011). "Avrupa Birliği Eğitim Programları ve Değişim" *Journal of Higher Education and Science*, 1 (2), pp. 66-68.
- İlerleme Raporu (2006).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf
- İlerleme Raporu (2013).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf
- Katılım Ortaklığı Belgesi (2006)
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2006.pdf
- Katılım Ortaklığı Belgesi (2008)
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/TR,24295/kultur.html>, (02.04.2014).
- Likaj, Matilda, "Arnavut Gençliğinin Toplumsal Değer Algısı Üzerine Bir İnceleme", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ağustos 2013, Sayı: 29, s. 135-150, s. 136.
- Öz, Bülent; Taban, Sami ve Kar, Muhsin (2009). "Kümeleme Analizi İle Türkiye Ve Ab Ülkelerinin Beşeri Sermaye Göstergeleri Açısından Karşılaştırılması" *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), pp. 1-30.
- Özdem, G. (2013). "Yükseköğretim kurumlarında ERASMUS programının değerlendirilmesi (Giresun Üniversitesi örneği)". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 19 (1), 61-98.
- Özkılıç, Rüçhan ve Haspolatlı, Ersin (2008). "Türkiye'nin Avrupa Birliği Eğitim Programlarına Katılım Süreci" *Eğitim Fakültesi Dergisi XXI (1)*, pp. 151-172.
- Şentuna, Murat ve Çelebi, Müberra (2010). "Türkiye'deki Gençlik Ve Spor İle İlgili Kamu Kurumları Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Gençlik Politikalarının Değerlendirilmesi Ve Bir Model Örneği" *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VIII (3), pp.109-117.
- Tenikler, Gökhan, "Gözden Geçirilmiş Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılmalarına İlişkin Avrupa Şartı", **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Edt: Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayınları, İzmir, 2004, s. 259
- Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi,
http://www.gsb.gov.tr/content/files/Mevzuat/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf, (02.04.2014).
- Ulusal Program (2008). <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42260&l=1>
- Yılmaz, Yılmaz, Politika Notu: Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesinde Temel Eğilimler,
<http://www.genclikcalismalari.org/politika-notu-ulusal-genclik-politikasi-belgesinde-temel-egilimler-2/>, (04.04.2014).
- Youth Policies and Programmes, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/policies-and-programmes/>, (02.04.2014).
- Yurdakul, Didem Doğmuş Avrupa Sosyal İstatistikler Cep Kitabı, Temmuz 2013,
http://www.abmaliye.gov.tr/ABDID%20Raporlar/Gayri-Resmi%20Rapor%20C3%96zetleri/Di%4%9Fer/Eurostat%20-%20Avrupa%20Sosyal%20C4%B0statistikler%20Cep%20Kitab%4%B1_Temmuz%202013.pdf, (23.03.2014).

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SİYASET 1.OTURUM

YOUTH AND POLITICS 1.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ahmet İNAM

SULTAN MEHMET İLE ZAMANLAR ÜSTÜ İLETİŞİM VE FATİH UNVANIN HERMENÖTİK ANLAMI

Mustafa Sait KURŞUNOĞLU*

ÖZET

Millî kimliklerin teşekkülünde çeşitli başarıları ile tarihe mal olmuş şahsiyetler etkindir. Bunlar kendilerinden önceki geleneği gayet iyice temsil etmekle birlikte; bunun da ötesine geçebilmiş kişilerdir. Bu nedenle bunlardan sonra gelen nesillerin dünya bakışı ve öz tanımlamaları bu örnek alma üzerinden gerçekleşir. Fatih Sultan Mehmet de özellikle Anadolu'nun ve İstanbul'un Türklere ait bir imparatorluk eksenine kavuşmasını sağlaması ile günümüze değin bilinç dünyamızı etkileyen karizmatik bir lider konumdadır. İstanbul olmaksızın dünya bakışımız söz konusu olmadığı gibi, İstanbul'un fethinin aktüel olarak milli şuurda korunmaya devam etmesi, bu figürlerin zamanlar üstü niteliğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Zaman ötesi, Fetih, Fâtihi, Millet Anlayışı, Gençlik

ABSTRACT

THE TRANSCENDENT INTERACTION WITH SULTAN MEHMET AND THE HERMENEUTIC MEANING OF 'FÂTIH' AS AN APPELLATION

In the formation of national identities the historical personalities has become active by various successes. They have well represented the tradition of their predecessors; but also been able to go beyond it. The worldview of subsequent generations and their self identification will occur through sampling them. Fatih Sultan Mehmet, is in a charismatic position by reason of ensuring to the Turks the imperial axis of Anatolia and Istanbul's. So he has affected to our world consciousness until today. As Turks no longer without Istanbul it is not concerned look at the world. So that for the Turks the 'Feth' of Istanbul has become transcendent.

Key Words: History, timeless, Fetih, Fâtihi, Youth, consciousness of the nation

Giriş: Tarihi Şahsiyet Kavramı ve Sultan Mehmet

Sultan Mehmet (1430/32-1481) sıradan bir yönetici olmanın ötesine geçerek tarih adını verdiğimiz tinsel bilimin önemli figürlerinden biri olabilmeyi başarmış ve bu başarısını politika, kültür, milliyet, din ve medeniyet gibi tarihsel olan formların tamamında gösterebilmiş nadir

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

şahsiyetlerden birisidir. 28 yıl süren hükümdarlığı sırasında 2 imparatorluk, 14 devlet ve 200 şehir fethettiğinden II. Mehmet "Fatih" unvanını almıştır. II. Mehmet'e şehzadeliği sırasında "Mehmet Çelebi" denildiği annesi Hüma Hatun'un Bursa'daki türbe kitâbesinden anlaşılmaktadır. Bazı Osmanlı kaynakları da onu "Muhammet-i Sani", "ikinci Mehmet" ve "Ebul feth" diye anmışlardır. Üstelik bu başarılarının zirvesi sayılan ve ona Fatih unvanını öncelikle kazandıran Konstantinopolis'in fethi esnasında (1453) 21 yaşında bir genç olması özellikle dikkate değer bir niteliktir.¹ Ayrıca günümüz Türkiye'sinin nerdeyse hemen tamamı da onun tarafından ilk defa tek bir siyasal ve coğrafi bütünlük altına alınmıştır.

Genç sultan Mehmet ile "zamanlar üstü bir iletişim" ve etkileşime girmek ifadesi ile onun tarihsel olarak içinde bulunduğu konumu tespit ederek; bu tarihsel konumla şimdi olarak adlandırdığımız ve içinde bulunduğumuz tarihsel konumun diyalog imkânından bahsetmiş olmaktadır. Alışılmalı zaman anlayışımız çerçevesinde baktığımızda Fatih ve fetih kavramları "geçmiş" algımız ile tanımlanır. Zihinsel algımıza dayalı zaman bilincimiz bize şimdiyi önce geçmişimizi belirleyerek yaşatır. Bu tür bir zaman algısı çizgiseldir. Bununla birlikte, Fatih ve fetih gibi seçkinleşmiş ve büyük tarihsel olayların sembolü olmuş kişiliklerin ve kavramların zihinsel anlamda aşkın bir konuma yükseldiklerini de fark ederiz. Aşkınlığa yükselen olay ve kişilerle iletişime geçtiğimiz de bu iletişim eskiyi hatırlamak olarak değil de paralel bir süreklilik evrenine transfer olmuş bilgi ve anlam formları ile diyaloga girmek şeklinde gerçekleşecektir. Bu tür bir zaman algısı da dairesel olacaktır. Dolayısıyla artık bu iletişim, paralel olan zaman kesitlerinin kendi tarihsellikleri içinde karşılaştırılması anlamına gelecektir.

Nitekim tarihçi Carr "tarihin ne olduğu" sorusuna "tarih, tarihçi ile olayı arasında ve şimdi ile geçmiş arasında sonsuz bir etkileşim ve diyalogdur" şeklinde cevap vermektedir.² Buna göre söz konusu etkileşim yalnızca tarihçi için değil aynı zamanda herkesi kapsayan ve kişisel kimlikleri de etkileyen bir konumda olmalıdır. Zira bu etkileşimin şimdi ile geçmiş olarak adlandırdığımız zihinsel algı durumlarımızın temel doğasından kaynaklandığını ifade edebiliriz. O halde aşkın bir tarihi şahsiyet olarak Fatih ve ona bu unvanı kazandıran Fetih kavramının tarihsel geçmişliği ile bizim şimdiliğimiz arasındaki etkileşim neye tekabül etmektedir? Bu tür tarihsel kişilik ve kavramlar ile aslında 'şimdi' dediğimiz zihinsel algı durumumuzu mu belirlemekteyiz? Ya da şu andaki algı durumumuzdan yola çıkarak kişisel kimliğimizi oluşturan geçmiş kültürel ya da düşünsel hafızamız hakkında bir çıkarsamada bulunabilir miyiz?

Modern dönemlerden bu yana artık hayat tarzlarının ve düşünce biçimlerinin gittikçe belirginleştiği formal bir dünyada yaşamaktayız. Temelde iki farklı hayat tarzı ya da bakış açısının zıtlaşan diyalektiği üzerine kurulu modern dönem, geleneksel olanı karşılaştırmaktadır. Özellikle son iki yüzyılda egemen olan ideolojilere dayalı politik yaklaşım olarak da isimlendirebileceğimiz bu yaklaşım, geçmiş kavramını gelenekle birlikte ele aldığına 'geri', 'ilkel' benzeri olumsuz tanımlamalarla belirlemektedir. Böylece bir milleti oluşturan kültürel ya da sosyal bir hafızaya gönderme yapılmaktadır. Avrupalılık, batılılık, gelişmişlik gibi kavramlar üzerinden geleneksel olana rekabet eden ve çatışan bir yaklaşım sosyo-kültürel ve ekonomi-politik olarak tasarlanmıştır. Bu zamansal ayrımlar ve sınırlamalara, ulusal, emperyal, kolonyal, v.b

¹ İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay; Ankara, 1978, C-1, s; 395.

N.Durak, "Fatih Sultan Mehmet Dönemi Kronolojisi", <http://www.tarihin.com/osmanli-kronolojisi/388-fatih-sultan-mehmed-donemi-kronolojisi.html> (03-07-2014).

² E. H. Carr, *What is The History*, Penguin, London, 1987, s. 35.

gibi, mekânsal sınırlamalar da eşlik etmektedir.³ Oysa aynı geçmişin modernist bakış açısı içindeki anlamı ise herhangi bir konuda devrimsel anlamda gösterilen tarihsel performans ve başarı olmaktadır.⁴ Dolayısıyla modernizm bağlamında tarihsel hafıza ile tarihsel performans karşıtlığında en az iki farklı kimlik ve aidiyet açığa çıkmaktadır.

Küreselleşme olgusunun son derece hızlı yaşandığı günümüz post-modern dünyasında popüler kültüre sahip bir gencin hangi tarihsel geçmişin devamı olduğu sorusu bu noktada önem kazanır. Örneğin soğuk savaşın yaşandığı seksenli yıllarda emperyalizm karşıtlığı, ulusalcılık ve milliyetçilik kavramları üzerine modernizm ekseninde bir kimlik tanımlaması dünya genelinde olduğu gibi gençlerimizde de açığa çıkmıştı. 1990'lardan bu yana çok kutuplu dünyada ise post-modernite ile birlikte bir bakıma evrensel olan yerellik yaklaşımına eş, küresel ve uluslar arası tarih yaklaşımı güç kazanmaktadır.⁵ Modernizm, iki farklı geçmiş anlayışını sunarken, post-modernite de ise medya ve farklı küresel etki faktörleri ile yeniden popülerize edilen bir geçmiş anlayışının olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla unutulmuş ya da hafıza kaybına uğranılan bir geçmiş de aynı zamanda söz konusu olmaktadır. Yüzyılımızın son on yılından öte hatta son birkaç yılından öte bir geçmişin söz konusu olmadığı bir sığılda "şimdi" kavramının ne tür bir anlamı olduğu sırf bu nedenle bile sorgulanmaya değer gözükmektedir.

1-Zaman Kavramı ve Milli Bilinç

Bu noktada öncelikle zaman ardışıklığı üzerine kurulu insan zihninin doğal durumu üzerinde bir temellendirme yapmamız gerekmektedir. Aslında zaman dilimleri arasındaki karşılaştırmacı ya da kıyaslamacı bakış, bizim zaman algımızda potansiyel olarak her zaman var olan bir durumdur. Nitekim "şimdi" dediğimizde algıladığımız imgelenim, "geçmiş" dediğimiz önceki şimdilerin apriori bilgileri üzerine yansıyan bir algıdır. Nitekim Kant'ın da apriori olarak zaman kavramını incelemesinden yola çıkacak olursak, bu temel dualiteye yani eşzamanlılık ve ardışıklık ilkelerine ulaşırız. Burada eş zamanlılık, aslında doğrudan uzama yani mekâna karşılık gelmekte ve ardışıklık ise tecrübeyi olanaklı kılan zamanın gerçeklik boyutunu sağlamaktadır.⁶ Dolayimli bir çıkarsama yaptığımız da öyleyse bizim şimdiki zamanda yaşadığımız hayat tecrübemizin nedeni önceki tecrübelerimiz olmaktadır. Bunda tüm bir insanlığın zamanın ardışıklığında yaşadığı peş peşe eş zamanlar söz konusudur. Ancak tüm bu zamana ait algı tecrübeleri toplamı içerisinde bizim şu anda yaşadığımız tecrübe biçimi ise özel olarak hangi zamansal alanın öznel ardışıklığına ait olduğumuzu bize gösterecektir. Bu duruma zamanın tarihsel aprioritesi ya da öncelliği de diyebiliriz.

Kant'a göre zamanda geriye gitme dediğimiz hafıza faaliyeti, bu ardışık apriori düzenin en önemli kanıtıdır. Zaman sonsuz bir uzama sahiptir ve ardışık olduğu için geriye gidilebilir. Ancak geriye gidişte yalnızca ardışıklık söz konusudur. Eşzamanlılık ise zamanın yalnızca bizce olan tecrübesinde ya da yaşanmışlığı anında söz konusudur.⁷ O halde biz şimdiden ya da anlı-

³ Chris Lorenz, "Unstuck in time. Or: the sudden presence of the past", *Performing The Past:Memory, History and Identity, In Modern Europa*, (ed.: Karin Tilmas, F. V. Vree, J. I.Winter), Amsterdam University Press, Amsterdam, 2010, s. 93-94.

⁴ Peter Burke, "Co-memorations. Performing the past", *Performing The Past:Memory, History and Identity, In Modern Europa*, (ed.: Karin Tilmas, F. V. Vree, J. I.Winter), Amsterdam University Press, Amsterdam, 2010, s. 105-106.

⁵ Lorenz, a.g.m; s. 80.

⁶ Immanuel Kant, *Arı Usun Eleştirisi* (çev: Aziz Yardımlı), İdea Yayınları, İstanbul, 1993, s. 56-58.

⁷ a.g.e; s.57.

ğımızdan yola çıkarak, bu ardışıklık üzerinde geriye gittiğimizde neyi hatırlayabileceğizdir? Bu sorunun cevabı bireysel olarak kendi ardışık yaşanmışlığımız olduğu gibi toplumsal olarak da ya da daha geniş ifadesi ile millet olarak bizi aynı zamanda tıpkı kişilik gibi kendine has yapan tarihsel ardışıklığımız olacaktır. Bu anlamda bizden hafızamızın gereği olarak başka bir tecrübenin hatırlanması beklenemez. Dolayısıyla da kendimizden başka birisi olmamız beklenemez diyebiliriz. Apriori zaman öncülümüzün ardışıklığı eşzamanı ya da mekânı tecrübe etmemizin nedenidir. O halde kendimizi başka bir zamansal ardışıklık öznelliğine bağlamamız imkânı söz konusu olamayacaktır. Bu sadece yapıyor gibi görünme anlamını ifade eder. Bu nedenle kendi tarihsel kimliğinden ayrı düşerek başka bir tecrübeye bağlanmanın belki de tek olası durumu hafızanın ortadan kaldırılması benzeri travmatik bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüz tüketim toplumu ve küreselleşme modası teknolojiyi bir tür yeni zamansal tecrübe aygıtı olarak kullanmaktadır. Bu ise yine Kant'ın yaklaşımı ile konuyu ele alacak olursak, tecrübemizden değil de tecrübelerimizin kendisinden kaynaklandığı zaman fenomenini, insandan alarak teknolojiye transfer etmektedir. Kısacası teknolojinin hafızası yoktur. Bu yaklaşımda zaman tüm fenomenlerin apriori formudur. Mekân ya da uzam da tüm dış fenomenlerin sınırlı formudur ve daha önce de belirttiğimiz gibi zaman tarafından kapsanmaktadır.⁸ Dikkat edilecek olursa Kant zaman konusunu sürekli insan zihninin temel bir formu olarak tespit etmektedir. Bu form antropik öznelğin temel kiplerinden birisidir. Bu nedenle söz konusu zihinsel ya da antropik öznelikten ayrı bir zaman olgusu söz konusu değildir. Zamanın antropik bir olgu olmaktan çıkması ve teknik konuma indirgenmesi batı düşüncesi açısından modern humanizmanın da bitişi anlamına gelecektir.

Millet kavramı ile ifade ettiğimiz toplu bilincin nasıl oluştuğu ile ilgili pek çok tez olmakla birlikte, modern zamanların sıklıkla kullanılan örneğin Darwin'in ve Tylor'un evrimci yaklaşımlarında ya da Renan'ın kahraman kültüne dayalı ulus anlayışında ilk temellere dayalı bu bakış açısını görmek mümkündür.⁹ Bu bağlamda primordialist yaklaşımlarında, belirli bir ilksel başlangıç noktasından ilerleyen ve tıplı bir kartopu gibi zamanla büyüyen yapısal tanımlamalar söz konusu olmaktadır. Perennial yaklaşımda ise millet kavramının tarih çizgisindeki pek çok olaya bağlı dairesel sonsuzluğuna vurgu yapılmaktadır. Daha çok tanrısal başlangıcın sonsuzluğu ile ilintilendirilen örneğin Yahudi milleti gibi tarihin her döneminde var oldukları iddiasındaki dinî yaklaşımlarda bu bakış açısı öne çıkmaktadır.¹⁰ Türk milletinin millet anlayışının Oğuz Kaan üzerinden temellendirildiği folklorik öğelerini esas aldığımız da primordial bir millet anlayışına sahip olduğumuz söylenebilir. Ancak özellikle Türk milletine özgü olarak Orhun abidelerinde 'bengü-il' şeklinde kayda geçen¹¹ ve bu geleneğe bağlı olarak da Osmanlılarda 'devlet-i ebed müddet'¹² anlayışı ile ifade edilen yaklaşım, zamanlar ötesi bir aşkınlığa ve ebediliğe vurgu yapar. Yine mekânsal bağlamda göklerdeki ilahi düzenin yeryüzünde tesisi ile

⁸ a.g.e; s.58.

⁹ Bkz; A. D. Smith, *The Nation in History, Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*, UPNE, Lebanon, 2000, s, 5-11.

¹⁰ a.g.e, s. 45.

¹¹ Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1978, s.66.

¹² Ercüment Kuran, "Millî Tarih Görüşümüz", *Türk Kültürü* (Atatürk Özel Sayısı, Kasım 1969), yıl: VIII, sayı: 85, s. 15.

görevli kamusal otorite sahibi olmak anlamındaki nizam-ı âlem mefkûresi¹³ de sürekli (perennial) bir tarih anlayışına sahip olduğumuzu göstermektedir.

İşte bu noktada millet olarak sahip olduğumuz tarihsel ardışıklığın öznelliği tıpkı bir birey gibi olan bir millet anlayışını ortaya çıkarmaktadır diyebiliriz. Tarihî şahsiyetler nitelemesi ile ifade ettiğimiz insanların bu milli hafızanın teşekkülündeki önemi tam da bu noktadan kaynaklanmaktadır. Bu anlamda Sultan Mehmet hiç şüphesiz milli öznelliğimizi oluşturan ve milli hafızanın ardışık düzeni içinde oldukça canlı konumda olan bir figürdür. Bireysel öznelliğimiz üzerinden bir analogi ile anlatacak olursak, nasıl ki kendi geçmişimiz ve özellikle de bu geçmişin başarılı anları, şimdi de bizim kimliğimizi ve ana motivasyonumuzu belirlemektedir. Aynı şekilde milli anın ya da milli şuurun tahakkukunda Sultan Mehmet'in genç yaşındaki büyük başarıların çok önemli bir değeri vardır. Bu değeri modern tarih bakışı ile günümüzü belirleyen önemli bir performans olarak değerlendirebileceğimiz gibi, gittikçe gelişen ve modernleşen Türkiye'de post-modern anlamda popüler bir değer olarak da tanımlayabilmekteyiz. Tüm bu yaklaşımlardan öte milli hafızamız ve zaman algımız açısından düzeni ve bütünlüğü sağlayan anlamsal bir değeri de vurgulayabiliriz. Kendi döneminde nizam-ı âlem ile görevli otorite olan Sultan Mehmet, hala bu topraklar ya da vatanımız dediğimizde eş zamanlı olarak tecrübe ettiğimiz ve değer yüklediğimiz uzamın ve de mekânın dayandığı önemli bir öznellik sembolü olmaktadır.

Bu noktada Kant'ın bireyinden milletin ya da toplumun tinsel öznelliğine geçtiğimiz için ya da sınırlı olandan mutlak olana doğru gittiğimiz için tabiatıyla Hegel'e de atıf yapmak durumundayız. Heidegger ve Derrida gibi çoğu düşünürü göre Grekle başlayan batı felsefesinin ulaştığı sonu mutlak tin (geist) anlayışı ile temsil eden Hegel¹⁴'e göre; hakikat olarak ide, özne olarak gerçekleştiğinde ya da tahakkuk ettiğinde diyalektik bir ilerleme gösterir. Bu öznelleşme ya da tahakkuk aynı zamanda töz olarak idenin özgürleşmesidir. Bu tinsel özgürlüğün öznel olarak tahakkuku ise tarihte gerçekleşir. Bu gerçekleşme de akıl olarak isimlendirilir. Doğa ve tin olarak iki an'a sahip olan ide, bu iki anda kendini gerçekleştirmektedir. İdenin tin olarak kendini gerçekleştirmesi, kendini bilmesi akıldır. Tarih idenin kendini gerçekleştirdiği, tinin kendi kendinin bilincine vardığı sürecin adıdır.¹⁵

Böylece Tin kendisini uzamda ve zamanda dışsallaştırır (externalize). Zaman bu anlamda tinin zamanda dışsallaşması tarihidir. "Tin kendini zamanda dışsallaştırır; ama bu dışsallaşma tinin kendisinin dışsallaşmasıdır; negatif kendisinin negatifidir"¹⁶ Tinin tarihte kendini diyalektik olarak özgürleştirilmesi onu mutlağa doğru götürür. Tin kendini bildiğinde ne olduğunu ve aynı zamanda da neyinin eksik olduğunu da bilir. İşte mutlağa giden yolda tin, eksikliklerini ancak tarihsel kişilikler vasıtasıyla giderebilir. Böylece tarihsel kişilikler öznelleşmiş ide olarak

¹³ Mehmet Öz, "Klasik Dönem Osmanlı Siyasi Düşüncesi, Tarihi Temeller ve Ana İlkeler" *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1, 1999, s. 29.

¹⁴ Bkz; M. Heidegger, *Pathmarks*, (ed.: William Neill), Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. 323. Ayr; bkz; H. G. Gadamer (1976) *Hegel's Dialectic*, (trs.: P. Christopher Smith), Yale University Press, London, s. 100.

¹⁵ G. W. F. Hegel, *Phenomenology of Spirit*, (trs.: A. V. Miller), Oxford University Press, Oxford, 1997, s. 438. G. W. F. Hegel, *The Encyclopedia of Logic*, Part I. (Trs.: T. F. Geraets, W. A. Suchting, H. S. Haris), Hackett, Cambridge, 1991, s. 29.

¹⁶ Hegel, *Phenomenology of Spirit*, s. 808.

ortaya çıkarlar.¹⁷ Dolayısıyla Hegel'in bakış açısı ile değerlendirecek olursak; Türk milletine bu adı veren şey, tarihte toplumumuza hâkim olan, onun duygu ve düşüncelerini yönlendiren ve bu şekilde kendini gerçekleştiren bize özel bir mutlak ide gerçekleşmesidir. Türk adı ile mutlaklaşmış bu öznel tin varlığı, aynı zamanda tarihsel aklımız ya da bilincimiz olarak kendini gerçekleştirmektedir.

Yine Hegelyen bakış bize tarihi bir şahsiyet olarak sultan Mehmet'i Türk milletine hâkim olan ve onu diğerlerinden öznel kılan evrensel tin'in kendini akıl olarak gerçekleştirdiği ve diyalektik ilerlemesini sağladığı bir monark konumuna yerleştirmemize imkân sağlar. Nitekim Sultan Mehmet

1-Roma imparatorluğunun ve Grek mirasının hâkim olduğu bir coğrafyaya imparator unvanını almasıyla varis olan,

2- aynı zamanda gücünü kabul ettirdiği Pers ülkelerinin ve doğu düşüncesinin karizmatik sultanı olmayı başaran,

3-İslam ümmetinin Kuran ve peygamber sözüne dayalı tarih düşüncesini peygamberin sözünü gerçekleştirip, Konstantinapol'ü feth ederek aldığı Fatih unvanıyla temsil eden,

4- Müslüman çeşitliliğinin yanı sıra aynı zamanda Ortodoks, Ermeni ve Yahudi'leri de kurumsal olarak himayesine alarak temsil edebilen evrensel bir konuma ulaşmıştır. İşte tüm bu noktalar tin'in kendini ussal olarak gerçekleştirmesi ve mükemmelleştirmesi durumunu bize göstermektedir.

Hegel'in düz ilerleme anlayışı yerine dairesel bir düzlemi yerleştirdiğimiz de bu daireselliğin karakteristiğinin Sultan Mehmet'le belirlendiğini ifade edebiliriz. Türk milletine ait tarihsel gerçekleşme (historical realization) ya da tarihsel akıl Sultan Mehmet'le temsil edilmektedir. Bu nedenle şimdiki yaşayışımız ve diğer tecrübelerle bakışımız Sultan Mehmet'le temsil edilen bu millî akılla olmaktadır. Bu nokta bizim mutlak olan tinden aldığımız paydır. Bu payın gücü bizim tamamlanışımızı ya da öznel mutlaklığımızı ifade ettiği için zamanlar üstü bir konumda bulunmaktadır. Aslında Türk milleti olarak temel zaman kipimiz ya da kodumuz Sultan Mehmet ile örtüşmektedir. Bu açıdan Sultan Mehmet ile ilgili eleştiriler tam da bu noktada millî kimliğimize yönelik bir konum ifade etmektedirler de diyebiliriz.

2-Fatih Unvanının Hermenötik Anlamı

İslam tarih anlayışı insanın Âdem formunda yaratılışı ve sonsuz hayatın haşir günü başlamasına değin ulaşan bir döngüselliktedir.¹⁸ Döngü 'biz Allah'a aidiz ve yine O'na döneceğiz' ifadesinde ortaya konulur.¹⁹ Allahtan gelen ve Allah'a giden bu döngüde varlıkların kendilerine özgü bir tanımsallıkta bulunabilmeleri Fettah ismi ile gerçekleşmektedir. "De ki: Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak sonra aramızı hak ile açacak. O açandır, her şeyi bilendir"²⁰ Nasır ve Fetih surelerinde belirtilen semai ve tarihsel anlamı ile feth bir şeyin açılması ve daha ileri bir konuma taşınması anlamına gelmektedir. Bu anlamda feth, İslamî tarih anlayışının da diyalektik terimidir. İlahi isimlerden olarak İslam literatüründe belirlenen Fettah ismi, tüm

¹⁷ G. W. F Hegel, *Tarihte Akıl*, (çev.: Önay Sözer), Kabalcı, İstanbul, 1995, s. 99.

¹⁸ M. M. Söylemez, "Klasik Dönem İslam Tarihçilerinin Tarih Anlayışı" *İslam İlimler Dergisi*, Yıl. 3, sayı.2, İSAM, İstanbul, 2008, s, 14.

¹⁹ Bakara-156.

²⁰ Sebe-26.

oluş açılımlarından sorumludur. Bu isim ilahi olanın her şeye o şeyin oluşuna özel olarak yönelişini belirtmektedir. Yine kuran, peygamberi ‘feth’ kavramı ile ifade edilen mananın kendisine verildiği bir konumda tanımlamaktadır (biz sana apaçık bir fetih verdik).²¹

Görüldüğü gibi ‘feth’ kelimesi Allahın ismi olarak, şimdi olanın gelecekte en mükemmele ulaşacağı formu ifade etmektedir. Bu form yeniden diriliştir. Bu diriliş aslında Hegel’in ifade ettiği mutlağa ulaşınca zamanın hükmünü yitirmesi ifadesini de anımsatmaktadır. Söz konusu ilahi mükemmellik aynı zamanda peygambere de onun geçmişini ve geleceğini kapsayıcı olarak Allah tarafından verilmektedir.

Nasr suresinde Allah’ın tarihe olan müdahalesi ‘Allahın yardımı geldiğinde’²² diye belirtilirken, bu müdahalenin sonucu olan şeye ‘el Feth’ denilmektedir. O halde ilahi olanın olumsal olarak beşeri olana müdahalesi açılımı sağlamaktadır. Burada Hegel’in daha önce bahsettiğimiz doğa ve tininin yerini Allah ve insan almaktadır. “Allah’ın yardımı geldiğinde” ifadesi zamansallığa öncelikle vurgu yapmakta, yalnızca yalın ilahi tekilliğin yardımına muhtaç bir konuma gelinceye değin emeğini harcamış insana bu yardımın geldiği belirtilmektedir. İnsan kendi oluşunu olumlu amaçlar uğrunda tükettiğinde, Allah da kendi oluşunu insan tarihinde gerçekleştirmekte ya da müdahale etmektedir. Bu nedenle de diğer ayette insanın başarı için harcaması gerekenler noktasında eksiklikler ve kusurlardan sıyrılmasına vurgu yapılmaktadır diyebiliriz (O halde rabbini hamd ile tesbih et ve ona istiğfar et, o kendine noksanlıklarından dolayı yönelenleri kabul edicidir).²³

Buna göre el-feth insan ile yaratıcının tarihsel eylemde kesişmesinden kaynaklanan diyalogik ilerlemenin adıdır. Bu o dönemde tüm fetihlerin anası olan Mekke’nin fethi olduğu gibi, İslam tarih bilincine göre ikinci en büyük gerçekleşme biçimi olarak da Konstantinopol’ün fethidir. Peygamberin sözlerinde bu şehrin fethine vurgu yapılması ve bu şehrin fâtihi ile askerlerine müjdeler verilmesi²⁴ Mekke’nin fethinde kavramlaşan bir anlamın uzak geleceğe yönlendirilmesi anlamında dikkate değerdir.

Böylece Sultan Mehmet’in peygamberin övgüsüne nail olarak İslam tarih anlayışının önemli şahsiyetlerinden biri oluşu doğrudan feth kavramı üzerinden gerçekleşmektedir. “İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onu fetheden ordu ne güzel ordudur”²⁵ ifadesi, ilahi yardım ile olan buluşmanın ya da Allah’ın tarihe müdahalesinin tıpkı Mekke’de olduğu gibi Konstantinopol’ün fethinde de gerçekleşeceğinin önceden bildirilmesidir. Burada bir müjde söz konusu olmakla birlikte, Mekke’nin fethinde olduğu gibi Konstantinopol’ün fethinde de beşeri olan ve yapılması gereken her şeyin eksiksiz olarak harcanması neticesinde ulaşılabilecek ilahi yardımla ancak gerçekleşebileceği de ifade edilmektedir diyebiliriz.

3-Seküler Anlamda Conquesta ve Fetih

Batı literatüründe Conquesta bir yerin ele geçirilmesi ya da zabtedilmesi anlamında Latince kökenli bir kelimedir. Bu kelime İngiltere kralı I. William’ın İngiltere üzerinde kurmuş

²¹ Feth-1.

²² Nasr-1.

²³ Nasr-3.

²⁴ <http://www.mustafakaratas.com/istanbulun-fethi-hadisi.html> (Erişim Tarihi, 14-06-2014).

²⁵ <http://www.mustafakaratas.com/istanbulun-fethi-hadisi.html> (Erişim Tarihi, 14-06-2014).

olduğu hâkimiyeti anlatan bir kullanımla ünlenmiştir²⁶ Bu tanımlamalarda her hangi bir yerin sayıca kalabalık insan toplulukları yoluyla savaşılarak elde edilmesi ve bir hükümdarın hükmüne girmesi anlatılmaktadır. Ancak klasik anlamdaki bu zabtetme eylemi, ele geçirilen bölgenin her şeyden önce ilk sakinlerine sosyo-ekonomik, dini ve kültürel anlamda kapatılması anlamını da beraberinde getirmektedir. Nitekim Endülüsün yeniden İspanyol ve Portekizli haçlılarca yeniden ele geçirilmesi (re-conquista)²⁷ ifadesi ile tanımlanmaktadır. Ancak Endülüs haçlıların eline geçtikten sonra burada Müslüman ya da diğer hristiyanlık dışı dinlere mensup yaşayabilecek kimse bırakılmamıştır. Dolayısıyla bu kavramın bir kültüre bir yeri açarken diğerlerine tamamıyla kapatan bir anlamı olduğunu söyleyebiliriz. Oysa Müslümanlar tarafından gerek Endülüsün fethinde gerekse de İstanbul'un fethinde Müslüman olmayan unsurlar dini, kültürel, siyasi ve ekonomik varoluşlarını geliştirerek sürdürebilmişler; daha önce Müslümanlara veya diğer kültürlere kapalı olan bu bölgelerde sivil anlamda bir açılım gerçekleşebilmiştir.

Bu noktada fethin islami anlamı bağlamında bir de dünyevi yönü bulunduğunu ifade edebiliriz. Şehir feth olunduktan sonra isminin değişmesi dikkat çekicidir. Bu değişim şehrin fatihinin kendi özel adı ya da unvanı üzerine gerçekleşmemiştir. Tarihsel süreçte fatih şehir getirdiği anlam ve değişim isminin de doğal olarak değişimini beraberinde getirmiştir diyebiliriz. Bir kişi ya da otorite adına kurulan ya da anılan bir şehrin farklı tecrübe ve yerleşimleri içinde barındıran bir evrenselliğe taşınması, fetih anlayışının dünyevi yönünü bize açıklamaktadır. Bir imparatorun otoritesi adına kurulan Konstantin'in şehriden (İstanbul) yerleşimlerin, mekânların şehrine büyük bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu gün hem tarihsel hem de sosyo-kültürel anlamlarda var olan İstanbul'dur. İstanbul'u var eden de Fâtih'in Konstantinopolis'i fethetmesi, evrensel olana açmasıdır.

Mekke'nin feth edilmesi olmayan ilahların taassubundan ve dar kabileciliğin hâkimiyetinden bir şehrin ve ibadet mekânlarının kurtarılması, mutlak olan ulûhiyete tahsis edilmesi vasıtasıyla evrensel bir humanizmayı açığa çıkarmıştır. Irklar ve insanlar arasındaki insan olma eşitliğini sağlayan tevhit inancının değişim yerindeyse mekânlaştırılarak somutlaştırılmasıdır. Bu nedendir ki tevhit inancının söz konusu olmadığı modern toplumlarda insanlar arasındaki eşitliği sağlayabilmek ancak dinin günlük hayattan dışlanması ile sağlanabilmiştir diyebiliriz.

Bu tevhit inancına bağlı olarak günümüzde hala yaşayan değerleri ile Fâtih'in İstanbul'u farklı din ve etnik kesimlerin birlikte ait olabildikleri bir coğrafya olabilmıştır. Günümüzün modern dünyasında bile farklı dini mekânların tüm etkinlikleri ile var bol olduğu kaç şehir sayabiliriz? Ya da diğer bir ifade ile tek tipleştirici modern kentlerde 'getto' bulmak kolaydır ama 'İstan' bulmak ise oldukça zordur. Dolayısıyla Sultan Mehmet Konstantinopolis'i evrensel olana açmayı başararak, onu doğunun ve batının kesişim noktasının da üzerine yükselen bir konuma taşıyabilmiştir.

²⁶ *Encyclopaedia Britannica: Or, A Dictionary of Arts, Sciences, and Miscellaneous Literature, Enlarged and Improved*, Vol. 6, Encyclopedia Britannica Inc, 2003, s. 559-560.

²⁷ http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/History/History_idx?type=header&id=History.CrusThree (Erişim Tarihi: 03-07-2014)

KAYNAKLAR

- Burke, Peter (2010). "Co-memorations. Performing the past", *Performing The Past: Memory, History and Identity, In Modern Europa*, (ed.: Karin Tilmans, F. V. Vree, J. I. Winter), Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Carr, E. H (1987). *What is The History*, London: Penguin.
- Ergin, Muharrem (1978). *Orhun Âbideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Encyclopaedia Britannica: Or, A Dictionary of Arts, Sciences, and Miscellaneous Literature, Enlarged and Improved*, (2003) Vol. 6, Encyclopedia Britannica Inc.
- Gadamer, H. G. (1976). *Hegel's Dialectic*, (trs.: P. Christopher Smith), London: Yale University Press.
- Hegel, G. W. F. (1977). *Phenomenology of Spirit*, (trs.: A. V. Miller), Oxford: Oxford University Press.
- Hegel, G. W. F. (1991). *The Encyclopedia of Logic*, Part I, (trs.: T.F. Geraets, W. A. Suchtings, H. S. Haris), Cambridge: Hackett.
- Hegel, G. W. F. (1995). *Tarihte Akıl*, (çev.: Önay Sözer), İstanbul: Kabcacı.
- Heidegger, M. (1998). *Pathmarks*, (ed.: William Neill), Cambridge: Cambridge University Press.
- Kant, Immanuel (1993). *Arı Usun Eleştirisi*, (çev.: Aziz Yardımlı), İstanbul: İdea.
- Kuran, Ercüment, (1969). "Millî Tarih Görüşümüz", *Türk Kültürü* (Atatürk Özel Sayısı, Kasım 1969), yıl: VIII, sayı: 85, S.15-17.
- Lorenz, Chris (2010). "Unstuck in time. Or: the sudden presence of the past", *Performing The Past: Memory, History and Identity, In Modern Europa*, (ed.: Karin Tilmans, F. V. Vree, J. I. Winter), Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Öz, Mehmet (1999). "Klasik Dönem Osmanlı Siyasi Düşüncesi, Tarihi Temeller ve Ana İlkeler" *İslami Araştırmalar Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1, s. 27-33.
- Smith, A. D. (2000). *The Nation in History, Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*, Lebanon: UPNE.
- Söylemez, M. M. (2008). "Klasik Dönem İslam Tarihçilerinin Tarih Anlayışı" *İslam İlimler Dergisi*, Yıl. 3, sayı.2, İstanbul: İSAM, s. 7-32.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1978). *Osmanlı Tarihi*, Cilt.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- <http://www.tarihin.com/osmanli-kronolojisi/388-fatih-sultan-mehmed-donemi-kronolojisi.html> (03-07-2014).
- <http://www.mustafakaratas.com/istanbulun-fethi-hadisi.html> (Erişim Tarihi, 14-06-2014).
- <http://www.mustafakaratas.com/istanbulun-fethi-hadisi.html> (Erişim Tarihi, 14-06-2014).
- http://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/History/History_idx?type=header&id=History.CrusThree (Erişim Tarihi: 03-07-2014)

NECİP FAZIL ve BÜYÜK DOĞU'DA GENÇLİK TASAVVURU

İhsan ŞENOCAK *

ÖZET

Eşyayı gerçek suretiyle idrak etme yürüyüşüne ilk olarak ideologlarla başlayan Necip Fazıl, içine düştüğü düşünce krizinden kurtulma mücadelesinde, "Büyük Veli" dediği Abdülhakim Arvasi ile tanıştı. Onun etkisiyle ideologlar safından Peygamberler yoluna geçti, İslamî düşünce silsilesine dahil oldu. Hakikatle münasebetinin bir ittifak değil, iltihak olduğunu ifade etti. Necip Fazıl, Abdülhakim Arvasi'yi tanıdıktan sonraki fikir ve sanat hayatını, insanlığın içinde düştüğü fikrî, içtimaî ve siyasî krizden sadece Peygamberlerin öncülüğünde kurtulabileceğini ifade etmeye adanmıştı. Kendi tecrübesinden hareketle, hür düşünceye vurulan prangayı Peygamberlerin kırabileceğini, akıl tutulmasına yakalanan ideologlara kurtarıcı yolu onların gösterebileceğini söyledi.

Necip Fazıl, ilk olarak bir şiirinde kullandığı Büyük Doğu teriminin zamanla ihata alanını genişleterek onu, bütün tasavvuruna teşmil etti. Onu diğer sanatçı ve fikir adamlarından ayıran özelliği ise tasavvurunun gençlik ve toplum nezdinde tatbikinde bizzat görev almasıdır.

Bu tebliğde Necip Fazıl'ın gençlik tasavvurunun onun fikir ve hareket adamı kimliğinde nasıl pratize edildiği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl, Büyük Doğu, gençlik, aksiyon, sanat.

NECİP FAZIL AND YOUTH VISION IN BÜYÜK DOĞU

ABSTRACT

Necip Fazıl, who was firstly started with ideologists in order to understand real images of things, met with Abdülhakim Arvasi who he called as "Büyük Veli"; that is "Great Saint", during the time he struggled for escape from intellectual crisis. With Arvasi's effect he moved to the ways of prophets from the ways of ideologists and participated to Islamic thoughts sequence. He expressed that the connection to verity is not an alliance, it is joining. After Necip Fazıl familiarize with Arvasi he devoted his life to express that the only way of escaping the intellectual, ideological, and political crisis of humanity is to follow prophet's ways. With reference to his own experiences, he said that only prophets can eliminate the barriers in front of free thoughts and only they can show the right way to ideologists who suffered from the eclipse of the reason.

Necip fazıl, widened the term Büyük Doğu, which is first used in a poet, and utilized it in his world of thoughts. The characteristics that make him different among other artists and intellectuals are that he personally participated in the practising of his thoughts in the society and the youth.

* Dr., DİB Âşık Kutlu Eğitim Merkezi

In this paper it will be discussed how Necip Fazıl's youth vision was practised in his intellectual and activist identity.

Key Words: Necip Fazıl, Büyük Doğu, action, art.

Giriş

"Büyük Doğu", doğunun İslam'la meczu bir surette terkibe girdikten sonra kazandığı yeni haldir. Dünyanın yaratılış sırrına ve insanın "halife" olarak mükellef tutulmasına muvafık olması cihetiyle de "Büyük Doğu", keşf-i kadim noktasında bir yenilik arz eder. İnsanlık tarihini, "kaostan uygarlığa" şeklinde tarif ederek beşeri "vahiy"den koparmayı hedefleyen anlayışa karşı, "vahiyden medeniyete" nasıl gidileceğini gösteren varoluş sürecidir. Zamana ve mekana hakimiyet iradesiyle keşf-i kadime talip olur. Varlık zemininden uzaklaştırılan insanlığı ilk olarak Hz. Adem'e öğretilen ve en son Allah Resulü'ne vahyedilen İslam'a doğru sefer yapmaya çağırır: "Rüzgardan hafif topuklarla içimizdeki iklimlere doğru ruhani ve ince bir sefer ediş hali... Büyük Doğu, İslamiyet'in emir subaylığı...". "Büyük Doğu, İslam içerisinde ne yeni bir mezhep, ne de yeni bir içtihat kapısı...". Sadece, "Sünnet ve Cemaat Ehli tabirinin ifadelendirildiği mutlak ve pazarlıksız çerçeveye içinde, olanca saffet ve asliyetiyle İslamiyet'e yol açma geçidi; ve O'nu eşya ve hadiselerle tatbik etme işi..."¹ Büyük Doğu, yeryüzünü inşa hususunda gerekli olan bütün esasları gerek ana hatlarıyla, gerekse de ince ve mahrem çizgileriyle İslam'da arar. Büyük Doğu, Allah Resulü'nden (s.a.v.) günümüze kadar devam eden süreçte oluşan İslam Medeniyetinin keşfi ve tatbikinden ibarettir.

Bidayeti

Büyük Doğu terkiğini ilk olarak bir marşta kullanan Necip Fazıl, ona İslam'ın zuhuruyla başlayan bir misyon yüklemiştir. Büyük Doğu'nun, iman, fikir ve sanat boyutlarının yanında ideologya Örgüsü ile de bir devlet tasavvuru ve millet sözleşmesi içermesi, onu cemiyetin bütün şubelerinde İslam'ın çağa tatbikine memur bir yapıya dönüştürmüştür. Kitap ve Sünnet'in müşahhas hali olan saadet asrını beşeri planda "mîzan-ı ekber" olarak görür. Sırasıyla Kitap, Sünnet, icma ve Kıyas'a uymayan muhteva hiçbir şekilde Büyük Doğu'da yer bulamaz. Necip Fazıl, dairesel tarih tasavvurunu esas almanın da bir sonucu olarak muhataplarını saadet asrına geri dönmeye çağırır ve ilerlemeci tarih anlayışını tenkit eder:

Zaman, korkunç daire; ilk ve son nokta nerede?

Bazı geriden gelen, yüz bin devir ilerde!

Necip Fazıl'a göre İslam'a bağlılık noktasında Büyük Doğu'nun sahabe devrinden tek farkı zarfı/ismidir. Fakat isim, muhtevaya nispetle kendini kıymetlendirirken, "köle, bir emir subayı" olduğuna vurgu yapar. Buna göre Allah Resulü (s.a.v.) ve sahabeden intikal eden muhtevayı esas almak Büyük Doğu'nun esasını teşkil eder.

Dört Merhale

Büyük Doğu'nun varoluşu koşulsuz iman, saf tefekkür, salih amel ve dava şuuru merhalelerinden oluşur. İman bütün diğer merhalelerin temelidir. Mütefekkir tefekkürden önce, "Ne getirdin, götürdün bildirdinse amenna" der. Tefekkür, iman ettikten sonra başlar ve Allah'ın zatı dışında her şeyi kapsar. İmandan sonra gelen amelin, "salih" olabilmesi İslam'ın belirledi-

¹ Necip Fazıl Kısakürek, İdeologya Örgüsü, s. 7-10.

ği esaslar çerçevesinde kalmasına bağlıdır. Yüce Allah ilk üç merhaleyi tamamlayan müminin, işiten kulağı, gören gözü, tutan eli olur.²

Necip Fazıl'a göre, hayatı bütün renk ve şubeleriyle İslam'a göre tayin eden sahabe imanla başlayıp şuura dönüşen varoluş serüvenini en kamil şekilde ortaya koyan güzide bir nesildir.

Büyük Doğu'nun inşa etmeyi hedeflediği gençliğin hem köklerini görmek, hem de müşahhas planında neye tekabül ettiğini anlayabilmek için her bir merhaleyi sahabe bağlamında inceleyelim:

Koşulsuz İman

Kelime-i tevhidle başlayan İslam, başka inanış şekilleriyle sentezi reddeder. Müslüman hayata "Lâ ilahe/Allah'tan başka bütün ilahlara hayır" diyerek yani bütün ideolojileri inkar ederek başlar. Bu yüzden Mekke dönemi sentezi red, Medine ise "sadece İslam söylemi"ni inşa dönemidir.

Caşiliye dönemini bizzat yaşayan sahabe, Allah Resulü'ndeki "üstün ahlakı" görünce O'na, hiçbir peygamberin ümmetinde olmadığı çapta teslim oldu. Bu durum, aşırı korku ya da aşırı muhabbetten kaynaklanan bir bağlılıktan çok farklıdır. Çünkü sahabe hiçbir sözü yalanla irtibatlandırılmayan, geleceğe dair verdiği haberler de olduğu gibi çıkan bir Peygamber'e muhatap olmuştu. Bu yüzden teslimiyetin sınırlarını hiç olmadığı kadar genişletti. Konuyu şu örnek çerçevesinde izah edebiliriz: "Allah Resulü (s.a.v.) bir bedeviden at satın alır. Atın parasını ödemesi için bedeviye kendisini takip etmesini söyler. Allah Resulü (s.a.v.) hızlı, bedevi ise yavaş bir şekilde yürür. Yol boyu insanlar atın satıldığından habersiz bedeviye, atı satması için fiyat teklif eder. Bedevi, yeni müşterilerle, pazarlığa başlar. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) seslenerek, "Eğer bu atı satın alırsan al, aksi takdirde onu satıyorum." der. Bedevinin ifadelerini duyan Allah Resulü (s.a.v.), "Ben senden onu satın almadım mı?" diye sorar. Bedevi:

- Hayır! Vallahi ben onu sana satmadım.
- Bilakis ben onu senden satın aldım.
- Aldığına dair şahit getir.

Bedevi ile Allah Resulü'nün (s.a.v.) son konuşmasına tanıklık eden sahabe Huzeyme b. Sabit (r.a.) atın sahibine: "Şahadet ederim ki sen atı Allah Resulü'ne sattın." der. Hadise üzerine Allah Resulü (s.a.v.) Huzeyme'ye yönelip, "Neye göre şahadet ediyorsun?" diye sorar. Huzeyme: "Senin tasdikle Ya Rasulellah."³ diye cevap verir. Bunun üzerine Allah Resulü: "Huzeyme kime şahadet ederse tek başına onun şahadeti yeterli olur."⁴ buyurur.

Huzeyme b. Sabit, Allah Resulü'nün (s.a.v.) atı satın aldığını görmedi, fakat O'na (s.a.v.) şahadet etmekten de imtina etmedi. Çünkü hiçbir hadisede O'nun (s.a.v.) yalan bir beyanını görmediği gibi, nubûat kabilinden olan haberlerinin de doğru çıktığına şahit olmuştu.

Büyük Doğu'nun inşa etmeyi hedeflediği gençliğin var oluş örgüsünün ilk merhalesi, sahabe temsil imkanı bulan kayıtsız şartsız teslimiyettir.

Saf Tefekkür

Var oluş serüvenin ikinci aşaması saf tefekkürdür. Her Müslüman istidadı nispetinde tefekkürle mükelleftir. Müçtehit aynı zamanda mütefekkindir. Yemen'e vali olarak gönderdiği

² Buhârî, Rikak 38.

³ Ebu Davud, Kada, 3604.

⁴ İbn Hacer, el-İsabe, II, 339.

Muaz b. Cebel'e "sana bir dava geldiğinde neye göre hükmedeceksin?" diye soran Allah Resulü'nün (s.a.v.) öğrencisi ile muhaveresi müçtehidin hayatında tefekkürün yerini de gösteriyor:

- Allah'ın Kitab'ı Kur'an ile.
- Kitab'ta bulamazsan?
- Allah Resulü'nün Sünnetiyle.
- Onda da bulamazsan?
- Kendi ictihadımla hükmederim.
- Peygamberi'nin elçisini, Peygamberi'nin razı olduğu şeye muvaffak kılan Allah'a hamd olsun."⁵

Sahabedeki iman ve tefekkür birlikteliği diğer dünya milletlerine kıyasla 20 yıl gibi çok kısa bir zamanda İslam-devlet yapısını müesses hale getirmiştir.

Salih Amel

Tevrat, Hz. Musa'ya Kızıl Denizi geçip Firavun boğulduktan sonra nazil oldu. Hüküm ayetleri de Medine'de indi. Çünkü hüküm ayetleri -sadece okunmak için değil- hayata hükmetmek için indirilmişti. Bu yüzden maniler zail olduktan sonra gönderildiler.

Sahabe, Allah'ın hayatın bütün şubelerini kapsayan talimatları olarak gördüğü Kur'an-ı Kerim'i amel etmek için okudu. İçkinin yasaklandığını bildiren, "Artık vazgeçtiniz değil mi?"⁶ ayeti okunduğunda elinde kadeh olanlar, "Vazgeçtik Allah'ım!" diye karşılık verdi. Örtü ayeti inince kadınlar oldukları yerlerde elbiselerini yırtıp başlarını kapattı. Büyük Doğu gençliği, "Sakarya Nehri" gibi kıvrım engelleri aşıp Medine'ye ulaşmaya, orada sahabe gibi Kitab'ı yaşamaya çağırıyordu.

Şuur

Necip Fazıl muhataplarını, rüzgardan daha hafif topuklarla iç dünyalarında sefere çıkmaya, iman, tefekkür ve salih amel menzillerinden geçip "şuura" varmaya davet etti. Şuur, var oluş ehlamını zirve noktasıydı. Oraya ulaşanlar her ameli, sadece Allah bilsin diye yapmaktaydı. Şuur, hem gözü kara, hem de o nispette strateji sahibi olmayı gerektiriyordu. Bu yüzden sahabe ne hicrette, ne de müdafaa savaşlarında tehlikenin büyüklüğüne, kazanıp kaybetmeye bakmadan mevzisinde durdu.

Süheyb-i Rumî hicret etmek istediğinde Kureyş'ten bir grup yolunu kesip, gitmesine mani olmak istedi. Süheyb atından inip, sadağından çıkardığı okları ve yayını eline alıp, çevresini saran müşriklere, "Ey Kureyş topluluğu! Hepinizden daha iyi ok attığımda şüpheniz yoktur. Allah'a yemin olsun ki heybemdeki oklar bitinceye kadar bana yaklaşamazsınız. Oklar bitince kılıcımı alır elimde ondan bir parça kalıncaya kadar sizinle savaşmaya devam ederim." Süheyb'in hicret noktasında ki kararlılığını gören Mekke'li müşrikler şöyle dedi:

- Mekke'ye fakir olarak geldin, şimdi ise böyle zengin olarak gitmene müsaade etmeyiz. Mekke'de malını bıraktığın kişiyi bize göster seni de serbest bırakalım.
- Malımın yerini söylersem beni serbest bırakır mısınız?
- Evet.

Süheyb, malının yerini Kureyşlilere bildirince serbest bırakıldı. Medine'ye gelip Hz. Resulullah'ın huzuruna vardığında hakkında şu ayet inmişti:⁷ "İnsanlardan öylesi de vardır ki,

⁵ Tirmizî, Ahkâm:3; İbn Mâce, Menâsik: 38.

⁶ Maide: 91.

⁷ Bkz. Kurtubî, el-Camiu li-Ahkami'l-Kur'an, III, 15-16.

Allah'ın rızasını kazanmak için kendini feda eder.”⁸ Büyük Doğu idealinin dört ana unsurundan birini teşkil eden dava şuuru en canlı şekliyle sahabede görülmektedir.

Tarihi Süreç

Sahabe, tabiûn ve müçtehit imamlar devri, Büyük Doğu idealinin muhteva itibariyle varlığını koruduğu devrelerdir. Belli dönemlerde, belli aralıkta fetret yaşandı. İlim, fikir ve hareket ekseninde derin kırılmalar oldu. Büyük Doğu'nun asli renkleriyle tekrar zuhur edişi, Devlet-i Aliyye zamanına rastlar.

Gençliğe Hitabe, Osmanlı'nın Büyük Doğu ile münasebetini, İslam'la irtibatı bağlamında değerlendirir: “Devlet ve milletin büyük çapa ermiş yedi asırlık hayatında ilk iki buçuk asrını aşk, vecd, fetih ve hakimiyetle süsleyici; üç asrını kaba softa ve ham yobaz elinde kenetleyici; son bir asrını, Allah'ın Kur'an'ında ‘belhüm adal’ dediği hayvandan aşağı taklitçilere kapırcı; en son yarım asrını da işgal ordularının bile yapamayacağı bir cinayetle, Türk'ü madde plânında kurtardıktan sonra ruh plânında helâk edici tam dört devre bulunduğunu gören... Bu devirleri yükseltici aşk, çürütücü taklitçilik ve öldürücü küfür diye yaftalayan ve şimdi, evet şimdi... Beşinci devrenin kapısı önünde dimdik bekleyen bir gençlik...”⁹

Devlet-i Aliyye'nin yedi asırlık hayatının iki buçuk asrı, Büyük Doğu idealinin iman, tefekkür, amel ve dava şuuru itibariyle bir bütün olarak algılandığı dönemdir. Bu dönemde ilim meclislerinde tam bir derinlik, talebelerde âli himmet vardı.

“Yükseltici Aşk” döneminin âlimlerinden olan Hocaşâde, Molla Hüsrev, İbn Kemal, Ebussuud,..., sanattan siyasete kadar hayatın bütün şubelerini irfana açtı. İlim, fikir ve sanat bütünlükte mânâ bulan vücut gibi algılandı. Alet ilimleriyle âli ilimler iç içe okutuldu. İlim tarihi düşünce tarihinden, düşünce tarihi de sanat tarihinden ayrı değildir. Naklin konuştuğu yerde akıl susmuş, aklın konuştuğu yerde nakil referans kabul edilmiştir. Zevahiri yazan kalem susunca, ruhun amentüsünden bahseden kalemler konuşmuştur. Müşahhasın zirvesinde mücerredin sahanlığı vardır, oradan son noktaya veliler adam taşımıştır.

İlim, siyasetin üzerinde görülmüş, Bâkî şiiirini medreseden beslemiş, Sinan imarete nakış nakış “İslam şehir ahlakı”nı işlemiştir. Devlet idaresinden, sanata kadar her noktaya bilgelik hakim olmuştur.

Çürütücü taklitçilik ve öldürücü küfür dönemlerinde muhkem Büyük Doğu idealinde kırılmalar görüldü. Aydınlanma Devri'nin şımarık aklı, doğudan pek çok insanı ifsad etti. Münkir akıl etkin oldukça kırılma daha da derinleşti. Neticede ilim fikirden, fikir ilimden nefret eder oldu.

Gerçek hayattan tecrit edilerek yetiştirilen aydınlar güruhu yaralanan zihinleri tedavi etmekte güçlük çekti. Medresenin boynuna “Gerici” yaftası asılarak insanların en azından bir bölümünün ondan uzak durması temin edildi. Batı tarzı eğitim veren kurumlara, onların müfredatına sığmayan zeki öğrenciler, ulema sözüne, “tedavi kabul etmeyen ölü vücutlar” gibi kayıtsız kaldı.

“Hayvandan daha aşağı taklitçilerin” egemen olduğu dönemde, Müslümanların zihinleri çeşitli ideolojilerin tutsağı olmuştur. Nitekim zihni mahkumiyet yaşayan isimlerin başında gelen Ziya Gökalp, medresede en son Gazzalî'nin, “el-Munkız-u mine'd-Delâl”ini okumasına rağmen küçük bir inkar taarruzuna direnemedi. Annesi hac yolunda vefat eden Tefvik Fikret

⁸ Bakara (2): 207.

⁹ Kısakürek, Hitabeler, s. 250.

de, salih bir kadının çocuğuydu. "Eve Dönen Şair" Yahya Kemal, Nazım Hikmet'in hocasıydı. Bu yüzdendir ki Nazım hayatının ilk yıllarında İslam Medeniyetini övücü şiirler kaleme almıştı.

Osmanlı Devleti'nin son, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan bu zihniyet inhitâtının arkasında, Ziya Gökalp Abdullah Cevdet'le, Fikret materyalizmle tanışıp, öldürücü virüs kapınca, zihinlerindeki marazı tedavi edecek, problemleri çözecek İbn-i Kemal çapında alimlerin olmaması vardır. Evde, okulda, siyasette maziye nispetle "kath-ı rical" vardı.

Milletin Batıyla münasebeti iç ve dış organları tersyüz edilen adam gibiydi. Korunması gereken uzuvları dışarıda, insanlarla temas halinde olması gereken uzuvları ise içerdeydi. Entelijansiya ise, kalbini Batılı adamın eline teslim eden mahkumlar sınıfından ibaretti.

Ulemayı temsil eden Medrese ile entelijansiya ait mektep arasındaki denge mektep lehine değişmiş; siyasi, içtimaî, iktisadî kırılmaların baş müsebbibi olarak medrese gösterilmekte, Tevfik Fikret gibi milletin mukaddesatına hakaret etmede önde duranlar bizzat hedefe Kur'an-ı Kerim'i koyarak mücadele etmekteydi: "Ey kitab-ı köhne yırtılır bir gün, medfen-i fikr olan sahifelerin".

Bu dönemde, Sultan II. Abdülhamid bir diriliş koridoru açmaya çalıştıysa da yeni neslin önüne geçip o koridoru aydınlatacak kadroyu bulamadı. Necip Fazıl'ın ifadesiyle o "Pençeleri sökülmiş bir aslan." gibiydi.

Dördüncü devrin aktörleri ise, "İşgal ordularının bile yapamayacağı bir cinayete" irtikap edip "Türk'ü madde plânında kurtardıktan sonra ruh plânında helâk etti." Yüz binlerce şehidin kanıyla mühürlenmiş Anadolu vefasız oğulların istilâsına uğradı. Medrese kapatıldı, ulema susturuldu, darağaçları kuruldu, cami ile okul ayrı dilden konuştu. İmam kürsüde "beşeriyetin atası Hz. Adem'dir." dedi, okulda öğretmen, "insan soyunun maymuna dayandığını iddia etti." Anneler evlâtlarını, Kabe ninnileriyle büyütürken, gazeteler koro halinde Kemalletin Kamu'nun:

"Burada erdi Musa
Burada uçtu İsa
Bülbül burada varsa
Hürriyet için öter.

Ne örümcek ne yosun,
Ne mucize ne füsün
Kabe Arab'ın olsun
Çankaya bize yeter." şiirini neşretti.

Okul kitaplarında Osmanlı sadece tenkit mevzuu olarak yer buldu. Kosova'dan Çin'e kadar mazlum Müslümanların adını duyduklarında saygıdan ayağa kalktıkları Sultan II. Abdülhamid'ten Necip Fazıl "Ulu Hakan" diyene kadar "kızıl sultan" diye bahsedildi.

İlim, fikir ve sanat cephelerini etkisi altına alan tahribat öylesine kapsayıcı ve sarsıcı idi ki, ayakta kalmak güçlü bir selin önünde durmaktan farksızdı. Buna rağmen sayıları bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az olan alimler sessiz fakat derinden destansı bir hizmet yürüttüler. Mısır'a hicret etmek zorunda kalan Mustafa Sabri Efendi ve Muhammed Zahid Kevseri kaleme aldıkları eserlerle modernist hareketin etkisini azalttı. İslam harfleriyle telif ettikleri eserleri dünya Müslümanları için ahir zaman müşkillerini çözme noktasında mizan oldu.

Hilafet'in merkezinde kalanlar İslam harfleriyle eser telif etme yerine, adam yetiştirdi. Zira harf inkılabıyla tedrisat değişmiş, birkaç sene içerisinde İslam harfleri ile yazılan eserleri anlayıp okuyacak adam da kalmamıştı. Bu yüzden okunmayı bekleyen eserler yerine, mevcutları okuyacak bir kadro yetiştirmek daha mühimdi. Bu bağlamda Ali Haydar Efendi, Mahmut Efendi'yi; Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi adıyla anılan tekke, Mustafa Fevzi Efendi, Hasib Efendi, Abdulaziz Bekkine, Mehmet Zahit Kotku, Abdurrahman Beşikçi ve Hacı Feriştat Efendi gibi mürişitleri yetiştirdi. Kelamı Tekkesi'nin adı ile bütünleştiği Esad Erbili'nin meclisinde de Mahmud Sami Efendi hizmete hazırlandı. Süleyman Hilmi Tunahan ve Bedüzzaman Said Nursi de önemli hizmetlere imza attı.

Şahsında Allah'ın Kitabı'nı koruyacağına dair vaadinin¹⁰ tecelli edeceği birileri çıkıp bu zimihlali dava etmeli; fikir, sanat ve hareket cephelerinde İslam'ı temsil etmeliydi. Kaşgari Derghahı'nda insanları irşad eden Abdülhakim Arvasi, Necip Fazıl gibi bir mütefekkeri böyle bir devirde yetiştirip İslam'ın emrine amade kıldı.

Necip Fazıl ve Abdülhakim Arvasi

İstanbul medreselerini yitirdiğinden siyasi olaylara ulema çözüm üretmedi. Asılmayanlar mütevazı noktalarda gözlerden uzak bir halde irşada devam etti. Bunlar yer yer yaptıkları hamlelerle, Büyük akılların sadece Hz. Peygamber'e teslim olabileceğini gösterdi. Onunla irtibatı olmayan bütün meşreplerle irtibatı kopardı.

Sefihin teslim alındığı cümleleri "cins kafa" basit görür ve kusar. Çünkü dehanın akli zaptedilemez. Bu yüzden Batı tefekkürünü zirve noktaları itibariyle gören Necip Fazıl teslim olmadı, iddialarının büyüklüklerine bakarak onlarla alay etti.

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu ile bütünleşmesi böyle bir süreçte başlar. Üstat, bir akşam çalıştığı bankadan çıkar Eminönü'nden vapura biner. Kendisine İslami telkinlerde bulunacak esrarengiz bir adamla karşılaşır. Yanına oturan adamla önce zahiri meseleleri konuşur. Necip Fazıl tasavvuftan sorunca adam Beyoğlu'nda Ağa Camii'nde Cuma günleri vaaz veren Abdülhakim Arvasi var, ona git der. Vapur Beylerbeyi'ne vardığında karşılıklı selamlaşıp ayrılırlar. O andan itibaren Necip Fazıl'ın zihninde hep fuşun merkezi olan Beyoğlu'nda yalnız Cuma günleri vaaz veren Büyük Veli vardır. Kiminle konuşursa konuşsun hakikatte akli hep Ağa Camii'ndedir.

Bir Cuma günü, yanında ressam arkadaşı Abidin Dino vardır... Buldukları apartman Ağa Camii'ne yalnız birkaç yüz metre mesafededir. Birden aklına içinde buldukları günün Cuma olduğu gelir. Arkadaşına "Haydi davran gidiyoruz. Sana üstün haberciyi göstereceğim." der. Necip Fazıl camiye ve Abdülhakim Arvasi'yi şu şekilde tasavvur eder:

"Cami... Girince sol tarafta, yerden bir iki basamak yüksekliğinde, balkonumsu bir yerde, sarıklı, beyaza yakın kır ve uzun sakallı bir zat... Önünde, kitabını koyduğu küçük bir yer masası... Etrafında, diz üstü veya bağdaş kurup oturmuş bir küme insan... Aralarına geçip oturduk. Son derece tesirli bir ses... Tane tane konuşuyor.

Ders bitince ön sırada oturan bir gencin yardımıyla kürsüden indiler. Etrafındakilere şefkatle baktılar. Potinlerimizi giyip kendilerini kapıda beklemeye başladık. Başlarını kaldırıp o anlatılmaz gözlerini üzerimize diktiler:

"Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;

¹⁰ Hicr (15): 9.

Ruhuma büyük temel çivisini çaktınız!"¹¹

Ben atıldım:

Affınızı rica ederiz efendim; ellerinizden öpmek saadetine erebilir miyiz?

Uzandığım, esmer, zarif ve incecik parmaklı eli bir can kurtarana yapışırçasına kapıp öptüm.

"Biz Eyüp Sultan'da oturuyoruz", dediler; Gümüşsuyu'nda, ne zaman isterseniz buyurun.

Devlet!.. Evlerine çağırılıyorduk.¹²

Sıcak bir ilkbahar günü... Kaşgari Dergahi... İkinci buluşma... İlk sualleri: Ne iş yaparsınız?

- Bir bankada çalışıyorum. Muharrir ve şairim... İsmim Necip Fazıl...

- Tasavvuftan bir şeyler biliyor musunuz? Okuduğunuz kitap oldu mu?

Bahriye mektebindeki hatıramı anlattım. Semeretü'l-Fuad ve Divan-ı Nakşi'yi söyledim. Son zamanlarda da, karıştırdığım Marifetname... Nakşi Divan'ının kimin eseri olduğu sualine cevap veremedim.

İşte ateşten harflerle beynimi dağlayarak söyledikleri ilk fikir: "Bu iş kitapla olmaz. Akılla da varılmaz. Hiç yemeğin lezzeti çatal bıçakla aranıp bulunabilir mi?"¹³ Kaçta gitmiştik? Bilmiyorum! Öğle vaktimiydi, ikindi miydi? Bilmiyorum! Çıktığımız zaman akşam olmuş, karanlık bir seccade gibi Eyüp'ün üstüne atılmıştı.¹⁴

Bana ilk günden son güne kadar: "Bizdensin!.. Seni mensup ve mahsuplarımızın arasına alıyoruz! Yola kabul edildin!"¹⁵ dediler. Bir yakınının ifadesiyle bana, "Sen gemidesin! Ayak silmeye mahsus bir paspas olsan da yine gemidesin! Seni bırakmazlar! Aldıklarının bir daha bırakmazlar."¹⁶

Sene 1943.. Ben gazetedeki fıkralarıma ve yüksek mimari şubesindeki derslerime devamdayım... Büyük Doğu'yu hazırlıyorum... Yoğunluk içerisinde Efendim'i (Abdulahkim Arvasi) göremiyorum... Büyük Doğu çıktı. Eyüp'te bir kurban kesmek ve Efendim'in elini öpmek niyetindeyim.¹⁷

Necip Fazıl bu niyetle yola koyulur, dergaha varır fakat Abdulhakim Arvasi'yi bulamaz. "Polisler O'nu alıp merkez şubeye götürmüşlerdir. Merkez şubeye gider fakat orada da görümez. Oradan İzmir'e nakledilir. Ardından da Ankara... Ankara'da 19 gün hasta yatar. 1943 yılının bir cumartesi günü sabah namazı vakti son kelimesi "Allah" olduğu halde ruhunu teslim eder. Esrarengiz bir adamın delaletiyle Bağlum Köyüne defnedilir."¹⁸

Necip Fazıl, 1943 yılından sonra Abdulhakim Arvasi'nin ruhaniyetini her dem başucunda hisseder. Ona o derece bağlanmıştı ki değerini kıymetlendirirken şöyle der: "Kaç milyon baba ve kaç milyon anne, senin milyonda birin eder? Seni Bağlum köyündeki, namsız ve nişansız

¹¹ Kısakürek, *Çile*, s. 76.

¹² Kısakürek, *O ve Ben*, s. 80-94.

¹³ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 97.

¹⁴ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 98.

¹⁵ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 132.

¹⁶ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 134.

¹⁷ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 219.

¹⁸ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 221-222.

çukurunda, bembeyaz ve taptaze kefene bürülü, esmer ve pembecik teninin hiçbir noktası tozlanmamış, derin gözlerin ebediyete çevrili, Allah'ı zikrederken görüyorum.”¹⁹

Büyük Doğu'ya Doğru

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvasi'yi tanıyınca kadar mücerred aklın kalemiyle siyah yazılar karalayan, zaman zaman Müslümanlar hakkında ağır ifadeler de kullanan bir muharrirdir. O'nu tanıdıktan sonra kendisiyle birlikte şiir ve makaleleri de tövbe etti. Üstad, “Büyük Veli” olarak nitelediği Abdülhakim Arvasi'den önceki ameliyesini, “çelik-çomak oynamak” olarak niteler, sonrasını ise “ötelere kurcalayan”, kendini gelmiş ve geçmiş zamanın problemini çözmeye adanmış, “beyni zonk zonk zonklayan” “üstün çilenin sadık yarı” olarak görür. Muarızları önceki şiirlerini kullanıp O'na istikrarsızlık isnat etmek istediklerinde şöyle diyerek cevap verir: “Geçmiş dürdüm çöp tenekesine attım. Çöpleri karıştırmak ise kedi ve köpeklerin işidir.”

Necip Fazıl, sanat meclislerinde yaşının üzerinde bir itibara sahipti. “Büyük”tü, fakat Abdülhakim Arvasi'nin maneviyat merkezinde kendini “mukaddes eşiğin süpürgecisi” olarak gördü, hayata yeniden bir “mübtedi” olarak başladı. Orada oldu, orada erdi; fikre, sanata “Allah boyası”nı orada vurdu. Aşk ocağından “dervişlik icazeti” aldıktan sonra, ömrünü insanlara kim olduklarını, nereden gelip nereye gittiklerini anlatmaya; Allah, alem, ruh gibi felsefenin en temel bahislerine fasledici cevaplar vermeye adandı.

Sanatın sanat için olmasını akla ziyan bir gayret olarak gören Necip Fazıl, fikir gibi sanatta da ilahi rızanın esas alınmasını, Allah için yapılmasını söyledi:

“Anladım işi sanat Allah'ı aramakmış,
Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış.”

Büyük Doğu

Necip Fazıl pek çok türde yazı kaleme aldığı gibi, matbuat aleminin de hemen her şubesinde yer aldı. Üç farklı dergi çıkarmıştı. İlk olarak Ahmet Hamdi Tanpınar ve Ahmet Kudsi Tecer'in etkin olarak yer aldığı Ağa Mecmuası'nı neşretti. 14 Mart 1936'da ilk sayısı çıkan mecmua 17 sayı devam edebildi. Ankara havasının bariz bir şekilde hissedildiği Ağa'da, Necip Fazıl imzası ile yer alan yazılarda bir arayış vardır.

Necip Fazıl, Allah'tan ve ahlaktan bahsetmenin bizzat yasaklandığı bir zaman diliminde Büyük Doğu mecmuasını neşretti. Nitekim 1 Eylül 1943 yılında ilk sayısı çıkan Büyük Doğu'nun yayım hayatına başlamasından kısa bir müddet evvel devrin başvekili Şükrü Saraçoğlu imzasıyla Üstad'ın da günlük yazılarının yayımlandığı gazeteye, “Allah ve ahlaktan bahsetmek yasaktır!” şeklinde bir yazı gönderilmişti.

Büyük Doğu, siyasi iradenin baskısından dolayı ilk sayılarında rengini tam olarak belli edemez.²⁰ Buna rağmen “rahatsız edici” bulunur ve 1944 yılı ilkbaharında vekiller heyeti kararıyla kapatılır. Gerekçe ise, muhtevasında hadis-i şeriflerin yer almasıdır. Müstebit idareyi en fazla rahatsız eden ise, “Allah'a itaat etmeyene, itaat edilmez.” mealindeki hadis olmuştur. Devrin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Üstatla karşılaştığında ona şöyle demiştir: “Bu hadisi neşretmek, bize itaat edilmez demektir.”

Büyük Doğu, 1943-1978 yılları arasında 35 yıl çeşitli boyutlarda günlük, haftalık ve aylık olarak yayımlanmış ve toplam 512 sayı çıkmıştır. Dergide bir çok isim yazmakla beraber yazıların önemli bir bölümü müstear isimlerle Necip Fazıl'a aittir.

¹⁹ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 261.

²⁰ Kısakürek, *O ve Ben*, s. 231.

Büyük Doğu'nun yayın hayatına başladığı yıllarda Necip Fazıl, Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Şubesi'nde hocalık yapmaktaydı. Hasan Ali Yücel tarafından kendisine bir anda iki görevi ifa edemeyeceği, üniversite hocalığı ile "Büyük Doğu" mecmuası arasında tercihte bulunması tebliğ edildiğinde bakana, 50 kişilik sınıflarda 50 kişiye konuşmaktansa Büyük Doğu ile bütün gençliğe seslenmeyi tercih edeceğini söyledi ve Akademi'den ayrıldı.

Necip Fazıl, milletin mahpus duygularına tercüman olunca seçkin sınıfın gazabına uğradı, yok edilmek istendi. Halbuki Onu, mecmua ile akademi arasında tercihte bulunmaya zorlayan zât, hadiseden birkaç yıl önce (1938) Ona gönderdiği şiir kitabını, Necip Fazıl'a şu cümlelerle ithaf etmişti: "Hakkında her sıfatın aciz kaldığı şair Necip Fazıl'a".²¹

Memuriyetin maddi esareti de beraberinde getireceğini düşünenler, Necip Fazıl'ın "Mecmua", diyerek aristokrasi ile mücadeleyi tercih etmesi karşısında sarsıldı. Necip Fazıl üniversiteyi kaybetti; fakat Büyük Doğu adeta müstakil bir üniversite oldu. Yakın dönemin Müslüman gençliği o üniversitede yetişti. Sahte kahramanları orada tanıdı. Abdülhamid'in "kızıl sultan" değil "ulu hakan" olduğunu orada öğrendi.

İslam'ın gençlik tasavvurunun ne olduğu ve nasıl kuvveden fiile aktarılacağı noktasında bir hamurkar işlevi gören Büyük Doğu, iman, fikir, hareket ve dava şuurunu kuşanma noktasında sürekli konuşan, sorun çözen, yol açan bir kürsü gibiydi. Bu yüzden rahatsız edici bulundu ve çeşitli nedenlerle 14 defa kapatıldı. Genellikle siyasi otorite tarafından kapatılan Büyük Doğu zaman zaman maddi imkansızlıktan dolayı da yayım hayatına ara vermek zorunda kaldı.

Anadolu gençliği tarafından bir ilim ve fikir membaı olarak görülen Büyük Doğu, büyük bir alakaya mazhar oldu. Dergi'nin gazete bayiine çıkacağı gün sabahın erken saatlerinde bazı bayi önlerinde dergi kuyruğu oluşur, ev ya da yurtlarda birlikte kalan öğrenciler müştereken satın aldıkları Büyük Doğu'yu sırayla okumayı bekleyemez, sayfaları bölerek okurdu.

Büyük Doğu zor bir dönemde "ihkâk-ı hakk" talebinde bulundu. O, "gaiplerden beklenen ses"ti. Çağın mümin mütefekkirleri, şairleri, sanatçıları için hakkın ilan edildiği bir kürsüydü. Buz dağlarını ciğerinden üflediği "hoh hohlarla" eriteceğine bütün mevcudiyetiyle inanmıştı. Milletin din, ırz, tarih davasına kasteden yapı, ilk ciddi sarsıntıyı Üstad'ın Büyük Doğu'suyla yedi.

Büyük Doğu'nun 14 Kasım 1947 tarihli 72. sayısı toplatılınca Necip Fazıl, "Borazan" adıyla ancak üç sayı çıkabilen bir mizah dergisi neşretti. O, bu mecmuayla yanlış ibtal, hakkı tesis etmeyi bir varoluş meselesi olarak gördüğünü ve her şatta gereğini yerini getirmek için hiçbir şeyden yılmayacağını gösterdi. Çoğunluğu Üstad'a ait yazıların neşredildiği mecmuada istibdat cesaretle hicvedildi. Büyük Doğu bir buçuk aylık bir fetretten sonra tekrar yayım hayatına dönünce Borazan'ın yayım hayatı sona erdi. Üstat iki dergi arasında ki selef-halef münasebetini, "Ziyafet masasına prens gelir gelmez, yaver mevkiini terk etti." diyerek ifade eder.

Şairliği

İslam, her şey gibi iman eden şairlerin şiirlerindeki muhtevayı da değiştirir. Nasıl içtiğini, nasıl zina ettiğini şiirinde anlatan, yağmadan, intikamdan bahseden Cahiliyyenin şairleri imarla Allah Resulü'nün şairleri kadrosuna dahil olunca şiirlerinin muhtevaları gibi amaçları da değişti. Cahiliyye döneminde öldürülen kardeşine kırk yıl ağıt yakan Hansa, Müslüman olduktan sonra ölüme bakışı o kadar değişti ki, Kadisiyye'de dört oğlu şehit olunca, "Beni oğullarımın şahadetiyle onurlandıran Allah'a hamd olsun." dedi.

²¹ Kısakürek, *Hücum ve Polemik*, s. 120.

İlk şiir denemelerine Heybeli Bahriye mektebinde başlayan²² o günden itibaren şiirinde sürekli bir gelişme yaşanan Necip Fazıl'ın şiirinde ki gaye ve muhteva değişimi ise Abdülhakim Arvasi'yi tanıdıktan sonra olur. Poetika'da şiiri, "Allah'ı sır ve güzellik yolunda arama işi" olarak tanımlar.²³

Necip Fazıl'ın şiirindeki şekil ve kalıp, gaye ve muhteva değişimi müşahhas planda, ilk şiir kitabı olan Örümcek Ağı'ndan itibaren (1925), Kaldırımlar (1928), Ben ve Ötesi (1932), Sonsuzluk Kervanı (1955) ve şiirinin kemal noktası Çile'ye uzanan bir okuma ameliyesiyle açık bir şekilde gözlemlenmektedir.

Örümcek Ağı, edebiyat çevrelerinde yüksek bir beğeni ile karşılaşır. "Kaldırımlar" şairinin şiirleri, içki sofralarında sabahlara kadar tekrar edilir. Necip Fazıl'ın şiiri karşısında hayranlığını gizleyemeyen Ziya Osman Saba, "Necip Fazıl belki Türk edebiyatının en büyük şairi değildir; fakat Türk edebiyatının en büyük şiir kitabı Ben ve Ötesi'dir." demekten kendini alamaz.

Üstad'ı genç yaşına rağmen "büyük şairler" arasında değerlendiren edebiyat çevreleri O'nun İslam'la tanışmasından, şiirinde ki gaye ve muhteva değişiminden sonra söz birliği etmişçesine ağız değiştirirler. Hiç biri şiirin İslam'a göre insan ve cemiyeti inşasına tahammül edemez. Bu yüzden Onu "sâbık şair", "mistik şair" terkipleriyle, nisyana mahkum etmeye çalışırlar. Çünkü onlara göre Peygamber'i (s.a.v.) şiirin kaynağı gören birisi şair olamaz. Şiir, Allah'ı aramanın değil, O'ndan uzak durmanın vasıtası kabul edilmeliydi.

Aristokrasi, Üstad'ı "bohem" hayatı yaşadığı yıllarda kaleme aldığı şiirleriyle yaşatmak istiyordu. Bu yüzden O'nun önceki şiirlerinde kısmi değişikliklere gitmesine bile tahammül edemiyordu. Üstad'ın şu ifadeleri edebiyat çevrelerine hakim olan ideolojik okumayı ve buna bağlı olarak yaşanan dışlamayı teşhir etmektedir: "Mal sahibi bensem, bunları istemediğim, tanımadığım ve çöplüğe attığım bilinsin... Attıklarım, aldıklarımın çok olan eski şiirlerimi yenileriyle demetledikten ve bu kitapta (Çile) derledikten sonra meydana gelen şu kadar parça şiir, şu ana kadar şairliğimin tam ve eksiksiz kadrosu oluyor. İşte şiir kitabım bu, hepsi bu kadar ve kitaba gelinceye kadar başka hiçbir şiir bana, adıma ve ruhuma mal edilemez."²⁴

Aristokrasi, Akademiye ki memuriyetini elinden aldıkları gibi şairliği de O'ndan alacaklarını düşünmüştü. Ona göre fıkra, makale, tiyatro, konferans derken şairliği de kaybetmişti Necip Fazıl. "Bir mısrası, bir millete şeref vermeye yeter" denen şair hafızalardan silinmek isteniyordu. Çünkü O bir mümindir. Müşahhasla mücerret arasındaki farkı göremeyen, bu yüzden sürekli basit müşahhası ulvileştiren çevrelere Üstad, şöyle cevap verdi: "Nereden biliyorlar çalışmadığımı, nasıl ihtimal veriyorlar şairi kaybetmiş olabileceğime? Ruh nescimi mikroskop altında, muayene ettiler de orada şiir hücrelerinin öldüğünü mü gördüler? Eğer incir ağacı olsaydım, mevsiminde yemişimi veremedim diye beni suçlandırmak, kısırlık töhmeti altında bulundurmak mümkündür. Fakat ben sanatkârim, mevsimlerimi kendim seçerim ve için için oluşlarımı belli etmeyebilirim." Üstad'ın şiirini tecrit edenler hedeflerine ulaşamadılar. Edebiyat meclislerinin kabul etmediği şiirler yüz binlerin dillerinde destanlaştı.

Necip Fazıl usta bir nakkaş gibi şekil verdiği gençliğe şiirdeki "Mutlak hakikati arama cehdiyle" şiirin ne olduğunu ve neye hizmet ederse bir mana ifade edeceğini gösterdi. Büyük Doğu'nun sanat mecrası, şiir istidadı olan pek çok gencin inkişafına vesile oldu.

²² M. Orhan Okay, *Necip Fazıl Kısakürek*, s. 32.

²³ Kısakürek, *Çile*, 474.

²⁴ Kısakürek, *Çile*, s. 11.

Tiyatroculuğu

Necip Fazıl fikir ve sanat adamı olmanın yanında dava adamıydı. Tefekkürünün oluşması kadar cemiyete tatbikiyle de meşgul oldu. Bunun için bedel ödedi, hürriyeti elinden alındı. Yetiştirilmesi için “zindanlarda çürüdüğü gençliğin” inkişafı ona bütün acılarını unutturdu, Allah’a hamdetti.

Necip Fazıl bütün ameliyelerini ilahi bir vazife olarak görüyor, ibadet şuuruyla yapıyordu. Bunun için takatının fevkinde bir cehde mücadele ediyordu. Ömrünü, yetiştirilmesine adanmış neslin hamuruna başka eller değmesin diye fikir ve sanat cephesinin her alanında eserler veriyor, şiir de olduğu gibi tiyatrodaki da Büyük Doğucuları başka hamurkarlara muhtaç etmiyor; muhaliflerini, “Bir Müslüman kaleminde bu yapıtlar çıkar mı?” diye hayrette bırakıyor. Onların İslam’a dair ön kabullerini yıkıp-parçalıyordu.

Necip Fazıl, insanlarla iç içe olduğundan tesir gücü diğer sanat dallarına nispetle daha çok olan tiyatroyu, “Tezin laf olmaktan çıkıp büyü olduğu yer” olarak görür. Dinlemeye hazır kalabalıklar önünde, “Ön tarafı açılır-kapanır bir mikap (küp) içinde hayatı yakalama” cehdi olan tiyatroyu bir davet kürsüsü olarak kullanır.

Necip Fazıl, dava adamı sorumluluğu yanında, Şehir Tiyatroları Genel Müdürü ve baş aktörü Muhsin Ertuğrul’un ısrarları neticesinde tiyatro ile ciddi anlamda alakadar olur, bu süreçte ilk tiyatro eseri olan Tohum’u kaleme alır. Eserin konusu, milli kurtuluş hareketinin ana üslerinden biri olan Maraş’ta maddecî Batı’ya, maneviyatla karşı koyuşun hikayesidir. Eser, Necip Fazıl’ın hakkında “Büyük aktör” hükmünü verdiği Muhsin Ertuğrul tarafından sahneye aktarılır. Münekkitler eseri ve sahneye uyarlanışını takdir ederler. Fakat halk alakasız kalır. Bunun sebebi ise Üstad’ın ifadesiyle eserin “mücerret fikirlerle örülü diyalog manzumelerinden ibaret olmasıdır.”

Necip Fazıl yine mücerret fikirlerle örülü ikinci tiyatro eseri olan, “Bir Adam Yaratmak”ı kaleme alır. Eser, 1937 kışında yine Muhsin Ertuğrul tarafından sahneye taşınır. Bu kez halk tarafından büyük ilgi ile karşılanır. Uzun zaman kapalı gişe oynanır.

Künye, Sabır Taşı, Para, Nam-ı Diğer Parmaksız Salih; derken 1949 senesine gelinir ve Üstad tiyatroya bir ara noktası koyar. 1964’de noktayı kaldırır. “Reis Bey”, “Ahşap Konak” ve “Siyah Pelerinli Adam”ı yazar. Noter huzurunda Necip Fazıl ve Şekspir’in tiyatrolarının dışında hiçbir eseri oynamayacağını söyleyen Muhsin Ertuğrul, “Reis Bey”i gözyaşları içinde okur fakat oynanmasında görev almaz. Çünkü; şehir ve devlet tiyatroları Necip Fazıl’a kapatılmıştır.

Üstad’ın büyük mazlum Sultan Abdülhamid’i müdafaa ettiği tiyatrosu ise siyasi çevrelerde büyük bir rahatsızlığa sebep olur. Çünkü Üstad’ın her eseri, ilim mazlumları gibi siyaset mazlumları adına bir müdafaa nameydi. Yalan söyleyen tarihe, sahte kahramanlara fikir ve sanat cephesinde ilk itiraz eden dava adamıydı Necip Fazıl. Ankara’da sahnelenen, “Ulu Hakan Abdülhamid Han”ı Meclis de teyakkuz halinde takip eder.

Usta aktörlerin yalnızlaştırma iradesi ve siyasi çevrelerin baskısı neticesinde Üstad’a Akademi gibi sanat çevrelerinin kapıları da kapanır. Buna karşın milletin vicdanına giden yolun kapıları açılır. Böylece sanat da, sanatkar da yeniden millet buluşur. Edebiyat çevrelerinde gümrüğe takılan şiirleri her şehirden binlerce genç okur. Şehir Tiyatroları’nda oynanmayan eserleri lise, üniversite öğrencileri tarafından sahnelenir ve “Reis Bey”in, “Ulu Hakan Abdülhamid”in etkisi neredeyse bütün bir Anadolu’da hissedilir.

Aksiyonu

Necip Fazıl, uzun bir günbatımı yaşayan Anadolu'da "gaipten beklenen ses" gibiydi. Umut oldu. "Sabredin gelecektir eskimez pörsümez yeni" dedi. "Ulu Hocaların" yapamadığını yaptı. Kalemıyla, kürsüsüyle, "İşte iz, geliniz!" dedi. Mecmua sayfalarında bayraklaşan, "iman-fikir, hareket-dava şuuru" terkibi, her yaştan on binlerce insan tarafından kanun-i esasi olarak görüldü. Necip Fazıl ortak kabul etmez yegane hakikat olarak gördüğü İslam'ı daha büyük kitlelere taşıyabilmek için 1960'lı yıllardan sonra meydanlara indi.

Üstad, Edirne'den Kars'a kadar pek çok vilayette konferans ve mitinge katıldı. "Kim var diye seslenilince sağına ve soluna bakınmadan fert fert ben varım." cevabını verici bir gençliği yetiştirebilmek için yollara düştü. İstihbarat elemanlarının simitçi, su satıcısı, ayakkabı boyacı-sı kılığında dinleyip, rapor ettikleri konuşmalarında, "Beni Allah tutmuş kim eder azat" diyerek kararlılığını gösterdi, muhataplarına cesaret aşıladı.

"Allah-u Ekber" demenin yasaklandığı, müezzinlere cebren "Tanrı uludur." söyletildiği yıllara bizzat tanıklık eden isimlerden olan Prof. Dr. Recep Doksat, Üstad'ın aksiyonunun ne derece bir önemi haiz olduğunu tayin ve tespit ederken şöyle demektedir: "Gençtim, daha hamdım ve her yerde O'nun aleyhinde konuşmayı adeta alışkanlık haline getirmiştım. Henüz İslam'ın giybet yaşağını da müdrük değildim. Kendimi onu sevmemeye, beğenmemeye zorlamışım meğer!..

Bir gece, rüyada, bir vahadayım... Etraf kum, çöl... Birkaç ağaç ve halka olup bağdaş kurmuş beyaz maşlahlı, nur yüzlü şahıslar... Ortada bir ateş yanmakta... Ben, halkanın dış kenarına yakınım ve ayaktayım, o halkaya mensup olma şerefinden mahrumiyetin idraki içindeyim, fakat; halkanın dışındakilerle konuşacak kadar da yakınım onlara. Kırklarmış onlar! Tüylerim ürperiyor. Birde fark ediyorum ki halkanın ön sırasında, Necip Fazıl da oturmakta. Hayret ve biraz da haddini bilmez bir hiddetle en yakınımdaykine soruyorum: "Bunun aranızda işi ne?" Muhatabım, elini dudaklarına götürüp "sus" diyor ve ilave ediyor: "Onun misyonu/aksiyonu var!"²⁵

Necip Fazıl'ın misyonu, 40 yıllık mücadele hayatının son 30 yılında kendisiyle beraber olan şeker hastalığına, zindanlara, baskılara ve engellemelere aldırılmadan İslam davası için gösterdiği fedakarlıkta ve neticesinde yetişen gençlikte açıkça görülmektedir.

Necip Fazıl'ın aksiyonun kıymetini takdir edebilmek için o günkü cemiyetin fotoğrafını ve Üstad'ın o fotoğrafta yaptığı değişiklikleri görmek gerekir. Üstad, Büyük Doğu'nun ne tür bir zeminde başladığı ve nereye, nasıl geldiği ile alakalı şöyle der: "Biz mücadeleye başladığımızda önümüzde buzdun küfür dağları vardı. Onları hoh hohlarımızla erittik.", "Serseri kuşlar gibi dolaşırken Anadolu bozkırlarına bıraktığımız tohumlar görüyorum ki bugün gür ormanlıklar haline geldi."

Müdafaaları

Her peygamber hakkın müdafiidir. Ölümün muhakkak olduğu yerlerde Hak'tan başka hiçbir otorite tanımayacak kadar gözü kara ve her bir gruba alakasına göre konuşacak kadar strateji sahibidir. Peygamber sözü tam mahallinde söyler. O mahal bazen Nemrud'un şehri, Fravun'un Sarayı, bazen de Daru'n-Nedve olur.

Peygamberlerin liderliğinde ilerleyen "Sonsuzluk Kervanı"na katıldıktan sonra söz Necip Fazıl'ın ağzından ve kaleminden önce yüreğinden çıktı. Her türlü bedeli ödemeyi cana minnet sayan yüreğinden....

²⁵ Ahmet Kabaklı, *Sultanu'ş-Şüera Necip Fazıl*, s. 78-79.

Yüreğin sözü gençlik üzerinde o derece etkili oldu ki, ihtilal zamanlarında üniversite talebeleri postanelere koşup Necip Fazıl'a, "Üstadım! Bütün mevcudiyetimle emrindeyim." İçerikli telgraflar çekti. O'nun için söylenen, "Bir sözü ihtilale yeter adam" ifadesinin aslında mübalağa olmadığı gençlerin söz ve yazılarının etkisiyle verdikleri cevaplar da aşıkardır. Müstağribler mürteci, modernistler de halis Müslüman oluşundan dolayı O'nu yok saymaya çalışsa da, İngilizler için Shakespeare, Almanlar için Goethe neyse Türkiye için de Necip Fazıl o dur.

Müslüman olmanın gereğini yapmanın bedelini 10 defa hapse girerek ödedi. Buna rağmen mahkeme salonlarında, zindanlarda hakkı söylemekten geri durmadı. Baskılar duruşuna engel olamadı. Üstad'ın mahkemede bizzat kedisinin yaptığı savunmalar konferans havasında olur, salonu dolduran gençler sanki zalim hükümdar karşısında, "Bizim Rabbimiz yer ve göklerin Rabbi Allah'tır." diye meydan okuyan Ashab-ı Kehf'in muasır kardeşini dinlerdi.

Üstad'ın en zor bahisleri en müşahhas hale getiren ifade gücü mahkeme salonlarında da kendini gösterir, nev'i şahsına has müdafaalarıyla huzurdakilere fikir ziyafeti verirdi. Fikri muhtevaya bağlı kalarak hakka tercüman olma noktasında ne Büyük Doğu Eflatun'un Akademiyası'na, ne de Üstad'ın müdafaaları Sokrat'ın savunmasına kıyas edilebilir. O'nun sevdiği kelimelerden biriyle ifade edersek; "harikaydı" müdafaaları... Suça azmettirici olarak yargılandığı Malatya davasında iddia makamında sırf kendisine karşı çıkarılan 4 savcıyı göstererek, "Amme avukatı olarak tek fikir etrafında tek kişinin temsil etmesi gereken iddia makamında bu 4 kişi de nedir? Ben hiçbir operada 4 tenor görmedim!" dedikten sonra şu meyanda bir müdafaada bulunur: "Benim, müteşebbis sanıkları doğrudan doğruya azmettirdiğime dair elde hiç bir delil bulunmadığına, her şey yazılarımdan alınan ilhamla yapılmış farz edildiğinde ve bütün mesele böyle bir faraziyenin ceza hukuku bakımından suç teşkil edip etmeyeceği üzerinde olduğuna göre, bu davayı kökünden hall ve fasl edici bir misali takdim etmeliyim: Dünya edebiyatında kıskançlığın şaheseri Othello'dur. Shaespeare'ın meşhur Othello'su. İmdi; hastalık derecesinde kıskanç bir koca, sırf bu hissi yüzünden karısını öldürse de cebinden Othello çıksa, şu kürsünün üzerine eğilmiş beni hayretle dinleyen kaytan bıyıklı savcı, Shaespeare'ın iskeletine pranga vurulması için Londra Savcılığı'na müzekkere mi yazacaktır? Daha evvel de söylediğim gibi, her insanda, mücerrede ve umumî telkinlere karşı bir fren ve hareketini sırf nefesine bağlayıcı şahsî bir istiklal ve mesuliyet duygusu olmak lazım gelmez mi?"²⁶

1968 tarihli bir müdafaasında hakimler heyetinin huzurunda şunları söylemiştir: "Biz sadece, mücerret ve müstakil olarak İslam'ın savunucularıyız ve devlet nizamlarını hedef tutmaksızın böyle bir savunuculuk hamlesinde hiçbir kanuni suç olmadığını bilenlerdeniz. Eğer mücerret ve müstakil olarak İslam'ın müdafaası suçsa, buna ait kanun maddesi getirilsin; biz de gerekirse başlarımızı üç aylık sehpanın yağlı ipine teslim edelim..."²⁷

Necip Fazıl; Bedii Faik, Ahmed Emin Yalman gibi Müslümanlara ağır tenkitler yönelten - kendi ifadesiyle- müseccel yobazlara karşı olduğu gibi, mahkeme heyetleri huzurunda da Hakk'ı müdafa etmekten istinkaf etmemiştir.

İslam Telakkisi

Bir göğüste iki kalp olmaz. Her yüreğin yöneldiği tek bir kiblesi vardır. Necip Fazıl da Müslümanları yegana kibleleri olan Kabe'ye pazarlıksız olarak yönelmeye çağırır. Ona göre, İslam

²⁶ Kısakürek, *Müdafaalarım*, s. 186-187.

²⁷ Kısakürek, *Müdafaalarım*, s. 225.

şerik kabul etmez. İslam başlıbaşına İslam'dır. Her şey O'nda mevcut olduğuna göre O'nu anlayabilmek için mağrur aklın müessisi felsefeden istimdatta bulunmak doğru değildir. İslam'ın bünyesinde felsefeye yer olmadığından hikemiyatı "İslam Felsefesi" terkihiyle ifade etmek de tahriftir.

Necip Fazıl'a göre felsefe; "doğruyu bulma değil, her defa yanlış yakalama aletidir ve bütün felsefe mezhepleri birbirinin yanlışını çıkarırken doğrudur. Doğru tek, yanlış ise sayısız olduğuna göre, o mutlak "tek" e malik olanın sayı saymak ve hakikati böle böle bir şeye varılabileceğini sanmakla ne ilgisi olabilir?"²⁸

Üstad, mücadele hayatında, "insan ve cemiyetin iç ve dış hayatını, bütün derinliği, sonsuzluğu, güzelliği ve doğruluğuyla tekeffül eden tek nizamın İslam" olduğunu bu yüzden "yalnız İslamiyet" e inanılması gerektiğini, "Şeriat'ın, ... kendi öz saffet, asliyet ve tamamıyeti içinde hiçbir tecezzi (bölünme) ve muvazaa kabul etmez bir bütün olduğunu"²⁹ yüksek tizden haykırdı. Onun ifadesiyle söylemek gerekirse, "Küfür yobazı" ve "din tahripçilerinin" egemen olduğu bir devirde her şeyin İslam'da olduğunu, çözüm ve çareyi farklı nizamlarda arayanların "ha bulduk, ha buluyoruz!" tesellisiyle hiçbir şey bulamadıklarını, her gün her şeyi biraz daha bulunmaz hale getirdiklerini anlattı.

"Her şey İslam'dadır: ...İnsanlık kadrosunda ve bilhassa muazzam ve muhteşem garplı insan ve cemiyet tecrübesinde kaç saadet ve kaç felaket şekli, kaç çare ve kaç çaresizlik ifadesi belirmiş bulunuyorsa, bunların topyekün hakikati, müsbet ve menfi haberi; kısaca külli nimet ve dava İslam'dadır. Sosyalizma ve komünizmanın var etmek isteyip de yok ettiği içtimai adalet ve tesviye ölçüsünün hakikati İslam'da... Liberaizma ve kapitalizmanın yedire yedire ferdi çatlatmasına veya mukabil fertten her hakkı çaldırmasına mani ölçüler, İslam'da. Demokrasya ve fikir hürriyetinin en nazik sınırları ve özü İslam'da. Aynı demokrasya ve fert hürriyetinin başıboşluğa ve kargaşalığa sarkan aşırılığını köstekleyici fikir ve şahsiyet hakkı İslam'da... Nazizma ve faşizmanın kazıp rüyasını gördüğü üstün nizam ve ruhi müeyyidecilikteki esas İslam'da... Batının her sahada arayıp bulamadığı cennet İslam'da; her sahada içine düştüğü cehennemden korunuş yolu İslam'da..."³⁰

Üstad, "Olunmayacak her şeyle, olunacak her şeyin kefalet ve keyfiyetinin İslam'da" olduğu hakikatine Müslümanların ilim, sanat ve fikir zaafiyeti içerisinde olmalarını gerekçe göstererek itiraz edenlere halin İslam'ın yaşanmadığından kaynaklandığını nitekim, "Rönesans'tan sonraki dünyanın İslami gözle görülemediğini ve güdülemediğini"³¹ söylemiştir. Problem İslam'da olmadığına, bilakis İslam'ın yaşanmamasından kaynaklandığına göre çare de İslam'ın yenilenmesinde aranmamalıdır. Çünkü, "İslam bir güneştir. Güneş yenilenmez. Güneşe bakan gözler yenilenir."

Batı ile Doğu arasında med-cezir yaşayan, doğudan vazgeçemeyen batısız da yapamayacağına inanan ve bu yüzden her ikisinin sentezinden yana bir tavır alan Müslüman modernistler Üstad'a göre mevcut halleriyle "fikir ihaneti"³² içerisinde dirler.

Üstad, Müslümanların "Büyük Doğu" ruhunu kuşanabilmeleri için bir inkılabı muhtaç olduklarını fakat bunun ruhunda derin şüpheler taşıyan modernistlerle olamayacağını, "Allah

²⁸ Kısakürek, *Çerçeve/4*, s. 251.

²⁹ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 95.

³⁰ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 98.

³¹ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 95.

³² Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 159.

Resulü'nün (s.a.v.) mukaddes ayak izleriyle açılmış yolu bulmak"³³ anlamına gelen İslam inkılabının ancak "Şeriat, tasavvuf ve bunların hikmetlerine nüfuz ehliyetinde şahsi ruh ve akıl"³⁴ cephelerine sahip "derin ve gerçek Müslümanların" eliyle gerçekleşebileceğini söylemiştir. İnkılabı doğru tanımlayamayan ve bu yüzden liyakatsiz ellerden inkılabın zuhurunu bekleyen yığınları irşat edebilmek ve onları gerçek inkılabın bağlıları arasına katabilmek için "Doğru Yolun Sapık Kolları"nı telif etti. Kur'an'ın on dört asırdır doğru anlaşamadığını iddia eden ve bu iddiasıyla Peygamber'in de Kur'an'ı anlayamadığı hezeyanında bulunan sözde tefsircilerin (!) denize düşenlerin kurtulmak için kendilerine sarıldıkları "yılanlar" olduklarını, boğulmaktan kurtulmayı bekleyen insanları denizden evvel zehirleriyle onların öldürdüklerini anlattı.³⁵

Üstad, gerçek İslam inkılabını temsil etme liyakatini göremediği hareketleri, müşahhas bir şekilde teşhir etmekten de geri durmaz. Akli ön plana çıkardıklarını söylediği Afgani, Abduh, Reşid Rıza, Muhammed Şeltut, Meraği, Ferit Vecdi gibi isimlerle bilinen çağdaş ekolü, gelenekçi olmakla birlikte modern çizgilerin baskın olarak görüldüğü Pakistan Mektebini tahlil ve tenkit eder. Üstad'a göre bütün bu "başıboş içtihat davranışlarının, her türlü reformcuların, her türlü ruh ve mana zedeleyicilerinin, doğrudan doğruya ya da dolayısıyla "ilk muharriki İbn Teymiyye"dir.³⁶

Bu gün gelinen nokta itibarıyla 70'li yılların kurtarıcıları olarak gösterilen pek çok hareketinin misyonlarını tamamlayamadan silinip gitmeleri, Üstad'ın gerçek İslam İnkılabının onlarla olmayacağı yönündeki tespitinin ne kadar yerinde olduğunu göstermektedir. İslam ne sosyalizmde olduğu gibi malı kutsallaştırır ne de kapitalizm de olduğu gibi servet sahibini yüceltir. Servet sahibi Abdurrahman b. Avf'la Ebû Zerr'i aynı safta toplar.

Milliyetçiliğe Bakışı

İslam'ın ırka dayalı toplum yapılarını reddetmesinin bir gereği olarak Necip Fazıl, belli oranda İslam'ın payını muhafaza etmekle beraber ağırlık merkezinin Türklük'te aranmasına karşıdır. Çünkü "İslam ne pay verir, ne pay alır; topyekün 'hep'i ister ve onu bulamadığı yerde 'hiç'e talip olur."³⁷

İslam yekparedir ve hiçbir ideoloji ile sentez kabul etmez. Bu yüzden ki Üstad, Türk-İslam, Arap-İslam gibi sentezleri reddeder: "Tanrıdağ'ı kadar Türk, Hira dağı kadar Müslüman gibi muvazaacı bir tekerlemenin belirttiği madde ve posa Türkçülüğüne inananlar iyice bilmedirler ki 'Tanrıdağ'ı bir put ismidir, 'Hira' ise Kainatın Efendisi'ne vahyin nazil olduğu sadece bir mekan adıdır ve zıt manalar asla birleşmez. Müslüman hiçbir dağa ilahi hüviyet biçemez, sadece layık olanını mübarek bilir; Allah'ı tevhidden ve bu tevhid potasında her alakanın eriyip gittiğini takdirden gayri vazife tanımaz."³⁸

Bu noktada Necip Fazıl'da kavmiyetçiliğin en küçük bir tesiri yoktur. O, hadiseyi şöyle değerlendirmektedir: "Eğer gaye Türklükse, bilmek lazımdır ki, Türk, Müslüman olduktan sonra Türk'tür."³⁹ Bunun ötesinde bir dava gütmek İslam'la alakalandırılmaz: "Milliyetçilik... asıl ruhtan gelen kokudur ki, maddeyi kezzapvari eritir; ve ebediyen birlik olanlarla sonsuz aykırı olanları, istedikleri kadar maddede yakın ve uzak olsunlar, iki safa ayırır. O zaman taraflar,

³³ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 112.

³⁴ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 164.

³⁵ Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, s. 164.

³⁶ Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları*, s. 108.

³⁷ Kısakürek, *Rapor/4*, s. 78.

³⁸ Kısakürek, *Rapor/4*, s. 78.

³⁹ Kısakürek, *Hitabeler*, s. 257.

maddede iki kuzu olsa, mümin kuzu öbürü sırtlan görünmeye mahkumdur.”⁴⁰ Yani aynı ırka mensup iki Türk’ten biri mümin diğeri gayri müslimse milliyetçilik, gayr-i müslim Türk’ü sırtlan gibi, başka bir ırka mensup mümini ise hakiki kardeş görmeyi gerektirir.

Üstad, milliyetçilik telakkisinden ne anlaşılması gerektiğini müşahhas bir şekilde kıymetlendirirken şöyle der: “Bir gün evime, Kenya’lı, kuzguni siyah bir zenci gelmişti. Odama girerken beni Müslümanca selamladı ve benimle, hem de ecnebi bir lisanı vasıta ederek dertleşmeye başladı. Birkaç saat içinde bu zenciye o kadar ısınmışım ki, siyah kehribar yüzünü bile bembeyaz görmeye başlamışım. Düşünmüştüm ki, şimdi bu zenci Romanyalı Hristiyan bir Gagavuz Türkü olsaydı her türlü ırki ve uzvi eşlik içinde acaba bana ne kadar yabancı görünecekti?” Buna göre, Necip Fazıl’da milliyetçiliği ırki ayniyette değil, “ruhi muhteva eşliğinde görmek gerekir.”⁴¹ Bu yüzdendir ki Üstad, Ziya Gökalp’in hareketini, “Türk’ün İslam’dan önceki hayatını azizleştirmek ve İslam’ın yerine Türkçülüğü koymak.”⁴² olarak değerlendirmektedir.

Üstad’a göre Türk’ün İslam’sız hayatının hiçbir kıymeti yoktur. Buna kıymet takdir edenlerle durdukları yerin aynı olamayacağını da kesin bir dille ifade etmiştir. Nitekim Nihal Atsız’la bir karşılaşmasında ona; İslam’la ilişkisinin hangi düzeyde olduğunu sorar. Atsız:

- İslam’a Türk’ün dini olduğundan dolayı saygı gösteriyorum.
- Peki ya Türk’ün dini Şamanizm olsa ne yapardınız?
- Bu durumda Şamanizm’e saygı gösterirdim.

Atsız’ın cevabı karşısında şaşkınlığı gizleyemeyen Necip Fazıl, bu tür bir telakkinin tereddütsüz inkar olacağını söyler.

Üstad, “Milletlerarası İslam Talebe Teşekkülleri 3. Genel Konferansında” (1975) İslam Dünyasından iştirak eden alim ve münevverler topluluğunun huzurunda akdettiği “Beklenen Zuhur” başlıklı konferansında şöyle der: “İrkçilik ve kavimcilik mevzuunda bir suale hedef tutulacak olursam, tereddütsüzce, dünyanın en üstün ırk ve kavim vakiasını, merkezindeki mukaddes varlık zaviyesinden (Allah Resulü) Arap’ta bulduğumu söylerim. Ama bugünkü Arap değil, çünkü Arap...”⁴³

Necip Fazıl, Müslüman Türk’ü, Büyük Doğu davasının sadık hizmetkarı görür ve bütün ırki yaklaşımlardan mücerret bir bakışla dirilişin onunla gerçekleşeceğine inanır: “11. asırdan 16. asra kadar Müslüman Türklerin elinde yüceltilen İslam, sonunda Türkiye’de bozuldu ve İslamlık iddiasında ki her yerde aynı hale geldi. Şimdi ancak Türkiye’de düzeltilmelidir ki, her yerde düzeltilebilsin... Bu, asırlarca İslam’ın kılıcını elinde tutmuş olan Türk’e, tarihi bir kader olarak Allah’ın verdiği bir imtiyazdır.”⁴⁴ Bu imtiyazı ırkçılık olarak telakki etmek ise ırkçılığın ne demek olduğunu bilmemek ya da Türk’e İslam’a hizmetkarlığı çok görmek anlamına gelmektedir.

Üstad’ın bu duruşuna rağmen, Türk-İslam sentezini savunan bir hareketin içerisinde teşehhüt miktarı da olsa yer alması nasıl ifade edilmelidir, diye sorulursa hadise yine onun ce-

⁴⁰ Kısakürek, *Çerçeve/3*, s. 207.

⁴¹ Kısakürek, *Çerçeve/3*, s. 207-208.

⁴² Kısakürek, *Çerçeve/4*, s. 114.

⁴³ Kısakürek, *Hitabeler*, s. 257.

⁴⁴ Kısakürek, *Hitabeler*, s. 257.

vabıyla şöyle izah edilir: “Ruhun fikri kuvvetinden ziyade adale ve hareket gücüne bağlı bir gençlik” içerisinde yer almam birtakım hissi olaylardan kaynaklanmıştır.⁴⁵

Necip Fazıl’ın, davet noktasında köle Bilal’le, Efendi Ebû Leheb’i aynı derecede öneme sahip gören, iman ettikten sonra ise köle Bilal’i müşrik bütün efendilerin üzerinde kabul eden İslam’dan başka ölçü tanımadığını, O’na ait beylik bir cümle ile ifade etmek gerekirse şu söylenebilir, “Bütün davamızın hülasası: ‘Ne mutlu Müslümanım diyene!’dir.”⁴⁶

Sonuç Niyetine

Necip Fazıl, ideolojilerin İslam’la münasebetini, İslam ve diğerleri olarak görür, öz-posa ayırımına tabi tutar ve modern, çağdaş, ılımlı gibi ön ekler kabul etmeyen bir İslam’a inanır. “İslam’ın Gelecek Tasavvuru”nun ne olduğu, tekrar nasıl hayata tatbik edileceği, Müslümanların 400 yıldır beklenen hamleyi niçin yapamadığı noktasında yol açıcı, yöntem belirleyici, hedefe taşıyıcı adımlar atar.

Büyük Doğu, bütün bunların yanında aynı zamanda bir toplumsal mutabakat metni, bir tarih eleştirisidir. Büyük Doğu’da tatbik edilmek istenen, İslam’ın kendisidir. Necip Fazıl’ın Büyük Doğu’yu vasıta olmakla sınırlandırması, onun merkeze alınarak maksat olmasına mani oldu. Büyük Doğu’nun merkez addedilmesi, “usûl” okumak için “usûl” okumaktan farksız olurdu. Hakikatte ise “usûl” nusûsu anlamak için vardır.

Necip Fazıl, İslam’ı indirgeyen, parçalayan yaklaşımlara karşı tavır aldı. Onların, yayılma alanlarını kapattı. Koruyucu, kurucu bir misyon üstlendi. “Nefsani tefsirci” dediği ve “fikir ihaneti” içerisinde olmakla itham ettiği grup ancak ondan sonra ortaya çıkabildi.

Büyük Doğu, insanı niçin oldu, neden oldu, nasıl oldu sorularını cevaplamaya çağırdı. Her nevi ideolojiyle hesaplaştı, fiili engellemelere karşı kararlılığını; “Ey düşmanım sen benim ifadem ve hızımsın. Gündüz geceye muhtaç bana da sen lazımsın.” diyerek dile getirdi. Aynı zamanda hayat öyküsü olan “Sakarya Türküsü”nde, hayalini kurduğu ve yetişmesi için “zindanlarda çürüdüğü” gençliğe görev ve sorumluklarını hatırlattı.

Necip Fazıl’a göre Büyük Doğu, Batı ile Doğu’nun kesiştiği noktada İslam’a yol açmak için kurulan zafer kürsüsüdür. Üstad da o kürsünün iman-fikir-hareket ve şuur başlıklarını bir arada temsil eden hatibidir. Muhataplarına, ülkenin gerçek sahiplerinin kendileri olduklarını ve bunu çekinmeden haykırmaları gerektiğini söyledi. Uyandırdı, ayağa kalkmaya çağırdı.

⁴⁵ İfadede tasarruf yapılmıştır. Bkz. Kısakürek, Çerçeve/4, s. 155.

⁴⁶ Kısakürek, *Sahte Kahramanlar*, s. 252.

MEHMED AKİF ERSOY'UN ASIM'IN NESLİNDEN HAREKETLE GENÇLİK İDEALİ

Faysal APAK*

ÖZET

Osmanlı Devletini'nin çöküş sürecine girdiği ve durumun gittikçe kötüye gittiğinin açıkça fark edildiği zaman sanatçıların, edebiyatçıların, bilim adamlarının ve düşünürlerin Osmanlı nasıl kurtulur? sorusuna cevap aradıkları ve 3 temel çözüm reçetesi öne sürdükleri bilinmektedir. Bunlar; İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılıktır.

İslami düşünce ve yaşam tarzını ön plana çıkaran Mehmet Akif Ersoy, toplumu ayakta tutan dini değerlerin erozyona uğradığı kanaatindedir. Dolayısıyla Osmanlı'nın kurtulabilmesi için öncelikle hurafelerden arınmış, İslami bir anlayış ön plana çıkarılmalı ve halkın vurdumduymazlık, tembellik, cahillik ve korkaklıktan arındırılması sağlanmalıdır. Osmanlı bilim ve teknolojide geri kaldığı için gerilemiştir. Bu sebeple Batının öncülüğünü yaptığı ilmi gelişmelere vakit kaybetmeden ayak uydurmak gerekir.

Akif'e göre, bu yapı içerisinde Müslüman halkları İslam dini çerçevesinde Hıristiyanları ise Osmanlılık ruhunda birleştirmek gerekir.

Batıcılık akımına gelince burada çözümün Avrupalılaşmak olduğu hususunda ısrar edilmektedir. Özellikle Tevfik Fikret bu fikrin öncülerinden birisidir. Mehmet Akif ve Tevfik Fikret'in atışmasının temelinde de bu "Osmanlı Nasıl Kurtulur?" sorusuna verdikleri cevap yatmaktadır.

Türkçülük akımının önde gelen temsilcilerinden Ziya Gökalp ise meseleyi Türk Dünyası açısından değerlendirmekte ve Turancılık fikrini işlemektedir.

Mehmet Akif'in gerek kişisel dini yaşantısı ve din algısı gerekse dinin bireysel ve toplumsal hayattaki yeri ve değeri ile ilgili görüşlerine hem Safahat'ında yer alan şiir ve manzumelerinden hem de Sebil-ü Reşat nesirlerinden çıkartabilmek mümkündür.

Mehmet Akif dürüst kişiliği, ahlaki karakteri, İslami duyarlılığı, milli değerlere bağlılığıyla ön plana çıkmış bir kişiliktir. Onun İstiklal Savaşımızın hemen her safhasında halkı bilinçlendirmek için kürsüde vaaz eder bir halde bulmaktayız. Türk milletinin tam bağımsız olmadan yaşayamayacağını açıkça haykırmaktadır. İşte bu noktada onun Müslüman Türk gencinin nasıl olması gerektiği üzerinde durduğuna görmekteyiz. Burada o, ideal bir gençlik arzulamakta ve arzuladığı gençliği de Asım'ın Nesli olarak adlandırmaktadır.

Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy'un kişiliği ile Safahat'ında bahsettiği Asım'ın nesli yani ideal gençliği nasıl oluşturduğu karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Gençlik, Gençlik İdeali

* Emniyet Genel Müdürlüğü. Samsun.

ABSTRACT**YOUTH IDEAL WITH REFERENCE TO MEHMET AKIF ERSOY'S ASİM'S GENERATION YOUTH AND POLITICS**

In the process of the collapse of the Ottoman Empire and when it becomes clear that the situation got worse, it is known that the artists, writers, scientists and thinkers were looking for answers to the question "How do the Ottoman emancipate?" and put forward three basic solutions prescription. These are Islamism, Turkism, and Westernism.

Mehmet Akif Ersoy who is highlighting Islamic thought and life style considers that religious values sustaining the society suffer from erosion. Therefore, in order to the Ottoman Empire's emancipation primarily an Islamic understanding free from superstition should be brought to the forefront and public should be provided to mundify from indifference, laziness, ignorance and cowardice.

Ottoman Empire regressed because of scientific and technological regression. For this reason, scientific developments that the West pioneered must be keeping pace without delay.

According to the Akif, within this structure, while Muslim peoples must be to unite in the framework of Islam, Christians must be to unite in the spirit of Ottomanism.

In Westernism, it is insisted that solution is to be Europeanized. Tevfik Fikret is especially one of the pioneers of this idea. The answer of the question that "How do the Ottoman emancipate?" lies at the bottom of squabbling between Mehmet Akif and Tevfik Fikret. Ziya Gökalp who is the leading representatives Turkism assesses the matter in terms of the world of Turks and moots Turanism idea. It is possible that Akif's views on the both his personal religious experience, his perception of religion and place and value of religious in the individual and social life being able to extract from both poetry, poems located Safahat and from Sabil-ü Reşat prose. study, Mehmet Akif Ersoy's personality and Asım's Generation, in other wor

Mehmet Akif is a person come into prominence with his honest personality, morality, character, Islamic awareness and his commitment to national values. In almost every phase of the War of Independence we find him while preaching to raise the awareness of public in the pulpit. He shout outs that Turkish Nation cannot live without a fully independent. At this point we can see that he focused how young Muslim Turks should be. Here, he desires an ideal youth and calls them Asım's Generation. In this ds how he form the ideal youth be referring in his Safahat will be comparatively examined.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Youth, ideal youth.

Edebiyat ve edip içinde bulunduğu toplumdan ayrı bir unsur olarak varsayılmaz. Edip ve toplum karşılıklı olarak birbirini besleyen, birbirine etkide bulunan ve değiştirip geliştiren iki kuvvettir. Gerek tarihsel dönemlerde olsun gerekse de fikri akımlarda olsun edip, bunun nasıl edebiyat malzemesi olacağını ve topluma sunacağını bilir. Tarihsel süreçler ve/veya fikri akımlar hem edibin hem de toplumun gerek ruhunu gerekse de fikriyatını ve gelişimi değişik yönlerden etkiler. Nitekim konumuzda da sözü edilecek olan ve Türkiye Cumhuriyetine, onun "kahraman ordusu"na İstiklal Marşı armağan etmiş Mehmed Akif için ise toplumdan uzaklaşmak ve topluma sırtını dönerek sanat yapmak düşüncesi dahi abesle iştigal olunur.

"Tanzimat Devri'nde Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi gibi aydınlar, memleketi nasıl kurtarabiliriz'in derdine düşmüş ve buna çareler aramaya başlar. Bu üç aydın ve ideologun [...] mücadelelerinde keyfi idareye son vermek kadar, 1856'yı karşılamak düşüncesi ve gayreti hâkimdir¹." Aslında bu dönemde Türk aydınının asıl gayesi de budur: Memleketi bir an önce

¹ Tanpınar, Ahmed Hamdi. *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. Çağlayan Kitabevi. İstanbul. 2001. S. 153.

içine düştüğü “zelil” durumdan kurtarmak ve “eski” yerleri geri almak. Bunun için de devlet ve aydın hep birlikte bu görevi gerçekleştirme gayesi içine girer. “Ayrıca Tanzimat Dönemi’nde yetişen Türk aydınının [...] görevi de imparatorluğun belirlediği “yeni” amaçlara uygun bir eğilimi, entelektüel düzlemde meşrulaştırmaya çalmaktır².” Bunun için de bir an önce değişim ve dönüşüm gerçekleşmelidir ki elden çıkan topraklar alınabilsin ve sürekli devam eden toprak kaybediş durabilsin. Osmanlı son dönem aydınların ve genel olarak devlet adamlarının da temel gayesi budur. Çünkü “bir toplumun kendine dönmesi, kendini kendinde araması en doğal hakkıdır. Özellikle [...] patrimonial yönetim tarzından itibaren [...] başlayan kimlik özdeşleşmesi, tarihsel oluşuma yeniden dönüş misyonu taşır.[...] Türk aydınları da “bu atılımda kendine dönüş yapmalı ve toplumsal aktör rolünü oynamalı idi.”³ Ancak bunun sonucunda millete bir gelişim ve kazanım olabilirdi. Kendine dönüp nerden nereye geldiğini bilmeyen ve geçmişini unutan milletlerin hepten tarih sahnesindeki rollerini kaybettiği aşıkârdır. Bunun içindir ki Osmanlı-Türk aydını da nereden geldiğini ve nereye doğru gittiğini, kendisinin ve milletin akıbetini görmeliydi. Bu akıbetin felaketlere doğru seyretmemesi için aydınlar, elini değil sadece; gövdesini de taşın altına koyup kalemini millet uğruna mavzer eder.

Günümüzün de fikri ve siyasi temellerinin atılmaya başlandığı Tanzimat Devri’nden itibaren milletin yönü hep Batı olarak seçilmeye ve Batı, millette ve devlette resmi ideoloji olarak empoze ettirilmeye çalışılmıştır. Gerek siyasi ve içtimai hareketlerimiz gerekse de patrimonial edebi çalışmalarımız hep bu minval üzere olmuştur. Bu nedenledir ki Osmanlıdaki fikri ve siyasi akımlar da bu minval üzere değişikliğe uğrar. Necdet Subaşı’nın belirttiği gibi [...] “Osmanlı aydını, ortaya çıkışından itibaren sonuna kadar devletin içinde olmuş (dışına atıldığında bile), Batılılaşmayı hararetle savunmuş ve Batılılaşmanın [...] Osmanlı bağlamı içinde kalmıştır.”⁴ Bunun bir yansıması olarak da edipler bu değişen siyasi ve içtimai hareketlere uygun eserler üretir. Bu eserlerin, fikri ve siyasi değişmelerin ortak yönünü ise Ahmed Kabaklı şöyle belirtir:

a:Hepsi, tarihi olayların getirdiği aktüel ihtiyaçlardan doğmuştur. Yıkılmakta olan Osmanlı Devletini kurtarmak ve milletimize eski şan ve kudretini geri vermek.

b: Hepsi, Batı’nın üstünlüğünü kabul etmiştir. Şu veya bu yoldan Avrupa milletleri ile boy ölçüşecek bir millet yaratmak özlemi içindedirler.

c: Bunların çoğu siyasi ve sosyal alanda aksiyon haline geçmeğe hazır düşüncelerdir.

d: çoğunda görülen temel düşünce, Tanzimatın getirdiği “taklit” Batıcılığı ve hayatımızda sürüp gitmekte olan “Doğu- Batı ikiciliğini” gidermektir. Türk toplumuna milli bir kişilik vermek için sistem hazırlamaya çalışırlar.

e: Bu akımlar, maddecî ve iktisatçı olmaktan çok ülkücü ve ahlakçıdır. [...]Sadece romantik bir halde, kapitülasyonlardan ve Avrupa’nın iktisadi- mali baskısından kurtulmak bahsi vardır⁵.

İşte bu içtimai cereyanlar içinde Müslüman-Türk aydını Mehmed Akif de topluma yeni bir heyecan ve uyanış getirme gayesindedir. Çünkü millette meydana gelecek bu uyanış ve hey-

² Subaşı,Necdet. *Türk Aydınının Din Anlayışı*. YKY.. İstanbul.1996..S..67.

³ Türkoğan, Orhan.*Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri. Kumsaati Yay. İstanbul. 2007. S17.*

⁴ Subaşı,Necdet. *Türk Aydınının Din Anlayışı*. Yapı Kredi Yay. İstanbul. Şubat.1996.

⁵ Kabaklı, Ahmed. *Türk Edebiyatı*. Cilt 3. Ahmet Saim Matbaası. İstanbul. 1974. S.16.

can, İslam ülkelerinin yer altı ve yer üstü madenlerinin her neviine göz dikmiş emperyalist ülkelere karşı her yanda bir nur misali parlayacaktır. Bu nur, haçlı zihniyeti karşısında nur-u İslamiyenin yeniden dirilişi, asr-ı saadetteki günlerin ve hükümrânlığın canlanması olacaktır. Öte yandan yüzyıllardır devam eden makûs talih tersine dönmüş olacak ve "Hristiyan-İslam mücadelesi"⁶ genelde İslam'ın, özeldede ise Türklerin şanıyla son bulacaktır. Yahya Kemal Beyatlı'nın da belirttiği gibi " Galip et çünkü bu son ordusudur İslam'ın." diye Bedir Gazasından beridir edilen dualardır. Birinde başlangıcın, diğesinde bitişin duasıdır. Bunun bir uyanış, ilk kıvılcım olması bakımından Mehmed Akif devreye girer ve:

"Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı
Asrın idrakine söyletmeliyiz İslamı"

diyen Akif, bu heyecanın ve dirilişin peşindedir. Akif, sabırsız ve heyecansız bir çalışmanın fayda etmeyeceğini; çalışmanın ilim ve imanla olması gerektiğini de belirtir. Ancak bu yolla bir kurtuluşun var olabileceğini, ilimsiz ve azimsiz bir kurtuluşun mümkün olmadığını da sık sık şiirlerinde dile getirir.

"Tevelekna" deyip yattık da kaldık böyle en aciz duruma düşmüşüz. Müslümanların milli bir hüsrana düşmelerinin sebebi işte budur. Yani İslam'ın, Kur'an'ın esasında bulunan gayreti, kahramanlığı ilim tahsilini, birlik ve beraberliği terkederek sadece ismen Müslüman kalmalarıdır.⁷ Akif, bu tevekkülle karşı çıkarak ve şeklen olan tevekkülün de bir işe yaramayacağını, azimsiz bir işin tevekkülle sonuçlanmayacağını ve güdük kalacağını belirtir:

Allaha dayandım!" diye sen çıkma yataktan...
Mana-yı tevekkül bu mudur? Hey gidi nâdan!
Ecdâdını, zannetme, asırlarca uyurdu;
Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?
Üç kıta'ada, yer yer, kanayan izleri şâhit:
Dinlenmedi bir gün o büyük nesl-i mücahid
Â lemde"tevekkül" demek olsaydı "atalet!"
Miras-ı diyanetle uğraşır mıydı bu millet?
Çoktan kürenin meş'ale-i Tevhidi sönerdi;
Kur'an duramaz, nezd-i İlahî'ye dönerdi⁸.

Bütün İslam ülkeleri bu devirde işgal altındadır. Akif'e göre bu bin türlü beladan da ancak üç asırdır bilim ve teknikte ileri olan Batı'nın müsbet düşüncesinin alınması şarttır. Bu yüzden de gençlere çağrıda bulunarak:

Çünkü milletlerin ikbâli için evladım

Mârifet bir de fazilet, iki kudret lâzım." diyerek doğru yolu gösterir. Akif'e göre mârifet, saadet vasıtalarını yurda taşır. Fazilet de onları memleketin yararına kullanır. Mutluluk ve gelişim de ancak bunun neticesinde olur.

"Mârifet ilkin ahaliye saadet verecek,

⁶ İnalçık, Halil. *Osmanlılar. Timaş Yayınları. İstanbul. 2010. S.227.*

⁷ Yetiş, Kazım. Mehmed Akif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler. Ankara. 1992.S.127.

⁸ Yetiş, Kazım. Mehmed Akif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler. Ankara. 1992.S.127.

Bütün esbabı taşıyor, sonra fazilet gelerek” der ve yeni tip insanın nasıl olması ve ne şekilde davranması gerektiğini de söyler. Bu yeni nesil hareket, çalışma ve ilerleme nesli olarak gelir. Akif; bu nesli Âsım’ın nesli olarak tasvir eder. Bu nesil, Batı’ya gidecek. Tekniği bilimi alacaktır. Akif onu da bu şekilde belirtir:

Sade, garbın yalnız ilmüne dönsün yüzünüz,

O çocuklarla beraber, gece gündüz didinin.

Gidin üç yüz senelik ilmi tez elden edinin” diyerek gençlerin çalışması ve milleti “fe-laha” ulaştırmak için gençlerin neler yapması gerektiğini söyler.

“Nasıl yaşıyorsanız öyle ölürsünüz. Nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz”⁹ hadisi şerifine uygun olarak “yaşantısı ve inancı tamamen İslami¹⁰” olan Akif, Asım Neslini tasavvur ederken aslında iman dolu, ilim ve irfan sahibi, asrın idrakine hükmeden, fenni ve Kur’an’i ilmi sağlam bir kişilik ve geleceği söyler. Bu tip, aslında son dönem Osmanlı aydınının arzu ettiği tiptir. Çünkü bu nesildir ki İslam nurunu tekrar yeryüzüne inkişaf ettirecektir. Bundan dolayı da Mehmed Akif, bu çizdiği ve arzu ettiği karakterle bir tezatlık yaşamadı. Toplumunu bir hasta gibi görüp dertlerine derman oldu. Çünkü örnekle usta arasında bir tezatlık olsaydı, millete tesiri bu kadar etkili olmayabilirdi.

Akif, gelecekte bahsederken sürekli bir “nesil-ve Asım” ikilisini birlikte kullanarak geçmişten ders verir. Ümidini yalnızca Asımın nesline bağlar. Geleceği de bu neslin şekillendireceğine ümidi tamdır. Bu ümit, hem memleketi düze çıkaracak irfanı bağrında taşıyor hem de ilim ve Kur’an yolundan bir an bile ayrılmıyor. O halde burada sorulacak soru şu olmalıdır: Asımın nesli nasıl bir nesil ki ve bu Âsım kimdir de istiklal şairi bu nesilden geleceği bekliyor? Gelecekte kastı nedir şairin? Ve en önemlisi de nasıl bir gelecek?

Peygamber efendimiz, Bedir Gazâsının gecesinde Eshâb-ı Kirâm’a nasıl harp edileceğini, harpte hangi usûlü takip edeceklerini sorar. Ashab-ı Kirâmdan Asım bin Sâbit eline yayı ve oku alarak derki: “Yâ Resûlallah, Kureyş kavmi yüz adım veya daha fazla yaklaştıkları zaman yayla okları kullanırsınız. Kureyşliler, bize taş yetiştirecek kadar yakınımıza geldikleri zaman taşla mücâdele ederiz. Mızrak yetiştirecek kadar yakınımıza geldikleri zaman mızrakla; mızrak kırılıp parçalanıncaya kadar mızrakla mücâdele ederiz. Kırılınca mızrağı bırakır, kılıçlarımızı sıyırır ve kılıçla çarpışmaya tutuşuruz¹¹.” Peygamber efendimiz bu teklifi beğenir ve ashaba buyururlarki: **“Harbin îcâbı budur. Bu tarzda çarpışılması lâzımdır. Çarpışan ve vuruşan Âsım'ın çarpışması gibi çarpışın¹².”**

Bedir Savaşı’nda bu taktikle savaştan müminler savaştan galip gelir. Asım Bin Sabit bu savaşta müşrik iki kardeş kumandanı öldürür. Bizzat dar-ül Kurra’da yetişen Asım Bin Sabit, Akabe Biatları’ndan önce mümin olmuş ve o günden beri de müşriklerin tenine dokunmama ve onların da kendisine dokundurmamaya Allah’a rücû etmiş bir sahabedir.

Hicretin dördüncü ve sefer ayında Hz peygambere Müslüman olduğunu, kabilesi arasında da islamın yayıldığını ve kendisiyle birlikte kabilesine İslamı öğretecek öğretmenleri göndermesini isteyen Adal ve Kâre Kabilesi’ne mensup altı kişilik bir heyet Hz peygamberin huzuruna çıkar.

⁹ Mirkâd 1/332.

¹⁰ Kuntay, Mithat Cemal. Mehmed Akif Hayatı- Seciyesi- Sanatı. Timaş. İstanbul.2009. S.158.

¹¹ http://www.kevser.org/icerik/Biyografiler/Ashabin_Hayati/arilarinkorudugusahabi.

¹² A.g.s

"Yâ Resûlallah!.. Kabilemiz arasında İslâmiyet yayılmış durumda. Sahabîlerinden birkaçını, İslâm hükümlerini tebliğ etmek, Kur'ân okuyup öğretmek üzere bizimle beraber gönder¹³!" diye istekte bulunur. Hz Muhammed de bu masum istek karşısında on müslümanı bu kabileyle birlikte gönderir. Kafile, Huzeylilere âit Recî adındaki subaşına geldiklerinde pusuya düşürüldüklerini görüp yakınlardaki bir dağa iltica ederler. Müşrikler de Müslüman öğretmenlere "Eğer yanımıza inip teslim olursanız sizi öldürmeyiz diye seslenirler. Ancak sahabe Asım Bin Sabit "Ben, müşriklerin himayesini ömrüm boyunca kabul etmemek üzere yeminliyim! Vallahi, ben bu kâfirlere asla teslim olmam!" der; sonra da, " Allah'ım, Resulünü durumumuzdan haberdar et!" diye dua eder. Bir taraftan da müşriklere ok yağdırır. Ok atarken de, "Ben ne diye çarpışmayayım ki? Gücüm kuvvetim serinde, oklarım yanımda, yayımın kirişi kalın, enli temrûnler sebebiyle kayıp gitmekte." Ölüm hak, dünya boş ve geçicidir. "Takdir edilen elbette başa gelecektir! "İnsanlar er geç Allah'a dönecektir! Eğer ben sizinle çarpışmazsam annem evlâdsız kalsın¹⁴." Diyerek müşriklerle dövüşür.

Âsim b. Sabit, Uhud Muharebesinde, Sülâfe adındaki azılı bir müşrik kadının iki oğlunu öldürmüştü. Bu kadın, Hz. Âsim'in başını eline geçirdiği takdirde, onunla şarap içeceğine dair yemin etmişti. Lihyan Oğulları bunu biliyorlardı. Bu sebeple şehid ettikleri Hz. Âsim Bin Sâbit'in başını alıp Mekke'deki bu kadına götürmek istiyorlardı. Ancak Allah, kendilerine bu fırsatı vermedi. Âsim Bin Sâbit'in (r.a.) şehid olmadan az önce, "Allah'ım!.. Müslüman olduğum günden beri Senin yüce dinini müdafaa ve himaye etmek için nefsimi feda ettim. Bugün, son günümüdür. Sen de benim cesedimi (müşriklerin dokunmasından) muhafaza eyle¹⁵!" diye ettiği duasını Cenâbı Hakk kabul eder. Müşrikler cesedinin başına yaklaşmak istedikleri sırada, cesedin başında birden bir arı sürüsü peyda olur ve onları cesede yaklaştırmaz. Bunun üzerine cesedi sabahleyin gelip almak üzere ayrılırlar. Ancak, sabah geldiklerinde ceset ortada yoktur. Şaşırırlar. Çünkü Cenâbı Hakk, gece bir yağmur yağdırmış ve bu sahabînin cesedini Necis müşriklerin ellerinin dokunmasına fırsat vermeden sellere sürükletip götürür.

Bu konu, Mehmed Akif'i ve şiirini derinden etkilediği açıktır. Özellikle devletin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durum göz önüne alınacak olursa. Bu durumu peyderpey şiirine konu olarak seçtiği de aşikardır.

Balkan savaşları sonucu milletin büyük hüsrana uğraması Müslüman Türk insanını derinden etkilemiştir. Mehmed Akif'in babasına ihtafen söylediği şiirlerde bunu açıkça görebiliriz:

Baba! En sevgili annen, o senin öz vatanın
Olacak mıydı fedâ hırsına üç kaltabanın?
Dedemin sürdüğü, can ektiği toprak gitti...
Öyle bir gitti ki hem; bir daha gelmez ebedî!

"Meşhed" in beynine haç saplanacak mıydı acaba?
Ne felaket: dönüversin de mescid ahıra,
Nerde olsam çıkıyor karşıma bir kanlı ova...

¹³ İbni Hişam. *Sîre*, c.3,s.178.

¹⁴ İbni Hişam, A.g.e., c. 3, s. 179.

¹⁵ İbni Sa'd. *Tabakat*. C2.S463.

Sen misin, yoksa hayalin mi? Vefasız Kosova¹⁶!

Balkanlardan çıkış milletin nazariyesinde derin bir psikolojik buhrana neden olur böylece. Bunun da üzerine Harbi Umûmi vukuu bulunca millet yek-vücüd olarak eldeki son toprağı da kurumaya koyulur. İşte bu noktada müslümanca bir tutumla Akif hiçbir zaman ümidini kesmediği gibi yine de ümidini Allah'tan kesmeyerek:

Hâle baktıkça adam kahroluyor, elde değil;
Bizi kim kurtaracak var mı ki başka nesil?
__Asım'ın nesli, Hocam;
__Nerde!
__Asım'ın nesli... diyorsun. Ne uzun boylu hayâl!
Sana vicdanımı açtım okudun, dinlesene;
Söyleten başkasıdır, bakma, Hocam, söyleyene.
Bilirsin ki değil mûtadım.
Güzel amma, ne faziletleri var evladım?
Ne fazilet mi? Çocuklar koşuyor, aç çıplak,
Yine vardır bir ölüm korkusu arslanda bile;
...
Harekâtın görüyorsun ya, Hocam en kolayı,
Yalınayak Kafkas'ı tutmak, baş açık Sina'yı!
Yapılır zannediyorsan, bakalım, sen de soyun...
Kıt'a kapmak köşe kapmak değil artık bu oyun.
Kafa, göz gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak
Boşanır vadilere sağanak sağanak¹⁷''

der ve Asım neslinin bir ön hazırlığını yapar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Mehmed Akif, hiçbir zaman Kur'an, İslam kaidesinden dışarı çıkmamış her ne yaptıysa anasır-ı İslamiyyenin hatırı ve selameti için yapmıştır. Bizce, Asım Bin Sabit'in dağa rücû etmesine ve şahadetinden sonra yağmurun sel olup cesedini vadilerde kaybetmesine gönderme yaparak

"Kafa, göz gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak

Boşanır vadilere sağanak sağanak¹⁸." Asım bin Sabit'in duasının kabul edilmesine ve kendisinin de İslam ordusunun galip geleceğine dair umudunu taşır

Akif'e göre teslim olmanın ordu için artık son kalenin de düşmesi anlamına geleceğini bildiğinden teslim olmayı asla düşünmez. Çünkü teslimiyet bayrağını çekecek olan bu ordu yer-yüzünden islamiyetin de nurunun sönüşü anlamına gelecektir. Bunun için ölümün hak oldu-

¹⁶ Ersoy, Mehmed Akif. Safahat. Hakkın Sesleri. İnkılâp Kitabevi. İstanbul. 1986.Tertipleyen. M. Ertuğrul Düzdağ. S.204.

¹⁷ Ersoy, Mehmed Akif. Safahat. Asım. İnkılâp Kitabevi. İstanbul. 1986.Tertipleyen. M. Ertuğrul Düzdağ. S.426.

¹⁸ Ersoy, Mehmed Akif. Safahat. Asım. İnkılâp Kitabevi. İstanbul. 1986.Tertipleyen M. Ertuğrul Düzdağ. S.426.

ğunu ve her nefsin elbette öleceğini ama teslim olmanın Asım'a ve nesline yakışmadığını belirterek teslim olmayacağını da şu şekilde dile getirir:

Top tüfekten daha sık, gülle yağın mermiler...
Kahraman orduyu seyrekli bu tehlide güler!
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat iman?
Hangi kuvvet onu, hâşâ edecek kahrına râm?
Çünkü te'sîs-i ilâhî o metîn istihkâm¹⁹

Mehmed Akif, bir yandan Asımın neslini ordunun askerleriyle özdeşleştirir. Bir yandan da ordunun neferlerini Asım bin Sabit'in kendisiyle özdeşleştirir. Çünkü Bedir Savaşı'nda kahramanca bir savaş taktiği ile hem düşmana darbe indirtmiş hem de düşmanın kumandanlarından ikisini öldürmüş Asım Bin Sabitle denk hale ve hatta üstün bir duruma çıkarır.

Sarılr, indirilir mevki-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkîf edemez sun'-u beşer;
Bu göğüslerse Hudâ'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun'-u bedîim, Onu çiğnetme!" dedi.
Asım'ın nesli... diyordum ya... nesilmiş gerçek:
İşte çiğnetmedi namsunu, çiğnetmeyecek²⁰."

Akif bu sözlerle kahramanlığı ve azameti karşısında son İslam sancağını da yere indirtmemiştir. Bundan dolayı da mesuttur milli şair. Çünkü azim ve kararlılık imanla birleşince şaire göre onu hiçbir kuvvetin teslim alamayacağını dile getirir. İşte Asım'ın neslini de böyle bir nesil olarak tanıtır Akif. Böyle bir neslin de Bedir Savaşı'nda Hz peygamberle savaşan arslanlarla eşit ve hatta yer yer daha üstün olduğuna işaret ederek Mehmetçiğe seslenir:

"Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pâk alını değer.
Ne büyüsun ki kanın kurtarıyor Tevhîd'i...
Bedr'in arslanları ancak bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın...
"Gömelim gel seni tarihe!" desem sığmazsın²¹."

Şair burada Mehmetçiğin şanını yüceltir. Aynı zamanda bu askerler makûs talihin de tersine döndüğüne ve artık bu millete pranga vurulmayacağına da işaret ettirir. Şöyle seslenir şair Mehmetçiğe:

Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultanı Salâhaddîn'i,
Kılıç Arslan gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki İslamı kuşatmış boğuyorken husran,

¹⁹ A.g.e. S.426.

²⁰ A.g.e. S.426.

²¹ A.g.e. S.426.

O demir çemberi göğsünle kırıp parçaladın;
 Sen ki ruhunla beraber gezer ecrâmı adın;
 Sen ki a'sâra gömülse taşacaksın... Heyhât,
 Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihât
 Ey şehid oğlu şehid isteme benden makber,
 Sana âgûşunu açmış duruyor peygamber²²."

Mehmed Akif, diğer Osmanlı aydınları gibi batan Osmanlı gemisinin neresinden tutsam da kurtarsam diyerek işe koyulur. Aşîyanına çekilip sanat yapma kaygısıyla milletin özüne sırt çevirmez. Akif ne gördüyse onu "bir fotoğraf gerçekliğiyle²³" yansıtır. Milletin ızdırabından kurtulması ve Osmanlı devletinin tekrar ayağa kalkması için, Milleti İslam için gayret gösterir. Kişiliğinde de bunu görmek mümkündür. Babası Tahir Efendi'den aldığı dini derslere ek olarak Arapça ve Farsçayı çok iyi Fransızca'yı da anadili gibi öğrenir. Sporcu kişiliği de ayrıca değerlendirilebilir. Güreşçi ve yüzücüdür. Akif, Asımın neslinden bahsederken bizce aslında kendisinden bahsetmektedir. Cepheden cepheye teşkilat-ı Mahsusa'nın bir eri olarak millet hizmetinde çalışmış ve cepheye haberler ve şifreler de göndermiştir. Ayrıca Akif, hiçbir zaman para ve mevki peşinde koşmaz, İstiklal Marşı para ödülüne dahi dokunmaz. Bu davranış bile onun ne kadar milliyetperver olduğuna delildir. Asım aslında milli şair Mehmed Akif Ersoy'dan başkası değildir. Çünkü o hep idealindeki gibi, nasıl olması gerektiği o şekilde yaşamıştır. Çanak-kale'de savaşan ve Rec'i suyunda katledilen Ashab-ı Kiram'dan hep feyz almıştır ve onların duygularını derinden hissetmiştir. İşte bu yüzden Akif ve Asım aslında aynı kişilerdir. "Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var" diyen şair iman dolu bir göğüsle gelecek nesillere bir örnektir.

KAYNAKLAR

- Ersoy, Mehmed Akif. *Safahat. Asım*. İnkılâp Kitabevi. İstanbul. 1986. Tertipleyen M. Ertuğrul Düzdağ. Kabaklı, Ahmed. *Türk Edebiyatı*. Cilt 3. Ahmet Saim Matbaası. İstanbul. 1974.
- Kuntay, Mithat Cemal. *Mehmed Akif Hayatı- Seciyesi- Sanatı*. Timaş Yayınları. İstanbul. 2009. Mirkâd 1/332.
- Subaşı, Necdet. *Türk Aydınının Din Anlayışı*. Yapı Kredi Yay. İstanbul. Şubat. 1996.
- Tanpınar, Ahmed Hamdi. *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. Çağlayan Kitabevi. İstanbul. 2001.
- Türkdoğan*, Orhan. *Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri*. Kumsaati Yay. İstanbul. 2007. S17.
- İbni Sa'd. *Tabakat*.
- İbni Hişam. *Sîre*, c.3
- İnalcık, Halil. *Osmanlılar*. Timaş Yayınları. İstanbul. 2010.
- Yetiş, Kazım. *Mehmed Akif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*. Ankara. 1992.
- http://www.kevser.org/icerik/Biyografiler/Ashabin_Hayati/arilarinkorudugusahabi.com.html
02.05.2014.

²² A.g.e.S427.

²³ A.g.e. S.L1.

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SİYASET 2.OTURUM

YOUTH AND POLITICS 2.SESSION

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Fahri SAKAL

Y KUŞAĞINI ANLAMAK

Ali KORKMAZ*, Emine CENG**

ÖZET

Sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler toplumların sahip oldukları mevcut sosyo-kültürel yapıda bir takım değişikliklere yol açar. Söz konusu bu unsurlardan ötürü farklı zaman dilimlerinde doğan kuşakların olaylara karşı farklı davranış modelleri ortaya çıkar. Her kuşak bünyesinde birtakım karakteristik özellikleri ve değer yargılarını barındırır. Bireyler doğmuş oldukları kuşak grubunun davranışlarına benzer özellikler gösterir. Öte yandan, son yıllarda yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, beraberinde hızlı bir toplumsal değişimi de beraberinde getirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı gelişmeler, kültürel değişim hızı, 1980 sonrası gençlik kuşağı olan “Y Kuşağı” ile diğer kuşaklar arasında hızlı bir farklılaşmaya yol açmıştır. Peki, kimdir 1980'lerde doğan bu kuşak? Bu neslin en belirleyici özellikleri nelerdir? Çalışmanın temel amacı, Y kuşağını tanımak ve anlamak; bu kuşağı ve temel özelliklerini sorun odaklı görmek yerine fırsat odaklı anlayışın geliştirilmesi gerektiğidir. Çalışma, kuşak farklılıklarını etkili biçimde yönetmenin, değer, davranış ve tutumlardaki çeşitliliği sinerjiye dönüştürmenin arayışındadır.

Anahtar Kelimeler: Kuşaklar, Y Kuşağı, 1980'ler Kuşağı, Teknoloji.

UNDERSTANDING THE Y GENERATION

ABSTRACT

Social, economical and technological developments bring about various changes in current soci-cultural structure of societies. As a result of these changes, different generations seem to follow different types and models of behaviors in the face of events. Each generation have their peculiar characteristics and values. Individuals demonstrate similar behaviors with the generations they are born into. On the other hand, rapid technological developments came along with rapid social changes. Rapid developments in information and communication technologies, the speed of cultural change, resulted in a gap between the young generation of late 1980's, identified as “Y Generation” and other generations. But, who are these in 1980's generation? What are the most distinctive characteristics of this generation? The main objective of the study is to define and understand the Y generation. We should generate an opportunist understanding rather than looking at this generation with a problem centered perspective. The study is the result of a quest for managing generation differences effectively, and turning the variety in values, behaviors and attitudes into a synergy.

Key Words: Generations, Y Generation, 1980's Generations, Technology.

* Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi.

** Öğr. Gör. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Giriş

Her bireyin dünyaya geldiği zaman diliminde var olan sosyo-kültürel yapı, bireyin kendisini, çevresini, ailesini ve ebeveynlerini nasıl deneyimleyeceğini önemli şekilde belirlemektedir. Kimi birey içine doğduğu nesil ile bütünleşirken kimi birey ise sürekli çatışma halinde olmaktadır. Her grubun içindeki bireyler birbirinin aynı tutum ve davranışlara sahip olmayacaktır, ancak ortak deneyimler onları bir şekilde birbirlerine bağlayacak ve toplumsal düzeyde istikrarlı davranışlar göstermelerine sebep olacaktır. Birey tüketim davranışlarında, aile ve ebeveynlik tutumlarında, meslek ve hayat tarzı seçimlerinde, siyasi tercihlerinde olduğu gibi hayatının birçok noktasında bu ortak deneyim etkilerinin doğrultusunda yaşamayı tercih edecektir.

ABD nesil segmentasyonuna göre Büyük Buhan Nesli (I.Dünya Savaşı Nesli), II. Dünya Savaşı Nesli, Savaş sonrası Nesli (Babyboomers), X Kuşağı (1970–80 doğumlular), Y Kuşağı (1980-2000) ve Yeni Milenyum Nesli terimleri mevcuttur. Türkiye nesil segmentasyonuna baktığımızda ise 'Savaş Nesli', '68 Kuşağı' ve '80 sonrası apolitik nesil' gibi tanımlamalar bulunmaktadır.¹ Ancak burada Türkiye'de nesil grupları üzerine yapılan bilimsel çalışmaların oldukça kısıtlı olduğunu belirtmek zorundayız. Her toplumun değerleri, kültürel kodları ve bunların birey üzerinde şekillendirdiği düşünce ve davranış kalıpları farklı olduğundan nesil çalışmalarının toplumların karakteristik yapıları paralelinde yapılmasının önemli olduğunun altını çizmek gerektiği inancındayız. Kuşaklarla ilgili kuramsal tartışmalar her ne kadar küreselleşme ve özellikle bilim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, kültürden bağımsız olarak kuşakların birbirine yakınlaştığını ve bu yüzden de artık 'küresel kuşak' tanımlamasının kapsayıcı olduğunu ileri sürseler de sosyolojik bir olgu olan kuşağın tümüyle kültürel bağlamdan bağımsız değerlendirmek hatalı olacaktır.

Modern zamanların ahlaki değerleri, kültürü, yaşam biçimi ve gündelik yaşamın pek çok pratiği günümüzde baş döndürücü bir hızla değişmekte ve dönüşmektedir. İletişim teknolojisi, ulaşım tarzı, devlet yönetimi, tüketim kalıpları, meslekler her şey değişmiştir. Medyanın hükmettiği, gösteri ile dolu hiper gerçeklik ve tüketimin ön planda post modern toplum yapısı şekillenmiştir. Tüm bu değişim karşısında kaçınılmaz olarak insan ve insanla ilgili beklentiler de değiştirmiştir. Postmodern çağ, zamanın, mekânın, insanın, insan ilişkilerinin ve emeğinin anlamını farklılaştırmış; problem çözme, bilgi ve iletişim becerileri olan, özgüveni yüksek üretken bireyler toplumlarda başarılı kişiler olarak varlık göstermeye başlamıştır.

Ekonomik ve kültürel küreselleşme ile birlikte 1980 sonrası doğan neslin karakteristik özellikleri şekillenmiş ve ortaya 'Y Kuşağı' çıkmıştır. 1980 öncesi kültürel değerler ve sınırlar daha belirleyici iken, 1980 sonrası yaşanan küreselleşme süreci ile bireyler üzerinde etkili olan bu belirleyicilik kalkarak yerini popüler kültürün evrensel değerleri almıştır. Bu nedenle 1980 sonrası kuşağın kültürü, ulusal ve yerel unsurlar yerine küresel unsurlar tarafından biçimlendirilmiştir.

Buna göre Y kuşağı, internet ve çok kanallı televizyon ile birlikte büyüyen, kendini ve tercihlerini rahatlıkla ortaya koyabilen ben merkezli, girişimci, kendilerinden ve işvereninden yüksek beklentiler içinde olan, sorumluluk alma ve kendilerini ispat etme isteğini taşıyan, iş hayatında hırslı ve çabuk yükselmeyi isteyen, sürekli eğitim ve öğrenme ihtiyacını taşıyan,

¹ Aslı Çakıroğlu; Rita Krespi, "Ben Nesli Sokakta", *Panorama Dergisi*, Kadir Has Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, sayı: 11, s. 20-22.

uzun süreli sadakat gösteremeyen, otoriteden rahatsız olan, rahatına düşkün olma özelliklerine sahiptir.²

Ülkemizde de 1980 sonrasında toplum ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal açılardan önemli değişiklikler sergilemiştir. Neo-liberal ekonomi politikalarının toplumun tutum ve davranışlarına olan etkisi kaçınılmaz olarak gerçekleşmiştir. Bu ortamda yetişen genç kuşak, küreselleşmenin etkilerinin yaşandığı, medyanın, internetin gelişmiş olduğu bir ortamda büyüyen, konuşma ve yaşayış tarzı olarak Amerikanlaşan bir gençlik olarak tanımlanır ve eleştirilir.³

Tüm dünyada var olan neo-liberal politika rüzgârı, Türk toplumu için de bir kırılma noktasıdır. Bu tarihten sonra toplumun kültürel kodlarında yaşanan değişim, giyim tarzı, konuşma ve yaşayış tarzı, teknoloji ve bilgi teknolojileri ile müthiş bir biçimde kucaklaşma ve paraya verilen büyük önem şeklinde kendini göstermiştir.

İstanbul'da farklı gruplardan gençlerle yaptığı çalışmasında Lüküslü; bu kuşağın paraya önem veren ve konformist yaşam düşlerinin yanında aslında hiçbir şeyle ilgilenmeyen "vurdumduymaz", "bencil" bir kuşak olmadığını, aksine gençlerin kendilerini siyasetin dışında konumlandırarak bilinçli bir tercih yaptıklarını, siyasal alanı, sorunları çözmekte yetersiz, değiştirilmesi zor ve gençliğe has özelliklerle barınılamayacak otoriter yapılar olarak eleştirdiklerini öne sürmektedir. Lüküslü, bu kuşağın farklı gruplarla bir araya gelebildiği ve empati geliştiren, farklı hassasiyetleri bir araya getirdiği için de "geleneksel" ideolojik sınırlar açısından ezber bozan yeni bir siyaset anlayışını benimsediğini dile getirmektedir.⁴

Görüldüğü gibi bu kuşağın temel özellikleri arasında saydığımız "özgürlükçü" tutumları ve buna bağlı olarak gelişen farklı yaşam tarzlarının kabulünün bu nesildeki artışı yeni siyaset anlayışlarının ve aynı zamanda da yeni toplum anlayışının da temelini oluşturmaktadır. Kuşağın en çok eleştirilen yanı olan "bencil" yanları olduğu halde, hem ülkemizde hem de dünyada bu kuşağın başını çektiği toplumsal hareketler yaşanmaktadır. Bu durumda şu soruyu sormamız yerinde olacaktır. Böylesi 'ben' odaklı bir grubun üyeleri, nasıl oldu da 'biz' için sokaklara döküldü. Gezi Parkı'ndaki gençlere, Brezilya sokaklarına veya ABD'de sokağa dökülen orta sınıf 'Occupy Wall Street' gençlerine bu soruyu sormamız gerekmektedir. O halde, 'Y Kuşağı' ile ilgili kalıplaşmış küresel yargıların sorgulanması gereği ortadadır. Çalışmamızın temel amacını bu yaklaşım oluşturmaktadır.

'Ben Kuşağı' isimli kitabın yazarı, psikolog Jean Twenge'ye göre bu neslin anne ve babaları ve öğrenmede deneme yanılma stiline önem veren kişiler oldular. Ebeveynler, aileleri tarafından ülkelerinin adını yüceltecek evlatlar olarak yetiştirilmelerine rağmen onlar kendi çocukları için öz güveni yüksek, kendi ayakları üzerinde durabilen, mesleki hayatta başarılı çocuklar yetiştirme fikrini benimsediler. Bu çocuklar, ilk yıllarından başlayarak özgüven geliştirici

² Cengiz Çatalkaya, "Y kuşağı ve İnsan Kaynakları", <http://www.yetenekvekariyer.com/y-kusagi-ve-insan-kaynaklari/> (erişim tarihi 12.04.2012)

³ Demet Lüküslü, *Türkiye' de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.120-123.

⁴ Demet Lüküslü, "Gençlerin Siyaset Algıları ve Deneyimleri: Yeni Bir Siyaset ve Örgütlenme Modeli Üzerine Düşünmek", der. Cemil Poyraz, *Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* içinde, Tüses Yayınları, İstanbul 2010, s.188-189, ss. 198-190.

oyunlar, aktiviteler ile büyütüldüler.⁵ Neo-liberal dalganın etkisiyle bu kuşaktan toplumun beklediği, kendi ebeveynlerinden beklenen 'memleketi kurtarmak' yerine iyi birer eğitim alarak 'kendilerini kurtarmak' beklenmektedir.⁶ Neo-liberalizmin şık sloganlarının, imajlarının, cazibeli metalarının, kudretli şirketlerinin, şanlı markalarının gizemine genç kuşakların kapıldığını belirten Kozanoğlu, teknolojinin içine doğan bu kuşak için cep telefonları hızın, mobilitenin, çağı ve teknolojiyi yakalamanın simgesi olarak, 'ben varım' mesajını aktarmak için biçilmiş kaftan olarak işlev gördüğünü söylemektedir.⁷

Ailelerin gözbebeği olarak büyütülen bu kuşak, toplumdaki rol modeli olarak benimsedikleri popüler kültür idollerinden "gönüllerinin çektiği yere gitmeleri" öğüdünü alarak yetiştirilmiştir. İşini hayatının odağı olarak gören bir neslin evladı olan bu kuşağın mensubu için iş-hayat dengesi önemli olmuştur. Bu noktada iş hayatını bir araç olarak görerek, dinlenmek, eğlenmek ve yaşamak hayat hedefleri olmuştur. Bu nesil, dünya ekonomik ve doğal rezervlerinin tükenme korkusunun yaşandığı yıllarda büyüdükleri için ebeveynlerinin nesline göre çevre bilinçleri daha gelişmiştir. Bu nesil aynı zamanda hızlı değişim çağına doğduğundan, büyük çevirmeli telefonlardan, minik cep telefonlarına, kocaman tüplü TV'lerden incecik plazmalara, oda büyüklüğünde bilgisayarlardan avuç içine sığan, iki yılda bir tamamen yenilenmiş modellerinin çıktığı akıllı telefon/tabletlere geçiş hızı onlar için normal süreç olarak algılanmıştır. İşte bu sebeplerden dolayı, onlardan önceki neslin aksine, değişim onları korkutmamakta sadece heyecanlandırmaktadır.⁸

Tüm bu özellikleri ile Y Kuşağı'nın hayattan beklentileri son derece yüksek ve aynı zamanda kendilerini yetkin algılayan bir nesil var karşımızda. O halde çalışmamızda öne çıkarmaya çalıştığımız husus, 1980 sonrası kuşak, Y Kuşağı, Milenyum Kuşağı, Digital Kuşak gibi adlarla tanımlanan bu kuşağın temel özelliklerine eleştirel bir perspektiften bakmak yerine, Y Kuşağını tanımak ve anlamak, temel özelliklerine, farklılıklarına sorun odaklı yaklaşmak yerine, bu kuşağın beklentileri doğrultusunda var olan özelliklerini sinerjiye dönüştürmek gerekliliğidir. Çünkü dinamik, kendini geliştirmeye odaklı, çevreye duyarlı, girişimci, başarılı olmak için yeniliklere açık olmak gerektiğine inanan Y Kuşağı, toplumun her katmanında geleceğin profesyonelleri olacaktır.

1. Kuşak kavramı

Dünya çok hızlı bir değişim içindedir. Ekonomi, sosyo-kültürel, siyaset, teknoloji, sanat gibi çeşitli alanlarda gerçekleşen değişimler hayatın her alanında kendini göstermekte ve buna bağlı olarak algılar, tercihler, beklentiler, davranışlar farklılaşmaktadır. Oluşan bu farklılıklar zemini toplumsal yapı içerisinde "kuşak"ları oluşturmaktadır. Belirli zaman aralığında doğan bireyler; benzer değer yargılarına, sosyal davranışlarına ve yaşam biçimlerine sahiptir.

Türk Dil Kurumu Felsefe Sözlüğünde kuşak kavramı "Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu" olarak tanımlanırken; Türk Dil Kurumu İnsan Bilimi Sözlüğünde ise "Yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek,

⁵ M. Jean Twenge, *Ben Nesli*, Kaknüs Psikoloji Yayınları, İstanbul 2009, s.32.

⁶ Ayça Alemdaroğlu, "Bir İmkân Olarak Gençlik", *Birikim Dergisi*, İstanbul 2005, s.196, ss:21-29.

⁷ Hayri Kozanoğlu, *Neoliberalizmin Gerçek 100' ü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s.203.

⁸ Çakioğlu; Rita, a.g.e., s.21.

nesil, batin, jenerasyon” olarak tanımlanmaktadır.⁹ Gordon Marshall’ın Sosyoloji sözlüğünde ise kuşak kavramı; bir toplumun yaklaşık olarak aynı zamanlarda doğan üyelerinden oluşan yaş gruplarının bir biçimi olarak açıklanmakta; kuşak teriminin bir nesil ile öteki nesil arasında geçen dönem için de kullanıldığı belirtilmektedir.¹⁰

Kuşak kavramı; aynı zaman aralığında doğmuş, yaşadıkları zamanın sosyal, ekonomik, kültürel, siyasal olaylarından ve hâkim değerlerinden etkilenmiş kişileri ve bu kişilerin oluşturduğu toplulukları ifade etmektedir.¹¹ Her kuşak içinde yaşadığı toplumdan etkilendiği kadar, düşünce ve eylemleriyle toplumlarını da etkileyerek belirli ölçüde değiştirir. Bu değişim, kuşaklar arasındaki farklılıkları ortaya çıkardığı gibi; değişimin bazı etkilerinin de, diğer kuşaklar aracılığıyla devam ettirilmesini de sağlar.

Kuşak ya da topluluk; genel olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın sosyal, politik, tarihi ve ekonomik şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları paylaşmış, benzer sorumluluklarla yükümlü olmuş kişilerin topluluğudur.¹² Ülkelerin yaşadığı siyasi, sosyal, ekonomik olaylar sahip olduğu kültürel doku ile etkileşim içerisindedirler. Birbirlerine yabancı oldukları halde aynı dönemde dünyaya gelen insanları “kuşak” yapan şey; tarihsel ve toplumsal durumlarına bağlı olarak göstermiş oldukları ortak reflekslerdir. Tüm bu tanımlardan anlaşılacağı üzere kuşak; benzer bir zaman aralığında doğan, benzer yaş ve hayat dönemlerini paylaşan ve belirli bir dönemin olayları tarafından şekillendirilen insan topluluğunu ifade etmede için kullanılmaktadır.

2. Kuşak türleri ve özellikleri

Yapılan araştırmalarda, sosyologlara göre kuşaklar, doğum yılları aralıkları ve bu tarihlerin örtüştüğü sosyal kültürel veya teknolojik olaylar vasıtasıyla farklı karakteristik özellikler göstermektedirler. Bu bağlamda her kuşak kendi döneminin izlerini taşımakta, her dönemin hâkim değerleri, kültürel kodları ve bunların şekillendirdiği düşünce ve davranış kalıpları birey üzerinde etkili olmaktadır. Her kuşak diğer kuşağa kıyasla tepkileri, kendilerini ifade etme tarzlarının yanı sıra hayalleri, istekleri, hedefleri ve motivasyon kaynakları ile de farklılık gösterirler.

Williams, K. C. ve R. A. Page kuşakları; gelenekselciler (1930–1945), Baby Boomer’lar-Bebek Patlaması (1946–1964), X (1965–1976), Y (1977–1994) ve Z Kuşağı (1994 ve sonrası) olmak üzere doğdukları yıllara göre ayırmaktadırlar.¹³ Salahuddin, M. M ise Sessiz kuşak (1922–1943), Baby Boomers “Bebek Patlaması” (1943-1960), X Kuşağı 1960-1980) ve Y Kuşağı (1980-2000) olarak gruplandırmıştır.¹⁴

⁹ Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama (erişim tarihi: 05.05.2014)

¹⁰ Marshall Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akinhay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999, s.438.

¹¹ Nevriye Altuntuğ, “Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili”, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2012, cilt 4, s.1, s.204.

¹² K. C. Williams ve R. A. Page, “Marketing to the Generations”, *Journal of Behavioral Studies in Business* 2011, Vol.3, s.1-17.

¹³ Williams; Page, a.g.e. s.3-8.

¹⁴ M.M. Salahuddin; “Generational Differences Impact On Leadership Style and. Organizational Success”, *Journal of Diversity Management*, 2010, vol.. 5, no:2, s.1-6.

Farklı kaynaklarda birbiriyle tam olarak örtüşmeyen tarihlere rastlanılabilmekle birlikte, kuşaklar için tanımlanan zaman dilimleri birbirinden çok da farklı değildir. Kuşakların sınıflandırılması literatürde hâkim olan genel kaniye göre, 1945’li yıllardan önce doğanlar Sessiz kuşak, 1946- 1964 yılları arasında doğanlar Baby Boomers kuşağı, 1965–1979 yılları arasında doğanlar X kuşağı, 1980–2000 yılları arasında doğanlar Y kuşağı, 2000 yılından sonra doğanlar ise Z kuşağı olarak ifade edilmektedir.

Kuşakları sadece doğdukları zaman dilimleri baz alınarak sınıflandırmak doğru olmaz. Aynı zamanda kuşakları oluşturan topluluğun düşünceleri, hissettikleri ve deneyimlerinin tanımlanması da, onları sınıflandırmak için kullanılmaktadır.¹⁵ Tablo 1’de; Sessiz kuşak, Baby Boomers kuşağı, X kuşağı, Y kuşağı, M kuşağı ve Z kuşağına ilişkin yapılan kronolojik sınıflandırmalar belirtilmektedir:

KAYNAK	SINIFLANDIRMA				
Howe & Strauss (2000)	Sessiz Kuşak (1925-1943)	Patlama Kuşağı (1943-1960)	13. Kuşak (1961-1981)	Milenyum Kuşağı (1982-2000)	-
Lancaster & Stillman (2002)	Gelenekçiler (1900–1945)	Bebek Patlaması (1946–1964)	X Kuşağı (1965-1980)	Milenyum Kuşağı Patlama Kopyası Y Kuşağı Gelecek Kuşak (1981-1999)	-
Martin & Tulgan (2002)	Sessiz Kuşak (1925-1942)	Bebek Patlaması (1946-1960)	X Kuşağı (1965-1977)	Milenyumlar (1978-2000)	-
Oblinger & Oblinger (2005)	Yetişkinler (<1946)	Bebek Patlaması (1947-1964)	X Kuşağı (1965-1980)	Y Kuşağı, Net Kuşağı Milenyumlar (1981-1995)	Milenyum Sonrası (1995-Şimdi)
Tapscott (1998)	-	Bebek Patlaması (1946-1964)	X Kuşağı (1965-1975)	Dijital Kuşak (1976-2000)	-
Zemke vd. (2000)	Eski Askerler (1922-1943)	Bebek Patlaması (1943-1960)	X Kuşağı (1960-1980)	Gelecektekiler (1980-1999)	-

Tablo 1: Farklı kaynaklarda yer alan kuşak sınıflandırmaları (Kaynak: Reeves & Oh (2008) *Generational Differences, in handbook of research on educational communications and technology.*

Tabloda görüldüğü gibi, farklı dönemler için farklı isimlendirmeler yapılmıştır. Tabloda yer alan kuşaklar aşağıdaki bölümde tanımlanmaktadır, ancak araştırmamızın konusu olan Y kuşağına diğer kuşaklara göre daha detaylı olarak yer verilecektir.

¹⁵ R. Zempke,, Raines, C., Filipczak, B., “Generations at Work : Managing the Clash of Boomers, Gen Xers, and Gen Yers in the Workplace”, *Publisher: AMACOM Books*, 2013, s. 4.

2.1. Sessiz kuşak (Gelenekseller)

1900–1945 yılları arasında dünyaya gelmiş olanların oluşturduğu kuşaktır. Bu kuşağın en genci 69 yaşındadır. Bu dönemin insanları 1. Dünya Savaşı, 2. Dünya Savaşı ve ekonomik krizler gibi yaşamış oldukları olaylar göz önüne alındığında zorlu hayat koşullarına maruz kalmışlardır. Bu kuşağın insanların gençlik ve çocukluk dönemleri, savaşlar ve ekonomik sıkıntılarla geçtiği için sadakat, çok çalışma, fedakârlık ve yardımlaşma gibi duyguları çok güçlüdür.¹⁶

2.2. Bebek patlaması kuşağı (Baby Boomers)

Baby Boomers olarak tanımlanan bu kuşak; 1946 ve 1960 yılları arasında doğanları kapsamaktadır. Bu kuşağın Baby Boomers olarak adlandırılmasının nedeni, bu dönemde fazladan 17 milyon bebeğin dünyaya gelmesidir. Bu nüfus patlamasının ardında uzlaşmış bir neden olmamakla birlikte; ikinci dünya savaşından sonra azalan nüfusun hızlıca toparlanmasını sağlama, ekonomik buhranın etkilerinin azalması sonucunda ertelenen çocuk isteğinin yansıması hissi bebek patlamasının nedenleri arasında gösterilebilir.¹⁷ Bebek patlaması kuşağı üyeleri çalışkanlık, sorumluluk, adalet değerlerinde kendisinden sonra gelen kuşaklardan öndedirler ve saygı duymayı genç kuşaklardan daha fazla önemsemektedirler. Tüm diğer kuşaklardan daha az kuşkucu oldukları dolayısıyla diğerlerine daha fazla güvendikleri, sadakati ve gelenekleri de en çok önemseyen grup oldukları görülmektedir.¹⁸

Geleneklerine ve kültürlerine bağlıdırlar. Ekonomik sıkıntıları yaşamış kendilerini sürekli sıkıntıya sokarak bir şeyleri elde etmişlerdir. Bu kuşağa ait bireyler çok çalışmanın ve fedakârlık yapmanın başarı elde etmek için ödenecek bedel olduğu düşüncesini savunurlar. Bu kuşak, işkoliklik eğilimini başlatan ve adım adım ilerlemeye inanan kuşaktır. Bunun yanı sıra takım çalışmasına, işbirliğine önem veren ve grupça karar vermeyi seven, rekabetçi ve işverenlerine karşı sadık olmanın gerekliliğine inanan, bir kuşaktır.¹⁹

2.3. X kuşağı (Baby Burst)

Bu kuşaktakiler, 1965–1976 yılları arasında doğanlardır. Dünyanın petrol krizini, Türkiye'nin ise sağ-sol çatışmalarını yaşadığı yıllarda yaşadılar. Toplumsal sorunlara duyarlılar, iş motivasyonları yüksek, otoriteye saygılı ve kanaatkâr tutuma sahip olan bu kuşakta bireycilik ön plandadır.²⁰ Teknoloji ile ileri yaşlarda tanışmış olan bu kuşak teknolojiyi zorunluluktan kullanmaya başlamışlardır. Bu kuşağın dönemine bakıldığında; çeşitli ekonomik krizler ve sosyal sancılar dönemi olduğu gözlenmekte ve bu dönemde doğdukları için “kayıp kuşak” olarak da adlandırılmaktadırlar.²¹

¹⁶ Ali Ceylan, 'X ve Y Kuşağı Öğretmenlerinin Liderlik Algıları; Fatih ilçesi İlköğretim Okullarında Bir Uygulama', Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, s.8.

¹⁷ Tolbize Anick, "Generational Differences in the Workplace", *University of Minnesota, Research and Training Center on Community Living*, 2008, s.1-25.

¹⁸ S.P. Özer, D.E.Eriş, T.N.Ö. Özmen, "Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine Yönelik Emik Bir Araştırma", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s. 38,s.138, ss.123-141.

¹⁹ Anick,a.g.e., s.2-3.

²⁰ Zeynep Mengi, "İş Başarısında Kuşak Farkı" <http://www.kigem.com/is-basarisinda-kusak-farki.html>. (erişim tarihi: 07.05.2014).

²¹ Kerim İzmirlioğlu, "Konumlandırmada Kuşak analizi Yardımıyla Tüketici Algılarının Tespiti: Türk Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.45.

X kuşağı üyeleri gösteriş, hizipçilik ve kayırmacılıkta kendisinden önce ve sonra gelenlerden daha geridedirler, bununla birlikte saygı görmeyi de en az önemseyen ve sadakat duygusu en zayıf kuşaktırlar. Diğer yandan en disiplinli ve en katı grup oldukları görülmektedir.²²

2.4. Y kuşağı

1980-1994'lü yıllar arasında doğan bireyler Y kuşağı olarak tanımlanmaktadır.²³ Uzmanlar tarafından bu kuşak Milenyum Kuşağı (Millennials), Gelecekteki Kuşak (Nexters), www Kuşağı (Generation www), Dijital Kuşak (the Digital Generation), E Kuşağı (Generation E), Echo Boomers ya da N Kuşağı (N-Gens) olarak çeşitli biçimlerde adlandırılmaktadır.²⁴ Y Kuşağı'nın tarih aralıkları ile ilgili kesin bir parametre yoktur. Uzmanların çoğu Y Kuşağı'nı 1980 ve 2001 yılları arasında kabul ederler. Kimileri bu kuşağı Milenyum kuşağı derken, kimileri ise Yetki Kuşağı ya da Echo Boom Boomers olarak tanımlamaktadır.²⁵

Y Kuşağı için tanımlanan zaman dilimleri farklı olmakla birlikte, doğum yılı en alt limit olarak 1978 yılı olabilirken ve en üst limit 2002 yılında kadar çıkabilmektedir.

Y Kuşağı dijital medya ile büyüyen ilk kuşak olma özelliğine sahiptir. Arkadaşlarına, ailelerine, bilgilere ve eğlenceye günün her anı ulaşabilen bu kişiler, küresel ekonomik krizden diğer kuşaklara oranla daha kötü etkilenmelerine rağmen iyimserliklerini korumuşlardır. İlgili odağı olmaya alıştırtırlar; beklenti düzeyleri yüksektir; bu kuşağın üyeleri hedeflerini de net olarak tanımlamaktadırlar.²⁶

2.5. Z kuşağı

2000 yılı ve sonrasında doğanlar Z kuşağı olarak ifade edilmektedir. Bir diğer deyişle dijital nesil olarak adlandırılan bu kuşak teknolojinin tam ortasına doğdu; bilgisayarın, internetin, cep telefonunun olmadığı bir dünyayı bilmiyorlar. Dışarıda top oynamayı bilmeseler de play stationdaki futbol oyunlarında rekorlara imza atıyorlar, büyük kulüpleri yönetip sanal ortamda başarı elde ediyorlar. Haberleşmek için e-posta'yı değil sosyal medyayı tercih etmektedirler.²⁷

Yeni teknolojik olanaklarla iletişim ve ulaşım kolaylıkları ile hep bir arada yaşıyorlar. Uzakta olsalar bile ufak cihazlarıyla her an sözel, hatta görsel iletişim kurarak, birbirlerine bağlanabiliyorlar. Onlar, önceki kuşaklardan farklı olarak, 'network' gençleri; çeşitli ağların üyeleri oluyorlar. Uzaktan da ilişki kurabildikleri için, fiziksel olarak tek başlarına, yalnız yaşıyorlar ve yaşayacaklar. Aynı anda birden fazla konuyla ilgilenebilme becerileri gelişiyor. İnsanlık tarihinin, el, göz, kulak vb gibi motor beceri senkronizasyonu en yüksek neslidir.²⁸

²² Özer, Eriş, Özmen, a.g.e., s.138.

²³ Dana Kyles, "Managing Your Multigenerational Workforce", *Strategic Finance*, 2005, vol.: 87, issue: 6, s.54.

²⁴ C. A. Martin, "From High Maintenance to High Productivity", *Industrial and Commercial Training*, 2005, vol.37, no.1, 39-44, s.40.

²⁵ Judith Lower, "Brace Yourself Here Comes Generation Y", *Critical Care Nurse*, 2008, 28 (5), ss. 80-85.

²⁶ Zempke, s.120-125

²⁷ Ulaş Çansarı, "Z Kuşağı Çocukları", <http://www.blog.ulascamsari.com/2013/07/dijital-nesil-z-kusagi-nedir/> (erişim tarihi:05.05.2014)

²⁸ Mengi, "İş Başarısında Kuşak Farkı", www.kigem.com/content.asp?body, (erişim Tarihi:7.05.2014)

3. Kuşakların karşılaştırılması

Aşağıdaki tabloda kuşakların özellikleri ve belirli değer yargılarına karşı tutumları gösterilmektedir.

	Baby Boomers	X Kuşağı	Y Kuşağı	Z Kuşağı
Özellikleri ve Değerleri	-Sadakat duyguları yüksek - İşkolik -Takım çalışmasına önem veren - Kanaatkar - Rekabetçi -Teknolojiye uzak	-Sadakat duyguları değişken -Otoriteye saygılı -Topluma duyarlı -İş motivasyonları yüksek - Kanaatkâr - Kaygılı -Teknolojiyle ilişkisi düşük	-Sadakat duyguları az -Otoriteyi zor kabul lenen -Bağımsızlığına düşkün -Çok sık iş değiştiren - Bireyci -Teknolojiyle büyüyen	-İşbirlikçi -Yaratıcı -Teknoloji ile doğan

Tablo 2: Kuşakların Özellikleri ve Değerleri, Kaynak: Deneçli, www.iku.edu.tr (Erişim Tarihi: 07.05.2014).

Y Kuşağı, Baby Boomers'ları öğrenmeye ve yeniliğe kapalı, kuralcı ve yavaş olarak tanımlamaktadır. Onları birer beden işçisi olarak gören Y Kuşağına göre Baby Boomers'lar teknoloji den korkarlar. Y Kuşağı, Baby Boomers'lar tarafından anlaşılmadıklarını düşünmektedirler. X kuşağını ise kendilerinden daha yavaş, haklarının farkında olmayan ve gelecekte korkan bireyler olarak tanımlamaktadırlar.²⁹

1980'li yıllarda doğan grubun üyeleri kendisinden önceki kuşaklara kıyasla sorumluluk, disiplin, çalışkanlık ve kanaatkârlık açısından daha zayıftır. X kuşaklarından daha az bilgi paylaşmaya yatkındırlar. 1990'lı yıllarda doğan grubun üyeleri hizipçilik, kuşkuculuk, maddiyatçılık, çıkarıcılık ve risk alma açısından önceki kuşaklardan daha öndedirler. Bu kuşağın aile bağları bebek patlaması kuşağı ile kıyaslandığında zayıftır. Adaleti diğer gruplara kıyasla daha az önemsedikleri ancak rütbe ve makamın ise onlar için daha önemli olduğu göze çarpmaktadır. Y kuşağı üyeleri gösterişe kendisinden önce gelen kuşaklardan daha çok değer vermektedir. Buna karşılık dürüstlük ve milliyetçilik açısından öncekilerden geridedirler.³⁰

Bütün kuşaklar kendi kuşaklarının uyumlu olduğunu belirtmektedir, ancak X ve Y kuşağı Baby Boomerları uyumsuz, değişime kapalı ve adaptasyonlarını düşük bulmaktadırlar. Boomerlar ve X kuşağı, Y kuşağının diğer kuşaklara göre daha yakın denetim gerektirdiklerini, prosedürleri daha az izlediklerini ve daha az sonuç odaklı olduklarına inanmaktadırlar.

Kuşakların farklılaşan iş değerlerine yönelik 2006 kişi üzerinde yapılan araştırma sonuçlarında elde edilen bulgulara göre; Y kuşağı üyeleri gösterişe kendisinden önce gelen kuşaklardan daha çok değer vermektedir. Buna karşılık dürüstlük ve milliyetçilik açısından öncekilerden geridedirler. Bu grup en az katı olan gruptur. 1980'li yıllarda doğan grubun üyeleri kendisinden önceki kuşaklara kıyasla sorumluluk, disiplin, çalışkanlık ve kanaatkârlık açısından zayıftır. X kuşağından daha az bilgi paylaşmaya yatkın oldukları ve en az katı olan grubu temsil

²⁹ D. Güneş Önder, "Kuşak Değişiminin Profesyonel Yaşama Etkisi", 13. Uluslararası Proje Yönetim Kongresi, İstanbul 2012.

³⁰ Özer; Eriş; Özmen, a.g.e. s.138-139.

ettikleri bulgulanmıştır. 1990'lı yıllarda doğan grubun üyeleri hizipçilik, kuşkuculuk, maddiyatçılık, çıkarıcılık ve risk alma açısından önceki kuşaklardan daha öndedirler. Bu kuşağın aile bağları bebek patlaması kuşağı ile kıyaslandığında zayıftır. Adaleti diğer gruplara kıyasla daha az önemsedikleri ancak rütbe ve makamın ise onlar için önemli olduğu göze çarpmaktadır.³¹

4. Y Kuşağı'nın özellikleri

Teknoloji hayatlarında pek çok şeyin simgesi durumundadır. Bencil ve girişimcidirler ancak çalışmaktan hoşlanmamakta, eğlenceyi, kazanmayı çok sevmektedirler. Otoriteye saldırgan davranmakta, tatminsizler, istekleri çoktur. İşleri ile kendilerini ifade etmek, çoklu iş yürütmek, her şeyi anlamaya çalışmak, aktif katılım, sorumluluk almak, girişimcilik, yüksek esnek iş ortamı ve giyim-kuşam-prestij unsurlarına düşkünlük, ekip çalışması, her şeyi geçici görmek, sürekli öğrenmek, işte eğlence ve tutku arayışı, beklentilerini anında ve şimdi gerçekleştirmek eğilimi, yetki arzusu, iş ve özel yaşam arasında denge kurmak belirgin özellikleridir.³²

Türkiye'nin Yaratıcı Geleceği/Y Kuşağı adlı rapora göre; dünyada sayıları 2,2 milyara ulaşan Y Kuşağı, özellikle dünyanın yeni merkezleri olarak kabul edilen gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşmaktadır. Sadece Hindistan ve Çin bile, Y Kuşağı nüfusunun yüzde 32'sine sahiptir. Nüfus sayım sonuçları ve TÜİK'in verilerine göre Türkiye'de ise Y Kuşağı, dört yaş diliminde dengeli bir dağılım gösterirken toplamda 25 milyon 407 bin 346 kişiyi bulmaktadır. Türkiye'de Y Kuşağı'nın yüzde 80'i kentlerde yaşamakta ve "teknolojiye büyük oranda hâkim, rahatlarına düşkün, çekingen olmayan, emir almaktan hoşlanmayan, otoriteyi tanımayan, sabırlı olmayan, aynı anda birden fazla iş yapmak isteyen, zamanı iyi yönetemeyen" gibi temel özelliklere sahiptirler. İstatistiklere göre 10 milyonu evli olan bu kitle, ağırlıklı 25 yaş sonrası evlenmeyi tercih etmekte, teknolojiye büyük oranda hâkim ve çok hızlı öğrenmektedirler.³³

17 ülkede yapılan "Y Kuşağı İnovasyon Araştırması" sonuçlarına göre Y Kuşağı'nın %63'ü kendilerini yenilikçi olarak görmektedir (16 ülke %62, Türkiye %63) Bir organizasyonun inovatif olarak düşünülmesi için gerekli üç ana etmeni ise: Düzenli öğrenimi teşvik etme (%49), Çalışanlara kendilerini eğitime, ilgi alanlarına ve yeni fikir araştırmalarına adanmaları için boş zaman yaratma (%42) ve fikir üretimini ve yaratıcılığı teşvik etme ve ödüllendirme (%42) olarak ortaya koymaktadırlar.³⁴

Bağlı, "Y Kuşağı'nı" zeki ergenler olarak nitelendirirken, geleneksel kurallara, itaat biçimlerine kolayca uyabilecek bir kuşak olmadığını kendi reflekslerini kendilerinin oluşturduğunu belirtmektedir. **Ergil de Y Kuşağı'nı**, sorgulayan, yaşaklara tamamen karşı bir kuşak olarak tanımlamaktadır.³⁵

³¹ Özer; Eriş; Özmen, a.g.e. s.139.

³² Mengi; "İş Başarısında Kuşak Farkı", www.kigem.com/content.asp?body. (erişim tarihi:7.05.2014).

³³ İSMIMO Türkiye'nin Yaratıcı Geleceği / Y Kuşağı raporu, 2013.

³⁴ Brown Millward Research, "Y Kuşağı İnovasyon Araştırması", *Deloitte Eğitim Vakfı*, 2013.http://www.deloitteegitimvakfi.org.tr/UserFiles/Documents/Y_Kusagi_Inovasyon.pdf, erişim tarihi. 06.05.2014.

³⁵ Özlem Yılmaz, "Y Kuşağı'nın internet yaşağına tepkisi ne olur?" (erişim tarihi: 07.05.2014).

Miller ve Washington'a göre, Y kuşağı için teknoloji bir hayat tarzıdır ve diğer kuşaklara oranla telefona sahip olma oranları çok daha fazla, çok mesaj göndermekte, ayrıca bu kuşağın yarıdan fazlası günde en az bir saat telefonla konuşmaktadırlar.³⁶

Yüksek adaptasyon özelliğine sahip olan bu kuşak çoklu görev yapabilir. Ancak çok yönlü görev yapabilme özelliklerinin yanında kolay sıkılabilen bir tutuma sahiptirler. Yenilikçi ve sorunlara karşı hızlı ve farklı çözümler üretebilirler. Değişimi kucaklama istekleri ve sürekli yeni yaklaşımlar içinde geleceğe meydan okuyabilme kapasitesine sahiptirler. Yüksek standartları olan bu gruplar takım çalışmasında da ön plana çıkarlar. Bebek Patlaması Kuşağı'nın tartışmacı ve bencil olarak algılanan yanları karşısında Y Kuşağı, güvenilir ve aktif olmayı tercih eder. Onların patronları ve iş arkadaşları muhtemelen Bebek Patlaması kuşağından kişiler olduğundan yaşanan kuşak çatışması kaçınılmazdır.³⁷

Ağırdır'a göre Y kuşağı, teknolojiyi yakından takip eden, aile odaklı, başarıyı hedefleyen ve bu başarının görünür olmasını daha çok isteyen, takım çalışmasına inanan, ilgi odağı olmayı isteyen, her zaman farklı ve yeni olanı arayan, belirgin ve sert kurallardan kaçan, kimliklerini ortaya koymak, çevrelerinden farklılaşmak için markaları kullanan bir kuşak olarak tanımlanmaktadır.³⁸

Y Kuşağı, bir önceki kuşağa göre biraz sabırsız, daha iyi kariyer ve gelir konusunda daha istekli, ihtiyaçları karşılandığı için mutlu, üretken bir kuşaktır.³⁹ Ancak kendilerini rahatsız eden bir konu olduğunda konuları çekinmeden tartışabilen yapıya sahiptirler ve bu yapının ebeveynlerinin onları sürekli soru sormaya teşvik ederek yetiştirmiş olmasından kaynaklanmaktadır.⁴⁰ Kuşağa verilen ismin İngilizce okunuşunun aynı dilde 'neden' anlamına geliyor olması da kuşağın tanımlayıcı özelliklerinin başında 'sorgulayan' kimliğinin gelmesini doğrular niteliktedir. Öz saygısı yüksek bireyler yetiştirme stilinde büyütülen bu gençler, bireysel seçim hakkını önemserler, herkesin kendini mutlu edecek geleceği kendisinin seçerek oluşturma hakkının mahremiyetine inanırlar. Bu yüzden aktif katılımların meşru kabul edilmesinde ısrarcı davranırlar.⁴¹

Genel olarak Y kuşağının özellikleri bu şekilde belirtilmektedir. Y Kuşağının temel özelliklerini başlıklar halinde sıralamamız gerekirse;

4.1. Teknolojiyi yakından takip etmektedirler

Bu kuşağın en ayırt edici özelliği teknolojiye düşkünlüğüdür. Y Kuşağı teknoloji ile büyüyen ve işlerini daha iyi yapabilmek için teknolojiyi sonuna kadar kullanan bir kuşaktır. Dizüstü bilgisayar, mobil telefon gibi pek çok teknolojik alet ile donatılmışlardır. Bu kuşak, e-posta ve SMS ile iletişim kurmayı yüz yüze görüşmeye tercih ediyor ve geleneksel sunum teknikleri

³⁶ R.Miller , L.Washington, *Consumer Behaviour*, Richard K Miller & Associates; 8 Annual Edition, 2012, s.27.

³⁷ Judith Lower, "Brace Yourself Here Comes Generation Y", *Crit Care Nurse*, 2008, 28:80-85,s. 28-29.

³⁸ Bekir Ağırdir, "Y Kuşağının Özellikleri Teknolojik Gelişmelere Paralel", <http://www.bersay.com.tr/tr/musterimiz-deloitte-egitim-vakfi.aspx> (erişim tarihi; 06.05.2014).

³⁹ Aycan Türk, *Y Kuşağı*, Kafe Kültür Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 29.

⁴⁰ Angelina Tay, "Managing Generational Diversity at the Workplace: Expectations and Perceptions of Different Generations of Employees", *African Journal of Business Management*, 2011, 5 (2): 249-255, s. 252.

⁴¹ Çakıroğlu; Rita, a.g.e.,s.20-22.

yerine online teknolojileri tercih ediyor.⁴² Sosyal medya araçları, Facebook ve Twitter hayatlarının merkezinde yer almaktadır.

Ağırdır, bu kuşağın teknoloji ile ilişkisini şöyle anlatmaktadır; “İçinde yaşadığımız dünya çok boyutlu, çok aktörlü, daha hızlı, zaman ve mekândan bağımsız, hiyerarşilerden çok ağ örgütlenmelerinin esas olduğu yeni bir hayat. Gençler doğrudan bu hayata, bu teknolojilere doğdular. Gençler için teknoloji takip edilmesi ya da edilmemesi tercih meselesi olan bir şeyden ziyade bedeninin bir uzvu kadar doğallaşmış durumda. Bizlere yeni, farklı, kimi zaman aykırı gelen şey, onların içine doğduğu yeni hayatın ritminin ve zihin haritalarının veri kabul ettiği şeylerdir. Bu gençler, çocukluklarından itibaren bilgisayar, cep telefonu gibi teknolojilere sürekli bir erişim imkânına sahiptirler”.⁴³

4.2. Aile bağları kuvvetlidirler.

Geçmiş kuşaklardan farklı özelliklere sahip olmaları yanında “aile” ile ilişkiler konusunda geleneksel tutum sergilemektedirler. Y Kuşağı, daha az çalışıp daha yüksek gelir elde edebileceği, daha esnek çalışma saatleri ile iş/hayat dengesini ön planda tutan bir düzeni tercih etmektedirler. Eski kuşak bu yaklaşımı disiplinden uzak, bağlılığı daha az olarak görerek eleştirir de, Y Kuşağı’nın farklı bir bakış açısı var ve ailelerini işlerinden daha ön planda tutuyorlar.⁴⁴

2012 yılını kapsayan ve “8095” isimli çalışmasında Y kuşağını değerlendiren Edelman’ın araştırma sonuçlarına göre; Türkiye’de Y kuşağının en büyük hedefi yüzde 86 ile “ev sahibi olmak”, ikinci sırada yüzde 82 ile “iş yerinde güçlü bir unvana sahip olmak” ve üçüncü sırada yüzde 80 ile “yüksek maaşlı bir işte çalışmak” gelmektedirler.⁴⁵

4.3. Siyasete uzak ve apolitik bir tavır içindedirler.

Kendilerinden önceki kuşaklara kıyasla, ekonomik değerlere daha çok önem veren materyalist bir tutuma sahiptirler. İdeolojik inançların bireyleri artık bir yere götüremeyeceği inancını taşıyan bir apolitik bir jenerasyondur.

4.4. Özgüvenleri yüksek, başarıyı hedeflerler.

Y Kuşağı gençleri, kendilerine daha fazla güvenen, daha hırslı ve daha fazla başarı odaklılardır. Yüksek otorite karşısında çok rahatsız olmaktadır. Kendi fikirlerine çok önem vermektedirler ve fikirlerinin mutlak sorulmasını istemektedirler. Yöneticilerinden daha fazla beklentileri olan ve yönetimi sorgulayan, sürekli yenilik arayışında olan Y Kuşağı “her şey mümkündür”, “hayallerini takip et”, “olmak istediğin kişi ol”, “mutluluğun peşini bırakma” ve “yalnızca kendin gibi ol” tavsiyeleriyle yetiştirilmiştir.

⁴² Nesteren Davutoğlu, “Ayna: Onlar Y Kuşağı”, Ipsos UU Kalitatif Araştırmalar, (erişim tarihi: 05.05.2014) <http://www.ipsos.com.tr/node/945>.

⁴³ Ağırdır, “Y Kuşağının Özellikleri Teknolojik Gelişmelere Paralel”, <http://www.bersay.com.tr/tr/musterimiz-deloitte-egitim-vakfi.aspx> (erişim tarihi; 06.05.2014).

⁴⁴ Millward Brown Research, “Y Kuşağı İnovasyon Araştırması”, İstanbul: Deloitte Eğitim Vakfı. http://www.deloitteegitimvakfi.org.tr/UserFiles/Documents/Y_Kusagi_Inovasyon.pdf (erişim tarihi: 06.05.2014).

⁴⁵ Türkiye’de Y Kuşağı’nın Özellikleri ve İstatistikler, <http://eticaretmag.com/turkiyede-y-kusagi-ozellikleri-istatistikler/> (erişim tarihi: 07.05. 2014).

4.5. Faydacı ve bencil bir tutum sergilerler.

Kendi bireysel çıkarı ve hesabı daha önemlidir. Olaylara ve ilişkilere faydacı bir yaklaşımı var. Kolay ve bol para kazanmak onun için çok önemli bir kriterdir. Ancak bu konuda asgari enerji harcamaktan yanadır.

4.6. Hızlılar ve sabırsızdırlar.

Kendilerinden önceki kuşaklara göre Y kuşağı, hayatının birçok alanında hızlı hareket eder, hızlı öğrenir. Hep bir şeye yetişmek ve yetiştirmek zorundadırlar. Bir sorumluluk ve beklenti ile doğmaktalar. Hayatları tüketim üzerine kuruludur. Çevresinde çok imkân olması, hem de kısa vadedeki tatminleri önemsemeleri nedeniyle çok hızlı fikir değiştirirler. Bir şeyler için uzun uzun emek vermek, özveride bulunmak, tek bir yerde sabit kalmak Y kuşağının özellikleri değildir. Y Kuşağı iyi bir hayat ister ancak bunun için de öyle çok uzun beklemeye niyetleri yoktur. Üniversiteden mezun olunca 'müdür' pozisyonu, en geç 30'unda üst düzey yöneticilik ve iyi bir maaş beklemektedir.

4.7. Takım çalışmasına inanıyorlar, örgütlenme potansiyelleri yüksektir.

Y Kuşağı çocukluk dönemlerinde takım sporları, grup oyunları içinde daha fazla yer almıştır. Bu nedenle, takım çalışmasına değer verirler ve çevrelerindekiyle katkı sağlayabilecekleri bir yapıyı tercih ederler.

4.8. Esnek bir yapıya sahiptirler.

Y Kuşağı için özgürlük ve esneklik yaşam felsefesi olmuştur. Gençler kendini bireysel özgürlükleri ile tanımlamaktadır. Kitlesele davranış ve hareketlerden kaçmaktadırlar. Orada kendini kısıtlanmış hissetmektedir. Kendisi olmaya önem vermektedirler. Ana-baba ve kurumsal ilişkide özgürlük istemektedirler. Y kuşağı esneklik aramakta, kendini ifade edebileceği ortamlarda olmak istemektedir. Belirgin ve sert kurallardan, çerçevesi belli şartlardan kaçmaktadırlar.

4.9. İlgi odağı olmayı isterler.

Y Kuşağı, geribildirim ve yol gösterme anlamında ilgi odağı olmayı ister. Buldukları döngünün içinde tutulmayı, yaptıkları işlerden dolayı övülmeyi ve onaylanmaktan mutluluk duyarlar. Yaptıkları işin kredisini almayı ve takdir görmeyi beklerler.

4.10. Çok yönlüdürler.

Hem hayatın hızlanması, hem de teknoloji ile ilişkileri onları çok yönlü bir hale getirmiş. Y kuşağı karmaşık durumlarla hızla başa çıkabilir ve duruma göre kendisini ayarlayabilir.

4.11. Eğitime önem verirler.

Kendilerini geliştirmek için sertifika programları, eğitimler ve stajlara önem veriyorlar.

4.12. Marka ilişkileri kuvvetli ancak, sadakat duyguları düşüktür.

Marka tercihlerini çoğu zaman fonksiyonel sebeplerle açıklasalar da markalarla duygusal seviyede de bir ilişki kurmaktalar. Genel olarak "akıllı alışverişçi olmak" istemektedirler, beğendikleri markaları, ürünleri iyi fiyata aldıklarında kendilerini "başarılı" hissetmekte ve bu tip fırsatları kendi "akıllarını" da gösterebilmek için arkadaşlarıyla paylaşmaktalar. Markalara ilgileri çok yüksek ama diğer birçok konuda olduğu gibi sadakatleri düşük, bir markayı fazla

popüler olması, yeterince popüler olmaması, çevrelerinden kötü yorumlar alması gibi sebeplerle hemen bırakabilmektedir.

4.13. Deneyim paylaşımına önem verirler.

Y kuşağının çok belirgin bir deneyim paylaşımı kültürü var, hem dijital ortamda hem de dışarıda kendi deneyimleri üzerine fikir paylaşmayı sevmektedirler. Daha çok arkadaş tavsiyesine duyarlılardır. Bir karar verirken de geleneksel pazarlama kanalları yerine, arkadaş fikirlerine, forumlardaki yorumlara daha çok dikkat ediyorlar.⁴⁶

4.14. Farklılık onlar için önemlidir.

Her zaman farklı ve yeni olanı ararlar. Farklılıkları kolay kabul ederler. Yeniliğe, keşfetmeye daha açık bir jenerasyondur. Farklı olmak, ayırmak önemli, ama başka bir dinamik de çok farklılaşmamak, çok farklı olmak dışlanmayı getireceği için bundan da çekinmekte. Bir anlamda yarattıkları farklılığın da yine aşına ve kabul edilebilir olmasını aramaktadırlar.

5. Y Kuşağı'na yönelik eleştiriler

Açık sözlü, kuşkucu, imajı önemseyen, teknoloji meraklısı, kolay öğrenen ve aynı anda birden fazla işi yapabilen bu kuşağın çocuklarına yönelik eleştirilerin başında 'bencil', 'tembel', 'talepkâr' olmaları ve 'konformist yaşam' hayalleri gelmektedir.

"Ben Nesli" kitabının yazarı Twenge, eserinde, 1.3 milyon kişiyi mercek altına yatırarak bugünün gençlerinin ayırıcı özelliklerini endişe ederek tespit etmiştir. ABD'den tüm dünyaya yayılan, tarihte bir benzerinin yaşanmadığı kitlesel yozlaşma sürecini inceleyen Twenge, genç neslin hızla ve şaşkıncu bir şekilde dengesini kaybettiğini dile getirmekte; 1980 ve 1990'larda doğan "Ben Nesli" mensubu gençlerin hoşgörülü, özgüvenli, açık fikirli ve hırslı fakat bir o kadar da yalnız ve kaygılı olduğunu söylemektedir. Jean M. Twenge'a göre doğduğunuz dönem karakterinizi, içinde yetiştiğiniz aileden daha çok etkilemekte, öyle ki Twenge bu durumu şu atasözü ile açıklamaktadır; "İnsan, içinde yaşadığı çağa, babasına benzediğinden daha çok benzer". 'Ben Nesli' isimli eserinden alacağımız bir paragraf yazarın bu kuşakla ilgili düşüncelerini özetler niteliktedir; "Ben Nesli, 1973'teki Bebek Patlaması'nda doğanlara kıyasla, 'Yaşamak için tek bir doğru yoktur' sözünü daha çok özümsemiş gibi görünmektedir. Gençler bir çocuğun öğreneceği en iyi şeyin, 'kendisini düşünmek' olduğunu söylemekte ve bu gençlerin sadece yarısı eskiden olduğu gibi itaat etmenin çocuklar için iyi bir ders olacağını düşünmektedir.⁴⁷ Kitaptaki araştırma sonuçlarına göre, Ben Neslinin öz saygısı doruğa ulaşmış durumdadır. 1990'larda ortalama bir çocuk, Ben Nesli öncesi son zaman dilimi olan 1979'daki çocukların %73'ünden fazla özsaygıya sahiptir. 1950'lerin başında 14-16 yaşlarındaki ergenlerin sadece %12'si "Ben önemli bir insanım" fikrine katılırken, 1980'lerde ise ergenlerin %80'i önemli olduklarını iddia etmişlerdir.

Genç kuşağın dünya çapında en önemli stratejistlerinden biri olarak tanınan Avustralyalı Michael Mc Queen, Y kuşağı hakkında bilinen kalıplaşmış yargılara karşı çıkmaktadır. Y kuşağının "tembel" olduğu düşüncesine karşı çıkan Mc Quenn, aksine Y kuşağının son derece güçlü bir iş ahlakı olduğuna dikkat çekerken, bu kuşağın bir önceki kuşak kadar işkolik olmadığını ve özel yaşantısına da özen göstererek dengeli bir yaşam kurmaya çaba sarf ettiğini söylemektedir. Öncelikleri bir önceki kuşaktan çok farklı olan Y kuşağı, hırslı ve motive edilmeyi

⁴⁶ Türk, a.g.e., s. 82

⁴⁷ Twenge, a.g.e., s. 34

seven ancak anlamlı bir yaşam dengesi kurmaya çalışan insanlardan oluşmaktadır. McQueen, bu kuşağın “hayattan zevk alma” anlayışını tüketime yansıttığını ancak kesinlikle ‘savurgan’ olmadığını aksine son derece bilinçli tüketiciler olduğunu belirtmektedir. “Neden” sorusunu sormayı çok seven, haklarını bilen ve otoriteye boyun eğmeyen bu kuşağın, ilgisiz veya adaletsiz olan ile mücadele etmeyi bilen bir yapıya sahip olduğunu savunan McQueen, Y kuşağının diğer kuşaklara göre daha sorgulayıcı olması onların bencil oldukları anlamına gelmediğini, aksine farkındalık sahibi olan bu kuşağın gönüllü işlere daha fazla zaman ayırdığı ve bir şeyleri değiştirmek için çabaladığı anlamına geldiğini söylemektedir.⁴⁸

Atabek, 2003’te yayınladığı kitabında gençliğin “değer kaybı” yaşadığını belirtmektedir. Kendisi 1930 doğumlu olan Atabek kendi kuşağını (Baby Boomers) özgüvene sahip, çalışkan, aktif, sorumluluk sahibi olarak tanımlarken, 1980’ler sonrası kuşak için, sorumsuz, kendi çıkarına bakan, köşe dönmececi, fırsatçı, çıkarıcı tanımlarını kullanmaktadır.⁴⁹ Ancak Lüküslü bu yaklaşımın adilane bir yaklaşım olmadığını belirtmektedir: “... Ekonomik sorunlara verdikleri önem onların bencil ya da köşe dönmececiği benimsemiş olmalarından değil; ülkenin bugünkü yapısından kaynaklanıyor. Örneğin, ülkenin tüm sorunlarının hepsinin başında ekonomik sorunları koymaları, onların ekonomik sorunlar çözümlerse diğer sorunların da son bulacağına dair inançlarından kaynaklanmaktadır”.⁵⁰

1980 sonrası kuşak kendisinin dışındaki dış aktörler tarafından (darbe rejimi ve neo liberalizm) politikadan uzaklaştırılmış bir kuşak olarak düşünülmektedir. Ancak Lüküslü’ye göre bu kuşak pasif olarak siyasetle ilgilenmemeyi seçmemiş; bugünkü siyasal alandan memnun olmadıklarından, siyasi sistemin kendi sorunlarına ve sorunlarına cevap verememesinden dolayı siyasetten uzak durmayı tercih etmişlerdir.⁵¹ Ancak bu durum Lüküslü’ye göre gençlerin çevresine karşı duyarsızlığı anlamına gelmemektedir. İçlerinde saklı bir eleştiri ve gizli bir muhalefet var. Bu eleştiri klasik siyasetin içinde yerini bulamıyor.⁵²

İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Toplum Gönüllüleri Vakfı’nın ortaklığıyla oluşturulan Gençlik Çalışmaları Birimi araştırmalarına göre ailelerin 12 Eylül müdahalesinde ve öncesinde yaşadıkları günümüz gençlerine apolitikleşme olarak yansımaktadır. Bu kuşağın apolitik tutumlarının tek sorumluları askeri ve sivil yönetimler değildir, 12 Eylül’den sonra gençlerin politikayla ilgilenmesini askeri darbe dönemlerini ve öncesini yaşamış ailelerinin engellediği belirtilmektedir.⁵³

Y Kuşağı “sabırsız” oldukları konusunda da eleştirilmektedir. Bugün 40’lı yaşlardaki olan X kuşağı, sabırla ve çalışkanlıkla yıllar içinde bir şeyler yapması gerektiğine inanırken, Y kuşağının sabır düzeyi düşüktür. Bu iki çalışan grubunun çalışma ritimleri, tercih ettikleri saatler ve motivasyon mekanizmaları birbirinden farklıdır. Bu noktada önemli olan Y kuşağının hızına yetişmek değil, uyumlu olarak bir arada bulunabilmektir.⁵⁴

⁴⁸ Sibel Eminoğlu, “Y Kuşağı”, Yeni Asya Gazetesi.

http://www.yeniasya.com.tr/haber_detay2.asp?id=64162 (erişim tarihi: 05.05.2014)

⁴⁹ Atabek, Erdal, *Modern Dünyada Değer Kaybı ve Gençlik*, : Alkım Yayınevi, İstanbul 2003, s. 29.

⁵⁰ Lüküslü, a.g.e., s. 167.

⁵¹ Lüküslü, a.g.e., s. 162.

⁵² Lüküslü, a.g.e., s. 190-191.

⁵³ Yentürk, N, Kurtaran Y, Nemitlu G., *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 174-179.

⁵⁴ B. Sena Kılıç, “XYZ Kuşağı”, Yeni Şafak Gazetesi Pazar Eki, 15.12.2012.

Egosu şişkin, tüketim odaklı, muhalif, her şeyi, hem de hemen tüketmek isteyen, empatiden yoksun, sebepten çok sonuçla ilgili, imkânlardan çok bireysel refahı düşünen bir kuşak olarak Y Kuşağını tanımlayan Ülker ise, Y Kuşağının kendi yaşamlarının aktörü olmayıp, hayata anne/baba aracılığıyla tutunan, okumak yerine seyretmeyi, öğrenmek yerine konuşmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Ancak Ülker'e göre bu kuşak itirazcı, tartışmacı ama vurdumduymaz değildir; her şeyin nedenini soran ve inanmadıkları otoriteye saygı göstermeyen, post-modern bir tavır için gerçeğin mutlak olmadığını savunmayan bir tutuma sahiptirler. Eğitime yatkın ve teknoloji bilgileri sayesinde yaratıcı kişiliklerdir, tembel değil, sevdiği iş ve arzuladığı koşullarda çalışmayı tercih ederler. Y kuşağının güçlü yanları öne çıkartılarak, gerçek dünyadan kopmadan eğitilmeleri önem kazanmaktadır.⁵⁵

6. Y Kuşağını anlamak neden önemli?

'Türkiye'nin Yaratıcı Geleceği/Y Kuşağı' raporuna göre, 2030 yılı itibariyle dünyada çalışan nüfusun içerisindeki en büyük yaş grubu dilimini Y Kuşağı'nın oluşturacağı, 2018 yılı itibariyle bir önceki nesilden daha fazla harcama gücüne sahip olacakları belirtilmiştir. Y Kuşağı, hem şirketlerin, hem de siyasilerin hedefi haline gelecek ve Türkiye bu kitlenin durum ve beklentilerini realize ettiği zaman büyümesini hızlandıracaktır.⁵⁶

Özellikle teknolojide meydana gelen değişimlerin hızı ve bu yolla iletişimin özgürleşmesi, sınırların kalkması, alışkanlıkların ciddi değişiklikler göstermesi gibi nedenlerle kuşaklarla anlamak çok önemli bir toplumsal okuma olarak algılanmaya başladı. Teknolojik ve kültürel değişimin artan hızı, nesil araştırmalarını önemli kılmaktadır. Kuran, bu noktada kuşakların birbiri ile olan etkileşiminin önemine değinmektedir. Kuran; "Benim için bir kuşağı anlamak, suya atılan taş gibi, etkisi dalga dalga büyüyen, yaşama, geçmişe ve geleceğe dair müthiş bir kavrayış sağlıyor. Hoşgörü sınırlarımı genişletiyor, zamanın ruhuna yaklaşıyor ve her adımda, yargılayan değil öğrenen olmaya yönlendiriyor. Çünkü bir Çin atasözünde de söylendiği gibi, "Bir kuşağın diktiği ağacın gölgesinde öteki kuşaklar serinler"⁵⁷ demektedir. Kuran; Y Kuşağının sahiciliğe verdiği önem, yaratıcı düşüncüyü girişimci ruhla buluşturabilme kabiliyeti, takım oyununa eğilimi, olumsuz dahi olsa geribildirim almaya açık zihinsel yapısı ve açık iletişimiyle, X Kuşağının belirsizlikleri yönetebilme yeteneği, analitik zenginliği, etkin zaman yönetimi, kuvvetli liderliği, proaktif hareket edebilme yetisi birleştiğinde potansiyelinin performansa dönüştürülmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁸ Risk alan, yaratıcılığa yatkın, durumu veri olarak kabul etmeyen bu kuşağın ülkemizin insan kaynakları havuzuna dinamik biçimde katılması son derecede önemlidir. Aksi halde, bir kuşağın kaybolması içten bile değildir.⁵⁹

Teknolojiyi çok iyi kullanan bu kuşak sürekli yeni şeyler öğrenmekten zevk almakta ve yaratıcılık yönünü hep ön planda tutmaktadır. Bu nedenle özellikle iş dünyasının onları anlamaya ve öğrenmeye ihtiyacı vardır. Kendine aşırı güven, hemen öne çıkma isteği, teknolojiye

⁵⁵ Halil Ülker, "Y Kuşağı da Neyin Nesi", *Cumhuriyet Bilim Teknoloji Dergisi*, Ankara 2013, No:1395, s.20.

⁵⁶ İSMMMO Türkiye'nin Yaratıcı Geleceği / Y Kuşağı raporu, 2013. <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/basin/2014> (erişim tarihi:04.05.2014)

⁵⁷ Evrim Kuran, "Bir Kuşağı Anlamak", *Martı Dergisi*, İstanbul Aralık 2013, sayı:35, s.37.

⁵⁸ Evrim Kuran, "X+Y Kaç Bilinmeyenli Denklem", <http://evrimkuran.com/yazilarim> (erişim Tarihi:07.05.2014).

⁵⁹ Ülker, a.g.e, s. 20.

aşırı bağlılık ve bunun karşısında geleneksel iletişim metotlarından sınıfta kalma, acelecilik ve bizim sadakatsizlik diyebileceğimiz, ama literatürün özgürlük ve kişisel yaşamına önem verme dediği tutumlarıyla eleştirilen Y Kuşağı'nın bir önceki kuşağı daha iyi olmaya zorlayacak özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir.⁶⁰

Sorgulayan, bilgiye aç, dayatmalara karşı duran, başına buyruk, korkusuz, aklına ve mantığına yatmayan hiçbir şeyi kabul etmeyen, bağlılık ile bağımlılık arasındaki farkı çok iyi bilen bu kuşağı anlamak toplumun her katmanı için çok büyük önem arz etmektedir. Aileler yöneticiler, siyasiler ve pek çok kurum özellikle son yıllarda bu kuşağı tanımanın ve anlamının önemini farkındadırlar. Pek çok şirket Y kuşağını tanımak, anlamak ve uyum içinde çalışmak konusunda danışmanlık almakta, eğitimler düzenlemektedir. Gönen, mevcut politik konjonktürün dayandığı din, ırk, ekonomi eksenli ideolojileri tanımayıp, özgürlük ve dayanışma temelli yepyeni bir ideolojinin temellerini atmaya çalışan bu kuşağı tanımanın ve anlamının önemini vurgulamaktadır. Gönen; "Attıkları her adımla, onlarla ilgili önyargıların, klişelerin gerçek anlamını herkese yaşatarak öğretiler. İyi ki sabırsızlar, iyi ki saygı istemektedirler, iyi ki özgürce konuşmaktalar, iyi ki duyarlılar. Siyasiler bu olanlardan mutlaka ders alacaklardır, ancak benzer dersleri ailelerin, yöneticilerin ve kurumların da alması gereklidir. Karşımızda düşünen, düşündüğünü ifade eden ve tepki gösterebilen bir gençlik var. Bize "kral çıplak" denmeden önce hepimizin kendimizi değerlendirmemizde fayda var"⁶¹ demektedir.

1980'lerde para ve bireysel çıkarın her şeyin üzerine koyan neo-liberal değer ve tutumlar ön plana çıkmıştır. Toplumun değil bireyin öncelikli olduğu, her çıktının ve hayalin piyasadaki değeri ölçüsünde itibar gördüğü, tükettiğin ölçüde var olduğunu ve değer gördüğün kısacası paranın tüm değerleri belirlediği, yeni bir toplumsal yaşam içinde yetişen 1980 sonrası kuşaklar böyle bir dünyanın kendine has zorlukları, gençliğe dair imkân ve olanakları içinden kendilerini var etmeye çalışmışlardır.⁶²

Sonuç ve Öneriler

Y Kuşağı ve ardından gelen daha büyük beklenti ve hedefler ile yetişmekte olan yeni nesiller için atılması gereken adımların belirlenmesi, iş, siyaset, eğitim ve diğer kategorilerde dönüşümün gerçekleştirilmesi gereği son yıllarda özellikle önem kazanmıştır. Her şeyden önce Y Kuşağı'nın önceki kuşaklardan çok farklı olduğunu kabul etmemiz gerekmektedir. Çünkü bu kuşak, bilişim teknolojilerinin dünyayı bir küçük yaşam alanına dönüştürerek her şeye hükmettiği ve insanların, işletmelerin yaşam biçimine kadar her şeyi değiştirdiği bir dönemde dünyaya gelmiştir. Bu durumda hem tüketici, hem çalışan konumunda olmuşlardır.

Yaşama ve çalışma hayatına verdikleri değer, özellikle Y Kuşağı'nın toplumsal yaşamın üretim safhalarında aktif kılınmasını, bu kuşağın ihtiyaçlarını da dikkate alınarak 'ihtiyaç odaklı' olması şeklinde biçimlendirilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu süreçte tarihte hep süregelen bir anlayış olan gençlerin araçsallaştırılmaması yani politika hedeflerinin gençlere sadece genç oldukları için değer verilmesi anlayışının terkedilmesi önem arz etmektedir.

⁶⁰ Türkmenoğlu, İdil, "İş Hayatı Penceresinden Y Kuşağı'na Bakış "

www.kalid.org.tr/.../25042011_%20Y_Kusagi_%20idil_Turkmenoglu_ (erişim Tarihi:07.05.2014).

⁶¹ Gönen, E. Duru, "Y Kuşağını Anlamak", Cumhuriyet Gazetesi, 09.06.2013 (erişim tarihi: 09.05.2014).

⁶² Sezgin Çebi, Y.Şahin Akıllı, "Türkiye'de Gençliğin İnternet Üzerinden Katılımı Özelinde Genç Siyasallığı ve Müzakereci Demokrasi", *Katılımın "e-hali"* içinde der. Aslı Telli Aydemir, Alternatif Bilişim Yayınları,2011, s. 216, ss.198-232,

Bu kuşağın gençleri nesne değil özne olarak değerlendirilmelidir. Bu kuşağın temel özellikleri olan girişimcilik, farklılık isteği, kendine güven ve teknolojiye yatkınlık gibi temel özelliklerini değerlendirme yönteminin sadece iş dünyasına indirgenmemesi gerekmektedir.

Y Kuşağı'nı anlamaya yönelik çalışmaların daha çok tüketim kültürü boyutunda oluşturulması da ne yazık ki, bu kuşağın karakteristik yapılarına yön veren neo-liberal politikaların uzantıları şeklindedir. Türkiye'de kuşakların daha geniş ve bilimsel çerçevede gereken araştırmalarının disiplinlerarası boyutta yapılması bu noktada büyük önem taşımaktadır. Eğitim, iş, siyaset ve özel yaşam alanlarında bu kuşağın sahip olduğu özellikleri, farklılıkları tehlike olarak, çeşitlilik olarak algılanması doğru bir anlayış olacaktır. Bu anlayışın geliştirilmesi ile Y Kuşağı üyelerinin özellikleri ve yeteneklerini sadece tüketim odaklı bir perspektif çerçevesinde düşünülmesinin de önüne geçilmelidir. Y kuşağının, teknolojik ve kültürel değişime uyumu, inovatif olması ve bu yüzden de dünyayla ve insanlarla doğal bir etkileşim içinde olması, değişime, kendilerini gösterme fırsatına ve yaratıcılığa çok hevesli olması yaşamın her alanında gelişimi sağlar.

Apolitik olarak sürekli eleştirilen ancak son yıllarda hem ülkemizde hem de dünyada yaşanan birçok toplumsal hareketin içerisinde olan Y Kuşağı mensupları için artık bu tanımlama geçerliliğini kaybetmek üzere. Geleneksel yapıları sorgulayan, özgürlükçü yapıları ile insan hakları için dünyanın bir ucundan diğer ucuna internet yoluyla imza toplayan bir nesil var artık. Bu kuşağın mensupları diktatörlük rejimlerine karşı çıkmakta, yasaklarla değil ufkunu açan siyasetçilerle yönetilmeyi talep etmektedirler. Digital dünyanın ulusal ve uluslararası sınırları kaldırdığı bir dünyada bireyler kendisine "nasıl yaşaması, nasıl düşünmesi, nasıl davranmasını" söylemeyecek liderler istemektedirler.

Yaşadığımız postmodern çağda küreselleşme ile birlikte teknolojik gelişmelerin hayatımızı adeta esir aldığı bir süreç geçirmekteyiz. İnsanlığın bu değişim tufanı dışında kalması mümkün değildir. Kendileri ve toplumları için doğru araçları geliştirenler bu değişim tufanı karşısında hem kendileri hem de toplum adına avantajlı olacaklardır. Değişimin en temel unsuru her dönemde olduğu gibi bu dönemde de insandır. İnsanı esas almayan hiçbir değişim veya anlayış ayakta kalamayacaktır. Dünya nüfusunun büyük bir bölümüne sahip olan, ülkemizde de sayıları 25 milyonu aşan bir kitle olan Y Kuşağı'nı anlamak bu bağlamda çok önemlidir. Çünkü bu kuşak ülkenin geleceğini belirleyebilecek bir potansiyele sahiptir. Sadece demografik anlamda genç olmalarından değil, diğer kuşaklara nazaran daha güncel ve vizyoner olmalarından da kaynaklanan potansiyele sahiptirler. Bu potansiyeli yaşama geçirmek için destek görmeleri, yenilikçi fikirler üretmeleri için teşvik edilmeleri durumunda özgün duruşları ile daha yaratıcı ve üretken olabileceklerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağırır, Bekir. "Y Kuşağının Özellikleri Teknolojik Gelişmelere Paralel", <http://www.bersay.com.tr/tr/musterimiz-deloitte-egitim-vakfi.aspx> (erişim tarihi; 06.05.2014)
- Alemardoğlu, Ayça (2005). "Bir İmkan Olarak Gençlik", İstanbul: Birikim Dergisi, S.196, ss: 21-29.
- Altuntuğ, Nevriye (2012). "Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili", Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 4, S.1.

- Anıck, Tolbize, Generational Differences in the Workplace, University of Minnesota, Research and Training Center on Community Living, s.1-25.
- Atabek, Erdal (2003). *Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik*, İstanbul: Alkim Yayınevi, s. 29.
- Ceylan, Ali (2014). "X ve Y Kuşağı Öğretmenlerinin Liderlik Algıları; Fatih ilçesi İlköğretim Okullarında Bir Uygulama", Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Cengiz, Çatalkaya. "Y kuşağı ve İnsan Kaynakları", <http://www.yetenekvekariyer.com/y-kusagi-ve-insan-kaynaklari/> (erişim tarihi 12.04.2014)
- Çebi, Sezgin-Akıllı Y. Şahin (2011). "Türkiye'de Gençliğin İnternet Üzerinden Katılımı Özelinde Genç Siyasallığı ve Müzakereci Demokrasi", *Katılımın "e-hali"*, der. Aslı Telli Aydemir, Alternatif Bilişim, 198-232, s. 216.
- Çakıroğlu, Aslı-Krespi RİTA (2013). "Ben Nesli Sokakta", İstanbul: Panaroma Kadir Has Dergisi, S.11, s.20-22.
- Çamsarı, Ulaş (2013). "Z Kuşağı Çocukları", <http://www.blog.ulascamsari.com/2013/07/dijital-nesil-z-kusagi-nedir/> (erişim tarihi: 23.04.2014).
- Eminoğlu, Sibel, "Y Kuşağı", Yeni Asya Gazetesi. http://www.yeni-asya.com.tr/haber_detay2.asp?id=64162 (erişimtarihi:05.05.201).
- Gordon, Marshall (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akinhay-Derya Kömürücü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gönen, E. Duru, "Y Kuşağını Anlamak", Cumhuriyet Gazetesi, 09.06.2013 (erişim tarihi: 09.05.2014).
- Lower, Judith (2008). "Brace Yourself Here Comes Generation Y", *Critical Care Nurse*, 28 (5), ss. 80-85.
- Lüküslü, Demet (2013). *Türkiye'de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lüküslü, Demet (2010). "Gençlerin Siyaset Algıları ve Deneyimleri: Yeni Bir Siyaset ve Örgütlenme Modeli Üzerine Düşünmek", der. Cemil Poyraz, *Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözümler Önerileri*, İstanbul: Tüses Yayınları, ss.198-190.
- İzmirlioğlu, Kerim (2008). "Konumlandırmada Kuşak Analizi Yardımıyla Tüketici Algılarının Tespiti: Türk Otomotiv Sektöründe Bir Uygulama", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kılıç, B. Sena, XYZ Kuşağı, Yeni Şafak Gazetesi Pazar Eki, 15.12.2012.
- Kozanoğlu, Hayri (2008). *Neoliberalizmin Gerçek 100'ü*, İstanbul, İletişim Yayınları, S. 203.
- Kuran, Evrim, "Bir Kuşağı Anlamak", Martı Dergisi, İstanbul Aralık 2013, Sayı: 3.
- Kuran, Evrim, "X+Y Kaç Bilinmeyenli Denklem", <http://evrimkuran.com/yazilarim> (erişim Tarihi:07.05.2014)
- Kyles, Dana. (2005), Managing Your Multigenerational Workforce, *Strategic Finance*, Volume: 87, Issue: 6.
- Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5367eee6dd2023.09866112
- Önder, D. Güneş (2012). "Kuşak Değişiminin Profesyonel Yaşama Etkisi", 13. Uluslararası Proje Yönetim Kongresi, İstanbul.
- Özer, S. P., Eriş, D. E.; Özmen, T. N.Ö. (2013), "Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine Yönelik Emik Bir Araştırma", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 38.
- Özen, Yunus, Y Kuşağını Anlamak, <http://www.yunus.gen.tr/y-kusagini-anlamak/> (erişim tarihi: 07.05.2014)
- Martin, C. A. (2005). From High Maintenance to High Productivity, *Industrial and Commercial Training*, Vol.37, No.1, 39-44.

- Mengi, Zeynep, "İş Başarısında Kuşak Farkı" <http://www.kigem.com/is-basarisinda-kusak-farki.html>. (erişim tarihi: 07.05.2014)
- Miller, R. ve L. Washington (2012). "Consumer Behaviour", Richard K. Miller & Associates.
- Salahuddin, M. M. (2010). "Generational Differences Impact On Leadership Style and. Organizational Success", Journal of Diversity Management, Vol.. 5, No:2.
- Tay, Angelina, (2011). "Managing Generational Diversity at the Workplace: Expectations and Perceptions of Different Generations of Employees", African Journal of Business Management, 5 (2): 249-255, s. 252.
- Türk, Aycan (2013). Y Kuşağı, İstanbul, Kafe Kültür Yayıncılık, s. 29.
- Türkmenoğlu, İdil, "İş Hayatı Penceresinden Y Kuşağı'na Bakış", www.kalid.org.tr/.../25042011_%20Y_Kusagi_%20idil_Turkmenoglu_ (erişim Tarihi:07.05.2014).
- Twenge, M. Jean (2009). *Ben Nesli*, İstanbul Kaknüs Psikoloji Yayınları.
- Ülker, Halil (2013). "Y Kuşağında Neyin Nesi", *Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Ankara, No:1395,
- Williams, K. C. ve R. A. Page, (2011). "Marketing to the Generations", Journal of Behavioral Studies in Business, Vol.3,s.1-17.
- Yentürk, N., Kurtaran Y., Nemitlu G. (2008). *Türkiye' de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, Özlem. "Y Kuşağı'nın internet yaşağına tepkisi ne olur?" (erişim tarihi: 07.05.2014).
- Zempke, R., Raines, C., Filipczak, B. (2013). "Generations at Work: Managing the Clash of Boomers, Gen Xers, and Gen Yers in the Workplace, Publisher: AMACOM Books.
- Ayna: Onlar Y Kuşağı, Ipsos Kalitatif Araştırmalar, 2012, Erişim Tarihi: 12.04.2014, <http://www.ipsos.com.tr/node/945>
- İSMMM-Türkiye'nin Yaratıcı Geleceği/Y Kuşağı raporu, 2013.
- Millward Brown Research, Y Kuşağı İnovasyon Araştırması, Deloitte Eğitim Vakfı, 2013, http://www.deloitteegitimvakfi.org.tr/User Files/Documents/Y_Kusagi_Inovasyon.pdf (erişim tarihi. 06.05.2014).
- Türkiye'de Y Kuşağı'nın Özellikleri ve İstatistikler, <http://eticaretmag.com/turkiyede-y-kusagi-ozellikleri-istatistikler/> (erişim tarihi: 07.05.2014).

OSMANLI'NIN SON DÖNEMİNDE GENÇLİĞİN SİYASİ EYLEMLERİ “GENÇ OSMANLILAR”

Cüneyt MUMCU*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin son dönemi diye ifade edebileceğimiz son yüzyıl, gerek devlet bürokrasisi bakımından gerekse devlet dışında gelişen ve Batı kaynaklarından etkilenen Osmanlı aydın kesimi tarafından sürdürülen yenilenme, gelişme, Batılılaşma gibi eylemlere ve çok yönlü birtakım reformlara sahne olmuştur. Çeşitli sebeplerle Batı kaynaklarını detaylı inceleme fırsatı bulan ve özellikle Fransız Devrimi'ne zemin hazırlayan Aydınlanma Çağı düşünürlerini ve siyasi yapısını yakından takip eden bir Osmanlı aydın grubu, 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'ni içinden bulunduğu siyasi darboğazdan kurtarmak ve Osmanlılık, Batıcılık, Türkçülük gibi birtakım siyasi ve toplumsal ideolojilerle yeni bir düzen kurmak amacıyla siyaset sahnesine dahil olmuşlardır.

Bu aydın grubun temelde yapmak istediği şey, kendi siyasi ideolojilerini kullanarak Osmanlı Devleti'ni yeniden ihya etmek, ancak bunu yaparken mümkün olduğunca Batılı çağdaşları olan aydınların fikirlerinden ve yine batıdaki siyasi gelişmelerden hareketle monarşik bir yapıdan cumhuriyetçi bir yapıya geçilmesini sağlamaktır.

Bu aydın grubunun içerisinde meşruti yönetimin kurulmasında ve belki de 20. Yüzyıl'da Türkiye Cumhuriyeti fikrinin oluşmasında büyük rol oynamış ve genellikle Osmanlılık ya da Osmanlı milliyetçiliği fikriyle hareket eden ancak diğer yandan Batı'daki sosyal, siyasal, ekonomik ve bilimsel gelişmeleri Osmanlı toplumuna adapte etmeye çalışan Genç Osmanlılar en önemli örgütsel yapılardan birini oluşturmaktadır. Türk tarihinde gençlerin siyaset sahnesinde bu denli yoğun görülmesinin temelleri o dönemde ve Genç Osmanlılar sayesinde atılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Genç Osmanlılar, Osmanlı aydını, Osmanlılık, Osmanlı milliyetçiliği, Meşrutiyet

* Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Bölümü.

THE POLITICAL ACTIONS OF YOUTH IN THE LAST PERIOD OF OTTOMAN YOUNG OTTOMANS**ABSTRACT**

The last century which can be expressed as the late Ottoman period, has been scene for some sophisticated reforms and events like regeneration, development and Westernization that were maintained by the Ottoman intellectuals who were impressed by Western sources and those events were developed by both the state bureaucracy inside and the affects coming from outside. The Ottoman intelligentsia group who had a chance to analyze Western sources in detailed for various reasons and who was closely following the political structure and thinkers of Enlightenment Age which led especially to French Revolution, entered to the politics to save The Ottoman Empire from the political strait it is in and to set up a new regime with some political and social ideologies like Ottomanism, Westernism and Turkism.

The thing what this intelligentsia group basically want to do is to rejuvenate The Ottoman Empire by using their own political ideology. They also aim to ensure the transition from monarchic structure to republic system with reference to the thoughts of intellectuals who has Western contemporaries and with reference to the political developments in West.

Young Ottomans which have played a crucial role in establishing the constitutional regime and may be also in forming the idea of Republic of Turkey in 20th century, constitute one of the most important organizational structures in this intelligentsia group. They were generally acting with the ideology of Ottomanism or Ottoman nationalism but on the other hand, trying to adapt social, political, economic and scientific developments of West to Ottoman society. The most significant effect on youth to involve in political arena in Turkish history in such an intense way was by the means of Young Ottomans.

Key Words: Young Ottomans, Ottoman intellectual, Ottomanism, Ottoman nationalism, constitutionalism

Osmanlı Aydını Kimdir?

Osmanlı aydını, Batı entelektüelininkinden çok farklı koşullar içinde ve Batı'dakinden farklı bir görevle ortaya çıkmıştır. Batı'da coğrafi Keşifler'in ve dolayısıyla Rönesans ve Reform'un bir sonucu olan Aydınlanma döneminin ürünü olduğunu gördüğümüz entelektüel, her şeyden önce aydınlanan insandır. Coğrafi Keşifler'in getirdiği düşünce ürünleri sayesinde, sorgulamayı, araştırmayı ve incelemeyi esas alan ve bu bilgiler ışığında öncelikle kendisin, sonra da çevresini aydınlatan bir insan modelidir. Osmanlı'da ise Tanzimat dönemiyle ortaya çıkmaya başlayan tür aydınlatandır. Yani Batılı entelektüel sürekli bir öğrenci, Osmanlı aydını ise, müfredat programı ve içeriği Batı'dan aktarılan, sürekli bir öğretmen olmuştur. Bu farklılıkları doğuran temel olgular, Osmanlı devlet düzeni, İslamî ilim anlayışı ve Batılılaşma'dır. (Mumcu; 2007: 32).

Bu durumda, ilmin tamamen ilmiye sınıfına ait bir alan sayılması, ilmiye sınıfı ile askerî-bürokratik sınıf arasında herhangi bir karşılıklı etkinin ve geçişin engellenmesi nedeniyle Osmanlı'da Batı'da olduğu gibi, dinsel alan-dinsel alandan olmayan zıtlaşması yaşanmamıştır. Diğer yandan Osmanlı'da, askerî-bürokratik kesimin eğitimi tamamen pratik olduğundan, bu durum batı tipi bilimsel bir devrim ortaya çıkmasını engellemiştir.

Osmanlı aydınına üreten olgu, Batılılaşma olmaktadır. Osmanlı aydınına üreten Batılılaşma hareketi, Batı entelektüelini üreten burjuvazi hareketi olan Aydınlanma hareketinin tersine,

pratik nedenlerden kaynaklanmaktadır (Mumcu; 2007: 33). Osmanlı batılılaşması kendiliğinden bir hareket değildir; askerî alanda Batı karşısında geri kaldığını görmeye başlayan merkez yönetimin giriştiği islahat projesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı Batılılaşması'nın esas amacı, ileriye gitmek değil, mevcut durumu sürdürebilmektir. Bu bağlamda Batılılaşma, hem Batı'ya karşı direnebilmenin, hem de iç düzeni koruyabilmenin bir aracı olarak kurulmuşken, yan ürün olarak da Osmanlı aydınını yaratmıştır. Osmanlı aydını, ortaya çıkışından sonuna kadar devletin içinde olmuş, Batılılaşmayı hararetle savunmuş ancak Osmanlı bağlamı içinde muhafazakar olmak zorunda kalmıştır (Mardin; 1992: 95).

Osmanlı Aydını'nın Karakteristik Özellikleri

Osmanlı aydını, Batı entelektüelinin tersine, bir sınıfın ürünü olarak ortaya çıkmamıştır (Mumcu; 2007: 34) Bunun aksine, Osmanlı aydını, bir sınıfın sözcüsü görevini üstlenmekten öte, sınıflar üstü bir yapıya sahip olmuştur. Osmanlı aydını, halk için yaptıklarını, hep halka rağmen yapmıştır.¹

Osmanlı aydını, genelde Batı aydını gibi entelektüel ürünler vermemiştir. Bunun yanı sıra günün ve dolayısıyla devletin kurtarılması konusunda Batılı aydınlardan daha fazla fikir ileri sürmüştür. Bu Osmanlı aydınının en karakteristik özelliğidir. Osmanlı aydınının varlık nedeni Devlet-i Âliyye'nin kurtuluşudur. Osmanlı aydınının Tanzimat'la başlayan serüveninde, yegane amacı Osmanlı Devleti'ni ihya etmek olmuştur. "Osmanlı aydınının tarihi, bir düşünce-eylem tarihi olmak yerine, yalnızca bir eylem tarihi olarak ortaya çıkmaktadır." (Kılıçbay; 1985: 58)

Osmanlı aydını, hiçbir zaman, bireysel hakların hak olduğunu kabul etmemiş ve bu nedenden ötürü imtiyazlar peşinde koşmuştur. Tanzimat Fermanı da dahil, Osmanlı'nın yıkılışına kadar olan bütün hak belgeleri, aslında bu hakların insanın doğal hakları olduğundan hareketle değil, hakların tek sahibi olan padişahın, halka verecek olduğu birtakım imtiyazlar olduğu yolundan hareket etmiştir.²

Osmanlı Aydınının Batı Entelektüeli'nden Farkları (Balci; 1999: 219)

- Batı aydını, yükselen burjuvazinin 18. yy'dan itibaren olan tarihi içinde onun sözcüsü ve ideoloğu olmuştur. Batı entelektüeli bu çıkışından itibaren mevcut iktidarlarla zıtlama içinde olmuştur. Osmanlı aydını ise Osmanlı'da herhangi bir sınıfsal yapı olmadığı için herhangi bir sınıfın sözcüsü değildir (Mumcu; 2007: 34).

- Batı aydını, devletin dışında ve devlete muhalif olmuştur. Osmanlı aydını ise, devleti tarafından sürgüne gönderildiğinde bile devletin içinde olmuş ve devletin geleceği için çalışan

¹ Bu durum, Türk toplumunun genelinde olan bir durumdur. Aydın kesim, yani bilginler, alimler ve buna benzer sıfatlarla adlandırılan kişiler, tarihte hep kurtarıcı ve kahraman olmuşlardır. Bunun en önemli nedeni Türk devletlerinde ortaya çıkarılmaya çalışılan sınıfsız toplum, devletçi toplum anlayışıdır. Sınıfsız toplum yaratmayı, sadece Osmanlı düşünmemiş, tarihteki diğer Türk devletleri de, daha önce belirttiğimiz yönetim sistemi nedeniyle, sınıfsız bir toplum amaçlamıştır. Devletçi toplum fikri de, sınıfsız toplumun bir uzantısıdır. Halk devlet için vardır ve devlet de halk için vardır. Ancak, devletin ya da devletin başındakinin yaptığı çoğu zaman doğru olduğundan halk, apolitiktir. Yönetime aktif ya da pasif olarak katılmak gibi bir amacı olmamıştır. Halk, genel olarak böyledir. Devleti kurtaran bir kahraman bekler. Bu kahraman, kahraman olana dek halk tarafından birçok suçlamaya tabi tutulur. Ama daha sonra, halkın sevgilisi haline gelir.

² Tanzimat döneminin büyük tarihçisi Cevdet Paşa, Fransız Devrimini, hükümdarın, "hükümet-i mutlak"ına karşı bir hareket olarak görmüştür.

bir insan olmuştur.³

- Batı aydınının temel fonksiyonu düşünce ve çözüm üretmek olmuştur. Osmanlı aydını ise düşünce üretmemiş, bunları Batı'dan aktarmıştır. Ancak Osmanlı aydınının bu aktarımı, sadece aydınlar arasında kalmış, halka yansıtılmamıştır.

- Batı aydını öğrenmeye yönelik, Osmanlı aydını ise öğretmeye yönelik olmuştur.

- Batı aydını halkla zıtlaşmamıştır. Aksine çoğu zaman halktan destek görmüştür. Osmanlı aydını ise halkla zıtlmıştır. Halktan uzaklaştıkları için, yaptıkları hiçbir zaman halk tarafından benimsenmemiştir.

Osmanlı Aydınlarının Batı'dan Etkilenme Nedenleri

Osmanlı Aydınları yapmayı amaçladıkları ve yaptıklarıyla Batı'yı tamamen yanlış anlamışlarsa da, fikir açısından ve bu fikirler aracılığıyla Batı'da gelişmekte olan yeni düşünsel ve siyasal hareketlerden çok fazla etkilenmiştir. Daha önce ifade edildiği gibi, Batı'daki fikirleri alarak bunu Osmanlı siyasal yapısına entegre etmek ve devleti ihya etmek dışında çok radikal bir amaçları olmamakla birlikte düşünsel yapı itibarıyla ulusçuluk, cumhuriyetçilik, milliyetçilik gibi fikir akımlarından yoğun bir şekilde etkilenmişlerdir. Bu etkileniş; Fransız Devrimi'nin dünya üzerinde etkisini gösterdiği andan itibaren başlar ve şu kaynaklarla ortaya çıkar: (Mumcu; 2007: 35)

Avrupa Başkentlerine Gönderilen Elçiler

Osmanlı Devleti, XVIII. yy. başlarına kadar İslami siyaset geleneği nedeniyle Avrupa'da herhangi bir daimi elçilik kurmamıştır. Ancak özellikle II. Viyana Kuşatması'ndan sonra gelişen olaylar hakkında yeterli bilgi alınamayışı ve sonrasında Fransız Devrimi ile başlayan süreç nedeniyle Osmanlı devlet adamları dış politikalarını İslami teamüllere uygun olarak yürütmekten vazgeçmek zorunda kalmışlardır (Saray; 2000: 1203).

Bunun dışında, Osmanlı Devleti, Batı'daki yenilikleri takip etmeye başlayınca, yani Batı'dan geride kaldığını fark edince, uzun zamandır yapmadığı aslında bu anlamda hiç yapmadığı bir eylemi gerçekleştirmiştir. Avrupa başkentlerine gönderilen elçiler sadece diplomasi alanında değil, aynı zamanda o ülkelerin durumunu öğrenmek için gönderilmiştir. Bu durum, Lale Devri'nin yeni bir hayat anlayışının Osmanlı toplumuna uygulanma teşebbüslerinden biridir. Bu zamana kadar Avrupa'ya, genellikle yabancı devletlere gözdağı vermek, devletin ne kadar güçlü olduğunu kanıtlamak, dış ülkelerdeki kralları hesaba çekmek gibi nedenlerle gönderilen elçiler, artık sadece siyasî amaçlı değil aynı zamanda kültürel amaçlı olarak da gönderilmeye başlanmıştır. Bu elçilerin normal görevleri dışında, Avrupa Medeniyeti hakkında bilgi vermeleri, bunlardan ülke kalkınması ve eğitim ile ilgili, uygulama olanağı olan bazı hususların yazılıp bildirilmesi istenmiştir.

Bu gibi nedenlerle; Osmanlı Devleti XVIII. yy. sonlarına doğru, Avrupa'nın belli başlı merkezlerinde sürekli elçilikler kurmaya başlamıştır. Bu elçiler, gittikleri ülkelerde edindikleri izlenimleri sefaretname olarak yazmışlardır. Bu sefaretnameler, sadece gönderilen elçileri değil, Osmanlı münevver kesiminden insanları da etkilenmiştir.

³ Merkezi yönetime karşı muhalefet eden Namık Kemal, bir yazısında, basın üzerine sıkı kısıtlamalar konulması gerektiğini savununca, terfi ettirilerek, 24 Mart 1867'de Erzurum vali muavinliğine tayin edilmiştir. (Yazıcı; 2002: 78)

Osmanlı Devleti, Avrupa başkentlerinde kurduğu bu elçiliklerle, Avrupa ülkelerinin siyaseti ve diplomasisi hakkında bir bilgi edinmişlerdir. Ayrıca, Avrupa ülkelerinde meydana gelen müspet gelişmeleri de Osmanlı Devleti'nde uygulamaya çalışmışlardır.

Batı'da Kullanılan Matbaanın Ülkeye Getirilmesi

Matbaanın Osmanlı'ya getirilmesi, şekilden çok içerik olarak, yani mantıksal olarak önem taşımaktadır. Batılı entelektüeller tarafından yazılan birçok kitap ve makale, matbaanın ülkeye girmesinden sonra, Osmanlı Türkiye'sinde basılmış ve birçok aydın tarafından bu eserler okunmuştur. Bu eserlerin okunması, Avrupa'daki gelişmelerin Osmanlı müellifleri tarafından öğrenilmesine yol açmıştır.

Batı'dan Gelen Elçiler

Klasik dönemde Osmanlı Devleti'nin diğer ülkelerde elçilik kurmaması gibi, yabancı ülkelerin de elçileri Osmanlı Devleti'nde daimi temsilcilikler kurmamış, kuramamıştır. Bu dönemde gelen elçiler, genellikle siyasî, icazet alma ve yardım isteme amaçlı olarak gelmiştir.

Ancak, duraklama dönemine girdikten sonra ve özellikle Batı'yla yapılan savaşlarda büyük yenilgiler alınmaya başlanınca, elçilerin geliş amacı değiştiği gibi, onlara gösterilen tavırda da değişiklikler oldu. Elçilerin bir kısmı Osmanlı Devleti'ne yapılması gereken ıslahatlar konusunda danışmanlık rolü üstlenirken, büyük bir kısmı siyasî amaçlı gönderilen ve kaybedilen savaşlar sonrasında Osmanlı Devleti'ne bazı zorunluluklar koymak için gelmiştir. Ancak her iki tür elçi de, Osmanlı aydınlarının ve özellikle Tanzimat aydınlarının etkilenmesine yol açmıştır.

II. Abdülhamit Dönemi

Tanzimat ıslahatlarının ana teması olan idarî merkezileşme, ancak Abdülhamit döneminde imparatorlukta haberleşme araçlarındaki çarpıcı gelişme sayesinde gerçekleştirilebilmişti. Bu araçların en önemlisi telgraftı. İstanbul'u Avrupa sistemine bağlayan ilk telgraf hatları Kırım Savaşı sırasında döşenmiş ve Abdülhamit döneminde hızla yayılarak her taşra kentine ulaşmıştı. Bu sayede merkezi hükümet ilk kez taşradaki memurlarıyla haberleşme ve onları denetleme olanağını sağlamıştı (Zürcher; 1999: 116).

II. Abdülhamit, Genç Osmanlıların desteği ve Meşrutiyet'in ilanını teminatıyla tahta çıkmıştır (Mumcu; 2007: 40). II. Abdülhamit Meşrutiyet padişahıdır ve ilk işi anayasa hazırlıklarının tamamlanmasını sağlamak ve Meşrutiyeti ilan etmek olmuştur. Anayasa hazırlıklarında padişah otoritesi ve merkeziyetçi tavrını koymuş ve 113. maddeye koyduğu ilavelerle kontrolü sağlamıştır.⁴ Bu maddenin vermiş olduğu yetkiyi II. Abdülhamit hemen Meşrutiyetin ilanını takiben kullanmıştır. Halkın Mithat Paşa ve Genç Osmanlılar lehine gösterilerinden rahatsız olmuştur. Ziya Paşa Suriye Valiliği ile, Mithat Paşa yurt dışına sürgünle, Namık Kemal ise önce tutuklanarak daha sonra da Midilli'ye sürgünle İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. II. Abdülhamit, Kanun-ı Esasî'den aldığı yetkiyle merkeziyetçi bir devlet yönetimi sağlamak için; sürgünler, hafiyecilik ve basın sansürü uygulamalarına başvurmuştur (Zürcher; 1999: 116).

"Basın, Abdülhamit döneminin hem Tanzimat'ın bir devamı hem de geçmişten bir kopuş olduğunu gayet açık bir şekilde ortaya çıkaran bir alandır." (Zürcher 1999: 119) Gazeteler, 1860'ların öncü çabalarıyla kıyaslanırsa, daha profesyonelce hazırlanıyor ve daha büyük bir

⁴ 113. Madde, padişaha, "hükümetin emniyetini ihlal ettikleri", bir polis soruşturması sonucu anlaşılanları sürgüne gönderme yetkisi veriyordu. Bu madde, kişi güvenliğini kökünden sarsmaktadır.

kitleye ulaşıyordu. Ne var ki, 1888'den itibaren, siyasal konuların, özellikle de liberalizm, milliyetçilik ve meşrutiyetçilikle ilgili herhangi bir şeyin tartışılması kesin olarak yasaklanmıştı. Bunun en önemli nedeni, daha önce Sultan Abdülaziz'i daha sonra da V. Murat'ı tahttan indiren fikirleri susturmaktı (Mumcu; 2007: 41).

Kendisinin de tahttan indirilebileceği kuşkusunu ve karışanı olmadan kendi işini kendi yönetme arzusu, yıllar içinde tuhaflik boyutlarında bir korkuya dönüşmüştü. Sonuç, padişahın, kendi kurduğu ve her kademededen insanın başkalarının faaliyetlerini haber vermeye teşvik edildiği ülke içi bir hafiyelik ağına gitgide daha fazla bel bağlaması oldu. Abdülhamit'in Yıldız Sarayı arşivlerinde on binlerce jurnal birikti (Zürcher; 1999: 121).

Ancak, Abdülhamit'in en büyük zayıflığı, kendi geliştirdiği eğitim kurumlarından çıkmış yeni bürokrat ve subay kuşaklarına, yani Osmanlı Aydını'na sadakat duygusu aşıl原因amamış olmasıdır. "Mülkiye ve Harbiye'de eğitim gören yeni kuşaklar, hem liberal ve anayasal düşüncelerin hem de kitaplarını gizlice okuyup, tartıştıkları Yeni Osmanlıların Osmanlı yurtseverliğinin etkisinde kalıyorlardı." (Zürcher; 1999: 130)

Yurtdışına Sürülen veya Yurtdışına Kaçan Osmanlı Aydını

Gerek Abdülaziz döneminde ve gerekse II. Abdülhamit döneminde sürgüne gönderilen ve özellikle Avrupa'ya kaçan aydınlar, Batı'dan en fazla etkilenen aydınlar olmuştur. Batı'nın düşünce ve yaşantı tarzıyla yakından tanışan bu aydınlar, Avrupa'da, yabancı diller öğrenerek, Fransız Devrimi'ni ortaya çıkaran düşünürlerin kitaplarını okuma fırsatı buldular.

Genç Osmanlılar Kimlerdir?

Genç Osmanlılar, devletin üst kademesinde görevli bürokratik aydınının ortaya koyduğu Tanzimat'a tepkiyle ortaya çıkmışlardır. Genç Osmanlıların ortaya çıktığı 1860-1870 dönemi siyasî ve fikrî faaliyetlerin daha değişik yönde geliştiği bir ortamı ifade eder. I. Jöntürk hareketi bu devirde kendisini göstermiş, tesirleri silinmeyen izler bırakarak yerini yavaş yavaş II. Jöntürk hareketine bırakmıştır. Batılı manada Osmanlı aydınınının ortaya çıkmaya başladığı dönem de bu dönemdir. Bu dönemin olayları Genç Osmanlıların yazılarının ana temasını oluşturacaktır (Mumcu; 2007: 44).

Genç Osmanlıları Meydana Getiren Ortam

Küresel Etkiler

Doğrudan Genç Osmanlılar'ın ortaya çıkışında etken olmamakla birlikte, özellikle Fransız Devrimi ile zirveye çıkan Batı'daki siyasal ve sosyo-ekonomik değişiklikler Osmanlı Devleti'ni yakından etkilemiş ve bu da Osmanlı Devleti'nin Batı'dan geride kalmasıyla birlikte bazı Osmanlı aydınlarının devleti kurtarmak gayretini beraberinde getirmiştir.

Önceleri bu etkilenişin sonucu olarak devletin bürokrat kademesinde bir dizi ıslahatlar gerçekleştirilmiştir. Ancak bu ıslahatların merkezi, genellikle yapılan savaşlardaki mağlubiyetlerin artması nedeniyle askeri alanda ortaya çıkmıştır.

Mağlubiyetlerin artması, merkezi idarenin taşrada zayıflaması, devletin ana mali kaynaklarının azalması vb nedenler Osmanlı bürokratlarını ıslahat yapma yoluna itmiştir.

Bu ıslahatların eğitime yönelik olanları bürokrat olmayan Osmanlı aydınınının ve sonrasında da Genç Osmanlılar'ın ortaya çıkmasında büyük önem taşımaktadır.

Paşa Konakları

Zamanın birer ilim ve kültür topluluğunu oluşturan bu paşa konaklarında Genç Osmanlıların esas davalarını teşkil eden Meşrutiyet rejimi fikirleri rahatça konuşuluyordu. Bu konaklar:

- Taşkasap'ta Sami Paşa konağı,
- Vezneciler'de Suphi Paşa konağı,
- Kurbağalidere'de Veliht Murat Efendi köşkü,
- Yeniköy'de Sağır Ahmet Bey yalısı⁵,
- Paris'te Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa konağı,
- Bayezit'te Mithat Paşa konağı,
- Vefa'da Hacı Ahmet Efendi konağı (Kuntay; 1944: 292)

Meşrutiyet fikrinin rahatça konuşulmasının yanı sıra, aynı zamanda bu konaklarda, birçok hareketin planları da yapılmıştır. Örneğin, Sultan Abdülaziz döneminde Veliht Murat'ın Kurbağalidere köşkünde ve Sultan Abdülhamit döneminde Mithat Paşa'nın Bayezit'teki konağı, dönemin padişahlarının tahtlarından indirildiği ihtilallerin planlandığı yerlerdi. (Yazıcı; 2002: 50).

Basın

Genç Osmanlıların ortaya çıkışında ilk ve en önemli tesir 1860'da başlayan basın faaliyetidir. İlk özel ve Türkçe gazetesi 1860 yılında Şinasi ve Agâh Efendi tarafından çıkartılan Tercüman-ı Âhval olmuştur. Şinasi daha sonra bu gazeteden ayrılarak 1862 yılında Ahmet Vefik Paşa ile birlikte Tâsvir-i Efkâr'ı çıkartır (Tanpınar 1956: 224) Her iki gazetede, ülkede önemli sayılabilecek bir kamuoyu oluşturmuştur (Yazıcı 2002: 51). Özellikle Tâsvir-i Efkâr, dış politikadan eğitime, ziraatten dile ve maliyeye kadar her konuyu ele almış ve her zaman Bab-ı Âli'ninkiyle bağdaşmayan yeni çözümler önermiş ve hataların ısrarla üzerine gitmiştir. Eleştiriler yüksek bürokrasiyi hedef almış, padişaha yöneltilmemiştir. Özellikle sadrazam ve nazırların kişisel ve keyfi davranış ve politikaları hedef alınmıştır.

Şinasi gazeteciliğe önderlik etmiş, basın hayatına hareket getirmişti. Fakat basın etkili bir güç haline geldiği zaman Tâsvir-i Efkâr'ı Namık Kemal'e bırakıp Avrupa'ya gitmiştir.⁶ Bu arada Ziya Paşa Tercümân-ı Âhval ve Tâsvir-i Efkâr'da makaleler yazmaya başlar (Özer; 1973: 13).

Genç Osmanlılar yayınlarında azınlıkların isyan faaliyetlerini, eyaletlerde meydana gelen ayaklanmaları, devletin aldığı tedbirleri halka duyuruyordu. Diğer taraftan Avrupa'da parlamentoların çalışması, milletvekili seçimi, meclis kontrolü, hükümetlerin seçimle değiştirilmesi gibi konularda yoğun haberler veriyordu. Bu sayede batı siyasî kurumları halk tarafından da biliniyordu. (Koloğlu; 1993: 179).

Genç Osmanlılar, gazete ve dergilerinde, sadece Osmanlı'da yaşanan olayları değil, aynı zamanda, Avrupa'daki örnekleri de dile getiriyorlardı. Bu durum, halkın ve özellikle Osmanlı aydını olma yolunda olan gençlerin, Batı'dan etkilenişini hızlandırmıştır. Geleceğin birçok Osmanlı aydını ve reformcusu, bu gazetelerde yayınlanan, Ahmet Cevdet Paşa, Namık Kemal,

⁵ Sağır Ahmet Bey yalısı, Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin kuruluş faaliyetlerinin gerçekleştiği konaktır.

⁶ "Şinasi basın hayatında olsun, birinci Jöntürk fikri yapısında olsun sembolik bir etki yaratmıştır." (Yazıcı 2002: 51)

Şinasi, Ali Sûavi gibi yazarların makalelerinden yoğun bir şekilde etkileniyorlardı (Mumcu; 2007: 46).

Genç Osmanlıların ortaya çıkmasında Batı'da yayınlanan gazete ve dergilerin de payı büyüktü. Özellikle III. Selim ve II. Mahmut döneminde Fransızca öğrenen, birçok aydın, Avrupa'da yayınlanan gazeteleri yakından takip ediyor ve Avrupa'da yaşanan gelişmeler koşut olarak, kendi ülkesindeki durumu tartmaya çalışıyordu. Bu durum ilerleyen dönemde, birçok Osmanlı aydınının Avrupa'dan aldığı örnekleri Osmanlı'ya adapte etmeye çalışmasını da sağlamıştır.

Mason Locaları

Genç Osmanlılar için, içlerinde yüksek devlet yöneticilerinin de bulunduğu İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde yabancılar tarafından kurulan mason locaları da önemli yer tutuyordu. Avrupa'da eğitim görmüş bazı Ermeniler, 1861 yılında, Fransız Büyük Maşrıkına bağlı olarak İstanbul'da bir loca tesis etmişlerdi. Yüksek tabakadan birçok Türk'ün de katıldığı "Ser" adlı locanın üyeleri arasında, Abdülaziz devrinde iki kere sadrazam olan Keçecizade Fuat Paşa, Abdülaziz ve Abdülhamit döneminde yine iki kez sadrazam olmuş Mithat Paşa, 1877'de kurulan ilk Meşrutiyet'in ilk Mebusan Meclisi Reisi Ahmet Vefik Paşa sayılabilir. Türkiye'deki bu localar, Meşrutiyet rejimi kurulması adına Genç Osmanlılarla ortak faaliyette bulunmuşlardır (Mumcu; 2007: 48).

Mültecilerin Rolü

Yeni fikirlerin kamuoyuna yansımada Polonya ve Macaristan'daki ayaklanmalara katıldıkları için hükümetlerinin takibatından kaçarak Osmanlı Devleti'ne sığınan ve iade edilmeleri için İslamiyet'i kabul eden bazı mültecilerin de önemli rolü olmuştur. "Bu mültecilerin çıkardığı ve Fransızca olarak yayınlanan Courier D'orient Gazetesi, Osmanlı aydınlarının yazılarını yayınlaması, devlet yönetimini eleştirmesi ve Genç Osmanlı üyeleri arasında irtibatı sağlaması açısından büyük önem taşır." (Tevfik; 1974: 62-63)

Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin Kurulma Nedenleri

- Genç Osmanlılar Cemiyeti'ni kuracak olan aydınlar, II. Mahmut'un batılılaşma hareketine başladığı sırada veya Tanzimat Fermanı'ndan sonra doğmuşlardır. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nin Batı medeniyeti'ne en fazla yakınlaştığı bir döneme tanık olmuşlardır. Bu dönemde Batı'daki siyasî ve sosyal düşünceler memleketin genç aydınları arasında tanınmaya ve benimsenmeye başlamıştır.

- Basın faaliyetleri, Genç Osmanlıların ortaya çıkışında önemli bir rol oynamıştır. Genç Osmanlılar halka hizmet, halk tarafından anlaşılacak ve ona hitap etmek için gazeteyi kullanmışlardır. Gazete sayesinde bir kamuoyu oluşmuş; yurt içinde ve yurt dışında meydana gelen olaylardan toplum haberdar edilmiştir. Genç Osmanlıların muhalefet hareketinde en önemli güç basın olmuştur.

- Genç Osmanlılar, daha önce belirtildiği gibi Tanzimat ve Islahat Fermanı'nı ortaya atan yönetimdeki aydınlarla muhalefet olarak doğmuştur. Tanzimat ve Islahat Fermanı'nda geçen hükümlere göre yapılan ıslahatı yetersiz görüyorlardı. Bu durum, onların bürokratlara karşı eleştirilerinin en temel noktasını oluşturmuştur. Tanzimat bürokratlarını, yaşananların sebebi olarak görmüşlerdir.

- Genç Osmanlıların kurulmasını sağlayan diğer bir unsur da Osmanlı Devleti'nin du-

rumudur. XIX. yy aydını bu noktada devleti kurtarma, ihya etme ve eski gücüne kavuşturma rolünü üstlenmiştir.

- Genç Osmanlıların tepkilerinin oluşumunda diğer bir etken da aşırı Batılılaşma'dır. Osmanlı Devleti'nin dağılma devresinde hüküm sürmeye başlamış olan aşırı Batı hayranlığına ve taklitçiliğine karşıydılar. Bunun temelinde ise sosyal seferberci oluşları ve halk adına üst yönetim tabakasına tepkileri vardır.

- Genç Osmanlılar, şer'i şeriate uygun usul-i meşveret istiyorlardı. Genç Osmanlıları harekete geçiren en önemli husus bu meşrutiyet arayışlarıydı. Bu düşünceleri ileride Meşrutî Yönetim'in kurulmasında önemli bir neden teşkil etmiştir.

Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin Kuruluşu

Genç Osmanlılar "İttifak-ı Hamiyet" adıyla gizli olarak kurulmuş bir cemiyettir. 1865 Haziran'ında yapılan ilk toplantı, mutlakiyet idaresinin, meşrutiyet idaresine çevrilmesi için alınacak tedbirleri, yani bir İnkılap Cemiyeti kurmayı hedeflemektedir (Yazıcı 2002: 60). İlk toplantıda bulunanlardan Suphi Paşazade Ayetullah Bey yanında Carbonari İnkılap Cemiyeti ile Lehistan Gizli Cemiyeti'ne dair iki önemli kitap getirilmiştir. Cemiyet nizamnamesi Carbonari esaslarına göre düzenlenmiştir.⁷

Genç Osmanlıların da amacı; bir Osmanlı birliği kurmak ve bu birliğin -her ne kadar cumhuriyetçi olmasa da- meşrutî bir yönetim olmasıdır.

1867'de başarısız bir darbe girişiminden sonra Avrupa'ya kaçan bu radikaller orada "Genç Osmanlılar Cemiyeti" adı altında yeniden örgütlendiler. Cemiyet, 1871'de dağıldığı zaman, meşrutiyetçi mücadeleye ilk ivmeyi de kazandırmış bulunuyordu.

Fikirleri

Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin ana siyasi fikri Osmanlılık'tır. Dolayısıyla bu noktada tüm unsurları Osmanlılık çatısı altında birleştirme amacına bakıldığında eleştirdikleri Tanzimat bürokratlarıyla aynı görüşü benimsemektedirler. Osmanlı birliğinin Meşrutiyet idaresi içinde; hürriyet, adalet, eşitlik ilkeleriyle ve parlamenter sistemle sağlanacağını savunmuşlardır.

Genç Osmanlılar Meşrutiyet idaresini Osmanlılık fikrinin teminatı olarak görmüşlerdir. Vatan, Hürriyet, Terâkki, Meşrutiyet Genç Osmanlılar'ın ana fikirlerini oluşturmaktadır (Yazıcı; 2002: 100).

İslami siyaset teorilerinden ilham almışlardır. Kanun-i Esâsi'nin Şer'i hükümlere uygun yapılmasını, Osmanlı Devleti'nin çöküşünü şerîatten uzaklaşma olarak yorumlamışlardır.

İslâm'ın bozulmamış kaynaklarına geri dönme teşebbüsleri vardır. Şahsi hürriyetin en güçlü garantisi olarak Kur'an'ı görmüşlerdir (Mardin; 2013: 96).

Genç Osmanlılar'ın fikirlerini besleyen kaynaklardan bir diğeri de Batılı yazarların eserleridir. Montesquieu'nun hukukî, Rousseau'nun siyâsî, Smith ve Ricardo'nun iktisadî görüşleri teorilerinin alt yapısını oluşturmuştur (Lewis; 1996: 171).

Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin Programı

Cemiyetin program ve doktrini ile ilgili tam bir metne rastlanılmamıştır (Yazıcı; 2002:127).

⁷ "Carbonari (kömürçüler) İtalya'da Fransız Devrimi fikirlerinin etkisiyle kurulmuş, amacı; ulusal, cumhuriyetçi bir İtalyan siyasî birliği kurmak isteyen örgütlerin en ünlüsüdür." (Yazıcı; 2002:60-61).

Genç Osmanlılar'ın İttifâk-ı Hamiyyet olarak ilk teşkilatlanması sırasında Ebûzziya Tevfik programı şöyle özetlemiştir:

“Memleketten mutlakiyet idaresini, meşrutiyet idaresine çevirmek için hazırlanan Şeriât-ı idareyi, ki şimdi biz buna Kanun-ı Esâsi demekteyiz., milletin bir meşru talebi olmak üzere, muharremin on beşinde âdet olduğu üzere, Bâb-ı Âli'ye teşrifeden padişaha verecek bir istid'aya ilişik olarak takdim etmek ve onun kabul ve icrâası için Zât-ı Humâyun Hırkâ-i Şerife tahlife davet eylemek hususundan ibarettir (Tevfik; 1974: 87-88).

İttifâk-ı Hamiyyet'ten Genç Osmanlılar'a geçişte programda esaslı bir değişiklik olmamıştır.

Genç Osmanlılar'ın programlarının ana eksenini de siyasi ideolojilerine bağlı olarak ortaya konulabilir. Bu ana eksen tüm unsurları Osmanlı ulusu kimliğine birleştirmek ve bunu da Meşrutî bir idare ile ve anayasal bir düzen çerçevesinden ortaya koymaktır.

Genç Osmanlılar, Osmanlı Devleti'nin dağılmasını engellemek ve devleti ihyâ etmek için öncelikle hürriyet ve özgürlük fikirleriyle bütün tebbânın eşit haklara sahip olmasını ve siyasî temsil haklarını kullanmalarını istemişlerdir. Böylelikle Osmanlı birliği sağlanacaktır.

Osmanlılığın birleştirici unsur olarak teklifi ve ilk uzlaşma teşebbüsü olarak ifadesi Genç Osmanlılar'a aittir. Ortak vatanda, ortak çıkarlarla, ortak idarede yaşamak; Osmanlılık ideolojisini oluşturmaktadır (Tunaya; 1940: 65).

Genç Osmanlılar, anayasacı ve meşrûti monarşi taraftarı olmakla birlikte şeriâtî toplum düzenini sağlayan esas kabul etmişlerdir (Mardin; 1983: 46).

Programlarında ifade ettikleri “ümme” kelimesi hem dinî, hem millî, hem kavmî hem de tüm tebbâa olarak yazılarında yer almıştır. Ancak, programda Osmanlı halkı ümme ya da tebbâa olarak değil Osmanlı vatandaşı olarak zikredilmiştir.

Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin Faaliyetleri

Genç Osmanlılar Meşrutiyet'e ulaşmak için ilerlemeyi sağlayacak her vasıtaya başvurmuşlardır.

İlk kez, Genç Osmanlı ile Osmanlı aydını entelektüel ürünler vermeye başlamıştır.

Ancak asıl amaç, siyasî rejimin değiştirilmesidir.

Bunun için en radikal düşünce olarak, Sultan Abdülaziz'i tahttan indirerek, yerine Veliâht V. Murat'ı geçirmeyi planlamışlardır (Zürcher; 1999: 118).

Bu siyasi amaçlarını, çıkardıkları pek çok gazete ve çeşitli tiyatro oyunları ile halkla paylaşmışlar ve bunun sonucunda Abdülaziz dönemlerinde üçüncü kez sürgüne gönderilmişlerdir. Ancak bu sürgün kısa sürmüştür. Ahmet Mithat Efendi ile hareket ettiği anlaşılan Ziya Paşa sayesinde Sultan Abdülaziz hal edildi ve yerine kısa bir süre sonra yine Ziya Paşa'nın çabalarıyla sürgündeki Genç Osmanlıları affedecek olan V. Murat geçti. Ancak V. Murat kısa bir süre sonra, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilince intihar etmesinden dolayı akıl sağlığını kaybetmeye başladı. Hastalığı ilerleyince V. Murat tahttan indirildi ve yerine Genç Osmanlılara Meşrutiyet sözü veren II. Abdülhamit geçirildi (Mumcu; 2007: 49).

II. Abdülhamit'in tahta geçmesiyle Kanun-ı Esâsi ilan edilmiştir.

Genç Osmanlılar'ın Türk Siyasal Hayatındaki Yeri

Osmanlı Devleti'nde, Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin kurulmasına kadar, iktidar karşısında bir muhalefet partisi olmamıştır. "Programları ve teşkilat nizamnameleri bakımından tam bir siyasî parti veya fırka görünümü yoktur." (Tunaya; 1952: 93) Ancak Osmanlı Devleti'nde o zamana kadar oluşan muhalefet hareketlerinin en teşkilatlısıdır.

Genç Osmanlıların teşkilatlanması zayıftır. Siyasî manada liderleri yoktur. Ancak, bir dönem Mustafa Fazıl Paşa, bir dönem Ziya Paşa, bir dönem de Mithat Paşa lider olarak vasıflanmıştır. Sabit bir merkezleri ve şubeleri yoktur. Genç Osmanlıların programları; "ümme" adı verilen Osmanlı tebâasına eşit haklar sağlanması, bu hakların kanun teminatı altına alınması; meşrutiyet idaresinin kurulması ve vatanseverlik hissi ile fertlerin birbirine bağlanmasından ibarettir. İzlenecek usulde şiddet yoktur, ikna ve telkin vardır.

"Genç Osmanlılar hem fikir hem de icraat adamıydılar. Osmanlı Devleti'nin ilk ideologlarıdır." (Yazıcı; 2002: 130) Hürriyet, Özgürlük, Anayasa, Meşrutiyet, Vatan ve Vatanseverlik; Genç Osmanlıların Türk siyasî ve sosyal hayatına kazandırdıkları değerlerdir.

Genç Osmanlıların en önemli tesiri, kendilerinden sonra gelenleri bir bayrak altında toplamalarıdır. Bu bayrak, vatanseverliktir. Genç Osmanlılardan sonra gelenlerin ideali vatanseverlik olmuştur. "Genç Osmanlılar, yukarıda belirtildiği gibi Osmanlı toplumunun Batı'dakine en yakın aydın tipidir. Bir anlamda, II. Meşrutiyet kuşağının ve Türkiye Cumhuriyeti kuşağının entelektüel atasıdır." (Yazıcı; 2002: 130)

KAYNAKLAR

- Akşin, Sina, v.d. (1988). Osmanlı Devleti 1600-1908 Türkiye Tarihi. C. III. İstanbul: Cem Yayınları.
- Akşin, Sina (1989). "I. Meşrutiyet Devri". Türkiye Tarihi. Sina Akşin. C. III., İstanbul: Cem Yayınları.
- Balci, Yunus (1999). "Osmanlı Aydınlarının Dönüşümü". Türk Yurdu Dergisi. Aralık , C. 19-20, Sayı 148-149, 219-224.
- Berkes, Niyazi (1978). Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Bilgegil, M. Kaya (1976). Yakınçağ Türk Kültürü ve Edebiyat Üzerinde Araştırmalar. C. I. Yeni Osmanlılar, Ankara.
- Bölümbaşı, Mehmet (1972). "Jöntürkler ve Aydınların Görevi", Pınar Dergisi. Şubat, 2.
- Kılıçbay, Mehmet Ali (1983) "Osmanlı Aydını", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. C. I. Fahri Aral. İstanbul: İletişim Yayınları, 55-60.
- Koloğlu, Orhan (1993). "Osmanlılarda Basın ve Kamuoyu", Osmanlı Ansiklopedisi. C. VI. Bekir Şahin. İstanbul: Ağaç Yayınları, 147-219.
- Kuntay, Mithat Cemal (1944). Namık Kemal (Devrinin İnsanları ve Olayları Arasında). C. I.-II. İstanbul.
- Lewis, Bernard (2009). Modern Türkiye'nin Doğuşu, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Mardin, Şerif (1992). Türkiye'de Toplum ve Siyaset. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Şerif (1991). Türk Modernleşmesi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Şerif (1996). Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Mardin, Şerif (1983). *"Tanzimat ve Aydınlar"*, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. I. Fahri Aral. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mumcu, Cüneyt (2007). *"Avrupa'nın Türk Aydınları Üzerindeki Sosyal ve Siyasal Etkileri (1876-1914)"*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Özer, Dursun (1973). *"Jöntürkler'den Turan'a"*, Fikir ve Sanatta Hareket Dergisi. Haziran, Sayı 90, 90-91.
- Sarıtaş, Mehmet (1999). *"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçişin Sosyo-Ekonomik Dinamikleri"*, Türk Yurdu Dergisi. Aralık, C. 19-20, Sayı 148-149, 88-96.
- Tevfik, Ebuuziya (1974). Yeni Osmanlılar Tarihi. C. I.-II.-III. İstanbul.
- Tunaya, Tarık Zafer (1952). Türkiye'de Siyasî Partiler. C. I.-II.-III. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunaya, Tarık Zafer (1983). *"1876 Kanun-ı Esasî ve Türkiye Anayasa Geleneği"*, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. C. I. Fahri Aral. İstanbul: İletişim Yayınları, 27-40.
- Tunçay, Mete (1989). *"İkinci Meşrutiyet Dönemi"*, Türkiye Tarihi. Sina Akşin. C. IV., İstanbul: Cem Yayınları, 27-32.
- Türköne, Mümtaz'er (1993). *"Osmanlılar'da Islahat ve Teceddüd"*, Osmanlı Ansiklopedisi. C. VI. Bekir Şahin. İstanbul: Ağaç Yayınları, 7-147.
- Türköne, Mümtaz'er (1993). *"Tanzimat Fermanı"*, Osmanlı Ansiklopedisi, C. VI. Bekir Şahin. İstanbul: Ağaç Yayınları, 92-93.
- Ülken, Hilmi Ziya (1979). Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ünal, Tahsin (1998). Türk Siyasi Tarihi. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Yazıcı, Nevin (2002). Osmanlılık Fikri ve Genç Osmanlılar Cemiyeti, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yorulmaz, Hüseyin (1985). *"Tanzimat Sonrası Osmanlı Aydını"*, İlim ve Sanat. 4.
- Zürcher, Erik Jan (1999). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Yasemin Saner Gönen İstanbul: İletişim Yayınları.

1990'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRK SİYASİ HAYATINDA GENÇLERİN POLİTİK YAŞAMA AKTİF KATIL (A)MAMASINDA; "GERONTOKRASİ" SORUNSALI

Abdullah ŞENASLAN *

ÖZET

Gençliğin politik yaşama katılması ya da politika yapması sorunu, bizimki gibi genç nüfusun ağırlıkta olduğu bir ülke için sürekli tartışmayı gerektiren bir konu. Çünkü "gençliği kazananın geleceği de kazana- cağı" fikri, bu konunun tartışmaya açılmasındaki önemini gözler önüne seriyor. Gençlerin politik yaşama katılmasının önünde birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenler göz önüne alındığında en önemli sorun olarak "Gerontokrasi" dediğimiz yaşlılar yönetimini yada yaşlılar hükümetini görmekteyiz. Ailede başlayıp kabile, klan ve aşiret gibi geniş toplumsal yapılara doğru yayılan gerontokrasi zamanla devlet yöne- timlerinde de kendini kabul ettirmiştir. Günümüze geldiğimizde ise siyaset, yönetim, hukuk ve ekonomi alanlarında gerontokratik tortuların hala var olabildiğini söyleyebiliriz.

Modern dönemlerde gerontokrasi, muhafazakarlık, statükoculuk ve değişime kapalılık bağlamında eleştirilen ve kötülünen bir olgu olmuştur. Özellikle 19. ve 20. yüzyıla bakıldığında gençlerin politik hareketlerin aktörü olma ve karar süreçlerinde daha fazla yer alma taleplerini görürüz. Gerontokrasi kavramı bilinen modern kaynaklara göre; ilk kez Jean-Jaques Fazy tarafından 1820'lerdeki yaşlı ve muhafazakar Fransız parlamentosunu tanımlamak için kullanılmıştır. Tam karşılığı, yaşlılar yönetimi olarak çevrilen kavram, etimolojik olarak Yunanca'dan gelen "geron (t)" (yaşlı) ve "cracy" (iktidar) kelimelerinin birleşmesinden oluşur. Gerontokrasi, tanım olarak ise topluluk üyelerinden en yaşlının ellerinde bulu- nan politik sisteme verilen addır. Nasıl hırsızların iktidarına "kleptokrasi", eş-dost kayırmaya dayalı modele "nepotizm" deniliyorsa, yaşlıların iktidarı da "gerontokrasi"dir.

Türkiye'de gerontokrasi geçmişine bakacak olursak günümüze siyasal/yönetimsel kültürel olarak kurumlara sirayet ettiğini görmekteyiz. Bu durumda gençlerin siyasal yaşama katılmasının belki de en büyük dejavantajını oluşturmaktadır. Örnek verecek olursak; Türkiye'nin yarısını 30 yaşından gençler oluşturuyor.

- Ne yazık ki TBMM'de 30 yaşından genç yalnızca bir milletvekili var.
- Türkiye'nin yüzde 65'i 40 yaşın altında.
- Ne yazık ki TBMM'de 40 yaşın altında yalnızca 51 milletvekili var.

Yukarıdaki örneğe baktığımızda Türkiye'deki gerontokrasinin ne durumda olduğunu açıkça görebiliyo- ruz.

Çalışmamızda gençler üzerinden yapılan anketlerle gerontokrasinin genç kuşak üzerinde bırakmış

* Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

olduğu zararı görüp bu zararın bir an önce tedavi edilmesi amacıyla çalışmamızdan çıkan sonuçları ve yorumlamaları gençlik merkezleri aracılığıyla devletin ilgili kademelerine ulaştırıp bu kökleşmiş sorunun çözümüne katkıda bulunacağız. Gençlere geçit vermeyen gerontokraziye dur diyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Gerontokrazi, Genç, Türkiye, Gelecek, Katılım

FROM 1990 TILL TODAY, THE EFFECT OF GERONTOCRACY IN THE PARTICIPATING OF YOUTH IN TURKISH POLITICAL ARENA

ABSTRACT

The youth participation in the political life or policy-making is significant issue that requires continuous debate in a country where young population has predominance; such as, Turkey. The idea that gaining youth is winning the future shows importance of the topic to be discussed. There are many obstacles in young people's participation in politics. These barriers of the most well known challenges are termed as *gerontocracy*, this term mostly associated with government, meaning, governing society by elderly people. Gerontocracy begins in family, spreads to tribes and clans as wider social structures. Nowadays, gerontocratic traces still exist in politics, administration, law and economy areas.

Referring to the 19th and 20th century, we see young people's demands to be actor in political movements and get in decision-making process. According to the modern sources, Jean-Jacques Fazy had used the concept of gerontocracy to define old and conservative French Parliament in 1820s. The exact meaning of gerontocracy is the management of elderly. Etymologically it comes from Greek, a combination of "geron (t)" (old) and "cracy" (power) words. Gerontocracy by definition, is the political system in which a society is governed by its oldest member.

When we examine the history of Turkey, gerontocracy affected in the present political/managerial, cultural institutions. Perhaps, this situation creates the biggest disadvantage of youth participation in political life. As an example of that;

- The half of Turkey's population consists of young people under the age of 30.

Unfortunately, Turkish Grand National Assembly has only one deputy under the age of 30.

- 65% of Turkey's population is under the age of 40.

Unfortunately, only 51 deputies in Parliament under the age of 40.

These examples clearly depict the situation of gerontocracy in Turkey. This study will contribute to the solution of this problem by conducting surveys on the young people to explore the devastating impact of gerontocracy on young generations. Therefore, we will try to find a solution to this problem with the help of the government through youth centers.

Key Words: Gerontocracy, Youth, Turkey, Political Future, Participation

---

Giriş

Türkiye gençliğinin siyasete "katıl (a)madığı" ve gençlik adı verdiğimiz kitle içerisinde siyasete katılım eğiliminin son derece düşük olması, Türkiye'de gençliği siyasete katma hususunda geride kalındığının göstergesidir. Siyasi katılımın bir konu olarak siyaset bilimi alanında işlenmeye başladığı 1970'lerden bu yana oy verme harici siyasi katılım düşüklüğünün sebeplerini anlamaya yönelik çok yol kat edilse de, siyasi katılımın nasıl sağlanabileceği konusunda çok fazla yol haritası üretilmiş değil. Gençlerin siyaset arenasında etkin bir biçimde rol alamamasının birçok nedeni vardır. Çalışmada bu nedenlerden belki de en önemlisini ele aldım; "Gerontokrazi" , birçok siyasal ve toplumsal yapıda kalıntıları görülen bir olgudur. Kavram,

Türkçe'ye yaşlılar yönetimi/hükümeti olarak çevrilebilir. Bu sistem geçmişten bugüne gençlerin siyasete katıl (a)mamasının en önemli sorunlarından birini oluşturmuştur.

Tarihimize baktığımızda genç insanların hem ülkelerinin hem de dünya kaderine oldukça derin etkiler bıraktığını görmekteyiz. Bir zamanlar Çin Saray'ına kırk cengâveriyle giren Kürşat, genç yaşta Selçuklulara "Büyük" devlet sıfatını katan Melikşah, çağ açıp kapayan Fatih Sultan Mehmet, tarihimiz içinde sadece bu manada öne çıkan isimlerin bir kaçıdır. 21.yy'da neden bu tarz genç kitle meydana çıkmıyor diye bir soru sorulduğunda cevabı çok açıktır; özgüvenleri kaybettirilen bir nesil ve yönetime bir nesilin var olması.

Sonuç bölümünde neredeyse "olasılıksız" olarak tanımlayabileceğimiz Türk gençliğinin siyasal katılımını "olanaklı" hale getirmeye yönelik bazı uygulama adımları önerilecektir.

Gerontokrasi'nin Etimolojisi ve Kavramsal Açıklaması

Gerontokrasi'nin Tarihsel Arka Planının Kriz-Kritiği

Gerontokrasi kavramının isim babası Aristoteles'tir. Modern kaynaklara göre ise; ilk kez Jean-Jaques Fazy tarafından 1820'lerdeki yaşlı ve muhafazakar Fransız parlamentosunu tanımlamak için kullanılmıştır. Tam karşılığı, yaşlılar yönetimi (*rule by old men*) olarak çevrilen kavram, etimolojik olarak Yunanca'dan gelen "geron (t)" (yaşlı) ve "cracy" (iktidar) kelimelerinin birleşmesinden oluşur (Century Dictionary, 2013: 561). Gerontokrasi, tanım olarak ise topluluk üyelerinden en yaşlının ellerinde bulunan politik sisteme verilen addır (Harris, 2005: 163). Eski Yunan'dan günümüze kadar ulaşan aristokrasi, demokrasi, teokrasi kavramlarında olduğu gibi gerontokraside de yönetime/siyasete dair bir iktidar alanı çağrışım yapmaktadır.

Nasıl hırsızların iktidarına "kleptokrasi", eş-dost kayırmaya dayalı modele "nepotizm" deniliyorsa, yaşlıların iktidarı da "gerontokrasi"dir. "Gerontokrasi", çözümsüzlük, statükoculuk ve ürkeklik getirir yönetimlere. Gerontokratlar, sadece eşlerine, yakın akrabalarına ve çok dar bir çevreden oluşan 1-2 kişilik iç-kadrolarına güvenirlir.. Dünya ve yurt gerçeklerini, onların anlattıkları ölçüde izlerler. Algılamalarındaki yavaşlık, sorunların çözümüne de, gecikerek gitmelerine dayanır.

Gerontokrasiyi teorik olarak inceleyen Weber olmuştur. Weber'in *Ekonomi ve Toplum* eserinde kavramsallaştırdığı gerontokrasi (*gerontokratie*), geleneksel egemenliğin biçimlerinden (patriyarkalizm, patrimonyalizm, feodalizm vb) birini temsil eder (Swedberg, 2005: 106). Gerontokrasinin tarihsel olarak olumlu anlam ve değer yüklenen kavram dünyası, zamanla modern bağlamda olumsuz, hatta kötüleyici bir anlama bürünmüştür.

Gerontokratlar, modern dönem öncesi bilmeye, hikmete, tecrübeye, hatta bazı topluluklarda sırta, gizeme ya da kutsal olana dair bir bilmeyi kapsarken, zamanla bu olumlu ve değer yüklü anlam dünyasından uzaklaşmaya başlamıştır. Modernite, yaşlılığın geçmişten gelen değerlerini törpüledikçe; kendisine danışılan, başvurulmuş yaşlılar artık işe yaramaz ve atıl görünmeye başlamıştır. Çünkü modern düşünce "ilerleme" düşüncesine göre geriye bakmadan gelişme göstermelidir ve yaşlılar da geride olanı temsil etmektedir. (Önder, 2013: 272). Gerontokrasi çalışmalarının çoğu, antropologlarca Batı-dışı toplum ve kültürler üzerine yapılmıştır. Başta Afrika ülkeleri olmak üzere dünya üzerindeki birçok toplulukta gerontokrasi üzerine yapılan inceleme ve araştırmalarda, bu toplulukların kültür ve dini gelenek bilgisine sahip olduğu varsayılan yaşlılarca yönetildiği ortaya konmuştur (Harris, 2005: 163). Gerontokrasinin Afrika ve Avustralya'da özellikle de yerli kabilelerde yaşandığı görülmüştür.

J. G. Frazer'e göre; Aborjinler gibi kabilelerde, yaşlıların kurul halinde toplanarak önemli kararları verdikleri yönetsel yapıya gençler katılamazdı. Bu kurulları daha sonraları ortaya çıkan Senato karşılar. Kabilelerini yöneten bu yaşlılardan çoğunun kendi totem klanlarının başı oldukları görülür (Lipson, 1978: 120). İlkel kabilelerde öncelikle rastlanan yaşlılar yönetiminin izleri; Anglo-Sakson kabilelerde, Eski Yunan'da, Roma'da ve İsparta'da da güçlü bir şekilde var olmuştur. Avustralya yerlileri dışında Anglo-Sakson kabilelerinde de yaşlıların oluşturduğu etkili bir meclis bulunmaktaydı. Bu meclis, Witanagemot adı verilen yaşlı kabile

reislerinden oluşmakta ve topluluğu yönetmekteydi. Ancak gerontokrasinin sadece ilkel topluluklara özgür olduğu söylenemez. Nitekim Isparta hükümet mekanizmasında Gerousia ya da Yaşlılar Meclisi denilen ve altmış yaşını dolduranların üye olabildikleri güçlü bir kurul olmuştur. Roma'nın diarsşik yönetiminde imparator dışındaki kanat olarak Senato daha ünlü bir örnektir (Önder, 2013:273).

Günümüze yaklaşıldığında gerontokrasinin Japonya'da da bir başka örneğini görmek mümkündür. 1889 Meiji Anayasası Genro denilen bir yaşlılar meclisi kurulmasına imkan vermiştir. Genro'ya iki kez başbakanlık yapmış kıdemli devlet adamları katılırdı. Bu meclis, yeni bir hükümetin kurulması sırasında ya da yüksek siyaset konularında İmparatora danışmanlık yapardı (Lipson, 1978: 120). Siyasi otoritelerden dini otoritelere kadar birçok iktidar alanında gerontokratik eğilimlerin sadece yukarıda değinilen geleneksel yapılarda olduğu sanılmamalıdır. Gerontokrasi, günümüzde bile görülebilen bir olgudur.

Gerontokratlarda topluluk üyeleri, gerçekte uyruk değildir. Üyelik, herhangi bir işlem sonucu değil gelenekler sonucu meydana gelir. Boyun eğme erk sahibine karşı bir ödevdir. Dolayısıyla önceden belirlenmiş bir kurala uyma zorunluluğundan bahsedilemez. Burada erk sahibiyile üyeleri birbirine bağlayan şey, sıkı bir gelenek bağıdır. Ataerkilliğin en basit şekliyle olan benzerliği, egemenliğin evde uygulanmasıdır. Erki elinde tutan üyelere örnek olma, öğüt verme ve benzeri zorlayıcı olmayan yollarla onları etkilemeye çalışır (Önder, 2013:274). Gerontokratlar, toplumsal faydaya uygun olarak iktidarını kullanacak ve yönetilenler üzerinde zorlama içermeyen yöntemlerle yönetimi devam ettirecekler. İnsan ömrü hilal döngüsüne benzetilecek olunursa; "hilalin yarısının tamamlandığı noktadan sonra olgunlaşma ve yaşlanma dönemine, yani ömür hilalinin üst ucuna doğru hızlanarak evrilen bir süreç başlar. Bu dönemde insanlarda; bilgelik, ağırbaşlılık belirgin, mantıklı ve doğru düşünme sağlıklı, muhakeme, analiz-sentez yetileri güçlüdür. Hilalin üst katında isabetli yargılar, doğru çıkarımlar, tutarlı, hoşgörölü ve sabırlı kararlar sergilenirken, ekranda enerji, tırmalama, mücadele, hareketlilik gittikçe sönümleme eğilimli bir iniş grafiği çizer. İşte bu kritik noktada hilalin tam ortasında duran gençlik için çok önemli bir fırsat doğmuştur artık. Aslında gençlik, varlıklarının müsebbibi olan tecrübe küplerine maddi/manevi muhtaçtır" (Önder, 2013:274). Amaç burdan da anlaşılacağı üzere yönetimlerde komple bir gençleşme aramak değil sadece gençlerinde bu yönetimde az da olsa yerlerini alabilmesini sağlamaktır. Çünkü giderek yaşlanan insanların makam mevki sevdası fikirlerinde yozlaşmasına neden oluyor.

Yaşlılıkta giderek zayıflayan zihin, sürekli bozulan yongalarının yerine yenisi konmayan bir bilgisayara benzetilebilir. Gençlikte beynin bütün bölümleri yaklaşık 10 milyar nöronla yani sinir hücresiyle birbirine bağlıdır. Bir bilgisayarın elektronik bağlantı yolları ise bir sıra takip eder. Bu nedenle de bir bilgisayar hem şimşek gibi hızlıdır hem de aptaldır. Beyindeki sinir hücreleri ise birbirleriyle bağlantılı olduklarından, beyne daha büyük bir zeka ve çok yönlülük, ancak oldukça yavaş bir uslamlama gücü verirler. Yaşlılıkta sinir hücreleri öldükçe beynin verimliliği gittikçe azalır. İlgili sinir hücreleri artık yaşamsallıklarını korumadığından uslamlama sırasında bazı basamaklar atlanır. Böylece, Encyclopedia Britannica'da yazdığı gibi, yaşlılar "bencil, duygusal açıdan değişken, alışkanlıklarından katı, dostlarına ve ailelerine karşı şüpheli" bir hal alabilirler.

TÜRKİYE'DEKİ GERONTOKRASİNİN KRİZ-KRİTİĞİ

Türkiye Siyasetinde Gerontokrasinin Kriz-Kritiği

Türkiye'de gerontokrasi, geçmişten günümüze siyasal/yönetimsel kültüre ve kurumlara siyaset etmiştir. Gerontokrasinin tarihinde de bashedtiğimiz gibi bu yapının, kültürün oluşmasında toplumsal yapı ve aile önemli bir etken olmuştur. Türk toplumunda ihtiyar aile içinde danışılan, karar veren kişidir. Zamanla aileleri biraraya getiren daha kapsayıcı aşiret türü yapılanmalarda da gerontokrasi yaşamaya devam etmiştir (Önder, 2013:275).

Dünyada "ihtiyar meclisi" gibi tamamen yaşlinın bilgi ve görgüsünden yararlanma anlayışı üzerine temellenmiş bir kurula Türkiye dışında zor rastlanır (Önder, 2013:275). Türk kültüründe yaşlı; tecrübe sahibi, danışılan, toplumsal hiyerarşinin üstünde, evin başköşesinde oturtulan ve eli öpülen kimsedir. Bu yüzden de yaşlanmak asla görevden uzaklaştırılma gerekçesi görülmemiş, yüz yaşını aşan kağanlar ve her yönetim kademesinde akıl danışılan Dede Korkut gibi bilge ihtiyarlar olmuştur (Göka, 2012).

Türkiye siyaset ve yönetim geleneği, tarihsel olarak gerontokrasinin önemli izleri ve etkilerini taşır. Gerontokrasi, gelenekselden modern yapılara kadar başvurulabilen bir yönetim anlayışı olmuştur. Yaşlılar yönetimi, "saf" olmaktan ziyade farklı yönetim biçimleri içinde kendini göstermiştir. Gerontokratik yönetimden kesintisiz ve değişmez bir kural olarak söz edilemese de "aksakallılar"ın yönetimine değer atfedilmiştir. Yaşlılık; toplumun geri kalanlarına göre bilgide, tecrübede, görgüde en yüksek makam olarak görülmüştür. Gerontokrasi, bir yandan sayılan bu hasletler yoluyla yönetime ortak edilmiş diğer yandan da zamanla katı, vesayetçi, reform karşıtı ve muhafazakar bir karaktere bürünmüştür (Önder, 2013:275).

Osmanlı devlet yapısına biraz değinecek olursak; Osmanlı İmparatorluğu Weberyen anlamda patrimonial bir monarşik yönetim biçimidir. Bu geleneksel yönetim düşüncesi, Fatih Kanunnameleri ile kurumsallaşmaya çalışsa da taht kavgalarını tamamen sonlandıramamıştır. I. Ahmed'den sonra en büyük kardeş yerine hanedanın en yaşlı erkek üyesinin gelmesini sağlayan "ekber ve erşed" ilkesi (Ortaylı, 2007: 170). Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimini adeta gerontokratik bir monarşiye dönüştürmüştür.

Cumhuriyet'in kuruluşunda da genç/orta yaş grubundan bürokratik kadroların öne çıktığı görülür. Bu kadro eski ile yeniye deyiştirmeyi hedeflemiştir. Bu dönemde genç ve gençliğe eğitim üzerinden ideolojik anlamlar yüklenmiştir. "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi"nde "genç" Cumhuriyet, birçok toplumsal kesim arasında özellikle gençlere emanet edilmiştir.

Onuncu Yıl Marşı'nda da "on yılda" yaratılan "on beş milyon" gençten bahsederek aslında Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan yaşlı nüfusun yeni değerleri temsil edemeyeceği açıkça vurgulanmaktadır. Gençlik metaforunun yükselişi yukarıda da ifade edildiği üzere 19. Yüzyıl içinde gelişmiştir (Önder, 2013:275). 1908 "Jön (genç) Türk" hareketi

bu yükselişin zirve noktasıdır. Ancak genç kadrolar uzun süre iktidarda kaldığında hayatın doğal akışına uygun olarak yaşlanacaklardır. Meclisteki yaşlanma siyasal elitlerin dışı kapana-karak alttan gelen yeni nesillerin yolunu tıkaması, dolayısıyla statükolarını koruma refleksleri olarak okunabilir (Önder, 2013:276). Türkiye'de nüfusun yaşlanmaya ve genç nüfusun daralmaya başlaması tehlikesi sonucunda memuriyetteki emeklilik yaşının kademeli artışını da bu bağlamda okuyabiliriz. Bu bağlamda yaşlıların bürokrasinin sadece yüksek kesimlerinde değil alt ve orta kesimlerinde de genişlemesi, yönetsel bir gerontokrasinin ortaya çıkışını hazırlamaktadır. Bu durum gençlerin önünü kesmekte ve onların kendilerine olan özgüvenini yitirmesi demek.

1990'lar Türkiye'sinde Gençlerin Siyasal Hayata Katılmasının Kriz-Kritiği

1990'larda ülkenin siyasal sistemi sürekli istikrarsızlık yaşamış, yüksek enflasyonun yanı sıra neredeyse periyodik ekonomik krizler siyasal parti sisteminin yüksek parçalanmışlık ve seçmen kayganlığıyla karakterize edilmesiyle sonuçlanmıştır. Ekonomik krizlerin yanı sıra ülkenin acil sorunları haline gelen terör ve siyasal İslamla mücadeledeki başarısızlık, vatandaşların geleneksel siyaseti bir çözüm olarak görmemelerine yol açmıştır (Kalaycıoğlu, 2008: 252).

Karşılaştırmalı istatistiklere bakıldığında Türkiye'de siyasal ve sivil katılımın son derece düşük olduğu görülmektedir:

- Türkiye'de herhangi bir derneğe üye olanların oranı sadece yüzde 7'dir;
- Siyasetle ilgilendiğini söyleyenlerin oranı yüzde 31'dir;

- Toplantı ya da mitinglere katılanların oranı yüzde 5'in altındadır;
- Milletvekillerine güvendiğini söyleyenlerin oranı yüzde 28;
- İnsanların genel olarak güvenilir olduğunu düşünenlerin oranıysa yüzde 11'dir (Kalaycıoğlu, 2008: 253-260).

Söz konusu istatistikler Türkiye'de diğer ülkelere kıyasla siyasal katılımın ne kadar zayıf olduğunu göstermektedir. Bu siyasal kültür içerisinde "genç" olarak tanımlanan kitlenin siyasete ne derece ilgili olduğunu görmekteyiz (Erdoğan, 2009: 5).

1990'ların gençliği her şeyden önce, bütün tektipçi, toptancı, kategorize edici eğilimlere karşın, gençlerin kimliklerinin önemli ölçüde içiçe geçen özellikler taşımaktadır. Gençlerin paylaştıkları konular ve alanlar çok fazla: Örneğin düşünce özgürlüğü. Öte yandan gençler çok daha basit düzeylerde, her gün yüzyüze olduğumuz, ama dikkat etmediğimiz, adını koymadığımız beraberlikleri yaşıyorlar. Örneğin, "Atatürkçüler"le "Müslümanlar" aynı müzikleri dinleyebiliyorlar, ekonomik hayata yöneldikleri zaman aynı yatırım araçlarını kullanmayı hayal ediyorlar. Bunun gibi "Milliyetçiler" biraz "Müslüman", biraz "Solcu", "Atatürkçüler" hem "Liberal" hem "Müslüman"lar. Ama keskinleşen toplumsal-kültürel farklılıklar ve buralardan ortaya çıkan mücadeleler ve ideolojileşen yaşam, paylaşılanlardan çok farklılıkların ön plana çıkmasına neden oluyor. Bu farklı ortamı gençlerin huzuruna sunan milletvekilleri, hükümet ve bürokratlar artık aklınıza hangi devlet birimi geliyorsa gençleri ideolojik açıdan kutuplaştırmışlardır. Gençlerin siyasal katılıma olan isteklerini törpülemişlerdir. Gençlerde siyasete hep uzak durmuşlardır. Gençlerin siyasete uzak durma algısını aslında 2000'li yılların ortalarında siyasiler yavaş yavaşta olsa yıkma girişiminde bulunuyorlar. Günümüze gelindiğinde kısmen başarılı olduklarını da söyleyebiliriz. Yapılan anket çalışmalarına bakıldığında gençlerin günümüzde geçmiş yıllara rağmen siyasete ilgisi uyanmıştır. Bu belki de gerontokrasinin zayıfladığına işarettir.

Türk Siyasal Hayatında Gençlerin Siyasete Katıl (a)mamasın Kriz-Kritigi : " Gerontokrazi " Sorunsalı

Türkiye'de gerontokrasiyi, siyaset ve kamu yönetiminde statükonun korunması, değişime karşı olma ve muhafazakarlık olarak okunabilir. Kışlalı'nın da belirttiği gibi; yaşlı/orta yaşlı kuşakların karar ve uygulama süreçlerindeki hakimiyetleri, değişimi zorlaştırıp geciktirebilir ve genç kuşağın siyasetten uzaklaşmasına neden olur (Önder, 2013:278).

Gerontokrasinin en büyük sorunlarından biri de gençler, yönetme sırasının kendilerine gelmesini, yani yönetmek için yaşlanmayı beklerken, aslında başlardaki idealizm ve enerjilerinden de uzaklaşmaya başlar.

Örneğin Çin yönetim kadroları zamanla yaşlandıkça değişim konusunda daha da dirençli hale gelmiştir. Çin lider Deng'in döneminde Komünist Partisi kadroları gerontokratik bir yönetime dönüşmüştür. Partinin değişime kapalı yaşlı lider kadrosu, yönetimde gençlerden daha fazla etkiliydi. 1987'deki 13. Parti Kongresi'nde Deng'in ülke yönetimini gençleştirme reformları çerçevesinde Politbüro ve Merkez Komite'den çekilmesi ve komitenin 90 üyesinin onu izlemesi bir umut oluştursa da ordu gibi kilit mevkileri elinde tutmaya devam etmiştir. Kıdemli bürokratlar gençleştirme girişimlerini kendilerine tehdit olarak gördüklerinden reformlara direndikleri gibi onlara engel de olmaya çalıştılar (Chang, 2001: 38-39). Burada gerontokrasinin en fazla da statükosunu koruma altına almak istemesi gerçeği karşılar bizi. Çünkü muhafaza edilen bu durum; toplumsal, siyasal, yönetsel ve ekonomik ayrıcalıkları da çoğu zaman içerir (Önder, 2013:279).

Türkiye siyasal tarihimize baktığımızda gençlerin yeri ve önemi oldukça önemli olmasına rağmen toplumsal yapımız içinde gençlere farklı bir yer sunulmamıştır. Genci, ailenin içinde değerlendiren toplumsal yapımız nedeniyle gençlik kavramı ve onun beraberinde gelebilecek birçok gençlik problemi görülmemiştir bu durum da gençlerin çeşitli yollara meyil etmesiyle

sonuçlanmıştır çoğu zaman. 2000'li yılların ortalarında gelişen gençlik çalışmaları bir nebze de olsa gençliğin çeşitli yollara meyillenmesinin önüne geçmiş olacak ve onlara özgüvenlerini artıracak şekilde bir bilinç kazandırmış olacak.

Gençlik, siyaset biliminde Ortaçağ sonrası Avrupa'sının üzerinde durmaya başladığı bir evredir. Daha önceleri çocukluk ve olgunluk diye nitelendirilen insan evresi hümanist düşüncenin gelişmesiyle birlikte -Avrupa'da- gençlik kavramının toplumsal yapı içinde incelenmesini beraberinde getirmiştir. Bu döneme kadar Avrupa'da genç insanlar (14-24 yaş arası) yetişkin insanlar olarak tanımlanmaktaydı. Gençliğin bir evre olarak incelenmeye başlamasıyla birlikte kamusal alanda gençlikle ilgili sorunlar da türemeye başlamıştır. Gençlik hakları, sorunları, sorumlulukları gibi konular üzerinde çeşitli araştırmalar ve raporlar hazırlanmıştır (hasansari.com.tr/2014).

Sivil toplumun bir parçası olan gençler yapılan gençlik çalıştay toplantılarında hiyerarşik değil eşitlerarası bir örgütlenmenin, dikey değil yatay bir örgütlenmenin öneminden bahsedilirken, gençleri dinleyen, gençlerin nesne değil özne olabildikleri oluşumların özleminin bu gibi çalıştaylarla giderildiği ve gençlerin artık bir sözünün olduğunu görmesi onların daha verimli çalışacaklarının göstergesidir.

Türkiye'de siyaset adına bir değişimin olması ve gençlerin lehine olabilecek bu değişim artık gerontokrasinin belinin kırıldığını göstergesi olacaktır. Değişime karşı olmak, siyaseten ve toplumsal olarak da vesayetin sürdürülme istenmesi anlamına gelir. Türkiye'nin demokratikleşmesinde bürokratik unsurların vesayet kaygısı, kendini bu gerontokratik damar yoluyla da besleme imkanı sağlar. Bu durumun devam etmesi demek gençleri için yapılan bütün çalışmaların çöpe atılması demektir.

Siyasi partilerden sendikalara, bürokrasiden yargıya geniş bir yelpazede gerontokratik gelişimin-gerek mevzuat gerekse de kültürel olarak yaygınlaşması yeni kuşaklar bağlamında sorun teşkil etmektedir (Önder, 2013:279). Sosyolog Armağan bu konuda şunları söylemektedir: "Türkiye 'ihtiyarlar grubu' tarafından yönetiliyor. Bunun en güzel örneği TBMM. Sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve yerel yönetimlere de bakıldığında aynı zihniyet göze çarpıyor. Bunun sakıncaları çok. İhtiyarlar, bilgi toplumunda bizleri 1950'lerin bilgisi ve anlayışıyla yönetiyor. Siyasi ve sosyal yapıda sorun oluşturuyor. Bu kişiler iyi eğitim almış, enerjik, dinamik, genç nüfustan korktukları için koltuklarını korumak adına tüm yasal düzenlemeleri de ona göre yapıyor. Demokrasinin önünü tıkıyorlar. Kendilerinin ve yakın çevrelerinin çıkarlarını koruyarak hareket ediyorlar" (arama.hurriyet.com.tr/2013).Buradaki problematik, gerontokrasinin değişime kapalı ve vesayetçi bürokratik kuralları kendi iktidarının teminatı haline getirmesidir. Yani sorun teşkil eden, esnekliğini kaybetmiş, elitist bir karaktere bürünmüş ve toplumdaki gelen seslere kulaklarını tıkamış gerontokratik yapılardır. Halbuki yaşlılık; temsil ettiği ağırbaşlılık, erdem ve bilgelik nispetinde değer kazanma ve çevresine hayat tecrübesini yansıtarak da maddi araçlarla alınması çok zor değerleri topluma katabilme potansiyeline sahip olmaktadır (Önder, 2013:279).

Sonuç Yerine

Siyaset kurumu ile gençlik yapıları arasındaki sorunların ortadan kalkması ve karşılıklı güvenin yeniden inşa edilmesi için ise özellikle siyaset kurumunun gençlik sorunlarından korkmaması gerekmektedir. Gençliğin enerjisinden çekinen, onun sorunlarını sumen atı eden, dillendirdiği sorunları üst perdeden "gençlere bu duygu ve düşüncede oldukları için suçluluk aşıl原因an" siyaset kurumu uzun vadede seçmen noktasında tabanını kaybeder. Kendi tabanını geniş genç kitlelere yayamayan bir siyasi parti de uzun vadede insan kaynaklarını temin edemeyeceğinden ciddi sıkıntılar çeker. Bu bakımdan ülkemizde gençlik sorunları 150 yıldır sadece gündelik söylemleri ve gündelik şekilleri değişerek günümüze kadar gelmiştir. İçerik ise aynı kalmaktadır. Buna karşılık olarak da gençliği anlaması gereken gerek siyaset kurumu ve gerekse devlet organları "yok sayma" siyaseti üreterek gençleri sorunları üzerinden hiçe say-

ma eğiliminde olmuştur (hasansari.com.tr/2014).

Yaşlılar yönetimi, bir yönüyle emeklilik çitasının yükselmesiyle siyasetçi, yönetici, yargıç kadrolarını işgal etmekte; diğer yandan da sandıkta seçmen ve günlük hayatta ise kamu yönetiminin hizmetlerinden yararlanan konumunda bulunmaktadır. Dolayısıyla yöneten-yönetilen düzlemine yaşlıların hakim olması, siyasal/yönetimsel yapıları da derinden etkileyebilmektedir. (Önder, 2013:279).

Artık günümüz gençleri, kendi sorunlarını çözmeleri için kahramanları değil, kendilerine verilmesi gereken imkân ve ortamları aramaktadır. Bu dönüşümü yapabilecek olan da bizzat gençlerin yeniden siyasi yapılanmaları ile birlikte bu defa kırk yıl öncesinin beklentilerinden uzak, kendi öz çalışmalarını etkin ve planlamalıdır. Yani siyaset ile gençlik arasında kapanan kapıların tekrar açılması, bilinçli bir gençlik örgütünün inisiyatifleriyle olacaktır (hasansari.com.tr/2014).

Gerontokrasi, çözümsüzlük, statükoculuk ve ürkeklik getirir yönetimlere. Gerontokratik düzen; ne 38 yaşında ulusal kurtuluş mücadelesi başlatan Mustafa Kemal Atatürk'e geçit verir. Ne 27 yaşında TBMM 24'üncü döneminin en genç milletvekili Bilal Macit'e geçit verir. Ne de biz gençlere geçit verir. Gelin Türkiye'de Meclisimizi de siyasetçilerimizi de siyasetin gündemini de siyasetin vizyonunu da gençleştirelim. Gençlere yol vermeyen gerontokrasiye geçit yok.

KAYNAKLAR

- Chang, P. H. (2001). "Changing of the Guard", The China Journal, No:45, Jan., 37-43.
- Erdoğan, E. (2009). "Olanıksızlığın Kuramını Anlamak: Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım", Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri
- Duverger, M. (t.y.). Siyaset Sosyolojisi. Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Göka, E., (2012). "Gelenekselle Modern Arasında Türkiye'de Yaşlılar", 22.03.2012, Zaman Yorum, http://www.zaman.com.tr/yorum_gelenekselle-modern-arasinda-turkiyede_yasli_1262274.html/ Erişim Tarihi: 11.12.2013.
- <http://www.hasansari.com.tr/yaziyazdir.asp?id=10>, 2014 (Erişim Tarihi: 14.03.2014)
- Harris, D. K. (2005). Encyclopedia of Ageism. Ed. Erdman B. Palmore, Laurence Branch, Diana K. Harris, NY: Haworth Press.
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=8971486>, 2012, (Erişim Tarihi: 15.12.2013).
- Kışlalı, A. T. (1987). Siyaset Bilimi. Ankara: A.Ü Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- Lipson, L. (1978). Politika Biliminin Temel Sorunları. Çev. Tuncer Karamustafaoglu. 2.B. Ankara: AÜ Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Ortaylı İ. (2007). Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Önder, Ö. (2013). Gerontokrasi: Yaşlılar Yönetimi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kütahya.

SIYASETTE KALİTEYİ GENÇLER YÜKSELTECEK

Nadide KARA*

ÖZET

Gençlik ve siyaset doğru ilişkilendirildiği zaman birbirlerini tamamlayan iki kavramdır. Ne yazık ki ; ülkemizde siyaset genellikle gençlerin dahil olmadığı bir alan olarak görülmektedir. Fakat ülkemizin geleceği gençlere emanettir ,dahil olmamaları imkansızdır. Çağımız gençlik ve dinamizm çağıdır.

Gençlerin düzeni sorgulayıcı tavırları, heyecanları, maceraya olan düşkünlükleri neden siyasette ön sıralarda yer aldıklarını açıklıyor. Fakat ülkemizde barışçıl bir siyaset ortamı olmadığı için siyaset gençler tarafından tehlikeli bir alan olarak görülüyor.Gençlerin siyasete karşı ilgisiz oldukları sanılıyor. Karşıt düşünceye sahip bireylerin söylemleri büyük problemlere yol açabiliyor. Bu durumda "ötekileşme" ve "kutuplaşma" dediğimiz kavramlar ortaya çıkıyor.

Gençlerin siyasete bakışında 12 Eylül döneminin yeri yadsınamaz. 80 darbesinden sonra gençlerin siyasete katılmalarını engellemek amacıyla birçok tedbir alınmıştır. 60larda,70lerde gençlerin siyasetteki aktifliği sonrası gelen 80 darbesi ardından yetişen apolitik gençlikten sonra 90 gençliğinin siyasete olan ilgisi bir korku olarak görülmemelidir. Bu ilgiden korkmaktansa , "Sen bugünü değiştirmeye çalışma, önce tecrübe kazan." anlayışını kırmayı başarabilirsek siyasetimiz daha sağlıklı bir hal alacaktır. Gençleri bir çirak olarak görmekten çok, genç zihinlerden yararlanmaya çalışmak önemli bir adım olacaktır.

Siyaset bir meslek değil, halka karşı çok önemli bir hizmet aracıdır. Siyasete ilgi ve arzusu olan gençleri desteklemek akıllıca olacaktır çünkü ; büyük değişimler, genç beyinlerle mümkündür. Gençlere siyasette alan açmak, geleceği de doğru yapılandırmaktır aynı zamanda.

Anahtar Kelimeler : gençlik , siyaset , dinamizm , kutuplaşma , soyutlanma , değişim

YOUNG PEOPLE WILL INCREASE THE QUALITY IN POLITICS

ABSTRACT

Youth and politics are two complement concepts when correctly associated. Unfortunately; politics are seen as an area that young people usually not involved in. But the future of our country is entrusted to young people, it is impossible should not be involved. Ourage is theage of youth and dynamism.

Their questioning attitude, enthusiasm, addiction of adventure explains the cause of the taking place at the forefront of politics. As our country haven't got a peaceful political climate sopoliticsis seen as a dangerous area by young people. Elders thought that young people are indifferent to politics. Opposite thoughts can cause big problems. In this case "polarization" collapsed.

* Öğrenci.

Young people has a undeniable position in the period of September 12. After the coup of 80 , to prevent young people participate in politics, many measures have been taken. After the coup of 60s, the 70s, the 80-hours activity for young people in politics, 90 youth that grows after the a political youth's interest in politics should not be seen as a fear. Instead of fear, if we managed to break -"You try to change today, first gained experience."- that idea politics will become more healthy. Instead of seeing young people as apprentices, make use of young minds will be an important step .

Politics is not a profession, it's a public service, a very important tool. To support young people who are interested in politics it will be wise; because major changes is possible with young minds. Create space for young people in politics, also configuring the future strongly.

Key Words : youth, politics, dynamism, polarization, isolation, change

Genç olma hali biyolojik açıdan geçici olsa da toplumlar için kalıcıdır. Hatta günümüzde ne biyolojik ne de toplumsal bir tanımdır. Tamamen sembolikleşmiştir. Gençlik gelecektir, umuttur, harekettir, dinamizmdir, yeniliktir ve cesarettir. Gençlik, gelecek demektir ve bu ülke gençlere emanettir. Gençlik hayatımızın vurdumduymazlıkya da sorumsuzluk dönemi değildir tam aksine gençlik hayatımızın farkındalık evresidir , çağımız da gençlik ve dinamizm çağıdır.Gençlik , yaygın ve sivil hareketlerin seslendirilme ve sosyal medyanın katkılarıyla gündeme taşınabilme gücü olmuştur.Bu nedenle genç neslin siyasette aktif olarak yer alması gerektiği fikri önem kazanmaktadır.

Ülkemiz gençliğinin siyasi gelişimine bakıldığında ; gençliğin mücadelenin kaderinin belirlendiği önemli dönemelerde büyük özverilerle mücadeleye atıldığı görülmektedir.Gençlerin bir kategori olarak dikkat çekmesi ve gençliğe yönelik özel faaliyetlerin örgütlenmesi cumhuriyetten sonradır. Cumhuriyet sonrasında kemalistler , kemalist bir gençlik yetiştirmeyi geleceğin garantisi olarak görmüşlerdir. Okulları doğrudan örgütlenme ve propaganda merkezi olarak kullanarak,resmi ideolojiye sıkı sıkıya bağlı bir gençlik yetiştirmişlerdir. Otuz yıl içinde gelişen kuşaklar başka herhangi bir etki altında kalmadan bu görüşlerle biçimlendirilmişlerdir. Türkiye'de 1960lı yıllar, dünyadaki özgürlük akımından ve savaş karşıtlığından etkilenilmiş, Türkiye'de solcu görüşlü 60 gençliğinin oluştuğu bir dönem olarak bilinir. Bu solcu görüşün temelleri , Karl Marx ve Vladimir İlyiç Lenin'e dayanır. Bu markisist-leninist ideoloji kapitalizme,faşizme ve emperyalizme sonuna kadar karşıdır. 60'lı yıllardan sonra gelişen sosyalizmden etkilenen, hatta kendisini marksist-leninist sayan gençlik yığınları bile bu yıllardaki eğitimin etkisiyle 'devlet saygısını' taşımaya devam etmişlerdir. 1950'lerden başlayarak kemalizmin tek yanlı, baskıcı etkisinin hafiflemesiyle birlikte gençlik içinde dinsel dünya görüşüne bağlı ve turancı eğilimler güç kazanmıştır.

1970'li yılların ikinci yarısında Ülkü Ocakları Derneğinin faaliyetleriyle birlikte Arvasi'nin "Türk-İslam Ülküsü" ideolojisi, özellikle taşralı dindar ve muhafazakâr gençleri örgütlenmek ve milli değerleri aşlamak için yararlı olmuştur. 12 Eylül 1980 Darbesinden sonra "Türk-İslam Ülküsü" ideolojisi zirveye çıkmıştır. Alparslan Türkeş , bu fikri şekillendirirken laiklik konusunda hassasiyetleri koruyarak Atatürk'ün Türk milliyetçiliği konusundaki fikirlerini ön plana çıkarmayı hedeflemiştir.Mustafa Kemal'in fikir olarak beslediği insan olan Ziya Gökalp, Türkiye'de 19. asrın ikinci yarısında başlayan türkçülük ve turancılık fikrinin merkezinde bulunan kişidir. Türkçülük akımını ciddi şekilde sistemleştirerek bir fikir ve ülkü hareketi haline getiren tek fikir adamıdır. Romantik duygular halinde başlayan türkçülük ve turancılık akımını siyasi, iktisadî ve kültürel sahada sistemleştirmiştir.

1966'dan itibaren uç vermeye başlayan, 1967'de şekillenen, 1968'den itibaren devrimci, kitlesel ve bağımsız bir nitelik kazanarak ilerleyen gençlik mücadelesi, iniş çıkışlarla giderek daha açık bir şekilde ortaya çıkmasıyla 12 Eylül darbesine kadar sürmüştür.Döneme bir bütün olarak bakıldığında, kendisini , önceki ve sonraki gençlik mücadelelerinden ayıran iki önemli

özelliğ açıkça görülür. Birincisi; mücadelenin kitleliliği, ikincisi ise; öne çıkan bir antiemperyalizm ve ona bağlı antifaşist mücadeledir.

Günümüze gelindikçe gençlerin siyasi anlayışlarıyla beraber, siyasi kavramlar da değişmeye, gelişmeye ve yenilenmeye başladı. 90'lı yıllardan itibaren özgüvenli , duyarlı bir Türk gençliği baş gösterdi. Gezi Parkı eylemlerine katılan gençlerin önemli bir kısmı 90lı yıllarda doğduğundan bu durum "90 kuşağı" kavramının oluşmasına neden oldu. 90 kuşağı siyasi olaylara olan ilgileriyle herkesi şaşırttı. Bu dönemde "Biz bunları apolitik bilirdik, apolitik dediğimiz gençler bizi şaşırttı!" gibi söylemler sıkça duyulmaya başlandı . Türk gençlerinin apolitik olma hali toplumdaki yerini yıl geçtikçe sağlamlaştırarak , kanıksanmayan bir durum haline geldi . 90 kuşağının Gezi Parkı eylemlerindeki yeri, tabuların yıkılması ve gençliğin ülke yönetimindeki önemlerinin hatırlatılması açısından göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

Gezi Parkı olaylarının baş aktörlerinden olan 'gençler' çeşitli şekillerde betimlendi ve tanımlanarak kendilerine pek çok anlamlar yüklendi. Gezi parkı olaylarının başlangıcını ve önderliğini yapan gençler, olayları destekleyenler tarafından 'Türkiye'ye AB üyesi ülke görünümü kazandıran kesim' veya 'Cumhuriyet'in güvencesi' olarak nitelendirilirken, eleştirenler tarafından 'silahlı kuvvetlerden umudu kesilmişlere umut', 'konforlu ailelerin şımarık ve narsist eğilimli çocukları', 'tek çocuk sendromu yaşayan bencil bireyler', 'sanal kimlik arayışındaki sanal gençlik' olarak betimlendi. Gezi parkı olaylarına daha nesnel yaklaşmak isteyen bir kesim ise gençleri 'Y Kuşağı' veya 'milenyum çocukları' tanımlarını kullanarak kitleleş-tirdi.¹

Öncelikle dikkati çeken olgu 'cep telefonundan / bilgisayarından / tabletinden gözünü ayırmadığı' için hayattan kopmuş olduğu düşünülen gençlerin aslında hayatın içinde ve takibinde olduğunun fark edilmiş olmasıdır. Bunun devamı niteliğinde ikinci gözlem politikayla ilgilenmediği düşünülen ve 'apolitik' olarak tanımlanan gençlerin yaşadıkları dünya ve toplum üzerine söyleyecekleri sözlerinin olduğu ve bunları söylemekten korkmadıklarıdır. Üçüncüsü, eylemler sırasında gençlerin ve 'fazlasıyla korumacı' oldukları düşünülen ailelerinin belli bir korku ve kaygı eşliğini aşmış olmalarıdır.

Gezi olaylarının gençler tarafından verilmeye çalışılan mesajını 'Türkiye'de farklılıklara ve özgün kimliklere saygı duyulması ve sahip çıkılması; devletin bireyler için neyin en iyi olduğunu bildiğine inanan paternalist yaklaşımını değiştirmesi' olarak anlamak mümkündür. Nitekim son yıllarda yapılan araştırmalarda Türkiye'de özgürlük talebinin ilk kez eşitlik talebinin üzerine çıktığı bulunmuştur. Gezi Parkı olaylarında gençlerin rollerine yüklenen anlam ve sorumlulukların gençlerin kendileri tarafından yorumlanması, farklılıklarına ve özgünlüklerine saygı duyularak ve kitleleştirilmeden anlaşılabilirliği önemlidir.

Türkiye'de gençliğin siyasi örgütlenmeleri incelendiğinde , iki tip gençlik örgütünün varlığından söz edilebilir. Çok çeşitli siyasi eğilimdeki öğrencilerin içinde yer aldığı antifaşist, emperyalist bir program etrafında şekillenmiş siyasal nitelikli gençlik örgütleri ve çeşitli üniversite, fakülte ve yüksekokullardaki öğrenci dernek ve birlikleridir.

Üniversiteler; ülkelerin ve toplumların teknik ve düşünsel anlamda motorları konumunda bulunan öncü kurumlardır. Fikirlerinin şekillenmesi ve gençlerin örgütlenmelerine ortam hazırlaması açısından önemlidir. Dolayısıyla üniversitelerde ortaya çıkan teknik ilerlemeler ve siyasal eğilimler o toplum ve ülkeye sonraki dönemde damgasını vuracak sosyolojik gelişmelerin erken sinyalleridir. Bu nedenle Batı toplumları başta olmak üzere tüm dünyada siyasal aktörler, üniversitelerin -yani akademisyenler ve öğrencilerin- düşüncelerini ve eğilimlerini tespit ederek bu yönde adımlar atmaya gayret ederler.

¹ Zeynep Aycan , "Gezi Park Olayları ve Gençler" "<http://bilimakademisi.org/gezi-parki-olaylari-ve-gencler-zeynep-aycan/> (28.04.2014)

Öğrencilerin bir toplumdaki en özgür düşünce platformu olan üniversitelerde demokrasi sınırları dâhilindeki her şeyi tartışabilmeleri, anayasal sınırlar içerisindeki her türlü sosyal-siyasal faaliyetleri yürütebilmeleri doğaldır. Gençliğe bu özgür düşünme ve tartışma ortamı yaratılmadığı takdirde siyasal, toplumsal sorunların çözülmesi konusundaki yaratıcılık engellenir ve gençliğin demokrasiye olan inancı azalır. Gençlere dünya tarihinde en fazla vurgu yapan ve önem veren Mustafa Kemal gibi bir kurucu lideri olan ülkemizde , gençlerin de kısır siyasal çekişmeler ve şahsi menfaat peşinde koşmaktan çok , yurtsever ve hümanist güdülerle ülke ve dünya sorunlarına çözüm bulmaya çalışmaları daha doğru bir tavır olacaktır. Bunun için de öğrencilerin televizyon kanallarında gördükleri slogan düzeyindeki tartışmalara değil, bilimsel araştırma ve yayınlara yönelmeleri, öykünmeleri ve örgütlenmeleri gerekmektedir.

Gençlerin örgütlenmede yaşadıkları sorunlar siyasi eğilimlerini doğrudan etkilemektedir. Örgütlenmelerde gençlerin karar alma süreçlerine katılımına sınırlar getirilmekte, gençler yeterince ciddiye alınmamakta, gençlerin gündemleri örgütlenmenin gündemine girememektedir. Gençler yetişkinlerin feda edilmiş geçmişleri ve kendilerine vaadedilen gelecek arasında , bugünkü deneyimlerini siyasi taleplere dönüştürmekte güçlük yaşamaktadırlar. Fakat her şeye karşın gençlik ve özellikle öğrenci gençlik, toplumun en duyarlı, en dinamik aydın kesimini oluşturmaktadır.

Türkiye’de gençlik ve siyaset üzerine güncel söyleme baktığımızda gençliğe yönelik olumlu ya da olumsuz yargılarda bulunan, gençlik adına karar veren ve gençlik üzerinde hak iddia eden farklı siyasi yaklaşımlardaki herkesi birleştiren bir biçimde “gençlerin siyasete katılması gerektiği” fikri olduğunu söylemek mümkündür. Hal böyleyken, gençlerin siyasete katılımını arttırmak amacıyla oluşturulan ortamlar son derece tatmin ediciyken gençlerimizin kendilerini geri çektikleri noktanesidir ?Gençler çoğunlukla “korunması gereken” bir toplumsal kesim, ya da “geleceğin mirasçısı” olarak görüldüğünden siyasetten uzak durmaktadırlar.

Gençliğin siyasal katılımlarını inceleyen araştırmalarda üç nokta dikkat çekmektedir. İlki, siyasal sistemin önünü açmak için gerekli olduğu düşüncesiyle , gençlerin aileleriyle olan bağımlılık ilişkisini aşabilmeye dair sosyal politikanın önemli olduğudur.İkincisi ; “geleneksel siyasetin” tıkanıp noktalar, siyasetin açılımı, yeni bir siyasetin oluşturulması gibi konulara daha teorik yaklaşarak bu konuların aslında sadece Türkiye’ye özgü olmadığını, geleneksel siyasetin genel bir kriz yaşamakta olduğunu ve bu açılardan bu kuşağın gençlerinin “zamanın ruhundan” çok da ayrı düşmedikleridir. Sonuncusu ise; gençlik, yetişkinlerle girilen iktidar ilişkileri içerisinde oluşan bir öznellik durumu olarak değerlendirilirken , genç olma deneyimi üzerinden geliştirilebilecek ve diğer demokratik taleplerle beraber anlam kazanacak bir genç siyasetin mümkün olduğudur.²

Reşit olma halinin sunduğu fırsatlardan belki de en önemlisi seçme ve seçilme hakkına sahip olmaktır.Seçmenler oy kullanma kararını verirken pek çok etmeden etkilenir. Aile kurumu, en etkin referans gruplarından biri olarak bireyi etkilemektedir. Bugüne kadar gerçekleştirilen birçok bilimsel araştırma, ailenin pek çok sosyo-ekonomik olayda aile bireylerini etkilediği gibi seçmen tercihlerini de etkilediği konusunda somut bilgiler sunmaktadır. Aile, çocukların bir siyasal partiye karşı duygusal bir bağ geliştirmesinin temelinde yatan bir etken-dir. Ailede anne-baba-çocuk arasında siyasal bilgi alışverişinin olması, çocukların küçük yaşta bir siyasal parti seçmelerinin yanında, seçilen partinin anne-babanın desteklediği siyasal parti olma olasılığı artmaktadır.³

Araştırmalardan yola çıkıldığında her kuşağın birbirinden farklı özellikler göstermesine rağmen kültürel ve toplumsal değerler çerçevesinde temelde birbirlerine benzedikleri açık

² Cemil Boyraz , “Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”

³ Kenan Aydın , Volkan Özbek , “Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi” , *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2004/2 , 144-167

olarak görülmektedir. Çoğu genç kendi düşüncelerini oluşturmaya fırsat bulamadıklarından siyasete karşı umursamaz bir tavır sergilemektedir. Yetişkinler tarafından gençlerin bu tutumları "gamsızlık" olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu tutumun altında kendi hataları olduğunu kabullenmekte sıkıntı yaşamaktadırlar. Çünkü gençliğin siyasete girdiği dönemlerde sergilediği tutumlar genellikle yaşlı kuşağı tatmin etmekten uzak kalmıştır. Aradaki kuşak farkı ve bu kuşak farkının ürettiği farklı siyasi tutumlar, çoğu kez öncekilerin beklentisini karşılamaktan uzak kalmıştır. Bugünün gençlerini "vurdumduymaz" ya da "bencil" olarak tanımlamak yanlış olur. Sorunların farkında ve sorunlardan herkes kadar rahatsız olmalarına rağmen siyasetin bir parçası olmayı yine de tercih etmemektedirler. Sebepiyse, siyaseti çıkar ilişkilerinin başrol oynadığı tehlikeli bir düzen olarak görmeleridir.

Ülkemizde barışçıl bir siyaset ortamı olmadığı için siyaset gençler tarafından tehlikeli bir alan olarak görülmektedir. Karşıt düşünceye sahip bireylerin söylemleri büyük problemlere yol açmaktadır. Bu tartışmaların temel sebebinin tahammülsüzlük olarak belirtmek yanlış olmaz. Hiçbir birey dini, dili, ırkı ya da ideolojisi yüzünden dışlanamaz, dışlanmamalıdır. Farklı düşünceye sahip bireyler girdikleri ortamda yan yana bulunmaktan bile rahatsızlık duyarken, onları birbirlerinin ideolojilerine saygı duymaya ikna etmek zor olacaktır. Bu durumda siyasi liderlerin davranışları önem kazanan bir noktadır. Türk milleti model olarak öğrenmeye yatkın bir millettir. Siyasette ise ön planda olan liderlerin tutumları ve problemlere ilişkin çözüm önerileri insanları tatmin edici nitelikte olmadığı için 'siyasette değişimin mümkün olmayacağı' gibi bir yargı gençleri öğrenilmiş bir çaresizliğe sürüklemektedir. Toplumumuzdaki saygı yoksunluğu siyasi tartışmaların temelinde yatan en önemli etkidir. Saygı yoksunluğu, "ötekileşme" ve "kutuplaşma" dediğimiz kavramları ortaya çıkarmaktadır. "Öteki", dini etnik ya da kültürel özellikleri bakımından ana kitleden farklı olanlar için kullanılan sosyolojik bir kavramdır. Ötekileşme, Türkiye'de dünya siyasetinin de çok hareketli olduğu 1960-1980 dönemi arasında sağ-sol kutuplaşması çerçevesinde boy göstermiştir. Unutulmamalıdır ki kendisine "biz" diye hitap eden bir kesim, aynı zamanda muhatap olarak "siz" ifadesini oluşturmakta ve bu da "öteki" kavramını olgunlaştırmaktadır.

Türk kültüründe yetişkinlerin gençlik hakkında yürüttükleri hoşgörülü söyleme rağmen, gençler ya sorumsuzluk ve aylaklık ile bağdaştırılmaktadır, ya da onları ülkeyi ve milleti kurtarmak gibi kahramanlık temaları etrafında kurulmuş ve geleceğin yetişkinleri olarak hem kendileri hem anne babaları için düzgün bir gelecek yaratmak gibi teorik de olsa aslen ağır sorumluluklar yüklenmektedir. Bu düşünce gençlerin siyasete bakışları ve katılımları üzerinde etkili olmaktadır. Gençlerin çoğu bu düşüncenin etkisinde kalarak siyaseti bir meslek olarak görmektedirler ki bu görüş çok yanlıştır. Siyaset bir meslek değil, halka karşı çok önemli bir hizmet aracıdır. Siyasete ilgi ve arzusu olan gençleri desteklemek akıllıca olacaktır çünkü ; büyük değişimler, genç beyinlerle mümkündür ve gençlere siyasette alan açmak, aynı zamanda geleceği de doğru yapılandırmaktır. Siyaset doğru insanların, doğru sözlerin söylendiği bir platform olmalıdır. Bugün yaşananlara baktığımızda ülkemizde yaşayan her ferdin şikayetçi olduğu konuların başında yönetim hataları ve güvenilir insanların yöneticiliği konusu dikkat çeken hususlardır. Temel unsur ülkeye hizmet olurken siyaset kin ve nefret aracına dönüştürülmemelidir.

Üniversitelerden önce öğrencilere gerekli eğitim verilmesi ve ortamların sağlanması açısından temel oluşturacak kurumlar, liselerdir. Lise çağı, düşünsel anlamda değişim ve gelişimin başladığı yerdir. Öğrencilerin akademik, düşünsel ve sosyal paylaşımlarını engelleyecek hiçbir durum söz konusu olmamalıdır. Türk eğitim sisteminde liselerin amacı, öğrencilerin daha özgür bir birey olarak sivil toplum ve demokratik devlet anlayışı gereğince eğitim süreçlerinde özgür ve karar değiştirme hakkına sahip olmalarına fırsat vermek olarak tanımlanır. Öğrencisi olduğum sosyal bilimler liselerinin kuruluş amaçlarından en önemlisi, siyaset ve bürokrasiye kültürlü, devleti ve demokrasiyi iyi tanıyan, ona işlerlik kazandıracak elemanlar yetiştirmektir. Türk eğitim sisteminin amaçları böylesine özgürlükçüyen, düşünsel eğitimle-

rin engellenmesi, okullarda siyasetin yasaklanması gibi gerici eylemlerin gerçekleştirilmeye çalışılması son derece yanlıştır. Aslında siyaset konuşulmasına getirilen yasak sadece okullarda değil hayatın her alanında süregelen bir yasaktır. Türk milleti için birbirine saldırmadan siyaset konuşmak neredeyse imkansızdır. Zıt görüşte iki birey kavga etmek için fırsat kollamakta, aynı görüşte iki birey ise birbirlerinin söylediklerini aynen kabul etmeye gönüllüdürler. Bu durumu ortadan kaldırmak için atılacak en önemli adım ,ağacı yaşken eğmek olacaktır.

Sınıflarda siyaset tartışmak, uçurum kenarında gözü kapalı yürümeye benzemektedir. Yanlış bir adım ölüme sebep olabilir. Halbuki bu tartışmaları öğretmenler yönlendirir-se,siyaset okullarda daha sağlıklı bir biçimde tartışılabilir. Sınıflar oluşturulurken aynı ideolojiye sahip öğrenciler bir sınıfta toplanmadığı için fikirlere saygı göstermek hem sınıf , hem toplum huzuru için çok önemlidir. Her tartışmada olması gerektiği gibi siyasi tartışmalarda da amacımız sorun üretmek değil, sorun çözmek olmalıdır. Bunu da ancak ve ancak karşımızdaki insanın düşüncesini dile getirme özgürlüğüne saygı göstererek gerçekleştirebiliriz.

Anayasa mahkemesi başkanı Haşim Kılıç'ın belirttiği üzere "Son yıllarda birey ve toplum olarak, yaşanan sorunlarla ilgili en masum çözüm önerilerini, düşünce ve görüşleri derhal siyasi bir süzgeçten geçirdikten sonra kabul veya reddeder hale geldik. Bu yaklaşım toplumun aşırı siyasallaşmasına, kutuplaşmasına ve kaygı verici bir gerilimin yaşanmasına yol açıyor."

Gençlerin yaşamları boyunca karşılaşacakları, demokrasi, seçim, seçim sistemi, kamuoyu, siyasal iktidar, siyasal katılım, siyasal partiler, sivil toplum gibi kavramların kendilerine bilimsel bir biçimde aktarılması, onların alternatif çözümsüzlükler yerine; çözüm önerileri üretmelerini sağlayabilecektir. Ülkemizin özellikle siyasette kendini her alanda yetiştirmiş genç nesillere ihtiyacı vardır. Gençlerimize sağlıklı bir siyaset bilimi eğitimi verildiği takdirde siyasetimiz yükselecektir.

KAYNAKLAR

- Aycan, Zeynep, " Gezi Parkı Olayları ve Gençler "http://bilimakademisi.org/gezi-parki-olaylari-ve-gencler-zeynep-aycan/ (28.04.2014)
- Aydın, Kenan, (2004) "Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi" , Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.2 , s. 144-167.
- Boyraz ,Cemil, (2010) .Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İstanbul: TÜSES Yayınları.
- Çarkoğlu, Ali, TOPRAK, Binnaz, (2006). Değişen Toplumda Din, Toplum, Siyaset. İstanbul: Tesev Yayınları. http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%9Ck%C3%BCc%C3%BCl%C3%BCK (05.05.2014)
- Kocatürk Utkan, Atatürk'te "Gençlik" Kavramı ve Atatürkçü Gençliğin Nitelikleri,Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 4, Cilt: II, Kasım 1985
- Türkdoğan Berna (1999). "Atatürk'ün Türk Gençliği Hakkında Düşünceleri" Atatürk AraştırmaMerkezi Dergisi , , Sayı: 44 Cilt: XV, s. 683-692

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SİYASET 3.OTURUM

YOUTH AND POLITICS 3.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER

GENÇLİK VE DEMOKRASİ

Fahri SAKAL*

Giriş

Toplumlar ve devletler otoriter olmaya eğilimlidirler. Yönetimin ve istikrarın temelinde itaat beklentisi tarihin her döneminde yönetenlerde mevcut bulunmuş, yönetilenler ise zaman zaman cılız itirazlarını sürdürürken sesini fazla yükseltmeye daima haddini bilmezlik yakıştırmaması yapılmıştır. Bu minval üzere en fazla itaat beklenenler gençler olmuş, “büyüklerin yanında konuşulmaz”, “sana burada söz düşmez” gibi laflarla sığaya çekilmişlerdir. Bu anlayışın etkisiyledir ki, gençlerin siyaset yapması da daima yersiz ve erken bulunmuş, “önce oku, ekmeğini eline al, adam ol” gibi çok haklı görülen, ancak özünde haklı olmayan çıkışlarla siyasetten men edilmişlerdir. Siyasi konuları ve memleket meselelerini öğrenmeleri bile hoş karşılanmamıştır. Gençlik siyaseti öğrenmeli, tanımalı, uygulamalı ve uygulamıyorsa da taraf olmamalıdır. Gençlik dediğimiz kitle çok yakın gelecekte evimizi, işimizi, bağ ve bahçemizi, taşınır ve taşınmazlarımızı, hatta ihtiyarlığımızda kendimizi emanet edeceğimiz evlatlarımızdır. Bu kadar değerlerimizi emanet ettiğimiz, daha doğrusu kendilerine bıraktığımız gençlerin ülkenin geleceğini kurma sanatı olan siyasetten uzak tutulmasını biz samimiyetsizlik değilse bir cehalet, o da değilse bir kötü niyet ifadesi, bir aczin ve kolayca kaçmanın ilanı olarak görüyoruz. Kimse gençler ülkeyi yönetirken yılların tecrübesi ile yaşayan, yöneten ve fikir üreten büyüklerini bir kenara atsın diye düşünmediğine göre, büyüklerin yanında siyaset yapmaları hem tecrübe-lerin nesilden nesle intikaline vesile olacak, hem de yarın tamamen ellerine alacakları ülke yönetimi hakkında bugünden hazırlık ve malumatla dolu olmaları sağlanacaktır. Ayrıca rejimin ve ülkenin bir parçası olduklarına göre, alınan kararların onları da ilgilendirdiğini kabul ettiğimize göre onları rejim ve demokrasi sürecinden uzak tutmanın mantıksızlığını izaha gerek yoktur diye düşünüyoruz.

Tabiatıyla bu söylediklerimiz gençliğin üzerine büyük bir yük getirmektedir. Bu yükün altından hakkıyla kalkabilmesi için gençlerin her alanda olduğu gibi bu işte de bilgi ve tecrübe zırhı ile donanmış olmaları elzemdir. Bilgiyi eğitim, basın ve sair yollardan alacaklar, ama tecrübeyi işin içinde bulunarak edineceklerdir. İşin içine almadığınız gençlik yarın kitabi bilgilerle dolu olsalar bile uygulamalara katılmamış olmalarından dolayı hatalara duçar olacaklardır. Bugün işe katılıp sizin yanınızda hata yaparlarsa onlara hatalarını söyleyebilirsiniz; ama bu tecrübeyi yaptırmazsanız yarın iş tamamen onlara kaldıktan sonra kendilerine hatalarını kimler söyleyecektir. O durumda telafisi çok daha zor ve zararı büyük hatalar işleyeceklerdir ki, bunun sorumluluğu onları tecrübeden uzak tutanların üzerinde olacaktır.

* Doç.Dr., OMÜ. Fen Ed. Fak. Tarih Bölümü.

Arıca gençlik de, yetişkinler de onların siyasete taraf olmalarından korkmamalı, siyasete teşvik edilerek yarın yönetecekleri ülkenin kaderine şimdiden ortak olmaları sağlanmalıdır. Bu sorumluluklarını hem erkenden başlatmak demektir, hem de tecrübeyi erkene almak olur. Zira böyle yapmazsanız 60 yaşını geçen adamları tecrübeli, 40'ındakileri toy diye adlandırmış olacaksınız. Hâlbuki 50-60'lı yaşlar bedensel ve zihinsel arazlar neticesi birçok insanın yeterince verimli olamayacağı yaşlar sayılmaktadır. Bu durumda tam tecrübe ile donandıkları sırada fiziki ve akli bazı melekelerini kaybetmeye başlamış bir çalışanlar ordusu ile uğraşmak durumunda kalacaksınız. Tecrübe ile dinamizmi bir araya getirmenin birçok faydaları olduğu gibi, getirmemenin başka istenmeyen birçok sonuçları da olabilir.

Gençliğin ülke yönetiminde öyle veya böyle etkili olması, gerektiğinde tam yetki alması, bazı durumlarda tecrübeli yetişkinlerin çevresinde bulunması, demokrasi eğitimini tam ve doğru alması, uygulamaları, paydaşları ve müşahitleri olması, yanlış yönetimlere karşı sesini çıkartacak konumda bulunmaları vs. birçok açıdan gereklidir. Bunları şu başlıklar halinde sunabiliriz:

A) Toplum Psikolojisi ve Sosyolojik Olarak: Sosyal psikoloji, psikoloji ve sosyoloji gençlerin davranışlarının erişkinlerden birçok açıdan farklı olduğunu tespit ettiğini biliyoruz. Bunu Türk halk sosyolojisi de "delikanlı" ifadesi ile Türkçede kullanımda tutmuştur. Ülkelerin çıkarıcı/emperyalist dış politikaları, iç politikadaki birçok keyfi tutum daha çok gençlerin eleştirilmesine hedef olurken, yetişkinler daha ziyade şahsi veya ailevi çıkarını öne alarak tepkisini daha ölçülü verme hesapları içine girmektedir. Yani yaşlılar daha uzlaşmacı, pragmatist ve hesaplı hareket ederken gençler biraz "delikanlı" tavırlar sergilemektedir. Bu tavır farkı, gençlerin toyluğu şeklinde görülüp onların siyasetten uzak tutulması şeklinde yorumlanma eğilimi güçlüdür. Gerçekten toyluk ve delikanlıktan kaynaklanan hızlı ve acele kararlar, ani ve hissi tepkiler gençlerde daha yaygındır. Ama yeri ve zamanı gelir ki, bazen bu kabil hareketlere kamuoyunda ihtiyaç görülebilir. Demokrasi daha mülayim duran, çıkar hesapları ile hareket eden ve zapturapt altına alınması daha kolay olan yaşlılarla inşa edilemez. Yaşı ellinin üzerinde olan kaç kişiyi bir ülke sorunu için meydanlara toplayabiliriz? Herkesin vereceği cevapları tahmin ediyorum: Meydanlar boş kalır! O halde gençlerin atılgan ve heyecanlılığı ile yaşlıların tecrübe ve aklı selimini birleştirmedikçe demokrasinin bir tarafının topal kalacağını söyleyebiliriz.

B) Tarihi Realite olarak: Bazılarımız istemese de gençlik kendi anladığı ve onayladığı manada siyaset yapma hakkını kullanmaktadır. Elbette gençlik demek tecrübesizlik demektir, bunu unutmadan onların tarihte oynadığı rolleri hatırlamanın faydası vardır. Birçok sokak gösterisi, eylemler ve fiziki güç isteyen bazı siyasi aktiviteler gençlersiz başarılmıyor. Gençliği siyasete sokmayalım tezi bazılarınca yanlış değerlendiriliyor: Siz kendi gençlerinizi siyasete sokmayınca rakiplerinizin sizden boşalan yerleri dolduracağını, üstelik belki kötü niyetli olarak bir demokratik hakkı istismar edeceklerini de gözden uzak tutmamalısınız. Hatta sokakları terörize etmek de gençliğin siyaseti öğrenmemesinin ve onları kendilerinin dışında birilerinin kullandığının göstergesidir. Dikkat edilirse gençlik deyince aklımıza hep sokak eylemleri geliyor. Bu da gençliğin siyasette yeterince yer almadığının göstergesi değil midir? Jön Türk hareketine adını veren "jeune" ifadesinin Fransızca genç demek olduğunu biliyoruz. Birçok ülkede bu türlü hareketleri gençler gerçekleştirmiştir. Ancak o gençlerin bu hareketleri bizzat organize edip yönetmediklerini, diğer bir ifade ile birilerince kullanıldıklarını iddia edenlerin de bazen haklılık payı olsa da, bu bile gençliğin siyaset ve demokrasi için başkalarının da vazgeçilmezi olduğunu göstermesi açısından manidardır.

Dünyadaki ünlü ve sonuç alınmış siyasi eylemlerin hepsinde en etkili olan grupların gençler olduğu biliniyor. Fransız ihtilalinden, Bolşevik devrimine, bizdeki Jön Türk hareketinden 60 darbesine ve 80 öncesi sağ sol eylemlerine kadar hepsinde başrolü iyi veya kötü olarak gençlik oynamıştı. Tabii burada belli mihrakların gençliği gerçekten nasıl istismar ettiklerini hatırlıyor, o halde gençliğin bu konularda iyi yetişmiş ve kendisini kullandırmayacak derecede donanımlı olmasının gerekliliğini vurgulama ihtiyacını hissediyoruz. Ayrıca gençliğin enerjisin-

den böyle yıkıcı ölçekte ve özellikle faydalanmak isteyenlerin bazen başarıya ulaşırsalar bile sonunda ve uzun vadede kayıpta olmaları tarihi olarak tespit edilmiştir.¹ Ayrıca söz konusu olaylarda heder olan gençler de hatırlanmalıdır. Bu kullanılan gençlik örneklerinden en belirginini Sovyetler döneminde SSCB resmi ideolojisinin “Genç Öncü”sü Pavlik Morozov² siyasette gençlerin meşru rolleri kadar gayr-i meşru olarak nasıl kullanıldığının hazin bir örneğidir.

C) Politik Gereklik Olarak: Hangi yaş arasını genç olarak alırsak alalım, ülke nüfusunun büyük bir kısmının gençlerden oluştuğu bilindiğine göre, gençler demokratik bir rejimin tam ortasını oluştururlar. Çünkü bugünün gençleri dün çocuktu, yarın da yetişkin ve onun ertesinde de ihtiyar olacaklardır. Dolayısıyla bir genç bir yasal veya idari konuda bir taleple karşınıza geldiğinde aslında şu faraziyeyi anlatmış oluyor: Bu uygulama bir genç olarak bugün benim için şu açıdan önemlidir. Yarın da şu çocuklar için önemli olacaktır. Çocukluğumu henüz unutmadım, ama siz unutmuş olabilirsiniz. Dün siz yaşlılar da bu konularda şu ve bu itirazları dile getirmemiş miydiniz? Üstelik biz gençler bunu size şimdi istediğimiz istikamette uygulattıramazsak, yarın ipler elimize geçtiğinde, ilk fırsatta bu meseleyi hallederiz. Haberinizi olsun. İşte gençlerin kullanacaklarını farz ettiğimiz bu mantık demokraside onların yerinin hem çocuklara, hem de yetişkinlere etki edecek bir konumda olduğunu göstermektedir.

D) Türkiye'nin Özel Durumu Var mı? Antidemokratik düşünceye temayül besleyenler genellikle “ülkemizin özel şartları” olduğundan bahsederler. Bu bütün ülkelerde böyledir. Evet, her ülkenin bazı istisnai halleri vardır, ama bu öyle keyfiliği meşru kılacak bir bahane olamaz. Bazı teferruata yönelik istisnalar olur. Türkiye gençliğinin hem istismar edildiği hem de mağdur edildiği ülkeler grubundadır. Özellikle darbeler döneminde hem istismar edilmiş hem de mağdur edilmiştir. Sıkıyönetim dönemleri ise gençliğin daha fazla mağduriyet yaşadığı zamanlardır. İşlerin normale döndüğü dönemlerde de eğitim, spor, sanat ve kültür konularında yeterli imkana ve eğitime sahip olamamış olduğundan dünyadaki rakipleri arasında orta sıraların da altındadır. Gelişmişlik raporları ve indeksler bunu bize göstermektedir. Son yıllarda gelişmişlik skalasında biraz ilerlemiş olsak da ülke olarak hala 53-90. Sıralar arasında olmamız pek hoş değildir. Özellikle demokrasi ve demokratik haklar indeksinde yerimizi daha yukarılarda tutmalıyız.

Türk gençliğinin en büyük problemi dünya üzerinde indoktrinasyona (beyin yıkamaya) çok fazla maruz kalanlardan olmasıdır. Totaliterlik göstergelerinden biri olan bu hal, bazen beyinleri yıkanan gençler tarafından büyüklerine ve biz hocalarına karşı bile uygulanmaya çalışılıyor. Yıllar önce Üniversitemizde İnkılap Tarihi dersinde Taha Parla'nın **Atatürk'ün Nutku**³ adlı eserini öğrencilere tavsiye ettiğim için, bir öğrenci sınav kağıdına Parla için şunları yazmıştı: “*Bu Profesör, Atatürk'ü eleştiriyor, bir de Boğaziçi'nde hocaymış. Nasıl oluyor anlamıyorum, doğrusu Boğaziçi'nde okumayı istemem.*” Sonra bir internet sitesinde hem Parla hem de şahsım için “*Bu hocalar Atatürk olmasaydı yine olurlardı, ama babaları kim olurdu bilemem*” diye yazmıştı. Öyle kesin inançlı idi ki, ona göre Taha Parla ve biz her türlü suçlamayı hak ediyorduk. Onların bilgileri hep doğru, biz kesin ihanet ve dalalet üzere idik! Evet, gençlik yakın ve uzak tarihi hakkında yorum yapar, Atatürk'ü savunur, bu uğurda bir bilim adamını ve kendi hocasını gerektiğinde eleştirir. Amenna. Bunlara bir diyeceğimiz yok. Ancak bu gençlik yakın ve uzak tarihi ne kadar biliyor? İlkokuldan beri Atatürk ve Milli Mücadele konusunu öğrettiğimiz halde, ne kadar öğrendikleri veya ne kadar öğretebildiğimizin ölçüleri

¹ Türkiye'de darbe tarzı olaylara destek veren siyasi görüş ve partilerin darbe sonrası ilk demokratik seçimde daima oy kaybetmiş olarak seçimden çıktıkları bilinen bir gerçektir.

² Bu genç okulda beyni sistem tarafından öyle yıkandığı için babasını “özel mülkiyete özlem duyuyor, evde iki çuval buğday saklıyor” diye ihbar etmiş ve babası Sibiryaya sürülürken kendisinin Moskova'da İsmailova Parkı'nda heykeli dikilmiştir.

³ Taha Parla, **Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları Cilt 1 Atatürk'ün Nutku**, İletişim Yay., İst., 1991.

sınav kâğıtlarıdır. Vaktiyle Mudanya Mütarekesi ile ilgili sorduğumuz bir soruya aldığımız cevabı bir belge olarak saklıyorum. Mudanya adını bile duymamış, “*Bu dünya mütaresinin türk tahiriğindeki yeri*”⁴ diye başlayan cevap bir üniversite öğrencisinin yakın dönem hakkındaki cehaletini gösteriyordu. Bu Türk eğitiminin, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin ve genel olarak yakın dönem tarihinin nasıl ve ne kadar öğrenildiğini göstermektedir. (Ek: 2’ ye bakınız)

O halde gençliğimizi daha iyi yetiştirmeli ve özellikle demokrasi tarihi dersini okullara koymalıyız. Ancak hemen şunu belirtmek isterim ki, bizim Devletimiz, Bakanlığımız, Talim ve Terbiye kurumumuz ve bürokrasimiz böyle bir dersi yazacak ve okutacak olgunluğa henüz gelmemiştir. Bu konuşmanın asıl özü de buradadır. Gençliğe demokrasiyi kim nasıl öğretecektir: Biz devlet, bakanlık ve aydınlar olarak anladığımız ve uyguladığımız demokrasiyi gençlere yansıtırız ki, bunun anlamı gençlerin babalarının yoluna daha erken girmesi demektir. Hem demokrasi tarihi hem de genel olarak tarih yazıcılığı Türkiye’de devletten bağımsız yapılmalı ve yabancı yazarlara da açık olmalıdır.⁵ Devletten bağımsız derken yasal, idari ve mali yönden kamu gücünden etkilenmemelidir. Milletvekillerinin kürsü dokunulmazlığı demokrasi tarihi yazan ve anlatan aydınlar ve hocalar için daha güçlü olarak tanınmalı, idari, mali ve hukuki yaptırımlarla karşılaşılmalıdır. Aksi halde yalanlarla doldurulmuş ve saptırılmış bir tarih anlayışı ile yetiştireceğiniz gençlik, Pavlik Morozov’un rejim, aile ve baba algısı içinde yetişir ve hocasına babasının kim olacağını öğretmeye kalkar.

Sonuç

Demokrasi her birey ve her yaş için vazgeçilmez olsa da, gençliğin bu hususta yeri ve rolü önemlidir. Bu günün gençleri yarının yetişkinleri olacağına göre, rejimler de ülkelerin bu günün ile ilgili oldukları kadar yarınları ile de ilgili kararlar aldıklarını düşünürsek, demokrasi ile en çok gençlerin alakadar olması gerektiğine hükmedebiliriz. Ayrıca gençler siyasetle ilgilenmenin şeklindeki yaygın kanaat üzerinde de iyice ve tekrar düşünülmelidir. Evet, aslolan gençliğin bir meslekte yetişmesi ve yeterli kültür ve eğitim sürecinden geçmesidir. Ama ülkelerin geleceği olan gençliğe nasıl bir gelecek bırakacağımız konusundan onları uzak tutmak ne kadar mantıklı olacaktır. Üstelik yetişkinlerin ve özellikle yaşlıların yetersiz tepki gösterdikleri birçok konu gençlerin dinamizmi sayesinde aşılmaktadır. Ancak gençliğin tecrübesizliğinden istifade ile onların istismarına da hem gençler hem de biz yetişkinler izin vermemeliyiz. Sonuç olarak gençlik siyasetin ve demokrasinin en vazgeçilmez zümresi, gençlik organları da yine demokrasinin vazgeçilmez organlarıdır. Toplumun bütün katmanlarından çok gençlik demokratik siyasetin içinde olmalı, bu katılım hem öğrenme süreci, hem de uygulama süreci olarak görülmelidir.

⁴ İmlası öğrencinin.

⁵ Bu konuyu vaktiyle bir yazımızda da dile getirmiştik: Fahri SAKAL, “Türk Demokrasi Tarihinin Lüzumu ve Metodolojisine Dair”, **Sakarya Üni. Fen Edebiyat Fakültesi Fen Edebiyat Dergisi**, Yıl 2006, C. 8, S. 2, s. 77-92.

GELİR - SİYASAL GÜVEN İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ, İİBF ÖRNEĞİ

Hamza Bahadır ESER*, Ömer GÜLER**

ÖZET

Gençler siyasal sistemin dinamik unsurunu oluştururlar. Gençlerin siyasal tutumları ve bu tutumların siyasal sisteme yansımaları olan oy verme davranışı üzerinde etkili olan birçok faktör vardır. Bu faktörler; siyasal güven, siyasal ilgi ve siyasal katılım düzeyleri, cinsiyet, yaş, eğitim ve gelir düzeyi olarak sayılabilir. Bu değişkenler içerisinde siyasal güven/güvensizlik düzeyi, özellikle siyasal sisteme ilişkin meşruiyet algısını yansıtmaları, demokratik siyasal sistemin istikrarı ve sürekliliği açısından özel bir yere sahiptir.

Zira siyasal güvenin yüksek olması siyasal sistemler için hayati önem taşır. Bireylerin siyasal sisteme dair şikâyetlerinin dikkate alınmaması, siyasal karar alıcıları etkileme imkânlarının kısıtlanması, değişime ilişkin taleplerine karşı katı bir tutum sergilenmesi, siyasal sistemin istikrarsızlaşması ve meşruiyetinin sorgulanması gibi sonuçlar doğurabilir. Söz konusu meşruiyet sorgulamaları bireylerde siyasal katılma yoluyla siyasal sistemi etkileyemeyecekleri düşüncesini besler ve siyasal sisteme duyulan güveni aşındırır. Bu algı, bireyin siyasal sisteme yabancılaşması gibi modern çoğulcu demokrasilerde hiç de istenmeyen bir sonuç doğurabilir.

Çalışmanın temel konusu, siyasal güven-gelir düzeyi değişkenleri arasındaki ilişkinin yönü ve niceliğidir. Bu bağlamda öncelikle siyasal güven kavramı ve siyasal güven-gelir ilişkisini ele alan ilgili yazın ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde gelir - siyasal güven ilişkisini ele alan araştırma bulgularının analizi ve yorumlanması bölümüne geçilecektir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Güven, Siyasal Katılım, Siyasal Davranış, Gelir

A RESEARCH ON INCOME - POLITICAL TRUST RELATION: SULEYMAN DEMIREL UNIVERSITY, FEAS CASE

ABSTRACT

Young people constitute dynamic element of political system. There is a lot of factor which affects voting behavior of young people that reflects political attitudes of young's. These factors can be political trust, political interest and political participation levels, gender, age, education and income. From these variables, political trust/distrust level has a significant place in democratic political systems because of stability and sustainability. Because, it reflects legitimacy perception about political system.

* Yrd.Doç.Dr., SDÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

** Arş.Gör. SDÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

Forasmuch, high political trust level has a big importance for political systems. If, people's complaints about political system isn't paid attention; if, people's opportunities about affecting decision makers are restricted and there are solid attitudes about changing demands, there can be instability and people can query legitimacy. If people think, they have not ability to affect political system with political participation; there is a decrease of their political trust. These perception is became alienation, and this situation is unwanted in modern democratic systems.

Main subject of this study is direction and quantity of relationship of political trust- income. In this context, firstly political trust concept, relationship between political trust and income and literature about these, will be explained. Then, in the second section, investigation findings from Suleyman Demirel University Faculty of Economics and Administrative Sciences about income- political trust relationship will be analyzed and interpreted.

Key Words: Political Trust, Political Participation, Political Behaviour, Income

Giriş

Sağlıklı bir siyasal sistemin tesis edilmesinde, vatandaşların idare ve temsilcilerine yönelik güven düzeylerinin yüksek olması hayati öneme sahiptir. İlgili yazında, özellikle sistem elemanları arasındaki karşılıklı siyasal güvenin, poliarsiyi (çoğunluğun yönetimini) ve yarışmacı bir siyasal yapıyı, kültürü besleyeceğinin altı çizilmektedir. Bunun tersi bir siyasal iklimin, siyasal sistemin unsurları arasında güvensizliğin hâkim olması durumunda ise otoriter, hegomonik bir yapının yerleşmesi söz konusu olabilecektir (Dahl, 1971: 151). Siyasal karar alıcılar ile vatandaşlar arasındaki iletişim kanallarının açık tutulması siyasal güveni ve dolayısıyla sağlıklı bir siyasal sistemin tesisi için ayrıca önemlidir. Zira, sisteme yönelik güven düzeyleri düşük bireylerin karar alıcılara ulaşımı, onları etkileme imkânlarının kısıtlanması, idare tarafından değişim taleplerine karşı katı bir tutum ortaya konulması durumunda siyasal düzenin işleyişi ve niteliğine ilişkin derin anlaşmazlıklar ve bu durumdan beslenen (istenmeyen) bir siyasal istikrarsızlık halinin yaşanması riski ihtimal dâhilindedir (Aberbach ve Walker, 1970: 1199, Ayrıca bkz., Warren, 1999: 2). Bireylerin siyasal güven düzeyleri üzerinde etkili olan birçok faktör vardır. Bu faktörler, devletin sergilemiş olduğu politik performans, kamu otoritesini temsil edenlerin, vatandaşlar tarafından algılanış şekli, vatandaşların eğitim düzeyleri, gelir düzeyleri, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, siyasal kutuplaşma, etnik ayrışma nüfus yoğunluğu (Rahn ve Rudolph, 2005: 530) olarak sayılabilir. Şüphesiz bu faktörlere başka değişkenlerde eklenebilir. Ancak, özellikle bireylerin, devletin sergilemiş olduğu performansı test etmede önemli bir değişken olarak veri aldıkları bireysel gelir düzeyi oldukça önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyin, yaşamını üzerine temellendirdiği eğitim, sosyal sınıf, siyasal yetkinlik, siyasal uyum ve gelir gibi değişkenler, vatandaşların siyasal kurumlarla kurdukları ilişki üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Genelde iyi eğitilmiş, siyasal bilgi düzeyi yüksek, orta sınıfa mensup, ekonomik açıdan kendi kendine yeten bireylerin böyle olmayanlara nazaran bürokratik kurumlarla ilişki kurma noktasında öz güvenlerinin ve rekabet etme güdülerinin daha yüksek olduğunu ifade etmek mümkündür (Kumlin, 2004: 187). Zengin ile fakir arasındaki gelir farkı, onların kurumlardan beklentilerini farklı şekilde etkilemektedir. Zenginler, merkezi otoritenin gelirin yeniden dağıtımına yönelik politikalarına tabi olmak noktasında isteksiz davranırlarken,

fakirlerde (hali hazırdaki durumun sürdürülmesine sebep olacak şekilde) söz konusu politikaları destekleme konusunda isteksiz davranmaktadırlar (Rahn ve Rudolph, 2005: 536). Bireylerin gelir düzeyleri arasındaki farklılık sadece güven düzeylerini değil, bireylerin hoşgörü, katılım gibi davranış modellerinde de farklılaşmaların görülmesine neden olmaktadır. Bu durum ayrıca bireyler arasındaki değer farklılaşmasına da katkıda bulunmaktadır. Düşük gelirli ile yüksek gelirli arasındaki farkın açık olduğu toplumlarda gruplar arasında ciddi kültürel farklılaşmalar görülmektedir. Bu farklılaşma, bireylerin siyasal tutumlarına da yansımaktadır. Öyle ki, düşük gelirli bireylerin daha güvensiz ve siyasal sisteme yabancılaşmış, yüksek gelirli bireylerin ise daha güvenli ve siyasete daha ilgili olduklarını ifade etmek mümkündür (Janmaat, 2008: 179-180; Ayrıca bkz., Nelson. 1979: 1037). Genel olarak siyasal sisteme katılma davranışı ile bireyin gelir düzeyi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Gelir seviyesi yükseldikçe bireylerin oy verme davranışlarında, siyasal faaliyetlerinin sürekliliğinde, partiler için faaliyette bulunma sıklıklarında artış olduğu gözlemlenmiştir (Ceka, 2012: 1629; Scott ve Acock, 1979: 361) Bireylerin gelir düzeyleri ile siyasal güven düzeyleri arasındaki güçlü pozitif ilişkinin bir diğer yönü gelirin bir toplumsal sınıf göstergesi olması ve gelir düzeyi üzerinden ortaya konan güven düzeyinin genellikle kurumsal yapı ile ilişkilendirilmesidir. İdarenin performansından memnun olma, gelir düzeyinin yüksek olması siyasal güveni artıran unsurlar olarak sayılabilir (Catterberg ve Moreno, 2005: 43, 46).

Weatherford'un idarenin performansının siyasal destek üzerindeki etkisini (1987), Jost vd.'nin toplumsal eşitsizlik ve siyasal sisteme yönelik eleştirilerin azaltılması yollarını (2003), ele aldıkları çalışmalar, Janmaat'ın Batı demokrasilerinde sosyo-ekonomik eşitsizliğin kültürel çözülme üzerindeki etkilerini (2008), Cohen vd.'nin kişisel ve psikolojik değişkenlerin sosyo-ekonomik statü ile siyasal katılım üzerindeki etkisini konu aldıkları (2001), Cho vd.'nin sosyo-ekonomik değişkenlerin siyasal katılım üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik (2006) çalışmaları, Kumlin'in bireylerin refah devleti uygulamalarının siyasal güven ve ideolojiler üzerindeki etkisini konu aldıkları (2004), Cernat'ın (2010) sosyo-ekonomik statü siyasal destek ilişkisini incelediği, Scott ve Acock'un (1979) işsizlik, sosyo-ekonomik statü ve siyasal katılım arasındaki etkileşimi konu aldıkları araştırmalar gelir-siyasal güven ilişkisini konu alan yazında öne çıkan çalışmalardır. Siyasal güven yazınında, konu ayrıca; Li (2004), Agger vd. (1961), Mishler ve Rose (2001), Michelson (2001) Ceka (2012), Catterberg ve Moreno (2005), Rahn ve Rudolph (2005) tarafından ele alınmıştır.

Çalışmanın temel amacı, gelir-siyasal güven ilişkisini irdelemektir. Bu bağlamda, bireylerin siyasal güven düzeylerini siyasal sistem odaklı ve temsilci odaklı olmak üzere iki boyutta ölçen bir ölçek uygulanmış elde edilen veriler ile katılımcıların gelir düzeyleri arasındaki ilişkinin niteliği, yönü araştırılmıştır. Araştırma 2013 yılı mayıs ayında yapılmıştır. Bu bağlamda Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim gören 1600 öğrenci ile görüşülmüştür. Çalışmanın bağımsız değişkeni gelir düzeyidir. Siyasal sistem odaklı ve temsilci odaklı siyasal güven düzeyi çalışmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 15 programı yardımıyla değerlendirilecektir. Bu kapsamda, ilk olarak siyasal güven kavramı ve ardından siyasal güven-gelir ilişkisini inceleyen çalışmalara incelenecek ve ardından alan araştırmasında elde edilen verilerin değerlendirilmesi aşamasına geçilecektir. Uygulama bölümünde ise çalışma uzayı, örnekleme, yöntemi ve bulgularına yer verilecektir. Sonuç kısmında ise siyasal güven-gelir ilişkisine yönelik araştırma bulguları sunularak çalışma sonlandırılacaktır.

Siyasal Güven Kavramı

Siyasal güven, siyasal rejim, siyasal sistem ve o sistemin aktörlerine yönelik bir tutumu ifade eder. Siyasal güven genel olarak, siyasal sistemin ana hatlarıyla değerlendirilmesi, bireylerin siyasal idareye ilişkin tutumlarının tanımlanarak, açıklanmasına yönelik bir kavramı ifade eder (Miller, 1974: 952).

Siyasal güven duygusunun bireyde ortaya çıkmasında siyasal sosyalleşme süreçleri doğrudan etkilidir. Bu sosyalleşme süreçleri, temel olarak siyasal otoriteyi temsil edenlere güvenin bir vatandaşlık görevi gibi algılanmasını hedefler. Daha açık bir ifade ile vatandaşlar siyasal rejimin amaçlarını, siyasal normlarını, sistem içindeki otorite ilişkilerinin niteliğini kabul etmeye, güvenmeye yönlendirilebilirler. Bu bağlamda, siyasal güven, siyasal otoriteye, kurumlara ve kamu otoritesini kullanan temsilcilere karşı sergilenen, çatışmadan/reddetmeden, kabul etmeğe/sürdürmeye doğru çeşitlenen bir siyasal eğilim olarak tarif edilebilir (Easton, 1975: 448; Ayrıca, bireylerin sosyalleşme süreçleri içinde otorite ile kurdukları ilişkinin niteliği onların siyasal güven düzeyleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Amerika'da yaşayan Araplar üzerinde yapılan bir çalışmada sosyo-ekonomik değişkenlerdeki iyileşme ile siyasal katılma arasında doğrusal bir ilişkinin görülmesi gerektiğine ilişkin ön kabullerin her zaman geçerli olmayacağı, bireylerin siyasal sosyalleşmesi esnasında idarenin politikalarından dolayı kaygılı, endişeli olmalarının da siyasal katılım düzeyleri üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Aynı çalışmada söz konusu kaygıların bireysel başarı, yetenek ile birlikte siyasal katılım üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. Daha kapsamlı bilgi için bkz. Cho vd., 2006: 977-978).

Siyasal güveni devletin sergilemiş olduğu performans üzerinden tanımlayan görüşlere göre siyasal güven, vatandaşların devletin kendilerine ne verdiği ve devletin ne yaptığı üzerine kendi şahsi değerlendirmelerini ifade eder. Devletin verimliliği ile bireylerin bu parametre üzerine sergiledikleri kendi sübjektif değerlendirmeleri, yargıları siyasal güven düzeyinin ifade edilmesinde ana unsurdur (Holmberg, 1999: 122). Siyasal otoriteyi temsil edenlerin faaliyet çıktıları bireylerdeki siyasal güven algısını yavaş bir seyir izleyerek tahkim eder ya da zayıflatır. Süreç içerisinde bireysel güven duygusu siyasal otoriteyi temsil edenlerin kendi kişiliklerinden sıyrılarak, siyasal rejime ve temsilcilerine karşı tümden ifade edilen otonom genel bir tutum haline gelir (Easton, 1975: 448).

Öncelikle ifade edilmesi gereken husus, bireylerin kendi öz siyasal konumlandırmaları ve özellikle ekonomi politik üzerine değerlendirmeleri onların devletin performansı üzerine yaptıkları değerlendirmeleri ve beklentilerini doğrudan etkileyecektir. Genel olarak ele alındığında, kamu görevlilerinin ve politika yapımcıların siyasal yönelimleri, onların ekonomi politikalarına yaklaşımları üzerinde etkili olmaktadır. Kaba hatlarıyla, sol eğilimli politikacılar için işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlikle mücadele öne çıkarken sağ eğilimli bir politikacı için vergi gelirlerinin artırılması ve enflasyon ile mücadelenin öne çıktığını ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda, sol gelenekte devletin sözü edilen ekonomik hedeflere ulaşmada başat bir aktör olarak rol oynaması öngörülmektedir. Karar vericilerde görülen bu çeşitlilik, doğal olarak onların seslendikleri kitlelerde de karşılığını bulmaktadır (Powell ve Whitten, 1993: 404). Bu bağlamda, bireylerin devletin performansı üzerinden yaptıkları değerlendirmelerde kendi aidiyetleri de doğrudan etkili olmaktadır.

Siyasal Güven - Gelir İlişkisi

Bireylerin genel olarak, idarenin ekonomik performansına dair değerlendirmeleri ile idarenin yetkinlik ve tarafsızlığına ilişkin yargıları arasında güçlü bir bağ olduğu görülmüştür. Ayrıca, bireylerin yönetimlerin ekonomi politikalarına ilişkin değerlendirmeleri ile sisteme yönelik talep ve değerlendirmeleri arasında farklılıklar vardır. Bu farklı bakış açısı bireyler arasında siyasal sürtüşmelere dönüşebilmektedir. Zira farklı ekonomik kaygılara ve menfaatlere sahip sosyal gruplar farklı makro-ekonomik politikalardan farklı şekilde etkilenmektedirler. Bu durumda bireylerin, hükümetleri, sorunlarının çözüm adresi olarak değerlendirmeleri de etkili olmaktadır. Bu bakış açısı ile bireylerin sisteme yönelik güven düzeyleri/destekleri önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (Weatherford, 1987: 22-23). Bununla birlikte, ülkelerin gelişmişlik/refah düzeylerindeki ve siyasal kültürlerindeki farklılıklarda, bireylerin sisteme yönelik bakış açıları etkili olmaktadır. Öyle ki gelişmekte olan yeni demokrasilerde (örneğin: Doğu Avrupa, Latin Amerika gibi) yozlaşma ile siyasal destek arasında güçlü bir ilişkinin tespit edilemediği çalışmalar yazında mevcuttur (Anderson ve Tverdova, 2003: 93). Bununla birlikte bireylerin sosyo-ekonomik statüleri onların idareye ilişkin tutumları üzerinde oldukça belirleyicidir. Üst sınıfa mensup bireyler arasında, sisteme yönelik olumlu değerlendirmeler, orta ve alt sınıfa göre daha güçlü bir şekilde dile getirilmektedir (Anderson ve Tverdova, 2003: 101).

Bireylerin gelir düzeyleri ile onların temel hak ve özgürlüklere yaklaşımları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Jost vd.'nin (Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan) çalışmasında Afrika kökenli Amerikalıların üst gelir düzeyine mensup olanlarının, Avrupa kökenli Amerikalılara nazaran vatandaş hakları ve medya (hükümetin eleştirilmesi) üzerindeki kısıtlamalara daha tarafgir oldukları görülmüştür. Aynı çalışmada düşük gelirli Latinlerin, hükümete, üst gelir grubuna mensup Latinlere göre daha fazla güvendikleri görülmüştür. Jost vd., özellikle fakir bireylerin sistemin adil olduğuna ilişkin düşüncelere daha yatkın olduklarını ortaya koymuşlardır (Jost vd., 2003: 30). Bu sonuçlar, yukarıda da değinildiği üzere, örneklemin, daha açık bir ifade ile üzerinde çalışılan nüfusun, demokratik kültürüne, ülkenin refah düzeyine göre farklılıklar gösterebilecektir. Li'nin Çin kırsalında yaptığı çalışmada, gelirin siyasal güven üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Li, çalışmasında, özellikle çok düşük ve çok yüksek gelir olanların, ortalama gelir sahiplerine oranla daha düşük siyasal güvene sahip oldukları, köylerde yaşayanların, özellikle merkezi politikaları yararlı görmedikleri bulgusuna ulaşmıştır (Li, 2004: 237). Örneğin Mishler ve Rose'un post-komünist toplumlarda yapmış oldukları çalışmada, enflasyon ve işsizlikle mücadelenin sınırlı da olsa siyasal güven üzerinde etkili olduğunu bu toplumlarda, kişisel gelir düzeyi ile siyasal güven düzeyi arasında doğrudan bir ilişki olmadığını ortaya koymuşlardır (Mishler ve Rose, 2001: 23). Ceka'nın Doğu Avrupa'daki siyasal partileri ele aldığı çalışmada gelir dağılımındaki eşitsizlik arttıkça, siyasal partilere verilen desteğin arttığını ortaya koymuştur (Ceka, 2012: 1627). Gelir, siyasal güven ilişkisindeki görülen bölgesel farklılıklara dikkate çeken diğer bir örnek olarak Catterberg Ve Moreno'nun 2005 yılında yapmış oldukları çalışma gösterilebilir. Gelişmiş demokrasilerde gelir arttıkça güven düşerken, doğu Avrupa ve Latin Amerika'da artmaktadır. Ayrıca Catterberg ve Moreno eski Sovyet cumhuriyetlerinde gelir ile siyasal güven arasında istikrarlı bir ilişki olmadığını vurgulamışlardır. Bu farklı tutumların nedeni olarak, gelir dağılımları arasındaki derin uçurumlar gösterilebilir. Zira gelir eşitsizliği çok yüksekse, üst gelir düzeyine sahip insanlar, siyasal kurumlara daha fazla güvenme eğilimi göstermektedirler (Catterberg Ve Moreno, 2005: 46).

Janmaat, 2008 yılında yaptığı çalışmada, özellikle düşük ve yüksek gelir gruplarından bireyler arasında, 20. Yüzyılın son 20 yılında demokratik değerlere yaklaşım konusunda dikkate değer bir farklılaşmanın olduğunu ortaya koymuştur. Janmaat bu farklılaşma üzerinde artan bireyciliğin de etkili olduğunu vurgulamıştır (Janmaat, 2008: 182). İlgili yazında, gelir siyasal güven ilişkisini konu alan çalışmalarda, iki değişken arasındaki korelasyonu ortaya koyan zengin örnekler mevcuttur. Michelson, gelir düzeyi yükseldikçe bireylerin daha sinik, daha güvensiz tutumlar sergilediklerini ortaya koymuştur (Michelson, 2001: 330). Benzer bir şekilde Agger vd., gelir düzeyi ile siyasal sinizm/güvensizlik arasında bir ilişki olduğunu vurgular. Ancak Agger, Michelson'un tersine çok güçlü olmamakla birlikte gelir ile siyasal güven arasında doğrusal bir ilişki olduğunu ifade etmiştir (Agger vd., 1961: 486-487). Yine Hetherington, ekonomik performansının, idarenin algılanan performansı ile birlikte siyasal güven üzerinde etkili olduğunu, iki değişken arasında (konjonktüre bağlı) doğrusal bir ilişkinin varlığını vurgulayan bir çalışma yapmıştır (Hetherington, 1998: 799-800).

Romanya'da 2010 yılında yapılan bir çalışmada, düşük refah düzeyine sahip olduklarını düşünen katılımcıların hali hazırdaki rejime yönelik daha zayıf siyasal destek ifade ederken eski rejime karşı ise olumlu bir özlem içinde oldukları görülmüştür. Göreceli olarak daha yüksek refah seviyesinde olan bireylerde ise bu durumun tam tersi bir yaklaşım tespit edilmiştir. Bu durum Romanya'da bireylerin devleti kendi refahlarını yükseltmek ile görevli gördüklerine dair çok güçlü bir kabulün olduğunu da göstermektedir. Bireylerin refah seviyesi düştükçe devlete yönelik siyasal güven de azalmaktadır (Cernat, 2010: 48; Refahın istikrarsız, düzensiz dağıtımı bireylerde idarenin aldığı kararların bir sonucu olarak, dağılımın adaletsiz olduğu inancının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durumda, gelir düzeyleri arasındaki farklılığın artması bireylerin siyasal güven düzeyleri üzerinde olumsuz bir etki meydana getirmektedir. Daha kapsamlı bilgi için bkz. Rahn ve Rudolph, 2005: 536). Bireylerin siyasal sistem üzerinde etkili olmak kaydıyla giriştikleri oy verme davranışına verilen önem, üst sınıftan bireyler arasında daha fazla siyasal ilgi uyandırmakta, içinde yaşanan üst sosyal sınıfın bireye kazandırdığı siyasal tecrübeler onların kendilerini daha fazla etkin hissetmelerine olanak tanımaktadır (Scott ve Acock, 1979: 363). İşsizlik siyasal katılım ilişkisini konu alan bu çalışmada, sosyo-ekonomik düzeyi düşük grup içinde, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek kesime nazaran siyasal yeterlilik, siyasal ilgi ve siyasal faaliyette bulunma arzusunun daha düşük olduğu, işsizliğin bu farkı daha da derinleştirdiği görülmüştür (Scott ve Acock, 1979: 377; Bireyin sosyo-ekonomik düzeyi iyileştikçe, onun kendisine olan öz saygısı ve hayatı üzerinde etkili "kontrol odağı" olduğuna dair inancı artmakta, bu durum bireyin siyasal yeterlilik algısını güçlendirmektedir. Daha kapsamlı bilgi için bkz., Cohen vd., 2001: 727, 751). Bireylerin gelir düzeyleri ile onların siyasal güven düzeyleri ve bu bağlamda siyasal katılım, yeterlilik gibi değişkenler arasındaki ilişkiyi konu alan yazına ilişkin yukarıda verilen kısa teorik girişten sonra aşağıda çalışmanın uygulama bölümüne ve elde edilen bulgulara kısaca değinilecektir.

Yöntem

Araştırmanın Evreni, Örneklem Büyüklüğü ve Özellikleri

Çalışma, 2013 yılında, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde yapılmıştır. Çalışmanın evren büyüklüğü 5972'dir. Basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile evrendeki sınıf, cinsiyet dağılımını gözeterek şekilde 1600 deneğe ulaşılmıştır. Anketler yüz yüze doldurulmuştur. 5972 kişiden oluşan evren için $\alpha = 0.05$, ± 0.03 örnekleme hatası, $p=05$ için gerekli örneklem büyüklüğü 880 kişidir. Çalışmada seçilen örneklem büyüklüğü ise

1600 kişidir (Şahin, 2009:127). Veriler istatistiksel analiz için hazırlanırken bir takım anketler kontrol soruları arasındaki tutarsızlıktan dolayı, değerlendirme dışı bırakılmış ve veri seti 1450 kişiye indirgenmiştir.

Tanımlayıcı istatistik analizleri ile elde edilen örneklem özellikleri kısaca şu şekildedir; Örneklemin cinsiyete göre dağılımı %65,2 kadın, %34,8 erkek şeklindedir. Katılımcıların ailelerinin gelir durumuna göre dağılımı % 8,3'ü 0-750 Lira, % 34,8'i 751-1500 Lira, % 38,8'i 1501-3000 Lira, % 9,9'u 3001-4500 Lira, %4,8'i 4501 Lira ve üstü (Katılımcıların % 3,4'ü bu soruya cevap vermemiştir) şeklindedir.

Ölçüm Aracı

Çalışmanın bağımsız değişkenleri, katılımcıların ailelerinin aylık gelir düzeyidir. Çalışmanın bağımlı değişkeni ise siyasal güvendir. Siyasal güven, yukarıda teorik girişte kısaca ifade edildiği üzere kamu otoritesini temsil edenler ve siyasal sistem olmak üzere iki boyutlu olarak ele alınmıştır.

Bu bağlamda siyasal güvenin temsilci odaklı kısmını ölçmek için katılımcılara;

"Milletvekili adayları kişilerin fikirleri ile değil onların oyları ile ilgilenirler.",

"Siyasetçiler halkın hizmetkârı olmak zorundadırlar. Ancak birçokları halkın efendisi olduklarını düşünür."

"Genel olarak söyleyebiliriz ki; milletvekili olarak seçtiklerimiz halkla bağlarını hızlıca kaybetmektedirler." olmak üzere üç ifade verilmiş ve bu ifadelere "kesinlikle katılmıyorum"- "kesinlikle katılıyorum" aralığında beşli likert tipi cevaplar istenmiştir.

Siyasal güvenin rejim odaklı kısmını ölçmek üzere katılımcılara;

"İdare edilme şeklimizin, gurur duyacağımız çok fazla icraatı olmadığını düşünüyorum."

"Ülkemizin karşılaştığı problemleri çözebilmek için hükümet şeklimizde bazı temel/büyük değişiklikler yapmak gerekebilir." olmak üzere iki ifade yöneltilmiştir. Bu ifadelere "kesinlikle katılmıyorum"- "kesinlikle katılıyorum" aralığında beşli likert tipi cevaplar istenmiştir.

Söz konusu maddeler ANES (Arbor, 1999) ve Craig vd. (1990) çalışmalarından alınmıştır. Siyasal güvenin her iki boyutuna verilen cevaplar ayrı (faktör analizi neticesinde) iki faktör halinde değerlendirilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Çalışmanın istatistiksel analiz kısmında SPSS 15 programı kullanılmıştır. Çalışmanın güven aralığı ($1-\alpha$) olarak $\alpha=0,05$ ve $1-0,05=0,95$ değeri temel alınmıştır. Çalışmada öncelikle verilerin güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçeğin cronbach alpha katsayısı 0,657 olarak bulunmuştur. A değeri, $\alpha=0,60$ ve üstü ile $\alpha=0,80$ ve altı aralığında olduğu için ölçeğin oldukça güvenilir bir ölçek olduğunu ifade etmek mümkündür (Kayış, 2010:405). Daha sonra yukarıda da değinildiği üzere siyasal güven değişkenini ölçen sorulara faktör analizi yapılarak iki boyut ayrı birer değişken haline getirilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ile anlamlılığa bakılmış ve Barlett's küresellik testleri sırayla değişkenler üzerinde uygulanmıştır.

Çalışmanın bağımlı değişkenlerinden siyasal güven için, KMO istatistiği değeri; %704 (0,704, $70,7>0,50$; Büyüköztürk, 2012: 126) ve Bartlett's küresellik testi, yaklaşık ki-kare değeri: 1097,546, test anlamlılığı $p=0,000$ değerleri ile faktörleri oluşturan değişkenler arasında yüksek bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu test değerlerinden, veri setinin faktör analizi için

uygun olduğu kanaatine ulaşılmıştır (Kalaycı, 2010: 327-328). Açıklayıcı faktör analizi neticesinde özdeğer (eigenvalue) istatistiği 1'in üstünde (Büyüköztürk, 2012: 125) olan faktör sayısı 2 ve açıklanan toplam varyans %64,566 olarak elde edilmiştir.

Birinci faktörü oluşturan maddelerin ağırlıkları sırasıyla "Milletvekili adayları kişilerin fikirleri ile değil onların oyları ile ilgilenirler." maddesi için 0,719, "Siyasetçiler halkın hizmetkârı olmak zorundadırlar. Ancak birçokları halkın efendisi olduklarını düşünür." maddesi için 0,794, "Genel olarak söyleyebiliriz ki; milletvekili olarak seçtiklerimiz halkla bağlarını hızlıca kaybetmektedirler." maddesi için 0,814'dür. Elde edilen faktör siyasal temsilci odaklı güven olarak adlandırılmıştır.

İkinci faktörü oluşturan maddelerin ağırlıkları sırasıyla, "İdare edilme şeklimizin, gurur duyacağımız çok fazla icraatı olmadığını düşünüyorum." maddesi için 0,777, "Ülkemizin karşılaştığı problemleri çözebilmek için hükümet şeklimizde bazı temel/büyük değişiklikler yapmak gerekebilir." maddesi için 0,848'tir. Elde edilen faktör rejim odaklı siyasal güven olarak adlandırılmıştır. Tek Örnek Kolmogorov-Smirnov Testi ile değişkenlerin dağılımına bakılmış ve verilerin normal dağılmadığı görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle çalışmada doğrusal olmayan hipotez testlerinden, Kruskal Wallis ile Spearman Koreleasyon testleri kullanılmıştır.

Çalışmanın hipotezleri şu şekildedir.

H1a: Katılımcıların ailelerini gelir düzeylerine göre temsilci odaklı siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H2a: Katılımcıların ailelerini gelir düzeylerine göre rejim odaklı siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H3a: Katılımcıların ailelerini gelir düzeyleri ile temsilci odaklı siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir koreleasyon vardır.

H4a: Katılımcıların ailelerini gelir düzeyleri ile rejim odaklı siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir koreleasyon vardır.

Araştırma Bulguları

Test İstatistikleri (a,b)

	TEMSİLCİ ODAKLI GÜVEN	REJİM ODAKLI SİYASAL GÜVEN
Ki-Kare	4,349	1,140
Serbestlik Değeri	4	4
Anlamlılık	,361	,888

a Kruskal Wallis Testi

b Gruplanan Değişken: Ailenin Aylık Geliri

Ortalamalar

	Ailenin Aylık Geliri	N	Ortalama
TEMSİLCİ ODAKLI GÜVEN	0-750	120	676,98
	751-1500	505	682,94
	1501-3000	563	712,82

	3001-4500	143	702,13
	4501veUstü	70	775,06
	Toplam	1401	
REJİM ODAKLI SİYASAL GÜVEN	0-750	120	695,70
	751-1500	505	703,91
	1501-3000	563	703,44
	3001-4500	143	672,32
	4501veUstü	70	728,12
	Toplam	1401	

H1a ve H2a hipotezleri reddedilmiştir. Daha açık bir ifade ile katılımcıların ailelerinin gelir düzeylerine göre temsilci odaklı ($p=0,361>\alpha=0,05$) ve rejim odaklı ($p=0,888>\alpha=0,05$) siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Değişkenler Arasındaki Nonparametrik Koreleasyon İlişkisi

		TEMSİLCİ ODAKLI GÜVEN	REJİM ODAKLI SİYASAL GÜVEN
Ailenin Aylık Geliri	Korelasyon Katsayısı	,046	-,004
	Anlamlılık	,087	,885

* Koreleasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

H3a ve H4a hipotezleri reddedilmiştir. Katılımcıların ailelerini gelir düzeyleri ile temsilci ($p=0,087>\alpha=0,05$) ve rejim odaklı ($p=0,885>\alpha=0,05$) siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir koreleasyon tespit edilememiştir.

Sonuç

Bireylerin siyasal sistemden beklentileri yukarıda da değinildiği üzere farklılaşabilmektedir. Bireylerin ekonomik durumları ile ekonomik fayda anlayışlarında görülen farklılıklar, söz konusu beklentiler ile bu beklentilerin karşılama düzeyi/şeklinden beslenen siyasal tutum ve davranışların farklı biçim ve yoğunlukta ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Weatherford, 1987: 22-23).

Gelir-siyasal güven ilişkisine dair yapılan uygulamalı çalışmalarda elde edilen bulgulardan da anlaşılacağı üzere bireylerin siyasal güven ile gelir, sosyo-ekonomik düzeyleri arasındaki ilişki, içinde yaşanan toplum, siyasal kültürün niteliği, ülkenin gelişmişlik düzeyi gibi birçok değişkenden etkilenmekte ve bu değişkenlerdeki niteliksel değişime paralel olarak bireylerin siyasal güven algıları farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bazı çalışmalarda alt gelir grubunda sistemin adil olduğuna ilişkin kabullerin daha güçlü olduğu bulgusu elde edilirken (Jost vd., 2003: 30), bazı çalışmalarda bu durumdan farklı olarak güvenin alt ve yüksek gelir grubu içinde düşük, orta gelir grupları içinde ise yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Lı, 2004: 237). İki değişken arasında doğrudan bir ilişki bulamayan çalışmalarda hali hazırda yazında mevcuttur

(Mishler ve Rose, 2001: 23), gelir ile siyasal güven arasında tersine bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar (Michelson, 2001: 330) olduğu gibi, gelir düzeyi ile siyasal güven arasında doğrusal bir ilişki (Agger vd., 1961: 486-487), gelir eşitsizliği ile siyasal güven arasında anlamlı, tersine bir ilişki olduğunu gösteren (Rahn ve Rudolph, 2005: 549) çalışmalar da hali hazırda mevcuttur. Yukarıda kapsamlı şekilde ele alındığı üzere ülkenin demokrasi kültürü de gelir-siyasal güven ilişkisinin şekillenmesi üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Zira gelişmiş batı demokrasilerinde gelirin yükselmesi ile siyasal güven düşerken otoriter rejimlerini tasfiye ederek demokrasiye geçen ülkelerde ise gelir seviyesi arttıkça siyasal güven düzeyinin arttığı görülmüştür (Catterberg Ve Moreno, 2005: 46; Ayrıca bkz., Cernat, 2010: 48; Rahn ve Rudolph, 2005: 536).

Üniversite öğrencilerinin gelirleri ile siyasal güven düzeyleri arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmada iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Siyasal güveni ki boyutlu olarak ele alan çalışmada katılımcıların gelir düzeyleri ile temsilci odaklı güven değişkeni arasındaki ilişki ölçen Kruskal Wallis testi için anlamlılık $p=0,361 > \alpha=0,05$ ve rejim odaklı güven gelir ilişkisi için anlamlılık $p=0,888 > \alpha=0,05$ değerleri ile değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca gelir ile temsilci odaklı ve rejim odaklı güven arasındaki korelasyon ilişkisi kontrol edilmiş ve değişkenler arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisi tespit edilememiştir. Bu bağlamda yukarıda kapsamlı olarak ele alındığı üzere iki değişken arasındaki ilişkinin varlığı ya da yokluğu, yönü; örnekleme, örneklemin içinde yaşadığı siyasal kültürün niteliğine, gelişmişlik düzeyine göre farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Müteakip çalışmalarda iki değişken arasındaki ilişkinin farklı ölçüm araç ve teknikleri ile ele alınması, söz konusu ilişkinin yönü ve niteliğine ilişkin daha fazla veri elde edilmesi bağlamında yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- Aberbach, Joel D. ve Walker, Jack L. (1970). "Political Trust and Racial Ideology", *The American Political Science Review*, S. 64 (4), s. 1199-1219.
- Agger, Robert E., Goldstein, Marshall N. ve PEARL, Stanley A., (1961). "Political Cynicism: Measurement and Meaning", *The Journal of Politics*, S. 23 (3), s. 477-506.
- Anderson, Christopher J. ve Tverdova, Yuliya V. (2003). "Corruption, Political Allegiances and Attitudes toward Government in Contemporary Democracies" *American Journal of Political Science*, S. 47 (1), s. 91-109.
- Arbor, Ann (1999). *National Election Studies, 1987 Pilot Election Study* [dataset]. MI: University of Michigan, Center for Political Studies,[producer and distributor].
- Büyüköztürk, Şener (2012). *Veri Analizi El Kitabı-İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Pagem Akademi, Ankara.
- Catterberg, G. ve Moreno, A. (2005). "The Individual Bases of Political Trust: Trends in New and Established Democracies" *International Journal of Public Opinion Research*, S. 18 (1), s. 31-48.
- Ceka, Besir (2012). "The Perils of Political Competition: Explaining Participation and Trust in Political Parties in Eastern Europe" *Comparative Political Studies*, S. 46, s. 1610-1635.

- Cernat, Vasile (2010). "Socio-Economic Status and Political Support in Post-Communist Romania", *Communist and Post-Communist Studies*, S.43, s.43-50.
- Cho, W. K. T., Gimpel, J. G. ve Wu, T. (2006). "Clarifying The Role of SES in Political Participation: Policy Threat and Arab American Mobilization". *Journal of Politics*, S. 68 (4), s. 977-991.
- Cohen, A., Vigoda, E., ve Samorly, A. (2001). "Analysis of the Mediating Effect of Personal-Psychological Variables on the Relationship Between Socioeconomic Status and Political Participation: A Structural Equations Framework", *Political Psychology*, S. 22 (4), s. 727-757.
- Craig, Stephen C., Niemi, Richard G. ve Silver, Glenn E. (1990). "Political Efficacy and Trust: A Report On The NES Pilot Study Items", *Political Behavior*, S. 12 (3), s. 289-314.
- Dahl, Robert A. (1971). *Polyarchy, Participation and Opposition*, New Haven and London, Yale University Press.
- Easton, David (1975). "A Re-Assessment of the Concept of Political Support", *British Journal of Political Science*, S. 5, s. 435-57.
- Hetherington, Marc J. (1998). "The Political Relevance of Political Trust", *The American Political Science Review*, S. 92 (4), s. 791-808.
- Holmberg, Soren (1999). "Down and Down We Go: Political Trust in Sweden", içinde *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, *Oxford University Press*, New York, s.122.
- Janmaat, J. G. (2008). "Socio-economic Inequality and Cultural Fragmentation in Western Societies". *Comparative Sociology*, S. 7 (2), s. 179-214.
- Jost, John T., Pelham, Brett W., Sheldon, Oliver ve Sullivan, Bilian, N. (2003). "Social Inequality and The Reduction of Ideological Dissonance on Behalf of the System: Evidence of Enhanced System Justification Among the Disadvantaged", *European Journal of Social Psychology*, S. 33, S. 13-36.
- Kalaycı, Şeref (2010) "Faktör Analizi", içinde: *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed: Şeref Kalaycı, Asil Yayınları, Ankara.
- Kayış, Aliye (2010) "Güvenilirlik Analizi", içinde: *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed: Şeref Kalaycı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kumlin, Staffan (2004). *The Personal and the Political How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*, Palgrave Macmillan.
- Li, L. (2004). "Political Trust in Rural China", *Modern China*, S. 30 (2), s. 228-258.
- Michelson, Mellissa R. (2001). "Political Trust Among Chicago Latinos", *Journal of Urban Affairs*, S. 23 (3-4), s. 323-334.
- Miller, Arthur H. (1974). "Political Issues and Trust in Government; 1964-1970", *American Political Science Review*, S. 68, s. 951-972.
- Mishler, W. ve Rose, R. (2001). "What are the Origins of Political Trust? Testing Institutional and Cultural Theories in Post-Communist Societies" *Comparative Political Studies*, S. 34 (1), s. 30-62.
- Nelson, Dale C. (1979). "Ethnicity and Socioeconomic Status as Sources of Participation: The Case for Ethnic Political Culture", *The American Political Science Review*, S. 73 (4), s. 1024-1038.
- Powell J. G. B. ve Whitten, G. D. (1993). "A Cross-National Analysis of Economic Voting: Taking Account of the Political Context". *American Journal of Political Sciences*, S. 37 (2), s. 391-414.
- Rahn, W. M. ve Rudolph, T. J. (2005). "A Tale of Political Trust in American Cities", *Public Opinion Quarterly*, S. 69 (4), s. 530-560.

Scott, Wilbur J. ve Acock, Alan C. (1979). "Socioeconomic Status, Unemployment Experience, and Political Participation: A Disentangling of Main and Interaction Effects", *Political Behavior*, S. 1 (4), s. 361-381.

Şahin, Baki (2009), "Metodoloji", içinde: Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ed: Abdurahman Tanrıoğen, Anı Yayıncılık, Ankara.

Warren, M. E. (Ed.). (1999). *Democracy and Trust*. Cambridge University Press.

Weatherford, M. Stephen, (1987). "How Does Government Performance Influence Political Support?", *Political Behavior*, S. 9 (1), s. 5-28.

GENÇLİK VE SİYASET BİLİNCİ

Polat TUNÇER*

ÖZET

Her ülkenin gelişmek, ilerlemek ve güçlenmek için gençliğin güç ve dinamizmine ihtiyacı vardır. Çünkü gençlik güç, dinamizm, yenilik, aksiyon ve değişim demektir. Genç dünyayı değiştirebileceğine ve her şeyi yeni baştan dizayn edebileceğine inanır. Bu potansiyelin ve gücün bilinçli bir biçimde eğitilmesi ve yönlendirilmesi gerekir. Böylece gençliğin güç ve dinamizmi ülkenin gelişmesinde, güçlenmesinde ve büyümesinde etkili ve önemli bir rol oynayabilir. Siyaset bilinci gelişmiş gençler yetiştirmek ve siyaset alanında onlara şans tanımak, demokratik rejimin güçlü ve sağlam temellere oturmasını sağlar. Gençlere siyaset bilincini kazandırmak için bilinçli, planlı ve sürekli bir çalışma gerekir. Ülkemizde yapılan araştırmalar gençliğin büyük bir bölümünün siyasetle bilinçli ve örgütlü bir biçimde ilgilenmediğini ortaya koymuştur. Bunun iki temel sebebi vardır: Birincisi eğitim sistemimizin demokratik değerler üzerine bina edilmemiş olması, diğeri ise ülkemizde demokratik rejimin yaklaşık her on yılda bir darbelerle kesintiye uğramasıdır. İlki eğitim sisteminin gençleri bir birey olarak tanımaması ve onlara kendilerini ifade etme imkân ve fırsatı vermemesi ve böylece özgüveni gelişmemiş bir gençlik yetiştirilmesiyle ilgiliyken, ikincisi darbeler sonucu oluşturulan antidemokratik rejimin (sözde demokratik) yasalarıyla gençliğin özellikle siyasetten uzak tutulmuş olmasıyla bağlantılıdır. Bu iki süreç değişmedikçe, gençliğin bilinçli bir şekilde siyaset sahnesinde rol oynaması beklenemez. Son darbenin getirdiği anayasa halen yürürlükte iken ve onun henüz bir türlü değiştirilemeyen ruhu toplum üzerine çökmüşken, bir değişimden ve gençliğin siyaset bilincinden bahsedilemez. Bu makalede söz konusu iki faktörün, gençliğin siyaset bilincinin gelişmesi üzerinde etkileri tartışılacaktır. Ne yazık ki yapılan onca yasal düzenlemeye rağmen sözkonusu parametreler değişmediği için siyaset kurumu gençliğin gücünden, dinamizminden ve enerjisinden yoksun kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Siyaset, Siyaset Bilinci, Demokrasi, Eğitim Sistemi, Siyasi Rejim

YOUTH AND POLITICAL AWARENESS

ABSTRACT

Each country needs youth's dynamism and power for development, advance and strengthen. Because youth means dynamism, innovation, power and improvement. Youth people believe that they can change the world and can redesign everything. This potential and power must direct and train in a

* Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

consciously way. Thus, the power of youth and dynamism may play an important and effective role in the growth and development. Growing Political consciousness developed young people and giving a chance for them in politics in this way democratic regime seats strong and solid foundations. Planned and continuous operation is required to gain political awareness for young people.

Researching in our country revealed that a large part of youth are not interested in politics. There are two main reasons for this; First, our education system is not based on democratic values the other about democratic regime is interrupted by a blow every decade of in our country. The first of the education system does not recognize them as an individual young people and it doesn't give them opportunity to express themselves and so it is related to young people who has no self-confidence and as a result of the democratic regime (supposedly democratic) law especially in youth is associated with being kept away from politics. These two processes remains unchanged, youth can not be expected to play a role in the political scene in an informed manner. While the final blow brought by the constitution still in force and it's unchangeable spirit collapsed on society we can not talk about change and awareness of youth politics. This article is to two factors. We will discuss the impact on the development of youth's political consciousness Unfortunately, despite the legal regulations this these parameters don't change political institutions deprived of youth's power, dynamism and energy.

Key Words: Youth, Politics, Political Consciousness, Democracy, Education System, Political Regimes

GİRİŞ

Bitmek tükenmez bir enerji kaynağı olan gençlik, toplumların ya da ülkelerin gelişmesinde önemli bir faktördür. Siyaset yerel, bölgesel ve küresel (hukuki, iktisadi, sosyal ve kültürel) sorunlara siyasi çözüm üreten bir uzlaşma sanatıdır. Bu nedenle bu alanda başarılı olabilmek için siyasi faaliyetlere erken yaşlarda (gençlik çağında) başlamak gerekir. Böylece bir ülkenin gücü ve zenginliği olan nitelikli siyasetçiler yetiştirilebilir. Demokratik rejimlerin güçlenmesi için siyasetin kurumsallaşması gerekir. Ancak antidemokratik müdahaleler, siyaset kurumunun güçlenmesine ve kökleşmesine engel olur. Daha da ötesi, siyaset her türlü kötülüğün kaynağı gibi gösterilebilir. Darbeler, siyasetin tabana, özellikle genç kesime yayılmasını önlemeye, bir başka deyişle siyasi bilinçlenmenin önüne geçmeye çalışır. Bunu çıkardığı yasalarla da destekler. Zira siyasi bilinci gelişmemiş bir toplumu yönetmek ve yeri geldiğinde (darbe şartları oluştuğunda ya da oluşturulduğunda) tekrar darbe yapmak daha kolaydır.

Genç kesimin siyasi bilinçlenme sürecinde, sadece yasal düzenlemeler değil eğitim sistemi de oldukça önemli bir rol oynar. Zira demokrasinin yeterince yerleşmediği ve güçlenmediği ülkelerde eğitim sistemleri de içinde anti-demokratik kurallar bulunan sözde demokratik kurallar çerçevesinde şekillenir. Böylece demokratik kuralları içine sindiremeyen geleneksel eğitim sistemi ile yetiştirilen gençlerin bilinçlenme düzeyi düşüktür. Kendisine sevgi, saygı, değer ve sorumluluk verilmeden, özgüvenden yoksun yetiştirilen gençliğin girişimcilik ruhu da öldürülmüştür. Anti-demokratik rejimlerin eğitim sistemleri, düşünmek, sorgulamak ve yorumlamak üzerine değil, tam tersine sorgulamadan kabul etmek ve ezberlemek üzerine kurulmuştur. Bu nedenle de kurum ve kuralları ile demokrasinin henüz tam manasıyla yerleşmediği ülkelerde eğitim sisteminin ürettiği, bilinçlenme düzeyi düşük bir insan tipidir. Böyle bir genç kuşağın siyasete bilinçli bir şekilde katılması ve sorumluluk alması beklenemez. Gençlerin siyasi bilinçlenmesi ile hem onların bilgi, görgü ve enerjilerinden sorunların çözümünde

yararlanmak mümkün olur hem de katılımcı demokratik yönetim şeklinin yerleşmesi ve güçlenmesi sağlanmış olur.

Bu makalede gençliğin siyasi bilinçlenmesi üzerinde etkili olan; hukuk sistemi ile eğitim sistemi üzerinde durulacaktır. Bu iki sistemin anti-demokratik kurallar çerçevesinde işlemesiyle gençlerin siyasi bilinçlenmesi üzerindeki etkilerine değinilecek ve bu bağlamda demokrasinin yerleşmesini ve siyasetin kurumsallaşmasını engellemesi değerlendirilecektir. Bu bağlamda Türkiye örneği temel alınacaktır.

A. Gençlik

1. Gençlik Kavramı

Genç kavramı, bir ülkedeki ortalama yaşa, kültüre ve sınıf yapısına göre değişebildiği gibi çağın gereklerine uygun olarak da değişebilir. Bir başka deyişle, gençlik kavramının karşılık geldiği yaşlar ya da onu tanımlayan kültürel ve psikolojik vasıflar (tez canlılık, heyecanlılık, dinamizm vs.) zaman ve mekâna göre sürekli değişiklik gösterir.

Bir geçiş dönemini ifade eden gençlik kavramı, günümüzde biyolojik, psikolojik, toplumsal, kültürel ve ekonomik yönleriyle çok boyutlu olarak değerlendirilir. Ancak literatürde gençlik tanımı, genellikle biyolojik yaklaşım içerisinde yaş unsuru dikkate alınarak yapılır. Türkiye’de 12–24 yaş arası genç olarak kabul edilirken (Poyraz vd., 2003;4), UNESCO ve Dünya Bankası, 15–24; AB ise 15–29 yaş aralığındaki kişileri genç olarak tanımlar. Ayrıca, AB çerçevesinde yürütülen Gençlik Programları’nda (2007–2012) ise gençlik, 15–30 yaş grubu olarak kabul etmiştir. UNESCO genci; öğrenim gören ve hayatını kazanmak için çalışmayan, kendine ait konutu bulunmayan, büyük hayal gücüne sahip; cesaretin, çekingencilik; macera isteğinin, rahata üstün geldiği insan olarak tanımlamıştır (SEKAM, 2013;11).

Çocukluktan yetişkinliğe erişme sürecini kapsayan gençlik, kabuğunu kırmak için girişilen ve tüm duyguların yoğun bir biçimde yaşandığı, mücadele dönemidir. Akılla duygu çatışmalarının yanı sıra, enerjinin, kaygının, stres ve sancının birbirine karıştığı bir fırtınalı dönemdir. Kültürümüzün “**delikanlılık**” olarak tanımladığı bu süreçte birey, yetişkinler arasında kendisine önemli bir yer edinmeye, etkin ve saygın bir birey olarak kimlik ve kişilik kazanmaya çalışır. Bağımsız düşünme, karar alma ve uygulama denemeleriyle bağımlılıktan, bağılılığa geçme ve özgürleşme mücadelesi verir (Poyraz vd., 2003;10),

Gençlik; öğrenim, meslek, dünya görüşü, siyaset, din gibi hayati konularda kararlar vermeyi gerektiren bir süreç olarak yaşanır. Kendi iç dünyasını düzene sokmaya çalışırken, içinde yaşadığı çevredeki tutarsızlık, belirsizlik ve hızlı değişimler gençte ciddi sarsıntılara yol açabilir. Tutunacak bir dal ve güvenilecek otoritelerin yoksunluğu, tutarlı ve tatmin edici toplumsal yapıların eksikliği gelecekle ilgili kaygıları ve kimlik bunalımını derinleştirir (İsviçre-UNDP Raporu, 2010).

Gençlik; sağlık, heyecan, enerji, dinamizm, umut, öğrenme ve yeniliklere uyum kabiliyeti- dir. (İsviçre-UNDP Raporu, 2010;3). Tüm bu zenginlikler bir ülkenin geleceği için hayati öneme sahiptir. Ancak bu zengin kaynağın yerel ya da küresel düzeyde insanlığın hizmetine sunulması gerekir. Bir başka deyişle iyi bir eğitimle nitelikleri artırılan gençliğin bu gücü, siyasi, iktisadi, sosyal ve kültür alanlarda değerlendirilmelidir. Gençliğin söz konusu niteliklerin siyasi alana katılmasıyla bu alan daha da renklenir, güçlenir ve zenginleşir.

Damarlarında akan kanının verdiği coşkuyla hareket eden genç aksiyon adamıdır. İnandığı doğrular adına bütün saflığıyla mücadele eder. Genellikle henüz kirlenmemiş ruhu, adaletin, eşitliğin, kardeşliğin ve hakkaniyetin sağlanabileceği bir dünya peşindedir. İdealleri uğruna her türlü çileye ve sıkıntıya katlanabilir. Bu ideal genellikle toplumsal ve siyasi içeriklidir. Tüm enerjisini ve gücünü bu uğurda kullanabilir. Aşkla ve şevkle sarıldığı siyasi ideallerini yeni bir dünya yaratmak için kullanmaya çalışır. Yaşlandıkça gençliğin bu dinamizmi ve gücü kaybolmakla birlikte tecrübe artar. İnsan daha çok düşünmeye ve ölçüp biçmeye başlar. Bu tavır zamanla siyaseti durağanlaştırır ve değişimi engeller. Bu bağlamda gençliğin gücüne ve dinamizmine ihtiyaç duyulur.

Gençlik kuşakları, bir toplumun geleceğine yön veren ve o toplumun geleceğini önemli derecede etkileyen bir jenerasyondur. Sosyologlara göre, tüm sosyal hareketler genç kuşaklar tarafından ateşlenmiş ve toplumsal değişimlerin gerçekleşmesinde gençler önemli bir etken oluşturmuşlardır. Dolayısıyla, toplumsal değişimlerin temelinde genç kuşakların mücadelesi yatmaktadır (Özmen, 2011; 12).

2. Gençlik Kuşakları

a. 68–78 Kuşağı

Çoğu zaman tek başına 68 kuşağı olarak isimlendirilen; ama benzerlikleri dikkate alındığında, birleştirilip 68–78 kuşağı olarak nitelenen gençlik kuşağı, hemen hemen tamamıyla okuyan gençlik ile ve daha çok da üniversite gençliği ile ilgili bir sınıflandırmadır. Çünkü 60'lı ve 70'li yılların siyasal, ekonomik, kültürel, yasal gündeminde baskın bir yer bulan ve yaklaşık 10–15 yılı diğer tüm zamanlardan ayıran karakteristik özellikler hemen hemen tamamıyla üniversite öğrencileriyle ilgilidir. Ayrıca 68 kuşağı nitelemesi Dünya geneliyle ilgili olmasına karşılık, 78 kuşağı Türkiye ile ilgilidir ve dolayısıyla 68–78 kuşağı bir bütün olarak Türkiye bağlamında anlam kazanmaktadır. Dünya ölçeğinde 68 kuşağı, Türkiye ölçeğinde 68–78 kuşağı denilince akla gelen ilk iki terim gençlik ve başkaldırı'dır (SEKAM, 2013;16).

1960'lı yıllardan itibaren Avrupa ve Amerika'da oluşan gençlik başkaldırısı kısa surede tüm dünyayı sarmıştır. Bu isyanın, üçüncü dünya ülkelerine yansımaları çok daha şiddetli olmuş ve devrimci şiddet bir anlamda kutsanmıştır. Siyasi ve sosyal değişim istekleri dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kısa süre içerisinde yankı bulmuş; ancak gençlik eylemleri, Avrupa'da olduğundan daha farklı istek ve sloganlar içermiştir. 68 olayları ABD ve Batı Avrupa'da daha çok sosyal ve kültürel içerikli iken ülkemizde daha çok siyasal içerikli gelişmiştir. Bir başka deyişle Batıya ve emperyalizme karşı olan ve sosyalizmi benimseyen gençlik hareketleri ile buna bir tepki olarak doğan sağcı teşkilatlanmaların mücadelesi artarak sürmüştür (SEKAM, 2013;18).

b. 80 Kuşağı

80 Kuşağı olarak tanımlanabilecek Türkiye'deki gençlik kesimi, 12 Eylül 1980 darbesinin politikaları kapsamında apolitik bir gençlik jenerasyonu olarak anlam kazanmıştır. 80 Kuşağı, 68 ve 78 kuşaklarının aksine, siyasetten arındırılmış, maddeci değerlerin öncüsü olan bir gençliktir (Özmen, 2011;17). Dönemin hedeflenen ve oluşturulan tipik genç karakteri, apolitik, bireyci, gösterişçi, tüketici bir türdür.

1980'li yılların kuşağını tanımlamak için yuppie kelimesi kullanılmaktadır. Yuppie terimi, Young Urban Professionals (genç şehirli profesyoneller) ya da Young Upwardly-mobile Professional (Yüksek sosyal tabakadan gelen genç uzman) kelimelerinin kısaltması olarak

ortaya çıkmıştır. Yuppie terimi ile '1980'lerden sonra yetişen, neoliberal politikalarından etkilenmiş, İngilizce eğitim veren üniversitelerin özellikle işletme, uluslararası ilişkiler, ekonomi gibi bölümleri okumak için seçen, iş tercihini özel bir şirkette yönetici olmaktan yana koyan gençler ifade edilmiştir. "Yuppie'lerde vahşi kapitalizmle birlikte sınıf atlamak amaçtır. Bu dönemde toplumsal hayat neo-liberal ekonomik ve politik uygulamalarla dönüştürülmüş ve saldırganlık, acımasızlık, aşırı hırslılık ve kurnazlık gibi niteliklerden oluşan davranış kodu topluma enjekte edilmiştir (Deniz, 2012;120-121).

12 Eylül 1980 darbesi sonucu oluşturulan 1982 Anayasası, 1980 öncesindeki toplumsal olaylara bir tepki neticesinde olduğu için, farklı bir toplum yapısı oluşturmayı hedeflemiştir. Bu nedenle yeni dönemde statü sembolleri değiştirilmiş ve kaynağı ne olursa olsun para statüyü belirleyen en önemli faktör haline gelmiştir. Paraya tahvil edilemeyen meziyetler küçümsenmiş, bencillik, yaşam mücadelesindeki insanlar için öncelikli değer olarak kabul edilmiştir. Bireycilik, bireyselliğin önüne geçmiş, 60'lı ve 70'li yılların oldukça etkili olan dayanışma duygusu kaybolmuş, köşeyi dönenler başarılı, dönemeyenler ise başarısız kişiler olarak kabul edilmiştir. Bu anlayış, bireyci bir ideolojiye sahip olan tüketim toplumunun da temel paradigması olmuştur (Arık, 2006;127).

C. 90 Kuşağı

1980'le birlikte dünyanın pek çok ülkesiyle birlikte, Türkiye'de de temelleri atılmış olan neo-liberal sistem, 1990'lı yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Bu yeni sistemin oluşturduğu kültür, medya vasıtasıyla çok kısa sürede geniş kitlelere özellikle de genç kesimlere ulaştırılmıştır. Böylece yeni bir kuşak daha ortaya çıkmıştır.

Yuppie teriminin 80'li yıllara ve '80 gençliğine damgasını vurması gibi '90'larda başka bir terim -bu sefer gençlerin kendileri tarafından türetilen bir kelime- "tikky/tiki" kavramı kullanılmaya başlamıştır. Tiki, dış görünüşe her şeyden çok önem veren, marka giymeye meraklı, tüketim toplumunun 'pasif' bir izleyicisi, hatta 'köle'sidir adeta. Bu kelime, anti-tikiler, yani kendilerini tikilerden farklı gören, gençlik kesimi tarafından icat edilmiştir. Negatif bir anlam taşıyan tikilik, Türk toplumunun tüketim toplumu haline dönüşme sürecinin yeni bir kuşağı olarak ortaya çıkmıştır (Lüküslü, 2013;123-124).

1990'lı yılların kuşağını tanımlamak için kullanılan tikky/tiki kavramı, kalem markasından ilham alınarak kavramsallaştırılmıştır. Tikilik, tüketim kültürünü özümseyen gençliği ifade eden bir kavram olmuştur. Öyle ki tüketim, ihtiyacı görmek için değil, toplumdaki yerini görünür kılmak veya üst statülere ait görünmek için kullanılan bir gösterge olmuştur. Tiki, 'marka' kullanarak markalaşmaya çalışan gençleri anlatmak için kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Yuppierler, kendilerinin bu kavramla tanımlanmasından rahatsızlık duymazken, tikiler, tiki olarak tanımlanmadan pek de hoşnut değildiler (Deniz, 2012;122).

d. Milenyum Kuşağı

2000'li yıllar küreselleşen yıllardır; isteklerin, tutkuların, ideallerin, yaşam tarzlarının, tüketim alışkanlıklarının, bireysel ve toplumsal değerlerin küreselleştiği yıllardır. Tüketmek, temel değer olup her şeyin tüketildiği bir dönemdir. Zira Kapitalist sistemin yoluna devam edebilmesi, üretim sürekliliğinin sağlanması ile mümkündür. Üretimin sürekliliği ise, tüketimin sürekliliğine bağlıdır. Ancak günümüzdeki tüketim biçimi, kişilerin temel ihtiyaçlarının giderilmesinden çok, toplum içindeki yerlerini belirlemeye yarayan bir gösterge niteliği taşımaktadır. Kişinin toplum içindeki konumu, tüketebildikleriyle ölçülmekte olup, bireylere tüketim

yoluyla toplum içinde geçerli ve önemli bir yer elde edebilecekleri kanısı aşılanmıştır (Çetinkaya, 1992;85).

1) İnternet Gençliği

Günümüzün bilgi çağı olarak adlandırılmasında şüphesiz bilgisayar ve internetin etkisi büyüktür. İnternet sayesinde genç nesiller bilgiye kolay, hızlı ve ucuz bir şekilde ulaşabilmektedir. Sanal ya da dijital âlem olarak adlandırılan internet dünyası bilgi dünyamızın vazgeçilmez bir unsurudur. Herkesin az ya da çok etkilendiği bu dünyayı genç nesiller daha etkin olarak kullanabilmektedir.

Yapılan araştırmaların çoğu, internetin daha çok gençler tarafından kullanıldığını ortaya koymuştur. İnternet gençliği, yoğun biçimde bilgisayar ve internet kullanan, internette oyun oynayan, sohbet eden, sanal topluluklara katılan, elektronik olarak haberleşme, bilişim ve iletişim etkinliklerinde bulunan, internet ortamlarında sosyalleşen genç bireylerden oluşan kitle olarak tanımlanabilir. İnternet gençliğinin iki farklı kimliği vardır. Birincisi; özellikle sahip olmayı istemediği ya da gizlemek istediği özelliklerini de içeren gerçek yaşam kimliği, ikincisi ise; istediği ya da gerçek yaşamda sahip olamayıp da hayalini kurduğu vasıflara büründüğü sanal yaşam kimliğidir (SEKAM,2013;28–29).

2) Cool Gençlik

Milenyum gençliğini tanımlamada kullanılan terimlerden birisi de cool'dur. Bu dönemde gençlik için metroseksüel, mahalleli, emo ve apaçi gibi her birisi başka bir gençlik halini ifade eden sıfatlar tedavüle sokulsa da, özellikle orta ile ortanın üstü ve yüksek gelir grubundaki eğitimli gençler için 'cool takılmak' ilgi duyulan, önem verilen bir hayat tarzı haline gelmiştir. Cool takılmak; hayata karşı heyecansız olmayı ifade etmekte, kelimenin İngilizcedeki anlamına uygun bir şekilde ne sıcak ne soğuk aksine serin bir yaşama tekabül etmektedir. Cool takılan birinin kendi yaştaşına verdiği ilk mesaj 'rahat' ve'havalı' olduğudur. Bu yüzden de cool takılan genç, akranları arasında 'popüler'dir. Cool olmak, kılık kıyafetle değil, duruşla alakalı bir şeydir. Görmüş geçirmiş, hayatın anlamsızlığını fark etmiş edalarında dolaşıp; felsefi cümleler kuran, çevresinde hiç kimseye ihtiyacı olmadığı izlenimini yaratmaya çalışan kişiliğe, cool genç denir (Deniz, 2012;125–126).

e. Müslüman Gençlik (İslam Gençliği, Kur'an Gençliği)

Müslüman Gençlik, İslâm Gençliği, Kuran Nesli tabirleri, dini hassasiyeti yüksek olan gençleri ifade etmek için kullanılan kavramlardır. Tarihsel süreç içerisinde gençlerin bir kısmı, kendilerini 'Dindar', 'İslamcı', 'Müslüman', 'Muhafazakâr' şemsiye kavramlarla nitelendirerek konumlandırmaya çalışmıştır. Bu şemsiye altında, yol boyu, "Mücadeleci", "Akıncı", "Milli Gençlik", "Milliyetçi Gençlik", "Anadolu Gençlik", "Ülkücü Gençlik", "MTTB'li", "Müslüman Genç", "Genç Öncüler", "Genç Doku", "Umut Gençlik", "Genç Hareket", "Anadolu Öğrenci Birliği" gibi alt kimlikler oluşmuştur (SEKAM, 2013;34).

3. Türkiye'nin Gençlik Politikası

Politika, hedeflerin, değerlerin ve uygulamaların tasarlanmış bir programı" veya "hükümetlerce belirlenmiş bazı hedeflere ulaşmak için tasarlanmış eylem planı" şeklinde tanımlanabilir. Politika kavramı, tasarlanan amaçlara ulaşmak için izlenecek yolu gösteren bir araç olarak tanımlanabilir. Politika, hedeflerimizin ne olduğunu ve nasıl ulaşabileceğimizi gösterir

(Acar, 2008;5). Genç kesimle ilgili uygulanacak politikalar ve ulaşılabilecek hedefler, 5 Yıllık Kalkınma Planları'nda yer alır.

Kalkınma Planları incelendiğinde gençliğin ele alınış biçiminin yıllar içinde farklılık gösterdiği görülür. Planlarda, gençliğin ülke için önemi vurgulanmakla birlikte var olan sorunlara yönelik somut çözüm stratejileri genellikle görülmez. Kalkınma planlarında, daha çok gençlerin boş zamanlarının değerlendirilmesi ve gençlerin sportif faaliyetlere katılımının sağlanması gibi konular öne çıkar. Gençleri ilgilendiren konular bir bütünlük içinde yer almaz; ancak eğitim, sağlık, gibi sektör raporlarında ele alınır. Diğer bir deyişle, kalkınma planlarında da gençliğin sektörel temelli ele alındığı görülür. Dahası, kalkınma planlarında gençlikle ilgili genel ve kapsayıcı bir öngörünün bulunmadığı açıktır. Bunun yanısıra bir planda yer alan hedeflerin bir sonraki plan sürecinde genellikle gerçekleşmediği görülür (Acar, 2008; s.6). Bu bağlamda yapılan bir araştırmaya dayanarak Türkiye'deki gençlik politikalarının başarılı olmadığı söylenebilir. Araştırmada ankete katılan gençlerin önemli bir kısmı; Türkiye'deki gençler arasında amaçsızlık, idealsizlik ve vurdumduymazlığın yaygın olduğu; tarihlerini ve kültürlerini yeterince bilmediği; gençlerin ahlâki çöküntü içinde olduğu kanaatindedir. Ayrıca, toplumun gençlere değer vermediğine, gençlerin hiçbir toplumsal karar alma sürecine dâhil edilmediğine ve mevcut eğitim sisteminin gençlerin bağımsız bir kişilik geliştirmesine izin vermediğine inanmaktadır (İsviçre-UNDP Raporu, 2010;5).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin 2007–2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı, ülkenin sahip olduğu genç nüfusu bir sinerji ve canlılık kaynağı olarak nitelendirmektedir. Planda, gençlerin aileleriyle ve toplumla iletişimlerini daha sağlıklı hale getirecek özgüvenlerini geliştirecek, yaşadıkları topluma aidiyet duygusu ve duyarlılıklarını artıracak, karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayacak tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir. Ancak Türkiye'nin, kalkınma planında gerçekleştirileceği taahhüt edilen tedbirlere öncülük edecek bir gençlik politikası bulunmamaktadır. "Türkiye'de Gençlik" konulu Ulusal İnsani Gelişim Raporu'nda da ifade edildiği gibi, insan hakları temelinde kurgulanan, kapsamlı ve katılımcı bir gençlik politikasının oluşturulması, bu konuda gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve gençlerin katılımını sağlayacak yerel ve ulusal yapıların oluşturulması gerekiyor. Özerk ve bütüncül bir gençlik politikasının eksikliği, gençlerin kendi hayatlarını etkileyen karar alma süreçlerine katılımı konusunda temel bir sorun oluşturmaktadır (İsviçre-UNDP, 2010;2). Türkiye'nin katılımcı ve kapsayıcı bir gençlik politikası oluşturması, ilgili yasal mevzuatı geliştirmesi ve gençlik katılım mekanizmalarını belirlemesi gerekir. Gençlerin temel vatandaşlık hakları, yerel ve ulusal düzeylerdeki karar alma süreçlerinin işleyişi ve kendilerine sunulan imkân ve hizmetler konusunda bilgilendirilmelerine, gerekli katılım ve liderlik kapasitesine sahip olacak şekilde desteklenmelerine ihtiyaç vardır (İsviçre-UNDP, 2010; 8–9).

B. Siyaset Bilinci

1. Siyaset Bilimi

Siyaset Arapça kökenli bir kelime olup, "at eğitimi" anlamına gelir. Aynı anlama gelen ve Batıdan alınan Politika sözcüğü ise Yunan kökenlidir. "Polis" Yunancada kent devletine verilen isimdir; Politika da, devlete ait işler demektir. Siyaseti, ülke, devlet ve insan yönetimi biçiminde tanımlamak mümkündür. Siyaset Bilimi, "siyaset, otorite ile ilgili kurumların ve bu kurumların oluşmasında ve işleminde rol oynayan davranışların bilimi" olarak tanımlanabilir (Kısalı, 2004;3–4).

2. Siyaset Bilinci

Bilinç, bir şeyi bilerek ve isteyerek yapmak demektir. Bir başka deyişle yapılan işin farkında olmaktır. Bilinçli insan meseleyi enine boyuna değerlendirdikten sonra bir karara varır. Bu karar bir çabanın ve birikimin ürünü olduğu için kişiye göre daha tutarlı ve değerlidir. Bilinç, kişinin kendini anlama, tanıma ya da bilme yeteneğidir. Kişinin kendisi, yaşantısı, çevresi ve öteki kişileri bir bütün olarak değerlendirmesi ve içinde yaşadığı dünyanın farkında olmasıdır. Yapılan işlerin bilinçli yapılması onu başarıya götüren önemli bir faktördür. Zira bilinç düzeyi, yapılan işin kalitesini ve verimini artırır. Bu nedenle siyasetin bilinçli bir çabayla icra edilmesinin toplumsal ve küresel pek çok faydaları vardır. Siyaset bilinci, gençlere erken yaşlardan itibaren kazandırılırsa, kendisinden beklenen yarar elde edilebilir.

3. Siyasal Bilinçlenme ve Teknoloji

Bilinçlenmenin temelini bilgi teşkil eder. Bu nedenle iletişim teknolojilerinin gelişmesi siyasal bilinçlenme sürecine ivme kazandırmıştır. Günümüzde genç kesim, diğer yaş gruplarına nazaran, teknolojik aletleri yaygın ve yoğun bir biçimde kullanmaktadır. Yapılan araştırmalar gençlerin vakitlerinin büyük bir bölümünü internet ve cep telefonu gibi iletişim teknolojileri ile geçirdiklerini göstermektedir. Şüphesiz genç kesim, diğer yaş gruplarına nazaran teknolojik gelişmeleri takip etme ve yeni teknolojik aletleri beceri ile kullanmada oldukça yetenekli ve mahirdirler. Bu yatkınlık ve yetenek de, iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte, onların bilgiye hızlı ve kolay bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktadır. Bir başka deyişle siyasetle ilgilenen gençlerin iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilinçlenmeleri için gerekli olan bilgiye ulaşmaları kolaylaşmıştır. Ancak gençlerin siyasal bilinçlenmeyi sağlayacak bilgilere ulaşmaları ve bu bilgileri kullanabilmeleri için onların bu alana olan ilgilerinin çekilmesi gerekir. Bunun gerçekleştirilmesi ve desteklenmesiyle birlikte bilgi ve iletişim teknolojileri gençlerin siyasi bilinçlenmesine önemli bir katkı sağlayacaktır. Ülkemizde genç kesimin büyük bir çoğunluğu, iletişim teknolojilerini siyasal bilinçlenme için gerekli olan sağlam ve temel bilgileri edinme, paylaşma ve yorumlama amaçlı değil, karalama, yönlendirme, yanıltma ve algı yönetimi yaratma amacıyla kullanmaktadır.

Sözkonusu teknolojilerin bilinçsizce kullanılması hem gençlerin siyasi bilinçlenmesini engellemekte hem de çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Tüm dünya da olduğu gibi ülkemizde de sosyal medyanın artmakta olan gücü ölçsüz ve seviyesiz bir biçimde kullanılmaya başlamıştır. İletişim teknolojilerinin bilgisiz ve bilinçsiz bir biçimde kullanılmaya başlamasıyla birlikte çeşitli önlemlerin alınması ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması kaçınılmaz olmuştur. Sosyal medya da yapılan siyasal yorumlar bilgiden ziyade dedikoduya, duyguya, hamasete ve bireysel anlayışa dayanmaktadır. Bu nedenle eğitim sorununu henüz çözememiş bir Türkiye’de genç kesimin büyük bir çoğunluğunun, iletişim teknolojilerini siyasal amaçla bilinçli şekilde kullandığı söylenemez. Ancak iletişim teknolojilerinin, bilhassa gençler arasında yaygın bir biçimde kullanılan internet ve cep telefonunun, genç kesimin siyasi bilinçlenme düzeyini artırmaya başladığı ya da bu bilinçlenmesinin de önemli bir rol oynadığı da bilinen bir gerçektir.

4. Siyasal Katılım ve Teknoloji

Siyasal katılım dar anlamda, yurttaşların siyasal sistem karşısındaki durumunu, tutumunu ve davranışlarını gösteren bir kavramdır. Daha geniş bir ifadeyle ise siyasal katılım, gerek yerel gerekse de genel siyasal etkinliklerle yurttaşların farklı biçimlerde hükümet ve siyasal

iktidarlar üzerinde baskı oluşturmaları ve de doğrudan siyasal sürece katılarak etki yaratmaya çalışmaları olarak tanımlanabilir (Aslan ve Kaya, 2004;214).

Siyasal katılma; vatandaşların siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bunu sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret sanmak eksik ve yanlış bir anlayıştır. Katılma, basit bir meraktan, yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar. Siyasal katılımın boyutları; ilgi, önemseme, bilgi ve eylem şeklinde sıralanabilir. Siyasal faaliyete katılma, değişik düzeylerde ve çeşitli biçimlerde kendini gösterir. Bunlar arasında yoğunluk bakımından bir kademelendirme yapmak mümkündür. En alt kademede siyasal olayları medya ya da iletişim teknolojileri ile izleme, bir başka deyişle seyirci faaliyeti olarak nitelenebilir. Orta kademede; siyasal olaylar ve sorunlar karşısında açıkça tavır alarak eyleme geçme söz konusudur. Nihayet, siyasal katılmanın en ileri seviyesi, doğrudan doğruya olayların içine karışarak ve aktif rol alarak girilen faaliyetleri kapsar (Kapani, 1989;131–132). Söz konusu katılma düzeyleri ile bilinçlenme arasında bir bağ olduğu görülebilir. Zira ilgi, önemseme ve bilgi seviyesi arttıkça eylem seviyesine doğru bir yönelme söz konusudur. Yapılan araştırmalar bunlar arasında yakın bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin; tartışılan siyasal sorunlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olanların, seçimlerde oy kullanma oranları, konuyla ilgilenmeyenlere nazaran, daha yüksektir (Kapani, 1989;131).

İletişim teknolojileri demokrasiye ve siyasal iletişime pek çok yarar sağlamakta olup özellikle genç kesimin siyasal katılım düzeyini artırmaktadır. Diğer yandan söz konusu teknolojiler yönetenle yönetilen arasındaki mesafenin kapanmasına ve doğrudan demokrasinin icra edilebilmesine yardım eder. Böylece siyasal ve kamusal alanda bilgi ve düşüncenin gelişip zenginleşmesine yol açar (Aktaş, 2004:211–212). Bilhassa İnternet sayesinde kullanıcılar arasında biz duygusu gelişmekte ve siyasi bir bilinç oluşmaktadır. Genç kesim, internet vasıtasıyla ortak hedefler belirleyip, ortak bir bilince sahip olabilmekte ve egemen düzene karşı doğrudan bir muhalefet gücü sergileyebilmektedir (Şener, 2007; 264).

Gençlerin siyasal katılımı üzerinde internetin ne denli etkili olduğu en iyi şekilde ABD’de 2004 yılındaki başkanlık seçimleri sırasında görülmüştür. Bu kampanyada internet sayesinde siyasete en fazla ilgi duyması gereken ancak tam tersi en az ilgi duyan gençlerin bile siyasete ilgi düzeylerinde artış görülmüştür. Siyasi alanda internetin etkili bir biçimde kullanılmasıyla sanal ortamda demokratik bir süreç yaşanmıştır (Karaçor, 2009; 129).

Bilişim teknolojilerini özellikle de interneti en fazla kullanan kesim olan gençler internet sayesinde doğrudan demokrasinin imkânlarından daha fazla yararlanmaktadır. Gençler duygu ve düşüncelerini bu sayede ilgili ve yetkililere iletebilmekte ve e-demokrasinin gelişmesine de önemli bir katkı sağlamaktadırlar. Bilişim teknolojileri siyasal iletişim ve katılımın yaygınlaşmasına, demokrasinin güçlenmesine ve siyasal alanda çoğulcu bir mekanizmanın oluşmasına yol açmıştır. Diğer bir deyişle açık, şeffaf, katılımcı ve demokratik bir toplumun oluşmasını sağlamıştır. Şüphesiz söz konusu teknolojileri etkili ve yaygın bir şekilde kullanan gençlerin bu alandaki katkısı inkâr edilemez.

5. Siyasal Katılım ve Gençlik

Siyasal katılım dar anlamda, yurttaşların siyasal sistem karşısındaki durumunu, tutumunu ve davranışlarını gösteren bir kavramdır. Daha geniş bir ifadeyle ise siyasal katılım, gerek yerel gerekse de genel siyasal etkinliklerle yurttaşların farklı biçimlerde hükümet ve siyasal

iktidarlar üzerinde baskı oluşturması ve de doğrudan siyasal sürece katılarak etki yaratmaya çalışmaları olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamada temel unsur, yurttaşların siyasal yapı üzerindeki belirleyici olmaya yönelik edimde bulunmuş olmalarıdır. Bir başka deyişle; “Bireyin siyasal yaşama katılmasından bahsedebilmek için onun davranışlarını otoritenin kararlarını etkilemek üzere yönlendirmesi gerekir” (Aslan ve Kaya, 2004; 214).

Katılım dendiğinde ilk olarak seçimlerde oy verme akla gelmektedir. Ancak oy verme, demokratik yaşamla ilgili önemli bir gösterge olsa da katılım konusunda bir başlangıç unsurudur. Ancak, modern demokrasiler bir yandan gençlerin katılım düzeyinin artmasını hedeflerken bir yandan da katılımın başlangıç düzeyi sayılabilecek olan oy verme konusunda gençlerin azalan ilgisiyle karşılaşmaktadır. 2004 yılında ABD, Kanada ve Birleşik Krallık gibi birçok ülkede gençlerin oy verme davranışları üzerine yapılan çalışmalarda, gençler arasında oy verme oranının düşmekte olduğu sonucuna varılmıştır. Gençlerin siyasete ilgisini çekebilme ve katılım yollarını çeşitlendirmek, katılımı artırma noktasında gereklilik haline gelmiştir (Özer, 2011;50).

Siyasal katılım her seviyede siyasal gelişmelerin yakından izlenmesi, çeşitli konularda siyasal tavırların takınılması, derneklere ve siyasal partilere üye olma ve seçim çalışmalarında görev alma gibi siyasal eylemlere girilmesini gerektirir. Görüleceği gibi siyasal katılım değişik görünümde gerçekleşebilmektedir. Bu görünümün etkili bir siyasal katılım mekanizmasına dönüşümü ise toplumdaki pek çok öznel ve nesnel koşulların gerçekleşmesiyle yakından ilgilidir. Siyasal katılmayı; sosyo-ekonomik, psikolojik, biyolojik (cinsiyet-yaş), çevresel, kültürel ve siyasal faktörler ya da koşullar belirlemektedir. Siyasal katılmayı belirleyen faktörlerden bazıları diğerlerine nazaran daha etkilidir. Örneğin, siyasal davranışı büyük ölçüde belirleyen sosyo-ekonomik koşullardır. Siyasal katılmayı etkileyen önemli bir unsur da sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu bağlamda Lipset’in gönüllü kuruluşların siyasal katılmadaki rolleri ile ilgili tespitleri dikkat ekicidir. Almanya’da 1953 yılında yapılan bir araştırmaya göre; her tabakadan bireylerden spor kulüpleri ve sosyal kulüpler gibi çeşitli kuruluşlara üye olanlar, politikayla daha çok ilgilenmektedir. Ayrıca, radyodaki siyasal yayınları daha çok dinlemekte, daha çok gazete okumakta ve daha büyük oranda oy verme niyetinde olduklarını söylemektedirler (Aslan ve Kaya,2004:215).

Genç kesimin bilhassa 1980 sonrası siyasetten uzak durduğu hatta ona bir çeşit yabancılaştığı çeşitli araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durum küreselleşen dünyada genç kesimin az ya da çok birbirine benzemesinden ya da birbirini etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle tüm dünyada siyasetten uzak duran genç nesiller oluşmaktadır. İletişim teknolojilerinin, bilhassa da internetin yaygın ve yoğun bir biçimde kullanılmasıyla küresel dünyada genç jenerasyonlar kısa sürede birbirine benzer davranış kalıplarına girmektedirler. Ancak ülkemizde gençlerin siyasetten uzak durmasına neden olan eğitim sistemi ve hukuk sistemi gibi iki önemli faktör daha vardır ki aşağıda bu konu üzerinde durulacaktır. Aşağıda gençlerin siyasetten uzak durdukları ya da bilinçli bir biçimde siyasetle ilgilenmedikleri ya da sadece siyaseti oy verme düzeyinde gördüklerini gösteren araştırmalardan alıntılar yapılmıştır.

Gençlerin %9’u bir siyasi partiye üye olduğunu, üye olmasa da partide veya gençlik kollarında aktif olarak rol aldığını; bunun yanı sıra, deneklerin %12’si de üye olmadığını ancak olmak isteyeceğini belirtmiştir. Bu iki kümeye üyelikten ayrılmış olan %3’lük kesim eklendiğinde, toplam oran dörtte bire yükselmektedir. Ancak cevaplardan gençlerin büyük çoğunlu-

ğunun (yaklaşık %75) siyasi partiye üye olmadığı ve üye olmak da istemediği ortaya çıkmıştır. Etnik kimlik, din ve mezhep, medeni durum, lise ve üniversite tipi ve öğrenci olup olmamak parti üyeliğinde dikkate değer fark yaratmıyor. Kadınların %6'sı, erkeklerin ise %12'si bir siyasi partiye üyedir. Ayrıca parti üyesi olan gençlerin %71'i erkeklerden, %29'u kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmada, siyasi parti üyesi olmadığını söyleyenlerin başlıca nedenleri; zamansızlık (%11,8), işin veya eğitimin engel olması (%4,7), korkmak ve güvenememek (%10,6), uygun partinin bulunmaması (%5,8) ve ailenin istememesi ya da engel olması (%5,8) şeklinde belirlenmiştir. Bunlar gençlerin siyasete uzak durma nedenlerinden yaklaşık yarısına tekabül etmektedir. Kadınların üçte biri (%36) siyasete ilgisiz olduğu için, % 8'i ise ailesinin istemeyeceği için üye olmadığını belirtmiştir. Erkekler arasında ise zamansızlık ve iş veya okulun engel olması ortalamanın üzerinde verilen sebepler. Üniversite öğrencilerinin %11'inin uygun parti yok demesi dikkat çekicidir. Yurtlarda kalanlar arasında bu oran %21'e çıkmaktadır. Öğrenci olmayanlar öğrencilere kıyasla daha ilgisiz ve siyaseti daha az sevmektedir. Ancak zamansızlık ve ailenin izin vermemesi nedenleri de öğrenci olanlara nazaran biraz daha yüksek oranda çıkmaktadır (KONDA, 2014; 46).

Gençlerin %72,9'u herhangi bir sivil toplum kuruluşunda üye ya da gönüllü değildir. Kalan %27'lik kesimin neredeyse yarısı bir öğrenci kulübü veya topluluğuna, beşte biri de bir derneğe üyedir. Üye olmayanların gerekçeleri; zamansızlık (%19,2), ilgi alanı dışında bulunması (%16,8), nedensiz ilgilenmeme (%8,7), gereksiz ve uğraşmaya değer bulmamak (%8,9) şeklinde sıralanabilir (KONDA, 2014; 50). Herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olmayan gençlerin %38,3'ü ileride herhangi birine üye ya da gönüllü olabileceklerini belirtmişlerdir (KONDA, 2014;53). Başka bir araştırma bu sonuçları teyit etmektedir. Buna göre; gençlerin sivil toplum kuruluşlarına üyeliği düşük olmakla birlikte, ankete cevap veren gençlerin yarısı bu tür kuruluşlara üye olmayı düşünmektedir (İBÜ, 2006;3). Sivil toplum kuruluşlarına üye gençlerde de siyasete ilgi oldukça düşüktür. Ancak üye olmayanlara nispeten yüksektir. Üye gençlerin %49'u kime oy vereceğini bilmezken, bu oran bir derneğe üye olmayanlarda %54'e çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşu üyesi gençlerin diğerlerine göre siyasetle daha fazla ilgilendikleri söylenebilir (İBÜ, 2006;9).

Gençlerin katılımında etkili olan bir diğer unsur da ilgidir. Katılım konusundaki ilgi düzeyi ve modelleri cinsiyet, eğitim düzeyi ve yaşanan yere göre değişiklik gösterebilmektedir. Gençler arasında siyaset ve katılıma ilginin artırılabilmesi için yerel ve ulusal düzeyde gençleri bilgilendirmek, siyasetçileri gençler konusunda hesap verebilir ve temsiliyete açık hale getirmek ve katılım kanallarını gençler için çalıştırmak gerekir. İlgi ve bilgi, katılım açısından son derece önemli iki unsurdur. Çünkü bilgi eksikliği ve politik ilgisizlik gençlerin katılımına etki etmekte ve özel olarak da seçimlere katılım oranlarındaki düşüklüğün en temel göstergesi olarak kabul edilmektedir (Özer, 2011;49).

Gençlere yönelik (İstanbul'da, 15–24 yaş arası, eğitim gören/ eğitimine devam edecek olan gençlerle) yapılan bir başka ankette göre; gençlerin genel olarak siyasetle ilgilenmedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya göre gençlerin; %11,7'si spor kulüplerine, % 13,8'i de derneklere ya da kuruluşlara üyedir. Ancak, % 74,5'i hiçbir dernek ve kulübe üye değildir (İBÜ, 2006;2). Aynı ankette göre; gençlerin % 50'den fazlası politika ile ya hiç ya da pek fazla ilgilenmemektedir. Üye olunması düşünülen kuruluşlar arasında en düşük oran %2,6 ile siyasi partiler teşkil etmektedir (İBÜ, 2006;8). Bu siyasal ilgisizlik 1980'lerde temeli atılan ve

1990'larda yerleşmeye başlayan neo-liberal politikaların bir sonucu olmakla birlikte, 1980 darbesinin siyasetten uzak bir gençlik yaratma isteğine de uygun düşmektedir.

Yine ABD'de 1977'de yapılan ve gençlerin siyasal ilgi düzeylerini konu alan bir araştırmada (The Political Awareness of School Leavers) o günün gençlerinin büyük çoğunluğunun yerel, ulusal ve uluslararası konularda yetersiz bilgi düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. O dönemin koşulları ve bilgiye erişme imkânları düşünülduğünde bugün, gençlerin katılıma yönelik olarak sahip olması beklenen bilgileri çok çeşitli yollardan edinebilmeleri beklenmektedir. Örneğin okullar, hayata hazırlanma ve bunun yanında katılım, insan hakları ve demokrasi konularında teorik bilginin öğrenildiği yerler olarak kabul edilmektedir. Ancak, İngiltere gibi bazı ülkelerde, okullarda ya da daha sonrasındaki yaşam boyu öğrenme uygulamalarıyla verilen vatandaşlık eğitiminin katılımla ilgili bilgi düzeyini arttırdığı ancak katılım konusunda ilgi ve eylemi arttırmadığı ortaya konmuştur. Buna karşılık birçok ülke ve koşulda okulların demokratik katılım hakkında bilgi edinmek için en uygun yer olduğu da belirtilmektedir. Katılım sadece okullarda öğrenilecek bir husus değildir aksine demokratik süreçlerde yer almakla pekişeceği ifade edilmektedir. Özetle, okulların gençlere toplumdaki sorunlar, bozukluklar ya da sorumsuz davranışlar konusunda tam anlamıyla bir eğitim vermesi beklenmemelidir. Ancak, okulların asgari olarak öğrencilerini hesap sorma bilincine ulaştırabilmeleri gerekmektedir (Özer, 2011;48).

C. Siyaset Bilincini Etkileyen Faktörler

1. Eğitim Sisteminin Etkisi

Eğitim kurumları gençleri hem hayata hem de ilerde yapacağı mesleğe hazırlar. Geleceğimizi emanet edeceğimiz gençliğin ülke ve dünya meseleleriyle ilgilenmesi ve çözüm önerilerinde bulunmak için çaba sarf etmeleri beklenir. Zira küreselleşen dünyada sorunların daha kolay çözülebilmesi, siyaset sanatını öğrenen ve katılımcı demokrasi içinde sorunların çözümlüne katkıda bulunan, ya da insanlığa iyi bir gelecek hazırlama sürecinde etkili bir rol oynamaları beklenir. Bu nedenle eğitim kurumlarının gençlerin kendilerini (duygu ve düşüncelerini) ifade etmelerine imkân ve fırsat sunmalı ve onları bir birey olarak kabul edip, değer verip özgüvenlerini geliştirmeleri için gayret sarf etmelidir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken husus, özgüvenlerini geliştirelim derken, saygısız, terbiyesiz, kaba, çirkin ve ukala gençler yetiştirmekten imtina etmek gerekir. Eğitim kurumlarının temel görevlerinden biri gençlerin duygu ve düşüncelerini usul ve adaba dikkat ederek ifade etme becerilerini kazandırmaktır. Ne yazık ki eğitim sistemimiz, öğretmenin sürekli anlattığı ve çoğu kez öğrencilere soru sorma imkân ve fırsatı vermediği öğretmen odaklı bir sistemdir.

Eğitim sistemimizin demokratik değerler üzerine bina edilmemiştir. Sistem öğrencinin sorumluluk ve inisiyatif alma, kendini ifade etme üzerine değil, pasif bir dinleyici olarak anlatılanları ezberleme ve sorgulamadan kabul etme üzerine kurulmuştur. Bu geleneksel eğitim sisteminde öğrencinin konuyu çeşitli kaynaklardan araştırması ve tartışması yerine, belirli bir kitaptan ezberlemesi istenir. Diğer yandan Türk toplumunun kültürel yapısının antidemokratik davranışları desteklemesi de katılımcı demokrasi kültürünün eğitim kurumlarında kök salmasını engellemiştir.

Türk eğitim sistemi bir türlü öğrenci odaklı olmaya geçemediği için özgüvenli, kişilikli, bağımsız düşünebilen ve araştırma yapabilen bireyler yetiştirememektedir. Eğitim sistemi farklı düşünmeyi ve bunu dile getirmeyi hoşgörüle karşılayan bir kültür oluşturmadığı için, bireyler

farklı düşünmekten ya da aykırı düşüncesini dile getirmekten korkmaktadır. Bir başka deyişle eğitim sisteminin temeline yerleşen korku kültürü, gençlerin düşüncelerini özgürce dile getirmelerine engel olmaktadır. Eğitim sistemimiz, konuyla ilgili çeşitli alternatiflerin araştırılmasına ve tartışılmasına izin vermediği için, tartışma ve müzakere kültürümüzde gelişmemiştir. Bu nedenle bizde tartışma; genellikle kavga ya da hakaret etmek olarak algılanır. Karşı tarafın tezlerinin de doğru olabileceği düşüncesi gençlerimize kazandırılmaz. İdeolojik kavram ya da cümlelerin sorgulanması da eğitim sisteminde yapılamadığından gençlerin kalıplaşmış ve ezberlenmiş cümleleri tekrar ettiği görülür. Diğer yandan eğitim sistemi, ülke sorunlarına tarafsız bir gözle bakmayı ya da değerlendirme becerilerini de gençlere kazandırmaz. Eğitim sistemimiz ve toplumsal kültürümüz, gençlere meseleleri ideolojik önyargılarla değerlendirme ve bilgi sahibi olmadan yorum yapma alışkanlığı kazandırmıştır.

Diğer yandan içinde bulunduğumuz siyasi ve toplumsal kültürün de uzlaşmacı, katılımcı, hoşgörülü ve demokratik değerlerle bezenmiş tartışma kültürüne sahip olmadığı da bilinen bir gerçektir. Aksine çatışma ve rakibini yok etme kültürü yaygınlaşmaya başlamıştır. Böyle bir ortamda genç nesillere olumlu bir siyasi kültür bırakmak ya da kazandırmak mümkün değildir. Eğitimin en önemli faktörlerinden birisi de öğrenciye örnek rol modelleri sunmaktır. Bu okulda öğretmen, evde anne-baba siyasi alanda da siyasetçiler olmalıdır. Bilgiye, birikime ve hoşgörüyü dayanan bir siyaset yerine kin ve nefrete dayalı bir siyasi mücadele örneği, gençlerin bilinçli bir siyaset yapmalarına engel teşkil eder. Zira çatışma ve yok etme kültürü akıldan ve bilgiden ziyade duygulara dayandığı için bilinçli bir siyasi kültürün düşmanıdır.

Kısaca, geleneksel eğitim sisteminin kişiliğini, kimliğini ve özgüvenini yok ettiği ya da oluşturmadığı bir genç kesimin girişimcilik ruhuna sahip olması ve kendini sivil toplum örgütlerinde ifade etmesi beklenemez. Bir başka deyişle çeşitli platformlarda duygu ve düşüncelerini açıkça ve rahatlıkla dile getirme ve siyasi gelişmelerle yakından ilgilenme ya da toplumsal sorunların çözümünde rol alma isteği ve yeteneği gelişemez. Yani bilgili bilinçli ve özgüven sahibi bir genç kuşak yetiştirmek için eğitim sisteminin bireyi esas alan ve onu eğitimin merkezine yerleştiren demokratik değerleri özümsemiş bir eğitim sisteminin oluşturulması gerekir. Böylece ülkemizin ihtiyaç duyduğu bilinçli toplumun ve bilinçli siyaset yapan genç kuşakların yetiştirilmesi mümkün olur.

D. Hukuk Sisteminin Etkisi

a. 12 Eylül Öncesi

Türkiye 1946 yılında çok partili sisteme geçmiş, bir başka deyişle dünyadaki siyasi gelişmelerin etkisiyle demokratik rejimi tercih etmek zorunda kalmıştır. Bu tercihte II. Dünya Savaşı'ndan sonra demokratik rejimlere olan güven ve talebin artmasıyla, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talep etmesi, önemli bir rol oynamıştır.¹ Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk çok partili² genel seçimi 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılmıştır.³

¹ 19 Mart 1945'de Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotof, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e; 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık Anlaşması'nı artık günün şartlarına uymadığı ve bu nedenle esaslı değişiklikler yapılması gerektiği gerekçesiyle tek taraflı olarak feshetdiklerini bildirmiştir (Ertem, 2010; 266).

² 18 Temmuz 1945'de Millî Kalkınma Partisi, 7 Ocak 1946'da ise Demokrat Parti kurulmuştur.

³ 5 Haziran 1946'da Milletvekilliği Seçim Yasası değiştirilmiş ve ilk defa tek dereceli seçim sistemi kullanılmıştır. Secim sonucunda CHP;395, DP;66, Bağımsızlar;4 milletvekilliği kazanmışlardır.

14 Mayıs 1950 yılında yapılan milletvekilliği genel seçimlerini Demokrat Parti ezici bir üstünlükle kazanmıştır.⁴ Ayrıca 1954 ve 1957'deki seçimlerini de alan DP, bu süreç içinde muhalefette bulunan CHP'nin siyasi ortamı germesine ve gençlik hareketlerini tırmandırmasına adeta çıkardığı kanunlarla ve yaptığı uygulamalarla ortam hazırlamış ve muhalefet üzerindeki baskılarını giderek artırmıştır. Gerek iktidarın ve muhalefetin gerginliği ve çatışmayı beslemesi, gerek üniversite hocalarının ve basınının bilhassa üniversite gençliğinin başlattığı ve sürdürdüğü öğrenci olaylarını ve işçi hareketlerini körükleyen açıklama ve yazılarıyla darbe ortamı hazırlanmıştır. Sözkonusu sivil kesim iktidarı devirmek için seçimlerden ümidini kestiği için, orduyu darbe yapması için kışkırtmış ve işbirliği yapmıştır. Uzun zamandır darbe planları yapan ordu içinde genç subaylar, emir-komuta zinciri dışında 27 Mayıs 1960'da yönetime el koymuş, demokrasiye ve DP iktidarına son vermiştir.⁵ Kendilerine Milli Birlik Komitesi adını veren darbeciler daha sonra izlenecek yol ve yöntem konusunda kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. 1960 darbe sürecinde genç kesim, darbe ortamının hazırlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bir başka deyişle henüz demokrasi kültürü gelişmemiş bir toplumun sahip çıkamadığı demokrasi genç nesiller eliyle darbecilere sunulmuştur. Yani yerleşmiş düzenin değişmesini istemeyen, çıkarları zedelenen ve DP'nin liberal politikalarından rahatsız olanların ordu içindeki darbecilerle işbirliği yapması sürecinde yine gençlik kullanılmıştır.

DP iktidarının uygulamalarına tepki olarak gerçekleşen 27 Mayıs askeri müdahalesinin ardından yapılan 9 Temmuz 1961 Anayasası; temel hak ve özgürlükleri güvenceye almış ve sivil toplum örgütlenmesinin önünü açmıştır. Devleti birey karşısında sınırlayan ve bireysel özgürlükleri genişleten bir anlayışla kaleme alınan bu anayasa yürürlükte kaldığı süre içinde dünyada yayılan ideolojik örgütlenmelerin dile getirilmesine imkân ve fırsat vermiştir. Bir başka deyişle, siyasal ve sivil toplum örgütlenmelerine dinamizm kazandırmıştır. Genç kuşakların bilhassa üniversite gençliğinin siyasetle yakından ilgilenmesine kapı açmış, devleti dizginlemiş ve sivil toplum örgütlerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Sosyal Devlet ilkesini benimseyen 1961 Anayasası ile Anayasa Mahkemesi kurulmuş, temel hak ve özgürlükler alanında kapsamlı ve demokratik düzenlemeler yapılmış, işçilere sendika kurma, toplu sözleşme ve grev hakkı verilmiştir.

1961 Anayasası'nın sosyal ve siyasal özgürlükler alanını geniş tutmasıyla katılımcı ve çoğulcu bir demokrasi kültürü oluşmak yerine şiddet ve terör olayları baş göstermeye başlamış ve 12 Mart 1971 tarihinde toplumsal olayları önlemekte yetersiz kalan iktidara karşı askeri bürokrasi tarafından (emir-komuta zinciri içinde) muhtıra verilmiştir. Muhtıra sonucu oluşan yeni hükümet anarşiyi, terörü ve örgenci olaylarını önleyebilmek için 1961 Anayasası'nın pek

⁴ **Not:** DP; 408, CHP; 69, Bağımsızlar; 9, Millet Partisi; 1 milletvekili.
<http://www.dp.org.tr/Default.aspx?islem=icerik&modul=5&id=1645>

⁵ **Not:** 1954 yılında yapılan seçimleri, DP oylarını %57'ye yükselterek kazanmış, CHP'nin ise meclisteki milletvekili sayısı 31'e düşmüştür. Bu nedenle DP, muhalefet üzerindeki baskılarını 1954 yılından sonra daha da artırmıştır. DP-CHP gerginliğinin had safhaya ulaşması nedeniyle seçimler bir yıl önceye alınmış (Bu arada Türkiye tarihinde önemli bir yeri olan 6-7 Eylül 1955 olayları yaşanmıştır) ve 1957'de yapılan seçimleri de DP kazanmıştır. Ancak oyları önemli ölçüde düşmüştür. Bu seçimler sonucunda DP % 48 oy oranı ile 424, CHP ise % 41'le 178 milletvekili çıkarmıştır. Aynı seçimlerde Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Hürriyet Partisi de 4'er milletvekili kazanmıştır. DP 12 Ekim 1958'de Vatan Cephesi'ni, 18 Nisan 1960'ta da Tahkikat Komisyonunu kurmuştur. Bu süreçte ülkedeki siyasal kampaşma ve gerginlik gittikçe tırmanmış ve üniversite öğrencileri sokağa dökülmüştür (<http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/1269/unite05.pdf>).

çok maddesi ile birçok kanunda değişiklik yapmıştır. Şüphesiz bu süreç muhtıra sahiplerinin kontrolü altında işlediği için demokrasi tarihinde darbe olarak nitelenmiştir. 12 Mart Muhtırası'ndan sonra sıkıyönetim ilan edilmiş, yapılan anayasa değişikliği ile temel hak ve özgürlükler alanında kısıtlamalara gidilmiştir. Çıkarılan kanunlarla temel hak ve özgürlüklerin hangi durumlarda kısıtlanacağı belirlenmiş, yargı kararı olmadan gazetelerin toplanabilmesine imkân tanınmış, toplu suçlarda gözaltı süresi 15 güne çıkarılmış, dernek ve sendika kurma hakları kısıtlanmış ve faaliyetlerinden alıkonabilmesi sağlanmıştır. Kamu hizmetlileri sendikaları kapatılmış ve memurların sendikaya üye olmaları yasaklanmıştır. Hükümete kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilmiş, ayrıca devlet güvenlik mahkemesinin kurulmuştur (Kara-tepe, 1999;238). 12 Mart Dönemi (1971–1973) Fahri Korutürk'ün⁶ Cumhurbaşkanı seçilmesiyle büyük oranda sona ermiştir.

1971 Darbesi öncesi yaşanan siyasi ve toplumsal olaylar karşısında dönemin siyasetçileri; ülkenin yönetilemez duruma gelmesinin müsebbibi olarak, Özgürlükleri genişleten, özerk kuruluşları devlet denetimi dışında tutan, yasama ve yürütme organları üzerinde etkili bir yargı denetimi öngören 1961 Anayasası'nı görmüşlerdir. Toplumun bu kadar özgürlükleri hazmedecek ve kullanabilecek düzeyde olmadığı yorumları yapılmıştır (Demirel, 1972; 114).

1971 Darbesiyle birlikte alınan siyasi ve yasal önlemlerle 68 kuşağının Türkiye'de (ve dünyada) estirdiği anarşi, terör ve toplumsal olaylar engellenmek istenmiştir. Ancak ne yazık ki alınan önlemlerin yeterli olmaması ya da yanlış kararlar alınması sebebiyle çok geçmeden Türkiye yine anarşi ve terör ortamına sürüklenmiştir. Bir kez daha darbenin toplumsal olayları, anarşi ve terörü bitirmede ve önlemede çare olmadığı anlaşılmıştır.

Ülkemizde gerek 1960 gerekse 1971 darbesine giden süreçte genç kesim önemli bir rol oynamıştır. Darbeciler birincisinde, gençlerin temel hak ve özgürlük alanlarının genişletilmesi talebinden ve bu nedenle başlattıkları olaylardan destek alarak, ikincisinde ise 1961 Anayasası ile gençlerin kendilerine verilen özgürlükleri bilinçsiz ve ölçüsüzce kullandıkları ve bu nedenle ülkedeki siyasi ve toplumsal düzenin bozulduğu, anarşi ve terörün ülkeyi yönetilemez hale getirdiği gerekçesiyle darbe yapmışlardır.

b. 12 Eylül Sonrası

Türkiye'de 1971 darbesiyle alınan önlemlere rağmen, çok geçmeden (1975'de) tekrar öğrenci hareketleri ve toplumsal olaylar başlamıştır. Bilhassa sağ-sol hareketleri ile başlayan olaylar, 1977–1980 yılları arasında gittikçe artmış; anarşi ve terör olaylarına dönüşmüştür. 1980 darbesine giden yolda gençlik hareketlerinin şüphesiz önemli bir yeri vardır. Üniversitelerde başlayan siyasi olaylar önü alınamaz şekilde tüm ülke geneline yayılmış ve maalesef genç kesim sağ ve sol diye ikiye bölünmüştür. Öğretmen ve öğrenci dernekleri, sendikalar ve hatta polis dernekleri de sağ ve sol diye iki ayrılmış vaziyettedir. Üstelik ülkede Alevi-Sünni çatışması da körüklenmiştir. Ülkenin pek çok yerinde sıkıyönetim ilan edilmesine rağmen akan kan durmamış, suikastlar, toplumsal şiddet ve terör olayları (Sivas, Kahraman Maraş ve Çorum)⁷ tırmanmıştır. Bütün bu olaylarda genç kesim ön planda yer almış ve aktif bir rol oynamıştır.

⁶ Emekli Oramiral, Cumhuriyet Senatosu Kontenjan üyesi...

⁷ **1978 yılında Sivas ve Maraş'ta Alevi ve Sünni vatandaşlar arasında çıkan/çıkarılan çatışmada yüzden fazla kişi hayatını kaybetti. 1 Şubat 1979 tarihinde Milliyet gazetesi yazarı Abdi İpekçi otomobilinde uğradığı suikastla hayatını kaybetti. 27 Mayıs 1980 tarihinde Milliyetçi Hareket Partisi Genel**

Türkiye sonunda öyle bir hale gelmiştir ki, büyük bir çoğunluk ordudan darbe yapmasını ve akan kanı durdurmasını istemeye ya da beklemeye başlamıştır. Adeta darbe için ortam hazırlanmış, toplum darbeyi hasretle bekler hale gelmiştir. Zira siyasetçiler ülke meselelerini işbirliği ve uzlaşma içinde çözmek yerine siyasi kutuplaşmayı artıran davranışlar sergilemeye başlamışlardır. Alınan siyasi ya da yasal kararlar, ilan edilen sıkıyönetim de derde derman olmamıştır. Sonun da ordu emir komuta zinciri içerisinde 12 Eylül 1980’de demokrasiye son vermiş ve bozulan toplumsal düzeni yeniden tesis etmek için yönetime el koymak zorunda kalmıştır (!) Böylece yeni bir dönem daha başlamıştır. Anayasa ve kanunlar askıya alınmış, siyasi partiler, dernekler, sendikalar kapatılmış, sivil ve siyasal örgütlenme alanları yeni bir yapılanma ile karşı karşıya kalmıştır.

7 Kasım 1982 Anayasası ile yeni toplumsal yapının hukuksal çerçevesi çizilmiş, sendikal özgürlükler önemli ölçüde kısıtlanmış, sendikalara ve derneklere siyaset yasağı getirilmiştir. Toplusözleşme ve grev hakkı sınırlanmış, ayrıca memurların sendika ve dernek de kurmaları yasaklanmıştır. 1983’deki seçimlerden sonra, merkezîyetçi, otoriter devlet yapısının toplum üzerindeki baskısının azalmasıyla siyasal katılım alanı yeniden hareketlenmiştir. Ancak yapılan araştırmalar siyasi partilere olan güvenin dibe vurduğunu göstermektedir. Zira 12 Eylül 1980 darbesini yapanlar her fırsatta 1980 öncesinde ülkede yaşanan anarşi, terör ve ekonomik bunalımın sorumluları olarak siyasetçileri göstermişlerdir. Oğün ki siyasi atmosferde bu tür bir söylemin inandırıcılığı oldukça yüksektir. Örneğin, TÜSİAD’ın “Seçim Sistemi ve Siyasal Partiler” adlı araştırmasına göre; seçmenlerin %86’sı partilerin halkı temsil etmediğini düşünmektedir. Seçmenlerin dörtte biri ise yalnızca yasal zorunluluk olduğu için sandıkların başına gitmektedir. Seçmen kitlelerinin, “Her zaman denilebilecek sıklıkta gerçekleştirdiği tek siyasal katılım”, seçimlerde oy kullanmaktır (Aslan ve Kaya, 2004; 220). Toplumun büyük bir kesimi uzun süre; darbecileri kurtarıcı, siyasetçileri de bu ülkenin gençliğini kendi çıkarları için kullanan ve anarşi ve teröre kurban eden, ekonomik, siyasi ve toplumsal düzeni bozan menfaat grupları olarak görmüştür.

Toplumumuz, 1980 yılından sonra bir anlamda sindirilen, etkisizleştirilen ve toplum yaşamında yaratabileceği olağanüstü potansiyeli görmezlikten gelinen genç kuşaktan yoksun kalarak çok uzun yıllar geçirmiştir. Gençlere yetki vermemek, gençlerin enerjisini küçümsemek ya da görmezlikten gelmek, nerdeyse bir kuşak için toplum kültürümüzün parçası olarak benimsenmiştir (Güldiken ve Kaya,2004;105).

1982 Anayasası ile siyasal olaylarda aktif ve etkin bir rol oynayan gençlerin siyasi yaşamdan ve siyasi karar alma süreçlerinden uzak tutulmasına gayret edilmiştir. Bütün anayasal ve yasal düzenlemeler anarşi ve terör ortamını ve böyle bir ortamı oluşturan unsurların (bilhassa gençlerin) etkinliğini yok etmeye yöneliktir. Gayet tabii pek çok tepki yasalarında olduğu gibi gençliğin siyasete karışmasını önleme tedbirlerinde ölçü biraz kaçmış ve gençlik uzun süre siyasetle ilgilenmemiştir. Böylece, pek çok gelişmiş ülkenin muhtaç olduğu ve bulamadığı, genç nüfusun bilgi, birikim ve enerjisinden Türkiye mahrum kalmıştır.

1982 Anayasası ve bu süreçte hazırlanan diğer yasaların açıkça temel bir amacı vardır. Amaç, özellikle politik partiler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini ortadan kaldıra-

---

Başkan Yardımcısı Gün Sazak uğradığı suikast sonucu öldürüldü. **Mayıs-Haziran 1980’de Çorum** olaylarında 57 kişi öldü yüzlerce yaralı (<http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/204563/12-eylul-askeri-darbesine-giden-surecte-neler-yasandi->).

rak toplumun depolitize edilmesidir. Askeri darbe öncesinde uzun yıllar süren çatışma ortamının yarattığı tedirgin ortamın da etkisiyle toplumun önemli bir bölümü bu yönde alınan kararları desteklemiştir. Bugün halen üniversitede öğrenim görmek için kent dışına çıkan birçok gence ailesinin verdiği ilk tavsiye, yasal olsun olmasın, gencin politik gruplara katılmaması yönündedir. Yaşanan olumsuzluklar, üzerinden neredeyse 30 yıla yakın zaman geçmesine karşın, toplumsal belleğimizde yerini korumaktadır. Kısaca Türkiye'nin yakın tarihi gençliğe ilişkin bakışı da derinden etkilemiştir. Bu nedenle gençlerin yanlış yollara yönelmesi ya da yönlendirilmesini önlemek ve onları korumak için başta Anayasa olmak üzere kanunlarda çeşitli tedbirler alınmıştır (Acar, 2008; s.7-8).

Milli Güvenlik Konseyi adı altında 12 Eylül 1980'de ülke yönetimine el koyan ve 24 Kasım 1983 yılına kadar bu statüsünü sürdüren askerî cunta yönetimi bu süre içinde baskıcı ve otoriter bir yönetim (doğası gereği) anlayışı benimsemiştir. 1983 yılından sonra görünüşte yönetim sivilere bırakılmıştır. Ancak 1982 Anayasası ile oluşturulan siyasi sistemle sivil, seçilmiş ve meşru iktidarlar darbeciler tarafından kontrol edilmiş ve onların mevcut siyasal sistemde radikal, kalıcı ve önemli değişiklikler yapmaları çeşitli kurum ve kuruluşlar eliyle engellenmiştir. 1982 darbesinin ruhu hala canlıdır ve etkisini devletin pek çok kurum kuruluş ve siyasi karar mekanizmalarında sürdürmektedir. Bu Anayasa ile gençlerin siyasî bilince ulaşmaları ve bilinçli bir şekilde siyaset yapmaları mümkün değildir. Zira devletin temel yasası olan Anayasa, hukuk sistemini ve eğitim sistemini büyük ölçüde şekillendirmektedir. Bu nedenle hâlâ ülkemizde Batı standartlarında temel hak ve hürriyetlerin kullanılması söz konusu değildir. Genç kesimin siyasî bilinçlenmesinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi Türkiye'nin yarınlarına daha güvenli bakmasına sağlayacaktır. Böylece gelecekte siyasetin kavga, çekişme ve yok etme mücadelesi değil, işbirliği, tartışma, uzlaşma ve mücadele sanatı olduğu toplumsal kültüre yerleşmiş olacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Siyaset toplumsal düzenin sağlanmasında ve toplumsal üretimin yeniden dağıtımında önemli bir rol oynar. Bu nedenle siyaset her zaman insanların ilgisini çekmiştir. Ancak siyasetle ilgili olmakla bilinçli bir biçimde siyaset yapmak arasında önemli farklar mevcuttur. Her genç az ya da çok siyasetle ilgilidir. Ancak bilinçli bir çaba içerisine girmek bir toplumsal kültür sorunudur. Bu kültürün oluşmasında eğitim sistemi ile hukuk sistemi önemli bir rol oynar. Eğitim sistemi gençlerin davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahipken, hukuk sistemi de gençlerin siyasetle ilgilenme derecesini belirler. Bir başka deyişle onların siyasetle ilgilenmelerine destek verebildiği gibi açık ya da gizli engeller getirebilir.

Siyaset kurumu gençlik dönemini geride bırakmış insanların bilgi, birikim, tecrübe ve deneyimlerine ihtiyaç duyduğu kadar gençliğin dinamizmine, enerjisine ve tutkusuna da ihtiyaç duyar. Bir ülkenin geleceğini nitelikli, siyasi tecrübe ve birikime sahip gençler inşa eder. Zira siyaset, ülke yönetiminde rol oynama ve sorumluluk üstlenme makamıdır. Pek çok konuda olduğu gibi, siyasi olgunluk, gençlik yıllarında başlayan uzun bir sürecin sonunda kazanılır. Başarılı bir siyasi kariyer için gençlik yıllarında siyasete atılmak ve bilinçli bir uğraş alanı olarak benimsemek gerekir. Bu süreçte, deneyimli siyasetçiler tarafından bu husustaki bilgi ve birikimin genç kesime aktarılması gerekir. Bu da ancak siyasetin kurumsallaşmasıyla mümkündür. Ancak ne yazık ki ülkemizde yaklaşık her on yılda bir yapılan darbeler, siyasetin kurumsallaşmasına izin vermemiştir. Siyasi alanda bugünkü yaşanan sıkıntıların temel sebebi budur. Zira kurumsallaşamayan siyaset, kökleşmemiş ve dal budak salamamış olmanın sancılarını

çekmektedir. Darbeler sonrası yaşanan normalleşme süreçleri esnasında da gerek hukuki düzenlemelerle gerekse algı yönetimi ile siyasetçi ve siyasal kurumlar kötülenmiş ve toplum karşısında küçük düşürülüp aşağılanmış, böylece siyaset kurumu ölçüsüz ve mesnetsiz bir biçimde yıpratılmıştır. Böylece genç kesim siyasetten uzak tutulmuş ve nitelikli siyasetçilerin yetişmesi engellenmiştir. Siyasetin itici gücü ve dinamizmi olan genç kesimin siyasetten uzaklaştırılması bu alanın kısırlaşmasına neden olmuştur. Gençler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan siyasi partilerde siyasi deneyim ve tecrübelerini artırabilir ve ülke yönetimi için gerekli olan olgunluğa erişebilirler. Günümüzdeki önemli siyasetçilerin büyük bir çoğunluğu 1980 öncesindeki gençlik hareketlerinden ya da parti teşkilatlarından yetişmiştir.

Değişimin itici gücü ve kaynağı gençlik, tarih boyunca siyasetin dinamizmi olmuştur. Filozofların ürettiği soyut, cansız ve kuru teoriler gençliğin elinde yeşermiş yepyeni bir anlam ve ivme kazanmış, kuru teoriler canlanmış hayat bulmuştur. Gençliğin idealleri ve tutkuları siyasetin seyrini ve çehresini değiştirmiştir. Tarih bunun sayısız örnekleriyle doludur. Ancak tarihi sürece bakıldığında gençlik bazen siyasetle çok yakından ilgilenmiş bazen de uzak durmuştur. Kuşkusuz bu duruma yol açan çeşitli sosyolojik, psikolojik ve kültürel sebepleri vardır. Siyasi rejim çıkardığı kanunlar ve yaptığı düzenlemelerle gençlerin siyasetle aralarındaki mesafeyi ayarlama da etkin bir rol oynamıştır. Ancak şurası da bir gerçektir ki, gençliğin kanını alevlendirecek onun tutkuyu bağlanabileceği bir ülkü yaratıldığında, hiçbir güç siyasetle ilgilenmesine engel olamaz. Fakat bu tutkuyu da ortaya çıkaracak kültürel değerler ve sosyolojik vakalardır. Siyasetin tabana yayılması bilhassa genç kesim arasında değer ve önem kazanması için bilinçli bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

Ülkemiz açısından gençlerin siyaset bilinci ne yazık ki gelişmemiştir. Yeterince demek bile mümkün değildir. Bunun nedenlerini analiz ettiğimizde önümüze eğitim sistemi çıkar. Zira geleneksel eğitim sistemi toplumsal kültürle işbirliği yaparak gençlerin kişiliğini ve özgüvenini yok etmiş ve onları kendisini ifade edemez bireyler haline getirmiştir. Zira siyaset toplumsal sorunlarla ilgilenmek ve bunları dile getirmekle başlar ve sivil toplum örgütlerinde şekillenecek devam eder. Günümüzde lise ve yükseköğretim öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu ne yazık ki düşüncelerini düzgün ve anlaşılır bir biçimde hem sözlü hem de yazılı ifade etme becerisinden yoksundur. Bu becerilerin gelişeceği yere eğitim kurumlarıdır. Gençlerin siyasetle ilgilenmesini ya da ülke meselelerinde söz sahibi olmasını istiyorsak özgüveni gelişmiş ve birikimli gençler yetiştirmek zorundayız.

Diğer yandan ülkemizde yaşanan ihtilaller dönemi gençleri siyasetten soğutmuş ve uzaklaştırmıştır. İhtilaller toplumu sindirmiş, bezdirmiş ve ezmiştir. Bu dönemleri yaşayan ebeveynler çocuklarını siyasetten uzak tutmaya çalışmışlardır. Gençlerin siyasi bilinçlerinin gelişmesi için eğitim sisteminin köklü bir değişikliğe gitmesi ve özgüveni ve kişiliği gelişmiş bireyler üretmesi gerekir. Ayrıca gençlerin bir dönem (60'lı ve 70'li yıllar) gençlerde bulunan ideallere kavuşturulması gerekir. Diğer yandan eğitim sistemindeki kalitesizlik siyasetle ilgilenen gençlerin büyük bir çoğunluğunun tartışma kültüründen yoksun ve slogan siyasetiyle yetinmesine yol açmıştır. Siyasetin çatışmaya ve yok etmeye değil, sorun çözmeye ve uzlaşmaya dayalı bir sanat olduğu bilinci gençlere kazandırılmalıdır. Gençler siyasetten uzaklaştıkça ülke meselelerinden de uzaklaşmaktadır. Dünya ve ülke meseleleriyle ilgilenmeyen ve sorunların çözümüne kafa yormayan ve siyaseti yalnızca oy vermek olarak algılayan ya da benimseyen bir genç nesil yetişmiştir. Gençlerin büyük bir çoğunluğu küresel, bölgesel ya da yerel siyasi ve hukuki gelişmeleri izlememekte ve ilgilenmemektedir. Söz konusu nedenlerden dolayı ülkemizdeki

gençlerin siyasi bilinci ne yazık ki gelişmemiştir. Bilgisiz bilinçlenme olamayacağına göre, öncelikle gençlerin eğitim kurumlarında tartışma ve düşüncelerini ifade etme kültürü ile demokrasi ve katılımçılık kültürünün kazandırılması gerekir. Diğer yandan yapılacak yasal düzenlemelerle siyaset alanı önemli ölçüde gençlere açılmalı ve cazip hale getirilmelidir. Bu bağlamda siyasetin ve siyasetçinin kötü olduğu imajı yıkılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, Hakan (2008), "Türkiye'nin Ulusal Gençlik Politikası Nasıl Yapılmalıdır?", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.1–20.
- Aktaş, Hasret (2004). *Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet*, Tablet Kitabevi, Konya.
- Arik, Bilal M. (2006), *İletişim Yazıları*, Konya, 2006.
- Aslan, Mehmet ve Kaya, Gazanfer (2004), "1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları", *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF. Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s.213–223.
- Çetinkaya, Yalçın (1992), *Reklamcılık ve Manipülasyon*, İstanbul, Ağaç Yayıncılık.
- Demirel, Süleyman (1972), *12 Mart ve Sonrası*, 2. Kitap, Ankara, Ayyıldız Matbaası.
- Deniz, A. Çağlar (2012), "Eğitilmiş Gençliği Anlamada Yeni Bir Tipoloji Önerisi: Cool Gençlik", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s.115- 139.
- Ertem, Barış (2010), "Türkiye Üzerindeki Sovyet Talepleri ve Türk-Sovyet İlişkileri (1939–1947)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (The Journal of International Social Research), Volume 3/11 Spring 2010, s.252–273.
- Güldiken, Nevzat ve KAYA, Gazanfer (2004), "Türk Siyasal Katılımında Bir Parametre: 12 Eylül 1980", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, s 105–112.
- Kapani, Münci (1989), *Politika Bilimine Giriş*, 5. Baskı, İstanbul, Bilgi Yayınevi.
- Karaçor, Süleyman (2009), "Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım ve Demokrasi", *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, s.121–131.
- Kışlalı, Ahmet Taner (2004), *Siyaset Bilimi*, 1. Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Konda, (2014), *Türkiye'de Gençlerin Katılımı*, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lüküslü, Demet (2013), *Türkiye'de Gençlik Miti*, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yay., 2013.
- Özer, Yunus Emre (2011), "Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü", *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF. Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, s.43–65.
- Özmen, Fazilet Ahu (2011), "Politik Bir Gençlik Kuşağı: Post 80 Alevi Gençliği", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 3, No 1, s.11–22.
- Poyraz, Tuğçe, Abdülkadir Zorlu, Birsen Şahin ve Gülay Arıkan, (2003), "Üniversite Gençliğinin Güncel Sorunlara Bakışı: H.Ü. Sosyoloji Bölümü Öğrencileri", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, s. 1–32.
- Sekam (Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi) (2013), *Türkiye'de Gençlik: Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri*,
- Şener, Gülüm (2007), "Yeni Bir Sol Kimliğin İnşasında İnternetin Rolü", *Medya ve Siyaset, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi*, 15–17 Kasım, İzmir, s.262–270.

İBÜ (İstanbul Bilgi Üniversitesi) STK Eğitim ve Araştırma Birimi (2006), *Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu*, No 1, "İstanbul Gençliği – Eğitim bir fark yaratıyor mu?"
<http://genclik.bilgi.edu.tr/docs/istanbulstkuyeligenclik.pdf>

İsviçre-UNDP (S-UN) Fonu Gençlik Projesi Gençlik Katılımı ve Gençlik Politikaları İçin Öneriler–2010 Raporu.

<http://www.dp.org.tr/Default.aspx?islem=icerik&modul=5&id=1645> (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014)

<http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/1269/unite05.pdf> (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim_3/12_mart_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2014).

<http://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/204563/12-eylul-askeri-darbesine-giden-surecte-neler-yasandi-> (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2014).

SIYASET GENÇ İŞİ Mİ?

Yasemin Yüce TAR*

ÖZET

Sosyal medya özellikle gençlerin çok kullandıkları ve artık günümüz iletişim yolları arasında önemli bir yer işgal eden bir mecraya dönüşmüştür. Sosyal medya deyince elbette sınırları çok geniş bir alandan bahsedilmektedir. Sosyal Medya arenalarından biri olan sözlükler, gençlerin hem aktif hem pasif olarak kullandıkları mecralardır. Sözlüklerin takip edilmesi pasif olarak kullanım ise, sözlüklerde “entry” girmek aktif olarak kullanmak anlamına gelmektedir. İnternette 60’a yakın Türkçe yazılan sözlük tespit edilmiştir. Bu sözlüklerden en tanınmış ve kullanıcı, ziyaretçi en fazla olan iki sözlük incelemeye alınmıştır. Bu sözlükler “Ekşi sözlük”, “Uludağ sözlük” olarak sıralanmaktadır. Bu sözlüklerde siyaset kavramı üzerine girilmiş “entry”ler değerlendirilecek ve gençlerin siyaset deyince ne anladıkları, siyasete nasıl baktıkları, siyasetin bir genç işi olup olmadığı hakkında ne düşündükleri özetlenmeye çalışılacaktır. Türkiye’de özellikle 80 kuşağı ve sonrası gençlerin apolitik olduğu ve siyasetle ilgilenmedikleri algısı çokça rağbet gören bir anlayıştır. Bu araştırma bunun izini sürmeye çalışacaktır. Gençlerin acaba bir siyaset yapma tarzına mı yoksa siyasetin kendisine mi uzak oldukları araştırmanın temel sorusunu oluşturmaktadır. Girilen “entry”lerde ortaya çıkan temel özelliğin siyasetin kirli olduğu, yalan dolan ve çıkarlar için yapıldığına yönelik genel algıdır. Bu tür yaygın anlayışların resmedileceği çalışma içerik analizi yöntemini kullanarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Gençlik, Sosyal Medya, Sözlükler

IS POLITICS YOUNG BUSINESS?

ABSTRACT

Nowadays, social media has become an important place but especially young people use a lot as the contemporary ways of communication. When we are talking about social media, we have to realize that the limit of social media is a very large area. Dictionaries in social media is used by the young people both active and passive ways. Passive using can be defined as monitoring, enter the “entry” means actively using. In the internet, approximately 60 dictionaries written in Turkish have been identified. The most recognized and used two dictionaries were selected for evaluation. The dictionaries are listed as "Sour Dictionary", "Uludağ dictionary". The presented study is evaluated entries entered by young people on the concept of politics, how they views politics, what they think, what they understand about politics and whether politics is young business or not are evaluated. In Turkey, after 1980s, common perception of young people is that young people are apolitical and they are not interested in politics. This research will try to trace this perception. Basic question of the study is whether young people are away themselves from politics or being an apolitical is a political style of

* Yrd. Doç. Dr., 19 Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

young people? According to young people perceptions, main features of politics are “politics is dirty”, “consists of lies”, “politics made to take something”. Common understandings of young people are analyzed by using content analysis method.

Key Words: politics, youth, social media, dictionaries

Giriş

Siyaset nedir? sorusuna adı geçen sözlüklerde cevap olarak verilen fıkra ile başlamak metin analizlerinin yapıldığı sosyal ortamın nasıl bir ortam olduğunu göstermek bağlamında önemlidir. Aşağıda alıntılanan fıkra, adı geçen “Ekşi Sözlük” ve “Uludağ Sözlük” gibi gençlerin sosyal medya ortamlarının dilinin ve yazısının nasıl olduğuna ilişkin iyi bir ipucu vermektedir. Burada gençlerin kullandığı dil esprili, alaycı, kısa ama özlü bir biçim sergilemektedir.

Diplomatın birinin çok sevdiği fakir bir genç vardır. Gencin evlenmesi ve bir is kurması gerekmektedir. Ama fakirdir ve babası genci evlendirmeye niyetli değildir. Diplomat isi halletmeye karar verir. Önce gencin babasının yanına gider ve ona:

- “oğlunun evlenmesini sağlayabilirim.” der.
- “oğlumun hayatına asla karışmam.” der fakir adam.
- “ama kız lordun kızı...”
- “haaa! o zaman başka...”

Diplomatın ikinci durağı, lordun yanındır.

- “kızınız için bir kısmet buldum lordum.”
- “benim kızım evlenmek için henüz çok küçük.”
- “ama, bu delikanlı halihazırda dünya bankası başkan yardımcısı..”
- “bak o zaman başka...”

Diplomat, lordun yanından ayrıldıktan hemen sonra soluğu dünya Bankası Başkanı'nın yanında alır.

- “size başkan yardımcısı olarak tavsiye edeceğim çok iyi bir delikanlı var.”
- “şu an zaten ihtiyacımdan çok başkan yardımcım var, gerekmez!”
- “ama, bu çocuk lord'un damadı..”
- “bak o zaman olur. Gelsin başlasın.”

Adı geçen iki sözlük hem yazanı hem de okuyucusu olarak en büyük iki sözlüktür. Bundan başka “İtü Sözlük”, “İnci Sözlük” gibi sözlükler gelmektedir. Burada giriş yapılmış 500 alıntı (yazı, metin, entry) ile gençlerin siyaset deyince ne algıladıkları araştırılmaya çalışılmıştır. Siyasetin yukarıdaki fıkra tanımlandığı gibi karışık, acayip, işe yarar ama yalanla beslendiği fikri incelenen metinlerde de karşımıza çıkmaktadır.

Genç Nedir?

Gençlik kavramı ve bu kavramın farklı dönemler ve toplumlar için farklı anlamlara geldiğini gençlik sosyolojisi literatüründe görmek mümkündür. Çocukluk ile yetişkinlik arasında bir

“geçiş” dönemi olarak da nitelenen bu kavram sosyolojinin konusu olmaya modernitenin, kentleşmenin, endüstri toplumunun bir sonucunu olarak başlamıştır. Gençlik tarihi üzerine çalışanlar geleneksel toplumlarda çocukluktan yetişkinliğe geçişin yani bu ara dönem olarak adlandırılan gençliğin uzun sürmediğini vurguluyor. Gençlik, bir kategori olarak modern sanayi toplumunun ortaya çıkması ile doğru orantılı olarak ortaya çıkıyor. Gençlik öylesine boyutlu bir geçiş dönemidir ki; okuldan işe geçişi, aile evinden kendi evine geçişi, bağımlı kategoriden bağımsız kategoriye, çırak yurttaşlıktan yurttaşlığı, aile üyeliğinden bireyliğe geçişi içine alır. Genç çocuk değildir, ama henüz yetişkin de değildir. Seçimlerde seçebilir ancak seçilemez. Gençlerin siyasal sahneye çıkışları ise asıl olarak 19. Yy la birlikte ulus-devletlerin kurulmasıyla gerçekleşir. Bu boyut içerisinde gençlik, ulus-devletler tarafından “inşa” edilen, ilerisi için öncü güç, geleceğin temsilcisi, yeniliğin, ilerlemenin temsilcisi olarak tanımlanırlar. (Lüküslü, 2009)

Gençliği, yetişkin olabilmek için uğranmak zorunda olunan bir dönem olarak görmek gençlerin homojen bir kategori olarak da ele alınmasına yol açmaktadır. Oysa gençlik kategorisi içinde farklı gençlik halleri ve pozisyonları vardır. Eğitimde genç başka sorun ve sorunlarla uğraşırken iş hayatında genç olduğu sektör geldiği aile ilişkileriyle farklı farklı sorunlar yaşamaktadır. Resmi olarak nüfus “çocuk”, “yetişkin ve “yaşlı” olarak ayrılmaktadır. Genç demografik bir kategori olarak 15-24 yaş arası grup olarak tanımlanmaktadır. Şu anda Birleşmiş Milletlerin genç tanımı bu yaş gurubunu kapsamaktadır. Aslında alt sınır ve üst sınır için tartışmalar sürmektedir. Alt yaş sınırı, zorunlu eğitimin bittiği yaşı baz almaktadır. Üst yaş sınırı ise çalışmaya başlama yaşı olarak düşünülmektedir. Ama toplumsal değişimler, işsizlik ve iş piyasalarında yaşanan dalgalanmalar çalışmaya başlama yaşını yukarı doğru da çekebilmektedir. (Çelik, 2013)

Özelde Türkiye’de gençlik algısının tarihsel gelişime bakıldığında ortaya çıkan tablo Neyzi’nin (2004) yaptığı dönemleştirme tablosudur. Neyzi’ye göre üç ana dönemleştirmeden söz etmek mümkündür. 1- Yeni kurulan ulus devletin emanet edileceği, değerlerin yaşatılacağı ve taşınacağı bir grup olarak görme (1923-1950), 2- Gençliğin isyankar, düzen karşıtı, kamu huzurunu bozan bir grup olarak ele alındığı dönem (1950-1980), 3- Depolitize olma, parçalanma, suça veya kötü alışkanlıklara sürüklenme, hedefsizlik gibi temalar üzerinden ele alınan dönemdir. (1980-2000)

Gençlik ve Siyasi Katılım

Yapılan araştırmalar gençliğin siyasi katılımının düşük olduğunu açıkça belirtmektedir. Bunun elbette siyasi sistemden kaynaklı sebepleri vardır. Güçlü devlet ideali, merkez-çevre ilişkisinde merkezin belirleyici rolü gibi etkenler bunların arasında sayılabilir. 1950’lerden sonra özelde Türkiye’de gençlerin siyasetle ilgilenmesinin arttığı gözlemlenmektedir. 1950-1970 dönemi arasında toplumsal siyasal değişimlerden kaynaklı siyaseten aktifleşen bir genç kuşakla karşılaşılacaktır. Bunun sebepleri arasında; kentleşme oranların artması, demokrasiye geçişin yarattığı fırsatlar sayılabilir. 2004 yılında İstanbul’da 18-25 yaş arası gençlerle yapılan bir araştırmanın sonucuna göre; Arkadaşlarla konuşmalarda siyaset öncelikli konu mu sorusuna %70 “Hayır” cevabını vermektedir. Yine aynı çalışmanın “Siyasi partiler, derneklere üye misiniz?” sorusuna %81,5 “Hayır” cevabını vermiştir. Herhangi bir parti faaliyetine katılanların oranı ise yalnızca %7,9 olarak yansımıştır. Yine aynı araştırmadan siyasete katılanların niye katıldığı sorulduğunda; ailelerinin etkisi, arkadaşlar, siyasi liderlerin rol modelliği, idealler ve dünya görüşü, çıkarlar ve beklentiler sebep olarak gösterilmiştir. Neden siyaset yapmadıklarına ilişkin ise; depolitizasyon, ailelerin siyasetten uzak tutma çabaları, kaynak (zaman, para)

eksikliği, siyasetin odağında ulusal siyasetin olması, Türk siyasal yapısındaki sorunlardan parti örgütlenmesindeki yukarıdan aşağıya belirlemenin esas oluşları sebep olarak sıralanmıştır. Bir de gençlerin kendi yaşamlarına dair karar alamazken siyaset içerisinde bir “özne” olarak yer almalarının mümkün olmadığını belirtmeleri araştırmanın önemli bir bulgusu olarak gözükmektedir.

Emre Erdoğan’ın gençlerin siyasal katılımını incelediği makalesinde (2001) siyasal katılım şekilleri hakkında konvansiyonel, konvansiyonel olmayan ve postmodern olmak üzere bir kategorileştirme yapmaktadır. Farklı siyasi katılım türlerini ifade eden bu ayrım gençlerin siyasi katılımı hakkında bir şeyler söylemektedir. Zorunlu olan oy vermeyi bir kenara bırakırsak konvansiyonel siyaseti, parti veya partilerin gençlik kolu üyeliği ve bir partinin seçim kampanyasına aktif katılım olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma uygun gençler yaptığı araştırmada %15 ile sınırlı kalmaktadır. Konvansiyonel olmayan katılımı ise, dilekçe yazmak, boykot ve eyleme katılmak olarak tanımlamaktadır. Bu oran %31,5 la sınırlı kalmaktadır. İnternet üzerinden protestoya katılma, STK üyeliği olarak tanımlanan postmodern katılım ise %14,3 şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmalardan kalkarak Erdoğan (2001) “demir üçgen” tanımlaması yapmaktadır. Buna göre 3 kenarlı demir üçgen içinde gençler siyasete katılamamaktadırlar. Bu üçgenin kenarları: 1.kenar; gençlere kendilerini ifade etme olanağı ve alışkanlığı vermeyen ebevyenler, 2.kenar; sınav kazanmaya yönelik eğitim sistemi, 3.kenar; devlet bürokrasisinin gençlerin siyasi katılımını sınırlandırması olarak tanımlanmaktadır.

Gençlerin Siyaset Algısı

Siyasetin gençler arasında olumsuz bir imaja sahip olduğunu gençlik ve siyasi katılım üzerine araştırma yapmış gençlik sosyologları vurgulamaktadır. Özellikle 1980’lerden sonra siyasal alanın yolsuzluklarla, skandallarla doldurulmuş olması bu dönem gençliği için siyasetin **güvenilir bir şey olmadığına** ilişkin kanaatlerini geliştirmelerine sebep olmuştur. (Lüküslü, 2009)

Ülkenin sorunları ve geleceği hakkında kafa yoran gençler için bile siyasal alan **“kirli”** bir imaja sahip gözüküyor. “Siyasete bulaşmak” kavramı siyaset algısı için önemli ipuçları veren bir tanımladır.

Gençlerin siyaseti algılayışlarında bir başka betimleme siyaset alanının **değiştirilmesi imkansız, katı bir alan** olduğuna dair karamsar bir tavrın olmasıdır. Gençlerde protesto etselerde, bir şeyleri değiştirmek için mücadele etseler bile hiçbirşeyin değişmeyeceğine ilişkin karamsar bir bakış açıları mevcuttur.

Gençlerin siyasete soğuk durmalarını anlamlandırma girişimlerinde ortaya çıkan diğer bir bulgu; gençlerin siyasi örgütlenmelerin bireylerin kendilerini **özgürce ve açıkça ifade etmelerine izin vermediği** düşüncesidir.

Araştırmanın Yöntemi

Gençlik siyaset deyince nasıl algılıyor sorusunu hedeflemiş bu araştırmanın verileri sanal alemde gençler tarafından çok sıklıkla kullanılan “sözlükler” den sağlanmıştır. Ekşi Sözlük ve Uludağ Sözlük sayfalarında “siyaset” kelimesi için girilmiş bütün “entry” ler derlenmiş ve gençlerin siyaset algıları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ekşi Sözlük ve Uludağ Sözlük’ün seçilmesindeki amaç bu iki sözlüğün hem yazar hem de okuyucular olarak çok kullanıldığına ilişkin bulgulardır. Son dönemlerde gençlerin daha fazla sanal alemde vakit geçirdikleri ve buradaki sanal ortamlarda sosyalleştikleri çoklukla dile getirilmektedir. İki farklı sözlükte toplamda 500 “entry” incelemeye alınmıştır.

Bulgular

Ekşi Sözlük ve Uludağ Sözlük portallerinde “Siyaset” deyince girilmiş bütün yazıların derlenmesi ve buradaki metinlerin içerik analizi ile değerlendirilmesi sonunda ilk sonuç; siyaset başlığı altında yazılmış yazıların çoğunluğunun siyasete ilişkin olumsuz düşüncelerin oluşturduğu. Ama olumlu düşünceler barındıran yazıların varlığı da aşikardır. Birde yapılacak üçüncü bir tespit, siyaset olumsuz olarak algılansa da önemli bir gündem olarak yer almasıdır. Eğer metinlerde ortaya çıkan olumsuz düşünceleri kategorileştirmemiz gerekirse;

Olumsuz Düşünceler

- Siyaset yalancılıktır.
- Siyaset ikiyüzlülüktür.
- Siyaset çıkar (para) işidir.
- Siyaset kirli bir oyundur.
- Siyaset kötülüktür.
- Siyaset sıkıcı ve boş iştir.
- Siyaset tehlikelidir.

Yine aynı metin analizinde ortaya çıkan olumlu düşünceleri sıralamak gerekirse aşağıdaki gibi kategorize edilebilir;

Olumlu Düşünceler

- Siyaset her yerdedir.
- Siyaset gereklidir.
- Siyaset önemlidir.
- Siyaset düzenleyicidir.

Siyaset Yalancılıktır!

Metinlerde en sıklıkla karşılaşılan algı siyasetin yalancılık olduğu algısıdır. İnsanların kendi çıkarları için siyaset yaptıkları ve bir ilke ve doğru etrafında bir araya gelinmediği için kişisel çıkarlar uğruna yalan söylendiği bir mecradır siyaset. Hatta siyasette varolabilmek için yalanın esas olduğu belirtilmektedir. İyi siyaset yapmak iyi yalan söyleyebilmekle özdeşleştirilmiştir. Gençlerin siyaset algısını görmeye çalışan bu araştırmada en çok rastlanılan algının “siyasetin yalancılık” olduğu algısı gençlerin aynı zamanda siyasetçilerin yalancı olması gerektiği ve kendisinin yalancı olmaması ve olmayı istememesi ile siyasetten kendini ayırttığı bir durumu tanımlamak mümkündür.

“siyasette, doğru her zaman biraz geç söylenir.” (uludağ sözlük)

“yalanı düzgün şekilde söyleme sanatı” (ekşi sözlük)

“söylediğiniz söze inanmamayı da başarabilme sanatı.” (ekşi sözlük)

“ilk kuralı, anlatılan hikayeyi gerçeklerle bozmamaktır.” (ekşi sözlük)

“...rakamlarla yalan söyleme, balçığı altın gibi gösterme sanatıdır.” (ekşi sözlük)

“insanların gözlerinin içine baka baka yalan söyleyebilme sanatı. Siyasete bulaşmış kimse masum değildir.” (ekşi sözlük)

“yapanın ilk icraat olarak kürsüye çıkıp yemin ederek ilk yalanını söylediği eylem.” (ekşi sözlük)

“meçhul bir ademoğlundan şöyle rivayet edilir; tanrı, insanı diğer mahlûkattan ayırmak için ona bazı hasletler bahşetmiş. Bunlar; dürüstlük, akıl ve siyasi irade. Lâkin kimseye bunlar-

dan ikisinden fazlasını vermemiş. Yani eğer dürüst ve akıllı iseniz, siyasetçi değilsiniz. Eğer dürüst ve siyasetçi iseniz, akıllı değilsiniz. Eğer akıllı ve siyasetçi iseniz, dürüst değilsiniz.” (ekşi sözlük)

Siyaset İkiyüzlülüktür!

Metinlerde sıkça rastlanan bir diğer siyaset algısı yalancılıkla ilişkili olarak “siyasetin ikiyüzlülükle” anılmasıdır. Siyasetin iktidar olmak ve çıkarlarını korumak için insanı ikiyüzlü yapacağı, siyasetin doğasının bunu gerektirdiğine ilişkin metinlerle sıklıkla karşılaşmıştır. Siyasetin insanları ikiyüzlü yaptığı vurgusu metinlerde göze çarpmaktadır.

“ikiyüzlü insanların oluşturduğu arenada kaka oyunu” (ekşi sözlük)

“yalancılık, ikiyüzlülük; yapanları tabiri caizse insanlıktan çıkarıp hükmetme ve koltuk sevdalısı bir hale sokan abuk subuk işlerin döndüğü şey...” (ekşi sözlük)

“iki veya daha fazla yanlıştan birini insanlara sunma ve inandırma evresindeki uygulamadır. Akıl çeperlerimizde yosunlaşma, duygu bütünlüğümüzü bozmada en büyük silahtır. ne zaman insan olduğumuzu bütün detaylarıyla algılar ve bu bağlamda yaşamaya başlarsak, siyasetin bu büyük oyunun çıkış tahtası olduğunu anlarız.” (ekşi sözlük)

“tarafaların inandırılıp kalitesizleştirildiği, saldırganlaştırıldığı kandırmaca. Futbol gibi. Sporcu ruhu taşımayan yöneticiler yüzünden futbol ve futbolcudan, taraftardan tiksindirildik, eleştiriler ve yorumlar dahil. İşte mevcut siyaset böyle bir şey.” (ekşi sözlük)

“nasıl bir uyuşturucu bilmiyorum ama tedavisi mümkün değil. Bir giren bir daha çıkamıyor; kafası da güzel olsa gerek, eline mikrofon alan dünyayı kurtaracağını zannediyor. Yaşlı amcalar, güç yüzüğünün sahibini tükettiği gibi, göz atları morarıp suratları çökünceye kadar oradan oraya sekiyor. Ekstra enerji de veriyor olsa gerek, 4 senede bir otobüs tepelerine çıkıp diyor diyor geziyorlar.” (ekşi sözlük)

“insanların kandırılması durumudur.” (uludağ sözlük)

Siyaset Çıkar (Para) İşidir.

Siyaset yapmanın gençlerin algısında nereye düştüğüne baktığımızda siyasetin para için, daha çok para için yapılan bir iş olduğunu düşündükleri tespit edilmektedir. Haksız kazanç olarak düşünülen ve siyasetçinin temel dürtüsü olarak algılanan zenginleşme hevesi siyasetin bir ülkü, bir ideal değil bir çıkar ilişkisi olduğunu düşündürmektedir. Bu konuya ilişkin metinler incelenen sözlüklerde bolca bulunmaktadır.

“para kazanmak ve kazandırmak üzere fikirleri, görüşleri, düşünceleri dolayısıyla insanları kullanan oluşum.” (uludağ sözlük)

“bugünkü yerli siyasetten gördüğüm kadarıyla, inandırıcı bir şekilde yalan söyleme, palavra atma sanatıdır. Dolaplar döner, entrikalar çevrilir, rantlar bölüşülür, mangırlar cebe indirilir ama toplum, içten yaklaşıma - dürüst siyaset yapıldığına inandırılır ve güven kazanılır...” (ekşi sözlük)

“paranın yazdığı senaryoyu filme çekmektir. Yönetmenin unvanı da politikacıdır.” (ekşi sözlük)

Siyaset Kirli Bir Oyundur!

Siyaset üzerine gençlerin algılarını araştırırken siyasetin yalancılık, ikiyüzlülük ve çıkar işi olduğunu söyleyen metinlerde göze çarpan bir başka algı siyasetin bir oyun olduğu, bir tiyatro olduğu hatta kirli emelleri olan bir oyun olduğu yönündedir. Siyasetin söylem olarak idealleri

ve insanların iyiliği için, hizmeti için bir uğraş olduğu iddiası olduğu ancak gerçeklikte kirli bir oyun olduğu vurgusu güçlüdür.

“Ülke adı verilen bir sürü sümüklü veledin oynadığı oyun. Bu veletler hiçbiri birbirinden haz etmez ancak birbirlerinden bir sürü çıkarları olduğu için sinsi gülücüklerle birbirini karşılırlar, gereksiz sevgi gösterilerinde bulunurlar.... Ancak bu sevgi gösterilerin kanlı kavgalara da dönüştüğü de çoktur... Açgözlülüktür, hırsızlıktır, dalaveredir, entrikadır.” (ekşi sözlük)

“Çözölmek amacı güdülmeyen sorunlar üstünden kar sağlama amacı ile yapılan eğlence türü.” (ekşi sözlük)

“Türkiye'de bir türlü temiz olmamış ve temiz kalamamış iş.” (ekşi sözlük)

“herkesin, diğerinin ne bok olduğunu bildiği, millete medya ve diğer iletişim kanallarıyla, miş gibi yapmak. Sen orda şunu demiştin, bunu demiştin minvalinde kayıkcı kavgası.” (ekşi sözlük)

“dünyanın gidişatını değiştirmenin belki de tek çözümünün siyaset olması ve siyasetin de bu kadar kirlenmiş ve oyuncaklaşmış olması kara kara düşündürüyor insanı.” (ekşi sözlük)

“mide bulandıran kelime. yapanlara bakıyorum savunanlara bakıyorum kokuşmuşluk almış başını gitmiş.” (ekşi sözlük)

Siyaset Kötülüktür!

Siyasetin nasıl algılandığına dair bulgulardan birisi de siyasetin kötülük yapma işi olduğudur. Kişisel çıkarların çatışma alanı olan siyaset yenebilmek için veya kazanmak için her yolu mübah görmektedir. Bunun içine kötülük yapmak da dahildir.

“Dosta tavsiye edilemeyecek kadar kötü, düşmana bırakılmayacak kadar önemli iş.” (ekşi sözlük)

“her şeyi kendisine alet eden berbat varlık, doktorun yarattığı Frankenstein, pek çok şeyin ve insanın celladı. Müzik: Eurovision'da komşu ülke puanları Spor: Olimpiyatlarda ev sahibi ülkenin artan madalya sayısı ve diğer bilimum rezalet...” (ekşi sözlük)

“siyaset öyle bir şeydir ki; dürüstlük, sadakat, ahlaklı olmak, karakterli, kişilikli olmak gibi kavramlar normal hayatın gidişatında insanı 'iyi' tanımlarken, bu özelliklerini siyasette kullanan insan en pür en safkan enayi olur. Nerde bir fedakarlık nerde bir sadakat varsa siyasette bilin ki orada nankörlük kolpalık, bu iyi niyeti kötüye kullanma vardır. Kimisi insan iyi doğar demiş kimisi kötü.. Ama bunu siyaset terminolojisine göre değerlendirmek lazım; yani insan siyasette var olabilmek için elbette kötü doğmalı kötü olmalı saf bir kötü. Çıkarlarını korumalı, taviz vermemeli, merhamet etmemeli, fedakârlık yapmamalı, karalamalı, kötülük yapmalı, affetmemeli... Bu yüzdendir ki siyaset kötülük ve çıkarlar silsilesinden başka bir şey değildir.” (ekşi sözlük)

Siyaset Sıkıcı ve Boş İştir!

İnsanın bir şeyi değiştirmek için yapması gereken siyaset fikri analiz edilen metinlerde ne yapılırsa yapılsın sistemin, düzenin, işleyişin değişmeyeceğine ilişkindir. Siyaset kendisini sürekli tekrar eden, değişmeyen sıkıcı bir alandır. Hep aynı şeyler söylenip aynı işler yapılmaktadır. İnsanın kendisinden katabileceği özgünlüklere açık değildir. Bilinen bir oyun, değişmeden sıkıcı bir şekilde devam etmektedir. Bu anlamıyla yapılması boş bir iştir. İnsanın etkisi olmayan, siyaset kurumu kendi işleyişinden başka bir biçim tanımadığı için sıkıcı ve boş bir alandır.

"insanların yaşamlarına almamak için beyhude uğraştığı şey. bi de öyle bi durum ki, sanki siyaseti hayatına kabul edersen yada "siyasetin her yerde olduğu"nu kabul edersen kaşlarını çatıp otu boku politik açıdan değerlendirmen gerekiyo. Hayatın kararır o zaman." (ekşi sözlük)

"saçma sapan ne varsa alet edilen içinden çıkılmayan langa lunga." (uludağ sözlük)

"hayatta en sıkıcı, en iğrenç, en berbat kavramdır." (uludağ sözlük)

"kaç kavram bi kaç inanandan oluşan meydanlık, bomboş arazi." (ekşi sözlük)

"ilk önce zaman kaybettirir, sonra para kaybettirir, en son da itibar kaybettirir..." (ekşi sözlük)

"evrenin en büyük sirki." (ekşi sözlük)

"yapan insanların genellikle birbirleri hakkında söyledikleri doğru, kendi haklarında söyledikleri ise yalan olan tiyatro sahnesi." (ekşi sözlük)

"...ha eğer, Türkiye'de siyaset dersenez.. Boş laf ve vaatlerden öteye geçmemektedir. Hizipçiliğin kol gezdiği, takiyyenin prim yaptığı mecradır. Boştur." (uludağ sözlük)

Siyaset Tehlikelidir!

Siyasetin en belirgin olumsuz algılarından birisi ise, siyasetin insan yaşamı için tehlikeli olabileceğidir. Devlet işlerine karışmayı içeren siyaset polis-güçlü devlet algısıyla tehlikeli bulunmaktadır. Özellikle 1980 darbesi sonrası tecrübe gençlerin siyaset yapmalarından dolayı bedeller ödemelerinin gerektiği durumdur. Bunun izlerini siyasetin tehlikeli bir iş olduğuna dair yazılan metinlerde tespit etmek çok zor değildir.

"ülkemizde öcü gibi görülmeğe olan kavram. "Aman oğlum sakın siyasete falan bulaşma" diye tembih ederler okula yollamadan önce. "Olaylara karışmıyorsun inşallah evladım" diye sorarlar her gittiğinizde. Sanki terörist olup silah almışsınız elinize. Tek yaptığınız fikir sahibi olmak, gerektiğinde de onları savunmak. "Sen bulaşma sakın, aman ha rengini belli etme" derler. İşte bunların yüzünden ödlele bir nesil meydana geldi. Haklı nedenleri yok muydu, vardı mutlaka. Kaç tane darbe görmüşler ne de olsa, çocuklarını korumak istiyorlar nezaletlerden, silahlı çatışmalardan falan. Hak veriyorum birazcık." (uludağ sözlük)

Olumlu Düşünceler

Siyaset üzerine düşüncelerin derlendiği araştırmada siyasete ilişkin ağırlıklı olarak olumsuz düşünceler tespit edilmiştir ancak siyasetin gerekli olduğu bir ihtiyaç olduğuna ilişkinde düşünceler azımsanmayacak kadar vardır. Bunlar;

Siyaset Her Yerdedir.

Siyasetin hayatın kaçınılmaz bir gerçeği olduğu fikrini yansıtan metinler azımsanmayacak sayıda metinlerdir. Siyasetin iyisi ve kötüsü ile yaşamı düzenlemede ve işleyişi sağlamada önemli bir araç olduğuna dair metinlere rastlanmaktadır. Sözlüklerde siyaset yazılmasın, siyasi figür ve olaylardan bahsedilmesin diye eleştirenlere cevaben hayatın her alanında olan bir şeyi konu dışına atmanın anlamlı olmayacağı vurgulanmaktadır.

"binyıllardır insanlar hayatlarını siyasi düzenler içerisinde sürdürürken ve bu arada "kendi hayatları"nı yaşar ve kültür, sanat, spor gibi siyaset-dışı da addedilebilecek şeylerle uğraşırken, siyaseti konuşmayalım demek çok gerçekçi bir öneri olmuyor. Nasıl insanlar burada bu "siyaset-dışı" konular ve günlük hayat üzerine yazıyorlarsa, siyaset üzerine tartışmak, siyasi fikirleri paylaşmak da işin doğası gereği son derece normal ve hatta gerekli bir şey. Bu yapılırken sert eleştiriler getirmek, belirli düşünceleri, düşünürleri, siyasetçileri ve benzerlerini kınamak, yeniden ele almak da dolayısıyla şaşırtıcı olmamalı, tam tersine bunların olmaması bu

sözlüğü kuru ve dar bir çerçeveye oturtacaktır. Nasıl her spor etkinliğini detaylıca yorumlayanlar, her türlü konseri inceleyenler, her televizyon olayını yazanlar varsa, siyaset de olmalı. Apolitik veya depolitize durumlar da bizatihi siyasidir zaten. (ekşi sözlük)

Siyaset Gereklidir.

Siyasetin bir kurum olarak gerekli olduğunu vurgulayan metinlerden biri siyasetin kurum olarak işleyişinin ve gerekli olduğu konularıyla kötü yapılan siyaseti ve kötü siyasetçiyi karıştırmamak yönündedir. Ayrıca siyaset önemlidir ve kötü yapılmasına engel olunmalıdır.

“olmazsa olmaz olduğu apaçık ortada. Ama öyle bir haldeki insanın bütün erdemlerini elinden alıyor. Ve onun büyüüne kapılıyor insanlar olarak. kafamızda idealler oluşuyor, ki idealler çağındayız zaten, ve saf iyi ve saf kötünün az bulunurluğunu hele de siyaset ortamında hiç bulunamayacağını o büyü sayesinde görmüyoruz. Olmazsa olmaz olduğundan ve insan hayatının akışı için önemli şeyleri ihtiva ettiğinden bir yerinden gözlemlenmesini, takip edilmesini ve birey olarak vazife çıkarılıp yapılmasını yine anlayabiliyorum ama erdemlerini kaybetmiş onca siyasetçinin onca yüceltilmesini anlayamıyorum.” (ekşi sözlük)

“siyaset siyasetçilere bırakılmayacak kadar önemli olan bir arenadır.” (ekşi sözlük)

“siyaset, esasen beşeri eylemin uyumsuzluğa dayalı bir biçimdir. İnsanlar arası eşitliğin varsayım olmaktan bir gerçeklik haline gelmesidir. bir özgürleşme ve dolayısıyla özneleşmedir. siyasetin, insanları idare etme sanatı gibi tanımları temelde eşitsizliğin üzerine temellenmiştir...” (ekşi sözlük)

Siyaset Düzenleyicidir.

Siyasetin çıkarlarla ve farklılıklarla dolu bir dünyada düzenleyici oluşu siyaset üzerine olumlu düşünceler arasında yer almış bir algıdır. İnsanlar arasındaki bölüşümü, işbölümünü, paylaşımı savaşı ve kavgasız düzenleyen bir kurum olarak siyaset düzenleyici ve elzem olarak algılanmaktadır.

“son tahlilde, toplumsal üretimden alınacak payın tayini için, sosyal sınıflar / katmanlar/ çıkar grupları arasında karşılıklı olarak verilen mücadeledir.” (ekşi sözlük)

“pastayı paylaşma sanatıdır.” (ekşi sözlük)

“siyaset mi? Her şeye rağmen kendini özgürce belli etmektir.” (uludağ sözlük)

“hemen her cins insan üretiminden (bedeni, zihni ve giderek sanat emeği de olabilecek kadar elit olan), içine insan beceresi- emeği katılarak işlenmiş doğal üründen; ya da genel olarak piyasada bir alım/satım değerine sahip her cins mamulden alınacak payın tayini için, toplumsal sınıfların, sosyal katmanların ve çıkar gruplarının birbirlerine karşı verdikleri mücadeledir. Ki legal ya da illegal koşullarda, silahlı ya da silahsız olarak sürdürülebilir...” (ekşi sözlük)

Tartışma

Gençlik sosyolojisi içinde yürütülen tartışmalardan en önemlilerinden biri “genç kimdir?” sorusudur. Gençlik deyince homojen bir grubu anlamamak gerekliliği ve genç tanımının bir kurgu tanım olduğu, toplumdan topluma dönemden döneme farklılıklar gösterdiği belirtilmektedir. Gençlerin siyasete katılımının düşük olduğu bunun siyasal sistem ve siyaset algılarından kaynaklandığını söyleyen araştırmalar gençlerin siyaseti özelden 80 sonrası gençliğin olumsuz algıladığını vurgulamaktadır. Gençlerin siyaseti nasıl algıladıklarını soran bu metin analizinde de araştırmasından gençlerin siyaseti olumsuz olarak algıladıkları tespit edilmektedir. Gençlerin siyasete katılımının düşük olması gençlerin siyaseti olumsuz algılamalarıyla

da ilişkilidir. Siyasetin kirliliği, yalan dolan bir iş olduğuna ilişkin yazıların ve metinlerin fazlalığı göze çarpmaktadır. Siyasetin kişisel çıkarlar için yapıldığı ve siyasetin haksız zenginleşme aracı olarak görülüyor olması gençlerin belirtilen sözlüklerdeki yazılarında belirgin bir biçimde yer almaktadır. Sözlüklerde ortak olan bir başka yan siyasetin bu mecrada konuşulmasının da yasaklanması gerektiğidir. İnsanları ayıran, kullanan bu kurum sözlük ortamında da insanların ilişkilerini bozmaktadır.

Siyaset deyince olumlu düşüncelerde yer almaktadır. Siyasetin yaşama dair bir iş olduğu, düzenleyici ve gerekli olduğu bunlardan biridir.

Sonuç olarak söylenmesi gereken gençlerin siyasete değil belli tür siyasete itirazları olmalıdır. Günümüzde yapılan biçimiyle gençler siyaseti olumsuz değerlendirmektedirler. Siyasete gençlerin katılmaması ve gençler adına yetişkinlerin siyasette kararlar alması gençlerin siyaset kurumunu kendilerini ifade edeceği bir yer olarak görmelerine engeldir.

Gençler bir tip yapılan siyasete karşı çıkmakta ve onun içinde yer almak istememektedirler. Yeni biçim bir siyasette gençlerin fikirlerinin ve önyargılarının değiştireceği mümkün gözükmemektedir. Daha az hiyerarşi barındıran, daha eşitler arası bir ilişki sunan, kişisel özgürlüklere ve özgünlüklere açık olan bir siyaset anlayışı içinde yeni kuşakların siyasete yakalaşacaklarını söylemek yanlış olmaz. Yeni bir araç olarak internet bir siyaset aracıdır, buranın dili ve biçimi farklıdır. Sözlükler bu yeni mecrayı ve dili anlamakta önemli veriler sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Bora, Tanıl, Bora, Aksu, Erdoğan, Necmi (2011). *Boşuna Mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, Kezban (2013). ““Genç Olmak Zor İş”: Türkiye’de Genç Olmayı Etkileyen Bazı Unsurlar” *Gençlik Araştırma Dergisi*, Yıl:1 Cilt:1 Sayı:1, 26-45.
- Erdoğan, Emre (2001). *Türk Gençliği ve Siyasal Katılım Boyutları. Bir Katılım Endeksi Denemesi*, Türk Gençliği ve Katılım, İstanbul: ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği.
<http://www.uludagsozluk.com/>
<https://eksisozluk.com/>
- Kazgan, Gülten (2006). *İstanbul Gençliği*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keyder, Çağlar (1999). *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Konda Araştırma ve Danışmanlık (2011). *Türkiye Gençlik Araştırması*, İstanbul.
- Lüküslü, Demet (2009). *Türkiye’de Gençlik Miti: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lüküslü, Demet (2010). *Gençlik Örgütlenmelerindeki Gençlerin Sorunları, İhtiyaçları, İstekleri ve Önerileri Temelinde Türkiye’de Gençlik Politikaları Göstergelerinin Oluşturulması Araştırma Projesi Raporu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi.
- Lüküslü, Demet, Çelik Kezban (2008). “Sessiz ve Görünmez, ‘Genç’ ve ‘kadın’: “Ev Kızı””, *Toplum ve Bilim* (112): 101-118.
- Neyzi, Leyla (2004). *Nesne ya da Özne? Türkiye’de ‘Gençliğin’ Paradoksu, Ben Kimim? Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Undp, (2008). *Türkiye’de Gençlik: İnsani Gelişme Raporu*. Türkiye Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Ankara
- Yumul, Arus (2002). “Kuştepe’de Gençlik Algılamaları,” *Kuştepe Gençlik Araştırması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SİYASET 4.OTURUM

YOUTH AND POLITICS 4.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN

GENÇLİK VE TARİH ŞUURU

Mehmet ÖZ*

XX. yüzyılın son on yılı ve XXI. Yüzyılın ilk yılları, kökleri daha önceye gitmekle birlikte iletişim ve bilişim alanlarında giderek hız kazanan ve insanlar, toplumlar, ülkeler ve devletler arası ilişkilerde çok yönlü etkiler icra eden gelişmelere tanıklık etmektedir. Radyo, gazete ve TV çağının genelde tek yönlü, dinleyici, okuyucu ve izleyicinin pasif-alıcı konumda bulunduğu bir bilgilenme devrinden, niteliği ve özerkliği tartışmalı olsa da bireylerin aktif katılımcılar olarak yer aldığı internet kullanıcılarının bilişim-iletişim çağına geçmiş bulunuyoruz. İnsanların bilgi bombardımanına tâbi tutuldukları, en mahrem alanların bile ortalığa dökülebildiği, sanal ortamlarda servetlerin kazanılıp kaybedildiği bu çağın insanları için tarihin ne anlamı vardır? Yeni nesil gençler geleceğe hazırlanırken tarih onlar için ne anlam ifade edebilir?

Bence bu soruyu başka sorularla birlikte düşünerek daha sağlıklı bir cevap arayışına girebiliriz. Acaba bu internet, uluslar arası ve üstü ekonomik, kültürel, sosyal ilişkiler çağında toplumsal entitelerin, siyasî yapıların alacağı yeni şekiller ne olacaktır? Millî devletlerin sonuna mı gelindi? Çağımız Medeniyetler savaşına mı, medeniyetler veya kültürler-içi bölünme ve çatışmalara mı sahne olacak? Dinlerin canlanması ve etkilerini arttırması süreci devam edecek mi, yoksa insanlar ve toplumlar arası ilişkiler, küreselleşmenin de etkisiyle dinler arası yumuşama ve diyaloga mı yol açacak? Bu ve benzeri sorulara cevap arayan insanlara tarihin ne gibi yardımı olabilir? Bu sorular aynı zamanda geleceğin sahibi gençlerimizin de üzerinde düşünmesi gereken sorulardır.

Tarih, klasik bir ifade ile, her şeyden önce insanlığın hafızası mesabesinde. Bugün, tarihin bir muhassasıdır ve geleceğin de tohumlarını barındırır. Bu *res gestae* (geçmişte yaşananlar) anlamındaki tarihtir. Mamafih bizi asıl ilgilendiren, tarihçilerin geçmişin izlerine dayanarak belirli bir metodoloji çerçevesinde yeniden inşa ettikleri ve bu yüzden de kısmen haklı olarak "kurgu" olarak nitelenen bilgi-tarihtir, zira birincinin aynen vukû bulduğu şekilde zaptının ve yeniden inşasının mümkün olmadığı izahtan varestedir. O halde bizler, gelecekte süzülüp gelen ve yeniden inşa ettiğimiz tarihten, bugünü anlama ve geleceği kurmada nasıl yararlanabiliriz?

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi.

Tarihten pratik yarar beklemenin doğru olup olmadığı tartışılmış, kimi tarihçiler, entelektüeller ve tarih felsefecileri tarihin entelektüel/zihnî bir faaliyet olarak insanı zenginleştirmenin esas olduğunu, dolayısıyla ondan âşikar biçimde dolaysız pratik/amelî yararlar beklemenin yanlış olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna mukabil tarihçilerin çoğunluğu tarihin belirli faydalarının üzerinde durmuşlar ve özellikle tarihî perspektifin insanlar ve toplumlar için taşıdığı hayatî önemi vurgulamışlardır.¹ Tarihî perspektif bize olaylara geniş ve değişik açılardan bakabilmeyi sağlarken, tarihte olanların çeşitliliğinden hareketle geleceğin de değişik ihtimallere açık olduğunu da hatırlatır.

Tarih, geçmiş ile bugün ve gelecek arasında bir diyalog olarak da tanımlanır. Bu durumda, tarihçilerin çok iyi bildiği, tarihî olayları günümüzün değer yargılarına göre değil de zamanın şartları çerçevesinde ele almamızı öngören ilke, tarihin geçmiş ile bugün ve gelecek arasındaki etkileşim çerçevesinde dinamik bir karakter arz ettiği düşüncesi ile çelişmez mi?

Evet, böyle bir çelişki söz konusudur ama kabul etmeliyiz ki gerçeklik de her bakımdan çelişkilerden arınmış değildir... Kanaatimce burada bir gerilim söz konusudur ve iyi tarihçi bu gerilimi bir dengede tutabilir. Tarih şuuru ve perspektifi de bu gerilimden beslenir ve esas itibarıyla tarihin belirli bir grup tarafından belirli bir açıdan okunmasıyla oluşur. Bu noktada, tarih şuurunu, millet fertlerinin kendi tarihleri hakkındaki düşünceleri olarak tanımlayan rahmetli Erol Güngör'ün şu satırlarını hatırlatmamız yerinde olur: "Sağlam bir tarih şuru verebilmek, objektif tarih olaylarıyla sübjektif tarih anlayışını mümkün olduğu kadar birbirine yaklaştırmaya çalışmakla başarılabilir bir iştir."²

Tarihin insanlar, gruplar ve toplumlar için en önemli fonksiyonlarından birisi, dünyayı anlamlandırma çabalarına ve geleceği inşa etme projelerine temel alınmasıdır. Bütün fikirler, ideolojiler dünya görüşleri, onları inşa edenler geliştirenler tarafından tarihî temellere dayandırılır.

Tarihin kullanımı hakkındaki bu genel ifadelerden sonra, bir nebze de tarihi ve tarihî olguları anlamaya ve yorumlamaya çalışırken dikkat edilmesi gereken bazı hususlara eğilmekte yarar var. Büyük İslam mütefekkeri İbn Haldun, 6 asır evvel, tarihçinin dikkat etmesi gereken şu hususları vurguluyor: a) tarihle uğraşanların siyasetin kaideleri ve varlıkların tabiatlarını bilmeleri gerekir, b) çağların değişmesi ve günlerin geçmesi ile milletlerin ve kavimlerin hallerinin de değişeceği hususunun dikkatten kaçması tarihte vaki olan gizli hatalardandır. Ona göre;

"Bâtın ve içyüzü itibarıyla tarih; düşünmek, araştırmak ve olan şeylerin (veOkayii) sebeplerini bulup ortaya koymaktır. Tarih birçok kaynaklar, çeşit çeşit bilgilere, sahibini hakka ulaştıran, hata ve sürçmelerden çekip çeviren güzel bir düşünceye ve kararlılığa muhtaçtır. Çünkü haberler hususunda mücerred nakle itimad edilir ve ananelerin esasları, siyasi kaideler, umranın tabiatı ve insan topluluklarındaki haller hakem kılınmaz, bu hususda gaib şahide kıyas edilmezse, bu konularda hataya düşmekten, ayağın kaymasından ve doğruluk caddesinden sapılmasından ekseriya emin olunamaz."³

¹ John Tosh, *Tarihin Peşinde*, İstanbul 1997, s. 3-30.

² Erol Güngör, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Töre-Devlet yay., Ankara 1980, s.63-68.

³ İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, c. I, 1981, s. 209.

XIX. yüzyılda modern tarihçiliğin kurucusu sayılan Ranke'den beri tarihçilerin söyledikleri fazla farklı değildir. Geçmişten bize kalan malzeme o günün koşulları içinde anlaşılmalıdır. Tarihçiler, siyaseti ve toplumu tanımalı, zamanın şartlarına göre olayları değerlendirmeli, kaynakların tanıklığı tenkide tâbi tutulmalıdır, yani İbn Haldun'un dediği gibi sadece nakdedilen bilgiyi esas almamalı, dönemin gelenekleri, siyasî- içtimaî yapısı ve kültürü dikkate alınarak bu bilgiler yorumlanmalıdır.

Özetle, geçmiş anlamındaki tarihi yeniden inşa etmek için kullandığımız bilgi-tarihin şu sınırlılıklarını ve özelliklerini hatırla tutmalıyız:

1-Tarihin aynen vuku bulduğu şekilde yazılması imkansızdır; biz ancak verileri dürüst ve tenkidî bir şekilde değerlendirerek geçmiş anlamaya çalışabiliriz.

2-Tarihçi, zamanının, toplumunun, çevresinin ve kişiliğinin etkilerinden tamamen sıyrılmayacağına göre tarih bilgisinde mutlak anlamda nesnellik ve tarafsızlık söz konusu olamaz. Dolayısıyla, kesinlik arz eden bilgiler dışında, olayların sebep-sonuç ilişkileri hakkındaki yorumların çeşitlilik göstermesi olağandır. Esasen, her ne kadar tarihçilik bize geçmiş dönemin şartları içerisinde değerlendirmenin gerektiğini söylese de, gerçekte insanlar tarihi, buldukları noktadan (geriye-dönük olarak) değerlendirmekten kaçınmazlar.

3-Tarihçinin kullandığı veriler (belgeler ve diğer malzeme) de bir tenkit süzgecinden geçirilmeden kullanılamaz. Olayları olduğu gibi belgeleri de bağlamına göre değerlendirmeliyiz. Bu bakımdan tarihçiler kanıtları değerlendirirken, bunların kim tarafından, hangi maksada matuf olarak yazıldıklarına/yapıldıklarına/düzenlendiklerine muhakkak bakarlar. Bu bir kişinin hatıratı olabileceği gibi devletin resmî bir belgesi de olabilir. Resmî belgeler genelde daha güvenilir görünse de onların da nasıl bir prosedür sonucu ve kimler tarafından hazırlandığı sorularının cevapları çok önemlidir. Tarihçilerin yapması gereken her türden tanıklığı ve izi karşılaştırmalı bir şekilde, çapraz sorgulamalara tâbi tutarak gerçeğe yaklaşmaya çalışmak olmalıdır.

Bir bütün olarak tarihin geçmişte ve günümüzde çeşitli yorumları olagelmıştır: Devrevî/döngüsel tarih anlayışı; pozitivist-ilerlemeci tarih anlayışı ve onun çeşitli varyantları (Marksist-Leninist tarih anlayışı vb.), post-modern tarih anlayışı vb. Kanaatimce tarihi ve tarihle ilgili tema, kurum, anlayış vb.yi değerlendirirken meselelere devamlılık ve değişme perspektifinden bakılması son derecede yaralı ve elverişlidir. Evet, tarihte değişme vardır; bize son derecede durağan gibi görünen modern-öncesi toplumların ve devletlerin tarihleri derinliğine incelendiğinde bu anlaşılabilir. Öte yandan tarihte-ve belki kültürde ve toplumda demek daha doğrudur-devamlılık da çok önemli bir unsurdur. Ama hiç değişmeden devam eden bir şeyin zamanla fosilleşeceği de muhakkaktır. Dolayısıyla, kültürlerin, kimliklerin hayatiyetini sağlayan unsurlardan birisi devamlılık ise öbürü de bunların kendilerini yenilemeleri, yeni şartlara intibakları yani değişmeleridir.

Tarihte, değişme-devamlılık perspektifi açısından karşımıza çıkan hususlardan birisi de şudur: Tarihteki hadise ve olgularla görünüşteki benzerliklerden yola çıkarak "tekerrür"ler üzerinden tarihi yorumlamak, özellikle siyasî-ideolojik yaklaşımları ağır basanlar tarafından çoğunlukla tercih edilir. Pozitivist eğilimli ve objektiflik peşinde koşan akademik tarihçiler açısından ise tekil ve özgül olanla ilgilenmek daha caziptir. Bu iki uç arasında çeşitli eğilimler kendini gösterir.

Pek çok tarihçi ve tarih filozofu gibi merhum Erol Güngör de tarihin milletler için taşıdığı “hafıza” fonksiyonunun önemine dikkat çekmiş ve sosyal bilimlerin tarihsiz yapamayacağını vurgulamıştır: “..sosyal olayları anlamak ve yorumlamak isteyen herkes ister istemez tarihi kullanacaktır. Ayrıca tarihin milletler için kimlik açısından özel önemi vardır: “Tarih bir milletin geçmişi olduğuna göre, onun millî hüviyeti ve şahsiyeti tarihin bir eseri demektir. (...) Bir insanın gelecek hakkındaki başarı tahminleri nasıl onun geçmişine ait kanaatlerinin bir uzantısı oluyorsa, bir milletin şimdiki ve gelecekteki imkân ve kabiliyetleri hakkında fikir sahibi olması büyük ölçüde onun tarih anlayışına göre belirlenecektir.”⁴

Gençlik Ne yapıyor, Ne Düşünüyor?

Gençliğe tarih şuuru kazandırmadan önce gençliğin alışkanlık ve eğilimlerini, yeni neslin özelliklerini iyi anlamak gerekir. Tabiatıyla burada böyle ayrıntılı bir değerlendirme imkanı yok. Ancak, yeni yapılmış bir araştırmanın⁵ bazı sonuçlarını vermek suretiyle bazı ipuçlarına işaret edebiliriz.

Gençlik hakkında bu araştırmanın sonuçlarına göre;

Gençlerin televizyon programları arasında en çok dizileri takip ettikleri görülmektedir (% 28,6). Gençlerin televizyonda en çok izledikleri diğer program türleri ise sırasıyla haberler (% 15,5), eğlence-müzik programları (% 13,7) ve filmlerdir (% 13,7).

Gençlerin kitap okuma sıklığını ölçen soruya verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların çoğunlukla ‘ayda en az bir kitap’ seçeneğini işaretlediği görülmektedir (% 27,6). Bu oranı sırasıyla ‘yılda birkaç kitap’ (% 18,6), ‘haftada bir ve fazlası’ (% 18,6), ‘birkaç yılda bir kitap’ (% 12,4) ve ‘sadece okul hayatımda’ (% 12,2) seçenekleri takip etmektedir. Kitap okuma alışkanlığının gençlerin gündelik yaşamının bir parçası haline geldiğini işaret eden ‘haftada bir ve fazlası’ seçeneğinin dışında kalan seçeneklerin toplam oranı (% 81,4), Türkiye’deki gençlerin kitaplarla arasının çok iyi olmadığını ortaya koymaktadır.

Gençlerin önemli bir kısmı bilgisayar ve internet kullanarak vakitlerini geçirdiklerini belirtmektedir (% 21,1). Vaktini kitap okuyarak geçirdiğini ifade edenlerin oranı ise % 15 civarındadır. Araştırmaya katılan 3 bin 209 gençten yalnızca 20 tanesi, vaktini siyasal faaliyetlere katılarak geçirdiğini ifade etmektedir. Bu durum, genel kamuoyunda sıklıkla ifade edilen, “gençlerimizin apolitik bir yapıya sahip olduğu” yönündeki iddiaların adeta bir teyidi niteliğindedir.

Araştırmaya katılan gençlerin % 41’ü Türkiye’nin içinde mutlaka yer alması gereken uluslararası örgütün “Avrupa Birliği” olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık gençlerin % 19’u “Türk Cumhuriyetleri’nin oluşturduğu bir birlik”, % 17’si de “İslam ülkelerinin oluşturduğu bir birlik” içinde yer alınması gerektiğine inanmaktadır. Gençlerin %13’si de Türkiye’nin öncülüğünde yeni bir uluslararası örgütün kurulması gerektiğini düşünmektedir.

Gençlerimize tarih şuuru kazandırmanın yolları:

Yeni bilişim teknolojilerinin de katkısıyla gençlere tarih bilinci kazandırmanın yolları çeşitlenmekte ve çoğalmaktadır. Klasik formel eğitimde ders kitapları ve basılı materyalin merkezi bir yer tuttuğu malum. Bunun yanında sinema, tiyatro, televizyon programları, diziler vb. de

⁴ Erol Güngör, *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*, Ötüken Yay., İstanbul 2007a, 6. Bs, s. 203-204.

⁵ Memur Sen, 2014 Türkiye Gençlik profili Araştırması.

Bkz.<http://www.memursen.org.tr/haber/memur-senin-turkiye-genclik-profilini-arastirmasi/>

etkili araçlar. Bu araçların içinde formel eğitim özellikle modern çağın en önemli yurttaş yetiştirme aracı olarak başta geliyordu. Genellikle okul kitaplarının tarihi sevdirmek yerine tarihten soğuttuğu ön kabulü yaygındır. Bu, sorgulanmaksızın kabul edilen bir genellemedir. Hiç şüphesiz doğru tarafları da vardır ama şunu da kabul edelim ki formel eğitim gençlerde belli bir tarih bilinci meydana getirir. Burada asıl önemli olan nokta, sağlam tarih bilgisinin verilmeyişidir. Nitekim, Gazi Üniversitesinde yapılan bir araştırmada ankete katılan öğrencilerin tarih bilincine sahip oldukları ama temel tarih bilgilerinden bile yetersiz oldukları tespit edilmiştir.⁶ Yıllardır üniversite hocalığı yapan birisi olarak bu tespiti paylaşıyorum. Öğrencilerimizin tarih şuuru ve tarih nosyonu bakımından seviyeleri mükemmel olmamakla birlikte ortanın üzerindedir. Ancak çok önemli tarihi bilgiler bakımından aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

Formel eğitim içinde yeni yöntemler, geziler, sanal alem vb. bu konuda yeni imkanlar sunmaktadır. Müzeler sanal bir biçimde gezilebilmektedir. Tarihi mekanlara geziler yoğun olarak düzenlenmektedir. Tarih şuuru açısından herkesin öncelikle bulunduğu yerin tarihini ve tarih eserlerini tanınması gerekir. Genellikle etrafımızdaki değerlerin farkında olmayız. Gençlere ilköğretim döneminde çevre ve tarih şuuru kazandırmanın en iyi yolu geziler düzenleyerek tarihin, geçtiği mekanlarda canlandırılması ve öğretilmesidir. Sözlü tarih araştırmalarının teşviki de önemlidir. Sözlü tarih; özellikle hem yakın geçmişte yaşayanlardan araştırmak hem de halk adet ve geleneklerinin yeni nesillerce tevarüs edilmesi bakımından çok önemli bir alandır.

---

⁶ Kürşat Gökkaya, "Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin (Lisans)Tarih Bilinci Üzerine Bir Anket Değerlendirmesi", *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 2 (2001) 231-244.*

İDEAL GENÇLİK VE KAYGI

Esen ERSOY*

ÖZET

Matematik öğretiminin temelinde sayı ve şekillerle uğraşma ve problem çözme yer almaktadır. Norwood (1994), matematik kaygısının tek bir nedene dayanmadığını, derslere girmek istememe, özgüven yetersizliği, sorunlarla başa çıkamama, öğretmen tutumları ve matematiği içselleştirmeden sadece yüzeysel öğrenmeye önem verme gibi çeşitli faktörlerin sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Matematik kaygısı, bir matematik probleminin çözümü esnasında ortaya çıkan güçlü bir endişe ve korku hissidir (Fennema ve Sherman, 1976). Bu amaç ile, ilköğretim matematik öğretmenliği öğrencilerinin matematiğe yönelik kaygılarını belirlemeye çalışılmıştır. Çalışma, 2013-2014 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim matematik öğretmenliği programının 3. ve 4. sınıfında okuyan toplam 132 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına yöneliktir. Çalışmada Biber (2013) tarafından geliştirilen "Matematik Kaygı Ölçeği" kullanılmıştır. Matematik kaygısı ölçeğine ait veriler t testi ile analiz edilmiştir. Çalışmada, öğrencilerin matematik kaygılarının nedenlerini belirleme, matematik kaygısı ile başa çıkma, kaygının ortadan kaldırılması ve matematik kaygılarının kaynakları araştırılmıştır. Sonuçta, matematik kaygı puanları çok yüksek çıkmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, matematik kaygısının matematik eğitiminde önemli bir yeri olduğu ve göz ardı edilemeyeceği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, kaygı, matematik öğretimi.

IDEAL YOUHT AND ANXIETY

ABSTRACT

Mathematics teaching is based on dealing with numbers and figures and problem solving. As Norwood (1994) states that mathematics anxiety does not appear to have a single cause. It is the result of different factors such as an inability to handle frustration, excessive school absences, poor self concept, parental and teacher attitudes toward mathematics, and emphasis on learning mathematics through drill with out understanding. Math anxiety is a powerful anxiety and fear sense of generated during a math problem solving (Fennema ve Sherman, 1976). For this purpose, it was sought to determine preservice elementary mathematics teachers` anxiety towards mathematics. The research was conducted with 132 students attending 3rd and 4th grades of elementary mathematics teaching program in Samsun Ondokuz Mayıs University, in these cond term of 2013-2014 academic year. The study was oriented case study which is one of the quantitative research methods. In this study, "Math Anxiety

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Matematik Eğitimi Anabilim Dalı.

Scale" which is developed by Biber (2012) was used. Math anxiety scale data were analyzed with t-test. In this study, it was aimed to determine the reasons of math anxiety, find the ways of overcoming and removing anxiety and investigate the sources of these anxieties. The result of the study show that the math anxiety level is very high. As a result of this study, it is found that mathematic sanxiety has an important effect on mathematics education and should not be ignored.

Key Words: Youth, anxiety, mathematics teaching.

Giriş

Kaygı, stres yaratan durumların oluşturduğu üzüntü, algılama ve gerginlik gibi hoş olmayan duygusal ve gözlenebilir tepkiler olarak tanımlamaktır Spielberger (1972). Günlük yaşamda insanı bazen dürtüleyerek yaratıcı ve yapıcı davranışlara teşvik eden, bazen de bu tür davranışları engelleyen, genellikle huzursuzluk yaratan bir duygu (Yenilmez ve Özabacı, 2003) olan kaygı, gelecekte olabilecek kötü bir olayı korku içinde beklemek şeklinde tanımlanan bir yaşantı şeklindedir (Nemiah, 1975). İsteğin gerçekleşemeyeceği gibi görüldüğü durumlarda ortaya çıkan tedirgin edici bir duygunun olumlu bir yanı da vardır. Olumlu kaygı bireyi toplum içinde önemli konulara gelmeye motive etmekte ve öğrenmeye karşı istekli kılmaktadır. Olumlu kaygı birey tarafından iyi yönetilmediğinde ise birey ne kadar çaba gösterirse gösterirse başarısız olacağını hissederek, kaygının esiri haline gelecek ve başarabileceğinin daha azını ortaya koyacaktır (Akgün ve diğ., 2007). Öğrencinin bir derse karşı kaygısı, korkma, çekinme, uzak durma, kendine güvensizlik duyma, derse karşı zevk almada azalma, heyecanlanma gibi duygu ve davranışları kapsamaktadır.

Günlük ya da akademik yaşamda sayılarla uğraşırken, matematik problemi çözerken, matematikle uğraşmayı gerektiren durumlarda ortaya çıkan mantık dışı bir kaygı olarak ya da benzer şekilde, matematik içeren her türlü duruma karşı tepki niteliğinde ortaya çıkan bir kaygı durumu olarak tanımlanmaktadır. Matematik öğretiminin temelinde sayı ve şekillerle uğraşma ve problem çözme yer almaktadır. Öğrencilerin problemleri çözerken hissettikleri gerilim, zihinsel dağınıklık ve korku durumlarının temelinde kaygı yer almaktadır. Matematik kaygısı, bir matematik probleminin çözümü esnasında ortaya çıkan güçlü bir endişe ve korku hissidir (Fennema ve Sherman, 1976). Matematik kaygısı, matematik öğrenimine yönelik negatif tutum, başarısızlık korkusu, öz-güven eksikliği ve sınav baskısının bir bileşimidir (Bessant, 1995). Matematik öğretiminin temelinde sayı ve şekillerle uğraşma ve problem çözme yer almaktadır. Öğrencilerin problemleri çözerken hissettikleri gerilim, zihinsel dağınıklık ve korku durumlarının temelinde kaygı yer almaktadır. Norwood (1994), matematik kaygısının tek bir nedene dayanmadığını, derslere girmek istememe, özgüven yetersizliği, sorunlarla başa çıkamama, öğretmen tutumları ve matematiği içselleştirmeden sadece yüzeysel öğrenmeye önem verme gibi çeşitli faktörlerin sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir.

Matematikte kaygı, öğrencilerin matematiği düşündüklerinde öylece kalakalmalarına neden olan, performanslarını düşüren dolayısıyla öğrenmelerini engelleyen mantık dışı korku hali (Miller and Mitchell, 1994). Dreger ve Aiken (1957), matematiğe ve aritmetiğe karşı yoğun duygusal tepkiler sendromunun varlığı, Richardson ve Suinn (1972), sayıların manipülasyonuna ve matematiksel problemlerin çözümüne engel olan gerginlik ve kaygı duygusu, Suinn ve diğ. (1988), matematik dersinde katılımı ve başarıyı engelleyen bir durum, Fiore (1999) ma-

tematik kaygısının tek bir nedene bağlı olmadığını söylemiştir. Klausmeier ve Goodwin (1971), öğrenme durumunda kaygının rolünün son derece karmaşık olduğunu açıklamakta ve düşük kaygının öğrenmeyi kolaylaştırdığını, ancak öğrencide bilinçli olarak kaygının canlandırılmasından da kaçınılması gerektiğini vurgulamakta, buna karşılık kaygının bilinçli olarak düşürülebileceğini belirtmektedirler. Tüm bu çalışmalar, kaygı düzeyinin yüksekliğinin, bireyin başarısını etkileyebileceği düşünüldüğünde matematik öğretmen adaylarının matematiğe karşı kaygılarının olup olmadığını incelemek önem arz etmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının matematik kaygı düzeylerini ortaya çıkartmaktır. Çalışmada, öğrencilerin matematik kaygılarının nedenlerini belirleme, matematik kaygısı ile başa çıkma, kaygının ortadan kaldırılması için gerekli yöntemler ve matematik kaygılarının kaynakları araştırılmıştır.

Alt Problemler

1. İlköğretim matematik öğretmenliği 3.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri nedir?
2. İlköğretim matematik öğretmenliği 3.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
3. İlköğretim matematik öğretmenliği 4.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri nedir?
4. İlköğretim matematik öğretmenliği 4.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Çalışma, 2013-2014 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim matematik öğretmenliği programının 3. ve 4. sınıfında okuyan toplam 160 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Biber (2012) tarafından geliştirilen “Matematik Kaygı Ölçeği” kullanılmıştır. Matematik kaygısı ölçeğine ait veriler SPSS 15.0 paket programı ile değerlendirilmiş ve t-testi ile analiz edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada Biber (2012) tarafından geliştirilen “Matematik Kaygı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliliği için matematik eğitimi, eğitim bilimleri, psikoloji ve ölçme-değerlendirme alanlarında uzman toplam 8 kişinin görüşleri doğrultusunda karar verilmiş ve geçerlilik katsayısı 0,99 olarak bulunmuştur. Yapı Geçerliliği aşamasında ise Faktör Analizi yapılmıştır. Örneklemin faktör analizine uygunluğunu belirlemek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı kullanılmış ve bu katsayı (KMO=0,952) olarak hesaplanmıştır. Bu değer, uygulamadaki öğrenci sayısının yeterli olduğunu ortaya çıkartmıştır. Faktör analizinde verilerin normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Bu ise BartlettSphericity testi ile incelenmektedir. Yapılan analiz (Approx.Chi-Square=6904,995; p=0,000) Bartletttesti’nin anlamlı sonuç verdiğini göstermektedir. Verilerin normal dağılıma uygun olduğu söylenebilir. Ölçeği oluşturan verilerin faktör analizine uygunluğu belirlendikten sonra, faktör sayısının belirlenmesi için döndürülmemiş temel bileşenler analizi yapılmıştır. Döndürülmemiş temel bileşenler analizinde, ölçeğin maddelerinin faktörlere göre dağılımının uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda faktör sayısını azaltarak açıklayıcılığı artırmak için varimax döndürme yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda 47 maddeden oluşan bir ölçek meydana gelmiştir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 235, en düşük puan ise 47’dir. Ancak, faktör analizi sonucunda ölçek

maddeleri incelendiğinde 1,14,19,26,37,42,43 numaralı maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiş ve ölçeğin sahibinden gerekli izin alınmıştır. Ölçek 40 madde halinde uygulanmıştır. Ölçekten elde edilecek en düşük puan 40, en yüksek puan 200 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilere ait frekans ve yüzde değerleri aşağıda belirtilmektedir. Ayrıca, her bir alt probleme ait bulgular sırası ile verilmektedir.

Tablo 1. Sınıflara Ait Öğrenci Frekans ve Yüzde Değerleri

Sınıflar	Frekans (f)	Yüzde (%)
3.Sınıf	63	47,7
4. Sınıf	69	52,3
Toplam	132	100

Tablo 2. Sınıfların cinsiyet değişkenine göre dağılımı

Cinsiyet	3.Sınıf	4. Sınıf	Toplam
Kız	49	50	99
Erkek	14	19	33
Toplam	63	69	132

Kayı Ölçeğine Ait Bulgular

Elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinden önce verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığı belirlenmiştir. Normal dağılım gösteren toplumdaki rasgele seçilen n birimlik X_i gözlemlerinin normallik testi Shapiro-Wilks Test (W) istatistiği ile test edilir. W test istatistiği, $0 < W \leq 1$ aralığında değişim gösterir (Özdamar, 2004). 1'e yakın değerler değişkenin Normal dağılıma sahip olduğunu, 0'a yakın değerler ise değişkenin Normal dağılıma sahip olmadığını gösterir (Özdamar, 2004). Tablo 3'de verilere ait normal test istatistiği değeri verilmektedir.

Tablo 3. Normal Dağılım Test İstatistik Değeri

Shapiro-Wilks Test İstatistiği	W İstatistiği
Kayı Puanları	0,967

Birinci Alt Probleme Ait Bulgu

İlköğretim matematik öğretmenliği 3.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerinin belirlenmesi için N=63 kişi için hesaplanan Aritmetik ortalama değeri ($\bar{X}=152,28$) olarak bulunmuştur. Bu değer üçüncü sınıf öğrencilerinin kaygı puanlarının yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kaygı puanlarının cinsiyet değişkenine göre ne durumda olduğunu ifade etmek için hesaplanan aritmetik ortalama değerleri aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 4. Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Kaygı Puanları

	Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Kaygı Puanları	Kız	49	151,79	19,14
	Erkek	14	154,00	16,22

Tablo 4, üçüncü sınıf kız ve erkek öğrencilerinin kaygı puanlarının yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, erkek öğrencilerin kaygı puanlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

İkinci Alt Probleme Ait Bulgu

İlköğretim matematik öğretmenliği 3.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için t-testi yapılmıştır. Tablo 5, cinsiyet değişkenine ait analizi göstermektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi

Test Türü	N	$\bar{X}$	t	p
Kaygı Puanları	63	152,28	0,392	0,697

Tablo 5, üçüncü sınıf öğrencilerinin kaygı puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediğini ($p>0,05$) ortaya çıkartmıştır. Ancak, ortalamalara göre kaygı düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgu

İlköğretim matematik öğretmenliği 4.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerinin belirlenmesi için N=69 öğrenciye uygulanan ölçeğin aritmetik ortalama puanı ($\bar{X}=161,34$) olarak hesaplanmıştır. Bu değer dördüncü sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerinin üçüncü sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu ortaya çıkartmıştır. Dördüncü sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre kaygı puanları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Kaygı Puanları

	Cinsiyet	N	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Kaygı Puanları	Kız	50	164,22	15,74
	Erkek	19	153,78	10,35

Tablo 6, dördüncü sınıf öğrencilerinden kız öğrencilerin kaygı puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ortaya çıkartmıştır.

Dördüncü Alt Probleme Ait Bulgu

İlköğretim matematik öğretmenliği 4.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için t-testi yapılmıştır.

Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi

	N	$\bar{X}$	t	p
4.Sınıf	69	161,3478	2,671	0,009*

Yukarıdaki tablo, 4.sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiğini ifade etmektedir ($*p<0,05$). Bu anlamlı farklılığın kız öğrencilerin kaygı puanlarının yüksek olmasından kaynaklandığı Tablo 6'dan anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Kaygı belirsizlik durumudur (Kierkegaard, 2004). Gelecekte ne olacağını bilmemek en belli başlı kaygı nedenidir. İlköğretim matematik öğretmenliği 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin kaygı puanlarının yüksek çıkması öğrencilerin gelecek ile olan düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, matematiği zor olarak düşündükleri için kaygı düzeyleri yüksek çıkmıştır.

Çalışmada 3.sınıf öğrencileri arasında erkek öğrencilerin kaygılarının kızlara göre daha fazla olduğu ortaya çıkarken, 4.sınıf öğrencilerinde ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kaygı düzeylerinin yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Tümerdem (2007), Taşgın (2006), Baloğlu

(2004), Hembree (1990), Betz (1978) kızların erkeklerden daha fazla kaygı yaşadığını belirtmektedirler. Dong (1994), Aydın ve diğ. (2009), Erden ve Akgül (2010), Karimi ve Venkatesan (2009) tarafından yapılan çalışmalarda matematiğe yönelik kaygı ve cinsiyet arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Matematik kaygısının ana nedenlerinden birisinin matematik eğitiminde kullanılan öğretim yöntemleri olduğu yapılan çeşitli araştırmalarla ortaya koyulmuştur (Bohuslav, 1980; Burton, 1984; Greenwood, 1984; Byrd, 1982; Strawderman, 1985; Williams, 1988; Zakariand Nordin, 2007).Çeşitli öğretim yöntemlerini ve öğrencileri öğrenme sürecine katarsak matematikte kaygı düzeylerinin azalacağı düşünülmektedir.

Çalışma grubundaki öğrencilerin gelecek korkusu ve özgüven yetersizliği kaygılarını artırmaktadır. Cüceloğlu (1991), kaygıyı olumsuz sonuçları beklemek olarak tanımlarken, öğrencilerin mezuniyete yaklaştıkça gelecek korkularının ortaya çıktığı söylenebilir.

Matematik kaygısının ortaya çıkmasının başlıca nedeni öğretim etkinliklerinin öğrencileri düşünmeye ve anlamaya yöneltecek biçimde olmamasıdır.Oysa, düşünme becerilerinin geliştirilmesi en iyi matematik dersinde olmaktadır. Öğrenciler pek çok problem ile karşı karşıya kaldıkları için düşünme sürecine geçişleri çok kolay sağlanabilir.

Öğretmen adaylarının yeni öğretim yöntemlerine olan yaklaşımlarının az olması matematiğe olan kaygılarını artırmaktadır. Öğrencilerde görülen matematik kaygısının ortadan kaldırılabilmesi için, matematik eğitiminde yapılandırmacı anlayışa uygun öğretim yöntemlerinin kullanılmasının şart olduğu düşünülmektedir.

Tobias (1987), matematik kaygısı ile mücadele eden öğrencilerin sinirli hale geldiklerini ve konsantrasyon sorunları yaşadıklarını vurgulamış, bu durumun sonucu olarak da öğrencilerin matematik performanslarında düşüş yaşandığını ve matematik dersinden kaçınma davranışlarının görüldüğünün belirtmiştir.

Izard (1972), Betz (1978), McLeod ve Adams (1989), Hembree (1990), Tobias (1987), Campell ve Evans (1997) araştırmacılar matematik kaygısı ile mücadelede başarısız olduğunu ifade etmektedirler. Ancak, öğrencilerin matematiği düşündüklerinde endişe duymaları öğrenmelerini engellemektedir (Miller and Mitchell, 1994). Bu endişe öğrencilerin matematiğe yönelik performanslarının düşmesine neden olmaktadır. Sonuçta, öğrencilerin performanslarının artırılması için kaygı düzeyinin minimuma getirilmesi gerekmektedir.

Matematik soyut yapısı nedeniyle öğrencilerin en çok korktuğu ve kaygılandığı bir derstir. Öğrencilerin öğrenme sürecine katıldıkları ortamlarda kaygının azalacağı söylenebilir. Eğitimcilerin öğrencileri öğrenme sürecine yönelik ortamları oluşturmaları gerekmektedir.

Öneriler

Ma ve Jiangming (2004) matematik kaygısı ile matematik başarıları arasındaki ilişkileri incelemişler ve kaygılı olan gençlerin başarılarının düşük olduğunu ortaya koymuşlardır. Kaygı düzeyi ile başarı puanlarının ilişkisi ileriki zamanlarda çalışılabilir.

Ashcraft ve Moore (2009), matematik kaygısı ile matematik performansı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Gençlere performans ödevleri verilerek matematiğe yönelik kaygıları azaltılabilir.

Tyteca ve diğ. (2009) üniversite öğrencilerinin matematik kaygı düzeylerini bölümlere göre incelemişlerdir. Bölüm farklılıkları göz önüne alınarak değerlendirmeler yapılabilir. Ayrıca, gençlerin mezun oldukları lise türüne göre kaygı düzeyleri incelenebilir.

Kaygının mesleğe yönelik olumlu tutum sergileyici olması gerekmektedir. Kaygının motivasyonu artırıcı olarak bir uyarıcı olmasına dikkat edilmelidir. Mesleki kaygı düzeylerinin incelenmesi araştırmacılara önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akgün, A., Gönen, S. Ve Aydın, M. (2007). "İlköğretim Fen Ve Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. www.e-sosder.com ISSN: 1304-0278 BAHAR-2007 C.6 S.20 (283-299).
- Ashcraft, M.H. ve Moore, A.M. (2009). "Mathematics Anxiety And The Affective Drop in Performance", *Journal of Psychoeducational Assessment*, Vol. 27, No.3, 197-205.
- Aydın, E., Delice, A., Dilmaç, B. ve Ertekin, E. (2009). "İlköğretim Matematik Öğretmen Adayların Matematik Kaygı Düzeylerine Cinsiyet, Sınıf ve Kurum Değişiklerinin Etkileri", *İlköğretim Online*, 8 (1), 231-242.
- Baloğlu, M. (2004). "Üniversite Öğrencilerinin Matematik Kaygı Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması", XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. 6-9 Temmuz. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Malatya.
- Bessant, K.C. (1995). "Factors Associated With Types Of Mathematics Anxiety İn Coolege Students", *Journal For Research in Mathematics Education*, 26 (4), 327-345.
- Betz, N.E. (1978). "Prevalence, Distribution And Correlates Of Math Anxiety in College Students", *Journal of Counselling Psychology*, 25 (5), 441-448.
- Biber, M. (2012). *Duyuşsal Özelliklerin Probleme Dayalı Öğrenme Sürecinde Öğrencilerin Matematiksel Kazanımlarına Etkisi*. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi. İzmir.
- Bohuslav, R.V. (1980). *A Method for Dealing with Attitudes and Anxieties in Mathematics*. Ed.D. Practicum, Nova University.
- Burton, G.M. (1984). "Revealing Images", *School Science and Mathematics*, 3 (3), 199-207.
- Byrd, P. (1982). *A Descriptive Study of Mathematics Anxiety: Its Nature and Antecedents*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Indiana University.
- Campell, K. ve Evans, C. (1997). "Gender Issues in The Classroom: A Comparison of Mathematics Anxiety", *Education*, 117 (3), 332-339.
- Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Dong, Q., Yang, B. And Ollendick, T.H. (1994). "Fears in Chinese Children and Adolescentand Their Relation to Anxiety and Depression", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35 (2): 351-363.
- Dreger, R.M. ve Aiken, L.R.Jr. (1957). "The Identification of Number Anxiety in A College Population", *Journalof Educational Psychology*, 48, 344-351.
- Erden M. Ve Akgül S. (2010). "İlköğretim Öğrencilerinin Matematik Kaygısının Ve Öğretmen Sosyal Destehinin Matematik Başarılarını Yordama Gücü", *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 6 (1):3-16.
- Fennema , E. ve Sherman, J.A. (1976). "Fennema –Sherman Mathematics Attitudes Scales: Instrumants Designed To Measure Attitudes Toward The Learning Of Mathematics By Females And Males", *Journal For Research In Mathematics Education*, Vol. 7, No:5, 324-326.

- Fiore, G. (1999). "Math-abused students: Are we prepared to teach them?", *The Mathematics Teacher*, 90, 5, 403-406.
- Greenwood, J. (1984). "My Anxieties About Math Anxiety", *Mathematics Teacher* 77, 662-663.
- Hembree, R. (1990). "The Nature, Effects and Relief of Mathematics Anxiety", *Journal of Research in Mathematics Education*, 21:33-46.
- Izard, C.E. (1972). *Patterns of Emotions: A New Analysis of Anxiety and Depression*. New York: Academic Press.
- Karimi, A. ve Venkatesan, S. (2009). "Mathematics Anxiety, Mathematics Performance and Academic Hardiness in High School Students", *Int J Edu Sci*, 1 (1): 33-37.
- Kierkegaard, S. (2004). *Kaygı Kavramı*. (Çev. Vefa Taşdelen). Birinci Basım. Ankara: Hece Yayınları.
- Klausmeir, H.J., and W.Goodwin. (1971). *Learning and Human Abilities : Educational Psychology* (fourth ed.). New York : Harperand Row Publishers.
- Ma, X. Ve Jiangming, X. (2004). "The Casual Ordering of Mathematics Anxiety and Mathematics Achievement: A Longitudinal Panel Analysis", *Journal of Adolescence*, Volume 27, Issue 2, Pages 165-179.
- McLeod, D.B. ve Adams, V.M. (Eds.). (1989). *Affect And Mathematical Problem Solving: A New Perspective*, New York: Springer-Verlag.
- Miller, L.D.veMitchell, C.E. (1994). "Mathematics anxiety and alternative methods of evaluation", *Journal of Instructional Psychology*, 21 (4), 353-358.
- Norwood, K.S. (1994). "The Effect Of Instructional Approach On Mathematics Anxiety And Achievement", *School Science And Mathematics*, Vol.94, 248-254.
- Nemiah, J.C. (1975). "Denial revisited: reflections on psychosomatic theory", *Psychotherapy and psychosomatics*, 26, 148-149.
- Özdamar, K. (2004). *Statistical Data Analysis through packaged Softwares-1. MINITAB-NCSS-SPSS. Broaden 5*. Press.Eskişehir: Kaan Publishing.
- Richardson, F.C. ve Suinn, R.M. (1972). "The Mathematics Anxiety Rating Scale: Psychometric Data", *Jurnal of Counselling Psychology*, 19, 551-554.
- Spielberger, C.D. (1972). *Anxiety : Current Trend in Theoryand Research*. New York : Akademik Press.
- Strawderman, V.M. (1985). *A Description Of Mathematics Anxiety Using an Integrative Model*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Georgia University.
- Suinn, R.M., Taylor, S. ve Edwards, R.W. (1988). "Suinn Mathematics Anxiety Rating Scalefor Elementary School Students (MARS-E): Psychometricand Normative Data", *Educational and Psychological Measurement*, 48, 979-986.
- Taşğın, Ö. (2006). "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okuyan Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 679-686.
- Tobias, S. (1987). *Succeed İn Math: Every Student's Guide To Conguering Math Anxiety*. New York: College.
- Tümerdem, R. (2007). "Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygılarını Etkileyen Etmenler", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Tyteca, P.P.; Castro, E.; Sevigio, I.; Castro, E. ve Feranadez, F. (2009). "Six Out of 10 University Students Have Math Anxiety", *Spanish Study Finds, Science Daily*.
- Williams, W.V. (1988). "Answers to Questions about Math Anxiety", *School Science and Mathematics*, 88 (2), 95-103.

- Yenilmez, K.,Özabacı, N.Ş. (2003). “Yatılı Öğretmen Okulu Öğrencilerinin Matematik İle İlgili Tutumları Ve Matematik Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (2), Sayı:14.
- Zakari , E.,Nordin, N.M. (2007). “The Effects Of Mathematics Anxiety On Matriculation Students As Related To Motivation And Achievement”, *Eurasia Journal Of Mathematics, Science And Technology Education*, 4 (2), 27-30.

ATATÜRK VE TÜRK GENÇLİĞİ

Mustafa BAKAN*

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı sonunda Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış ve Anadolu'da işgaller başlamıştı. Ülkenin bu zor günlerinde Mustafa Kemal Paşa biran önce Anadolu'ya geçerek Türk halkıyla bütünleşip bir özgürlük savaşı vermek ve Milli Egemenliğe dayalı kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak düşüncesindedir. Daha İstanbul'dan ayrılmadan ve Samsun'a ayak basmadan önce kafasında oluşturduğu karar bu karar olmuştur. Bu hedefine ulaşabilmek için de kendisine en yakın güç olarak Türk gençliğini görmektedir. Mustafa Kemal Paşa Türk gençliğine son derece önem vermiştir. O, daha 1919 öncesinin karanlık günlerinde; her şeye rağmen muhakkak bir aydınlığa doğru yürüdüklerine inandığını söylemekte ve bu inancın kaynağı olarak da, sadece ülkesine duymuş olduğu sonsuz sevgisinde değil, o günün karanlıkları içerisinde sırf vatan ve hakikat aşkı ile ışık serpmeye ve aramağa çalışan bir gençlik gördüğünü söylemektedir.

Atatürk, gençliğin iyi yetiştirilmesi konusuna da son derece önem vermektedir. Gençlerimize, göreceklere öğrenimin sınırı ne olursa olsun, ilk önce ve her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığına, kendi benliğine, milli geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereğinin öğretilmesini önemle vurgulamaktadır. O, Türk Devletinin dinamik idealinin gerçekleştirilmesinde Türk Gençliğini hep dinamizm olarak görmektedir. Kültürlü, ülke sorunları ile ilgili, milli karakteri temsil eden, çalışkan, iyi ahlaklı ve vatansever bir gençlik O'nun ideali olmuştur. O, milletin bağrından temiz bir nesil yetişiyor, bu eseri ona bırakacağım ve gözüm arkada kalmayacak derken, Türk gençliğine olan güvenini açıkça belirtmektedir.

Mustafa Kemal Paşa büyük zaferin ikinci yıl dönümünde Dumlupınar'da yaptığı tarihsel konuşmasında; artık kazanılması gereken yeni savaşın uygarlık savaşı olduğunu söyleyerek bu konuda gençliğe olan güvenini ve inancını belirtmiştir. Yine 1927 yılında okuduğu Büyük Nutkunu da gençliğe seslenerek bitirmiş, Türkiye Cumhuriyetini Türk Gençliğine emanet etmiştir.

* Yrd. Doç. Dr. Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, Öğretim Üyesi.

Bu çalışmada; Atatürk'ün gerek Milli Mücadele yıllarında, gerek zaferden sonra Türk gençliğine vermiş olduğu büyük değer ve güven, kronolojik bir anlatımla ortaya konmaya çalışılacaktır. Bununla gençlerimizde, Türk milletinin ülkesi ve devleti ile bölünmez bütünlüğü anlayışı ve Atatürkçü düşünce doğrultusunda, vatan sevgisi ve sorumluluğunu taşıyan, birlik ve beraberlik duygusu ile mili ve manevi değerlerine bağlı olmanın önemi vurgulanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Türk Gençliği, Milli Mücadele, Vatan Sevgisi, Milli Değerler.

ATATURK AND TURKISH YOUTH

ABSTRACT

At the end of the World War I, Treaty of Mondros was signed and the invasions in Anatolia started. In those tough days of the country, Mustafa Kemal Pasha was considering going to Anatolia as soon as possible, fight for freedom and establishing a new independent Turkish state based on national sovereignty. This was the decision he took before he went to İstanbul and landed in Samsun. He attributed a power to the Turkish youth whom he thought the basic strength to achieve this aim. He gave much importance to the Turkish youth. He believed in the power of the youth in spite of these challenging times before 1919 and he used to state that the resource of this belief was not only his patriotism but also the existence of a youth who tried to enlighten and develop the country.

He also appreciated the education of the youth in a well-planned way. He emphasized that whatever the level of their education was, the necessity to fight against the factors targeting the independency of Turkey, national identity, tradition and customs must be taught to the young people. He viewed the youth as the driving for realizing the ideals of new Turkish state. His ideal of the youth was young people who were intellectual, sensitive to the problems of the country, representatives of the national identity, hardworking, ethical, patriot. He relied on Turkish youth the maintenance and protection of this new country which he established. In his historical speech in Dumlupınar for second the anniversary of the great victory, Mustafa Kemal stated that the struggle from then on was to have an improved civilization rather than war and expressed his reliance on and belief in the youth. In 1927 he finished his great speech "Nutuk" addressing to the youth and declared that he trusted the Turkish youth for the future of the Turkish public.

In this study, the trust and the importance Atatürk assigned to the Turkish Youth both before the victory and during the "War of Independence" are displayed in a chronological order. The importance and understanding of unity and commitment to the national values, the belief for the unity of the homeland, the responsibility for the nation are also stressed in the light of Atatürk's great ideas.

Key Words: Atatürk, Turkish Youth, Independence War, Patriotism, National values

---

Atatürk Ve Gençlik

Gençler büyük bir hayal gücüne sahiptir. Onlarda çekingenlik yerine cesaret, rahatlık yerine macera isteği üstün gelmektedir. Gençler aynı zamanda heyecanlı ve duygusaldır. Özgür olmak ve kendilerini kanıtlamak isterler. Bu dönemlerde, çevrelerinde kendilerini etkileyen faktörlerin de etkisi altında geleceğe dönük yollarını belirlerler. Bu yol topluma uyum sağlıyorsa, toplumun değer yargıları ile ters düşmeleri söz konusu değildir. Bu çizilen yol; eğer toplu-

mun değer yargılarıyla uyuşmuyorsa onları ters kimliklere ve her türlü kötü alışkanlıklara götürebilir.¹

İnsanların en verimli dönemleri gençlik çağıdır. Bedenin, beynin en aktif olduğu, hareket ve heyecanın en yüksek olduğu dönem; gençlik dönemleridir. Atatürk, geleceği gençlerde görmüş ve ülkeyi onlara emanet etmiştir. Atatürk Gençlerin tüm yararlı davranışlarında, onları tebrik ve takdir etmiştir.² Atatürk, gençlikle ilgili: “Gençlik”, “ Yükselen Yeni Nesil”, “Evlatlarımız”, “Çocuklarımız” gibi sözcükler kullanmıştır.³ Atatürk’ün gözünde, Türk gençliği milletin “dinamik kesimidir”, “geleceğidir”, “taze güçtür”, “asil kandır; milletin “özsuyu”, “hayat kaynağıdır”. Gençlik idealisttir; çıkar peşinde değildir. Daima iyiyi, güzeli, doğruyu arar. Hakkin, doğrunun yanında yer alır. Yorgunluk nedir bilmez. Bezginliğe kendini kaptırmaz. Açık düşünceli, açık sözlü dürüst ve yapıcıdır.⁴

Özü sözü doğru, mert, hak bildiği yoldan şaşmaz, çalışkan, iyimser, azim sahibi, yapmacıktan ve övünmekten uzak, saygılı, gururlu ve milli onuru yüksek bir gençlik elbette ki bu ülkenin geleceği açısından millet olarak ortak hedefimizdir.

Milli Mücadele’de Türk Gençliği

1914 yılında başlayan ve dört yıl süren I. Dünya Savaşı sonunda Mondros Mütarekesi imzalanmış ve İtilaf Devletleri Anadolu’yu işgale başlamıştı. Ülkenin bu zor günlerinde Atatürk biran önce Anadolu’ya geçmek; işgal güçlerine karşı bir özgürlük savaşı vermek ve “*Milli egemenliğe dayalı kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak*”⁵ düşüncesindedir. Bunun için de kendisine en yakın güç olarak Türk gençliğini görmüştür.

Gerçekte Milli Mücadelenin ön saflarında olan Mustafa Kemal ve silah arkadaşları da oldukça genç sayılırdı. Atatürk Samsun’a çıktığında 38 yaşındaydı. Yükselmiş olduğu rütbelere ve taşıdığı büyük sorumluluğa göre genç bir yaş demektir. O son derece cesur ve kesin karardı. Son derece inançlı ve azimli idi. Şiirsel bir söylemle: O’na düşman çok dediler; “yenilir” dedi, ordu yok dediler; “kurulur” dedi, para yok dediler; “bulunur” dedi. Atatürk, tüm yaşantısı boyunca ve eserleri ve fikirleri ile hep genç ve dinamik kalmıştır. Silah arkadaşları Rauf (Orbay), Refet (Bele), Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy) da yine aldıkları büyük ülke sorumluluğu açısından oldukça genç sayılacak 37-38 yaşlarında idiler. Ruşen Eşref (Unaydın), Fatih Rıfki (Atay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Yahya Kemal gibi Milli Mücadele’yi destekleyen vatansever kalem sahiplerinin çoğu 25-30 yaşlarında idiler.⁶

Atatürk daha 1918 yılında Mondros Mütarekesinin o karanlık günlerinde Türk gençliğine son derece güvendiğini belirterek şöyle demektedir:

¹ Selim Yavuz Turganoğlu, “Gençlik Meseleleri ve Eğitim Politikamız”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi/Dün Bugün Yarın*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul 1986, sayı:13, s.30.

² Azmi Süslü, “ Atatürk ve Gençlik” *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi /Dün Bugün Yarın*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul, 1986, sayı:12, s.13.

³ Ahmet Mumcu ve Diğerleri, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II*, Yükseköğretim Kurulu Yayınları, Ankara 1986, s.225.

⁴ Mumcu ve Diğerleri, *Atatürk İlkeleri II*, s. 226.

⁵ Kemal Atatürk, *Nutuk*, yayına haz.: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık, Ankara 1999, s. 9.

⁶ Mumcu ve Diğerleri, *Atatürk İlkeleri II*, s. 225.

*“Her şeye rağmen muhakkak bir ışığa doğru yürümekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki sonsuz sevgim değil, bugünün karanlıkları, ahlaksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ışık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik görmemdir”.*⁷

Atatürk Mili Mücadelenin başlarında, Anadolu’da kongreler düzenleyip, yurdun dört bir tarafına genelgeler yayınlarak milleti bağımsızlık için Milli Mücadeleye davet edecektir.

Atatürk Amasya Genelgesi’nde (Haziran 1919)milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır diyerek bunun gerçekleşmesi için de Sivas’ta milli bir kongrenin acele toplanmasını istemiştir.⁸ Bunun üzerine 4 Eylül 1919 tarihinde yurdun değişik yerlerinden gelebilen delegelerle Sivas Kongresi çalışmalarına başlamıştır. Atatürk’ün “ ...Vatan ve milletin kurtuluşunu amaçlayan zorlayıcı sebepler, sizleri bunca engel ve zahmet karşısında Sivas’ta topladı. Yiğitçesine azminizi tebrik ve hoş geldiniz demekle bahtiyarlığımı sunarım...”⁹, konuşmasıyla açılışını yaptığı kongre Milli Mücadele’ de mili birlik ve beraberliğin sağlanması adına oldukça önemlidir. Kongreye kendisinin arkadaşları adına katılmış olduğunu söyleyen genç bir askeri tıp öğrencisi, arkadaşlarının kendisini “Bağımsızlık davasını başarmak yolundaki çalışmalara katılmak üzere gönderdiklerini; “Manda ve Himaye” yi asla kabul etmeyeceklerini; kabul edecek olanlar varsa, bunları kim olursa olsun, reddedeceklerini söyler. Mustafa Kemal son derece duygulanmıştır ve heyecan dolu bir sesle:

“Arkadaşlar gençliğe bakın, Türk milli bünyesindeki asil kanın ifadesine dikkat edin” diyerek *“Evlât, müsterih ol, gençlikle övünüyorum ve gençliğe güveniyorum, azınlıkta kalsak da mandayı kabul etmeyeceğiz”* der ve genci alından öper.¹⁰

Gerek Milli Mücadele’de gerekse zaferden sonra Türk Gençliği Atatürk için her zaman bir güvence heyecan kaynağı oluşturmuştur. O bir sözünde şöyle demektedir:

*“Başımıza neler örülmek istenildiği ve nasıl mukavemet ettiğimiz ve daha doğrusu milletin arzu ve emellerine uyararak ve onun yardımıyla nasıl çalıştığımız görülmeli ve gelecek kuşaklar için ibret ve uyanıklığı gerektirmelidir. Zaten her şey unutulur. Fakat biz her şeyi gençliğe bırakacağız, o gençlik ki hiçbir şeyi unutmayacaktır; geleceğin ışık saçan çiçekleri onlardır. Bütün ümidim gençliktedir.”*¹¹

Zaferden Sonra Türk Gençliği

Atatürk zafer kazanılıp Cumhuriyet kurulduktan sonra da gençliğe verdiği önemi hep sürdürmüştür. Gençliğin her türlü zorlukların üstesinden gelebileceğine ve tüm imkânsızlıklara rağmen yine de başarılı olabileceğine inanmaktadır. “Türk İstiklalini” ve “Türk Cumhuriyetini” sonsuza kadar korumak ve savunmak görevini gençliğe verirken bu duygularını “Gençliğe Hitabe”sinde son derece veciz bir şekilde ortaya koymuştur.

Atatürk iki büyük nutkunun sonunu da gençliğe seslenerek bitirmiştir. Büyük Zaferin ikinci yıl dönümünde Dumlupınar’da yaptığı tarihsel konuşmasında artık kazanılması gereken yeni

⁷ Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Turhan Yayınevi, Ankara 1984, s. 162.

⁸ Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 21.

⁹ Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s.157.

¹⁰ Mumcu ve Diğerleri, *Atatürk İlkeleri II*, s. 224.

¹¹ Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir... s. 162.*

savaşın uygarlık savaşı olduğunu söyleyerek konuşmasını gençlere hitap ederek şöyle bitirmiştir:

*“Efendiler! Son sözlerimi münhasıran memleketimizin gençliğine tevcih etmek istiyorum. Gençler! Cesaretimizi takviye ve idame eden sizsiniz. Siz almakta olduğunuz terbiye ve irfan ile insanlık meziyetinin, vatan muhabbetinin, fikir hürriyetinin en kıymetli timsali olacaksınız.Ey yükselen nesil! İstikbal sizindir. Cumhuriyeti biz tesis ettik, onu ila ve idame edecek sizsiniz.Arkadaşlar, bu gaza ve şehadet diyarını terk ederken “Şehit Asker” i hep beraber hürmet ve tazimle selamlayalım”.*¹²

İkinci olarak 1927 yılında 15-20 Ekim tarihleri arasında altı gün süre ile okuduğu Büyük Nutkunda gençliğe seslenerek bitirmiştir:

“Muhterem Efendiler, sizi, günlerce işgal eden, uzun ve teferruatlı beyanatım, en nihayet, mazi olmuş bir devrin hikâyesidir. Bunda, milletim için ve müstakbel evlâtlarımız için dikkat ve teyakkuzu davet edebilecek, bazı noktalar, tebarüz ettirebilmiş isem kendimi bahtiyar addeceğim. Efendiler, bu beyanatımla, millî hayatı hitam bulmuş farz edilen büyük bir milletin; istiklâlini nasıl kazandığını ve ilim ve fennin en son esaslarına müstenit, millî ve asrî bir devleti, nasıl kurduğunu ifadeye çalıştım. Bugün vasil olduğumuz netice, asırlardan beri çekilen milli musibetlerin intibahı ve bu aziz vatanın, her kösesini sulayan kanların bedelidir. Bu neticeyi, Türk gençliğine emanet ediyorum” diyerek *“Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen, Türk İstiklalini, Türk Cumhuriyeti’ni ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir”* cümlesiyle başlayan ve *“Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur!”* sözleriyle bitirdiği *“Gençliğe Hitabe”* dir.¹³

Türk Gençliğinin Yetiştirilmesi

Atatürk,Türk Gençlerinin nitelikli birer insan olarak yetişmelerini zorunlu görmektedir.Gençliğin iyi ve sağlam yetiştirilmesi; devletin geleceğinin güvence altına alınması ve dinamik idealin gerçekleştirilmesi açısından oldukça önemlidir. “Fikri ve vicdanî hür” bir gençlik Atatürk’ün hep idealini oluşturmuştur.

Gençliğin eğitilmesine son derece önem veren Atatürk:

*“Gençliği yetiştiriniz. Onlara ilim ve irfanın müspet fikirlerini veriniz. Geleceğin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız. Hür fikirler uygulamaya geçtiği vakit, Türk milleti yükselecektir.”*¹⁴ diyerek gençliğin eğitimi konusuna dikkat çekmektedir.

Atatürk’ün gençlerin yetişmesi konusundaki gerçekleştirmeye çalıştığı eğitim sistemini iki ana grupta ele almak mümkündür: Birincisi; manevi eğitim-öğretim, ikincisi; maddi eğitim-öğretim. Atatürk her ikisine de gereken önemi vermiş onların hem bedenlerine, hem iç dünyalarına hitap etmiştir. Böylece Onların bilgi sahibi olmalarını, çağdaş uygarlıklar seviyesine çıkmayı ve hatta onları geçmeyi tavsiye ederken, diğer taraftan manevi eğitime ve öğretime, milli seciyeye, Türklük duygusuna, milli birlik ve beraberliğe de son derecede önem vermiş-

¹² Atatürk’ün *Söylev ve Demeçleri, II*,Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989,s.188.

¹³ Atatürk, *Nutuk*, s. 608.

¹⁴ Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve...* s.166.

tir.¹⁵ Atatürk'e göre:Gençleri yetiştirirken Türkiye'nin istiklaline, kendi geleneğine, milli benliğine düşman olan unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir.¹⁶

Atatürk'e göre medeniyet yolunda başarı yenilikleri kavrayıp uygulamaya ve bilime bağlıdır. Toplumsal yaşayışta ekonomik yaşayışta ilim ve fen alanında başarılı olabilmek için biricik ilerleme ve gelişme yolu budur. Bu yol aydınlık yoldur.¹⁷ Türk genci hem kendi ulusunun kültürel değerlerini özümseyecek, hem de evrensel dünyanın çağdaş değerlerine açık olacaktır.

Atatürk'e göre, gençlik çağı, yılmayan bir azimle, coşkuyla, dinamizmle milletin daha güzel yarınları kavuşması için çalışma çağıdır. Atatürk, her fırsatta Türk gençlerine çalışkanlık öğüdü vermekten geri kalmamıştır:

“Türkiye Cumhuriyetinin, özellikle bugünkü gençliğine ve yetişmekte olan çocuklarına hitap ediyorum: Batı senden, Türk'ten çok geriydi. Manada, fikirde, tarihte bu böyleydi. Eğer bugün Batı nihayet teknikte bir üstünlük gösteriyorsa, ey Türk çocuğu, o kabahat da senin değil, senden öncekilerin affedilmez ihmalinin bir sonucudur. Şunu da söyleyeyim ki, çok zekisin! Bu belli, fakat zekânı unut! Daima çalışkan ol!”¹⁸

ATATÜRK'ÜN GENÇLERLE İLGİLİ SÖZLERİ

“ Gençliği yetiştiriniz. Onlara ilim ve irfanın müspet fikirlerini veriniz. Geleceğin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız. Hür fikirler uygulamaya geçtiği vakit, Türk milleti yükselecektir.”¹⁹

“Siz Genç arkadaşlar, yorulmadan beni takibe söz vermişsiniz... Yorulmadan beni takip edeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman dahi durmadan yürümek, yorulduğunuz dakikada da dinlenmeden beni takip etmektir. Yorgunluk her insan, her yaratık için tabii bir durumdur, fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevi bir güç vardır ki, işte bu güç yorulanları dinlendirmeden yürütür. Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlatları! Yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz. Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler, asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan, yorulmadan yürüyecektir.”²⁰

“Gençler! Benim gelecekteki emellerimi gerçekleştirmeyi üstlenen gençler! Bir gün memleketi sizin gibi beni anlamış bir gençliğe bırakacağımdan dolayı çok memnum ve mesudum.”²¹

“Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır”²²

¹⁵ Süslü, *Belgelerle Türk Tarihi*..s.14.

¹⁶ *Atatürk'ün Söylev ve .., II, ,s.20.*

¹⁷ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...* s.117.

¹⁸ *Atatürkçülük, Birinci Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1984, s.341.

¹⁹ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve ..,s.166*

²⁰ *Atatürkçülük, (Birinci Kitap) Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri*, Genelkurmay Başkanlığınca Hazırlanmıştır, İstanbul 1984, s.340

²¹ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...*s.164

²² Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...*s.148

“Başımıza neler örölmek istenildiği ve nasıl mukavemet ettiğimiz ve daha doğrusu milletin arzu ve emellerine uyarak ve onun yardımıyla nasıl çalıştığımız görölmeli ve gelecek kuşaklar için ibret ve uyanıklığı gerektirmelidir. Zaten her şey unutulur. Fakat biz her şeyi gençliğe bırakacağız, o gençlik ki hiçbir şeyi unutmayacaktır; geleceğin ışık saçan çiçekleri onlardır. Bütün ümidim gençliktedir.”²³

“Gençler! Vatanın bütün ümit ve istikbali size, genç nesillerin anlayış ve enerjisine bağlanmıştır.”²⁴

“Muhterem gençler, hayat mücadeleden ibarettir. Bundan dolayı hayatta yalnız iki şey vardır: Galip olmak, mağlup olmak. Size, Türk gençliğine terk ve tevdi ettiğimiz vicdani emanet yalnız ve daima galip olmaktır ve eminim daima galip olacaksınız. Milletin yükselme neden ve şartları için yapılacak şeylerde, atılacak adımlarda kesinlikle tereddüt etmeyin. Milleti o yükselme noktasına götürmek için dikilecek engellere hep birlikte mani olacağız. Bunun için dimağlarınıza, irfanlarınıza, bilgilerinize, icap ederse bileklerinize, pazılarınıza, bacaklarınıza müracaat edecek, fakat neticede mutlaka ve mutlaka o gayeye varacağız... Bu millet sizin gibi evlatlarıyla layık olduğu olgunluk derecesini bulacaktır.”²⁵

“Çocuklarımızın ve gençlerimizin yetiştirilirken onlara bilhassa varlığı ile, hakkı ile, birliği ile çelişen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumu ve milli düşünceleri tam bir iman ile her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakarane müdafaa zorunluluğu aşılmalıdır. Yeni neslin bütün ruhsal kuvvetlerine bu özellik ve kabiliyetin zerki mühimdir. Daimi ve müthiş bir savaş şeklinde beliren milletler hayatının felsefesi, bağımsız ve mesut kalmak isteyen her millet için bu yüksek özellikleri şiddetle istenmektedir. Yeni neslin taşıyacağı manevi özellikler yanında kuvvetli bir fazilet aşkı ve kuvvetli bir inzibat fikrinden de bahsetmek zaruretindeyim.”²⁶

“Milletin bağrından temiz bir gençlik yetişiyor. Bu eseri ona bırakacağım ve gözüm arkada kalmayacak!”²⁷

“Çocuklarımıza ve gençlerimize vereceğimiz tahsilin hududu ne olursa olsun, onlara esaslı olarak şunları öğreteceğiz: 1-Milliyetine, 2- Türkiye Devletine, 3-Türkiye Büyük Millet Meclisine, düşman olanlarla mücadele lüzumu. Fertleri bu mücadele gerekleri ve vasıtalarıyla donanmayan milletler için yaşama hakkı yoktur...”²⁸

“Gençliği mutlaka idealist ve ülkeye ilgili olarak yetiştirmek, herkesin, hepimizin, her devlet adamının başta gelen vazifesidir.”²⁹

“Gelecek için hazırlanan vatan evlatlarına, hiçbir güçlük karşısında baş eğmeyerek tam sabır ve dayanma ile çalışmalarını ve öğrenimdeki çocuklarımızın anne ve babalarına da yavrularının tahsillerinin tamamlanması için her fedakârlığı göze almaktan çekinmemelerini tavsiye ederim. Büyük tehlikeler önünde uyanan milletlerin ne kadar kararlı olduklarını tarih

²³ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...* s.162

²⁴ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...* s.162

²⁵ *Atatürkçülük, Atatürk'ün Görüş ve...* s. 343

²⁶ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...* s.167

²⁷ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...* s.163

²⁸ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...* s.166

²⁹ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve...* s.166

doğrulamaktadır. Silahıyla olduğu gibi kafasıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin, birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine hiç şüphem yoktur.”³⁰

KAYNAKLAR

Ahmet Mumcu ve Diğerleri, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II*, Yükseköğretim Kurulu Yayınları, Ankara 1986.

Atatürkçülük, Birinci Kitap, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1984, s.341.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

Azmi Süslü, “ Atatürk ve Gençlik” *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi /Dün Bugün Yarın*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul, sayı: 12, 1986.

Kemal Atatürk,*Nutuk*, yayına haz.: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık, Ankara 1999.

Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Turhan Yayınevi, Ankara 1984.

Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999.

Selim Yavuz Turganoğlu, “Gençlik Meseleleri ve Eğitim Politikamız”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi/Dün Bugün Yarın*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, sayı:13, İstanbul 1986.

---

³⁰ Kocatürk,*Atatürk'ün Fikir ve...s.166*

TÜRKİYE'DE GENÇLERİN KİMLİK SÖYLEMLERİNİN TARİHSEL SÜREÇTE İNŞASI

Mustafa Kemal ŞAN*, Handan AKYİĞİT**

ÖZET

Son dönemde yapılan çalışmalar, Avrupa Amerika bağlamı dışında kalan modernite deneyimlerinin tarihsel ve kültürel değişkenliğini vurgulamaktadır. Bu çalışmalara göre Batı modernitesi evrensel bir paradigmadan ziyade zamana ve mekana bağlı bir kültür olarak görülmektedir. Bu durumda birden çok modernite deneyimi gerçekleşmektedir. Aynı zamanda gençliğin insan yaşamının belirli bir aşaması olarak ortaya çıkışı da tarihsel olarak ortaya çıkışı da Avrupa modernitesiyle ilişkilidir. Peki gençlik ve gençlerin kimlik inşası batılı olmayan modernite deneyimlerinde nasıl yaşanmaktadır? Bu konuda Türkiye'de sosyal bilim yazın alanında ciddi eksiklikler olduğu görülmektedir. Türkiye'de gençler daha paylaşımcı bir kamusal alan kurma umutları ile ulus-devletin yarattığı hayal kırıklığı arasında sıkışıp kalmıştır. Bu bağlamda gençlik alt kültürleri üzerinde odaklanan çalışmaların yaşam döngüsü, kimlik kültür olgularını da içeren geniş bir kavramsallaştırmanın yapılmasının önemli olduğu görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı bu bildiride Türkiye'nin yakın tarihindeki üç dönem (1923-1950,1950-1980,1980 ve sonrası) üzerinde yoğunlaşarak gençlik kavramının ve gençlerin kimliklerinin devlet söyleminde nasıl kurgulandığı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Devlet söylemi, Gençlik, Kimlik, Modernleşme, Ulus Devlet.

HISTORICAL PROCESS OF THE DISCOURSES IDENTITY YOUTHS' IN TURKEY

ABSTRACT

In recent studies, it is often argued that the experience of modernity outside European and American contexts presents historical and cultural variability. According to these studies, Western modernity is a cultural experience that depends on a certain time and space rather than a universal paradigm. In this case, multiple experiences of modernity obtain. At the same time, the emergence of the "youth" as a specific period of human life span as well as its historical emergence as a cultural experience is associated with European modernity. In this article, we try to answer this question: in non-western experiences of modernity, how is youth experienced and how is an identity constructed for the young people? The social sciences literature on the youth in Turkey has serious shortcomings. Young people in Turkey are trapped between a hope of establishing a more collaborative public space and a frustration created by the nation-state. In this context, for the studies focusing on youth sub-cultures it is important to articulate a framework that consists of a broad conceptualization of cultural identity and

* Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

** Arş. Gör. Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

the life cycle. For these reasons, in this paper three periods in the history of Turkey (1923-1950,1950-1980, 1980 and its after math), are examined with specific interest to the question how the notion of youth and youth identities are constructed in the discourse of the state.

Key Words: Discourse of state, Youth, Identity, Modernity, Nation State.

Giriş

Türkiye’de yaşamakta olan toplumsal kırılma farklı dilsel, dinsel ve etnik unsurları bir arada bulunduran bir imparatorluğun kalıntıları üzerinde tekil bir ulusal kimlik inşa etme çabasından kaynaklanmaktadır. Aydınlanma düşüncesinin yerelleştirilmiş bir biçimi temel alan bu uygarlaştırma düşüncesinde temel araç eğitimi gençliktir. Toplumsal cinsiyetin ulusal kimliğin inşasında üstlendiği rol akademik çevrelerde büyük ilgi görürken (Arat, 1997: 100-117), yaş olgusunun Türkiye toplumunda nasıl kurgulandığı henüz yeterince incelenmemiştir.

Son dönemde yapılan çalışmalar, Avrupa Amerika bağlamı dışında kalan modernite deneyimlerinin tarihsel ve kültürel değişkenliğini vurgulamaktadır. Bu çalışmalara göre Batı modernitesi evrensel bir paradigmadan ziyade zamana ve mekana bağlı bir kültür olarak görülmektedir. Bu durumda birden çok modernite deneyimi gerçekleşmektedir. Aynı zamanda gençliğin insan yaşamının belirli bir aşaması olarak ortaya çıkışı da Avrupa modernitesiyle ilişkilidir.¹ Peki, gençlik ve gençlerin kimlik inşası batılı olmayan modernite deneyimlerinde nasıl yaşanmaktadır? Bu konuda Türkiye’de sosyal bilim yazın alanında ciddi eksiklikler olduğu görülmektedir. Çünkü Chisholm (2006)’ın da ifade etmiş olduğu gibi “uzun yıllar gençlik eğitim ve istihdam odaklı olarak ele alınması nedeniyle gençlerin gereksinimlerinin, konularının, kamusal alanda kendilerini ifade edebilme olanakları hep yetişkinler tarafından belirlenmesi ile sonuçlanmıştır.” Belki de bu nedenden dolayı Türkiye’de gençler daha paylaşımcı bir kamusal alan kurma umutları ile modern, çağdaş bir ulus-devlet kurma çabasında merkeze oturtulsalar da hep nesne konumunda kalmışlardır. Bu bağlamda Türkiye’de gençlik alt kültürünün yaş, yaşam döngüsü, kuşak olguları arasında yaşanan kültürel-sosyal farklılaşmanın sosyolojik analizini içeren çalışmaların yapılmasını önemli kılmaktadır. Çünkü yaş kavramının sadece sosyo-psikolojik alanda değil Türkiye’de toplumsal değişim sürecinde olduğu kadar ulus-devlet inşa sürecinde, milliyetçi söylemde de önemli bir yere sahiptir. Özellikle *eğitimi gençlik*²Türkiye de önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’de Cumhuriyetle birlikte modernleşmeci bir gençlik anlayışı benimsenmiş olmasına karşılık yaş konusundaki geleneksel kavramsallaştırmalarda yok olmadığını görebilmekteyiz. Bu çalışmamızda Türki-

¹ Prof. Dr. Sami Güçlü ise benzer şekilde gençlik kavramının modern döneme ait bir kavram olduğunu ifade ederek 19’uncu yüzyılda ortaya çıktığını belirtmiştir. 30 Mayıs 2014 tarihinde SAÜ, SASGEM tarafından gerçekleştirilen “Gençlik ve değerler, düşünce, Üniversite” konulu konferanstan alıntılanmıştır.

² Bilindiği üzere Türkiye ulusal devlet inşa sürecinde mevcut dönemin aydınlarında Batı yönelimli bir sosyolojik anlayış olmakla birlikte pozitivist bir bilim anlayışı hâkimdir. Yeni toplumsal kültürel ve ekonomik düzenin temel unsurları kurgulanırken eğitim işlevsel faktörü açısından merkezde yer almıştır. Bununla birlikte “eğitimi gençlik” üzerinde önemle durulmasının nedeninin pozitivist sosyolojinin eğitime biçtiği misyondan kaynaklandığını burada belirtmemizde fayda vardır.

ye'nin yakın tarihindeki üç dönem üzerinde yoğunlaşarak gençlik kavramının toplumsal söylemde nasıl kurgulandığı incelenecektir. Burada gençliğin belli dönemlere ayırarak tarihsel koşullarda yer alan temel paradigmlar kapsamında "söylemsel inşasını" ele almamızın nedeninin Foucault (2006: 123)'un da ifade etmiş olduğu gibi "incelenmesi gerekenin konuşan özne ya da ifade değil, bu ifadeyi ortaya çıkaran koşullar" olduğu gerçeğidir. Gençlik üzerine yapılan çalışmalarda Türkiye'nin siyasi tarihi göz önünde tutularak yapılan Neyzi (2009)'nin çalışmasına burada değinmemiz gerekir. Neyzi'ye göre gençliğin kimlik kurgusu 3 farklı dönemde şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: i) Yeni kurulan ulus devletin emanet edileceği, rejimin bekçileri olarak görülen gençlik (1923-1950 arası), ii) gençliğin asi, isyankar, düzen karşıtı olarak ele alındığı dönem (1950-1980 arası), iii) depolitize olma, parçalanma, suça veya kötü alışkanlıklara sürüklenme gibi temalar üzerinden ele alındığı (1980 ve 2000'li yıllar arası) olarak dönemleştirilmektedir.

Shorter (1985)'in de ifade etmiş olduğu gibi "Türkiye'deki demokratik dönüşüm süreci ile kimlik sorunu birbirini yakından ilintilidir". (akt: Neyzi, 2009: 119). Genel olarak tek parti dönemine denk düşen ilk dönemde (1923-1950) yeni ulus, en somut ifadesini gençlikte – özellikle eğitilmiş gençlikte- bulmuştur. Öğrenci hareketinin "solcular"la "sağcılar" arasında büyük bir çatışmayla sonuçlandığı ikinci dönemde (1950-1980) ise gençlik toplumsal söylemde ulusa yönelik bir tehdit olarak yeniden kurgulanmıştır. Oysa bu dönemde gençler iktidardaki yönetimin gayrimeşru olduğunu savunurken toplum adına hareket ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla gençliğe ilişkin söylem değiştiği halde eğitilmiş gençlik her iki dönemde kendisini toplumu dönüştürme misyonuyla özdeşleştirmiştir. Gençlerin çoğunluğunu oluşturan kırsal kesimdeki gençlere ise çalışmalarda genellikle yer verilmediğini görebilmekteyiz. Üçüncü dönem (1980 ve sonrası) Türkiye'nin siyasal kültüründe önemli bir kesintiye neden olmuş ve modernleşme gençliğin kurgulanışında da ciddi bir kırılmaya yol açmıştır. 1980 sonrasında hakim olan gençliğe yönelik söylemlerin temelinde, çağdaş gençliği apolitik bir tüketiciler yığını olarak gösterme eğilimi olduğunu görebilmekteyiz. Bu kurgulanış aslında kendi içerisinde antitezini barındıran birçok farklı sosyal olguyla karşımıza çıkmaktadır. Çünkü özellikle "milenyum çağı", "internet çağı" gibi birçok farklı şekilde adlandırılan 2000'li yıllar sonrasında gençlik örgütlenmelerinde, gençlerin kendilerini ifade etmiş olduğu gruplara baktığımızda geleneksel mekanların ve söylemlerin dışına çıkıldığını görebilmekteyiz. Çünkü gençler medya çağında kendi temsillerine giderek daha çok meydan okumakta ve kendi kimliklerini ifade edebilecekleri yeni küresel alanlar yaratmaktadır. Mevcut olan bu değişimi küreselleşme sürecine bağlantılı olarak açıklayan Huyssen (1995: 6) değişen zaman ve mekan algısıyla ilişkilendirerek geleceğe yönelik modernist zaman kavramının (ulusun zamanı) yerini, bugün hem bellek yoluyla geçmişe doğru bir yönelim hem de bugüne odaklanan bir bakış (benliğin ya da bedeninin zamanı) aldığını belirtmiştir. Örneğin "bir zam uygulamasında Facebook kullanıcıları hemen harekete geçerek bu zamlara tepkilerini koymak adına örgütlenilmektedir" (Göker ve Doğan, 2010: 184). Yada en güncel örneği olarak *Gezi Parkı Olaylarını* burada ifade edebiliriz. Facebook üzerinden "Taksim Gezi Parkı Derneği" kurularak apolitik olarak tanımlanan gençlerin sanal ağ aracılığı ile kendilerini nasıl kamusal alana taşımaya başladıklarını görebilmekteyiz. Bu durum aynı zamanda "küresel gençlik kültürünün son yıllardaki yükselişi küresel kentlerde yaşayan gençlerin deneyimlerin birbirine giderek daha çok benzediğini göstermektedir. Türkiye'de toplumun kimlik siyaseti temelinde adacıklara bölünmesine paralel olarak kitlesel gençlik alt kültürleri oluşmaktadır" (Kaya, 1998: 30-35).

Türkiye' de Gençlik ve Gençliğin Konumu

Türkiye'nin sahip olduğu genç kuşak zenginliğini göz önünde bulundurduğumuzda sosyal bilimler açısından gençlerin ve Türkiye'de gençlere yönelik kimlik özelinde çalışmaların önemli olduğunu söyleyebiliriz. Yaşa bağlı rol, statü ve deneyimlerin ilişkilendirilmesinin etkilediği önemli bir grup olarak gençliği sosyal tabakalaşma içerisinde ele alarak kimliklerinin sosyal inşa sürecini anlamaya çalışmak faydalı olacaktır. Bu nedenle öncelikli olarak Türkiye'de gençlerin konumuna yönelik kısa bir değerlendirme yaptıktan sonra gençliğe ilişkin *devlet söyleminin* üç farklı dönemde nasıl tezahür ettiği incelenenektir. *Devlet söylemi* gençlerin kendilerini nasıl gördüklerine dair bazı ipuçları sunmaktaysa da bu çalışma gençlerin kendi deneyimlerinden ziyade gençliğe dair söylemler üzerinde odaklanarak dönemin belirgin gençlik özelliklerini ortaya koyarak devlet söyleminde nasıl karşılık bulduğu ele alınacaktır.

Türkiye'de eğitilmiş gençliğin modern ulus-devletlerin inşasında öncü olmasının gerekli olduğuna yönelik düşüncenin temelinde ilerlemeci- pozitivist paradigmaya dayalı aydınlanma düşüncesinden doğduğunu daha önce belirtmiştik. Burada değinmemiz gereken bir diğer önemli nokta ise sanayileşme sürecinin eğitim yolu ile yetişkinliğe ve gerçek anlamıyla vatandaşlığa geçmek için daha uzun bir hazırlık dönemi yaratmasından kaynaklanan farklı kimlik örüntülerini de beraberinde getirdiğidir. Çünkü sanayiye dayalı ekonomilerin giderek artan istihdam ve tüketim talepleriyle birlikte gençlik yaşam döngüsünün ayrı bir alt kültürle ilişkilendirilen bir evresi olarak algılanmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan süper güç olarak çıkmasıyla birlikte "ergen kavramı da" belirli bir tüketici kitlesinin tanımlamaya başlamıştır. "1970'li yıllar dünya çapındaki gençlik hareketinin yükselişi nedeniyle gençlik üzerine yapılan çalışmalar açısından önemli bir yere sahiptir. Bu dönem boyunca Marksist düşünceden ilham alan çalışmalarda direniş büyük oran da tüketim alanına hapsedildiğinden, gençlik alt kültürlerinin statükonun devamına hizmet ettikleri öne sürülmüştür" (Neyzi, 2009: 106). Gençlik'in bu kadar önemli olması ve başka bir deyişle Şener (2009)'in ifade etmiş olduğu gibi "etkin bir güç konumunda olmasının en önemli sebebi birçok politik, ekonomik ve sosyal hareketlerin başını çekmelerinden kaynaklanmaktadır." Gençlik üzerine yapılan çalışmalar genellikle gençliği evrensel bir kategori olarak görmektedir. Gençlik kavramının Batı dışı toplumlarda nasıl kurgulandığını araştıran tarihi etnografik araştırmalar ise Neyzi (2009)'nin ifade etmiş olduğu gibi yetersiz kalmaktadır. Örneğin gençler tarihsel olarak sömürgecilik karşıtı hareketlerde merkezi bir rol oynamışlarsa da, bu hareketlerde etkin rol oynayan gençlerin henüz yaşı ve kuşağı temel alarak incelenmemiştir. Bu bağlamda Osmanlı imparatorluğu³, Rusya, Çin gibi farklı imparatorluk gelenekleri arasında yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar önem taşımaktadır (Neyzi, 2009: 107).

Türkiye örneği, hızlı bir toplumsal değişimin yaşandığı güçlü bir aydın kesimine sahip, öznel kurgulanırken kolektif kimliğin ön plana çıktığı ve modernleşmeci bir gençlik kavramını benimserken aynı zamanda yaşla ilgili geleneksel anlayışları da muhafaza eden toplumlarda gençleri incelerken ortak bir tarihsel deneyim paylaşan bir yaş grubu olarak tanımlanan "kuşak" kavramının özellikle yararlı olduğunu göstermektedir. Türkiye toplumunda genç ve gençlik üzerinde önemli değerlendirmeleri olan Solak (1985: 2) gençliği şu şekilde tanımlamaktadır: "bizim lisanımızda genç kelimesi, esas itibarıyla "hazine" demektir. Bu hazine akıl planında, mekandan mekansızlığa kadar uzanan bilebilme yeteneği, his planında yüksek duygulara sahip olma yeteneğidir" (akt, Şener, 2012: 13). Son on yılda yaşanan ulus aşırıcılık refah dev-

³ Şerif Mardin, "The Mobilization of Youth: Western and Eastern", J. Kuczynski vd. (der.) Perspectives on Contemporary youth içinde Tokyo: United Nations University, 1998.

letin çöküşü ve kimlik siyasetinin yükselişi gibi gelişmeler gençlik çalışmalarında da yeni yaklaşımları ve yeni yöntemleri gerektirmiştir. Küreselleşme doğu ile batı karşıtlığını ve bölgeler arasındaki farklılıkları belirsizleştirmiştir. Gençlik üzerine özellikle kültürel çalışmalar alanında yapılan son araştırmalar müzik, sitil, imaj ve gösteri gibi konulara yer vermekte ve genel olarak popüler kültür üzerinde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Bu hareketlilik ekonomik açıdan marjinal bir konumda olmalarına rağmen gençlerin küresel düzeyde özerk bir sosyal kategori oluşturduklarını düşündürmektedir.

Gençlik üzerine yapılan çalışmalarda psikoloji, eğitim ve sosyoloji disiplinleri öne çıkar. Bu çalışmalar genellikle belirli bir zaman kesitinde nüfusun “gençlik olarak” tanımlanan bir alt kümesine uygulanan anketleri temel almaktadır (Konrad Adenauer Vakfı, 1999). Kabacalı (1992)’nında ifade etmiş olduğu gibi tarihsel yanı ağır basan ve nüfusun küçük ama önemli bir alt grubunun deneyimleri üzerinde yoğunlaşan çalışmalar ise genellikle öğrenci hareketleriyle ilgili araştırmalarla sınırlıdır. Aynı zamanda “Türkiye’de bireysel kimliğin şekillenmesinde ailenin ve milliyetçiliğin oynadığı role dikkat çekilmişe de bu iki alan arasındaki ilişki henüz yeterince irdelenmemiştir” (Sirman, 1990: 26-27).

Türkiye toplumunda gençlik genellikle bekar olma haliyle ya da henüz ev bark sahibi olmamakla ilişkilendirilmektedir. Kısa bir süre öncesine kadar evlenmek, çok genç yaşta olsalar bile hem kadınlar hem de erkekler için yetişkin olmak anlamına gelmektedir. Şerif Mardin (1998: 239)’in belirtmiş olduğu gibi “Osmanlı toplumunda gençlik bir nevi çıraklık dönemi olarak algılanmaktadır. Yetişkinlerle çocuklar arasında ilişki ailede eğitim sisteminde dini cemaatlerin örgütlenmesinde ve askeri kurumlarda belirlenmekteydi”. Büyüklerle çocuklar arasındaki ayrım Türkiye toplumunda öznelliğin oluşmasında önemli rol oynadığını ifade edebiliriz. Çünkü yaş olgusu Türkiye toplumunda akrabalık terimlerinin de olduğu kadar kimlik tanımlamasında ve egemenlik yapılarının oluşmasında belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye toplumunda “delikanlı” kavramı ise özellikle genç erkeklerin yaşamındaki belirli bir dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır. Dural (1999)’unda belirtmiş olduğu gibi “isyankarlıkla ilişkilendirilenler genellikle genç erkekler olmakla birlikte kadınların olası isyankar davranışlarına karşı toplum daha sert ve içselleştirilmiş tahakküm sistemleri geliştirmişlerdir. Bu bakış açısına göre “delikanlı” askere gitmek zanaat sahibi olmak tarım ya da hayvancılık yapmak gibi yetişkinler dünyasında kabul gören süreçleri takip ederek ‘yola getirilmelidir’”. Türkiye toplumunda yer alan bu yaygın kanının yanı sıra Mardin (1998)’in de belirttiği üzere Türkiye’de Tanzimat Dönemi (1839-1876) tarihleri arasında Osmanlı toplumunda yeni bir gençlik anlayışının da habercisi olmuştur. Bu dönemden itibaren Osmanlı İmparatorluğunda yükselişe geçen batılılaşmaya dönük gelişmeler özellikle eğitim kurumlarının etkisiyle gençlik üzerinde yeni kurgulamanın habercisi olmuştur. “Batılılaşma ordusu modernleştirme çabalarıyla başladığından Batılı anlamdaki ilk eğitim kurumu bir askeri okul, ilk resmi gençlik örgütleri de gençliği seferber etmeyi ve onlara Türk milliyetçiliğini aşlamayı amaçlayan paramiliter gruplar olarak çıkmaktadır” (Toprak, 1985: 533). “Cumhuriyetle birlikte orduya yüklenen eğitim misyonu ve eğitime yüklenen militarist misyon daha açık bir hal alarak” (Altınay ve Bora, 2002: 141) dönemin gençlik kimliğinin belirlenmesinde önemli bir rol aldığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla 19. Yüzyılda açılan Harbiye, Tıbbiye, Mülkiye gibi Batılı tarz da eğitim veren okulların ve bu okullardan mezun olanların Türkiye’nin modernleşme sürecinde merkezi rol oynadıklarını görebilmekteyiz. Cemil Meriç (1985: 134) Türkiye aydınını “yabancı medeniyetle-

rin hazinelerini kendi ülkesine taşımak isteyen toy bir delikanlı” olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle “Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ortaya çıkan başlıca toplumsal hareketlerin “Genç” Osmanlılar ve “Genç” Türkler olarak adlandırılmaları da tesadüf değildir kuşkusuz. Ancak yukarıda adı geçen okullarda yetişen bu gençler rejimi korumak ve bekasını sağlamak için eğitilmiş olsalar da zaman içinde bu rejime meydan okuyan bir yapılanmanın öncüleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Keza, Mustafa Kemal de Batı tarzında bir eğitim almış genç bir subay grubunun içinden sıyrılmıştır. “Eğitilmiş gençlik 1960’lar da benzer Saiklerle devlete meydan okuyacaklardır: amaç her defasında “*memleketi kurtarmak ve üstün medeniyet kurmak*”tır (Neyzi, 2009: 114).

Günümüzde ise gençlerin “dünya vatandaşı” olarak kavramsallaştırdıklarını da yapılan birçok çalışma kapsamında görebilmekteyiz. Bunun en önemli nedenini ise internet çağında yaşadığımız günümüz koşullarında McLuhann (1964)’in ifadesiyle “küresel köy”e dönüşen bir sosyal-kültürel dönüşüm sürecinde gençlik yerelle ulus aşırı arasında dinamik keşişme noktasını oluşturmaktadır. Son zamanlarda ise gençler yeni iletişim teknolojileri yolu ile alternatif alanlarla ve alternatif örgütlenme biçimleriyle özdeşleştirilmektedir ki, şiddet eylemleriyle de ilişkilendirilen yasadışı grup örgütlenmelere üyelik de bunlara dâhildir. Kimi Toplum bilimciler ise internet çağında ve Erdal Atabek’in “Kuşatılmış Gençlik” kitabında anlattığı gibi, yazarlar tarafından, “generation x”, yani, “olmayan kuşak” diye anılmaktadır. Ancak gençliğin günümüzdeki sorunu neo-liberal küreselleşmenin yarattığı koşullarda ulus devlet inşa sürecinde sunulan ve modernitenin vaatleri olarak nitelendirebileceğimiz sosyal- ekonomik- kültürel olanaklarla birlikte *kapsamlı bir sosyal demokrasi ortamında* nasıl gerçekleştireceği yada sürdüreceğidir.

Devlet Söylemi

Burada öncelikle “devlet söylemi” ile neyin kastedildiğini analiz etmemiz çalışmamızın temel inceleme alanının anlaşılabilmesi için önem taşımaktadır. Söylem, “dil/lisan ile aynı şey olmadığı gibi gerçeklikle dil arasındaki basit bir ilişki de değildir. Başka bir deyişle söylem, gerçekliğin dile dönüştürülmüş hali değildir, o bizim gerçekliği algılama tarzımızı oluşturan bir sistemdir. Söylem, onu kullanan tarafından fark edilmeyen birçok gizli ideolojik nokta barındırır ve dili kullanana, o farkında olmadan, gerçeklik algısına dair bir şeyler dayatır (Mills, 2003: 55). Devlet söylemi, “yasa ya da gelenek tarafından tek yetkili kılınan, konuşan öznenin” söylemlerinin toplamıdır (Foucault, 2006: 55). Dolayısıyla devlet söylemini, belli bir zaman diliminde geçerli olan, kendisine yönelik ciddi itirazların geliştirilmediği ve ortaya çıkan söylemlerin marjinal konuma itildiği bir işleyiş olarak tanımlayabiliriz. Buradan hareketle Türkiye’de gençliği ve gençlik hareketleriyle birlikte gençlerin kimlik inşasını Türkiye’nin Cumhuriyet tarihiyle birlikte kurgulamanın farklı tarihsel süreçlerde egemen olan devlet söylemleriyle paralellik göstereceği öne sürülebilir. Çalışmamızda ortaya koymaya çalıştığımız gibi diktatöryal söylem adı altında değerlendirilecek ilk dönemin geçerli hakim ifadeleri, militarist söylemin etkin olduğu dönemde kendilerini başka ifade biçimlerine bırakırken, neoliberal dönemde ise yeni ifade biçimleri dolaşıma girmiştir. Tüm bu farklı dönemlerde egemen olan iktidar-söylem ilişkisi doğrultusunda ise farklı gençlik tiplerini ve kimlik tanımlamalarını, gruplaşmaları, gençlik hareketlerini ortaya çıkarmıştır. Ancak burada bir noktayı hatırlatmak gerekmektedir. Foucault’yu ya da Althusser’i veya ‘yapı’ya vurgu yapan herhangi bir ismi kullanınca, gençlik hareketini inceleyen bir çalışmanın peşinen gençleri pasif ‘özneler’e indirgediği gibi bir yanlısı sonuca ulaşmak mümkündür. Burada söylem ile iktidar arasındaki ilişki anlatılır-

ken söylemin 'kadir-i mutlak' bir nitelikte ya da kurduğu ilişkinin asla aşılması mümkün olmadığı ima edilmemektedir. Söylem elbette kırılması çok güç bir ilişkiler ağı örmekte ancak bu ağın aşılması mümkün değildir.

1923-1950 Dönemi Diktatöryal Söylemde Gençliğin Kimlik İnşası

Gençlik ve Ulus Devlet Miti

"Türkiye Cumhuriyeti 1923'te çok dinli, çok etnisiteli ve çok dilli bir imparatorluğun kalıntıları üzerinde kurulmuştur. Eğitimli gençliğin modernleştirici rolü üzerindeki vurgu, Tanzimat dönemiyle başlamış, 1920'lerde ulusal bir bilinç modern bir ulus devlet inşa etme çabası içerisinde yeni Türkiye devleti tarafından hayata geçirilen gençlik kültürüyle de pekişmiştir. Bunu gerçekleştirmek için ise Osmanlı geçmişiyle bir başka değişle "yaşlıların dünyası" ile bağların kopartılması gerekmişti" (Mardin, 1998: 237).

"Türk milliyetçiliği 'ulusunu arayan' bir devletin serüveni olarak betimlenmiştir" (Kadioğlu, 1998: 179). "Türkiye'nin yaşadığı serüven ilginçtir, zira ülke bir bakıma Türkçeyi ve yerelleştirilmiş cumhuriyetçi bir aydınlanma vizyonunu benimseyecek tebaayı tahayyül eden seçkinler tarafından sömürgeleştirilmiştir. *Tek bir kimliği paylaşan türdeş bir kitle yaratmayı hedefleyen bu toplumsal mühendislik eğitim merkezi bir rol oynamıştır*" (Kaplan, 1999: 45-47). Durkheim'in düşüncesinden etkilenen Ziya Gökalp, Türk milliyetçiliğinin eğitim yolu ile kazanılabilen ortak ülküler ve değerler çerçevesinde tarif etmektedir: "*Milliyette şecere aranmaz. Yalnız terbiyenin ve mefkurenin milli olması aranır*" (Gökalp, 1990: 22).

Cumhuriyet rejimin amacı, Cumhuriyet'in değerleriyle donatılmış bir zihniyete sahip olan ve geleneğin kısıtlayıcı özelliklerinden arınmış yeni bir insan yaratmak olduğundan gençler Türk milliyetçiliğinin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda Cumhuriyet'in genç kadın ve erkek imgeleriyle temsil edildiği sıkça dile getirilmektedir. Yeğen (2006:171-208)'nin de belirttiği olduğu gibi "*Türkiye'de devlet söylemini analiz ederken bu söylemin devamlılığını sağlayan araçlara ve kurumlara da dikkat çekmek gerekmektedir. Köy Enstitüleri, Halk Evleri, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi kuruluşlar devlet söyleminin sürdürülmesinde işlevsizleştirilmesinde hayati öneme sahiptir.*"

Güçlü bir ulusal kimliğin yaratılması için eğitime ve eğitim kurumlarında radikal dönüşümlerin yaşandığı bu süreçte kırsal kesimde yaşayan köy çocuklarını eğitmek için 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri bu mühendislik projesinin belki de en iyi örneğidir. "1935 Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayı, köylüyü "Kemalist İdeoloji" doğrultusunda eğitip yönlendirecek bir eğitim sistemi arayışına yönelmiştir. Bunun için Atatürk'ün yakın adamlarından ve eski kurmaylardan Saffet Arıkan Milli Eğitim Bakanlığı'na (o zaman Kültür Bakanlığı) getirilmiş, kendisi olağanüstü yetkilerle donatılmıştır. Bakan Arıkan, 30 Temmuz 1935 günü TBMM'de yaptığı konuşmada, "*gözettiğim amaç, köy okulu talebelerinin Kemalist, yurtsever ulusçu birer fert, kamusal çıkarları (toplum çıkarlarını) özel düşünce üstünde tutan, ekonomik birer unsur olmasıdır*" demektedir (Cumhurbaşkanlarının, Başbakanların ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, C. II, 1946: 203, <http://www.serenti.org/koy-enstitusu-sistemine-toplu-bir-bakis>)

1924 yılında kurulan Milli Türk talebe birliği (MTTB)⁴ ise dönemin başlıca öğrenci örgütü olarak karşımıza çıkmaktadır.

1950-1980 Döneminde Militarist Söylemde Gençliğin Kimlik İnşası

Ordu-Millet ve Gençlik Miti

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren ordu-millet miti bununla birlikte gelişen militarist söylem birbirlerini tamamlayan iki farklı olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni Charles Tilly (1985)'in ifade etmiş olduğu gibi modern ulusal devletlerin savaşlar sonucunda ortaya çıkmasına bağlayabiliriz. "Türkiye'de ordu, Atatürk döneminden itibaren yalnızca vatanın değil, aynı zamanda "rejimin" koruyucusu olarak özel bir konuma yükseltilmiştir" (Parla, 1991'den akt. Altınay ve Bora, 2002: 140). Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti tarihine baktığımızda ise daha önce de belirttiğimiz gibi erkekler için vatandaşlığın temel ilkesi olan "zorunlu askerlik" olgusu yetişkinliğe geçiş aşamasında gençler için önemli bir vazife olarak atf edilmiştir. Ordu-millet miti sadece askerlik olgusu ile sınırlı değildir. "Cumhuriyet tarihi boyunca bu mit milliyetçi ideologlar, asker ve sivil kesimin önde gelenleri, akademisyenler, eğitim kurumları, ordu gazete ve televizyonlar tarafından çeşitli biçimlerde yeniden üretilmiştir" (Altınay, Bora, 2002: 142).

Söz konusu olan milli iradeyi koruma, Türk milliyetçiliğinin temel ilkesi olarak ordu-millet birlikteliğine yönelik vurgu tarihi süreç içerisinde 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971 tarihlerinde karşımıza çıkan askeri darbelerde göstermiştir. "1960'dan itibaren periyodik olarak gerçekleştirilen askeri darbeler ve düzenli olarak toplanan Milli Güvenlik Kurulu aracılığı ile günlük siyasetin belirleyicisi durumunda olan askerler, ulusal seçkin zümrenin değişmez oyuncularıdır. Ordu, bizzat bir türk milliyetçiliği ideolojilerini hegemonize etmeye ve bununla birlikte milliyetçiliğin hegemonik bir ideoloji olmasını temine çalışmaktadır" (Altınay, Bora, 2002: 154). Bu nedenlerden dolayı 1960-1980 yıllarının en belirgin özelliklerinden birisini de "sağcı"larla "solcu"ların oluşturduğu iki zıt kampa bölünen gençliğin özellikle üniversite öğrencilerinin, büyük ölçüde politize olmalarıydı. Bu dönemin gençliğine ilişkin araştırmaların çoğunun sol hareket özelinde özellikle örgütlü solun ilk yıllarına denk düşen "68" deneyimi üzerinde odaklandığı göze çarpmaktadır (Çubukçu, 1998). "Nitekim Türkiye'de 'yerli sol, ulusal sol' gibi deyimler 60'lardan itibaren gündeme oturmuştur" (Akpolat, 2009: 103). Ancak genel olarak bu dönemlerde yapılan çalışmalara bakıldığında "sağdaki öğrenci hareketi hakkında ve özellikle de hareketin içinden yapılan az sayıda araştırma mevcuttur. Sol hareketin içinden yapılmış az sayıda araştırma mevcuttur. Sol hareketin içinden yapılan araştırmalar bulunsada araştırmalar genellikle siyasi tarih ve solu tanımlayan son derece karmaşık ideolojik tartışmaları içeren çalışmalardır. Bir başka deyişle bu dönemle ilgili sol ve sağ öğrenci hareketlerinin karşılaştırmasını da yapan kültürel bir okumaya ihtiyaç vardır" (Neyzi, 2009: 120).

Militarist ve milliyetçi söylemin yeniden inşa edildiği bu dönemde gençlerin politize olmaları sonucunda ortaya çıkan öğrenci hareketleri ve çatışmaları sonucunda gençliğin bu dönemde "kamusal söylemde ulusal çıkarlara yönelik bir tehdit olarak yeniden kurgulandığını görebilmekteyiz. Kitle iletişim araçlarında öğrencilerden bahsedilirken "eşkiya" veya "haydut"

⁴ MTTB, 1916 yılında kurulmuş olan ilk gençlik derneklerindedir. 1934'de gençlerin Türk mezarlığını tahrip etmesi üzerine gerçekleştirdiği olaylar sonrasında kapatılmıştır. Turancı eğilimi ile bilinen MTTB'ye karşı 1944'te İstanbul Üniversite'nde sol ve komünist ideolojiye yakın görüşleriyle ilerici Gençler Birliği (İGB) kurulmuştur (Bayhan, 1997: 245).

diye söz edildiği” (Feyizoğlu, 1998: 288) ifade edilmektedir. Öte yandan öğrenciler de hükümetin gayri meşru olduğunu savunmaktadırlar. Örneğin Sol hareketin lideri olan öğrenciler otobiyografik anlatılarda⁵ kendi konumlarını Cumhuriyet’in ilk yıllarıyla özdeşleştirdikleri dikkat çekmektedir. Örneğin 1968 yılında bir öğrenci yargılanmak üzere çıkarıldığı mahkemede şu ifadeleri kullanır: “*Sayın yargıçım, burada bizi, 24 genci değil, Mustafa Kemal’i O’nun ilkelerini yargılıyorsunuz*” (Feyizoğlu, 1998:145). 1972 yılında idam edilen öğrenci lideri Deniz Gezmiş babasına yazdığı mektupta, babasının kuşağıyla kendi kuşağı arasında var olduğunu düşündüğü devamlılığı dile getirmektedir: “*Baba, sana her zaman müteşekkirim. Çünkü Kemalist düşünceyle yetiştirdin beni. Küçüklüğümde beri evde devamlı Kurtuluş Savaşı anılarıyla büyüdüm. Ve o zamandan beri yabancıardan nefret ettim. Baba biz Türkiye’nin 2. Kurtuluş Savaşçılarımız*”. Mahkeme sırasında ise Deniz Gezmiş savunmasında şunları söylemiştir: “*Biz varlığımızı hiçbir karşılık beklemeden esasen Türk Halkına armağan etmiş bulunmaktayız.*” (Feyizoğlu, 1998: 207). Bu ifadelerde açıkça görüldüğü üzere devletin ilk dönemde hakim olan militarist⁶ söylemin bir uzantısıdır. 1960’larda öğrenci olan Gündoğdu Kayaoğlu’nun anlattıkları ise benzer şekilde dönemin ideolojik yapısının ve eğitimin kurumlarının vermiş olduğu temel militarist söyleminin bir aynası olarak karşımıza çıkmaktadır: “*Biz eskilerin dediği gibi diğerkâm, yani özgeci yetiştik. Kendinden önce başkasını düşünmek. Başkasını derken, işte milletini vatanını yahut işte okuldaki sıranı bile koruman gerekir. ‘Bu devletin malıdır, sen onu korumalısın, devlet sana emanet, Cumhuriyet senin.’ Bu şekilde yetiştik.*” Bu ifadelerde açıkça görebildiğimiz gibi gençlerde oluşan militarist söylem kendiliğinden oluşan bir süreci/dönemi ifade etmemektedir. Zira Foucault’un da belirtmiş olduğu gibi “ifade kendi başına, her şeyden bağımsız, durup dururken ortaya çıkan bir şey değildir ve tam da bu nedenle o alelade bir “cümle” olarak görülemez. Bir ifadenin daima başka ifadelerle doldurulmuş kenarları vardır” (Foucault, 2006: 110; Foucault, 1999: 127–128).

Ancak Neyzi’nin de ifade etmiş olduğu üzere 68 hareketinin ne ölçüde Kemalizm’in mirasçısı olduğu meselesi, 68 deneyimini efsaneleştirme girişimleriyle giderek daha da belirsizleşmiştir. Toplumu yönlendirme de önemli bir etkisi olan medyada 1970’lerin son dönemleriyle ilgili anlatıların şiddet metaforlarıyla dolu olmasıyla birlikte 68 kuşağını yüceltme eğiliminde oldukları dikkat çekicidir: Örneğin “*Güzel günler görme, inancıyla ölümü keskin bir bıçak gibi sırtlarında taşıyarak eylemden eyleme koşular*”⁷ söylemi günümüzde de yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Aynı zamanda 1960’lı dönemlerden itibaren militarist söylem farkında olmadan ben ve öteki algısını da gençlerde yaratmıştır. Çünkü Kemalist seçkinler nasıl “irtica”yı kendi ötekileri olarak kurdularsa, sağ ve sol harekette kendi kimliklerini birbirlerinin zıddı olarak oluşturmuşlardır. Arjun Appaduari’nin (1998: 227) “*İçerideki düşman*” anlayışına dayalı bu ikicilik, kimliklerin modernitenin olumsuz sonuçlarından biri olarak ilişkilendirilerek de açıklanabilir. Böylelikle şiddet, “öteki”nin dolayısıyla benliğin kesinleştirilmesi olarak da

⁵ 1968 dönemi öğrenci hareketlerinde lider konumunda olan ve çeşitli eylemlerde bulunan öğrencilerin kendi kuşaklarına yönelik tanımlamaları ve anlatıları için bkz. Turhan Feyizoğlu, *Bizim Deniz* Doruk yayınları, Ankara, 1998.

⁶ Hayatın birçok alanını hâlâ derinlemesine etkileyen militarizm, en yalın tanımlamayla askerî değerlerin ve pratiklerin yüceltilmesi ve toplumsal hayatın örgütlenmesinde önemli bir rol oynaması anlamında kullanılmaktadır. Bkz. Ayşe Gül Altınay, “Militarizm”, Kavram Sözlüğü: Söylem ve Gerçek, der. Fikret Başkaya, Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı, 2007, s. 351-366.

⁷ Bu söyleyiş özellikle Deniz Gezmiş gibi 68 Kuşağının efsaneleştirilen gençliği üzerine yazılan şiir ve şarkı sözlerinde karşımıza çıkmaktadır.

okunabilir. Siyasi eğilimlerin aynı zamanda etnik ve dini kimlikle son derece yakından ilgili olduğunu ifade edebiliriz. Türkiye’de alevi kökenli öğrenciler genelde sol gruplarla kendilerini özdeşleştirirken, Sünni kökenli öğrencilerin sağcı gruplar içerisinde yer aldığı a ortadadır.

1980 ve Sonrası: Neo-Liberal Söylemde Gençliğin Kimlik İnşası

Depolitize-Tüketici- Global Yönelimli Gençlik

Liberal ekonomiye geçilmesi ve küresel sermaye ile bütünleşme 1980’lere damgasını vuran gelişmelerdir. Bu dönemde özelleştirme, tüketim toplumuna geçiş, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte medya önemini kazanmıştır. Aynı zamanda ekonomik, politik ve kültürel alandaki rekabet, verimli ve sonuç odaklı yönetim gibi söylemler devlet söyleminin karakteristik özelliğini oluşturmaktadır. “1980’li yıllarda gençlik depolitizasyon sürecine girmiştir. Türkiye bu yıllarda tüketim toplumu özelliği taşımıştır. Ancak alım gücünün sınırlı olduğu sosyal farklılaşma, sınırlararası düşmanlık duygularını körüklemiştir. Tüketim isteğinin tatmin edilememesi, kitleler üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Böylece gençlerin rejimle barışıklığı tehlikeye girmiştir.” (Tezcan, 2003: 184)

1980 askeri darbesi Türkiye siyasetinde önemli dönüm noktasını ifade etmektedir. 1980’lerin başları bir “karanlık çağ” olarak nitelendirilmiştir (Aydoğdu, 1998: 47-48). Sivil yönetime geçiş çabuk gerçekleşmişse de sivil özgürlükleri büyük ölçüde kısıtlayan yeni anayasal düzenleme, aynı zamanda 1970-1980’lerde gençliğin depolitize bir ortamda yetişmesine de neden olmuştur. Tezcan (2003: 184)’ında ifade etmiş olduğu gibi “12 Eylül’de toplumsal oydaşmanın yeniden oluşturulmasına çalışılsa da başarılı olunamamıştır. Bu dönemde gençlik örgütlenmelerine sıcak bakılmamıştır. Gençler, 1980 döneminde depolitize olunca, bireyselleşme ve toplumsal sorunlara karşı tepkisizleşmeye başladılar. Kimileri İslam’a kimileri ise radikal Türk ya da Kürt milliyetçiliğine doğru yönelmiştir.” Aynı zamanda “1980’ler “Türk-İslam sentezinin” oluşumunda tanık olunur. Askeri darbenin ardından din eğitimi okullarda zorunlu hale getirilir ve İmam Hatip Liselerinden mezun olanların üniversiteye girmesine izin verilir. Bunu etkisiyle 1980’lerde ve 90’larda öğrenciler arasında İslamcı hareketin güçlenmesiyle sonuçlanmıştır.” (Duman, 1997: 57-73) “Cumhuriyetçi kimliğe yönelik bir başka karşı çıkış noktası ise Kürt milliyetçi hareketinin yükselişidir. İslamcılığın ve Kürt milliyetçiliğinin yükselişi 1990’larda tepkisel bir neo-Kemalizme, yeniden kurgulanmış bir Türk milliyetçiliğine, “yeni sol” hareketlere ve Aleviliğin kamusal alanda bir kimlik hareketi olarak örgütlenmesine yol açar. Bunlar Türk, Kürt ve Alevi diasporasıyla bağlantıları olan ve gelişmekte olan iletişim teknolojilerinden yararlanan ulus aşırı toplumsal hareketlerdir.” (Göker, 1998akt. Nezy, 2009: 130).

Gürbilek (1992: 98)’inde ifade etmiş olduğu üzere “1980’lerdeki siyasal baskıya rağmen (belki de bu baskı nedeniyle) kültürel ve bireysel alandaki ifade özgürlüğüne ve kimliğe yönelik arayışlar öne çıkmıştır.” Bu arayışlar kuşkusuz küreselleşme söyleminin yaygınlaşmasıyla birlikte gelişen “*yeni sosyal hareketler*”⁸ olarak sınıflandırılan yeni bir toplumsal hareketliliğin yansıması olarak da ifade edebiliriz. Bilindiği gibi 1980’lerden itibaren Amerika ve Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de çevreciler, insan hakları savunucuları, feministler, eşcinsel-

⁸ “Yeni sosyal hareketler terimi Batı’da yetmişlerin ortalarından beri serpilip büyüyen barış hareketleri, feminist hareketler ekoloji hareketleri ve yerel özerklik hareketleri ile ilgilenen teorisyenler arasında geniş kabul görmüştür. Bununla birlikte bu hareketlerde gerçekten yeni olanın ne olduğu ve bu yeni-liğin siyasal etkileri hala tam açıklığa kavuşmamıştır.” (Cohen, 1999: 99)

lerinde aralarında bulunduğu bir dizi sivil toplum hareketi ortaya çıkmıştır. Bu yeni sosyal hareketler bağlamında günümüzde gençler kendilerini artık belli bir siyasi gruba üye olmaktan çok kendilerini daha çok kitle iletişim ağlarını kullanarak (Facebook, Twitter, Badoo vb.) siyaset alanına girmeye başlamışlar ve kendilerini ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu yeni sosyal hareketler dalgası Castells⁹'in değimiyle günümüz "iletişim ağı toplumu"nun da bir yansıması olarak da okunabilir.

Siyasi kutuplaşmanın artmasına ve yeni kolektif kimliklerin oluşumuna rağmen, bu dönemi özgün kılanın *melez kimliklerin*¹⁰ ve siyasi taleplerin ifade edilmesinde önem kazanan öznal/bedensel dil olduğunu ifade edebiliriz.1990'lardan itibaren gençler artık kendilerini ikili gruplar içinde olmasından (sağ ve sol diye tanımlanan ideolojik örgütlenmeler dışında) ziyade kendilerini çeşitli sosyal ağ aracılığı ile *-yerel etnik ve dini yerel ağlar- kişisel kimliğinin* ortaya koymaya ve kurgulamaya başlamışlardır. Tüm bunların yanı sıra kimliğin tüketimle kurulmaya çalışıldığı son 20-30 yılda "yeni tüketim biçimleri" genci hedef kitle olarak belirlemektedir. Moda, giyim-kuşam biçimleri, müzik, teknoloji hepsi birleşerek gençliği özgün bir hayat evresi olarak belirlemeye çalışıyor. Bu belirleme homojenleştirme üzerinden yapılıyor ve belirlenen tarzların dışında kalmak dışlanmaya hissetmeye yol açabiliyor. Bu durum 1950-80'li yıllarda militarist dönemde kurgulanan ben ve öteki söyleminin günümüzde "tüketim kalıpları, yaşam tarzı" üzerinden kurgulanarak inşa edildiğini belirtebiliriz.

Enformasyon Çağında Gençliğin Kimlik İnşası (2000'li Yıllar)

Fark Edilmesi Gereken Yeni Kuşak Gençliği: İnternet Gençliği - Y Kuşağı

Gençlik kurguları bugün gençlerin çok daha fazla temsil edildikleri medya aracılığı ile geniş bir dolaşım alanına sahiptir. Medya ve liberalleşme çağında "özel" yaşamın fütursuzca kurgulanışı ve tüketim merkezli yaşam biçimlerini çağrıştırmaktadır.

"Günümüzde küresel bir gençlik kültürünün oluşumu ulus aşırı bir alanda hayat bulan ortak bir deneyimi gündeme getirmektedir. Küresel kentlerde nüfusun çoğunluğunu oluşturan gençler yetişkinlikle ilişkilendirilen vatandaşlık haklarından mahrum edilirken, kendilerinden önceki kuşağa bağımlılıkları da özellikle ekonomik açıdan sürmektedir. Gençler yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile alternatif mekanlar ve politik örgütlenme yolları oluşmaktadır. Dünyanın her yerindeki gençler ulus devletin vaatlerine yönelik bir düş kırıklığı yaşarken ulus aşırı bir kamusal alanda daha fazla katılıma sahip olmak istemektedirler ki bu da yeni yurttaşlık ve yetişkinlik kavramlarının geliştirilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla günümüz gençliğinin asıl sorunu modernitenin vaatlerinin (katılımcı bir demokrasi de dahil olmak üzere) neo-liberal küreselleşme koşulları altında nasıl sürdürüleceği ya da gerçekleştireceğidir" (Neyzi,2009: 135). Kimliği bir sembolik etkileşim süreci ve zaman içinde değişen ve yeniden biçimlenen bir anlatı olarak ele aldığımızda, elektronik iletişim araçlarının -özellikle internetin- gelişiminin kimlik oluşum sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Bu araçlar öncesinde sembolik materyaller, yüz yüze ilişkiler sonucunda kazanılıyordu. İnsanların çoğu için kimlik formasyonu, yaşadıkları mekanla ve yerelle sınırlıydı. Bilgileri yerel bilgilerdi ve bunların aktarım biçimi sözlü iletişime dayalı ve hayatın gerçeklerine göre adapte olmuş biçimdeydi. Yine de yerel içinde kamuoyu önderleri, gezginler ve otoriter kişiler kimliğin biçimlenmesinde etkili model-

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Manuel Castells, *Ağ Toplumunun Yükselişi -Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2005.

lerdi (Timisi, 2003 akt. Güzel, 2006: 7).“İnternet temelli iletişim, zaman ve mekan ötesi etkileşime geçmeye uygun yapısı ile fiziksel anlamda bir arada bulunma zorunluluğunu aşarak kendi içerisinde kamusal bir alana dönüşmüştür. Bu kamusal alanın en temel özelliği Habermas (2002)’in kamusal alan yaklaşımından hareketle ifade edilecek olursa özel şahıslardan oluşmuş kamusal toplulukların tartıştığı bir alan olmasıdır.Bu alan bir tartışma platformu olarak ortak ilgi ve konular özelinde yapılan görüş alış verişi ile kendine has bir kamuoyunun oluşumunu da beraberinde getirmektedir” (Göker ve Doğan, 2010: 184).

Son zamanlarda Türkiye genelinde yaşananlar, siyasi iktidar özelinde de sıkça vurgulanan “sosyal ağ”ların örgütlenme üzerindeki etkisi bize gençlerin de artık “apolitik gençlik” profiline sınırlanmalarını da göstermektedir. Ancak 1990’lı gençliğinden bahsederken burada ifade etmeye çalıştığımız “politik” olmak ya da “politik kültürü”¹¹ ele alırken belirli tarihsel koşulların ürünü olarak zamana ve mekâna göre belirli konularda ortaklaşan özellikleri göz ardı etmemek gerektiğinin de altını çizmek gerekmektedir. Çünkü bu kavramlara yüklenen anlamda postmodern teorilerle birlikte değiştiği gibi neo-liberal söylemlerde çeşitli anlamlandırmalar ortaya çıkmaktadır. Tamda bu noktada siyaset teorisi Hannah Arendt (1996)’in “politik” olmak üzerine tartışmalarına değinmekte fayda vardır. Arendt politikanın ve gücün Weberci tanımlarına karşı, Batının modernite sürecinde kaybolmuş olduğunu düşündüğü “politik” olanı bulmak için devlete değil de bireylerin bir araya geldikleri, bir arada hareket ettikleri durumlara, sivil topluma bakmaktadır.

Yeni sosyal hareketler tabanında gördüğümüz gibi tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi gençlik artık modernitenin dayatmış olduğu “biz”, “toplumsal değerlerin ön planda olduğu” “ülkü birliğine dayalı politik söylemlerin” dışına çıkarak hem neo-liberal politikaların etkisiyle hemde post modern söylemlerin yaygınlaştığı kitle iletişim araçları ile de ortaya koyulan kimlik/kültür politikalarının etkisiyle artık “ben” olarak kurgulamanın yollarını aramaktadır. “Apolitik gençlik” olarak tanımlanan 1980 kuşağı günümüzde kendisini sosyal ağlar aracılığı ile sadece devlete ait kurumsal alanlarda ve siyasi örgütlenmelerde değil Arendt’in tanımlamasında belirttiği gibi politik anlamda yeni pratikler ve beceriler edinmeye başlamışlardır; aynı zamanda kendilerini farklı bir birey olarak tahayyül etme fırsatını buluyor, bu yeni pratikler üzerinden yeni bir dil, yani yeni bir adlandırma pratiği yaratıyorlar.

Sonuç

Homi Bhabha (1990: 45)’ya göre “ulusun tarihi, halkı “özne” sunan söylemlerle “nesne” olarak sunan söylemlerin arasındaki gerilimi azaltma yolunda bir girişimdir”. Bu çözümlemeyi siyasal iktidarın işleyişine de tahvil etmek mümkündür. Siyasal iktidar ya da ulus devlet, kendi iktidarını sorgulamayacak ‘makbul’ vatandaşlar talep ettiğinden, bu makbüllüğün sınırlarını belirleyen ‘normallikler’ ve ‘anormallikler’ belirler. Vatandaşların bu sınırlara uymalarını sağlayan birçok mekanizma saymak mümkündür. Gramsci’nin *hegemonya* elde etmeye yönelik bahsettiği metotlar (Eagleton, 2005: 163-169) ya da Althusser’in (2006) sözünü ettiği *bas-*

¹¹ Çalışmamızda politik kültür kavramı bir grubun değişmez, herkesin dinlediği paylaştığı, total bir kültür olarak değil, anlamlandırma pratikleri olarak ele alınmıştır. Başka bir deyişle bireylerin pratiklerine, pratiklerin dil ve semboller yolu ile günümüzde “kitle iletişim ağı” aracılığı ile anlamlandırılması ve bu ikisinin birbiri ile olan ilişkisine bakılması olarak ele alınmaktadır. Bu konuda ayrıntılı tartışma için bkz. GÖLE, Nilüfer , “80 Sonrası Politik Kültür”, Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Kopuş içinde der. Ali Yaşar Sarıbay ve Ersin Kalaycıoğlu, Der yayınları; ÖĞÜN, S. Seyfi , “Politik Kültür Yazıları”, Asa Kitabevi, Bursa, 1997.

kıcı ve ideolojik araçlar bu anlamda sayılabilir. Ve Türkiye de gençlik olgusu bu sürecin en belirgin konumunda yer almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde devlet söyleminde ve buna bağlı geliştirilen kurum ve politika aracılığı ile Türkiye’de bir gençlik miti oluşturulmuştur. Gencin nasıl olması gerektiği, hangi ilke ve hedeflere bağlı olarak kendisini geliştirmesi gerektiği dolaylı ve doğrudan belirtilerek kimlik inşası oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde gençler kendilerine biçilen değerler karşısında “üçüncü bir yol” ararken kamusal alanda nesne olma konumunda özne olma savaşını vermektedir. Ancak her ne kadar devlet söylemi kendi içerisinde karşıt gençlik kimlikleri oluşturmuş olsa da gençlerin kendi içlerinde birleştikleri noktalarda olduğunu da belirtmemiz gerekmektedir. Daha önce vurgulamış olduğumuz gibi militarist söylem inşasında yetişen gençlerin kimlik inşası ne kadar farklı olursa olsun – başka bir ifade ile ideolojik olarak bir birine zıt olan 2 paradigma da sınıflandırılrsa da- temel olarak bazı ortak unsurları barındırdıklarını söyleyebiliriz:

- Geleceğin toplumunu oluşturma yolunda gençliğin hayatını feda etme “görevi”ni altını çizen,

- Modernist, milliyetçi, antiemperyalist ve korporatist bir anlayışa dayanan siyasi hareketlerdir.

Bu oluşumların etkisi elbette diktatöryal söylemde yetişen o dönemim eğitim kurumlarında yetiştirilmenin de etkisinin olduğunu göz ardı etmemiz gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihi süreç içerisinde değişen devlet söylemi toplumsal-ekonomik yapılarla birlikte açığa çıkan gençlik ve gençlerin kimlik algıları, sosyal grupları göz önünde bulundurduğumuzda temel olarak 1980 dönemini milat alırsak genel olarak Şekil 1’de belirttiğimiz gibi temel nitelikleri ile kimlik analizi yapabiliriz:

Şekil1: 1980 öncesi ve sonrasında gençlerin kimlik analizi şeması

	1925-1950, 1950-1980	1980 ve sonrası
Aktörler	“Biz” duygusu hakimdir.	“Ben” duygusu hakimdir.
Kimlik Temaları ve değerler	Toplumsal güvenlik ve çıkar, ekonomik kalkınma, milliyetçi, Ülkü-vatan birliğine yönelik vurgu.	Kültür, kimlik, çevre, hayvan/insan hakları odaklı, din, toplumsal cinsiyet, eşitlik.
Hareket biçimleri	Büyük ölçekli temsil alanı olan, Grup olarak hareket eden, lider odaklı dayanışma ve hareket söz konusu.	Küçük ölçekli temsil alanı olan, Grup gibi davranmayan, kısa süreli belirli konular etrafında toparlanan, lider odaklı olmayan topluluk.
Etki alanı	Söylemleri başarılı olduğunda toplumun geneline etki eder.	Söylemleri başarılı olduğunda toplumun genelini etkilemez.
Örgütlenme biçimleri	Politize ve bürokratik örgütlü, meşruiyeti tanınan.	Enformalite, sosyal paylaşım sitelerinde, meşruiyeti tanınmayan.

Günümüz koşullarında gençlerin kimlik algılarını ve kendilerini ifade etme biçimlerine baktığımızda müzakere yapabileme gücüne sahip olmadıklarını görebilmekteyiz. Örneğin gü-

nümüzde sıkça “cinsiyet çevre temelli” gösterilerde yer alan sanal ağlar üzerinden gruplar oluşturarak kamusal alanda kendilerini ifade etmeye çalışan gençlerin talep ettikleri imtiyazlara karşılık önerebilecekleri herhangi bir alternatif önerinin olmadığını görebilmekteyiz. Offe (1999: 65)’nin deyişiyle ifade etmemiz gerekirse örneğin “nükleer enerji projelerinin durdurulmasına karşılık daha az enerji tüketimi için söz vermeleri söz konusu değildir. Bunun sebebi hareketlerin resmi örgütlerin bazı niteliklerinden yoksunluğundandır ki bunlardan en önemlisi temsili kararların içsel bağlayıcılığı olmaması ve ideolojik prensiplerden yoksun olmasıdır”. Sonuç olarak, tarihsel süreç içerisinde sosyal ve ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yaptığımızda Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye’de devlet söyleminde «gençlik» önemli bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle gençler devletin temel amaç politik değerleri etrafında yönlendirilerek bir gençlik miti yaratılmıştır. Her dönemde belirli kurum ve kuruluşlar aracılığı ile «kimlik inşası» kurgulanarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle günümüzde devlet söyleminde dile getirilen kimlik ve kültürel aidiyetlere yönelik vurgunun ortaya koyulması, gençlerin kendilerini sanal ağ aracılığı ile ortaya koymaya başlamaları, ulusal bütünlüğün, vatandaşlık ve ekonomi, demokrasi ile ilgili temaların esas özünden aykırı alanlarda tartışılarak belirsizliğin hakim olması sonucu günümüz gençlerini büyük bir belirsizliğin içerisine itmektir. «Yabancılaşma» ve «kimlik karmaşası» ön plandadır. Türkiye’de gençler daha paylaşımcı bir kamusal alan kurma umutları ile modern, çağdaş bir ulus-devlet kurma çabasında merkeze oturtulsalar da hep nesne konumunda kalmaya devam ettiklerini söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Akpolat, Y. (2009) *Türkiye’de Milliyetçiliğin Sosyolojisi*, Erzurum: Fenomen yayınları Altınay, Ayşe G. (2007) “Militarizm”, *Kavram Sözlüğü: Söylem ve Gerçek*, der. Fikret Başkaya, Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.
- Althusser, L. (2006) *Yeniden Üretim Üzerine*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: İthaki yayınları.
- Altınay, Ayşe G ve Tanıl Bora (2002) “Ordu, Militarizm, Milliyetçilik” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, Cilt 4, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arat, Y. (1997) *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Tarih Vakfı yayınları.
- Arendt, H. (1996) “Özgürlük Nedir?”, *Geçmişle Gelecek Arasında. Siyasi Düşünce Konulu Altı Deneme*, (Çev: Bahadır Sina Şener) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Appadurai, Arjun (1996) *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, Minnesota.
- Atabek, E. (2010) *Kuşatılmış Gençlik*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Aydoğdu, A. (1998) *Roll Dergisi*, Ekim.
- Bayhan, V. (1997) *Üniversite Gençliğinde Anomi Ve Yabancılaşma*, No.195.
- Bhabha, H. (1990) “Dissemination”, Homi Bhabha (der.) *Nation and Narration*, Londra: Routledge.
- Castells, M. (2005) *Ağ Toplumunun Yükselişi -Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Chisholm, L. (2006) "European Youth and Adolescent Development, Debates, Demands", *New Directions For Child and Adolescent Development*, 11.
- Cohen, J. (1999) "Strateji Ya Da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar Ve Sosyal Hareketler", *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar*, Kaknüs Yayınları.
- Çubukçu, A. (1998) *Bizim '68*, İstanbul: Evrensel Basım yayın.
- Dural H. (1999) *Bize derler Çakırca: 19. 20. Yy. da Ege'de Efeler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Duman, D. (1997) "İslamcı Gençliğin Serüveni", *Birikim*, no. 16.
- Eagleton, T. (2005) *İdeoloji*, Çev. Muttalip Özcan, İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Feyizoğlu, T. (1998) *Bizim Deniz*, Ankara: Doruk yayınları.
- Foucault, M. (2006) *Hapishanenin Doğuşu*, Çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara: İmge yayınları.
- Göle, N. "80 Sonrası Politik Kültür", *Türkiye'de Siyaset: Süreklilik ve Kopuş* içinde der. Ali Yaşar Sarıbay ve Ersin Kalaycıoğlu, Der yayınları
- Gökalp, Z. (1990) *Türkçülüğün Esasları*, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları.
- Göker, G. & Doğan, A. (2010) "Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Paylaşım: Facebook Üzerine Ampirik Bir Araştırma", *NEWSA, Humanities*, 5 (2).
- Gramsci, A. (1997) *Hapishane defterleri* (çev. Adnan Cemgil). İstanbul: Belge yayınları.
- Gürbilek, N. (1992) *Vitrinde Yaşamak*, İstanbul: Metis yayınları.
- Güzel, M. (2006) "Küreselleşme, İnternet ve Gençlik Kültürü", *Küresel İletişim Dergisi*, sayı 1.
- Huyssen, A. (1995) *Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları.
- Kabacalı, A. (1992) *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, İstanbul: Altın Kitaplar.

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 1.OTURUM

YOUTH AND SOCIAL LIFE 1.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Şadi EREN

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SPORA KATILIM VE DUYGUSAL KONTROL

Cem GENÇOĞLU^{*}, Erkan ALKAN^{**}

ÖZET

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin sportif etkinliklere katılımı ve duygularını bilinçli olarak kontrol edebilme becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amacın yanı sıra, spor yapma durumunun cinsiyet, okul türü, spor (bireysel/grup) türü, bakımından duygu kontrolünde farklılıkların bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Samsun ili İlkadım ilçesinde bir Anadolu Lisesi ve Spor Lisesinde öğrenim gören rastgele seçilmiş 254 öğrenci (112 kız, 142 erkek) oluşturmuştur. Araştırmada katılımcıların duygu kontrol düzeyini değerlendirmek amacıyla Watson ve Greer (1983) tarafından geliştirilmiş, Okyayüz (1993) tarafından Türkçeye uyarlanan Courtauld Duygu Kontrol Ölçeği kullanılmıştır. Verilerinin analizinde bağımsız örneklem için t-testi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; spor yapan lise öğrencileri ile spor yapmayanlar arasında öfke, kaygı ve toplam duygu kontrolü bakımından spor yapanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. Cinsiyet bakımından incelendiğinde ise; Spor yapan kız öğrenciler ile spor yapmayan kız öğrenciler arasında kaygı ve toplam duygu kontrolü bakımından spor yapanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. Erkek öğrencilerde ise; spor yapma durumu sadece öfke kontrolü bakımından spor yapanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılığa neden olmaktadır. Öğrenim görülen okul türünün ve öğrencilerin yapmış olduğu spor türünün duygu kontrol düzeyi bakımından anlamlı bir farklılığa neden olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

ATTENDING TO SPORT AND EMOTIONAL CONTROL IN HIGH SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

In this research, the aim is to analyze the high school students' participation in sports activities and their ability to control their emotions consciously. In addition to this general aim, it also searched if there are any differences in controlling the emotions in terms of gender, type of school and sports type (individual/group) while doing sports. The research sample has created from 254 students (112 Female, 142 Male) who were randomly selected from one Anatolian High School and Sports College in District İlkadım of Province Samsun. Court Auld Emotional Control Scale which developed by Watson and Greer (1983) and adapted to Turkish by Okyayüz (1993) used in this research in order to assess the level of control the emotions of participants. In data analyses, t-test used for independent sample. According to the findings obtained in this research, there is a statistically significant difference favor of doing sports

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

** Araş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

between the high school students who play sports and don't play sports in terms of anger, anxiety and total control of sense were determined. When analyzed the data in terms of gender there is a statistically significant difference favor of doing sports between the female students who play sports and don't play sports in terms of anger, anxiety and total control of sense were determined. In male students there is statistically significant difference favor of doing sports only in term of anger management between students who play sports and don't play sports were determined. There isn't any statistically significant difference in emotional control levels of students in terms of alma mater and the types of sports they do.

GİRİŞ

Duygular, hemen her psikoloji kuram ve yaklaşımının temelinde yer alması yönüyle çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu araştırma yelpazesinde çoğunlukla duyguların farklı yönleriyle ele alındığı gözlenmektedir. Lazarus (1984) ve Frijda (1994) duyguların doğrudan bilişlerin, bir başka deyişle zihinsel süreçlerin ürünü olduğunu ifade etmişlerdir. Duyguların, zihinsel süreçleri ve davranışları etkileyen ve uyumsal bir faktör olduğu ifade eden çalışmalar da mevcuttur (Schachter&Singer 1962; Plutchik,1980).Duygudurum ise bireyin hem psikolojik hem de fizyolojik durumunu etkileyen, belirli duygu ve davranışların birbiriyle ilişkisi sonucu ortaya çıkan süreci ifade etmektedir (Scherer, 2005; Kim ve arkadaşları, 2013). Duyguları üzerinde kontrol sağlayabilen bireylerin duygusal durumlarına yönelik kontrol becerilerinin psikolojik iyi oluşları hakkında bir gösterge olabileceği düşünülmektedir.

Duygu kontrolü, ruh sağlığını etkileyen,duyguları düzenlemeye ve yeniden organize etmeye yarayan uyum sağlayıcı bir karakter özelliği olarak tanımlanmaktadır (Pettingale, Watson ve Greer, 1984; Pauls, 2004). Duygu kontrolünde amaçlanan, duyguları bastırmak değil, duyguların yaşanmasında dengeyi sağlamaktır. Bireyin kendini iyi hissetmesi için rahatsız edici duygulardan kaçınması yerine,bu duyguların kontrolden çıkmamasını sağlamak duygu kontrolünün işlevselliğine işaret eder (Linden ve Hewitt, 2013). Özellikle öfke, kaygı ve mutsuzluğun kontrolünün, bireyin uyumu açısından önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir (Watson ve Greer, 1983).Duygu kontrolünün hem psikolojik durumu hem de fizyolojik durumu etkilediği düşünüldüğünde spor yapmanın duygu kontrolüyle ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

Öfke, engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakılma, kısıtlanma ve benzeri durumlarda hissedilen ve genellikle öfkelenmeye neden olan obje veya kişiye yönelik saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, negatif bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Özmen, 2006).Öfkenin kontrol edilmesi ise bireyin başkaları ile olan ilişkilerinde genelde sabırlı, soğukkanlı hoşgörülü anlayışlı davranması ve çoğu zaman öfkesini kontrol etme ve sakinleşme eğilimi içerisinde olmasını ifade etmektedir (Özer, 1994) Öfkeyi kontrol altında tutmanın en sağlıklı yollarından birinin ise düzenli olarak spor yapmak olduğu belirtilmektedir (Maxwell, 2004). Öfkesini kontrol eden bir sporcu, branşında başarılı olma açısından avantajlı bir konuma sahip olmaktadır. Aynı zamanda öfkenin kontrolü, sporcunun hedefine ulaşmasında engelleyici olan duyguların önüne geçmesini sağlamaktadır (Jones, 2003).

Kaygı, korku ve ümidin sık sık yer değiştirdiği bir heyecan hali olarak açıklanabilir (Morgan, 1981). Yine kaygı, nedeni "belirsiz korku" olarak tanımlanmaktadır (Özerkan, 2004).

Spor yapmayla kaygı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda, genellikle rekabetin sporcularda yol açtığı kaygı durumlarına odaklanılmıştır (Gould ve arkadaşları, 1983; Feltz ve arkadaşları, 1992). Kaygı düzeyinin sporcuların, kendilerinden beklenen performansı gerçekleştirebilme-lerinde öneminin yüksek olduğu bilinmektedir (Başer, 1998). Kaygı düzeyinin aşırı yüksek veya aşırı düşük olması müsabakaları sonucunu ve performansı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sporcunun kaygı düzeyinin aşırı yüksek olması, doğru kararlar almasını ve hedefine uygun hareket etmesini sekteye uğratmaktadır. Sporcunun üzerindeki baskının yüksek olması, sporcuları istenmeyen yanlışlara yönlendirmekte ve antrenmanlarda defalarca gerçekleştirebildiği performansın altında kalmasına yol açmaktadır. Ayrıca kaydının yüksek olması unutkanlığa ve koordinasyon bozukluğuna yol açabilmektedir. (Gümüş, 2002).

Mutluluk kavramı, bireyin olumlu duyguları sık, olumsuz duyguları az yaşaması ve yaşamdan yüksek doyum sağlaması anlamına gelmektedir (Argyle, Martin ve Crossland, 1989). Spor yapmanın bireyin hem fiziksel hem de ruhsal durumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda sporcuların, performanslarını ortaya koyarak başarı kazanmalarının öznel iyi oluşları, bir başka deyişle mutlu olmaları üzerinde olumlu bir etkisi olduğu ifade edilmektedir (Paskova, 2010).

Bu genel çerçeve göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmada, lise öğrencilerinin sportif etkinliklere katılım durumlarının Duygu Kontrol Düzeylerinde farklılık oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Spor yapan ve spor yapmayan lise öğrencileri arasında duygu kontrol düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Cinsiyete göre spor yapan ve spor yapmayan lise öğrencileri arasında duygu kontrol düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Öğrenim gördükleri okul türüne göre öğrencilerin duygu kontrol düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Takım sporu ve bireysel spor yapan lise öğrencileri arasında duygu kontrol düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Araştırma kapsamına giren katılımcılara veya koşullara müdahale edilmeksizin katılımcılara ait farklılıkların nedenlerinin veya sonuçlarının incelemesi hedeflenmektedir.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, her iki lisenin birbirlerine yakın akademik ve sosyo-ekonomik düzeylere olması nedeniyle Samsun ili İlkadım ilçesinin Namık Kemal Anadolu Lisesi ve Gülizar Hasan Yılmaz Spor Liselerinde öğrenim gören rastgele seçilmiş, yaşları 14-18 arasında değişen 254 öğrenci (112 kız, 142 erkek) oluşturmuştur. Araştırma boyunca 300 ölçek formu hazırlanmış, uygulamaların değerlendirilmesi neticesinde 254 öğrenciden elde edilen veriler değerlendirmeye alınabilmıştır. Öğrencilerin 137 (%53.9) 'si Anadolu Lisesi, 117 (%46.1)'si Spor Lisesi öğrencisidir. Öğrencilerin spora yapma dağılımlarına baktığımızda 103 (kız=64, erkek=39)'ü herhangi bir spor dalı ile ilgilenmediğini, 151 (kız=48, erkek=103)'i bir spor dalı ile ilgilendiğini ifade etmiştir. Spor yapan öğrencilerin 86'si takım sporu (Futbol=45, Basket-

bol=21, Hentbol=5, Voleybol=15),65'i bireysel sporlar (Atletizm=24, Badminton=9, Yüzme=13, Fitness= 8, Karate=11) ile meşgul olmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanmasında öğrencilerin spora katılım ve spor türlerinin, demografik ve kişisel özelliklerini içeren Kişisel Bilgi Formu ile duygu kontrol düzeylerini belirlemek için *Courtauld Duygu Kontrol Ölçeği (Courtauld Emotional Control Scale)* kullanılmıştır. Courtauld Duygu Kontrol Ölçeğinin (Courtauld Emotional Control Scale) orijinal formu Watson ve Greer (1983) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, bireyin belli alanlardaki tepkilerini bilinçli olarak ve hangi ölçüde kontrol ettiğini ölçmeyi amaçlamaktadır. CDKÖ, her biri 7 madde içeren 'Öfke Kontrolü', 'Kaygı Kontrolü' ve 'Mutsuzluk Kontrolü' alt ölçeklerinden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Her bir madde 1-4 arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puan yükseldikçe kişinin duygularını bilinçli olarak bastırdığı ve duygularını ifade etmekten çekindiği, puanların düşmesi ise duygularını rahatlıkla ifade ettiği anlamında değerlendirilmektedir. Ölçeğin Türkiye'de geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Okyayuz tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı CDKÖ toplam puanı için .87, alt ölçeklerin iç tutarlılığı ise; öfke alt ölçeği için .78, kaygı alt ölçeği için .83, mutsuzluk alt ölçeği için .77 olarak bulunmuştur (Okyayuz, 1993: 18-24).

Verilerin Analizi

Puanlar test edilmeden önce Kolmogorov-Smirnov testi, çarpıklık değerleri ve histogram grafiklerine bakılmış Courtauld Duygu Kontrol Ölçeği'nden alınan puanların normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Araştırmada SPSS 17.0 paket programı ile bağımsız örneklem için *t* testi analiz tekniği kullanılmıştır. Bütün değerlendirmeler sosyal bilimlerde tercih edilen 0,05 anlamlılık düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Spor yapan ve spor yapmayan lise öğrencileri arasında duygu kontrol düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığı anlaşılabilmesi için bağımsız gruplar için *t*-testi tekniği kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucu elde edilen veriler Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Spor yapan ve spor yapmayan lise öğrencilerinin duygu kontrol düzeyleri düzeylerine ilişkin *t* testi sonuçları

Duygu Kontrol Düzeyi	Grup	N	X	S	sd	t	p
Öfke	a	151	14.16	2.45	172.5	2.68	.008*
	b	103	15.15	3.40			
Kaygı	a	151	14.30	2.31	252	3.15	.002*
	b	103	15.24	2.37			
Mutsuzluk	a	151	15.73	3.14	252	1.15	.251
	b	103	16.20	3.36			
Toplam DKD	a	151	44.19	5.44	178.5	3.02	.005*
	b	103	46.59	7.20			

* $p > .05$ (a=Spor yapan öğrenciler, b=Spor yapmayan öğrenciler)

Tablo 1 incelendiğinde duygusal kontrol düzeyinin spor yapma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Spor yapan lise öğrencilerinde Öfke Kontrolü ($t=2.68$,

$p < .05$), Kaygı Kontrolü ($t=3.15$, $p < .05$), ve Toplam Duygu Kontrolü ($t=3.02$, $p < .05$) anlamlı bir biçimde farklılaşmaktadır. Bununla birlikte Mutsuzluk kontrolü spor yapma durumuna göre herhangi bir değişiklik göstermemektedir ($t=1.15$, $p > .05$).

Cinsiyete göre spor yapan ve spor yapmayan lise öğrencileri arasında duygu kontrol düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı anlaşılabilmesi için bağımsız gruplar için t-testi tekniği kullanılmıştır. Kız öğrencilerin spor yapıp yapmama durumuna göre duygu kontrol düzeylerinin belirlenmesi için yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 Spor yapan ve spor yapmayan kız öğrencilerinin duygu kontrol düzeyleri düzeylerine ilişkin t testi sonuçları

Duygu Kontrol Düzeyi	Grup	N	X	S	sd	t	p
Öfke	a	48	14.27	2.31	110	1.44	.152
	b	64	15.06	3.22			
Kaygı	a	48	14.42	2.36	110	2.71	.008*
	b	64	15.53	2.00			
Mutsuzluk	a	48	15.21	2.77	110	1.35	.179
	b	64	15.95	2.96			
Toplam DKD	a	48	43.90	5.81	110	2.31	.022*
	b	64	46.55	6.12			

* $p < .05$ (a=Spor yapan kız öğrenciler b=Spor yapmayan kız Öğrenciler)

Tablo 2 incelendiğinde spor yapan kız öğrencilerinin kaygı kontrol düzeylerinin spor yapmayan kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir ($t=2.71$, $p < .05$). Aynı zamanda spor yapmayan kız öğrencilerin toplam duygu kontrol düzeyleri, spor yapan kız öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t=2.31$, $p < .05$). Bunun yanı sıra, spor yapan ve yapmayan kız öğrencilerin mutsuzluk ve öfke kontrol düzeylerinin farklılaşmadığı görülmektedir.

Erkek öğrencilerin spor yapıp yapmama durumuna göre duygu kontrol düzeylerinin belirlenmesi için yapılan t testi analiz sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3 Spor yapan ve spor yapmayan erkek öğrencilerinin duygu kontrol düzeyleri düzeylerine ilişkin t testi sonuçları

Duygu Kontrol Düzeyi	Grup	N	X	S	sd	t	p
Öfke	a	103	14.11	2.52	140	2.15	.033*
	b	39	15.28	3.71			
Kaygı	a	103	14.24	2.30	140	1.13	.259
	b	39	14.77	2.86			
Mutsuzluk	a	103	15.97	3.28	140	.98	.325
	b	39	16.62	3.93			
Toplam DKD	a	103	44.32	5.29	140	1.94	.054
	b	39	46.67	8.79			

* $p > .05$ (a=Spor yapan erkek öğrenciler b=Spor yapmayan erkek öğrenciler)

Tablo 3 incelendiğinde spor yapan erkek öğrencilerinin öfke kontrol düzeylerinin spor yapmayan erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmektedir ($t=2.15$,

$p < .05$). Bunun yanı sıra, spor yapan ve yapmayan kız öğrencilerin mutsuzluk ve kaygı kontrol ve toplam duygu kontrol düzeylerinin farklılaşmadığı görülmektedir ($p > .05$). Öğrenim gördükleri okul türüne göre spor yapan ve spor yapmayan lise öğrencileri arasında duygu kontrol düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı anlaşılabilmesi için yapılan t-testi analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4 Öğrenim gördükleri okul türüne göre öğrencilerin duygu kontrol düzeyleri düzeylerine ilişkin t testi sonuçları

Duygu Kontrol Düzeyi	Grup	N	X	S	sd	t	p
Öfke	a	137	14.80	3.15	252	1.404	.162
	b	117	14.28	2.58			
Kaygı	a	137	14.89	2.36	252	1.519	.130
	b	117	14.44	2.39			
Mutsuzluk	a	137	15.79	3.31	252	.708	.479
	b	117	16.08	3.14			
Toplam DKD	a	137	45.47	6.97	252	.854	.385
	b	117	44.79	5.46			

(a=Spor Lisesi b= Anadolu Lisesi)

Tablo 4 incelendiğinde öğrenim görülen okul türüne göre duygu kontrol düzeylerinin ve toplam duygu kontrol düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($p > .05$).

Yapmış oldukları spor türüne göre (takım sporu ve bireysel spor)lise öğrencileri arasında duygu kontrol düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı anlaşılabilmesi için yapılan t-testi analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Spor türüne göre (takım sporu ve bireysel spor) göre lise öğrencilerinin duygu kontrol düzeyleri düzeylerine ilişkin t testi sonuçları

Duygu Kontrol Düzeyi	Grup	N	X	S	sd	t	p
Öfke	Takım	86	14.09	2.46	149	2.68	.378
	Bireysel	65	14.25	2.46			
Kaygı	Takım	86	14.20	2.32	149	3.15	.611
	Bireysel	65	14.43	2.32			
Mutsuzluk	Takım	86	15.65	3.24	149	1.151	.347
	Bireysel	65	15.83	3.01			
Toplam DKD	Takım	86	43.94	5.43	149	3.02	.631
	Bireysel	65	44.51	5.49			

Tablo 5 incelendiğinde yapılan spor türüne göre (takım sporu ve bireysel spor), duygu kontrol düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p > .05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin sportif etkinliklere katılımı ve duygu kontrol düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara bakıldığında duygu kontrol düzeyinin spor yapma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir.

Spor yapan lise öğrencilerinin öfke, kaygı, ve toplam duygu kontrolü puanları göz önüne alındığında spor yapmayan lise öğrencilerine göre duygularını bilinçli olarak kontrol edebildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Spor yapan kız öğrenciler spor yapmayan kız öğrencilere göre kaygı ve toplam duygu kontrolü bakımından duygularını bilinçli olarak kontrol edebilmektedirler. Spor yapan erkek öğrenciler ise spor yapmayan erkek öğrencilere göre öfke duygularını bilinçli olarak kontrol edilebilmektedirler. Duygu kontrolü bakımından öğrenim görülen okul türünün veya öğrencilerin yapmış oldukları spor türünün bireysel veya takım sporu olmasının duygu kontrolünde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Elde edilen bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde ilgili alanyazın ile uyumaktadır. Bireyin hareket etmesi hem kendisi hem de çevresi için önemlidir, hareket tıpkı dil gibi insanın çevresiyle iletişim kurduğu kendini anlattığı ve yaşantısını gerçekleştirdiği bir araç olarak görülmelidir (Hasırcı, 2000). Yapılan araştırmalarda spor yapan erkek öğrenciler spor yapmayan erkek öğrencilere depresyon eğilimleri daha düşük bulunmuştur. Buna ek olarak spor yapan erkek öğrencilerin, spor yapmayan erkek öğrencilere göre bedenlen, ruhen ve zihnen kendini rahat hissedilen, stressiz, sorunlara karşısında rahat çözümler üretebilen, kaygıyı daha az yaşayan, kendine öz güveni olan bireyler olarak nitelendirilmektedirler (Arslan, Güllü ve Tural, 2011). Sporun psikolojik sağlığa olumlu etkileri konusunda çalışmalar bulunmakla birlikte (Eime ve ark., 2013) sporcularda aleksitimik özellikleri rapor eden çalışmalarda bulunmaktadır (Zekioğlu ve ark., 2014). Dervent, Arslanoğlu ve Şener (2010) yaptıkları araştırmada spor yapan tüm öğrencilerin spor yapmayanlara göre atılganlık düzeylerinin anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı araştırmada spor yapan kızların spor yapan erkeklerden daha fazla atılganlık özelliği gösterdikleri saptanırken, spora katılımın lise öğrencilerinde saldırganlığı azaltmadığı ancak atılganlık özelliğini arttırdığı, spor yapanların yapmayanlardan daha atılgan oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Spor aynı zamanda önemli bir sosyalleşme aracı olarak kabul edilmekte ve kişiler arası ilişkileri düzenleyici bir unsur olarak görülmektedir (Baumann, 1994). Sportif performansın sergilenmesinde duygusal durumun belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. Müsabakanın kazanıldığı durumlarda yaşanan duygular ile kaybedilen durumlarda yaşanan duygusal durumlar birey, geniş bir duygusal yaşantı sağlayabilmektedir (Strongman, 2003). Sporcu için bir yaşam biçimi haline alan bu durumun müsabaka dışındaki yaşamında da etkileri olması beklenmektedir. Sportif başarı, fiziksel, zihinsel ve psikolojik performansın birleşimi olarak ortaya çıkar. Müsabaka anlarında sporcuların içerisinde oldukları psikolojik mücadelede yıkıcı duygusal durumlarla baş etmeleri ve kontrol etmeleri gerekmektedir. Sporda başarı için sporcu, olumlu duygularla doğru algılamalı, kendini motive edip olumsuz tepkilerini engellemeye çalışmalıdır (Karademir ve Çoban, 2011). Spor esnasında sıklıkla karşılaşılan duygusal durumlar bir biçimde baş etme ve kontrol mekanizmasını da harekete geçirmekte ve bu süreci öğrenme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Bu öğrenmenin sportif alanın dışında da kendini göstermesi bu anlamda normal kabul edilmelidir.

Spor yapanların yapmayanlara oranla depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu (Akandere, 2003), eğitsel, zihinsel ve sosyal bakımdan daha başarılı oldukları yönünde araştırmalar bulunmaktadır (Temel, Akpınar ve Nas, 2012). Bu anlamda spor depresyon kaygı vb. gibi duygudurum bozukluklarında etkin tedavi aracı olarak görülmekte, depresyon tedavisinde özellikle fizyolojik ve fiziksel hareketsizlik, isteksizlik, toplumsal uzaklaşma, eve kapanma,

benlik saygısının azalması gibi belirtilerin grup halinde yapılan egzersizler yardımıyla hafifletilmesi bakımından önemli görülmektedir (Koruç, Bayar, 2004).

Duygusal zorlanmalar karşısında sporun bir başa çıkma becerisi kazandırdığını göz önünde bulundurulduğunda (Kerić, 1998) özellikle kaygı ve öfke gibi duygular spor müsabakalarının başlıca duygusal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu duygular müsabaka öncesi ve müsabaka sırasında sıklıkla yaşanmaktadır (Mc Gowan&Schults, 1989; Jones, 2003; Lavallee, Kremer, Moran, Williams, 2004). Başarılı bir sporcunun bu duyguları sağlıklı bir yaşam çerçevesine taşıması ve bu konuda bir takım beceriler geliştirmesi beklenmektedir. Bu anlamda kaygı ve öfke gibi duyguların tam anlamıyla olumsuz sayılmayacağı gibi tamamen bu duygulara yenik düşülmesi de sportif performansa zarar verecektir (Hanin, 2004). Durumluk kaygı düzeyi müsabaka öncesinde bireysel sporlarla uğraşanların, sürekli kaygı düzeyi ise takım sporu ile uğraşanların diğerlerine göre önemli ölçüde farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir. Takım sporlarında, müsabaka esnasında ve sonrasında ortaya çıkacak sonucun bütün takımı ilgilendirmesi, yapılacak olumsuz hareketlerin takımdaki diğer sporcuların desteğiyle düzeltilebileceği, sorumluluğun paylaşılabilmesi, sporcunun olumsuz sonuçlardan dolayı direk sorumlu tutulma oranının daha düşük olması gibi sebeplere bağlanmaktadır. Sürekli kaygının yüksek olması ise; normal hayatında takım içindeki sosyal dayanışma ve sorumluluğu paylaşım ortamından kaynaklandığı ifade edilmektedir (Civan ve ark 2010).

Kişilik özelliklerine etki bağlamında değerlendirdiğimizde sporcuların dışadönüklük özellikleri içedönüklük özelliklerine göre daha fazladır (Ulucan ve Bahadır, 2011). Sporun psikososyal değeri ile ilgili araştırmalar sporun anti-sosyal eğilimlerin, uyumsuzlukların azaltılması ve engellenmesinde katkı sağlayabileceği ve sporun potansiyel olarak terapi yönünün olduğu görülmektedir (Mc Mahon, 1990).

Bu araştırma sonucunda dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise okul türünün duygu kontrolünde bir belirleyici olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Spor lisesi ve normal liseler arasında okulun müfredatının spor içeriği ile şekillenmesi bakımından farklılıklar olduğu bir gerçektir. Fakat bu durum öğrenim gören öğrencilerde duygu kontrolü bakımından bir fark oluşturmamıştır. Farkın kaynağının okulun müfredatından değil öğrencilerin spora katılımları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Öte yandan aynı durum öğrencilerin katılmış oldukları spor türü içinde geçerlidir. Bireysel ve takım sporları arasında duygu kontrolü bakımından bir farklılığın olmayışı spor yapmanın türden bağımsız olarak duygu kontrolü sağladığı sonucunu doğrulamaktadır.

KAYNAKLAR

- Akandere, M. (2003). Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Spor ve Tıp Dergisi, Sendrom 4*, (2).
- Argyle, M., Martin, M. & Crossland, J. (1989). Happiness as a function of personality and social encounters. *Recent Advances in Social Psychology: An International Perspective*, 1, 189-203.
- Arslan, C., Güllü, M. & Tural, V. (2011). Spor yapan ve yapmayan ilköğretim öğrencilerinin depresyon durumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 120-132.

- Baumann, S. (1994). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. (Çev. İkizler, H.C., Özcan, A.O.) İstanbul Alfa Bas. Yay. Dağ
- Başer, E. (1998). *Uygulamalı Spor Psikolojisi*. Ankara:Bağırhan Yayımevi.
- Civan, A., ARI, R., Görücü, A. & Özdemir, M. (2010). Bireysel ve takım sporcularının müsabaka öncesi ve sonrası durumluluk ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1),193-206.
- Dervent, F., Arslanoğlu, E. & Şener, Ö. (2010). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi (İstanbul ili örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 521-533.
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., Charity, M. J. & Payne, W. R. (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, doi:10.1186/1479-5868-10-98
- Feltz, D., Lirgg, C. & Albrecht, R. (1992). Psychological implications of competitive running in elite young distance runners: a longitudinal analysis. *The Sport Psychologist*, 6, 128-138.
- Frijda, N. H. (1986). *The Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gould, D., Horn T.& Spreemanj. (1983). Sources of stress in junior elite wrestlers. *Journal of Sport Psychology*, 5, pp.159-71.
- Gümüş, M. (2002). *Profesyonel Futbol Takımlarında Puan Sıralamasına Göre Durumluk Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya.
- Hanın, Y. L. (2004).Emotion in sport: an individualized approach. *Encyclopedia of Applied Psychology, Elsevier Inc.*1, 739-750.
- Hasırcı, S. (2000). *Sporla Denetim Odağı*. Ankara: Bağırhan Yayımevi.
- Jones, M. V. (2003). Controlling emotions in sport. *Sport Psychologist*, 17 (4), 471-486.
- Keríc, M. (1998). Game, sport and emotional health. *Physical Education*, 1 (5),47-53.
- Karademir, T. & Çoban, B. (2011). Spor alanında örgütsel adalet ve duygusal zeka. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (36), 25-41.
- Koruç, Z. & Bayar, P. (2004).Egzersiz depresyon tedavisindeki yeri ve etkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 15 (1), 50-61.
- Kim, M., Miyoung, K., Eunmi, O., & Kim, S. (2013). A review on the computational methods for emotional state estimation from the human EEG. *Computational & Mathematical Methods In Medicine*, 1-13.
- Lavallee, D., Kremer, J., Moran, A. P. & Williams, M. (2004). *Sport Psychology*. Palgra ve Macmillan: Hampshire.
- Lazarus, R. S. (1984). Thoughts on the relation between emotion and cognition. K. R.Scherer ve P. Ekman, (Ed.), *Approaches To Emotion* içinde. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Linden, W. & Hewitt, P. L. (2013). *Clinical Psychology: A Modern Health Profession*. New York: Pearson Education.
- Maxwell, J. P. (2004). Anger ruminatıon: An antecedent of Athlete Aggression? *Psychology Sport Exercice*, 5, 279-289.
- Mc Mahon, D.J., (1990).The psychological basic of exercise and the treatment of delinquent adolescents. *Sports Medicine*, 9 (6), 344-351.

- MC Gowan, R. W. & Schults, B. B. (1989).Task complexity and affect in collegiate football perceptualand. *Motor Skill*, 69 (2), 671-674.
- Morgan, C. (1981). *Psikolojiye Giriş*. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Meteksan Basımevi, Ankara.
- Özerkan, K.N. (2004), *Spor Psikolojisine Giriş: Temel Kavramlar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özmen, A. (2006). Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve etkileşim grubu uygulamasının içe yönelik öfke üzerine etkisi. *Cumhuriyet üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 3 (2), 175-185.
- Paskova, L. (2010). The impact of sport activity on the emotional component of subjective well-being as perceived by university students. *New Educational Review*, 21 (2), 195-200.
- Pettingale, K. W., Watson, M., & Greer, S. (1984). The validity of emotional control as a trait in breast cancer patients. *Journal of Psychosocial Oncology*, 2, 21-30.
- Plutchik, R. (1980). A Language for thee motions. *Psychology Today*, 13, 68-78.
- Schachter, S. & Singer, J. (1962). Cognitive, social, and physiological determinants of emotional state. *Psychological Review*, 69, 379-399.
- Scherer, K. R. (2005).What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information*, 44 (4), 695-729.
- Strongman, K. T. (2003). *The Psychology of Emotion*.West Sussex: John Wiley&Sons.
- Temel, V.,Akpınar, S. ve Nas, K. (2012).The effect of sport activity to the education: on social development, mental development, schooling development and physical development in turkish students of public administration. *Ovidius University- Annals, Series Physical Education and Sport / Science, Movement And Health*, 11 (2),264-269
- Ulucan, H. & Bahadır, Z. (2011) Haltercilerin kişilik özelliklerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5 (2),175-183.
- Watson, M.&Greer, S. (1983). *A Preliminary Manual For the Courtauld Emotional Control Scale*. First edition
- Zekioğlu, A., Türkmen, M., Tatar, A. & Göral, M. (2014). Spor yapan kişilerin aleksitimi ve duygusal zeka düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık Ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 12 (4), 121-128.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİNDE OKUYAN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HİZMET ÇALIŞMALARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Cengiz ÇELİK*

Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişilere engelli denilmektedir.

Yapılan araştırmalarda görülmüştür ki, engelliler toplumla birlikte yaşamak ve bütünleşmek anlamında ciddi sorunlar yaşamaktadır. Bunların başında da eğitim/eğitimsizlik gelmektedir.

Dolayısıyla engelli bireylere yapılacak en önemli katkı onların eğitim süreçlerinde karşılanabilecekleri muhtemel tüm engellerin ortadan kaldırılması olacaktır.

Çünkü eğitim; insanın kendisine olan güvenini artırır, daha güçlü olmasını sağlar. Bu herkes için geçerli bir kuraldır. Ama engelliler için eğitim; her şeyden daha önemlidir. Onun özgüveni ve başarısı alacağı bu eğitim ile doğru orantılıdır. Aldığı eğitim ile artık ne yapacağını, nereye başvuracağını, hangi haklara, hangi oranda sahip olacağını ancak alacağı eğitimden sonra elde edebilir.

Genel anlamda çevremizde okuryazarlığı olmayan, eğitim seviyesi düşük, okuyamadığı için istihdam edilemeyen bir engelli profili görülmektedir. Eğitimsiz, bilgisiz bir engellinin ne kendisine ne de topluma bir fayda olamayacaktır.

Bu nedenle acilen fakülte ve eğitim alanlarının tümü engelli öğrencilerin/bireylerin kolaylıkla kullanabilecekleri alanlar haline dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu durum engellilerin eğitim öğretim ve ardından çalışma alanında istihdam edilmesinin önündeki engelleri bir ölçüde ortadan kaldıracaktır. Çünkü sürekli sorunlarla boğuşan, anlamlı çözümler üretmeyen engelli bireyler, kendilerini mutsuz ve huzursuz hissedeceklerdir.

Engellilerin en temel sorunu eğitimidir. Engellilerin eğitimsizliği, toplumla bütünleşmesinin önündeki en önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının 2002 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre, genel nüfusun eğitim göstergeleriyle engelli nüfusun eğitim göstergeleri arasında çok büyük uçurumlar vardır.

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Personel Daire Başkanlığı.

Buna göre; yapılan araştırmada Türkiye nüfusunun %13'ü okuma yazma bilmiyorken, bu oran engelli nüfusta %36'dır. Özürlülerin %41'i ve süreğen hastalıklı olanların %47.10'u ilkokul mezunudur. İlkokul sonrası eğitim düzeyi ise oldukça düşüktür. Yüksek okula devam eden özürsüz (bedensel, görme engelliler, işitme ve konuşma) oranı %2.24, kronik hastalığa sahip olanlarda ise bu oran %4.23'tür.

Samsun ilimizde ise engelli bireylerin sayısı insanda hayretler uyandırmaktadır. Dönemin Samsun Valisi sayın Hüseyin Aksoy, 18 Nisan 2014 Cuma günü saat 11:40 yaptığı açıklamada şu gerçekleri ortaya koymaktadır. "Samsun'da 2011 yılında Engelli Veri Tabanı projesi başlatıldı. Bu projemizdeki temel amacımız Samsun'daki engelli sayısını net olarak ortaya koymak ve bunlarla ilgili sağlıklı verileri bir merkezde toplamaktır. 15 Nisan tarihi itibarıyla Samsun'da engelli veri tabanımıza kaydettiğimiz engelli sayısı 148 bin 750 kişidir. Bu kişilerle birlikte 174 bin 139 engelli sayımız var. Yani bir kişide birden çok engelli olabiliyor. Toplam engelli sayımız ise 175 bine yakın durumda. Samsun'un toplam nüfus içerisindeki oranı yüzde 13.80'dir. Engelli tanımlaması içerisinde sürüyen hastalıklarda yer alıyor. Bu anlamda engelli tanımlaması içerisinde Türkiye genelinde olduğu gibi Samsun'daki oranların büyük bir kısmı da sürüyen hastalıklar içerisinde yer alan kategorilerdedir. Bizim Samsun'daki tespitlerimize göre yüzde 9.63'ü sürüyen hastalık. Bunlar kanser, diyabet ve benzeri hastalıklardır. Yüzde 4.17'si de bildiğimiz ortopedik, görme, işitme gibi belirli engelli gruplarımızdır. Genel olarak baktığımızda yüzde 13.80'lik oran içerisinde 121 bin 551'i sürüyen hastalıklardan oluşan grubumuz içerisinde giriyor. Diğer engelli gruplarımıza baktığımızda en yüksek oran ortopedik grubumuzda. Bu da 13 bin 769 kişi, ikinci sırada zihinsel engelliler yer almakta. Bu da 12 bin 415 kişi, görmek engellilerde 8 bin 232 kişi, işitme engelliler 6 bin 736, ruhsal ve duygusal anlamda engelleri olan 8 bin 517 kişi, dil ve konuşma anlamında engeli olanlar ise 2 bin 342 kişidir. Otizmi ile ilgili de 421 kişi ve down sendromlu çocuğumuz ise 158 kişidir.

Toplam engelli oranının 0/0 13.8 olduğu ilimizde engelli bireylerin eğitimi daha da önem kazanmaktadır". Türkiye de ülkemiz nüfusunun % 14'nün engelli olduğu kayıtlarda geçmektedir.

Samsun ilindeki engelli oranı ile Türkiye ortalaması arasında bir yakınlık görülmektedir. Bu da bizim sorumluluğumuzu daha da arttırmaktadır.

Engelliler her birey gibi anayasadan kaynaklanan, eğitim hakkını kullanabilmelidirler. Eğitimli bireyler olarak, toplumda hak ettikleri saygın yerlerini almalıdırlar. Atıl durup, ekmek beklemek yerine, üreten bireyler olarak, özde aile ekonomisine, genelde ülke ekonomisine katkı yapmalıdırlar. Üreten insan olmak, mutlu insan olmanın da adıdır. Eğitimle ilgili, sıkıntılar hızla giderilmelidir.

Okuyamayan, kapasitesi sınırlı, imkanı kısıtlı olan engelliler için de, meslek edinme kursları açılmalıdır. Meslek edindirme kursları, bütün engelliler için yapılabilir. Meslek sahibi olarak sertifika alan engelliler, istihdam edilme imkanı bulmuş olacaklardır.

Toplumun eğitilerek önyargılarından kurtarılması, toplumda engelli bilincininin oluşturulması ve başarı için fırsat eşitliğinden oluşturulması gerekmektedir. Engellilik olgusunu bilmeyen, özür gruplarını tanımadığı için, engellilerin başarabileceği konusunda kuşku olan toplum, engelliye karşı ön yargı bulunmaktadır. Bu yüzden, toplumun engellilik kavramından başlayarak eğitilmesi gerekmektedir.

Orta öğretim, lise, üniversite, işadamları, ev kadınları, esnaf vs., toplumun tüm katmanlarında, engellilik bilinci oluşturmak için çalışmalar yapılmalıdır. Bu bilgilendirme de; televizyon, radyo, gazete, dergi, el ilanları, seminerler, konferanslar vb.yollar kullanılabilir.

Yapılacak bu çalışma, ön yargıları ortadan kaldıracığı gibi, engelliye kucaklama konusunda da büyük başarı sağlayacaktır.

Sonuç olarak kurum olarak yapacağımız iyileştirme çalışmaları ile engellilik durumunu bir özür değil bir şans haline getirebiliriz. Engelli öğrencilerimize ailelerini, anne ve babalarına el uzatmalıyız. Bunları hiçbir karşılık beklemeden gönüllülük esasına dayalı olarak yapmalıyız. İşte bu davranışlar onların engellerini ortadan kaldırabilir ve onları hayata bağlanan güçlü bireyler durumuna yükseltebilir.

Çalışan ve öğrenci ile muhatap olan personele hizmet içi eğitim kursları verilmeli. Hizmet içi kuşlarında engelliye nasıl davranılması gerektiği hususunda empati kurulmalı. Son derece içten ve gönülden davranılması gerekir. Bu güzel davranışlarla birlikte engellilerin güvenini kazanarak onlara iyi hizmet verilmiş olabilir. Bir an onların yerine kendimizi koyalım ve saatlerce gözlerimizin görmediğini, kulaklarımızın duymadığını hissedelim herhalde kolay bir şey olmasa gerek.

Şunu asla unutmamak gerekir ki herkesin başına her an herşey gelebilir. Bugün sağlıklı olan yarın engelli olabilir. Biz farklılığı olan insanlarla yaşamasını bilen bir toplum olmalıyız.

Hiçbir engelli öğrencimiz Üniversitemizi kazanmasına rağmen çeşitli bahaneler ile eğitim ve öğretim hakkından engellenmemeli. Benim üniversitem tüm engelli öğrencilerin / bireylerin hizmet alacağı bir örnek kurum olmalı.

Engelliler bizlerden birileri ancak biraz farklılar, onlarda hayatın sorumluluklarını taşıyorlar hem de daha çok. Eğer onlar için yapmamız gereken sorumlulukları yapmadığımız zaman durumları daha da kötü olabilir. Bir araç düşünün patinaj yapıyor onu oradan kurtarmazsanız orada kalacak. Ya dışarıdan onu çekeceksiniz ya da tekerinin altındaki taşı alacaksınız. İşte bizlerin temel görevi engelli öğrencilerimizin önündeki engelleri kaldırarak yollarına eşit şartlarda devam edebilme imkanı sağlanmış olunacaktır. Eğer engelleri kaldıran sizler olursanız yaşanabilir bir çevre oluşmasında göstermiş olduğunuz değerli katkılardan dolayı çok büyük iyilikler yapmış olacaksınız.

2013-2014 Eğitim Öğretim Yılı OMÜ Engelli Öğrenci Sayıları

Not, Her öğrenci kendi özgür beyanı ile kayıtlara alındığından sayı düşük görülmektedir. Oysa bu sayı çok daha fazla.

I. Öğretim			II. Öğretim			Uzaktan Eğitim			Genel Toplam		
K	E	Toplam	K	E	Toplam	K	E	Toplam	K	E	Toplam
5	11	16	4	7	11	-	-	-	9	18	27

2013- 2014 Eğitim Öğretim Yılı OMÜ de Engelli Bireyler için Sağlanan İmkanlar

Düzenlemenin Bulunduğu Yer Adı	Rampa Sayısı	Asansör Sayısı	Özel Tuvalet Sayısı	Uygun Kapı ve Giriş- leri	Uygun Klidirim ve Girişleri	Uygun Yükseklikler- de Kontrol Düğmeleri	Uygun Sınıflar	Merdivenlerde Rampa	Merdivenlerde Trabzan	Tekerlekli İskele	Kat ve Yön Gösteren	Engellilere Uygun Otopark
Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi							1					1
Diş Hekimliği Fakültesi		1					2					
Eğitim Fakültesi		3	1	2			2					
Fen Edebiyat Fakültesi		2					1					
Havacılık ve uzay Bilimleri Fakültesi					1							
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi		1	1				1					
Mühendislik Fakültesi		2	2									
Tıp Fakültesi					1							1
Ziraat Fakültesi							1					
İlahiyat Fakültesi				1								
Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi		1			1		1					
Samsun Sağlık Yüksekokulu		1	1				1					
Sivil Havacılık Yüksekokulu					1							
Güzel Sanatlar Fakültesi					1		3					
Alaçam Meslek Yüksekokulu					1							
Çarşamba Meslek Yüksekokulu					1		1					
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu		1	1				1					
Terme Meslek Yüksekokulu					1		1					
Vezirköprü Meslek Yüksekokulu					1							
Yeşilyurt Demir Çelik Meslek Yüksekokulu		1	2		1		2					
Adalet Meslek Yüksekokulu							1					
Sağlık Bilimleri Enstitüsü		1	1				1					

A- KAYIT SIRASINDA VE EĞİTİM SÜRECİNDE YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR

- 1- Kayıt masalarında birim, tanıtıcı broşür, CD ve afişler yolu ile tanıtılması
- 2- ☐ Birime engelli tüm öğrencilerin katılımının sağlanmasına teşvik edilmesi,
- 3- ☐Kayıtlar sırasında engellilik durumunun tespiti yapıldı. Engellilik durumunun tespiti-nde öğrencinin beyanı esas alınarak “Engelli Öğrenci Tespit Formu” doldurtuldu, engel türleri sınıflandırılması,
- 4- ☐Kariyer planlama ve staj olanakları konusunda engelli öğrencilere rehberlik yapılması ve yönlendirilmesi,
- 5- Kanun ve Yönetmeliklerden kaynaklanan hakları kendilerine düzenlenen seminerler ile anlatılması,
- 6- Engelli Birimimiz ile irtibat kurulması halinde kayıt öncesi ve sonrası her konuda kendilerine yardımcı olunması,
- 7- PDR Merkezi, Öğrenci Konseyi Başkanlığı ve Öğrenci İşleriyle koordineli çalışarak engelli öğrencilerin kayıt sırasında karşılaşılabilecekleri her türlü olası problem / problemler ile ilgilenilmesi hususunda gerekli çalışmaların yapılması,
- 8- Üniversitemiz bünyesinde engelli öğrencilere, eğitim hayatında kolaylıklar sağlaması açısından “Engelli Öğrenci Birimi Çalışma Usul ve Esasları Yönergesi” hazırlanması,

B- ALT YAPIDA YAPILMASI GEREKLİ ÇALIŞMALAR

- 1- Ondokuzmayıs Üniversitesi’ne kayıt olan engelli öğrencilerin öğrenimleri sırasındaki ihtiyaçlarını tespit edilmesi ve karşılaşılabilecekleri engelleri görerek fiziki alt yapılar (derslik, sınav salonu, laboratuvar, kütüphane, kafeterya, yemekhane, Üniversite Sosyal Tesisleri, tuvalet vs.) düzenlenerek engellilerin üniversite yaşamlarının kolaylaştırılması için erişilebilir ve ulaşılabilirliği gerçekleştirmek amacıyla teknik bir ekip oluşturulması. Bu teknik ekip ile üniversitenin tüm ilgili birimleri için gerekli “Engelli Erişebilirlik Raporu” hazırlanması.
- 2- Engellilere özel tuvaletlereler yapılması / eksik olanlar tamamlanması
- 3- Engelli öğrenci ve personellerin araçları için ayrı park yerlerinin tahsis edilmesi.
- 4- Bundan sonra yapılacak inşaat ve proje tadilatlarının 22.04.2006 tarih ve 26147 sayılı resmi gazeteğe uygun olarak yapılması hususunda Yapı İşleri Daire Başkanlığı ve ilgili birimlere gerekli bilgilerin iletilmesi.
- 5- Eğitim, Fen Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültelerine engelliler için asansörler acilen yapılması. Asansörlere görme engelliler için ses düzeneği yapılması. Süreç içerisinde tüm binalara asansör yapılması. / projelendirilmesi.
- 6- Üniversitenin acillik arz eden noktalarına standartlarına uygun engelli rampalarının yapılması.

C- AKADEMİK VE İDARİ PERSONELİN FARKINDALIKLARININ ARTTIRILMASI İÇİN ÇALIŞMALARIN / ETKİNLİKLERİN YAPILMASI

- 1- “Engellilere Karşı Tutumlarımız Nasıl Olmalı”, “Engelli Öğrencilerin Hakları”, “Engelli Öğrencilerin İhmal ve İstismarı” gibi konularda seminerler, konferanslar, etkinlikler, festival-

ler, Türkiye Üniversiteler arası ödüllü yarışmalar düzenlenmesi. Özel Eğitim Bölümü hocaları tarafından engelli bireylere nasıl davranılması gerektiği konusu seminerlerin düzenlenmesi.

2- Engelli öğrencilerin muhatap olabilecekleri birimler arasında gerekli koordineler sağlanması, Olası problemler engelli öğrencilerin katıldıkları toplantılarda gündeme getirilmesi,

3- Konu ile ilgili AB, OKA, Genç istihdam kapsamında projeler hazırlanması,

4- Engelli Öğrenci Birimi ile iletişim sağlanması, Fakültelerde Dekan Yardımcısı, Meslek Yüksek Okullarında Yüksek Okul Müdür Yardımcısı, Enstitülerde Müdür Yardımcısı düzeyinde Birim Temsilcileri tespit edilmesi, kesintisiz iletişim için gerekli çalışmalar yapılması.

5- Öğrenci Konseyi aracılığı ile Fakültelerde engelli öğrenciler ile daha hızlı iletişim kurulması için gönüllü öğrencilerin görevlendirilmesi.

6- Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığında görme engelli öğrencilere yardımcı olmak amacıyla Bleyir alfabesini bilen bir öğrencilerin kısmi zamanlı olarak çalıştırılması ve görme engelli öğrencilerimizin bilgisayar çıktılarının alımlarında yardımcı olunması,

7- Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığında engelli öğrenciler için müstakil çalışma ortamı hazırlanması. Sesli kitaplar konulması, dinleme ortamı sağlanması, bilgisayardan internet çıktısı alabilmeleri imkânı sağlanması, her konuda kolay ulaşılabilecekleri bir ortam kendilerine hazırlanması.

8- Üniversitemizin aynı ve nakdi olarak yapmış olduğu burs, beslenme hizmeti gibi yardımlarda engelli öğrencilere öncelik verilmesi,

9- Engelli öğrencilerin sosyal uyumlarının sağlanabilmeleri için çalışabilecekleri yerlerde kendi yapılarına uygun, kısmi zamanlı statüsünde değerlendirilmesi,

10- KYK öğrenci yurtlarında engelli öğrencilerimiz için, dersane, kantin, yemekhane, wc ve banyo gibi alanlarda engelli öğrencilerimize yönelik düzenlenmelerin yapılması için gerekli başvuruların yapılması./ takip edilmesi

11- Eğitim öğretim yılı içerisinde çalışma takvimi ve eylem planı hazırlanması etkinliklerin kamuoyu ile paylaşılması.

D- ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK YAPILACAK ETKİNLİKLER

1- Bölgemizdeki onbir üniversitelerinin katılacağı “Engelsiz Üniversiteye Doğru” çalıştayların düzenlenmesi

2- Samsun İlimiz de ilköğretim ve ortaöğretimde okuyan engelli öğrencilerimizin motivasyonlarının arttırması ve yüksek öğretime devam etmelerini teşvik edebilmesi amacıyla üniversitemiz engelli öğrencileri ile birlikte üniversitemiz bünyesinde etkinlikler düzenlenmesi.

3- Tüm personel ve öğrencilere yönelik il dışından farkındalığın arttırılması amacıyla seminerler / konferansçıların getirilmesi

4- Engelsiz bir üniversiteye dikkat çekmek için “7,8 Mayıs tarihlerinde tüm öğrencilerimizin katıldığı “Engelliler Festivali” düzenlenmesi.

5- Üniversiteler arası “Üniversitede Engelli Olmak” konulu ödüllü karikatür yarışması gibi etkinliklerin düzenlenmesi,

6- Eğitim öğretim süreci içerisinde engelli öğrencilerin muhatap olabilecekleri muhtemel problemlerin görüşülmesi için, tüm daire başkanları ve engelli öğrencilerimizin de katıldıkları kahvaltılı mutak toplantılar düzenlendi. Engelli öğrencilerimizin düşünceleri merkez alınarak düzenlenen toplantıların düzenlenmesi.

7- Web sitesinin ana sayfasında “Engelsiz Üniversite” linki konulması, birimi tanıtıcı ve birim ile ilgili yapılan çalışmaların bu siteden paylaşılması,

8- İnternette kolay erişim için web adres oluşturularak gelen e-postalar değerlendirilmesi,

9- Farklı üniversitelerin uygulamalarını yerinde görmek ve örnek iyi uygulama çalışmalarını değerlendirmek için çeşitli çalıştay ve etkinliklere katılması.

10- İlimizdeki Engelli konusun çalışmalarını sürdüren STK’lar ile iletişime geçilmesi..

E- ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK YAPILACAK YARDIMLAR

1- Eğitim öğretim süreci içerisinde talepte bulunan her engelli öğrencimizin talepleri değerlendirilmiş olup, görme engelli öğrencimize eğitim öğretim sürecinde kullanmak kaydıyla ses kayıt cihazı alımı şeklinde yardımcı olunması,

2- Sosyal uyumlarının geliştirilebilmesi amacıyla kendi konularına uygun kısmi zamanlı olarak çalışmak isteyen her engelli öğrencimiz olumlu olarak değerlendirilmesi,

3- Yemek bursu gibi Üniversitemizin yapmış olduğu yardımlara başvuran her engelli öğrencimizin talebinin karşılanması,

4- Birime başvuruda bulunmaları halinde engelli öğrencilerimizin, her türlü eğitim ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kabartma, sesli, elektronik kitap; alt yazılı film ve benzeri materyal temin edilmesi hususunda Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı ile iletişime geçildi. Gerekli koordinasyon sağlanması

F- ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK YAPILMASI GEREKLİ PROJELER

1- “İşaret Dili Tercümanlığı Konulu” Katılımcılara sertifika verilecek AB projesi sunulması,

2- Engellinin topluma kazandırılması bağlamında “Beni de Aranıza Alın” konulu OKA’ya proje sunulması,

3- Ben de varım projesi kapsamında “Engellilere Karşı Farkındalığın Arttırılması” konulu OKA’ya proje sunulması,

4- Samsun’daki Belediyeler, STK ların yapmış oldukları projere katılması, (SEYİR) Projesi gibi çalışmalara paydaş olarak katılması,

LİSE ÖĞRENCİLERİNDE OKULA BAĞLANMA VE ŞİDDET EĞİLİMİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN CİNSİYET VE SINIF DEĞİŞKENLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Nilgün BELLİCİ^{*}, Mehmet SARDOĞAN^{**}, Müge YILMAZ^{***}

Özet

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinde okula bağlanma ve şiddet eğilimi arasındaki ilişkiyi cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre incelemektir. Öğrencilerin okula bağlanma düzeylerini belirlemek için Savi (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Çocuk ve Ergenler İçin Okula Bağlanma Ölçeği" ve öğrencilerin şiddet eğilimlerini ölçmek amacıyla Haskan ve Yıldırım (2012) tarafından geliştirilen "Şiddet Eğilimi Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma lisede öğrenim gören 546 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin, 365 (%66,8)'i erkek ve 181 (%33,2)'si kızdır. Verilerin analizinde t- testi, Pearson korelasyonu ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Bulgular, öğrencilerin şiddet eğilimi orta düzeyde belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sınıflar büyüdükçe şiddet eğilimi düzeylerinin yükseldiği görülmüştür. Okula bağlanma ile şiddet eğilimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkek ve kız öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri artıkça şiddet eğilim düzeyleri düşmüştür.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, okulda şiddet, okula bağlanma, lise öğrencileri

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SCHOOL BELONGING AND VIOLENCE TENDENCY ACCORDING TO GENDER AND CLASS VARIABLES

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between school belonging and violence tendency according to gender and class variables. In order to determine the students' level of school belonging, "School Belonging Scale for Child and Adolescence" was adapted to Turkish by Savi (2011) and to determine the students' level of violence tendency, Violence Tendency Scale that was developed by Haskan and Yıldırım (2012) was utilized. The sample of the study is composed of 546 students attending high schools. 365 (%66.8) of the participants are boys and 181 (% 33.2) are girls. For data analysis t test and Pearson Correlation was used. According to the research results, violence tendency levels of male students higher than female students. It was determined that as class increased violence tendency level increased. There is a significant relationship between school belonging and violence tendency. It was observed that as school belonging level increased, level of violence tendency decrease.

Key Words: Violence, school violence, school attachment, high school students

* Uzm., Salıpazarı ÇPL.

** Yrd.Doç.Dr., Başarı Üniversitesi.

*** Doç.Dr., Başarı Üniversitesi.

GİRİŞ

Şiddet dar anlamıyla, kişilere ve nesnelere yönelik düşmanlık ve öfke duygusunun, yoğun ve sıkıcı bir şekilde ortaya çıkmasıdır (Budak, 2003). Kapsamlı şiddet tanımı ise Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “Kişinin kendisine, bir başkasına, bir gruba ya da topluma karşı fiziksel gücünü istemli olarak kullanması ya da tehdit etmesi ve bunun sonucunda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar görme, gelişiminin olumsuz etkilenmesi ya da tükenme durumunun ortaya çıkabilmesi” olarak tanımlamıştır (Krug&diğ., 2002).

Okulda şiddet, okulun eğitim motivasyonunu ihlal eden, güven ortamını tehdit eden, okuldaki kişilerin canlarını ve mallarını hedef alan her tür yıkıcı ve bozucu saldırganca eylemlerdir (Center for the Prevention of School Violence, 2000). Bu tür eylemler birini küçük düşürmek, lakap takmak veya alay etmek gibi sözel olabileceği gibi öğrenciler arasındaki kavgalı olaylarından ateşli silah kullanarak birini öldürmeye kadar uzanan geniş bir yelpazeyi içermektedir.

Ülkemizde yapılan araştırmalar okullarda şiddet olaylarının dikkat çekici oranda olduğunu ortaya koymaktadır (Öğülmüş, 1995; Pişkin, 2003; Karaman-Kepenekçi ve Çinkır, 2003; Durmuş ve Gürkan, 2005; Yavuzer, Gündoğdu ve Dikici, 2009). Özcebe vd. (2006) Ankara ilinde üç farklı lisede son üç ay içinde öğrencilerin %16.1’inin şiddete maruz kaldığını, %8.8’inin şiddet uyguladığını, %20.6’sının hem şiddete maruz kaldığını hem de şiddet uyguladığını ve herhangi bir nedenden dolayı öğrencilerin şiddet olayı ile karşılaşma oranının %45.5 olduğunu saptamışlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu Raporuna (2007) göre, 2006-2007 öğretim yılında son üç ay içinde ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin %22’sinin fiziksel, %53’ünün sözel, %26,3’ünün duygusal ve %15,6’sının cinsel şiddet ile karşılaştığı saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin %35,5’inin fiziksel, %48,7’sinin sözel, %27,6’sının duygusal ve %11,7’sinin cinsel şiddet uyguladığı saptanmıştır.

Okullardaki şiddet eylemleri, öğrencilerin fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlığı üzerinde bir tehdit oluşturmaktadır (Limbos&Casteel, 2008; Booth et al. 2011). Ayrıca okuldaki şiddet, sadece maruz kalan kurbanlarda değil, aynı zamanda şiddeti uygulayan zorbalarda da onarılamayacak duygusal, fiziksel ve ruhsal hasarlar oluşturmaktadır (Chisholm&Ward, 2004). Şiddet uygulayan çocuklar aslında saldırgan davranışlar göstererek, kendi travmatik deneyimlerinden kaynaklanan çaresizlik duygularını şiddete yönelerek kapatmaktadırlar. Şiddetin sürekli yenilendiği ortamlarda ise kurban zaman zaman zorba rolüne de bürünmektedir (Hoch-Espada, 1997). Aynı şekilde, okullarda şiddetin sıkça yaşanması en çok okul iklimini etkilemekte, öğrencilerin kendilerini güvende hissetme ihtiyaçlarının zarar görmesine neden olmaktadır. Cowie’ye (2006) göre bu durum, öğrencilerin en temel haklarından biri olan ‘güvenli ve huzurlu eğitim hakkı’ ve ‘eşit muamele ve saygı’ hakkının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir.

Öğrencilerin kimlik kazanma süreçleri dikkate alındığında, özellikle ergenlik döneminde birey, toplum tarafından kabul edilen alanlarda ve kabul edilen şekillerde bir sosyal grubun parçası olmazsa bu gereksinimi farklı grup ve ortamlarda doyurma ihtiyacında olabilir. Bu çerçeveden bakıldığında özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde bireylerin sosyal çevreleri ile oluşturacağı bağlar onların gerek kimliklerini yapılandırırken gerekse var oldukları toplum ve çevrenin anlamlı bir parçası olarak kendilerini algılama yaşantıları açısından önemli görünmektedir (Duru, 2007). Genel olarak bakıldığında, kendisini okulun anlamlı bir parçası

olarak algılayan birey, etkileşim süreçlerine daha yüksek oranda katılmakta, grup yaşantıları ve yüksek bağlılık duygusu bireye, psiko-sosyal gereksinimlerini daha yüksek oranda karşılayabilmesi için uygun ortam ve fırsatlar sunmaktadır (Osterman, 2000). Ayrıca Dünyada ve ülkemizde yapılan araştırmalar sonucu elde edilen veriler, şiddetle kuşatılmış olduğumuzu ve yaşadığımızı düşündürmektedir. Bu nedenle günümüzde özellikle 'gençlerde şiddet' ve 'okulda şiddet' konusuna dikkat çekmek ve önemi üzerine eğilmek gerekmektedir. Çünkü şiddet ve saldırganlığın önlenmesinde, okullar öncelik oluşturmaktadır (Polat, 2001).

Son yıllarda şiddeti ortaya çıkaran faktörlerin ortadan kaldırılabilmesi için artan bir çaba gösterilmektedir. Öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri ve şiddet davranış şekillerinin belirlenmesi okulda şiddeti önleme stratejileri geliştirilmesinde ve uygulanmasında faydalı olacaktır. Bu çalışmada, lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeylerinin belirlenmesi, cinsiyete ve sınıfa göre değişiklik gösterip göstermediği ve şiddet eğilim düzeyleri ile okula bağlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca hizmet etmesi için çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Lise öğrencilerinin şiddet eğilimleri ne düzeydedir?
2. Lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyi cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmakta mıdır?
3. Lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyi sınıf değişkeni açısından farklılaşmakta mıdır?
4. Lise öğrencilerinin okula bağlanma ile şiddet eğilim düzeyi arasındaki ilişki nasıldır?
5. Lise öğrencilerinin okula bağlanma ile şiddet eğilim düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmakta mıdır?
6. Lise öğrencilerinin okula bağlanma ile şiddet eğilim düzeyleri arasındaki ilişki sınıf değişkeni açısından farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmaya 181'ikiz, 365'ierkek olmak üzere toplam 546 öğrenci katılmıştır. Katılımcılar Samsun ilindeki, İlkadım ilçesindeki liseler arasından seçkisiz olarak belirlenen 9.,10.,11.,12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Okullarda her düzeyden (9 ila 12. sınıflar arasında) hangi şubelerin araştırmaya yer alacağı seçkisiz olarak belirlenmiş; belirlenen her şubeden hangi öğrencilere ölçek verileceğine ise "seçkisiz sayılar tablosu" kullanılarak karar verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin okula bağlanma düzeylerini belirlemek için Savi (2011) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Çocuk ve Ergenler İçin Okula Bağlanma Ölçeği" ve öğrencilerin şiddet eğilimlerini ölçmek amacıyla Haskan ve Yıldırım (2012) tarafından geliştirilen 'Şiddet Eğilimi Ölçeği' kullanılmıştır. Aynı zamanda araştırmaya katılan lise öğrencilerinin kişisel özellikleri belirlemek için "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmıştır.

Şiddet Eğilimi Ölçeği, Haskan ve Yıldırım (2012) tarafından ortaöğretim öğrencilerinin şiddet eğilimlerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte 20 madde bulunmaktadır. ŞEÖ, toplam varyansın % 55.45'ini açıklamaktadır. ŞEÖ'nün güvenilirlik çalışması ise iki yolla hesaplanmıştır. Birincisi, Cronbach Alfa katsayısı bulunmuştur (Alpha=. 87); ikincisi, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ($r_{xx}=.83$) hesaplanmıştır. Ölçek üçlü derecelendirmeli (3=her zaman,

2=bazen, 1=hiçbir zaman) olup öğrenciler maddelerin karşısındaki kendilerine uygun dereceyi seçerek o derecenin altındaki parantezin içine çarpı işareti koyarak tepkide bulunmaktadır. Düz maddeler, olduğu gibi; tersine çevrilmiş madde ise tersinden puanlanmaktadır. ŞEÖ'den alınabilecek puan 20 ile 60 arasında değişmektedir. Yüksek puan, bireyin şiddet eğiliminin yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Çocuk ve Ergenler İçin Okula Bağlanma Ölçeği (OBÖ-ÇE), Hill (2006) tarafından çocuk ve ergenlerin okula bağlanma düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş; özgün adı "School Attachment Scale" (SAS)'dır. Ölçek Türkçe'ye Savi (2011) tarafından uyarlanmıştır. Ölçeğin son hali 13 maddeden oluşmaktadır. Test- tekrar test güvenilirlik katsayısı tüm ölçek için 0.85 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin iki-yarım güvenilirliği 0.78 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin her bir maddesinin toplam puanla korelasyonunu hesaplamak amacıyla yapılan madde-test korelasyonu sonucunda, maddelerin toplam puanla ilişkisinin 0.66 ile 0.85 arasında değiştiği saptanmıştır. Ölçeğin maddelerinin, toplam varyansın, %58.690'ını açıklayan üç faktör altında toplandığı görülmüştür. Ölçek 5'li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puan okula bağlanmanın yüksek olduğunu göstermektedir. Birey okuduğu ifadenin ne derece uygun olduğunu belirtmek için ; (1) Kesinlikle Evet (2) Evet (3) Olabilir (4) Hayır (5) Kesinlikle Hayır şeklindeki seçeneklerden birini işaretlemektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 13 ile 65 puan arasında değişmektedir.

Bilgilerin Toplanması ve Analizi

Ölçme araçları araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencilere uygulanmış ve toplanan verilerin analizi SPSS kullanılarak yapılmıştır. İstatiksel analiz tekniği olarak t- testi, korelasyontesti ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerin tümünde .01 ve .05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin şiddet eğilim düzeyleri Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Düzeyleri

	n	En Düşük	En Yüksek	$\bar{X}$	ss
Şiddet Eğilimi Ölçeği	546	20,00	58,00	35,83	3,53

Tablo 1'de görüldüğü gibi, öğrencilerin ortalama puanı $35,83 \pm 3,53$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer öğrencilerin şiddet eğilimi puanlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Kız ve erkeklerin Şiddet Eğilim Ölçeği puan ortalamalarının cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Cinsiyete Göre Öğrencilerde Şiddet Eğilimine İlişkin t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Erkek	365	39.27	4.23	7.93	544	0.000**
Kız	181	34.13	4.19			

**p<.01

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [t₍₅₄₄₎=7,93 ve p<.01]. Erkek öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinin (39.27), kız öğrencilerden (34.13) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Şiddet Eğilimi Ölçeği (OBÖ-ÇE) puan ortalamalarının öğrenim gördüğü sınıf açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla uygulanan ANOVA sonuçları Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo3. Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ) Ortalama Puanlarının Sınıf Yönünden Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Gruplar				ANOVA		Scheffe Fark Testi
	Sınıf	n	$\bar{X}$	ss	F	p	
Şiddet Eğilimi	9. Sınıf	254	34.50	7.63	4.04	0.007*	9 ile 10
	10. Sınıf	122	35.73	6.98			
	11. Sınıf	126	36.24	6.73			
	12. Sınıf	44	38.98	5.52			

*p<.05

Tablo 3’te görüldüğü gibi, öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıfa göre şiddet eğilim puanları ortalamalarının 9. sınıftaki öğrencilerin (34.50), 10. sınıftaki öğrencilerin (35.73), 11. sınıftaki öğrencilerin (36.24), 12. sınıftaki öğrencilerin (38.98) olarak bulunmuştur. Öğrenim gördüğü sınıfa göre öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur (F=4.04 ve p<.05). Hangi sınıflardaki öğrenciler arasında şiddet eğilimi düzeylerinde anlamlı fark olduğunu araştırmaya yönelik yapılan LSD testine göre 9. sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimi düzeyleri (34,50) ile 12. sınıf öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri (38,98) arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve 12. sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimi düzeylerinin 9. sınıflardaki öğrencilerin şiddet eğilimi düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Sınıflara ilişkin şiddet eğilimi ortalama puanlarına genel olarak bakıldığında da sınıflar büyüdükçe şiddet eğilimi düzeylerinde bir yükselme olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin Çocuk ve Ergenler İçin Okula Bağlanma Ölçeği puanı ile Şiddet Eğilimi Ölçeği puanı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla uygulanan Pearson Çarpım Moment Korelasyon testi sonuçları Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Okula Bağlanma Düzeyleri ile Şiddet Eğilimi Düzeyleri Arasındaki İlişki

Ölçek	Okula bağlanma	Şiddet eğilimi
Okula bağlanma	<i>r</i> 1	-,619**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	546
Şiddet eğilimi	<i>r</i> -,619**	1
	<i>p</i> 0,000	
	<i>n</i> 546	

**p<.01

Tablo 4'de görüldüğü gibi, öğrencilerin Çocuk ve Ergenler İçin Okula Bağlanma Ölçeği puanı ile Şiddet Eğilimi Ölçeği puanı arasında negatif yönde, anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (*r*= -.619 ve *p*<.01). Buna göre, okula bağlanma düzeyi yüksek olan öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri düşüktür veya okula bağlanma düzeyi düşük öğrencilerin şiddet eğilimi gösterme düzeyleri daha yüksektir.

Çocuk ve Ergenler İçin Okula Bağlanma Ölçeği ile Şiddet Eğilimi Ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişkinin cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan korelasyon testi sonuçları Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Okula Bağlanma Düzeyleri ile Şiddet Eğilimi Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Korelasyon Sonuçları (N=546)

Cinsiyet	Okula bağlanma	Korelasyon Şiddet eğilimi
Erkek (n=365)	<i>r</i> -,809**	
	<i>p</i> 0,000	
Kız (n=181)	<i>r</i> -0,526**	
	<i>p</i> 0,000	

**p<.01

Tablo 5'te görüldüğü gibi, erkek (*r* =-.809 ve *p*<.01 ve kız (*r* =-.526 ve *p*<.01) öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Erkek ve kız öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri arttıkça şiddet eğilimi düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Ancak erkek öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasındaki ilişki 'yüksek' derecede güçlüyken, kız öğrenciler için bu ilişki 'orta' derecede güçlü bulunmuştur.

Çocuk ve Ergenler İçin Okula Bağlanma Ölçeği ile Şiddet Eğilimi Ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişkinin sınıf açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan korelasyon testi sonuçları Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6. Öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasındaki ilişkinin sınıf değişkenine göre incelenmesi (N=546)

Değişken		Korelasyon	
Sınıf	Ölçek		Şiddet eğilimi
9. Sınıf	Okula bağlanma	<i>r</i>	-,188*
		<i>p</i>	0,035
10. Sınıf		<i>r</i>	-,123
		<i>p</i>	0,177
11. Sınıf		<i>r</i>	-,068
		<i>p</i>	0,318
12. Sınıf		<i>r</i>	-,734**
		<i>p</i>	0,000

* $p < 0.05$ ve ** $p < .01$

Tablo 6'da görüldüğü gibi, 9. ($r = -188$ ve $p < .05$), 12. sınıf ($r = -734$ ve $p < .01$) öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri arttıkça şiddet eğilimi düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Ancak 9. sınıf öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasındaki ilişki 'çok zayıf' derecede güçlüyken, 12. sınıf öğrencileri için bu ilişki 'yüksek' derecede güçlü bulunmuştur. 10 ve 11. sınıf öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Öğrencilerin 3,53'lük ortalamayla orta düzeyin biraz üstünde şiddet eğilimli oldukları görülmüştür. Bu sonuç, öğrencilerin şiddet konusunda risk grubu oluşturduğunu göstermektedir. Araştırmanın bulguları, Uysal (2001); Özgür, Yörükoğlu, Arabacı (2011) tarafından yapılan araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin sınıfları yükseldikçe, şiddet eğilimlerinin de arttığı görülmektedir. Özgür, Yörükoğlu ve Arabacı'nın (2011) yaptıkları çalışmanın bulguları çalışmayı destekler niteliktedir. Ayrıca bu bulgu yaşla birlikte şiddet eğiliminin azalacağı görüşüyle ters düşmektedir (Çelenk, 2011; Salmon, James, Smith, 1998).

Erkek öğrencilerin şiddet eğilim düzeylerinin, kız öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu yapılan diğer araştırmaların bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Özgür ve diğ. (2011); Pişkin (2006); Özcebe ve diğ. (2005) Balkıs, Duru, Buluş (2005). Şiddet eğiliminin erkek ergenlerde daha sık görüldüğünü gösteren araştırmalar şiddet eğiliminin erkek ergenlerde daha sık görüldüğünü gösteren araştırmalar da bulunmaktadır (Duncan, 1999; Giles&Heyman, 2005; Gullone&Moore, 2000; Scharf, 2000). Ülkemizde liseler üzerinde gerçekleştirilen farklı araştırmalarda, erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin kız öğrenci-

lere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Durmuş ve Gürkan, 2003; Karakaya, 2008; Tuzgöl, 2000). Bu bulgu, toplumda erkek çocuğa verilen önemin ve gösterilen hoşgörünün, ergenlik döneminde çocuğun başkaldırı davranışları nedeniyle daha fazla şiddet yaşamasına ve sorunlar karşısında şiddet kullanmasını daha fazla olması ile açıklanabilir.

Okula bağlanma düzeyi yüksek olan öğrencilerin şiddet eğilimi düzeyleri düşüktür veya okula bağlanma düzeyi düşük öğrencilerin şiddet eğilimi gösterme düzeyleri daha yüksektir. Okula aidiyeti yüksek olan, kendisini okulun bir parçası olarak hisseden öğrencilerin okulu terk etme, şiddet içerikli davranışlar sergileme, okul eşyasına, arkadaşlarına ve öğretmenlerine zarar verici davranışlarda bulunma olasılıkları azalmaktadır (Booker, 2004; Johnson, 2009; Pittman & Richmand, 2007). Berber & Schlutman'a göre (2008) düşük düzeyde aidiyet, yabancılaşma, yalnızlaşma, şiddet, kin, düşük akademik başarı, olumsuz okul davranışları, davranış sorunları, düşük okul katılımı, okul terki ve suç işlemeye neden olmaktadır.

Erkek ve kız öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri artıkça şiddet eğilimi düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Ancak erkek öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasındaki ilişki 'yüksek' derecede güçlüyken, kız öğrenciler için bu ilişki 'orta' derecede güçlü bulunmuştur. Okulda şiddeti etkileyen faktörlerden okulla ilgili olanının anti sosyal arkadaş topluluğu, düşük okul bağlılığı, akademik başarısızlık, akran reddi (Verlinden, Hersen & Thomas, 2000).

Öğrencilerinin okula bağlanma ile şiddet eğilim düzeyleri arasındaki ilişki öğrenim gördüğü sınıfa göre farklılaşmaktadır. 9.sınıf ile 12. Sınıf öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu öğrencilerin okula bağlanma düzeyleri artıkça şiddet eğilimi düzeylerinin düştüğü görülmektedir. Ancak 9.sınıf öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasındaki ilişki 'çok zayıf' derecede güçlüyken, 12. Sınıf öğrencileri için bu ilişki 'yüksek' derecede güçlü bulunmuştur. 10 ve 11.sınıf öğrencilerinin okula bağlanma düzeyleri ile şiddet eğilimi düzeyleri arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Maguin & diğ. (1995), 10 yaş grubunda gözlenen düşük düzeyde kendini okula ait hissetme ve eğitim yaşantısına ilişkin beklentilerin az olmasının ileri yaşlardaki şiddet davranışını yordamadığını ancak, 14 ve 16 yaşlarında tespit edilen aynı değişkenlerin ileri yaşlarda şiddet davranışı gösterme riskini arttırdığını bulmuşlardır.

Araştırma bulgularına göre, şiddet eğilimi gösteren öğrenciler belirlendikten sonra bu öğrencilere gerekli yardım yapılması, öğrencilerin, oluşturulacak şiddet önleme programlarına katılımının sağlanması, okul ortamında şiddete zemin hazırlayan koşulların ortadan kaldırılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Bandura Albert (1997). Social Learning Theory. Practice Hall- New Jersey.
- Booth Brandt, Hasselt Van Vincent, Vecchi Greogary (2011). *Addressing School Violence*. FBI.
- Budak Selçuk (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Center For The Prevention Of School Violence (2000). Testimony Of The Center For The Prevention of School Violence on A Vision for Safer Schools.
- Chisholm June& WARD Alfred (2004). *Violence In The USA*. In. L. Adler (Ed), *Violence Around The World: International Perspective*, New York: Praeger Pres.
- Cowie H. (2006). "Avrupa Okullarında Şiddet Eğitim Girişimi". 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Önlemler Tedbirler Sempozyumu. İstanbul:28-31 Mart 2006. MEB& UNİCEF.
- Çelenk Süleyman. "İlköğretim ve Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Akran Zorbalığına ve Akran Zorbalığına Maruz Kalma". <http://www.tavsiyedyorum.com/makale-5744.htm>. (Erişim tarihi:04.12.2011).
- Durmuş Emine ve Gürkan Uğur (2005). "Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 3, 253-269.
- Duru Erdiç (2007). Sosyal Bağlılık Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlanması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 26, 85-94.
- Hoch-Espada Amy Lousie (1997). *Posttraumatic Stres, Disassociation, and Antisocial Behavior in Iner-city Adolescents*. Unpublished Doctoral Dissertation, Pace University.
- Karaman-Kepenekçi Yasemin ve Çinkır Şakir (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 9, (34), 236-253.
- Kızmaz Zahir (2006). "Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım". C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2006; 30:47-70.
- Krugg. Etienne, Mercya James, Dahlbergl. Linda& Zwi B. Anthony (2002). The World Report on Violence and Health. *The Lancet*, 360, 1083-1088.
- Limbos Marry Ann and Casteel, Carri (2008). Schools and Neighborhoods: Organizational and Environmental Factors Associated With Crime in Secondary Schools. *Journal of School Health*. 78, (10),539-544.
- Maguin Eugene, Hawkins Jenny David, Catalano Richard F, HILL Karl, ABBOTT Robert & HERRENKOHL Todd (1995). Risk factors measured at three ages for violence at age 17-18. Paper presented at the American Society of Criminology, November 1995, Boston, MA.
- Ostermanf. Karen (2000). Students' Need for Belonging in the School Community *Research of Educational Research*. 70, 3, 323-367.
- Ögel Kültegin, Tarı İtir, Yılmazçetin-Eke Ceyda (2006). *Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Öğülmüş Selahiddin (1995). Okullarda (liselerde) Şiddet ve Vandalizm. Yayınlanmamış Araştırma Raporu, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Özcebe Halil, Üner Sarp ve Çetik Hacer (2006). "Adolesanlarda Şiddet Davranışları, Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler", Uluslar Arası Katılımlı Sempozyum İstanbul <http://iogm.meb.gov.tr/şiddetveokul/index.htm>..

- Özdemir Sabancı. Ne oldu liselerde şiddet konusu. [http:// www.sabah.com.tr](http://www.sabah.com.tr). (Erişim tarihi: 15.09.2007)
- Özgür Gönül, Yörükoğlu Gülden ve Arabacı L. Baysan (2011). "Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler". *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2, 2, 53-60.
- Pişkin Metin (2003). *Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı. Yedinci Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. İnönü Üniversitesi. Malatya: 11-13 Haziran 2003.
- Polat Oğuz (2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Salmon G, James A, Smith D M. *Bullying in schools: self reported anxiety, depression, and self esteem in secondary school children*. *BMJ* 1998;317:924-5.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu Raporu (2007). *Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu*.
- Uysal Aynur (2001). *Şiddet Karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümleri, Şiddet Eğilimleri ve Davranışları Yansımaları*. Doktora tezi, İzmir: E. U. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Who. World report on violence and health. Geneva: 2002.p. 1-46.
- Yavuzer Yasemin, Gündoğdu Rezzan ve Dikici Ayhan (2009). Teachers' Perceptions About School Violence in One Turkish City. *Journal of School Violence*, 8, 1, 29-41.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÖZEL EĞİTİM DERSLERİNE VE ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARI

Murat GÖKALP^{*}, Yaşar BARUT^{**}, Ayfer İLHAN^{***}

ÖZET

Türkiye’de 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre 8,5 milyon engelli birey bulunmaktadır. Engelli bireyler genellikle olumsuz tutumlarla karşılaşır. Eğitim verecek olan öğretmen adayları olumsuz tutumları nedeniyle engelli bireylere sınırlı hizmet sunabilirler ya da hizmetlerin kalitesi yeterli olmaya-bilir. Bu araştırma özel eğitim öğrencilerinin aldıkları derslere olan tutumlarını ve bu dersler sonucunda engellilere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla planlanmıştır. Toplumun geneline bakıldığında engellilere karşı oluşmuş tutumlarda bir olumsuzluk söz konusudur. Özellikle bu durumda özel eğitim öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının engellilere bakış açıları önem kazanmaktadır. Araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nde Eğitim Fakültesinde özel eğitim bölümünde 1.ve 4. sınıfta öğrenim gören 316 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmada Tutum Ölçeği ve Sosyo demografik Soru Formu kullanılmıştır. Araştırmada frekans, Yüzde, t-Testi, Varyans analizi, ve Ki kare testleri uygulanmıştır. Özel Eğitim Bölümünde Okuyan 1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Özel Eğitim Derslerine ve Engellilere Yönelik Tutumları, cinsiyete göre bayanların algıları erkeklere göre daha olumlu görülmüş, yaşı büyük olanların tutumları daha olumlu görülmüş, 4. Sınıfların 1. Sınıflara göre tutumları daha olumlu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Engelli, özel eğitim, engellilere yönelik tutumlar, özel eğitim öğrencilerinin tutumları

ABSTRACT

UNIVERSITY STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS DISABILITY AND SPECIAL EDUCATION COURSES

In Turkey, according to a survey conducted in 2002, there are 8.5 million people with disabilities.

Disabled individuals are often faced with negative attitudes. Education, which will give people with disabilities due to the negative attitude of teachers may provide limited services or the quality of services may not be enough. This study was designed to determine attitudes towards disability of special education students and their attitudes to their courses as a result of this course. Considering the general population have occurred in attitudes towards people with disabilities, there is a drawback. Especially in this case, special education teachers and teacher candidates with disabilities is important perspectives. Research was conducted with 316 students studying in the classroom.in the Faculty of Education at the University of Nineteen May 1st and 4th in the special education department. In this

* Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

** Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

*** Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

study, the Attitudes and sociodemographic questionnaire was used. In this study, frequency, percentage, t-test, analysis of variance and chi-square tests were applied. Department of Special Education Studying in Class 1 and Class 4 and Disabled Students' Attitudes to Special. Education Course, by gender perceptions of women than men is seen that positive the older ones have seen more positive attitudes. 4th Grade Class 1 showed more positive attitudes than.

Key Words: Disabilities, special education, attitudes towards disability, special education students' attitudes

GİRİŞ

Eğitim kurumları, toplumsal değeri yakalayabilmek adına programlarını değişen ihtiyaç ve beklentilere uygun ve daha işlevsel hale getirmek için eğitim sistemini yeniden yapılandırmanın içerisine girmektedirler. Bu kapsamda odaklanılan konunun kalite olduğu ve eğitimde kalite artırma çalışmalarının ülkelerin gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın tüm devletlerin gündeminde olan önemli bir konu olduğu görülmektedir (Özden, 1999, Karanlı ve diğerleri, 2001). Bu yüzden eğitim kurumları ve eğitimin kalitesine dönük çalışmalarda öğretmen kalitesi-öğretmen yetiştirme programları öncelikli konular arasında yer almakta ve yaşanan değişim ve gelişim sürecinin eğitim sisteminin en önemli unsuru olan öğretmene yüklediği yeni görev ve sorumluluklar üzerinde durulmaktadır (Sezal ve Erkan, 1997, Sözer, 1991, Güven, 2001).

Bir sınıf ortamındaki öğretmenlik mesleğine yönelik tutum ölçeği öğretmenin davranışlarını belirleyen değişkenler örgütsel davranış kapsamında ele alınıp analiz edildiğinde, öğretmen davranışlarını belirleyen temel etkenlerden birinin, öğretmenlik mesleğini yapan bir kişinin bu mesleğe karşı tutumunun niteliğinin olduğu görülmektedir. Bireylerin davranışlarının incelenmesinde davranışın belirleyicilerinden birisi olarak tutumlar araştırmaya ve incelenmeye değer görülmektedir. Tutumlar hem sosyal algımızı hem de davranışlarımızı etkilemektedir. Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli biçimde oluşturan bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 1999).

Tutumlar nesnelere, insanlar ya da olaylar hakkında olumlu ya da olumsuz değerlendirilirdir. Tutumlar, insanın bir şey hakkında ne hissettiğini ifade eder (Robbins, 1994). Tutumlar, görüşlerden, değerlerden ve inançlardan farklıdır. Tutumlarla görüşler birbirine benzemekle birlikte; görüşler, genellenebilirlik derecesi ve ölçme tekniği bakımından tutumlardan farklıdır. Görüşler, belirli oluşumlara veya durumlara gösterilen kişisel tepkilerdir. Tutumlar ise daha geniş çapta olaylar grubuna veya insan topluluklarına karşı bireyin tepkilerindeki etkileri bakımından daha geneldir. İnsanlar görüşlerinin farkındadır ama tutumlarının tam olarak farkında olmayabilirler (Tezbaşaran, 1997).

Tutumlar kişilere, kümelere, nesnelere ya da düşüncelere yönelik süreklilik gösteren, önceden biçimlenmiş duygu, düşünce ve inançlar bütünüdür. Sosyal öğrenme kuramına göre tutumlar davranışları, davranışlar da tutumları etkiler. Tutumlar yaşantılar sonucu öğrenilirler ve çocukluk döneminde anne-babanın değer yargılarından etkilenecek şekilde oluşurlar (Özyürek,2006). Olumsuz tutumlar ve onlara eşlik eden davranışlar hem insani hizmetlerde hem de toplumsal hizmetlerde kişilerin seçimlerini büyük ölçüde sınırlayabilir (Horner-Johnson,2002).

Yukarıdaki tutum tanımları ve karşılaştırmalar doğrultusunda tutumların şu özellikleri taşıdığı vurgulanmaktadır:

- (a) Tutum psikolojik bir objeye ilişkindir,
- (b) Tutumlar tepki vermeye hazır olmayı içermektedir,
- c) Tutumlar güdüleme gücüne sahiptir,
- (d) Tutumlar durağan olabilir,
- (e) Tutumlar değerlendirme içermektedir,

(f) Tutumlar doğrudan gözlenebilen bir özellik değil, bireyin gözlenebilen davranışlarından çıkarsama yapılarak ve o bireye atfedilen bir eğilimdir (Sakallı, 2001).

Davranışlarımızın çoğu gibi tutumlarımızın da çoğu öğrenilerek kazanılmıştır. Tutumun üç bileşeni vardır. Bunlar duygu, düşünce ve davranıştır. Bu bileşenler tutumların olumlu ve olumsuz olmasını, dolayısıyla düşünceleri, hisleri ve davranışları etkiler (Morgan, 1991,363).

Tutumlar öğrenme yoluyla kazanılmakta, tutumların oluşmasında etkili olan en temel faktörler ana-babaların, akranların, kitle iletişim araçlarının etkisi ve tutum objesiyle olan kişisel yaşantılar olarak sıralanmaktadır (Selçuk, 1997). Bu faktörlerden en önemlisi kişisel yaşantılar olarak görülmekte; engelli bireylerle kişisel yaşantılar geçiren diğer bireyler, engelli bireylere karşı farklı tutumlar gösterebilmektedirler.

Görme yetersizliği, işitme yetersizliği ya da bacakların ve kolların tutmaması gibi diğer bedensel yetersizliklerin kişilerde kendilerine özgü ruh hali ve uyumsal davranışlara neden olacağına yaygın olarak inanılmaktadır. Ancak uyumsal davranışları ve diğer davranışları sınıldığı gibi sadece kişinin körlüğünün ya da sağırlığının ya da bedensel yapısının özelliklerine bakarak açıklamanın yeterli olmadığı anlaşılmıştır. (Meyerson,1971.Wright 1983). Davranışların daha çok belli beden yapısına sahip olan kişinin içinde yaşamış olduğu çevreyle etkileşiminin bir sonucu olarak görülmektedir (Lewin, 1948).

Literatüre bakıldığında kaynaştırma programlarının başarısını etkileyen en önemli etmenlerden birinin de tutumlar olduğu görülmektedir. Engelli olmayan öğrencilerin, engelli ve engelli olmayan öğrenci ebeveynlerinin ve okul personelinin kaynaştırmaya karşı tutumlarının kaynaştırma programının başarısını etkilediği kabul edilmektedir. (Diken,1998, Sucuoğlu,1996) ayrıca kaynaştırma sürecinde insanların gönüllü olmasının bu insanları karşılaşılan sorunlar için çözüm aramaya ittiği anlaşılmıştır (Kayaoğlu,1999).

Kaynaştırmanın başarısı ve yaygınlaşmasında bu denli önem taşıyan öğretmenlerin olumsuz tutumlarının değiştirilmesi iki yolla mümkün olmaktadır:

- 1- Hizmet içi eğitim programları
- 2-Hizmet öncesi eğitim

Programları Hizmet içi eğitim, kaynaştırma becerilerinin kazanılmasına karşı olumlu tutumun artırılmasında etkilidir. Öğretmenlere, özel gereksinimli çocuklarla çalışırken gereksinim duydukları alanlarda bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlayan hizmet içi eğitim programlarının içeriklerinin iyi düzenlenmiş olması bu programların etkililiğini arttırmaktadır. Bu programlar aracılığıyla öğretmenler özel gereksinimli çocuklar hakkında bilgilenme, bakış açısı geliştirme, daha gerçekçi beklentiler oluşturma olanağı elde edebileceklerdir (Kayaoğlu, 1999, Şahbaz, 1997).

Mc Keachie (1997) bilmek ve yapmanın aynı şey olmadığını belirtmektedir. Diğer taraftan, öğretmenlik mesleğinde başarı gösterebilmek için yalnızca bilişsel alanda gelişim yeterli olmamakta, bu mesleği sevgi ve istekle yapmak da büyük önem taşımaktadır. Çeliköz ve Çetin (2004) öğretmen adaylarının mesleklerine yönelik olumlu tutum geliştirdikleri takdirde, öğretmen olduklarında görevlerini eksiksiz yerine getireceklerini, araştırmacı ve yaratıcı düşünceleri geliştireceklerini, öğrencileri daha kolay motive edecekleri ve sözel ve sözel olmayan mesajlarını uyum içinde öğrencilere aktaracaklarını, zamanı etkili kullanacaklarını ve yeniliklere açık olacaklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra ülkemizde Eğitim Fakültelerinde yetiştirilen öğretmen adaylarının kalitesini artırmak için yapılan bilimsel çalışmaların da arttığı görülmektedir.

Tanrıoğen (1997) mesleki tutum ile cinsiyet ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı'ndaki (ÖSYS) tercih sırası arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Çapa ve Çil (2000) tutum ile sınıf düzeyi ve tutumun sevmeye, saygı ve kendine güven alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı fark olduğunu bulmuşlardır. Çeliköz ve Çetin (2004) de tutum ile cinsiyet, öğretmenlik programı, ÖSYS'deki tercih sırası, annenin eğitimi, yatılı kalma durumu ve aylık gelir değişkenleri arasında negatif; sınıf, babanın eğitimi, başarı, ailede öğretmen bulunma durumu, kardeş sayısı ve öğretmenlik meslek bilgisi derslerine verilen önem değişkenleri arasında pozitif yönde ilişki saptamışlardır. Bu konudaki bir diğer çalışmada, Bedel (2008) tutumlar ile babanın eğitimi ve okunan bölümü seçmeye karar verme zamanı arasında pozitif, dışsal kontrol odağı arasında ise negatif ilişki olduğunu bulmuştur. Yapılan bu çalışmalar öğretmenlik mesleğine kaliteli ve nitelikli öğretmenler yetiştirmek için önemli veriler sağlamaktadır.

Safilios-Rothschild (1970) yetersizliği olan kişinin kendini yetersiz değerlendirmesinin üstesinden gelme sürecinin diğer kişilerin onaylama ve kabul etmelerini sürekli gözden geçirmesiyle gerçekleştiğini ifade etmiştir. Kutner (1971) bedensel yetersizliği olan kişilerin uyumları kadar toplumda üstlenecekleri roller bakımından da diğer kişilerin bedensel yetersizliğe yönelik tutumlarının belirleyici olduğunu ifade etmiştir.

Yapılan bazı araştırmalarda özürlü çocukların, normal gelişim gösteren akranları, normal sınıf öğretmenleri, kardeşleri ve işverenler tarafından gereken kabulü görmedikleri bulunmuştur. Ülkemizde de farklı bir tutumun söz konusu olmadığı düşünülmektedir (Bıyıklı, 1997).

Bedensel yetersizliği olanlara yönelik olumsuz tutumlar ve onların gerçekçi bir şekilde kabul edilmemelerine lise ve yükseköğretim öğrencileri arasında (Jones, Gotfried ve Owens, 1966; Lecompte W. ve Lecompte G., 1966), öğretmenler arasında (Panda ve Bartel, 1972), tıp ve rehabilitasyon hizmetlerinde çalışanlar arasında (Margolin, Goldin ve Statsky, 1969), işverenler arasında (Wright ve Torotter 1968, Ulan 1969) ve genel olarak kamu oyununda rastlanılmaktadır.

Engelli bireylerin, engellerinden önce insan oldukları düşünülürse, onlara karşı tutumların olumlu olduğu düşünülür. Aksi durumlarda, yani bireyin engeli, insan olmasından daha önce görülürse tutumların olumsuz olduğu düşünülür. Engelli bireylerin önce insan oldukları göz ardı edilirse toplumda bağımsız yaşamaları için gereken düzenlemelerin yapılması ihmal edilebilir. "Sağlamlara hizmetler sağlandı, sakatlar mı kaldı" deyişi bu düşünce biçiminin bir ürünüdür (Özyürek, 2006).

Engelli bireyler genellikle toplumla bütünleşmelerini engelleyen olumsuz tutumlarla mücadele ederler. Engellilere yönelik genel toplumsal tutum, sözel ifadelerde çok uygun, olumlu

olmaktadır ancak; gerçekte, sözel olmayan duygularda sıklıkla engelliler reddedilmektedir (Daruvalla-Darcy,2005).

Engelli bireylere yönelik olumlu tutumların gelişmesini sağlayan en önemli faktör engelli bireylerle, engelli olmayan bireylerin sosyal etkileşimlerinin artmasıdır (Wong,2008). Ancak engelli bireylerin ve ailelerinin sosyal etkileşimlerinin sınırlı olduğu belirtilmektedir (Sarı-Başer, 2006). Engelli bireylere yönelik toplumsal tutumlar onları yeterince anlamama, bilmeyen korkusu veya sosyal öğrenme yoluyla diğer insanlardan kalıp düşüncelerin öğrenilmesi gibi nedenlerle farklılık gösterebilir (Thompson, 2003). Eğitim seviyesinin artması, engellilere yönelik eğitim alınması ve engelli bireylerle önceden olumlu ilişkilerin yaşanması engelli bireylere yönelik olumlu tutumlarını geliştirmektedir. Araştırmalarda engelin tipi, yaş, ırk ve cinsiyetin engelli bireylere yönelik tutumları etkilemediği saptanmıştır (Tervo,2004).

Horner-Johnson ve arkadaşları, akrabaları ya da arkadaşları arasında engelli bireyler bulunan öğrencilerin zihinsel engelli bireylerin haklarına uygun yaklaşıtlarını saptamıştır. Buna karşın engelli kardeşi olanlar ile engelli kardeşi olmayanların tutumlarını karşılaştıran bir araştırmada iki grup arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır (Şenel,1995).

Engelli bireylere yönelik tutumları inceleyen araştırmalar çoğunlukla batı toplumlarında yapılmıştır. Kültürel değerlerin engelli bireylere yönelik olumlu ve olumsuz tutumları belirleyen en önemli unsur olduğu belirtilmiştir (Florian,1982).Bu bağlamda batı toplumlarında tutumu yansıtan sonuçların Türk toplumunda farklılık göstermesi beklenmektedir. Türkiye’de engelli bireylere yönelik tutumları değerlendiren araştırmalar sınırlıdır (Kargın,2001). Akbuğa ve Gürsel beden eğitimi-spor yüksekokulu öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarına eğitimin etkisini incelemişlerdir. Kargın ise öğretmenlerin işitme engelli çocuklara yönelik tutumlarını değerlendirmiştir.

AMAÇ

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin özel eğitim derslerine ve engellilere yönelik tutumlarını belirlemek ve 1. sınıftan 4. sınıfa kadar değişen tutumların farklarının belirlemek amacıyla planlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırmada elde edilen bulguların, özel eğitim öğretmenliği öğrencilerinin engellilere karşı bakış açılarını ve derslere karşı tutumlarını belirlemede önemli olduğu düşünülmekte ve daha sonraki araştırmalara ışık tutması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu tutumların belirlenmesi öğrencilere uygulanacak eğitimin planlanmasında yararlı olacaktır.

PROBLEM

Toplumun geneline bakıldığında engellilere karşı oluşmuş tutumlarda bir olumsuzluk söz konusudur. Özellikle bu durumda özel eğitim öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının engellilere bakış açıları önem kazanmaktadır. Öğretmenler olumsuz tutumları nedeniyle engelli öğrencilerine kaliteli eğitim veremeyebilirler. Çalışma hayatını engelli bireylerle sürdüreceği olan kişilerin olumlu tutumlarının geliştirilmesi için özel eğitim ve tutum değiştirme dersleri verilmektedir. Ancak bu dersler öğrencilerin tutumlarının değişmesini sağlıyor mu? Öğrencilerin bu derslere yönelik tutumları ve engellilere bakış açıları değişiyor mu?

ALT PROBLEMLER

1.Cinsiyete göre kız ve erkek arasında özel eğitim derslerine ve engellilere yönelik tutum farklılıkları oluşuyor mu?

2.Yaşa bağlı olarak engellilere ve derslere yönelik tutumda bir fark var mı?

3.İşitme Engelliler Öğretmenliği ve Zihin Engelliler Öğretmenliği bölümleri arasında özel eğitim derslerine ve engellilere yönelik bir tutum farkı var mı?

4.Öğrencilerin 1. sınıf ve 4. sınıf olmaları aldıkları derslerin sayısındaki fark nedeniyle engellilere yönelik tutumlarında değişikliğe yol açıyor mu?

SAYILTILAR

Öğrenciler anket sorularını içtenlikle ve doğru olarak yanıtlamışlardır.

SINIRLILIKLAR

Araştırmada veri toplamak için sadece anket kullanılması, görüşmelerin ya da farklı veri toplama tekniklerinin kullanılmaması araştırmanın sınırlılığı olabilir.

Uygulanan ankette açık uçlu sorular sorularak farklı görüşlerin alınmaması araştırmada elde edilen bulgular açısından sınırlılık yaratabilir.

Örneklem grubumuzda sadece zihin engelliler öğretmenliği ve işitme engelliler öğretmenliğinin olması diğer özel eğitim öğretmenliklerindeki öğrenciler hakkında bilgi edinmede sınırlılık yaratabilir

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim fakültesinde yapılmıştır ve nicel, nitel verilere dayanmaktadır. Verilerin elde edilmesi için anket formu kullanıldı. Örneklem olarak seçilen 1. Sınıf ve 4. Sınıf özel eğitim öğretmenliği öğrencilerine kişisel bilgilerini ve tutumlarını ölçmek için 21 sorudan oluşan anket formu hazırlandı. Anketin ilk bölümünde öğrencilerin kişisel bilgileri elde edildi. İkinci kısımdaki sorularla 4'lü likert ile derslere ve engellilere karşı bakış açıları öğrenilmeye çalışıldı. Veriler SPSS 17.0 programına Ki-Kare yöntemiyle girilmiştir.

Eğitim fakültesinde 400 özel eğitim öğretmenliği öğrencisi bulunmaktadır. Öğrencilerden 316'sı araştırmaya gönüllü olarak katılmış ve anketi cevaplamıştır. Katılımcıların 185 i kız 131 i erkektir.

ÖRNEKLEM

Bu çalışmada örneklem grubu Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören Özel Eğitim Bölümü 1. Sınıf ve 4. Sınıf öğrencilerinden random örnekleme yoluyla belirlenen 316 öğrencidir. Araştırmaya katılan öğrenciler 1.sınıf ve 4. Sınıf olarak gruplanmıştır.

Katılan 316 öğrenciden 185 i kız 131 i erkektir (Tablo 1.)

Tablo 1.

cinsiyet	Frekans	Yüzdesi
erkek	131	41,5
kız	185	58,5
Total	316	100,0

Katılan 316 öğrenciden, işitme engelliler bölümünde öğrenim görmekte olan 140 öğrenci ve zihin engelliler bölümünde ise 176 öğrenci bulunmaktadır (Tablo 2.) Ayrıca sınıflarına baktığında bu öğrencilerin 166'sı 1.sınıfta iken 150'si 4. Sınıfta öğrenim görmektedir (Tablo 3.)

Tablo 2.

Bölüm	Frekansı	Yüzdesi
işitme engelliler öğretmenliği	140	44,3
zihinsel engelliler öğretmenliği	176	55,7
Total	316	100,0

Tablo 3.

sınıf	Frekansı	Yüzdesi
1 sınıf	166	52,5
4 sınıf	150	47,5
Total	316	100,0

Örneklem grubunun genel yaş durumuna bakıldığında ise 17-20 yaş arası 113 kişi, 21-23 yaş arası 178 kişi, 23 ve üzeri yaş grubunda ise 25 kişi bulunmaktadır (Tablo 4.)

Tablo 4.

Yaş	Frekansı	Yüzdesi
17-20 yaş	113	35,8
21-23 yaş	178	56,3
23 ve üzeri yaş	25	7,9
Total	316	100,0

VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada Tutum Ölçeği ve Sosyo demografik Soru Formu kullanılmıştır. Ölçeğin amacı, engel gruplarını özel olarak ayırmaksızın, genel anlamda yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumları ölçmektir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,614 olarak hesaplanmıştır.

Ölçek 21 maddeden oluşmaktadır ve 4'lü likert olarak hazırlanmıştır (+4 Kesinlikle Katılıyorum, +3 Kısmen Katılıyorum, +2 Katılmıyorum, +1 Hiç katılmıyorum). Tüm maddelerin işaretleri dikkate alınarak puanları toplanmaktadır. Ölçekten alınacak en yüksek puan 84'tür. Ölçekten alınan yüksek puan engelli kişilerin, engelli olmayan kişilerle benzer şekilde algılandığı anlamına gelmektedir. Düşük puan ise, engelli kişilerin engelli olmayan kişilerden farklı algılandığını göstermektedir.

SOSYODEMOGRAFİK SORU FORMU

Soru formunda kişinin kişisel bilgilerini içeren öğrenim gördüğü bölüm, sınıfı, yaşı ve cinsiyeti gibi sorular sorulmuştur.

VERİLERİN TOPLANMASI

Veriler 2012-2013 öğretim yılı sonunda, sınıf ortamında toplanmıştır. Öğrencilerin soruların cevaplama süresi 5-10 dakika sürmüştür. Başlangıçta öğrencilere formun içeriği ve nasıl doldurulacağı konusunda bilgi verilmiştir.

BULGULAR VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada frekans, Yüzde, t-Testi, Varyans analizi, ve Ki kare testleri uygulanmıştır.

Özel Eğitim Bölümünde Okuyan 1. Sınıf ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Özel Eğitim Derslerine ve Engellilere Yönelik Tutumları, cinsiyete göre bayanların algıları erkeklere göre daha olumlu görülmüş, yaşı büyük olanların tutumları daha olumlu görülmüş, 4. Sınıfların 1. Sınıflara göre tutumları daha olumlu görülmüştür.

Aşağıda 21 maddeden oluşan 4 lü Likert tipi anket maddelerinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5. Ailemde veya çevremde engelli bireyler var

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	87	27,5
katılmıyorum	33	10,4
kısmen katılıyorum	55	17,4
kesinlikle katılıyorum	141	44,6
Toplam	316	100,0

Tablo 6 . Bölüm hocalarını yeterli buluyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	30	9,5
katılmıyorum	74	23,4
kısmen katılıyorum	148	46,8
kesinlikle katılıyorum	64	20,3
Toplam	316	100,0

Tablo 7 . Okuduğum bölümün bana katkıları oldu.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	4	1,3
katılmıyorum	17	5,4
kısmen katılıyorum	132	41,8
kesinlikle katılıyorum	163	51,6
Toplam	316	100,0

Tablo 8 . Engellilere bakış açımda değişimler oldu.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	20	6,3
katılmıyorum	15	4,7
kısmen katılıyorum	83	26,3
kesinlikle katılıyorum	198	62,7
Toplam	316	100,0

Tablo 9 . Engellilerin topluma daha çok katılması gerektiğini düşünüyorum

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	3	,9
katılmıyorum	10	3,2
kısmen katılıyorum	38	12,0
kesinlikle katılıyorum	265	83,9
Toplam	316	100,0

Tablo 10 . Teorik bilgiden çok uygulamaya önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	5	1,6
katılmıyorum	2	,6
kısmen katılıyorum	62	19,6
kesinlikle katılıyorum	247	78,2
Toplam	316	100,0

Tablo 11 . Daha geniş kapsamlı bir müfredat oluşturulabilir.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	18	5,7
katılmıyorum	31	9,8
kısmen katılıyorum	92	29,1
kesinlikle katılıyorum	175	55,4
Toplam	316	100,0

Tablo 12 . Engelli birey gördüğümde iletişim kurmaktan çekiniyorum..

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	142	44,9
katılmıyorum	66	20,9
kısmen katılıyorum	81	25,6
kesinlikle katılıyorum	27	8,5
Toplam	316	100,0

Tablo 13 . Hepimizin bir engelli adayı olduğu düşüncesine sahibim...

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	6	1,9
katılmıyorum	17	5,4
kısmen katılıyorum	68	21,5
kesinlikle katılıyorum	225	71,2
Toplam	316	100,0

Tablo 14 . Diğer öğretmenliklere göre daha fazla sorumluluğum olduğuna inanıyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	5	1,6
katılmıyorum	10	3,2
kısmen katılıyorum	57	18,0
kesinlikle katılıyorum	244	77,2
Toplam	316	100,0

Tablo 15 . Engelli bir öğrenci için karar alırken daha dikkatli ve titiz davranmam gerektiği düşüncesine sahibim.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	6	1,9
katılmıyorum	8	2,5
kısmen katılıyorum	46	14,6
kesinlikle katılıyorum	256	81,0
Toplam	316	100,0

Tablo 16 . Aldığım eğitimler doğrultusunda engellilerin kaynaştırma ortamında ders görmelerinin uygun olduğunu düşünüyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	14	4,4
katılmıyorum	19	6,0
kısmen katılıyorum	105	33,2
kesinlikle katılıyorum	178	56,3
Toplam	316	100,0

Tablo 17 . Engellilere yönelik tutumlarda bireyin dini inanış, ırk ve cinsiyet gibi faktörlerden etkilendiğini düşünüyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	65	20,6
katılmıyorum	48	15,2
kısmen katılıyorum	93	29,4
kesinlikle katılıyorum	110	34,8
Toplam	316	100,0

Tablo 18 . Engellilere yönelik tutumların değişmesinde aile ve toplum eğitiminin önemi bilincine sahibim..

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	2	,6
katılmıyorum	6	1,9
kısmen katılıyorum	69	21,8
kesinlikle katılıyorum	239	75,6
Toplam	316	100,0

Tablo 19 . Engelliler hakkında olumlu yönde eğitsel ve yasal düzenlemeler yapılması gerektiğine inanıyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	4	1,3
katılmıyorum	5	1,6
kısmen katılıyorum	48	15,2
kesinlikle katılıyorum	259	82,0
Toplam	316	100,0

Tablo 20 . Engelliler hakkında yeterli bilgiye sahibim.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	10	3,2
katılmıyorum	45	14,2
kısmen katılıyorum	172	54,4
kesinlikle katılıyorum	89	28,2
Toplam	316	100,0

Tablo 21 . Okuduğum bölüm için uygun eğitim verildiğini düşünüyorum

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	20	6,3
katılmıyorum	60	19,0
kısmen katılıyorum	176	55,7
kesinlikle katılıyorum	60	19,0
Toplam	316	100,0

Tablo 22 . Bölümümle ilgili yeterli materyal ve ders kitapları mevcut.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	45	14,2
katılmıyorum	106	33,5
kısmen katılıyorum	110	34,8
kesinlikle katılıyorum	55	17,4
Toplam	316	100,0

Tablo 23 . Engelli çocuğa sahip aileler içinde topluma kazandırma çalışmaları olması gerektiğini düşünüyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	7	2,2
katılmıyorum	4	1,3
kısmen katılıyorum	57	18,0
kesinlikle katılıyorum	248	78,5
Toplam	316	100,0

Tablo 24 . Mezun olduğumda yeterli bilgiyle mezun olacağımı düşünüyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	12	3,8
katılmıyorum	49	15,5
kısmen katılıyorum	176	55,7
kesinlikle katılıyorum	79	25,0
Toplam	316	100,0

Tablo 25 . Bölümdeki bazı dersleri gereksiz buluyorum.

	Frekans	Yüzdesi
hiç katılmıyorum	24	7,6
katılmıyorum	37	11,7
kısmen katılıyorum	105	33,2
kesinlikle katılıyorum	150	47,5
Toplam	316	100,0

KAYNAKLAR

- Bedel, E.F. (2008). *Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları ve Bazı Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiler. Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 4 (1), 31-48.
- Bıyıklı, L. (1997) , *Özel Eğitime Gerekşinim Duyan Çocuklar*. Milli Eğitim Dergisi, 36, 30-33.
- Çapa, Y. ve Çil, N. (2000), *Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 69-73.
- Çeliköz, N. ve Çetin, F. (2004), *Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Etmenler*. Milli Eğitim Dergisi, 162, 160-167.
- Daruwalla, P. ve Darcy, S. (2005), *Personal and Societal Attitudes to Disability. Annals of Tourism Research*,32.
- Diken, H.İ. (1998), *Sınıfında Zihin Engelli Çocuk Bulunan ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu
- Florian, V. (1982), *Cross-cultural differences in attitudes towards disabled persons. A study of Jewish and Arab youth in Israel. International Journal of Intercultural Relations* ,6
- Graffi, S. and Minnes, M.P. (1988), *Attitudes of primary school children toward the physical appearance and labels associated with Down syndrome* American Journal of Mental Retardation, 95, (1), 28-35
- Horner-Johnson, W. (2002), *Attitudes of Japanese students toward people with intellectual disability. Journal of Intellectual Disability Research* , 46.

- Jones R.L. Gottfried N.W. ve Owens A. (1966), *The social distance of the axceptional: a study at the high scool level*. Expectional children, 32, 551-556.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999), *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul. Evrim Yayınevi
- Kargin, T. (2001) , *Farklı Eğitim Özgeçmişlerine Sahip Öğretmenlerin İşitme Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 34.
- Kayaoğlu, H. (1999) , *Bilgilendirme Programının Normal Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Ortamında ki İşitme Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarına Etkisi* , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Kutner, B. (1971), *The social psychology of disability*. In Neff W.S (Ed.) *Rehabilitation psychology*. Proceedings Aspects of Physical Disability. Washington D.C. : American Psychological Association.
- LeCompte, W. ve Lecompte G. (1966), *Attitudes of American and Turkish college student toward disable persons*. Personnel and Guidance Journal, 45, 353-358.
- Lewin, K. (1948) , *Resolving social conflicts*. New York: Jarper and Row.
- Margolin, R.J. Goldin, G.J. ve Stotsky, B.H. (1969) , *How the attitudes of physicians affect rehabilitation*. American Corrective Therapy Journal, 23, 70-73.
- McKeachie, W. J. (1997), *Critical elements in training university teachers*. International Journal of Academic Development, 2 (1), 67-74.
- Meyerson, L. (1971), *Samato pyschdogy of physial disability*. W.M. Cruicjshank Pyscology of Exceprional Children And Youth. Englewood Cliffs N.J. Prentice Hall
- Morgan, C.T. (1991) *Psikolojiye Giriş* , Ankara , Meteksan.
- ÖZDEN, Yüksel. (1999), *Eğitimde Dönüşüm, Eğitimde Yeni Değerler*, Pegem Yayıncılık, 2.Baskı, Ankara.
- Özyürek, M. (2006), *Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Panda, K.C. ve Bartel, N.C. (1972), *Teacher perception of exceptional children*. Journal pf Special Education,6,209-212.
- Robbins, S. (1994), *Örgütsel Davranışın Temelleri* (Çev: Sevgi Ayşe Öztürk), Eskişehir ETAM Basım Yayın.
- Safilios- Rothschild, C. (1970), *The sociaology and social pyscology of disability and rahabilitation*. New York, Random House Inc.
- Sarı H.Y. Başer, G. ve Turan J.M. (2006), *Experiences of Mothers of Children with Down Syndrome*. Paediatric Nursing,18.
- Selçuk, E. (1997), *ingilizce dersine karşı tutum ile bu dersteki akademik başarı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- Sezal, İ. ve Erkan, S. (1997). *XXI. Yüzyıl Öğretmeni. Uluslararası Dünya Öğretmen Eğitimi Konferansı 27 Ağustos–2 Eylül 1995*, Ankara: MEB Yayınları
- Sucuoğlu, B. (1996) , *Kaynaştırma Programında Anne Baba Katılımı* , Özel Eğitim Dergisi, 2 (2), 25-43
- Şahbaz, Ü. (1997). *Öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların kaynaştırılması konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının değişmesindeki etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

- Sakallı, N. (2001). *Sosyal Etkiler: Kim Kimi Nasıl Etkiler*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Selçuk, E. (1997), *İngilizce dersine karşı tutum ile bu dersteki akademik başarı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu
- Şenel, H.G. (1995), *Yetersizliğe Sahip Kardeşi Olanlarla, Olmayanların Yetersizliğe Yönelik Tutumları ve Kaygı Düzeyleri Yönünden Karşılaştırılması*. Özel Eğitim Dergisi,2.
- Tanrıoğen, A. (1997). *Buca Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları*, PAÜ. Eğitim Dergisi, 3, 55-58.
- Tervo, R.C. ve Palmer, G. (2004), *Health professional student attitudes towards people with disability*. Clinical Rehabilitation, 18.
- Tezbaşaran, Ata. (1997), *Ölçek Geliştirme Klavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Thompson, T.L. Emrich, K. ve Moore, G. (2003), *The effect of curriculum on the attitudes of nursing students toward disability*. Rehabilitation Nursing, 28.
- Ulan, M.S. (1969), *Handicapped workers rate high as laboratory employees*. Hospitals, 43,45-47,106.
- Wright, G.N. ve Trotter, A.B. (1969), *Employment practices in hiring physically impaired workers*. Rehabilitation Research. Madison: University of Winconsin, 336-339
- Wright, B. (1983), *Physical disability: a psychological approach*. New York: Harper and Brothers.

SOSYAL DEĞİŞMENİN GENÇ AİLELER ÜZERİNDE BOŞANMAYA ETKİSİ

Ebru SUBAŞI*, Mehmet Cemil URTEKİN**

ÖZET

Günümüz Türk toplumunda yaşanan hızlı kültürel değişme aile hayatına, aile algısına ve aile değerleri diyebileceğimiz toplumumuzu ayakta tutan temel değerlere yönelik "radikal değişikliklerin" yaşanmasına neden olmaktadır. Bu değişiklikler yakın zamana kadar sırf batılı hayat tarzını benimsemiş, dini ve milli değerlere bağlılığı zayıf görülen çevrelere özgü bir durum olarak görülürken, yakın dönem gençliği ele alındığında dindar ve muhafazakâr çevrelerin çocukları olarak nitelenen gençlik çevresinde de çok sık görülmeye başlamıştır. "Değişim içinde değişim" olarak niteleyebileceğimiz bu durum da dâhil sosyal değişimin farklı boyutları ve bunun aile hayatına ve devamı olarak son dönemlerde iyice artan boşanma olaylarına yansımaları ele alınacaktır.

Modern yaşamın aile hayatına etkisi genç kuşaklarda aile yapısının farklı algılanmasına sebep olmuştur. Geniş aileden kopmalara sebep olan sekülerleşme sonucu bireyselleşme doğru bir akım başlatmıştır. Bireyselci hayat tarzı kimi zaman gençlerin evliliği arka planlara atmasına kimi zaman da evliliklerde istenmeyen bir sonuç olan boşanmalara sebep olmuştur. Bu da aile kavramının yeniden gözden geçirilmesinin gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştur.

Batı kültürünün ciddi anlamda hayatımıza empoze edilmesiyle kendi kültüründen kopan gençliğimiz aile hayatındaki bağlılığın nasıl olması gerektiği konusunda bilgi eksikliğine düşmüştür. Anı yaşamayı kendine ilke edinmiş olan genç bireyler geleceğe aktaracakları mirastan bihaber olarak günü kurtarma hevesindedirler.

Anahtar Kelimeler: sosyal değişim, aile, boşanma, muhafazakarlık, modernleşme

THE IMPACT OF SOCIAL CHANGE ON DIVORCE AMONG YOUNG FAMILIES

ABSTRACT

The rapid cultural change in contemporary Turkish society causes 'radical changes' towards family life, family perceptions and family values which uphold fundamental values of our society. Whereas, until recently, these changes have been seen peculiar to people who are western-life adopted, weak about religious and national values, now they are also observed around the children of young families which are described as religious and conservative. This situation which we can describe as 'changes in ex-

* Harran Üniv. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilimdalı Yüksek lisans Öğrencisi

** Milli Eğitim Bakanlığı, Şanlıurfa İl Müdürlüğü, Vatan Ortaokulu, İngilizce öğretmeni

change' will be examined. Also, different dimensions of social change, family life and its reflection to the divorce events that increasing in recent years will be discussed.

Impact of modern life on family life has led to different perceptions among younger generations about family structure. As a result of secularization that causes breaking of large family, a movement towards to individualism began. Individualistic lifestyle sometimes causes young people to ignore the marriage, and it sometimes causes divorce which is an unintended result of marriage. This situation reveals that there is a need to reconsider the notion of family once again.

Our youth, who are detached from their culture by seriously imposition of western culture, dropped into lack of information about how should be a devotion to family life. Young people, who live in the moment of self rule, are unaware of the heritage they will transfer to future and they only aim to save the day.

Key Words: Social change, family,divorce,conservatism,modernization

Toplum, bilinçli bireylerden ve özellikle aralarında örgütlenme bağları ve karşılıklı görevler bulunan kişilerden kurulu topluluk olarak tanımlanmaktadır. Aynı toprak parçası üzerinde yaşayan ve temel çıkarlar için iş birliği yapan cemiyet veya insan topluluğu şeklinde de tanımlanabilir. Sosyal bir varlık olan insan toplum içinde hayat bulur ve amaçları bu insan topluluğunun yani toplumun yaşantısına göre farklılık gösterir.

Toplum hayatının baş aktörü olan insan özünde sosyalliğe sahiptir. Çünkü biliyoruz ki insan oğlu tek başına yaşama gibi bir durumu kaldıramayacak kadar aciz bir yapıya sahiptir. Bu yüzden Yunan filozofu Aristoteles "anthopos zoon politikon" (insan sosyal bir varlıktır.) diyerek buna vurgu yapmıştır. İslam düşünürü ve toplum analizcisi İbn Haldun "insanların toplum halinde yaşamaları zorunludur." teşhisini koymaktadır. Şu halde toplum, insanın toplumsal bir canlı olma zorunluluğunun yaşandığı bir zaman ve mekandır.¹ Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Hucurat suresi 13. ayette de insanların sosyal bir varlık olduğuna işaret edilmiştir:

Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışasınız diye sizi milletlere, kabilelere ayırdık. Haberinizi olsun ki, Allah katında en şerefliiniz, en takvalınızdır. Muhakkak ki, Allah, bilendir, her şeyden haberdardır."² İnsanların kabileler olarak yaratıldığı ve birbirleriyle tanışmalarının vurgulandığı bu ayet bizlere insanın dünya üzerinde tek yaşayamayacağını bunun fitrata da aykırı olduğunu vurgular.

Toplumlar insanlık tarihi boyunca bir devinim halinde farklı kültürlerden etkilenmiş ya da etkilenmişlerdir. Kabileler, milletler tek başlarına var olmayı sürdürmekte zorlanmış ve karşılaşmaları yeni toplumlarla kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Böylece toplumların kültürleri sek bir yapı olarak kalmamıştır. Bu nedenle toplumları şekillendiren çeşitli süreçler vardır diyebiliriz. Bunlar "sosyal değişme, modernleşme, sosyal bütünleşme ve sosyal çözülmedir." Kültürlerin uğradığı değişimler sonucunda ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik birçok yenilik o kültürün üyeleri tarafından hayatlarına isteyerek ve ya istemeyerek girmektedir.

¹ Ejder Okumuş, Kur'an'da Toplumsal Çöküş, İnsan yay.,İstanbul 1995,s.17-18

² Elmalılı Hamdi Yazır , (sadeleştirilmiş) Bağımsız yay, İstanbul,s.514

Modernleşme akımının 17. ve 18. yüzyıllarda Batı ülkelerinde başlamasıyla Batı ülkelerinde ve bunun akabinde diğer dünya ülkelerine yayılmasıyla toplumların kültürlerinde değişimler gözlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin gücünü kaybettiği sıralarda bir ilaç gibi algılanan Batılılaşma kurtuluş için başvurulan en önemli etken olarak boy göstermiştir. Hem fenni hem de sosyal alanlarda Batı ülkelerinin örnek alınması amacıyla çıkılan yolda sadece Batı kültürünün örnek alınması Osmanlı toplumuna onarılmaz yarıklar açılmasına sebep olmuştur.

Avrupalı yaşam tarzının ailelere sirayet etmesiyle öncelikle geniş ailelerde kopuşlar başlamıştır. Kadının iş hayatına girmesiyle de çekirdek aileler sarsıntılar yaşamıştır. Yalnızca bu durumu sebep olarak göstermek sosyal bir olguyu tek nedene indirgemek olur ki bu da yanlış bir yaklaşımdır. Bu sebebin yanı sıra teknolojinin yanlış kullanılması, insanlar arasındaki sadakat duygusunun gevşemesi, dinin dünya işlerinden uzaklaştırılmaya çalışılması da sebepler arasına girebilecek önemli etkenlerdendir.

Yaşadığımız ülkenin kültürünü ele alacak olursak bugün kültürümüz ve yaşam tarzımız dedelerimizin ya da ninelerimizin değil artık babalarımızın annelerimizin dahi yabancı kaldığı bir hale bürünmüştür. Hızla yaşanan değişimler bir bebeğin anne karnındaki değişimleri kadar kısa sürede gerçekleşmektedir. Fakat bu hızlı değişim içinde bizler geleneklerimizden ananelerimizden olanca hızımızla uzaklaşma ve farklı bir yaşam tarzında hayatlarımızı idame ettirme çabasındayız. Sosyal hayatımızın değişmesinde en büyük etken olan sosyal değişme bugün aile yaşantılarımızı tamamen batı hayatıyla dayatmak çabasındadır. Müslüman bir ülke olan, kimliklerinde din ibaresi kısmında büyük çoğunluğun İslam diye yazıldığı insanların yaşadığı Türkiye bugün aile hayatı bakımından maalesef bir dağılma devri yaşamaktadır. Boşanma sayılarının artması, yasak ilişkilerin boy göstermesi, çocuk esirgeme kurumlarının hızla büyümesi toplumumuzun bu acı yüzünü bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Sosyal hayatta sürekli bir gelişim ve değişim yaşanmaktadır. İnsanın yaratılışından itibaren var olan bu değişim, özellikle günümüzde baş döndürücü bir hal almıştır. Bütün bu gelişmeler, toplumsal kurumların değişimine de yol açmış; gelenek ve görenekler eskiyerek yerini yenilerine bırakmıştır. Kadının ailede ve toplumdaki konumu değişmiş; evlilik kurumu sessiz bir evrim geçirmiştir.

Sanayi devrimi, yoğun kentleşme ve topraktan kopmayla beraber geniş ailenin de çok fazla hüküm sürmeden yerini bölünmüş ya da parçalanmış ailelere bıraktığını görürüz. Sosyal düzende meydana gelen değişimler aileyi iki şekilde etkilemiştir. Birinci olarak aile dışında birtakım sosyal kurumların meydana gelmesi ve eskiden geniş ailenin yaptığı görevleri üstlenmesi nedeniyle ailenin görevleri farklılaşmıştır. İkinci olarak ise sosyal sorunlar ailenin iç dinamiğini etkileyerek aile içi sorunlara yol açmıştır.³

Sanayi devrimi, yoğun kentleşme ve topraktan kopmayla beraber geniş ailenin de çok fazla hüküm sürmeden yerini bölünmüş ya da parçalanmış ailelere bıraktığını görürüz. Sanayileşme, şehirleşme ve teknolojik gelişmeler, diğer kurumları olduğu gibi aile kurumunu da etkilemiştir. Ailenin yapı ve fonksiyonu ile eşlerin rollerinde çeşitli değişiklikler olmuştur. Sanayileşme ile birlikte geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçilmiş, aile üyeleri arasındaki ilişkiler değişmiş, yardımlaşma ve dayanışmanın hüküm sürdüğü aile tipinden daha bireysel ve çıkarlarını üstün tutan aile tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler eskiye nispeten daha da zayıflamıştır.

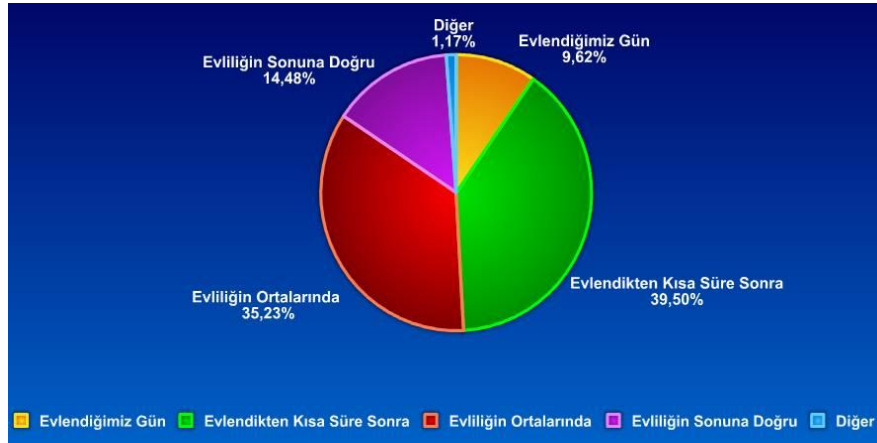
³ Vejdi Bilgin, Sosyal Çözülme ve Din, etüt yay, Samsun s. 108

Aile kurumunda yaşanan değişimlerde ve boşanma oranlarının artmasında medya dediğimiz, kitle iletişim araçlarının etkisi de yadsınamaz derecede büyüktür. Bu kanallar vasıtasıyla flört ilişkiler bir yandan insanlara normal bir yaşam tarzıymış gibi empoze edilirken aynı zamanda da aile içindeki kopukluklar bunun akabinde gelen boşanmalar hayatın akışı içinde olağan bir durum gibi lanse edilmektedir.

Ailedeki kültürel değişimler Türk aile kimliğini olumlu ve olumsuz etkilemektedir. Olumlu etkileri; Bireylerin bağımsızlaşması ve sınırlı denetim, kadının rollerindeki değişimler, kadının çalışma yaşamında yer alışı, eşlerin anlaşarak evlenmeleri, üyelerin ekonomik bağımsızlığa kavuşmasıdır. Olumsuz etkileri ise; Boşanma oranının artışı, evlilik dışı ilişkilerin toplumumuza normal ilişkilerymiş gibi yansıtılması, çocukların kurumlarda bakımının yaygınlaşması ile annelerinin çocukları ile yeterince ilgilenmemesi, ailenin tamamen tüketici durumuna gelmesi ve lüks tüketime yönlendirilmesidir.

Çiftleri ayrılığa sürükleyen nedenlere baktığımızda ayrıca kadının iş hayatına girmesi ve toplumda var olan konumunun değişmesini de görüyoruz. Kadının, aile sorumluluğuna ilaveten işgücü istihdamında yer almasıyla yükü iki kat artmıştır. Ekonomik bağımsızlığını elde eden kadın, gerek aile yükü, gerekse ağır iş yükü altında bunalmıştır. Kadının rolü ve fonksiyonlarındaki bu değişim dolayısıyla boşanmayı artırmıştır. Bu iki yük arasında çıkmaza giren ve çatışma yaşayan kadının aile çevresinden de yeterli desteği alamaması, geleneksel rolünün devam etmesinin beklenilmesi kadınların boşanmaya sıcak bakmasının zeminini hazırlamıştır.⁴

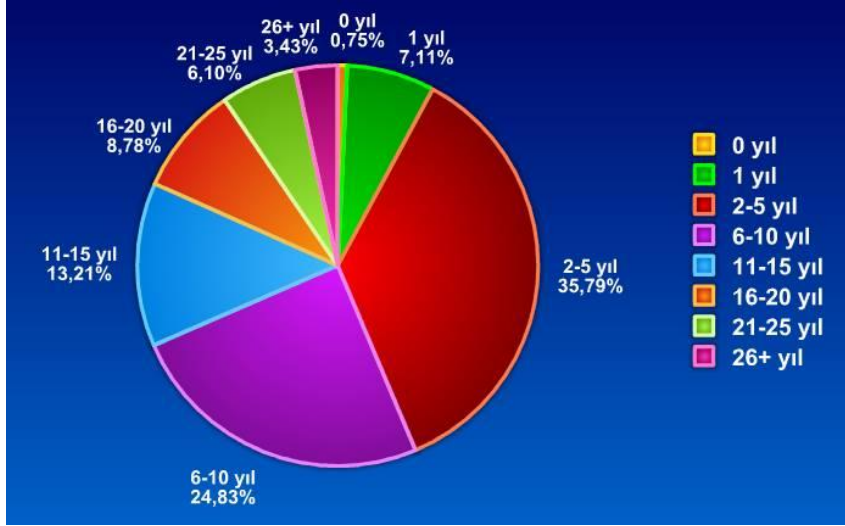
Boşanmayı tetikleyen diğer önemli olay da aile içi şiddettir. Koca, çoğunlukla aile içi şiddetin "baş aktörü" konumundadır. Şiddetin görüldüğü evlerde, şiddetin başlangıç zamanı ilk evlilik günlerine kadar uzar. Aile içi şiddetle ilgili aşağıda ki tabloya baktığımızda bu durumun ciddiyeti gözler önüne serilmektedir.

⁴ Vehbi Ünal, Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu Ve Din* V. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 6 Sayı: 26 Bahar 2013 www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

Tablo.1’de görüldüğü gibi evliliğin bitmesine büyük oranda sebep olan şiddetin ne zaman başladığına dair oranlar gösterilmiştir. Bu da göstermektedir ki erkeğin kadın üzerinde şiddete başlama oranı ağırlıklı olarak evlendikten kısa bir süre sonra ya da ortalarında başlamaktadır. Fakat evliliğin bitme aşamasına doğru bu oranda ciddi bir düşüş görülmektedir.

Araştırmacılar son 30 yılda dünyada boşanma oranlarında dramatik bir artış olduğunu, örneğin, Amerika’da yeni ve ilk evliliklerin en az yarısının boşanma ile sonuçlandığını belirtmektedir. Nitekim gelişmiş batılı ülkelerde ailenin parçalanması, boşanma, tek ebeveynlilik, aile içi ilişkilerin zayıflaması, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin kopma noktasına gelmesi, bağımlılık yapan madde kullanımının yaygınlaşması ve tüm bunların birey, aile ve toplumsal hayatta yol açtığı patolojiler aileyi ilgilendiren temel sorunlar olarak dikkat çekmektedir.⁵Yapılan araştırmalara göre boşanmalar evliliklerin ilk beş yılında yaşanıyor. Çiftler anlaşamadığı takdirde yoğun bir şekilde ayrılığı seçiyor.

Tablo.2’de incelenen evlilik sürelerinin boşanma üzerindeki etkisine bakacak olursak evliliğin ilk 10 yılında boşanma oranları diğer yıllardaki oranlara denk düşmektedir. Evlilik süresinin uzamasıyla beraber boşanmalar azalmaktadır. Bu da ailelerin yıllar geçtikçe birbirini tanımasının daha mümkün olduğunu ve aile bağının daha kuvvetli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle evliliğin ilk yılları tanıma aşaması olduğu nedeniyle uzmanlar tarafından karşılıklı anlayışın ve hoşgörünün olması gerektiğinin altı çizilmektedir.

Sonuç:

Modernleşmenin arttığı 21. yüzyılda aile kavramı anlamını yitirmiş bir halde olup var olan evlilikler dahi kısa süre içerisinde bitmeyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunun temellerine indiğimizde evliliklerde sadakatsizliğin artması, kadının iş hayatına girmesi, bağımlı maddelere

⁵ Mehmet Çelen, Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Boşanma Çeşitleri 10,04.2011 İslâm Hukuku Uzmanı. <http://www.manevisosyalhizmet.com>

düşkünlük bunlara sebep olarak verilebilir. Aynı zamanda beklentilerin yüksek olması da iki tarafın birbirine olan tahammül sınırlarını düşürmektedir.

Evlilik kurumunun sağlam temeller üzerine oturtulması için öncelikle bireylerin evliliği bir zorunluluktan ziyade hayatın akışı içerisinde bir parça olarak görmesi ve hayatını buna göre düzene koymalıdır. Evliliğin gerektirdiği sorumlulukları iki tarafta üstlenmeli ve bireyler üstüne düşen rollere uygun tavırlar sergilemelidir. Bunların olmadığı takdirde evliliklerde kopmalar daha fazla olacak ve boşanmayla sonuçlanacaktır.

Evliliğin devam etmesi için öncelikle bireylerde bu yüzyılımızda yavaş yavaş anlamını kaybeden manevi değerlerin de tekrardan uyandırılması ve eşin Allah'ın bir emaneti olduğu bilinci ve bu gözle görülmesi yerleştirilmelidir.

Boşanmak bugün artık çok basit bir hal aldı fakat ebeveynlerin boşanma kararı alırken çok boyutlu düşünceleri gerekmektedir. Çocukların ruhsal dengeleri ve geleceklerine göre hareket edilmeli, evlilik kurumundaki bazı yanlışlar düzeltilmeye çalışılmalıdır. Burada da hem erkeğe hem de bayana büyük sorumluluklar düşmektedir. Kişiler sorumluluklarına göre hareket ettiği takdirde evlilikler yolunda gidecektir.

Sosyal değişme adını verdiğimiz bir olgu topluma kültürel anlamda, ekonomik anlamda ve sosyal anlamda yenilikler katan bir olgudur. Bu yenilikler bazen üzücü sonuçlara da neden olmaktadır. Boşanma adını verdiğimiz aile kurumunu dağıtan ve dinimizde de hoş karşılanmayan Allah katında "*sevilmeyen helal*" olan bu olaya biraz daha yoğunlaşmak gerekmektedir. Evlilik kurumunun sağlam temeller üzerine oturtulması için öncelikle bireylerin evliliği bir zorunluluktan ziyade hayatın akışı içerisinde bir parça olarak görmesi ve hayatını buna göre düzene koymalıdır. Evliliğin gerektirdiği sorumlulukları iki tarafta üstlenmeli ve bireyler üstüne düşen rollere uygun tavırlar sergilemelidir. Bunların olmadığı takdirde evliliklerde kopmalar daha fazla olacak ve boşanmayla sonuçlanacaktır.

Evliliklerin temeli olan ve insanların birbirleriyle ilişkilerinde olmazsa olmaz duygusu olan sadakat artık bugün mumla aranır bir hal almıştır. Eşlerin aynı evde iki yabancı hayatı sürmesi, iş hayatlarına birbirlerini dahil etmemeleri bu nedenle sırların ve bilinmezliklerin her geçen gün arttığı bunun yanı sıra aldatmaların ve şiddetli geçimsizliklerin boşanma davası dosyalarında yerini alması insanlarımızın sahip oldukları kültüre aykırı yaşadıklarının bir göstergesi olmaktadır.

KAYNAKLAR

Bilgin,Vejdi, Sosyal Çözülme ve Din,etüt yay,Samsun s. 108

Çelen,Mehmet Türkiye'de Boşanma Olgusu ve Boşanma Çeşitleri <http://www.manevisosyalhizmet.com> 10.04.2011

Okumuş,Ejder (1995), Kur'an'da Toplumsal Çöküş,İstanbul,insan yayınları

Ünal,Vehbi, (2013), Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din, www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581 Cilt: 6 Sayı: 26

Yazır,Elmalı Hamdi, Kur'an Meali, bağımsız yay. s. 154

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 2.OTURUM

YOUTH AND SOCIAL LIFE 2.SESSION

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Şahin KÖKTÜRK

KAYNAĞINDAN "...YARIŞMALARINA" TÜRKÜLERİN KÜLTÜR BAĞLAMLARI

Can KARAHAN*

ÖZET

Sesleyenin içinden gelen ve dinleyenin içine işleyen türkünün paylaşıldığı ortamların, hem sesleyen, hem dinleyen, hem de türkü bakımından ortak yaşam alanları olduğu söylenebilir. Kültürün var kıldığı ve doğal olarak kendinin de var kıldığı bu ortak yaşam alanlarında yaşamın örüntüsü türküde dokunmaktadır. Denilebilir ki, insanın yaşamışlığını doğaya bir avaz olarak anlatışının biçimidir, türkü. Ana karnında, ana kucağında ve toprak ananın bağrında o hep yanındadır. Türkü ve insanın birbirine eşliği, yoldaşlığı ve arkadaşlığına dair belli yönler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, anonim, türkü, gelenek, değişen gelenek

CULTURAL CONTEXTS OF THE FOLK SONG FROM ITS ORIGIN TO "... COMPETITIONS"

ABSTRACT

It could be said that the places where the folk song which is inspired by its singer and penetrates into its listener is shared are common areas of life for the singer, the listener and the folk song itself. In these common areas of life, which the folk song makes existent and where the folk song itself exists, the pattern of life is woven within the folk song. It could also be said that the folk song is a form of man's expression in cry of his experience of life. It is always near the man, whether in his mother's womb, in his mother's lap or in the bosom of the mother earth.

Key Words: Culture, anonym, folk song, tradition, changing tradition

GİRİŞ

Türkü, halk müziği türünün revaçta bir tipi olarak nitelenebilir. Onun, insanın diline düşmesi, bir avaz olarak doğması, kulaktan kulağa aktarılarak yaşamını idamesi ve tıpkı diğer canlılar gibi benzerleri aracılığıyla doğada ve barındığı kültürün belleğinde daim kalması; döngüsel nitelikli bir rotanın varlığını hissettirmektedir. Doğal ve doğadan olan bu olgunun yaşam hikâyesi yine doğadan örnekler aracılığıyla betimlenebilir.

"İpek böceğinin "yaşam öyküsünü" herkes bilir. Başlangıçta ipek böceği sıfır sermayeli bir şirket gibidir. Zaman içinde çalışıp çabalayarak kozasını örür ve böylelikle bir **artık** üretmiş

* Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 19 Mayıs Samsun Devlet Konservatuarı.

olur. Koza tamamlandığında, ipek böceği gücül anlamda ölür ve bir kelebek olarak yeniden dünyaya gelir. Kozayı tamamladığında artık bir amaç ve hedefi kalmayan ipek böceği için kelebek olmak güzel bir sonudur. Bu ölümün uçma ve özgürlük şeklinde gelmesi ise doğanın bir cilvesidir. İpek böceği bir artık ürettiğinin bilincinde değildir (çünkü kendisi sonunda bir artığa dönüşmektedir). Şöyle ki: ipek böceği ürettiği kozayı satamaz. İşleyemez. Öyleyse bir kazanca dönüştüremez. Bunu ancak bir başka varlık yani insan yapabilir. Bu artığın (bu bağlamda) ölü değil yaşayan ve yaşatan bir artık olduğu söylenebilir. Çünkü ipek böceği yüzyıllardır insanları yaşatan, doyuran hatta zengin eden bir küçük hayvancıktır. İpek kumaşın eskimesi, insanın ipek böceğine olan ihtiyacını sonsuza dek sürdürebilecek bir olgudur.

Burada, potlaçla doğa arasında ilginç ilişkiler kurabilmek mümkündür. Çünkü onun doğaya en yakın yaşam biçimi olduğu söylenebilir. Bu yakınlık potlaçtaki alış-veriş düzeniyle ilgilidir. Örneğin dut ağacı, ipek böceğine yaprağını vermektedir. Bunun karşılığında böcek ağaca koza hediye etmektedir. Ancak bu “alış veriş” ne dut ağacının ne de böceğin işine yararmaktadır. Bu anlamsız bir artıktır. Bunun anlamlı olabilmesi için insan tarafından işlenerek yararlı hale getirilmesi gerekmektedir. Öyleyse doğanın tek başına ya da insan aracılığıyla artık üretmesinin bir anlamı olamaz. Bir anlama sahip olabilmesi için artığın işlenerek artı-değer haline getirilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle artık doğal olabilir, ancak artı-değer kültürel bir olaydır. Çünkü doğada artık vardır ama artı-değer yoktur. Artığın, artı-değere dönüşmesini sağlayan varlık insandır. Öyleyse kültür denilen şeyin bir anlamda artığın, (bu doğal olarak Marksist anlamda bir dönüşüm değildir) artı-değere dönüşmesiyle başlamış olduğu söylenilebilir. Artı değer öncesi dönemlerin henüz doğadan tamamıyla kurtulmamış, öyleyse “kültürel olanın” henüz belirgin olmadığı dönemler oldukları söylenebilir. Burada sözü edilen artı-değerin sanayileşmiş kapitalizm dönemine özgü Marksist artı değerle uzaktan bir ilişkisi vardır. Bunu artı değerın sıfır noktası olarak kabul etmek belki daha doğru olur.

Verme-kabul etme-iade etme kendi başına anlamsız bir süreçtir. Çünkü böyle bir düzende insanlar ele geçirdikleri artığı toplu halde yok ederek yine başlangıç noktasına dönmektedirler. Bir başka deyişle bu, doğanın taklit edildiği bir kısır döngüdür. Çünkü doğa kendi başına değişip dönüşüme uğramayan bir şeydir. Ancak dış ve iç etkenler onun dönüşmesini ve değişmesini sağlayabilir. Armağan toplumu insanı, en azından başlangıçta, doğanın bu düzenini taklit eden insandır. Doğada her şey yok edilmekte ya da yok olmakta sonra her şey yeni baştan başlamaktadır (cyclique)” (Adanır, 2004: 535–536).

GELİŞME

Doğaya artı-değer üretmek amacıyla bırakılmayan ipek böceğinin kozası ve insanın türküsü için de “artık”, bu bağlamda, ortak payda anlamı taşımaktadır. Türkünün barındırması öngörülen niteliklerinden biri olarak belirtilen anonim olma durumunun, üretenin bilinmeyesine yaptığı vurgu; dile, “mal sahibi, mülk sahibi hani bunun ilk sahibi?” sözcisini düşürmektedir. “Sahibi” veya burada ki anlamıyla “üreteni” bilinmeyen türkünün bu niteliği, Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun “Türküler Dolusu” adlı şiirindeki dizelerde de konu edilmektedir;

TÜRKÜLER DOLUSU

“Ah bu türküler, köy türküleri
Ne düzeni belli, ne yazanı
Altlarında imza yok ama
İçlerinde yürek var

Cennet misali sevişen
 Cehennemler gibi dövüşen
 Bir çocuk gibi gülüp
 Mağaralar gibi inleyen
 Nasıl unuttur nasıl
 Ömründe bir kez olsun
 Halk türküsü dinleyen” (Eyüpoğlu, 1995:139-140)

İki olgunun doğaya bırakılışlarında bir farklılık bulunmaktadır. Koza, içinden gelinen; türkü, içten gelendir. Tırtıla besin kaynağı sağlayan dut ağacının, türkünün de besin ve doğal olarak esin kaynaklarından biri olduğu, konuya dair örnekler nazarında ileri sürülebilir. Birbirlerine hem yakın, hem de uzak konum oluşturan güzergâhta yer alan Azerbaycan, Erzincan, Kayseri, Afyon, Denizli, Tekirdağ ve Edirne gibi kültür bölgelerinde doğaya bırakılan ve koza gibi derlenerek artı-değere dönüştürülen söz konusu yedi türkünün ilmek ilmek dokunmasında; “dut ağacı” sözcüğü, koza gibi iş görmektedir. Belirtilen örneklerin söz kısımlarını oluşturan ilk dördlüklerin ayak beyitlerinde (ilk iki mısra/dize/satır) bu sözce ve türevlerini görmek olanaklıdır. Sözce dair bu niteliği kendinde barındıran örneklerin aşağıda sunulanlarla sınırlı olmadığı da hatırlatılması gereken bir ayrıntıdır.

TÜRKÜNÜN YÖRESİ	TRT RE- PERTUAR NO	İLK DÖRTLÜKLER	KAFİYE DÜZENİ	SÖZÜN ÖL- ÇÜMÜ
Azerbaycan	03260	Dut ağacı boyunca Dut yemedim doyunca Yâri helvette gördüm Danışmadım doyunca	a a b a	7’li hece ölçüsü
Erzincan	04097	Dut ağacı boyunca Dut yemedim doyunca Ağzım dilim kurudu Dut yemedim doyunca	a a b a	7’li hece ölçüsü
Kayseri (Pazarören)	02713	Dut ağacı dut verir Yaprağını gıt verir Bu gençlikte yar sevmek Güzellere dat verir	a a b a	7’li hece ölçüsü
Afyon (Sincanlı)	02927	Dut ağacı dut verir Yaprağını gıt verir Bu gençlikte yar sevmek Güzellere dat verir	a a b a	7’li hece ölçüsü
Denizli (Acıpayam)	02493	Dut ağacı dut verir Yaprağını gıt verir Oğlan gücük kız büyük Sarılması dat verir	a a b a	7’li hece ölçüsü
Tekirdağ (Malkara)	03903	Dut yedim duttu beni Tuttu uyuttu beni Ne hayırsız yar imiş Gitti unuttu beni	a a b a	7’li hece ölçüsü
Edirne (Keşan)	01290	Dut fidanı boyunca Dut yemedim doyunca Ağzın dilin kurusun Yar demedim doyunca	a a b a	7’li hece ölçüsü

İpek böceği kozaları için ilk bakışta “bir kalıptan çıkma ürünler” nitelemesi yapılabilir. Çünkü bilindiği ve görüldüğü kadarıyla da aynı biçim ve doku özelliğini sergilemektedirler. Genel itibarıyla belli bir rutine sahip köy ve kıra dair gündelik yaşamı, yine belli kalıplar nazarında sergileyen ve doğaya bırakılma yönüyle de yansıyan (sessel ve sözel bir harman olan) türkü, koza ile anıştırmalı bir ilişkiye sahiptir. Kozadan elde edilen ipliğin dokunduktan sonra ki halleri, “dut ağacı” motifinden türeyen dizelerde de yankı bulmaktadır. Bir hâlden diğerine geçiş için gerekli kod veya kodların bir çırpıda işe koşulduğu; ses ve sözün birlikte karıldığı bir bağlam ve olgu olarak da nitelendirilebilir türkü. Koza ve dönüştüğü ipliğin tek tipliği, dokunduğu kültür veya kültürlerin dokusunda çeşitliliğe bürünmektedir. Belirtilen dörtlüklerin birlikte dokunduğu ezgilerin, çizgisel ve ritimsel bakımdan çeşitliliği doğal olarak bu bağlamla ilintilendirilebilir. Ayrıca, türkünün ham maddesi olan ezgi ve söze dair unsurların, farklı bütünlüklerin ortaya çıkarılmasında ortaklaşa kullanıma tabi tutuldukları da gelenekle sabit bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söz konusu örnekler için ayrıntılar nazarında dillendirilen ilişkinin gerçekleştiği bağlam için öne çıkan unsurun özellikle “söz” olduğu görülmektedir. Halk masallarında “maymuncuk motifler” dediğimiz (yani, her masala uyan) şeylerin karşılığı halk türkülerinde, manilerde, hatta âşıkların şiir yaratmalarında, bir kelime ile “halk şiiri”nde, bir takım “kalıp dizeler” vardır ki çeşitli metinlerde uygun yerlere yerleştirilebilir; sözlü şiir geleneğinin dağarında hazır geçrelerdir bunlar (Boratav, 2000:214). Sunulan yedi örnek türkünün sözlerinde “maymuncuk motif ve kalıp dize” olarak nitelendirilen bu unsurlar kendilerini aşikâr etmektedir. Bu sözce-lerden “hane” ye (dörtlük), haneden de “katar”a (dörtlüklerin tümü) varıldığı; tabiri caiz ise, koca katarın suyu o sözceden yudumladığı söylenebilir.

“Maymuncuk motif” olarak nitelendirilen unsurun deyim yerinde ise, “maymuncuk hane veya dörtlük” biçimine dönüştüğü örnekler de bulunmaktadır. Erzurum-Bayburt yörelerinde Faruk Kaleli, Urfa yöresinde Hafız Nuri Başaran’dan anonim olarak alınan iki dörtlüğün, belirtilen ibareyi karşıladığı düşünülmektedir.

(Erzurum-Bayburt)

“Giderim ben de ben de
Bir ayvama kaldı sende
Ayva gibi sarardım
Din iman yok mu sende”

(Urfa)

“Giderem ben de ben de
Bir ayvama kaldı sende
Ayva gibi sarardım
Din iman yok mu sende” (Özbek, 1991: 71)

Belirtilen uygulamaya dair nitelikte örnekleri hem çoğaltmak, hem de müzik bağlamı içerisinde de bulmak olasıdır. Söz unsurunda boy gösteren maymuncuk motifler, birlikte karıldığı ezgi unsurunu da şekillendirmekte veya onun şeklini almaktadır. Ezgi çekirdeği veya kalıp ezgi olarak anılan ve bir şekilde maymuncuk motif gibi iş gören bu olgunun kökünü geleneğe saldığı bilinmektedir. Nida Tüfekçi’nin aktardığı anlatı, yukarıda dillendirilen bilgileri destekler niteliktedir;

“Kangallı âşık Muhlis Akarsu ile bir gün muhabbet ediyor, saz çalıyor, türkü söylüyorduk. ‘Bunca Çektiklerim Senin Yüzünden’ sözleri ile başlayan bir koşma okudu. Ben de sazımla kendisine katıldım. Parçanın sonuna kadar, hiç şaşırmadan, falso yapmadan rahatlıkla çalabildim. Bu olmayacak bir şey idi. Zira insan yeni duyduğu bir türküyü, nasıl olurda bu derece uyumlu ve doğru icra edebilirdi. Zihnimden geçen bu düşünceler içinde iken, sözü edilen ezgiyi başka sözlerle bildiğimi hatırladım. Bu ezgi Veysel’in “Kara Toprağı” söylediği ezgi idi. Ben âşığa sorular yöneltmeye başladım. Konuşma aynen şöyle idi. (Bu konuşmayı kasete aldım)

N. Tüfekçi: Âşık Akarsu; şimdi bu çaldığın parça, bana bir başkasının çalıp söylediği bir türküyü hatırlattı. E...yani sen bunu yapmakla bir hata mı ediyorsun diye düşündüm kendi kendime.

M. Akarsu: Hocam, değil. Bizde buna ayak derler ve biz bu ayağa çeşitli konulardaki sözleri işleriz. Aynı havayla sözler söyleriz, eskiden beri de bu böyledir.

N. Tüfekçi: Yani bu ayakla herhangi bir deyiş söyleyebilir misiniz?

M. Akarsu: Tabii daha başka şey de söyleriz.

N. Tüfekçi: Diyelim ki bu deyiş senindi. Eski yaşamış bir âşığın deyişini de söyleyebilir misiniz?

M. Akarsu: Tabii onu da söyleriz aynı ayakla.

Âşık Akarsu bir başka ezgi daha çaldı. Ben bu ezgiyi de biliyordum. Parçayı Kangal’ın Minare köyünden İbrahim Dede’den öğrendiğini, şah beyitte adı geçen Müslimî’nin İbrahim Dede’nin babası olduğunu söyledi. Bu ezgi ile Erzincanlı âşık Davut Sularî’de bir deyiş okumuştum. Âşıklarla yaptığım çalışmalarda bir başka şey daha tespit ettim. Şarkışlalı Ali İzzet Özkan, ‘Sökün Ayı Geldi, Çiğdemler Bitti’ sözleri ile başlayan bir koşmayı, uzun hava biçiminde okumuştum. Bunu daha sonra, Neriman Altındağ Tüfekçi repertuarına aldı ve uzun yıllar radyoda okudu. Söz konusu uzun hava ezgisi, Akdağmadeni’nde gelin ağlatma havası olarak davul zurna ile çalınır. Bilindiği gibi Akdağmadeni ile Şarkışla komşu iki ilçedir. Ali İzzet’in köyü Hüyük ise Akdağmadeni’ne 15-20 km uzaklıktadır” (Aktaran; Turhan, 1992: 233-234).

Süleyman Şenel’in “Türk Halk Musikisinde Uzun Hava Tanımları ve Bu Tanımlar Etrafında Ortaya Çıkan Problemler” başlıklı makalesinde dipnot olarak Adnan Saygun’dan aktardığı bilgiler, konunun bir yönünü daha ortaya koymaktadır;

“Türk Halk Müziğinin elastik ve değişmez karakterinden dolayı konuşur gibi söylenen yani uzun hava formu (parlando) melodiler, derhal ölçülü, tempolu (tempo giusto) hale dönüştürülebilirler. Böylece söz ve tarz uyumsuzluğuna rağmen, uzun hava formu melodileri, bazen oyun melodileri olarak da söylenebilir. Örneğin, A türküsü bir türkücü tarafından ninni olarak adlandırılmışken, bir diğer köylü bunu oyun melodisi olarak adlandırmakta bir sakınca görmez. B türküsü ise aynı melodinin bir çeşitlemesidir. Oysa bu melodi ne bir ninni, ne de bir danstır. Aslında o bir ağıttır” (Aktaran; Turhan, 1992: 71) .

Bir türkünün zamanı imleyişi aşikâr edildiği kültür ortamıyla ilişkili olmakla birlikte, onun benzer kültür ortamlarında matbu bir şekilde yineleneyeceği bakımından verilen bir güvencenin geçerliği; kozadan alınan ipliğin başına gelecek olanın kestirilebilirliğiyle eş tutulabilir. Kaldı ki, Béla Bartók’un Türk halk müziği üzerine yaptığı araştırmanın bir kısmında, güfte ve ezgi arasındaki dile getirilen birlikteliklerin gerçekleşme niteliği üzerine değerlendirmesini, olasılık bildiren bir ifadeyle aktardığı görülmektedir;

“Ana soru, her ezginin kendine göre bir güftesi mi bulunduğu, yoksa güfteler ile ezgilerin vezin düzeninin sınırları içinde birbirlerinin yerine geçebilecek yapıda mı olduğudur. Yağmur duası türkülerinin elbette yağmur duası güfteleri olması gerekir. Malzemenin bütününü ele aldığımızda, yapıları birbirine benzer çok sayıda ezginin bir araya geldiği sınıflardaki ezgilerin her birinin özel bir güftesi olmaması, bir başka deyişle, güfteler ile ezgilerin düpedüz birbirlerinin yerine kullanılabilmesi daha muhtemel görünüyor” (Bartók, 1991: 195).

Pertev Naili Boratav’ın konu bağlamındaki saptamaları son derece açıklayıcıdır. “Destansı nazımdan düzenli biçimlere dönüşüm, bentlerin eşit sayıda dizelere bölünmesiyle gerçekleşmiştir. Bu bölünmeyi sağlayan da, tutarlı bir sıra gözeterek uyak kullanma kuralının kabul edilmesidir; böyle bir kuralın yerleşmesi ise şüphesiz şiirin koşulduğu eski işlerden (bu arada destan anlatma işinden) farklı yeni bir takım işlere ve dolayısıyla eskilerinden farklı ezgilere koşulmasının bir sonucu olmuştur” (Boratav, 2000: 213). Belirtilenler nazarında; nazımın zaman içinde aldığı biçimin ezgiden ayrık olmadığı ve her iki unsurunda birbirlerini belirledikleri, etkiledikleri ve biçimlendirdikleri kanısı olağan görünmektedir.

Türkünün, matbu olarak kayda geçmesinin, belirtilen kültür ortamlarında onu seslendiren ve dinleyen bakımından hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Kozanın doğaya bırakılmasıyla bağdaşık olarak, onu sahiplenenin gereksinimleri bağlamında kullanıldığı apaçık ortadadır. Haklarında telif hakkı söz konusu olmaksızın ve göç eyledikleri yere ve oranın iklimine bir şekilde uymaya gönüllü veya gönülsüz gezeleyip duran ezgisel ve sözel kalıpların “artık” olarak varlığı, su götürmez bir olgudur.

Türkünün, üreten bakımından sahipsizliği, onun sahiplenilebilmesi bakımından olumlu bir etken olarak yorumlanabilir de; dahası, bu olumlu olmanın gönderme yaptığı sahiplenmenin niteliğinin günümüzde başkalaştığına dair emareler de bulunmaktadır. “Türkü sahibi” olarak, kaynak kişi veya yakınları tarafından belli şahıslara, belli kurumlara, belli türküler için telif konusunda yapılan başvurular, türkünün doğaya bir “artık/armağan” olarak bırakılma niteliğiyle, koşut durmamaktadır. Derlendikten veya toplandıktan, denetlendikten yani bir şekilde anonim ve “bizim kültürümüz” olduklarına kani gelindikten, yine bir şekilde yazıya geçirilip matbu hale getirilip, devlet malı kılındıktan ve bunca işler karşılığında “derleme ücreti” olarak “artı-değer” ürettikten sonra; haklı ya da haksız kazanç için yapılan telif başvuruları neticesinde bazı albümlerde, bazı internet sitelerinde, bazı radyo ve televizyon kanallarında eskisi gibi halkın veya sahibinin karşısında ve Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun dizelerinde durduğu gibi duramamaktadır türkü. Görünen o ki, sel gitmiş, kumu; tozlu arşiv ve janjanlı piyasa raflarında “artı-değer” olarak mesai eylemektedir.

Düzeni ve yazanı belli olmayan türkünün dilden döküldüğü anda ki kültürel bağlama dair belli ipuçları için kaynak mahiyeti bulunmaktadır. Hem bir topluluğa dair aidiyet göstermesi, hem de aidiyet gösterdiği topluluğu ses ve söz aracılığıyla imlemesi, onun kültürel oluşunun da emareleri olarak anlam taşımaktadır. Bu bakımdan, onun dolaşım gösterdiği son derece zengin kültür ortamlarından yalnız birinin genel itibarıyla tanıtımı, hakkında dillendirilenlerin bir zemine oturması bakımından da gerekli görülmektedir.

Ankara yöresi folkloruna dair “cümbüş” olarak anılan kapalı mekân eğlencesinin, diğer kültür bölgelerinde de benzer ve benzemezleri görülen ve geleneğe dair bir uygulama olduğu bilinmektedir. Halil Bedii Yönetken’in konuya dair aktardığı ayrıntılar 1937 ve 1952 yılları arası dönemi kapsamakla birlikte; ilgili metinde, geleneği imleyen bazı unsurların eskimeye yüz tuttuğu veya yok olduğuna vurgu yapılması da dikkat çekicidir.

“Ankara müzik ve oyun folklorundan bahsederken Ankara’da cümbüş konusunu seçmemizin sebebi, yakın tarihimizde hakiki Ankara müziğinin ve oyununun başlıca Ankara cümbüşünde yaşamış olmasıdır. Ankara’da cümbüş bu bakımdan enteresan bir konudur. Şüphe yok, eski bir müessesesi gibi, cümbüş de artık tarihe karışmıştır. Türkiye başkentinde bugün artık öz bir Ankara müzik ve raks kültürü canlı ve umumî bir şekilde yaşamamaktadır fakat mesut bir tesadüfle bu müzik ve raks kültürünün birkaç yerli Ankaralıda hâlâ yaşamakta olduğunu görmekteyiz. Ankara müziği denilince bugün Ankara’da herkesin, herkesten önce hatırına gelenler Yağcıoğlu Fehmi Efe ile Genç Osman’dır (Osman Genç Türk). Yağcıoğlu Fehmi Efe sazı çoktan bırakmış, fakat Genç Osman ona devam etmiş ve onu ilerletmiştir. Bunun için, Osman Genç Türk, sazıyla bütün Ankara çevresinde, her tarafta tanınır. Halen Ankara ve dolaylarının en ileri bağlama çalanı Genç Osman’dır desek mübalâğa etmiş olmayız. Bizim bu yazımıza sermaye olan malûmatı da o vermiştir.

Cümbüş, usullü, disiplinli bir muhabbet, edep ve terbiye dairesinde yapılan bir eğlence, içkili, kadınlı, bir müzik ve raks âlemidir. Bu âlemde, küçük büyüğe saygı gösterir, büyük küçüğe riayet eder ve cümbüş, karşılıklı bir sevgi ve güven içinde devam eder. Büyüklerin idaresi altında içilir, saz çalınır, kadın oynatılır, efeler bizzat oynarlar, eğlenirler. Böyle bir toplantı ve âlem için her şeyden önce bu işe müsait bir yer lâzımdır. Her yerde cümbüş yapılamaz, cümbüşe uygun, kenar köşe, çıkmaz sokak, dışarıya ses sızdırmayacak kalın duvarlı evler gerektir... Bu evlerin duvarları 3-4 metre kalınlığında olurdu, ne zil, ne saz ve ne türküyü dışarı sızdırmazdı. Hisar’da Öksüzce Mahallesi’nde, çıkmaz sokakta Kasım Efendi’nin evi çok münasip bir cümbüş evi idi.

Cümbüş, gizli yapıydı. Sebebi, devriye basar veyahut sofular, mutaassiplar *ahlâk bozuluyor, buna mâni olmak lâzımdır* diyerek saz çalmaya, kız oynatmaya müsaade etmezler, ona mâni olmaya çalışırlardı.

Cümbüşe her önüne gelen alınmazdı. Cümbüşe katılacak gençlerin, ağızları pek olmak lâzımdı, aksi takdirde bu, ta camideki hocanın kulağına gider, o da vaiz esnasında, isim vermeden atar tutardı... Cümbüşte başköşeye en yaşlı efe otururdu, diğerleri yaş ve başlarına göre yer alır, otururlardı. Cümbüş odasında, her yaşın kendine göre yeri ve oturmanın bir adabı vardı... Cümbüşe yeni, temiz elbiselerle gelinir, her içeri giren sağ elini göğsüne götürerek odadakilere selâm verir, ellerini bağlayarak beklerdi; büyükler gelene yer gösterir, o da daima kendinden yaşlısının altında yer alır, otururdu...

Yatsı namazı çıkıldı mı cümbüş başlardı. Önce saz çalınırdı. Bundan 25–30 yıl önce Ankara’da Türk genci, bağlamadan başka saz çalmazdı. Ut, kanun gibi çalgıları, Hıristiyanlar çalardı; zengin eşraf düğünlerinde, Hıristiyan çalgıcılara perde arkasında ut, kanun çaldırılırdı... Cümbüşte, saz başlayınca en önce, oturarak dinlenen havalar çalınırdı, divanlar, koşmalar, keremden söylenir, sonra kırıklara kalkılırdı. Sabahî, Misket, Mor Koyun, Nağme Gelin, Hüdayda, Ankara Koşması, Şeker Fındık, Yandım Şeker, Zeybek havaları çalınır, söylenirdi... Cümbüş âleminin en önemli unsuru baş ve orta parmaklara takılarak çalınan zillerdi. Bu ziller, gümüş meci diye ile pirinç karıştırılarak dökülürdü. Cümbüşte zil döğecek olan kadının genç, güzel olmasından ziyade sanatkâr olmasına, bilhassa iyi zil döğmesine, zilleri parmaklarında iyi ayarlamasına, çalınan müziğe uygun bir şekilde zil döğmesine dikkat olunurdu. Kadın da cümbüşte iyi saz çalanı arardı.

Cümbüşe, muhakkak bir sanat havası hâkim olur ve orada mümkün olduğu kadar yüksek bir saz ve oyun ustalığı gösterilir, kendine göre bedii bir hayat yaşanır. İyi saz çalanla, iyi zil

döğen birbirini buldu mu, cümbüşün zevkine doyum olmazdı. Cümbüşte saz ve zil sesleri arasında öyle anlar olurdu ki, zil ve saz adeta konuşur gibi bir hâl alır, meclis unutulur, çıt çıkmaz, çalanlar, oynayanlar, seyredenler âdeta vecde gelirlerdi. Kadınlar bir cümbüş gece-sinde birkaç kere oyuna kaldırılır, sonra delikanlılar zeybek oynarlar, sona doğru bozlak çalınır, en son Misket düzeninden bir kalkma havası meselâ “Ay doğar, ayan ayan” çalınır ve bu suretle cümbüşe son verilir. Gün doğmadan önce, cümbüşler sessiz, sadasız, semt semt, kısım kısım dağılır, cümbüş toplantısını sezdirmeden evlerine dönerlerdi” (Yönetken, 2006: 1-6).

1937 ve 1952 yıllarına dair bir yaşantının betimlendiği metnin başında, cümbüş eğlencelerinin birkaç yerli Ankaralı tarafından yaşatıldığı vurgulanmaktadır. Gizlilik ve benzeri daha birçok yönü bulunan bu toplanmaların akıbeti konusunda (ne alâka gibi görülebilirse de) tabi ki günümüz televizyon kanallarında yayınlanan bazı programlar fikir verebilmektedir. Türkünün veya türküyü var eden unsurların eklemlilikleri, kültürel ürün olan bu eğlenceler bakımından da anlam taşımaktadır. Çünkü belli kıstaslar ve ortamlar nazarında yürütülen bu toplanmaların, belli düzenlemelerden sonra, ilgili kanalların izlendiği her ortama götürülerek paylaşım ağının son derece genişlediği; “artı-değer” ve daha birçok yönden “yarar!” sağladığı görülmektedir. Bu düzenlemelere şöyle göz ucuyla ne değışti diye bakıldığında; Ankara cümbüş eğlencelerinin “sanat havasının hâkim” ortamını yöneten efenin yerini, televizyon kanallarında “reyting efe”, “jüri” ve program sunucusunun doldurduğu görülmektedir. Bilindiği üzere, farklı kültür ortamlarında farklı nitelikte gereksinimleri giderme bakımından işe koşulabilen türkü; bu programlarda, üzerinden “iyi icra” sonucunda puan alınan “artı-değer sağlayıcı” rolünü üstlenmektedir. Kendine belletilen türküsünü arenada icra etmeden önce türkü star adayı, ölümsüz bir ozanın adının “artı-değer” kılındığı Âşık Veysel odasında, huzura çıkarılmayı beklemektedir. Türkü okunduktan sonra okuyana hakkını vermek için gerekli işlemler devreye sokulmaktadır. Bu rutin bağlamı ve belli toplamlar neticesinde “türkü star” ilân edilmektedir. Programların genel akış çerçevesi bu veya türevi içerikte olup, iletişim araçları dünyasının sunduğu tüm olanaklar öngörülen “artı-değer” için seferber edilmektedir; tabi ki, türküyü kitlelere ulaştırmak, kalıcılığını sağlamak gibi, sayısı ve çeşitliliği artırılabilir “didaktik!” gerekçelerle.

Seferberliğin sürdüğü bir alan da Türk Halk Müziği korolarıdır. Genel itibarıyla solo olarak seslendirilen türkünün, farklı ses alanına sahip koristlerce seslendirilmesi, hem gelenekle, hem de koronun seslendirme mantığı ile tutarlı bir uygulama gibi durmamaktadır. Yurdun herhangi bir yöresinden derlendikten sonra, (bozulmasın diye) belli işlemlere tabi tutulup seslendirilebilir veya tüketilebilir izni çıkan örneklerin seslendiriliş tarzları da; kaynak ile tutarlılık sergilememektedir. Örneğin, Göreleli (Piçoğlu) Osman Gökçe’den derlenen ve nefis bir kemeçe sesleyişle eşliklenen bir türkünün ilgili koro ve saz takımlarının tipik yaklaşımlarınca sunumu, belli seviye müzik kulağı bulunanlarca dahi duyulabilecek denli farklılıklar üzerine kurulmaktadır. Ve tüm bunlar, “aslına sadık kalma” şartının yerine getirilmesi gibi bir “ulvî” ilkenin ardına sığınarak yapılmaktadır. Bu o kadar yükseğe çıkarılabilen bir çıtadır ki, “kaynak kişi”nin önüne matbu evrak olan nota kâğıdını koyup; “buna göre çalacaksın çal, çalmayacaksın git!” deme yetkisini dahi tanıyabilmektedir, “ehline”. Yalnız “ehlinin” sırrına erdiği, aslını bildiği ve onayladığı türkünün bir mekânda imlenmiş hali olan matbu nota metninin, türkünün duyulur hali ile “anıştırma” nitelikli bir ilişkisi bulunmaktadır ki o metin de zaten “hatırlama notası” olarak iş görmektedir. Yani, ezgi hatırlandıktan sonra söz ona uydurularak, doğal ortamındaki gibi ezberden seslendirilmektedir. Matbu metnin, birilerini hem yetkili merci

yapıp çıkarıveren, hem de kaynak ile “ehli” arasındaki statükoyu ayar eden ve öyle herkesin geçemeyeceği “sırat köprüsü” olma gibi maharetleri de göz ardı edilmemelidir.

Dile getirilenlerde amaç hem türkünün koro veya daha farklı birliktelikler nezdinde seslendirilmesi, hem de yazılması konusunda çıkarılması ve uygulanması gereken bir yasak emrinin taşeronluğunu yapmak değildir. Belirtilen bu olguları yerli yerine oturarak bir araya getirme veya iç tutarlılıkları ile işe koşma, konu bağlamında atılabilecek olumlu bir adım olarak düşünülmektedir. Şayet, bir solistin seslendirdiği örnekte artırılması düşünülen unsur gürlükse, bunun yolu, aynı ezgiyi öyle ya da böyle birlikte seslendiren onlarca kişiyi bir araya getirmek olmamalı herhalde. Çözüm için daha az zahmetli ve daha az masraflı yollar hiç kuşkusuz bulunmaktaysa da; yağurdu bu tarz yemenin şahsî olarak akla getirdiği şey, birilerinin sıkça dillendirdiği “taklitçilik” olmaktadır. Türkünün bu tarz sunumunda tabi ki daha öncesini bilen için kulağa gelemeyen “aslına uygun olan”, doğal olarak göz ile de görülememektedir. Görme, işitme ve hatırlama gibi unsurlar yazılı olmasa da, bir metne gönderme yapmakta ve ilgili metin de bir bağlamı imlemektedir. Burada ki metinde ne türkü star’ın ne de ilgili koronun “Ay Doğar Ayan Ayan” veya herhangi bir yurdum türküsünün eskiden seslendirildiği kültürel ortamın unsurları olarak iş görmedikleri “ayan beyan” ortadadır. Öncelikle, türkünün bu bağlam için aidiyet gösterdiği ortamın bir gizliliği bulunmamaktadır. Kaldıysa, onun iletildiği çeşitli ortamların mahremiyeti söz konusudur artık. Eski ortamında cümbüşün nihayete erdiğini ima eden bu türkü; ilgili yayın kanallarındaki akış içerisinde, artık izlendiği ve dinlendiği ortamlar için belirtilen anlamını yitirmiştir.

“Mit sözcükler yerine seslerde kodlanır, müziksel çalışma bir kod çözümleri tablosu (une grille le dechiffement), yaşanmış deneyimleri süzen ve organize eden, kendisini o deneyim yerine koyan karşıtlıkların üstesinden gelinebileceği ve zorlukların çözüleceği mükemmel bir yansılama tedarik eden bir ilişkiler ağı temin eder” (Aktaran; Skinner, 1997: 228-229).

Anadolu âşık geleneğinde söz söyleme aslî unsur ise, müzik de onun oturduğu saltanat koltuğu olarak nitelenebilir. İş görü alanı yalnız âşıkların söz söylemede sırtlarını dayadıkları yordam olmayan müziğin, mitin kodlandığı bir unsur olarak da; ona lâıyk görülen payeyi ne denli hak ettiği, Nida Tüfekçi’nin bir saptamasıyla da dayanak bulmaktadır;

“1976 yılı kışında, Ankara’da Karslı âşıklardan Çobanoğlu, Şeref Taşlıova ve Rüstem Alyansoğlu ile bir mecliste, âşıkların saz çalmadan, müziksiz düz atışma yapıp yapamayacaklarını istedim. Gördüm ki; o, çeşmeden su akıtır gibi şiir söyleyip saatlerce atışan âşıklar, suyu kısılmış değirmen gibi, üretkenliklerinden çok şey kaybediyorlar. Atışmada, şiir söylemede zorlanıyorlar.

Bundan başka; Veysel’den, Ali İzzet’den Çobanoğlu’na, Şeref’e, Alyansoğlu’na, Müdamî, Efkârî, Daimî, Mevlüt İhsânî’ye kadar çok yakından tanıdığım ozanlar makam, hava, ağız, ayak diye adlandırdıkları ezgiler üzerine söz söylüyorlar. Bu ezgiler, kendi yetiştikleri yörenin müzikleridir. Sözelimi bir Veysel, Azeri Ağzı, Zeybek, Konya tavrı, Trakya üslûbunda ne saz çaldı ne türkü, deyiş söyledi. Ali İzzet’de öyle, Müdamî, Gülîstan, Cevlâni, Efkârî, Çobanoğlu, Şeref, Mevlüt İhsânî, Reyhanî, Daimî, Sularî bu doğal kuralın dışına çıkamıyorlar... Kars derlemelelerinde Erzurumlu Âşık Yaşar Reyhanî’nin çalıp söylediği “Âşıklara Selâm” adlı deyişinin, müzik olarak aynısını Bayburtlu Recep Kırıcı “Söylerim Bayburdun Vasfı Halini”, Şarkışlalı Ali İzzet ise; “Dert satıyom dert tüccarı oldum ben” sözleri ile başlayan deyişler olarak söylemişler” (Aktaran; Turhan, 1992: 232-233).

Sözün, müzikte kodlanması bakımından âşıkların izlediği güzergâh yine âşıkların anlatıları nazarında M. Öcal Oğuz tarafından dile getirilmektedir;

“Âşıkların da ifadesine göre her makamın ezgisi söylenecek olduğu şiirlerin hece sayılarıyla âhenkli olmak zorundadır. Bir hece fazla veya eksik olduğu zaman bu hemen hissedilir. Bu yüzden usta âşıklar irticalî şiir söylerken zihinlerinde “parmak hesabı” yaparak değil, ezgiyi takip ederek heceyi tuttururlar” (Aktaran; Turhan, 1992: 203).

Batı kültüründe analitik düşünce aracılığıyla “müzik” olan ve olmayan kültür ürünleri; seküler düşünce aracılığıyla da ‘dinsel müzik’e dâhil olan ve olmayan kültür ürünleri birbirinden ayrılmış; müzik icrası ayrı bir uzmanlık, eğitim ve hatta geçim alanı olmuştur (Sönmez, 2009:107-108). Görüldüğü üzere, Kars derlemelerinde karşılaşılan uygulamada, aynı ezgi üç farklı nazım örneğinin kodlanmasında kullanılmıştır. Artı-değer elde etmenin, türkünün doğaya bırakılmasında akla getirilmeyen bir gerekçe olduğu bilinmektedir. Ona dair sözel veya ezgisel kalıpların paylaşımı bakımından da genel itibarıyla tek kıtas, onun kodlandığı belleklerden yine bu kodların iş gördüğü ortamlarda umuma açılması olmaktadır. Bu nedenle de, türkünün barındığı kültürel ortamların ve onun oralarda yüklendiği işlevlerin bugün de toplumun dönüştürülmesi bakımından işlerliği; ondaki “maymuncuk” vasfını öne çıkarmaktadır. Onun ve onu doğaya bir “artık” olarak bırakanın eklektik veya “ödüncü almacı/vermecisi” yapısı, ön görülen dönüşüme dair kodların işlerliği bakımından da elverişli koşullar oluşturmaktadır. Dönüştürülmek istenenin kod kütüphanesinde yapılacak gerekli değişimler, eldekine yakın veya benzer olanı onayan ve onun “ödüncü almacı/vermecisi” yönü üzerinden gerçekleştirilmektedir. Sözel ve sessel bir kod olarak iş gören “maymuncuk motif”, maymuncuk dörtlük”, deyim yerindeyse türkünün tümünün bir “maymuncuk” olarak iş görmesi bakımından da anlam ifade edebilmektedir. Onun anlam yüklendiği bağlamdan, yeni bağlamında yüklendiği anlama dair uğradığı değişim; onu doğaya bırakanın da değişimini hem yansılayan, hem de saklayan ilişkiler ağının dokusu için kullanılan maymuncuk kalıplarını barındırmaktadır.

“İdeoloji, toplumsal formasyonu meydana getiren üç ana düzeyden biridir (ekonomik, politik ve ideolojik düzeyleri). Bir “toplumsal düzey”, bir pratiğe bağlıdır: Ekonomik düzeyde doğa toplumsal ilişkiler içersinde dönüştürülür, ekonomik pratiği tanımlayan budur; politik pratikte, söz konusu toplumsal ilişkiler dönüştürülür (politik pratik, bu dönüştürmeyle tanımlanır); ideolojik pratikte veya düzeyde ise, insanın kendi hayatıyla yaşayan ilişkisi demek olan ideolojik tasarımlar dönüştürülür” (Belge, 1994: 9).

SONUÇ

İnsanın türküsü ve onu seslemeye, dile getirmeye dair her çabanın dolaysız veya dolaylı olarak ideolojik, ekonomik ve politik düzeyler ile ilişkilendirilmesi olasıdır. Sözlü kültürün bir olmazsa olmazı olarak da nitelenebilecek olan türkünün koza ile anıştırmalı ilişkisi, bu düzeyleri belirginleştirme bakımından bir aracı olarak kullanılabilir. Kozanın ipek ipliğe, ipliğin libasa ve nice ürünlere dönüşümü, anlamsız bir takım işlemler silsilesi olarak değerlendirilemez. Bu bağlamda, dut ağacının bağlamaya, sese, söze ve günümüzde türkülerin sunulduğu çeşitli albümlere bürünmesi de belli göndermeler içermektedir. Popüler olarak nitelendirilen melodiler ve bu melodilere yarenlik eden sözlerin, türkünün ve onunla yekvücut yaşantıların da dönüşümünü işaret eden emareler sayılması; hem melodi, hem de söze dair ve irdelendiğinde ortaya çıkan kaynaklar aracılığıyla olanak kazanmaktadır. İnsanın yaşantısı dönüşünce türkü de dönüşmekte doğal olarak bu dönüşümün sonuçlarından biri halini almaktadır. Bu bakımdan onun anlam bulduğu, hayat kazandığı rahim, (teşbihte hata olmaz) doğa olarak

tasavvur edilebilir; stüdyo değil. Kaldı ki, türkünün beslediği ve beslendiği kaynak olan insan ve onun yaşantısının, ipek böceği ve dut ağacına da yuva olan doğadan ıraklığı, kendine ıraklığı anlamına da gelmektedir. İpek böceği ve insanoğlunun hikâyesinde dut ağacının ne anlamlar yüklediği, sözün unutulmaz ustalarından biri olan Âşık Veysel'in eşsiz dizelerinde ve sesinde yankı bulmaktadır;

SAZIMA

“Ben gidersem sazım sen kal dünyada
Gizli sırlarımı aşikâr etme
Lal olsun dillerin söyleme ya da
Garip bülbül gibi ah-u zar etme
Gizli dertlerimi sana anlattım
Çalıştım sesimi sesine kattım
Bebe gibi kollarımda yaylattım
Hayali hatır et beni unutma
Bahçede dut iken bilmezdin sazı
Bülbül konar mıydı dalına bazı
Hangi kuştan aldın sen bu avazı
Söyle doğrusunu gel inkâr etme
Benim her derdime ortak sen oldun
Ağlarsam ağladın gülersem güldün
Sazım bu sesleri turnadan m'aldın
Pençe vurup sarı teli sızlatma
Ay geçer yıl geçer uzarsa ara
Giyin kara libas yaslan duvara
Yanından göğsünden açılır yara
Yar gelmezse yaraların elletme
Sen petek misali Veysel'de arı
İnleşir beraber yapardık balı
Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı
Ben babamı sen ustanı unutma” (Özbek, 1981:482–483)

KAYNAKLAR

- Sönmez, Banu Mustan (2009), "Anadolu Tasavvufunda Ritüel Müziğinin 'Kültüre Gömülü Olma' (Embeddedness) ve 'Anıştırılma' (Adumbration) Durumları", *Folklor/Edebiyat 58 (Müzik Kültürü Özel Sayısı)*, Cyprus International University Yayınları, s: 107–108,. KKTC.
- Bartók, Béla (1991). *Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Bedii Yönetken, Halil (2006). *Derleme Notları*, Ankara: 1. Kitap, Sun Yayınevi.
- Özbek, Mehmet (1981). *Folklor ve Türkülerimiz*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Althusser, Louis (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Adanır, Oğuz (2004). *Osmanlı ve Ötekiler*, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili (2000). *Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: K Kitaplığı.
- Skinner, Quentin (1997) Aktaran. *Çağdaş Temel Kuramlar*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Turhan, Salih (1992). *Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 1414, Kültür Eserleri Dizisi: 179.
- Eyüpoğlu, Bedri Rahmi (1995). *Dol Karabakır Dol*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

POPÜLER MÜZİĞİN GENÇLER VE MİLLİ KÜLTÜR ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ TESİRİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Gökhan DEMİR^{*}, Ömer UMUR^{**}

ÖZET

Bu çalışmada, popüler müziğin içinde bulunduğumuz tüketici çağa ayak uydurmaya çalışan gençler üzerindeki olumsuz tesiri gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma aynı zamanda bir özeleştirici niteliği taşımaktadır. Çağa ayak uyduramayan veya uyarlanamayan müziğimiz, günümüz gençleri için deve yürüyüşü niteliği taşımaktadır. Bu noktada kendine boş alan bulan bazı sıra dışı şarkıcılar ortaya çıkmakta ve gençlerin bilinçaltına isyan, asilik, küfür, argo, intihar, kızgınlık, öfke vb. kavramları empoze etmektedirler. Böylece gençlerimiz kültürel değerlerinden giderek uzaklaşmakta ve isyankâr bir nesil haline gelmektedir. Bununla birlikte Türkçenin kullanımındaki yozlaşma da dikkat çekilmesi gereken en önemli noktalardan biridir.

Anahtar Kelimeler: Popüler Müzik, Gençlik, Arabesk rap,

AN ANALYSIS OVER NEGATIVE EFFECT ON THE YOUNG OF POPULAR MUSIC

ABSTRACT

In this study it has been tried to be shown the negative effect on the young who try to keep up with consumer age where we are in popular music.

This study also features self-criticism. Our music which cannot keep up with age or cannot be adapted has the characteristics of camel walk for the young of today. Some extraordinary singers who benefit from free field at this point show up and impose some concepts such as rebellion, disobedience, swearing, slang, suicide, anger and rage upon subconscious of the young. In this way, our young are becoming distant from their cultural values gradually and becoming a rebellious generation. Moreover, the corruption in use of Turkish is one of the most significant issues to be drawn attention.

Key Words: Popular Music, Youth, Arabesque Rap

^{*} (Ordu/Gürgentepe Şehit Ahmet Yaşar Anadolu Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi.

^{**} (Ordu/Gürgentepe Şehit Ahmet Yaşar Anadolu Lisesi'nde Tarih Öğretmeni), Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Giriş

Gençler, her ulusun en değerli varlığıdır. Gençliğin taşıdığı değer; toplumla gelecek arasında bir bağ kurulmasını ve ulusların tarihi varlığını geleceğe taşımasını sağlayacak en önemli araç olmasından kaynaklanmaktadır.¹

İnsanoğlu toplum halinde yaşadığından beri gençliğe özel önem vermiş, ona övgüler düzmüş, ona kültürü aktarmak için bilgi ve hikmet dolu laflar etmiştir. Sokrat, Heraklit, Konfüçyüs vs. hangi bilge kişiye hangi din ulusuna bakacak olsak, muhakkak gençliğe yönelik sözler ettiklerini görürüz. Sadece onlar değil. Büyük anlatılar, ideolojiler de gençliğe görevler çıkartmıştır. Milliyetçilik, milletin ebedi hayatını onlara emanet eder; sosyalizm, gençlerin omuzlarında yükselecek bir yeni toplumsal düzen hayal eder. Biz de ulus devlet olarak kurulurken gençliğe yönelik güçlü bir repertuar oluşturmuş bir ülkeyiz.²

Peygamber Efendimiz'in gençliğe büyük önem verdiği görülmektedir. Hz. Muhammed daha risaletinin ilk günlerinden itibaren gençlerle yakından ilgilendi. Onları gönül ikliminde yetiştirdi. Bu sayededir ki genç sahabeler, İslam'ın çile dolu ilk yıllarında imanları uğruna bin bir türlü işkence ve eziyete katlanabildiler. Peygamber, deve ile yolculuk yaparken bazen gençleri terkisine alırdı. Üsâme bin Zeyd, Muaz bin Cebel, Hz. Abbası'nın oğulları Fadl, Kusem, ve Ubeydullah gibi gençleri terkisine alıp onlara ilim ve edep taliminde bulunmuştur.³

Türk gençliğine çok güvenen ve bunu her fırsatta vurgulayan Atatürk, Cumhuriyeti koruma görevini gençlere vermiştir. Atatürk'ün gençliğe duyduğu güvenin temelinde, gençlerin Milli Mücadele'nin ilk dönemlerinden itibaren kendisine verdikleri destek bulunmaktadır. Bununla birlikte Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da gençler, Atatürk ilkelerinin korunup ayakta tutulmasında önemli roller üstlenmişlerdir.⁴

Gençlikten söz açıldığında şu noktada davranışları kontrol etmenin ve yönlendirmenin en zor olduğu yıllardan söz ediyoruz demektir. İnsan, gençlik yıllarında, kendi kişisel özellikleri, arzuları, hayatı ve geleceği hakkında nasıl bir bilgiye sahiptir? Bir genç nasıl bir bakış açısına sahiptir, kendine ait nasıl bir görüntü taşır?⁵

Bugün gençlerimiz çok ve çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Gençlerin sorunlarını sadece gençlerin sorunu olarak ele almak yanlıştır. Zira gençler toplumun en büyük kesimini meydana getirmektedirler. Bu nedenledir ki, kavramsal bir tanımlama yaparken "gençliğin sorunları" yerine "gençlik sorunları" demek daha doğrudur. Çünkü bu sorunlar, toplumumuzun tamamının sorunudur.

Gençlik sorunlarının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu sorunların bir kısmı, gençlerin kendisinden; yani yaşları gereği hayatı algılama biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Ancak çok büyük bir kısmı ise; eğitim sistemi, bölgeler arası gelişmişlik farkları, cinsiyet, gelenekler (törelere), dini algılamalar, aile içi iletişim bızuklukları, demografik yapı ve istihdam politikaları gibi çok ciddi gerekçelere dayanmaktadır.⁶

¹ Hasan Soygüzel, "Gençlik ve Gençlik Sorunları", (http://www.hasansoyguzel.net/hs/index.php?menugonder=makale_genclik), s. 1.

² Naci Bostancı, "Gençlik Üzerine Bazı Tespitler", *Kamuda Sosyal Politika*, Yıl: 4, sayı: 14, s. 7.

³ Osman Nuri Topbaş, *Hakk'a Adanmış Gençlik*, Erkam Yay., İstanbul, 2010, s. 31.

⁴ Soygüzel, "Gençlik ve Gençlik...", s. 1.

⁵ Ahmet Gündoğdu, "Gençlik Üzerine Bazı Tespitler", *Kamuda Sosyal Politika*, Yıl: 4, sayı: 14, s. 3.

⁶ Soygüzel, "Gençlik ve Gençlik...", s. 2.

Farkındalığı yüksek, idealleri, inanç ve değerleri olan gençlerin birliğinin toplumun gelişmesinde, ülkenin önünün açılmasında son derece büyük bir rol oynayacağına şüphe yoktur. Aynı şekilde kişisel ve ahlaki zaafı olan, taklitçi, tüketici, ve inançsız bir gençlik, gelecekte kilit noktaları tıkayacak ve ilerleme sürecindeki ülkemizin hareket alanını daraltacaktır.

Günümüz gençliğinin karşı karşıya olduğu tehlikeler düşünüldüğünde, şu olumsuz ihtimalin de yadsınamayacak kadar mümkün görüldüğünü söyleyebiliriz. Küreselleşen yeni dünya düzeni gençliği bir nevi yozlaşma sürecine çekmekte, genç nüfusuyla avantajlı durumdaki ülkemizin bu anlamda elini zayıflatmaya çalışmaktadır. Yaygın popüler kültür ise, gençliğin taşıdığı cesaret ve umut filizlerini fark ettirmeden ezecek ve birey olarak silikleştirecek en büyük düşmandır.

Gençlik; herhangi bir siyasi düşüncenin, bir markanın ya da sosyal bir düzenin kullanımında olmamalıdır. Bilakis gençlerden beklenen, siyasete, ekonomiye ve sosyal hayata yön verebilecek düzeyde objektif, pozitif ve birikimli olmalarıdır. Tamamen para ve konfor kaygısı aşılana çalışılan günümüz gençliği, materyalist bir akımın etkisi altına alınmakta, böylece değerlerinden ve tarihinden kopuk bir nesil yetiştirilmektedir. Yetişkinler çoğu zaman gelişen durumu fark edemeyerek, bunu kuşak çatışması adı altında kanıksamakta ve baştan savmaktadırlar.

Gençliğin içinde bulunduğu durumun yeterince anlaşılabilmesi ve gerektiği gibi yönlendirilememesi, böylesine etkin bir gücün heba edilmesi ve patlamaya hazır bir bomba misali başıboş bırakılmasıdır. Ülkemizin ise, hak ettiği gibi bir gelecek için, heba edecek tek bir genci bile olamaz. Öyleyse, gençliğin sorunları ve çözümleri, gündemin en önemli konularından biri olmaya devam edecektir.⁷

Ülkemizde bütüncül bir gençlik politikasının olmaması çok genel bir eleştiri konusudur. Ancak ifade edilmelidir ki, bütüncül olmak bir yana; parçalı da olsa etkili bir gençlik politikasından söz etmek zordur. Politikaların temelini sorunlar oluşturmaktadır. Yani eğer sorun varsa ve sorunlar tespit edilerek sınıflandırılmışsa; o zaman bunun üzerine bir politika bina edilebilir. Ancak bütüncül gençlik politikalarına temel teşkil edecek, ayrıntılı ve bilimsel sorun tespiti ve analizinin varlığından söz etmek zordur.

Gençlik sorunlarının tespit edilmesi ve bu tespitler üzerine gençlik politikalarının oturtulması bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarına düşmektedir. Çünkü kamu kesimi, bu konuda bir takım çalışmalar yapmak ve katılımcı bir şekilde politika oluşturmak gibi bir yapılanmadan uzaktır. Ancak üzümlere ifade etmek gerekir ki; gençlik alanında çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarının büyük bir çoğunluğu da; gençlik sorunları ve çözüm önerileri konusunda klişe ve sloganik yaklaşımlardan çok da öteye gidememektedir.⁸

1. Gençliğin tanımı

“Genç” kelimesi, Farsça’da “hazine” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla gençlik insan ömrünün hazinesidir. Bu hazineyi değerlendirme şekline göre insan, ya büyük bir zenginliğe ulaşır ya da feci bir iflas ve hüsrana uğrar.⁹

⁷ Taha Enes Şener, “Günümüz Gençliğine Bakış”, *Kamuda Sosyal Politika*, yıl: 4, sayı: 14, s. 35.

⁸ Soygüzel, “Gençlik ve Gençlik...”, s.1,2.

⁹ Topbaş, *Hakk’a Adanmış...*, s. 7.

Biyolojik, psikolojik, kültürel ve toplumsal özellikleriyle çocuklukla yetişkinliği birbirine bağlayan bir köprü olarak değerlendirebileceğimiz “gençlik”, çok boyutlu bir dönem olmanın güçlüklerini kapsamaktadır. Kültürümüzde “delikanlılık” olarak tanımlanan bu dönem kimine göre “fırtına, stres” dönemi, kimine göre “sessiz çalkantı” olarak nitelendirilmektedir. Tanımlamalardaki farklılıklar ve vurgulamalar her ne şekilde olursa olsun gençlik, ikinci bir doğum süreci olarak yetişkinler arasında yerini ve konumunu alabilmeyi, belli bilgi, beceri ve tecrübe kazanabilmeyi ifade eder. Gençlik dönemi ana- babaya bağımlılıktan bağılılığa geçişi; topluma aktif, üretken sorumlu bir birey olarak katılımı ifade eder. Gencin içinde bulunduğu topluma sorumlu ve aktif bir birey olarak katılımı kolayca gerçekleşebilecek bir süreç değildir. “Sosyal olgunluğa erişmek” olarak ele aldığımız bu dönem içindeki gencin üç önemli boyutu olan bağımsızlık, kimlik ve cinsel kimliğe uygun olan davranışları kazanarak topluma üretken bir birey olarak katılabilmesi başarabilmesi oldukça önemlidir.

Yukarıda ifade edilen tanımların yanında, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelerde gencin tanımına ilişkin olarak kullanılan en önemli unsur yaştır. Buna göre, Birleşmiş Milletler 15 – 24 yaş; Avrupa Birliği ise 15 – 25 yaş aralığında bulunan insanları genç olarak tanımlanmaktadır. Yerli mevzuatımızda da, gençlik tanımında kullanılmak üzere belirli bir yaş aralığı ifade edilmemekle beraber; 15 – 25 yaş aralığındaki kimseler genç olarak kabul edilmektedir.¹⁰

Gençlik, bedensel diriliğin, ataklığın, gözü pekiğin olduğu kadar hayat denilen o uğrakta yaşamaya başlaman, kendi yolunu ve yöntemini seçmenin de başlangıç dönemidir. Ülkeler, toplumlar için onların gelecekleridir. Eski kuşaklar yavaş yavaş tarih sahnesinden çekilirken yenileri öne çıkacağına göre onlara kaçınılmaz yol açma hali, gençliğin her dönem önemsenmesini, “biçim verilmesini”, kültürün, hayat tarzının taşıyıcıları olarak tanımlanmalarını gerektirir. En hayati kararlar gençlikte verilir. Çünkü gençler farklılıklara ve yeni gelişmelere uyum sağlama noktasında yaşlılara nazaran daha elverişlidirler.¹¹

2. Bir kültür taşıyıcısı olarak gençlik

İnsanın insan olma bilincine ulaşması kültür tarafından ve kültürün içinde gerçekleştirilebilen bir olgudur. Çünkü canlı varlıklar arasında yalnızca insan, sahip olduğu ‘biyolojik donanımla’ algılama, öğrenme, sınıflandırma, davranma gibi faaliyetler gerçekleştirebilir. Yine yalnızca insan, sahip olduğu bu donanımla kültürü üreterek ve kullanarak bir bilinç (zihin) geliştirebilir. Bu bilinçlilik geçmişteki ve gelecekteki eylemleri de kapsayacak biçimde iş görür, kendine göndermede bulunur; hem kendi içeriğine hem de dış dünyaya müdahale eder; iç gözlem yapar; bu yapı aynı zamanda bir irade oluşturma yeteneğinin de kaynağıdır.

Doğal olarak çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi yaşam evrelerinden; iktisat, siyaset, eğitim, toplumsal hareketler gibi alanlardan söz ediyorsak, mutlaka kültürden ve onun yansımalarından söz ediyoruz demektir. Tüm insan gruplarının bir kültürü vardır bu nedenle bir kültüre sahip olmak, insan türünün ortak bir özelliğine sahip olmaktır. Yine tüm insanlar, kuşaktan kuşağa aktarılan belli bir kültür içinde büyürler. Ve kültür, en çok da çocukluk döneminde etkili olur. Daha genel bir ifadeyle kültür, hem doğaya hem de insanın doğasına kendisini dayatır. İnsanlar, sahip oldukları kültürün sınırlarına bağlı kalarak hareket ederler. Öyle ki

¹⁰ Soygüzel “Gençlik ve Gençlik...”, s. 2.

¹¹ Bostancı, “Gençlik Üzerine...”, s. 7.

bilimin yansımalarından hareketle topluma yöneltilen bir teklif, insanların genlerine nüfuz etmiş bir kültürle uzun soluklu savaflara girmek zorunda kalabilir.¹²

Sanayi Devrimi sonrasında yeni değerler ve yeni toplumsal hiyerarşiler oluşmuştur. Kapitalist ekonomi tüm dünyayı kuşatacak boyutlarda gelişmiş, devletlerdeki merkezi bürokrasi yaygınlaşmıştır. Devleti oluşturan kurumların giderek daha etkin hale gelmesiyle modern dünya denilen, ön koşulu demokrasi olan, yeni bir yapılanma yaşanmaya başlanmıştır. Bu yeni dünyada kültür de bir endüstri haline getirilmiştir. Bu endüstrileşmiş kültür, yaşanan hayattan kopyalar oluşturmuştur. Kopyalanmış hayat, bir doyma noktasına gelip yeterince ilgi çekemediğinde de fantastik kahramanlar ve uç hayatlar sahneye sürülmüştür. Bunu hem sinemada hem televizyon dizilerinde hem de müzik ve eğlence anlayışında görebilmek mümkündür.

İzleyicilerin beklentilerine ilişkin varsayımlar parıltılı sembollerle yüzeysel bir şekilde ekranlara aktarılır. Yoksulların hayatları -küçülmüş, çeşidi azalmış ucuz yemekler, para kazanma yolları- zenginlere; zenginlerin hayatları yoksullara pazarlanır. Sosyal sınıfların arzuları, öfkele-ri ve hesaplaşmaları karakterler üzerinden yansıtılır. Bastırılmış tutkular, düşünme ve davranma biçimlerine yer verilirken, idealize edilmiş tipler piyasaya sürülür.

Televizyon, bilgisayar ve telefon gibi iletişim teknolojileri arasında gerçekleştirilen ittifaklar, insanların buralardan yayılan kültürle daha kolay buluşmasını sağlayabilmektedir. Sayısız kanal, internet/video sitesi ve bu kanallardan yayılan anlamlar, normlar ve değerler sistemleri arasından sağlıklı bir seçim yapmak, özellikle gençler, için kolay olmamaktadır. Aslına bakılırsa seçim yapmalarına bile gerek kalmadan içinde psikologların, iletişimcilerin, pazarlamacıların ve tüccarların bulunduğu profesyonelleri onların bilincinin ve bilinçaltının herkes tarafından bilinmeyen yasalarını da dikkate alarak yine onlar için seçim yapmaktadırlar. Örnek karakterler üzerinden çok boyutlu ve çok renkli oyunlar, öldürme, aldatma, şiddet taktikleri geliştirilmektedir.

Günümüz şartlarında sözlü geleneğin, bilgi insanların hatta anne-babaların rolünün çok ötesinde roller üstlenen medya araçlarına rağmen bireylerin kendi seçimlerini üretmeleri oldukça zor görünmektedir. Çünkü her dizi, reklam, film, müzik klibi arka planında davranış standartları kazandırmaya çalışmakta ve ahlaki göndermelerde bulunmaktadır.¹³

Medya araçlarıyla ortaya konulan ürünler ilk başlarda toplumsal bir ilgi oluştursa da gençler üzerindeki olumsuz etkileri suç işleme, kendine zarar verme, şiddet, aile içi şiddet vb. noktalarda kendini göstermektedir.

Gençlerimiz, yerli ve yabancı medya imparatorluklarının iletildiği modellerden mi seçim yapacaklar yoksa onlar için özgün bir kültürel kimlik modeli sunabilecek miyiz? Kültürel değerlerden neler değişecek, neler kalacak ve bunu hangi güçler belirleyecek.¹⁴

3. Müziğin gençler üzerindeki tesiri

Müziğin, tarihte X. yüzyılda Farabi tarafından tedavi yöntemi olarak kullanıldığı ve en eski orkestranın "mehter"e dayandığı bilinmektedir. Geçmişten günümüze değin hayatın her sü-

¹² Gündoğdu, "Gençlik Üzerine...", s. 4.

¹³ Gündoğdu, "Gençlik Üzerine...", s. 4,5.

¹⁴ Gündoğdu "Gençlik Üzerine...", s. 6.

recinde müzikle karşılaşmaktadır. Ergenler de içlerinde sakladıkları duygu ve düşünceleri müzikle dışa vurmaktadırlar.¹⁵

İslam Medeniyeti tarihinde özellikle tasavvuf ekolü mensupları (sufiler) müzikle uğraşmış ve müziğin insan psikolojisi üzerinde etkisi olduğunu savunmuşlardır. Müziğin pozitif etkilerine ilişkin İslam tarihindeki bu çalışmaların devamı olarak Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde kurulan hastanelerde müzik akıl hastalıklarının tedavi edilmesi amacıyla kullanılmıştır.

Büyük İslam âlimlerinden Farabi, Türk musikisindeki her bir makamının ruha farklı şekilde etki ettiğini belirtmiş ve hangi makamın günün hangi vaktinde ne şekilde etki ettiğini şu şekilde açıklamıştır;

1. Rast makamı: İnsana sefa (neşe-huzur) verir.
2. Rehavi makamı: İnsana beka (sonsuzluk fikri) verir.
3. Kuçek makamı: İnsana hüznün ve elem verir.
4. Büzürk makamı: İnsana havf (korku) verir.
5. Isfahan makamı: İnsana hareket kabiliyeti, güven hissi verir.
6. Neva makamı: İnsana lezzet ve ferahlık verir.
7. Uşşak makamı: İnsana gülme hissi verir.
8. Zirgüle makamı: İnsana uyku verir.
9. Saba makamı: İnsana cesaret, kuvvet verir.
10. Buselik makamı: İnsana kuvvet verir.
11. Hüseyni makamı: İnsana sükûnet, rahatlık verir.
12. Hicaz makamı: İnsana tevazu (alçakgönüllülük) verir.

Fârâbi aynı zamanda Türk musikisindeki makamlarının zamana göre psikolojik etkilerini de şu şekilde göstermiştir:

1. Rehavi makamı: Yalancı sabah vaktinde etkili
2. Hüseyni makamı: Sabahleyin etkili
3. Rast makamı: Güneş iki mızrak boyu iken etkili
4. Buselik makamı: Kuşluk vaktinde etkili
5. Zirgüle makamı: Öğleye doğru etkili
6. Uşşak makamı: Öğle vakti etkili
7. Hicaz makamı: İkinci vakti etkili
8. Irak makamı: Akşamüstü etkili
9. Isfahan makamı: Gün batarken etkili
10. Neva makamı: Akşam vakti etkili
11. Büzürk makamı: Yatsıdan sonra etkili

---

¹⁵ Pekşen Akça-Şenol, a.g.m., s. 9.

12. Zirefkend makamı: Uyku zamanı etkilidir.¹⁶

Yukarıda belirtilen durumların aksine müziğin insanlar üzerinde olumsuz etkiye yol açabileceği bilinmektedir. Özellikle aykırılığı, isyankarlığı, düzene karşı gelmeyi dayatan rock, heavy metal, rap (ülkemizdeki yeni oluşumuyla arabesk rap) gibi müzik türleri gençlerin psikolojisi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

3.1. Popüler arabesk rap müziğin gençler ve milli kültür üzerindeki olumsuz tesiri

Müzik türlerinin oluşmasında sosyal, kültürel birçok etmen rol oynamaktadır. Bir ülke için önemli bir tema olan bir müzik türü, diğeri için hiçbir şey ifade edemeyebilir. Türk pop müziği daha çok aşk, heyecan, mutluluk temalarını içermektedir. Özellikle gençlerin ele avuca gelmez duygularını yansıtmaktadır. Bu nedenle ilk sırada dinlenen müzik türlerindedir. Pop müzik arabesk müzikten farklı olarak daha ritmiktir. Arabesk müzik daha çok toplumun alt ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki bireyler tarafından dinlenmektedir. Arabesk müzikte aşk, tanrı, felek, kader, sevgili en sık geçen temadır. Arabesk müzik genel olarak daha çok yaşamdan bezmişliği, karamsarlığı, çaresizliği, kaderciliği dile getirmiş ve bu durumla kendini özdeşleştiren düşük gelirli insanlar bu müzik türünü benimsemiştir. Yine düşük gelirli insanların yanı sıra ergenlik dönemini fırtınalı ve stresli bir dönem olarak geçiren ergenlerin de arabesk müziği dinledikleri görülmektedir.¹⁷

Yaşadığımız son dönemlerde gençlerin ele avuca sığmaz duygularını yansıtan pop, rap müzik ile yaşamdan bezmişliği, karamsarlığı, çaresizliği, kaderciliği dile getiren arabesk müziğin harmanlanmasından ortaya çıkan “arabesk rap” adı altında yeni bir müzik türü gelişim göstermektedir. Nitelikli müzik çevrelerinde her ne kadar kendine yer bulamasa da bu tür yaygın kitle iletişim araçlarında (internet, Yetenek Sizsiniz gibi popüler yarışmalar, medya vs.) kendini ifade etme şansı bulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı “arabesk rap” müziğin ortaya çıkışı veya başka bir tabirle tarihi gelişimi üzerinde durmak değildir. Asıl amaç bu müzik tarzının gençler üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektir.

Şu anda görev yapmakta bulunduğumuz Ordu/Gürgentepe’de öğrenciler ve gençler arasında yapılan saha araştırmaları, birebir görüşmeler ve anket çalışmaları neticesinde ortaya çıkan tablo arabesk rap müzik denilen yeni oluşumun pop müzikten sonra en çok dinlenen müzik türü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür, rap olması hasebiyle oldukça ritmiktir. Ritmik olması gençlerin içindeki heyecanı ve hareketliliği açığa çıkartmaktadır. Arabesk rap yapan kişiler tarafından müzik fonu olarak türkülerin, arabesk veya özgün müzik denilen tarzın müzikleri kullanılmaktadır. Bu da ergenlik çağında bulunan gençlerin içindeki karamsarlığı, kaderciliği, hayattan bezmişliği gün yüzüne çıkarmaya vesile olmaktadır.

Biz öğretmenler olarak gençlerle yakından iletişim kurmaya ve onları geleceğe en uygun şekilde hazırlamaya çalışmaktayız. Fakat geçen zamanda gençlerle iletişim kurma noktasında büyük eksikliklerimizin olduğu göze çarpmaktadır. Yakın zamana kadar fark edilemeyen sorun şudur ki öğrencilerimiz ile aramızda ‘kuşak farkı’ denilebilecek kadar bir yaş farkı olmamasına

¹⁶ Fahri Sezer, “Öfke Ve Psikolojik Belirtiler Üzerine Müziğin Etkisi”, *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2011,cilt: 8, sayı: 1, s. 3,4.

¹⁷ Raziye Pekşen Akça- Vesile Şenol, “Müzik, Reklam ve Kitle İletişimin Ergen Üzerindeki Etkisi”, Ocak-Şubat 2012, *Akademik Bakış Dergisi*, sayı: 28, s. 9,10.

rağmen onlarla aynı frekansta bulunmadığımızdır. Maalesef kendimize genç diyebilecek yaşta olan bizler öğrencilerimiz ile aynı duyguları yaşamamaktayız. Onlar gibi düşünüp onlar gibi hissedemiyoruz. Dolayısıyla onları anlayamıyoruz. Bu da iletişimde kopukluklar meydana getirmekte bununla birlikte bizi birbirimizden uzaklaştırmaktadır.

Arsız Bela, Asi Stayla, Asrın, Kunduz, Kodes, Tripkolik, Polemick, Macro Beatz, Haylaz, Ferman, Nakraz Ex, Ouz-Han, Loss, Radon Andezit, Ceyhanpanic, Mania Manzer, Efecan, Numan, Fundyy vb. kendilerini arabesk rap sanatçısı olarak tabir edenlerden bazılarıdır. Yapılan anket ve saha çalışmasında arabesk rap müziğın gençler üzerinde bir tahrik unsuru olduğu, gençleri kızgınlığa teşvik ettiği görülmektedir. Böylece ergenlik çağındaki gençlerin saldırganlık düzeyi artmaktadır. Saldırgan ve kaygılı davranışlarında artış gözlenen gençlerin kendilerine zarar verecek davranışlar sergilediği görülmektedir. Bunun yanında kız-erkek ilişkilerinde de, bunda sosyal medyanın payı yadsınamaz, ciddi derecede yozlaşma olduğu göze çarpmaktadır.

Bu müziklerin çalıştığımız bölgedeki gençler üzerindeki olumsuz tesiri tespit edilmeye çalışılırken onlara bazı sorular yöneltilmiştir. Hangi tür müzikleri dinlediklerini sorduktan sonra arabesk rap dinlediğini ifade eden gençlere birkaç soru daha yöneltilmiş ve şu cevaplar alınmıştır:

“1) Bu müzisyenler neden kendilerine böyle alışılmışın dışında isimler seçmiştir?

-Asi ve utanmaz olduklarını göstermek istemiş olabilirler. Dikkat çekmek veya gerçekten isyankar duygular besledikleri için olabilir. Maksat adrenalini yükseltmek. Tabii ki de daha fazla dikkat çekmek için bu isimleri seçmişlerdir. Kendilerini daha depresif göstermek için hem de ölümüne. İsyanda oldukları ve bu isyanı sevgiliye duyurmak, haykırmak için arabeske bağlamışlar böyle isyankar isimler seçmişlerdir.

2) Arabesk rap'in fonunu oluşturan müziklerin aslında bir türkü, şarkı veya başka bir müzik türüne ait olduğunu biliyor muydunuz? Orijinallerini dinlediniz mi? Cevabınız evet ise sizi hangisi daha çok etkilediği?

-Bu soruya verilen cevaplar şu şekilde özetlenebilir: Fon müziklerin arabesk rap yapanlarınkendi besteleri olmadığını hemen hepsi bilmektedirler. Müziklerin orijinalini dinlediklerini ancak uyarlanmış olan halini daha çok beğendiklerini söylemektedirler. Bunun sebebi olarak uyarlanmış parçaların kulağa daha hoş geldiği, müziklerin orijinallerinin gençlere bir şey hissettiremediği, tam ifadesiyle orijinal fonların “mıy mıy” olduğu, gençleri hayattan soğuttuğu gösterilmektedir.

3) Bu şarkıları hangin durumlarda (üzüntü, sevinç, kızgınlık, küskünlük vb.) dinliyorsunuz? Şarkılar size neler hissettiriyor?

-Arabesk rap, daha çok üzüntülü, depresif, hayata isyan edip hiçbir şeyin sorumluluğunun üstlenilmek istenilmediği durumlarda, huzur istenilen durumlarda dinlenilmektedir. Gençler bu müzik türüne kendilerini yakın hissetmektedirler. Aynı zamanda onlara kızgın veya kırgın oldukları insanları hatırlattığını, üzüntülerini bir nebze de olsa azalttığını savunmaktadırlar. Gençlerin ifadesine göre arabesk rap'çiler müziklerinde onların bu duygularına tercüman olmaktadır. Dolayısıyla ailelerin, öğretmenlerin gençlerle kuramadığı özdeşliği arabesk rap'çiler çok kolay başarmaktadırlar. Arabesk müzik dinleyen gençler, diğer türde müzik dinlerken uykularının geldiğini; diğer müziklerin onları boğuyormuşçasına hayattan bezdirdiğini

söylerken arabesk rap'te kendilerini bulduklarını, kendilerini rap'çilere yakın hissettiklerini söylemektedirler.

4) Bu müziğin aşkınızı, öfkenizi, kızgınlığınızı, sevginizi, özleminizi tam olarak ifade ettiğini düşünüyor musunuz?

-Bu şarkıları 'melankolik damar' olarak niteleyen gençler, şarkıların öfkeyi, kırgınlığı, kızgınlığı, pişmanlığı tam olarak ifade ettiğini belirtmektedirler. Yaşamışlıklarını, özlemlerini, üzüntülerini ortaya çıkardığını söylemektedirler. Bununla birlikte bu şarkıları dinlemenin bağımlılık haline geldiğini, hayatı bunaltıcı hale getirdiğini, psikolojilerini alt üst ettiğini bildikleri halde onları dinlemekten vazgeçemediklerini ifade etmektedirler. İnsanın hayvani dürtüleri olan cinsellik ve saldırganlık bu şarkılar yoluyla gün yüzüne çıkmaktadır. Böylece gençler kendilerine zarar verme eğilimine girmektedirler. Sakin kafayla düşününce bütün bunların farkında olan gençler, dinlemesi bağımlılık yapan veya başka bir tabirle gençler arasında kabul edilme şartı olarak görülen arabesk rap dinlemekten kendilerini geri alamamaktadırlar.

5) Size göre bu şarkılar yıllar sonra da kalıcılığını sürdürebilecek midir?

-Yukarıdaki soruya verilen cevap değişkenlik göstermektedir. Zira bazıları bu müziğin özenti ve tüketici durumundaki gençlere yeterli gelmeyeceğini, zamanla eriyip kaybolacağını söylerken, bazıları ise asla unutulmayacağını çünkü her dinlendiğinde aynı şeyleri hissettirdiğini, hiçbir zaman bıkkınlık getirmediğini, kendilerini bir tek onların anladığını söylemektedir. Arabesk rap'in kalıcı olacağını savunanların gerekçelerinin en dikkat çekicisi ise insanlar arasında giderek yalnızlık, umutsuzluk, isyankarlık duygularının artış gösterdiği, bu müziklerin de tam bu noktada devreye girip eksik kalan yerleri doldurduğudur."

Gençlerimizin büyük çoğunluğu ailede göremediği ilgiyi, sevgiyi, heyecanı amiyane tabirle sürü mantığına kapılarak bu müziklerle tatmin etmektedirler. Öğretmenlere sorulduğunda yukarıda isimleri geçen arabesk rap icracılarının isimlerini kimsenin bilmediği görülmektedir. Bu sorular öğrencilere yöneltildiğinde ise onların bunları dinlemeye ortaokul yıllarında başladıkları anlaşılmaktadır.

Günümüz şartlarında rap müziğin varlığını inkar etmek mümkün değildir. Bu çalışmada dikkat çekilmek istenen nokta ise gençlerimizin saf duygularının, taptaze dimağlarının, gencecik bedenlerinin rap veya diğer bir ifadeyle arabesk rap'in malzemesi olmaması gerektiğidir. Örneğin, Türkiye'nin en çok kullanılan şebeke operatörlerinden Turkcell'in, gnctrkcll adı altında düzenlediği bir reklam kampanyasının tanıtımı şu şekildedir:

"Amerika'nın gettolarından çıkıp tüm dünyaya yayılan ve günümüzün en popüler müzik türlerinden biri haline gelen rap müziğin tarihçesi aslında çok da eskilere dayanmıyor. Yaklaşık 40 senelik bir geçmişli olan rap müziğin yaygınlaşması ve dünyaca ünlü starlar çıkarması ise biraz daha taze.

Peki, neden rap müziği bu kadar çok sevdik? Çünkü rapçiler bizi anlıyor! Dertlerimizi, sıkıntılarımızı onların şarkıları ile unutuyor, teselliyi onların şarkı sözlerinde ve ritimlerinde buluyoruz. Sert ve asi görünümlü rapçiler aslında bizden biri! Birer arkadaşımız, kankamız gibi bizimle aynı dili konuşan rapçiler Gencaverler'imiz gibi her zaman bizim yanımızda. Tarifemizle ilgili bir sıkıntımız olduğunda Gencaverler nasıl imdadımıza hemen yetişiyorlarsa, rap müziğin başarılı isimleri de her ihtiyacımız olduğunda yanımızdalar. Çünkü samimiler, içtenler ve oldukları gibiler! Aynı zamanda nasıl bizim her zaman yanımızdalarsa, her durumda birbirleri-

nin de yanındalar. Birlikte çalışıyorlar, birlikte eğleniyorlar, birlikte yaşıyorlar! Birbirlerine destek olmaktan hiç çekinmiyorlar.”¹⁸

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi rap müziği sevmemizin nedeni olarak bizi sadece onların anlaması gösterilmektedir. Aynı zamanda dertlerin, sıkıntıların bu şarkılar vasıtasıyla unutulduğu ve onların şarkılarında teselli bulunduğu ifade edilmektedir. İlginçtir ki rap’çiler sert ve asi görünümü olsalar da aslında bizden biri, bizimle aynı dili konuşan bir arkadaş gibi tanıtılmaktadır.

Gençlerimizle bu noktada iletişimimiz kopmaktadır. Reklamların, televizyon dizilerinin, müziklerin insan psikolojisine etkileri üzerinde yapılan çalışmalar ışığında Türkiye’nin en fazla aboneli olan şebeke operatörlerinden birisinin böyle bir reklam kullanması dikkat çekicidir. Sert ve asi görünümü olmalarına rağmen rap’çiler gençlerimizle aynı düşünebilirken, onları geleceğe en uygun şekilde hazırlamaya çalışan biz öğretmenler öğrencilerimizle ve aileler çocuklarıyla aynı özdeşliği kuramamaktadırlar. Özdeşlik kurduğu rap’çileri dinleyen gençlerimiz, isyankar, saldırgan ve kaygılı davranışlarda bulunmakta ve kendilerine zarar verme eğilimi göstermektedir. Ayrıca şarkı sözlerinin içerisine yerleştirilen bolca argo, küfür ve isyancı teşvik eden sözler inceden inceye gençlerimizin bilinçaltına yüklenmektedir.

Genç neslimizin, hazinelerimizin, geleceğimizin bu şekilde heba edildiğini görünürken akla şu sorular gelmektedir: Mehmet Akif Ersoy’un büyük ümitler beslediği “Asım’ın Nesli”, Necip Fazıl Kısakürek’in yarım yüzyıl boyunca çileyle ördüğü “Büyük Doğu”, Sezai Karakoç’un yeni, büyük bir medeniyet hayaline sahip “Diriliş Nesli”, Mehmet Kaplan’ın “Büyük Türkiye Rüyası” ve Anadolu’nun tüm zorluklarına rağmen Fethi Gemuhluoğlu vb. kanaat önderlerinin ortaya koyduğu nice genç değer şimdi nerededir? Gençlerimizi yetiştirme görevi artık bu müzik gruplarına mı bırakılmıştır? Günümüz dünya şartlarında kurulan bozulmuş düzen işlemeye devam ederken gelecek kaygısı taşınması gereken biz öğretmenler böyle eli kolu bağlı mı durmalıyız?

Arabesk rap müziğin yozlaşmış, bozulmuş olduğu yeni fark edilmiş bir durum değildir. Çok nitelikli eserler ortaya koyan rap sanatçıların yanında sosyal medya ve internet üzerinden yayılma fırsatı bulan arabesk rap adı altında gençlerin taze dimağlarını ele geçiren müziklerin yozlaşmış olduğunu görebilmek için öğretmen olmaya gerek yoktur. Kendisini nitelikli rap müzik yapmakla tanıtan bir genç (CanDenk) bloğunda arabesk rap müziğin niteliksizliğinden şu sözlerle şikayet etmektedir:

“Rap aslında bakınca yapılması kolay gibi gözükse fakat kağıt kaleme sarıldığında yazması oldukça zor olan müzik türüdür. Bunu özellikle belirtiyorum.

Günümüzde her 3 kişiden biri bu müzikle öyle veya böyle uğraşiyor. Tabi bu müzikle uğraşmayı da benim amcaoğlu rap’çi diye takılanlar da bu gruba dahiller. Bloğuma bu yazıyı yazmaktaki amacım insanlara aslında neyin ne olduğunu açıklamak istemem. Konuya şöyle devam etmek istiyorum :

Günümüzde rap müzikle uğraşmak için gereken araç ve gereçlerin oldukça düşük maliyetli olması her köşe başında stüdyo olmasını sağladı. Aslında bundan pek de şikayetçi değilim. Sebebi kültürün gelişmesi ve yaşatılması adına gayet güzel. Lakin bu durumun kötü sonuçlarına gelirse ki belirtmek istediğim en önemli nokta burası oluyor.

¹⁸ <http://gnctrkcll.turkcell.com.tr/#!/haberler/rap-muzigi-biz-onlarla-sevdik>

Bazı ergen gençler (Mazoşist olup acıdan zevk alanlardan bahsediyorum.) kendilerini mezarlıkta oradan oraya atarak bu müzik kültürünün içinde yer almaya çalışıyor. "Çektim jileti. Yaptım kovayı. Seni seviyorum aşgum" gibi sözleriyle de bu müziği kalitesizleştiriyor ve medya da buna apaçık çanak tutuyor.

Bkz: Depresyon Styla (Yetenek Sizensiz)

Arabesk rap yoktur gibi bir cümle sarf etmiyorum kimse yanlış anlamasın. Aslında hiphop kültüründe bulunmayan bu dal biz Türkler tarafından oluşturulmuştur. Dinleyici kitlesi de normal underground rap'e göre daha fazladır. Ama arabesk rap adı altına yapılan çalışmaların çoğu kulak kaşıdıran cinsten.

Mahallede havam olsun. Üç beş tane kız tavlayıp keyfime bakıyım diye bu müziği icra etmeye çalışanlar en yakın bilgisayarıcıdan bir adet mp3 kulaklığı bir adet çubuk mikrofon alarak Audacity de kayıt alıp virtual dj de mixleyebiliyor.

Daha fazla uzatmak istemiyorum. Allaha emanetsiniz. Gözünüzü seviyim. Siz ve sizin gibiler yüzünden bu işi iyi yapan adamlara da laf geliyor. Ben artık sorduklarında rap müzik yapıyorum ve dinliyorum demeye utanır hale geldim. Çünkü hiç hoş karşılanmıyor."¹⁹

3.2. Popüler arabesk rap müziğin gençlik ve dil üzerindeki olumsuz tesiri

4. Çözüm önerileri

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara dayanılarak aşağıdaki önerilerin getirilmesi uygun görülmüştür. Öneriler sadece şiddet içerikli sözlere yer veren müziklere yönelik değil, şiddet öğesinin oluşumuna yönelik olarak da genişletilmiştir.

○ Anne-babalar ergenlerin dinledikleri müzik türüne saygı duymalı, ona karşı objektif olmaya çalışmalı, minik özgürlük sahaları oluşturmalarıdır.

○ Çocuklar ve gençler üzerinde medyanın ve çevrenin etkisi son derece güçlü olsa da, ailenin ve öğretmenlerin bir dinleyici olarak iyi birer örnek olmaları gerekir. Ayrıca aile ve öğretmenlerin içinde bulunulan durumu, medyada yer alan olumlu ve olumsuz mesajlar veren şarkılar arasındaki farkları ve bunların doğuracağı sonuçları açıklayarak anlatmaları, çocukların olaylara ve olgulara daha bilinçli yaklaşmalarını sağlamaları pek çok şeyi değiştirebilir.

○ Eğitim sisteminde sanat eğitime daha fazla önem verilmelidir.

○ Okullarda okutulan müzik dersi müfredatı, bilgi yoğunluğundan kurtarılmalı ve uygulamaya daha fazla yer verilmelidir. Bununla birlikte Türk müziğinin müzik dersi müfredatında daha fazla yer almasına özen gösterilmelidir.

○ Okullarda müzik dersinin ders saatinin artırılması gerekmektedir. Zira haftada bir saat olan müzik dersinde işlenen müfredat çok yoğun olduğundan gerekli amaç ve kazanımlara ulaşmakta sıkıntı yaşanmaktadır. Böylece gençlerimiz, nitelikli eserlerden uzaklaşıp az emek harcanarak ortaya konulan, sanatsal bir değeri olmayan, sözde müzik adı altında sunulan müziklere yönelmektedirler.

○ Okullarda Medya Okur-Yazarlığı dersinin daha çok seçilmesi için gençler teşvik edilmelidir.

¹⁹ <http://candenkoffical.blogspot.com/2012/08/turkiyede-arabesk-rap.html>

- Medya Okur-Yazarlığı dersi, müzik eğitimi ve müzik beğenisi açısından zenginleştirilmedi.
- Çocuklar ve gençler tarafından sık dinlenen şarkıcı ve müzik gruplarının şarkı sözleri konusunda toplumsal bir bilinçle hareket etmeleri büyük önem taşır. Şarkı sözlerinin yazılmasında bu hususa dikkat edilmelidir.²⁰
- Televizyon programlarında, sinemalarda, bilgisayar oyunlarında, müzik videolarında, şarkı sözlerinde yer alan şiddet hakkında çocuklarla konuşulmalı, bu tür davranışların gerçek hayatta ne kadar acı verici sonuçlar doğurabileceği onlara anlatılmalıdır.
- Bu amaçla özellikle öfke ve psikolojik yapı üzerinde olumlu etkisi olduğu tespit edilen müzik türlerinin dinlenmesinin yaygınlaştırılması ve gençlerimizin bu müzikleri dinlemeleri hususunda teşvik edilmesi faydalı olacaktır.
- Bu tür müzikleri dinleyen bireylerin bilinçlendirilmesi ve müzikteki olumsuz duygulara kapılmamaları konusunda telkinlerde bulunulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Özellikle eğitim ortamlarında ders aralarında, sağlık kuruluşlarında koridorlarda veya iş yerlerinde serbest zaman geçirme ortamlarında rahatlatıcı özelliği olan müzik türlerinin dinletilmesinin verimliliği ve motivasyonu arttırmada fayda sağlayacağı düşünülmektedir.
- Olumsuz duyguları barındıran, alkol/madde kullanmayı ve amaçsız bir yaşamı özendiren, şiddet içerikli mesajlar veren arabesk, rock, hiphop, arabesk rap, özgün müzik gibi müzik türlerinin gençlerin yoğun şekilde vakit geçirdiği yerlerde dinletilmesine sınırlama getirilmesi ve bu müzik türleri yerine rahatlatıcı özelliği olan sanat müziği, klasik müzik gibi müziklerin dinletilmesi faydalı olacaktır.
- Yukarıdaki faydayı göz ardı etmek mümkün değildir. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki tasavvuf müziği, sanat müziği veya klasik müzik ritmik değildir. Dolayısıyla bu gençlerimizin içindeki enerjiyi dışarı çıkarmalarına, müzikte kendilerini bulmalarına, kendilerini ifade etmelerine imkan tanımamaktadır. Rap müziğinin büyük ilgi ve kabul gördüğü bu dönemde gençlerimiz, tüketici toplumun piyasaya sürdüğü arabesk rap gibi müzikler yerine aynı tarzda fakat kültür bağlarından kopmamış müzikler icra etmeleri hususunda teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Gençlerimizi eleştirip onlardan uzaklaşmak yerine onları anlamaya çalışmak gerekmektedir. Gençlerimizin asi, sert tiplerle özdeşleşmesini seyretmek yerine onlarla yakından ilgilenilmelidir. Ani ve sert tepkiler onları bizden uzaklaştıracaktır. “Asi ve sert tip olmalarına rağmen bizden biriler, sanki kankamız gibiler” ifadesini kendimiz için söyletebilmek gerekmektedir.
- Müziği dinletebilmenin tek yolu müziği güncellemektir. Türk Sanat Müziği, Türk Sanat Müziği, tasavvuf müziği vb. türleri, Türk müziğinin çeşitli örneklerini, dinletebilmek için günümüz tekniklerinden, güncel tekniklerden faydalanarak yeniden kayıt alınması daha etkili olacaktır. Batı müziği sazlarının Türk müziğinde etkin bir şekilde kullanılmasıyla güncel hale getirilen müziğimiz gençler tarafından daha fazla ilgi görecektir.

²⁰ Burcu Taşal- Feyzan Vural, “Şarkı Sözlerinde Şiddet Ögesi: Aksaray İli İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma”, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011, sayı: 25, s. 258.

Sonuç

Zannetme ki ecdadın asırlarca uyurdu

Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?

Üç kıtada yer yer kanayan izleri şahid,

Dinlenmedi bir gün o büyük şanlı mücahid!..

Mehmet Akif Ersoy

Gençlik, milletlerin hayatında son derece önemli bir yere sahiptir. Zira gençlik, her milletin geleceği ve en mühim güç kaynağıdır. Kendi geleceğini teminat altına almak, milli ve manevi değerlerini muhafaza etmek isteyen her toplum, gençlerine önem vermelidir. Onları bilgili, görgülü ve üstün karakter sahibi nesiller olarak yetiştirmelidir. Ancak böyle milletler geleceğe ümitle bakabilir.

Bunun aksine, genç nesillerini ihmal eden, talim ve terbiyelerine önem vermeyen, onların sadece aklını ve bedenini besleyip gönlünü, ruhunu aç bırakan milletler ise kan ve gözyaşlarıyla tarih sahnesinden silinip giderler.²¹

Hal, saridir (bulaşıcıdır), yani insandan insana geçicidir. Kişi hayırlı bir insanla arkadaş olursa hayra yönelir, kötü biriyle beraber olursa kötü tesire maruz kalır. Bu hal insan psikolojisinin en temel kanunlarından biridir. İnsan kimi sever ve kiminle beraber olursa, onun hali ile hallenir. Zira insanoglunun şahsiyet ve karakteri, diğer insanlarınkine benzemeye ve onları taklit etmeye meyillidir. Dolayısıyla insan, farkında olarak veya olmadan, muhabbet ve ünsiyet gösterdiği başka birinin özelliklerini kopyalayabilir. Bu durum, özellikle kişilik ve karakterin olgunlaştığı gençlik devresinde çok daha önemlidir.²² Bu minvalde biz öğretmenlere düşen görev şu olmalıdır:

Gençlerimizi etkilemek, onlarda -eğitimin temel hedeflerinde de mevcut olan- doğru ve istendik davranışlar yaratmak istiyorsak frekanslarımızı onlara göre ayarlamamız gerekmektedir. Sürekli olumsuzlukları dile getiren, önyargılı yaklaşılan, acımasızca eleştirildiğini düşünen genç kendini bir anda arabesk rap ya da başka bir olumsuz durum içerisinde bulmaktadır. Kendini en iyi arabesk rap yapan kişilerin anladığını savunan gençlerimiz, yukarıda da ifade edildiği gibi asi ve isyankar bir ruh haline bürünüp onlar gibi davranmaya başlamaktadır. Bu doğrultuda kendisine, ailesine, çevresine karşı saldırgan davranışlar sergileyebilmekte; hayatın sıkıcılığından sıyrılmaya çalışırken ölümü çok rahat bir şekilde göze alabilmektedirler.

Geçmiş zamanlarda olup bitenleri kuru gürültülerle eleştirmek de çözüm değildir. Sorun tespit edildikten sonra yapılması gereken geçmişe ibret gözüyle bakmasını bilip, hali yani bugünü gereği gibi değerlendirip bunun sonucu olarak da yarını yani geleceği kazanmamız gerekmektedir.

Sivil toplum kuruluşları, varoluş sebepleri gereği, nasıl ki toplumun gelişmesi adına çalışmalar yapıyorlarsa, bu önemli konuya daha çok yoğunlaşmalı ve gençlik arasında etkili olmaya çalışılmalıdır. STK bilincinin gençler arasında yerleşmesi gençliğin içinde bulunduğu kaos ortamının ve kafa karışıklığının çözülmesinde ve zayıflayan cesaretlerinin güçlenmesinde

²¹ Topbaş, a.g.e., s. 376.

²² Topbaş, a.g.e., s. 276.

önemli rol oynayacaktır. Üstüne üstüne gelen negatif beslemeler karşısında yalnızlaşan gençlik için birlik duygusunun hissedilmesi ve benimsenmesi son derece yapıcı olacaktır.²³

Yiğit Genç! Sen, büyük bir milletin devamı ve torunusun! Faziletlerle dolu bir medeniyetin takipçisi, şanlı bir mazinin bugünkü temsilcisisin. Ruhun daima bu şuurla yoğrulsun, şahsiyetin bu ağırbaşlılık ile olgunlaşsın. Zira Necip Fazıl'ın dediği gibi: "Kökünü beğenmeyen dal ve dalını beğenmeyen meyve, olgunlaşmadan çürür."²⁴

"Gençler, ihtiyarlar istisnasız size dayanır, size inanır. İnsan, nefsinin bekası kadar neslinin bekasına da azimlidir. Biz, gideceğiz... Hepimiz, daha da ihtiyarlayacağız. Belki bazılarımızın içine ihtiyarlık zamanında yeni ihtiraslar dolacak. Ama bilin ki, her şey gençliğidir. Benim yerimi dolduracak olan bir genç gelecektir. Onun kim olduğunu beyhude aranızda aramayın. Belki o, bugün hiç kimsenin ummadığı mütevazı bir köşede kendisini, bir yükseliş bayrağını devam ettirmeye hazırlıyor. Elbette hepimiz, o meçhul kimseyi arasında saklayan gençliğe inanıyoruz."²⁵

KAYNAKLAR

- Bostancı, Naci. "Gençlik Üzerine Bazı Tespitler", *Kamuda Sosyal Politika*, Yıl: 4, S. 14, s. 7-11.
- Gündoğdu, Ahmet. "Gençlik Üzerine Bazı Tespitler", *Kamuda Sosyal Politika*, Yıl: 4, S. 14, s. 3-6.
- Pekşen Akça, Raziye-Şenol, Vesile (2012). "Müzik, Reklam ve Kitle İletişimin Ergen Üzerindeki Etkisi", *Akademik Bakış Dergisi*, Ocak-Şubat, Sayı: 28, (Erişim: <http://www.akademikbakis.org>).
- Sezer, Fahri (2011). "Öfke Ve Psikolojik Belirtiler Üzerine Müziğin Etkisi", *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, (Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>).
- Şener, Taha Enes. "Günümüz Gençliğine Bakış", *Kamuda Sosyal Politika*, yıl: 4, S. 14, s. 34-40.
- Soygüzel, Hasan. "Gençlik ve Gençlik Sorunları", http://www.hasansoyguzel.net/hs/index.php?menugonder=makale_genclik, (19.11.2013).
- Taşal, Burcu-Vural, Feyzan (2011). "Şarkı Sözlerinde Şiddet Ögesi: Aksaray İli İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileriyle Yapılan Bir Çalışma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 25, s. 251-259.
- Topbaş, Osman Nuri (2010). *Hakk'a Adanmış Gençlik*, İstanbul: Erkam Yayınları.
- <http://candenkoffical.blogspot.com/2012/08/turkiyede-arabesk-rap.html>, (19.11.2013).
- <http://gnctrkcll.turkcell.com.tr/#!/haberler/rap-muzigi-biz-onlarla-sevdik>, (19.11.2013).
- <http://www.hiphopkurslari.net/rap.html>, (19.11.2013).

²³ Şener, a.g.m., s. 34.

²⁴ Topbaş, a.g.e., s. 383.

²⁵ Mustafa Kemal Atatürk "Gençlik" Konferansı, 8 Nisan 1932, Ankara Halkevi

MODERNİZM HURAFESİ

Şeyma Nur DİKİCİ*

ÖZET

Zaman geçiyor ve zamanla birlikte bizden geçip gidenler fikirlerimizi, ahlakımızı, duruşumuzu, dertlerimizi yoksullaştırıyor. Modern dünyada insan kalabilmek ve yaşamın hakkını verebilmek için yola çıkmak hep taze ve körpe umutlar gerektirmiştir. Bu taze ve körpe umut gençtir. genç geniş ufku, sorgulayan akli, evrensel vicdanın sesi olabilmeyi kendine ilke ve prensip olarak belirlemelidir. Çünkü modern dünyada ölüp gitmeye yüz tutmuş en birinci meselimiz elbet vicdan meselidir. Hayata bakışını modernizmin ona dayattığı bencil, hırsçı ve sınırsız özgürlük belirlememelidir. Genç modernizmin çarkına kapılmamalıdır. Kapitalizmin karşısında yer almalı kentlin renkli hapishaneleri avm'leri bir av tuzağı olarak görmelidir. Tüketime doruğa ulaştığı zamanlarda burjuvaya söyleyecek iki çift sözü olmalıdır gencin. Çocuk ölümlerini, işçi ölümlerini görmezden gelmemeli, haksızca canına kıyılan insanların hakkını savunabilmelidir. Yoksulluk kuru ekmeğe muhtaç olmak değil asıl yoksulluk modernizme ayak uydurup bu sürüye katılmaktır. Genç modernizme alternatif düşünsel bir eylem ortaya koyabilmelidir. Okumanın özlemine asla yitirmemelidir. Genç adaleti moderniteye göre değil kim için ve her nasıl olursa olsun yalnızca hakikat için istemelidir. Gökyüzüne meydan okuyan gökdelenlerden hesap sorabilmeli, kentlin tutsağı değil özgürlük savaşçısı olabilmelidir. İnsanlara iyiliği hatırlatıp kötülükten alıkoyabilmelidir. Savaşların ahlaksızlığını, silahların kahpeliğini ve zalimlerin insafsızlığını tüm dünyaya haykırabilmelidir. Çünkü modern dünyada insan kalabilmek soylu bir direniştir. Modernite gence kendini dahi unutturacak güce sahiptir, kendini unutan bir nesil neyin hatırına bu yaşamayı göze alacaktır ki?

Anahtar Kelimeler: Genç, Adalet, Modernlik, Kapitalizm, Düşünce, Eylem, Direniş .

FICTION OF MODERNISM

ABSTRACT

The time passes by and as the time passes the things that leave us makes our ideas, ethics, stands and troubles get poorer. Having new hopes has always been essential to survive as a human being and to live as it should be in the modern world. Having hopes feels young. The young should have a questioning and open mind and be the voice of conscience. Because conscience is the first thing that is about to die away. The young should not be affected by the egoistic, hedonistic and limitless atmosphere modernism imposes on him. He should stand against capitalism and see the shopping centres as the colourful prisons of humanity. He should have some words to say to bourgeoisie when consumption is at the highest level. He should not ignore the killings of workers and children for no reason and defend their

* Öğrenci., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

rights. Poverty is not to be in need of food but it is to be in a crowd ruled by modernism. The young should produce an intellectual act for modernism. He should not lose the love of reading. He should search for justice not in terms of modernism but for the sake of justice itself. He should question the skyscrapers and be a warrior for freedom instead of being a prisoner of the city. He should be a representative of welfare and misguide people from bad. He should declare the immorality of wars, wickedness of guns and vulgarity of the tyrants to the whole world. Because trying to stay as a human being is a noble struggle in the modern world. Modernity has the power to make the young lose his own self. A generation, who loses its self, cannot dare to resist for the others.

Key Words: the young, justice, modernity, capitalism, idea, act, resistance.

GİRİŞ

Yeni bir şeyin ortaya çıkmasıyla birlikte yeryüzünde, hayatımızda ve davranışlarımızda mutlaka bir şeyler değişiyor. Yeni kavramlara kapı açıyoruz, alışık olmadığımız bir düzenle karşılaşıyoruz, oturan ve yer tutan ne varsa içimizde ya yer değiştiriyor bir başka şeyle ya da yerinden ediyoruz onu.

Modernizmi de böyle düşünmek gerek. 19. yüzyılda merkez olarak Fransa da, bize uzakken gün geçtikçe daha çok yakınlaşan, fikirlerimizi işgal eden ve yeryüzüne muktedir olmaya çalışan batıda yakıyor ilk ışıklarını modernizm denilen hurafe. Hurafe diyorum çünkü yalnız hurafelerdir insanda umudu tüketen, eylemlilikten alıkoyan ve bir köşesinde hayatın çürümeye bırakan insanı. Bir kavram modernizm, kapımızı açtığımız ve içimize hoşgeldinlerle buyur ettiğimiz, eskiye meydan okuyan, kurulu düzenleri yıkan, geçmişle bağlantılarımızı koparıp bizi insan en iyisine layıktır sloganıyla tembelleğe alıştıran yeni bir kavram.

İnsan yeni bir kavramla tanıştığında onu önce düşünmeli, aklının ve kalbinin vicdanından sağıp bir değer biçmeli ona. Oysa insan her şeyde olduğu gibi bu konuda da önceliklerini sona bırakıp pişman olacağı aceleci kararlarla, tanışmadan, hal hatır sormadan kucaklıyor bütün kavramları.

Zamanın ilerlemesi, dünyanın değişmesiyle birlikte eskinin ve geleneğin derdine derman olamayacağını düşünen insan bundan kurtulmanın yollarını aramıştır. Bu arayışın sonunda rönesans ve sanayi devriminin etkisiyle hayatı hızlanmaya ve pratikleşmeye başlayan insan yaşama daha rasyonel bir bakış açısıyla bakmaya başlamıştır. Makinelerle tanışan, bir saatlik işlerin bir dakikada hallolduğu, giyimden düşünceye kadar her şeyin farklılaştığı yepyeni bir dönemle karşı karşıya gelmiştir.

Ve aslında iplerde tam bu noktada kopmuştur. İnsan yaniye kavuşmuş olmanın verdiği heyecanıyla kendinden ne tür ödünler verdiğini, eksildiğini, zamanla zenginleştiğini düşündüğü halde nasıl da yoksullaştığını ve yalnızlaştığını anlayamamıştır. Zaten anlayamadığı için direkt olarak kabullendiği bu sistem varoluştan yok oluşa doğru uzayan bir yolculuğa dönüşmüştür. İnsan soyunun kendi kendini tüketiş yolculuğu.

Bu yolculuk serüveninden kesitler sunarak modernizmin üzerimizdeki etkilerini göstermeye çalışalım.

1) Önce emek vardı.

İş gücünün parayla satın alınamadığı, işçinin alınteri kurumadan hakkını aldığı adaletli bir düzen. Önce bununla içine sindirmeye başladı bizleri. Makineler işledi. Fabrikalar kuruldu. Bacasında her dakika sömürü, haksızlık, kir tüten fabrikalar. Gittikçe hızlandı her şey. Üretim tüketime yetişemez oldu. Ürettikçe dolması gereken boşluklar daha da arttı ve boşlukları dolduramayan insanoğlu kendini bu boşluklarda yitirdi. İhtiyaçlarımızın sınırları belliydi önce-lerde. Sobası tüten sıcak bir ev, ekmek, iman, özgürlük bizi hayat boyu açıkta bırakmayacak şeylerdi. Sonra bu ihtiyaçlarımıza alternatifler çıkardı modernizm, sınırlarımızı genişletti ve bizi yalnızca tüketen birer meta haline getirdi. Ne sıcak evlerimiz kaldı, ne ikiye bölüp bir yoksulla paylaştığımız ekmeğimiz, ne imanımız ne de özgürlüğümüz. İmanımıza bile alternatifler çıkar-dı modernizm. Benliğin her türlü değerini önüne koydu. Betondan, yüksek katlı, imarı bozuk binalar inşa etti. Önceden gökyüzüne yalnızca dua için yükselen eller vardı onların yerine gökdelen denilen ucube, ruhsuz yapılar yükselmeye başladı. Modernizm yükseldikçe insanlı-ğımız aşağılandı. Değerlerimizi kara borsaya kurban ettik.

2) Önce şükür vardı.

Tüketim demiştik. Bu da bize yeni bir kavram kazandırdı kapitalizm. Tüketiyorum öyleyse varım dedi biri ve peşine sürüklendi. Tükettikçe tükendiğini bilmedi insan. Bol ışıklı, süslü, için-de istemediği kadar eşyanın biriktiği a.v.m denilen av tuzakları kuruldu şehrin meydanlarına. Şehir demişken yanıldık. Modernizm şehirlerimizi de ilga etti. Yerine kentler yerleştirdi. Şair şöyle diyor "beceriksiz kent sen busun insanların üstünde tepindiği".

Kentler birer insan tarlası. Sınıflaşmanın ve ayrımcılığın doruk noktalarına ulaştığı merke-zinde lüks otellerin, şirketlerin, burjuvanın hüküm sürdüğü, kıyısında kenar mahallele-rin, gecekonduların ve yoksulların tutunacak bir dal bulduğu kentler.

Çöp kutularının önünden geçerken iki farklı manzara ile karşılaşırız. Sadece bir kaç kişilik toplantılar için onlarca farklı çeşitte yemekler hazırlanan otellerde israf dediğimiz kavram artık zirveye konuşlanmıştır. Gereğinden fazlaca hazırlanan bu yemekler elbette ki aç gözlerini doyuramayacaktır kalpleri açlıktan ölmeye yüz tutmuş insanların. Çöp kutularına atarlar arta kalanları. Kentin bir köşesinde açlıktan uyuyamayan çocuklar vardır ve bir köşesinde açlığı hiç tatmamış olanlar. Hep sormuşumdur kendime hangisi daha soylu diye ve hep şu cevabı ver-mişimdir modern zamanda zenginlik ve refah büyük bir imtihan yoksulluk ise zorlu bir avan-tajdır. Belki büyük bir söz ama paranın vicdanları köreltmesinden kuru ekmeğe tamah edip şükürle yaşayan insanların çokluğu umutlandırır beni.

Bu kadar varlık kimin için yokluğun boşluklarını dolduramıyorsa ? Modernizm tekasür ça-ğıdır. Yokluğu azaltmak gerekirken varlığa varlık katmaktır. Aylık milyonlarca maaş sahibi patronlar için lüks yaşam koşulları inşa eden inşaat işçilerinin haklarını ve alınterini görmez-den gelmektir. Şunu unutmamak gerekir bu dünyada zenginler zenginliklerini fakirlere borç-ludur. Kapitalizm denen modernizm hastalığı hak sahibinden hakkını çalarak yükselmektedir. Buna dur demeyi unutturan bir sistemdir bizi çarkında evirip çeviren.

3) Önce samimiyet vardı.

Birbirimize söylediğimiz sözlerin kıymeti vardı. Söz hazineydi, kelimeleri bile israf etmek-ten kaçınırdık. İletişim dediğimiz şey önce dumandı, güvercindi, mektuptu. Gün geldi bütün güvercinleri pencerelerin dışında bıraktık. Ya soğuktan yitirdik onları ya da zahmet edip ek-mek kırıntılarını dahi onlarla paylaşmaktan geri durduğumuz için açlıktan. Bir gün bir ses alo

dedi, bizden çok uzak diyarları telefon denen bir aletle duyar olduk. Kablolar girdi hayatımıza, telgraf telleri, elektrik direkleri. Modernizm hız çağıdır bununla da kalmadı elbet. Şöyle bir etrafımıza baktığımızda iletişime dair ne çok şey var. Cep telefonları, tabletler, masaüstü ve dizüstü bilgisayarlar ve en önemlisi de internet. Ama tüm bunlara rağmen birbirimizi en az duyduğumuz bir zamandayız. Duysak bile işittiğimiz bütün sesler bir kulağımızdan girip ötekinden çıkıyor. Çünkü sözler değil sesler yükseliyor modern çağlarda. Ses kulağa hitap eder söz kalbe. Kalbe dokunmayan uçup gidiyor ellerimizden.

İnternette dem vuralım biraz. Uzakları bize yakın kılan ama aynı zamanda yine uzakların en uzağına bırakan. Bununla birlikte tüm dünyadan haberdar olmak elimizi uzatıp bir nesneye dokunmak kadar kolay oldu. Önceden yalnızca apartmanımızdan, mahallemizden taş çatlasa yaşadığımız küçük beldeden haberdar olduğumuz zamanlar geride kaldı. Şimdi bulunduğumuz konumdan dünyanın en ücra köşesi hakkında ne olup bittiğini bilebiliyoruz. Bu sayısız sorumluluk veriyor insana. Yakınımızda bir acı olsa elinden tutar yarasını sarar derdine ortak olurduk. Şimdi öyle mi? Afrikadaki kıtlıktan, Ortadoğudaki savaşlardan, dünyada olan bütün zulümlerden haberdarız derdimiz daha da büyüyor elimizden hiç bir şey gelmiyor. Elimizden bir şey gelmemesi bir yana sürekli gündemde bulunan bunca acıya alışıyoruz. Çocuk ölümleri fotoğraf karelerinde geçip gidiyor. Acıya duyarsızlaşıyoruz. Alın, bir modernizm hastalığı daha alışılmayacak olana alışmak. Böyle giderse kanayan hiç bir yaraya merhem olamayacak ellerimiz. Ellerimizi bağlayacak, gözlerimizi köreltecek ve vicdanımızı sağırlandıracak bu yüzyılın hayat kolaylaştıran ama sorumlulukları görünmez kılan icatları.

4) Önce merhamet vardı.

Hatırlar mısınız kuşların kanatlarından dağılırdı yeryüzüne. Eskiden savaşlar cephelerde ellerde süngüyle yapılırdı. Düşman ve saflar belli atılan adımlar emin bir şekilde ya zafere ya mağlubiyete götürürdü. Savaşların bir ahlakı vardı. Sivillere zarar gelmeyecek, çocuklara ve kadınlara asla dokunulmayacak. İşte modernizm düşmanı eskiden bir tablo. Bu tabloyu da indirdi duvardan yerine daha kanlı, daha acı tablolar astı.

Silahlar icat edildi bambaşka. Adına nükleer denildi, kimyasal denildi. Bombalar türlü türlü. Atıldığı yerde taş üstünde taş bırakmayan bu öte dursun can üstünde can bırakmayan bombalar. Ahlaksız savaş kuralları. Zalimleri çoğalttı daha da zalim yaptı modernizm. Gücü, benliği ve hakimiyeti herşeyin önüne koyunca insan mutlak ve gerçek varlık sebebini unuttu. Hakikat ve iyilik için yapılması gereken ne varsa kötülük ve yalanla yer değiştirdi. Gökyüzünden bin bereketle yağmurlar yağardı toprak üstüne şimdi dünyanın iktidar koltuğunu kapma yarışında çocukları bile görmezden gelerek bombalar yağdı yeryüzüne. Nükleer silah denemeleri sesi soluğu çıkmayan daha doğrusu duyulmayan sömürge toplumlarında yapıldı. Mazlumu denek olarak kullandılar hangi silah daha kanlı adlı bilimsel deneylerinde. Kimyasal silahlar adı bile korkunç kansız, kurşunsuz, ama acısı daha çok, kıvrandıra kıvrandıra haykırışlarla aldı masum canları. Kimsenin sesi çıkmadı. Çünkü modernizmin büyüdü bütün gözleri kaplamışken, para güç ve iktidar hırsı kalpleri esir almışken kimsecikler rahatını bozmak istemedi. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın dedirtti bize bu kalbi sökülmüş çağ.

5) Sonuç olarak,

Daha bir çok pencere açabiliriz modernizmin karanlık odalarından. Öncesini bilip de sonrasında kaybettiğimiz nice kavramın yeniden tanımlanmasını, anlam kaybına uğramasını açıklamak, sorunları bir yol boyunca dizmek kolay oluyor. Zor olan bunlarla yaşamak ve prob-

lemleri çözümsüz bırakmamak. Modern zamanlarda hayat çok bilinmeyenli denklemler gibi.

Bir umut olmalı bunca umutsuzluğun kalbini ferahlatacak. Bu umut gençtir. Genç hazine demektir, eylem, heyecan, pratik, yürüyüş demektir. Genç bulunduğu durumda sorgulayıcı ve eleştirel bir dille niçin varım sorusunu sorup, cevabını iyiliği tavsiye edip kötülükten alıkoymak, adaleti yeryüzünde hakim kılmak, haksızlığa ve sömürüye karşı her daim sözümü yükseltmek için varım, diye verebilmelidir. Geçen satırlarda belki bir kaç tanesine yer verdiğimiz bunca soruna çözüm olabilecek örgütlenmeyi, düşünceyi ve hareketi oluşturabilmeli. Olup bitenler karşısında bana ne tavrından uzak her olup bitende ne yapabilirim hesabıyla yaşamalıdır. İçinde bulunduğumuz hayatlar ve dünya artık hiç de iç açıcı gözüküyor. Tam tersi bizi içimize kapatan, kendimizle baş başa bırakıp, başka hayatlardan bihaber bırakan, sorumluluğu unutturan bir çağdayız. Gençlik artık varlık sancısı çekmiyor. Çünkü modernleşen ve gelişen, her şeyin naylondan olduğu ve makineleştiği bir dünyada genç kendi varlığının farkına dahi varamıyor. Saatlerce televizyon izlemek, internette, cafelerde, sokak köşelerinde vakit öldürmek kitap okumaktan, düşünmekten ve düşünceleri pratize etmekten daha hayati ve elzem oluyor onun için. Oysa okumadığı gün karanlıkta, bilmiyor ve Allah'ın insana ilk dokunuşu oku emriyle başlıyor. Algılarımızın ustaca yönetildiği, dikkatlerimizin kolayca dağıtıldığı bu zamanlarda farkında olmak gerektiğini genç yeniden hatırlamalı. Her gün biraz daha sıradanlaşan yaşamak fiili gerçek anlamını bulmalı. Zihinlerimizde iyi birer temizlik gerekiyor. Bu şüphesiz anlamak ve bilmekle olacak ve gittikçe sorumluluğu artan genç bir işe yaramış olmanın tadına varınca muhakkak bu duyguyu unutamayacak ve her zaman tatmak isteyecektir.

Modernizm alternatifsiz ve bir şeylere zorunlu olma, mazur kalmaktır. Genç modernizme alternatif düşünsel bir eylem ortaya koyabilmeli, evrensel vicdanın sesi olabilmeyi kendine ilke edinmelidir. Çünkü ölüp gitmeye yüz tutmuş en birinci meselimiz elbet vicdan meselidir. Hakikat ve adalet kavramlarını baş ucundan eksik etmemeli. Yalanın ve haksızlığın hüküm sürdüğü bu zamanlarda en ihtiyaç onlara duyulacaktır. Genç zorun üstesinden gelmek zorunda, üstüne yüklenmiş olan sorumlulukları yeniden hatırlamalıdır. Soru işaretlerini çoğaltmalı, sözünü yükseltmeli, çözüm üretmelidir. Unutmamalı modern dünyada insan kalabilmek soylu bir direniştir. Modernite gence kendini dahi unutturacak güce sahiptir. Kendini unutan bir nesil neyin hatırına bu yaşamayı göze alacaktır ki?

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 3.OTURUM

YOUTH AND SOCIAL LIFE 3.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZLARI İLE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bozkurt KOÇ*

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Kişilerarası ilişki tarzları, sosyal yaşam sürecinde şekillenmektedir. Aynı zamanda niteliğine göre sosyal ilişkileri olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. İnsanlar kişilerarası ilişkilerde karşılaştıkları çatışma, engellenme ya da problemleri çözmeye çalışırken, besleyici ya da ketleyici/zehirleyici ilişki tarzlarını tercih edebilmektedirler. Besleyici ilişki tarzları yapıcı, empatik ve anlamaya dayalı ilişkilere hizmet ederken; ketleyici ilişki tarzları yıkıcı ya da saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Konuyla ilgili yazın incelendiğinde, kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kişilerarası ilişki tarzları, saldırganlık.

THE RELATIONSHIP BETWEEN UNIVERSITY STUDENTS' INTERPERSONAL RELATIONSHIP STYLES AND THEIR AGGRESSION LEVELS

ABSTRACT

The main purpose of this study was to examine the relationship between university students' interpersonal relationship styles and their aggression levels. Interpersonal relationship styles take shape in the social life process. In addition, they may affect social relations positively or negatively depending on their quality. People may adopt a nutritive/supporter or an inhibiting/poisonous relationship style in order to overcome the conflicts, frustrations, or problems they encounter in interpersonal relations. While nutritive relationship styles contribute to constructive, empathetic, and understanding-based relations, inhibiting relationship styles may lead to destructive or aggressive behaviors. The review of related literature shows that there is a significant relationship between interpersonal relationship styles and aggression styles.

Key Words: Interpersonal relationship styles, aggression.

* Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü.

Giriş

Kişilerarası ilişki tarzları ve saldırganlık, psikoloji alanındaki önemli konulardan ikisini oluşturmaktadır. Aynı zamanda kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlık arasındaki ilişki araştırmacıların ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Bu araştırmada öncelikli olarak saldırganlık ve kişilerarası ilişki tarzlarıyla ilgili teorik bilgiler incelenmekte, ardından da ikisi arasındaki ilişkiyle ilgili bulgu ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

Saldırganlık, genellikle doğrudan doğruya zarar verme niyetiyle bir kişiye yapılan herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır (Anderson and Bushman, 2002, s. 28). Daha kapsayıcı tanımlara göre ise saldırganlık, fiziksel, sözel, psikolojik ya da duygusal olan, diğer bir insana fiziksel, duygusal ya da psikolojik olarak zarar verme niyetiyle yapılan davranıştır (Kirsh, 2006, s. 10). Saldırganlık, sağlıklı bir yoldan kendini ortaya koyma biçiminde yerinde ve öz koruyucu olabileceği gibi, yıkıcı davranışlarda olduğu gibi olumsuz da olabilmektedir (Budak, 2003, s. 648-649).

Saldırganlık çeşitli kuramsal yaklaşımlara bağlı olarak farklı şekillerde değerlendirilmektedir (Krahé, 2001, s. 28; Koç, 2011). Psikanalitik kuram, saldırganlığın içgüdüsel bir davranış olduğunu ve insanın doğasında var olduğunu savunur (Freud, 1994, s. 123-131). Etiyolojik Kuram'a göre ise saldırganlığın amacı, türün en güçlü ve en iyi olanlarının yaşamasının ve böylece o türün devamının sağlanmasıdır (Lorenz, 1996b; Lorenz, 1996a, s. 165-166). Biyolojik kuram ise, saldırganlığın psikolojik fonksiyonlardan daha çok insanın biyolojik yapısıyla bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir (Krahé, 2001, s. 28). Saldırganlığı engellenmiş dürtülerle açıklayan (Gunn, 1993, s. 17; Eron, 1994, s. 3) engellenme-saldırganlık (dürtü) kuramı, insanların engellendiklerinde saldırgan bir şekilde tepki verecekleri hipotezini ileri sürmektedir (Eron, 1994, s. 4; Zillmann, 1979, s. 126). Sosyal öğrenme kuramcılarında Bandura (1971, s. 230-231; 1978, s. 12, 17) saldırgan davranışın hem doğrudan hem de dolaylı bir şekilde çevresel tecrübeler vasıtasıyla öğrenildiğini ve sürdürüldüğünü, ayrıca saldırganlığın öğrenilmesinin pekiştirme olasılıkları ve herhangi yeni davranışların öğrenilmesine benzeyen tarzdaki cezalandırma tarafından düzenlendiğini ileri sürmektedir.

Bununla birlikte saldırganlık, fiziksel ve ilişkisel, duygusal ve araçsal, savunucu ve yıkıcı; düşmanlık içeren ve araçsal; doğrudan ya da dolaylı, sözel ya da fiziksel, aktif ya da pasif; düşmanca saldırganlık vb. şekillerde sınıflandırılmaktadır (Kirsh, 2006, s. 10-11; Ainsworth, 2002, s. 50; Fromm, 1993, s. 22; Wiehe, 1998, s. 2). Aynı zamanda saldırganlık yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve atılganlık olmak üzere üç ana başlıkta incelenmektedir. Düşmanlık içeren yıkıcı saldırganlık, istenmeyen davranışların ortaya konulmasıdır. Yıkıcı saldırganlıkta birey kendine zarar verdiğine inandığı kaynağa zarar verme amacını taşımaktadır. Edilgen saldırganlık ise, karşısındaki kişiyi öfkelenmeden saldırganlık duygusunun tatmin edilmesidir. Burada, karşısındaki soyut olarak değil somut olarak incitme veya yaralama arzusu baskındır. Dolaylı bir saldırganlık türü olarak da değerlendirilen edilgen saldırganlıkta, bireyler farklı kaygılardan dolayı pasif bir davranış gösterip mücadeleden kaçma eğilimindedir. Diğer taraftan yapıcı saldırganlık olarak da değerlendirilen atılganlık, kişilerarası iletişim ve etkileşim kurmadaki sağlıklı davranış biçimlerinden birisidir. Başkalarının haklarını ihlal etmeden, kişinin kendi haklarını kabul edilebilir biçimde savunmasıdır. Atılganlık, bir başkasını yaralamak ya da incitmek değil, etkileyici ve açık bir iletişim çeşididir (Akt. Tutkun ve ark., 2010, s. 24; Hasta ve Güler, 2013, s. 68-69).

Saldırganlığın nedenleriyle ilgili olarak farklı görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Bu nedenlerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: Ailede şiddetin gözlemlenmesi ya da şiddete mâruz kalma, ilgi ve sevgi eksikliği, ailedeki suçlu birey örnekleri, parçalanmış aile yapıları, medyada şiddet içeren film ve programlar, şiddet içeren bilgisayar oyunları, alkol ve bağımlılık yapan maddelerin kullanımı, hızlı ve düzensiz kentleşme, iç ve dış göçler, gelir dağılımındaki dengesizlik, toplumsal ve kültürel değerlerin dejenerasyonu vb. (Renfrew, 1997, s. 86; Anderson and Bushman, 2002, s. 30-45; Fromm, 1994, s. 20, 25; Anderson, Berkowitz et al., 2003, s. 81-105).

Saldırganlığın nedenleriyle ilgili olarak yukarıda belirtilen açıklamalar yanında, kişilerarası ilişki tarzlarının da saldırganlığı etkileyen faktörlerden birisi olarak değerlendirildiği görülmektedir. Yazınbilimde kişilerarası ilişkiler, "iki ya da daha fazla kişi arasındaki her türlü ilişki" olarak tanımlanmaktadır. Bir insanın diğer bir insan hakkında ne düşündüğü ve ne hissettiği, o insanı nasıl algıladığı ve ona ne yaptığı, ondan ne yapmasını ya da düşünmesini umduğu, diğer kişilerin eylemlerine nasıl tepki verdiği kişilerarası ilişkiler bağlamında incelenen fenomenlerden bazılarıdır (Heider, 1958, p. 1). Bu konuda yapılan bazı araştırmalarda, kişilerarası ilişki tarzlarının, baskın tarz, kaçınan tarz, öfkeli tarz, duygudan kaçınan tarz, manipulatif tarz ve küçümseyici tarz vb. alt boyutlarda ele alındığı görülmektedir (Şahin ve ark., 2011; Öztan, 1996, s. 37-44). Bazı araştırmalarda ise kişilerarası ilişki tarzları besleyici (açık ve saygılı) ve ketleyici/zehirleyici (saygısız/benmerkezci ve küçümseyici) boyutlar içerisinde incelenmektedir (Şahin ve ark., 1994; Hasta ve Güler, 2013). Kişilerarası ilişkilerde besleyici ilişki tarzı, kişilerarası ilişkilerde bireylerin yaşantılarını iyileştiren, doyurucu ve besleyici tarzdaki ilişkileri; ketleyici ya da zehirleyici ilişki tarzları ise, yıkıcı etkisi bulunan ve olumsuz yaşantılara neden olabilen ilişki tarzlarını nitelemektedir. Besleyici ilişkiler, gereksinimlerini karşısındakine açıkça ifade etme, karşısındakine kabullenici ve saygılı bir tarzda yaklaşma ve yapıcı konuşma gibi olumlu özelliklerle açıklanmaktadır. Ketleyici ilişkiler ise, kendini üstün görme, karşısındakini küçümseme, başkalarına sözle sataşma ya da onlarla alay etme ve kolayca öfkelenebilme gibi özelliklerle ifade edilmektedir (Greenwald, 1999; Tutkun ve ark., 2010; Hasta ve Güler, 2013).

Kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlık arasındaki ilişki

Birçok yaşamsal zevk, mutluluk, kişisel başarı, yeni arkadaşlıklar kurmak, sevgide başarısız olmak ya da genel mutluluğumuz, diğer insanlarla kuracağımız ilişkilere bağlıdır (Matthews, 1993). Dikkate alınan ilk argümanlar ve mevcut kanıtlar, ilişki tarzlarının duyuların ifade edilmesini de etkilediğini ortaya koymaktadır (Clark and Finkel, 2005, p. 170). Duyuların oluşumunda, sosyal faktörlerin önemine vurgu yapan Averill'e göre de duygular, sosyal yapı içerisinde fonksiyon gösterir ya da en azından sosyal fonksiyona sahip diğer davranışlarla ilişkilidirler (Averill, 1983, p. 1146; Batıgün ve ark., 2011; Hasta ve Güler, 2013).

Kişilerarası ilişkilerdeki başarısızlık, yaşamın bütün yönlerinde ve toplumun bütün alanlarında kişilerarası farklılıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Kişilerarası ilişkilerdeki başarısızlık, yalnızlık, ailesel problemler, mesleki yetersizlik ve memnuniyetsizlik, psikolojik stres, fiziksel rahatsızlık hatta ölümle sonuçlanabilir. Kişisel düş kırıklığı vb. de bunun bir sonucudur. Çünkü kişilerarası ayrılıklar, toplumun en önemli sosyal problemlerinden birisidir (Bolton, 1979, s. 4).

Bu konuda Batıgün ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, bedensel hastalıkları olan kişilerin, kişilerarası ilişkilerinde baskın,

kaçınan, öfkeli, duyarsız ve manipülatif tarzları daha çok kullandıkları dikkat çekmektedir. Bu konuda yapılan bir diğer araştırma sonuçları, yaşanan memnuniyet verici ilişkilerin, kendilik saygısını anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermektedir (Broemer and Blümle, 2003, 445-460). Matthews'e (1993) göre de, insanların çocukluktan itibaren öğrendikleri kişilerarası ilişkiler, onların yaşamlarının geri kalanını sıcak ve samimi bir şekilde geçirmelerini sağlamaktadır. Ancak çoğu insan bu kadar şanslı değildir. İnsanlar bu tür bir becerinin eksikliğinden dolayı anlam vermedikleri çatışmalarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Bütün bunlardan hareketle denilebilir ki, kişilerarası ilişki tarzları sosyal yaşantılar içerisinde şekillenmekte, aynı zamanda kişilerarası ilişkileri etkilemektedir. Her birey, kişilerarası ilişkilerde kendine özgü kişilerarası ilişki tarzlarını tercih etmektedir. Bireyin benimsediği kişilerarası ilişki tarzları da kişilerarası ilişkilerde uyum ya da problemlerin hatta saldırganlığın ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Nitekim, kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyle ilgili araştırmalarda elde edilen bulgular da bu konudaki teorik bilgileri destekler niteliktedir.

Kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlık arasındaki ilişkiyle ilgili yapılan bir araştırmada, yıkıcı saldırganlık, benmerkezci ve küçümseyici ilişki tarzları ile pozitif yönde; saygılı ilişki tarzı ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bununla birlikte araştırmalarda yıkıcı saldırganlığı, küçümseyici ilişki tarzının pozitif yönde yordadığı saptanmıştır. Edilgen saldırganlık ile ketleyici ilişki tarzları ve onun alt boyutları arasındaki ilişkiyle ilgili olarak Hasta ve Güler tarafından yapılan bir araştırmada, edilgen saldırganlık, açık ilişki tarzı ve saygılı ilişki tarzı ile negatif yönde ilişkiler gösterirken; benmerkezci ve küçümseyici ilişki tarzları ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, küçümseyici ve saygısız ilişki tarzları edilgen saldırganlığı pozitif yönde yordarken, açık ilişki tarzı negatif yönde yordamaktadır. Yine açık ve benmerkezci ilişki tarzları atılganlığı anlamlı bir şekilde pozitif yönde yordamaktadır (Hasta ve Güler, 2013, s. 77-78, 87). Diğer bir araştırmada ise, sosyal ilişkilerde şefkatli ve ısrarlı olma ile atılganlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ancak aynı araştırmada, kişilerarası ilişkiler tarzı ölçeğinin alt boyutları ile saldırganlığın alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Şekertekin, 2003, s. 13).

Kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlığın alt boyutları arasındaki ilişkiyle ilgili bulgular arasında farklılıklar bulunmakla birlikte temelde tutarlık gösterdikleri görülmektedir. Besleyici ve ketleyici kişilerarası ilişki tarzlarıyla ilgili açıklamalar, bu durumu anlaşılır kılmaktadır. Örneğin, besleyici ilişki tarzı, kendi ihtiyaçlarını ve isteklerini karşısındakine açıkça belli etmek, karşısındakine saygı duyduğunu ve onu kabullendiğine ilişkin mesajlar vermek, düşünce ve duygularını dürüstçe paylaşmak, konuşmaların yapıcı ve olumlu olması gibi özelliklerle tanımlanmaktadır (Oral, 2006, s. 142, 147). Diğer taraftan olumsuz kişilerarası ilişki tarzları, bireylerin hayat kalitesini ve yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemekte, ilişkilerinde çatışma ve sorun yaşamalarına zemin hazırlamaktadır (Batıgün, 2004, s. 49 vd.). Kişilerarası ilişki tarzları, kişilerarası ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Olumsuz kişilerarası ilişki tarzları olarak nitelenen ketleyici ilişki tarzları (saygısız ve küçümseyici), saldırganlık da dahil olumsuz birtakım kişilerarası ilişki ve iletişim problemlerine neden olabilmektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda, kişilerarası iletişimdeki olumsuz tarzlar ile anksiyete, yaşamdan ve kişilerarası ilişkilerden duyulan memnuniyetsizlik ve kendilik algısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Şahin ve ark., 2011). Bir diğer araştırmada ise, kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma boyutlarının (yakınlıktan kaçınma, zihin okuma ve gerçekçi olmayan ilişki beklentisi) herhangi birinden

alınan puanın artmasıyla, saldırganlık ölçeğinden alınan puan da artmaktadır (Uğur, 2013, s. 89). Koç (2008) tarafından yapılan bir araştırmada da, kişilerarası tarzın, öfke ile ilişkili davranışlar ve kişilerarası öfke ile pozitif yönde ilişki gösterdiği tespit edilmiştir (s. 99). Diğer taraftan bireylerin olumlu bir kişilerarası tarza sahip olmaları, diğer bir ifadeyle sosyal becerilerinin güçlü olması, aynı zamanda koruyucu ruh sağlığı açısından da büyük önem taşımaktadır. Olumlu geri bildirim ve pekiştireç sağlayan herhangi bir etkileşim, bireyin ruhsal iyilik hali ve kendisine ilişkin algısı üzerinde olumlu etkiler sağlamaktadır (Şahin ve ark., 2011, s. 9). Kişilerarası ilişki tarzlarından açık ilişki tarzı ile saldırganlığın alt boyutu olan atılganlık arasında pozitif bir ilişkinin görülmesi ilk bakışta çelişkili gibi görülebilir. Ancak, gerek açık ilişki tarzı gerekse atılganlıkla ilgili değerlendirmeler bu duruma açıklama getirebilmektedir. Örneğin, açık kişilerarası ilişki tarzını ölçen “Kendi isteklerimi ve ihtiyaçlarımı karşımdakine açıkça belli ederim” gibi maddelerin, atılganlıkla da ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan açık ilişki tarzına sahip bireylerin istek ve gereksinimlerini açıkça dile getirmeleri, onların atılgan özelliklerine işaret ediyor olabilir. Bu durum, açık ilişki tarzının atılganlığı yordama nedenini açıklar niteliktedir (Hasta ve Güler, 2013).

Cinsiyet değişkenine göre kişilerarası ilişki tarzları ve saldırganlık

Kişilerarası ilişki tarzlarının cinsiyet değişkeni açısından da farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu konudaki araştırma bulguları incelendiğinde, kadınların açık ve saygılı ilişki tarzı düzeylerinin anlamlı olarak erkeklerden yüksek olduğu; saygısız/benmerkezci ve küçümseyici ilişki tarzı düzeylerinin ise anlamlı olarak erkeklerden düşük olduğu saptanmıştır (Hasta ve Güler, 2013). Kaya tarafından yapılan bir araştırmada da, erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre baskın, kaçınan, öfkeli, duygudan kaçınan ve manipülatif ilişki tarzlarını anlamlı düzeyde daha fazla sergiledikleri saptanmıştır (Kaya, 2010, s. 84, 93). Bir diğer araştırmada ise, tüm ilişki tarzlarında (baskın, kaçınan, öfkeli, duyarsız, küçümseyici-alaycı) erkeklerin puanlarının bayanlardan yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, baskın, duyarsız, manipülatif ve küçümseyici-alaycı tarzlarda farklılığın anlamlı olduğu saptanmıştır (Sevim ve Cevizci, 2014, s. 22). Erözkan (2009) tarafından yapılan bir araştırmada da, kadınların kişilerarası ilişki tarzlarının alt boyutlarından olan duyarlılık ve dışadönüklük ortalamalarının, erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. İnsanseverlik, dengelilik ve bağımsızlıktan alınan puanlar açısından ise cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır. Araştırmada kişilerarası ilişki tarzlarına ilişkin, cinsiyetler arasında yapılan karşılaştırmalarda bayan öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha duyarlı; erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre daha dışa dönük kişilerarası ilişki tarzlarına sahip oldukları görülmektedir. Gerek her iki grubun yapısal özellikleri ve gerekse içinde yaşanan toplumun sosyo-kültürel özellikleri bağlamında bayan öğrencilerin daha duyarlı; erkek öğrencilerin daha dışa dönük kişilerarası ilişkiler geliştirdikleri düşünülebilir (s. 60, 64). Kişilerarası ilişki tarzlarından sosyallik, yardıma açık olma, destekleyicilik ve duyarlılık boyutlarında kadınlarla erkekler arasında farklılık bulunmuştur. Kadınlarda bu boyutlarda erkeklerden daha yüksek ortamlalar görülmektedir. Buradan hareketle, kadınların erkeklerden daha sosyal, yardıma açık, destekleyici ve duyarlı oldukları söylenebilir (Özkan, 1996, s. 43). Diğer bir araştırmada ise, kişilerarası ilişki tarzları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır (Ekinci ve ark., 2012, s. 36).

Bütün bu bulgulardan hareketle, kişilerarası ilişki tarzlarının şekillenmesinde toplumun kültürel değer ve beklentilerinin önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Sosyal ortamda bireylerden cinsiyetleri doğrultusunda ve buna bağlı olarak sosyal ortamın o cinsiyetten bek-

lentisi olan rol modellerine uygun kimlikler geliştirilmesi beklenmektedir. Bir toplumdaki cinsiyet rolleri o toplum içerisinde kişilerin sahip oldukları cinsiyetlere göre toplumun beklentilerini ifade eden, alışkanlık, hal, tavır ve değerleri içinde taşımaktadır. Aynı zamanda kültürler neyin erkeksi ya da kadınsı olduğuna yönelik tanımlar barındırmaktadırlar. İnsanların hayatlarını sürdürürken bu değerlere kayıtsız kalması söz konusu değildir. Bu nedenle cinsiyete yönelik toplumun ve kültürün ileri sürdüğü tutumlar ve değerler, insanlar üzerinde denetleyici, sınırlandırıcı ve rehberlik edici bir şekilde pek çok işlevi yerine getirmektedirler (Sankır, 2010, s. 2, 26; Ersoy, 2009, s. 215).

Saldırganlığın alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyle ilgili bulgular da farklılık göstermektedir. Bu konuda yapılan bir araştırmada kadınların yıkıcı ve edilgen saldırganlık düzeyleri anlamlı olarak erkeklerden düşüktür. Yine kadınların atılganlık düzeyleri anlamlı olarak erkeklerden yüksektir (Hasta ve Güler, 2013). Bir diğer araştırmada ise, erkek öğrencilerin toplam saldırganlık puan ortalamasının, bayan öğrencilerden daha yüksek olduğu ve puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu saptanmıştır (Koç, 2011, s. 302). Erden (2007) tarafından yapılan bir araştırmada da, erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık düzeylerinin bayan öğrencilerden daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir (s. 60-62). Benzer şekilde Kaplan (2012, s. 100), Başaran (2008, s. 58-59), Uğur (2013, s. 61-62, 83), Karagülmez ve arkadaşları (2006, s. 125, 129) tarafından yapılan araştırmalarda da, erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları, bayan öğrencilerden daha yüksektir ve birçoğunda bu farklılık istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmıştır. Diğer taraftan Erşan ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan bir araştırmada ise, saldırganlık alt ölçeklerinden (atılganlık, yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık) alınan puanlarının cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa ulaşmadığı saptanmıştır (s. 234). Yine Yalçın (2004, s. 89) tarafından yapılan bir araştırma da, bayan ve erkek öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Cinsiyet ile saldırganlık arasında ilişki bulunduğuyula ilgili kanıtlardan birisi, erkeklerdeki saldırganlığın erkeklik hormonları tarafından etkilendiğidir. Buna karşılık, cinsiyet hormonları ile saldırganlık arasında ilişki bulunduğuyula ilgili somut veriler tartışılır niteliktedir (Vatandaş, 2003, s. 12). Diğer yandan bu farklılığın değişik sosyalleşme tecrübelerinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Anderson and Bushman, 2002, s. 35-36). Erkekler ile kadınlar arasındaki fark, erkekler ve kadınlara gösterilen farklı yetiştirme tarzlarından kaynaklanıyorsa, bu psiko-sosyal çevrenin etkisini gösterir (Taylor, 1993, s. 47-48). Meadows'a (1986) göre erkekler büyük oranda daha güçlü, daha bağımsız, kadınlardan daha cesur şekilde yetiştirilir ve onların saldırganlığı kabul edilir, hatta teşvik edilir. Kadınlar daha sakin ve daha zayıf, daha bağımlı, daha fazla korunmaya ihtiyaç duyan tarzda yetiştirilirler (s. 15-16). Anne-babalar kız ve erkek çocuklarını yetiştirirken toplumda yerleşmiş kadın-erkek rollerine uygun duygu ve davranış özelliklerini vurgulamaya özen gösterirler. Gültekin (2003) tarafından da aktarıldı gibi, toplumda yaygın olarak benimsenmiş erkek cinsiyet rolü, erkeklerde atılganlık, bağımsızlık ve tuttuğunu koparabilmek gibi özellikleri vurgulamaktadır. Saldırganlık da erkeklerde kadınlara oranla daha fazla kabul görmekte ve hatta erkeklerin saldırgan davranışları belli koşullarda desteklenmektedir. Buna karşılık, kadın cinsiyet rolü sevgi ve şefkat dolu olmayı ve diğerlerine bağımlılığı vurgulamaktadır (s. 64-65).

Sonuç

Saldırganlığın nedenleriyle ilgili olarak gerek teorik gerekse araştırmalardan elde edilen bulgular saldırganlığın çok yönlü bir problem olduğunu ve çeşitli nedenlerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bulgular kişilerarası ilişki tarzlarının da saldırganlığı olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Kişilerarası ilişki tarzları sosyal çevresiyle iletişim sürecinde gelişmekte, şekillenmekte ve öğrenilmekte; diğer taraftan da kişilerarası ilişkileri etkilemektedir. Kişilerarası ilişkilerde karşılaşılan çatışma, engellenme ya da problemler karşısında insanlar, besleyici ya da ketleyici/zehirleyici ilişki tarzlarını kullanmayı tercih edebilmektedir. Besleyici ilişki tarzları sosyal ilişkilerde yapıcı, empatik ve anlamaya dayalı ilişkilere hizmet ederken; ketleyici ilişki tarzları yıkıcı ya da saldırgan davranışlara neden olabilmektedir.

Kişilerarası ilişki tarzları ile saldırganlık arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma bulguları, genel olarak besleyici (açık ve saygılı) kişilerarası ilişki tarzlarının saldırganlıkla negatif yönde; ketleyici/zehirleyici (küçümseyici ve saygısız/benmerkezci) kişilerarası ilişki tarzlarıyla ise pozitif yönde ilişkili olduğunu ve bu ilişki tarzlarının saldırganlığı anlamlı bir şekilde yordadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, kişilerarası ilişki tarzları cinsiyet değişkeni açısından da farklılık göstermektedir. Genel olarak kadınların besleyici ilişki tarzları puan ortalamalarının erkeklere oranla daha yüksek; erkeklerin ketleyici/zehirleyici ilişki tarzları puan ortalamalarının ise kadınlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Saldırganlığın alt boyutları cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Bütün bunlardan hareketle denilebilir ki, çeşitli engellenme ya da problemler karşısında her birey kendine özgü kişilerarası ilişki tarzlarını kullanmaktadır. Benimsenen bu kişilerarası ilişki tarzları da, sosyal yaşamda olumlu ya da olumsuz ilişkilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Aynı zamanda kişilerarası ilişki tarzlarının saldırganlıkla ilişkili olduğu ve saldırganlığın önemli yordayıcılarından biri olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, Peter B. (2002). *Psychology and Policing*, Les Johnston, Frank Leishman, Tim Newburn (eds.). Cullompton, Devon: Willan Publishing.
- Anderson, Craig A. and Bushman, Brad J. (2002). "Human Aggression", *Annual Review of Psychology*, 53, 27-51.
- Anderson, Craig A.; Berkowitz, Leonard et al., (2003). "The Influence of Media Violence on Youth", *Psychological Science in the Public Interest*. Vol. 4, No. 3.
- Averill, James R. (1983). Studies on Anger and Aggression: Implications for Theories of Emotion. *American Psychologist*, 38.
- Bandura, Albert (1971). "Vicarious and Self-Reinforcement Processes", *The Nature of Reinforcement*, New York: Academic Press.
- Bandura, Albert (1978). "Social Learning Theory of Aggression", *Journal of Communications*, 28 (3), 12-29.
- Başaran, Canan (2008). *Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Batigün, Ayşegül Durak; Şahin, Nesrin Hisli; Demirel, Esra Karşlı (2011). "Bedensel Hastalıkları Olan Bireylerde Stres, Kendilik Algısı, Kişilerarası Tarz ve Öfke İlişkisi", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22 (4), 245-54.
- Batigün, Ayşegül Durak (2004). "İntihar İle İlişkili Bazı Değişkenler: Öfke/Saldırganlık, Dürtüsel Davranışlar, Problem Çözme Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri", *Kriz Dergisi*, 12 (2), 49-61.
- Bolton, Robert (1979). *People Skills: How to Assert Yourself, Listen to Others, and Resolve Conflicts*. New York: Simon & Schuster.
- Broemer, Philip and Blümle, Melanie (2003). "Self-Views in Close Relationships: The Influence of Attachment Styles", *British Journal of Social Psychology*, 42, 445-460.
- Budak, Selçuk (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. İkinci Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Clark, Margaret S. and Finkel, Eli J. (2005). "Willingness to Express Emotion: The Impact of Relationship Type, Communal Orientation, and Their Interaction", *Personal Relationships*, 12, 169-180.
- Ekinci, Emine; Güngörmüş, Kübra; Topçu, Göknur; Kerek, Ebru (2012). "Hemşirelik Öğrencilerinin Kişilerarası İlişki Düzeylerinin Belirlenmesi", *Bozok Tıp Dergisi*, (3), 33-38.
- Erden, Nazif Kutay (2007). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretmenlik Bölümleri Birinci Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Türleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eron, Leonard D. (1994). "Theories of Aggression: From Drives to Cognitions", *Aggressive Behavior: Current Perspectives*, L. Rowell Huesmann (ed.), New York: Plenum Press.
- Erözkan, Atılğan (2009). "Üniversite Öğrencilerinin Kişiler Arası İlişki Tarzları ve Mizah Tarzları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26.
- Ersoy, Ersan (2009). "Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)", *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 209-230.
- Erşan, Etem; Doğan, Erdal; Orhan, Selma (2009). "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyodemografik Açıdan Değerlendirilmesi", *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 31: 231-238.
- Freud, Sigmund (1994). *Psikanaliz Üzerine*. A. Avni Öneş (çev.). 7. Basım, İstanbul: Say Yayınları.
- Fromm, Erich (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. Şükrü Alpagut (çev.). 2. Basım. İstanbul: Payel Yayınları.
- Fromm, Erich (1994). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, Yurdanur Salman-Nalân İçten (çev.). 6. Basım. İstanbul: Payel Yayınları.
- Greenwald, Jerry (1999). *Bağımlılık mı? Bağlılık mı? Zehirleyici İlişkilerden Besleyici İlişkilere*, Zeynep Yıldırımoglu (çev.), İstanbul: Kuraldışı.
- Gunn, John (1993). "Human Violence: A Biological Perspective", *Violence in Society*, Pamela J. Taylor (ed.), London: Royal College of Physicians of London.
- Gültekin, Zeynep (2003). *Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hasta, Derya ve Güler, Müzeyyen Eda (2013). "Saldırganlık: Kişilerarası İlişki Tarzları ve Empati Açısından Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1).
- Heider, Fritz (1958). *The Psychology of Interpersonal Relations*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kaplan, Bilge (2012). *Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karagülmez, Çiğdem; Dinçyürek, Sibel; Kıralp, Yeliz; Şahin, Sülen "İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler*, Uluslararası Katılımlı Sempozyum, İstanbul, 28-31 Mart 2006.
- Kaya, Fulya (2010). *Çocukluk Döneminde Yaşanan İstismarın Kişilerarası İlişki Tarzları Üzerindeki Etkisi: Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaların Aracı Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kirsh, Steven J. (2006). *Children, Adolescents, and Media Violence: A Critical Look at the Research*. London: Sage Publications.
- Koç, Bozkurt (2011). *Okullarda Şiddet: Lise Öğrencilerinde Şiddet, Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*. 2. Baskı, İstanbul: E-Yazı Yayınları.
- Koç, Volkan (2008). *Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı, Öfke ve Depresyon*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Krahé, Barbara (2001). *The Social Psychology of Aggression*. Hove, Psychology Press.
- Lorenz, Konrad (1996a). "Saldırganlığın Spontanlığı", Müjgan Şahinoğlu (çev.:), *Cogito (Şiddet Özel Sayısı)*, Sayı: 6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lorenz, Konrad (1996b). *On Aggression*. Marjorie Latzke (Translated.). London: Routledge.
- Matthews, D. Wayne (1993). *Relationship Basics*. North Carolina: North Carolina Cooperative Extension Service.
- Meadows, Sara (1986). *Understanding Child Development*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Oral, Nursen (2006). *Yeme Tutumu Bozukluğu İle Kişilerarası Şemalar, Bağlanma Stilleri, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Öfke Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztan, Nedret (1996). "Kişilerarası İlişkiler Tarz Ölçeği ve Güvenirliği: Bir Ön Çalışma", *VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 21-23 Eylül 1994 İzmir*, Yurdal Topsever ve Melek Göregenli (Ed.), Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Renfrew, John W. (1997). *Aggression and Its Causes: A Biopsychosocial Approach*. New York: Oxford University Press.
- Sankır, Hasan (2010). "Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin "Kadın Sanatçı Kimliği"nin Oluşum Sürecine Etkileri", *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi*.
- Sevim, Sezgin ve Cevzici, Sibel (2014). "Çanakkale'de Aile Sağlığı Merkezlerinin Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi", *Çanakkale Troya Kültür Merkezi Bildiri Kitabı, 5. Aile Hekimliği Araştırma Günleri, 20-23 Mart*.
- Şahin, Nesrin H.; Durak, Ayşegül; Yasak, Yeşim (1994). "Kişilerarası İlişkiler Ölçeği", *VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, İzmir 21-23 Eylül*.
- Şahin, Nesrin Hisli; Batıgün, Ayşegül Durak; KOÇ, Volkan (2011). "Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı, Öfke ve Depresyon", *Türk Psikiyatri Dergisi, 22 (1), 17-25*.
- Şahin, Nesrin Hisli; Batıgün, Ayşegül Durak; Uzun, Cemal (2011). "Anksiyete Bozukluğu: Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı ve Öfke Açısından Bir Değerlendirme", *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 12, 107-113*.
- Şekertekin, Mehmet Ali (2003). "Spor Eğitimi Alan ve Almayan Üniversite Bayan Öğrencilerinin Uyum Düzeyleri, Saldırganlık ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Karşılaştırılması", *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5 (2), 9-14*.

- Taylor, Eric (1993). "The Roots and Role of Violence in Development", *Violence in Society*. Pamela J. Taylor (ed.). London: Royal College of Physicians of London,.
- Tutkun, Erkut; Güner, Buket Ç.; Ağaoğlu, S. Ahmet; Soslu, Recep (2010). "Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi", *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1 (1).
- Uğur, Erol (2013). *Lise Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları ve Saldırganlık Tepkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Vatandaş, Celalettin (2003). *Aile ve Şiddet (Türkiye’de Eşler Arası Şiddet)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 58, Afyon, , s. 12.
- Wiehe, Vernon R. (1998). *Understanding Family Violence: Treating and Preventing Partner, Child, Sibling, and Elder Abuse*. London: Sage Publications, Inc.
- Yalçın, İlhan (2004). *Ailelerinde Algıladıkları Destek Düzeyleri Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zillmann, Dolf (1979). *Hostility and Aggression*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

GENÇLİK VE ŞİDDET ÜZERİNE ANALİZLER

Hasan ATSIZ*

ÖZET

Bireysel ve sosyal hayatımızın bir parçası olan “şiddet”, farklı görünüşleriyle geçmişte olduğu gibi günümüzde de kendisini daima gündemde tutmaktadır. Şiddet’i tanımlamak veya sınıflamak daha da geneli onun ne ve nasıllığını sorgulamak birbiriyle çelişik, sorunlu bir tartışma alanıyla yüzleşmemize sebep olmaktadır. Gücünü her fırsatta hissettiren ve sadece kavramsal analizin yeterli olmadığı böylesi bir alanda şiddet hakkında konuşmak öncelikle bireysel bir yüzleşme sorununu beraberinde getirmektedir. Başka bir deyişle “insanın kendi kendisiyle yüzleşme problemi” en yalın haliyle şiddet konusunda da kendini göstermekte, şiddet olarak yorumlanan her uygulama, muhatap tarafından ahlaki bir kisveye büründürülerek anlamsızlaştırılabilmektedir. Bununla birlikte şiddet karşıtı her söylem; “diğerlerinin uyguladığı şiddet” engeline takılmakta ve oluşan paradoks beraberinde daha sarsıcı şiddet eylemleriyle kendi var etmeye devam etmektedir.

Bu şiddet sarmalı karşısında onu ‘olabildiğince doğru anlayabilmek’ ülkemiz gençliği ve geleceğimiz açısından kritik bir konumda yer almaktadır. Bu çalışmada, şiddet hakkındaki, geniş tartışma alanının, sınırlı bir kısmına yönelmeye çalışacağız. Bu çaba; genç ve dinamik bir nüfusa sahip olan ülkemiz açısından şiddet ve şiddetin görünüşlerine refleksif bir yaklaşımla bakabilme ve onu anlayabilme yolunda küçük bir adım olarak yorumlanabilir. İlgimiz; “Şiddet söylemi”nin nesnesine yabancılaştırıldığı süreç, başka bir deyişle farklı ahlaki duruşların nesnesi olmaya devam ettirildiği süreç, gerçekliğinin algılanmasının her geçen gün daha da zorlaştırdığı yönünde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Siyasal şiddet, Şiddet söylemi, Yüzleşme problemi, Şiddet karşıtı söylem.

ANALYSES OVER YOUTH AND VIOLENCE

ABSTRACT

Violence which is a part of our individual and social lives, keeps itself on the agenda today just like it did in the past. Definition or classification of violence and even more generally questioning its stance of “what and how it is”, causes us to face with a contradictory and problematic area of discussion. In such an area which makes us feel its power and where only conceptual analysis is not enough, talking about violence initially brings an individual confrontation problem together with it. In other words, the human problem of confrontation with himself shows itself, in a most nominative way, in violence issue, each application which is interpreted as violence may be made meaningless by wrapping itself up in a moral

* Yrd., Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

guise by the respondent. Moreover, every anti-violence statement becomes stranded to the obstacle of “violence applied by others” and the created paradox continues to create itself with more shocking acts of violence.

In front of this spiral of violence, understanding it as much as possible is critical in terms of our country youth and our future. In this study, we will try to steer for a limited part of the wide area of discussion about violence. This effort can be interpreted as a tiny step in terms of ability to look at violence and its visions with a reflexive approach and understand it from our country’s point of view which hosts a young and dynamic population. Our concern is; as far as our the object of “violence expression” is alienated, in other words as far as it continues to be the object of moral stances, understanding its reality will be more difficult day by day.

Key Words: violence, political violence, violence expression, confrontation problem, expression against violence

Uygarlık ve şiddet arasında kurulan iyimser yaklaşımları yalanlarcasına, hayatımızın bir parçası olan “şiddet”,siyaset, hukuk, ekoloji,sağlık, kültür-sanat,ekonomi, medya, eğitim ve daha pek çok alanda farklı görünüşleriyle kendisini daima gündemde tutmaktadır. Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi gibi¹, farklı uluslararası kurumlarca geçmişe yönelik yer yer gerçekleştirilen ve şiddet konusunda dünyamızda neler olup bittiğini derli toplu görmemizi sağlayan ve içerik olarak birbirine benzer çalışmalar, yakın geçmişimize yüzleşmemiz konusunda sınırlı da olsa bir faydaya hizmet ederken; literatürünün durmadan ve soluksuzca genişlemesi şiddet ve görünüşleri konusunda bizlere bir ön anlama olanağı sağlamakta ve Hannah Arendt’in,şiddetin keyfiliği ve sıradanlığına dair iddiasının²halâ fazlasıyla geçerliliğini devam ettirdiğini göstermektedir.Aslında çok uzaklara gitmeden,şiddetin biçim ve görünüşleri konusunda, bir gün önceki haber programları dahî bizler için yeterli malzemeyi sağlarken, şiddetin görünüşleri konusunu şimdilik ilgi alanımızın dışında bırakarak, daha sınırlandırılmış bir sorun üzerine yoğunlaşmak ve şiddeti anlamlandırma problemi üzerine durmak istiyoruz.

Şiddet’i tanımlama veya sınıflama daha da geneli onun ne ve nasıllığını sorgulama çabası, daha ilk aşamada sorunlu bir tartışma alanıyla yüzleştiğimizi bizlere gösterir.³Bunun ilk sebebi;Sadece salt kavramsal analizin yeterli olmadığı böylesi bir alanda şiddet hakkında konuşmanın öncelikle bireysel ve ahlâkî bir yüzleşme sorununu beraberinde getiriyor olmasıdır. Başka bir deyişle “insanın kendi kendisiyle yüzleşme problemi” en yalın haliyle şiddet konusunda da kendini göstermekte, şiddet olarak yorumlanan her uygulama, öteki tarafından ahlaki bir kisveye büründürülerek anlamsızlaştırılabilmektedir. Bu açıdan salt kavramsal analizlere dayalı yorumların, ahlaki düzlemlerle bağlantılarının kurulamaması,realize edilemeyen tartışmalara yol açmaktadır ki bu durumu şiddetin anlamlandırılmasını zorlaştıran temel sorunlardan birisi olarak düşünebiliriz.

¹ Bkz.:2013 Dünya Hak İhlalleri Raporu, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, 2014 İstanbul (<http://www.uhim.org/images/rapor/1391087684.pdf>)

² HannahArenht, Şiddet Üzerine, Çev.: Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul 1997, s.14.

³ Mark Hobart, Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru, Çev.: Yurdanur Salman, Cogito (Şiddet), Sayı: 6-7, Kış-Bahar 96, İstanbul 2007, ss.51-63

Bu yüzleş-me (eme) probleminin, kendi uyguladığımız şiddet üzerine konuşmaktan kaçınmak ve diğerlerinin uyguladığı şiddetin arkasına saklanarak kendi yaptıklarımızı mazur göstermek gibi basit sonuçları doğurduğuna çoğu zaman şahit olmuşuzdur. Oysa toplumsal şiddetin azaltılması veya şiddet alanlarının sınırlandırılması yönündeki her arzu, öncelikle kendi şiddeti üzerine konuşmayı başarmak zorundadır. Gerek tarihimizde gerekse günümüzde yaşanmış ve yaşanmaya devam eden şiddet biçimleri konusunda, ahlaki beklentilerimizi göz ardı etmeksizin, konuşmasak dahi, refleksif bir düşünme eylemi daha yapıcı tartışmaları imkân alanına taşıyabilir. Günümüzde yaygın toplumsal bir şiddetten söz ediyorsak, bunun önemli bir nedeninin, kendimiz üzerine konuşmayı başaramıyor olmamız veya başka bir deyişle gerekli olan refleksiyon eylemini gerçekleştiremiyor oluşumuz olabilir.

Entelektüel anlamda gerekli refleksiyonu düşünce ve eylem alanında gerçekleştiremiyor oluşumuzun doğrudur bir diğer sorun, bu durumun içkin bir paradoksa yol açmasıdır. Şiddet karşıtı her söylem –hangi amaç ve maksatla söylenmiş olursa olsun-; “*diğerlerinin uyguladığı şiddet*” engeline takılmakta ve oluşan paradoks beraberinde daha sarsıcı şiddet eylemleriyle kendi var etmeye devam etmektedir. Ayrıca bu bakış açısının şiddet hakkında yapılan tartışma platformları üzerinde de olumsuz bir etkiye sebep olduğunu söyleyebiliriz.

Bu doğal durumdan hareketle Şiddetin sosyal bilimlerin bir nesnesi olmasına muhalif gerekçe, şiddetin yalnızca bir araç olduğu ve ancak hizmet ettiği amaçla birlikte kavranabileceği, bu nedenle otomatik olarak asıl amacın gerçek nesne olarak ele alınması gerektiği biçimindedir. Gerçekte, “gerçekleştirilmesi için şiddetin bir araç olarak kullanıldığı ya da kullanılabilirliği”⁴ olaylar kümesi, öncelikle çok geniş olacağından belirgin bir tutarsızlık içermektedir. Herhangi bir şey yalnızca başka bir şey için bir araç olduğundan, ahlâki bir eleştirinin nesnesi olabileceği; sosyal bilimlerin bir nesnesi asla olamayacağı ya da ancak bu araç özelliği göz ardı edilmek suretiyle olabileceği şeklindeki bir gerekçe, bizi sorunun kendisine götürür.

"Neden" sorusunun açıklama getirmek istediği anormal eylemlere bir yanıt bulmak yerine, şiddeti normal bir şey olarak görmek daha kolay gelebilir. Çünkü şiddet, kendisini başka yerlere kaydıran ya da kılık değiştirerek saklayan bir yapıya sahiptir. Eylemleri niyetlilik açısından ya da zihin yapısı açısından açıklamak, kritik oranda bir güçlüğü yol açar. Zira insanların o edimi yaparken içinde buldukları koşulları (ekolojik koşullar, simgesel düşünceler vb.) belirlemek bir şeydir; bu koşulları o eylemlerin nedenleri olarak ele almak bambaşka bir şeydir.⁵

Bu sorun; insanın yaptığı herhangi bir şeyi, farklı bir amaç için bir araç olarak kullandığını görünce göz önüne alacağı (ya da almak zorunda kalacağı) şeylerin gizli kalmasında yatmaktadır. “Herhangi bir şey için araç” statüsü, ancak belirli anlam ilişkileri ya da verili yorum çerçevesi içinde tanınır; amaca uygunluğu ve sinama eylemi çoğu zaman göz ardı edilir.⁶ Başka bir ifadeyle, belirgin bir refleksiyonla neyin araç olarak görülebileceği, neyin görülemeyeceğini söyleyen anlam ilişkileri içinde, bir ölçüde tutarlı davranıla bilinir. Şiddetin çoğunlukla sosyal kısmen de bireysel rolü söz konusu olduğunda, önceden

⁴ Jan Philipp Reemtsma, *Vahşeti Kavramak*, Çev.: Ender Ateşman, İstanbul 1998, s. 19.

⁵ Mark Hobart, *agm*, s.55.

⁶ Reemtsma, *Vahşeti Kavramak*, s. 20.

görülebilir amaçlar için bir araç olmasını ve aracın orantısız olarak kullanılması bu beklentinin anlamlı bir sonucudur. Ancak tartışmanın “hakkında konuşulacak şey varsa bunun idealize edilmiş amaçlara” doğru kayması anlamayı imkansızlaştıran bir alana doğru düşünceyi iter.

Şiddet eyleminin gerçekliğini flulaştıran bu paradoksal durum onu tartışmak üzere bir araya gelen platformlarda dahi farklı bir boyutuyla eylem halindedir. Siyasal bir şiddet görünümünün, sosyal bir platforma yansımından öteye hiçbir anlam ifade etmeyen ve birbirinin tekrarından öteye geçemeyen benzer programlar, bu refleksiyonu gerçekleştiremedikleri için, meydanları stüdyolara taşımaktan öteye geçememektedirler.

Şiddet üzerine konuşmanın başka bir zorluğu, şiddetin yapısından kaynaklanmaktadır. Onu tanımlamanın güçlüğü, nerede başladığı ve nerede bittiğinin ahlaki eylem alanıyla sınırlandırılması sosyal bilimsel bir tanımlamadan çok, ahlâki bir sınır belirle hadisesine dönüşmesine sebep olmaktadır.⁷ Yani, bir açıdan şiddetin sınırları ahlâk ve ideoloji anlayışımız tarafından belirlenmektedir diyebiliriz. Bu nedenle, şiddet farklı kültürlerde farklı kodlara sahip olduğunu ve ağırlıklı olarak bir araç şeklinde düşünüldüğünü söyleyebiliriz.

Bu zorluk nedeniyledir ki, sosyal bilimciler şiddeti bir bütün olarak ele almak yerine, değişik görünüş biçimlerini ayrı ayrı ele almayı tercih ederler. Uluslararası alanda, ailede, bireyde, okulda, televizyonda şiddet vb. Bu noktada akla gelen ilk soru, şiddeti kendisiyle birlikte düşünülen diğer unsurlardan arındırmak ve onu tek bir kategori altında kavramaya çalışmak mümkün müdür? Ve eğer mümkünse daha başarılı bir anlama hadisesi gerçekleştirmiş olabilir miyiz? Şeklinde özetlenebilir.

Başka bir ifadeyle “şiddet”i sadece “kendinde şiddet”⁸ olarak tartışma alanına taşıyabilme imkânı var mıdır?

Böylesi bir yaklaşımın belki sosyal teoriler açısından daha kolay anlaşılabilir bir yanı olabilir. Ancak kollektif bir şiddet eleştirisi yapmak veya şiddet hakkında bu çabayı dikkate alarak konuşmak, beraberinde iki ayrı zorluğu da getirmektedir. Bunlardan birincisi;Düşünceyi sosyolojik ve psikolojik tartışma alanlarını aşan bir perspektife zorlarken öte yandan, bu alanlardan bağımsız bir konuşma eyleminin başarılamayacak olduğunun bilinmesidir. Başka bir ifadeyle sürekli insan ve eylemi arasındaki gitgelde kendini var eden “şiddet”in bunlardan bağımsızlaştırılarak düşünülmesinin imkânsızlığıdır.

İkincisi ise;Bu anlama eyleminin tarihsel ve sosyal dinamikleri sürekli dikkate almayı gerekli kılmıştır. Bu zorluğu kategorik olarak kabaca; batı ve doğu geleneklerini dikkate alarak anokrizme düşmeden tartışmayı başarabilme olarak ifade edebiliriz.

Şiddet kavramı, ana özellikleri ne olursa olsun, zamana ve topluma göre belirgin değişiklikler içerir.⁹Batı ve doğu dünyası arasında, şiddet konusunda geliştirilen bütün teorilerin, kendi dinamikleri dikkate alınarak yaşanmış tarihsel, kültürel deneyimlerin ışığında anlaşılabilir olduğu daima hatırdta tutulmalıdır. Bu kritik ayrımı göz ardı etmeden söyle-

⁷ RafaelMoses, *Şiddet Nerede Başlıyor*, Çev.: Ayşe Kul, Cogito (Şiddet), Sayı: 6-7, Kış-Bahar 96, İstanbul 2007, s.24.

⁸ Reemtsma, *Vahşeti Kavramak*, s. 15.

⁹ Artun Ünsal, *Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi*, Cogito (Şiddet), Sayı: 6-7, Kış-Bahar 96, İstanbul 2007, s.31.

mek istediğimiz; farklı gelenekler arasında birbirinden tamamen bağımsız bir “şiddet” tartışmasının olması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Asıl kritik olan, bu sorun tartışılırken şiddetin her toplumun kendi tarihsel ve kültürel deneyimlerinin üzerine oturduğu göz ardı edilmeden, ortak bir anlama zemini oluşturabilme çabasıdır.

Elbette şiddetin tüm görünümünü hem kültürler arası düzlemde hem de tek bir kültür içerisinde, bir potada eritip tek bir sonuca ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Ancak siyasi düzlemde otorite ve şiddet arasındaki ilişkiyi¹⁰ ve ardından daha psikolojik bir yaklaşımla, insan yıkıcılığının özü¹¹ ve bunun din, kültür ya da uygarlıkla dengelenip dengelemeyeceği meselesini farklı bir düşünme tarzıyla ele alınması belirgin bir farklılık ortaya çıkarabilir.

Ancak bu gerçekleştirilirken yukarıdakilerin hiçbirisinin şiddeti ortadan kaldırmanın garantörleri olamayacağını, şiddetin bir tarzını sınırlarken başka tarzlarını üretme potansiyelleri olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Son olarak, kendi hikâyemiz üzerinde daha refleksif bir yaklaşımla şunları söyleyebiliriz;

Ülkemizde şiddet konusunda karşılaştığımız sorunları anlayabilmek için, iki ayrı sorunun farkında olmak gerekir. Bunlardan birincisi, siyasal alandaki şiddet için devletlerin oluşum süreci içerisinde şiddet alanlarının daraltılması sorunudur. Şiddet konusunda herkesçe kabul edilen ortak bir kabulün oluşmaması ve hatta bunun hakkında bile konuşmamız temel sorunlarımızdan birincisidir.

İkinci düzey ise, şiddet alanının daraltılması ve özel niteliğinin ortadan kaldırılması, herkesçe uygulanabilir bir özel araç olmaktan çıkarılması için oluşturulan kurumların ve ahlâki değerlerin bizatihi kendilerinin yeni tarz şiddet biçimlerini ortaya çıkarmasının önüne geçilebilmesidir.

Siyasal kurumlardan beklenen işlevlerin ülkemizde yerine getirilemiyor oluşu ve devletin bizatihi kendisinin ortak normlar doğrultusunda hareket etmemesi ve hatta devletin dahi herhangi bir alt kimlik grubu gibi, kendine özgü moral değerlerle bir taraf olarak eylemlilik halinde olması problemlerimizin büyümesine, gençliğimizi ve istikbalimizi yeniden düşünmemize sebep olmaktadır.

İslami düşünce geleneğince belirlenmiş olan anlam dünyamız, esas olarak hak ve adalet kavramınca tanımlanmış ve sınırlanmış bir şiddet anlayışına sahiptir. Ancak her alt grup hak ve adalet kavramını kendi islam anlayışıyla yorumlamakta ve şiddeti buna bağlı bir kategori olarak değerlendirmekte ve kullanmaktadır.

Tüm farklı bireyler ya da gruplar, kendi idealleriyle uyum içerisinde olduğuna inandığı şiddet tarzlarını olumlayan bir anlayışa sahiptir. Bu nedenle, aynı şiddet tarzı başkası tarafından yapıldığında kötü ve haksız, bizim tarafımızdan yapıldığında iyi ve haklı olabilir.

¹⁰ Şiddet ve otorite arasındaki ilişki için bkz.: Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1992.

¹¹ Şiddet ve insan psikolojisi arasındaki ilişki için bkz.: Erich Fromm, İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri I-II, çev.: Şükrü Alpagut, Payel Yayınevi, İstanbul 1995.
Erich Fromm, Sevgi ve Şiddetin Kaynağı, çev., Yurdanur Salman, Nalân İçten, Payel Yayınevi, İstanbul 1994.

mektedir. Tüm birey ya da gruplarda ortak olan özellik ise, şiddeti doğal olarak kabul etmesi ve uygulayabilmek için özel bir gerekçelendirme ihtiyacını hissetmemesidir.

Şunu görmek zorundayız ki, bir taraftan jop'u diğer taraftan molotof'udoğal kabul eden çifte bir zihniyet, ne toplumsal ne de bireysel düzeyde şiddet alanlarının daraltılması konusunda asla başarılı olamayacaktır.

Bu ikilemden kurtulmanın nasıl mümkün olabileceği konusunda hazırlanmış bir reçete bulmak mümkün olmamakla birlikte özetle söyleyebileceğimiz şey şu olabilir:

Amacın aracı tartışmasız olumladığı bir düşünme tarzı sorunlarımızın katlanarak büyümesine neden olmaktadır. Şiddet, kendisiyle birlikte düşündüğümüz bütün öğelerinden öteye "kendinde şey" olarak ele alınıp hakkında konuşulabilmelidir.

Sabrınız için teşekkür ediyor hepinize saygılar sunuyorum.

KAYNAKLAR

- Arenht, Hannah, *Şiddet Üzerine*, Çev.: Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul 1997.
- Foucault, Michel, *Hapishanenin Doğuşu*, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1992.
- Fromm, Erich, *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri I-II*, çev.: Şükrü Alpagut, Payel Yayınevi, İstanbul 1995.
- Fromm, Erich, *Sevgi ve Şiddetin Kaynağı*, çev., Yurdanur Salman, Nalân İçten, Payel Yayınevi, İstanbul 1994.
- Hobart, Mark, *Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru*, Çev.: Yurdanur Salman, Cogito (Şiddet), Sayı: 6-7, Kış-Bahar 96, İstanbul 2007.
- Moses, Rafael, *Şiddet Nerede Başlıyor*, Çev.: Ayşe Kul, Cogito (Şiddet), Sayı: 6-7, Kış-Bahar 96, İstanbul 2007.
- Reemtsma, Jan Philipp, *Vahşeti Kavramak*, Çev.: Ender Ateşman, İstanbul 1998.
- Ünsal, Artun, *Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi*, Cogito (Şiddet), Sayı: 6-7, Kış-Bahar 96, İstanbul 2007.
- 2013 Dünya Hak İhlalleri Raporu, Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, 2014 İstanbul (<http://www.uhim.org/images/rapor/1391087684.pdf>)

GENÇLİK SUÇLULUĞUNDA AİLE FAKTÖRÜNÜN ETKİSİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME*

Kasım TATLILIOĞLU*

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana gençlik çağında işlenen suçların gittikçe arttığı ve toplumsal bir sorun durumuna geldiği gözlenmektedir. Her yaş döneminin kendine özgü koşulları içinde, en önemli kopmalar ve çatışmalar gençlik döneminde yaşanır. Sanayileşmeye koşut olarak hızla büyüyen kentlerde gençler arasında şiddet, çalma, soygun, yaralama, adam öldürme, vuruculuk, kırıcılık, evden kaçma, madde bağımlılığı, cinsel sorumsuzluklar ve çeşitli yasak çiğnemeler yaygınlaşmaktadır. Bu konuda, suçlu gençler ya da suça itilmiş gençlerle ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Yapılan pek çok araştırma, suçlu gençlerin ot gibi yerden bitmediğini, onların özel koşullarda ve belli ortamda özellikle yetiştirilmiş gibi suça itildiklerini ortaya koymaktadır. Bu ortam genellikle sevgiden yoksun, güven vermeyen, karışık, düzensiz ve çatışmalı bir aile ortamıdır. Çocuğun kişilik gelişimini aksatacak, ruhsal uyumunu bozacak, anti-sosyal davranışlar geliştirmesine neden olacak pek çok etken bir arada bulunur: Bunlar arasında; kavga, geçimsizlik, ayrılık, alkol, kaba ve sert disiplin, anlayışsızlık, ilgisizlik veya anti-sosyal eğilimleri sayabiliriz. Sonuç olarak birçok suçta en başta aile içi sorunlar rol oynamakta, ancak toplu suç işleyenler ortak bir hınçla, kendilerini dışlayan toplumdan öç almaya yönelmektedirler. Her toplumda önem taşıyan, her zaman bir güç ve etki unsuru olan; topluma dinamizm kazandıran ve aynı zamanda geleceğin teminatı olan gençleri anlamak, onlara rehberlik etmek ve geleceğe umutla bakabilmelerini sağlamak gerektiği, kabul edilen bir gerçektir. Bu potansiyelin yapıcı, yaratıcı ve yetenekli bir nesil olarak yetiştirilmesi, ülkemizin millî politikası olmalıdır. İnsanlar, yaşadıkları toplumun değerlerini, ailede ve toplumsal yapıda yer alan diğer insanlarla kurdukları ilişkilerle zenginleştirirler. Dengeli, sağlıklı, erdemli ve kişilik sahibi bir gençliğin yetiştirilmesi ise onların çok iyi tanınması ve problemlerinin ancak çözüme kavuşturulmasıyla mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, ruh sağlığı, benlik, kimlik bunalımı, moratoryum, psiko-sosyal kriz

A GENERAL EVALUATION OF THE IMPACT OF FAMILY FACTORS ON JUVENILE DELINQUENCY

ABSTRACT

It's observed that crimes committed in the era of youth have increased and become a social problem since the Second World War. In the specific circumstances of each age period, the most important conflicts and ruptures are experienced during the period of youth. With the effects of industrialization,

* Bu bildiri, Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu'nun "Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar" adlı eserinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü.

violence, robbery, murder, drug addiction, stealing, wounding, running away from home, sexual irresponsibility and chewing rules are becoming common among the youth in fast growing cities. Several researches have been done about this subject on youths who are or forced to be criminals. Several researches show that these criminal youths didn't sprout like a weed, they were forced to be criminal as if they had been carefully brought up under special circumstances and in certain environment. This environment is usually family environment which is disorderly, conflictual, complicated, insecure and unloving. Several factors which may hinder children's personality development and disrupt psychological adaptation, cause children to develop anti-social behaviours coexist. Among these, we can count fights, derangement, separation, alcohol, harsh discipline, incomprehension, apathy and anti-social tendencies as the most important ones. As a result, in many crimes family problems has the most important role but ones committing crime as groups, with common rancor, want to take revenge from the society excluding them. It's accepted that what is essential for every society is understanding, guiding and providing hope for the youth who are always elements of power and influence, dynamism societies and at the time who are guarantees of our future. Bringing up this potential as talented, creative and constructive generation must be national policy of our country. People enrich values of the society they live in through relationships they make with their family members, colleagues etc. Raising stable, healthy, virtuous youth is possible only if they are recognized well and their problems are solved.

Key Words: Youth, mental health, ego, identity crisis, moratorium, psycho-social crisis.

Gençliğin Tanımı

Gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve bir yaşama hazırlık dönemidir. Gençlik çağı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemini ve bu döneme ait biyolojik, psikolojik, zihinsel, duygusal ve sosyal nitelikteki değişimleri kapsayan bir dönemdir. Bu dönem; gençlik, ergenlik, delikanlılık vb. terimlerle de ifade edilmektedir. Gençlik, yalnızca olumsuzlukların toplandığı bir çağ olmayıp, tatlı hayallerin, beklentilerin, tutkuların ve idealizmin filizlendiği, sıkı arkadaşlıkların, ilk sevgilerin ifade edildiği bir dönemdir aynı zamanda. BM Örgütü'nün tanımına göre genç; "15-25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan bir kişidir. Bu dönem, yeniliğe ve ileriye doğru atılımların yapıldığı, kendini kanıtlama ve kendi kimliğini ortaya koyma çabalarının yaşandığı dönemdir. Aristo, 2300 yıl önce gençliğin özelliklerini şu şekilde anlatmıştır: "Tutkulu, huysuz ve öfkelidirler. Kendilerini içteplerine kaptırırlar; tutkularının esiri olurlar. İsteklerinin ve arzularının önüne dikilen en küçük engele dahi katlanamazlar. Onura, başarıya, itibara, paradan daha çok değer verirler. Çünkü paraya gereksinimleri olmamıştır. Eli açık ve iyilikseverdirler. Çünkü kötülükleri tanımamışlardır. Çabuk güvenir, çabuk bağlanırlar. Çünkü aldatılmamışlardır. Yüksek amaç ve hayalleri vardır; çünkü daha yaşamın sillesini yememişlerdir...". Ergenler üzerinde önemli araştırmaları ile tanınan Amerikalı psikolog S. Hall ergenliği; "bir bunalım dönemi, organik oluşumların yol açtığı ani ve derin bir değişim manzumesi" olarak tanımlamıştır.

Gençlikte Arkadaşlık

Gençlik çağı, evden kopma ve topluma açılma çağıdır. Ergenliğe giren bir gence evi dar gelmeye başlar. Ana-babanın öğütlerinden, karışmalarından ve sık sık müdahalelerinden

usanan genç, kendini dışarı atar. Çünkü soluk alabildiği, özgür davranabildiği tek yer onun için dışarıdır. Kendi gibi bağımsızlık arayan, aynı kaygıları ve endişeleri yaşayan, benzer bocalamayı ve bunalımı yaşayan akranlarına takılır. Evinde anlaşılmadığını, değer verilmediğini, çocuk gözüyle bakıldığını sanan genç için arkadaş kümesi bir kurtuluş bir sığınak ve bir limandır. Gencin sıkı arkadaşlık kurmadan topluma açılması düşünülemez. Bu bakımdan arkadaşlık ilişkileri toplumsal ilişkilere öncülük eder. Arkadaşlarca aranmak ve beğenilmek benlik saygısının önemli bir koşuludur. Genç bu ilişkilere girerek zekâsıyla, spor ve sanat yetenekleriyle kendini kanıtlamaya çalışır. Arkadaşlık kurabilmek ve sürdürülebilmek başlı başına bir başarıdır. Bu başarılar, gencin ruh sağlığını olumlu etkileyecek, aksi durum ise ruhsal gelişimini kötü etkileyecektir. Ailesine bağımlı, güvensiz ve sıkılgan bir çocuk okulda başarılı olabilir ama arkadaşlık kurmada çok yetersiz olabilir. Gençlerin ruh hekimlerine başvurma nedenlerinin başında arkadaşsızlık yakınması gelmektedir.

Gençlikte Benlik

Benlik; “kişiyi kendisi yapan, onu başkalarından ayıran duygu, düşünce, tutum ve davranışların tümünün örgütlenmiş bütünlüğü”dür. Her insanın ulaşmak istediği bir benlik vardır. Buna, “ideal benlik” denir. Kişi özlediği, kendine yakıştırdığı “ideal benlik” kavramını geliştirmeye çabalar. İdeal bene yaklaştıkça mutlu olur. Kimi zaman ideal ben, bir düş, bir özlem olarak kalır. İdeal benliğe ulaşamazsa, bir takım engellemelerle karşılaşır kişi mutsuz olur. İdeal benliğin gerçek dışı olduğu durumlarda kişi bunalıma düşer. Sonuçta ruh sağlığı kötü etkilenir. Bu dönemde, gençlerden yeteneklerinin çok üstünde ve yüksek beklentilere girilmemelidir.

Gençlikte Kimlik Karmaşası (Bunalımı)

Gençlerin hayata tutunma ve toplumda kendilerine bir statü edinme ve gelecek endişesi ile ortaya çıkan durum “kimlik” sorunudur. Yaşam boyu gelişim süresince en önemli durum, ergenin içine düştüğü kimlik bocalamasıdır. Gençler, amaç ve hedeflerini belirleme, uyum sağlama, mesleki yönelimlerde, arkadaş edinmede vb. konularda çok güçlük çekerler. İlk gençlik yıllarındaki bu kimlik bocalaması, belli bir zaman alabilir. Kimlik karmaşasına (bunalımına) giren gençler, kendilerine belli bir yön veremeyen, bir yerde kök salamayan gençlerdir. Erikson (1968), kimlik karmaşasını yaşayan gençleri şöyle tanımlar: “İnsanlara yaklaşma ve sıkı ilişkiler kurmada başarısızlık gösterirler ve bunun sonucunda da yalnızlık çekerler. Uygun olmayan rastgele kişilerle arkadaşlık ederler. Çalışmama, kendini sürekli bir işe verememe, dikkatini toplama güçlüğü belirgindir. Yarışmadan kaçır ve yeteneklerine uymayan işlerde kendini tüketir. Ailenin ve toplumun onaylamadığı rollere girer. Ters ya da olumsuz kimliğe bürünür. Bunun neticesinde, kimlik karmaşasından kurtulmak isteyen gençler değişik yollara başvururlar. Dış ülkelere göçüp yerleşerek, uyruk değiştirerek, din değiştirerek kendilerine yeni bir kimlik bulmaya çalışırlar. Toplum içinde bir yer edinemeyen, kök salamayan ve geleceğinden de umudu kesilen genç, topluma da sırt çevirebilir. Çocukluğundaki kötü örnekler dönüş yapar. ‘Madem ben sizi istediğiniz gibi olamıyorum, öyleyse istemediğiniz gibi olacağım’ der. Sınıfını, uyruğunu, dinini, ülkesini, yetiştiği ortamın tüm değer yargılarını yadsıyabilir. Kimi genç de, topluma sırt çevirmek yerine topluma meydan okuyarak olumsuz kimliğini kanıtlamaya çalışabilir.” Şiddet eylemlerine, terör örgütlerine ve organize suçlara katılarak buralarda kendilerini kanıtlamaya çalışan gençleri bu duruma örnek verebiliriz.

Kimlik Kazanmaya Karşı; Kimlik (Rol) Karmaşası (12-18 yaş)

Kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası ergenlik döneminde görülen önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde ergen “mesleki, akademik, eğitsel, dini ve benlik başta olmak üzere bir takım sorular sormaktadır. Yani, “ben kimim?” sorusunun sorulduğu ve kimlik arayışının yoğunlaştığı dönemdir. Ergenlik döneminde yaşanan psiko-sosyal karmaşa, ise kimlik kazanmaya karşı kimlik bocalamasıdır. Erikson, kimlik kazanmayı kimliğe yönelik olumlu bir tutum geliştirme olarak tanımlamakta ve psiko-sosyal olarak kişinin kendini iyi hissetmesi ile açıklamaktadır. Ergenlik döneminde, kimlik arayışı başlamasına karşı, dönemin sonunda mutlaka kimlik duygusunun kazanılmış olması da gerekmez. Bazı hallerde kimliğin kazanılması sonraki gelişim dönemlerine ertelenmiş olabilir.

Marcia'nın Kimlik Statüleri

Marcia, ergenlik (adolescence) dönemindeki bireyler için dört kimlik statüsü tanımlamıştır:

Başarılı Kimlik

Bu dönemde, ergenin kararları tutarlıdır ve geçerlidir. Ergen, yoğun bir araştırma neticesinde, kendi tercihleriyle kimlik krizini tamamlar ve çözümler. Başarılı kimliğe sahip olan bireyler herhangi bir kararsızlık durumunda, etkin karar alarak tercih yapabilirler. Verdikleri kararlardan memnundurlar. Diğer insanların kendisini kabul ettiğine inanırlar. Bu durumdaki bireyler kendi ailelerinin ve sosyal çevrelerindeki bireylerin dini, siyasi ve geleneksel inançlarını incelemişler ve kendilerine uygun olanları tercih edip, uygun olmayanlardan vazgeçmişlerdir. Sonuçta, olumlu bir benlik algısı, öz-güven ve öz-yeterlik geliştirmişlerdir.

İpotekli/Engellenmiş/Erken Bağlanmış Kimlik

Birey, benlik arayışına hiç girmez. Anne-babanın ya da diğer yetişkinlerin kendisi için belirlediği kimliğe girer. Ergen kendine özgü bir kişilik oluşturmamakta, çevresinin yönlendirmesine ihtiyaç duymaktadır. Birey birilerinin bağımlılığına girer ve bu kişilerin düşünce, karar ve hayallerine ulaşmayı ister. Bu bireyler başka seçeneklere ilişkin hiçbir araştırma yapmaksızın ya da başka seçeneklerle ilgili sınırlı araştırmalarla ailevi değerlere sıkı sıkıya bağlanmışlardır. Ergenin tüm kararları anne-baba, deneyimli ya da otorite olarak kabul edilen diğer yetişkin kişiler tarafından alınmıştır.

.Gecikmiş/Beklemeli/Moratoryum/Askıya Alınmış Kimlik

Ailenin ve sosyal çevrenin tercihleri ile kendi tercihleri arasında sıkışıp kalmışlardır. Bu kararsızlık nedeniyle hiç karar vermemeyi ve hiçbir şey yapmamayı tercih edebilir, başı boş dolaşırlar. Bu tür kararsızlık, erteleme, gözden geçirme ya da kendini dinlendirme sürecine yani moratoryum kişiliğine girerler. Ergen, beklentilerini, ideallerini, kararlarını bir süreliğine ertelemektedir.

Kargaşalı/Dağınık Kimlik

Bu statüdeki bireyler çeşitli seçenekleri incelemiş olsalar bile yaşamlarında belli bir yönelme yapmamış kimselerdir. Bu tür bireylerde kimlik bunalımı yoktur. Günübirlik yaşayabilir, karar almayı yeğlerler. Kimliksiz olmak onları rahatsız etmez. Kimlik konusunda bir girişimleri yoktur. Bu statüdeki ergenler kriz yaşamazlar, ciddi bir şekilde seçenekleri araştırmazlar. Kararlarını durumdan duruma değiştirirler. Duygu, düşünce ve davranışlarında bir tutarlılık yoktur.

E. Erikson'un Diğer Kimlik Statüleri

Erikson, Marcia'dan farklı olarak iki adet daha kimlik türünden bahsetmiştir:

Gölgelenmiş Kimlik

Dominant (baskın) ailelerde görülür. Bireyin seçiminde ailenin baskı ve zorlaması vardır. Bireyin ilgi, yetenek, istek ve beklentileri önemsenmez. Aile kendi idealleri ve beklentileri doğrultusunda çocuğunu zorunlu olarak yönlendirmektedir. İpotekli kimlikte seçim aile isteklerine uygun yapılırken gölgelenmiş kimlikte bu seçim baskı altında gerçekleşir.

Ters Kimlik

Ters kimliğe sahip ergenler, toplumun beklentilerine zıt bir tutum içine girmektedirler. Bazı durumlarda ergenler ebeveynleri ve yaşadıkları toplum tarafından istenmeyen kimlik türlerini seçebilmektedirler. Hiç kimse olmaktansa "kötü" biri olmayı yeğlerler. Örneğin; eğlence olsun diye hırsızlık yapan bir savcının kızı bu duruma bir örnektir.

Gençlik Suçluluğu

Yapılan pek çok araştırma, suçlu gençlerin ot gibi kendiliğinden yerden bitmediğini, onların özel koşullarda ve belli ortamda özellikle yetiştirilmiş gibi suça itildiklerini doğrulamaktadır. Bu ortam genellikle sevgiden yoksun, güven vermeyen, karışık, düzensiz ve çatışmalı bir aile ortamıdır. Gençlik suçluluğunun nedenleri çok çeşitlidir. Başka bir deyişle tek bir mikropla bulaşan bir hastalık değil, pek çok etkenin belirlediği bir davranış bozukluğudur. Çocuğun kişilik gelişimini aksatacak, ruhsal uyumunu bozacak pek çok etken bir arada bulunur: Kavga, geçimsizlik, ayrılık, içki, kaba disiplin, anlayışsızlık, ilgisizlik veya anti-sosyal eğilimler vardır. Suça yönelen bir genci suça yönelten nedenleri üç ana kümede toplayabiliriz:

1. Gencin yapısı, kişisel özellikleri ve yeteneklerine ilişkin etkenler
2. Gencin yetiştiği aile yapısı, aile düzensizliği ve ebeveynin ilişkisi
3. Gencin ve ailenin içinde yaşadığı toplumsal ortam ve yaşam koşulları.

Bu etkenler birbiri ile sıkı sıkıya ilişkili olarak sonucu belirler. Kimi zaman bir etken, kimi zamanda başka bir etken ağır basabilir. Ancak sonuç tüm olumsuz etkenlerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkar. Yani gencin suç işlemesi, ruhsal, zihinsel, ailesel ve toplumsal tüm olumsuz etkenlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Gençlik Suçluluğu Üzerine Yapılan Bazı Çalışmalar

Glueck & Glueck (1950,1960) ABD'de islahevlerindeki 500 suçlu çocukla, benzer ailelerden gelen suç işlememiş 500 normal çocuğu karşılaştırmışlardır. Bu çocuklar ve aileleri zekâ, psikolojik testler, psikiyatrik görüşmeler yoluyla enine boyuna incelemeyen geçirilmiş, çocukluk davranışlarından ve aile içi nedenlerden hangilerinin ilerdeki suçluluğu belirlediği araştırılmıştır. Glueck & Glueck'un (1950, 1960) araştırmasından, suçlu gençlerin ailelerinde kontrol grubu ailelerine göre ruhsal hastalık, suç işleme ve alkolizm çok daha sık rastlanan durumlar olduğu sonucu çıkmıştır. Evler daha düzensiz ve bakımsızdır. Ana baba arasında uyumsuzluk, anlayışsızlık, kavga ve geçimsizlik çok belirgindir. Kavgalar, evi bırakıp gitmeler oldukça siktir. Bu çalışmada incelenen suçlu gençlerin özellikleri şöyledir: "Bedence daha iri yapılı ve güçlüdürler. Ergenliğe daha yavaş girmekte, ergenlikten sonra yaşitlarına yetişerek geçmektedirler. İçlerinde donuk zekâlılar olduğu gibi parlak zekâlı gençler de vardır. Okul başarıları, zekâ yeteneklerinin çok altındadır. Okumaktan ve okuldan nefret etmekte, çoğu okulu bırakmak

istemekte ve sık sık okuldan kaçmaktadırlar. Öğrenme güçlükleri ve soyut düşünmedeki gerilikleri belirgindir. Okulda sık sık sorun yaratmakta, öğretmenlere karşı saygısız davranmaktadırlar. Yaşlıları içinde elebaşı görevi yapmakta, onları ayartmaya çalışmaktadırlar. Arkadaş topluluğundan kopmamakta, yalnız kalmayı sevmemektedirler. Ruhsal bakımdan olgunlaşmamış, tepkileri tutarsız, tedirgin ve belli bir amaca yönelemeyen gençlerdir. Umursamaz görünen davranışları altında güvensiz, aşağılık duygusu olan, sevilmediğine inanan bir kişi, bir benlik algısı yatmaktadır. Benlik saygıları oldukça düşük olup kabadayılık gösterileriyle, düşmanca tutum ve davranışlar, saldırganlık ve başkaldırma yoluyla kendilerini savunmaya ve ifade etmeye çalışmaktadırlar. Duygularını yadsımakta, sorunlarından dolayı da başkalarını sorumlu tutmaktadırlar.”

Başka bir çalışmada Gatling (1950) suçlu gençlerin psikolojik testlere verdiği yanıtlar bu bulguları doğrular niteliktedir. Bu gençlerin dörtte üçü sorunlarından başkalarını sorumlu tutmakta, duygularını dışa yansıtmaktadırlar. Ortaya çıkan görüntü, dipte yatan mutsuzluk ve güvensizlik duygularına karşı umutsuzca savaşıyor ve çerçevesi ile çatışmaya girerek başarmaya çalışan bir insan görüntüsüdür. Testlerdeki yorumlayıcı öyküler hep hasta, uzakta veya ölmüş ana babalarla ilgilidir. Bu ana babalar sürekli kızgın olan, cezalandıran, çocukların isteklerine hep karşı çıkan, evden kovan ve çocuklarını reddeden ana babalardır.

Robins (1966) davranış ve ruhsal uyumsuzluk gösteren ve yaş ortalaması 13 olan 524 çocuğu 30 yıl boyunca izlemiş ve erişkin çağda benzer deneklerle karşılaştırarak uyumlarını ve uyumsuzluklarını incelemiştir. Çocuk Ruh Sağlığı kliniklerine başvurmuş olan bu uyumsuz çocukların özellikleri şöyle özetlenebilir: “Çoğunluğunda çalma, okuldan kaçma, kavgacılık, panik ataklık, kötü arkadaşlara uyma, saldırganlık, başkaldırma, yalancılık ve sorumsuzluk gibi davranışlar görülmektedir.” Bu çocuklardan 30 yıl sonra yeniden gözlemlenenler ancak %5'nin uyumsuzluk göstermediği saptanmıştır. Bu belirtilerden 10 veya daha çoğunu gösterenlerin çoğu anti-sosyal kişilik geliştirmiş ve bir suça yönelmişlerdir. %40'ı alkolik olmuş veya başka ruhsal hastalık geliştirmiştir. Belirtilerin en az üçünü gösteren %66'sı erişkin çağda uyumsuz bulunmuştur. Nörotik belirtileri olanlar, yani ruhsal uyumsuzluklar ise erişkin çağda kontrol grubu erişkinlerden farklı çıkmamışlardır. Bu çocuklardan babaları işsiz olan, çok içen, evi bırakıp giden ya da tutuklananların üçte biri sonradan anti-sosyal davranışlar göstermişlerdir. Buna karşılık, ruhsal sorunları olan, ama davranış bozukluğu olmayan babaların çocuklarında suça yönelme oranı ise oldukça çok düşük bulunmuştur.

Başka bir araştırmada Mitchell & Rosa (1981), 3210 çocuk arasından davranış bozukluğu gösterenlerden %10'u (321 çocuk) seçilerek 15 yıl boyunca izlenmiştir. 15 sonunda bu çocuklardan en az yarısı birkaç kez, %10'u ise 8-11 kez işledikleri suçlardan dolayı yargıç karşısına çıkmışlar. Öğretmenler ve ana babalarca sürekli yalan söylediğinden ve çaldığından yakınılan çocukların % 64'ü suça yönelmişlerdir.

Holander & Turner (1985) yaşları 12-19 arasında olan hırsızlık, soygun, ırza geçme, yangın çıkarma, adam öldürme gibi suçlardan dolayı hapse girmiş 200 genci incelemişler. Bunların %40'ı başka suçlardan dolayı tutuklanmış gençlerdi. Bu gençlerin zekâlarını ölçmüşler, %47'sinin zekâsı sınır düzeyinde bulunmuş, % 20'sinin de öğrenme güçlüğü ve dikkat toplamakta güçlükleri olduğu görülmüş. Çeşitli kişilik özellikleri yanında %30'unun şizoid ve paranoid özellikler gösterdikleri saptanmış. Sabika oranının yüksek ve işlenen suçların ağır olduğu bu inceleme grubunda zencilerin çoğunlukta bulunduğu ve daha çok tek başlarına suç işledikleri görülmüştür.

Lander (1941), 116 suçlu gencin ailelerini incelemiş, annelerin %31'inin, babaların da %36'sının ruh sağlığı bakımından dengesiz olduğunu bulmuştur. Bu ailelerin %85'inde şu etkenlerden an az biri çok belirgindir: Annenin çocuğu benimsemeyip itmesi, çocuğun varlığını kabullenmemesi, babaların çocuğu benimsememesi, ana babanın ruhsal dengesizliği ve ana-babanın sürekli geçimsizliği. Bu ailelerin en az yarısında da bu etkenlerden üçü bir arada bulunmuştur.

Glueck & Glueck (1950, 1960) araştırma bulgularına dayanarak çocukları suça iten etkenleri gözden geçirmiş ve belirleyici olan en önemli etkenleri ayırmışlardır. Şu beş etkeninin iyi değerlendirilmesi ile bir çocuğun ileride suça yönelip yönelmeyeceğini %90 kesinlikle önceden kestirme ve öngörüle bulunma olanağı vardır:

- 1) Babanın oğluna sevgisi ve ilgisi
- 2) Babanın oğluna uyguladığı disiplin
- 3) Annenin oğluna sevgisi
- 4) Annenin oğlunu denetimi
- 5) Ailenin dirliği ve düzeni

Çocuğunda anti-sosyal eğilimleri destekleyen baba, genellikle evde bir tiran gibi davranan, bencil, başkalarının duygularına karşı duyarsız ve anlayışsız bir insandır. Anne de çoğunlukla çaresiz, sürekli yakınan, ancak kocasına da karşı çıkamayan, ezik bir kurbandır. Kimi evlerde de babanın disiplini ya çok gevşek ya da çok tutarsızdır. Baba oğluna karşı ilgisiz, varlığından habersizdir. "Gözüme gözükmesin de ne yaparsa yapsın, umurumdan değil" tutumu içindedir. Çocuk kendini evde değersiz, gereksiz, fazla bir eşya, kolayca vazgeçilebilecek bir nesne olarak görmeye başlamaktadır. Bu nedenle sevilmediği, benimsenmediği, değer verilmediği sonucunu çıkarmaktadır.

Mc Cord & Mc Cord (1959); Bandure & Walters (1959) ve başka araştırmacıların bulgularına göre, çok gevşek ve tutarsız disiplin ve gence karşı ilgisiz davranmak çok daha kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Bu araştırmacılar kontrol olarak seçtikleri normal ailelerde daha çok kural, sınırlama ve yasak olduğunu gözlemişlerdir. Dayak, aşağılama ve iticilik yoksa, otoriter bir disiplin, genci, anti-sosyal davranışa itmemektedir. Çocuğuyla yüz göz olmayan, ama onun her şeyi ile yakından ilgilenen, gerektiği zaman destekleyen, yeri geldiğinde "dur!" diyen baba tipleridir. Bu nedenle ilgili, ama sırasında sınır çeken kurallar koyabilen ana babalar daha başarılı ana babalardır. En sakıncalı tutum ise; itici, soğuk, reddeden ve ilgisiz tutum ile dayak, aşağılamayı tek disiplin yöntemi olarak benimseyen tutumlar.

Babanın anti-sosyal eğilimler göstermesi çocukta aynı eğilimlerin gelişmesinde en önemli etkenlerden biri olabilir. Kaufman & arkadaşlarının (1963) yaptıkları araştırmaya göre, anti-sosyal davranışlı 800 çocuğun ana babası incelenmiş, bunların çoğunun kişilik bozukluğu gösterdiği, empülsif oldukları, çocuklarını bilinçsizce anti-sosyal davranışa ittikleri sonucuna varılmıştır. Bu babalar çocuklarının davranışlarını ayıplarlar görünmekte, ancak gizliden kışkırtır gibi davranmaktadırlar. Kişilik bozukluğu olan pek çok baba kendisinin gizli kalmış eğilimlerini oğlunun uygulamaya koymasından zevk alır.

Johnson & Szurek (1952) suça yönelen gençlerin üst-benliklerinin kusurlu geliştiğini vurgulamışlardır. Üst-benlikleri kimi alanlarda iyi gelişmiş, hatta katı olduğu halde, kimi alanlarda zayıf ve yetersiz kalmıştır. Bu yazarların deyiimiyle üst-benliklerinde boşluklar vardır. Genelde

uyumlu görünen genç, suçluluk duygusu çekmeden kimi anti-sosyal eylemlerde bulunabilir. Burada ana babanın bilinç dışı bir eğiliminin gencin davranışına yansımaları söz konusudur. Ana-baba yanlış davranışı açıktan kınamakta, öğüt vermekte, ama kendi tutumlarıyla alttan alta çocuklarını kışkırtmaktadırlar.

Ülkemizde genç kızların suç işlemleri pek görülen, duyulan bir olgu değildir. Erkeklerin yapısal olarak daha güçlü ve saldırgan olmaları, onların ruhsal sorunlarını davranışa, eyleme dönüştürmelerini kolaylaştırmaktadır. Oysa genç kızlar daha güçsüzdürler, daha çok denetlenir, daha çok baskı altında tutulurlar. Başkaldırınca öfkelerini dışa değil kendilerine yöneltirler. Nitekim bu çağda genç kızlar arasında intihar girişimi erkeklere göre çok daha yüksek oranda görülmektedir. Evden kaçmak ya da sorumsuz cinsel ilişkilere girmek de genç kızların başka bir başkaldırma yoludur. Erkekleri ise otoriteye karşı gelerek, yasadışı eylemlere karışarak kendilerini kanıtlamaya uğraşırlar. Ülkemizde kızlar arasında evden kaçmalar ve sorumsuz cinsel ilişkiler artış göstermekle birlikte, genelde suç oranı erkeklerle kıyaslanmayacak ölçüde düşüktür. Ceza ve ıslah evlerinde yatan genç kız sayısı çok azdır. Gelişmiş ülkelerde büyük sayılara varan evlilik dışı gebelik ve doğum olaylarına ülkemizde ancak tek tük rastlanır. Önünü sonunu düşünmeden cinsel ilişkiye girmek ve gebe kalmak genç kızlar için bir başkaldırma yolu, kimlik bocalamasının bir belirtisidir aynı zamanda. Erkeklerce beğenilmek, ardından koşulmak kadın cinsel kimliğinin bir parçasıdır. Evinde sevgi, anlayış ve hoşgörü bulamayan genç kızlar, erkeklerden gelen ilgiye ve tatlı sözlere daha çabuk kanmakta, cinsel birleşmeyi bu sevginin bir bedeli olarak görmekteyler. Yalnızlığını ve umutsuzluğunu gideren böyle bedensel yakınlığa ona sevilmenin ve kadın kimliğinin bir kanıtı gibi gelmektedir. Başka bir deyimle erkeğin cinsel isteklerini sevginin bir göstergesi olarak yorumlayıp kendini ona sunmaktadır. Bu ilişkilerde kadınca bir sevilme ve korunma isteği cinsel dürtülerin doyurulmasında daha önde gitmekte, daha önem kazanmaktadır. Aile içi bunalımlarda, boşanma ve ayrılıklarda genç kızın benlik gücü zayıflamakta, cinsel ilişkiyi sorunlarından bir kaçış olarak seçmektedir. Bu davranışıyla aynı zamanda ailesini de cezalandırmış olmaktadır. Çocukluklarında cinsel saldırıya uğramış, yakın bildiği, güvendiği erişkin erkeklerce kandırılıp okşanmış, cinsel bakımdan sömürülmüş kızlarda gençlik çağında cinsel dürtülerini dizginlemekte güçlük çekerler. Alkolik bir baba, amca, yeğen ve başka kan bağı olan erkeklerin kızlarla yasak cinsel denemelere kalkışmaları büyük bir suçluluk duygusu yaratmakta, gençlik çağında sorumsuz ilişkilere ve evden kaçmalara yol açmaktadır. Romanlarda ve filmlerde sık sık işlendiği gibi böyle örselenmiş kızlar ensest çatışmasından ve korkusundan kurtulmak için evden kaçmakta, şarkıcı ve sinema yıldızı olabilmek için büyük kentlerin kalabalığına karışmaktadırlar. Resmi sayılara bakarak ülkemizde gençlik suçluluğunun gelişmiş ülkelerdeki oranlara varmadığı söylenebilir. Ancak polis ve mahkeme kayıtlarına geçmeyen gizli kalmış ya da kovuşturulmamış suç oranının da yüksek olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte toplumumuzda, büyük kentlerdeki sürekli artışa karşın, gençlik suçluluğu büyük boyutlarda değildir. Köylerde geleneksel kız kaçırma, kan gütmeye suçları azalarak sürmekte, kentlerde ise hırsızlık ilk sıralarda yer almaktadır.

Aile Tipleri

Ailenin çocuğa davranış tarzı, ileriki dönemlerde çocuğun yaşamında etkisini gösterecektir. Aile, çocuğun ilkökulu anne-baba da çocuğun ilk öğretmenleri olduğu için, ailenin çocuğa davranış tarzı ve aile içi ilişkiler oldukça önemlidir. Bilinen başlıca Aile Tipleri aşağıda sıralanmıştır:

Seven, Benimseyen Demokratik Aile

Çağdaş bir ailedir. Ana-baba arasında saygı, sevgi ve sağlıklı bir iletişim vardır. Sorunlar buyruklarla değil, konuşarak çözümlenir. Evde gerginlik yerine, ılımlı bir hava vardır. Bu aile yetişen çocukların başarılı kimliğe sahip olmaları oldukça yüksektir.

Çok Seven–Kollayan, Gevşek Disiplinli Aile

Çocuğa büyük sevgiyle bağlanmışlar, tam benimsemişler. Çok sıcak verici ancak çok koruyucu ve kollayıcıdır. Tüm yaşamları çocuğa göre düzenlenmiştir. Yalnız çocuk için yaşıyor gibidirler; bir dediğini iki etmezler. Bu tür aile çocukları gençlik döneminde bağımlı ve dağınık kimliğe sahip olabilirler.

Sıkı Disiplinli, Sevecen Aile

Bu aileler de çocuklarına karşı sevecen, ilgili ve düşkündürler. Çocuğun tüm maddesel ve ruhsal gereksinimlerini karşılarlar. Çocuğun sağlığı ve öğrenimi için hiçbir özveriden kaçınmazlar.

Baskıcı–İtici Sevgisiz Aile

Gence bu ailelerde küçükten beri yeterli sevgi ve sevecenlik gösterilmemiştir. Aile ortamı gergin, ilişkiler düşmancadır. Bol eleştiri, azar, aşağılama ve dayak vardır. Bu tür ailede yetişen çocuklar, şiddete meyilli, kavgacı, saldırgan, sevgisiz ve nefret duygularına sahip olurlar.

Sevgisi Yetersiz, Disiplini Gevşek Aile

Bu aileler çocuğa karşı ilgisiz, ruhsal gereksinimlerine karşı duyarsızdır. Çocuk ayak altında dolaşmadıkça, ağlamadıkça ya da bir muzırlık yapmadıkça ilgilenmezler.

Parçalanmış/Dağılmış Aile

Ölüm veya ayrılık nedeniyle bölünmüş ailelerde büyüyen çocukların gençlik çağında çok değişik uyum sorunları ortaya çıkabilir. Çocukluğu babasız geçmiş bir genç erkek, genellikle bir genç kızdan daha çok sorunlarla karşılaşır.

Geleneksel Ataerkil Aile

Geleneksel Türk ailesinde babanın tartışılmaz, salt bir otoritesi vardır. Evde ilk ve son sözü baba söylemektedir. Babayla çocuk arasında korkuyla karışık saygılı bir uzaklık vardır. Baba olmadığı zaman ise, evin en büyük erkeği otorite sahibidir.

Sonuç

Gençlik çağı, yaşamda amacın arandığı, kişisel, mesleki ve âlevî rollerin üstlenilmesi için kişilik ve sosyal becerilerin kazanıldığı yaşama hazırlanma dönemidir. Bu dönem insan ömrünün en güzel, en hareketli dönemi olmasına rağmen, birçok problem, karmaşa, bunalım ve çalkantılarla doludur. Her yaş döneminin kendine özgü koşulları içinde, en önemli kopmalar ve çatışmalar gençlik döneminde yaşanmaktadır. Gerek fizyolojik, gerekse ruhsal ve gerekse sosyal ihtiyaçların en karmaşık dönemi sayılan bu dönem, bireyin yaşamı boyunca en problemlili dönemini oluşturmaktadır. Ergenliğin başlangıcında, anne-baba ile olan ilişkilerde gözle görülür bir gerginlik ve çatışma görülür. Ergenler, sosyal becerileri yetişkinlerden ziyade akranlarından edinmektedirler. Suça bulaşan hiçbir genç birdenbire yoldan çıkmaz. Uzun bir bocalama ve çıkış yolu arama dönemi geçirir. Gençlerin içine düştüğü bunalımlar, ihtiyaç ve beklentileri ve sorunları onların öğrenme ve gelişimini etkilemekte, engellemektedir. Aile

içerisinde kendisinden iyi bir davranış beklenmediğini gören çocuk, ana babaya karşı, önceden edinmiş olduğu ters kimliğini gösterme çabasına girmektedir. Anti-sosyal kişilik yapısı geliştirmiş olan gençler aynı suçları yinelerler, hiç pişmanlık ve suçluluk duymaz, dürtülerini dizginleyemez, atak ve saldırgan davranırlar. İnsanlara bağlanamaz, yakın ilişkiye giremezler. Buna karşılık kimi gençlerin davranış bozukluğu nevrotik veya tepkisel de olabilir. Örneğin, bir boşanmadan, bir ölüm olayından veya yaşanan bir travmadan sonra ortaya çıkan davranış sapmaları bu türdendir. Bir bakıma genç, olumsuz davranışıyla ailesine yardım çağrısı yapmakta, ilgiyi üstüne çekmeye çalışmaktadır.

Gençlerde görülen ruhsal hastalıkların ortaya çıkışı ise çeşitlidir. Bunlar; veraset, beden yapısı, cinsiyet, yaş, meslek, sosyal yaşantı, iklim-mevsimler, savaş, esaret, bitkinlik, travmalar, beslenme yetersizliği, organik iç hastalıklar, metabolizma-endokrin sistem bozukluklarına bağlı olarak ortaya çıkabilir. Ailede ve toplumda meydana gelen yapısal ve işlevsel değişiklikler, göç, gecekondulaşma, sanayileşme ve kentleşme gibi faktörler, gençlerde psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde ergenlik, belirli yaşlar arasında oluşturulmuş bir dönem olmanın ötesinde “sosyal bir fenomen” olarak anlaşılmaktadır. Böylece ergenliğin, yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda sosyal faktörlerin de etkisiyle belirlendiği görüşü hâkimdir. Çocuğun yaşamında ilk doyurucu ilişki anne, daha sonra da baba ve kardeşlerle yani ailenin öteki bireyleri ile kurulur. Bu ilişki çocuğun ilerde olumlu sevgi ilişkileri kurabilmesi, güven duygusunun ve kişiliğinin sağlıklı gelişebilmesi için çok önemlidir. Kendisine güvenilen genç, kendisine güvenmeyi öğrenmektedir. Öz-güven duygusu gencin yaşamında çok olumlu gelişmelere yol açacaktır. Bireyler, yaşadıkları toplumun değerlerini, ailede ve toplumsal yapıda yer alan diğer insanlarla kurdukları ilişkilerle zenginleştirirler. Günümüzde nesiller arasında büyük mesafeler ortaya çıkmıştır. Genç kuşak ile yetişkin kuşak arasında sağlıklı iletişim imkânları azalmıştır. Ülkelerin geleceği; sorumlu, dengeli, sağlıklı, erdemli ve kişilik sahibi üretken bir gençliğin yetiştirilmesiyle yakından ilgilidir. Gençlik üzerine yapılan çalışmalar, onların daha iyi tanınmasına, problemlerinin daha doğru teşhis edilmesine ve problemlerine zamanında müdahale edilmesine imkân verecektir. Yetişkinler, gençlere empati ile yaklaşmalı ve onları anlamaya çalışmalıdırlar. Gençlerin, enerjilerini atabilecekleri sosyal-kültürel ve sportif alanlar oluşturulmalıdır. Yeteneklerini geliştirecekleri uygun fiziki ortamlar hazırlanmalıdır. Artık gençlere problem odaklı bakmanın yerini, çözüm odaklı alternatifler almalıdır. Bu nedenle, başta ebeveyn ve eğitimciler olmak üzere bütün yetişkinlerin, yaşam boyu gelişim hakkında bilgi sahibi olmaları önem taşımaktadır.

KAYNAK

Yörükoğlu, A. (1989). *Gençlik Çağı /Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. (11. Baskı). İstanbul: Özgür Yayıncılık.

BAZI EKONOMİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN LİSE ÖĞRENCİLERİNDE AHLAKÎ OLGUNLUK

Mustafa ŞENGÜN*

ÖZET

Bu çalışmada, lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerini etkilediği düşünülen bazı ekonomik değişkenler ele alınmıştır. Alan araştırması, Samsun il sınırları içinde faaliyet gösteren liselerden, random yöntemiyle seçilen öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda ise, anne mesleğinin ve ailenin ekonomik düzeyinin lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen önemli faktörler oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak Eğitimi, Ahlaki Olgunluk, Ailenin Ekonomik Düzeyi.

MORAL MATURITY OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN TERMS OF SOME ECONOMIC VARIABLES

ABSTRACT

This study tries to analyze terms of some economic variables, which may affect moral maturity levels of high school students. Field research was carried out on the students selected randomly from some high schools took place in Samsun. Lastly, it was found that profession of mothers and economical level of the families were the prominent factors affecting the moral maturity levels of high school students.

Key Words: Moral Education, Moral Maturity, Economical Level of the Families.

Giriş

Çocuk ve gençlerin ahlakî gelişim sürecinde ilk ve en önemli ahlakî otorite kaynağı ailedir. Aile, toplumun kültürel ve ahlakî değerlerini, gelenek ve göreneklerini nesilden nesile aktaran ve çocukları topluma hazırlayan en temel kurumdur.

Ahlakî gelişim sürecinde, anne-baba tutumlarının rolü ve etkisi önemlidir. Anne-babayı model alan çocuk, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, ayırmayı ilk defa aile ortamında öğren-

* Yrd. Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

meye başlamaktadır. Çocuğun ahlakî duygu, düşünce ve davranışlarının temeli aile ortamında oluşmaktadır.¹ Böylece çocuk, ilk ahlakî deneyimlerini aile ortamında kazanmaktadır.

Ahlak ve ekonomi, karşılıklı olarak birbirini etkileyen iki sistemdir. Ekonomi, ahlak normlarının gelişmesine katkıda bulunur.² Ekonomi, insanların dünya görüşünü meydana getiren önemli faktörlerden biridir. Ekonominin arka planında, insanların davranış biçimleri, tercihleri, yaşayış normları ve iç dünyası yatar.³

Bu araştırmada, ahlaki olgunluk gelişimi sürecinde etkili olduğu düşünülen, bazı ekonomik değişkenler ile lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olup-olmadığı alan araştırması ile incelenmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi; araştırmanın evrenini, Samsun İl Merkezi sınırları içinde faaliyet gösteren liselere devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Bu öğrencilerin içinden random yöntemiyle araştırmanın örnekleme seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları; bu araştırmada, veri toplama amacı ile araştırmacının kendisi tarafından geliştirilen *Kişisel Bilgi Anketi* ve *Ahlaki Olgunluk Ölçeği* kullanılmıştır.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması; verilerin istatistiksel işlemleri için *SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı* kullanılmıştır. Verilerin analizinde, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında önemli bir ilişkinin bulunup bulunmadığına *varyans analizi (ANOVA-F testi)* ile bakılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmamızda elde edilen bulgular sunulmuş ve bunlara dayalı olarak bazı yorumlar yapılmıştır.

1. Anne-Baba Mesleği Açısından Lise Öğrencilerinde Ahlakî Olgunluk

Aynı meslek grubunda olanların benzer ahlakî düşünce, tutum ve yargıları geliştirmeleri, benzer ahlakî değerlere sahip olmaları söz konusudur.⁴ Bu nedenle, anne-babaların ahlakî nitelikleri üzerindeki mesleklerine ilişkin etkilerin, çocukların ahlakî olgunluk düzeyleri üzerinde de görülmesi beklenir.

¹ Haluk Yavuzer, "Yaygın Ana-baba Tutumları", *Ana-Baba Okulu*, ed.: Haluk Yavuzer, 5.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, ss.111.; Z. Fulya Temel, *Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri İle Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1991, s. 107.; Hüseyin Peker, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Eser Matbaası, Samsun 1991, s. 35.

² Ömer Demir, *İktisat ve Ahlak*, Liberte Yay., Ankara, 2003, s. 228, 243.

³ Sabri Fehmi Ülgener, *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*. Der Yayınları, İstanbul, 1981, ss. 12-13.

⁴ Adnan Kulaksızoğlu, "Öğretmenlik Mesleğinin Ahlak İlkeleri Konusunda Bir Deneme". *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. İstanbul, 1995. sayı:7, s. 185.; Sulhi Dönmezer, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul, 1994, s. 116.

Tablo 1: Annelerinin Mesleği Açısından Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Puanları

Anne Mesleği	N	$\bar{X}$	S	1	2	3	4	5	6
1. Memur/Memur Emeklisi	90	265,77	32,85	-	-	-	-	-	*
2. İşçi/İşçi Emeklisi	32	274,63	20,28	-	-	-	-	-	-
3. Serbest Meslek	17	259,06	28,27	-	-	-	-	-	*
4. Esnaf/Tüccar	14	274,36	28,83	-	-	-	-	-	-
5. Çiftçi	5	280,00	6,40	-	-	-	-	-	-
6. İşsiz/Ev hanımı	672	274,30	27,95	*	-	*	-	-	-
Genel Toplam	830	273,11	28,35	*p<0,05					
Sd=5/824 F=2,38 p=0,037 p<0,05 Önemli									

Tablo 1 için varyans analizi sonucu; annelerinin mesleği açısından lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri arasında (p<0,05) düzeyinde önemli bir farkın olduğu ortaya çıkmıştır.

Çocuğun ahlakî gelişimi ve kazanacağı ahlakî nitelikler üzerinde, annenin rolü ve etkisi büyüktür. Hiç kimse, çocuğa annesi kadar ilgi, sevgi ve şefkat gösteremez. Dolayısıyla hiç kimse, çocuğa annesi kadar sevgiyi, şefkati ve ahlakî değerleri öğretmez.⁵

Bu nedenle, anne ile çocuğu arasında kurulan duygusal yakınlık ve birlikte geçirdikleri zaman çok önemlidir. Fakat çalışan annenin çocuğunun ruhsal gelişimi aksar. Eve yorgun gelen anne, ev işleriyle uğraşırken çocuğa yeterince zaman ayıramaz. Çocuğun ise, ilgi ve özene ihtiyacı vardır. Çocuk kendini ihmal edilmiş hisseder.

Oysaki annenin gösterdiği ilgi ve şefkat, çocuğuna karşı tutumu, çocuğun gelişimini ve kişiliğini etkiler. Annenin çalışması, çocukta kaygı, karamsarlık ve güvensizlik yaratabileceği gibi, saldırganlık ve suçluluğa da yol açabilir.⁶

Böyle bir durumda, işsiz veya ev hanımı olan anneler, çocuklarının ahlakî olgunluk düzeyleri üzerinde, çalışan annelere göre olumlu yönde etkili olacaklardır. Çünkü çocuklarıyla daha fazla zaman geçirebilecekler, onların karşılaştıkları sorunlarıyla daha iyi ilgilenebilecekler, onlarla yakın ve duygusal ilişkiler kurmak için daha fazla fırsatları olacaktır.

Tablo 2: Babalarının Mesleği Açısından Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Puanları

Baba Mesleği	N	$\bar{X}$	S
1. Memur/Memur Emeklisi	245	274,25	29,86
2. İşçi/İşçi Emeklisi	237	273,30	26,73
3. Serbest Meslek	131	270,72	28,00
4. Esnaf/Tüccar	154	270,77	30,74
5. Çiftçi	43	278,91	20,59
6. İşsiz	13	281,08	27,03
Genel Toplam	823	273,13	28,41
Sd=5/817 F=1,04 p=0,39 p>0,05 Önemsiz			

⁵ Erol Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997, s. 50.; Beyza Bilgin, *İslam ve Çocuk*, 2.b., DİB Yayınları, Ankara, 1991, s. 95.

⁶ Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi*, 10.b., Feryal Matbaası, Ankara, 1996, ss. 159-169.

Tablo 2 için varyans analizi sonucu; babalarının mesleği açısından lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri arasında 0,05 düzeyinde önemli bir fark olmadığı sonucuna varılmıştır.

Çocukları yetiştirme konusunda babanın önemi ve etkisi, anneye oranla daha düşüktür. Baba, gün boyu çalıştığından genellikle evde yoktur ve çocuğun yetiştirilmesiyle ilgili ortaya çıkan sorunlarla anneye oranla daha az karşılaşmaktadır.⁷ Babanın bu durumu, gençlerin ahlaki olgunluk düzeylerini etkilememiş olabilir.

2. Ailenin Ekonomik Düzeyi Açısından Lise Öğrencilerinde Ahlaki Olgunluk

Ahlaki gelişim konusunda, sosyo-ekonomik düzeyi orta olan bireylerin ahlaki olgunluk düzeyinin, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan bireylere göre daha yüksek olması beklenir.⁸

Tablo 3: Ailelerinin Ekonomik Düzeylerini Algılamaları Açısından Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Puanları

Ailenin Ekonomik Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	1	2	3	4	5
1. Zengin	12	251,17	42,36		-	-	*	-
2. Ortanın Üstü	219	272,54	27,33	-		-	-	-
3. Orta	497	273,32	28,03	-	-		-	-
4. Ortanın Altı	80	278,70	29,74	*	-	-		-
5. Fakir	22	265,68	26,30	-	-	-	-	
Genel Toplam	830	273,11	28,35	*p<0,05				
Sd=4/825 F=3,01 p=0,02 p<0,05 Önemli								

Tablo 3 için varyans analizi sonucu; ailelerinin ekonomik düzeylerini algılamaları açısından lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri arasında (p<0,05) düzeyinde önemli bir fark olduğu sonucuna varılmıştır.

Ekonomik sıkıntılar, istek ve ihtiyaçların sınırlandırılması gençlerin ahlaki niteliklerini farklı şekillerde etkilemektedir. Bu etkenler, Ekonomik Düzeyi Orta olan ailelerde yetişen gençlerin ahlaki gelişim niteliklerine pozitif yönde etki yapmasına karşın, Ekonomik Düzeyi Zengin ve Fakir olan ailelerde yetişen gençlerin ahlaki gelişim niteliklerine negatif yönde etki yaptığı anlaşılmaktadır.⁹

Ailenin Ekonomik Düzeyi Zengin¹⁰

- İstek ve ihtiyaçlarının fazlasıyla karşılanması,
- Bencil,
- Çıkarıcı,
- Sabırsız,

⁷ Carl İvor Sandström, *Çocuk ve Gençlik Psikolojisi*. çev.: Refia Uğurel Şemin, 2.b., İÜEF Yayınları, İstanbul, 1982, s. 250.

⁸ John R Snarey, "Cross-Cultural Universality of Social-Moral Development: A Critical Review of Kohlbergian Research", *Psychological Bulletin*, 1985, Vol.:97, No:2, pp. 217-225.

⁹ İbn Miskeveyh, *Ahlaki Olgunlaştırma*, çev.: Abdulkadir Şener ve diğerleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, ss. 58-60.

¹⁰ Özcan Köknel, *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 358-362.; Çiğdem Kağıtçıbaşı, *İnsan ve İnsanlar*, 7.b., Evrim Yayınları, İstanbul, 1988, ss. 8,9.; Tuncay Ergene, "Ergen Suçluluğunun Önlenmesi ve Tedavi Yöntemleri". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1992, sayı: 7, ss. 210-213.

- Uyumsuz,
- Sorumsuz,
- Umursamaz vb.

Ailenin Ekonomik Düzeyi Fakir¹¹

- Temel ihtiyaçların karşılanmaması,
- Sahtekârlık,
- Dolandırıcılık,
- Hırsızlık,
- Yankesicilik,
- Kapkaç,
- Gasp,
- Saldırganlık vb.

Ailenin Ekonomik Düzeyi Orta¹²

- İstek ve ihtiyaçların sınırlı karşılanması,
- Az olanla yetinme,
- Sabretme,
- Yardımseverlik,
- Paylaşma,
- Empati kurma vb.

Sonuç ve Öneriler

Bu alan araştırmasında, elde edilen verilere dayalı olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Annelerinin mesleği açısından lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri arasında önemli bir fark olduğu sonucuna varılmıştır.

Ailelerinin ekonomik düzeylerini algılamaları açısından lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri arasında önemli bir fark olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıda varılan sonuçlara bağlı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

Anne-babalar ve gençler, ekonomik hayatlarındaki davranışlarını, dinî ve ahlaki değerlere uygun bir şekilde düzenlemeye çalışmalıdırlar.

Aile içinde karşılıklı sevgi, saygı, bağlılık, dayanışma ve işbölümü esastır. Ailenin varlığını ve bütünlüğünü devam ettirebilmesi için aile üyelerinin her biri taşıdığı sorumlulukları yerine getirmelidir.

---

¹¹ Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 80,81.; Tuncay Ergene, "Ergen Suçluluğunun Önlenmesi ve Tedavi Yöntemleri". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1992, sayı: 7, ss. 210-213.; Çiğdem Kağıtçıbaşı, *İnsan ve İnsanlar*, 7.b., Evrim Yayınları, İstanbul, 1988, ss. 8,9.; Özcan Köknel, *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 358-362.

¹² Çiğdem Kağıtçıbaşı, *İnsan ve İnsanlar*, 7.b., Evrim Yayınları, İstanbul, 1988, ss. 8,9.

KAYNAKLAR

- Bilgin, Beyza, *İslam ve Çocuk*, 2.b., DİB Yayınları, Ankara, 1991.
- Demir, Ömer, *İktisat ve Ahlak*, Liberte Yayınları., Ankara, 2003.
- Dönmezer, Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul, 1994.
- Ergene, Tuncay. "Ergen Suçluluğunun Önlenmesi ve Tedavi Yöntemleri". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1992, sayı: 7, ss. 209-215.
- Erkal, Mustafa E., *Sosyoloji*, Der Yayınları, İstanbul, 1999.
- Güngör, Erol, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.
- İbn Miskeveyh, *Ahlakı Olgunlaştırma*, çev.: Abdulkadir Şener ve diğerleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, *İnsan ve İnsanlar*, 7.b., Evrim Yayınları, İstanbul, 1988.
- Köknel, Özcan, *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2001.
- Kulaksızoğlu, Adnan. "Öğretmenlik Mesleğinin Ahlak İlkeleri Konusunda Bir Deneme". *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. İstanbul, 1995. sayı:7.
- Peker, Hüseyin, *Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları*, Eser Matbaası, Samsun, 1991.
- Sandström, Carl İvor, *Çocuk ve Gençlik Psikolojisi*. çev.: Refia Uğurel Şemin, 2.b., İÜEF Yayınları, İstanbul, 1982.
- Snarey, John R, "Cross-Cultural Universality of Social-Moral Development: A Critical Review of Kohlbergian Research", *Psychological Bulletin*, 1985, Vol.:97, No:2, pp. 202-232.
- Temel, Z. Fulya, *Yetiştirme Yurdunda ve Ailesi Yanında Kalan 14-18 Yaş Grubundaki Gençlerin Cinsiyet Rolü Kimlikleri İle Moral Gelişimlerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1991.
- Tezcan, Mahmut, *Eğitim Sosyolojisi*, 10.b., Feryal Matbaası, Ankara, 1996.
- Ülgener, Sabri Fehmi, *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*. Der Yayınları, İstanbul, 1981.
- Yavuzer, Haluk, "Yaygın Ana-baba Tutumları", *Ana-Baba Okulu*, ed.: Haluk Yavuzer, 5.b., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995, ss.111-127.

SİGARA İÇEN VE SİGARA İÇMEYEN ÖĞRENCİLERDE DAVRANIŞSAL AKTİVASYON/İNİHİBİSYON SİSTEMLERİNİN VE ÖZ-İZLEME SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Rahim DADASHZADEH *

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Davranışsal İnhibisyon Sistemi (DİS), ve Davranışsal aktivasyon Sistemi (BAS), ve Öz-izleme Sisteminin sigara içen ve sigara içmeyen bireylerde incelenmesi olmuştur. Bu nedenle Tebriz Üniversitesinde öğrenim görmekte olan 62 sigara içen öğrenci seçilmiş ve Carver-White'ın DAS/DİS ölçeği ve Snyder'ın öz-izleme ölçeği kullanılarak incelenmişlerdir. Örneklem basit rastgele örneklem yöntemi şeklinde olmuştur. Ayrıca kontrol grubu olarak sigara içmeyen öğrencilerden 62 kişi sigara içen öğrenciler ile eşleştirilerek seçilmiştir. Elde edilen sonuçlar, davranışsal aktivasyon sistemleri ve dürtü ve ödüle duyarlılık alt ölçeklerinin ortalama değerleri arasında anlamlı düzeyde farklılığın olmadığını göstermiştir. Ancak sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin eğlence arayışı alt ölçeğinin ortalama değerleri ($p<0/05$) arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Ayrıca sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin davranışsal inhibisyon sisteminde ortalama değerleri arasında anlamlı farklılık görülmemiştir. Ayrıca sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin öz-izleme sistemlerinde ortalama değerleri arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal İnhibisyon Sistemi (DİS), Davranışsal aktivasyon Sistemi (DAS), Öz-izleme Sistemi, sigara içen ve sigara içmeyen öğrenciler

COMPARISON OF BEHAVIORAL INHIBITION/AKTİVASYON SİSTEMİ VE ÖZ-İZLEME SİSTEMİNİN SİGARA İÇEN VE SİGARA İÇMEYEN ÖĞRENCİLERDE

ABSTRACT

The purpose of this research was studying Behavioral Activation System, Behavioral Inhibition System, and Self monitoring in Smoking and Nonsmoking. For this regard, a group of smoking students from University of Tabriz were selected. Control group was matched with smoking students' demographic factors. Carver-White's BIS/BAS scale and Snyder's self monitoring questionnaire were used. The results showed that there were not significant differences between Smoking and Nonsmoking students in Behavioral Activation System, Drive subscale, Rewarding response, and self monitoring. But there was significant differences between two groups in Fun seeking subscale ($P<0/05$). Also there was significant difference between two groups in Behavioral Inhibition System ($P<0/05$).

Key Words: Behavioral Inhibition System, Behavioral Activation System, Self Monitoring, Smoking and Nonsmoking.

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Giriş

Maddeyi kötüye kullanım bir kamu sağlık konusudur ve yetişkinlerde maddeyi kötüye kullanma ve özellikle her gün sigara içme genetik faktörler (Schuchit ve ark, 2004), sosyal faktörler (Husson, 2003) ve çeşitli bireysel faktörler (Colder ve O'connor, 2002) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Yetişkinlerde maddeyi kötüye kullanım davranışları ile ilişkili olan bireysel farklılıklar, nörotisizm (Wadsworth ve ark, 2004), coşku arayışı, yenilik arayışı (Masse ve Tremblay, 1997), ve dürtü (Soloff ve ark, 2000) gibi bazı kişisel özellikleri içermektedir. Bu kişilik özellikleri faktörlerinden duygu arayışı, yenilik arayışı ve dürtü gibi yakınlaşma ve arama yapıların sergileyen faktörlerin maddeyi kötüye kullanım ile daha güçlü ilişkileri olduğu görülmüştür (Hem ve Hup, 2003).

Son bir kaç on yıl içinde kişilik psikolojisi alanı, biyolojik değişkenler aracılığıyla bireysel farklılıkları açıklamaya çalışan pek çok kuramçının çalışmalarına tanık olmuştur. Bu alanda en iyi bilinen kuramlardan birini Aysenk (1916-1997) önermiştir. Aysenk üç temel kişilik boyutunu belirlemiştir: İçe dönüklük- Dışa dönüklük (E), Nevrotik (N) ve Psikotik (p). ama Ayzenk'in kuramı bireysel farklılıklar alanında daha doğru ve daha kesin açıklama yapan sistemler sunmaya teşvik etmiştir. Bu alanda Gray'ın kuramı, Ayzeng'in kuramının açıkladığı gerçeklerden farklı bir yorum sunmaktadır. Gray'ın kuramında Dışa dönüklük ve İçe dönüklük, daha doğru bir şekilde, kaygı ve dürtüsellik boyutları ile açıklanır (Azad Fallah ve Dadsetan, 1379). Gray (1982) bireylerde kişisel değişikliği açıklayan üç bağımsız coşkusal sistemi önermiştir. Davranışsal İnhibisyon Sistemi (DİS), Davranışsal Aktivasyon Sistemi (DAS), ve savaşıma ve uzaklaşma (Fight flight system).

Davranışsal inhibisyon sistemi (DİS) cezayı çağrıştıran ve ya ödülün kaldırılmasını çağrıştıran şartlı uyarılara yanıt verir ve davranışta uyarılmıya veya kaçınmaya neden olur. Duygusal düzeyde ise DİS kaygı, negatif etkiler ve nörotisizm ile ilgilidir. Aksine davranışsal aktivasyon sistemi (DAS) ödülü çağrıştıran veya cezanın kaldırılmasını çağrıştıran uyarılara yanıt verir ve uyarılma ve yakınlaşma davranışlarına sebep olur. Yüksek DAS'ine sahip olan bireylerin daha çokdürtüsel olmaları ve daha fazla olumlu etkiler denemeleri ve dışa dönüklük ölçeğinde yüksek puan elde etmeleri olasıdır (Pickering ve ark, 1999). Savaşıma uzaklaşma (FFS) ise net bir şekilde bir özel kişilik boyutu ile ilgili değil (Descardins ve ark, 2008).

Tüm kötüye kullanılan maddelerin ödüllendirici özelliğe sahip oldukları tanımlanmış bir konudur. Gray'ın ödüle duyarlılık teorisine göre yüksek duyarlı DAS'ine sahip olan bireyler, çeşitli durumlarda ödüle bağlantılı olan uyarılara yaklaşma davranışını sergilemeye olumlu etkilenmeye daha çok yatkındırlar¹ (Dawe ve Laxton, 2004; Carver ve White, 1994). Azad Fellahtan'ın (1379) araştırma bulguları ilaç bağımlısı olan bireylerde DİS'nin zayıf olması ve DAS daha çok duyarlı olması bu bireylerin cezalandırma sinyallerine daha az duyarlı olmaları ve onların soyal cezalandırma çerçevesi ile uyum sağlamakta sorun yaşadıkları anlamına gelmektedir. Diğer yandan DAS'nin DİS'ine baskın olması ve DİS'nin zayıf olması diğer sosyopat davranışları olan gruplar üzerinde yapılan çalışmalarda da gösterilmiştir (Quay, 1993; Azad Fellahtan aktarma, 1379). Fıranken ve Arkadaşları (2006)'nın araştırma sonuçları ilaç bağımlısı olan bireylerin kontrol grubuna göre DAS'de daha yüksek puanlar elde ettiklerini göstermiştir. Bu sonuçlar özellikle DAS'nin dürtü ve eğlence arayışı alt ölçeklerinde daha çok güvenilirli. Alkol bağımlıları ve diğer iki grup arasında hiç bir fark görülmemiştir. Bu araştırma bulguları DAS ile maddeyi kötüye kullanım arasında ilişki olduğunu öngören Gray'ın kişilik teorisini kısmen onaylamaktadır. Gerçek Korolasyonların çoğu DAS ile kişinin kullandığı yasak

madde sayısı, alkolün kullanma miktarı ve tekrar tekrar içme aralarında bulunmuştur. korelasyon katsayılarının karşılaştırılması DAS'nın eğlence arayışı alt ölçeğinin dörtü alt ölçeğine göre maddeği kötüye kullanım ile daha güçlü bir ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Kısaca rapor edilmiş araştırma sonuçları kişilik değişkenlerinin maddeyi kötüye kullanımı ve çevresel risk faktörleri arasında olan ilişkini ılımlandırdığını göstermektedir ve Gray'ın de öngördüğü gibi çeşitli araştırmalarda DAS'nın yüksek duyarlılığı ve DİS'nin zayıflığı, alkolü ve ilacı kötüye kullanım gibi hastalıklı davranışlara yönelme ile ilişkisi gösterilmiştir. Özellikle bu ilişki DAS'nın eğlence arayışı alt ölçeğinde daha da anlamlı olduğu görülmüştür.

Bu kişilik özelliklerinden bir diğeri ise Öz-İzleme dir. Bu kavram ilk kez 1970-1980 yıllarında Snyder tarafından psikoloji alanına girmiştir. Öz-İzlem konusunda, bir çizgi üzerinde kişilik özelliklerinden sabit desenler önerilmektedir. Bu çizginin bir tarafında kendilerini çevre ve durum ile düzenleme eğiliminde olan bireyler yer almakta iken diğer tarafta ise kendi davranışlarını iç nedenlere (İnançlar, tutumlar) dayanarak şekillendirme eğiliminde olan bireyler yer almaktadır (Snyder, 1974). Ve buna göre Snyder (1979) Öz-İzlemenin etkisini belirlemekle iki tür Öz-İzlemeyi belirlemiştir.

Yüksek Öz-İzleme sistemi (diğer insanların işaretleri ve geri bildirimleri ile davranışlarını düzenleyen insanlar).

Düşük Öz-İzleme sistemi (kendi tutum ve davranış durumları tarafından içten kontrol olan insanlar).

Böylece Öz-İzleme kuramında bireylerin özel davranışlarını yönlendirmelerini kolaylaştıracak etkinlikler ile karşı karşıyayız. Kişinin içinde buldukları sosyal gruplar ve kişilerarası ilişkiler, kısmen kişinin yaptığı seçimlere bağlıdır. Bu seçimler, kişinin özel yönelimlerini ve kendinden olan algılarını kapsayan kişisel atfetme özelliklerinin bir yansıması olabilir. Diğer bir deyişle bireyler kendi tutumları ve algılarıyla uyuşan durumlara girmeleri ve zaman geçirmeleri daha olasıdır.

Yüksek Öz-İzleme sistemine sahip olan bireylerin uyumlu olmaya gösterdikleri genel eğilimleri tüm durumlarda açık ve net değildirler. Özellikle deneysel araştırmaların sonucu öz-izleme yapısı ile toplumsal baskı arasında durağan bir ilişkinin olmadığını açıklamıştır (Snyder, 1987). Son zamanlarda ortaya çıkan çevre-birey bakış açısına göre kişiliğin normatif olarak açık ve güçlü durumlarda davranışın belirleyicisi olduğu zaman, ortaya çıkan çoğu değişikliklerin açıklamasını yapmasını beklememiz doğru değil (Kenrick ve Funder, 1988). Ancak durumun zorunluluğu az olduğunda kişisel özelliklerin davranışlar üzerinde daha çok etkisi olduğu anlamına gelmektedir (örn, davranış için açık normlar). Perine ve Alowis Yang (2004) yaptıkları bir araştırmada Öz-İzlemesisteminin yaşlıların pasif baskıları (normatif inançlar) ile sigara içmeye başlama arasında ılımlandırıcı (musait zemine yaratıcı) etkisi olduğunu ancak yaşlıları aktif baskıları (açık bir şekilde önermek) ile sigara içme arasında ilişkinin olmadığını göstermişlerdir. Bel ve arkadaşları da (2000) bir araştırmada yüksek Öz-İzleme sistemine sahip bireylerin riskli davranışlarda bulunmalarının bu bireylerin yüksek duygu aramaları ile ilgili olduğunu göstermişlerdir.

Yukarıda anlatılanlara göre bu araştırmanın amacı Gray'ın iki boyutlu faktörlerini ve Snyder'ın Öz-İzleme sisteminin sigara içen ve sigara içmeyen bireylerde incelemesidir.

Yöntem

Araştırma Planı

Davranışsal aktivasyon/inhibisyon ve Öz-İzleme sistemlerini sigara içen ve sigara içmeyen bireylerde inceleyen bu araştırma Planı past-event araştırmalar kategorisinde yer almaktadır. Bu araştırmada bağımsız değişkenler sigara içen ve içmeyen bireyler ve bağımlı değişkenler ise DİS ve DAS ve Öz-izleme sistemleri olmuştur.

Evren ve örnekleme

Bu araştırmanın istatistiksel örneklemini 20-30 yaşlarında olan ve Tebriz üniversitesinde eğitim görmekte olan öğrenciler oluşturmuştur. İstatistiksel örneklem sigara içen ve sigara içmeyen iki 62 kişilik grubu olmuştur. İlk önce 62 sigara içen öğrenci seçilmiş olup ve daha sonra sigara içmeyen bireyler yaş, ve cins gibi bazı özelliklere göre sigara içen öğrenciler ile eşleştirilerek seçilmiştir.

Ölçme araçları

Carver & White (1994)'ın DAS/DİS Ölçeği:BU ölçek 24 öz bildirim sorudan oluşmaktadır. maddelerin dördü doldurma maddesi olduğundan, değerlendirme 20 madde üzerinden yapılmaktadır. DİS alt ölçeği 7 maddeyi içermektedir ve DİS'nin hassasiyetini veya tehdiye tehdit sinyalleri ile karşı duyarlılığı ölçmektedir. DAS 13 maddeyi içermektedir ve DAS'ının duyarlılığını ölçmektedir. DAS 3 alt ölçeği kapsamaktadır 1- dürtü 4 maddeyi içermektedir 2- ödüle duyarlılık 5 maddeyi içermektedir 3- eğlence arayışı ki 4 maddeyi içermektedir. Eğlence arayışı ödülün oluşu ile ilgili olumlu duyguları veya ödülün tahminine odaklanır. Dürtü, bireyin olumlu amaçları etkin bir şekilde takip etmesini ölçer ve eğlence arayışı alt ölçeği ise bireyin yeni ödüllere eğilimini ve anlık ödül verici olaylara yönelimini ölçmekte olan maddeleri içerir.

sorular 5'lilikert tipi dereceleme ölçeğidir. 1 maddenin bireyi çok iyi tanımladığını ve 5 ise bireyi hiç tanımlamadığını göstermektedir. Carver & White'ta görealte ölçeklerin iç tutarlılıkları:DİS: .73 Dürtü: .76 Ödüle duyarlılık: .73 Eğlence arayışı: .66'dır. Sharon ve ark (2005) bir araştırmada DİS, dürtü, ödüle duyarlılık ve eğlence arayışı alt ölçeklerinin iç tutarlıklarını sırayla 0.77, 0.7, 0.58, ve 0.74 olduğunu söylemişlerdir. Aynı zamanda Atrifard (1385), DİS alt ölçeğinin iç tutarlılığını, 0.47 ve DAS alt ölçeğinin ve dürtü, ödüle duyarlılık ve eğlence arayışı alt ölçeklerinin iç tutarlılıklarını sırayla 0.47, 0.60, 0.73, ve 0.18 olduğunu söylemişlerdir.

Öz-izleme Ölçeği: Snyder (1974) Öz-izleme teorisini sunarken öz-izlenimin ölçülmesi için bir 25 maddelik ölçek önermiştir. Bu testte sorulara evet/hayır şeklinde verilen cevapları her maddenin birey konusunda doğru olup olmadığını belirlemektedir.

Bu testten yalnız bir puan elde edilir. Snyderbu testin geçerliliğini incelemek için bu testi içe dönüklük ve vireyin oyunculuk başarısı gibi bir kaç kişilik özelliği ile ilişkilendirmiş ve bu ölçeğin iç geçerliliğinin kabul edilir düzeyde olduğunu rapor etmiştir. Snyder bu ölçeğin güvenilirliğini test etmek için test-tekrar test yöntemini kullanmıştır ve sonuç ölçeğin iyi güvenilirliği olduğunu göstermiştir (Snyder, 1974). Hamze Lui (1370), araştırmasında maddeleri çift ve teke ayırma yöntemini kullanarak, testin iki yarı puanları arasındaki korelasyon katsayısını hesaplamış ve Spirman Brown formülü ile düzenledikten sonra 0.58 elde edilmiştir ki $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Bu ölçeğin puanlaması bu şekilde yapılmaktadır. Her doğru yanıtı bir puan verilir. Yani 1,2,3,4,9,12,14,17,20,21,22,23 maddelerine hayır yanıtı bir puan alır ve diğer sorulara hayır yanıtı ise bir puan alır.

Bulgular

Tablo 1’de Davranışsal aktivasyon /İnhibisyon sistemlerine göre ve tablo 2’ de davranışsal aktivasyon sisteminin alt ölçeklerine göre sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin tanımlayıcı özellikleri (ortalama, standart sapma) getirilmiştir.

Tablo 1) Sigara içen/içmeyen bireylerde davranışsal aktivasyon/inhibisyon sistemlerin betimsel istatistikleri

	Sigara içen/içmeyen	N	$\bar{X}$	Ss
DAS	İçen	62	40.82	4
	İçmeyen	62	40.98	2.93
DİS	İçen	62	19.16	2.85
	İçmeyen	62	20.22	3.1

Tablo 2) Sigara içen/içmeyen bireylerde davranışsal aktivasyon sistemin alt ölçeklerinin betimsel istatistikleri

		Sigara içen/içmeyen	N	$\bar{X}$	Ss
DAS	dürtü	İçen	62	12.31	1.88
		İçmeyen	62	12.43	1.44
	Eğlence arayışı	İçen	62	11.55	1.61
		İçmeyen	62	10.85	1.91
	Ödüle duyarlılık	İçen	62	16.94	2.57
		İçmeyen	62	17.61	1.54

Tablo 3’de öz-izleme sistemine göre sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin tanımlayıcı özellikleri (ortalama, standart sapma) getirilmiştir.

Tablo 3) Sigara içen/içmeyen bireylerde Öz-izleme sisteminin betimsel istatistikleri

	Sigara içen/içmeyen	N	$\bar{X}$	Ss
Öz-izleme	İçen	62	11.35	2.91
	İçmeyen	62	11.66	3.15

Araştırmanın birinci denencesi, sigara içen bireylerin DAS ve üç alt ölçeklerinde (dürtü, ödüle duyarlılık, ve eğlence arayışı) sigara içmeyen bireylere göre farklı olduklarını ifade etmektedir. Bu denenceni test etmek için bağımsız gruplar için t-testi kullanılmıştır.

Tablo 4) Sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin davranışsal aktivasyon sistemi ve alt ölçeklerinin ortalama değerlerinin karşılaştırılması

	Sigara içen / içmeyen	n	$\bar{X}$	Ss	T index	Serbestlik derecesi	Anlamlılık düzeyi
DAS	içen	62	40.82	3.84	1878	60	0.82
	içmeyen	62	40.98	3.48			
Dürtü	içen	62	12.3	1.89	1781	60	0.47
	içmeyen	62	12.43	1.75			
Eğlence arayışı	içen	62	11.55	1.68	1024*	60	0.04
	içmeyen	62	10.85	2.09			
Ödüle duyarlılık	içen	62	16.90	2.28	1641	60	0.15
	içmeyen	62	17.61	1.77			
*P<0.05							

Tablo 4'e bakıldığında sigara içen ve sigara içmeyen bireyler arasında dürtü ve ödüle duyarlılık alt ölçeklerinde anlamlı farklılık görülmemektedir. Eğlence arayışı alt ölçeğinde ise sigara içen ve sigara içmeyen bireyler arasında ($p<0.05$) düzeyde anlamlı fark bulunmuştur. Böylece birinci denencenin bir kısmı onaylanmış ve bir kısmı ise red edilmiştir.

Araştırmanın ikinci denencesi sigara içen bireylerin sigara içmeyen bireylere göre farklı DİS'ne sahiblerdir. Bu denenciyi test etmek amacı ile bağımsız gruplar için istatistiksel t-testi kullanılmıştır.

Tablo 5) Sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin ortalama davranışsal ibhisyon sistemi değerlerinin karşılaştırılması

	Sigara içen/içmeyen	n	$\bar{X}$	Ss	T index	Serbestlik derecesi	Anlamlılık düzeyi
DİS	içen	62	19.16	2.98	1516*	60	0.04
	içmeyen	62	20.22	2.77			
*P<0.05							

Tablo 5'e bakıldığında sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin DİS'de ortalama değerleri arasında ($p<0.05$) düzeyde anlamlı fark görülmektedir. Böylece ininci denence onaylanmaktadır.

Üçüncü denence sigara içen bireylerin sigara içmeyen bireylere göre farklı öz-izleme davranış sistemine sahip olduklarını ifade etmektedir. Bu denenciyi test etmek için bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır.

Tablo 6) Sigara içen ve sigara içmeyen bireylerinöz-izleme sismemlerinin ortalama değerlerinin karşılaştırılması

	Sigara içen/içmeyen	n	$\bar{X}$	Ss	T index	Serbestlik derecesi	Anlamlılık düzeyi
Öz-izleme	içen	62	11.41	2.95	1858	60	0.74
	içmeyen	62	11.64	3.16			
*P<0.05							

Tablo 6'e bakıldığında sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin öz-izleme sistemlerinin ortalama değerleri arasında anlamlı fark görülmektedir. Böylece üçüncü denence red edilmiştir.

Tartışma ve Yorum

Sonuçlar bölümünde de görüldüğü gibi araştırmanın birinci denencesi "sigara içen bireylerin sigara içmeyen bireylere göre farklı DAS ve Farklı dürtü, ödüle duyarlılık ve eğlence arayışı alt ölçeklerine sahiptirler" bir kısmı onaylandı ve bir kısmı ise red edildi. Böylece veriler incelendiğinde sigara içen bireylerin sigara içmeyen bireylere göre DAS ve bu sistemin dürtü ve ödüle duyarlılık altölçeklerinde bir farklılığın olmadığı görülmüştür ancak eğlence arayışı alt ölçeğinde ise fark anlamlıydı. Bulguların ilk kısmı Gray'ın teorisinin aksinedir ki DAS'mı yüksek olan bireylerin yaklaşma ve farklı durumlarda ödülle ilişkili olan uyarılara olumlu deneyimler elde etmelerinin olası olduğunu ifade etmiştir (Down, 2004; Carver & White, 1994).

Gray (1994) dürtüsellik DAS'nın baskın olması ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Genel olarak araştırmalar dürtüsellik kişilik özelliğinin bireyi çeşitli madde kullanımı ve riskli davranışlarda bulunmalarına yatkın yapar (Denvan, 1998; viliam, 2007; Aliludan aktarma, 1388). Ama buna rağmen Jakson ve Francis (2004) bir araştırmada işlevsel dürtüsellik (sağlıklı) DAS'ın faaliyetinin doğru bir indexi olduğunu göstermişlerdir. Bu dürtüsellik saykotik ile bağlantılı olan işlevsiz dürtüsellik ile farklıdır. Böylece DAS ile ilgili araştırmaların işlevsel dürtüsellik ile işlevsiz dürtüsellik arasında fark koymaları gerekmektedir.

Diğer yandan bazı araştırmacılar bireylerin sağlıklı davranışları üzerinde iletilerin formu ve çerçevesinin etkisini incelemişlerdir. Bazı araştırmalar ise bir kaç faktörün karşılıklı etkisine işaret etmişlerdir. Kenyazo ve arkadaşları (2004) bir araştırmada DAS yüksek olan ve sosyal uyumluluğu zayıf olan bireylerin yaşlılarının baskısı durumlarda daha çok savunmasız olabilirler. Ayrıca onlar dışa dönüklük kişilik özelliği yaşlılardan etkilenmeyi erkeklerde artırdığını göstermişlerdir. Ateşkar ve ark (1386) yaptıkları araştırmada dışa dönüklüğün DAS ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu göstermişlerdir.

Alt ölçekler ile ilgili Carver (2004) eğlence arayışı alt ölçeğin üzümlük ve hayal kırıklığında önemli rolü olduğuna işaret etmiştir çünkü üzgün olma ve hayal kırıklığı bireyin elde edilemez bir amaç doğrultusunda boşu boşuna çalışması anlamına gelmektedir. Wilz (1986) bir araştırmada insanların stres ve üzümlüklerini tahammül etmeleri için sigara içtiklerini söylemiştir. Ona göre stres ve bireyin üzgün olması yüksek olursa sigara içmesi daha çok olasıdır. Böylece bu bireylerde sigara içmeyi amaçlarına varamadıklarından kaynaklanan üzgün olma duygusu ve hayal kırıklıklarından kurtulmak için bir araç olarak kullanırlar. Bu konuda nikotinin ani rahatlatıcı etkisi bu gibi davranışların genellemesinde etkili olabilir (Sarafino, 2002; Ahmadi Abhari, 1384). Ayrıca bu sonuçlar Franken ve arkadaşları (2006) Franken ve Muris (2007) araştırma sonuçları ile uyumludur. Franken ve arkadaşları (2006)'nın yaptığı araştırmada ilaç bağımlısı olan bireyler, eğlence arayışı alt ölçeğinde yüksek puan elde etmişlerdir. Franken ve Muris (2007) yaptığı araştırma " eğlence arayışı alt ölçeğinin, ilaç ve madde kötüye kullanımı ile güçlü ilişkisi olduğunu" göstermişlerdir.

Araştırmanın ikinci denencesi sigara içen ve sigara içmeyen bireylerin DİS'nin farklı olduğunu ifade etmektedir. Bu denence araştırmamızda onaylanmıştır ve daha öncede gösterildiği gibi sigara içen bireylerin DİS'leri sigara içmeyen bireylere göre daha zayıftır. İlk kez sigara içmekle karşı karşıya kalan bireyler oldukça belirsiz ve tehdit edici bir durumla karşı

karşıyalar. Bu durum bir yandan aile üyeleri ve toplumun tepkisi ve diğer yandan ise etki ve deneğimin belirsiz olduğundan kaynaklanır. Aslında DİS bir tehdit (korku) ve belirsizliğe (tanımlanmamış bir durum ve yeni uyaran) önleme davranışı ve ya durdurma tepkisi şeklinde yanıt verir (Grey, 1982). DİS'nin sigara içen bireylerde zayıf olması, toplumun ve aile üyelerinin cezalandırıcı tepkilerine duyarlılıklarının zayıf olmasının ve uyum sağlamalarının zayıf olmasına neden olur. Azad fellah (1379) madde ve ilaç bağımlısı olan bireylerde DAS'nın daha çok duyarlı olması ve DİS'nin zayıf olması bu bireylerin ceza sinyallerine daha az duyarlı olmaları ve sosyal cezalandırıcı çerçeve ile uyum sağlamakta sorun yaşadıkları anlamına gelmektedir. DAS'nın DİS'ne baskın olması ve DİS'nin zayıf olması diğer sosyopat gruplarla yapılan çalışmalarda da rapor edilmiştir. (Kuvay, 1993; Azad fellah, 1379). Diğer yandan yüksek duyarlı DİS'ne sahip olunan bireyler tehdit edici ve belirsiz durumlarda kaldıklarında bu sistem onlarda kaygı ve korkuya neden olur. Eğer tehdit edici durumdan ve ya yeni korku yaratıcı uyaranlardan uzaklaşmakta başarılı olursa DİS bireyde rahatlık ve kabartmaya neden olur (Carver, 2004). Ve belki bu faktörün kendisi bile bir takviye edici olarak işlev yaptığı ve bireyde davranış önleme eylemini ve korku kaynağından uzaklaşmayı güçlendirdiğini söyleye biliriz. Sherman ve arkadaşları (2006) bununla ilgili yaptıkları bir araştırmada DİS yüksek olan bireylerde sağlık ipuçlarına dikkat etmenin önemli olduğu ile ilgili makalelerin daha etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Belki öğrencilerin üniversite alanında daha çok oldukları için bu konuda makalelere daha çok ulaşabilirler ve böylece bu gibi davranışların yararlı olduğunun farkında oldukları için sigara içmek ve bu gibi davranışlardan kaçınırlar (saburi muggedem, 1387).

Üçüncü denece ise sigara içen bireylerin sigara içmeyen bireylere göre Öz-izleme sistemlerinin farklı olduğunu ifade etmektedir. Bu denence araştırmamızda onaylanmamıştır. Araştırma sonuçları sigara içen bireylerin öz-izleme sistemlerinin ortalama değerlerinin sigara içmeyen bireylere göre anlamlı farkı olmadığını göstermiştir. Snyder (1987) öz-izleme puanları yüksek oldan bireylerin uyum sağlamak için gösterdikleri genel eğilimleri tüm ortamlarda açık ve net değildir. Özellikle deneysel araştırmaların sonucu öz-izleme yapısı ve uyum sağlama ile sosyal baskı arasında ilişki olmadığını göstermiştir. Kenrick ve Funder (1968) öz-izlem yapısını bireyin çevresi ile uyum sağlayıp sağlamamasını belirleyen tek faktör olarak görmek yanlıştır. Davranış durağanlığı konusunda sunulan son kuramlar, özelliklerin yalnız ilgili ve uygun durumlarda davranışı etkilediğini öneriyorlar (örneğin bir partide dışa dönüklük). Berschied ve arkadaşları da (1976) bir araştırmada öz-izlenim yapısının farklı durumlarda etkisinin o durumların ne kadar açık normatifleri olduğuna göre farklı olacağını göstermişlerdir. Bu nedenle öz-izlenim yapısının savunmasız kılma etkisi tüm durumlarda yaşatların pasif ve aktif baskıları gibi diğer değişkenlere bağlıdır.

Genel olarak araştırma sonuçlarına göre Davranışsal Beyin Sistemleri bireylerin sigara içmeye yönelmelerine etkili olduğunu ve bu etkilerini ya doğrudan ve ya diğer değişkenler aracılığıyla gerçekleştirdikleri düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Azad Fellah, Parviz; Dadsetan, Parirokh. (1379). Davranışsal\Beyinsel Sistemleri: Kişiliğin Biyolojik Yapıları. *Moderres*, 4 (1), s. 63-82.
- Hamze Lui, Ahmad (1372). İran Petrol Firmasında Geniş Sınırlı ve Geniş Sınırlı olmayan Mesleklerde Sorumluluk Üslenme ve öz-izleme, Kuru Bölge Üretim Müdürlüğü, Tez, Ahvaz, Ahvaz Şehid Çemran Üniversitesi.
- Saburi, Hasan. (1387). Davranışsal inhibisyon\aktivasyon sitemlerinin sınır akımının hızına etkisi. Doktora tezi, Tabriz Üniversitesi, s. 101.
- Ateşkar, Rpogeyye; Fathi Aştıyani, Ali; Azad Fallah, Parviz. (1386). Dışadönüklük, nörotisizm ve psikotisizm boyutlarının Davranışsal inhibisyon\aktivasyon sitemleri ile ilişkisi. *Davranış bilimi dergisi*, v1. n. 3. Ahmadi Abhari, Ali. 1384. (çevirmen). Sağlık psikoloji. Sarafino, E. P. (Yazar). Tahran: Roshd yayınları.s. 329-385.
- Atri fard, Mahdiye; Azad fellah, Parviz; Ejeyi, Cavad. (1385). Davranışsal inhibisyon\aktivasyon sitemlerinin faaliyeti ve Çekingelik ve Günah duygusuna yatgınlık. *Psikoloji Dergisi*. 10 (1), s. 21.
- Alilu, Mahmud; Zeynali, Shirin; Ashrafian, Parvane; Samadi Rad, Bahram (1388). Nevrotisizm, Psikotisizm, ve eğlence arayışının Riskli Davranışlarda bulunan madde bağımlıları ile az Riskli Davranışlarda bulunan madde bağımlıları ve sağlam insanlarda karşılaştırılması, Tabriz Üniversitesi Psikoloji dergisi, 4 (14).
- Schuchit , M. A., Smith, T.L., & Kalmijn, j. (2004). The search for gences contribution to the low level of response to alcohol: patters of findings across studies. *Alcohol clinical and experimental research.*, Vol. 28: s.1449- 1458
- Hussong, A. M. (2003). Social influence in motivated drinking among collage students. *Psychology of addictive behaviors.*, Vol. 17: s.142-150.
- Colder, C. R., & O' connor, R. (2002). Attention biases and disinhibited behavior as predictors of alcohol use and enhancement reasons for drinking. *Psychology of addictive behaviors.*, Vol. 16: s. 325-332.
- Wadsworth, E. J., Moss, S.C., Simpson, S. A., & Smith, A. P. (2004). Factors associated with recreational drug use. *Journal of psychopharmacology.*, Vol. 17: 142-150.
- Masse, L. C., & Trembly, R. E. (1997). Behavior of boys in kindergarten and the onset of substance use during adolescence. *Archives of general psychiatry.*, Vol. 54: 62-68.
- Soloff, P. H., Lynch ,K. G., & Moss, H. B. (2000). Serotonin, impulsivity, and alcohol use disorders in the older adolescent: a psychobiological study. *Alcoholism clinical and experimental research.*, Vol.24: 1609- 1619.
- Ham, L., & hope, D. A. (2003). College students and problematic drinking: A review of the literature. *Clinical psychology review.*, Vol. 23: 719- 759.
- Gray, J. A. (1982). *The neuropsychology of anxiety: An enguiry into the fuctions of the septo-hippocampal system*. New York: oxford university press.
- Pechering, A. D., Corr, P.J., & Gray, J. A. (1999). Interactions and reinforcement sensitivity theory, a theoretical and Individual difference., Vol. 26: 357- 365.
- Desjardins, J., Zeleneski, J. M., & Coplan, R. J. 2008. An investigation of maternal personality, parenting and subjective well-being. *Personality and individual different.*, Vol. 44: 587-597.
- Dawe, S., & Loxton, N. J. (2004). The role of impulsivity in the sevelopment of substance use and eating disorders. *Neuroscience and Biobehavioral reviews.*, Vol. 28: 343-351.

- Carver, C. S., White, T.L. 1994. Behavioral inhibition, Behavioral activation, and affective responses to impending reward and punishment: The BIS/BAS scales. *Journal of Personality and social psychology.*, Vol. 62: 319-333.
- Franken, I. H. A., Muris, P., Georgieva, I. (2006). Individual differences in decision-making. *Personality and individual differences.*, Vol. 39: 991-998.
- Snyder, M. 1974. The self- monitoring of expressive behavior. *Journal of personality and social psychology.*, Vol. 30: 529-537.
- Snyder, m. (1987). *Public appearances private realities*. San Farncosco, CA: Freeman.
- Snyder, M. (1979). Self- monitoring processes. In L. Berkowiz (ED). *Advances in experimental social psychology.*, Vol. 12: 85-128.
- Kenrick, D. T., & Funder, D. C. (1988). Profiting from controversy. *American Psychologist.*, Vol. 43: 23–34.
- Perrine , N. E., & Aloise- young , P. A. 2004. The role of self- monitoring in adolescents susceptibility to passive peer pressure. *personality and individual differences.*, Vol. 37: 1701- 1716.
- Bel, N. J., Schoenrock, C. J., O’Neal, K. K. (2000). Self- monitoring and the propensity for risk. *European journal of personality.*, vol. 14: 107-119.
- Sharon. Brenner, Theodore P.Beauchaine and Patrick D. Sylvers, (2005). A comparison of psychophysiological and self- report measures of BAS and BIS activation. *Psychophysiology.*, Vol. 42: 108-115.
- Grey, J.A. (1994). Framework for a taxonomy of psychiatric disorders. In. s. van.Goozen, De poll, & j. Sergeant (Eds). *Emotions : Eassay on emotion theory*.UK: Lawrance Erlbaum
- Jackson, C. J., Francis, L. J. (2004). Are Theory proximal or distal in the prediction of religiosity: a test of the joint interactions in Gray's Reinforcement Sensitivity subsystems hypothesis. *Personality and Individual Differences.*, Vol. 36: 1197-1209.
- Knyazev, G. G., slobodskaya, H. R. Kharchenko , I.I ., & Wilson , G. D. (2004). personality and subastance use in Russian youths: the predictive and moderating role of behavioral activation and gender. *Personality and individual different.*, Vol. 37: 827- 843.
- Carver, C. S. 2004. Negative affects deriving from the behavioral approach system. *Emotion.*, Vol. 4-22.
- Franken, I. H. A., Muris, P. 2007. BIS/BAS Personality characteristics and college students subastance use. *Personality and individual differences.*, Vol. 40: 1497-1503
- Franken, I. H. A., Muris, P., Georgieva, I. (2006). Individual differences in decision-making. *Personality and individual differences.*, Vol. 39: 991-998.
- Berschied, E., Graziano, w., Monsoon, T.C., & Dermer, M. 1976. Outcome dependency: Attention, attribution, and attraction. *Journal of personality and social psychology.*, Vol. 34: 978- 989.

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 4.OTURUM

YOUTH AND SOCIAL LIFE 4.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. İsmail DOĞAN

ROMANTİK İLİŞKİLERDE SORUN ÇÖZME: BEŞ FARKLI ÜNİVERSİTE ÖRNEĞİ

Canani KAYGUSUZ*, Zeynep TÜRKOĞLU**

ÖZET

Bu araştırmada beş farklı üniversitede öğrenim görmekte olan öğrencilerin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerilerinin cinsiyet, öğrenim görülen üniversite ve algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu amaçla İstanbul, Kocaeli, Ondokuz Mayıs, Kültür ve Kadir Has Üniversitesi'nde farklı bölümlerde öğrenim görmekte olan hazırlık ve 1. Sınıf öğrencilerinden 444 öğrenciye Kalkan (2008) tarafından geliştirilen "Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği" ve araştırmacılar tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" uygulanmıştır. Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeğinin tümü için hesaplanan Cronbachalpha güvenilirlik katsayısı 0.91'dir. Elde edilen verilerin analizinde; Bağımsız Örneklem T-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, LSD Testi, Kruskal-Wallis H Testi ve Mann-Whitney U Testi kullanılmış olup SPSS 16.0 paket programından yararlanılmıştır. Öğrencilerin 273'ü kız ve 171'i erkektir. Yaş ortalamaları 19.92 (S=.98)'dir. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre soruna yönelme puanları arasında ($p<.01$) düzeyinde anlamlı farklılığa ulaşılmıştır. Öğrenim görülen üniversiteye göre soruna yönelme puanları arasında ($p<.05$) düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre soruna yönelme puanları arasında ($p<.05$) düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre araştırmamızda ele alınan değişkenlerin öğrencilerin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerileri üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı etkisi olduğu ($p<.05$) ortaya koyulmuştur. Çalışmada ortaya koyulan bulgular doğrultusunda gençlerin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerilerini geliştirici çalışmalar yapılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Romantik İlişki, Sorun Çözme, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

SOLVING PROBLEMS IN ROMANTIC RELATIONSHIPS: FIVE DIFFERENT UNIVERSITY SAMPLE

In this study, it is examined whether or not students' problem solving skills who are studying in five different universities change according to the gender, university and level of socio-economic perceived by students. For this purpose, Problem Solving in Romantic Relationships Scale for Adolescents which was developed by Kalkan (2008) and Personal Information Form which was developed by the researchers are applied to the 444 preparation and 1st year students who were in different departments of İstanbul University, Kocaeli University, Ondokuz Mayıs University, Kültür University and Kadir Has University. Cronbachalphare liability coefficient which is calculated for all of the problem solving scales in the romantic relationships for adolescents is 0.91. In the analysis of the data obtained,

* Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

** Uzm. Psi.Dan., Hüseyin Keçici Özel Eğitim Uygulama Merkezi.

Independent Samples T-Test, One-Way ANOVA, LSD Test, Kruskal-Wallis H Test and Mann-Whitney U Test have been used and SPSS 16.0 package program has been used. Students are composed of 273 females and 171 males. Their average of age is 19.92. A significant difference was found between problem solving scores at a level of ($p<.01$) according to the students' gender. A significant difference was determined between the problem solving scores at a level of ($p<.05$) according to the university where receive education. A significant difference was found between the problem solving scores at a level of ($p<.05$) according to the level of socio-economic perceived by students. According to the results obtained, it is revealed that the variables discussed in our study have statistically significant effects on problem solving skills in the students' romantic relationships.

Key Words: Romantic Relationship, Problem-Solving Skills, University Students

Problem Durumu

İnsan gerek biyolojik açıdan gerek sosyo-kültürel açıdan diğerleri ile ilişki kurma ihtiyacıdır. Bu ilişkiler gündelik bir nedenle yüzeysel biçimde olabileceği gibi uzun erimli, çok yönlü yakınlık gerektirecek biçimde de olabilmektedir. Romantik ilişkiler, uzun erimli ve daha derinlemesine iletişim gerektiren ilişkiler kategorisindedir. Her uzun ve derin ilişki gibi romantik ilişkilerde sorun yaşamaya açık bir alandır ve bu yüzden romantik ilişkilerde oldukça yaygın sorunların var olduğu bilinmektedir. Diğer tüm ilişkilerde olduğu gibi romantik ilişkilerde de temel mesele sorunun yaşanması değil, ortaya çıkan sorunun nasıl çözüleceğiyle ilgilidir. Son yıllarda ergenlerin partner ilişkilerinde daha çok istismar davranışlarında buldukları ve sağlıklı olmayan sorun çözme yollarına başvurdukları gözlenmektedir. Ergenler arasında yaygın bir sorun olan şiddet, istismar ve uygun sorun çözme yollarını bilmeme önlemler alınmadığı takdirde bireyi ve toplumu tehdit eder hale gelmektedir (Kalkan, 2008: 132).

İstismara uğrama üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı (Close 2005: 7; Howard ve Wang, 2005: 372; Raiford ve ark., 2007: 830; Silverman ve ark., 2001: 572; Smith, White ve Holland, 2003: 1104), kızların daha fazla istismarla karşılaştığını ve istismar davranışlarının ergenler arasında ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. Bazı araştırmacılar olumlu benlik algısına sahip bireylerin sorun çözme konusunda daha işlevsel olduklarını (Özkök, 2005 Üçok ve ark. 2006, Favrod ve ark. 1999; akt.: Akpınar, 2008: 11), özgüven duygusu, objektif bakış açısı, yaratıcı düşünce, sakinlik, girişkenlik gibi özelliklerin (Güçlü, 2003: 276) sorun çözme becerisi üzerinde etkili olduğunu ve keza ahlaki ve kültürel değer yargıları, olaylar karşısında takınılan tavır ve olayları algılama gücünün (Kösterelioğlu, 2007: 24) sorun çözme becerisine etki ettiğini göstermiştir. Bazı yazarlar hem romantik ilişkinin hem de genel olarak sorun çözmenin psikolojik sağlıkla ilişkili olduğunu savunmaktadır. Günümüzde, karşı cinsle duygusal ilişkilerde yaşanan sorunlar tüm kültürlerde yaygınlaşmakta, kültürler arası etkileşimin artması nedeniyle romantik ilişkilerde sorun çözmeye yönelik araştırmaların derinleştirilmesi çok daha gerekli hale gelmektedir (Collins, 2003: 2).

Amaç

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerilerinin cinsiyet, öğrenim görülen üniversite ve algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır.

YÖNTEM**Evren ve Örneklem**

Bu araştırma ilişkisel tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nde farklı bölümlerde öğrenim görmekte olan hazırlık ve birinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu evren içinde öğrencilerden araştırmaya katılmaya gönüllü ve araştırma evresinde bir romantik ilişki içerisinde olan 273 kız, 171 erkek olmak üzere toplam 444 öğrenci araştırmanın örneklemdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 19.92 ($S=.98$)'dir.

Veri Toplama Araçları

Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği (ERİSÇÖ): Ergen romantik ilişkilerinde sorun çözme davranışlarını belirlemek amacıyla Kalkan (2008: 131-138) tarafından geliştirilen Ergenler için Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 38 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. ERİSÇÖ'nün geçerliliğini sınamada yapı geçerliliği kullanılmıştır. Faktör analizinin ilk aşamasında Kaiser-Meyer Olkin değeri ve Barlett testi yapılmıştır. Buna göre Kaiser-Meyer Olkin değeri 0.84 ve Barlett testi sonucu (4846.90, $p<0.000$) da anlamlı bulunmuştur. Ardından, ölçeğin faktör yapısını inceleyebilmek ve alt boyutlarını belirleyebilmek amacıyla varimax dik döndürme tekniği uygulanmıştır. Temel Bileşenler Analizi sonucuna göre, varyansın %37.93'ünü açıklayan, öz değeri 1'in üzerinde olan üç faktör belirlenmiştir. Birinci faktör bu varyansın %26.19'unu açıklamakta olup 15 maddeden oluşmaktadır ve 'duygusal istismar' olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör toplam varyansın %6.87'sini açıklayan 13 maddeden oluşmaktadır ve 'fiziksel istismar' olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü faktör toplam varyansın %4.86'sini açıklayan 10 maddeden oluşmaktadır ve 'soruna yönelme' olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin tümü için hesaplanan Cronbachalpha güvenilirlik katsayısı 0.91 bulunmuştur. Envanterin alt ölçeklerine ilişkin Cronbach alfa katsayıları ise şu şekildedir: 'Duygusal istismar' alt ölçeği için $\alpha=0.86$, 'fiziksel istismar' alt ölçeği için $\alpha=0.80$, 'soruna yönelme' alt ölçeği için $\alpha=0.76$ 'dır. Ölçeğin güvenilirliğinin saptanmasında kullanılan bir diğer yöntem yarıya bölme yöntemidir. Buna göre, iki yarım test arasındaki korelasyon katsayısı, diğer bir deyişle yarıya bölme güvenilirlik katsayısı $r=0.85$ ($p<0.01$) olarak bulunmuştur (Kalkan, 2008: 131-138).

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcılara ait yaş, cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite, sosyo ekonomik düzeyleri gibi kişisel bilgilerin elde edilmesi amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler SSPS 16.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde, bağımsız iki gruba ait ölçümlerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla Bağımsız Örneklemeler için t-testi; ikiden fazla olan bağımsız gruplara ait ölçümlerin ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi Tekniği kullanılmıştır. Ortalamalar arası farkın anlamlı olduğu durumlarda, LSD Testi (Least Significant Difference) uygulanmıştır. Parametrik olmayan verilere sahip ikiden fazla olan gruplara ait ölçümlerin karşılaştırılmasında Kruskal-Wallis H Testi kullanılmış; ortalamalar arası farkın anlamlı olduğu durumlarda bu anlamlılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla da Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır.

BULGULAR*1.Cinsiyete Göre Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Becerileri*

Öğrencilerin, romantik ilişkilerde sorun çözme becerilerinin cinsiyetlerine göre karşılaştırılması amacı ile ölçekten alınan puan ortalamalarına Bağımsız Örneklem için t-testi uygulanmış olup sonuç Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Üniversite öğrencilerin cinsiyetlerine göre romantik ilişkilerinde sorun çözme becerileri

Romantik İlişkilerde Soruna Yönelme						
Cinsiyet	N	X	S	Sd	T	p
Kız	273	42.19	7.52	442	3.31	.001
Erkek	171	39.59	8.88			

Üniversite öğrencilerinin Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği soruna yönelme alt ölçek puan ortalamalarına bakıldığında kız öğrencilerin puan ortalamalarının ($X=42.19$) erkek öğrencilere ($X=39.59$) göre daha yüksek olduğu ve bu ortalamalar arası farkın $p.01$ düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre kız öğrencilerin ilişki sorunları konusunda soruna yöneldikleri; bir anlamda sorun çözme becerilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu öne sürülebilir.

2.Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Becerileri

Öğrencilerin öğrenim gördükleri üniversiteye göre sorun çözme becerilerinin incelenmesi amacı ile öğrenim görülen üniversiteye göre Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği soruna yönelme alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara Ait Betimsel İstatistikler

Öğrenim Görülen Üniversite	N	X	S
İstanbul	146	42.07	7.52
Ondokuz Mayıs	111	41.71	7.65
Kocaeli	83	41.89	6.85
Kültür	52	39.09	10.49
Kadir Has	52	38.59	9.54
Toplam	444	41.19	8.16

Öğrenim görülen üniversiteye göre sorun çözme becerilerinin karşılaştırılabilmesi amacıyla öğrenim görülen üniversiteye göre Ergen Romantik İlişkilerinde Sorun Çözme Ölçeği soruna yönelme alt ölçeği puan ortalamaları arasındaki farka Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış olup sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P	Sonuç
Gruplar Arası	763.334	4	190.833	2.912	.021	p< .05
Grup İçi	28774.009	439	65.544			
Toplam	29537.342	443				

Tablo-3'te yer alan istatistiksel verilere göre, öğrenim görülen üniversiteye göre öğrencilerin soruna yönelme alt ölçeği puanları arasındaki farklılığın p< .05 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacı ile İstanbul, Ondokuz Mayıs, Kocaeli, Kültür ve Kadir Has Üniversitelerinde okuyan öğrencilerin soruna yönelme alt ölçeği üzerinde LSD Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo-4'te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrenim Görülen Üniversiteye Göre Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin LSD Testi Sonuçları

	Üniversiteler	Öğrenim Görülen Üniversite	P	Sonuç
Soruna Yönelme	İstanbul	Ondokuz Mayıs	.722	p> .05
		Kocaeli	.869	p> .05
		Kültür	.023	p< .05
		Kadir Has	.008	p< .01
	OMÜ	İstanbul	.722	p> .05
		Kocaeli	.878	p> .05
		Kültür	.055	p> .05
		Kadir Has	.022	p< .05
	Kocaeli	İstanbul	.869	p> .05
		Ondokuz Mayıs	.878	p> .05
		Kültür	.052	p> .05
		Kadir Has	.022	p< .05
	Kültür	İstanbul	.023	p< .05
		Ondokuz Mayıs	.055	p> .05
		Kocaeli	.052	p> .05
		Kadir Has	.753	p> .05
	Kadir Has	İstanbul	.008	p< .01
		Ondokuz Mayıs	.022	p< .05
		Kocaeli	.022	p< .05
		Kültür	.753	p> .05

Tablo-4'te yer alan verilere göre; İstanbul Üniversitesi ile Kültür Üniversitesi (p< .05) ve Kadir Has Üniversitesi (p< .01) öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında bir İstanbul

Üniversitesinin lehine anlamlı fark vardır. Yani, İstanbul Üniversitesi öğrencileri romantik ilişkilerindeki sorunları çözerken Kültür ve Kadir Has Üniversitelerinden daha fazla soruna yönelmektedirler. İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi lehine anlamlı ($p < .05$) bir fark olduğu saptanmıştır; bu üniversite öğrencileri ile İstanbul, Kocaeli ve Kültür Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Kocaeli Üniversitesi öğrencileri ile İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kültür Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark yokken, Kocaeli Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme puanları arasındaki Kocaeli Üniversitesinin lehine anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Kültür Üniversitesi öğrencileri ile Kadir Has Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme puanları arasında da anlamlı bir fark yoktur.

3. Öğrencilerin Algıladıkları Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Sorun Çözme Becerileri

Öğrencilerin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerilerinin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre incelenmesi için, gruplardaki katılımcı sayısının birbirinden farklı olması ve yapılan normal dağılım testinde normal dağılım ölçütünün karşılanmaması nedeniyle verilere Kruskal-Wallis H Testi Tekniği uygulanmış olup sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara Ait Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

Grup	N	Sıralar Ortalaması	χ^2	Sd	P	Sonuç
1.00	12	124.00	7.314	2	.026	Anlamlı $p < .05$
2.00	371	225.45				
3.00	61	223.95				

Tablo-5'te verilen Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre; öğrencilerin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre soruna yönelme alt ölçeği puanları arasındaki farkın $p < .05$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacı ile öğrencilerin soruna yönelme alt ölçeği üzerinde Mann-Whitney U Testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo-6'da verilmiştir.

Tablo 6. Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre, Ergen Romantik İlişkilerinde Soruna Yönelme Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişken	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p	Sonuç
Soruna Yönelme	1.00	12	107.12	1285.50	1207.500	.007	Anlamlı $p < .01$
	2.00	371	194.75	72250.50			
	1.00	12	23.38	280.50	202.500	.015	Anlamlı $p < .05$
	3.00	61	39.68	2420.50			

	2.00	371	216.70	80396.50	11240.500	.934	Anlamsız
	3.00	61	215.27	13131.50			p> .05

Tablo-6'daki veriler, kendilerini alt sosyo-ekonomik düzeyde algılayan öğrenciler ile orta sosyo-ekonomik düzeyde ($p < .01$) ve üst sosyo-ekonomik düzeyde ($p < .05$) algılayan öğrencilerin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark olduğunu; kendilerini orta sosyo-ekonomik düzeyde algılayan öğrenciler ile üst-sosyo ekonomik düzeyde algılayan öğrencilerin soruna yönelme becerileri arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlara göre; kendilerini alt SED'de algılayan üniversite öğrencilerinin soruna yönelme becerilerinin orta ve üst SED'de algılayan öğrencilerden daha düşük düzeyde olduğu ifade edilebilir.

TARTIŞMA

Romantik ilişkilerde sorun çözerken istismar davranışına yönelmek, yani, partnere duygusal ve fiziksel istismar uygulamak yerine meseleyi konuşma eğilimine girmek bakımından kız öğrencilerin daha becerikli olduğu bu çalışmada ortaya konulmuştur. Literatürde bu araştırmanın sonuçlarını destekleyen bulgular görülmektedir. Örneğin; D'Estree & Babbitt, 1998; Keashly, 1994 (Akt.:Cenkseven ve Vural, 2006: 51) problem çözme becerileri açısından kız ve erkeklerin farklılaştıklarını göstermektedir. Bu araştırmalara göre, kızlar akranları ile yaşadıkları problemleri, ilişkilerini bozacak bir tehdit olarak algılamakta ve problemi çözme konusunda ısrarcı davranmaktadırlar; erkekler ise akranları ile yaşadıkları problemleri ilişkilerini zedeleyecek bir tehdit olarak algılamamakta ve problemi çözme konusunda geriye çekilmektedirler. Ferah (2000: 11) tarafından yapılan çalışmada da problem çözme beceri algısında kızlar lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Böylece birçok çalışmada, kadınların sorun çözme becerisinin erkeklerden daha iyi olduğu ortaya konulmuştur. Nitekim, Düzakın (2004: 85) ve Danışık'ın (2005: 68) çalışmalarında da, kız öğrencilerin problem çözme becerilerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Rehber (2007: ii) tarafından kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre hem empatik eğilim düzeylerinin hem de problem çözme davranış düzeylerinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Gündoğdu (2010: 59) erkek öğrencilerin problem çözme konusunda kendilerini kız öğrencilere oranla daha yetersiz algıladıklarını saptamıştır. Kalkan (2010: 245) tarafından kızların soruna yönelme düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu araştırma bulgularının da gösterdiği üzere, kızlar karşılaştıkları sorunları çözmeye daha dönüktürler. Bu durum, toplumsal cinsiyet algısıyla ilişkili olabilir. Şöyle ki, her ne kadar cinsiyet rolleri giderek birbirlerine benzer hale gelse de, hala ülkemizde erkek egemen ilişki tarzı baskınlığını korumakta; kadınların daha şefkatli, alttan alan, destekleyici olmaları gerektiğine ilişkin yargılar hükmünü sürdürmektedir. Kadınların erkeklerden daha fazla soruna yönelmeleri, kadına yönelik bu rol atıfları nedeniyle kadınların sorunları daha fazla sahiplenmelerine; belki de sorunların kaynaklarını kendilerine atfetmelerine ve bu yüzden kendilerini sorumlu olduğunu hissettikleri sorunların çözülmesinde daha aktif rol almaya yönelme eğilimine girmelerine bağlanabilir.

Elde edilen bir diğer sonuca göre, Kadir Has Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme becerileri İstanbul, Ondokuz Mayıs ve Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin soruna yönelme becerilerinden anlamlı olarak daha düşük düzeydedir. Literatür incelendiğinde birden çok üniversitede yapılmış ve öğrencilerin sorun çözme becerilerinin karşılaştırılmış olduğu herhangi bir araştırmaya ya da bununla ilgili bir literatür bilgisine ulaşılamamıştır. Bu araştırmada

üç devlet üniversitesi iki de vakıf üniversitesi üzerinde inceleme yapılmıştır. Bulgulara bakıldığında özellikle İstanbul Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğrencilerinin soruna yönelme düzeylerinin birbirlerine en yakın düzeyde ve yüksek puanlı olduğu tespit edilmiştir. Diğer iki vakıf üniversitesi olan Kültür Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi öğrencilerinin ise puanlarının birbirine yakın olduğu, en düşük puanın ise Kadir Has Üniversitesi öğrencilerine ait olduğu görülmüştür.

Bir sorunu çözebilme becerisinin o sorunla karşılaşmayla ilişkili olduğu düşünüldüğünde, devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin daha fazla soruna yönelmesi, devlet üniversitesinde okuyan öğrencilerin gerek okul ile ilgili gerek konaklama ile ilgili standartlarının vakıf üniversitelerinde okuyan öğrencilerin standartlarından daha zor olması ve böylelikle devlet üniversitesi öğrencilerinin daha fazla sorunla karşı karşıya kalmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Romantik ilişkilerde soruna yönelme, aslında başka alanlardaki sorun çözme becerilerinin bu ilişkilere olumlu biçimde transfer edilmesinden kaynaklanabilir. Bu bulgu, devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin özel üniversitelerde okuyan öğrencilere göre aslında bir romantik ilişkiye daha fazla “bağımlı/mahkum” olmaları nedeniyle, kendileri için önemli olarak gördükleri bu ilişkiyi daha fazla sahiplenmeleri yüzünden ilişkiye daha özenli davranma eğilimlerine de bağlanabilir.

Öğrencilerin alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunmalarının romantik ilişkilerde sorun çözme becerilerini etkilediği; altSED öğrencilerinin orta ve üst SED öğrencilerine göre daha düşük düzeyde soruna yöneldiği anlaşılmıştır. Literatür incelendiğinde bu araştırmanın sonuçlarını destekleyen veya kısmen destekleyen bulgular gözlenmektedir. Çakıcı (2006: 92) ve Kasap (1997: 111) tarafından yapılan araştırma bulguları, alt SEDden gelen ailelerin diğer SEDlerden gelen ailelerden daha işlevsiz sorun çözme becerilerine sahip olduğunu göstermiştir. Terzi (2000: II)'nin çalışmasında ise, üst SEDden gelen öğrencilerin kişilerarası problem çözme beceri algıları, alt ve orta SEDden gelenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Sosyo-ekonomik düzeyin düşmesinin olanak kısıtlanması anlamına geldiği bilinmektedir. Bu nedenle romantik ilişkilerdeki sorunların çözümünde soruna yönelme becerisinin alt SEDden gelenlerin aleyhine olması, önemli oranda onların bu türden sorunlarla karşılaşma ve sorun çözme pratiklerinin daha az olmasıyla ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca alt SEDden gelen kişilerin yetişkin modelleri (ebeveynleri), bir sorunla karşılaştıklarında şiddet yanlısı çözümler üretmeye daha meyilli olduklarından, ilk çocukluk çağlarından itibaren bu modellerle büyüyen kişilerin soruna yönelmekten ziyade başka davranışlar geliştirme eğilimlerini güçlendirmiş olabilir.

ÖNERİLER:

Bu çalışmada, sosyo-ekonomik düzey düştükçe soruna yönelmenin azaldığı bulunmuş ve bu durum bu kişilerin yetişkin modellerinin sorunla karşılaştıkları durumlarda onların soruna yönelmemek yerine istismara başvurmuş olabileceklerine bağlanmıştır. Ebeveynlerin sorun çözme biçimleriyle ergenlerin sorun çözme biçimlerini karşılaştıran araştırmalar aracılığı ile bu durum sınanabilir.

Farklı üniversitelerde okuma ile romantik ilişkilerde sorun çözme biçimleri arasında farklar oluşmuş; devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin soruna yönelmelerinin daha yüksek olduğu bulunmuş ve bu bulgu, devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin erken zamandan itibaren pek çok sorunla karşılaşmaları nedeniyle daha fazla sorun çözme becerisi geliştirmiş olabileceklerine bağlanmıştır. Keza bu durum da yeni araştırmalarla sınanabilir.

Araştırma flört eden ya da sözlü, nişanlı kişiler üzerinde yapılmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalar evli çiftler üzerinde ya da flört edenler ile evli olanlardan her iki çiftin de araştırmaya katılacağı bir örneklem üzerinde yapılabilir. Tüm beceriler gibi ergenlerin romantik ilişkilerinde sorun çözme becerileri de geliştirilebilecek bir beceri olduğundan okullardaki rehberlik çalışmalarında ergen romantik ilişkilerinde sorun çözme becerisi kazandırmak ve ilişkide istismarı önlemek adına etkinlikler planlanabilir. Üniversite PDR Merkezlerine sıkça başvurma nedenlerinden biri olan romantik ilişkide yaşanan güçlükler olduğu düşünülerek PDR Merkezleri tarafından öğrencilerin Romantik İlişkilerinde Yaşadıkları Sorunlar ile ilgili grup oturumları yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, Şenay (2008).*Şizofrenik Hastalara Uygulanan Sorun Çözme Becerilerini Geliştirme Programının Yaşam Kalitesi ve Sosyal İşlevsellik Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Cenkseven, Fulya ve Vural Ruken (2006). "Ergenlerin Düşünme Gereksinimi ve Cinsiyetlerine Göre Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması". *Eurasian Journal of Educational Research*, S.25, s.45-53
- Close, M. Sharron (2005). "Dating violence prevention in middle school and high school youth". *Journal Child Adolesc Psychiatr Nurs*, S.18, s. 2-9.
- Collins, W.Andrew (2003). "More Than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence". *Journal of Research on Adolescent*, S. 13/1, s. 1-24.
- Çakıcı, Serap (2006).*Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi*,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Danışık D.Nevim (2005). *Ergenlerin Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzları ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- Düzakın, Sibel (2004) *Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ferah, Defne (2000)*Kara Harp Okulu Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Algılamalarının ve Problem Çözme Yaklaşım Biçimlerinin Cinsiyet, Sınıf, Akademik Başarı ve Liderlik Yapma Açısından İncelenmesi*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Güçlü, Nezahat (2003). "Lise Müdürlerinin Problem Çözme Becerileri".*Milli Eğitim Dergisi*, S.160, s. 272-300.
- Gündoğdu, Zeynep (2010).*Bursa İl Merkezindeki Anadolu Liseleri, Kız Meslek Liseleri ve Genel Liselere Devam eden 9. ve 12. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Eğilimleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Howard, Donna E, WANG, MinQi (2005). "Psychosocial Correlates of U.S. Adolescents Who Report a History of Forced Sexual Intercourse". *Journal of Adolescent Health*,S. 36/5, ss. 372-379.
- Kalkan, Melek (2008). "Ergenler İçin Romantik İlişkilerde Sorun Çözme Ölçeğinin Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliği", *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, S.15/3, s. 131-138.
- Kalkan, Melek (2010). "Ergen romantik ilişkilerinde duygusal istismar, fiziksel istismar ve soruna yönelmeye Adlerian bir bakış: Sosyal ilgi". *Anatolian Journal of Psychiatry*, S.11, s. 242-247.
- Kasap, Zehra (1997). *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Problem Çözme Başarısı ile Problem Çözme Tutumu Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kösterelioğlu A., Meltem, (2007). *Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.

- Raiford, Jerris L., Wingood, Gina, Diclemente, Ralph (2007). "Prevalence, Incidence, and Predictors of Dating Violence: A Longitudinal Study of African American Female Adolescents". *Journal of Women's Health*, S. 16/6, ss. 822-832.
- Rehber, Elife (2007). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Silverman Jay G., Anita Raj., Lorelei A. Mucci., Jeanne E. Hathaway (2001). "Dating Violence Against Adolescent Girls and Associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behavior, Pregnancy, and Suicidality". *The Journal of the American Medical Association*, S. 286/5 ss. 372- 379.
- Smith, Hall., White Jacquelyn., Holland Lindsay. (2003). "A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women". *American Journal of Public Health*, S.93/7, ss. 1104-1109.
- Terzi, Şerife (2000). *İlköğretim Okulu Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

NESİLLER ARASI AKTARIM VE KLİNİK YANSIMALARI

Ertuğrul TAŞ*

ÖZET

Belçika veya Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen Türklerin sıklıkla klinik çalışma ortamına taşıdıkları birey, evlilik, çift ve aile hayatıyla ilgili psikopatolojilerin klinik antropoloji kuramı çerçevesinde analizi nesiller arası aktarım kavramı ve mekanizmalarını anlama ve kuramlaştırma imkânı vermiştir. Çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan klinik antropoloji ve yöntemleri klinik yada psikopatolojik vakalardan elde edilen verileri analiz ederek « normal » insanın yada toplumsal sürecin nasıl işlediğini açıklamaya çalışır. Psikopatolojilerin yada sorunların analiziyle elde ettiğimiz sonuçlara göre her birey kendinden önceki kuşaktan aldığı biyolojik yaşam ve kültürel mirası kendinden sonraki kuşaklara aktarmak zorundadır. Bu bağlamda biyolojik yaşamın aktarılması kültürel aktarıma temel teşkil etmektedir. Evlenme biyolojik yaşam ve kültürün bireyin kendi varlığının ötesine taşınmasına izin vermektedir. Evlenememe, bekârlık, kısırlık, erkek çocuk olmaması, zekâ geriliği, psikoz, boşanma, göç gibi sorunlar biyolojik yaşam ve kültürü aktaramama riski doğurmaktadır. Kişinin üst kuşaklardan aldığı biyolojik hayat ve kültürel mirası alt kuşaklara aktaramaması bu kişide farklı psikopatolojilere sebep olabilmektedir. Bu çalışmada Belçika'da yaşayan yaşlı göçmen Türkler, çocukları zihinsel engelli ebeveynler ve çocuk sahibi olamayan bireyler kuşaklar arası aktarım kavramıyla ilgili olarak ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültürel Miras, Kuşaklar Arası Aktarım, Zihinsel Özur, Kısırlık, Yaşlı Göçmen Türkler,

INTERGENERATIONAL TRANSMISSION AND ITS CLINICAL REFLECTIONS

ABSTRACT

The analysis within the frame of clinical anthropological theory of psychopathology about individual, marriage, couple and family life of immigrant Turks living in Belgium or European countries that is transferred frequently to clinical study medium provides to understand and theorize the concept of intergenerational transmission and the mechanisms. Clinical anthropology and its methods forming the theoretical framework of the study tries to clarify "normal" person or the social course of proceeding by analyzing data acquired from clinical or psychopathologic cases. According to the results which we obtain through the analysis of problems or psychopathology, each individual has to transfer biological life and cultural heritage received from earlier generations to the next generation. In this regard, the transfer of biological life is the basis of cultural transmission. Marriage allows to be carried biological life and culture beyond the individual's own asset. Problems such as inability to marry, celibacy, infertile-

* Yrd. Doç., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

ity, lack of male children, mental retardation, psychosis, divorce, immigration poses the risk of failure of biological life and culture transmission. Inability of the transfer of biological life and cultural heritage which the individual received from earlier generations, to the next generations may lead to different psychopathologies. In this study, elderly immigrant Turks living in Belgium, parents of children with intellectual disabilities and individuals who cannot have children are discussed with regard to the concept of intergenerational transmission.

Key Words: Cultural Heritage, Intergenerational Transmission, Mental Retardation, Infertility, Old Turkish Immigrants

Giriş

Bu araştırma Belçika'da yaşayan Türk asıllı yaşlılar, zihisel engelli çocukları olan ebeveynler ve çocuk sahibi olamayan kişilerle yapılan klinik psikoloji çalışmalarına dayanarak aktarım kavramı ve mekanizmalarını anlamayı amaçlamaktadır.

İlk tespitimiz ;Belçika'da klinik çalışma çerçevesinde bizden psikolojik yardım alan bazı yaşlı Türk göçmenlerin (60 yaş ve üstü) yaşadıkları klinik boyutta acıların kuşaklar arası kültür aktarımıyla ilişkili olmasıdır. Bu kişiler yaşadıkları farklı psikolojik sorunlardan dolayı klinikten yardım talep etmektedirler. Hastaların genel olarak kaygı bozukluğu, depressif ve psikosomatik bozukluklar yaşadıkları gözlemlenmiştir¹. Bu durumun yaşlı göçmenlere özgü bir kaygı durumu olduğu La Noel (2007, ss.260-262) tarafından aktarılmıştır. Bu kişilerde gözlemlenen aşırı kaygı durumları ve ölüm korkusu kendilerinin olası ölümlerinden sonra çocuklarının akıbetleriyle ilişkilidir. Çocuklarının yaşadıkları ülke olan Belçika'da asimile olacakları, Türklükten ve müslümanlıktan kopacakları fikri korku ve kaygılarının temelini oluşturmaktadır. Bir önceki kuşaktan almış oldukları kültürü kendi çocuklarına aktarıp aktaramadıklarına, kendi çocuklarının almış oldukları kültürü koruyup koruyamayacaklarına ve gelecek kuşaklara aktarıp aktaramayacaklarına dair çelişkiler ve şüpheler yaşamaktadırlar. Bu göçmenler için Belçika'ya yerleşmiş olmak,sahip olunan kültürel birikimin gelecek kuşaklara aktarımını tehdit etmektedir.Bu işiler, çocuklarının Belçika'da olası asimilasyonlarından kendilerini sorumlu tutmakta ve aşırı suçluluk duymaktadırlar.

Psikolojik yardım için kliniğe başvuran çocukları zihinsel özürlü olan ebeveynler ve çocuk sahibi olamayan kişiler kuşaklar arası aktarım konusuyla ilgili çalışmalarımıza ışık tutmuşlardır. Özellikle kültürel aktarım ve biyolojik hayatın aktarımı konularını ayrı ayrı sorgulamamızı sağlamışlardır. Çocukları zihinsel engelli (zeka geriliği, psikoz, otizm) ebeveynlerle olan klinik çalışmalar aktarım mekanizmalarının işleme için sahip olunan çocuğun eğitebilir olması gerektiğini tespit etme imkanı vermiştir.Zihinsel özür ve erken yaş psikoz durumları ebeveyn için biyolojik hayat ve kültürel aktarımın durması anlamına gelmektedir. Çünkü zihinsel özürlü yada erken yaşta psikoz durumu yaşayan çocuklar aktarılan kültürü alamamakta, ileride evlenme ve ocak açma imkanları olmamakta, dolayısıyla ebeveyn nezdinde hayatın ve kültürün kuşaklar arası aktarımı durmaktadır. Bu ebeveynler nesillerinin yok olması korkusundan dolayı aşırı suçluluk yaşamakta, acı çekmekte ve kliniğe başvurumaktadırlar. Bu kişilerde yoğun olarak kaygı bozuklukları, depressif ve psikosomatik bozukluklar gözlemlenmektedir.

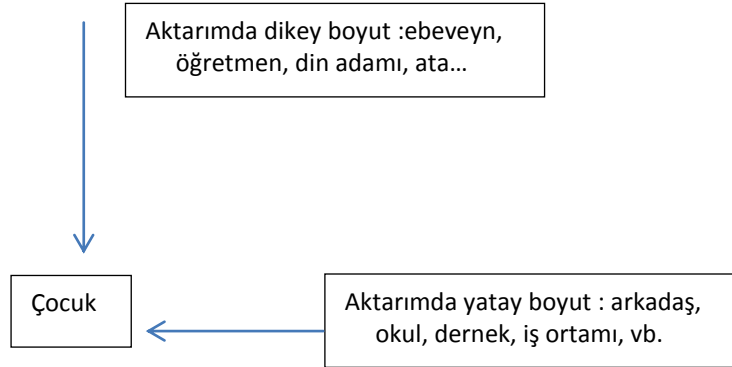
¹ Bu bozukluklar DSM-IV kriterlerine göre tanımlanmıştır.

Üçüncü tespitimiz ; çocuk sahibi olamayan yetişkinlerle ilgilidir. Bu kişiler kendi ötelere biyolojik hayatı ve kültürü aktaramamaktan acı çekmekte, depresyon ve kaygı bozuklukları gibi farklı psikopatolojiler yaşamaktadırlar.

Bu klinik tespitler bize kuşaklar arası kültür ve yaşamın aktarım kavramı ve aktarım mekanizmalarını antropoloji yaklaşımlarını dikkate alarak sorgulama imkanı vermiştir. Öncelikle aktarım sürecinde olası tıkanmaların nasıl klinik acıya ve psikopatolojik sorunlara dönüştüğü anlaşılmalı çalışılmıştır. İkinci olarak bu çalışma kuşaklar arası kültürel aktarım kavramını analiz etme ve nasıl işlediğini anlama imkanı vererek Türk toplumunda kuşaklar arası aktarım kavramı ve mekanizmaları üzerine değerlendirmeler yapmamızı sağlamıştır. Bu konuya sonuç bölümünde kısaca değinilecektir.

Nesiller arası kültürel aktarım kavramını açmak faydalı olacaktır. Aktarım kavramı aktarmak fiilinden gelmektedir. (Bonice, 2011 : 21-26) *nesiller arası aktarım* bağlamında *aktarmak* kavramını « öteye », « ötesine taşımak » olarak tanımlar. Yazara göre, aktarmak bütün toplumların varlığını sürdürme ve bireyi (çocuğu) insan topluluğuna girdirme prensibidir. Dikey ve yatay olarak iki boyutu vardır. Dikey boyut kültürün bir kuşaktan diğer kuşağa geçmesine izin verir. Bireyin üst kuşaklara gerçek veya sembolik olarak bağlanmasını sağlar. Bu boyutun üst kısmında üst kuşaklardan olan ata, yetişkin, ebeveyn, öğretmen, din adamı bulunur. Alt kısmında alt kuşaktan çocuk ve gençler bulunur. Yatay boyutta kişiyi sosyal olarak diğerlerine bağlayan ilişkiler, paylaşılan yaşantılar, yetenekler, arkadaşlıklar vb. bulunur.

Tablo 1 : Aktarımda dikey ve yatay boyut

Aktarım toplumun kendi varlığını sürdürmesine izin vermesinin yanısıra, *kişinin* (yetişkin) öğrencileri ya da çocukları aracılığıyla *kendi varlığını* kendisinin ötesine taşımasına imkan verir. Bonice'e (2011) göre kişinin varlığı onun *kültürel varlığı* anlamına gelir. Nesiller arası kültürel aktarımda aktarılan içeriğin değişmesi diğer önemli bir tespittir. Hiç bir zaman aktarılan içerik fosilleşmiş olarak kuşaktan kuşağa geçmez. Ona göre, aktarmak aynı zamanda tekrar yaratmaktır, tekrar kurgulamaktır. Bu süreçte, aktarılan içerik üç aşamalı kayıp içerir. Birinci aşamada ; kişi üst kuşaktan alırken aldıklarının bir kısmı kaybolur. İkinci aşamada ; alınan içerik alanlar ve kendisinden sonraki kuşağa aktaranlar tarafından değişime uğrar. Üçüncü aşamada ise en son alan üçüncü kuşak aldıklarını kendine ve yaşadığı çevreye göre yorumlar, eklemeler yapar veya bir kısmını atar. Bu mekanizma kuşaktan kuşağa devam eder. Yine aktarılan içeriğin söylenenler ve yapılanlar arasında tutarlılığa dayanması gerekir. Olası

tutarsızlıklar alan kişide çelişki yaratır. Aktarılan içerik bilgi, para, değerler olabileceği gibi sosyal ilişkilerde olabilir.

Bonicele'in (2011) yaklaşımında kuşaklar arası *kültürel* aktarıma önem vermektedir. Bu bağlamda insan içinde yaşadığı toplumun (kültürün) üyesi olarak tanımlanır. Ama insan aynı zamanda doğada yaşayan insan türünün üyesidir (Thery, 2009, s.38). Dolayısıyla kendi türünün devamını sağlamakla görevlidir. Tür kavramı fizyolojik olarak türün devamını tanımlar. Türün devamı yaşamın aktarılmasını sağlar. Yaşamın aktarılması kendi türünü bir alt kuşak doğurarak idame ettirmek anlamına gelir. Canlılarda dişi ve erkek (bir birini cinsel olarak tamamlayan iki birey) bir araya gelerek yavru dünyaya getirirler. Belli bir olgunluğa ulaşana kadar bu yavruyu yetiştirirler. Bu süreç bir birine karıştırılmaması gereken cinsellik ve doğurganlık olarak iki bölüm içerir (Quentel, 2008, s.29-30). Quentel'e (2008) göre cinsellik cinsel arzuyu karıştırılmamalıdır. Cinsellik özellikle dişi ve erkeğin işlevsel olarak bir birlerini tamamlamasını sağlayan *doğal* bağ olarak tanımlanır. Amacı yavru yapmak değildir. Doğurganlık *doğal* bir fonksiyon olup cinsiyet sahibi yeni bir varlık dünyaya getirmeye izin verir. Bu yeni varlık fizyolojik olgunluğa eriştiğinde kendisi yeni bir varlık dünyaya getirir. Böylece biyolojik hayat kuşaktan kuşağa aktarılmış ve tür varlığını sürdürmüş olur. Her tür kendine özgü üreme yeteneğine sahiptir. Doğan yavru doğuranın kendisini idame ettirdiği bir varlıktır. Bir başka deyişle, yeni doğan doğuranın devamıdır. Doğuranı ve dolayısıyla sonu olmayan bir seriyi devam ettirir. Bu bağlamda yavru bir tür tipini temsil eder. Zincir halkalarının bir birine bağlanması gibi kuşaklar bir birlerine bağlanır ve hayat aktararak devam eder. İnsan doğurganlık fonksiyonu diğer canlılarla kıyaslanabilir. Ama insanda hayatın aktarılması diğer aktarımlara temel teşkil eder.

Doğurganlık bütün türlerde yavruyu hayatta kalabilme olgunluğuna gelinceye kadar korumayı, yetiştirmeyi ve türe katılımını sağlamayı içerir. Daha sonra doğuran yavruyu kendi haline bırakır. Bu süreç insanda daha farklı işler. İnsan kendi yavrusunu biyolojik ihtiyaçlarının ötesinde destekleyebilir. Bu bağlamda anne ve babalık içgüdüsel olmasına rağmen doğal bir fonksiyon olmaktan ziyade *kültürel* bir fonksiyondur. Anne ve babalık kültürel bağlamda *ebeveynlik* olarak tanımlanır. İnsan bilimlerinde kültür, insana dair kapasitelerin tümü olarak ele alınır. Kültürel kapasiteler insanı diğer canlılardan ayırır. İnsana dair kapasiteler sosyal ortamda ortaya çıkar. Bu bağlamda ebeveynlik insana dair bir kapasite olarak tanımlanır. Bütün kültürlerde görülen ebeveynlik onu doğurganlıktan ayıran temel bir prensibe sahiptir. Ebeveyn diğer doğurganlarda olduğu gibi yavrusunu yetiştirmekle yetinmez. Aynı zamanda çocuğunu *eğitir*. Bu eğitim sürecinde, ebeveyn çocuğun sorumluluğunu alır. Çocuğunu eğitime sürecinde, çocuğunu içinde yaşadığı grubun sosyal (kültürel) özellikleriyle *bezer*. Çocuğa içinde doğduğu insan grubuna özgü kuralları tanıtır. Böylece çocuk ebeveynleri aracılığıyla topluma (kültüre) girmeye başlar. Quentel (2008 : 35) bu süreci *bezeme* (impregnation) olarak tanımlar. Bezeme sürecinin işlemesi için çocuğun eğitilebilirliğine temel olan zihinsel yeterliliğe sahip olması gerekir.

Le Bot (2002 : 65) eğitim-bezeme sürecini sosyalizasyon olarak tanımlanır. Sosyalizasyon değerleri, normları, sembolleri, içselleştirerek bireylerin topluma entegre edildiği süreçtir. Aynı zamanda bu bireyler aile, okul ve çevre sayesinde genel olarak kültürü öğrenirler (Grawitz, 1983, Le Bot aktarıyor, 2002 : 65). Bu öğrenme süreci her zaman açık ve bilinçli değildir. Dolayısıyla sosyologlar genel sosyalizasyon sürecini eğitim gibi dar sosyalizasyon

sürecinden ayırırlar.Eğitim açık öğrenme içerir. Okul eğitimin içinde yer alan kurumsal ve programlı öğrenmedir.

Sosyalizasyon doğumla başlar ve ölüme kadar devam eder. Diğer sosyologlar sosyalizasyon sürecini birincil ve ikincil sosyalizasyon süreci olarak ikiye ayırırlar. Birincil sosyalizasyon çocukluk dönemini tanımlar. İkincil sosyalizasyon ergenlikle başlar hayatın sonuna kadar devam eder. Sosyalizasyon sürecinde farklı ajanlar devreye girer. Aile bu sosyalizasyonun en önemli kısmı oluşturur. Aile sosyalizasyonda kronolojik olarak ilk etap olduğu için belirleyici güce sahiptir. Çocuğun okula başlaması ve diğer gruplarla etkileşime girmesine bağlı olarak ağırlığını kaybeder. Okul, arkadaş grupları, iş ortamı, din kurumları, dernekler, medya değerlerin, normların ve sosyal rollerin öğrenilmesinde devreye girerler. Bu sosyalizasyon ailede başlayan süreci tamamlayıp destekleyebileceği gibi bu sürece ters düşebilir².

Buraya kadar ele aldığımız analizleri toparlayarak araştırma konumuzla ilişkilendirmek gerekir. Kuşaklar arası aktarım kavramı hem biyolojik yaşamın hemde kültürün aktarılmasını içerir. Diğer bir deyişle insan üreyerek kendi türünü dolayısıyla hayatı devam ettirir, hemde çocuklarını eğiterek kültürel varlığını aktarır. Özellikle kültürel aktarımın devamı için hayatın aktarılması şarttır. Bu bağlamda biyolojik ve kültürel olarak kuşaklar bir birlerine bağlanırlar.

Bu çalışmada kuşaklar arası biyolojik ve kültürel aktarımla ilgili bu teorik yaklaşımlar çerçevesinde klinik vakalar analiz edilerek kişilerin neden acı çektikleri anlaşılacaktır.

Araştırma Yöntemleri

Klinik antropoloji araştırmamızın teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Bu teoriye göre klinikte karşılaşılan psikopatolojilerin analizi psikopatolojilerin oluşumundan önceki yapıyı aydınlatır.Diğer bir deyişle « patoloji » « normal » analiz etme imkanı verir. Patolojik kırılmalar öncesinde var olan yapıyı ortaya kor. Bu yaklaşım Freud'un kristal metaforunu temel alır. Freud'a göre ; kristal yere düşüp dağıldığında yapısında var olan ve görülmeyen çizgiler ortaya çıkar (Backlaire, 1995, s.101). Kısaca tespit edilen psikopatolojinin analizi normal insan yada toplumun işleyişi hakkında bilgi verir.

Bu araştırma klinik alanda karşılaştığımız yaşlılar ve zihinsel özürlü çocukları olan ebeveynlerle olan çalışmaların değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu çalışmada iki 65 yaş üzeri danışan, iki zihinsel özürlü çocuk sahibi ebeveyn, bir çocuk sahibi olamayan yetişkin vakası değerlendirilmiştir. Bu makalede dört vakaya değinilecektir.

Araştırma klinik çalışma çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda klinik çalışmanın birinci amacı teşhis ve tedavidir. Yani ilgili kişiler psikolojik yardım talebiyle kliniğe başvurmuşlardır. Bu kişilerle klinik çalışmalar tamamlandıktan sonra aktarmış oldukları veriler klinik vaka olarak düzenlenmiş ve ikinci aşamada bu araştırma çerçevesinde analiz edilmiştir. Klinik verilerin terapi süreci bitince kullanılması danışanın araştırma objesi olmasını önlemektedir (Taş, 2014 : 22).Bu yöntem farklı kaynaklar taranarak kurgulanmıştır (Bénny, Khatjija, 1999; Chabert, Verdon, 2008).Her danışanla klinik görüşmeler çerçevesinde derlenen veriler kronolojik ve tematik olarak düzenlenmiş ve vaka elde edilmiştir (Legrand, 1993 : 205). Düzenlenen vakalar vaka analiz teknikleriyle aktarım çerçevesinde ele alınan teorik çerçeveye kıyaslanmıştır.

² Socialisation, <http://fr.wikipedia.org/wiki/Socialisation>, erişim tarihi : 07/05/2014.

Aktarım Mekanizmalarının Tıkanması ve Klinik Yansımaları

Her ne kadar kişiler yaşadıkları klinik düzeyde acılar ve aktarım kavramıyla direk ilişki kurmasalar da, onların klinik hikayeleri ve hayat hikayelerinin analizi bize yaşadıkları acıları nesiller arası aktarım kavramı ve aktarım mekanizmalarının tıkanmasıyla ilişkilendirme imkanı vermiştir. Bu tespit aynı zamanda bu vakaları yukarıda aktardığımız teorik çerçeveye bağlantılı analiz etme imkanı vermiştir. Bu bağlamda önce zihinsel engel ve çocuk sahibi olamama konusu vakalarla ele alınacaktır. Daha sonra göçmen Türklerin göç ettikleri ülkede kültürel aktarımla ilgili yaşadıkları kaygılar vakalarla analiz edilecektir.

Zihinsel Engel, Çocuk Sahibi Olamama ve Nesiller Arası Aktarım

Vaka 1: Duran

Duran yoğun kaygı bozukluğu ve depresyon tanısıyla psikiyatristi tarafından bize yönlendirilmiştir. Duran 49 yaşında, evli ve 4 çocuk babasıdır. Yaşları 32, 28, 22 olan, ikisi erkek biri kız, sürekli bakım gerektiren üç ağır zihinsel engelli çocuğu vardır. Eşi yatalak hasta olup ev işlerini yapamamaktadır. İkinci çocuğu olan kızı diğerlerine göre sağlıklı olup evlenmiş, iki çocuk sahibi olmuştur.

Duran bütün gününü çocuklarının, eşinin bakımı ve ev işleriyle geçirmektedir. Çocuklarına her gün banyo yaptırmakta, giydirmekte ve yemek yedirmektedir. Oğullarına iki üç günde bir sakal traşı yapmaktadır. Üç çocuğunun hergün tuvalet sonrası yada altlarına yapmaları durumunda cinsel organlarını temizlemektedir. Genital bölgelerin kıllarını zamanı gelince traş etmektedir. Çocuklarının bakımı konusunda başkalarına güvenmemekte, kötü muamele yapacaklarından korkmaktadır.

«Bu iş beni öldürüyor. Koca heriflerin penisini eline alıyorsun, temizliyorsun ve gerekirse traş ediyorsun. Kızıyın vajinasını temizliyorsun ve traş ediyorsun. Ölmekten beter... Şimdi gücüm var. Yapabiliyorum. Ben ölünce bunlar ne olacak ? .... Kıza tecavüz ederler diye korkuyorum.... Bunları düşündükçe fittiriyorum...»

«Herkes bana kızı evlendir diyor. Bende Türkiye'den düşkün bir oğlan bulup kızımınla evlendirmek isterim. Ama adam oturumunu alınca gider. Benim kızım daha kendini yıkayamıyor. Nasıl kocasının isteklerine cevap verir ? Çocuğuna nasıl bakar ? Gerçi çocuk olsa yeter. Kocası isterse gitsin. O çocuk ona bakar. İçim rahat olurum... Kıza tüp bebek yaptırmayı bile düşündüm. Ben öldükten sonra annesine bakar diye...»

«Oğlanları evlendirmeyi düşündüm. Büyük oğlan küçüğe göre daha iyi. Oğlan cinselliği biliyor mu bilmiyor mu diye denemek istedim. Yarın Türkiye'den bir gelin getirirsin ve oğlan işi beceremezse gelin altında boş boş durmaz, çeker gider. Oğlanı geneleve götürdüm. Kadına durumu anlattım. Oğlan girdi. 10 dk sonra kadın geldi. Bunda hiç iş yok dedi. Kadın orasına burasına ellemiş. Kadınla yatacağını bile anlamamış.... Eğer aldığım karıyla bir kez bile cinsel ilişki yaşayacağını bilsem inanın her bedeli öder alırım. Bir çocuk doğurtsa yeter.... Kadın gitse bile çocuk bizde kalır ve benden sonra o çocuk bunlara bakar...»

«Hayattan hiç beklentim yok. Para var. İmkan var. Ama içimden hiç bir şey almak, yatırım yapmak gelmiyor. Türkiye'deki mallarıda satmaya başladım. Gidemiyorum gelemiyorum.... Kimin için mal edineceksin. Çocukların dünyadan haberi yok. Hayat benim için burda bitti....»

Duran'ın çocukları ağır zihinsel özürlerinden dolayı yaşayan biyolojik organizma olmanın ötesine geçememişlerdir. Duran üst kuşaklardan aldığı « yaşamı » biyolojik aktarım çerçeve-

sinde kendi çocuklarına aktarmıştır. Ama üst kuşaklardan aldığı kültürel mirası, ve insana özgü otonom yaşayabilme becerilerini çocuklarına aktaramamıştır. Zihinsel özürlerinden dolayı çocuklarını ve özellikle oğullarını evlendiremediği için torunlarını göremeyecek olan Duran, kendi neslinin bittiğini düşünmekte, suçluluk duymakta ve acı çekmektedir. Başka bir deyişle Duran'ın çocukları hem biyolojik hayatı hemde kültürel mirası devam ettirecek kapasitede değillerdir. Dolayısıyla Duran açısından kendi soyu biyolojik ve kültürel olarak bitmektedir. Bu tıkanıklığı aşmak için kızına tüp bebek yaptırma, oğlunu hayat kadınına götürme gibi farklı yöntemler düşünmüş ve denemiştir. Çocuklarından birinin doğuracağı çocuk için her bedeli ödemeye hazır olan Duran, doğacak çocukla beraber biyolojik hayatı (türün devamı) ve sahip olduklarını (mal, mülk, kültür) kendinden sonraki kuşaklara aktarabilecektir. Yani kendinden öncekileri ve kendisini gelecek kuşaklara bağlayabilecektir. Yine doğacak çocuk özürle ebeveyninin sorumluluğunu alarak Duran'ın çocuklarının kendi ölümünden sonra ne olacaklarıyla ilgili kaygılarını rahatlatacaktır.

Duran'ın vakası kuşaklar arasında hayatın ve kültürel aktarımın durmasına örnektir. Aynı zamanda kişinin ebeveynlik kimliğini tamamlayamaması ve buna bağlı kaygılarını ortaya koyar. Çünkü, ebeveyn kimliği çocuğun otonomisiyle tamamlanır (Quentel, 2009 : 78). Bu tespitler bağlamında Duran aktarım mekanizmasının tıkanmasıyla ilgili kişinin yaşadığı klinik acıyı ortaya koymaktadır.

Vaka 2: Ayhan

Ayhan 45 yaşında evli. Çocuk sahibi olamamıştır. Sperm sayısı yeterli olmadığı için çift bir kaç kez tüp bebek tedavisi görmüş ve sonuç alamamıştır. Karısının ve kendinin yaşlandığını hisseden Ayhan, son zamanlarda çocuk sahibi olamadan öleceğine dair yoğun kaygılar yaşamaya başlamış ve kliniğe başvurmuştur.

«Ben 45 yaşındayım. Karım 44 yaşında. Çocuk sahibi olmayı çok istedik. Tedavi olduk. Ama olmadı. Olur diye hep ümit ettik. Şimdi yaş ilerledi. Bir kaç sene sonra hiç bir umudumuz kalmayacak. Karım menopoza girecek. Hamile kalamayacak.... Bundan sonra yaşasam ne olacak yaşamasam ne olacak. Çocuk yok. Hayat zaten bitti...»

Ayhan radikal olarak çocuk sahibi olamamayı hayatın bitişiyle eş değer görmektedir. Biyolojik varlığını ve kültürel varlığını kendi ötesine taşıyamamaktadır.

Bu vakalara dayanarak insan hayatında biyolojik ve kültürel aktarımın psikoz, zihinsel özür, kısırlık, erkek çocuk yokluğu, göç ülkesinde sosyalizasyon gibi nedenlerden dolayı ebeveynler açısından sekteye uğrayabildiğini söyleyebiliriz. İnsan bu tür tıkanıklıkları aşmak için bilinçli yada bilinçsiz olarak farklı yöntemlere başvurma eğilimi göstermektedir. Biyolojik hayatın dolayısıyla kültürel hayatın aktarımında tüp bebek, evlilik-ocak açma, evlatlık alma, erkek çocuk olmaması durumunda damat alma (Irmak ve Taş, 2012 :216) gibi yöntemlere başvurulmaktadır. Kişinin farkında olmadığı bir güç kişiyi bu tıkanıklığı aşması için zorladığına dair bir hipotez yapabiliriz.

Göç ve aktarım : « benden sonra ne olacaklar kaygısı »**Vaka 3: Hacı**

Hacı 72 yaşında, dördü oğlan ikisi kız ve hepsi evli 6 çocuk babasıdır. Genel olarak sağlık sorunları yaşamaktadır. Uyku, kaygı ve depressif bozukluklar yaşayan Hacı, son zamanlarda psikolojik olarak çok acı çekmektedir.... Hastalıklarının da etkisiyle kendisini çok yorgun ve zayıflamış hissetmektedir... 1964 yılından belli Belçika'da yaşamaktadır. Belçika'da günlerini cami ve ev arasında geçirmektedir. İlk görüşmeye geldiği günün gecesi ağrılarından ve üzüntüden uyuyamadığını, gece boyunca ağladığını dile getirmiştir. Geçen yıllarını sayan, iyice yaşlandığını hisseden Hacı, kendisini geçen yıla oranla % 50 daha zayıf hissetmektedir. Ölümün iyice yaklaştığını sezmektedir. Ölümü düşündüğü an gerilmekte, sinirlenmekte ve ağlamaktadır. Son günlerde her hastaneye gidişinde öleceğini düşünmektedir. Hacı bu dünyadan ayrılmamanın çok zor olduğunu dile getirmiştir. Ona göre fazla zamanı kalmamıştır... Kendisi için ölmenin çok zor olduğunu söyleyen Hacı, aslından ölümden çok kendisinin ölümünden sonra çocuklarının akıbetinden korktuğunu dile getirmiştir. « Çocuklarım bu gavur memleketinde ne olacaklar, ilerde gavur olacaklar diye korkuyorum » demiştir.Hacı bir kaç ay sonra ölmüştür.

Vaka 4: Hüseyin

Hüseyin 72 yaşında ve evlidir. Türkiye'den 60' lı yıllarda Belçika'ya göç etmiştir. Dördü oğlan, üçü kız ve hepsi evli yedi çocuk babasıdır. Yoğun kaygı bozukluğu ve depresyon nedeniyle aile doktoru tarafından psikolojik yardım almaya yönlendirilmiştir.

Ekim 2010'da Türkiye'den kiracısı kendisini aramış ve yan komşusunun Hüseyin'e ait binanın balkonlarının kendi arsasına geçtiğini ileri sürerek keşif getirdiğini söylemiş. Bu telefon dan sonra Hüseyin'in şikayetleri başlamıştır.

« Ben Türkiye'ye beş katlı bina yaptırdım. Yan komşum benim binamın balkonlarının arsasına geçtiğini söylüyor ve beni balkonlarımı kazıtmakla tehdit ediyor... Memleketten daire aldım. Çoluk çocuk gelsin otursunlar istedim. Akrabayı, konuyu komşuyu tanısınlar, aslını unutmasınlar istedim. Ama hiç biri Türkiye'ye gitmiyor. Ne beş katlı binama ne memleketteki evime sahip çıkıyorlar...Çocuklarımın ikisi Türkiye'de diğerleri Belçika'da doğdu. Ben bunlara Türklüğü Müslümanlığı öğretmeye çalıştım. Ben babamdan ve amcalarımdan (Kuran) okumayı öğrendim. Bende onlara öğretmeye çalıştım. Hayatım boyunca onları kontrol ettim. Bir yere kadar başarılıyım. Ama ben öldükten sonra bunlar ne olacak ? Ya gavur olurlarsa diye korkuyorum.... Üçüncü oğlum Belçika'dan ev aldı. Tamir ediyor. Ona Türkiye'deki mala mülke de ilgi göstermesini, sahip çıkmasını söyledim. Oda bana kendisinin Belçika'da doğduğunu ve Belçika'lı olduğunu, bundan sonrada Türkiye'ye gitmeyeceğini söyledi. İşte o an yıkıldım. Bittiğimi hissettim. Benim çocuklarım Türkiye'ye gitmezse onların çocukları hiç gitmez.... Bunların sonundan çok korkuyorum. Türklüğü, müslümanlığı unuturlar ve gavur olurlar diye çok korkuyorum...».

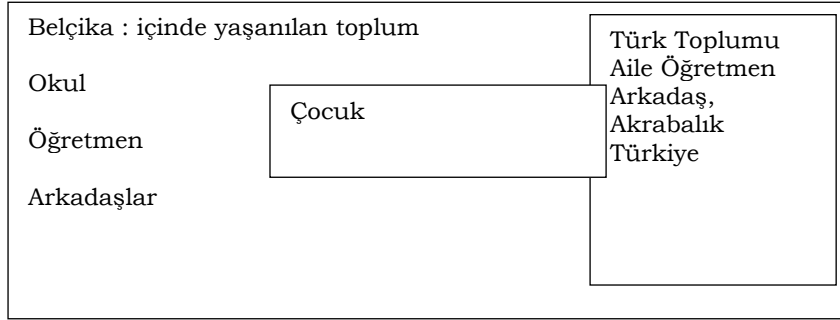
Belçika'ya göç etmiş ve yaşlanmış olan iki vakanın analizi bu kişilerin 6 ve 7 çocuk yaparak kendi türlerinin geleceğine yeterince katkıda bulduklarını ortaya koymaktadır. Çocuklarını evlendirmişler ve onların çocukları olmuştur. Üç kuşak bir birlerini görmüş ve kuşaklar arası bağlantı sağlanmıştır. Biyolojik manada yaşamı aktarmışlar ve misyonlarını doldurmuşlardır. Dolayısıyla ölebilecekleri konuma gelmişlerdir.

O halde bu iki vakaya söz konusu olan yaşlı kişilerin ve benzerlerinin kendilerinin ölümünden sonra çocuklarının akıbetleriyle ilgili kaygılarını nasıl yorumlamalıyız?

Bu kaygıyı göç ülkesinde göçmen çocuklarının sosyalizasyon süreci ve sonucunda oluşan çok kimliklilik ve kendi üst kuşaklarından kopma gibi kavramları analiz ederek anlamaya çalışabiliriz.

Göçmen çocuklarda *sosyalizasyon sürecinin* analizi temel olarak aile ve okul-çevre arasında kopuş yaşandığını ortaya koymaktadır. Ailede başlayan sosyalizasyon sürecinde çocuğun erken yaşta okula geçişiyle birlikte kırılma oluşmakta ve çocuk için çift referanslı bir süreç ortaya çıkmaktadır (Örneğin Belçika'da 2,5 yaşından itibaren çocuklar anaokuluna gidebilirler). Genel olarak sosyalizasyon sürecinde aile ve okul, aile ve toplum arasında uyum beklenir ve aile ve okul birbirlerini tamamlayıcı rol oynarlar. Dolayısıyla okul ortak normları paylaşan bireyler yetiştirerek toplumsal bütünlüğe katkıda bulunur. Göçmen Türk çocuklarda okula geçişle birlikte iki boyutlu sosyalleşme gündeme gelmektedir. Yani çocuk hem Belçika toplumu ve kurumları hemde Türk toplumu ve ailesinde sosyalleşmektedir. Zamanın çoğu Belçika toplumu ve kurumlarında geçmektedir.

Tablo 2: Göçmen Türklerde Aktarım Şeması

Konuşulan dil, çocuk-yetişkin ilişkileri, çocuklar arası ilişkiler, hijyenik davranışlar, yemek çeşitleri, değerler, dini pratikler farklılaşmaktadır. Bazı konularda aile ve okul ters düşebilmektedir. Örneğin Fransa'da yapılan bir çalışmaya göre, ebeveynler çocuğun eğitiminden tamamen okulu sorumlu tutmaktadır. Öğretmenler ise ebeveynleri çocukların eğitimi için mobilize olmamakla suçlamaktalar. (Rezzoug ve Ark, 2009 : 201). Ebeveynler ve öğretmenler farklı eğitim, öğretim, dini ve kültürel pratikler, saygı gibi konularda fikir ayrılıklarına düşebilmekte ve çatışmalar yaşanmaktadır. Bazı okul çalışanlarında gözlemlenen dışlayıcı ve ırkçı tutumlar okul ve aile arasındaki uçurumu pekiştirmektedir. Genel olarak çocuk baskın okul kültürünün etkisinde kalmakta ve okul dilini öğrenmektedir. Kendi sözlü ve yazılı ana dilini öğrenmekte ve konuşmakta zorlanmaktadır. Dolayısıyla çok erken yaşlardan itibaren ebeveyn ve çocuğu arasında farklılaşma ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn içindeki çocuğu aktarmakta zorlanmaktadır³. Bazı durumlarda hiç aktaramamaktadır. Çocuk okulun ve sosyal çevrenin aktardığı model yada modellere göre kimliğini yapılandırmaktadır. Dolayısıyla erken yaşlardan itibaren göçmen çocuklarda farklı sosyalizasyon referanslarına dayanan çok kimliklilik durumu ortaya çıkmaktadır. Çok kimliklilik iyi yönetildiği zaman çocuğa okul, Türk ve Belçikalılardan

³ Bracklaire (1995: 164) Jean-Claude Quentel'i referans göstererek her ebeveynin bir önceki ebeveyn-den aktarılan model çocuğu kendi çocuğuna aktardığını yazar. Yani her kuşak bir önceki kuşaktan aldığı çocuk modelini kendi çocuğuna aktarır.

oluşan arkadaş grupları, Türk ve Belçikalıların bulunduğu farklı sosyal ortamlarda farklı pozisyonlar alabilme yetisi kazandırmaktadır. İyi yönetilememesi durumunda, çocuk kendisi ve çevresiyle çelişki ve çatışmalar yaşar ve önemli psikolojik yada psikopatolojik sorunlar ortaya çıkabilir. Yine baskın kültür içinde sosyalleşen çocuk, sonrasında genç, konuştuğu dil, konuşma tarzı, davranışları, giyim ve yemek tarzı, ebeveynlerinin aktardığı değerlerin uygulanması, dini pratikler gibi konularda kendi ebeveynlerinden farklı davranabilmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerinden farklılaşmaktadır. Ebeveynler üst kuşaklardan almış oldukları kültürü kendi çocuklarına aktaramamış olmaktan suçluluk duymaktadırlar. Bu durum ebeveynler tarafından kaygıyla yaşanmakta ve sürekli çocuklarını kontrol etme ihtiyacı duymaktadırlar. Kendilerinin çocuklarıyla iletişimde kalmaları onlarda çocuklarını kontrol ettikleri duygusu yaratmaktadır. Hayatları boyunca çocuklarını kontrol ederek Türk ve Müslüman olarak kalmalarını sağladıklarını düşünmektedirler. Ama kendilerinden sonra ne olacakları konusunda kaygı duymaktadırlar. Hristiyan kültürel çevrede çocuklarına aktardıkları yada aktarmaya çalıştıkları kültür kendi ölümlerine bağlı olarak yok olma tehlikesi yaşamaktadır. Ebeveynler gelecek kuşaklardan kopmaktadırlar. Ebeveyn olmak bu kültürün devam edeceğinden emin olmayı gerektirmektedir.

Bu kaygı bazılarında ölüm korkusuyla birleşmekte ve klinik düzeyde tedavi edilmesi gereken şikayetlere dönüşmektedir. Örnek olarak ele aldığımız vakalar, yaşanan kaygının nasıl klinik şikayetlere dönüştüğünü göstermektedirler. Bu analiz bize kültürel aktarım sürecinin insana yüklediği mecburiyeti ve aktaramama durumunda ortaya çıkan suçluluk ve acıyı ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu çalışma temel olarak biyolojik hayat ve kültürel varlığın nesiller arası aktarım sürecine ışık tutmaktadır. Öncelikle insanın doğada yaşayan bir tür olarak her üyesine kendi türünü devam ettirme zorunluluğu yüklediğini gözlemledik. Bu zorunluluğunu yerine getiremeyen bireyler (Duran ve Ayhan) yok olma korkusu ve buna bağlı olarak yoğun suçluluk yaşamaktadırlar. Bu durumu Quentel (2008 : 77) biyolojik bağlamda kendi tütünü devam ettirememe ve kültürel bağlamda kuşaklar arası kültürel mirasın aktarılamaması olarak tanımlar. Vakalarda türün devamı için tüp bebek, evlilik gibi farklı çözüm yöntemleri uygulama ve fikir olarak tespit edilmiştir. Biyolojik hayatın devam etmesi aynı zamanda kültürel aktarıma izin vermektedir. Çocukta görülen zihinsel özür veya psikoz gibi durumlarda aktarılanı alma, içselleştirme kapasitesi olmadığı için kültürel aktarım gerçekleşmemektedir. Belçika'da yaşayan yaşlı göçmen Türklerin klinik vakaları biyolojik hayatı aktarmış ve türlerinin devamını sağlayarak misyonlarını tamamlamış olmalarına rağmen, kültürel varlıklarını aktarma yada aktardıklarının kendi çocukları tarafından torunlarına ve sonrasına aktarılıp aktarılamayacağı konusunda çelişki, şüphe ve kaygı yaşadıklarını ortaya koymaktadırlar. Bu tespit kişinin biyolojik varlığını aktardığı gibi kültürel (sosyal) varlığını da aktarma zorunluluğu yaşadığını göstermektedir. Kültür insanın biyolojik varlığının ötesine empoze olmaktadır. Kişi kendisinden önceki kuşaklardan aldığı kültürel mirası kendisinden sonraki kuşaklara aktararak yaşamasına izin verecektir. Bu kişilerin çocukları göçmen olmaktan kaynaklanan çift referanslı bir sosyalizasyon süreci yaşamakta ve ebeveynlerinden farklılaşmaktadırlar. Baskın kültürün etkisiyle çocuklarının «asimile olmasından» korkmaktadırlar. Asimilasyon çocukların Belçikalılaşması ve hristiyanlaşması kendi kültürel varlıklarının yok olması anlamına gelmektedir.

Duran'ın vakası biyolojik hayatın aktarımına olduğu kadar ataterkil ve erkek egemen toplumun nasıl yapılandığına ve kültürel yapının ocaklar aracılığıyla nasıl aktarıldığına ışık tutmaktadır. Klinik görüşmeler sırasında Duran'a kızının evli ve çocuk sahibi olduğu, kızı vasıtasıyla hayatı ve kültürü aktarabildiği hatırlatılmıştır. Duran kız ve erkek çocuk arasında fark olduğunu aktarmıştır. Kızının artık kendisine ait olmadığını, kocasının evine ait olduğunu dile getirmiştir. « *Kızım kocasının ocağını tütürecek ve çocuklarını büyütecek* » demiştir. Duran kuşaklar arası aktarımın devamı için erkek çocuklarının çocuklarını görmek istemektedir. Bu ve diğer farklı klinik vakalar, erkek egemen Türk toplumunda, kültürel yapıyı taşıyan biyolojik yapının yada iskeletin erkekler arasında dikey ve yatay olarak bağlantılandığını ortaya koymaktadır. Erkekler kuşaklar arasında biyolojik ve kültürel bağ oluştururken kızlar baba ocaklarını terk etmekte ve kocalarının ocaklarına gitmektedirler. Onlardan doğan çocuklar kocalarına ait olmaktadır.

Kültürel yapı erkeklerin sahip oldukları ocakların⁴ dikey (dede-baba-torun)ve yatay olarak (kardeşlik ve hısımlık bağları) bağlantılanmasıyla gerçekleşmektedir. Buna bağlı olarak kültürün aktarımı baba ocağı ve babanın oğullarına açtığı ocak üstünden gerçekleşmektedir. Bu mekanizma evlilik ve ocak açma törenleriyle ritüelleştirilmiştir. Evde erkek çocuk olmaması durumunda var olan ocağın bütün içeriğiyle alt kuşaklara taşınması için kızına damat getirme ve doğacak çocuklar aracılığıyla ocağın gelecek kuşaklara aktarılmasına dair uygulamalar tespit edilmiştir (Irmak ve Taş, 2012). Bu çalışma insanlarda sahip oldukları kültürü aktarma zorunluluklarını anlama imkanı vermiştir.

KAYNAKLAR

- Bonice, Marie-Françoise (2011). La Rencontre de Deux Désir, in Malaise dans la Transmission, Crise d'Idéalité et Fondation du Sujet, Paris : L'Harmattan.
- Bracklaire, Jean-Luc (1995). La Personne et La Société, Brüksel: de boeck.
- Rezzoug, Dalila ve ark. (2009). Enfance entre Vulnérabilité et Créabilité, in Psychopathologie Transculturelle. Paris : Masson.
- De La Noel, Quitterie (2009). Vieillir en Exil, in Psychopathologie Transculturelle. Paris : Masson.
- Dsm-IV, Manuel Diagnostique et Statistique des Troubles Mentaux. Paris :Masson.
- Irmak, Yılmaz ve Taş, Ertuğrul (2012). « Tersine Dönen Bir Evlilik Modeli Olarak Sakarya'da Damat Alma Geleneği ve Psikolojik Etkileri » Milli Folklor, S.96, s.216-228.
- Le Bot Jean-Michel (2002). Aux Fondement du Lien Social, Paris : L'Harmattan.
- Qentel, Jean-Claude (2008). Le Parent, Responsabilité et Culbabilité en Question, Brüksel: de boeck.
- Taş, Ertuğrul, (2014). Les Alliances Renversées, Souffrances des Gendres dans les Migrations Matrimoniales Turques, Saarbrücken: Presses Académiques Francophones.

⁴ Ocak ve aile kavramları aynı anlama gelmemektedir. Aile ebeveynler ve çocukları bir arada tutan sosyal yada hukuki bağ olarak tanımlanabilir. Ailenin yaşam ve varoluş tarzını belirleyen ocak kavramıdır. Ocak atalardan gelen insana dair her şeyi içine alır. Kişiye var oluş tarzını verir. Davranışlarını belirler. Babadan oğula geçer. Evlilik ve yerleşim yeri kuralıyla ilişkilidir.

Thery, Irène (2007). La Distinction de Sexe, Une Nouvelle Approche de l'Égalité, Paris: Odile Jacob.

Elektronik Kaynakça:

Sosyalisation Kavramı, <http://fr.wikipedia.org/wiki/Socialisation>, erişim tarihi : 07/05/2014.

SANAL VAROLUŞ, VAROLUŞ VAKUMU VE GENÇLİK KİMLİĞİ

Halis ÖZERK*

ÖZET

Gençlik, literatürde yıllardır ergenlik (=adolescence) ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak dikkatli bir şekilde ele alındığında aralarında önemli farklar olduğu görülebilecektir. Ergenlik; insan yaşamında bir yaş dönemini (11/13-18/21 yaş arası "fırtınalı" dönemi) ifade etmektedir. Gençlik ise; psikolojik ve fiziksel canlılığı (zindeliği) ifade etmektedir. Yaş dönemi ile sınırlı değildir. Ergenden, temelde, kendi bedenindeki fiziksel değişimlere ve sosyal normlara uyum sağlayabilmesi beklenir. Gençlikte ise bireyden;

"Ben kimim?"

"Hayatın anlamı nedir?"

"Hayattan ne bekliyorum?"

"Kendimi nasıl gerçekleştiriyorum?"

Sorularını sorması ve gerçekliği olan cevaplar verebilmesi beklenir. Yani sağlıklı bir kimlik oluşturması ve olumlu kendini gerçekleştirme davranışları beklenir.

Dolayısıyla gençlik; psiko-sosyal gelişim ve SAĞLIKLI BİR VAROLUŞ içermesi bakımından daha önemli ve daha kapsamlıdır.

Ancak unutulmamalıdır ki, kimlik gelişimi, kendini gerçekleştirme ve varoluş; yaşanan kültür ortamında "beslenir" ve bu ortamdan şekillenir. Dolayısıyla kültür ortamı, bu bireyler için sağlam bir varoluş zemini de olabilir varoluş vakumu da.

Çalışma, bu bağlamda ve TA (Transaksiyonel Analiz) kuramları çerçevesinde ele alınmıştır. Ülkemizde, son 3 yılda görsel/yazılı medyada ve reklam panolarında yer alan reklam sloganlar, en çok dinlenen şarkı sözleri, en çok izlenen video klipler ve gençliğe ilişkin yapılan araştırmalar incelenerek değerlendirilerek bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sanal Varoluş, varoluş vakumu, gençlik, kimlik.

"VIRTUAL EXISTENCE", EXISTENTIAL VACUUM" AND YOUTH IDENTITY

ABSTRACT

The word 'Youth' is used in the same sense within puberty (= adolescence) in the literature for many years. Yet, when considered carefully, it can be seen that there are significant differences between

* Yrd. Doç. Dr. Psikolog Halis Özerk, Gelişim Üniversitesi, Psikoloji (İngilizce) Bölümü Öğrt. Üyesi ve Bölüm Başkanı.

them. Adolescence represents an age in human life (11/13-18/21 aged "stormy" period). On the other hand youth refers to psychological and physical vigor (fitness). It is not limited by the age period. Basically, adolescents are expected to adapt to physical changes in their bodies and also to social norms. In the period of youth it is expected that the individual can ask questions such as;

"Who am I?"

"What is the meaning of life?"

"What do I expect out of life?"

"How am I actualizing myself?"

and give answers which are expected to have reality in. So it is expected the individual to create a healthy self-identity and perform positive behaviors of self-realization.

Therefore youth is more important and more comprehensive since it includes psycho-social development and A HEALTHY EXISTENCE. However, it should be remembered, identity development, self-realization and existence are fed and shaped in cultural environment Therefore this cultural environment can either be a solid existentialist basis or an existentialist vacuum for these individuals.

This work is dealt in this context and within the framework of theories of TA (Transactional Analysis). The ratings were obtained by searching the advertising slogans on both visual and printed media and on billboards, the most listened song lyrics, the most-watched video clips and researches about youth affairs in the last three years of our country.

Key Words: Virtual Existence, Existential Vacuum, Youth, Identity.

Genç sözcüğü, Latince de büyüme olgunlaşmak anlamına gelen "adolescere" kökünden gelmektedir. Batı literatüründeki "adolescent" sözcüğü karşılığı olarak kullanılan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil bir süreci belirtmektedir (Yavuzer,1986; s. 28). Bu süreç, özel olarak ergenlik üzerine bir kuram oluşturan G.S. Hall' e göre 13-24 yaşları arasında kapsamaktadır (Cloutier, 1982; akt. Bekir Onur, 1994; s.889).

Türk Dil Kurumu' nca genç, "Yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı, gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç" olarak ifade edilmektedir. Gençlik ise; Genç olma durumu, insan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2014).

Literatürde ise yıllardır ergenlik (=adolescence) ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak dikkatli bir şekilde ele alındığında esasında aralarında önemli farklar olduğu görülebilecektir. Çünkü ergenlik; insan yaşamında bir yaş dönemini (11/13-18/21 yaş arasında) ifade etmektedir. Temel özelliği bakımından da insan yaşamında fizyolojik, fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimlerin en hızlı ve en yoğun yaşandığı "fırtınalı" bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Hall, 1904; akt. Ali Dönmez, Bekir Onur ve Nilgün Çelen, 1993; s. 404).

Yörükoğlu' na göre (1986) gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir ve ergenlikle başlayan hızlı büyüme, gençlik çağının sonunda bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla bitmektedir.

Sinanoğlu ve Turan'a göre ise (1997; s.8) genç; toplumsal olarak kimlik edinme sürecini yaşayan ve henüz toplumsal rolü belirlenme aşamasındaki bireydir.

Birleşmiş Milletler Örgütü' nün tanımına göre de genç, 15-25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişidir. Aynı zaman-

da gençlik; cesaretin çekingenliğe, serüven isteğinin rahata üstün geldiği bir çağdır (Yörükoğlu, 1986; s.8)

BM' lerin bu tanımı Türkiye tarafından da benimsenmiştir.

Genç ve gençliğe ilişkin yapılan tanımlara bakıldığında, yukarıda verilen tanımlara benzer biçimde, gençliğin bir yaş kategorisine dahil edildiği ve biyolojik açıdan tanımlandığı görülmektedir. Bu tarz yaklaşımlar, gençlik döneminin tarihsel ve toplumsal olaylardan etkilenen ve değişen, dönüşen anlamını göz ardı etmektedir. Halbuki genç, toplumsal sorunlardan bağımsız bir dünyada yaşamamaktadır (Baran, 2013; s. 9-10).

Ergenliği açıklamada, Mead ve Benedict kültürü temel etmen olarak görmektedirler. Bu yazarlara göre ergenlik toplumsal bir olgudur (Cloutier, 1982; akt. Bekir Onur, 1994; s.893).

Dahası, gençlik; fiziksel olarak canlı ve zinde olmanın yanısıra daha çok sosyalleşme ve sosyal ilişkiler bağlamında bir heyecanlı oluşu, davranış, tavır ve tutumlarında "hararetili bir duruşu" ifade etmektedir. Üstelik ne bir yaş dönemine aittir ne de belli bir yaş dilimi ile sınırlıdır.

Bireyin, ergenlikte başarması gerekenler daha çok kendi bedenindeki değişimlere uyum sağlayabilmek, yetişkinler tarafından kabul görmeyi gerçekleştirebilmek, ebeveyn bağımlılığını azaltmak, kendi sorumluluklarını almak ve yerine getirmek, meslek seçimine hazırlanmak vb. konulardır. Gençlikte ise bireyden beklenen;

"Ben kimim?",

"Neyim?",

"Hayattan ne bekliyorum?",

"Hayata ne anlam veriyorum?",

"Hayatın anlamı nedir?"

"Değerler sisteminin neresindeyim?"

gibi soruları sorması, geçerliliği ve gerçekliği olan cevaplar verebilmesi ve sonuçta bir KİMLİK geliştirmesidir.

Dolayısıyla gençlik; kişilik, karakter, kimlik ve hatta BENLİK kavramlarını içermesi, psiko-sosyal gelişim ve ruh sağlığı ile doğrudan ilintili olması (YANİ SAĞLIKLI BİR VAROLUŞ) bakımından daha önemli ve daha kapsamlıdır.

Ancak çoğunlukla bireyin BİR KÜLTÜRÜN İÇİNE DOĞDUĞU ve YAŞADIĞI KÜLTÜR ORTAMINDAN "BESLENDİĞİ" gerçeği göz ardı edildiği için, ergen gençlerde gözlemlenen davranışlar da ne yazık ki uzun yıllardan beridir bir sonuç olarak ele alınmaktan çok bir problem durumu hatta bir nedenmiş gibi değerlendirilmektedir. Bu durumda böyle değerlendirildiğini göre ergen gençlerin bu kültür VAKUMUnda kendilerini farketmeye çalışmaları da anlamsız olmamaktadır.

Belki de bu nedendir ki; çağlar boyunca ana-baba, öğretmen ve yönetici olarak tüm erişkinlerin gençlere karşı ortak tutumu şu olmuştur: Gençlik çağını yüceltip, gençleri küçümsemek, onlara hep tepeden bakmak, eleştirmek, sorumsuz, haylaz, asi ve eğlence düşkünü asalıklar olarak görmek (Yörükoğlu, 1986; s.193). Bu tutumu ise "Nerede bizim gençliğimiz" ya da "Bizim gençliğimizde....." diye başlayan cümlelerden oluşan yakınmalar izlemiştir ve

halen de izlemektedir. Bu yakınmanın bir sonuç vermediği görülünce de “*Ne olacak bu gençliğin hali?*” sorusu sorulmakta ve yanıtı da yine yetişkinler tarafından bir yargı cümlesi olarak şöyle verilmektedir “*Bu gençlik adam olmaz*”...

Sümerlerden kalan çivi yazılarında bile “*Şu gençliğin hali ne olacak?*” yazısına rastlanması, neredeyse ömrünü gençliğe adanmış Socrates’ in bile ömrünün sonlarında “*Bugünün gençleri lüks ve gösteriş düşkünü, saygısız, başkaldıran, geveze ve obur yaratıklardır*” sözü, Hesoidos’ un M.Ö. 8. yy’ daki “*Bize ağırbaşlı olmayı, büyüklerimize karşı saygılı davranmayı öğretmişlerdi. Şimdiki gençler ise ne kural tanıyor, ne beklemesini biliyor ne de büyüklerini dinliyor... Üstelik duygusuz, duyarsız ve düşüncesiz davranıyorlar*” yakınması, Shakespeare’ in 14-21 yaş arasını boşa geçen bir çağ olarak göreyerek oyunlarından birinde bir oyuncusunu “*Gençler, içmekten, kavga etmekten, büyükleri kızdırmaktan ve yosmaları gebe bırakmaktan başka bir işe yaramazlar*” diye konuşturması, O. Wilde’ in gençlerle ilgili olarak alaycı bir biçimde “*Yaşlı kişi her şeye inanır, erişkin kişi her şeyden kuşku duyar, gençler ise her şeyi bilir (!)*” sözünün (Yörükoğlu, 1986; s. 193-194) günümüzde de belli bir oranda geçerliliğini koruyor olduğunu görmek ilginç ve düşündürücüdür. Çünkü bu durum, yetişkinlerin halen, gençliği anlamak, onlara karşı tutum ve tavırlarını değiştirmek yerine çağlar boyunca gençliği, kendi beklentileri ve kendi gerçekleri (?) doğrultusunda değiştirmek arzusunda olduklarının hatta gençliğin yetişkinleri anlayarak (!) buna göre davranmalarını bekleme tutumunun devam ettiğini göstermektedir.

Tarihte, “*Değişik ve çetin işler gençlere yaraşır*” diyen Solon, “*Gençlere saygı duymalıyız; onların geleceğinin bizimkinden daha parlak olmayacağını söyleyebilir miyiz?*” diyen Confucius (Yörükoğlu, 1986; S.194), “*Ey yükselen yeni nesil, istikbal sizindir*” ve “*Her kafanın anlamaktan aciz olduğu yüksek bir varlıktır gençlik*” diyen Atatürk gibi şahsiyetlerin gençlere ve gençliğe ilişkin olumlu yaklaşımları da vardır ancak görülen odur ki olumsuz yaklaşımlar daha fazla varlığını sürdürmektedir.

Erikson’ a göre ergenlik kimlik bunalımına karşılık gelir. Ben kimim, nereden geliyorum, nereye gidiyorum gibi bireysel ve öznel soruların sorulduğu ve cevapların arandığı bir dönemdir. Erikson’ a göre, bunalım olmadan, gerçek deneyim yaşamadan ortaya çıkan kimlik “*hazır kimlik (forclosure identity)*” olarak adlandırılır. Böyle ergenler, konformizm ve otoriteye saygı yoluyla, kişisel oluşumlarına gerçekten katılma olmaksızın önlerine konan geleceği kolayca kabul etmiş olanlardır. Öte yandan, kendilerini egemen kültürün dışına atılmış hisseden ve toplum tarafından reddedildikleri izlenimini taşıyan ergenler ise “*olumsuz kimlik (identity negative)*” kurarlar ve antisosyal davranışlar gösterirler. Olumsuz kimlik aynı zamanda derin nevrozun da kökeninde bulunabilir (Cloutier, 1982; akt. Bekir Onur, 1994; s.889).

Dolayısıyla olumsuz ve sağlıksız bir kültür ortamında gencin oluşturmak için zaten çaba sarfettiği benlik ve kimlik gelişiminin de olumsuz ve sağlıksız olabileceğini söylemek hatalı olmayacaktır.

Çünkü yaş evreleri açısından bakıldığında 12-15 yaşlarındaki ergenler, ideal benlik ile gerçek benlik olarak algıladıkları yaşantıları ve bilişleri arasındaki çelişkili yönleri henüz bütünleştiremediklerinde iletişim sorunları yaşamakta, bu da içsel çatışmaya ve çaresizliğe yol açabilmekte, böylece özellikle iletişim becerileri açısından kendilerini yetersiz hissedebilmektedirler (Hauser, Powers ve Noam, 1991; akt. Güvenç ve Aktaş).

Halbuki araştırmalar, ergenlerin benlik değerinin, benlik temsillerinin, tutarlı bir inançlar ve değerler sistemi ile bütünleşmesi sayesinde tekrar yükseldiğini göstermektedir (Chubb ve Fertman, 1997; Hauser, Powers ve Noam, 1991; Jacobs, Bleeker ve Constantino, 2003; Von Der Lippe ve Moler, 2000; Moneta, Schneider ve Csikszentmihalyi, 2001; Trzesniewski, Donnelan, Robins 2003; akt. Güvenç ve Aktaş).

Yates ve Youniss' in yaptıkları çalışmada (1996; s. 49) olumlu sosyal davranış ile benlik saygısı arasında çift yönlü ilişki olduğu, yüksek benlik saygısına sahip ergenlerin düşük benlik saygısına sahip ergenlere oranla, daha yüksek düzeyde olumlu sosyal davranışlarda buldukları, olumlu sosyal davranışlarda bulunmanın da ergenlerde benlik saygısını yükselttiği bulunmuştur.

Ergenlikte, ebeveynlerle olan sıcak ve destekleyici ilişkilerin olumlu sosyal davranışlarla pozitif yönde, saldırgan davranışlarla ise negatif yönde ilişkili olduğu gösteren çalışmalar da mevcuttur (Coe ve Dodge, 1998; Kindap, Kumru ve Bayraktar, 2006; Pekel, Sayıl, Kumru ve Kindap, 2007). (S. 49).

Aristo, 2300 yıl önce gençliğin kimlik özelliklerini çok çarpıcı ve özlü biçimde anlatmıştır:

“ Gençlerin istekleri pek çoktur ve bunları hemen eyleme dönüştürmek isterler. Bedensel isteklerine karşı koyamaz, özellikle cinsel isteklerine yenilirler. Çok değışkendirler. İstekleri geçicidir, hasta bir insanın açlığı ve susuzluğu gibi birden parlar, birden söner. Tutkuludurlar, huysuz ve öfkelidirler. Kendileri içtepilerine kaptırır, tutkuların kölesi olurlar. İsteklerinin önüne dikilen en küçük engele bile katlanamazlar. Onura ve başarıya, paradan çok değer verirler; çünkü paraya gereksinimleri olmamıştır. Eli açık ve iyilikseverdirler, çünkü kötülükleri tanımamışlardır. Çabuk güvenir, çabuk bağlanırlar, çünkü aldatılmamışlardır. Yüksek amaçları ve hayalleri vardır; çünkü daha yaşamın sillesini yememişlerdir, koşulların sınırlayıcı etkisini öğrenmemişlerdir. Gençler yanılınca çok yanılırlar. Sevgide de, nefrette de aşırıya kaçarlar. Her şeyi bildiklerini sanır onun için yanlışlarında sonuna dek direnirler” (Yörükoğlu, 1986; s. 9-10).

Yörükoğlu' na göre (1986; s.92), gençlikte benlik kavramı sürekli iniş-çıkış ve dalgalanmalar gösterir; çünkü genç, kendine yakışacak bir kimlik aramaktadır.

Gençlikte kimlik; Erikson' un (1968; akt. Yörükoğlu, s. 98) belirttiği gibi, özdeşimlerin bittiği yerdir. İnsan, belli değerleri ve gelenekleri içeren bir kültür içinde yaşar, hem de bu kültürü kendi içinde yaşatır. Bu, belli bir yere bağlanma, belli bir yere ait olma duygusudur. Bu bütünlükten ve süreklilikten yoksun bir insanın benliği gene vardır ama kimlik duygusu yoktur. Kimlik duygusu açık denizde giden bir gemiye yol gösteren pusula gibidir (Erikson, 1968; akt. Yörükoğlu,1986; s.99).

Kimlik bunalımı da atlatılması gerekli doğal bir gençlik hastalığı olarak tanımlanabilir. (Yörükoğlu, 1986; s.102).

Bu bulgular ve yaklaşımlar bize, gençlere olumlu sosyal davranışlarda bulunabilecekleri, kendilerini sağlıklı bir biçimde gerçekleştirebilecekleri, olumlu bir kimlik geliştirebilecekleri yani sağlıklı bir biçimde var olabilecekleri bir kültür ortamı sunmanın ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Özellikle ergenler olmak üzere gençler, başta en yakın ebeveynleri ve içinde yaşadıkları toplum tarafından, oluşturmaya çalıştıkları kimliklerine sosyal onay alma ihtiyacındadırlar. Bu, dönemlerinin en doğal ve öncelikli ihtiyaçlarındandır. Diğer bir ifade ile içinde yaşadıkları

kültür içerisinde var olmak ve var edilmek isterler. Bunun için de zaman zaman toplumun kendilerinden bekledikleri yönde zaman zaman da aksi yönde davranışlar ortaya koyarlar, yani bir şeyler yaparlar. Aslında her iki tutum da gençlerin varolma ve var edilme ihtiyaçlarına hizmet eden davranış biçimleridir.

Varoluşçu felsefeye göre olmak, yapmaktan önce gelir (Bezirci,1995; s.331). Yani birey aslında önce kimliği ile var olur, sonra bir şeyler (davranışlar, ürünler vb.) ortaya koyar. Ancak ne var ki günümüz insanın çoğu olmaktan önce yapma yani bir şeyler yaparak varolma yanılması içindedir. Yani **varoluşsal boşluğu** doldurma yanılması içindedir.

Frankl' a göre varoluşsal boşluk, yirmicin yüzyılın yaygın bir olgusudur. Bu anlaşılır bir şeydir. Son zamanlarda yapılan istatistiksel bir araştırmaya göre Avrupalı öğrenciler arasında % 25 oranında belirgin bir varoluşsal boşluk görülmektedir, bu oran Amerikalı öğrencilerde % 60 olarak gözlenmiştir. Birçok intihar olayı, bu varoluşsal boşluğa (vakuma) bağlanabilir. Depresyon, saldırganlık, uyuşturucu kullanımı vb. olguları, bunların altında yatan varoluşsal boşluğu kavrayamadığımız sürece anlayamayız (Frankl, 2009; akt. S. Budak, s. 120-121)

Çoğu seçimlerimiz ve davranışlarımız, şartlanmalar sonucu yapıldığından, zaman zaman can sıkıntısı, durgunluk ve bir türlü giderilemeye boşluk ve anlamsızlık duygusu yaşanabilir. Frankl bu durumu **varoluş vakumu** (Existential Vacuum) olarak adlandırmaktadır. Ne istediğini seçmekte zorlanan günümüz insanı genellikle ya başkalarının yaptığını yapıyor ya da üst-sistemlerin taleplerine boyun eğiyor. Dolayısıyla hepimizin içinde birimizden diğerine değişen genişlikte birer vakum bulunuyor. Vakumun büyüklüğü ve niteliğine göre, mevcut boşluk çoğu insan tarafından çerçöple dolduruluyor (Geçtan, 2009; s.27).

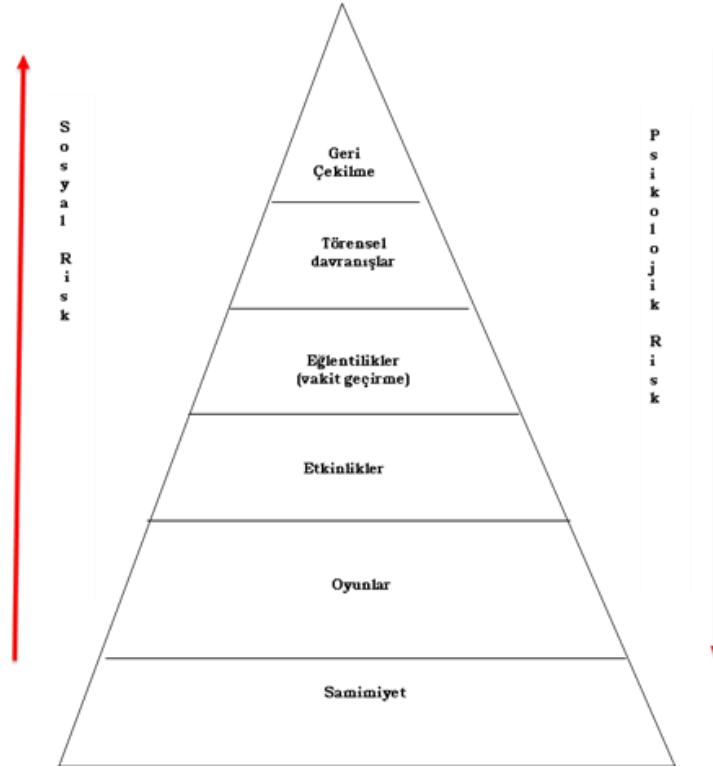
Geçtan' a göre (1990: s.41) var olamamak, var olmanın ayrılmaz bir parçasıdır ve var olmanın anlamını kavrayabilmek, yok olmanın her an mümkün olabileceğini kavrayabilmiş olmayı içerir. İnsan, doğmuş ve olduğunu ve bir gün öleceğini bilen tek canlıdır ve bu gerçek onu, anlamlı yaşayıp yaşamadığı konusunda kaygılandırır. Ancak, birçok insan bu kaygıyı yaşamamak için kollektif tepkiler ve tutumlar yığını içinde eriyip yok olmayı seçer. Ölüm, var olmamanın en somut biçimidir, ancak günümüz konformizmine kapılıp yok olmaya karşı gelememe de bunun sık gözlemlenen bir başka biçimidir: Var olamayarak yaşamak.

Konuya TA (Transactional Analysis=Karşılıklı Etkileşim Çözümlemesi) kuramından yaklaşacak olursak durum daha da açıklayıcı olabilecektir. Kuramın kurucusu Berne' e göre (1961; Akt. F. Akkoyun, 1995; s. 5) insan davranışlarının temelinde temas (sosyal çevre tarafından sıvazlanma) ihtiyacı yatar. Temas (sıvazlanma) aslında varlığın onanma ihtiyacını karşılar.

Temas iletisi bu nedenle, bir kimsenin varlığının onandığını gösteren herhangi bir mesaj olarak tanımlanır. Bu temas iletisi beş duyu organına hitap eden tüm uyaranlardır (güzel bir manzara, kuş civıltısı, hoş bir koku, herhangi bir yiyecek vb.). Bunun en yalın davranış biçimi selamlaşmadır. Çünkü ileti olarak gönderilen selam, dönüşü olan bir onanma iletisini (büyük bir olasılıkla) beraberinde getirecektir. Birey için bu iletiler sözlü de olabilir sözsüz de, olumlu da olabilir olumsuz da, koşullu da olabilir koşulsuz da; hepsi de öyle veya böyle **tanınma/fark edilme açlığını** gidermeye yöneliktir (Berne, 1961; Akt. F. Akkoyun, 1995; s. 5-9).

TA' ya göre, insanlar, bir varoluş boşluğu içinde yaşamak durumundadırlar. Bir yandan varoluşunun onanması ihtiyacı, öte yandan da bilinmez bir zaman boşluğu içinde yaşamının sorumluluğunu üstlenmek durumu ile karşı karşıyadırlar. Bu nedenle tanınma/fark edilme açlığı zamanı çeşitli şekillerde yapılandırılarak giderilmeye çalışılır. Bunlar sırasıyla, Geri Çe-

kilme, Törenselle Davranışlar, Vakit Geçirme, Etkinlik, Oyunlar ve Samimiyet' tir (Bkz. Şekil: 1). Bireyler, zamanı yapılandırma Samimiyet' e doğru ilerlerler ise bu durum psikolojik riski beraberinde getirir. Geri Çekilme ya da Törenselle Davranışlar boyutunda kalırlar ise de sosyal risk taşırlar. Bu nedenle tanınma/fark edilme açlığını doyumak isteyen çoğu birey Vakit Geçirme ve Oyunlar boyutunda kısmen de oyunlar boyutunda yer alır (Berne, 1961; Akt. F. Akkoyun, 1995; s. 5-9).

Şekil 1: TA Zamanı Yapılandırma Pramidini

Vakit Geçirme genellikle kabul gören konularda kabul gören konulardan oluşur; TV seyretme, bilgisayar oyunları (tercihen online oyunlar) moda, sinema, müzik, tatil, yemek, espri içeren sohbetler, siyaset vb.

Etkinlik ise, sosyal çevre ile ilişkilerde hem belli bir risk taşıyan ama aynı zamanda sosyal çevreye kendini kabullendirme (onanma) ihtiyacına hizmet eden, ortam eylemleri içerir; birlikte yemek yapmak, ev temizlemek, satranç oynamak, öğretmen-öğrenci, amir-memur ilişkilerinde ortak eylem veya zıtlama gibi (Akkoyun, 1995; s.8-9).

TA' ya göre, herkesin tanınma/fark edilme açlığı kendine özgüdür ve çocukluk yaşantısıyla yakından ilgilidir (Woolams ve Browm, 1978; akt. F. Akkoyun, 1995; s. 43). Çocukluğunda yararlı ve doyurucu temas iletisi almamış olan bireylerin yetişkin yaşamda, yararlı temas iletilerini almakta zorlandıkları gibi vermekte de zorlanırlar. Yaşamdaki varoluş boşluğuyla herhangi bir temas iletisi almadan baş etmek güçleşeceğinden, bu kimseler hiç temas iletisi al-

mamaktansa, hiç yoktan en kötü yaklaşımıyla, varoluşların hiç olmazsa onanması için çocukluklarında yaşadıkları türden temas iletilerini ararlar (Pitman, 1984; akt. F. Akkoyun, s. 43).

TA' da, transaksion, en az iki kimsenin belli ego durumları (Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk ego durumları) arasında gerçekleşen bir uyarıcı ve bir tepkiden oluşmaktadır. Tamamlayıcı, karşıt ve gizil olmak üzere de üç tür transaksion vardır.

İki kişinin her biri yalnızca bir ego durumunu kullandığı, karşıdaki kişinin hedeflediği ego durumuna ileti gönderip o ego durumundan ileti aldığı transaksionlardır. Buradaki iletişimin kuralı şudur: Transaksionlar tamamlayıcı olduğu sürece iletişim sonsuza kadar sürebilir.

Kapalı transaksion ise, iki kişiden her birinin yalnızca bir ego durumunu kullandığı ancak uyarıcıyı gönderenin, karşıdaki kişide hedeflediği ego durumundan tepki almadığı, dolayısıyla beklentinin karşılanmadığı etkileşimlerdir. Buradaki iletişim kuralı da şudur: Transaksionlar kapalı olduğunda, taraflardan birisi ya da ikisi birlikte ego durumlarını değiştirerek yeniden iletişim kurmadıkça iletişim sürmeyebilecektir.

Gizil transaksion da, iki kişinin yalnızca birisinin ya da her ikisinin de iki ego durumunu birden bulandığı ve de aynı anda psikolojik ve sosyal olmak üzere iki farklı mesajın birlikte yer aldığı transaksionlardır. Burada açıkça ifade edilen sosyal mesaj ile açıkça söylenmeyen ama gizli olarak verilen psikolojik mesajlar birbiriyle uyumsuz. Buradaki iletişim kuralı da şudur: Bir gizil transaksionun davranışsal sonucunu sosyal düzey değil, psikolojik düzey belirler. Gizil transaksionlar, başkalarıyla daha çok dolaylı bir ilişki kurmayı sağlamaktadır. Sosyal düzeydeki mesajlar "kabul gören" mesajlar iken, psikolojik düzeydeki mesajlar aslında gerçek düşünce ve duyguları barındıran "gerçek" mesajlardır. Bu nedenle de dürüst olmayan, aynı zamanda fonksiyonel olmayan bir ilişkiye yol açarlar (F. Akkoyun, 1995; s. 31-38).

Gençlik Spor Bakanlığı, 26 ilde 15-29 yaş arası 2057 gençle bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada; gençlerin % 77' si bekar, & 14' ü çocuk sahibi, %40' ı çalışan, % 14' ü lise öğrencisi, % 7' si ise ev hanımıdır. Çalışmanın sonuçlarına göre;

Gençlerin % 96' sının sosyal medya kullanıcısı olduğu görülmüştür.

Gençlerin % 86' sı sosyal medyaya günde en az bir kere, % 72' si ise her gün birkaç kere bağlandıkları bağlanmaktadır. Her 3 gençten 1' i sosyal medyada en az 3 saat, % 13' ü ise 6 saat ve üzeri vakit geçirmektedir.

Sosyal medya mecraları arasında Facebook' un, gençlerin en çok kullandığı sosyal ağ olduğu görülmüştür. Bunu % 57 oranla Youtube ve Instagram izlemektedir. % 45' i ise Twitter kullanıcısıdır. Bu 3 mecra sırasıyla sözlükler, wiki' ler, bloglar, interaktif online oyunlar, lokasyon paylaşımları, profesyonel iş ağları ve sanal yaşam alanları izlemektedir.

Gençlerin % 76' si takip edecekleri kişilere karar verirken en çok o kişinin profilini inceleyerek karar verdiklerini belirtmişlerdir. Gençler sadece kendileriyle benzer düşüncelere sahip olan kişileri değil, farklı düşüncelere sahip olanları da takip etmektedir. Takip edilecek kişinin ünlü olmasının kararda etkili olan unsurlardan biri olduğu, bu unsurun da 15-24 yaş grubundaki gençlerin ve öğrencilerin yarısı üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Gençlerin % 60' ı sosyal medyayı en çok eğlence amacıyla, % 59' ü ise bilgi alma/sağlama amacıyla kullandığını belirtmiştir.

Gençler için sosyal medyada en önemli olan konunun % 37 oranında özgürlük olduğu, bu konuyu güven, dürüstlük ve paylaşımcılığın takip ettiği bulgulanmıştır.

Araştırmada gençlerin, sosyal medyayı çeşitli açılardan politik/toplumsal bir platform olarak gördüğü sonucu elde edilmiştir. Örneğin gençlerin % 56' sı sosyal medyanın kitleleri harekete geçirme gücü olduğu düşüncesindedir.

Araştırma bulgularından hareketle; gençlerin sosyal medyayı kullanma oranları, sosyal medyayı genellikle kullanma amaçları, sosyal medyada geçirdikleri zaman, faaliyet konuları, kullandıkları ağlar (facebook, youtube, Twitter, Instagram, yer lokasyonu gibi) ve bunların özellikleri, takip edecekleri kişileri seçerken o kişinin profiline bakarak ünlü olup olmadığına karar verme, sosyal medya kullanan gençler için en önemli konunun özgürlük, güven ve dürüstlük olduğu, kullananların büyük bir oranının sosyal medyanın, sosyal kitleleri harekete geçirme gücü olduğu düşüncesinde oldukları gibi her bir unsur bir bütün olarak ele alındığında, gençlerin varolma amaçları, varolma alanları, varolma biçimleri ve varolma isteklerinin; TA kuramındaki tanınma/fark edilme açılığı kavramı ile örtüştüğünü düşündürmektedir. Yani gençlerin, en çok vakit geçirdikleri Facebook, Twitter ve Instagram ağlarındaki paylaşımları ele alındığında daha çok (bu ağların yaygın olarak kullanılan özelliğine de uygun olarak) buldukları "ünlü" mekanlarda ya da "ünlü" kişilerle birlikte çekilmiş olan fotoğraflarının, yedikleri yemeklere, içtikleri içeceklerle, doğum günlerindeki pastaya, aldıkları diploma, karne, herhangi bir etkinliğe katılım belgesine ya da aldıkları cep telefonlarına (pahalı ve marka olan), hatta kıyafetlere vb. ilişkin çektikleri fotoğrafların paylaşıldığını görülmektedir. Hatta tamamen öznel dünyalarına ait fotoğrafların, yazıların bile paylaşıldığına sıkça rastlanmaktadır. Bu paylaşımlarına ilişkin aldıkları beğeni ve/veya mesaj ve paylaşma sayısını önemsedikleri gözlemlenmektedir.

Bu durum, TA kuramı çerçevesinde; yukarıda yer verilen, transaksyonlar konusuyla yakından ilişkilidir. Şöyle ki, ağlardaki iletişimler iki veya daha fazla sayıda kişinin ego durumlarından gönderilen ve alınan iletilerdir ve temelde ruhsal düzeyde "sıvazlamaya", dış dünya tarafından onanma ihtiyacına hizmet etmektedir. Bu ağlarda genellikle yukarıda sayılan unsurlara ve yer verilme şekline bakıldığında; bu yolla görünürde ve sosyal düzeyde "kabul gören", ancak psikolojik düzeyde "gerçek" mesajların (ünlü mekanlarda bulunma, ünlü kişilerle fotoğraf çektirebilme, pahalı ve markalı ürünlere sahip olma vb. mesajların) verildiği gizil transaksyonlar olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu transaksyonun ÖBİHOHAA (önemli birisiyim haberiniz olsun haa!)¹ sosyal etkileşim oyunu olduğunu da düşündürmektedir.

Transaksyonlar ve oyun bu biçimde devam ettiği sürece kişiler ağ ortamında Çocuk ego durumundan tamamlayıcı transaksyonlarda bulunmaktadırlar. İletilerin Çocuk ego durumlarından uzun süre devam etmesi de tamamlayıcı transaksyonun iletişim kuralını doğrulamaktadır.

Bunun yanı sıra ağları kullanan gençlerin arkadaş sayıları, takip edilme sayıları, arkadaş grubunda yer alan "ünlü kişi" sayısı gibi sayıları oldukça önemsedikleri de bilinen bir gerçektir. Gençlerin, paylaştıkları fotoğraflara, alıntı şiir, söz, yazı vb. unsurlara ilişkin olarak, ağdaki arkadaşlarının bekledikleri ego durumundan ileti almadıklarında yani karşıt transaksyon gerçekleştiğinde, beklenen yönde ileti alabilmek için bir süre ego durumunu değiştirme yönünde iletiler gönderilmekte ancak ego durumunun değişmediği görüldüğünde salt bu nedenle o kişiyi arkadaşları listesinden çıkardıkları da görülmektedir. Bu da karşıt transaksyonun iletişim kuralını desteklemektedir.

¹ Yazar tarafından etkileşimlerde gözlemlenmiş, analiz edilmiş ve adlandırılmış bir TA oyunudur.

Diğer taraftan varoluşçu felsefe penceresinden bakıldığında, gençlerin, gerçek yaşamın içinde var olmaktan çok bir sanal varoluşu (Virtual Existence) tercih ettikleri görülmektedir. Varolmada değer verdikleri temel konulara (özgürlük, güven, dürüstlük, paylaşımcılık) bakıldığında da gençlerin bir varoluş vakumu durumu yaşadıklarını söylemek hiç de hatalı görünmemektedir.

Araştırma sonuçlarını kuramsal yaklaşımlar açısından değerlendirdiğimizde yaşanan ve uyarılarla beslenen kültürde varolan, gençliği hedef kitle olarak gören ve gençlerin de doğal olarak ilgi alanına giren uyarıları da ele almak gerekmektedir.

Örneğin son 5 yıl içinde TV' de, internet ortamında, reklam panolarında vb. reklam ortamlarında yer alan marka ve bu markaların sloganları (yani uyarılar) aşağıda listelenmiştir (marka tescil ofisi; 2010-2014).

- Hayatı hafife al (Toyota RAV4)
- Bir aşk yetmez (Vakko)
- Kim tutar seni (Vezy)
- Şehrin tozunu attırıcaksın (Nissan)
- Bedenini özgür bırak (Peugeot 208)
- Ruhunu özgür bırak (Okamoto)
- Hayata kapıları aç (Ford)
- Ateşli Latin (BMW 3)
- Başkası yetinmektir (Miele)
- Güzellik her şeyin üstündedir
- Güzellik yetmez (Alfa Romeo)
- Hayal ettiğin gibi yaşa
- İsteyin yeter (Aria)
- İşliğini yansıtır (Coca-Cola)
- Hayat çağırıyor, anahtarı sende (Beck' s)
- Kendinizi duygularınızın akışına bırakın (Bailey' s)
- Aganigi naganigi (Fiskobirlik)
- Hayat senin kuralları sen koy (Doritos)
- Yıkın kuralları (GSM operatörü)
- Kendi kurallarını yarat (Audi A6)
- Hayat sizin, kontrolü kimin (Ford focus)
- Başkasını dinleme, kendin dene (Eti Wanted)
- Daha fazlasını iste (Pepsi)
- Mutlu et kendini (Eti browni)
- Her işin başı para (Finansal forum)
- Yüksekte olmaya alışın (Ford Fusion)
- Ben özgürüm (hazirkart)

Öğrenilmiş çaresizlik ve öğrenilmiş iyimserlik üzerine yaptığı araştırmada Martin Seligman, kişinin düşünceler, fikirler ve eylemler aracılığıyla dünyaya yaklaşma şeklinin o kişinin dünyayı yaşama ve açıklama şekli üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğunu öne sürmektedir. Seligman, bununla birlikte, günümüz dünyasında, ABD gibi sanayi toplumlarındaki mutluluk arayışının "Ben" in çok önemli olmasına yol açtığını bunun da bireyciliğe vurgu yapılan ve ego-merkezci bir perspektifin desteklediği aşırı bireycilerin medya hikayelerinde bü-

yük oranda yansıtıldığını görmektedir. Seligman modern toplumun göreve bağlılık ya da ortak girişim yerine kişisel kontrol ve otonomiye verdiği önem nedeniyle günümüzde daha fazla insanın depresyon yaşadığını öne sürmektedir. Bu durum, başarıların kişinin kendi başarıları olduğu ve başarısızlıkların ise kişinin düşüşü olduğuna ilişkin görüş ile beraber bireysel güce ilişkin abartılmış bir beklenti yaratmaktadır. Aile, dini kurumlar ya da arkadaşlar gibi sosyal destekler olmadan bireyin düşüşü ya da başarısızlığı genelde yalıtılmış olmaktadır. Seligman söz konusu güvenlik tamponunun daha önceleri geniş aile, inanç ve topluluk şeklinde daha büyük bir "biz" mevcutken var olduğunu öne sürmektedir. Bu tür güvenlik tamponları olmadan bireyler depresyona daha açık olmaktadır. (1991; Akt.E. M. Gregory, 2013).

Bu bağlamda yukarıda sıralanan sloganlara bakıldığında hemen hepsinde mutluluk arayışında "Ben" e vurgu yapıldığı ve bireysel güce ilişkin abartılmış mesajlar verildiğini açıkça görülmektedir. Dahası sosyal yaşam içinde yaşadığı ve dolayısıyla sosyal normların kaçınılmaz olduğu gerçeğinin göz ardı edildiği, yok sayıldığı (hatta adetâ yok sayılması gerektiği) mesajlarının da gizil transaksyonlar biçiminde verildiği görülmektedir. Unutulmamalıdır ki sosyal norm yoksunluğu, kişilik bozukluklarının genel özelliklerinden biridir (Öztürk, 1989; DSM-V,2013).

Uyarılar bağlamında gençlerin sosyal medya ortamında 2011-2014 yılları arasında en çok ilgilendikleri video klipler başlıkları ve tıklanma sayılarına göre aşağıdaki biçimde sıralanmaktadır (izlesene.com; 2011-2014).

2014 YILI (Mayıs ayı başına kadar)

- Havai fişekle arkadaşını vurdu (3.048.033)
- Metroda birden soyunmaya başladı (1.186.935)
- İç çamaşırını arayan kadın (1.084.115)
- Erkeklerin hayalindeki kız (1.024.672)

2013 YILI

- Erkeklerin aklını başından alan kız (1.004.698)
- En seksi kadın (944.151)
- İzleyen kazanır (913.945)
- Salak sarışın üstsüz olduğunu unuttu (564.246)

2012 YILI

- Kangal ve pitbull (1.012.508)
- Roman havası böyle oynanır (975.479)
- Masaj salonunda neler oluyor (407.602)

2011 YILI

- Yılan kadını yuttu (5.042.240)
- Düğün fotolarım (1.704.975)
- Karadeniz yapımı dehşet silah (850.389)

Yukarıda yıllara göre ve izlenme/tıklanma sayılarına göre dağılımları verilen video kliplerin sadece isimlerine bakıldığında ağırlıklı olarak cinsel içerikli başlıklar olduğu, izlendiğinde

ise ortak unsurun komiklekle eklememiş cinsel içeriklerin yer aldığı görülmektedir. Ancak cinselliğin biyo-psiko-sosyal bir olgu olduğu gerçeğinin göz ardı edildiği de gözlemlenmektedir.

İkinci sırada en fazla izlenme/tıklanma sayılarının yer aldığı video kliplerde ise antisosyal unsurların olduğu şakaların olduğu görülmüştür. Örneğin “Havai fişekle arkadaşını vurdu” isimli video klibinde uzak mesafede sabit duran bir arkadaş nişan alınmakta ve gönderilen bir havai fişekle, isabet ettirilerek yaralanmaktadır. Yaralanma ve çılgılık atma anında hem nişan alan arkadaş hem de bu olaya tanıklık eden onlarca genç kahkaha ile gülmektedir. Bu klip komik videolar kategorisinde ve 3.048.033 tıklanma sayısı ile ilk sırada yer almaktadır.

Gençlerin müziğe olan ilgileri ve müziğin yaşamlarında önemli bir yer teşkil ettiği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla müzik, gerek sözleri, gerek şarkı klipleri bakımından gençler için bir uyarılar dünyası niteliğindedir. SETA tarafından yapılan araştırmada (2012), araştırmaya katılan gençlerin en çok dinledikleri müzik türünün, yerli (%52,4) ve yabancı (%22) pop olduğu, bu türleri, arabesk (%21,9), Türk halk müziği (%21,8), rock (%14) ve Türk sanat müziğinin (%10,3) takip ettiği görülmüştür.

Uyarılar bağlamında, gençlerin internet ortamında en çok ilgilendikleri/dinledikleri (internet ortamında indirilme sayılarına ve Münyap’ ın satış listesi rakamlarına göre) şarkıların sözlerine aşağıda yer verilmiştir (izlesene.com, 2011-2014; Münyap, 2011-2014).

Yüzünü bile görmek istemiyorum
Yoluma çıkmasan iyi edersin
Sözlerim sana ağır mı geldi
Kalbini mi kırdım? Afedersin
(Demet Akalın)

Arabayı sen kullan demiştin,
«içkiliyim boşver yutalım şeritleri bas gaza» dedin
bu otel güzel, adını sevdim
orada, öyle yerlerime dokun
dokunmadığı kimsenin
(Teoman)

Yanıyorum uzanıp yanıma ateşi besle
Bu yüreğin durumu böyle bağlanamaz birine
32 kısım tekmi birden gelse de korkmuyorum
Karlar buzlar erise ateşim var yine de sönmüyorum.
(Hande Yener)

Bırak uzaktan gözlerinle kesmeyi
Bırak yalandan rüzgar gibi esmeyi
Karşıdayım işte ne duruyorsun
Cesaretin yoksa yolun açık olsun.
(Petek Dinçöz)

Bir, çok sıkıldım,

İki, yerim çok dar
Üç, senden çok var.
(Rober Hatemo)

Gel gel gel güzelim
Gel gel acımayacak
Gel gel gel güzelim
Gel hiç acımayacak.
(Tarkan)

Erkek dediğin sarmalar,
Kadın dediğin çalkalar,
Ölene dek bekleyemem,
Senin anan güzel mi?
Keyfini bekleyemem,
Söyle anan güzel mi?
Beni senden soğutan bir şey var,
Ne güzel bu en son olanlar,
Üzgünüm, onunla çok mutluyum,
Şimdi sana batan bir şey mi var.
(Demet Akalın)

Sarılmadan belli kırıcın mı belimi
Çok canım acıdı çeksene elini
(Ayşe Hatun Önal)

Seni artık sevesim yok
Hiç arkadaş kalasım yok
Selamını alasım yok
Gördüğünde hatırla
Öyle unutulmaz böyle unutulur
Bu gece İstanbul sokakları
Benden sorulur.
(Gökhan Özen)

Çekilin kardeşim peşimden
Bana ne hocam dünya işinden
Dolduruşa gelmem dolmuşa binmem
Ecinni gibiyim harikayım ben
O yeee...
Eteğim fıfır hayatım gırgır
Evde rahat yok hergün dırdır
Her şeye hazırım yüreğim fıfır
Dokunmayın ağlarım zırzır
O yeee...

Sokağa atarım kendimi birden
 Hürriyetten yanayım hürriyetten
 Zamane kızımı ben zamane
 Aman be herkes herşeye nane
 O yeee...
 Arabesk pop-caz alaturka
 Sırtımda yamalı bir hırka
 Yırtık pırtık bluejean
 Haydi gidelim parka...
 O yeee...
 (Sertap Erener)

Son yıllardaki şarkı sözlerine (içeriklere) bakıldığında, Seligman'ın vurguladığı konuların burada da geçerli olduğu görülmektedir. Yani mutluluk arayışının "Ben" in çok önemli olmasına yol açtığı, bunun ego-merkezci bir perspektifi desteklediği, bireysel güce ilişkin abartılmış beklentiler yaratıldığı ve bu durumun sağlıksız sonuçları beraberinde getirebileceği uyarılarının şarkı sözlerinde yer aldığı görülebilmektedir. Ayrıca özellikle aşk ilişkisinde; geçmiş yılların şarkılarında sıkça vurgulanan onur, saygı, hoşgörü, sadakat, sabır vb. değerlere vurgu yapılmadığı da görülmektedir ki bu da ben-merkezci tutuma ağırlık veren ve sosyal normları dikkate almama gizil mesajına vurgu yapan iletileri düşündürmektedir.

SETA tarafından yapılan Türkiye' de 7 bölgede 15-29 yaş aralığında toplam 10.174 genç ile yapılan bir çalışmaya göre (2012); gençlerin boş zamanlarında en sık yaptıkları etkinliğin televizyon izlemek olduğu bulgulanmıştır (% 56.8). Katılımcıların televizyonda en çok izledikleri program türü de, yerli dizilerdir. En çok beğendikleri beş dizi sırasıyla; Kurtlar Vadisi (%15,7), Öyle Bir Geçer Zaman Ki (%9,3), Kuzey ve Güney (%8,1), Muhteşem Yüzyıl (%6,9) ve Adını Feriha Koydum (%4,4)'dur.

Sıralanan dizilerle birlikte TV' de yayınlanan diğer dizilerin çoğunda şu unsurları uyaranlar bağlamında gözlemek mümkündür: Erkek egemen aile yapısı, erkek egemen iş dünyası, feodal/aşiret yaşam tarzı, hukuk kuralları yerine töre kuralları, itaat kültürü, tek yönlü bilgi akışı, problemlerin şiddet yoluyla çözümü, gerçekliğe değil geçerliliğe dayalı yaşam ve aklın değil normların öne çıktığı iletişimler.

Sonuç:

Gençlerle yapılan araştırmalara sonuçlarına, ülkemiz gençliği açısından bakıldığında;

Gençlerimizin yaşadıkları kültür ortamında psikolojik sağlık bakımından iyi "beslenmedikleri",

Kendini ortaya koyma, kendini gerçekleştirme davranışları bakımından da psikolojik sağlık bakımından "olumlu" davranış unsurları ile etkinlikte bulunamadıkları,

Sanal ortamı varoluşun mekanı ve yolu gibi gördükleri ve

Bir varoluş vakumu durumu yaşadıkları söylenebilir.

Bu durumun,

gencin yetişkinlik yaşama geçişini güçleştirebileceğini,

Genel geçer ruh sağlığı ölçütleri bağlamında (dönemin özelliğinin dışında ve ötesinde), bir kimlik karmaşası içinde olabileceğini,

Gerek evrensel ahlaki normlar gerek içinde yaşanılan toplumun sosyal normları bakımından ciddi bir uyum güçlüğü yaşayabileceğini,

Başta ebeveynleri olmak üzere öğrenim ve iş yaşamında yetişkinler ile ciddi düzeyde iletişim çatışmaları yaşayabileceğini söylemek dayanaksız bir öngörü olmayacaktır.

Yaşanabilecek olan sıkıntılar sadece gençlerimizi ilgilendiren konular değildir. Çünkü toplum ruh sağlığı bakımından en önemli konu bireylerin davranışları ve yaşantılarıyla ilintili farkındalığıdır. Farkında olunmayan düşünce, duygu ve davranışlar birey için problem olarak algılanmayacaktır. Ancak toplum yaşamının sağlıklılığı bakımından toplumun tüm üyeleri dikkate alındığında sıkıntılar yaşanabilecektir. “Gençler bilebilse, yaşlılar yapabilse” Fransız atasözü tam da bu problemi ifade etmektedir. Dolayısıyla gençliğe farkındalık kazandırarak sağlıklı ve olumlu bir kimlik geliştirmeleri, kendilerini sağlıklı ve olumlu bir biçimde gerçekleştiren etkinliklerde bulunabilmeleri, uygulu değil uyumlu bir yaşam sürdürebilmeleri için yapılmasında yarar görülen konular aşağıda sıralanmıştır.

Neler yapılabilir?

Eğitim-öğretim müfredatı bağlamında;

anaokulunda; sistematik düşünmenin temellerini atan etkinliklere (anadili etkinliklerine) yer verilmesinde,

İlkokul ve ortaokul da; sistematik düşünme adı altında ders veya etkinliklerin eğitim-öğretim programında yer almasında,

Soyut düşünme yaşı olarak kabul edilen 11-12 yaşa denk gelen ortaokul 1. Sınıftan itibaren atasözlerimize dayalı olarak bilişsel çarpıtma çerçevesinde münazaralara yer verilmesinde,

Lisede; Felsefe, Sosyal Antropoloji, Sosyoloji, ve Psikoloji derslerinin alan ayırımına gitmeksizin zorunlu hale getirilmesinde, münazara yarışmalarına gidilmesinde,

Üniversitelerde, Uygarlıklar Tarihi, Sanat Tarihi, Bilim Felsefesi derslerine bölüm ayırımı yapılmaksızın eğitim-öğretim programında yer verilmesinde,

RTÜK bünyesinde mutlaka ama mutlaka psikolog ve sosyologlara yer almasında ve etkin kılınmasında, hatta tüm ulusal yayın yapan kanallara da bu kadroların zorunlu tutulmasında,

TV kanallarının gençlerin ve aynı zamanda ebeveynlerin psiko-sosyal sağlamlılığın korunması ve sürdürülmesine yönelik programların haftalık yayın akışı içinde zorunlu hale getirilmesi ve uygun saatlerde yayınlanmasının zorunlu tutulmasında,

Üniversiteler ve yerel yönetimler aracılığıyla sürdürülebilir; gençlik eğitimlerinin, ebeveyn eğitimlerinin (Gençlik Okulları, Ana-Baba Okulları, Evlilik Okulları gibi) gerçekleştirilmesinde büyük yarar olduğu düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Akkoyun, F. (1995). *Transaksiyonel Analize Giriş*. Ankara: 72 TDFO Ltd. Şti.
- Baran, A. G. (2013). T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*.
- Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: Ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), s. 49.
- Bezirci, A. (1995). *Varoluşçuluk: Varoluşçuluğun Tanımı*. Frank Thilly; *A History of Philosophy*. Çev: İbrahim Şener: *Felsefe Tarihi* içinde (s. 331). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çelik, A. (2010). Türkiye' de Gençlik Politikaları Bütüncül Bir Yaklaşım. <https://www.academia.edu/4058023/> (10.05.2014).
- DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. (2013). Çev. Ertuğrul Köroğlu. İstanbul: Hekimler Yayın Birliği ve Boylam Psikiyatri Enstitüsü yayımı.
- Frankl, V. (2009). *İnsanın Anlam Arayışı*. Çev: Selçuk Budak. İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Gander, M. J. Ve Gardiner, H. W. Çev: Ali Dönmez, Bekir Onur ve Nilgün Çelen (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Yayınları.
- Geçtan, E. (1990). *Varoluş ve Psikiyatri*. İstanbul: Remzi.
- Geçtan; E. (2009). *Zamane*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gregory, E. M. *Çocukların Medya Kullanımı: Pozitif Psikoloji*. 1. Çocuk ve Medya Kongresi. İstanbul. Bildiriler Kitabı, 2013, (2), s. 104-105.
- GSB (Gençlik ve Spor Bakanlığı), (2014). *Gençlik ve Sosyal Medya Araştırma Raporu*. http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/dergi/sosyal_medya_raporu (08.4.2014).
- Güvenç, G. ve Aktaş, V. (2006). Ergenlik döneminde yaş, toplumsal cinsiyet, bireysel ve ilişkisel tutumlar, benlik değeri ve yaşam becerilerine ilişkin algı arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21 (57), s. 47. <http://www.izlesene.com/arsiv/2014/komik-videolar> (09.4.2014).
- Marka Tescil Ofisi. (2010-2014). <http://www.markatescilofisi.com/markalar-ve-sloganlari/> (11.4.2014)
- Mü-yap. <http://www.mu-yap.org> (08.4.2014)
- Öztürk, O. (1989). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Richard Cloutier (1982). *"Theories de l' adolescence"*. Psychologie de l' Adolescence, Geatn Morin Editeur, Quebec. (Çev: Bekir Onur), Ergenlik Psikolojisinde Kuramlar. Eğitim Bilimleri Fakültesi dergisi, 1994, 27, (1).
- SETA, (2012). <http://setav.org/ara?q=t%C3%9CRK%C4%B0YEN%C4%B0N+GEN%C3%87L%C4%B0K+PR OF%C4%B0L%C4%B0> (10.4.2014).
- Sinanoğlu, S. O. ve R. Turan, R., (1997). *Bilim İdeoloji ve Gençlik*. İstanbul: Kasem Yayınları.
- TDK. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.53a2dd39bcaa58.87083918 (11.4.2014).
- Yates, M. Ve Youniss, J. (1996). A developmental perspective on community service in adolescence. *Social Development*, 5, 85-111.
- Yavuzer, H. (1986). *Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, no: 2798.
- Yörükoğlu, A. (1986). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı, Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, yayın no: 270.

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNDE BENLİK SAYGISI VE SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Esra DEMİR*, Serdal SEVEN**, Nihat DEMİR***

ÖZET

Yaşam boyu devam eden gelişim sürecinde eğitim, gelişimi destekleyen önemli bir role sahiptir. Eğitimin temelinde gençlerin akademik becerilerine ve mesleki gelişimlerine yardımcı olmak kadar kişisel ve sosyal çevreye uyumları için gerekli becerileri geliştirmek de önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle bu çalışma, üniversite gençlerinde benlik saygısı ve sosyal beceriler arasındaki ilişkiyi sosyodemografik özellikler bağlamında ortaya koymaktadır. Araştırmanın örneklemini, 2013-2014 Eğitim- Öğretim yılında Muş Alparslan Üniversitesinde farklı bölümlerde (*Okul Öncesi Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği*) öğrenim görmekte olan gençler oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Sosyal Beceri Envanteri ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Veriler SPSS Programına girilerek analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda değişkenler arasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunmamıştır. Ayrıca, sosyal beceriler ile ilgili olarak yapılacak araştırmalarda, Yüksel (1997)'in Türkçeye uyarlanmış olduğu Sosyal beceri Envanterinin uzun formunun kullanılmasının daha sağlıklı olacağı önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, benlik saygısı, sosyal beceri

RELATIONSHIP BETWEEN SELF ESTEEM LEVELS AND SOCIAL SKILLS OF UNIVERSITY YOUTH

ABSTRACT

Education is have a important role supporting development during lifelong. Abilities towards adaptation to personal and social environment is as important as helping academic skills and vocational development. With in this purpose, relationship between self esteem levels and social skills of university students was examined in this study. Sample of the study is comprise of university students attend different departments in Mus Alpaslan University (Primary School Teaching, Preschool Teaching). Rosenberg Self Esteem Scale and Social Skills Inventory were used in collecting data. Research result shows that there isn't significant differences between the variables.It is suggested that revised form of the scale adapted by Yüksel (1997) will be useful in next studies.

Key Words : Youth, self esteem, social skills

* Öğr.Gör., Muş Alparslan Üniversitesi.

** Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi.

*** Öğr.Gör., Muş Alparslan Üniversitesi.

Giriş

Yaşamın en dinamik dönemlerini içine alan, çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olan gençlik kavramı ile ilgili olarak literatürde herkes tarafından kabul edilen bir gençlik tanımı ve yaş aralığı bulunmamaktadır. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve Dünya Bankası (WB), 15–24 yaş aralığındaki kişileri “genç” olarak tanımlamaktadır. Avrupa Birliği’nin bazı raporlarında da gençler 15-29 yaş aralığındakiler olarak belirtilmektedir.

Günümüz tarihinde toplumsal bir olgu olarak nitelenen gençlik, modern ulus devletlerin inşa sürecinde hem devletin inşa ettiği bireyler hem de yeni toplumu inşa eden aktörler olarak önem kazanmıştır. (Gür ve ark.,2012:13). Aktif olan genç bireylerin eğitim sürecinde benlik bilinci oluşurken benliğin ne olduğu, nasıl oluştuğu ve nelerden etkilendiği konusunda bilgi sahibi olmaları benliğin olumlu bir yönde gelişimini sağlamaktadır. Benlik ile ilgili araştırmalar geçmişten günümüze devam etmektedir. En geniş anlamıyla benlik saygısı; kişinin kendini gururlu, değerli, gayretli, etkin ve başarılı hissetmesidir (Özkan,1994:5). Karmaşık olarak kendini yargılama ve değerlendirme sonucu ortaya çıkan bir histir. Kişinin kendini değerlendirmesiyle vardığı kendiliğini kabullenmesi sonucunda ortaya çıkan beğenmedir (Kohut,1971; Yörükoğlu,1985, Jersild,1963). Benlik saygısının duygusal, zihinsel, toplumsal ve dolaylı olarak da bedensel öğeleri vardır. Kendini değerli hissetme, yeteneklerini, bilgi ve becerilerini ortaya koyabilme, başarma, başarıları ile öğünme, toplum içinde beğenilir olma, kabul görme, sevilen olma ve kendi bedensel özelliklerini kabul ve benimseme, benlik saygısının oluşması ve gelişmesinde öncelikli etkenlerdir (Cotton ,1985; Kohut,1971; Jersild,1963). Bu etkenlerin oluşumu ve ortaya çıkışı, bireylerin sosyal becerilerinin niteliğine bağlı olarak değişmektedir.

Sosyal becerilerin ortaya çıkışı sürecinde öncelikli olarak zeka ile ilgili çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bir çok zeka tanımlaması ve araştırması olmakla birlikte 1921 yıllarında Thorndike, soyut zeka, Mekanik zeka ve sosyal zeka şeklinde üç tür zeka türü olduğunu ileri sürmüştür. Sosyal zeka’yı insanları anlama, idare etme ve insan ilişkilerinde bilgece davranma yeteneği şeklinde açıklamıştır. Riggio (1986), sosyal zekâyı; sosyal bilgiyi alma, çözme ve anlama gibi bileşenleri de kapsayan çok boyutlu bir yapı olduğunu belirtmiştir.

Sosyal zeka ile ilgili yapılan çalışmalar, zamanla sosyal beceriler ile ilgili araştırmaların başlamasına öncülük etmiştir (Yüksel,2004). Hops’a göre (1983) sosyal beceri, sosyal durumda sergilenen davranış biçimidir. Şahin ve Kaya (2004), Sosyal beceriler, başkalarının olumlu tepkiler vermesine yol açabilecek ve olumsuz tepkileri önleyebilecek, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak sosyal açıdan kabul edilebilir davranışlar olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal beceriler alanında çalışmalarda sıklıkla başvurulan kaynak olarak Yüksel (1999), sosyal beceriyi, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi, çözümlenme ve anlamının yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedeflere yönelik ve sosyal bağlama göre değişen, hem gözlenebilir, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamıştır.

Sosyal yaşamın bir gereği olarak ortaya çıkan iletişim sürecinde bireylerin etkin ve verimli olmalarında öncelikli olarak kişisel gelişimi ve başkalarıyla ilişkilerinde önemli yer tutan benlik saygısı ve sosyal becerileri birbirini tamamlayan özellikler olarak literatürde yer almaktadır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, üniversite gençlerinin benlik saygısı ve sosyal becerileri arasındaki ilişkileri sosyodemografik özellikler kapsamında incelemektir. Çalışmada üniversite gençlerinin benlik saygısı ve Sosyal beceri düzeyleri ilişki demografik özellikler paralelinde incelenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt Problemler

Üniversite gençlerinin benlik saygısı ve sosyal beceri düzeyleri;

1. Cinsiyet,
2. Bölüm,
3. Mezun olunan lise türü,
4. Anne ve Baba öğrenim düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Üniversite gençlerinin benlik saygısı ve sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Çalışma, 2013-2014 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Okul Öncesi Öğretmenliği ve Sınıf öğretmenliği programının 2.sınıfında okuyan toplam 205 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Yüksel (1998) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Sosyal Beceri Envanteri'nin Koydemir (2006) tarafından oluşturulan kısa formu kullanılmıştır. Veriler SPSS 15.0 paket programı ile değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgilerin yer aldığı (Cinsiyet, Bölüm, Mezun olunan lise türü, Anne ve Baba öğrenim düzeyleri vb) kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinde, benlik saygısını değerlendirmek amacıyla Rosenberg

(1965) benlik saygısı ölçeği uygulandı. Ölçeğin özel puanlama tekniği kullanılarak yüksek, orta, düşük benlik saygısı derecelendirmesi yapıldı. Sosyal becerileri incelemek amacıyla da, Riggio (1986) tarafından geliştirilen ve Yüksel (1998) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 90 maddelik Sosyal Beceri Envanteri'nin Koydemir (2006) tarafından orijinaline uygun olarak oluşturulan 30 maddelik kısa formu uygulanmıştır. SBE-KF, 5'li Likert tipi derecelendirme üzerinden yanıtlanan kendini tanımlama (self-report) türünde bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puanlar genel anlamda bireylerin sosyal yetkinlik algılarının yüksekliğine işaret etmektedir. Koydemir (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ölçeğin geneline ilişkin elde edilen Cronbach alfa değeri .70 olup, SBE-KF'nin yeterli düzeyde geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu bildirilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilere ait frekans ve yüzde değerleri aşağıda belirtilmektedir.

Tablo1.Öğrencilere ait demografik bilgilerin frekans ve yüzde değerleri

Değişken	Frekans, Yüzdeler	1	2	3	4	Toplam
Cinsiyet	n %	Erkek 55 37.9	Kadın 90 62.1	-	-	- 145 100
Bölüm	n %	Sınıf Öğret. 86 59.3	Okul Öncesi 59 40.7			- 145 100
Mezun Olunan Lise	n %	Meslek L. 39 26.9	Düz L. 74 51.0	Fen, And 32 22.1		- 145 100
Anne Öğre- nim	n %	Okuryazar değil 64 44.1	İlköğretim 66 45.5	Lise 14 9.7	Önlisans- Lisans 7 7	- 145 100
Baba Öğrenim	n %	Okuryazar değil 15 10.9	İlköğretim 61 42.1	Lise 49 33.8	Önlisans- Lisans 20 13.8	- 145 100

Tablo 1'e bakıldığında değişkenler içerisinde % 51 oranında düz lise mezunlarının ağırlıkta olduğu görülmüştür. Ayrıca farklılaşan noktalardan biri de anne-baba öğrenim düzeyinde görülmektedir. Anne öğrenim düzeyinin % 44,1 oranında yüksek bir değere sahip olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo.2 Benlik Saygısı ve Sosyal Beceriler Arasındaki Korelasyon Matrisi

Değişken	Sosyal Beceri	Duyuşsal alt boyutu	Sosyal alt boyutu	Kontrol alt boyutu
Benlik Saygısı	-.14	-.07	-.08	-.13

N=145

Tablo 2' de benlik saygısı ve sosyal beceriler arasındaki ilişkiye bakıldığında sosyal beceri ve alt boyutları arasında bir ilişki saptanamamıştır. Bu durum Yüksel (1998) uyarlamış olduğu sosyal beceri envanterini kullanarak yapılan diğer çalışmalarla farklılaşmaktadır.

Sonuç ve öneriler

Benlik saygısı doğumla gelişmeye başlayan erişkinlik dönemine kadar gelişimi sürdüren, erişkinlik ve daha sonraki dönemlerde ise hayat olaylarından etkilenen ruhsal, toplumsal, kısmen de bedensel bir olgudur (Kohut,1971; Jersild,1963; Ericson,1950). Ruhsal gelişim sürecinde pek çok etken benlik saygısını etkilemekle birlikte en çok aile ve akranlardan etkilenmektedir (Coopersmith,1957; Ericson ,1950; Ausubel, 1950).Kişisel yapının temelinde yer alan benlik oluşumu ve ve görünürde ortaya çıkan benlik saygısının sosyal becerilerin oluşu-

munda ve bireylerin çevreleriyle iletişiminde birbiriyle yakın ve birbirinden etkilenen iki önemli beceri olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada gençlerin, benlik saygısı ile sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Araştırmada sosyal beceri envanterinin kısa formunun kullanılması çalışmanın sonucunu olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Çünkü bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal becerilerle ilgili olarak Yüksel (2004) uyarlamış olduğu envanterin kullanıldığını araştırma sonuçlarının anlamlı olduğu görülmektedir.

Bunun dışında genç bir grup ile çalışılması, soruların gençler tarafından anlaşılmamış olması, geçiştirilmesi ve ciddiye alınmaması gibi nedenlerde çalışma sonuçlarını olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir.

Sosyal beceriler ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda Yüksel (1998) tarafından uyarlanmış olan sosyal beceri envanterinin 90 maddelik uzun formunun kullanılmasının daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca yeni bir kuruluşa sahip olan gelişmekte olan üniversite öğrencilerinin bilimsel çalışmalarda fazlasıyla yer almalarına fırsat verilmelidir. Öğrencilerle ayrıca farklı üniversite bölüm ve sınıflarla da karşılaştırmalı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ausubel, D.P. (1950). Negativism as a phase of ego development. *Amj Orthopsychiatry*, (20)796-895
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco, Freeman.
- Cotton N. S. (1985). A developmental model of self-esteem regulation. *New York, Direction in Psychiatry Vol 5*.
- Erikson E (1950). *Childhood and Society*. New York, Norton.
- Erikson E. (1959). *Identity and the life cycle*. New York, International Universities Press.
- Gür, Bekir.S., Dalmış,İ., Kırmızıdağ,N., Çelik, Z ve Boz, N. (2012). *Türkiye'nin Gençlik Profili*. Ankara: Seta Yayınları
- Jersild A. (1963). *Gençlik psikolojisi (N. Özgür çevirisi)*. İstanbul: Eko Matbaası
- Kohut, H. (1975). *The analysis of the self*. New York, International Universities Press.
- Koydemir, S. (2006). *Predictors of Shyness Among University Students: Testing A Self –Presentational Model*. yayımlanmamış Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, İ. (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam*. 7 (3): 4-9
- Riggio, R.E. (1986). Assesment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (3) 649-660.
- Yörükoğlu, A. (1985). *Gençlik Çağı*. Ankara : Tisa Matbaası.
- Yüksel, G. (1999). Öğretmen Adayı öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2),97-109.
- Yüksel, G. (2004). *Sosyal beceri envanteri el kitabı*. Ankara: Asil Yayıncılık

YETİŞKİN BİREYLERİN ALGILANAN DUYGUSAL İSTİSMAR DÜZEYLERİ¹

Kemal ÖZCAN*

ÖZET

Bu araştırmada, yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeyleri cinsiyete, yaşa ve eğitim düzeyine göre incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini Samsun Merkezde ikamet eden 510 yetişkin birey oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aşamasında, yetişkinler tarafından algılanan duygusal istismar seviyesini belirlemek amacıyla "Yetişkin Bireyler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği" ve Kişisel Bilgi Formu da kullanılmıştır. Araştırma sonucunda algılanan duygusal istismarın yaşa göre değişiklik göstermediği, erkek bireylerin kadın bireylere nazaran daha fazla duygusal istismar algıladıkları saptanmıştır. Eğitim seviyelerine göre bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeyleri anlamlı bir fark göstermektedir. Lise mezunu yetişkinlerin ilkokul, ortaokul, lisans ve lisansüstü eğitim almış olan yetişkinlerden daha yüksek algılanan duygusal istismar düzeyine sahip oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin, algı, istismar, istismar çeşitleri, duygusal istismar.

ABSTRACT

PERCEIVING LEVEL OF EMOTIONAL ABUSE IN ADULTS

In this study, the level of emotional abuse in adults are analyzed in terms of sex, age and educational level. The sample of the study is constituted by 510 adults living in Samsun. During the data-obtaining phase of the study, "a scale of emotional abuse perceived in adults" in this used in order to indicate the level of emotional abuse in adults. In addition to that, a personel information form is used prepared by the observer. As a result of statistical analysis, it has been found out that emotional abuse perception does not change according to age and men perceive emotional abuse much more than women. The level of emotional abuse in individuals shows a meaningful difference when looked at their educational levels. It has been observed that high-school graduates perceive emotional abuse more strongly than those who are graduates of primary school, secondary school and those who have undergraduate and graduate education.

Key Words: Adult, perception, abuse, variety of abuse, emotional abuse.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, RPD Bilim Dalı'nda yapılan Yüksek Lisans Tezinin bir bölümüdür.

* Öğr.Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Meslek Yüksekokulu.

GİRİŞ

İstismar; kelime anlamı olarak “ *işletme, yararlanma, birinin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme* ” anlamlarına gelmektedir (Türkçe Sözlük 2005:991).

İstismar etmek, kişi ya da kişilerin iyi niyetlerini kötüye kullanarak yararlanmak, zarar vermeyi hedeflemek, karşısındakinin rızası olmadan ve iradesini dikkate almadan sömürmek gibi anlamları içerir.

İstismar Çeşitleri

Çok farklı isim ve çeşitlerde istismar mevcut olmasına rağmen, istismarı istismar edilen kişiye göre ve istismar şekline göre iki gruba ayırabiliriz.

İstismar Edilen Kişiye Göre

- Çocuk İstismarı
- Akran İstismarı
- Ergen İstismarı
- Eş/Kadın İstismarı
- Yaşlı İstismarı

İstismar Türüne Göre

- Fiziksel İstismar
- Cinsel İstismar
- Duygusal İstismar
- Ekonomik İstismar
- İhmal

Bunların dışında; özürlü istismarı, kurumsal istismar, toplumsal istismar, politik istismar, ideolojik istismar, madde istismarı, işyerinde istismar (mobbing) gibi istismar türlerinden de bahseden araştırmalar bulunmaktadır.

Duygusal İstismar

İstismara ilişkin literatürde duygusal istismar kavramını açıklamaya yönelik bazı terimler göze çarpmaktadır. Duygusal istismar ve ihmal (emotional abuse and neglect), duygusal kötü muamele (emotional maltreatment) bunlardan bazılarıdır. “Abuse” yerine Türkçe’de örselenme, ezim, kötüye kullanma, kötü muamele veya istismar sözcükleri kullanılmaktadır (akt. Arıcıoğlu 2003:8). Ayrıca ruhsal istismar, sözlü istismar gibi tanımlamalar da mevcuttur (Budak 2005,184).

Duygusal istismar en yaygın olarak yapılan istismar biçimidir. Fiziksel ve cinsel istismar çocuk ve ergenlerin aynı zamanda duygusal bakımdan da örselenmesine yol açmaktadır. Duygusal istismar çocuk ve ergene duygularını rencide edecek biçimde davranılması anlamına gelmektedir. Çocuk ve ergenin kendisini (bedenini ve kişiliğini) olumlu biçimde algılamasını, değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyici her türlü olumsuz uyararı kullanma, duygusal bakımdan kötü muamele yapmak demektir (Kulaksızoğlu 2004:196).

Ebeveyn ya da çevredeki diğer yetişkinlerin çocuğun yetenekleri üstünde istek ve beklentiler içinde olmaları ve saldırganca davranmaları olarak tanımlanır. Beş farklı ülkede yapılan bir çalışmada çocuğa bağırma %75 - 80 oranında bulunup, en sık görülen duygusal istismar olduğu saptanmıştır (akt. Topbaş 2004 :78).

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuzluk ve saldırgan davranışlarda bulunmaya sık rastlanır. Fiziksel ve cinsel istismar veya ihmale eşlik edebileceği gibi tek başına da görülebilir. Duygusal istismara bağlı hasarlar fiziksel istismar kadar zedeleyicidir, buna karşın bulguları daha gizlidir (Akt. Kara v.d. 2004:143).

Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda dışa vurum ve içe atım sorunları, sosyal ilişkilerde bozukluk, kendine güvende azalma, intihar davranışı, çocukluk çağı mastürbasyonu ve birçok başka psikiyatrik bozukluk görülebilmektedir. (akt. Taner, Göker 2004:85) İstismara maruz kalan bireyler psikolojik rahatsızlık sahibi olmaya eğilimli ve sosyal ilişkilerinde daha fazla zorluklar yaşayan bireyler oldukları gözlemlenmiştir (Branstetter v.d. 2007).

Kısa dönem için çocukta alt ısılatma, parmak emme ve regresif belirtiler gözlenebilir. Uzun dönemde ise yetişkinlikteki suça yönelen davranışlar, antisosyal davranışlar, kendi çocuklarına yönelik örseleyici davranışlar, duygusal bozukluklar çocukluk çağında karşılaşılan istismarla ilgili gözükmemektedir (Kulaksızoğlu 2004).

Ergenlikte kendi kişiliğini kazanma çabasında olan genç gerek kendisi ile gerekse çevresi ile çatışma içersindedir. Çevresi ile çeşitli çatışmalara düşen ve dış etkilere karşı kaygı düzeyi yoğun olan gencin, bu dönemde kendisinden veya dış dünyadan kaynaklanan herhangi bir zorlanma, stresle karşılaştığında beden ve ruh dengesinde bozulmalara, kişiliğinde, benliğinde gerilemelere rastlanmaktadır (akt. Armağan 2007:170).

Özellikle kadınlara yapılan istismar davranışları 7 ana grupta tanımlanmıştır. Bunlar, hakaret davranışları, küçük düşürme davranışları, tehdit etmek, korkutmak, terk etmek, bırakmak, aldatmaktır (Kumar 2005:62).

Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismar

Duygusal istismar veya psikolojik örseleme diğer tüm kötü muamele biçimlerini şemsiye gibi altında toplar. Tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismarın hasarı ortadan kalktığı anda bile duygusal istismar devam edebilir (Topbaş 2004:78).

Duygusal istismar, sevgi, şefkat, ilgi onay destek gibi duygu ve duygusal ihtiyaçların göz ardı edilmesi, küçümsenmesi, inkar edilmesidir. Ayrıca, hakaret etme, sövme, kişinin öz güveninin yitirmesine yol açmak, aşağılayıcı sözler söylemek (Öztürk, Sevil 2005:3). Eşini parasal olarak kısıtlamak, ailesi ve arkadaşlarıyla görüşmesini veya telefonlaşmasını engellemek, isim takarak çağırmak, aşağılamak, öldürmekle tehdit etmek veya buna gerçekten kalkışmak (Mazza v.d. 1996:15) tutum ve davranışları da duygusal istismar kapsamındadır.

Diğer bir tanımlamada ise sevgi göstermeme, aşağılama, devamlı eleştirme, kıskançlık, reddetme gibi eylemlerin yer aldığı şiddet türüdür (Akt. Ünal, 2005:78).

Yetişkin Bireylerde Duygusal İstismarın Sonuçları

Yapılan bir çok araştırma çocukluk döneminde istismara maruz kalmış erişkinlerin uğramayanlara oranla ruhsal sağlıksızlıklar açısından daha yüksek risk içerdiklerini öne sürmüştür. Bazı ritüel ve ciddi istismara maruz kalmış mağdurlarda şiddetli dissasiyasyon, hafıza kaybı ve çoğul kişilik bozukluğu görülmüştür. Psikolojik kökenli hafıza kaybı aslında derin psikolojik çatışmalardan bir kaçınma yolu olarak görülebilir. Genellikle istismar mağdurları kendilerine zarar verdiğini bildikleri alkol ve uyuşturucu maddeleri kullanarak kendi vücutlarını cezalandırıyorlar.

dırdıklarını düşünürler. Bazıları ise kendini kesmek veya yakmak eğiliminde bulunabilirler (akt. Müderrisoğlu 2002:35).

Çocukluk döneminde ihmale uğramış kişilerin güven geliştirmekte zorlandıkları, başkalarından destek almakta zorlandıkları ve hatta bazen kendilerine dahi güvenemedikleri bildirilmiştir. Düşük özsaygıları zayıf iletişim yetenekleriyle birleşince gündelik hayatlarını idame ettirmeleri de zorlaşmaktadır (Müderrisoğlu 2002:35-36).

Yetişkinlikteki suça yönelen davranışlar, duygusal bozukluklar, kişiler arası ilişkilerdeki rahatsızlık, anti sosyal davranışlar, saldırganlık ve kendi çocuklarına yönelik örseleyici davranışlar, çocuklukta karşılaşılan istismarla ilgili görünmektedir (akt. Karaca 2001:4).

Eş istismarının kadında oluşturduğu olumsuz psikolojik etkiler alkol uyuşturucu bağımlılığı, intihar düşünceleri ve girişimleri, çocukların fiziksel istismarı ve anksiyetedir.

(http://www.adlitip.org/yazilar/turkce/konular/adli_tip/kadina_yonelik_siddet.htm , 23.01.2008)

Öztürk ve Sevil, “Gebelikte Şiddet: Violence During Pregnancy” isimli çalışmasında istismara uğrayanlarda; öğrenilmiş çaresizlik, güçsüzlük, utanç, suçluluk, kızgınlık, yalnızlık görüldüğünü belirtmiştir (2005:5-6).

İstismar sonucunda korku, panik nöbetleri, yoğun utanç, suçluluk duyguları, depresyon, özgüven eksikliği, sinirlilik, konuşma, algılama ve konsantrasyon bozuklukları, kendi bedenini reddetme, ilişki kurma sorunları, aşırı cinselleştirilmiş davranışlar, bedensel dikkat çekme çabası gibi ilişkisel tepkiler, uyku bozuklukları, psikosomatik hastalıklar, yeme rahatsızlıkları, bağımlı maddelerin tüketimi, şiddet ve ilgisizlik, istismarı hak ettikleri düşüncesi, çaresizlik gibi duygusal sorunlar yaşamaktadırlar (Çay 2006:22).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, yetişkin bireylerin algılanan duygusal istismar düzeyleri yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre incelenecektir.

YÖNTEM

Bu çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Uygulanan bilgi toplama araçları ile toplanan veriler gerekli istatistiksel yöntemlerle test edilip literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Samsun Merkezde ikamet eden yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemin grubunu yaşları 20-40 arası 415 kişi (%81,3) ve yaşları 41-60 arası 95 kişi (%18.7) oluşturmaktadır. Grubun %49.8'ini (254 kişi) kadınlar ve %50.2'sini (256 kişi) erkekler oluşturmaktadır. Eğitim durumlarına göre grup değerlendirecek olursak Okur yazar değil (%0.58), okur yazar (%0.39), ilkökul (%12.15), ortaokul (%5.68), lise (%27.25), lisans (%50), lisansüstü (%3.92) şeklindedir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın örneklemini oluşturan Samsun ilinde ikamet eden 20 yaş ve üzeri yetişkinlerin; yaş, cinsiyet ve öğrenim durumlarının elde edilebilmesi için üç sorudan oluşan bir bilgi formu oluşturulmuştur. Bireylerin kendilerini rahat ifade edebilmeleri ve sorulara daha içtenlikle cevap verebilmeleri için kimlik bilgileri istenmemiştir.

Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (YADİÖ)

Bu araştırmada kullanılan "Yetişkin Bireyler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (Ersanlı v.d. 2008), 61 maddeden oluşmakta olup, likert tipi bir dereceleme tarzında ve üzerinde 1'den 5'e kadar cevaplamanın yapılabileceği şekilde hazırlanmıştır. Bu derecelemede (5) Tamamen Katılıyorum, (4) Katılıyorum, (3) Kararsızım, (2) Katılmıyorum, (1) Kesinlikle Katılmıyorum şeklindedir.

61 maddenin 58 tanesi olumsuz ifadeler içerirken 3 madde olumlu ifade içermektedir. Kontrol amaçlı olarak ters çevrilen bu üç madde 8.,21. ve 54. maddelerdir. Değerlendirme sonucu ölçekte en düşük puan 61, en yüksek puan ise 305 olmaktadır. Ölçekten yüksek puan almak bireyin yüksek düzeyde duygusal istismar algıladığını göstermektedir.

Yetişkinler İçin Algılanan Duygusal İstismar Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği

Duygusal İstismar Envanterinin Güvenirlik Çalışmaları

Ölçeğin güvenirligine, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ve test tekrar test kararlılık katsayısı hesaplanarak bakılmıştır. İç tutarlık katsayısı 200 öğrenciden toplanan verilerden hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı $\alpha = .95$ bulunmuştur. Ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması için veri toplanan gruptan iki hafta ara ile 100 Öğrenciye ölçek tekrar uygulanmış ve iki ölçüm arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Elde edilen korelasyon katsayısı $r = .76$ dir.

Duygusal İstismar Ölçeğinin Geçerlik Çalışmaları

Duygusal İstismar ölçeğinin geçerlik çalışmasında yapı geçerliği ve kapsam geçerliği kullanılmıştır. Kapsam geçerliği için Psikolojik Danışma ve Psikiyatri alanında doktora derecesine sahip 10 uzmanın kanısına başvurulmuştur.

Ölçeğin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Örneklem yeterlik katsayısının (KMO)=90 olduğu bulunmuştur. Ölçeğin faktör yapısını inceleyebilmek için varimax dik döndürme tekniği ile faktör analizi yapılmıştır.

Varimax dik döndürme tekniği ile yapılan faktör analizi sonucuna göre varyansın, %40.56'sını açıklayan ölçeğin tek faktörlü olduğu görülmüştür.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi ve t testi kullanılmıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu test etmek amacıyla ise L.S.D. testi kullanılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

"Yetişkin bireylerin yaşları yükseldikçe algılanan duygusal istismar düzeyleri de anlamlı olarak yükselmektedir."

Tablo 4. Yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin yaşa göre puanlamasına ilişkin t-testi sonuçları

Yaş	N	X	SD	t	Önem
20-40	415	134,2940	41,04864	-,449	Önemsiz*
41-60	95	136,3684	38,47659		

*p>.05

Tablo 7’de yer alan istatistiksel veriler, yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını göstermektedir. Uygulanan t-testi sonucunda bu farklılığın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Elde edilen sonuca göre yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin yaşa bağlı olmadığı görülmektedir.

“Kadın yetişkinlerin algılanan duygusal istismar düzeyleri, erkek yetişkinlerden anlamlı düzeyde yüksektir.”

Tablo 5. Yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin cinsiyete göre puanlamasına ilişkin t-testi sonuçları

Cinsiyet	N	X	SD	t	Önem
Kadın	254	125,8268	37,76128	-5,027	Önemli*
Erkek	256	143,4648	41,38105		

* P<.001

Tablo 8’de yer alan istatistiksel veriler, yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin cinsiyete göre farklarını göstermektedir. Uygulanan t-testi sonucunda bu farklılığın anlamlı olduğu saptanmıştır. Elde edilen sonuca göre yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin erkeklerde kadınlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda erkeklerin kadınlardan daha fazla istismar algıladıkları görülmektedir.

“Yetişkin bireylerin eğitim düzeyleri yükseldikçe algılanan duygusal istismar düzeyleri anlamlı olarak düşmektedir.”

Tablo 6. Yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin eğitim düzeylerine göre puanlamasına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları

Eğitim Durumu	N	X	SD	Kaynak	KT	df	KO	F	S
Okur-yazar Değil	3	150,66	74,44	Guruplar arası	56746.82	6	9457.80	6.09	Ö N E M L İ *
Okur yazar	2	142,50	24,74		Guruplar içi	780334.08	503	1551.36	
İlkokul	62	134,22	44,60	Toplam	837080.90	509			
Ortaokul	29	139,89	36,35						
Lise	139	150,40	43,11						
Lisans	255	125,79	36,30						
Lisans Üstü	20	129,35	31,61						
Toplam	510	134,68	40,55						

* P<.05

Tabloda 9’da yer alan istatistiksel veriler, yetişkin bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerinin eğitim düzeylerine göre farklarını göstermektedir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda bu farklılığın anlamlı olduğu saptanmıştır. Hangi guruplar arasında fark olduğunu belirlemek üzere yapılan LCD testi sonucunda yetişkin bireylerin algıladıkları

duygusal istismar düzeylerinin lise ($x=150.40$) ile ilkokul ($x=134.22$), lise ($x=150.40$) ile lisans ($x=125.79$) ve lise ($x=150.40$) ile lisansüstü ($x=129.35$) arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu durumda eğitim durumu lise olanların daha fazla istismar algıladıkları görülmektedir.

SONUÇ

Algılanan duygusal istismarın yaşa göre değişiklik göstermemesi, yaşamımızın her safhasında duygusal istismara maruz kalabildiğimizi, sadece istismarın türü ve şekli değişse de yaşam boyu karşılaşılabileceğini düşündürmektedir. Araştırmada erkek bireylerin kadın bireylere nazaran daha fazla duygusal istismar algıladıkları saptanmıştır.

Jirapramukpitak ve arkadaşlarının 2005 'de yaptıkları araştırmada erkeklerin %34'ü kadınların %30.2 'si duygusal istismar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kırımsoy'un Anne-Baba-Öğretmenler ve İnfaz Koruma Memurları ile yaptığı araştırmada erkeklerin kızlara göre Anne-Baba ve Öğretmenlerinden daha fazla duygusal istismar algıladıkları ve bu algının yaşa göre değişmediğini ifade etmişlerdir.

Ataerkil aile yapısı, erkeklerin güçlü olması gerektiği konusundaki toplumsal yaygın inanış, çalışan erkek nüfusun kadınlardan fazla olması gibi bazı sebeplerle açıklanabilir. Ünal'a göre (2005) aile içi şiddete maruz kalan kız çocuklar için şiddet olgusu katlanılması gereken cinsiyet rolünün bir parçası olarak kabul edilmekte ve olağan görülmektedir. Bu da kadınların psikolojik istismarı algılama düzeylerinin erkeklerin uğradığı şiddet ve istismarda algılayacağı durumdan farklıdır denilebilir.

Eğitim seviyelerine göre bireylerin algıladıkları duygusal istismar düzeyleri anlamlı bir fark göstermektedir. Lise mezunu yetişkinlerin ilkokul, ortaokul, lisans ve lisansüstü eğitim almış olan yetişkinlerden daha yüksek algılanan duygusal istismar düzeyine sahip olmaları dikkat çekici bir bulgudur. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireyin sahip olabileceği irrasyonel düşüncelerin yerinin rasyonel düşünceler alacağı varsayımından yola çıkıldığında Lisans ve Lisansüstü eğitim alan bireylerin algılanan duygusal istismar düzeylerinin düşük olması bireyin aldığı eğitim doğrultusunda benlik saygısının yüksek olduğuna, problem çözme ve başa çıkma vb. stratejilerini kullanabilme olasılıklarının daha fazla olabileceğini düşündürmektedir.

KAYNAKLAR

- Arcioğlu, Ahu. 2003. "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Algıladıkları Duygusal İstismarın Yordanması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. Ankara , Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armağan, Eda, 2007, " Çocuk İhmali ve İstismarı: Psikoz Tablosu Sergileyen Bir İstismar Olgusu", *New/Yeni Symposium Journal*, cilt:45, sayı:4, sayfa:170-173.
- Artan, Taner. 1996. "Aile İçi Fiziksel Yaşlı İstismarı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. İstanbul , İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Ayrancı, Ünal, Yasemin, Günay, İlhami, Ünlüoğlu, 2002, "Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3:75-87.
- Branstetter, A.S.; Bower, H. ; Komien, J. ; Amass, L.; " A History of Sexual, Emotional, or Physical Abuse Predicts Adjustment During Opioid Maintenance Treatment", *Journal of Substance Abuse Treatment*, 2007.
- Budak, Selçuk. ,2005 *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s:184.

- Çay, Cafer. 2006. "Çalışan Kadınların İşyerinde Kadın İstismarı Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersanlı, Kurtman. 2005, *Davranışlarımız , Gelişim Ve Öğrenme*, Samsun, s:322
- Ersanlı, Kurtman. Yılmaz Müge, Özcan Kemal, 2012, "Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği (ADİÖ): Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,Sayı :32, s.147-164, Samsun.
- Güvenir, Taner. 2006, *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, Ankara, s:17-19.
- Jirapramukpitak, Tawanchai., Martin Rince, Trudy Harpman, 2005, "The experience of abuse and mental health in the young Thai population: A preliminary survey", *Soc. Psychiatr Epidemiol*, 40:955-963.
- Kara, Bülent. Ümit, Biçer. Ayşe, Sevim, Gökalp. 2004, "Çocuk İstismarı", *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, Sayı: 47: 140-151
- Karaca, Neşe,2001, "Duygusal İstismara Uğramış Ergenlerin Bazı Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. İstanbul, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.s:4
- Kırımsoy, Emrah, 2003, "Şuç İşlemiş ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismarın Ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. s:2,123-125.
- Kulaksızoğlu, Adnan. 2004. *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 6.basım, s:196-197.
- Kumar, Shuba., Jeyaseelan Lakshmanan, Suresh Saradha, Ahuja Ramesh Chandra, 2005, "Domestic violence and its mental health correlates in Indian women", *British Journal of Psychiatry*, 187, 62-67.
- Mazza, Danielle. Lorraine, Dennerstein. Vicky, Ryan. 1996, "Physical, sexual and emotional violence against women : a general practice-based prevalence study.", *Medical Journal of Australia*, 164:14-17,
- Müderrişoğlu, Selin. 2002. "Adolesan Döneminde Karşılaşılan İntihar Eğilimlerinde Aile-İçi Duygusal ve Fiziksel İstismar İle Depresyonun Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,. İstanbul , İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Öztürk, Hafize. Ümran Sevil. 2005, "Gebelikte Şiddet",*Sağlık ve Toplum Dergisi*, Ankara, sayı:1 s:3-4
- Taner, Yasemen. Bahar Göker, 2004, "Çocuk İstismarı ve İhmalı", *Hacettepe Tıp Dergisi*, Ankara, 35, 82-86
- Topbaş, Murat. 2004. "İnsanlığın Büyük Bir Ayıbı: Çocuk İstismarı", *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3 (4), s:76-80
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Ankara ,2005:991
- Ünal, Gülseren.,2005, "Aile İçi Şiddet", *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt 2, sayı 8, sayfa 85-93
- http://www.adlitip.org/yazilar/turkce/konular/adli_tip/kadina_yonelik_siddet.htm , 23.01.2008 tarihinde alınmıştır.

GENÇLİĞİN KİMLİK OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Ahmet ASLAN*

ÖZET

Bu çalışmada kimlik kavramı ve oluşumunun kuramsal ve kavramsal çerçevesi çizildikten sonra kimlik kuramları üzerinde durulmuştur. Ardından sosyolojik bağlamda sırasıyla kimlik oluşumunu etkileyen faktörlerden aile, din ve medya olguları irdelenmiştir.

Yapılan alan araştırmasının veri toplama aracı olan anket formunda; gençlerin aile yapıları, sosyo-ekonomik şartları, özdeşim örneği olarak yaptıkları seçimler; gençlerin kimliklerinin bağımsızlık, hayat felsefesi, mesleki rol ve cinsel kimlik boyutlarının oluşumları; gençlerin inanç, dünya görüşü, duygu, ibadet, bilgi ve çevreye etki boyutlarıyla dindarlık düzeyleri; kullandıkları kitle iletişim araçlarının çeşitleri, kullanım süreleri ve nitelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Gençlerin ailelerinin demokratik tutumları ve dindarlıkları ile kimlik oluşumu arasında olumlu korelasyon tespit edilmiştir. Gençlerin kimliklerinin oluşumunun anne-babaların eğitim durumlarına göre, aylık gelir düzeyine göre, gençlerin dindarlıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalar göstermediği sonucuna varılmıştır. Yine gençlerin Tv izleme süreleriyle kimliklerinin hayat felsefesi kazanma boyutları arasında olumsuz, kimliklerinin bağımsızlık boyutları arasında olumlu korelasyon tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Kimlik, Aile, Din ve Medya

THE EFFECTS IN THE IDENTITY FORMATION OF YOUTH

ABSTRACT

In this study it has been focused on the ories to identity and has been drawn of identity and the oretical and conceptual framework of the concept of identity formation. Then it has been analyzed that in the context of sociological respectively family, religion and media phenomenon as factors affecting the formation of identity.

This form of survey in which the data collection tool were studied to determine that the family structures, socio economic conditions, the choices of the examples of identification, independence, philosophy of life, the formation of the Professional roles and sexual identity dimensions; religion and

* Uzman, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

ideologies, emitions, worship, knowledge and environmental impact dimensions, religiosity levels of youth, the different kinds of mass media that they use, duration of use and qualities.

It has been identified positive correlation between democratic attitudes and pieties of families and their identity formation. It is decided that identity formations of youths aren't very different as statistical according to their parents' education situations, monthly income levels and youths' pieties. It has been identified negative correlation between youths' TV viewing times and obtaining of life philosophy for their identities. Also it has been identified positive correlation among their dimensions of the independence.

Key Words: youth, identity, family, religion and media.

Giriş

Gençlik dönemi, kişinin çocukluktan çıkıp yetişkinliğe hazırlandığı, önemli bir dönemdir. Yoğun bir sosyalleşmenin yaşandığı bu dönemde; genç, kişiliğini kazanmaya ve kimliğini belirginleştirmeye başlar. Topluma hazırlanma ve uyum süreci olan sosyalleşmenin kimlik kazanımı üzerindeki önemi büyüktür. Bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı yetişen nesiller, sağlıklı bir toplumun müjdecisi olacaktır. Bugünün gençleri, yarının yetişkinleri olarak toplumsal hayatta yerlerini alacaklardır.

Küreselleşme sürecinin toplumun en dinamik kesimi olan gençlik üzerinde daha etkili olduğu görülmektedir. Bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler, şehirleşmenin artışı, geleneksel aile yapısından çekirdek aileye geçiş, aile bağlarının gün geçtikçe zayıflaması, alt kültür ve inanç topluluklarının toplumda görece olarak görünürlük kazanmaları, medyanın yönlendirici yayınları ve benzeri hususlar kimlik oluşumu sürecinde bulunan gençleri derinden etkilemektedir.

Aileler, dini oluşumlar, çevre, okul ve medya gençliğe farklı kimlikler teklif edebilmektedir. Kimi zaman birbiriyle çelişen bu alternatifler gençler üzerinde gerilim oluşturabilmektedir.

Gençlerin kimlik oluşumu nasıl gerçekleşmektedir? Gençlerin dindarlık seviyeleri ile kimlik oluşumu arasında nasıl bir ilişki söz konusudur? Gençlerin ailelerinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleriyle kimlik oluşumu arasında hangi ilişki biçimi ortaya çıkmaktadır?Gençlerin medya kullanımlarıyla kimlik oluşumu arasında ne tür ilişkiler oluşmaktadır?gibi sorulara verilecek cevaplar, nitelikli alan araştırmalarıyla sürekli güncellenmelidir.

Gençlik dönemi, insanoğlunun hayatında en karmaşık dönemdir. Bu dönem, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Kişinin hayat boyu izlerini taşıyacağı bu dönemin temel özelliği, kimlik arayışlarının bu dönemde yoğunlaşıyor olmasıdır. Bütün boyutlarıyla güçlü kimlik yapısına sahip bireylerin yetişmesinde etkili olan şartların bilinmesi son derece önemlidir. Yine aynı şekilde insanın hayat boyu geliştirip yenileyeceği sağlıklı bir kimlik yaşantısı oluşturmasına engel olan şartların tespiti de aynı derecede önemlidir.

Toplumsal değerlerin aşınması, küreselleşmenin sınırları ortadan kaldırması, geleneksel aile rollerinin değişimi, medyanın gelişen imkânlarla bireyin hayatını bütünüyle kuşatması gibi hususlar günümüz toplumunun temel sorunlarını oluşturmaktadır. Bu sorunlar ağırlığını gençlerin kimlik gelişimi sürecinde daha yoğun olarak göstermektedir.

Sosyolojik Bir Kategori Olarak Gençlik ve Özellikleri

Psikolojide gençlik, çocukluk ile erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlanma dönemi olarak tanımlanmaktadır. Genellikle ilk ergenlik belirtileriyle başlayan gençlik çağı, büyümenin durmasına kadar sürer ve 12-21 yaşları arasındaki dönemi kapsar.¹ Gençlik dönemi bedensel ve ruhsal özellikleriyle bilgi, deneyim ve yaşantı birikimiyle insan yaşamının gelecek erişkinlik, olgunluk çağlarını etkiler. Gençlik, bedensel değişme ve gelişmeyle başlayan, ruhsal, toplumsal değişme ve gelişmeyle devam eden bir yaşam sürecidir.²

Sosyolojik anlamda gençlik ise; aralarında yaş, cinsiyet, duygu durumu gibi bir takım ortak özelliklere sahip olan toplumsal kategoridir. Gençlik toplumsal yaşama bir hazırlık dönemidir. Toplum açısından gençlik, içinde dünyaya geldiği, yetiştiği, eğitilmekte olduğu sosyal bünyeyi ve o bünyeye ait temel özellikleri, hem koruyacak hem de çağın gereklerine göre zenginleştirip geliştirerek kendisinden sonra geleceklere aktaracak sosyal potansiyeldir.³

Gençlik her yerde, her zaman coşkulu, dinamik ve çalkantılı bir dönem olarak görülmektedir. Yanılgıların, bencilliğin, başkaldırıların sık sık görüldüğü, bocalama, kimlik karmaşası ve kararsızlıkların yaşandığı bir dönem olan gençlik dönemi, yalnızca olumsuz durumların yaşandığı bir dönem değildir. Bu dönemde farklı hayaller kurulur, idealler geliştirilir, güçlü dostluk oluşturulur, kimlik arayışları yoğunlaştırılır. Toplumun en dinamik parçasını oluşturan gençlik kendi içinde birçok depresyon yaşar ve kaygılar taşır. Bu kaygıların en başında “ kim olduğu, ailesi ve toplum için ne anlam ifade ettiği, gelecekte iyi bir meslek sahibi olup olamayacağı, dini konularda neye nasıl inanacağını bilememe ve kararsız olma” gibi uzayıp giden bir kaygı listesi karşı karşıya gelmektedir. İnsan yaşamı boyunca bir değişim ve gelişim içerisinde dir. Gençlik dönemi belki de bu gelişim sürecinin en önemli evresini oluşturmaktadır. Bu evreye bir başkalaşım ya da farklılaşma evresi gözü ile de bakılabilir. Her toplumda ergen, çağına özgü olan duygu, düşünce, tutum ve eylem içindedir. Bu dönemin temel özellikleri, duygusal coşku ve taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, kişiliğinin sınırlarını aşma, toplum içinde sıvrılma, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası biçiminde özetlenebilir.⁴

Nasıl ki kozadan çıkan tırtıl ne kozadaki ilk biçimine ne de kelebeğe benziyorsa; aynı şekilde genç de ne çocuk ne de erişkin olan, kimliğini belirleme çabası içerisinde çarpınan bir bireydir. Psiko-sosyal anlamda baktığımızda genç bu dönemde bireysel olarak toplumla bir savaş içerisinde değildir. Onun savaşı kendi kendisiyle yani kim olduğuyla ilgilidir. Çocukluk döneminde birey kendini yalnızca ailesinin, anne babasının, birer kopyası olarak algılamakta, kendisini onlarla özdeşleştirmektedir. Ancak 15-16 yaşına gelen birey artık soyut düşünme yetisine sahip bir gençtir ve kendisine model alacağı konsept genişlemiştir. Bu dönem gencin yeni arayışlar içinde olduğu bir dönemdir. Bu dönemde genç her şeyden önce kendini aramakta, kim olduğunu, ne olacağını, toplumdaki yerini sorgulamaktadır. Kişiliğine çeki düzen verme uğraşındaki genç birey, kendi kimliğine kavuşabilmek amacıyla önce ailesinin etkisinden sıyrılmaya çalışmaktadır. Gencin gözünde artık anne babası hiç yanılmaz, hep haklı kişiler

¹ Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı*, 13. Basım, İstanbul, Özgür Yayınları, 1996, s.13.

² Özcan Köknel, *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, 2001, s.168.

³ Vehbi Bayhan, *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1997, s.208.

⁴ Haluk Yavuzer, *Ana Baba ve Çocuk*, 12. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.243.

değillerdir. Gençler bu dönemde anne babalarını eleştirel bir gözle yeniden değerlendirmeye girişmektedirler.⁵

Birey bu dönemde önceki özdeşimlerini tamamen reddetmemekle birlikte yeni özdeşim örnekleri bulur. Bunlar kimi zaman bir futbolcu, pop şarkıcısı, politikacı, dizi oyuncusu gibi bir ünlü olabileceği gibi kimi zamanda çok yakın bir arkadaşı, öğretmeni hatta popüler yarışma programlarına katılan yarışmacılar bile olabilmektedir. Topluma hazırlanma ve uyum süreci olan sosyalleşmenin, bu dönemde önemli fonksiyonları vardır. Dolayısıyla, sosyalleşme kurumlarının en etkililerinden olan aile ve eğitim kurumunun, genç bireye olumlu davranış ve kişilik modelleri sunması, her iki kurumca verilen kültür kodlarının uyum içinde olması ve birbirleriyle çatışmaması gerekmektedir.

Gencin kendini, hayatı ve toplumu sorgulayarak eskisinden farklı bir şekilde algılamaya başladığı bu dönemde en önemli sorunu kendini tanıma ve tanımlamada çektiği sıkıntılardır. Çünkü genç bu dönemde biyo-psiko-sosyal yönden bir değişime uğramıştır.⁶

Gençlik ve Kimlik

Gençlik döneminin en önemli psiko-sosyal yanı, kimliğin kazanılmasıdır. Kimlik gelişimi yaşam boyu sürmesine karşın en önemli dönüm noktası ergenlik dönemidir.⁷

Kimlik, özdeşimlerin bittiği yerde başlar. Çocuk, ruhsal gelişimi sırasında çeşitli özdeşimler kurar. Yani çevresindeki yetişkin insanları, dar anlamıyla da ana-babayı model alır, onların davranışlarını taklit eder içine sindirerek kendi özellikleri haline getirir. Çocuklukta bu özdeşimlerin birbiriyle bütünleştirilmesi ve gençlik dönemindeki arkadaş gruplarının değerlerinin alınmasıyla kimlik oluşur. Yani kimlik, çocuklukta çevredeki kişilerden kazanılan özelliklerin bütünleşerek benliğe yerleşmesiyle oluşur. Kimlik duygusu ise bu bütünleşmenin yaşanması ve buna bağlı güven duygusudur.⁸

Ergenlik dönemindeki genç, kimliğini oluştururken çocukluk dönemi özdeşleşme örnekleri yerine yeni özdeşim örnekleriyle identifikasyon esnasında bir takım sıkıntılarla karşı karşıya gelebilecektir. Çünkü genç, özdeşim örneklerinin farklılığı veya çokluğu, denediği rollerin belirgin olmaması ve değer yargılarının yeterince oluşmaması nedeniyle kimliğini bulmada zorlanacaktır.⁹

Ergenlik döneminde kimlik kazanma sorununun çözümlenmesiyle kurulan pozitif kimlik duygusu hem gencin ruh sağlığı hem de toplumun sosyolojik sağlığı ve bütünlüğü açısından oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Birey için olumlu sayılabilecek bir kimlik duygusu, bireyin içinde yaşadığı sosyal yapıyla yani grup, kültür ya da ulusla kurduğu ilişkinin karşılıklılık esasına dayanmasına bağlıdır. Ergenlikte oldukça güçlü bir biçimde ortaya çıkan aidiyet duygusu 'bireyin kendisini belli bir toplumun üyesi olma ve onunla var olma bilinci ile tanımlaması olarak açıklanabilir. Bu dönemde bireyin yaşadığı değer verme kaygısı da ancak grup tarafından bireye verilen kimlik ile çözümlenebilmektedir. Böylelikle birey, kim olduğu konusunda

⁵ Yörükoğlu, s.379.

⁶ M. Naci Kula, *Kimlik ve Din*, Ayışığı kitapları, Kitabevi Yay., İstanbul, 2001, s.21.

⁷ Nülüfer Erbil, Zeynep Dilan, Perihan Önder, "Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerin Tutum ve Davranışlarının Etkisi", *Aile ve Toplum Dergisi*, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2006, s.7-17.

⁸ Erol Göka, "Gençlik Dönemi ve Kimlik Oluşumu", <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/genckimlik.htm>, (28.12.2013).

⁹ Kula, s.45.

sağlıklı bir bilinç geliştirebilir. Ergenlik döneminde kimlik oluşturma sürecinin olumlu bir biçimde atlatılmasıyla birey, toplumsal yapıya veya toplumsal mekanizmaya yeni bir üye olarak katılırken toplum da bu yeni üyeyi, kendisini oluşturan değerler, idealler, semboller ve normlarla donatmakta ve bireyin toplumsal hayat karşısında ayakta kalmasını sağlamaktadır.

En yalın tanımıyla kimlik; kişilerin, grupların, toplum veya toplulukların "kimsiniz, kimlersiniz?" sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır. Bir telefon konuşmasında kendisini "Ben, Ahmet Demircioğlu" diye tanıtan kişi, demirciler soyundan ya da ailesinden Ahmet olduğunu söylemektedir.¹⁰ Bu tanım, bu şekilde geleneksel bireyi tanımlayabileceği gibi günümüzün çok kimlikli bireylerini tanımlamada yetersiz kalabilecektir.

Toplumsal sınıf, cinsiyet, din, etnik ve ırksal orijin gibi demografik değişkenler, bir algılayıcı olarak benliği karakterize eden toplumsal kimliğin nesnel bileşenleri olarak düşünülebilir ve onun bu elementlerinin listesi, bireyin öznel kimliğine yansır. Bir "toplumsal kimlik kümesinde" listelenen elementler: cinsiyet, ulus, dinsel köken, politik düşünce, toplumsal sınıf, ailevi durum, yaş grubu ve meslektir.

Kimlik, kişinin yahut bir sosyal grubun çeşitli mensubiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını sağlayan ve dış gözlemlerle kavranabilen özellikleridir. Kimliği, özneyi en yakın diğerlerinden ayıran farklar olarak da ifade edebiliriz. Siyasi, dini, ailevi, mesleki, sosyal mensubiyetleri belirten kimlik, aynı zamanda ferdin sosyal rol ve statülerini yansıtır.¹¹

Kimlik kavramı, bir kişinin ya da topluluğun kendi niteliklerine, değerlerine, konumuna ve köklerine ilişkin bilinci olarak anlaşılabilir. Bu yaklaşım hem bireysel hem de sosyal kimliklerin ortak bir mantığa dayandıklarını göstermektedir.¹² Kimliğin ifadesi bir topluluk içinde bireysel aidiyet hissiyle ötekilerle yüzleşmeyle, kendisinin toplumun değişik alanlarında tanımlanmasıyla olur.¹³

İstikrarlı kimlik bilinci, "ben" in diğer "ben" lere reaksiyonuyla anlamlıdır. "Ben" kendini diğerlerine göre ayırıştırarak tanımlar. Soyut, akıcı ve değişken olan kimlikler, bireylerin, halkların, milletlerin ortak birlikteliklerinden beslenir. Bugünün kimlik sorunu, çoğunlukla her hangi bir kimliği uzun süreli taşıma zorluğundan, kimliğin ifade edileceği alanda karşılaşılacak zorluklardan kaynaklanmaktadır.¹⁴

Bireysel kimlik, bireyin kendine ait nesnel ve öznel belirleyicileri ortaya koyabildiği kimliği oluştururken, sosyal kimlik toplumsal etkileşim sonucunda toplumun ya da grubun bireye verdiği kimlik türüdür. Kimlik, şüphesiz öznel gerçekliğin kilit unsurlarından biridir ve öznel gerçeklik gibi toplumda diyalektik bir ilişki içinde bulunmaktadır. Kimliği sosyal süreçler oluşturur. Kimlik bir kez somutlaştığında sosyal ilişkiler tarafından idame ettirilir, değiştirilir ve yeniden biçimlendirilir. Kimliğin hem oluşumunu hem de idamesini içeren sosyal süreçler sosyal yapı tarafından belirlenir.¹⁵

¹⁰ Bozkurt Güvenç, *Türk Kimliği*, Boyut Matbaacılık, İstanbul, 2008, s.3.

¹¹ Nevzat Kösoğlu, "Kültür/ Kimlik Üzerine", *Türkiye Günlüğü*, say.:33, Mart-Nisan 1995, s.43.

¹² Sefa Şimşek, "Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri", *U.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, say.:3 (2002), s.31.

¹³ Erkan Perşembe, *Almanya'da Türk Kimliği, Din ve Entegrasyon*; Araştırma Yayınları, Ankara 2005, s.28.

¹⁴ Perşembe, s.28-29.

¹⁵ Peter L. Berger, Thomas Luckmann, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, (Çev.V.S. Öğütle), Paradigma Yay., İstanbul, 2008, s.250.

Kimlik, bireyin karşılaştığı engelleri aşmak, sorunları çözmek için belleğinde depolanıp saklanan imgeleri, davranış kalıplarını sürekli olarak kullanıp düşünce üretmek görevini üstlenmiştir. Böylelikle kimliğin başkalarıyla, nesnelere olaylarla ilişkisi, iletişimi sürdürülerek gerçek hayatla bağlantısı sağlanmaktadır. Kimlik bu görevini alışlagelmiş davranış kalıpları, deneme-yanılma ya da sosyal öğrenme yoluyla yerine getirir.¹⁶

Kimlik Teorileri

Kimlik birey ile toplum arasında oluşan diyalektik süreç sonucu meydana gelen bir olgudur. Birey toplumla girdiği etkileşimde çok farklı kimlik tipleri edinmektedir ve kendine yeni fenomenler yaratmaktadır. Kimliğin niteliği, kapsamı ve içeriği boyutundaki çalışmalar, bunun bir atıf mı, bir kişilik çizgisi mi, bilişsel şemalar bütünü mü olduğu şeklindeki sorular etrafında devam etmektedir. Ancak bunlardan önce kimliğin insani bir sabit olup olmadığı hususunun açıkça ortaya konması gerekmektedir. Özselci anlayışlar kimliği, bir tözün ifadesi gibi görme eğilimindeyken inşacı yaklaşımlar, kimliğin tözsel bir gerçekliğinin olmadığı ve bir inşa ürünü olduğunu öne sürmektedir. Günümüzde sosyal bilimlerde genelleme alanında genellikle kimliğin, kültürel, tarihsel, sosyal bir inşa olduğu fikrinde uzlaşım sağlanmaktadır.¹⁷

Kimlik teorileri, daima daha geniş bir gerçeklik yorumunun içerisine gömülüdür. Bunlar sembolik evrenin teorik meşrulaştırmalarının bir parçası olarak inşa edilir ve bu meşrulaştırmaların karakterine göre değişiklikler arz ederler. Kimlik bir dünya içerisine yerleştirilmediği müddetçe anlaşılabilir olarak kalır.¹⁸ Bu yüzden ki kimliğe dair herhangi bir teorileştirme, kimliğin ve kimlik tiplerinin de içinde bulunduğu bir teorik çerçevede gerçekleşmek durumundadır.

Sosyolojik bağlamda kimlik konusunda ortaya atılan en önemli teori sembolik etkileşimci teoridir. Bu teorinin ele aldığı temel konu, sosyal dünyayı oluşturan anlamların toplum tarafından sosyal etkileşim vasıtasıyla yaratılmakta olduğudur. Sembolik ekolün en önemli teorisi yeni George Herbert Mead'dır. Onun teorisine göre toplumlar insanın, iletişim amacıyla semboller kullanmak, kurallar ihdas etmek ve davranışlarını diğer bireylerin beklentilerine göre ayarlayabilmek yetenekleri üzerine kurulmuştur. Bütün bunlar insanda bulunan benlik adı verilen unsurun geliştirilmesiyle meydana getirilir. Toplum tüm bu faaliyetlerin sürekli değişen bir özetidir. Toplum, aynı zamanda içselleştirilmiş kurallar, roller ve ilişkiler vasıtasıyla zihnimizde de mevcuttur.¹⁹

Psikolog William James tarafından geliştirilen sosyal kimlik teorisine göre ise kişi, onu tanıyan diğer insanların zihinlerinde bulunan kendisi hakkındaki imajların sayısı kadar sosyal benliğe sahiptir.²⁰ Birey toplumun diğer üyeleriyle mevcut normlar çerçevesinde farklı sosyal ilişkilere girmektedir. Her fertle kurulan ilişki bir diğerinden farklıdır. Bu durum bireyin toplum içinde değişik görünüşleriyle tanınmasını sağlamakta ve diğer üyelerin her birinin nazarında ayrı bir kimlik edinmesine sebep olmaktadır. Bu kimliklerin toplamı bireyin sosyal kimliğini oluşturmaktadır. Böylece kimlik sosyal ilişkilerin bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır.

¹⁶ Köknel, s.178.

¹⁷ Nuri Bilgin, Kimlik İnşası, Aşina Kitaplar, İzmir 2007, s. 59.

¹⁸ Berger ve Luckmann, s.251.

¹⁹ Mehmet C. Birkök, Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu, Doktora Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, s.96.

²⁰ Atkinson, v.d., Psikolojiye Giriş, Sosyal Yayınları, Cilt I, İstanbul, 1995, s 442.

Grubun birey üzerindeki etkisi, bireyin benliğinin ait olduğu gruplara bağlı olarak şekillenmesinde de kendini gösterir. "Ben Kimim" sorusuna verilen cevapların büyük bir kısmı sosyal gruplara atıfta bulunur. Örneğin "Ben Müslümanım. Ben Türküm." dediğimizde belli bir gruba ait olduğumuzu belirtiriz. Sosyal kimlik kuramı, insanların kendilerini ve başkalarını çeşitli gruplara ait olarak algılama eğiliminde olduğunu savunur.²¹ Günümüzde sosyolojide olduğu gibi sosyal psikolojide de önemli araştırma alanlarından birini sosyal kimliği inceleyen araştırmalar oluşturmaktadır.

Kimlik Oluşumu

Gerek ferdi gerekse toplumsal düşünce sistemi olarak kimlik, sosyo-kültürel çevre tarafından yaratılmaktadır.²² Benliğin gelişmesi süreci, sosyal hayata paralel olarak, ferdi tüm hayatı boyunca devam etmektedir. Bu açıdan değerlendirince, benliğin esasında, sosyal faktörlerin sürekli işlendiği ve neticede davranış biçimlerinin oluşturulduğu bir alan olduğu söylenebilir. Bu noktada bir problem ortaya çıkmaktadır. Acaba fert, toplumun ona karşı olan düşünce ve davranışlarını olduğu gibi alarak benliğini oluşturmaktadır mıdır, yoksa belli bir düşünce ve yorum süzgecinden geçirmekte midir? İlk olarak, mutlaka belli bir yargılama sürecinin var olduğu ileri sürülebilir. Ancak, fertteki bu değerlendirme süreci de zaten toplum tarafından daha önceden terkip edilmiş olan öğeler kullanılarak işletilmektedir.

Ferdi, toplumda belirlenmiş olan sosyal normların ve dolayısıyla benliğinin dışında, objektif (benliğinde mevcut olmayan unsurlarla) bir değerlendirme yapması beklenemez. Bu durumda, ferdi kendi varlığını anlamlandırmasının, ona bir isim veya kimlik vermesinin toplumsal normlara bağlı olduğunu söyleyebiliriz.²³

Kimliğin nasıl oluştuğu konusunda Özneci ve Nesnelci olmak üzere iki yaklaşım vardır. Özneci yaklaşıma göre, kimlik tutarlı ve yaşam boyunca az çok aynı kalan gerçek bir bendir (özdür). Bu yaklaşım özellikle organizmanın iç yapısına önem vererek, onun dış çevresini ve değişimini göz ardı etmesi, kimliğin oluşumunda doğru bir yaklaşım olmadığı için eleştirilmiştir. Nesnelci yaklaşıma göre kimlik; organizmanın iç dinamikleri yanında bütün bir dış çevresiyle birlikte karşılıklı etkileşimler ve iletişim sonucu oluşmuş olan bir bütünlük, bir tutarlılık ve sürekliliktir.²⁴

Kimlik Oluşumunda Etkili Faktörler

Kimlik oluşumu, bedensel değişimlerin yaşandığı, bilişsel olarak soyut işlemler döneminin başladığı ve gencin yaşlarına uyma konusundaki yoğun isteklerinin yatışmaya başladığı ergenlik döneminin bir sürecidir. Ergenlikteki bilişsel değişiklikler, kimlik konularının araştırılması için ergene imkân sağlar. Kimlik oluşumunu etkileyen faktörleri çok geniş bir bağlamda incelemek mümkündür. Ancak bu çalışmada yalnızca kimlik oluşumunda etkisi olduğu düşünülen üç etken, aile, din ve medya, üzerinde durulacaktır.

Aile

Aile, insan türünün sürekliliğini sağlayan, ilk toplumsallaşma sürecini oluşturan karşılıklı ilişkileri belirli kurallara bağlayan, toplum kültürünü kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psiko-

²¹ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yay., 10. Basım, İstanbul, 1999, s.278.

²² Birkök, s.74.

²³ Birkök, s. 69.

²⁴ Muhittin Aşkın, "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.: 10, Sayı: 2, s.214.

lojik, ekonomik, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur. Aile, bireyin sosyalleşmesinde, kimlik kazanmasında ve toplumdaki norm ve değerlerin özümsemekle gelecek kuşaklara aktarılmasında etkili olan toplumun temel yapı taşlarından biridir. Aile bu özellikleri ve yerine getirdiği görev ve işlevleriyle insan hayatında ve dolayısıyla toplum hayatında vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Aile, niteliği ve işlevleriyle toplumda kendisi yerine bir başka kurumun mümkün olmadığı bir kurumdur.

Bir sosyoloji teorisi olan fonksiyonalizm açısından bakıldığında her toplumun sürekliliği için vazgeçilmez bir kurum olan ailenin, çeşitli fonksiyonlar üstlenmiş olduğu görülür.²⁵ Bu fonksiyonların en başta gelenleri cinsel davranışları düzenleme, üreme yoluyla topluma yeni bireyler kazandırma, bireyin ilk sosyalleşmesinde ona rehberlik etme, cinsel roller verme ve bireyin güvenlik, beslenme ve barınma ihtiyacını karşılamadır. Aile, bireyin bu temel ihtiyaçlarını karşılayan doğal bir çevre oluşturur. Bu çevre içerisinde yetişen birey hayatta canlı kalabilir ve kendisi de zamanla kendi çocuklarına aynı doğal çevreyi sunar. Toplumun devamlılığı ona yeni üyeler katılmasıyla meydana gelir. Ailenin en önemli fonksiyonlarından biri topluma yeni üyeler kazandırarak neslin devam etmesini sağlamaktır. Bu fonksiyon bazı toplumlarda haddinden fazla iş gördüğünden yanlış nüfus artışının önüne geçebilmek için devletler aile planlaması politikaları geliştirmeye başlamıştır. Aile öncelikle cinsel yaşamı düzenler ve neslin devamını sağlayarak biyolojik işlevlerini yerine getirir. Çocuğa, diğer insanlarla bağımlı olduğu yaşamın ilk yıllarında fiziksel ve ekonomik destek sağlar.²⁶

Bireyin sosyalleşmesini sağlamak aile kurumunun bir diğer önemli fonksiyonudur. İnsanı insan yapan belirli vasıfların kazanılması, topluma uygun davranışlar edinme toplumsallaşma süreciyle ilk önce aile içinde kazandırılır. Örneğin konuşulan dilin, değerlerin, normların, inançların ve kültürün kazanılmasında ailenin önemli bir rolü vardır. Fakat bireye benimseteceği değerleri yaratan ailenin kendisi değildir. Bu değerlerden, dinden, ulustan, kültürel değerlerden, toplumsal sınıflardan gelir. Ailenin belirli karakteristikleri toplumun diğer kurumlarından belirlenmekte, toplumun diğer kurumlarını aile belirlememektedir. Aile, kendisinin dışındaki yerlerde belirlenmiş bulunan değerleri aktarmakta bir aracı organdır.²⁷

Gencin kimlik oluşum sürecinde aile ile olan ilişkileri büyük önem taşır. Kimlik araştırması içinde olan gençler, aileye daha bağımlı olan, bağımsızlığın ve atılganlığın hoş görülmediği ailelerden çıkan gençlerdir. Kimlik gelişimi, çeşitli biçimlerde duraklar veya bozulabilir. Kimlik duygusu oluşmamış kimselerin yaşamla ilgili seçimleri sağlıklı seyredecek; sonuçta ortaya çıkan durum ise kimlik karmaşası olacaktır. Kimlik krizi ise, kişisel aynılık ve tarihsel süreklilik duygusunun yitimi, toplum tarafından kişiden beklenen rolü kabullenememe veya yerine getirememeye durumudur. Bunun sonucunda toplumsal yalıtılma ve geriye çekilme, aşırılıklar, isyankârlık veya her şeyi reddetme gibi tutumlar sergilemeye başlarlar.

Güçlü bir kimlik duygusuna sahip genç, daha otonom, yaratıcı, yakınlık kurabilme kapasitesine sahip, aktif bilinç anına hemen geçebilen, çevresinin uyum adına yapabileceği baskılara direnebilen bir organizmadır. Kendi kimliğinin farkında olan bireydir. Kendini bilen, kendine saygısızlık yaptığında bu durumu fark edebilen bireydir. Zaman sürecinde kendileri ile ilgili bütünlük, tamlık ve devamlılık hissine sahip olurlar. Güçlü bir kimlik duygusuna sahip değilse, kimlik krizi kaçınılmaz olur.

²⁵ Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi, Kadim Yay., 3.Baskı, Ankara, 2011, s.37.

²⁶ Sevinç Güçlü, Kurumlara Sosyolojik Bir Bakış, Birey Yay., İstanbul, 2005, s.52.

²⁷ T.B. Bottomore, *Toplumbilim*, Çev. Ü. Oskay, 4. Baskı, Der Yay., İstanbul, 1998, s.201.

Kimliğin önemli bir bileşeni de cinsel kimliktir. Cinsel kimlik, bedensel biyolojik cinsel yapısının farkında olmak ve buna göre kendisini kadın veya erkek kabul etmekle kazanılır. Cinsel kimlik daha çok anne ve baba rol model olunarak gelişmekte ve aile içindeki anne baba tutumları ve çevrenin etkisiyle şekillenmektedir. Ailenin ve çevrenin çocuğa attığı erkek ve kız rolü aslında çocukların da bir nevi toplum içerisinde nasıl davranmaları gerektiğinin göstergesi olmaktadır. Gençlik döneminde toplum, gençten açık bir şekilde tanımlanmış bir cinsel kimlik kazanmasını bekler ve ona bunun için bir imkân sunar. Gençlik dönemindeki bu gelişme cinsiyet yoğunlaşması olarak adlandırılmaktadır.²⁸

Din

Din; insanla beraber var olmuş, insanla beraber var olmakta ve öyle görünüyor ki insanla beraber varlığını koruyacaktır. İnsanlık tarihinde ne kadar gerilere gidilirse gidilsin, dini inançlardan yoksun bir topluma rastlanmamaktadır. Tarihi devrelerde olduğu kadar tarih öncesinde de insanoğlunun bazı inançlara sahip olarak yaşadığı, yapılan antropolojik araştırmalardan anlaşılmaktadır. Dinler tarihçisi Ninian Smart, "İnsanlık tarihini ve yaşamını anlamak için dini anlamak gerekir." diyerek dinin insanlık için önemini vurgulamıştır.²⁹

Din var olduğundan beri din üzerinde düşünme ve tartışma da var olagelmıştır. Din, ne karmaşık modern toplumlarda ne de son derece homojen ilkel kültürlerde bütün insanlar için aynı anlama gelir. Bizzat her dini gelenek içinde bile pek çok değişik anlayışlara rastlanır.³⁰

Durkheim, dinin bir toplumsallaşma aracı olduğunu düşünmektedir. Durkheim, insanların sadece bilgilerin büyük bir kısmını dinden almakla kalmadıklarını aynı zamanda bu bilgilerin düzenlenme biçimini de dinden aldıklarını iddia eder. Durkheim'e göre, din kolektif düşüncenin en uç şeklidir. Ona göre din, insanları ilk ve en sıkı şekilde bütünleştiren güçtür. Din bireylere, ülkeye ve yöneticilere bağlılık duygusunu teşvik eder ve mensuplarına ahlaki hükümlülükler getirir.³¹

Din sadece toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir unsur değildir, aynı zamanda bir toplumsal değişim aracıdır. Weber, dini ne ekonomik çıkarların ne de dayanışmanın bir aracı olarak görmüştür. Weber'e göre dinin birincil amacı insanın varoluşuna anlam vermektir. İnsan yaşamının amacını açıklamak için dinler bir dünya görüşü ve gerçeklik tanımı yaratırlar.³²

Berger'in ifadesiyle dinler, insanların bir "dünya kurma" girişiminde stratejik roller oynamışlardır. Din ayrıca beşeri düzenin, varlığın bütününe yansıtıldığını ima eder. Başka bir deyişle din, everenin tamamını insan açısından manidar bir varlık olarak kavramanın cüretkâr bir girişimidir. Tarihi perspektiften bakıldığında insanların dünyalarının büyük bir kısmını kutsalın kapsadığı görülür.³³

Din kimliğin inşa edilmesinde etkin olan öğelerden birisidir. Ancak din hiçbir zaman tek başına kimlik inşa etmeye yetmez. Ancak bütünüyle dinden uzak bir kimlikten söz etmek de mümkün değildir. Dinin kimlik inşa etmedeki belirleyiciliği, bireyin ve içinde yaşadığı toplu-

²⁸ Köknel, s.183.

²⁹ Mahmut Aydın, *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi: Tarih, İnanç ve İbadet*; Ensar Neşriyat, 2. Baskı, Samsun, 2011, s.15

³⁰ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2007, s.4.

³¹ Bozkurt, s.246.

³² Bozkurt, s.248.

³³ Peter L. Berger, *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, Çev. A. Coşkun, Rağbet Yay., İstanbul, s.67.

mun gelişmişlik düzeyine göre değişir. Din-kültür, din-toplum arasındaki çift yönlü ilişki sosyal bir varlık olan insanı doğrudan etkilemektedir. İnsanın dine karşı tutum ve davranışları bu etkinin sadece düzeyini ve niteliğini değiştirmektedir. Bir kültür evreni içinde doğan her insan o toplumdaki yaygın din anlayışının etkisi altında bulur kendini. Dinin en temel fonksiyonlarından biri insan hayatına anlam kazandırmasıdır. Bu nedenle dinin, bireylerin en iyi şekilde kendilerini gerçekleştirmeleri için bir araç olduğunu görebiliriz. Her toplumun bir dini inancı, bir Tanrı tasavvuru vardır. Din, insanlar için vardır. Bireyin sahip olduğu Tanrı tasavvuru hem din anlayışını hem de kimliğini inşa eden kurucu bir tasavvurdur.³⁴

Tanrı inancı, bireyin evrenin boşluğunda kaybolup gitmesini engelleyen, bireye kendisini özellikle çaresiz hissettiğinde bir şeylere tutunma imkânı sağlayan bir inançtır. Bu inanç bireyde çocukluğunun ilk dönemlerinden itibaren yaşadığı sosyal çevrenin özelliklerine göre oluşmaktadır. İçinde yetiştiğimiz, çocukluğumuzun geçtiği bu sosyal çevrenin din algısı bizi yetişkinliğimizde de yalnız bırakmamakta, çocuklukta edinilen bu inancın izleri gençlikle beraber geleceğe taşınmaktadır. Kişiliğin hiçbir bölgesinde yetişkinlerin dini tavırlarındaki kadar çocukluk izlerinin kolaylıkla bulunabileceği başka bir ortam yoktur.³⁵

Gençliğin dine karşı tavrı, onların yetiştirilme şekilleri ve mizaçlarından etkilenerek oluşur. Dışa dönüklük, içe dönüklük, sert tabiatlılık, saldırganlık, itirazcılık, inatçılık, yumuşak huyluluk, pısrıklılık gibi farklı kişilik yapıları, genelde insanların, özelde ise gençlerin dinî tercih ve yönelimlerini de farklılaştırmaktadır. Bu farklılık, mensup olacakları dinî grubun belirlenmesinde de çok önemli bir etkidir. Dini sadece bireysel olarak yaşamakla yetinen gençler, yok denecek kadar azdır. Dini genellikle gruplar, cemaatler bünyesinde yaşamaktadırlar. Gençler ya üyesi oldukları akran grubunun dinî değerlerini benimsemekte ya da dinî değerleri dikkate alarak arkadaş grubunu belirlemektedir. Çünkü bu çağda bir gruba mensup olma ihtiyacı, onları dinî grupları incelemeye ve uygun geçiş kanalları ortaya çıktığında bir gruba mensup olmaya sevk eder.³⁶

Kişi ergenlik yaşına kadar anne-babasından ve yakın çevresinden aldığı ve gördüğü dini bilgileri eleştirisiz kabul edip uyguladığı şeklinde yaygın bir kanaat vardır. Oysa ergenlik döneminde genç anne babasının inançlarını sorgulama, yaşadıkları ile çevresinde gördüklerini kıyaslama, arkadaşlarının yaşadıklarıyla kendi yaşadıklarını değerlendirme imkânına kavuşur. Çünkü ergenlik yaşına gelmiş birey çevresinde olup biten olaylara duyarsız kalmaz. Özellikle günlük hayatla ilgili dinsel içerikli konularla ilgili tartışmalar olursa ergenlerin daha çok dikkatini çeker.

Medya

Kimlik oluşumunu etkileyen önemli bir sosyo-kültürel unsur da, teknolojik gelişmeler sonucu yaygınlaşan, kitle iletişim araçlarıdır. Basın yayın organları ve televizyon aracılığıyla toplumlar arasındaki haberleşme ve kültürel transformasyon artmıştır. Bu da toplumun sosyo-kültürel yapısında önemli değişmelere neden olmaktadır. Medyanın ürettiği sosyo-kültürel ortamda gençlerin hayata bakışlarında ve yaşam tarzlarında bir takım değişmeler meydana gelmektedir.³⁷

³⁴ ÜnverGünay, *Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2012, s.417- 421.*

³⁵ Gordon W. Allport, *Bireyve Dini*, Çev. B. Sambur, Elis Yayınları, Ankara, 2005, s.71.

³⁶ N. Bilgin, s.21.

³⁷ Kula, s. 66.

Kitle iletişim araçlarının birer kültür taşıyıcısı ve aktarıcısı oldukları artık birçok araştırmacı ve bilim adamı tarafından kabul edilmektedir. Gelişen teknoloji, bu araçları daha güçlü ve daha etkili hale getirmiştir. Örneğin, dünyanın öbür ucunda meydana gelen bir olayı ya da futbol maçını uydu yayınlarıyla anında izleme olanağı ortaya çıkmıştır.

Medyanın, bireyi ve toplumu yönlendirmede sonsuz gücü vardır. Kitle iletişim araçlarının ilettiği her mesaj, insanlar üzerinde belirgin etkilere yol açar. Canlı bir organizma olarak nitelendirilen alıcı yani birey, kitle iletişim araçları tarafından gönderilerin iletiler karşısında tepkide bulunur.³⁸

Günümüzde kitle iletişim araçları, çok yönlü etkilerin ve vazgeçilmez alışkanlıkların merkezi haline gelmiştir. Geleneksel yapı içerisinde bireylerin, toplumların fikir oluşturmalarında ve davranış geliştirmelerinde öncelikle aile, yakın çevre, dini kuruluşlar, eğitim kurumları birinci derecede rol oynamaktaydı.³⁹ Ancak sanayileşme ve teknolojinin etkisiyle hızla gelişen ve yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının, bireyi birinci derecede etkileyen kurumların rollerini paylaşmaya başladığı görülmektedir.

Son çeyrek yüzyılda kitle iletişim araçları, gündelik hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak toplumsal hayattaki yerini pekiştirmiştir. Yine bu araçlar vasıtasıyla kıtalar arasındaki mesafeler yok olmuş, ulusal sınırlar sembolik bir hal kazanmaya, dünya hızla küreselleşmeye başlamıştır.⁴⁰ Kitle iletişim araçları, yalnızca coğrafi sınırları aşmakla kalmamakta, aynı zamanda sınıfsal, ırksal, kültürel, politik ve cinsiyetle ilgili sınırları da geçerek belirli bakış açılarını ve anlam üretme biçimlerini de sürekli olarak yineleyerek ve yerleştirerek bireylerin ve toplumların deneyimlerini yapılandırmakta, toplumsal gerçekliğin kurulmasına ve düzenlenmesine yardımcı olmaktadır.⁴¹

Kitle iletişim araçları ile önce bir dünya imajı çizilmekte, ardından da çizilen bu imaj hakkında ne düşünülmesi gerektiği kitlelere empoze edilmektedir. Artık, yakın çevremiz ve yüze iletişimde bulunduğumuz bireylerle ilgili sahip olduğumuz bilgiler dışında, dünya hakkında bütün bildiklerimiz veya bildiğimizi sandıklarımız bize, günlük gazeteler, haftalık dergiler, radyo ve televizyon vb. gibi kitle iletişim araçlarından aktarılmakta ve benimsetilmeye çalışılmaktadır.⁴²

Kitle iletişim araçları, sosyal, ekonomik ve siyasi kurumların birbiriyle olan eşgüdümlülüğü içinde biçimlenmektedir. Ülkelerin siyasal sistemleri ve tercih ettikleri toplum felsefeleri, medyanın nasıl bir işlev üstlenmesi gerektiğini, normatif medya kuramlarına göre belirlemektedir. Bu bakış açısı aynı zamanda medyanın kamusal rollerine de açıklık getirmektedir.⁴³

İnsanlar medya aracılığıyla sayısız kimlik örnekleriyle yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Medya sürekli olarak insanların düşünce ve davranış kalıpları üzerinde çeşitli etkiler bırakmaktadır. Medya özellikle din, ekonomi, çıkar ilişkileri, şiddet vb. konularda toplumu kendi çıkarları doğrultusunda etkileyerek, bilhassa televizyon kanallarında yer alan olumsuz yayın-

³⁸ Kadir Cebeci, *Kültürel Emperyalizm ve Medya*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s.68.

³⁹ D. Mehmet Doğan, *İletişim veya Dehşet Çağı*, Timaş Yay., İstanbul, 1993, s.21.

⁴⁰ Yusuf Adıgüzel, *Kitle Toplumunun Açmazları: Kültür Endüstrisi*, ŞehirYay., İstanbul, 2001, s.73.

⁴¹ James Lull, *Medya İletişim Kültürü*, Çev. N. Güngör, Vadi Yay., Ankara, 2001, s.88.

⁴² Aldous Huxley, *Ekranların Arkasında Kimler Var? Enformatik Cehalet*, Der. N. Avcı, RehberYay., Ankara, 1990, s.180.

⁴³ Güçlü, s.362.

larla toplumun güven duygusunu sarsmaktadır.⁴⁴ Ülkemizde sıklıkla yaşandığı gibi medya kuruluşları kendi ideolojik anlayışları ve çıkarları doğrultusunda toplumu yönlendirmektedir.

Popüler kültür, kitle için üretilen, niteliği öncelikle olmayan, kalıcılığı olmayan, kültür endüstrisi tarafından topluma pazarlanan kültürdür. Özellikle medya yoluyla toplumda yaygınlaştırılan popüler kültürle, homojen bir kültürel ortam oluşturulmaktadır. Popüler kültür ile tüketim toplumu yaratılmıştır. Popüler kültür, bir tüketim piyasası oluşturarak ve ürettiği popüler ürünleri topluma, bilhassa gençlere sunmaktadır. Günümüzde medyanın etkisiyle popüler kültürden en fazla etkilenen kesim gençlikler, günde ortalama 5-6 saat medya ile iç içe yaşamaktadır. Medya genç beyinlerde yeni imgeler ve imajlar oluşturarak insanların hayallerini ve düşerini satın almakta, onları popüler kültür sürecinin içine çekmektedir.⁴⁵

Medyanın bir ürün olarak popüler kültür halka aittir ve geniş kitlelere hitap edebilmesi, kitle iletişim araçlarıyla halka kolaylıkla ulaşabilmesi bağlamında da yaygın olma özelliği taşır. Popüler kültür; herkes tarafından sevilen ve kullanılan ürünleri anlatmaktadır.⁴⁶ Geniş kitlelere hitap edebilme özelliği ile popüler kültür, gündelik hayatın kültürü haline gelmiştir. Popüler kültür alanı, içinde uzlaşma güçleri ile direniş güçlerinin savaştığı ve de empoze edilen anlamlar, zevkler, sosyal kimlikler arasındaki çelişkilerin mücadelesi ile yok edildiği bir savaş alanıdır.⁴⁷ Bir taraftan bireyler geleneksel değerlerini muhafaza etmeye çalışırken diğer yandan herkes tarafından tüketilen bu popüler kültür ürünlerine teslim olmaktadır. Popüler kültürün, gençliğin eylem ve düşünce kalıplarına olan yansımaları üzerine odaklanan yorumların ve tartışmaların merkezinde; gençlik alt kültürünün "kitlesele bir pazar için değişime uğratılarak aynı zamanda da depolitize edilmekte ve popüler tüketim için kabul edilebilir hale getirilmekte"⁴⁸ olduğu savı yer almaktadır.

"İnternet ve sosyal medya" da günümüzde özellikle de gençler tarafından yoğun bir şekilde kullanılan, bireysel ve sosyal etkileri her alanda hissedilen çok yönlü bir etkileşim iletişim, bilgi edinme ve paylaşım aracıdır. İnternet ve sosyal medya bireysel kullanım noktasından, günümüz iletişim ortam ve araçları olarak, kullanıcılara etkin iletişim kurma imkanı sağlayan birer medya türüdür. İnternetin hızlı gelişimi, geleneksel medya araçlarının bireysel ilgi ve ihtiyaçlara yeterince destek vermemesine bağlanabilir. Genel olarak sosyal medya, ağ teknolojileri kullanılarak, kullanıcıların etkileşimini temin eden, kullanım sonuçları olarak bireysel tatminden kitlesele etkilere kadar geniş bir haz, tesir ve baskı alanına sahip olan, araç ve uygulamaları ifade etmektedir.

Bilgiye erişimin hızlanması, bilgi paylaşım süreçlerindeki esneklik ve kullanıcıların ürettikleri bilgileri kitlelere ulaştırabilme kolaylığı sağlayan sosyal medya araçları gün geçtikçe önemini arttırmaktadır. Facebook, Twitter, Blogger gibi sosyal medya araçları, kullanıcı sayılarıyla birçok ülke nüfusunu geride bırakmıştır.

İnternet ortamında gerçekleştirilen yazılı, sesli veya görüntülü diyaloglar; sosyal ağlar ve silesi ile anlık mesajlaşma ve paylaşımlar; forum sitelerinde kullanıma sunulan ve pratiğe

⁴⁴ Mehmet Mete, *Televizyon Yayınlarının Türk Toplumuna Üzerine Etkisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999, s. 51.

⁴⁵ Şaban Kızıldağ, *Pop Müzikten Popüler Kültüre Medya Çocukları*, Şehir Yay., İstanbul, 2001, s.10.

⁴⁶ Nurçay Türkoğlu, *Toplumsal İletişim*, Babil Yay., İstanbul, 2004, s. 92.

⁴⁷ John Storey, *Popüler Kültür Çalışmaları*, Çev. K. Kardeşahin, Babil Yay., İstanbul, 2000, s. 36.

⁴⁸ Angela McRobbie, *Postmodernizm ve Popüler Kültür*, Çev. A. Özbek, Sarmal Yay., İstanbul, 1999, s.235.

yönelik işlevleri olan bilgiler, bireyler üzerinde, kendi algılarını geliştirmelerinden sosyalleşmelerine, sosyal imaj oluşturmalarından kimlik oluşturmalarına kadar derin etkiler bırakabilmektedir.

Bulgular ve Yorum

Çalışmamızın bu bölümünde gençlerin kimlik oluşumunu etkileyen faktörlerin bir saha araştırmasıyla yansıtılması amacıyla, söz konusu araştırmanın ayrıntılarına girilmeden dikkat çekici birkaç husus özetlenecektir.⁴⁹

Sosyal kimlik teorisine göre birey model aldığı kişinin davranışlarını ve inanışlarını benimseyerek onun kimliğine bürünmeye başlar. Anket uyguladığımız gençlerin sosyalleşme süreçlerinde daha çok kimi model aldıklarını belirlemek amacıyla “ En çok kime benzemek istersiniz?” sorusunu yönelttik. Toplamlarda sonuca bakıldığında “Kendime” cevabını verenlerden sonra erkeklerin %9,6’lık oranla ünlü bir sporcuya, %7,7’lik oranla babalarına ve %5,4’lük oranla dini bir lidere; kızların ise, “Kendime” cevabından sonra % 4,2’lik oranla annelerine, %3,5’lik oranla dini bir lidere, %2,9’luk eşit oranlarla babalarına ve ünlü bir sanatçıya benzemek istedikleri ortaya çıkmaktadır.

Kimlik oluşumu özdeşimler kurularla başlar. Yani genç çevresinde gördüğü, beğendiği, etkilendiği, değerli saydığı kişilerle kendi benliği arasında özdeşimler kurar. Bu kişiler gençlerin öğretmeni, arkadaşı, ağabey ya da ablası, popüler bir sanatçı veya bir roman kahramanı olabilir. Genç, bu kişilerin giyim tarzlarını, konuşmalarını, tavır ve davranışlarını taklit eder, onlarla özdeşleşir. Bu aşırıya kaçmadıkça doğal bir süreçtir. Sonuçta ergen özdeşleşme yoluyla kimliğini kazanacaktır.

Aile tiplerini belirlemeye ilişkin sorulan “Anne ve babam kendi düşünce ve inançlarını bana benimsetmeye çalışırlar.” sorusuna verilen cevaplar okul türüne göre şöyle dağılım göstermektedir: “Her zaman” diyen deneklerin %50’sini açık ara farkla meslek liseli denekler oluşturmaktadır. Bunu %21,2’lik oranla imam hatip liseli denekler takip etmektedir. Aynı soruyu “Hayır, hiçbir zaman” şeklinde cevaplayan denekler yaklaşık oranlarla imam hatip ve anadolu liseli deneklerdir. Özellikle meslek liseli denekler üzerinde kurulan bir aile baskısından söz edilebilir. Aynı soruya verilen cevapların aylık gelir gruplarına göre şöyle dağılımı incelendiğinde “Her zaman” diyen deneklerin %44,2’sini açık ara farkla aylık geliri 501 ile 1000 TL arasında olan denekler oluşturmaktadır. Aylık gelir seviyesi düşük ailelerin çocuklarına daha fazla telkinde bulunmaları bu gelir seviyesinde demokratik (açık) aile tipinin gelişmemiş olması şeklinde yorumlanabilir.

Anne babalarının baskıları doğrultusunda, içselleştirmeseler de, yaşam çizgilerini oluşturmada ve toplumsal hayatın karşısına çıkmaktadırlar. “Gençlerin en büyük problemi, büyükler tarafından anlaşılmamaktır.” sorusuna, deneklerin % 44,5’i “Her zaman”, %27,3’ü “Çoğu zaman” cevabı vermiştir. Toplam %71,8’lik oranla gençlerin büyükler tarafından anlaşılmadıklarını ima ederek bunun gençler için büyük bir sorun olduğunu dile getirmişlerdir. Yine ekonomik sıkıntılar kuşaklar arası çatışma da eklenince bu gruptan gençlerin sorunları ağırlaşmaktadır.

⁴⁹ Ahmet Aslan, “Ortaöğretim Gençliğinin Kimlik Oluşumunda Aile, Din ve Medyanın Etkileri, Çarşamba Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı*, Samsun, 2014.

Kişinin ibadetlerini yapma düzeyi nasıl bir dindar kimliğe sahip olduğunun da göstergesi olmaktadır. Çünkü davranışlar bireyin sahip olduğu düşünce yapısının ve inançlarının dışı vurmuş halidir. Gençlerin, dindarlığın inanç, ibadet, duygu, bilgi ve etki boyutlarına yönelik sorulardan oluşan dindarlık puanlarının cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde kızların %81'lik oranla erkeklere nazaran (%73,7) yüksek dindarlık puanına sahip oldukları görülmektedir. Bu kadar yüksek oranda ortaya çıkan dindarlık, dindarlığın farklı boyutları arasında karşılaştırmalı olarak analiz edilebilir. Ancak bu çalışmamızın amaçları dışındadır.

Dindarlık puanlarının okul türlerine göre dağılımları incelendiğinde dikkat çeken husus diğer okul türlerinden olan deneklerin dindarlık puanları yüksek olanların oranları %70'in üzerindeyken fen liseli deneklerin dindarlık puanları yüksek olanların oranı sadece %46,7'dir. Bu bize sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel şartlarla beslenen akademik başarıyla dindarlık arasında olumsuz ilişkiyi ima eder ki; ilginç bir durum olup özel araştırılmaya değer bir husus olarak nitelenebilir.

Deneklerin dindarlık puanlarının %76'nın üzerinde bir oranla yüksek olmasına karşın günlük farz ibadet olarak inandıkları namazı ifâ etme oranları sadece %14,7'dir. Günlük ibadet olarak namazı kılma oranının düşük olmasına karşın "Dua hayatımda önemli bir yere sahiptir." sorusuna "Her zaman" şeklinde cevap verenlerin oranı ortalama dindarlık puanı oranının çok üzerinde olarak %82,7'dir.

"Din benim hiç ilgi duymadığım bir konudur." şeklindeki cümleye deneklerin %89,7'si "hayır, hiçbir zaman" şıkkıyla cevap vererek dine olan yüksek ilgiyi ortaya koymuşlardır. Bu durum düşük ve orta gelirli ailelerde diğer gelir gruplarına göre daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Dine olan ilgi aylık gelir gruplarına göre izlendiğinde orta gelir grubu diyebileceğimiz 501 ile 1000TL ve 1001 ile 2500TL aylık gelir gruplarından denekler, toplam %65,8 oranla dine ilgilerinin yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Deneklerin toplamda %35,2'si günlük 2 saatten fazla Tv izlemektedir. Buna bir önceki dilimi eklediğimizde günlük 1 saatten fazla Tv izleyenlerin oranı toplam %61,8'lik bir oranı teşkil etmektedir. Deneklerin toplamda %35,9'u günlük 1 saatten fazla sosyal medya kullanmaktadır. Buna bir önceki dilimi de eklediğimizde günlük sosyal medya kullanma oranı toplam %83,3'lük bir orana ulaşmaktadır. Bu yüksek oranlar araştırmamızı, üniversite sınavına hazırlık yaptıkları kabul edilen lise son sınıf öğrencilerinden deneklerle gerçekleştirdiğimiz gerçeğiyle birlikte düşünüldüğünde daha da anlam kazanmaktadır.

Deneklerin "En çok izlediğiniz Tv programı hangisidir?" sorusuna verdikleri cevaplar genel tercihe paralellik göstermektedir. Öğrencilerin % 58,4'ü dizileri işaretlemiştir. Bu oran cinsiyete göre neredeyse eşit paylaşılmaktadır. Diziden sonra en çok izlenen Tv programları sırasıyla %15,3'lük oranla sinema filmleri, %12,7'lik oranla haber programlarıdır.

Araştırmanın çarpıcı sorularından biri de "Tv dizileri gençlerin davranışları üzerinde etkilidir." görüşüne katılıyor musunuz?" sorusudur. Bu soruya verilen cevaplar cinsiyete göre değerlendirildiğinde öğrencilerin %45,2'si dizilerin gençler üzerinde etkili olduğu fikrine katılmamaktadır. Bu oranın %27,2'sini erkekler oluştururken, %17,9'unu kızlar oluşturmaktadır. Deneklerin %33'ü ise bu fikre kısmen katılmaktadır. Bu fikre katılanların oranı ise %21,8'dir. Bu oran kısmen katılanların oranıyla birlikte değerlendirildiğinde deneklerin %54,8'i Tv dizilerinin gençlerin davranışı üzerinde etkisizdir, diyememişlerdir. Ancak buna rağmen öğrencilerin % 58,4'ü televizyonda en çok dizi izlemektedir.

Televizyon dizilerinin gençlerin davranışları üzerinde etkisine dair soruya deneklerce verilen cevapların okul türlerine göre dağılımı görülmektedir. Buna göre “Katılmıyorum” cevabını veren öğrencilerin çoğunluğunu %19,6’lık oranla imam hatip liseli öğrenciler oluştururken “Katılıyorum,, cevabını verenlerin çoğunluğunu %10,3’lük oranla anadolu liseli öğrenciler oluşturmaktadırlar. Okul türüne göre oranların değişmesi medyanın etkileri hakkında bilinç ve farkındalık seviyelerinin farklılığı olarak yorumlanabilir.

Toplumsal değerlerin, televizyon tarafından ne derece etkilendiğini tespit edebilmek amacıyla deneklere “Toplumsal değerler televizyon kanalları ve internet aracılığıyla yıpratılmaktadır.” görüşüne katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Öğrencilerin % 21,4’ü “Katılıyorum” cevabını vermiştir. “Kısmen katılıyorum” cevabını verenlerin oranı ise %43,8’dir. İki cevabın toplamı bu medya ürünlerinin toplumsal değerlere etkisi konusunda gençlerin kısmi farkındalıklarının olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu oranlar düşük olarak da değerlendirilebilir.

Gençlerin popülerlikten ne derece etkilendikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin % 35,2’si daha çok “pop müzik” dinlediklerini ve bu tarz müziğin kendilerini eğlendirdiğini ifade etmişlerdir.

“Hangi tarz müzik dinliyorsunuz?,, sorusuna deneklerin verdiği cevapların cinsiyete göre dağılımı görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin yarısından fazlası popüler müzik dinlemektedir (%51) ve bunların çoğunluğunu da kızlar oluşturmaktadır (%27,5). İkinci sırada çoğunluğu erkeklerden olmak üzere %15’lik oranla yabancı müzik dinleyenler, üçüncü sırada tamamına yakını erkeklerden olmak üzere %11,1’lik oranla fantezi/ arabesk tarzı müzik dinleyenler gelmektedir.

Aynı doğrultuda en çok beğenilen Tv yapımı tespit edilmeye çalışılmıştır. En çok sevilen yapım %8,3’lük oranla “Kurtlar Vadisi Pusu” adlı Tv yapıımıdır. Bunu %7,4’lük oranla “Yetenek Sizsiniz Türkiye” adlı yarışma/gösteri programı takip etmektedir. Üçüncü sırayı ise %6,1’lik oranla “ O Ses Türkiye” adlı ses yarışması almaktadır.

Popüler kültür kitle iletişim araçları aracılığı ile toplumsal değerleri ve bireylerin kimliklerini doğrudan etkilemektedir. Lise gençliğinin de popüler kültürden fazlasıyla etkilendiği ve bu kültürün kahramanlarıyla özdeşim kurduğu medya kullanım oranlarından ve niteliğinden anlaşılmaktadır. Bu sebeple popüler kültür ürünlerinin verdiği mesajlar büyük önem taşımaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Toplumların gelecekle için potansiyel güç olma özelliğine sahip gençliğin her açıdan sağlıklı yetişmesi, yarınlara umutla bakabilmeyi mümkün kılacaktır. Bu sebeple gençliğin sorunlarına yönelik oluşturulacak çözüm önerileri büyük bir önem taşımaktadır. Her şeyden önce gençlere kendi sorunlarıyla baş edebilme gücünü kazandıracak, onların kendi kabiliyetlerinin farkında olmalarını ve cüzi yaratıcılıklarını ortaya çıkarmalarını sağlayacak eğitim politikalarının uygulanması devletlerin öncelikli hedefleri arasında yer almalıdır.

Araştırmamızda gençliğin kimlik oluşumu sürecinde ailenin, dinin ve medyanın etkilerini tespit etmeyi amaçlamıştık. Araştırmamızın temel hipotezi göz önüne alındığında; aile, din ve medya gençlerin kimliklerinin oluşumunda çeşitli etkiler bırakmakta, sahip oldukları fonksiyonlar ve verdikleri mesajlarla gençleri yönlendirmektedir. Aile ve din geleneksel değerlere bağlı, bu değerleri muhafaza edici bir role sahipken, medyanın daha çok popüler ve moda

değerlere vurgu yaptığı görülmektedir. Ancak ailelerin tutumu gençlerin kimlik kazanımında etkisini halen devam ettirmektedir.

Gençlerin özdeşim örnekleri olarak tercih ettikleri kimselerle, onların kimlik oluştururken ailenin mi yoksa medyanın mı daha fazla etkisinde kaldıkları konusunda ipucu elde edilebilir. En çok kendisine benzemek istenen kimselerle ilgili soruda da görüleceği gibi gençlerin anne-baba ve abla/abiye benzemek isteyenlerinin toplamı %17,4 iken ünlü bir sporcu ve sanatçıya benzemek isteyenlerinin toplamı %15,7'tir. Bu durum medyanın ürünü olan popüler kültürün neredeyse aile kadar gençlerin kimlik oluşumunu etkilediği şeklinde yorumlanabilir. Ancak aileler özellikle ergenlik öncesi dönemde çocuklarına karşı bilinçli tutumlar geliştirebilirlerse gençlerin kimlik oluşumuna olumlu etkide bulunabilirler.

Gençlik geleneksel ve modern değerler arasında sıkışmış ve kendi kimliğini oluşturma mücadelesi vermektedir. Modernleşme ve gelenek ilişkisi açısından bakıldığında; modernizmin yeniye kutsayan, gelenekleri ve değerleri yıpratıcı özelliğini alan araştırmamız bağlamında da tespit etmek mümkündür. Kısmen kaçınılmaz olarak görülen bu süreçte, toplumsal kurumların gelenek ve değerlerin güncellenmesi anlamında "kendi modernizmini" üretmesi çözüm olabilecektir. Ancak bu çözüme yanaşmadığında toplumun bütün kesimlerinde olduğu gibi gençlik kesiminde de geleneksel ve modern değerler arasında sıkışık kalmışlık gözlemlenmektedir.

Dünyanın içinde bulunduğu küreselleşme sürecinde medyanın çok önemli hale geldiği ve insanların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve dini yaşamlarını etkilediği bilinmektedir. Bu genel atmosferden gençlerin de nasibini aldığı açık bir şekilde ortadadır. Kitle iletişim araçlarından özellikle televizyon gençler üzerinde oldukça büyük bir etki yaratmaktadır. Özellikle televizyon dizileri, kimlik arayışı içerisinde olan gençler için birer piyasa alanı niteliği taşımaktadır.

Medya kimi zaman topluma tutulan bir ayna niteliğinde görünse de çoğunlukla toplumu ve yeni nesilleri belli hedeflere kanalize ettiğine dair kuvvetli şüpheler uyandırmaktadır.

Televizyonun olumlu işlevlerinin önplana çıkarılması, nitelikli yayınların artırılması ile gençlerin entelektüel hayatında daha sağlıklı bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Böylelikle de, olayları doğru analiz edebilen, eleştirel bakış açısına sahip bireylerden oluşan bir toplumun oluşması mümkün olabilir. Kendisine sunulan her şeyi gerçek olarak algılayan, niteliksiz yayınlar ile yönlendirilmeye açık, başkalarına bağımlı bireylerden oluşan bir toplum olmamak için bu medyaya karşı duyarlı olunması gerekmektedir.

Araştırmamızın din ile ilgili bulguları, gençlerin kimlik oluşumu gibi kompleks bir konuda, dinin etkilerinin tespitinin farklı açılardan zorluklar taşıdığını göstermektedir. Bu durum önceki çalışmalarla da teyit edilebilir. Anket sonuçlarında da görüldüğü gibi, gençlerin günlük yaşantılarında karşılaştıkları sorunların çözümünde dine başvurmaları ve onu bir kurtarıcı olarak görmeleri, yüzyıllardır devam eden bütün toplumlarda var olan genel beklentiyle örtüşmektedir. Toplumsal düzeyde birçok fonksiyonu yerine getiren din, bireysel anlamda da insanların aşkın olanla bağ kurmalarını sağlama, kendilerine bir dünya kurma, içinde yaşanılan dünyayı tanıma ve bu dünyada insanın kendisini belirli bir yere yerleştirmesinin modeli olma, anlamlandırma gibi bir takım fonksiyonları üstlenmektedir. Farklı dindarlık şekilleriyle nitelenebilecek şekilde gençler, kendi dindarlıklarını geliştirmektedirler. Gençlerin, dindarlığın özellikle inanç, duygu ve tecrübe gibi boyutlarında bir sorunla karşılaşmadıkları ancak ibadet,

ahlak boyutuyla dindarlık sergilemekte zorluklar yaşadıkları araştırmamızın bulgularından çıkarılabilmektedir.

Çatışmacı kurama göre aile ve din kurumunun etkisinde kalarak kimliğini şekillendirmeye çalışan gençlik, kendi içerisinde bir kimlik bütünlüğünü yakalarken, medyanın etkisiyle alternatif kimliklerle karşılaşmakta ve yaşadığı çatışmalarla kimlik erozyonuna uğrayabilmekte, kendisine ve topluma yabancılaşmaktadır. Her yabancılaşma ise beraberinde kimlik çatışmasını getirmektedir. Bu çatışma aile içinde anne babaya karşı olduğu gibi okulda da öğretmene karşı olabilmektedir.

Bu araştırmada gençliğin kimlik oluşumu, toplumsal değişim ve bütünleşme bağlamında farklı fonksiyonları sebebiyle aile, din ve medya bağlamında değerlendirilmiştir. Toplum bir yandan kurumları üzerinden kendi niteliğini ve devamlılığını sürdürmeye çalışırken diğer yandan değişimle zamana ayak uydurma ve sürekliliğini sağlama çabasıdadır. Bütün bunlar gençlik üzerinde etkiler bırakmaktadır. Toplumsal değişim kadar toplumsal istikrar da önemlidir. Kimlik özdeşimlerle yeni yüzler ararken kendi içindeki istikrarın ve devamlılığın da olmasına ihtiyaç duyar. Medya, kimlik oluşumunda yeniliği ve değişimi temsil ederken, aile ve din istikrarı temsil etmektedir.

Gençlik genel olarak, maddi refahın artması ve iletişim teknolojisinin de etkisiyle sosyal hayatın gerçeklerinden, politik düşüncelerden uzaklaş (tırıl)mış, tek tipleş (tiril)miştir. Böyle bir dönemde gencin kendine doğru özdeşim örnekleri bulabilmesi için desteklenmesi, gence büyük yarar sağlayacaktır. Ergenler, kendilerini oldukları gibi kabul eden, onları yargılamayan, onlara sevgi gösteren ve güven telkin eden özdeşim örnekleriyle karşılaşarlarsa, sağlıklı bir kimlik geliştirebilirler. Başlarında bulunduğumuz bu yüzyılda coğrafyamızda özgür ve müreffeh yaşayabilmemiz gençliğimizin sağlıklı bir kimlik kazanabilmesine bağlıdır.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Yusuf, *Kitle Toplumunun Açmazları Kültür Endüstrisi*, Şehir Yay., İstanbul, 2001.
- Allport, W.Gordon, *Birey ve Dini*, çev. B. Sambur, Elis Yayınları, Ankara, 2005.
- Aslan, Ahmet, *Ortaöğretim Gençliğinin Kimlik Oluşumunda Aile, Din ve Medyanın Etkileri, Çarşamba Örneği*,
- Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Samsun, 2014.
- Aşkın, Muhittin, "Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler", (Atatürk Üniversitesi) Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, 2007, 213-220.
- Atkinson, Rita L., Atkinson, R. C., Hılgard, E. R., *Psikolojiye Giriş*, Sosyal Yayınları, Cilt I, İstanbul, 1995.
- Aydın Mahmut, *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi: Tarih, İnanç ve İbadet*, Ensar Neşriyat, 2. Baskı, Samsun, 2011.
- Aydın, Mehmet S., *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir, 2007.
- Aydın, Mustafa, *Kurumlar Sosyolojisi*, Kadim Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2011.
- Bayhan, Vehbi, *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1984.
- Berger, L. Peter., Luckmann, Thomas, *Gerçekliğin Sosyal İnşası*, çev. V. S. Öğütle, Paradigma Yay., İstanbul, 2008.
- Berger, L.Peter, *Dinin Sosyal Gerçekliği*, İnsan Yay., İstanbul, 1993.

- Berger, L.Peter, *Kutsal Şemsiye*, Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları, çev. A. Coşkun, Rağbet Yay., İstanbul, 2005.
- Bilgin, Nuri, *Kimlik İnşası*, Aşına Kitaplar, İzmir, 2007.
- Birkök, Mehmet Cüneyt, *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*, İstanbul, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.
- Bottomore, T.B., *Toplum Bilim*, çev. Ü. Oskay, 2. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, 1984.
- Bozkurt, Vedat, *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Ekin Basın Yayın, Bursa, 2007.
- Cebeci, Kadir, *Kültürel Emperyalizm ve Medya*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003.
- Doğan, D.Mehmet, *İletişim veya Dehşet Çağı*, Timaş Yay., İstanbul, 1993.
- Erbil, Nülüfer, Dilan, Zeynep, Önder, Perihan, "Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerin Tutum ve Davranışlarının Etkisi", Aile ve Toplum Dergisi, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2006, ss. 7-17.
- Göka, Erol, "Gençlik Dönemi ve Kimlik Oluşumu", http://www.sosyalhizmetuzmani.org/genc_kimlik.htm, (28.12.2013).
- Güçlü, Sevinç, *Kurumlara Sosyolojik Bir Bakış*, Birey Yay., İstanbul, 2005.
- Güvenç, Bozkurt, *Türk Kimliği*, Boyut Matbaacılık, İstanbul, 2008.
- Günay Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., İstanbul, 2012.
- Huxley, Aldous, *Ekranların Arkasında Kimler Var? Enformatik Cehalet*, Der: N. Avcı, Rehber Yay, Ankara, 1990.
- Kızıldağ, Şaban, *Pop Müzikten Popüler Kültüre Medya Çocukları*, Şehir Yay., İstanbul, 2001.
- Köknel, Özcan, *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, Altın Kitaplar Yay., İstanbul, 2001.
- Kösoğlu, Nevzat, "Kültür/Kimlik Üzerine", *Türkiye Günlüğü*, say. 33, Mart-Nisan 1995.
- Kula, M. Naci, *Kimlik ve Din*, Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2001.
- Lull, James, *Medya İletişim Kültür*, çev. N. Güngör, Vadi Yay., Ankara, 2001.
- McRobbie, Angela, *Postmodernizm ve Popüler Kültür*, Çev. A. Özbek, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Mete, Mehmet, *Televizyon Yayınlarının Türk Toplumuna Üzerine Etkisi*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999.
- Perşembe Erkan, *Almanya'da Türk Kimliği, Din ve Entegrasyon*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2005.
- Şimşek, Sefa, "Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri", U.Ü. Fen-Edebiyat – Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S:3 (2002).
- Storey, John, *Popüler Kültür Çalışmaları*, çev. K. Kardeşahin, Babil Yay., İstanbul, 2000.
- Türkoğlu, Nurçay, *Toplumsal İletişim*, Babil Yay., İstanbul, 2004.
- Yavuzer, Haluk, *Ana Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi, 12. Baskı, İstanbul, 1999.
- Yörükoğlu, Atalay, *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, Özgür Yay., İstanbul, 1998.

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

GENÇLİK VE SOSYAL HAYAT 5.OTURUM

YOUTH AND SOCIAL LIFE 5.SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Marwa Rmadan MAHMOAD

THE IMPLICATION OF RURAL POVERTY FOR YOUNG WOMEN: A CASE OF MOUNTAIN VILLAGES IN SINOP

Miki SUZUKI HIM*, Ayşe GÜNDÜZ HOŞGÖR**

ABSTRACT

Today, rural communities are going through significant transformations in Turkey. While villages in some regions prosper by producing agricultural commodities marketable in global market, rural poverty is an increasingly serious problem in recent years. This study examines the implication of rural poverty for young women. An evaluation is based on our on-going research of women's labour in five mountain villages in Dikmen, Sinop. Data were collected by interviews with 217 women of all age groups between October and December in 2013. The villages suffer economic decline and aging population as a consequence of the degeneration of agriculture and out-migration since the decline of tobacco production in the area. Meanwhile, a process of global division of labour created new employment opportunities. A few factories which manufacture products mainly for foreign markets employ rural women for their cheap and flexible labour. Many households live on wage work and/or social benefits and they heavily rely on women's wage and domestic work. Our case study suggests that rural poverty is managed largely by the socially invisible labour of young women in Turkey.

Key Words: rural poverty, young women, gender division of labour, Western Black Sea region

---

Introduction

As in many part of the world, rural transformation since the 1950s was a process of integration into market economy, mechanization and out-migration in Turkey. One of the most important social consequences of this transformation was socioeconomic differentiation of rural communities (Akşit, 1985; Tekeli, 2011). Today, rural communities are going through another significant transformation. Many rural communities, especially those which heavily relied on the commodities supported with governmental subsidies in the previous decades, suffer agricultural decline as a result of a shift towards neoliberal agricultural policy (Keyder

---

* Assistant Professor, Department of Sociology, Ondokuz Mayıs University.

** Professor, Department of Sociology, Middle East Technical University.

and Yenil, 2013). While villages in some regions prosper by producing agricultural commodities marketable in global market, rural poverty is an increasingly serious problem in recent years.

It is said that the largest segment of the world's poor live in rural areas today (IFAD, 2014). They are the subsistence farmers and herders, the fishers and migrant agricultural workers whose daily struggles seldom capture public attention. In Turkey, less than one fourth of the population live in rural area as a result of urbanisation over the past half-century. The population below poverty line amounts to 16,3% in rural area in comparison with 13,8% in urban area (TurkStat, 2014). Poverty is severe particularly in remote mountainous areas in Black Sea and East and Southeast Anatolian regions. Women and the youth are considered to be particularly disadvantaged due to unequally distributed resources and power according to social hierarchies.

In this study, we examine the implication of rural poverty for young women. We are currently conducting a research about rural women's wage work at a seafood-processing factory in Dikmen district. Dikmen is one of nine districts in the province of Sinop in the Western Black Sea region. In this study, we analysed the figures of young women from the data which we collected from both factory workers and non-workers in five villages where most factory workers live. We specifically explore the characteristics of the young women, their roles in productive and reproductive works and their position in the household.

Women's labour and its invisibility

Rural women consists of a significant part of female labour force participation in Turkey. They engage in farming and animal husbandry along with domestic chores. In the last thirty years, labour force participation rate has declined both for women and men along with urbanization and the decline of agricultural sector (Gündüz-Hoşgör, 2011). Nonetheless, one in two women in labour market is still unpaid agricultural family worker (Gündüz-Hoşgör and Smits, 2008). Rural women's workload has further increased in the last decades because of men's labour migration or a shift to a production of labour-intensive crops (Azmaç, 1984; Incirlioğlu, 1993). Nonetheless, women's contribution to rural economy continues to be undervalued because of their status of unpaid family worker and the very limited access to economic resources. Furthermore, women in developing countries are increasingly integrated into international division of labour since the 1970s due to their cheap flexible labour (Fröbel, Heinrichs and Kreye, 1980). Black Sea rural women in Turkey also became a part of this process in recent years and engage with wage work as seen in the case of workers at a sea-food processing factory which we have been studying. The factory mainly processes sea snails (*rapana venosa*) and exports them to East Asian countries.

The issue of women's economic contribution and empowerment is one of the most discussed subjects in development studies and gender studies. What we know today about women's work and empowerment is that the relationship is complicated and contradictory. There are three approaches to women in development theories; women in development (WID), women and development (WAD) and gender and development (GAD) approaches. WID approach is based on modernization theory. It recognizes women's invisible but insignificant contribution to production. It defends the more effective integration of women in economic activity for development. It believes that women's low status derives from traditional culture and gender inequality is solved along with modernization. WAD approach is

based on Marxist feminist theories. It argues that women's income-raising activity is effective to correct gender inequality. It however overlooks the fact that income-raising activity or wage work creates a situation of double burden of production and reproduction for women. GAD approach based on socialist feminist theories recognizes the significance of asymmetric sexual division of labour. It demands men's share of domestic works for women's participation in production and emphasizes the importance of social development consciously designed for women's empowerment (Gündüz-Hoşgör, 2001). Although gender equality cannot be achieved solely by women's participation in income-raising productive activity, it makes some disruption in the traditional social order and induces some changes. The way in which such disruption affects women's life varies in different social and cultural contexts.

Method

We conducted structured interviews during the period between October and December in 2013. We interviewed 134 women in five villages and 83 women at a seafood-processing factory in one of those villages. We interviewed all the women workers who came to the factory on the days of the research. We selected non-factory workers by purposive sampling in the villages nearby the factory where many factory workers live. We paid attention to the female populations of the villages, the proportion of women in working age in the entire female population of the district (29%) and the approximate number of women workers at the factory in each village, which was obtained by the factory owner. Interviews were conducted with a help of four students from the Department of Sociology of Ondokuz Mayıs University. The collected data were entered in SPSS programme by those students. For the purpose of this study, we analysed only the data of 54 women between 15 and 29 years old out of 217 interviews by descriptive statistical functions of the programme.

Socioeconomic context of Dikmen

Dikmen is an overwhelmingly rural district. Seventy-nine per cent of the population live in rural area (Keser, 2013). However, the villages in Dikmen suffer agricultural decline especially after the end of tobacco production in the late 1980s. Because of insufficient non-agricultural employment opportunities, the region faced the out-migration of the people in working age, population decline and hence aging population, which again deteriorated the sustainability of agricultural production. Dikmen's population decreased to less than a half in the last two decades. Major destinations of migration are known to be Istanbul and Gerze (a town in the neighbouring district). The province's population pyramid shows the bulges in the age groups of 10-19 and 55-79. It indicates the labour migration of young people and the return migration after retirement (Keser, 2013). Thus, the total dependency ratio is more than 70% and the old age dependency ratio is 37% in Dikmen compared with 48% and 11% respectively in the country (Keser, 2013).

Today, many villagers barely continue subsistence agriculture of wheat, barley, oat, corn and some greens because of the lack of working force as well as the insufficient income to spend for fertilizer and other inputs. In this context, Dikmen was designated as a priority region for development. As part of the state development programme, factories set up in the designated area benefit from a range of exemptions and supports from the state. The seafood-processing factory we currently study is one of them.

Socioeconomic characteristics of the interviewees

The majority of the young women we interviewed completed eight-year primary school education or more (42/54). Most of them were single (42/54). Many lived in the nuclear household arrangement (35/54) and a large number of them lived in small families of less than four persons (20/54). Many of the women had one or more sisters and brothers who migrated to cities (37/54). Most of the migrated family members were students or had insecure low-income jobs if they worked. It suggests that the rural households rarely receive financial supports from family members in cities. As many villagers also mentioned during the research, the migrated sons and daughters barely support their own families in expensive urban life and can help their parents and siblings only in a humble way.

Only a small segment of the women's families sell a part of agricultural products they produced (4/54). A half of them continued subsistence farming (28/54) and the rest gave up farming completely (22/54). Many women said that their families' main source of income was nonfarm work and other resources such as pension and welfare (35/54). In 2013, the hunger and poverty thresholds were 1,153 and 2,998 Turkish Lira (TL) respectively. The minimum wage for 2013 was 846 TL (net). The monthly incomes of many families were less than 1000 TL (35/54) and almost all families had the income less than 3000 TL (53/54). To sum up, the young women in the villages we study tend to be single, have the middle-school level education, live in nuclear households which live on meagre nonfarm income.

Feminization of wage earning and the rural households' dependence on their daughters

Our data indicate that young women are the primary provider of nonfarm income in the rural households. Forty-six women were working for wage at the time of the research or had worked before. Almost all of them work or worked as daily labourers at the seafood-processing factory or a textile factory which employs particularly women for their cheap flexible labour. Furthermore, in the households of only ten women, men were the only breadwinner as shown in Table 1. We can see feminization of wage earning in the villages. However, it is noteworthy that 25 out of 35 working women said that they regularly handed over half or more than half of their earnings to their families, mostly to fathers.

Table 1.

Gender of wage earners in young women's households

Wage earners	Number of households
Both women and men	14
Women	23
Men	10
None	7

Most young women were not responsible for agricultural works though they may occasionally help their parents if they still continue farming. However, many are primarily responsible for major domestic chores. Thirty-two women do ironing, 29 women do house cleaning, 27 women do dish washing, 19 women do laundry and 18 women do cooking. Young women seem to be particularly in charge of such "low status" house works as ironing, cleaning and dish washing rather than laundry and cooking which are more visible tasks and require the

use of expensive appliances (washing machine and cooker), creativity and organisational skills.

Young women's social deprivation and seek for autonomy

Our data indicate the young women's social deprivations, too. Many of them could go to a town once a month or less (31/54). In the depopulated mountain villages, they could hardly see their peers after graduating school if not working at factories. Further, despite their contribution to household economy and housework, one-third of the women considered that they were excluded from the decision-making process in the household.

Nonetheless, our data also suggest the women's struggle and some achievements for autonomy, especially for those who work at factories. First, factories are the only but important place to socialize with friends and earn pocket money for young women in the villages. Otherwise, as a number of women mentioned, it is very difficult for them to ask money from their fathers for personal needs as young women (for example, sanitary pads, underwear and accessories). Many women who work at the sea-food processing factory were not happy about working conditions (for example, the smell of fish, damp, low wage, and lack of social security) yet they stated that it was one of the positive aspects of working at the factory that they could see other women in their age on a daily basis.

Second, more than two-thirds of women had their own cell phones. Especially, working at a factory was a good reason to have cell phones for young women because they enabled their families to contact them while they were at work. One of the interviewees remarked, "I could not have "the right" even for a cell phone if I didn't work." While cell phones are the instrument for the women's families to know and control their whereabouts, they enable the young women to have social relations independent of their parents and some autonomy. Fourteen women managed to have Facebook accounts despite the generally negative attitude towards social networking service among the village parents.

Lastly, two-thirds of the working women consider that their earnings were important for their families, which is, we consider, an indication of empowerment. It seems that women earned a sense of self-esteem and empowerment through work experience. Yet, it is not as much empowerment as it can be translated into a significant improvement of social position in the household and the community. Thus, the young women we interviewed generally see marriage as a way of liberation from village life and parental control. They wish to migrate to cities for better life and autonomy by marrying men who work in cities away from their own families and in-laws.

Concluding remarks

In this study, we argue that young women contribute significantly to rural households in housework, care work and wage work in the depopulated aging villages we studied, yet their labour continues to be invisible because of the double social hierarchies of gender and age. A trend of labour migration and aging population is probably irreversible. Rural households' dependence on young daughters seems to increase further in future.

Agricultural decline, lack of infrastructure and insufficient employment opportunities forced women and men continue education outside villages or, in case where it is not possible, young men seek wage work in cities. For women with humble education, however, it is not conventional to migrate for work on their own due to an effect of traditional gendered

division of labour. After eight-year compulsory education, the women who remained in the villages do a range of domestic chores from housework to care work of small siblings, the sick and the elderly but in a way to assist their aging mothers. It is mainly because their brothers settled in cities with their wives and children, that is, there are no longer “sons’ wives” in many village households who used to be responsible for those works as well as other tasks in past. At the same time, many women work at factories to economically contribute their families as well as for developing a space for autonomy until the day of marriage. They became major wage earners but at insecure flexible work which especially employ women for their cheap labour in a context of increasing competition in global market.

While the invisibility of housework has been known for decades in gender studies, it seems that the recent feminisation of wage work in relation to global capital’s seek for cheap labour does not challenge the invisibility of women’s labour because of the flexible, temporal and informal character of work where unskilled women with humble education in developing countries are actively employed. Our case study is a characteristic example of the trend.

REFERENCES

- Akşit, B. (1985). “Kapitalist Pazarın ve Modern Teknolojinin İki Antalya Köyüne Giriş ve İşleyişi (The Entering and Working of Capitalist Market and Modern Technology in Two Antalya Villages)”. In B. Akşit. *Köy, Kasaba, ve Kentlerde Toplumsal Değişme* (Social Change in Village, Town and Cities). pp. 3-73.
- Azmaz, A. (1984). *Migration and Reintegration in Rural Turkey: The Role of Women Behind*. Gottingen: Heredit GmbH.
- Fröbel, F., J. Heinrichs and O. Kreye. (1980) *The New International Division of Labour: Structural Unemployment in Industrialised Countries and Industrialisation in Developing Countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gündüz-Hoşgör, A. (2011). “Kalkınma ve Kırsal Kadının Değişen Toplumsal Konumu: Türkiye Deneyimi Üzerinden Karadeniz Bölgesindeki İki Vaka’nın Analizi (Development and Changing Social Position of Rural Women: An Analysis of Two Case Studies in the Black Sea Region in Turkey)”. S. Sancar (ed.). *Bir Kaç Arpa Boyu ...: 21. Yüzyıla Gिरerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar* (A Little Progress ...: Feminist Studies in Turkey at the Turn of the Century). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. pp. 219-248.
- Gündüz-Hoşgör, A. and J. Smits. (2008). “Variation in Labor Market Participation of Married Women in Turkey”. *Women’s Studies International Forum* 31:2:104-17.
- Gündüz-Hoşgör, A. (2001). “Convergence between Theoretical Perspectives in Women-Gender and Development Literature regarding Women’s Economic Status in the Middle East”. *METU Studies in Development* 28 (1-2): 111-132.
- IFAD (The International Fund for Agricultural Development). “Dimensions of Rural Poverty”. Retrieved from <http://www.ruralpovertyportal.org/topic> on 01.05.2014.
- İncirlioğlu, E. O. (1993). “Marriage, Gender Relations and Rural Transformation in Central Anatolia”. In P. Stirling (ed.) *Culture and Economy: Changes in Turkish Villages*. Cambridge: The Ethnos Press. pp.113-125.

- Keser, EmineMerve. (2013). *Dikmen İlçe Analizi (Analysis of Dikmen Province)*. T.C. Kuzey Anadolu-Kalkınma Ajansı (North Anatolian Development Agency). Retrieved from http://kuzka.gov.tr/Icerik/Dosya/www.kuzka.gov.tr_18_EL6F73BR_dikmen_ilce_analizi.pdf on 19.07.2013.
- Keyder, Ç. and Z. Yenal. (2013). *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük (The End of Agriculture We Know: Global Power and Villagers)*. İstanbul: İletişimYayıncılık.
- Tekeli, I. (2011). "Türkiye Tarımında Mekanizasyonun Yarattığı Yapısal Dönüşümler ve Kırdan Kopuş Süreci ()". In I. Tekeli. *Göç ve Ötesi (Migration and Beyond)*. Tarih Vakıf Yayınları. pp. 68-95.
- TurkStat (Turkish Statistical Institute). (2014). "Press Release 2014/16". Retrieved from http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2014_16_20140320.pdf on 01.05.2014.

BRIDGES, RELIGIONS, LANGUAGES AND CULTURE

Kim H. Veltman*

ABSTRACT

Physically, Turkey is a country with a bridge across the Bosphorus with Europe on the West side and Asia on the East side. Metaphysically, Turkey is one of the keys to understanding connections between East and West. This paper explores how Turkey offers bridges to Europe, Asia and Eurasia in terms of religions, languages, city and country plans. It outlines areas for future research. It suggests that research into old Turkish and Turkic traditions might hold a key to discovering common roots of Altaic, Slavic, Chinese and Indo-European languages and religions, including pre-Islamic and pre-Christian roots of Allah. Turkey's understanding of its roots would help Europe and the world to recognize their debt to Turkic traditions.

Keywords: Early Christianity, Zoroastrianism, City Plans, Pre-Islamic Allah

---

Introduction

Physically, Turkey is a country with a bridge across the Bosphorus with Europe on the West side and Asia on the East side. Accordingly, many Europeans tend to perceive Turkey as distant and on the other side of a divide. Metaphysically and historically, however, Turkey is one of the keys to understanding connections between East and West. Already in the 2nd millennium B.C. there was a Tin Road, later linked with the Silk Road, connecting Kültepe via Ashur with the Indus Valley.¹ There was also an Assyrian Trade Road² and the Ebla Caravan Trading.³ By the 5th c. B.C., there was a royal road linking Susa in Elam (Iran) with Sardis (Turkey).⁴

---

* Scientific Director, VMMI (Virtual Maastricht McLuhan Institute).

¹ Tin Road: <http://bharatkalyan97.blogspot.nl/2013/12/tin-road-between-ashur-kultepe-and.html>

² Assyrian Trade Road: <http://www.turkishhan.org/trade.htm>

³ Ebla Caravan Trading: http://1.bp.blogspot.com/-MPm3FKvhyRc/T54XCEFIQUI/AAAAAAAAAF14/yOkfPcsKFGGo/s1600/ebla_trade_llyj3414.jpeg

⁴ Royal Road:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b3/Map_achaemenid_empire_en.png

The location of this conference has a role in this bridging. In the latter half of the 2nd millennium B.C., Sansun was part of the Hittite Empire, which some link to the Pala⁵ people of India or to peoples from the Balkans.⁶ This central Northern part of Turkey was known as Paphlagonia. According to Wiki, it was a state from the 5th century to 183 B.C., but already in the 8th century B.C., Homer (*Iliad*, ii. 851-857) knew of it as: “one of the most ancient nations of Anatolia.”⁷ Subsequently, Paphlagonia was ruled by Lydian and Macedonian kings, was part of the Roman Empire and became a Venetian colony, serving as a key for trade routes to the East. One theory claims that Venetians (Veneti, Heneti, Eneti), who have links with the Trojans, have their roots in Paphlagonia.⁸ Detailed examination of such local connections would lead beyond the scope of this essay which seeks to outline areas for future research.

This paper explores bridges between Turkey, Europe, Asia and Eurasia. Section one provides a lightning view of the past 3,500 years of Turkish history to show how Turkey has a special relation to Christianity, the Holy Land and early European languages. Section two explores older roots linking Turkey with Asia in terms of Zoroastrianism and city architecture. Section three includes Turkic lands beyond Turkey proper to suggest that Turkic heritage in this larger sense affects the whole of Eurasia via Tengrism and may offer insights into the prehistory of Allah and early branching of Indo-European languages. Section four touches on cradles of civilization, leading to conclusions.

1. Bridges to Europe

The history of Turkey is about much more than a country now defined by Asia Minor. It is inseparably linked with at least 6 great empires: Hittite, Achaemenid, Greek, Roman, Byzantine and Ottoman. Its boundaries change immensely. In 1450 B.C., the Hittites are in the Eastern half of what is now Turkey with connections to the Mitanni and the Egyptian Empire. By 1285 B.C. the Hittite Empire includes almost all of Asia Minor and much of present day Syria. By 600 B.C., Cappadocia had become part of the Median Empire. From 550 to 330 B.C. the Achaemenid Empire dominated the whole of present Turkey, the Holy Land and Egypt. The rise of Greek civilization and Greek empires epitomized by Alexander the Great brought new changes.

1.1. Celtic, Greek, Roman Influences

Greek colonies spread around the coasts of the Mediterranean and the Black Sea. By 300 B.C., eastern and southern Turkey were under Greek influence. By 277 B.C., an influx of Celtic settlers had come to Galatia in central Turkey. Meanwhile, the Roman Empire was rising. By 100 B.C., it extended into the western part of Asia Minor. Under Augustus (27 B.C. - 14 A.D.), the first Roman Emperor, Rome expanded across Galicia and Cappadocia to include

⁵ Pala from India: <http://chandrakantmarwadi.com/aisa-bhi-hota-hai/anatolia-total-facts-and-not-fiction-at-all3/>:

The Indo-European migrations, which took place over a vast territory extending from Western Europe to India, brought some peoples over the Caucasus into Anatolia. The Nesi people settled in Central Anatolia, the Pala in Paphlagonia, and the Luwians in Southern Anatolia.

⁶ Hittites from Balkans: <http://cranetraveltours.com/tag/hittite-empire/>

⁷ Homer (*Iliad*, ii. 851—857) re: Paphlagonia: <http://en.wikipedia.org/wiki/Paphlagonia>

⁸ Venice: <http://venice2point0.blogspot.nl/2010/07/venetian-dna.html>; Venetian DNA Investigation: http://www.click2map.com/maps/ecarlson/Venetian_DNA_investigation. Cf. Miozzi, Eugenio. Venezia nei Secoli-La Città. Casa Editrice. Venezia. 1957. Page 31.

the whole of Turkey, the Holy Land and Egypt. By 117 A.D., when the Roman Empire arrived at its maximum reach, it included Armenia, Assyria, Mesopotamia, Judaea, and Arabica Petraea.

In 285 A.D., the emperor Diocletian partitioned Rome into western and eastern halves. By 330 A.D., Emperor Constantine moved the main capital from Rome to Byzantium (Constantinople, Istanbul).⁹ In 395, partition of the empire into a Pars occidentalis and Pars orientis was formalized. By 500, the Eastern Roman Empire remained intact, while much of the Western part was in the hands of "barbarians." When Justinian gained accession in 527, the Byzantine Empire flourished. By the end of his reign, Italy, which had become the Kingdom of the Ostrogoths, had become formally added to Byzantium's territories.

Through the Muslim Conquests of 635-640, the Holy Land, traditionally under Byzantium, now came under Arabic control. The next centuries saw a gradual diminution of Byzantine realms. Notwithstanding four crusades from 1096 to 1204, Arabic influence in the Holy Land remained important and it was not until the flourishing of the Ottoman Empire in 1520 that the Holy Land came fully under Turkish influence once more and remained so until 1917. Stated dramatically the Holy Land was formally linked with Rome and/or Constantinople from 6 B.C.- 634 A.D., partially linked until 1519 and again fully linked from 1520-1917.

1.2. Christianity

A Wiki map showing the history of Turkey¹⁰ is more significant for the mind-set it implies, than the accuracy that it conveys. One could easily be forgiven for an impression that Christianity arrived mainly with the Byzantine Empire in the latter 400s. Our mini chronology points to a very different picture, beginning with one of the 12 apostles: Saint Paul.

1.2.1. Letters of Saint Paul

According to Wiki, "Paul could be considered the founder of Christianity."¹¹ Since Saint Paul was originally a citizen of Tarsus from Turkey, one could claim that a Turkish person played a key role in the founding of Christianity. Paul transformed the scope of Christianity from an Essene sect open only to Jews, to a religion open to all, Jews and Gentiles alike. In

---

⁹ Byzantium: http://en.wikipedia.org/wiki/Byzantine_Empire

¹⁰ History of Turkey: <http://en.wikipedia.org/wiki/Cilicia>

¹¹ Paul of Tarsus: http://rationalwiki.org/wiki/Paul_of_Tarsus;

Paul of Tarsus was the author of many letters addressed to various groups of first-century Christians. They comprise most of the New Testament, and as such are very influential in modern Christianity. Paul, also known as "Saul," was a first-century Pharisee Jew who was fiercely opposed to the new sect of Judaism founded by Jesus Christ called the "Way" until his conversion following a vision on the road to Damascus, Syria. Paul modified the Way by stripping it of most of its original Jewish character, including temple worship and observance of Mosaic law, e.g., the prohibition against consuming pork. He took a major role in spreading this sect's theology throughout the northeastern Mediterranean world from Antioch (where it was first called Christianity) through Asia Minor, Greece, and Italy.

Council	Year
1. 1st Council of Nicea	325 A.D.
2. 1st Council of Constantinople	381
3. Council of Ephesus	431
Second Council of Ephesus	449
4. Council of Chalcedon	451
5. 2nd Council of Constantinople	553
6. 3rd Council of Constantinople	680-681
Quinsext Council in Trullo (Constantinople)	692
7. 2nd Council of Nicea	787

Figure 1. Ecumenical Councils.¹²

in addition Saint Paul's written contributions include a series of Epistles (Letters) to the Cappadocians, Corinthians, Colossians, Ephesians, Galacians, and Thessalonians, reflecting major cities and places connected with his churches in Turkey.¹³ Saint Paul's Turkey becomes the starting point for an inclusive Christianity and plays a major role in the New Testament.

1.2.2. Seven Churches of the East

Saint Paul's missionary journeys spread the word of Christianity throughout Turkey.¹⁴ In the western part of Turkey, Asia (Minor), which had been annexed to the Roman Empire c. 100 B.C., he built Seven Churches of Asia (also called Seven Churches of Revelation and Seven Churches of the Apocalypse), namely: Ephesus, Smyrna (Izmir), Pergamon, Thyatira, Sardis, Philadelphia, Laodicea.¹⁵ Saint John the Evangelist, author of the New Testament Book of Revelation, included messages for each of the seven churches.¹⁶ Thus Turkey became the first country where the new form of Christianity for Gentiles became established. In the fourth century, the conversion of the Roman Empire to Christianity began not in Rome but in Byzantium with Constantine. Turkey made Christianity a world religion. At the time of the Muslim Conquests, the Christian churches of Cappadocia continued to keep alive the flame of Christian faith.

1.2.3. Seven Ecumenical Councils

These early connections through Saint Paul in the first half of the first century establish a profound link between Turkey, the New Testament and early Christianity. They were, however, only the beginning of a long series of interconnections. As the (Western Orthodox) Catholic Church became established in Rome, the Eastern Orthodox Church became rooted in Byzantium and later Constantinople. The Eastern Church was much more than a branch

¹² Ecumenical Councils: http://en.wikipedia.org/wiki/Ecumenical_council

¹³ Saint Paul, Letters: <http://eoc.dolf.org.hk/livingev/stpaul.htm#lett>

¹⁴ Missionary Journeys: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/Augusto_30aC_-_6dC_55%25CS.jpg.JPG

¹⁵ Seven Churches: <http://bleon1.files.wordpress.com/2010/05/38-seven-churches-of-asia.png>

¹⁶ Book of Revelation: http://en.wikipedia.org/wiki/Book_of_Revelation

which gradually became the head office. For instance, the Roman Church had a chronology linked with creation in 4,004 B.C. The Byzantine Church had its own chronology linked with 5,009 B.C. earlier than both the Catholic and the Jewish calendars. The roots of this alternative chronology and different versions of creation stories is one area that deserves further research.

In the first millennium of Christianity, there were seven councils recognized as ecumenical by the Catholic Church (figure 1). All of them occurred in four cities: Nicaea, Constantinople, Ephesus and Chalcedon, all in Western Turkey. These councils served further to define the beliefs and sacraments of Christianity. They also explored relations between Western, Eastern and Oriental Christianity, declaring as heretical some views of Manichaeism, the Monophysites (Jacobites) and Dyophysites (Nestorians). Hence, if Turkey was the place where Gentile Christianity began, it was also the country in which the main outlines of the new faith were established, beginning with fundamentals such as the Nicæan Creed.

As a result Constantinople became much more than a head office within the Catholic Church. It served to mediate among different orthodoxies in Rome, Antioch, Alexandria, Jerusalem, Georgia, Armenia, Mesopotamia, even Ethiopia, and India. Notwithstanding some attempts at comparative religion, the history of religion has been largely in terms of histories of individual religions. The histories of Western, Eastern and Oriental Christian traditions have largely been studied in isolation. Needed is more comparative research that helps us to understand differences in branches of Christianity.

1.2.4.Holy Land

As noted above, one of the unexpected dimensions of Turkey is that it was linked with and controlled the Holy Land for well over a millennium in the past 3,000 years through the empires with which it was connected (Achaemenid, Roman, Byzantine and Ottoman). By contrast, Israel, which claims historical right over the area, had a Kingdom of Israel as a combined monarchy for 89 years (1,020 B.C. - 931 B.C.). Prior to this they point to a period of the 12 tribes (1200 B.C. - 1050 B.C.).¹⁷ That Egypt controlled this same land for the four centuries from 1600 B.C. - 1200 B.C. is seldom mentioned.¹⁸

Today we hear constantly of the 12 Tribes of Israel: 10 linked with the Northern Tribe of Israel and 2 linked with the Southern Tribe of Judah.¹⁹ After the dispersal of the kingdom of Israel in 722 B.C., there is talk of their dispersal and the so-called 10 Lost Tribes. In the West, there is less discussion of the 12 tribes of Ishmael and even less of the 12 Tribes of Canaan, which included the Hittites and Palestinians.

¹⁷ 12 Tribes: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c2/12_Tribes_of_Israel_Map.svg

¹⁸ Egyptian Empire: <http://www.bible-history.com/maps/01-empire-egyptian.jpg>

¹⁹ Tribes: <http://www.magyar-megmaradas.eoldal.hu/cikkek/our-beliefs/ak23>

Salomon, becomes the king of the 12 tribes. After his death, the Kingdom of Israel splits into two; the 10 northern tribes constituting Israel, and the 2 southern tribes, Judea. However, these accounts appear to be, at best, historical fabrications written up retroactively, since no evidence of such kingdoms exist (Yigael Shiloh [Hebrew University]). Even during the so-called King Solomon's time, the region later called Galilee and Samaria separates the two supposed kingdoms.

Other versions link 3 Southern Tribes with 9 Northern Tribes:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/1/1f/Map_Israel_Judea_926_BC-fr.svg/554px-Map_Israel_Judea_926_BC-fr.svg.png

In the Christian tradition, the 12 tribes of Israel in the Old Testament are obviously studied seriously. At the same time, this account replaced the earlier 12 tribes of Canaan. Needed are comparative studies that help us to understand how the Old Testament was once a new version of a much older tradition. Comparative studies with the 12 tribes of Ishmael could make contributions to understanding of Judaism, and Christianity as well as Islam.

1.2.5. Early European Languages

There are great debates about the classification of Turkic languages among the language families. One group classes Anatolian languages as one of ten major branches of Indo-European languages.²⁰ Another favours their inclusion among Altaic languages.²¹ Yet a third has classed them among the Tatar class of languages.²² In the 72 Sacred Alphabets of the Virga Aurea (Rome, 1617), Turcicum is one of four languages using Arabic script along with Aphricanum, Arabicum and Persicum. In this alignment, Turkic (Turcicum) is linked with both the Afro-Asiatic Languages and Indo-European languages.

Given the extraordinary history of Turkey, which links directly with the Persian (Achaemenid) Empire and indirectly with Arabic and African empires, deeper research into the exact chronology of these major languages is needed. For instance, is it possible that Turcicum acquired its letters via the Persians in the period 550 -330 B.C.? In which case, this form of Turkic would have come from the Aryan Indo-European tradition and might have served as a bridge to Aphricanum and Arabicum. Possible older connections will be explored in § 3.3. below.

Turkey may well be the key to understanding other dimensions of early European alphabets. The textbook version we learned at school was that the Phoenicians invented the alphabet which was then copied by the Aramaeans, the Hebrews, and the Greeks. Older sources show that the first Phoenician alphabet had 25 letters, while the second Phoenician alphabet was 24 letters. This first Phoenician alphabet (also called Phoenician 1) is identical with Assyrium in the 72 sacred alphabets. Hence, it was imported from Assyria and not invented along the shores of the Mediterranean.²³

The second Phoenician alphabet, or Ionic, corresponds to Saracenum (cf. Saracen 1) in the 72 sacred alphabets. The Saracens formed the equites (heavy cavalry) from Phoenicia and Thamud. Originally they were a people who came from "desert areas in and near the Roman province of Arabia, and who were specifically distinguished from Arabs."²⁴ This second Phoenician alphabet was also called the Ionian Alphabet. This is the more significant because it was from Miletus in Turkey that a 22 letter, Greek Ionic ABC version of the alphabet was first imported to Athens Greece in 403 B.C.²⁵ Hence, a Saracen alphabet from Arabia went to Phoenicia and Turkey, was modified, and became an ABC version of the Greek alphabet.

---

²⁰ Indo-European Languages: http://en.wikipedia.org/wiki/Indo-European_languages

²¹ Altaic Languages: http://en.wikipedia.org/wiki/Altaic_languages

²² Tatar Languages: <http://www.british-israel.us/israel/Europe-Map---Goths,-Huns232.jpg>

²³ These connections are discussed in detail in the author's Alphabets of Life which will soon be available at www.alphabetsoflife.com

²⁴ Saracens: <http://en.wikipedia.org/wiki/Saracen>

²⁵ 403 B.C.: <http://www.arapacana.com/glossary/misc/letters.html>

The textbook version of the origins of Latin is that it came from the Etruscans. Some claim it derived from a version of Greek. Even a cursory comparison between ancient Phrygian and ancient Latin shows that a number of the letters are nearly identical. Italy was certainly aware of Phrygia. For instance, the museum of Brescello still has Phrygian artefacts. Precisely how these alphabets interacted is another area for research.

2. Bridges to Asia

Turkey's bridges to the west were complemented by bridges to the East. Sardis (Sart), the location of one of the 7 Christian Churches of Saint Paul, was also the westernmost post of the Royal Road that led via Ashur to Susa in Elam, the winter capital of the Achaemenid Empire. Later this same city was part of the Silk Roads that led to Persia, India and China. Tin and caravan roads were mentioned earlier. The importance of these roads for trade is well known. Here, our interest is in their importance in spreading architectural features, religion and ideas.

2.1. City Plans

Ebla, now in Syria, was once part of Hittite Empire. The city was built on a limestone outcrop, which has been used to explain its name (Ebla, meaning White Rock).²⁶ Its acropolis has the form of a raised, fortified city. It is surrounded by a circular wall. A very similar pattern is found in Erk Kala in Turkmenistan. Indeed it is an example of a type of city-plan found at Kültepe and Gaziantep in Turkey, at Erbil (Arbila) in Iraq, Nisa in Iran, Mehrgarh and Kot Diji in Pakistan. A simple, pragmatic explanation would state that elevated hills are useful for defence and that the idea was copied throughout Asia and the Near East. To understand why there is probably more to the story, requires a brief detour via Zoroastrianism.

2.1.1. Zoroastrianism

Today Turkey is most commonly associated with Islam and with Christianity, as noted above. In an earlier period, Eastern Turkey was also associated with Zoroastrianism. Indeed, Ranghaya/Rangha situated at the Upper Tigris River was the 16th Vendidad Nation.²⁷ As a result, Turkey was linked with one of the oldest world religions linked with a sacred text. This brought it in contact with a wide range of cultural centres in Middle Asia including Azerbaijan, Iran, Uzbekistan, Kazakhstan, Turkmenistan and Vendidad Nation 15. Hapta Hindu (Sapta Sindu) in the Upper Indus Valley.

Zoroastrianism was much more than a belief system. It had advanced cosmology, astronomy, and astrology. It also introduced new architectural forms such as fire temples (fire houses), typically called 4 doors (čahār qāpū) or 4 arches (Chatar Taq, Čahārtāq,

Depe	Turkmenistan
Höyük	Turkey
Tall	Iraq
Tel	Israel
Tell	Israel
Tapa	Afghanistan, India

²⁶ Ebla: <http://en.wikipedia.org/wiki/Ebla>

²⁷ Vendidad Nations:

<http://www.heritageinstitute.com/zoroastrianism/images/maps/vendidadnations.jpg>

Tappa	Iran
Tappeh	Iran
Tepe	Turkey, Turkmenistan, Iran, Afghanistan, Uzbekistan
Terp	Netherlands
Teppe	Iran

Figure 2. Some terms for (man-made) hills and mounds and related countries.

Chahar-Taqi). The Chahar Taqi at Ani in Turkey is an excellent example. These fire temples are of interest in their own right because they introduce grid patterns to architecture, variations on a Greek cross pattern and related to diaphragm arches and ribbed vaults.²⁸

More importantly, the fourth Vendidad Nation, Bakhdhi (Bactria) was a centre of Zoroastrianism with its capital in Balkh. Founded in the 4th millennium B.C., Balkh was called the Mother of all Cities and Shamis en Balkh, 'Sams-i-Bala' (cf. Shambala). It was a city in a special form of a circle: both Old Balkh and New Balkh. In Zoroastrianism, the circle was a symbol of the world of matter.²⁹

Arkaim in Russia, also built in the 4th millennium B.C., has the same basic form as do Mari (Iraq) built a millennium later (c. 2,900 B.C.); Kültepe in the 3rd millennium B.C. and Zincirli Höyük in the 2nd millennium B.C. This circular shape was repeated more accurately in Gur (8th c. B.C.), said to be the first geometrically circular city in Iran. Alexander the Great destroyed it in the 4th c. B.C. Ardashir rebuilt it in the 3rd c. A.D. adding a fire temple at the centre. Meanwhile, Ecbatana (715 B.C.) was built as a perfect six spoke wheel. It also had seven circles corresponding to 7 levels of status with the king living in the centre.³⁰ Each of circles had coloured walls aligned with the 7 planets. This circular city form was also used by Darius at Darabgerd and later became the model of the Muslim city of Babylon. Hence, what began as

²⁸ Diaphragm Arches:

http://gilbert.aq.upm.es/sedhc/biblioteca_digital/Congresos/CIHC1/CIHC1_023.pdf

²⁹ Circle: <http://bahai-library.com/wttt/PDF/Zoroaster%20-%20Baha'u'llah's%20Ancestor.pdf>

Faravahar: <http://zoroastriansnet.files.wordpress.com/2009/03/faravahar-or-farohar-zoroastrian-symbol.pdf>

This symbol indicates that our spirit is immortal, having neither a beginning, nor an end.

In Zoroastrianism there is also the ring symbol:

Some interpreters consider that as the ring of covenant, representing loyalty and faithfulness which is the basis of Zarathustra's philosophy.

³⁰ Ecbatana: <http://en.wikipedia.org/wiki/Ecbatana>

It is alleged that he surrounded his palace in Ecbatana with seven concentric walls of different colours. In the 5th century BC, Herodotus wrote of Ecbatana:

"The Medes built the city now called Ecbatana, the walls of which are of great size and strength, rising in circles one within the other. The plan of the place is, that each of the walls should out-top the one beyond it by the battlements. The nature of the ground, which is a gentle hill, favors this arrangements in some degree but it is mainly effected by art. The number of the circles is seven, the royal palace and the treasuries standing within the last. The circuit of the outer wall is very nearly the same with that of Athens. On this wall the battlements are white, of the next black, of the third scarlet, of the fourth blue, the fifth orange; all these colors with paint. The last two have their battlements coated respectively with silver and gold. All these fortifications Deioces had caused to be raised for himself and his own palace."

circular cities with cosmological associations, become circular cities which are models of the cosmos.

This lightning tour of Middle Asian architecture makes it clear that we cannot understand major Turkish sites such as Kültepe and Gaziantep in isolation. Needed is international, comparative research that studies how these models evolved and shared their principles. Initially, we suggest that this might proceed along at least three lines. One would be geological, archaeological and architectural comparing the physical nature of the mounds, and techniques used.

A second line would be philological and linguistic with attention to toponymy. Early sites are sometimes on high places (e.g. acropolis). Often they are on man-made hills or mounds. Their names vary considerably. Sometimes they are called Kaya and Kaya (rock). In Turkey, they are typically called Höyük or Tepe. Elsewhere they are called Depe, Tall, Tel, Tell, Tapa, Tappa, Tappah, Tepe, Tepe. In some cases, these variants are simply alternative forms of spelling. In other cases, a particular variant is linked with a country, region (figure 2) and occasionally seem to be linked with a specific chronological timeframe. We need a compendium of these sites, which can be searched chronologically as well as geographically.

Connected with this is a third line which would be more in terms of cultural history. It would reach back into pre-history and link circular models of the cosmos with circular cities and structures. Starting points would be Mount Meru (India), Atlantis (Greece) and Belovodje (Russia). Part of this story lies in understanding how mythological forms become intertwined with utopian, idealised versions and then become historical sites such as Hamedan (Ecbatana) and Firuzabad.

Another part of the story lies in tracing how metaphysical concepts become physical and then return to depicted mental realms. For instance, the rebuilt city of Gur (Iran) contained a fire temple at its centre. In Iraq, a similar structure becomes the Malwiya Minaret, Abu Duluf Mosque, Samarra. In Iraq also, ziggurats were erected, "as an imitation or artificial reproduction of the mythical mountain of the assembly of the stars' (Ararat and Eden)."³¹ Accordingly, the seven floors of the ziggurat in Babylon were aligned with 7 colours and 7 planets, thus providing a 3-D cosmological version which Ecbatana had evoked though its circular city walls: a city as cosmos was now replaced by a building as cosmos.

In India, there had also been a concept of 7 Jain hells. In Sumeria, these became 7 gates of the underworld (Kur). In the Koran, these seven floors became 7 earths of the underworld, balanced by 7 heavens above. Meanwhile, in Armenia, the 7 physical floors of ziggurats became 7 metaphysical layers of a mythical central mountain reminiscent of Mount Meru. In the Christian tradition, Dante produced an amalgam of these traditions. The 7 hells of the East, became the 7 upper hells of a more complex structure with 9 hells. The ziggurat and mythical mountain became a 7 corniced moral mountain culminating in a terrestrial paradise, while the 7 heavens were now re-linked with planets without the ziggurat imagery. Such a cultural history of metaphysical and physical cosmological models would help to reveal the interconnectedness of early cultures qua their theories and their structures.

---

³¹ Ziggurats: <http://www.sacred-texts.com/earth/amm/amm09.htm>

The above sketch suggesting a mini-history that begins in Balkh in the 4th millennium B.C. and spreads to Kültepe by the 3rd millennium B.C. is fully plausible but it can hardly be the full story. For instance, the Turkish site of Göbeçli Tepe is also based on a circular city model. While its scale is much smaller than Balkh, it predates Balkh by 6 millennia, going back to the 10th millennium B.C. In popular articles, Göbeçli has been described as the world's oldest temple³² and the beginning of civilization. This is very unlikely. The Zharkutanskies runes from Sungir near Orel in Russia go back to 68,000 B.C.³³ Wiki claims that Arbila goes back to the 5th millennium B.C. But new archaeological studies date the origins of Arbil back to 148,000 B.C.³⁴ Such examples confirm the need for long term research in the area currently considered as pre-history, an area in which Turkey can play an important role.

2.2. Country Plans

A fourth line of research would extend the study of circular models to include China and specifically their alignment of peoples and colours with the cardinal directions. As in the city of Ecbatana (Hamedan), China had a system of aligning concentric circles with different groups of people, except that they applied the concept to the whole country.³⁵ The central circle was for the Emperor. The subsequent circles were for inner subjects, outer subjects, and tributary states. Beyond these were Northern, Eastern, Southern and Western Barbarians. Beyond China this mental ordering was applied to colours and the Huns: Black Huns in the North, Celestial (Blue) Huns in the East, Red Huns in the South, and White Huns in the West. The cardinal directions were now colour coded as black, blue, red and white, Turkish *kara, gök, kızıl* (cf. *kırmızı, hara, al*), *ak*.

In Balkh (Belh, now Afghanistan), the birthplace of the Turkish mystic Rumi, this colour coding of directions was applied to city gates (doors), quarters and peoples: i.e. North, South, West, East became Black Door, Red Door, White Door, Blue Door (*Kara Kapi, Kızıl Kapi, Ak Kapi, Gök Kapi*) linked with Turkish, Indian, Jewish and Chinese peoples in the respective quarters of the city.³⁶ This principle was used in other Turkish cities. It also applies to four major Eurasian seas: Black Sea, Red Sea, Mediterranean Sea and Aral Sea.³⁷

³² Göbeçli: <http://www.smithsonianmag.com/history/gobekli-tepe-the-worlds-first-temple-83613665/?no-ist>

³³ Sungir: <http://www.liveinternet.ru/users/1758119/post86244228/>

³⁴ Arbil: <http://www.radio.cz/en/section/czechtoday/czech-archaeologists-uncover-stone-age-tools-in-arbil-iraq>

³⁵ China map: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/09/Tianxia_en-zh-hans.svg

³⁶ Belh (Balkh) <http://www.forumbiodiversity.com/archive/index.php/t-31568.html>:

In Turkish cities some quarters are denoted with color as in Belh: Kara Door (Northern quarter) is Turkish, Red Door (*Kızıl Kapi*) is Indian, Ak Kapi or White Door is Jewish and Blue Door or Gök Kapi in the east is the Chinese quarter.

³⁷ Karadeniz, Kızıldeniz, Akdeniz, and Gökdeniz. In Turkey, Blue Sea is associated with the Aral Sea. Cf. below. I am grateful to Doc. Dr. Fahri Sahal for confirming this point. In old Russian texts, the Blue sea is associated with the Caspian Sea:

http://books.google.nl/books?id=fvqYSoRvAl4C&pg=PA127&lpg=PA127&dq=caspian+sea+blue+sea&source=bl&ots=JmQSzp4D07&sig=TGxz7mR4u744_P-ZiNH9bDKnJcg&hl=en&sa=X&ei=EyeQU8jBFsfxygP00YDACQ&sqi=2&ved=0CFIQ6AEwCQ#v=onepage&q=caspian%20sea%20blue%20sea&f=false

	West	South	North
Mongolian	ak	hara	kara
Turkic	ak	kizil	hara
	ak	al	kara
Turkish:	ak	kırmızı	siyah
Kyrgyz:	ak	qyzyl	qara
Croatian	bijela	crvena	crna
Russian	Bela	Cherven	Chorna
	Belo	Krasno	Cherno
	белый	красный	черный

Figure 3. White, red, black directions and colours.

In cosmic contexts, the four directions were often reduced to three, namely West, South, North, which were variously aligned with creation, preservation, destruction; sky, atmosphere, earth; sky, space, earth and solid, liquid, vaporous. They were also linked with three colours, white, red, black; acquired metaphysical and physical associations in a number of cultures and were applied to a range of topics including candles, cities, countries, gods,³⁸ hills, mosques, mountains, peoples, sands, tantras, threads, and waters. In the Hittite Zodiac, a white horse, red horse and black horse became the three world horses associated with Scorpio.³⁹

Here, a main concern is to point to a future research theme. Even a quick glance at colour terms in a few Asian countries (figure 3) reveals that there are parallels between Turkish terms, Turkic terms, those in Kyrgyzstan and Mongolia. A new kind of international research would need to co-ordinate such comparative study.

3. Bridges to Eurasia

A third kind of bridge entails links with the whole of Eurasia. Here the focus is on Turkic languages rather than Turkey as a country per se. The fundamental work of Amanjolov⁴⁰ has revealed that this tradition is also connected with the history of runes. Turkic languages span “a vast area from Southeastern Europe and the Mediterranean to Siberia and Western China.”⁴¹ A basic map illustrates 25 Turkic languages ranging from Karaim in the West to Yakut in the East.⁴² Wiki lists 35 Turkic languages with five main divisions: Northwestern Common Turkic (Kipchak); Northeastern Common Turkic (Siberian), Southwestern Common Turkic (Oghuz), Southeastern Common Turkic (Karluk) and Oghur.⁴³

Oghur is further subdivided into: Chuvash, Khazar, Turkic Avar, Bulgar, Hunnic. Some aspects of this tree are fairly clear. The Bulgarians claim that Balkh (Afghanistan), discussed earlier, is their original homeland. There are 132 Scytho-Sarmatian runes.⁴⁴ Of these, the first

³⁸ e.g. Manannan, Danu, Dagda among the Celts.

³⁹ 3 World Horses: <http://cura.free.fr/xv/14boutet.html>

⁴⁰ Amanjolov:

<http://s155239215.onlinehome.us/turkic/31Alphabet/Amanjolov/AmanjolovAlphabetTableEn.htm>

⁴¹ Turkic Languages: http://en.wikipedia.org/wiki/Turkic_languages

⁴² Turkic Languages Map: http://www.umich.edu/~turkish/langres_turkic.html

⁴³ Turkic Languages: http://en.wikipedia.org/wiki/Turkic_languages

⁴⁴ A more detailed discussion is again found in the author’s Alphabets of Life.

75 are accompanied by letter terms. The final 57 (i.e. 75 reversed) are runes without accompanying letter terms. The 132 Scytho-Sarmatian runes are copied almost perfectly as 132 Old Bulgarian Runes. The old Chuvash Alphabet in turn copies the first 75 runes, changes the letter terms to a Latin script and drops the final 57 runes. A further subset with some reshuffling leads towards the Early Cyrillic alphabet. So the same Balkh, linked with the home of Zoroastrianism, circular city planning and hometown of Rumi, is a key to understanding one of the five branches of Turkic languages as well as Cyrillic languages.

If the Oghur branch links with proto-Slavic languages, the Oghuz and Kipchak branches link to various Caspian languages which, according to Indian sources go back millions of years. No analysis of these is possible within the limits of this paper. Instead, four almost anecdotal cases will point to dimensions of this vast field: Tengrism, Ur Tamgas, Allah, as well as tribes and tamgas. Rather than providing conclusive answers, these examples are intended to raise questions and point to further study.

33,000 -24,000 B.C.	Proto-Indo-European
7,000 B.C.	Slavic Mother Language
6,500 B.C.	Armenian
4,500 B.C.	Chechen
2,000 B.C.	Udi Language (Caucasian Albanian);Germanic Languages; Indo-Aryan-Indo-Iranian
2,000 - 1,400 B.C.	Balto-Slavic Languages
1,500 B.C.	Vedic (Old Indic, Sanskrit)

Figure 4. Some dates connected with Indo-European Languages and split into individual subgroups.

3.1.Tengrism

On the Wiki map of Turkish History, there is no sign of Tengrism in the B.C. period. This is almost certainly an omission. In the Slavic Zharkutanskies runes (68,000 B.C.), rune 10 is a Mara rune. The form of the Mara rune and the rune connected with the god Tengri are almost identical. The same basic shape serves as a matrix for aligning (and generating?) the 24 futhark runes. The Tengri rune recurs throughout Turkic and other languages. It is tamga 28 in the Abkhaz tamgas. One of its four axes in isolation produces the Orkhon letter "ič, či." In Europe, this is the Algiz rune. A slight variant produces the Turkish letter š, which is also the Yuan and Yen symbol. Rotating the Tengri rune as a whole by 45 degrees, provides the cross-diagonal axes found on the Latvian wheel of the year.

Early Turkic letters are linked with body movements as in the runic tradition. They are also linked with tribes and tamgas and reflect principles that have been traced back to China. Indeed, some have claimed that this tradition provided a model for 22 letter alphabets used in most early European languages.

The individual letters of the word Tengri derive from body movements (mudras). For instance, the letter r in Tengri is based on a Y like stance. Such stances, called Tamganin, underly all the old Turkic letters. These are part of a long tradition. For instance, they relate to Runic Yoga. In Scandinavia, there is a corresponding tradition of Stav, where individual body

positions combined with staves define 18 basic runes as well as positions in the martial arts. It is claimed that such martial arts body stances were originally also a source for the 28 letters of Arabic, and that this tradition (tantuinine) was exported to China to become the Shaolin martial arts.

The old Turkic runes/letters were linked with body stances. Were they also linked with yogic stances and martial arts as elsewhere in the Arabic world? Zoroastrianism and Sufism both linked letters with creation and the dance of life. Were there once whirling stances long before the dances of the whirling dervishes? Turkey which was linked with Achaemenid and later with the Ottoman Empire is perfectly positioned to explore such questions. An unlikely combination of history of alphabets, religions and martial arts is needed.

3.2. Ur Tamgas and Letters

Turkey could also be a key to gaining a better understanding of the roots of Indo-European languages. Wiki offers one summary of standard views. It lists 10 subgroups of which Anatolian is the oldest (1,650 B.C.),⁴⁵ Indo-Iranian (1,400 B.C.) is third and Armenian is seventh (5th c. A.D.). Another chart links the roots with 3,500 B.C.⁴⁶ Proponents of Proto-Indio-European associate the roots with Gravettian Culture⁴⁷ and dates from 33,000 – 24,000 B.C.⁴⁸ Some speak of a Slavic Mother tongue going back to 7,000 B.C.⁴⁹In this model, Armenian was the first branch to split off c. 6,500 B.C.⁵⁰ (cf. figure 4).

Debates about precise dates or possible names (e.g. Primordial Alphabet, Ur Language, Slavic Mother Language, or Proto-Indo European) do not affect the underlying claims. There was originally a single language in Eurasia, which at some point between the 10th and 1st millennium B.C. split into a series of subgroups. In the case of old Armenian (c.6,500 B.C.), the principles that inspired the letters are fairly obvious. The imagery is solar. As in the case of the Tengri symbol, fourfold symbols aligned along the four cardinal axes were a starting point. One of these axes was then separated to form individual letters. In the case of Chechen, the moon was a source, and various segments were arranged axially. In this case, the symbols at the each of the extremities of the four axes, if combined, would produce a Mara/Tengri symbol. When the complete set is realigned with letters it results in Old Chechen.

⁴⁵ Anatolian: http://en.wikipedia.org/wiki/Indo-European_languages

Isolated terms in Luwian/Hittite mentioned in Semitic/Assyrian texts from the 20th and 19th centuries BC, Hittite texts from about 1650 BC

⁴⁶ 3,500 B.C.: <http://www.linguatics.com/images/indoeuro02c.jpg>

⁴⁷ Gravettian: <http://www.alternatehistory.com/discussion/showthread.php?t=185434&page=41>

⁴⁸ Gravettian: <http://www.panshin.com/trogholm/wonder/indoeuropean/indoeuropean4.html>

⁴⁹ Indo-Aryan: <http://www.polishforums.com/poland-history-34/slavs-populated-europe-around-vistula-dnieper-balkan-along-46944/2/>

"Indo-Germanic" is a neologism which should be abandoned. Since Indo-Aryans branched off from the "Slavic Mother Tongue" (and "Slavic Mitochondrial and Y chromosome genes") some 9,000 years ago [8], and since Germanic Languages branched off from the "Balto-Slavic" source only perhaps 4,000 years ago.

⁵⁰ Armenian: <http://narinnamkn.wordpress.com/page/3/>:

Quentin Atkinson and Russell Gray have proved that Armenian language already split from the Mother Tongue in the Indo-European Homeland in Armenian Highland some 8,500 years ago.

Armenia also has a series of signs known as the Generative Force which, it is claimed, generate all the letters of their alphabet. It begins right and left pointing swastikas. In an ancient Slavic alphabet these are letters called Swastika and Posolon respectively. Several of these shapes recur in Abkhaz tamgas, Glagolitic, Armenian, Chechen, Tifinagh. A series of 144 Bukovi shows the swastika as a matrix for generating forms as in Armenia. Such examples suggest that basic 4 axis symbols such as Tengri and the swastika were probably part of an original primordial alphabet. We have ISO codes for the modern alphabets. This needs to be extended to letters of ancient alphabets, runes, kuni, and tamga in order to trace routes of transmission and influences. Turkic languages, linked with Caucasian languages around the Caspian Sea, which Indian sources cite as the oldest source of languages, could have a particular role to play in this story.

3.3.Allah

The name Allah is now associated mainly with Islam, although it is used by other religions such as Christian Arabs, Mizrahi Jews, and Sikhs. It was used by pagans in Mecca prior to the Prophet Mohammed. It was used by the Nabataeans as early as the 5th century B.C. Indeed "The name *Allah* or *Alla* was found in the Epic of Atrahasis engraved on several tablets dating back to around 1700 BC in Babylon."⁵¹ Thus far, the official story reflected in Wiki.

The symbol may be much older. In the Slavic tradition there was an Allah Swastika (СВАСТИКААЛЛАХА). There was also an ancient Slavic alphabet called the VseYaSvetnaya Charter (Грамота ВсеЯсветная). There are claims that it was originally a three dimensional alphabet with 1,234 letters, with roots going back to c. 11,000 B.C.; that it was then simplified around 5,500 B.C. into a two-dimensional subset of 147 letters. A version of this alphabet⁵² is still in use by a small group of old believers (Ingleists). This alphabet is of interest here because it contains another letter aligned along four axes called АЛЛАХ (Allah). This letter is close to the shape of the Sign system of paradise squared⁵³ and recalls the basic form of Tengri. It recurs in various versions. In one case, it is part of a series of which depicts the letters Ya, YaYa, Al, La, Alo, Ale and Alla. Here, Ya is more than a letter. It is also the symbol for Slovo, the term for letter, word, speech. In other contexts, ya has an upward and a downward form: upward as great breath, the runes Ap and Othala; downward as essence, the runes Орея and Erda.

In the Pliske runes associated with Tengrism, the downward form is Sarakt (Holy Heritage, the State Itself). To the left is a symbol IYI. In proto-Bulgarian it is Juji linked with the names of God.⁵⁴ This downward form recurs as letter 63, IO, of the Bulgarian Runes; as a framework for a scheme of the three worlds (Yav, Prav and Nav) and as a matrix for the whole of the Ukrainian and Cyrillic alphabets. So the pre-Islamic form of Allah is etymologically connected with the term for word, which recurs as letter 63 of Old Bulgarian and the final letter of modern Cyrillic. The pre-Mohammadan Allah is connected with primal forces of creation. It is a pre-history that deserves separate study.

⁵¹ Allah: <http://en.wikipedia.org/wiki/Allah>

⁵² VseYaSvetnaya Charter: http://st.free-lance.ru/users/IceTeam/upload/f_4804c30e36e36e.gif

⁵³ Kuken Sign system of paradise squared (Знаковая Система Рая в квадрате): <http://gramota.org/fr-trad.html>

⁵⁴ Juji: http://www.krora.com/pb_lang/pbl_2_11.html

3.4.Chinese and Turkic Tribes and Tamgas

In the Turkish tradition, the IYI symbol has other connotations. It occurs as a tamga associated with the Kayi tribe. Amongst the Oguz, it is the beginning of a classification into 2 Branches, 6 Clans (each linked with a particular kind of hawk), 24 Tribes. The fascinating work of Oimoçu and Bitikçi (2010)⁵⁵ has suggested that the Chinese tradition of trigrams and hexagrams provides a model for understanding Kyrgyz and Turkic cosmology. Indeed, they claim that the principles of Turkic letters also have their origins in the hexagrams of Chinese cosmology: that the 8 trigrams underly the shapes of 8 basic Turkic letters. In some schemes the 24 clans became 22 clans. Hence, China, which introduced an ordering of a country and society in terms of circular symbolism, may also have provided a framework for organizing clans/tribes and 22 letter alphabets. The Turkic languages, spanning the whole of Eurasia were a natural context for dissemination of such macro-concepts.

4.Cradles of Civilization

A standard Western view still claims that the Fertile Crescent of Mesopotamia was the cradle of civilization: i.e. Sumer, Akkad, Assyria and later Babylon.⁵⁶ Geographically it is a story in the South.⁵⁷ The story of Turkey outlined in this paper is one that happened North of the official story. It dovetails with Armenian stories linked with Urartu and Mount Ararat. The official story is about settled civilization. The story of Turkey was initially nomadic. The Turkic story is further East⁵⁸ and dovetails with claims of a Central Asian ethnogenesis. We need to respect these different histories and understand how they are related.

5.Conclusions

In terms of size, Turkey is number 37.⁵⁹ In terms of population, it is number 18.⁶⁰ In terms of world history its direct connection with 6 major empires (Hittite, Greek, Achaemenid, Roman, Byzantine and Ottoman) makes it one of the most important cultural traditions of the world. This paper has offered examples of how it has created bridges with Europe, Asia and Eurasia. Some of these connections have been forgotten, many have never been studied properly. New research is needed to put Turkey's places on the maps of old into the mental maps of today's youth and tomorrow's leaders.

---

⁵⁵ Oimoçu and Eleri Bitikçi, *The Origin of Türkic Script*, 2010:
http://7buruk.blogspot.nl/2010/04/origin-of-turkic-script_13.html

⁵⁶ Fertile Crescent: http://www.kenney-mencher.com/pic_old/fertile_crescent_egypt/map_fertile_crescent2.jpg; http://www.kenney-mencher.com/pic_old/fertile_crescent_egypt/lesson_5_historic_era_fertile_crescent.htm

⁵⁷ Seen from a viewpoint of the Northern Hemisphere.

⁵⁸ Turkish Migrations: <http://www.egyptologie.be/images/tukicmigration.jpg>

⁵⁹ List of Countries...by Area:
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_and_dependencies_by_area

⁶⁰ List of countries by Population: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_population

REFERENCES

A.S.Amanjolov, History of Ancient Türkic Script, Almaty, "Mektep", 2003, ISBN 9965-16-204-2.
<http://s155239215.onlinehome.us/turkic/31Alphabet/Amanjolov/AmanjolovAlphabetTableEn.htm>

Kim H. Veltman, Alphabets of Life, Smolensk: Twinscorp, 2014. <http://www.alphabetsoflife.com/>

CLASSICAL CONDITIONING: STRATEGIES FAMILIARIZE READING HABITS FOR THE YOUTH

Lela Nurul Millah*

ABSTRACT

The entry of globalization and the embedding of modernization resulted a culture of reading in among the youth is getting faded. This is proved by the widespread attitude of "autism" were deliberately created by the individuals themselves. In some developing countries, reading culture is declining, as the majority of young people prefer to read short messages, statuses on social media, and spend a lot of time to maintain its existence than to add his insights. The solution to the problem can be started from the most formal scope of that school. In this case, it can be implemented part of the theory behavior that is "Classical Conditioning". Teachers as the center or the subject that will foster reading habits in students, has a very important role. To do this, the necessary "unconditioned stimulus (US)" and "Classical Conditioning (CS)" to generate "unconditioned response (UR)" and then "UR" This will be the "Conditioned Response (CR)". In this case, "US" are used as "Bell sound" and "CS" it is at 8 am, "UR" are hoped is the students read the book knowledge. When the bell rung at 8 am, the teacher always encourage students to read a variety of books of knowledge or any book that can add insight the students. This activity is done repeatedly in a long period of time. The purpose of this behavior theory practice to regenerate read to the students as his needs.

Key Words: Unconditioned Stimulus (US), Classical Conditioning (CS), Unconditioned Responses (UR), and Conditioned Responses (CR)

A. INTRODUCTION

In Indonesia, the reading habit among young people diminished. It is characterized by the rise of social deviation cases far more common than the human achievements are reached. This is certainly an issue that needs to be solved, because it will affect the progress of the nation and the nation's image in the world. Some people think reading is an activity that is done by smart people alone, and this assumption seems ingrained in Indonesian society. Therefore, Classical Conditioning, which is one type of approach behavioristic theory initiated

---

* Early Childhood Education Department, Indonesia University of Education

by Ivan Pavlov and BF Skinner needs to be implemented to raise youth interest in reading at the beginning first formal environment, namely school. Classical Conditioning is an approach that needs to be done continuously to add or change a person's behavior into what to expect. In implementation, Classical Conditioning requires a long time to reach the expected target, and there are a few things to consider, namely the Unconditioned Stimulus (US), Unconditioned Response (UR), and Conditioned Response (CR). US is stimulus given to a person, UR is a response that can not be predicted in advance, and CR is the expected response or to be achieved. To three things go together in its implementation to form a person's character into what to expect. To be formed within the students here that the habit of reading knowledge books to increase their insight.

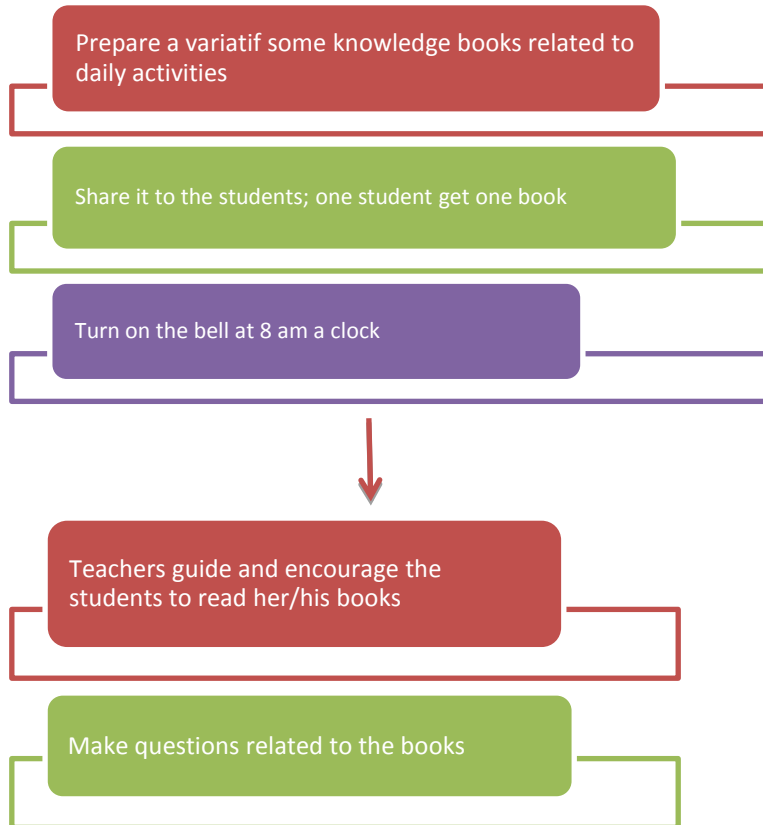
B. AIM

This paper aims to give an alternative solution for reading habits of the youth in the era of globalization is the widespread use of gadgets excessive and lead to lazy to read because it is more like playing games, online social media, and so on.

C. EXPLANATION

US that used the sound of a bell. The CS is 08:00 am. UR is expected that students read the knowledgebook that teachers already provide.

Here are some steps that need to be done in the implementation of this theory:

Every day before the hour lesson begins, students are given the opportunity to read a book that has teachers provide. At beginning, they were forced to read the book for academic interest, because of the subject matter that will be discussed are taken from the books. Therefore, students are required to read in order to know the subject matter and when asked by their teacher can answer it properly and correctly. It will also affect the value of the students and the quality of themselves when they have gone up a grade or even graduate from school. Perhaps not all students can respond positively to this activity, but the teachers and the school should remain focused on the first goals that they want to cultivate the habit of reading among the youth. Consistency of the schools to the program would be good if done on an ongoing basis and can see the extent to which the results already achieved. Therefore, monitoring activities need to be done to determine the extent to which the results already achieved. Perhaps not all students will love this activity, so that the teacher must be able to distinguish any potential students to fond of reading and students everywhere are not so fond of reading. If it is visible, and the teacher already knows the students with the classification, then the teacher should focus on some potential students fond of reading. However, it does not mean that other students do not like to be casually read, the only difference being a routine to read, and read length. Some research experts who are competent in this field say that this theory is very powerful to achieve the expected behavior and already planned [1].

D. CONCLUSION

Classical conditioning will be reach the targets that have been planned to add or change behavior within the individual, if done continuously and focus on the subject, as well as the implementation is consistent from beginning to end. And should be remember at the outset that the decision-CS and US should be true and appropriate in order to achieve optimal results.

E. SUGGESTION

This paper is still based on literature study, so it still need more advance study and researches in order implementing a classical conditioning for reading habits of the youth.

ACKNOWLEDGEMENT

With the completion of this paper, the authors would like to thank to:

1. Dr. Ocih Setiasih, M.Pd. authors as mentors
2. UKM LEPPIM UPI as student research institute which has developed competence of scientific writing of authors.
3. Various sources of reference that have been reference literature for author.

REFERENCES

- [1] Hadi, S. (2012). Implementasi teori behavioristik. [Online] Available: <http://sumarnahadi.blogspot.com/2012/03/implementasi-teori-behavioristik.html>

GENÇLİK VE KÜLTÜREL MİRASIMIZ

YOUTH AND CULTURAL HERITAGE

DEĞERLENDİRME OTURUMU

CLOSING SESSION

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mahmut AYDIN

Prof. Dr. Mahmut AYDIN

(Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektör Yardımcısı)

Değerli katılımcılar iki gün boyunca yorucu ve yoğun bir kongre geçirdik. Günün bu geç saatinde bu kadar dinamik ve heyecanlı olunması bizleri gerçekten mutlu etti. Bu durum kongrenin önemli olduğu ve amacına uygun bir şekilde gerçekleştiğini gösteriyor. Bildiğiniz üzere iki gün boyunca toplam 31 oturumda 176 bildiri sunuldu. Bunların yaklaşık 25 kadarını Türkiye dışından gelen bilim insanlarının sunumları oluşturuyor. Yine bu önemli sempozyuma üniversitemizin hocalarının ciddi anlamda katkıları var. Hepsi gerçekten emek ürünü olan bildirimleri sunan misafir araştırmacıları ve üniversitemizin değerli hocalarını üniversite üst yönetimi adına yürekten kutluyor başarılarının artarak devam etmesini diliyorum. Bu kapanış panelinin sonunda genel bir değerlendirme yapmak üzere şimdilik söz diğer konuşmacılara sözü veriyorum.

Feride BİTİRİM

**Gençlik Ve Spor Bakanlığı Eğitim Kültür Ve Araştırma Genel Müdürlüğü
Kültür Daire Başkanı**

Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi ile birlikte gerçekleştirdiğimiz, Uluslararası "Gençlik ve Kültürel Mirasımız" Kongresini düzenleme komitesinin yoğun gayretleriyle başarılı bir biçimde tamamlamış bulunmaktayız. Anadolu'da Güzel Sanatlarımızın ve kültürel değerlerimizin unutulmaması ve gençlerimizin geleneksel kültürümüze daha fazla ilgi göstermesi amacıyla yapılan çalışmaların daha da arttırılması gerekmektedir. Hep beraber bu günlerde gençlerimiz ve yarınlar için bir şeyler yapalım, geleceğe güzel bir miras bırakalım istiyoruz. Bu amaçla kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, bilim adamlarının gençlerin görüşlerine önem ve projelerine bakanlık olarak destek veriyoruz. Sizlere kapımız ve gönlümüz her zaman açık olacaktır. Yurt içi ve Yurt dışından gelen 200'e yakın bilim insanımızın sunduğu tebliğlerin yayına dönüştürülmesi, daha geniş kesimlere ulaşması, ve ileride uygulanabilecek gençlik politikalarına kaynak oluşturması temennisi ile kongreye katılımınızdan dolayı hepimize teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

Gazi Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı Müdürü

Gençliğimiz çok önemli tabi ki. Daha önce bu tür kongreler, sempozyumlar yapılmıştı. Kültür üzerine yapılan sempozyumları da takip ediyorum ben şahsen. Son kongrede bu kadar katılımcı yoktu gerçekten. Buradaki katılımcıları da katılımlarından dolayı tebrik ediyorum. Güzel bir katılım olduğunu düşünüyorum iki gün boyunca. Şu saatlerde birazcık azalmış olsa da katılımcı açısından güzel bir kongre idi.

"Bu gençliği rahat bırakın, habire ensesinde boza pişirip duruyorsunuz; ne istiyorsunuz bu gençlikten? Gençliğe şunu yapın bunu yapın." diye, bizleri eleştiren bir kesim var. Gençlik özgür olmalıdır diyen bir kesim var. Şahsen bu özgürlüğün de bir sınırı olduğunu düşünerek, bizler gençliğimiz ile ilgili problemlere kafa yormaya devam edeceğiz. Her zaman onların yanında olacağız. Onlara yol gösterici ve kılavuzluk yapmaya devam edeceğiz. Akademik çalışma açısından kongreyi değerlendirdiğimde çok değerli hocalarımızdan, duayen hocalarımızdan çok değerli bilgiler edinmiş olduk bu kongrede. Genç akademisyenlerin de katılmış olması memnuniyet verici. Yeni bilim adamlarının da yetişiyor olması bizi son derece mutlu etti. Bunun yanı sıra, bir kongrede bir bildirinin nasıl sunulması gerektiği konusunda bazı tecrübesizliklerin olduğunu fark ettim. Örneğin bir tez önerisi veya küçük bir konferans şeklinde sunulan bildiriler vardı ve bunlar çoğunlukta idi maalesef. Ben 30 tane bildiri takip edebildim değerli misafirler. Bunların çoğu sempozyum ya da kongre bildirilerinin dışındaydı diyebilirim. Neden diye soracak olursanız. İşte bir sorunu ortaya koyma, durum tespiti, durum tespitinin dışına çıkamama şeklindeki bildirilerin çoğu. Sorunlar zaten biliniyor, ama çözüm önerileri çok az getirildi diye düşünüyorum. Gençliğimizin, siyasetle, edebiyatla, sanatla ilgilenmelerini, canı gönülden diliyoruz tabi ki. Özellikle kendi manevi ve kültürel değerlerine sahip çıkmaları ve ilgilenmeleri çok önemli. Bir hatırıma size anlatmak istiyorum müsaadelerinizle. 7 yıl önce Suriye'nin başkenti Şam'a Ud resitali vermek için gitmiştim. Orada bir konservatuarda, aynı zamanda workshop yapmıştım. Workshop'a katılan Ud öğrencilerine şöyle bir soru yönelttim: "Ud ile ne icra ediyorsunuz?" dedim. Bach ve Beethoven'ın eserlerini icra ediyoruz dediler. Nasıl olur dedim, sizin kendi musikiniz yok mu? Hayır, bizim çalmaya değer bir musikimiz yok dediler. "Nasıl olabilir? Böyle derin bir kültüre sahipsiniz." dedim. Ve onlara İngilizlere ait bir

atasözünü hatırlattım: "Elbisem paçavrada olsa benim elbisemdir, kendi elbisemdir." diye. Sonra gördüm ki, aynı problem Türkiye'de de var. Türkiye'de de yaşanıyor. Türk musikisi, batı musikisi çatışmaları ve bunun altında yatan siyasi ve ideolojik nedenler. Musiki ile bir toplum yok edilebilir mi? Edilebilir. Musiki ve kültür ile toplum yok edilebilir mi? Evet edilebilir. Hatta Yahya Kemal bir şiirinde diyor ki: "Bu neslin ortada daha nicedir başardığı iş / Vatan nasıl karışır musiki ile göstermiş." Eski Musiki adlı şiirinde hani, "Çok insan anlayamaz eski musiki-mizden ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden" dediği şiirinin bir mısra'ında musiki ile vatanın nasıl karıştırıldığını göstermek istiyor. Şimdi Suriye örneği ile bugünkü duruma bakın. Kültürel değerler açısından, maneviyat açısından çöküşü, musikideki çöküşü ile ortadaydı bugünkü hali. Ama Türkiye'deki bu milli ve manevi güç, son derece kuvvetli olduğu için, çok şükür ki biz o günleri yaşamıyoruz ve yaşamayız da inşallah. Bu anlamda gençliğin tüm bu değerlere sahip çıkması, bizim de gençliğimizle çok yakından ilgilenmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bizim kültürümüzde tartışma yoktur. Bizde muhabbet vardır. Biz aslında kavga etmeyiz, etmemeliyiz. Çünkü öyle bir kültürden geliyoruz ki, Hz. Mevlana'nın, Hz. Yunus Emre'nin kültüründen geliyoruz. O kültürün temelinde, aşk var. Allah aşkı var. Hz. Muhammet aşkı var. Onun için o muhabbeti, şu gençliğimizde görebilmemiz lazım. Onlara önderlik edecek kişiler yine bizlerin neslidir. İnşallah bu duygularla hizmet etmeyi Allah hepimize nasip eder ve kuvvetli gençliğimizi, yıllar önceki gençliğimizi yine gelecek kuşaklara, aynı şekilde taşıyabiliriz. Teşekkür ediyorum.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektör Danışmanı

İki gün boyunca ciddi bir bilgi ve tecrübe aktarımı sağlandı. Samsun'a bunu sağlayan, bunu getiren bilim insanlarını davet edip organize eden ekibe teşekkür ediyorum. Rektörlüğümüze ve Gençlik ve Spor Bakanlığı'na da bu manada ev sahipliği için teşekkür ediyorum.

Değerlendirme oturumunda değerlendirme yapabilmek için farklı salonlarda koşturmak gerekiyordu. İki gün boyunca ben bazı konuşmaları yarım bırakmak pahasına koşturdum salonlar arasında, iyi de oldu belki. Herbildiridenaz ya da çok bir şeyler öğrendim kesinlikle. Tabii, bir sosyolog bakış açısıyla ağırlıklı olarak nerelerde yoğunlaştı konuşmalar diye ona dikkat ettim. Algıda seçicilik, akademik mesleğin hastalıklı yönlerden bir tanesidir. Bende seçtiğim alanda, seçtiğim doğrultuda, bazı notlar aldım. Bunların içerisinde katılımcılar arasında genç arkadaşlarımızın bulunması sevindirici. Bundan bir süre önce ortaöğretim TÜBİTAK bölge yarışması Samsun'da olmuştu. Sosyoloji açısından çok sevindirici bir sonucu sizinle paylaşmak isterim. Bölgede birinci, ikinci, üçüncü olan yarışmacılarımız aynı zamanda Türkiye dereceleri ile döndüler. Sıralaması değişmekle birlikte; Türkiye birinci, ikincisi ve üçüncüsü bu dönem Samsun bölgesinden çıktı Sosyoloji alanında. Bu çok sevindirici bir durum. KeşkeDoktora, Yüksek Lisans ve Lisans öğrencileri dışında ortaöğretim öğrencileride gençlerin sorunlarının ağırlıklı olarak tartışıldığıbu toplantıda bulunsalardı. Belki onları da katsaydık çok daha anlamlı olurdu diye düşünüyorum. Bir sonraki toplantıda bunları değerlendirmekte fayda var.

Sempozyum boyunca ağırlıklı olarak sorunlar bazında yaklaşımlar sergilendi. Tabi bu Sosyolojinin varlık sebeplerinden bir tanesi, eğer sorun yoksa sosyoloji yoktur, sosyoloğun da pek kıymeti yoktur. Bu bağlamda birçok sosyolojik değerlendirmeye tanık olduk burada. Teşekkür ediyoruz bilim insanlarına. Ancak, bir eleştiri değil ama, daha sonraki toplantılar için bir projeksiyon yapmak adına şunu söyleyebilirim. Belki de gençlik ve fırsatlar adına da bir şeyler söylemek gerekiyor, burada yoğunlaşmak gerekiyor. Biz sorunlar üzerinde gençliği tartışırken veya tanımlarken ya da sorunlu alanlarla ilgili olarak gençlik aklımıza geldiğinde, sanki kocaman bir dönem, enerjik bir dönem, ciddi bir güç, sorunlar dışında ortada yokmuş gibi bir izlenimin edinilmemesi gerekiyor. Öyle bir sonucun çıkmaması gerekiyor. Bu anlamda, gelecek çalışmalar adına belki de bir yönlendirme, tavsiye niteliğinde olsun diye söylüyorum.

Diğer konular, medya, popüler kültür, sanat, küresel etkiler bağlamındakiymetli bildiriler dinledim. Burada diğer bir uyarı; küreselleşmeden bahsedilirken sosyal medya başta olmak üzere, bunlardan konuşulurken sanki küreselleşme, doğal, otantik bir süreç vede adeta buna

teslim olmuş, gayri ihtiyari de olsa buna teslim olmak durumundaki insanlarmışız gibi yada geleceğimiz tamamen küresel etkilerden arınmış olarak tasarlanamazmış gibi bir algısında oluşmaması gerekiyor. Bu noktada bir hatırlatmada bulunmak istiyorum. Sosyolog GraceDavie'nin bir kitabı var. Türkçe'ye de çevrildi zannediyorum. *Bir küre, birbir küreselleşme* diye. Bu âlemde, bu kürede birçok küreselleşme var deniyor özet olarak. Önemli olan bizim hangi tür küreselleşmeye maruz kaldığımız veya bu küreselleşme içerisinde ne tür bir etkiye maruz kaldığımız ya da etkileme gücümüz olduğudur. Tabi burada küreselleşmenin çok da masum bir kavram olmadığına üzerinde çok tartışmaya gerek yok; zira küreselleşmenin dünyadabaskın birçok ajanı var; bu ajanlar bizim sürece dâhil olmamızı çok da arzu etmiyorlar. Ancak şu var ki, çatışmacı sosyolojik yaklaşımları açısından bakacak olursak, dünyada başlangıçtan belki de sona kadar zaten bir çatışma ve bir sürtüşme ortamı var. Yani ideolojiler, ekonomik yarış, çatışmalar vs. ne söylersek söyleyelim bundan azade değil. Tabi İslamterminolojiasından bunları dile getirecek olursak "*hak ile batıl*"ın mutlaka bir mücadelesi olacaktır. Bu, başlangıçtan itibaren başlamıştır zaten ve dünyanın veya evrenin sonuna kadar devam edecektir. Bu bağlamda,tekrar ifade etmek istiyorum küreselleşmeninmutlak kaçınılmaz, mücadele edilemez bir alan olarak algılanmasının, en azından gençler açısından bu şekilde algılanmasının doğru olmadığını, bir mücadele alanının her zaman bulunduğunu söylemek istiyorum.

Bir diğer konu, kültür kavramı kapitalist dünyada herşeyin satılabilir hale, tüketilebilir hale getirildiği bir dünyada yaşıyoruz. Kültür kavramı da maalesef satılabilir ve tüketilebilir bir unsur haline dönüştürülmüş durumda günümüzde. Ben burada biraz da ajite etmek adına şöyle bir cümle kullanmak istiyorum; acaba bizde sempozyum vesilesiyle böyle bir amaca hizmet etmiş olduk mu?. Kültürünsatılabilir, pazarlanabilir yönünü ortaya çıkarmış olduk mu bazıbildirilerimizle? diye aklıma gelmedi değil.

Sonuç olarak;sempozyumaçılış konuşmacılarından birisi olan Sayın Kim H. Veltman'ın*Türkiye, Diller ve Köprüler* başlıklı bir sunumu var idi. O bağlamda Türkiye geçmişte bir çok medeniyetin beşiği olduğuna göre bu coğrafyalar günümüzde de hala bu noktada ciddi katkıları sağlayacak potansiyele sahip diye düşünüyorum.

Son olarak, ülkemizin ve dünyanın anlaşılmasında olduğu kadar geleceğe ilişkin kurgulamalarda gençlerin mutlaka sürece dâhiledilmesi konusunda konuşmacılarla hem fikirim, amabunun nasıl yapılması gerektiği ile ilgili birtakım projeler, alt çalıştaylardüşünmek ve yapmak gerektiğini burada belirtmek istiyorum. Bu sempozyumun oluşturduğu üst fikir çerçevesinde bundan sonra ortaöğretim ve üniversite çağındaki gençleri de dâhil ederek bu tartışmaların gençliğin hamisi ve ürünü haline getirmekte fayda var.

Ben tekrar bütün katılımcılara teşekkür ediyorum Samsunumuza ve Üniversitemize geldikleri için.Kuşkusuz burada ciddi bilgisel köprüler kuruldu. Bu köprülerin devam etmesi için kurulan ilişkilerin beslenmesi gerekir. Bu ilişkilerinde devam ettirilmesi ümidiyle hepimize saygılar sunarım.İyiki geldiniz.

Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

2013 yılının ekim ayı sonunda Antalya'da Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın çalıştayına davet edildik. Burada Eğitim Kültür ve Araştırma (eski) Genel Müdürü Dr. Abdulkadir Mahmutoğlu Beyle konuşken kendisi "Hocam, Samsun 19 Mayıs Şehri, Gençlik ve Spor Bayramız adını bu şehirden alıyor, burada 19 Mayıs Üniversitesi var. Samsun'a büyük bir kongre yakıştır" dedi. Ben de bunun uygun olacağını ve böyle bir düşünceyi paylaştığımı, ancak bunun için ciddi bir desteğin gerektiğini söyledim. Bu konuyu sayın rektörümle konuşmam gerektiğini, daha sonra kendisine dönüş yapıp bilgi vereceğimi belirttim. Geldim sayın rektöre durumu arz ettim. Kendilerine teşekkür ediyorum, tereddüt etmeden görev ve sorumluluk senindir dedi. Biz de o görev ve sorumluluğu aldık. Mahmut hocamın dediği gibi zaman zaman uykularımız kaçtı, heyecanlandık; arkadaşlarımız sağ olsunlar, çok genç ama tecrübeliler. Bu işler özveri ve yürekle oluyor, gerisi geliyor. Biz bu kongreyi 300 kişiyi kaybettiğimiz Soma'daki maden ocağı kazasının gölgesinde gerçekleştirdik. Orada vefat edenleri de ayrıca rahmetle anıyorum. Ayrıca bu kongreyi bu vatanın birliği için, bizlerin huzuru için, huzur içerisinde bu kongreyi, gerçekleştirmemiz için, canlarını veren aziz şehitlerimizi de ithaf ediyorum. Eğer onlar bu vatan için, bizler için şehit olmasaydı biz bu ortamlarda bu güzel mekanlarda bu kongreyi yapabilecek miydik? Özellikle sayın rektörümüz Prof. Dr. Hüseyin Akan Bey'e ve yine Gençlik ve Spor Bakanlığı Eğitim Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü'nün eski genel müdürü Dr. Abdülkadir Mahmutoğlu ve yeni Genel Müdürümüz Harun Sönmez beylere teşekkür ediyorum. Devlette devamlılık esastır ilkesini aynen uygulayarak kongremizi tamamladık. Bizleri yalnız bırakmayan buradaki genç arkadaşlarımıza, OMÜ Basın Birimine teşekkür ediyorum; bize gerçekten ciddi katkı sundular. Ayrıca kongre merkezimizi kongreye hazırlayan ekibe de teşekkür ediyorum.

Saygıdeğer katılımcılarımıza, bildiri sunan hocalarımıza sunamadığı halde gelip katılan hocalarımıza, dinleyicilerimize, düzenleme ve bilim kuruluna, açılış ve kapanış oturumundaki konuşmalarıyla oturuma değer katan saygı değer hocalarımıza teşekkür ediyorum. Ve yurt dışından gelen saygı değer hocalarımıza Mahmut hocam biraz önce belirttiler. 175 bildiri sunuldu, ancak oturum başkanlarını da dahil etmek gerekiyor. Çünkü akademik anlamda

onların da katkısı oldu. 200 bilim adamının iştirak ettiği bir toplantı oldu. 6 ana başlık halinde gerçekleştirilen konferansta; gençlik ve kültür eğitimi 11 oturum, kültür ve maneviyat 4 oturum, kültür ve medya 4 oturum, kültür ve moderlite 3 oturum, kültür ve siyaset 4 oturum, kültür ve sosyal hayat 5 oturum, halinde açılış ve kapanış oturumları ile birlikte toplam 33 oturum halinde, 4 salonda bu kongremizi gerçekleştirdik. Bana fazla yorum yapmak bize düşmez; eksizlerimiz, hatalarımız olabilir, takdir siz değerli katılımcılarındır. Mahmut hocamın biraz önce belirttiği gibi işin yumurta küfesi omuzlarımızdaydı. Allah'a şükür o yumurta küfesini kırmadan emaneti teslim ediyorum, hepinize saygılar sunuyorum.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Gülçin Yahya Kaçar hocamıza gerçekten teşekkür ediyorum. Konuşmasında Suriye ve Şam örneğini verince aklıma şu örnek geldi. Yaklaşık bir buçuk ay önce Amerika'da bir kongreye gitmiştik. Hacettepe Üniversitesinden gelen iki hocamız orada bir resital verdi. Bizim kültürümüze ait türkülerini Batı müziğine uyarlayarak gerçekten doğrusu sadece beni değil orada olan diğer Türk akademisyenleri de sizi rahatsız edecek şekilde sundular. Her müziğin ve her ezginin kendi kültür coğrafyasında bir değeri vardır. Örneğin orada batı müziğine uyarlanan türkülerden birisi de "Çıktım Belen Kahvesine" adlı "Ormancı" türküsü idi. Bana göre bu türkü kendi kültürümüzün ağız ile dinlediğiniz zaman bir anlamı var. Ama onu batı müziğine uyarlayarak hızlı bir şekilde söylerseniz anlam kaymasına yol açarak onu kendi kültürel bağlamı içinde bir anlam ifade ettiğinden onu başka kültürlerle transfer ederek kodlarıyla oynamamalıyız.

Yine Kaçar hocamız kültürümüzün en önemli özelliğinin "muhabbet" olgusu olduğunu ifade etti. Hocamıza katılıyorum. Sahip olduğumuz İslam ve Anadolu kültürü en önemli özelliği karşısındaki insanlara hatta sadece insanlara değil canlı cansız tüm varlıklara duyulan muhabbettir. Bizim kültürümüzde ötekileştirme yok. "Öteki" diye nitelene kişi düşman değil kucaklanması, muhabbet duyulması ve kazanılması gereken dosttur. Bundan dolayıdır ki bizim kültürümüzde muhatapla konuşma ve tartışma kavga ve çekişmek için değil karşılıklı öğrenerek zenginleşme amacıyla olduğundan muhataplar arasında çatışma ve düşmanlık olmaması esastır. Bu noktadan hareketle günümüz gençliğinin sorunları çözmek istiyorsak bunu onlarla kavga ederek, onlara bir şeyleri dikte ederek ve onlara hep reçeteler sunarak değil, onları anlamaya, onlarla empati kurmaya kısaca onları kendi şartları ve dünyaları bağlamında düşünerek, onlara hep bir şeyler öğretmek değil, onlardan da bir şeyler öğrenmeye çalışarak yapmalıyız.

Başta gençleri ilgilendiren ve onların sorunları konu olan bu sempozyum olmak üzere bu tür etkinliklerde genç arkadaşların ağırlıklı olması oldukça sevindirici bir gelişme. Bu tür toplantıların bir iki özelliği var. Birincisi; geniş katılımlı olduğunda, araştırmacıların bir araya gelmesi, birbiriyle tanışması, yeni dostluklar kurulması, mevcut dostlukların pekiştirilmesi ve böylece akademik çevremizin genişletilmesidir. Bu oldukça önemli ve keyif verici bir durumdur. İkinci önemli özellik ise bu tür kongrelerin genç araştırmacıları cesaretlendirmesi ve onların tecrübe kazanmasına katkı sağlamasıdır. Bu noktada genç araştırmacı kardeşlerime kendi akademik geçmişimden örnekle şu hususu hatırlatmak istiyorum. İlk bildiri sunmaya başladığım bildirilerimi özenle hazırlar ve 15-20 dakikalık sunumlarda sunumumu hazırladığım metni

okumaya çalışırdım. Tam metnin bana göre önemli yerine geldiğimde oturma başkanı 5 dakikan kaldı 2 dakikan kaldı ve vaktin bitti diyerek beni uyarmaya başlar ve söylemem gerekenleri söylemeden sunumumu sonlandırmak zorunda kalırdım. Birkaç sefer böyle olunca tecrübeli hocalarımın da tavsiyesiyle hazırladığım sempozyum bildiri metninden 15-20 dakikada metni okumadan sözel olarak sunacağım bir özet hazırlamaya ve oturumlarda bana verilen zamanda oturma başkanına uyarı yapma fırsatı vermeden sunumumu yapmaya başladım. Burada temel mesele tebliğci olarak sempozyum boyunca söylenmesi gereken herşeyi değil sadece kendimizin söylemesi gerekenleri söyleyip sözü diğerlerine bırakmak gerekir. Unutmamalıyız ki biz konferans vermiyoruz ve sempozyumda söz söyleyecek başkaları da var.

Dinlediğim bildirimlerde dikkatimi çeken bir başka noktada tebliğ sahiplerinin sunumlarına başlarken sanki söz konusu konuda hiçbir şey söylenmemiş gibi konuyu Adem peygamberden başlayarak sunmaya çalışması ve bir türlü esas konuya gelememesidir. Genç akademisyen arkadaşlar şunu unutmayalım çalıştığımız konuda ilk çalışan biz olmadığımız gibi son çalışan da biz olmayacağız. Bunun için çalışma konularımızı temel argümanımız çerçevesinde sınırlayarak bir bütün içinde ele alarak zamanı ekonomik kullanmalıyız. Aslında dağıntık sunumlara ne kadar zaman verirsek verelim konuşmacının esas konuya gelmesi mümkün değildir. Onun için işleyeceğimiz konuyla ilgili planlama yapmak son derece önemlidir.

Dikkat çekmek istediğim bir başka noktada sempozyum afişi başta olmak üzere hep bir kurumsal yapı olarak düşünerek birey olarak “genç” değil “gençlik” ifadesini kullandık. Kanaatimce bir kurumsal yapı yerine birey olarak genç üzerinden gitseydik daha iyi olurdu. Çünkü geçmişte olduğu gibi günümüzde de hatta günümüzde bunun tezahürlerini daha net görüyoruz gençlerimiz bireyselleşmeyi seven ve birey olmayı önceleyen bir yapıya sahiptir. Onun için bizlerde gençleri sürü mantığı içinde bir grup olarak değil de birey olarak alıp onların sorunları bizzat kendileriyle birlikte ele alsaydık ve onların taleplerinin ne olduğunu dinleyebilseydik sanırım daha verimli bir şey yapmış olurduk. Bildirimlerde Hz. Peygamberden örnekler verildi. Hz. Peygamber muhatabını grup olarak değil birey olarak hedef alırdı. Yani muhatabının davranışlarını düzeltmeye çalışırken onları tek tek yani birey olarak muhatap alır dinler ve sorunlarına çözüm getirirdi.

Bir diğer nokta gençlerle ilgili konuşurken kullandığımız dilin son derece buyurgan olması yani onlara şunları yapacaksınız şunları yapmayacaksınız, şöyle giyinecek böyle davranacaksınız diyerek onları oldukları gibi kabul etme yerine onları kendimiz gibi yapmaya çalışmamız sorundur. Bu çok ciddi bir sorun aslında. Çünkü bugünkü gençlik bizim gençliğimizden oldukça farklı şartlara sahip. Örneğin ben bilgisayarla asistanlık yıllarımda doktora eğitimi için yurtdışına çıktığımda tanışmıştım. Bizim dönemimizde “herşeyi bilen” Google hazretleri yoktu. Bugün ise çocuklarımız neredeyse bebeklik dönemlerinde bilgisayarla tanışıyor. Öğrenmek istediklerini Google ve diğer yerlerden çok hızlı bir şekilde öğreniyor ve aktif olarak kullandıkları sosyal medya üzerinden organize olabiliyor.

Kredi Yurtlar Genel Müdürümüz Prof. Dr. Recep Kaymakcan Bey’in açılış oturumunda verdiği bilgilere göre KYK yurtlarında yaklaşık 300 bin öğrenci kalıyor. Bütün yurtlar internet kullanımına hazır hale getirildi. Yurtlarda gece saat 22.00 ile 02.00 arası öğrencilerin en yoğun internete girdikleri dönem ve 170 bin öğrenci aynı anda internete giriyor. Görüldüğü üzere

aslında kendilerine özgü bir dünya kuran bir gençlikten bahsediyoruz. Bu durumun sıkıntıları var mı elbette ki var. En büyük sıkıntı şu: Tüm gençler özgür olmak istiyor, özgürlüklerini sonuna kadar kullanmak istiyor. Ama yapıp ettiklerinden dolayı asla sorumluluk üstlenmek istemiyorlar. Yani gençler biz özgürüz istediğimizi yaparız. Sosyal medya üzerinden organize olur gezi eylemlerine katılır, çapulculuk yapar, ortalığı yakıp yıkarız. Bu bizim özgürlük alanımız. Yaptıklarımızdan da asla sorumlu tutulamayız diyorlar. Bu noktada yapmamız gereken gençleri yetiştirirken onları özgür ama aynı zamanda da sorumlu bireyler olarak yetiştirmemiz gerekiyor. Onlara evet özgür bireyler ama yapıp ettiklerinizden de sorumlusunuz dolayısıyla sorumluluk duygusu içinde hareket etmeniz gerekiyor bilincini vermemiz gerekiyor. Kısaca gençlerimize özgür bireyler olarak özgürlüklerini başkalarının haklarına tecavüz etmeden ve kamu malına zarar vermeden kullanmaları gerektiği bilincinde olmalarını sağlamalıyız.

Son olarak sempozyumda birbirinden değerli bildiriler sunuldu. Dileğim bu bildiriler sempozyum kitabında yayımlandıktan sonra bunların sağlıklı bir şekilde değerlendirilerek bunlardan gençliğimizin sorunların ve manevi ve kültürel mirasımızla ilgili özel sorunların çıkarılması ve daha sonraki yıllarda bu tür geniş bir sempozyum düzenlemek yerine ilgili sorunların derinlemesine analiz edilip tartışıldığı ve çözüm yollarının da gösterdiği çalıştaylar veya beyin fırtınası niteliğinde toplantılar düzenlenmesidir.

Bu sempozyumun düzenlenmesinde büyük emekleri olan sempozyum düzenleme komitesine ve bu komitenin başkanı sayın Doç. Dr. Bekir Şişman'a teşekkür ediyorum. Özel katkılardan dolayı üniversitemiz rektörü Prof. Dr. Hüseyin Akan hocama, katkı sunan tüm öğretim elemanlarımıza ve ve sempozyum ortağı olarak çok büyük katkı veren Gençlik ve Spor Bakanlığına ve tüm bakanlık personeline şükranlarımı sunuyorum. Gençlik ve Spor Bakanlığının bir görevi ve sorumluluğu da gençlerimizin iyi yetişmesine katkı sağlamaktır. Bakanlığımızın bu ve diğer etkinliklere verdiği destekle bu yerine getirdiğine inanıyorum.

Son sözü dinleyicilerle ilgili söylemek istiyorum. Evet bilimsel etkinlikler olarak sempozyumlar geniş kalabalıklara hitap etmeyebilir ama onları anlamlı ve güzel kılan dinleyici kitlesidir. Yani sempozyumlar kalabalıklar tarafından dinlediği ve izlendiğinde anlamlı olur. Onun için bu tür etkinliklere mümkün olduğu oranda ilgi gösterelim ve etrafımıza da ilgili göstermelerini tavsiye edelim. Bu sempozyumun anlamlı olması dileği ile herkese iyi akşamlar diliyorum. Gelen bütün misafirlerimize tekrar hoş geldiniz ve güle güle diyorum. Umarım kedilerini başlangıçlar şehir olan Samsun'da başka etkinliklerde tekrar ağırlarız.

KONGRE SONUÇ BİLDİRGESİ

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi tarafından dokuz farklı ülkeden 200 ilim adamının katılımıyla 16 - 18 Mayıs 2014 tarihlerinde Samsun'da "Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongresi" düzenlenmiştir. Üç gün süren kongrede, Gençlik ve Kültür Eğitimi, Gençlik ve Maneviyat, Gençlik ve Medya, Gençlik ve Modernite, Gençlik ve Siyaset, Gençlik ve Sosyal Hayat konuları, açılış ve kapanış oturumları ile birlikte toplam otuz üç oturum halinde, dört farklı salonda eşzamanlı olarak tartışılmıştır.

Kongre yürütme kurulu ve bilim kurulu yapılan sunumları esas alarak iş bu beyannameyi kabul etmiştir.

1. Ülkemiz, geçmişten bugüne farklı etnik grupların hoşgörüsü ve barış ortamında bir arada yaşadığı bir ülkedir. Bu gerçekten hareketle, gençler arasında kardeşlik ruhunun tesisine katkı sağlayacak akademik çalışma ve yayınların artırılması, bu husustaki eksikliklerin giderilmesi, sivil inisiyatifin de bu çalışmalara desteğinin sağlanması gerekliliktir.

2. Toplumumuzun yaklaşık % 10'unu oluşturan görme, işitme, zihinsel vb. engelli vatandaşlarımızın, toplumumuzun aslî unsuru olduğu gerçeğini esas alarak, gençlere yönelik yayın faaliyetlerinde engelli gençlerimizi de kapsayacak şekilde imkânların oluşturulması, öncelikli sorunlarımızdan biridir. Bu bağlamda özellikle engelli gençlere yönelik süreli ve süresiz yayınların nicelik ve nitelik itibarıyla artırılması bir zorunluluktur.

3. Gençlere yönelik yayınların sesli, görüntülü, basılı yayın organlarında yer alışı biçiminin muhteva açısından bazı sorunlar içerdiği aşikârdır. Genç hedef kitlesi için tasarlanan sesli, görüntülü ve basılı yayınlar, kapsam ve dil açısından gençleri ve kültürel değerlerimizi merkeze alan bir muhteva ile hazırlanmalıdır.

4. Gençliğimizin kültürel mirasımızdan haberdar olabilmesi için klâsikleşmiş eserlerin günümüze aktarılmasını sağlamak amacıyla yapılacak yayın ve tercüme faaliyetleri önem arz etmektedir. Bu bağlamda, yapılacak çalışmaları bir vizyon eşliğinde koordine etmek amacıyla ilgili bakanlık bünyesinde bir kurum oluşturulmalıdır.

5. Gerek ulusal gerekse yerel radyo ve televizyon kuruluşlarının gençleri bilinçlendirme hususunda üstlenmiş oldukları rol âşikardır. Ancak bu kuruluşların daha nitelikli hizmet sunabilmeleri için alan uzmanlarından daha fazla istifade etmeleri zorunluluk arz etmektedir. Gençliğin medyadan daha nitelikli istifadesini sağlayabilmek amacıyla, ilgili kurumların yayın politikalarında bu uzmanlardan istifade etmeleri sağlanmalıdır.

6. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımıza; Balkanlar, Kafkaslar ve Türk dünyasındaki genç soydaş ve dindaşlarımıza millî kimliklerini korumalarına katkı sağlamak amacıyla basılı, sesli ve görüntülü yayınlarla eğitim ve kültür hizmeti sunmak son derece önemlidir.

7. Bu kapsamda; Fen Edebiyat Fakültesine ya da Eğitim Fakültesine sahip üniversitelerde kültür araştırmalarına yönelik bir hedefle, "Gençlik Edebiyatı Anabilim Dalı" ya da "Gençlik Edebiyatı Araştırmaları Enstitüsü" kurulmalı, buralardan elde edilecek ilmi birikimle gençlere ulaştırılmalıdır.

8. Yeryüzünde adaleti, hakkaniyeti, vicdanı ve merhameti hâkim kılacak bir düşünce ufku için gençlerin manevi anlamda da en doğru bilgilere ulaşması sağlanmalı, İlahiyat Fakülteleri bünyesinde de toplumun tamamını kucaklayacak şekilde gençlere yönelik projelerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

9. Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, üniversiteler ve belediyeler işbirliğiyle ulusal ve yerel düzeyde gençlere yönelik “Gençlik Kütüphanesi” projeleri oluşturulmalı, bununla birlikte internet ortamında da kapsamlı “Gençlik Yayınları Sitesi” hazırlanmalı gençlere okuma ve kitap sevgisi farklı etkinliklerle kazandırılmalıdır.

10. Gençlik ve Kültürel Mirasımız temalı kongreler -ilgili diğer kurumlarla ortak bir şekilde-, en az iki yılda bir olacak şekilde, tek bir tema üzerine odaklanarak gerçekleştirilmeli ve yapılacak bu kongreler resmi anlamda da ilgili kurumlara tavsiye niteliğinde karar alabilecek duruma getirilmelidir.

SEMPOZYUMDAN FOTOĞRAFLAR / PHOTOS

